C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS,
Apud FRANCISCUM MUGUET, Regis & Illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis Typographum.

M. DC. LXXXV.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER VII.

I. MUNDUS, & in eo terræ, gentes, maria insignia, insulæ, urbes, ad hunc modum se habent. [1] Animantium in eodem natura, nullius prope partis contemplatione minor est, si quidem omnia exsequi humanus animus queat. Principium jure tribuetur homini, cujus causa videtur cuncta alia genuisse natura, [2] magnâ sæva mercede contra tanta sua munera: non sit ut satis æstimare, parens melior homini, an tristior noverca fuerit. Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis velat opibus: ceteris varie [3] tegumenta tribuit, [4] testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, a frigoribus & calore [5] tutata est. Hominem tantum nudum & in nuda humo, natali die abjicit ad va-

NOTÆ.

1. *Animantium.*] Non minus, inquit, admirabilis foret, minorisque contemplationis, animantium in mundo degentium natura, quam quævis alia rerum naturæ pars, si cuncta quæ ad illam pertinent, mente complecti liceret.

2. *Magna sæva.*] Sæva natura, quæ magnam mercedem exigit pro suis muneribus. Neque enim hanc gratiam facit homini gratis: sed sua redimi munera ingenti pretio cupit. Vide Notas & Emend. num. I.

3. *Tegumenta.*] Codices R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. *tegimenta.*

4. *Testas.*] Testas & cortices testudinibus, delphinis ac serpentibus coria, spinas echinis, villos leporibus, porcis setas, pilos vitulis & hippopotamis, ac plerisque terrestrium, avibus plumam pennasque, squamas piscibus, ovibus vellera. Hæc Plinius excerpsit ex Tullio, cujus locus admodum concinnus, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 99. *Animantium vero quanta varietas est? quarum aliæ coriis tectæ sunt, aliæ villis vestitæ, aliæ spinis hirsutæ: pluma alias, alias squama videmus obductas: alias esse cornibus armatas, alias habere effugia pennarum: &c.*

5. *Tutata est.*] Salmant. & Paris. cum Reg. 1. *tuta est*, quod magis sapit.

gitus ſtatim & ploratum, [1] nullumque tot animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. At hercules riſus, [2] præcox ille & celerrimus, ante quadrageſimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, [3] quæ ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: [4] itaque feliciter natus jacet, manibus pedibuſque devinctis, flens animal ceteris imperaturum: & a ſuppliciis vitam auſpicatur, unam tantum ob culpam, [5] quia natum eſt. Heu dementiam ab his initiis exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos!

Prima roboris ſpes, primumque temporis munus [6] quadrupedi ſimilem facit. Quando homini inceſſus? quando vox? quando firmum cibis os? quandiu [7] palpitans vertex, ſummæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? [8] Jam morbi, totque medicinæ contra mala excogitatæ, & hæ quoque ſubinde [9] novitatibus victæ. Cetera ſentire naturam ſuam, alia pernicitatem uſurpare, alia præpetes volatus, [10] alia nare: hominem ſcire nihil ſine doctrina, non fari, non ingredi, non veſci: breviterque non aliud naturæ ſponte, quam flere. Itaque multi exſtitere, [11] qui non naſci optimum cenſerent, aut quam ocyſſime aboleri.

Uni animantium luctus eſt datus, uni luxuria, & quidem innu-

NOTÆ.

1. *Nullumque tot.*] Habeant licet ceterorum animalium fetus, dum in lucem eduntur, quiddam vagitui ploratuique ſimile: lacrymas certe non habent: quæ hominis propriæ ac ſingulares ſunt. Flent tamen pauci infantes, ita ut lacrymentur: vagiunt quidem illi, ſed ſiccis oculis.

2. *Præcox ille.*] Non ridet infans, vigilans nimirum, niſi a quadrageſimo die. Hoc ex Ariſt. lib. 7. hiſt. anim. cap. 13. pag. 845. Neque id tamen eſt de omnibus omnino verum: plurimi enim ante id tempus rident.

3. *Quæ ne feras.*] Vincula, quæ ne feras quidem excipiunt inter nos genitas, vel efferatiſſimas natura, ea excipiunt hominem. Infantiles faſcias, panniculoſque, intelligit, quibus recens natus obvolvitur.

4. *Itaque feliciter.*] Vide Notas & Emend. num. II.

5. *Quia natum eſt.*] Reg. 1. 2. Pariſ. Tolet. Chiffl. &c. *qua natum eſt.*

6. *Quadrupedi.*] Infantiam notat, cum manibus pedum vice utimur, nec ſtatim pares ſumus corpori ſurrigendo, nec proprium homini ſtatum agnoſcimus, cui Natura *Os ſublime dedit, cælumque tueri.*

7. *Palpitans vertex.*] Vide librum XI. ſect. 49.

8. *Jam morbi, totque.*] Parm. editio, *Jam morbi tot, atque medicinæ,* minus ſincere. Secuti ſumus codices ante appellatos.

9. *Novitatibus.*] Novis morborum generibus.

10. *Alia nare.*] Vide Notas & Emend. num. III.

11. *Qui non naſci.*] Hæc Sileno & Euripidi ſententia adſcribitur a Cicerone, lib. 1. Tuſcul. quæſt. pag. 336. Libro item de Conſolatione, ubi ſic eam extulit, teſte Lactantio: *Non naſci longe optimum, nec in hos ſcopulos incidere vitæ: proximum autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, & tanquam ex incendio effugere violentiam fortunæ.* Elegans in eam ſententiam Poſidippi epigramma, lib. 1. Anthol. cap. 3. Epigr. 3.

merabilibus modis, ac per ſingula membra: uni ambitio, uni avaritia, uni immenſa vivendi cupido, uni ſuperſtitio, uni ſepulturæ cura, atque etiam poſt ſe [1] de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido major, nulli pavor confuſior, nulli rabies acrior. Denique cetera animantia in ſuo genere probe degunt: congregari videmus, & ſtare contra diſſimilia: [2] Leonum feritas inter ſe non dimicat: ſerpentium morſus non petit ſerpentes: ne maris quidem belluæ ac piſces, niſi in diverſa genera, ſæviunt. At hercules homini plurima ex homine ſunt mala.

CAP. I.

Et de univerſitate quidem generis humani, magna ex parte [3] in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moreſque nunc tractamus, innumeros, ac totidem pæne, quot ſunt hominum cœtus: quædam tamen haud omittenda duco, maximeque longius a mari degentium: in quibus prodigioſa aliqua & incredibilia multis viſum iri haud dubito. Quis enim Æthiopas, antequam cerneret, credidit? aut quid non miraculo eſt, cum primum in notitiam venit? Quam multa fieri non poſſe, priuſquam ſint facta, judicantur? Naturæ vero rerum vis atque majeſtas, in omnibus momentis fide caret: ſi quis modo partes ejus ac non totam complectatur animo. Ne pavones, aut tigrium, pantherarumque maculas, & tot animalium picturas commemorem, parvum dictu, ſed immenſum æſtimatione, tot gentium ſermones, tot linguæ, tanta loquendi varietas, ut externus alieno pæne non ſit hominis vice. Jam in facie vultuque noſtro, cum ſint decem, aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiſcretas effigies exiſtere: quod ars nulla in paucis numero præſtet affectando. Nec tamen ego in pleriſque eorum [4] obſtringam fidem meam,

NOTÆ.

1. *De futuro.*] Quid ſit futurum, poſtquam e vivis exceſſerit. Fruſtra neſcio quis legit *defuturæ*, ad ſepulturam id referens. Plinius lib. XI. ſect. 2. pariter inſecta ait *Habere ſenſum victus, generationis, atque operis, & de futuro etiam curam.*

2. *Leonum feritas.*] Ludit operam Scaliger, cum Exercit. 240. adv. Cardan. pag. 737. hanc Plinii ſententiam convellere pluribus experimentis nititur. Non negat ſingulares aliquas feras, contra alias ſui generis dimicare: negat tantum congregari, & ſtare turmatim contra ſimilia: uti homines in acie ſolent. Quam in ſententiam Horatius eleganter, Epodon 7. de bello civili:

Quo, quo ſceleſti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
Nunquam, niſi in diſpar, feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior? &c.

Quanquam & ad ſingularium pugnam ſcito carmine retuliſſe illud ipſum vates Satyricus videtur, Satyra 15. v. 160.

Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? &c.

3. *In relatione gentium.*] Libris Geographicis.

4. *Obſtringam.*] Ita Pariſ. cod & libri vulgati. At Reg. 1. 2. *obſtringam fidem modo*: Mallet Rhenanus, *obſtrictam fidem do.*

potiusque ad auctores relegabo, qui [1] dubiis reddentur omnibus: modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto majore eorum diligentia vel cura vetustiore.

CAP. II. II. Esse Scytharum genera, & quidem plura, quæ corporibus humanis vescerentur, [2] indicavimus. Idipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum, [3] ac Sicilia & Italia fuisse gentes hujus monstri, Cyclopas & Læstrygonas, & nuperrime trans Alpes hominem immolari [4] gentium earum more solitum: quod paulum a mandendo abest: Sed & juxta eos, qui sunt ad septentrionem versi, haud procul ab ipso Aquilonis exortu, specuque ejus dicto, quem locum [5] Gesclitou appellant, produntur [6] Arimaspi, [7] quos diximus, [8] uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla [9] cum gryphis, ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi, sed maxime illustres [10] Herodotus, & [11] Aristeas Proconnesius scribunt.

Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadam convalle magna Imai montis, regio est, quæ vocatur [12] Abarimon, in qua silvestres vivunt homines, [13] aversis post crura plantis, eximiæ veloci-

Notæ.

1. *Dubiis.*] Reddam, inquit, assignaboque auctores rebus his omnibus, de quarum fide dubitari merito poterit. Sic in præfatione ad Vespas. *Quæ suis locis reddam*: & alias sæpe.

2. *Indicavimus.*] Libro 4. sect. 26. & libro 6. sect. 20.

3. *Ac Sicilia.*] Vide Notas & Emend. num. IV.

4. *Gentium earum more.*] Galliarum. Vide quæ dicturi sumus lib. 30. sect. 4. Idem & de Germanis Tacitus refert.

5. *Gesclitou,*] Vide Notas & Emend. n. V. Quem vero nunc specum, lib. 4. sect. 26. Aquilonis gelida conceptacula vocat.

6. *Arimaspi.*] Hæc de Arimaspis totidem verbis Solinus ex Plinio, cap. 15. pag. 35. & Gellius lib. 9. cap. 4.

7. *Quos diximus.*] Lib. 4. sect. 26. & lib. 6. sect. 19.

8. *Vno oculo.*] Atque inde Arimaspi dicti, inquit Herod. lib. 4. Melpom. pag. 233. n. 27. quod ἄριμα Scythico sermone *unum* significat, σποῦ vero *oculum*. Quidam porro, inquit Eustathius in Dionysii versum 31. putant eam gentem, quæ arcu & sagittis excelleret, in illis dirigendis, ut fit, alterum oculum claudere solitam, quo rectius collimaret: & propterea creditum unum tantum oculum ei fuisse: ἄρι Scythica lingua, *unum*: μασποῦς *oculum* sonare.

9. *Cum Gryphis.*] De his dicemus lib. 10. sect. 70.

10. *Herodotus.*] Libro 3. Thalia; pag. 207. n. 116. & lib. 4. Melpom. pag. 229. n. 13. hoc ipsum sane ex Aristea Proconnesio recitat: sed ipse in fabulis censet.

11. *Aristeas.*] De eo in Auctorum Indice diximus. Ex eo hæc eadem descripsit Pausanias lib. 1. in Atticis, pag. 43.

12. *Abarimon.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. Paris. &c. Chiffl. *Abarimen.*

13. *Aversis.*] Gellius lib. 9. cap. 4. pag. 463. *Alii*, inquit, *item homines apud eandem cæli plagam, singularis velocitatis, vestigia pedum habentes retro porrecta, non ut ceterorum hominum, prospectantia.* Horum iconem vide apud Aldrov. lib. de Monstris, pag. 15. Meminit & August. lib. 16. de Civit. cap. 8.

tatis, passim cum feris vagantes. Hos in alio non spirare cælo, ideoque ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Bæton itinerum ejus mensor prodidit.

Priores Anthropophagos, quos ad septentrionem [1] esse diximus decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, [2] ossibus humanorum capitum bibere, cutibusque cum capillo pro [3] mantelibus ante pectora uti, Isigonus Nicæensis. Idem [4] in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, [5] a pueritia statim canos, qui noctu plusquam interdiu cernant. Idem itinere dierum decem supra Borysthenem [6] Sauromatas tertio die cibum capere semper.

Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium, genus hominum fuisse tradit, quos [7] Ophiogenes vocat, serpentium ictus contactu levare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. [8] Varro etiamnum esse paucos ibi, quorum salivæ contra ictus serpentium medeantur. Similis & in Africa [9] gens Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, a Psyllo rege dicta, cujus sepulcrum in parte Syrtium majorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus; & cujus odore sopirent eas. [10] Mos vero liberos genitos protinus objiciendi sævissimis earum, eoque genere pudicitiam con-

NOTÆ.

1. *Esse diximus.*] Libro 4. sect. 26. & lib. 6. sect. 20.

2. *Ossibus humanorum capitum.*] Hæc quoque Solinus cap. 15. pag. 35. & Strabo, lib. 7. pag. 298.

3. *Mantelibus.*] Mappas, quibus discumbentium manus absterguntur. Varro l. 5. de L. L. pag. 61. *Mantelium,* inquit, *quasi manuterium, ubi terguntur manus.* Consule etiam Festum, verbo *Manticularia.* Gallis, *Serviettes.* Vide Notas & Emendationes num. VI.

4. *In Albania.*] Hæc Solinus, & Gellius, locis citatis. Hi sunt Albani, de quibus lib. 6. sect. 15.

5. *A pueritia.*] Venit hic in mentem mihi pueri illius, quem una nocte canum esse factum Martialis cecinit lib. 4. Epigr. 7.

O nox, quam longa es, quæ facis una senem.

6. *Sauromatas tertio.*] Id vero Gellius sic interpretatur, lib. 9. cap. 4. pag. 464. *Item esse compertum, & creditum,* inquit, *Sauromatas qui ultra Borysthenem fluvium longe colunt, cibum sumere semper diebus tertiis, medio abstinere.*

7. *Ophiogenes.*] 'Οφιογενεῖς, quasi serpentigenas, qui genus & originem a serpentibus ducant. De his Strabo lib. 13. pag. 588.

8. *Varro.*] Libro primo Rerum Humanarum, attestante Prisciano lib. 7. cap. 2. pag. 396.

9. *Gens Psyllorum.*] Quomodo serpentibus mederi illi soliti essent, describit Ælianus lib. 1. hist. anim. cap. 57. & lib. 16. cap. 27. ubi Agatharchidem pariter auctorem laudat. Corn. Celsus ita rem explicat lib. 5. cap. 27. ut dicat ore vulneri admoto, venenum ab iis extractum, non peculiari quadam scientia, sed audacia potius corroborata usu. Ac paulo post: *Venenum,* inquit, *serpentum, non gustu, sed in vulnere nocet... Ergo quisquis exemplum Psylli secutus, id vulnus exsuxerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit.*

10. *Mos vero.*] Hæc Plinius ex Varrone loc. cit. Ex Plinio Solinus, c. 27. pag. 52. Ex aliis fortasse Dio lib. 51. pag. 453. & Tzetzes Chiliad. 4. hist.

jugum experiendi, non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibus. [1] Hæc gens ipſa quidem prope internecione ſublata eſt a Naſamonibus, qui nunc eas tenent ſedes: genus tamen hominum ex iis qui profugerant, aut cum pugnatum eſt, abfuerant, [2] hodieque remanent in paucis. Simile & in Italia [3] Marſorum genus durat, quos a [4] Circæ filio [5] ortos ſervant, & ideo ineſſe iis vim naturalem eam. Et tamen [6] omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt venenum: feruntque [7] ictas ſaliva, ut ferventis aquæ contactum fugere. Quod ſi in fauces penetraverit, etiam mori; idque maxime humani jejuni oris.

Supra Naſamonas confineſque illis [8] Machlyas, [9] Androgynos eſſe utriuſque naturæ, inter ſe vicibus coëuntes, Calliphanes tradit. Ariſtoteles adjicit dextram mammam iis virilem, lævam muliebrem eſſe.

In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus &

NOTÆ.

135. v. 339. Lucanus ante omnes hæc eleganter lib. 9. v. 891.

Gens unica terras
Incolit a ſævo ſerpentum innoxia morſu
Marmaridæ Pſylli: par lingua potentibus herbis:
Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus,
Vel cantu ceſſante, poteſt. Fiducia tanta eſt
Sanguinis: in terram parvus cum decidit infans,
Ne qua ſit externæ Veneris miſtura timentes,
Letifica dubios explorant aſpide partus.
Vtque Jovis volucer, calido cum protulit ovo,
Implumes natos, Solis convertit in ortus:
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Suſtinuere diem cæli, ſervantur in uſus:
Qui Phœbo ceſſere, jacent: ſic pignora gentis
Pſyllus habet, ſi quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans, &c.

1. *Hæc gens.*] Solinus, loc. cit. Sed & Gellius lib. 16. cap. XI. pag. 896. ex libro 4. Herodoti, lepidam recitat de Pſyllorum interitu fabulam.

2. *Hodieque remanent.*] Diverſus abit a Plinio Solinus, cap. 27. pag. 52. ubi ait, *nihil quidquam aliud, præter opinionem de veſtigio nominis ſui Pſyllos reliquiſſe.* Quo ex loco recentiorem multo, quam Plinium, fuiſſe Solinum apparet.

3. *Marſorum genus.*] Vide Notas & Emend. num. VII. Hæc Solinus, cap. 2. pag. 15.

4. *Circæ.*] Vel *Circes.* Circæ habent omnes codd. MSS.

5. *Ortos ſervant.*] Forte, *ortos ferunt.*

6. *Omnibus hominibus.*] Hanc vim ineſſe ſalivæ hominis, cecinit Nicander in Theriac. pag. 7. ut vel odore ſerpentes fuget.

Πολλάκι ᾗ βροτέων σιάλων ὑποδείρεσαι ὀδμήν.

Ariſt. item lib. 8. hiſt. anim. cap. 33. pag. 988. Vide quæ dicturi ſumus, lib. 28. ſect. 7. ipſo initio.

7. *Ictas ſaliva.*] Magis probaverim, *ictus*, vel *ictum ſalivæ, ut ferventis aquæ contactum fugere.*

8. *Machlyas.*] Μάχλυες Herodoto lib. 4. Melpom. pag. 281. n. 178.

9. *Androgynos.*] Auguſt. lib. 16. de Civit. cap. 8. *Perhibetur*, inquit, *quibuſdam utriuſque ſexus eſſe naturam, & dextram mammam virilem, ſiniſtram muliebrem, vicibuſque alternis coëundo, & gignere, & parere.* Hæc eruditi fabuloſa cenſent.

Nymphodorus:

Nymphodorus : [1] quorum laudatione intereant [2] προβατα, arescant arbores, emoriantur infantes. [3] Esse ejusdem generis in Triballis & Illyriis, adjicit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diutius intueantur, [4] iratis præcipue oculis : quod eorum malum facilius sentire [5] puberes. [6] Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. Hujus generis & feminas in Scythia, quæ vocantur [7] Bithyæ, prodit Apollonides. Phylarchus & in Ponto [8] Thibiorum genus, multosque alios ejusdem naturæ : quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero [9] equi effigiem. Eosdem præterea non posse mergi, ne veste quidem degravatos. [10] Haud dissimile iis genus [10] Pharnacum in Æthiopia prodidit Damon, quorum sudor tabem contactis corporibus afferat.

NOTÆ.

1. *Quorum laudatione.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Gellius lib. 9. cap. 4. pag. 464. *In libro*, inquit, *Plinii Secundi Historiæ Naturalis septimo, legi quasdam esse in terra Africa familias hominum voce atque lingua effascinantium, qui si impensius forte laudaverint pulcras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repente hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia.*

2. Πρόβατα.] Oves, & pecudes lanigeras. Id apparet ex auctore Græco hausisse se videri Plinium voluisse. Ita Cicero in Verrem, *in acta* dixit, ἐν τῇ ἀκτῇ, in litore.

3. *Esse ejusdem.*] Hæc Gellius ad verbum, loc. cit.

4. *Iratis præcipue.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

5. *Puberes.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

6. *Notabilius esse.*] Vide Notas & Emend. num. X. Magas esse duplici pupilla sensit Ovidius, lib. 2. Amor. eleg. 8. adversus Magam :

Suspicor, & fama est : oculis quoque pupula duplex
Fulminat, & gemino lumen ab orbe micat.

7. *Bithyæ.*] De his pariter Solinus cap. 1. pag. 10. & Gellius lib. 9. cap. 4. pag. 464. Vereor ut Salmasius recte conjecerit, qui Scythicam gentem, *Bituam*, nomine Latino putet appellatam : quod binas pupulas haberet, quibus tuemur. In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. legitur *Vitiæ*. Si conjecturæ locus, libentius *Thibiæ*, permutatis syllabis agnoverim : Nam Hesychio, pag. 444. Θίβεις, γυναῖκές τινες. Et Thibii, de quibus mox agetur, Θιβεῖς a Plutarcho nomen habent.

8. *Thibiorum.*] Hoc ipsum ex eodem Phylarcho refert Plutarchus lib. 5. Sympos. quæst. 7. pag. 680. Καίτοι τούς γε περὶ τὸν Πόντον οἰκοῦντας πάλαι, Θιβεῖς προσαγορευομένους ἱστορεῖ Φύλαρχος οὐ παιδίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τελείοις ὀλεθρίους εἶναι.

9. *Equi effigiem.*] Deceptum nonnulli Plinium arbitrantur ambiguitate Græcæ vocis ἵππος, quæ non equum modo significat, sed & insitum oculo vitium, quo subinde tremulus nictat, semper instabilis. Verum decipi reprehensores Plinianos similius veri videtur : & quod id vitium admirabilitatem habeat omnino nullam, quam ob causam reddi id miraculum oportere auctori suo Phylarcho Plinius censuerit : & quod inesse illud oculo uni, experte interim ejus mali altero nequeat : & quod geminæ demum pupillæ quæ in oculo uno deprehenditur, sit magis affine vitium insueta aliqua in altero effigies.

10. *Pharnacum.*] Non Scythicarum modo, ut diximus, sed & Æthiopicarum vocum originationem seu ἔτυμον, repetere Salmasius nititur e fontibus alienis, hoc est, Latinis Græcisve, cum hoc loco genus Φαρμακέων legi cupit. Codices tamen MSS. *Pharmacum* legunt.

Feminas quidem omnes ubique visu nocere, quæ duplices pupillas habeant, [1] Cicero quoque apud nos auctor est. Adeo naturæ, cum ferarum morem vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere etiam in toto corpore, & in quorundam oculis quoque venena placuit: ne quid usquam mali esset, quod in homine non esset.

Haud procul urbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur [2] Hirpi: hæ sacrificio annuo, quod fit ad montem [3] Soractem Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent.

[4] Quorundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles: [5] sicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cujus tactu lienosis medebatur. [6] Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumque loculo in templo.

Præcipue India Æthiopumque tractus miraculis scatent. [7] Maxima in India gignuntur animalia. [8] Indicio sunt canes grandiores ceteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, ut sagittis [9] superjaci nequeant. Hæc facit ubertas soli, temperies cæli, aquarum abundantia, (si libeat credere) [10] ut sub una ficu turmæ condantur equitum. [11] Arundines vero tantæ proceritatis, ut singula internodia

NOTÆ.

1. *Cicero.*] In iis scilicet libris, quos injuria temporum dolemus intercidisse.

2. *Hirpi.*] Vide Notas & Emendationes num. XI.

3. *Soractem.*] *Monte S. Oreste*, ut diximus libro secundo, sect. 95. Ad hos Hirpos, & ad hunc ritum respexit Virgilius lib. XI. v. 785. apud quem sic Aruns, ex eo sacrificulorum genere, ut videtur, unus:

Summe Deûm, sancti custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Pascitur; & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna.

Verum per ignes caute ambulasse scito, ex Servio, qui Varronem testem advocans, sacrificulos illos admonet, per prunas ambulaturos, medicamento aliquo [illegible]os sibi plantas tingere. Strabo lib. 5. pag. [illegible]. non Apollini, sed Deæ Feroniæ fieri hæc sacra prodidit. Maronem Silius sequitur, lib. 5.

4. *Quorundam corpori.*] Vide Notas & Emend. num. XII.

5. *Sicut Pyrrho regi.*] Hæc quoque Plutarchus in Pyrrho, pag. 384.

6. *Hunc cremari.*] Plutarchus, loc. cit.

7. *Maxima in India.*] De his Ælianum vide lib. 16 de histor. anim. cap. XI. & seqq. ac lib. 17. cap. 26.

8. *Indicio sunt canes.*] De cane Indico, qui cum leone dimicaret, Ælianus lib. 4. hist. anim. cap. 19. Vide & Plinium lib. 8. cap. 40.

9. *Superjaci.*] Vide Notas & Emend. num. XIII. Hæc pariter Solinus, cap. 52. pag. 81.

10. *Ut sub una ficu.*] De ficu Indica, lib. 12. sect. XI. Strabo lib. 15. pag. 694. sub una arbore condi posse equites quinquagenos, ex Aristobulo prodidit: Onesicritus etiam quadringentos.

11. *Arundines.*] Hæc Plinius ex Herod. lib. 3. Thalia, pag. 202. n. 98. Tzetzes Chiliad. 7. vers. 741.

alveo navigabili ternos interdum homines ferant.

Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere : non exspuere : non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium : tam moderato [1] Solis vapore durari. [2] Philosophos eorum, quos Gymnosophistas vocant, ab exortu ad occasum perstare, contuentes Solem immobilibus oculis : ferventibus arenis toto die alternis pedibus insistere. In monte, cui nomen est Nulo, homines esse aversis plantis, octonos digitos in singulis habentes, auctor est Megasthenes.

[3] In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu & aucupio vesci. Horum supra centum viginti millia fuisse prodente se [4] Ctesias scribit : [5] & in quadam gente Indiæ, feminas semel in vita parere, genitosque confestim canescere. Item hominum genus, qui [6] Monocoli vocarentur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum : eosdemque [7] Sciapodas vocari, quod in majori æstu humi jacentes resupini, umbra se pedum protegant : non longe eos a Troglodytis abesse. Rursusque ab his occidentem versus, quosdam sine cervice [8] oculos in humeris habentes.

NOTÆ.

Ο' Τζέτζης λέγει τὺς Ἰνδῶν καλάμυς τῷ Κτησίᾳ
Ω's διοργυίυς ἔχάφοντα τὸ πλάτος · τίς πιστεύσοι ;
Καὶ τοῖς τὸ ἓν γονάτιον δύο ποιεῖν ὁλκάδυς.

Tzetzes recenset Indorum arundines ex Ctesia scribente, instar habere duorum passuum in latitudine: quis credat ? & illis unum internodium duas facere onerarias. Vide quæ dicturi sumus lib. 16. sect. 65.

1. *Solis vapore.*] Hoc est, calore, ut diximus lib. 2. sect. 40.

2. *Philosophos.*] Hæc iisdem verbis Solinus, cap. 52. pag. 79. ex ipso Megasthene, quem Plinius laudat auctorem.

3. *In multis.*] Hæc ad verbum Solinus loc. cit. & Gellius lib. 9. cap. 465. Meminit etiam August. lib. 16. de Civit. cap. 8. Apud Tartaros gentem plane facie & moribus huic similem esse, scriptores idonei referunt, quos laudant Majolus, Colloq. 2. pag. 31. & Nierembergius, lib. 8. hist. nat. cap. 1. pag. 132.

4. *Ctesias scribit.*] In eo libro, quem de Indicis rebus conscripsit. Exstat hæc ejus narratio multo prolixior, apud Photium, in Bibl. cod. 73. pag. 150. qui eam mendaciis refertissimam putat. Hac porro forma loquendi, *prodente se*, intelligitur hunc eorum hominum numerum fuisse, quo tempore Ctesias hæc commentaretur.

5. *Et in quadam gente.*] Solinus loc. cit. ex Ctesia. Ctesiæ ipsius verba Photius recitat loc. cit. pag. 156. fabulisque accenset.

6. *Monocoli.*] Ἀπὸ τοῦ μόνυ κώλυ, ab unico crure. Vide Notas & Emend. num. XIV. E Græcorum mendaciis sunt isti Monopodes, Sciapodesque.

7. *Sciapodas.*] Σκιάποδες Tzetzæ, Suidæ, Stephano, Hesychio. Στεγανόποδες eidem Tzetzæ, Chiliad. 7. v. 766. ex Apollodoro, qui eos fabulosis historiis annumerat, uti & ἀστόμυς, & ὀπισθοδακτύλυς, & ἱμαντόποδας, & ἱμαντοσκελεῖς. Ctesiæ verba ex Periplo Asiæ, recitat Harpocration verbo Σκιάποδες, pag. 270.

8. *Oculos in humeris.*] Solinus loc. cit. pag. 80. & Gellius lib. 9. cap. pag. 465. Sunt qui hæc in uno monstro aliquo singulari vera esse posse fateantur : in gente aliqua universa negent.

Sunt & Satyri [1] Subſolanis Indorum montibus ([2] Catharcludorum dicitur regio :) pernicioſiſſimum animal : cum quadrupedes, tum recte currentes, humana effigie, propter velocitatem, [3] niſi ſenes aut ægri, non capiuntur. [4] Choromandarum gentem vocat Tauron, ſilveſtrem, ſine voce, [5] ſtridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ, viris plantas eſſe cubitales : feminis adeo parvas, ut [6] Struthopodes appellentur.

[7] Megaſthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, vocari [8] Scyritas. [9] Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis ; Aſtomorum gentem ſine ore, corpore toto hirtam veſtiri [10] frondium lanugine, halitu tantum viventem & odore quem naribus trahant. [11] Nullum illis cibum, nullumque potum : tantum radicum florumque varios odores & ſilveſtrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus : graviore paulo odore haud difficulter exanimari.

N o t æ.

Grotius tamen lib. 4. hiſtor. de rebus Belg. pag. 239. de hoc hominum genere agens : *Quod certiore teſtimonio firmatur*, inquit, *capite truncos homines, qui vultus in pectore gerant, eſſe, aut colli brevitate, erectiſque humeris tales videri, haud pertinaciter refellam : ſatis gnarus, ut alibi ignium intemperie, ita vi frigoris nimia peccare naturam.* Vide & Majolum, colloq. 2. pag. 30. & eum Auguſtini locum, quem extrema hac ſectione allaturi ſumus.

1. *Subſolanis.*] Ad Subſolanum ſeu æquinoctialem ortum obverſis. De his Satyris dicemus obiter in Notis & Emend. num. X V.

2. *Catharcludorum.*] Ita Reg. 1. 2. & Pariſ. *Catardudorum*, Colb. 1. 2. & Chiffl. *Cartadulorum*, editi.

3. *Niſi ſenes &c.*] Hæc pariter Ælian. lib. 16. hiſt. anim. cap. 21.

4. *Choromandarum.*] Vide Notas & Emend. num. X V I.

5. *Stridoris horrendi.*] Solin. cap. 52. pag. 80.

6. *Struthopodes.*] Ἀπὸ τοῦ ποδὸς καὶ τοῦ στρουθοῦ, quod pes haud major iis quam paſſeri, vel, ut volunt alii, quam ſtruthioni, videretur.

7. *Megaſthenes.*] Hunc Strabo pariter lib. 2. pag. 70. laudat auctorem, ſed ita ut fidem ei derogandam cenſeat : qui ἐνωτοκοίτας in auribus cubantes : ἀστόμους καὶ ἄῤῥινας, ore naribuſque carentes : μονοφθάλμους, unoculos : μακροσκελεῖς longipedes : ὀπισθοδακτύλους averſis præditos digitos, aliaſque ejuſmodi nugas venditarit : ac Pygmæorum τρισπιθάμων fabulam Homericam inſtaurarit, & amplificarit.

8. *Scyritas.*] Vide Notas & Emend. num. X V I I.

9. *Ad extremos.*] Hæc Solinus cap. 52. pag. 80. Aſtomorum iconem exhibet Aldrov. lib. de monſtris, pag. 6.

10. *Frondium lanugine.*] Hoc eſt, veſtibus e frondium lanugine contextis, quemadmodum uberius explicatum eſt lib. 6. ſect. 20. Ridicule Gellius, aut obſcure admodum eſt locutus, cum de his agens, *corporibus hirtis eſſe* dixit, *avium ritu plumantibus* : niſi de veſte plumanti ſerica intelligas.

11. *Nullum illis.*] Solinus loc. cit. Hæc ego fabuloſa arbitror : etſi odore aliquanto tempore produci vitam poſſe, Medicorum filii aſſeverant. In fabulis quoque Strabo annumerat, lib. 15. pag. 711.

Supra hos extrema in parte montium [1] Trispithami, Pygmæique narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes, salubri cælo, semperque vernante, montibus ab Aquilone oppositis: quos a gruibus infestari [2] Homerus quoque prodidit. Fama est, insidentes arietum caprarumque dorsis, armatos sagittis veris tempore universo agmine ad mare descendere, & ova pullosque earum alitum consumere: ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto, pennisque, & ovorum putaminibus construi. [3] Aristoteles in cavernis vivere Pygmæos tradit: cetera de his, ut reliqui.

Cyrnos Indorum genus Isigonus annis centenis quadragenis vivere. [4] Item Æthiopas Macrobios & Seras existimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti, nec vestibus eorum [5] noxia corpori inesse animalia.

Onesicritus, [6] quibus locis Indiæ umbræ non sint, corpora hominum [7] cubitorum quinûm, & binorum palmorum existere, & vivere annos centum triginta, nec senescere, sed ut medio ævo, mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, [8] Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his, quæ appelletur [9] Pandore, in convallibus sitam, annos ducenos vivere, in juventa candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contra alios, quadragenos non excedere annos, junctos Macrobiis, quorum feminæ semel pariant: idque & Agatharchides tradit. Præterea [10] locustis eos ali, & esse pernices. [11] Mandorum nomen iis dedit Clitarchus, & Megasthenes, trecentosque eorum vicos annumerat. Feminas septimo ætatis anno parere, senectam quadragesimo accidere.

NOTÆ.

1. *Trispithami.*] Vide Notas & Emend. num. XVIII. De Pygmæis, lib. 6. sect. 35. Dodrantem porro vocat, novem ex asse uncias: ex pede qui XII. pollicibus constabat, pollices novem.

2. *Homerus quoque.*] Iliad 3. versu sexto.

3. *Aristoteles.*] Libro 8. hist. anim. cap. 15. pag. 913.

4. *Item Æthiopas.*] Forte rectius *idem.*

5. *Noxia corpori.*] Pediculos.

6. *Quibus locis Indiæ.*] Vide quæ diximus lib. 2. sect. 75.

7. *Cubitorum quinûm, & binorum palmorum.*] MSS. *binarum palmarum.* Palmus quaternos digitos habet, cubitus palmos senos. Vide Herod. lib. 2. Euterpe, n. 149. pag. 148.

8. *Gymnetas.*] Codd. MSS. *Gymnestas:* Græco vocabulo, corporis exercitationem significante: Vel Γυμνῆτας potius, quod nudi incederent, ut ait Strabo lib. 15. pag. 719. Fuere præter istos & alii Gymnetæ, inter Æthiopas, ut diximus, lib. 6. sect. 35.

9. *Pandore.*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. *Pandare.* Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. *Pandere.* Pandas gentem esse solam Indorum regnatam feminis, dictum est lib. 6. sect. 23.

10. *Locustis eos.*] De his dictum est lib. 6. sect. 35. ubi de Æthiopia.

11. *Mandorum.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

Artemidorus, in Taprobana insula longissimam vitam sine ullo corporis languore traduci. Duris, Indorum quosdam cum feris coïre, mixtosque & semiferos esse partus. [1] In Calingis ejusdem Indiæ gente quinquennes concipere feminas, octavum vitæ annum non excedere. [2] Et alibi cauda villosa homines nasci pernicitatis eximiæ, [3] alios auribus totos contegi. [4] Oritas ab Indis [5] Arbis fluvius disterminat. Hi nullum alium cibum novere, quam piscium, quos unguibus dissectos Sole torreant: [6] atque ita panem ex his faciant, ut refert Clitarchus. [7] Troglodytas super Æthiopiam velociores esse equis, Pergamenus Crates. [8] Item Æthiopas octona cubita longitudine excedere: Syrbotas vocari gentem eam.

[9] Nomadum Æthiopum, secundum flumen [10] Astragum ad septentrionem vergentium, gens [11] Menisminorum appellata, abest ab oceano dierum itinere viginti, animalium, quæ Cynocephalos vocamus, lacte vivit, quorum armenta pascit maribus interemptis, præterquam sobolis causa. In Africæ solitudinibus hominum species obviæ subinde fiunt, momentoque evanescunt. [12] Hæc atque talia ex homi-

Notæ.

1. *In Calingis.*] Indiæ populis ad Gangis ripam, quæ spectat occasum. Refert eadem Solinus, cap. 52. pag. 80.

2. *Et alibi.*] De Anglicana gente caudata, aliisque similibus, vide Majol. Colloq. 2. pag. 35.

3. *Alios auribus.*] De his diximus lib. 4. sect. 27. Sumpta hæc sunt ex Ctesia, cujus excerpta exstant apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 157. Ἐνωτοκοίτας vocat Strabo lib. 15. pag. 711. Nec recentiores desunt, qui se homines ejuscemodi vidisse confirment, quos Majolus laudat, colloq. 2. pag. 33.

4. *Oritas.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

5. *Arbis fluvius.*] Sive Cophes, ut diximus lib. 6. sect. 25.

6. *Atque ita panem.*] Furnerius lib. 4. Hydrogr. cap. 25. pag. 180. auctor est hodieque esse gentes plurimas, versus septentrionem, aliasque in America positas, quæ pane ex dissectis piscibus, atque in pollinem deinde contusis confecto vivunt: quod imbecillo nimium in his regionibus Solis calore, maturitatem assequi frumenta nequeunt.

7. *Troglodytas.*] De his dictum est superiore libro, sect. 34. Ὠκύποδας, ἵππων μᾶλλον ἀπιόντας, appellat Strabo lib. 15 pag. 711.

8. *Item Æthiopas.*] Rectius *idem*, ut supra monuimus. Hæc Solinus pariter refert cap. 30. pag. 55. Sed furtum dissimulat, cum pro cubitis octonis, pedes duodecim longitudine excedere gentem eam scribit. De Syrbotis vero octicubitalibus, actum est lib. 6. sect. 35.

9. *Nomadum.*] Vide Notas & Emendationes num. XXI.

10. *Astragum.*] Vide Notas & Emendationes num. XXII.

11. *Menisminorum.*] Ita omnes, quos vidi, codices. Cave putes *Medimnos* legi hic oportere, quorum mentio est lib. 6. sect. 35. Hi enim Nomadum Æthiopum vicini, non ipsi Nomades esse dicuntur.

12. *Hæc atque talia.*] De monstris hujusmodi sapienter pronunciat August. lib. 16. de Civit. cap. 8. *Non nobis videri absurdum debet, ut quemadmodum in singulis quibusque gentibus quædam monstra sunt hominum, ita in universo genere humano quædam monstra sint gentium. Quapropter ut istam quæstionem pe-*

num genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidem, quæ facit in dies, ac prope horas, quis enumerare valeat? ad detegendam ejus potentiam, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in homine pauca.

III. [1] Tergeminos nasci certum est, [2] Horatiorum Curiatiorumque exemplo: [3] supra, inter ostenta dicitur: præterquam [4] in Ægypto, ubi [5] fetifer potu Nilus. [6] Annis proximis, supremis Divi Augusti, Fausta quædam e plebe, Ostiæ duos mares, totidem feminas enixa, famem, quæ consecuta est, portendit haud dubie. Reperitur & in Peloponneso [7] quinos quater enixa, majoremque partem ex omni ejus vixisse partu. Et in Ægypto septenos [8] uno utero simul gigni [9] auctor est Trogus. [10] Gignuntur & utriusque sexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim [11] Androgynos — 5 CAP. III.

NOTÆ.

detentim, cauteque, concludam: aut illa, quæ talia de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt: aut si sunt, homines non sunt: aut ex Adam sunt, si homines sunt. Vide locum integrum.

1. *Tergeminos.*] Τειδύμυς, inquit Dionys. Halic. lib. 3. Antiq. Rom. pag. 150. hoc est, tres uno partu editos: ut δίδυμοι sunt gemelli. Columella item mox laudandus.

2. *Horatiorum.*] De his videndus Livius lib. 1. pag. 9. Columella lib. 3. de re rust. cap. 8. pag. 97. *Ægyptiis & Afris gemini partus familiares, ac pæne solennes sunt: sed & Italici generis esse natura voluit eximiæ fecunditatis. Albanas Curiatiæ familiæ trigeminorum matres.*

3. *Supra.*] Hoc est, supra eum numerum: si plures, quam tres, uno partu edantur in lucem, id inter ostenta narratur. Sic M S S. Editi, *ducitur.*

4. *In Ægypto.*] Columella loc. cit.

5. *Fetifer potu.*] Solinus cap. 1. pag. 5. *Cum fetifero potu Nilus, non tantum terrarum, sed etiam hominum materna fecundat arva.* Seneca lib. 3. Natur. quæst. cap. 25. pag. 873. *Quorundam causa non potest reddi, quare aqua Nilotica fecundiores feminas faciat, adeo ut quarundam viscera longa sterilitate præclusa, ad conceptum relaxaverit, &c.*

6. *Annis proximis.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII. Plinius ita locutus lib. 2. sect. 106. *Neronis Principis annis supremis &c.*

7. *Quinos quater.*] Vide Notas & Emendationes num. XXIV.

8. *Uno utero.*] Unica & simplici prægnatione. Hæc quoque Solinus ex Trogo, c. 1. p. 5. Paulus item IC. l. 5. Dig. tit. 4. *Non leves auctores tradidere multas Ægypti uno utero septenos enixas.*

9. *Auctor est Trogus.*] Et Aristoteles quoque apud Strabonem, lib. 15. pag. 695. Sed mendosus forte est locus, neque ἑπτάδυμα, sed πεντάδυμα legendum: cum Aristoteles & lib. 4. de gener. anim. cap. 4. & 5. & lib. 7. de hist. anim. cap. 5. pag. 822. quinque modo enixam referat: & Gellius lib. 10. cap. 2. pag. 504. ex eodem affirmet, *finem hunc esse multijugæ hominum partionis, neque plures unquam simul genitos compertum.* Quæ porro Albertus M. lib. 9. de animal. tract. 2. cap. 5. pag. 291. de prodigiosis partubus tradit, fabulis arbitror propiora. Quæ vero de Margarita, Comitis Hollandiæ filia, vulgo sunt jactata, peperisse scilicet uno partu 360. filios vivos, anno 1314. ea fictitia esse ex temporum collatione ostendit Petr. Scriverius in Antiq. Batav.

10. *Gignuntur.*] Hunc locum exscripsit ad verbum e Plinio Gellius lib. 4. cap. 9. pag. 467.

11. *Androgynos.*] Hoc est, homines, qui utriusque sexus, virilis ac muliebris τὰ αἰδοῖα habuerint: quibus etiam hermaphroditorum, a Mercurio & Venere nomen est inditum: Mercurius enim ἑρμῆς est; Venus ἀφροδίτη. Referunt scilicet Astrologi androgynorum

vocatos, [1] & in prodigiis habitos, nunc vero in deliciis.

Pompeius Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas: inter quas legitur [2] Eutychis, a xx. liberis rogo illata, Trallibus [3] enixa xxx. partus. [4] Alcippe elephantum, quanquam id inter ostenta est. [5] Namque & serpentem peperit inter initia [6] Marsici belli ancilla. [7] Multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit [8] Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu ejus allatum illi [9] ex Ægypto [10] in melle vi-

NOTÆ.

ortûs causam, in certum quendam utriusque stellæ, Mercurii Venerisque coïtum: inde nomen. Negant autem in re Anatomica summi artifices ullum hominem esse posse, in quo sexus uterque perfectus sit: Signa tantum sexus alterius, & inchoatas notas agnoverunt, in iis quibus hujusmodi naturam geminam inesse existimatum sit: in viris quidem aliquam, *ἐν τῷ αἰδοίῳ* rimam, sed illam quidem haud permeabilem, neque, ut Arist. loquitur *δίοδον τῷ αἰδοίῳ τοῦ ἄῤῥενος*: in feminis, nympham ad tres interdum digitos productiorem solito, sed quæ flaccida foret, neque posset *ἀκριβῶς τείνεσθαι, ἐν ταῖς συνουσίαις.* Vide Sennertum, tom. 3. parte 9. cap. 13. pag. 607.

1. *Et in prodigiis.*] Vide Livium, lib. 27. pag. 303. & 313. & lib. 31. pag. 371. Item Julium Obseq. cap. 56. p. 32.

2. *Eutychis.*] Ita R. 1. 2. Paris. & Solinus ipse, qui cap. 1. pag. 5. eadem referens, Eutychidem vocat. Errat tamen Solinus, qui mulierem ipsam putat exhibitam in theatro, cum id de sola effigie mulieris proditum ab aliis scriptoribus fuerit, atque adeo a Plinio ipso plane modo, cum ait in ornamentis theatri Pompeïani mirabiles fama positas esse effigies.

3. *Enixa XXX.*] Totidem numerat & Tatianus, orat. contra Gent. pag. 183. ubi hunc partum prodigiosum a Periclymeno statuario expressum fuisse scribit. Vidimus ætate nostra feminam, quatuor & xxx. partus enixam: sed vix duodecim in iis vitales.

4. *Alcippe.*] Vide Notas & Emend. num. XXV. Collegit similes prodigiosos partus Joan. Schenckius, lib. 1. Observ. Medic. pag. 9. & 10. ac lib. 4. pag. 691.

5. *Namque & serpentem.*] Julius Obseq. cap. 118. pag. 64. *In Etruria, Clusii, mater familiæ vivum serpentem peperit,* &c.

6. *Marsici.*] Ante Marsicum bellum quæ ostenta visa sunt, ea collecta esse a Sisenna, scribit Cicero lib 2. de Divin. pag. 233. De hoc bello diximus lib. 2. sect. 85.

7. *Multiformes.*] Vide Phlegontem, de Rebus Mirab c. 20. & seqq.

8. *Hippocentaurum.*] Monstra hujuscemodi ex homine & equo conflata, merito negant ulla aut exstitisse aliquando, aut vero esse posse, viri eruditi ex omni disciplina. Ex Medicis Galenus lib. 3. de usu part. cap. 1. tom. 4. pag. 339. rem validis omnino argumentis conficit. E Philosophis, Cicero lib. 2. de Divin. pag. 231. E Jureconsultis, Justinianus, tit. de inutili stipul. E poëtis denique ipsis, quibus tamen hæc maxime figmenta olim placuere, Lucretius lib. 5. v. 875.

> *Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo*
> *Esse queat duplici natura, & corpore bino,*
> *Ex alienigenis membris compacta potestas,* &c.

9. *Ex Ægypto.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

10. *In melle.*] *Mellis enim natura talis est*, ut dicetur lib. 22. sect 50. *ut putrescere corpora non sinat.* Vide quæ ibi dicturi sumus.

dimus.

dimus. Est inter exempla, in uterum protinus reversus infans Sagunti, quo anno ab Hannibale deleta est.

[1] Ex feminis [2] mutari in mares, non est fabulosum. Invenimus in annalibus, [3] P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. [4] Casini puerum factum ex virgine sub parentibus, jussuque Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit, visum a se Argis [5] Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset: nupsisse etiam, mox barbam & [6] virilitatem provenisse, uxoremque duxisse. Ejusdem sortis [7] & Smyrnæ puerum a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Cossicium civem [8] Thysdritanum. CAP. IV.

[9] Editis geminis raram esse, aut puerperæ, aut puerperio, præterquam alteri, vitam: [10] Si vero utriusque sexus editi sint gemini,

NOTÆ.

1. *Ex feminis.*] Hæc plane ad verbum exscripsit e Plinio Gellius lib. 9. cap. 4. pag. 466. usque ad eum locum, *Editis geminis*, &c.

2. *Mutari in mares.*] Non contra, e maribus in feminas: quoniam ab agnata cute, obducto τῷ αἰδοίῳ cum testibus, interdum editus infans, ut femina habeatur, usuvenit: donec in adolescentia, virilitatis munere, disrupta membrana illa, prodeat quod sub ea latuerat virile pudendum, appareatque. Contra vero exerto αἰδοίῳ qui in lucem genitus fuerit, ut unquam credatur femina, non posse fieri manifestum est. Nec reapse igitur mutantur in mares feminæ, sed mutari, qua diximus ratione, videntur. Plura hujusmodi exempla reperies apud Hippocr. lib. 6. Epidem. Sennertum tom. 3. parte 9. pag. 607. Schenckium lib. 4. Observ. & Martin. Del Rio, Disquisit. Magic. lib. 2. quæst. 22.

3. *P. Licinio.*] Anno V. C. DLXXXIII. quo Consules nominantur a Livio, lib. 42. pag. 538. P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Male ergo in Chiffl. cod. legitur *C. Licinio Crasso*: & apud Gellium, *Q. Licinio.*

4. *Casini.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII.

5. *Arescontem.*] Latine Placentem, sive Placidium, non incommode dixeris: est enim id ab ἀρέσκω *placeo.*

6. *Virilitatem.*] Virilitas idem quod virilia & pudenda, Martialis, lib. 9.

Non puer avari sectus arte mangonis
Virilitatis damna mœret erepta.

7. *Et Smyrnæ puerum.*] Puellæ nomen Philotis fuit, teste Phlegonte, lib. de rebus mirabil. cap. 7. pag. 61. ubi rem accidisse narrat, Archonte Athenis Dionysodoro, Romæ Coss. D. Junio Silano Torquato, & Q. Haterio Antonino, hoc est, anno Neronis primo. Exempla similia haud pauca ibidem commemorat.

8. *Thysdritanum.*] De hoc oppido dictum est lib. 5. sect. 4. Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

9. *Editis geminis.*] Acceptum hoc ex Arist. lib. 4. de generat. anim. cap. 6. p. 1230. Cum geminos parit mulier, inquit, raro contingit, ut ipsa cum geminis utrisque servetur: persæpe enim accidit, ut altero ex geminis pereunte, alter tamen cum puerpera vivat. Quamobrem rectius fortasse legatur, *& puerpera, & puerperio.* Quod si editis geminis raro vivere aut puerperam, aut puerperium voluit dicere, falsum id quotidianis deprehendetur experimentis.

10. *Si vero.*] Arist. loc. cit. & lib. 7. hist. cap. 5. pag. 822. ac denique sect. 10. problem. 30. pag. 727. *Hujus causa est*, inquit Albertus M. lib. 9. de animal. tract. 1. cap. 5. pag. 291. *delicati[...] plexionis humanæ*, &c. Tamen D. August. lib. 5. de Civit. Dei, cap. 6. *No-*

rariorem utrique ſalutem : [1] Feminas gigni celerius, quam mares, ſicuti celerius ſeneſcere : [2] ſæpius in utero moveri mares, [3] & in dextera fere geri parte, in læva feminas, conſtat.

Caput V. IV. [4] Ceteris animantibus ſtatum, & pariendi, & [5] partus gerendi tempus eſt : homo toto anno, & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe, alius octavo, & uſque [6] ad initia decimi undecimique. [7] Ante ſeptimum menſem haud unquam vitalis eſt. Septimo non niſi pridie poſterove plenilunii die, aut interlunio concepti naſcuntur. [8] Tralatitium in Ægypto eſt & octavo gigni. [9] Jam quidem & in Italia tales partus eſſe vitales, [10] contra priſcorum opiniones.

Notæ.

vimus, inquit, *geminos diverſi ſexus : ambo adhuc vivunt, ambo ætate vigent adhuc .... Ille in officio Comitis militat, & a ſua domo pæne ſemper peregrinatur : illa de ſolo patrio, & de rure proprio non recedit.... ille conjugatus, illa virgo ſacra eſt*, &c.

1. *Feminas gigni.*] Hoc eſt, creſcere, perfici, vigere, adoleſcere. Tardius enim formari, perficique in utero, aut ex eo prodire feminas, quam mares, tum experientia conſtat, tum vero Philoſophus aperte prodit, lib. 6. hiſt. anim cap. 22. pag. 752. & lib. 7. cap. 3. pag. 812. At illud hoc loco Plinius docet, quod Albertus M. loc. cit. cap. 3. pag. 289. *Poſtquam*, inquit, *natæ ſunt feminæ, citius creſcunt & maturantur, quam maſculi, eo quod &c.... Et hæc eſt etiam cauſa, quod citius vetulæ efficiuntur feminæ, quam viri, &c.* Ex eodem uterque fonte hauſit, ex Ariſtotele nimirum, tum locis proxime citatis, tum lib. 4. de gener. anim. cap. 6. pag. 1230. Ἐξελθόντων δέ, πάντα πρότερον ἐπιτελεῖται, οἷον ἥβη, καὶ ἀκμή, καὶ γῆρας τοῖς θήλεσιν, ἢ τοῖς ἄρρεσιν. *Ubi in lucem venerint, celerius feminæ, quam mares, perficiuntur : nam & pubes, & vigor, & senectus feminis prius venit, quam maribus.* Vide Notas & Emendationes num. XXIX.

2. *Sæpius in utero.*] Ex Ariſt. lib. 7. hiſt. anim. cap. 3. pag. 810. Galenus quoque, multis in locis, inter maris concepti ſigna, frequentes ac validas fetus ſuus motiones enumerat.

3. *Et in dextera.*] Hoc totidem verbis Hippocr. lib. 5. Aphoriſm. 48. Ἔμβρυα, τὰ μὲν ἄρρενα, ἐν τοῖς δεξιοῖσι· τὰ δὲ θήλεα, ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσι μᾶλλον. Id ita plerumque evenire animadvertit etiam Philoſophus lib. 7. hiſt. cap. 810. ex quo Plinius accepit.

4. *Ceteris.*] Accepta hæc ex Ariſt. lib. 7. hiſt. anim. cap. 4. pag. 818. Certo, inquit Plinius, anni tempore, fetus ſuos edunt, eodemque temporis ſpatio geſtant in utero cetera omnino animalia: homini tantum incertum eſt naſcendi tempus, ut qui toto naſcatur anno : incerta item in utero mora, cum alius ſeptimo menſe, octavo alius, quidam nec ante undecimi initia prodeat.

5. *Partus gerendi.*] Hoc eſt, fetus geſtandi : τοῦ τόκου, dixit Philoſophus.

6. *Ad initia decimi.*] Vide Notas & Emend. num. XXX.

7. *Ante ſeptimum.*] Ariſt. loc. cit. pag. 819. & Plutarch. lib. 5. de placitis Philoſ. cap. 18. p. 907. Soranus Epheſ. cap. 17. aliique.

8. *Tralatitium.*] Ita vett. codd. non *tranſlatitium*. Hoc eſt, vulgare, commune. Accepta hæc rurſum ex Ariſt. loc. cit.

9. *Jam quidem & in Italia.*] Pluribus id exemplis recentioris ævi ſtabilitum vide apud Joan. Schenckium, lib. 4. Obſerv. Medic. pag. 639.

10. *Contra priſcorum.*] Hippocratis nimirum, lib. de carnibus, cap. 8. pag. 309. tom. 5. ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον, οὐδὲν βιοῖ πώποτε. Et aliorum, qui Epicharmum ſecuti ſunt, ut ſcribit Cenſorinus, cap. 7.

[1] Variant hæc pluribus modis. Vestilia [2] C. Herdicii, ac postea Pomponii, atque [3] Orfiti clarissimorum civium conjux, ex his quatuor partus enixa, [4] septimo semper mense, genuit [5] Suilium Rufum undecimo, [6] Corbulonem septimo, utrumque Consulem: postea [7] Cæsoniam Caii principis conjugem, octavo. [a] [8] In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor: [9] Gravidis autem, quarto & octavo mense, letalesque in iis abortus. [10] Masurius auctor est, L. Papirium Prætorem, secundo herede [11] lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se [12] XIII. men-

INTERPRETATIO.

[a] *In quo.*] Octavo mense geniti, per totos quadraginta a suo natali dies morbo conflictantur.

NOTÆ.

1. *Variant hæc.*] Neque vero vel in eadem muliere statum idem certumque pariendi tempus: sed sæpe diversum. Argumento est Vestilia &c.

2. *C. Herdicii.*] In MSS. Reg. 1. Paris. Colb. 1. 2. *C. Diti.* Forte C. vel Cn. Didius Geta is fuit, de quo Dio in Claudio lib. 60. pag. 670. qui post Suetonium Paulinum Mauros subegit. Belle certe tempora congruunt.

3. *Orfiti.*] Orfitum reperio Consulatum gessisse, cum Claudio Imp. anno V. C. 804.

4. *Septimo semper.*] Vide Notas & Emend. num. XXXI.

5. *Suilius.*] Is est M. Suilius Rufus, qui cum C. Antistio Consulatum gessit, Claudii principatus anno decimo. De his Coss. Tacitus lib. 12. Annal. pag. 178. Onuphrii Fasti M. Servilium Rufum perperam vocant. Hunc Corbulonis fratrem laudat Dio lib. 63. pag. 722. dum eos recenset, quos Nero jussit interfici. Τοῦ δ᾽ δὴ Κορβούλωνος, καὶ Σουλπικίων, καὶ Σκριβωνίων, Ῥούφου τε καὶ Πρόκλου, μνημονεύσω, τούτων μὲν, ὅτι ἀδελφοί τε, καὶ ἡλικιῶται, &c. Ex Pomponio natum hunc suspicamur: fuit enim in Pomponia gente Ruforum familia & cognomen.

6. *Corbulonem.*] Neronis ducem, de quo lib. 6. cap. 8. Consulatum gessit honorarium, sex posterioribus anni mensibus, cum Caïo Caligula Imp. repudiato L. Apronio, qui tamen in Fastis notatur. Vide Dionem lib. 59. pag. 651.

7. *Cæsoniam.*] Μιλωνία Καισωνία Dioni appellata, lib. 59. pag. 658. quæ Caïo Caligulæ nupsit, ut ibi prolixius narratur. Vide Suetonium quoque, in Caligula, cap. 25.

8. *In quo mensium.*] Vide Notas & Emend. num. XXXII. De fetuum quorumvis periculo circa XL. diem, consentiunt Censorinus cap. XI. Celsus lib. 2. cap. 1. Hippocr. de septimestri partu, & Aphorism. 28. Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 3. pag. 811. quem nunc Plinius, ut alias, ferme transcribit.

9. *Gravidis.*] Prægnantes quarto & octavo mense plerumque infestantur: fetus corrumpuntur, abortuque excidunt. Arist. loc. cit. pag. 820.

10. *Masurius.*] Hunc Plinii locum integrum ad verbum Gellius transcripsit, lib. 3. cap. 16. pag. 260.

11. *Lege agente.*] Cum ex lege is ageret a Decemviris lata, de qua in Notis & Emend. num. XXX.

12. *XIII. mensibus.*] Ita Gellius loc. cit. Qui *sedecim* legunt, tum Gellii, & MSS. auctoritate refelluntur, tum vero Indice ipso, in quo hujus loci lemma seu titulus ita exprimitur. *Pariendi tempora perillustria: Exempla a mensibus VII. ad XIII.* Sunt exempla partus mense

ſibus diceret tuliſſe : quoniam [1] nullum certum tempus pariendi [2] ſtatum videretur.

Cap. VI. V. [3] A conceptu [4] decimo die, dolores capitis, oculorum vertigines [5] tenebræque, faſtidium in cibis, [6] redundatio ſtomachi, indices ſunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti, & [7] facilior partus : [8] motus in utero quadrageſimo die. Contraria omnia in altero ſexu : ingeſtabile onus, crurum [9] & inguinis levis tumor. Primus autem nonageſimo die motus. Sed plurimum [10] languoris in utroque ſexu, capillum [11] germinante [12] partu, & in plenilunio : [13] quod

Notæ.

decimoquinto, etiam & viceſimo tertio, etiam poſt biennium editi; atque adeo ſerius, apud Joſ. Schenckium, lib. 4. Obſerv. Medic. pag. 640.

1. *Nullum certum.*] Vide Notas & Emend. num. XXX.

2. *Statum videretur.*] Ita Reg. 1. & 2. Gellius loc. cit. *Statum ei videretur.* Alii *Statutum* legunt. Hæc porro opinio Papinii a Jureconſultis merito rejecta eſt : valet enim pertinetque ad reddendas ſucceſſiones incertas, & impudicitiæ frena laxat.

3. *A conceptu.*] Hæc deinceps totidem ferme verbis ex Ariſt. l. 7. hiſt. anim. cap. 4. pag. 814. & ſeq. Plinius tranſcripſit : ex Plinio Solinus, cap. 1. pag. 6.

4. *Decimo die.*] Aliis aliquando ſerius, inquit Ariſt. loc. cit.

5. *Tenebræ.*] Obtenebrato viſu, *σκότοι περὶ τῶν ὀμμάτων*, inquit Ariſt.

6. *Redundatio.*] Nauſea, vomituſque.

7. *Facilior partus.*] Facilius pariunt marem, quam feminam, prægnantes. *Ῥᾷον ἀπαλλάττουσιν αἱ ἄῤῥενα κύουσαι*, inquit Ariſt. loc. cit. *facilius expediuntur, quæ marem gerunt.* Ad colorem quod attinet, Ariſtotele prior Hippocrates, lib. 5. Aphoriſm. 29. *Γυνὴ, ἣν μὲν ἄῤῥεν κύει, εὔχρους ἐστίν· ἣν δὲ θῆλυ, δύσχρους. Mulier, ſi marem concepit, colorata eſt : ſi feminam, decolor.* Barbare Solinus, ut aſſolet, pag 6. *Proniorem partitudinem uteri* dixit.

8. *Motus in utero.*] Hoc pariter motus diſcrimen agnoſcit Philoſophus, maſculam inter, femellamque prolem : ut illa quadrageſimo, hæc nonageſimo die ſentiatur : lib. 7. hiſt. anim. cap. 3. pag. 810.

9. *Et inguinis levis.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

10. *Languoris.*] Solinus cap. 1. pag. 7. *In utroque ſexu*, inquit, *cum capilli germinant, incommodum majus eſt.* Ἄσην Ariſtoteles vocat, loc. cit. cap. 4. hoc eſt, languorem, animique moleſtiam, quo nos hominum rerumque ſatietas tenet.

11. *Germinante.*] Cum fetui incipiunt oriri pili, *ὅταν ἄρχωνται τὰ παιδία τρίχας ποιεῖν*, inquit Ariſt. loc. cit.

12. *Partu.*] Partum dixit, non pro prole tantum, ſed & pro fetu nondum edito, *ἀντὶ τοῦ κυήματος*. Ita ſect. 13. *Alere partum* dixit, hoc eſt *fetum*, ſeu prolem. Et lib. 10. ſect. 83. *Partus duodedeni*, ubi Ariſtoteles *σκυλάκια*, *catuli*, *fetus*. Virgilius lib. 7. Æneïd.

Quin idem Veneri partus ſuus, & Paris alter.

Et Lucretius, lib. 4.

Et multæ ſteriles hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.

Dig. de ventr. inſpiciend. lib. 1. §. *Ex hoc reſcripto : Partus enim antequam edatur, mulieris portio eſt, vel viſcerum.* Plinius ipſe, lib. 2. ſect. 52. *Marcia princeps Romanarum icta* fulmine *gravida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum vixit.*

13. *Quod tempus.*] Solinus loc. cit. & Ariſt. lib. 7. hiſt. cap. 15. pag 849. At Solinus id tempus, non *præcipue* modo, ſed *ſemper* infeſtare pueros dixit.

tempus editos quoque infantes præcipue infestat. [1] Adeoque incessus, atque omne, quidquid dici potest, in gravida refert: [2] ut salsioribus cibis usæ, carentem unguiculis partum edant: &, [3] si respiravere, difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu [4] letalis est: [5] sicut sternuisse a coïtu, abortivum.

Miseret atque etiam pudet æstimantem quam sit frivola animalium superbissimi origo, [6] cum plerumque abortus causa fiat odor a lucernarum exstinctu. His principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem ejus existimas, sed partum: tu tamen cujus semper [a] [7] tinctoria est mens, tu qui te Deum credis, aliquo successu tumens, [8] tanti perire potuisti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente: aut etiam, ut [9] Anacreon poëta, acino uvæ passæ: ut Fabius [10] Senator Prætor, in lactis haustu

CAPUT VII.

INTERPRETATIO.

a *Tinctoria est mens.*] Cruentus est animus.

NOTÆ.

1. *Adeoque incessus.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

2. *Vt salsioribus.*] Ex Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 5. pag. 825. accepere Plinius, & Alb. M. lib. 9. de anim. tract. 1. cap. 5 pag. 292. Ex Plinio Solinus, cap. 1. pag. 7.

3. *Si respiravere.*] Si spiritum continere non possint: sed urgente eo nimium, respirarint, inquit Arist. lib. 7. hist. cap. XI. pag. 848. *δυστοκοῦσι δ' μᾶλλον, καὶ ἐὰν μεταξὺ ἀποπνεύσωσιν, ἀποβιαζόμεναι τῷ πνεύματι.* Solinus loc. cit. *Enitenti spiritum continere, plurimum congruit: quandoquidem letali mora oscitatio suspendit puerperia.*

4. *Letalis est.*] Quia lapsas defectasque vires ostendit oscitatio, quibus integris ad enitendum opus est: oscitatione vires flaccescunt. Gellius lib. 3. cap. 16. pag. 260. Plinii verba referens, *oscitatio*, inquit, *in nixu* &c.

5. *Sicut sternuisse.*] Solinus cap. 1. pag. 6. *Ante omnia sobolem cogitantibus sternutatio cavenda post coïtum: ne prius semen excutiat impulsus repentinus, quam penetralibus matricis se insinuet paternus humor.*

6. *Cum plerumque.*] *Abortum facit equa feta*, inquit Arist. lib. 8. hist. cap. 29. pag. 973. *lucernæ odore: id quod prægnantibus quoque mulieribus nonnullis usuvenit: συμβαίνει δ' τοῦτο καὶ γυναιξὶν ἐνίαις κυούσαις.* Ita etiam Alb. M. lib. 7. de anim. tract. 3. cap. 2. pag. 233. & Ælian. lib. 9. hist. anim. cap. 54. ex Arist. uterque. Item Porphyrius, lib. 3. de abstinen. pag. 109.

7. *Tinctoria.*] Cruenta, seu crudelitatem anhelans. Vide Notas & Emend. num. XXXV.

8. *Tanti perire.*] In R. 1. & 2. *tante perire.* Certe *tanto* mallem, & mox *minori*, quam *minoris.* Tanto, hoc est, tantula re, cujusmodi est lucernæ exstinctæ fumus.

9. *Anacreon.*] Valer. Max. lib. 9. cap. 12. pag. 456. *Sicut Anacreonti quoque, quamvis statum humanæ vitæ supergresso, quem uvæ passæ succo tenues & exiles virium reliquias foventem, unius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.*

10. *Senator Prætor.*] Hoc est, Senatorii ordinis vir strangulatus est pilo uno in haustu lactis, Præturam cum exerceret. Vide Notas & Emendationes num. XXXVI.

uno pilo ſtrangulatus. Is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.

CAPUT VIII.

VI. [1] In pedes procedere naſcentem, contra naturam eſt: [2] quo argumento eos appellavere Agrippas, [3] ut ægre partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum, unico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque adverſa pedum valetudine, miſera juventa, exercito ævo inter arma morteſque, [a] [4] ad noxia ſucceſſu, infelici terris ſtirpe omni, ſed per utraſque Agrippinas maxime, quæ [5] Caïum & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea brevitate ævi, quinquageſimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum [6] conjugis, [7] ſocerique prægravi ſervitio, luiſſe augurium [8] præpoſteri natalis exiſtimatur. Neronem quoque paulo ante principem, & toto principatu ſuo hoſtem generis humani, pedibus genitum parens ejus ſcribit Agrippina. [9] Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.

INTERPRETATIO.

a *Ad noxia.*] Ad infortunium orbis fuit, cum ei proſpere ſucceſſit: nam infelix terris ſtirps omnis ejus exſtitit.

NOTÆ.

1. *In pedes procedere.*] Hæc Solinus quoque iiſdem verbis, c. 1. p. 7. Vide Notas & Emend. num. XXXVII. Porro de recti partûs ritu dicemus lib. 10. ſect. 84. ex Ariſtotele. In pedes naſcentem procedere, aut fetui fere, aut puerperæ, aut utrique pariter, exitioſum eſſe docet Hippocrates lib. 1. de morb. mul. tex. 50. pag. 448.

2. *Quo argumento.*] Hæc de M. Agrippæ nomine & ortu, Solinus loc. cit. & Gellius lib. 6. cap. 16. pag. 907.

3. *Vt ægre partos.*] Senſit id quoque Nonius, cap. ult. n. 2. ab ægritudine partus confictum vocabulum eſſe: *Agrippæ*, inquit, *qui cum labore matris educuntur, hoc eſt, per pedes contra naturam, non per caput: quaſi ab ægro partu.* Sed vetuſtius multo illud nomen videtur, & inter mere Græca a Soſipatro recenſetur: eſt enim ἀπὸ τοῦ ἀγρεῖν *venari, captare*, & ἵππος, *equus.* Ægritudo partus fortaſſe occaſio fuit, cur hoc nomen præ ceteris M. Agrippæ attribueretur, ob affinitatem morbi, vociſque.

4. *Ad noxia ſucceſſu.*] Felicitatis pars quædam videtur, inquit Plinius, prolem genuiſſe, cui regimen orbis terrarum aliquando poſſit obtingere: Agrippæ noxius ille ſucceſſus, exitioſa illa felicitas fuit, qui infelicem ediderit terris ſtirpem omnem, &c. Variant hic exemplaria mirum in modum, interpretes ſilent. In Reg. 1. Colb. 1. 2. Pariſ. legitur *adnoxio acceſſu.* Salmaſius, pag. 31. *obnoxio ſeceſſu*, cum ſe Agrippa ſcilicet Mitylenas contulit. Sed quamobrem, quorſumve *obnoxius?*

5. *Caïum.*] Caligulam, Germanici F. ex Agrippina Agrippæ filia. Ejuſdem Germanici filia altera Agrippina, Neronis mater.

6. *Conjugis.*] Juliæ, Auguſti filiæ, de qua rurſum ſect. 46.

7. *Socerique.*] Auguſti.

8. *Præpoſteri.*] Ortus perverſi, quo non ritu naturæ conſueto, in caput, ſed in pedes primum proceſſerit.

9. *Ritu naturæ.*] Ariſt. lib. 7. hiſt. anim. cap. 13. Vide Notas & Emend. num. XXXVIII.

VII. [1] Auſpicatius enecta parente gignuntur: [2] ſicut Scipio Africanus prior natus, [3] primuſque Cæſarum [4] a cæſo matris utero dictus: qua de cauſa [5] & Cæſones appellati. Simili modo natus [6] & Manilius, qui Carthaginem cum exercitu intravit. Cap. IX.

VIII. [7] Vopiſcos appellabant e geminis, qui retenti utero naſcerentur, altero interempto abortu. Namque maxima, etſi rara, circa hoc miracula exiſtunt. Cap. X.

IX. [8] Præter mulierem, pauca animalia coïtum novere gravida. [9] Unum quidem omnino, aut alterum ſuperfetat. Exſtat in monumentis etiam medicorum, & quibus talia conſectari curæ fuit, uno abortu [10] duodecim puerperia egeſta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus interceſſit, [11] utrumque perfertur: ut in Hercule & [12] Iphicle fratre ejus apparuit: & in ea, quæ gemino partu, alterum marito ſimilem, alterumque adultero genuit: [13] Item in Proconneſia ancilla, quæ ejuſdem diei coïtu, alterum domino ſimilem, alterum procuratori ejus: & in alia, [14] quæ unum juſto partu, quinque Cap. XI.

Notæ.

1. *Auſpicatius.*] Solinus cap. 1. pag. 7. *Necatis matribus natus eſt auſpicatior.* Legiſſe apud Plinium is videtur, *Auſpicatius e necata parente.* Sed M S S. omnes, *enecta.*

2. *Sicut Scipio.*] Africanus major appellatus, cæſo matris Pomponiæ utero in lucem prodiit. Meminit Tertull. lib. de Anima, cap. 25. pag. 283.

3. *Primuſque Cæſarum.*] Vide Notas & Emend. num. X X X I X.

4. *A cæſo.*] Cum Plinio Nonius *Cæſares dictos, qui cæſa matre naſcuntur,* prodidit. Diverſe Feſtus: *Cæſones,* inquit, *appellantur, ex utero matris exſecti: Cæſar, quod eſt cognomen Juliorum, a cæſarie dictus eſt, quia ſcilicet cum cæſarie natus eſt.* Inde D. Raymundo etiam Nonnato cognomen, quod non natus, ſed matris ex utero exſectus in lucem prodierit.

5. *Et Cæſones.*] In gente Fabia, ex qua Cæſo Fabius Conſul, de quo Livius lib. 2. pag. 35.

6. *Et Manilius.*] Vide Notas & Emend. num. X L.

7. *Vopiſcos.*] Vopiſcum, inquit, dixere veteres noſtri, e geminis, illum qui utero retineretur uſque ad legitima partus tempora, geminorum altero prius ejecto expulſoque per abortum. Solini paraphraſis, cap. 1. pag. 7. *E geminis, ſi remanente altero, alter abortivo fluxu exciderit, alter qui legitime natus eſt, Vopiſcus nominatur.* In Flavia gente, Flavius Vopiſcus, hiſtoricus, temporibus Diocletiani. In Pompeïa, Pompeïus Vopiſcus, deſignatus Conſul ſub Othone, ex Tacito lib. 17. Vide etiam Plutarch. in Coriol. pag. 218.

8. *Præter mulierem.*] Accepta hæc ex Ariſtotele, totidem plane verbis, e lib. 7. hiſt. anim. cap. 5. pag. 823. & cap. 9. pag. 830.

9. *Unum quidem.*] Lepus cum daſypode, ut dicetur lib. 8. ſect. 81.

10. *Duodecim puerperia.*] Hæc Plinius ex Ariſt. loc. cit. ex Plinio Solinus, cap. 1. pag. 6.

11. *Utrumque perfertur.*] Utrumque puerperium ad juſtum uſque pariendi tempus utero geſtatur. Vide Notas & Emend. num. X L I

12. *Iphicle.*] Ita Reg. 1. 2. & Pariſ. ab Ἰφικλῆς, qui Amphitryonis F. Herculis frater. In editis *Iphiclo* mendoſe.

13. *Item in.*] Ariſt. & Solin. loc. cit.

14. *Quæ unum.*] Ariſtoteles, unde hæc omnia tranſcripſit auctor, gemellos dixit, δίδυμα, loc. cit. Hæc recentio[illegible] exemplis confirmat Schenckius, lib 4. Obſerv. Medic. pag. 618.

mensium alterum edidit. [1] Rursus in alia, quæ septem mensium edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est.

X. [2] Jam illa vulgata, varie ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademque parte truncos: signa quædam, nævosque, & cicatrices etiam regenerari. [3] Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur. * [4] In Lepidorum gente tres, [5] intermisso ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios avo: [6] & ex geminis quoque alterum patri, alterum matri: annoque post genitum, majori similem fuisse, ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam feminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicæi [7] nobilis pyctæ [8] Byzantii geniti, qui adulterio [9] Æthiopis nata matre, nil a ceteris colore differente, [a] ipse avum [10] regeneravit Æthiopem.

*Caput XII.

[b] [11] Similitudinum quidem in mente reputatio est, & in qua cre-

Interpretatio.

a *Ipse avum.*] Ipse avo suo Æthiopi similis exstitit.

b *Similitudinum.*] Similitudinum quidem repetenda causa videtur ex mente utriuslibet parentis.

Notæ.

1. *Rursus in alia.*] Arist. loc. cit. Καὶ ἑτέρᾳ δέ τινι συνέβη τεκούσῃ, πρῶτον μὲν ἑπτάμηνον, ὕστερον δὲ δύο τελεόμηνα τεκεῖν, &c. *Alii contigit, ut cum unum septimestrem peperisset, postea duos mensium justorum fine absoluto pareret, quorum ille mortuus est, hi vixere.*

2. *Jam illa.*] Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 9. pag. 830.

3. *Quarto partu Dacorum.*] Vide Notas & Emend. num. XLII.

4. *In Lepidorum.*] Solinus totidem verbis, cap. 1. pag. 8.

5. *Intermisso ordine.*] Nempe ut in abavo id vitium animadversum fuerit, mox in avo: demum in nepote: caruerint eo proavus, pater.

6. *Et ex geminis.*] Accepta hæc ex Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 9. pag. 831. & 832. Quæ causa sit similitudinum cum alterutro parente, explanat erudite Hippocrates, lib. de genitura, pag. 130.

7. *Nobilis pyctæ.*] Pugilem vox ea Græcis significat: jam a plerisque Latinorum fere recepta, ut Lampridio, & Materno: unde nec reformidanda fuit Solino, qui cum hæc loc. cit. exscriberet, pugilem reddidit. Vide quæ dicemus, sect. 48.

8. *Byzantii.*] Arist. loc. cit. pag. 831. in Sicilia genito id tribuit: idem lib. 1. de generat. anim. cap. 18. pag. 1057. non in Sicilia, sed in Elide nato. Acheloum credas subterraneo cursu hanc historiam ex Elide in Siciliam secundo flumine devexisse.

9. *Æthiopis.*] Αἰθίοψ apud Arist. loc. cit. unde hæc desumpta, non gentis nomen est, sed coloris.

10. *Regeneravit.*] Plinii paraphrastes Solinus c. 1. p. 8. Plinius iterum l. 14. sect. 28. ea voce usus: *Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrem Tiberium ferebatur.*

11. *Similitudinum.*] Effinguntur & existunt hæ similitudines in corporibus nascentium, ex parentum amborum, sive eorum utriuslibet, cogitatione in usu venereo: in qua cogitatione excitanda valent fortuita plurimum, audita, visa, &c. Vide Notas & Emend. num. XLIII.

dantur

dantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum subito transvolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quam in ceteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii varietas multiformes notas imprimat: cum ceteris animantibus immobiles sint animi, [1] & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. [2] Antiocho regi Syriæ [3] e plebe nomine Artemon in tantum similis fuit, [a] ut Laodice conjux regia, necato jam Antiocho, [4] mimum per eum commendationis, regnique successionis peregerit. [5] Magno Pompeïo Vibius quidam e plebe, & Publicius etiam servitute liberatus, indiscreta prope specie fuere similes, [6] illud os probum reddentes, ipsumque honorem eximiæ frontis. Qualis causa [7] patri quoque ejus, Menogenis coci sui cognomen imposuit, jam

INTERPRETATIO.

a *Ut Laodice.*] Ut Laodice conjux regis Antiochi, jam necato eo, Artemonem induxerit, qui se Antiochum esse simularet, commendaretque reginæ administrationem successionemque regni.

NOTÆ.

1. *Et similes omnibus.*] Tullius, lib. 1. Tusc. quæst. n. 80. a Dalecampio hic laudatur: *Nam similitudo magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes.* Sed de animi morumque ille ibi, non de corporum similitudine loquitur.

2. *Antiocho.*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 8. Uberius explicatiusque Valerius Max. lib. 9. cap. 14. pag. 460. *Regi Antiocho*, inquit, *unus ex æqualibus, & ipse regiæ stirpis, nomine Artemon, perquam similis fuisse traditur: Quem Laodice uxor Antiochi, interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo quasi ipsum regem ægrum collocavit: admissumque universum populum, & sermone ejus & vultu consimili fefellit: crediderruntque homines ab Antiocho moriente Laodicen & natos ejus sibi commendari.* Fuit hic Antiochus Θεὸς cognominatus, cui Laodice, ejusdem ex patre Antiocho Sotere soror, nupserat: teste Polyæno, lib. 8.

3. *E plebe.*] Regia stirpe natum Valerius ait fuisse loco allato.

4. *Mimum.*] Hoc est, simulationem. Simulatæ enim illius personæ actio, repræsentatioque, regis Laodicen populo commendantis, regnique successores notantis, exactius nulla alia voce potuit significari. Ita Suetonius in Othone, cap. 3. pag. 56. *Ne pœna acrior mimum omnem divulgaret*, hoc est, ludum omnem ac fictionem. Idem in Caïo, cap. 45. *In hoc quoque mimo præter modum intemperans.*

5. *Magno Pompeïo.*] Valer. Max. loc. cit. pag. 459. *Magno Pompeïo Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius libertinus, ita similes fuerunt, ut permutato statu, & Pompeïus in illis, & illi in Pompeïo salutari possent.* Quos ingenuæ stirpis Valerius ait fuisse, hos e plebe Plinius appellat, tum hoc loco, tum sect. 36. Et in plebe igitur ingenui sunt.

6. *Illud os probum.*] Liberale, venustum, gratum, venerandum. Plinius lib. 37. sect. 6. de Pompeïo ipso: *Imago Cn. Pompeii, illa regio honore grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes.*

7. *Patri quoque ejus.*] Pomp... M. scilicet, cujus pater Strabonis cognomen jam antea ab oculorum vitio consecutus

Strabonis a ſpecie oculorum habenti, vitium imitata [1] & in ſervo: [2] Scipioni, Serapionis: is erat ſuarii negotiatoris vile mancipium. Ejuſdem familiæ Scipioni [3] poſt eum cognomen Salutio Mimus dedit: [4] ſicut Spinther [5] ſecundarum, tertiarumque Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli Coſſ. In quo perquam importune fortuitum hoc quoque fuit, duorum ſimul Conſulum in ſcena imagines cerni. [6] E diverſo L. Plancus orator, hiſtrioni Rubrio cognomen impoſuit. Rurſus [7] Curioni patri Burbuleïus, itemque [8] Meſſalæ Cenſorio Menogenes, perinde hiſtriones. [9] Suræ quidem Proconſulis [10] etiam rictum in loquendo, [11] contractionemque linguæ, &

Notæ.

erat: idem ex Menogenis coci ſui ſimilitudine, Menogenes eſt cognominatus: *Vt vir & ferax animo, & præpotens armis*, inquit Valerius Max. loc. cit. *ſordidum ejus coci nomen a ſe repellere non valuerit.*

1. *Et in ſervo.*] Qui itidem uti Pompeïus, ſtrabo fuit.

2. *Scipioni.*] Eadem, inquit, cauſa ſimilitudinis, quæ Pompeïo Straboni impoſuit cognomen Menogenis, impoſuit quoque Scipioni cognomen Serapionis: qui quidem Serapio vile mancipium erat ſuarii negotiatoris: vel, ut ait Valer. Max. loc. cit. victimarius. Vide Notas & Emend. num. XLIV. Fuit porro hic Scipio Naſica Serapio, ejus Scipionis Naſicæ filius qui *Corculum* appellatus eſt: ejus vero, qui vir optimus a Senatu eſt judicatus, ut dicetur ſect. 34. nepos. Conſulatum geſſit an. V.C. DCXVI. cum D. Junio Bruto, ut Livius habet in Epitome lib. 55.

3. *Poſt eum.*] Scipionem illum Serapionem tempore ſecutus eſt, inquit, alter Scipio, qui de mimi cujuſdam cognomine, cui perquam ſimilis erat, Salutio eſt cognominatus. Vide Notas & Emend. num. XLV. quibus adde ea quæ dicturi ſumus lib. 35. ſect. 2.

4. *Sicut Spinther.*] Mimi duo, inquit, Spinther & Pamphilus, pari Conſulum & collegarum cognomen dederunt, Lentulo Spinther, Pamphilus Metello. Lentulus Spinther is eſt, ad quem Cicero primum librum ſcripſit Epiſtolarum: Conſulatum geſſit cum Q. Cæcilio Metello Nepote, quo anno ab exilio Cicero eſt revocatus.

5. *Secundarum.*] Is primarum partium hiſtrio dicitur, auctore Aſconio Pediano, in orat. Cicer. de Divin. pag. 54. qui ſæpius in ſcenam prodit, quique demum negotii majoris, actioniſque perſonam ſuſtinet: ſecundarum vero partium, ac tertiarum illi, qui ſecundum, tertiumque in agendo locum obtinent. Vide Notas & Emend. num. XLVI.

6. *E diverſo.*] Reliquum caput expreſſit ad verbum e Plinio Solinus, cap. 1. pag. 8.

7. *Curioni patri.*] Patri Curionis illius, qui Tribunus pl. confugit ad Cæſarem: ad quem Ciceronis exſtant epiſtolæ. Valer. Max. lib. 9. cap. 14. pag. 460. *M. Meſſala Conſularis, & Cenſorius, Menogenis: Curioque, omnibus honoribus abundans, Burbuleïi: ille propter oris aſpectum, hic propter parem corporis motum, uterque ſcenici nomen coactus eſt recipere.*

8. *Meſſalæ.*] Qui cum Piſone Conſul fuit, anno V. C. DCXCIII.

9. *Suræ.*] Ita MSS. omnes. Sura Lentulorum, Æmiliorum, aliarumque familiarum apud Romanos cognomen frequens fuit. Cave hoc loco Syriæ Proconſulem legas, ut in quibuſdam Solini exemplaribus depravatis.

10. *Etiam rictum.*] Solinus loc. cit. *rictum oris.*

11. *Contractionem.*] Solinus, *tardatæ ſonum linguæ.* MSS. omnes, R. 1. 2. Pariſ. &c. *intractionemque linguæ.* Pintianus ex Solino, *cunctationem* legit.

[1] sermonis tumultum, non imaginem modo, piscator quidam in Sicilia reddidit. [2] Cassio Severo celebri oratori, [3] armentarii [4] Mirmillonis objecta similitudo est. [5] Toranius mango Antonio jam Triumviro, eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans Alpes, ut geminos vendidit: tanta unitas erat. Postquam deinde sermone puerorum detecta fraude a furente increpitus Antonio est: inter alia magnitudinem pretii conquerente, ([6] nam ducentis mercatus erat sestertiis,) respondit versutus ingenii mango, ob id ipsum se tanti vendidisse, quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis: diversarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, super omnem esse taxationem. Adeoque tempestivam admirationem intulit, ut ille [7] proscriptor animus, [8] modo & contumelia furens, [a] non aliud in censu magis [9] ex fortuna sua duceret.

XI. [10] Est quædam privatim [b] dissociatio corporum: & inter se — CAPUT XIII.

INTERPRETATIO.

a *Non aliud.*] Non aliud quidquam duceret magis dignum fortuna sua.

b *Dissociatio.*] Antipathia.

NOTÆ.

1. *Sermonis tumultum.*] Solinus, *impedimenta vocis:* cum scilicet verba franguntur, dictioque confunditur: Galli vocant, *bredoüillement, bredoüiller, parler en bredoüillant.*

2. *Cassio Severo.*] De quo in Auctorum indice.

3. *Armentarii.*] Cui cura armentorum erat. Vide Notas & Emend. num. XLVII.

4. *Mirmillonis.*] Id hoc loco nomen est proprium, quod a similitudine armentarii illius cognominis, impactum quoque Cassio Severo est: ut Scipioni Serapionis. Alioqui Mirmillo gladiatorum genus est, de quo accurate Lipsius lib. 2. Saturn. cap. 9.

5. *Toranius mango.*] Hujus Toranii puerorum mangonis meminit Suetonius in Augusto, cap. 69. Toranium Flaccum vocat Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 6. pag. 336. Vide Notas & Emend. num. XLVIII.

6. *Nam ducentis.*] Solinus cap. 1. pag. 8. ipsum referens, trecenta ait fuisse sestertia: quod verisimilius est, magnitudinem pretii conquerente Antonio, & ægre ferente. Sunt autem ducenta sestertia, monetæ Gallicæ 20000. libræ, ut vocamus: alii florenos appellant. Trecenta, libræ 30000.

7. *Proscriptor.*] Hoc est, a proscriptione illa nefaria paulo ante digressus. Legit Rhenanus: ut *ille proscriptor, minis modo* &c. Codices refragantur.

8. *Modo & contumelia.*] Ille, inquit, cui proscribere promptum erat, & furor præterea plane modo accesserat ob contumeliam a Toranio illatam, *a quo se irrisum gravabatur,* inquit Solinus, *adeo mitigatus est, ut deinceps nihil se habere carius in substantia jactitaret.*

9. *Ex fortuna sua.*] Importuni emendatoris est ea lectio, quam Parmensis habet editio, *& in fortuna sua*, repugnantibus MSS. atque adeo ipsa latinitate: E fortuna etenim nostra dicimus, uti e re & dignitate nostra.

10. *Est quædam.*] Accepta hæc ex Arist. lib. 7. hist. anim, cap. 8. pag. 827. Solinus accepit a Plinio, cap. 1. p... Prævivit universis Hippocrates, lib. de genitura, sect. 7. pag. 129. ubi causam ejus rei expedit.

ſteriles, ubi [1] cum aliis junxere, gignunt: ſicut Auguſtus [2] & Livia. [3] Item alii aliæque feminas tantum generant, aut mares: plerumque & alternant: ſicut [4] Gracchorum mater duodecies, & [5] Agrippina Germanici novies. [6] Aliis ſterilis eſt juventa, aliis ſemel in vita datur gignere. [7] Quædam non perferunt partus: quales, ſi quando medicina & cura vicere, feminam fere gignunt. Divus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate, [8] neptis ſuæ nepotem vidit genitum quo exceſſit anno, [9] M. Silanum: qui cum Aſiam obtineret poſt Conſulatum, Neronis principis ſucceſſione, [10] veneno ejus interemptus eſt. [11] Q. Metellus Macedonicus, cum [12] ſex liberos relinqueret, undecim nepotes reliquit: nurus vero, generoſque, & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent, viginti ſeptem. In actis temporum Divi Auguſti invenitur, XII. Conſulatu ejus, [13] Lucioque Sylla collega, a. d. III. Idus Aprilis, C. Criſpinum Hilarum ex ingenua plebe Feſulana, cum [14] liberis novem, (in quo numero filiæ duæ fue-

NOTÆ.

1. *Cum aliis junxere.*] Rectius fortaſſis, *ſe junxere.* Lucretii locum vide, quem retulimus ſect. 5.

2. *Et Livia.*] Suetonius, de Auguſto, cap. 63. *Ex Scribonia, Juliam: ex Livia, nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet: infans, qui conceptus erat, immaturus eſt editus.* Liviam prægnantem a priore marito Tiberio Nerone abduxerat Auguſtus: ex qua prolem nullam habuit: cum ea ex Nerone Tiberium, qui poſtea imperavit, & Druſum peperiſſet, qui in Germania periit.

3. *Item alii.*] Solin. loc. cit. Sunt mares qui feminas tantum, feminæ quæ tantum mares generent, inquit Ariſt. loc. cit. pag. 829.

4. *Gracchorum mater.*] Cornelia Plutarch. in Gracchis, pag. 824.

5. *Agrippina.*] Suetonius in Caligula, cap. 7. agens de Germanico: *Habuit in matrimonio, inquit, Agrippinam, M. Agrippæ & Juliæ filiam, & ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens. Ceteri superſtites patri fuerunt. Tres ſexus feminini, Agrippina, Druſilla, Livilla, continuo triennio natæ: totidem mares, Nero, & Druſus, & C. Cæſar.*

6. *Aliis ſterilis.*] Ariſt. loc. cit. p. 828.

7. *Quædam non perferunt.*] Partum non ferunt uſque ad legitima tempora pariendi, ȣ̓ δύνανται ἐκφέρειν, Ariſt. loc. cit. pag. 829.

8. *Neptis ſuæ.*] Auguſto e Julia filia neptes duæ: Julia, & Agrippina. Juliæ nepos M. Silanus, non Agrippinæ, ut Pelicerius exiſtimavit in Notis MSS. Vide Notas & Emend. num. XLIX.

9. *M. Silanum.*] Ita ſcribi oportet, non ut vulgo, *Syllanum.* Fuit is e Junia gente. Conſulatum geſſit cum Valerio Aſiatico ſecundum, principatu Claudii, anno V. C. 799. uti ex Dione diſcimus lib. 60. pag. 683.

10. *Veneno ejus.*] Quod Neroni Plinius nunc adſcribit, hoc Tacitus ſtatim initio libri 13. Annal. pag. 195. confert in matrem Neronis Agrippinam.

11. *Q. Metellus.*] Vide Plutarch. lib. de fort. Roman. pag. 318. Bello Macedonico tertio feliciter geſto, Macedonici nomen adeptus eſt: de quo Florus lib. 2. cap. 14. pag. 83.

12. *Sex liberos.*] Vide Notas & Emend. num. L.

13. *Lucioque.*] L. Corn. Sylla, qui cum Auguſto duodecimum, Conſul fuit anno V. C. 749. quadriennio fere ante Chriſtum natum.

14. *Liberis novem.*] Reg. 1. 2. Chiffl. VIII. Pariſ. *octo*, cum Rhenano.

runt,) nepotibus XXVII. [1] pronepotibus XXIX. [2] neptibus octo [3] prolata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

XII. [4] Mulier post quinquagesimum annum non gignit, majorque pars quadragesimo [5] profluvium genitale sistit. [6] Nam in viris Massinissam regem, post LXXXVI. annum generasse filium, quem Methymathnum appellaverit, clarum est: [7] Catonem Censorium octogesimo exacto, e filia Salonii clientis sui. Qua de causa, aliorum ejus liberorum propago, [8] Liciniani sunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Uticensis fuit. Nuper etiam [9] L. Volusio Saturnino, in Urbis præfectura exstincto, notum est [a] Cornelia, Scipionum gentis, CAP. XIV.

INTERPRETATIO.

[a] *Cornelia.*] E matre Cornelia, quæ Scipionum e gente fuit.

NOTÆ.

1. *Pronepotibus XXIX.*] Laudati codices, cum Colb. 1. 2. & Rhenano XIX.

2. *Neptibus octo.*] Ita omnes MSS. At editi, IX.

3. *Prolata pompa.*] In longum producta pompa. Vide Notas & Emend. num. LI.

4. *Mulier.*] Acceptum hoc ex Arist. lib. 7. histor. anim. cap. 7. pag. 827. Quædam tamen mulieres post LIV. annum partus ferunt: sed rarius.

5. *Profluvium genitale.*] Τὰ καταμήνια, *menstrua.* Genitale haud absurde dicitur, quo cessante in mulieribus vis genitalis abiit, & fecunditas conquiescit. Immerito hoc loco a Dalecampio Plinius ineptiarum arguitur.

6. *Nam in viris.*] Hæc quoque Solinus ex Plinio, cap. 1. pag. 6. Plinius, & Valerius Max. ex Polybio, qui in Excerptis, pag. 174. Massinissam prodidit, XC. annos natum, cum ex vita decessit, quadriennem filium superstitem reliquisse, nomine Στέμβανον, qui postea a Micipsa est adoptatus. Quod ex Polybio etiam recitat Plutarch. lib. an seni gerenda Resp. pag. 791. Solinus *Mathumannum* vocat, atque ita scriptum id nomen in omnibus Solini libris ait se reperisse Salmasius pag. 28. Valerius Max. lib. 8. cap. 13. pag. 405. *Methymnatum.* Suidas tom. 2. pag. 103. Στέμβαν. Nos secuti sumus codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Paris. Vide Appianum in Punicis, pag. 39. ubi egregia prodit de cruda ac viridi admodum Massinissæ senectute.

7. *Catonem.*] Solinus cap. 1. pag. 6. *Cato LXXX. exacto, ex filia Saloni clientis sui, avum Uticensis Catonis procreavit.* Vide Plutarch. in Catone Majore, pag. 351. Gemino huic Catonis, & Massinissæ exemplo, addemus & tertium Uladislai Lithuani Regis Poloniæ, cui XC. ferme annum agenti, nati sunt filii duo, Uladislaus & Casimirus, ut refert Æneas Sylvius in Europa, cap. 25. pag. 416. Etiam anno centesimo procreasse Nicolaum de Palavicinis, auctor est Savonarola apud Schenckium, lib. 4. Observ. Medic. pag. 616.

8. *Liciniani.*] A Licinia priore conjuge sic appellati, ut a posteriore Salonia, Saloniani. Catonum stemma vide in Notis Emend. num. LII.

9. *L. Volusio.*] Qui XC. etiam vivendo excessit annum, ut dicetur lib. XI. sect. 90. Et Tacitus lib. 13. Annal. pag. 298. *L. Volusius egregia fama concessit, cui tres & nonaginta anni spatium [illegible] di*, &c. De eo rursum libri hujus sect. 49.

[1] Volusium Saturninum, qui fuit Consul, genitum [2] post LXII. annum. Et usque ad LXXV. apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

CAP. XV. XIII. [3] Solum autem animal menstruale mulier est: [4] inde unius utero, quas appellarunt [5] molas. Ea est caro [6] informis, [7] inanima, [8] ferri ictum & aciem respuens. Movetur, sistitque menses: [9] & [a] ut partus, alias letalis, [10] alias una senescens, [b] aliquando [11] alvo citatiore

INTERPRETATIO.

[a] *Vt partus.*] Ut fetus.

[b] *Aliquando.*] Aliquando, cum dysenteria laborat alvus, ex utero mola simul excidit.

NOTÆ.

1. *Volusium.*] Q. Volusium, qui Consulatum gesserat, anno DCCCIX. Nerone imperante, cum P. Cornelio Scipione, qui ex ejus matre consanguineus fuit.

2. *Post LXII.*] Vide Notas & Emend. num. LIII.

3. *Solum autem.*] Solinus, cap. 1. pag. 6. *Itaque, ut Democritus physicus ostendit, mulier solum animal menstruale est*, &c. Contra Aristoteles, lib. 6. hist. cap. 17. pag. 724. & 725. equabus, vaccis, canibus, aliisque, menses contingere ait: sed mulieribus, quam ceteris, largiores. Et Virgil. l. 3. Georg. v. 281. *Lentum distillat ab inguine virus* &c. Hæc paulo uberius explicatiusque tradit Albertus M. lib. 6. de anim. tract. 3. cap. 1. pag. 208. unde Plinius egregie illustratur, ac defenditur. *Præcipue tamen*, inquit, *in feminis vaccarum, & equarum apparet menstruum in quadrupedibus: & reditus suus non est quolibet mense, sed potius in quatuor aut sex mensibus, & parum distillat: & ideo difficulter hoc scitur, nisi a pastoribus observantibus tempora earum: & ideo etiam opinio vulgi est has non menstruare feminas. Mulæ autem non menstruant omnino, sed purgantur urinæ suæ spissitudine*, &c.

4. *Inde.*] Nimirum ex menstruis, quibus mulier abundat præ ceteris: inde in mulieribus solis, aut in iis maxime, hæ molæ gignuntur, ἔντε γυναιξὶν εὐλόγως, ἢ μάλιστα, ἢ μόναις, inquit Arist. lib. 4. de gener. anim. cap. 7. pag. 1131. Perinde quasi ex solo sanguine menstruali, sine viri congressu, gigni etiam in virgine mola possit, quod Scaliger quidem affirmat: plures cum Sennerto negant. Vide quæ dicturi sumus, lib. 10. sect. 84.

5. *Molas.*] Μύλην Arist. vocat loc. cit. Est autem mola, caro & massa sine ossibus ac visceribus, ex imperfecta conceptione loco fetus genita. Vide Sennertum, lib. 4. Practicæ, pag. 712.

6. *Informis.*] Historia ab Hippocrate relata, lib. 2. Epidem. forma etiam humana edi posse molam arguit, modo neque ossa, nec viscera habeat. Vide Sennertum loc. cit.

7. *Inanima.*] Inanimam cum dicit carnem, & moveri tamen, paulo laxius locutus est. Et crescit sane mola per exceptionem alimenti: unde & sistit menses, quoniam in eam assumitur sanguis ad menstrua destinatus. Quod si alitur, vivit certe. Palpitatio tamen verius, quam motus, dici potest: quoniam & æquabilis est, neque ab organicis partibus oritur.

8. *Ferri ictum.*] Arist. loc. cit. ὥστε μόλις διακόπτεσθαι τῷ σιδήρῳ, *ut ferro vix transigi possit.*

9. *Et ut partus.*] Vide Notas & Emend. num. LIV.

10. *Alias senescens.*] Et commoriens, inquit Arist. loc. cit. συγκαταγηράσκει, καὶ συναποθνήσκει.

11. *Alvo citatiore.*] Si dysenteria mulier afficiatur, tum carnem ejicit, quam

excidens. Simile quiddam & viris in ventre gignitur, quod vocant [1] ſcirron: ſicut Oppio Capitoni prætorio viro. [2] Sed nihil facile reperiatur mulierum profluvio magis monſtrificum. [3] Aceſcunt superventu muſta, ſterileſcunt [4] tactæ fruges, moriuntur [5] inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus [6] inſedere, decidunt: ſpeculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur, acies ferri præſtringitur, eboriſque nitor: alvei [7] apium emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus [8] corripit, [9] odorque dirus: & in rabiem aguntur guſtato eo canes, [a] atque inſanabili veneno [10] morſus inficitur. Quin & bituminum ſequax alioquin ac lenta natura, in lacu Judææ, qui vocatur Aſphaltites, certo tempore anni ſupernatans, non quit ſibi avelli, ad omnem contactum adhærens, [11] præterquam filo, quod tale virus infecerit. Etiam formicis, animali minimo, ineſſe ſenſum ejus ferunt: abjicique [12] geſtatas fruges, nec poſtea repeti. [13] Et hoc tale tantumque omnibus tricenis diebus malum in muliere exſiſtit,

INTERPRETATIO.

[a] *Atque inſanabili.*] Et canum morſus guſtato eo exitioſus homini redditur, inſanabili tum morſus illius veneno.

NOTÆ.

molam vocant, ἕως δυσεντερίας γενομένης, ἔτεκε σάρκα ἣν καλοῦσι μύλην, inquit Ariſt. loc. cit. quem Plinius nunc tranſcribit. In M S S. cod. legitur *alvo citatior*: ſed mendum iis ſubeſſe Ariſtoteles arguit.

1. *Scirron.*] Σκίῤῥον Medici tumorem induratum vocant, cum nullo aut modico dolore.

2. *Sed nihil facile.*] Hæc Solinus ad verbum tranſcripſit, cap. 1. pag. 6. Pleraque iterum repetuntur, lib. 28. ſect. 23.

3. *Aceſcunt.*] Si ſupervenerit mulier, cui menſes fluunt, cum muſtum fit, vel cum in vaſa conditur, aceſcit protinus.

4. *Tacta.*] Forte *tactu*, ut prius *ſuperventu*.

5. *Inſita.*] Novellæ arbores per inſitionem plantatæ. Gallis, *les entes*.

6. *Inſedere.*] Ita Pariſ. cod. At Reg. 1. 2. & Chiffl. *inſidere*. Forte, pro *incidere*.

7. *Apium.*] Ita M S S. omnes ubique, non *apum*, ut editi.

8. *Corripit.*] Vide Notas & Emend. num. L V.

9. *Odorque.*] Plinius lib. 28. ſect. 23. *Æs contactum grave virus accipere, & æruginem*, &c.

10. *Morſus inficitur*] Ita Reg. 1. 2. &c. At Chiffl. *infigitur*, quod Salmaſius magis probat, pag. 26.

11. *Præterquam filo.*] Vide Notas & Emend. num. L V I.

12. *Geſtatas fruges.*] Vide Notas Emend. num. L V I I.

13. *Et hoc tale.*] Cautius hæc multo veriuſque Plinius, quam Ariſtoteles: qui lib. 7. hiſt anim. cap. 2. pag. 800. Luna decreſcente ſolvi menſtrua univerſe pronunciat. Nam, ut in eum locum Scaliger animadvertit, vix menſtrua demittit decima quæque mulier, Luna ſic decreſcente, ſed virgines tantum aliquæ, quanquam nec omnes. Cur autem ab eo tempore mulierum menſes aberrent, in cauſa ſunt tempora partuum. Nam ut contingit purgari puerperas, ita ut in plenilunio deſierint, altero plenilunio, ſeu tricenis fere poſt diebus repetent.

[1] & trimestri spatio largius. [2] Quibusdam vero sæpius mense: [3] sicut aliquibus nunquam: sed tales non gignunt, quando hæc est generando homini materia, semine e maribus coaguli modo hoc in sese [4] glomerante, quod deinde tempore ipso animatur, corporaturque. [5] Ergo cum gravidis fluxit, invalidi aut non vitales partus eduntur, aut [6] saniosi, ut auctor est Nigidius. * [7] Idem, lac feminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur.

*Caput XVI.

XIV. Incipiente autem [8] hoc statu, aut desinente, conceptus facillimi traduntur.[a] [9] Fecunditatis in feminis prærogativam accepimus, inunctis medicamine oculis, salivam infici.

Interpretatio.

[a] *Fecunditatis.*] Fecunditatis in feminis dotem intelligi eo argumento accepimus, si videlicet inunctis aliquo medicamine oculis, saliva oris eo medicamine inficiatur.

Notæ.

1. *Et trimestri.*] Rursum id propius vero est, quam quod Philosophus ait loco cit. evenire paucis, ut quot mensibus purgentur, sed tertio quoque mense plurimis. Nam prorsus e contrario fit.

2. *Quibusdam.*] Philosophus loc. cit. pag. 803. *καὶ ταῖς γυναιξὶ γίνεται πολλάκις τρὶς τοῦ μηνὸς, ἕως ἂν συλλάβωσι: quibusdam ter in mense, donec concipiant.*

3. *Sicut aliquibus.*] Acceptum hoc ex Arist. lib. 1. de gener. anim. cap. 22. pag. 1068.

4. *Glomerante.*] Aristotelis hæc doctrina est lib. 2. de gener. anim. cap. 4. pag. 1081. aïentis semen e maribus instar esse coaguli, quo unito commixtoque cum menstruis feminarum, cogantur ea & fermentescant ad concipiendum fetum.

5. *Ergo cum.*] Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 2. pag. 803. fetum ait tum fore ejusmodi, ut aut servari non possit ut crescat, aut imbecillus sit futurus, *ἢ μὴ σώζεσθαι εἰς αὔξησιν, ἢ ἀσθενῆ τὰ ἔκγονα γίνεσθαι.*

Saniosi.] Quod Græci, quod Philosophus ipse *φαῦλον ἔκγονον* appellavit loc. cit. hoc saniosum a Nigidio nunc dici arbitror. Obvium alioqui, quæ vis alia præterea huic voci subsit, a sanie.

7. *Idem lac.*] Vide Notas & Emend. num. LVIII.

8. *Hoc statu.*] Purgatione menstrua. Galenus lib. de uteri dissect. cap. 10. pag. 279. tom. 4. *Ἔστι δὲ ὁ χρόνος συλλήψεως ἀρχομένων τῶν ἐπιμηνίων, ἢ παυομένων.* Extraordinarie tamen concipiunt, etiam dum menstruantur.

9. *Fecunditatis.*] Morem exponit, quo usæ olim mulieres, ad propriam fecunditatem experiundam: inunctis videlicet linimento quodam, ac potissimum croco, oculorum angulis: Nam si ex eo illitu saliva oris inficeretur, & eundem redderet saporem, id vero inter signa præcipua fecunditatis annumerabant. Hæc Aristoteles totidem ferme verbis lib. 2. de gener. animal cap. 7. pag. 1091. Simile est quod habet Hippocrates lib. de natura mul. n. 94. *Ἢν βούλῃ γυναικὸς ἐμπειρηθῆναι, εἰ ἔστι παιδίσκουσα, εἴτε καὶ μὴ, τῇ ἐρυθρᾷ λίθῳ* (an *ἐρετρίᾳ* potius?) *τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπαλεῖψαι· καὶ ἢν μὲν ἐσέλθῃ τὸ φάρμακον, παιδίσκουσα γίνεται· ἢν δὲ μὴ, οὔ. Si periculum facere velis in muliere, pragnans sit, necne, rubro lapide, sive terra erythra oculos sublinito. Et si quidem medicamentum insinuet se se, pragnans est: secus, non est.*

XV. [1] Ceterum

XV. [1] Ceterum editis primores septimo mense gigni dentes, priusque in supera fere parte, haud dubium est. [2] Septimo eosdem decidere anno, aliosque suffici. [3] Quosdam & cum dentibus nasci, sicut [4] M'. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus est: & Cn. [5] Papirium Carbonem, præclaros viros. In feminis ea res inauspicati fuit exempli, regum temporibus. Cum ita nata esset Valeria, exitio civitati, in quam delata esset, futuram, responso aruspicum vaticinante, Suessam [6] Pometiam illa tempestate florentissimam deportata est, veridico exitu consecuto. [7] Quasdam concreto [8] genitali gigni, [9] infausto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui vice dentium, continuo osse gignuntur: [10] sicuti Prusiæ regis Bithyniorum filius, superna parte oris.

NOTÆ.

1. *Ceterum.*] Hæc Plinius ex Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 13. Censorinus, item cap. 7. Macrob. in lib. 1. Somn. Scip. cap. 6. pag. 40.

2. *Septimo.*] Soranus Ephes. cap. 16. Ausonius in Monosyll. pag. CXI.

Indicat in pueris septennia prima novus dens.

3. *Quosdam.*] Solinus ad verbum hæc transcripsit e Plinio, cap. 1. pag 7. Natam sibi filiolam, mense Septembri 1676. cui tertio statim a natali die, denticulus prodire cœperit, scribit Georg. Abrah. Mercklinus, anno 8. Miscellan. Curios. sive Ephemer. German. Observ. 47. pag 75. Vide & Schenckium, Observ. Medic. lib. 1. Observ. pag. 215. Puellam, Oximi cum dentibus natam, inter prodigia refert Livius lib. 41. pag. 528. Columbus, lib. 1. Anatom. cap. 10. apud Schenckium loc. cit. narrat observasse se non semel in infantibus recens natis, atque adeo in abortibus septem octove mensium, perexiguos dentes gingivis suis obvelatos: atque inde efficit jam in utero matris gigni dentes.

4. *M'. Curium.*] Hoc est, non Marcum, sed Manium Curium. Vide quæ dicturi sumus sect. 51. hujus libri. Μάνιος Κούριος Plutarcho in Apophtheg. pag. 194.

5. *Papirium.*] Qui Consul a Cimbris cum exercitu fusus est. Livius in epitome libri 63.

6. *Pometiam.*] Oppidum id in Latio olim fuit. Vi captum a Tarquinio Superbo Livius narrat, lib. 1. pag. 19. indeque prædâ divenditâ, XL. talenta argenti aurique recepta.

7. *Quasdam concreto.*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 7. a Plinio. Plinius ab Arist. lib. 10. hist. anim. cap. 4. pag. 1214. & lib. 4. de gener. anim. cap. 4. Aëtius, ceterique has vocant ἀτρήτους. Corn. Celsus lib. 7. cap. 28. *Quarum naturalia, inter se glutinatis oris, concubitum non admittunt.*

8. *Genitali.*] Solino, loc. cit. *virginal* appellatur.

9. *Infausto omine.*] *Quia editis Gracchis ostentum hoc piavit sinistro exitu liberorum*, inquit Solinus. Hoc est, ut ait Seneca lib. de Consol. ad Marciam, cap. 16. pag. 774. *Quia duodecim illa partus, totidem funeribus recognovit: & de ceteris facile est, quos nec editos, nec amissos civitas sensit: Ti. Gracchum, & Caïum, (quos etiam qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur,) & occisos vidit, & insepultos, &c.*

10. *Sicuti Prusiæ.*] Acceptum hoc a Valerio Max. lib. 1. cap. 8. pag. 75. *Nam & Prusiæ*, inquit, *Regis Bithyniæ filius, eodem nomine quo pater, pro superiori ordine dentium, unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deforme, neque ad usum ulla ex parte incommodum.* Festus: Μονόδους *appellatus est Prusiæ filius, quia unum os habuit dentium loco:*

[1] Dentes autem tantum invicti ſunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti, cavantur tabe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Uſu atteruntur, [a] [2] multoque primum in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantum & alimentis neceſſarii: quippe vocis ſermoniſque regimen [3] primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, [4] ſerieque ſtructuræ, atque magnitudine mutilantes, mollienteſve, aut hebetantes verba: & cum defuere, explanationem omnem adimentes.

Quin & augurium in hac eſſe creditur parte. [5] Triceni bini viris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: [6] quibus plures fuere, longiora promitti vitæ putant ſpatia. [7] Feminis minor numerus: quibus in dextera parte gemini [8] ſuperne, [9] a canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, ſicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in læva. [10] Hominem priuſquam genito dente cremari, mos gentium non eſt. [11] Sed mox plura de hoc, cum membratim hiſtoria decurret.

INTERPRETATIO.

a *Multoque.*] Multoque uſu primi ante alia in quibuſdam hominibus dentes deficiunt.

NOTÆ.

ſimiliter habuit & Pyrrhus rex Epirotarum. De Pyrrho Plutarch. pag. 384. Julius Pollux, lib. 2. cap. 4. pag. 92. ubi plures ſimiliter natos enumerat: quod & Tzetzes facit, Chiliad. 3. hiſt. 115. v 950.

1. *Dentes autem.*] Falſum hoc eſſe ait Laurentius in Anatom. lib. 2. cap. 20. Veterum teſtimoniis defendi poſſe reponit Riolanus, in Animadv. ad Anatomica Laurentii.

2. *Multoque primum.*] Vide Notas & Emend. num. L I X.

3. *Primores.*] Hæc Plinius ex Ariſt. lib. 3. de partib. Animal. cap. 1. pag. 999.

4. *Serieque ſtructuræ.*] Vide Notas & Emend. num. L X. Sed & Galenum conſule, loco mox appellando.

5. *Triceni bini.*] Sexdecim ex utraque parte. Aliquando etiam ſex & xxx. Miram naturæ ſolertiam in dentium ordine, uſu, numero, luculenter explanat Galenus lib. x 1. de uſu part. cap. 8. pag. 565.

6. *Quibus plures.*] Hauſit iſtud ex Ariſt. lib. 2. de hiſt. anim. cap. x 1. pag. 193.

7. *Feminis.*] Vide quæ dicturi ſumus lib. x 1. ſect. 63.

8. *Superne.*] Ἄνωθεν, in ſuperna oris parte.

9. *A canibus.*] Canini dicti. Habet hæc Solinus a Plinio, cap. 1. pag. 7. Notat autem Pintianus, fuiſſe ſibi puerum a pedibus qui hanc in ore notam haberet, etſi nulla ei adhuc arriderent blandimenta fortunæ.

10. *Hominem.*] Hinc illuſtratur Juvenalis e Satyra 15. verſus 138.

Naturæ imperio gemimus, cum funus adultæ
Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,
Et minor igne rogi.

11. *Sed mox plura.*] Libro x 1. ſect. 61. ubi per ſingulas corporis partes membratim tractatur hiſtoria.

[1] Risisse eodem die, quo genitus esset, unum hominem accepimus Zoroastrem. Eidem cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ.

XVI. [2] In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram futuræ certum est. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri, propemodum observatur: rarosque patribus proceriores, [3] consumente ubertatem seminum exustione, in cujus vices nunc vergat ævum. [4] In Creta terræ motu rupto monte inventum est corpus stans XLVI. cubitorum, quod alii Orionis, alii Oti fuisse arbitrantur. [5] Orestis corpus oraculi jussu refossum, VII. cubitorum fuisse, monumentis creditur. Jam vero [6] ante annos prope mille, vates ille [7] Homerus non cessavit minora corpora mortalium, quam prisca, conqueri. [8] Nævii Pollionis amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concursu pæne interemptus esset, prodigii vice habitum.

NOTÆ.

1. *Risisse.*] Solinus hæc pariter a Plinio, loc. cit. Et D. Aug. lib. 21. de Civit. cap. 14. *Solum, quando natus est, ferunt risisse Zoroastrem: nec ei boni aliquid monstrosus risus ille portendit. Nam Magicarum artium fuisse perhibetur inventor,* &c.

2. *In trimatu.*] Vide Notas & Emend. num. LXI.

3. *Consumente.*] A Stoïcis hoc acceptum est, qui cataclysmum, conflagrationemque alternatim sibi in rerum natura succedere crediderunt: modo ignea vi superante, modo humore: cumque Deucalionis tempore orbem occupaverint aquæ, exustionis vices nunc exspectandas. Unde idem Plinius, lib. 2. sect. 110. rerum naturam quam plurimis incendiis exustionem terris denunciare ait. Vide Senecam lib. 3. Nat. quæst. cap. 7. pag. 868.

4. *In Creta.*] Vide Notas & Emend. num. LXII.

5. *Orestis.*] Illius, qui Pylade pæne amico, ut ait Valer. Max. lib. 4. cap. 7. pag. 229. quam Agamemnone patre notior est. Hujus corpus Delphicæ Pythiæ jussu refossum, inventum esse apud Tegeam Arcadiæ, scribit Herod. lib. 1. Clio, n. 68. pag. 27. in Nemea Philostratus, in Heroïc. pag. 640. Solinus hæc pariter refert, cap. 1. pag. 9. & Gellius lib. 3. cap. 10.

6. *Ante annos prope mille.*] Scribebat Plinius anno V. C. DCCCXXX. ipso alibi ita prodente: quibus si addas annos CLX. ante urbem conditam, quo tempore floruisse Homerus creditur, fient anni 990. Velleïus Paterc. lib. 1. de Homero: *Hic longius a temporibus belli, quod composuit, Troïci, quam quidam rentur, abfuit: nam ferme ante annos nongentos quinquaginta floruit: intra mille natus est.*

7. *Homerus.*] Frequens ea in Iliade Homeri conquestio, Trojano bello, quam sua ætate, valentiora fuisse procerioraque corpora, οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν, &c. & quam *Qualia nunc hominum producit corpora tellus*, ut Homerum secutus cecinit Maro, lib. 12. Æneïd. vers. 900. Hinc Juvenalis, Satyra 15. vers. 69.

Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero:
Terra malos homines nunc educat atque pusillos.

Sed falsum est minui in dies proceritate homines, quos scimus per ter mille annos, & quater, ejusdem fuisse staturæ.

8. *Nævii Pollionis.*] Unde hoc Plinius acceperit, scimus ex Columella lib. 3. de re rust. cap. 8. pag. 97. *Nam & M. Tullius Cicero,* inquit, *testis est Romanum fuisse civem Nævium Pollionem, pede longiorem, quam quenquam longissimum.* Scripserit hoc sane Tullius in eo libro, quem *De admirandis* inscripsit, quem Plinius laudat ipse lib. 31. sect. 8.

[1] Procerissimum hominum ætas nostra Divo Claudio principe [2] Gabbaram nomine, ex Arabia advectum IX. pedum, & totidem unciarum vidit. [3] Fuere sub Divo Augusto semipede addito, quorum corpora ejus miraculi gratia, in [4] conditorio Sallustianorum [5] asservabantur hortorum. [6] Posioni & Secundillæ erant nomina.

[7] Eodem præside minimus homo [8] duos pedes & palmum, [9] Conopas nomine, in deliciis Juliæ neptis ejus fuit: & mulier Andromeda liberta Juliæ Augustæ. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binûm cubitorum fuisse, auctor est M. Varro: & ipsi vidimus in loculis asservatos. Sesquipedales gigni, quosdam longiores, in trimatu implentes vitæ cursum, haud ignotum est.

XVII. [10] Invenimus in monumentis, [11] Salamine Euthymenis filium, in tria cubita triennio adolevisse, incessu tardum, sensu hebetem, & jam puberem factum voce robusta, absumptum contractione membrorum subita, triennio circumacto. Ipsi [12] non pridem vidimus eadem ferme omnia, præter pubertatem, in filio [13] Cornelii

NOTÆ.

1. *Procerissimum.*] Refert hæc quoque Solinus, cap. 1. pag. 9. Columella loc. cit. *Nuper ipsi videre potuimus in apparatu pompæ Circensium ludorum, Judææ gentis hominem, proceriorem celsissimo Germano.* Rothomagi, quæ urbs Galliæ e primariis est, anno 1572. visum a se hominem Pedemontanum, pedes novem altitudine excedentem, scribit Mart. Delrio, in Notis ad Oedipum Senecæ, pag. 39.

2. *Gabbaram.*] In Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. cod. *Gabborem.* Alii *Gabbaram.* Hoc ipso Claudii principatu Abbari cujusdam Arabum regis meminit Tacitus lib. 12. Annal. pag. 175. ubi forte *Gabbari* rescribendum. Ex Hebræo גבור *ghibbor*, vel Arabico *ghabbar* deducta appellatio est: Gigantem enim hæ voces significant. Quare vereor ne vox peregrina Plinio imposuerit, & communem hanc appellationem, propriam esse viri cujusdam unius nomenclaturam putarit.

3. *Fuere.*] Solinus loc. cit.

4. *Conditorio.*] Sepulcro, ubi conduntur cineres. Plin. junior, lib. 6. epist. 10. *Tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus conditoria exstruere omniaque heredum officia præsumere.* De hortis Sallustianis fit mentio in Inscriptione vet. apud Gruter. pag. 602.

5. *Asservabantur.*] Vide Notas & Emend. num. LXIII.

6. *Posioni.*] Ita MSS. omnes: editi perperam, *Pusioni.* Πόσις apud Græcos idem, qui Posidonius est.

7. *Eodem præside.*] Augusto Principe.

8. *Duos pedes.*] Similem describit Horatius, dum canit,

Longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis:

Lib. 2. Satyr. 3. vers. 308. Proceræ, pumilæque formæ hominum exempla vide plura, apud Aldrov. lib. de monstris, pag. 38. Apud Tranquillum in Augusto, cap. 43. *Homulus bipedali minor librarum XVII. vocis immensæ.*

9. *Conopas.*] Vide Notas & Emendationes num. LXIV.

10. *Invenimus.*] Hæc Solinus pariter, cap. 1. pag. 9. Adde huc, quod Seneca refert lib. de Consol. ad Marciam, cap. 23. pag. 779. *Fabianus ait, quod nostri quoque parentes videre, puerum Romæ fuisse, statura ingentis viri: sed hic cito decessit, &c.*

11. *Salamine.*] Clara contra Atticam insula.

12. *Non pridem.*] Vide Notas & Emend. num. LXV.

13. *Corn. Taciti.*] Cujus etiamnum exstat historia.

Taciti Equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes [1] procurantis. [2] ἐκτραπέλους Græci vocant eos : [3] in Latio non habent nomen.

[4] Quod sit homini spatium a vestigio ad verticem, id esse passis manibus inter longissimos digitos observatum est : [5] sicuti vires dextera parte majores, quibusdam æquas utraque, aliquibus læva manu præcipuas : [6] nec id unquam in feminis. CAPUT XVII.

XVIII. Mares præstare pondere, & defuncta viventibus corpora omnium animalium, & dormientia vigilantibus. [7] Virorum cadavera supina fluitare, feminarum prona, [8] velut pudori defunctarum parcente natura.

[9] Concretis quosdam ossibus, ac sine medullis vivere accepimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere : quanquam & voluntate scimus sitim victam : equitemque Romanum Julium Viatorem e Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis, aquæ subter cutem fusæ morbo, prohibitum [10] humore a medicis, CAPUT XVIII.

NOTÆ.

1. *Procurantis.*] Procuratoris publici fisci : quod hominum genus ex equestri nobilitate eligebatur, teste ipso Tacito in vita Agricolæ. Rationatores etiam appellavit antiquitas, uti ex monumento vetere liquet, in quo luculenta mentio hujusce provinciæ ab ipso Corn. Tacito olim administratæ. Vetus ea inscriptio est a Reinesio recitata, pag. 103.

APOLLINI.....
RATIONATORIS. HONORE.
VSVRVS. SECVNDVM.
CORNELIVS. VERVS. TACITVS.
EREXIT. MONVMENTI. LOCO.

2. Ἐκτραπέλους.] Fœdos, monstrosos, prodigiosi incrementi. Usurpatur ea vox ab Hermogene, quem citat Henr. Steph. in Lexico.

3. *In Latio.*] Ita Reg. 1. & Chiffl. quos sequi maluimus. Tamen Reg. 2. Paris. *in Latino*, ut hactenus editi.

4. *Quod sit homini.*] Ita MSS. omnes, non *hominum*. Hæc quoque Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 9. Simile est quod in eam rem Vitruvius habet, lib. 3. cap. 1. pag. 58. *Corporis centrum medium*, inquit, *naturaliter umbilicus. Namque si homo collocatus fuerit supinus, manibus, & pedibus pansis, circinique collocatum centrum in umbilico ejus, circumagendo rotundationem, utrarumque manuum & pedum digiti lineæ tangentur*, &c. Improbat Vitruvii sententiam Andr. Vesalius, lib. 6. sed hæc multo uberius videbis tractata apud Alb. Durerum pictorem insignem, scripto de symmetria corporis humani volumine.

5. *Sicuti vires.*] Transcriptor Solinus loc. cit. *Parti dextræ*, inquit, *habilior adscribitur motus : lævæ firmitas major : unde altera gesticulationi promptior est, altera oneri ferendo accommodatior.*

6. *Nec id.*] Nempe, ut vires habeant læva manu, & dextera æquas. Vide Notas & Emend. num. LXVI.

7. *Virorum.*] Solinus hæc ad verbum, cap. 1. pag. 9.

8. *Velut pudori.*] Quasi vero non & in maribus par sit ratio pudendorum. Sed nimirum præcipua ac veluti propria feminarum dos pudor est. Veram causam Physici aïunt esse, quod ventre vasto sunt mulieres, ac pleno intestinis : quamobrem minus impletur aqua : subsidet igitur. Est autem inanior maribus, quibus nates præponderant.

9. *Concretis.*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 7. ubi in exemplum Lygdamin Syracusanum affert, *qui tertia & XXX. Olympiade primus ex Olympico certamine pancratii coronam reportavit : cujusque ossa deprehensa sunt medullam non habere.*

10. *Humore.*] Omni potu.

naturam fecisse consuetudine, [1] atque in senecta caruisse potu. Nec non & alii multa sibi imperavere.

Caput XIX.

[2] Ferunt Crassum, avum Crassi in Parthis interempti, nunquam risisse, ob id Agelastum vocatum: sicut nec flesse multos. Socratem clarum sapientia eodem semper visum vultu, nec [3] aut hilaro magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, torvitatemque naturæ duram & inflexibilem, affectusque humanos adimit, quales ἀπαθεῖς Græci vocant, multos ejus generis experti: quodque mirum sit, auctores maxime sapientiæ, [4] Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani evectum. [5] Sed hæc parva naturæ insignia in multis varia cognoscuntur: ut in [6] Antonia Drusi nunquam exspuisse, in [7] Pomponio Consulari Poëta nunquam ructasse. Quibus naturâ [8] concreta sunt ossa, qui sunt rari admodum, [9] cornei vocantur.

Cap. XX.

XIX. [10] Corpore [11] vesco, sed eximiis viribus [12] Tritannum, in

Notæ.

1. *Atque in senecta.*] Ita libri omnes. Mavult tamen Pelicerius, *ac æque in senecta.* Refert Apollonius, cap. 25. hist. mirab. ex Aristotelis libro de Ebrietate, Andronem Argivum per omne vitæ tempus siti potuque caruisse, etsi multis ille cibis siccis salsisque vesceretur. Neapolitanum quendam nunquam bibisse Schenckius refert, lib. 3. Observ. Med. pag. 354. ex Cælio.

2. *Ferunt Crassum.*] Hæc Solinus iisdem fere verbis cap. 1. pag. 7. Hunc ait semel in vita risisse Lucilius apud Cic. lib. 3. Tusc. quæst. pag. 381. & lib. 5. de finibus, pag. 284. ubi M. Crassum veterem, & ἀγέλαστον vocat. Vide Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 1. pag. 319. Etiam Polyzelum Cyrenæum nunquam risisse, ob idque Agelasti cognomen tulisse ait Photius in Bibl. cod. 190. pag. 477. ex Ptolemæo.

3. *Aut hilaro.*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. non *hilari.*

4. *Diogenem.*] De Diogene, Laërtius lib. 6. pag. 147. De Heraclito, lib. 9. pag. 237. De Pyrrhone, lib. 9. pag. 252. & 254. Timon ὁ μισάνθρωπος, de quo Laërtius in alterius Timonis vita, lib. 9. pag. 265. ex humani generis odio nomen invenit.

5. *Sed hæc parva.*] Vide Notas & Emend. num. LXVII.

6. *Antonia.*] Hoc geminum exemplum, Antoniæ, Pomponiique, transcripsit Solinus ex Plinio, cap. 1. pag. 7. Antonia hæc minor dicta, Drusi Neronis Germanici uxor, ejus qui Tiberii Imp. frater fuit, quique ex ea Germanicum Cæsarem, & Claudium postea Imperatorem genuit.

7. *Pomponio.*] Pomponius Secundus vates, cujus vitam retulisse se Plinius ipse ait, lib. 14. sect. 6. Consulatum gessit, anno Urbis DCCLXXXXII. sed suffectum & extraordinarium, ex Kalendis Julii, Tiberii principatu. Similem rursum, Caïo Caligula interfecto, anno DCCLXXXIV. P. Pomponium Consularem pariter vocat Tacitus lib. XI. Annal. pag. 157. Tragœdiarum scriptorem Plinius junior in epistolis.

8. *Concreta.*] Sine medullis.

9. *Cornei.*] Vide quæ dicturi sumus lib. 31. sect. 45.

10. *Corpore.*] Vide Notas & Emend. num. LXVIII.

11. *Vesco.*] Gracili, exsucco, macilento: quia ὀλιγόσιτοι, exigui cibi solent esse macilenti. Vide Vossium in Etymol.

12. *Tritannum.*] Ita Solinus appellat, cap. 1. pag. 7. & Diguilus ille Grammaticus, cujus excerpta carmine conscripta vidit Salmasius, qui hunc versum ejus recitat, in hist. Aug. p. 451.

* *Viribus est rumor nimium valuisse Tritannum.*

gladiatorio ludo, [1] Samnitium armatura celebrem, filiumque ejus militem Magni Pompeïi, & rectos & transversos cancellatim toto corpore habuisse nervos, in brachiis etiam manibusque, auctor est Varro [a] in prodigiosa [2] virium elatione. Atque etiam hostem ab eo ex provocatione dimicantem, [3] inermi dextra uno digito superatum, [4] & postremo correptum in castra translatum. [5] A. Junius Valens meruit in prætorio Divi Augusti centurio, vehicula [6] cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta apprehensa una manu retinere, obnixus contra nitentibus jumentis: & alia mirifica facere, quæ insculpta monumento ejus spectantur. [7] Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum suum tollebat Fusius: Salvius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris.[b] contra scalas ferebat. Nos quoque vidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, [c] quingenario thorace plumbeo indutum, cothurnisque quingentorum pondo calciatum per scenam ingredi. [8] C. Milonem athletam, [9] cum constitisset, nemo vestigio educebat: malum tenenti nemo digitum [10] corrigebat.

INTERPRETATIO.

[a] *In prodigiosa.*] In eorum commemoratione quibus prodigiosæ vires essent.

[b] *Contra scalas.*] In scalarum ascensu.

[c] *Quingenario.*] Quingentarum pondo librarum.

NOTÆ.

1. *Samnitium.*] Hoc est, e gladiatorum illo genere, qui in galea pinnas gestantes, epulis adhibebantur, Samnitesque peculiari nomine dicebantur. Vide Notas & Emend. num. LXIX.

2. *Virium elatione.*] Ita libri omnes MSS. editique ante Gelenium, qui ex Solino *relatione*, substituit. Sensus est, sive utriusque, sive tantummodo filii vires in cælum extulisse Varronem.

3. *Inermi dextra.*] Vide Notas & Emend. num. LXX.

4. *Et postremo.*] Minimo digito hostem corripuit, nempe ex cingulo militari, atque ita sublatum in castra transtulit.

5. *A. Junius.*] Vide Notas & Emend. num. LXXI.

6. *Cum culeis.*] Quid sit culeus, dicemus lib. 14. sect. 5.

7. *Ideo.*] Ob similia videlicet fortitudinis exempla, a M. Varrone Hercules Rusticellus dictus est Fusius, qui mulum suum tollebat. Vide Notas & Emend. num. LXXII.

8. *C. Milonem.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIII.

9. *Cum constitisset.*] Hæc de Milone pariter Philostratus, l. 4. de vita Apoll. cap. 9. pag. 185. & 186.

10. *Corrigebat.*] Hoc est, nemo digitum inflexum aperire poterat, & rectum facere. Sic locutus Cato, de re rust. cap. 33. *Corrigito, uti recte spectent.* Rursumque, cap. 19. Et Colum. lib. 4. cap. 26. pag. 154. *facentia statuenda, declinata corrigenda.* Adde perelegantem Augusti jocum, quem Macrobius refert, lib. 2. Saturn. cap. 4. pag. 332. *Galbæ*, inquit, *cujus informe gibbo erat corpus, agenti apud se causam, & frequenter dicenti, Corrige in me si quid reprehendis, respondit: Ego te monere possum, corrigere non possum.* Itaque *corrigere* est rectum facere. Inde *rigor juris.*

XX. Cucurrisse [1] MCXL. stadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo [2] Philippidem, magnum erat: donec [3] Anystis cursor Lacedæmonius, & [4] Philonides Alexandri Magni, a Sicyone Elin, uno die mille ducenta stadia cucurrerunt. Nunc quidem in Circo quosdam CLX. M. passuum tolerare non ignoramus. Nuperque Fonteio & [5] Vipstano Coss. [6] annos VIIII. genitum puerum a meridie ad vesperam LXXV. millia passuum cucurrisse. Cujus rei admiratio ita demum solida perveniet, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter vehiculis tribus [7] Tiberium Neronem emensum, festinantem ad Drusum fratrem [8] ægrotum in Germaniam: in eo fuerunt CC. millia passuum.

CAP. XXI. XXI. Oculorum acies vel maxime fidem excedentia invenit exempla. [9] In nuce inclusam Iliada [10] Homeri carmen, in membrana scriptum, tradidit Cicero. [11] Idem, fuisse qui perviderct [12] CXXXV. M. passuum. Huic & nomen M. Varro reddidit, Strabonem vocatum. Solitum autem Punico bello, [13] a Lilybæo Siciliæ promontorio, exeunte classe e Carthaginis portu, etiam numerum navium dicere. [14] Callicrates ex ebore formicas & alia tam parva fecit animalia, ut [15] partes ea-

NOTÆ.

1. *MCXL.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIV.

2. *Philippidem.*] Ita MSS. omnes: Tamen Herodoto, lib. 6. Erato, pag. 308. Φειδιππίδης vocatur.

3. *Anystis.*] Solinus, cap. 1. pag. 9. *Anystis Lacon, & Philonides Alexandri M. cursores, Elin abusque Sicyone mille ducenta stadia uno die transierunt.*

4. *Philonides.*] De quo jam dictum est lib. 2. sect. 73.

5. *Vipstano.*] Non, ut hactenus editum est, *Vipsano.* Vide quæ diximus lib. 2. sect. 72.

6. *Annos VIIII.*] Libri omnes MSS. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. & vet. Dalec. *annos VIII.* At Solinus Plinii verba transcribens, cap. 1. pag. 9. *annos novem*, nisi mendum & huic quoque numero subsit.

7. *Tiberium.*] De hoc Tiberii itinere Dio consulendus, lib. 55. pag. 549.

8. *Ægrotum.*] Secuti sumus codices mox laudatos: prius legebatur, *ægrotantem in Germania.*

9. *In nuce.*] Hoc quoque Solinus ex Plinio, cap. 1. pag. 10. Plinius ex Ciceronis libris deperditis.

10. *Homeri carmen.*] Homeri carmen addit auctor, ne quis parvam Iliadem existimaret a se dici, quam Leptines composuit: quamque in nuce includi haud æque magnum miraculum fuerit. Iliadem parvam Neander Lipsiæ edidit anno 1588.

11. *Idem.*] Cicero nempe. Hæc rursum Solinus ex Plinio, loc. cit. pag. 9.

12. *CXXXV. M.*] Vide Notas & Emend. num. LXXV.

13. *A Lilybæo.*] Unde trajectus in Africam, teste Polybio lib. 1. ὡς χιλίων σταδίων, decem millium stadiorum est, quæ efficiunt CXXV. mill. pass. Refractionum ope tam longe dissita cerni posse demonstrat Villebr. Snellius in Eratosthene Batavo, sub finem. Vide Strabon. lib. 6. pag. 267. Ælian. lib. XI. var. hist. cap. 13. & Valer. Max. lib 1. c. 8. p. 75.

14. *Callicrates.*] Solinus, cap. 1. pag. 10. Ælianus, lib. 1. var. hist. cap. 17.

15. *Partes earum.*] Vel *eorum* potius, sic enim legunt Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. ut ad animalia referatur: quorum tam subtiles partes erant, ac tam delicato perfectæ opere, ut a ceteris cerni non possent: ab artifice solo, possent, propter eximiam visus claritatem, cujus exempla Plinius nunc commendat.

rum

rum a ceteris cerni non possent. [1] Myrmecides quidem in eodem genere inclaruit, a quo quadrigam ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricatam, & navem, quam apicula pinnis absconderet.

XXII. [2] Auditus unum exemplum habet mirabile, prælium, quo Sybaris deleta est, eo die quo gestum erat, auditum Olympiæ. [3] Nam Cimbricæ victoriæ, [4] Castoresque Romani, qui Persicam victoriam ipso die, quo contigit, [5] nunciavere, [a] [6] visus, & numinum fuere præsagia. CAPUT XXII.

XXIII. Patientia corporis, ut est crebra sors calamitatum, innumera documenta peperit. Clarissimum in feminis, [7] Leænæ meretricis, quæ torta non indicavit Harmodium & Aristogitonem tyran- CAP. XXIII.

INTERPRETATIO.

[a] *Visus.*] Ad visum potius pertinent, & ad significationes deorum, quam ad auditum. *Visus ea exempla sunt, numinumque præsagia.*

NOTÆ.

Sive *cerni* porro legas, sive *secerni*, ut habet Solinus, perinde est: cum eundem utraque vox hoc loco significatum habeat. Seneca in eam rem, epist. 53. *Magni artificis est, totum clausisse in exiguo.*

1. *Myrmecides.*] De hoc apium & formicarum, minutorumque opusculorum fabricatore, Cicero lib. 4. Acad. quæst. pag. 81. Varro, lib. 6. de ling. Lat. Ælianus, lib. 1. Var. hist. cap. 17. aliique. Vide quæ dicturi sumus, lib. 36. cap. quinto. Similis est Theodori Samii quadrigula, de qua lib. 34. sect. 19. num. 22.

2. *Auditus.*] Refert hoc etiam Plutarchus in Paulo Æmilio, pag. 268. Sed hausit auctor a Cicerone, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 54. *Atque etiam, cum ad fluvium Sagram Crotoniatas Locri maximo prælio devicissent, eo ipso die auditam esse eam pugnam ludis Olympiæ, memoriæ proditum est.*

3. *Nam Cimbricæ.*] Quam de Cimbris, in campo Raudio agri Veneti, Marius reportavit. Vide Florum lib. 3. cap. 3. pag. 105.

4. *Castoresque.*] Loci totius sententia hæc est, ut ante nos vidit Pellicerius: Auditus unum tantummodo mirabile liberi exemplum, Sybaritici prælii. Nam Cimbricas victorias auditas, Castoresque illos Romanis nunciantes Persen Macedoniæ Regem, pridie ejus diei victum a Paulo, captumque, non auditus exemplis, sed miraculis illis annumerari oportere, quæ ad visum pertinent, Deorumque significationes: quandoquidem apparuerunt tunc Castores, conspicuosque mortalium oculis se exhibuerunt: Cimbricæque item victoriæ divinitus e cælo sunt nunciatæ, uti dictum est lib. 2. sect. 58. De hoc miraculo egere prolixius Plutarchus & Cicero locis citatis, Valerius Max. lib. 1. cap. 8. n. 1. pag. 63. &c. Sed nemo elegantius quam Florus, lib. 2. cap. 12. pag. 81. Similem Castorum visum refert Dionys. Halic. lib. 6. Rom. Antiq. pag. 351.

5. *Nunciavere.*] P. Vatinio, ut ait Valerius Max. vel uti rectius apud Tullium legitur, Vatieno, Reatinæ Præfecturæ viro.

6. *Visus & numinum.*] Vide Notas & Emend. num. LXXVI.

7. *Leænæ.*] Λέαινα Græcis. De ea Pausanias lib. 1. in Attic. pag. 40. Plutarchus, lib. de garrulit. pag. 505. ac Plinius ipse iterum lib. 34. sect. 19. num. 12.

nicidas: in viris, [1] Anaxarchi, qui [2] simili de causa cum torqueretur, prærosam dentibus linguam, unamque spem indicii, in tyranni os exspuit.

C. XXIV. XXIV. Memoria necessarium maxime vitæ bonum, cui præcipua haud facile dictu est, tam multis gloriam ejus adeptis. [3] Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit: L. Scipio, populo Romano: [4] Cineas Pyrrhi regis legatus, senatui & equestri ordini Romæ, postero die quam advenerat. [5] Mithridates duarum & viginti gentium rex, totidem linguis jura dixit, pro concione singulas sine interprete affatus. [6] Charmadas quidam in Græcia, quæ quis [7] exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræsentavit. Ars postremo ejus rei facta, & [8] inventa est, a [9] Simonide [10] Melico, consummata a [11] Metrodoro Scepsio, ut nihil non iisdem verbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile in homine, morborum & casus injurias atque etiam metus sentiens, alias particulatim, alias

NOTÆ.

1. *Anaxarchi.*] Vide Notas & Emend. num. LXXVII.

2. *Simili de causa.*] Quod conscios delendæ tyrannidis nollet indicare, ut de Zenone Eleate Tullius prodidit.

3. *Cyrus.*] Eadem de Cyro, Scipione, Cinea, & Mithridate, Solinus cap. 1. pag. 10. Vide Notas & Emend. num. LXXVIII.

4. *Cineas.*] Græcis Κινέας. Vide Plutarch. in Pyrrho, pag. 391. Ælian. lib. 12. Var. hist. cap. 33. E Latinis Cicero, lib. 1. Tusc. pag. 311. Quintil. lib. 2 cap. XI. & Seneca pater, in præf. lib. 1. Controv. pag. ubi de Cinea. *Missus*, inquit, *a Pyrrho legatus ad Romanos, postero die, novus homo, & Senatum, & omnem urbanam circumfusam Senatui plebem, nominibus suis persalutavit.*

5. *Mithridates.*] Eadem habet Gellius lib. 17. cap. 17. pag. 974. Plinius ipse iterum lib. 25. cap. 2.

6. *Charmadas.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIX.

7. *Exegerat.*] In Reg. 1. 2. Paris. & vet. Dalec. *exegerit.* Forte, *exigeret.* Mira magis & incredibilia prope dictu, de prodigiosa cujusdam adolescentis memoria, narrat Muretus lib. 3. Variar. lect. cap 1. quem consule.

8. *Inventa est.*] Rem narrat Cicero, lib. 2. de Orat. pag. 442. *Gratiamque habeo*, inquit, *Simonidi illi Chio*, (scribe *Ceo*) *quem primum ferunt artem memoriæ protulisse*, & cetera, quæ tu, lector, vide.

9. *Simonide.*] Cum is octogenarius esset, gloriari solebat sibi parem esse memoria neminem, hoc disticho:

Μνήμην δ᾽ οὔ τινά φημι Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν,
Ὀγδωκονταετεῖ παιδὶ Λεωπρέπεος.

At Apollonium Tyaneum, cum centum natus esset annos, memoria insigni fuisse ferunt. Vide Philostr

10. *Melico*] Ἀπὸ τοῦ μέλους, hoc est, a cantu, Lyrici poëtæ sic interdum appellantur: uti apud Tullium, lib. de optimo genere Orat. pag. 762. *Tragici, Comici, Epici, Melici etiam, ac Dithyrambici.* Indeque est quod Simonidem Suidas nunc μελοποιὸν, nunc Lyricum vocat. Melicum Simonidem, rursum Plinius appellat, sect. 57 hujus libri. Phædrus, lib. 4. Fabular.

Simonides, qui scripsit egregium melos,
Quo paupertatem sustineret facilius,
Circumire cœpit urbes Asiæ nobiles,
Mercede accepta laudes victorum canens . . . . .
(Erat autem natus, ut aiunt, in Ceo insula,) &c.

11. *Metrodoro.*] Hunc quoque ab insigni memoriæ vi commendat Cicero lib. 1. Tusc. quæst pag. 511. Vide Notas & Emend. num. LXXX.

universa. [1] Ictus lapide oblitus est litteras tantum. Ex præalto tecto lapsus, matris & affinium, propinquorumque cepit oblivionem: Alius ægrotus, servorum etiam: [2] sui vero nominis [3] Messala Corvinus orator. Itaque sæpe [4] deficere tentat, ac meditatur, vel quieto corpore & valido. Somno quoque serpente [a] [5] amputatur, ut inanis mens quærat, ubi sit loci.

CAPUT XXV.

XXV. Animi vigore præstantissimum arbitror [6] genitum Cæsarem Dictatorem. Nec virtutem constantiamque nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quæ cælo continentur: sed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. [7] Scribere aut legere, simul dictare & audire solitum accepimus. [8] Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud

INTERPRETATIO.

a *Amputatur.*] Deficit, paulatimque subtrahitur.

NOTÆ.

1. *Ictus lapide.*] Solinus, cap. 1. pag. 10. ex Plinio: Plinius ex Valerio Max. lib. 1. cap. 8. pag. 71. *Quidam Athenis vir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens, litterarum tantummodo, quibus præcipue inservierat, oblitus est,* &c. Huc refer exemplum Hermogenis, quem totius Græciæ præstantissimum Sophistam fuisse perhibent: verum post annum XVIII. omnia repente oblitum, usque ad LXXX. vixisse, omnium ignarum. Artemidorum Grammaticum, crocodili metu, quem forte pede pepulerat, litteras oblitum esse scribit Cælius Aurel. lib. 1. Chron. cap. 5.

2. *Sui vero nominis.*] Et Orbilium nominis proprii oblitum fuisse constat ex Suetonio. Idem de Georgio Trapezuntio, & Philippo Decio, Paulus Jovius refert. Joannem Suisserum, cognomento Calculatorem, ita suorum mathematum cepit oblivio, ut inventa sua legens, nec intelligens, fleret. Lucretius in calce libri sexti:

Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi: &c.

Vide plura deperditæ seu morbo, seu ictu, seu alio casu memoriæ exempla, apud Joan. Schenckium, lib. 1. Observ. Medic. pag. 78.

3. *Messala.*] Hieronym. in Chron. ad an. 3. Olymp. 197. *Messala Corvinus Orator, ante biennium quam moreretur, ita memoriam ac sensum amisit, ut vix pauca verba conjungeret: & ad extremum hulcere sibi circa sacram spinam nato, inedia se confecit, anno ætatis* LXXVII. Eadem de illo Solinus, cap. 1. pag. 10. Nos de eo diximus, in Auctorum indice.

4. *Deficere tentat.*] Meditari ac tentare defectionem, inquit Pellicerius in notis MSS. validis & vigilantibus nobis memoria tunc videtur, cum subito inter loquendum, cogitandumve, vocis alioqui notissimæ, & in mentem linguamve venire tunc visæ, obliviscimur: ac jam veluti fugientem quærimus, cogitationeque prosequimur.

5. *Amputatur.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXXI.

6. *Genitum Cæsarem.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXII.

7. *Scribere aut legere.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXXIII.

8. *Epistolas.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXIV.

ageret, septenas. Idem signis collatis [1] quinquagies dimicavit: solus M. Marcellum transgressus, qui undequadragies dimicaverat. Nam præter civiles victorias, [2] undecies centena, & XCII. M. hominum occisa præliis ab eo, non equidem in gloria posuerim, tantam, [3] etiam coactam, humani generis injuriam: quod ita esse confessus est ipse, bellorum civilium stragem [4] non prodendo.

XXVI. Justius Pompeïo Magno tribuatur [5] DCCCXLVI. naves piratis ademisse: Cæsari proprium & peculiare sit, præter supra dicta, [6] clementiæ insigne: qua usque ad pœnitentiam omnes superavit. Idem magnanimitatis [7] perhibuit exemplum, cui comparari non possit aliud. [8] Spectacula enim edita effusasque opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, [a] luxuriæ faventis est. Illa fuit vera & incomparabilis invicti animi sublimitas: captis apud Pharsaliam [9] Pompeïi Magni scriniis epistolarum, iterumque apud Thapsum [10] Scipionis, concremasse ea optima fide, atque non legisse.

Interpretatio.

[a] *Luxuriæ.*] Hominis est qui luxuriæ faveat.

Notæ.

1. *Quinquagies.*] Solinus, cap. 1. pag. 10. *Quinquagies bis.*

2. *Undecies centena.*] Ita MSS. omnes, & editi. Solinus loc. cit. *Hujus ductibus undecies centum* XXX. (scribo, XC.) *& duo millia cæsa sunt hostium*, &c. Velleïus hanc laudem, si qua ea est, atterit, cum lib. 2. ait, num. 47. pag. 16. *amplius* XL. *millium hominum omnino a C. Cæsare cæsa esse.* Auget Plutarchus in Cæsare, pag. 715. ἑκατὸν μυριάδας ἐν χερσὶ διέφθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐζώγρησεν, hoc est, *decies centena millia in acie interfecit, tantumdem cepit.*

3. *Etiam coactam.*] Quærit Salmasius, pag. 49. qui hæc verba sibi explanet. Non opus est vate in re planissima. Ait Plinius minime se in laude aliqua positurum occisa tot hominum millia, ob tantam humani generis cladem: licet ad hanc inferendam coactus videri fortassis aliena injuria queat.

4. *Non prodendo.*] Solinus Plinii paraphrastes, loco cit. *Quantum bellis civilibus fuderit, noluit adnotari.*

5. *DCCCXLVI.*] Fere DCCCC. Plutarchus in Pompeïo, pag. 642. Vide præterea Appianum, in Mithrid. p. 237.

6. *Clementiæ.*] Propter quam dicatum ei templum, nummus testatur, quem Patinus exhibet, lib. de famil. Rom. in Julia, pag. 131. in quo Templum, cum hac epigraphe, CLEMENTIAE CAESARIS.

7. *Perhibuit.*] Ita Reg. 1. 2. At Paris. & vet. Dalec. *præbuit.*

8. *Spectacula.*] In Chiffl. *Specula*, ridicule. De his spectaculis Tranquillus in Julio, cap. 38. & 39. *Edidit spectacula varii generis*, &c.

9. *Pompeïi.*] Eximie Seneca, lib. 2. de ira, cap. 23. pag. 568. *Fecit hoc & C. Cæsar, ille qui victoria civili clementissime usus est. Cum scrinia deprehendisset epistolarum ad Pompeïum missarum ab iis, qui videbantur, aut in adversis, aut in neutris fuisse partibus, combussit: quamvis enim moderate soleret irasci, maluit non posse. Gratissimum putavit genus veniæ, nescire quid quisque peccasset &c.*

10. *Scipionis.*] Refert hoc pariter Dio, lib. 43. pag. 219. & 222. ac lib. 44. pag. 265. Itanec Pompeïus Sertorii litteras legit, sed ne inspectas quidem in ignem conjecit, teste Plutarcho in ejus vita, pag. 629.

CAPUT XXVI.

XXVII. Verum ad decus Imperii Rom. non ſolum ad viri unius pertinet [1] victoriam, Pompeïi Magni titulos omnes, triumphoſque hoc in loco nuncupari: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore, ſed etiam Herculis prope ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primum, [2] Syllanus in Reip. cauſa exoriens, auſpicatus eſt. Africa vero tota ſubacta, & in ditionem redacta, Magnique nomine [3] in ſpolium inde capto, eques Rom. ([4] id quod antea nemo) curru triumphali revectus eſt, & ſtatim ad Solis occaſum tranſgreſſus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida [5] DCCCLXXVI. ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem redacta victoriæ ſuæ adſcripſit, & majore animo [6] Sertorium tacuit: [7] belloque civili (quod omnia externa [8] conciebat) exſtincto, iterum triumphales currus eques Rom. induxit, toties Imperator, antequam miles. Poſtea ad tota maria, & deinde Solis ortus miſſus, hos retulit patriæ titulos, more [9] ſacris certaminibus vincentium. [10] Neque enim ipſi coronantur, ſed patrias ſuas coronant. Hos ergo honores Urbi tribuit in delubro

NOTÆ.

1. *Victoriam.*] Gloriam potius. Sed MSS. *Victoriam.*

2. *Syllanus.*] Syllanarum partium dux, & fautor. Lucanus lib. 7. verſ. 307.

Cum duce Syllano gerimus civilia bella,

hoc eſt, cum Pompeïo.

3. *In ſpolium.*] Ita Reg. 1. 2. Tolet. &c. non, ut editi hactenus, *ſpolio.* Ex Africa devicta ſpolium aliud retulit nullum, præter Magni cognomen, quo a Sylla donatus eſt, juſſique omnes eo cognomine Pompeïum ſalutare. Plutarch. in Pompeïo, pag. 625. Tranquillus tamen ex Ponto, non ex Africa, id cognominis retuliſſe Pompeïum prodidit.

4. *Id quod antea.*] Quia Conſuli tantum, vel Prætori per legem licebat agere triumphum: præterea nemini. Plutarch. loc. cit. *Cn. etiam Pompeius*, inquit Eutropius, ſub finem libri 5. pag. 783. *quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & XX. annum agens, de Africa trumphavit.* Nondum in Senatum allectus, μήπω μετέχων βουλῆς, inquit Plutarchus. Velleïus lib. 2. n. 30. pag. 12. de Pompeïo: *Adhuc eques Romanus, ante diem quam Conſulatum iniret, curru Urbem invectus eſt.*

5. *DCCCLXXVI.*] Ita MSS. omnes. Vide quæ diximus lib. 3. ſect. 4.

6. *Sertorium tacuit.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXV.

7. *Belloque civili.*] Quod cum Sertorio gerebatur, qui ſe Mario primum, Carboni, & Cinnæ adjunxerat, adverſus Syllam.

8. *Conciebat.*] Externi hoſtes, Mithridates & alii, inteſtinis Romanorum bellis exciti ſunt, rati ſe tum maxime opportunum bello gerendo tempus nactos eſſe.

9. *Sacris certaminibus.*] Olympiis, Pythiis, Iſthmiis, Nemeis.

10. *Neque enim.*] Id rurſum Plinius lib. 10. ſect. 4. his verbis: *Noviſſime & in ſacris certaminibus uſurpatæ, in quibus hodieque non victori dantur, ſed patriam ab eo coronari pronunciatur.* Habebatur enim ſummi honoris loco, ſi qua civitas aut regio Πυθιονίκην, aut Νεμεονίκην, aut Ἰσθμιονίκην, maxime vero Ὀλυμπιονίκην genuiſſet & educaſſet. Ideo & Pindarus toties victores ſuos inde commendat inter alia, quod patriam ſuam victoria nobilitarint, ac decus in eam omne transfuderint. Vide quæ dicturi ſumus lib. 16. ſect. 4. Interim corollarii vice venuſtum in eam rem Simonidis epigramma conferre juvat, ex lib. 1. Anthol. cap. 1.

Γνῶθι Θεόχειτον προσιδὼν τὸν Ὀλυμπιονίκαν,
Παῖδα, παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον,

[1] Minervæ, quod ex manubiis dicabat. CN. POMPEIUS MAGNUS IMP. BELLO XXX. ANNORUM CONFECTO, FUSIS, FUGATIS, OCCISIS, IN DEDITIONEM ACCEPTIS HOMINUM [2] CENTIES VICIES SEMEL LXXXIII. M. DEPRESSIS AUT CAPTIS NAVIBUS [3] DCCCXLVI. OPPIDIS, CASTELLIS MDXXXVIII. IN FIDEM RECEPTIS: TERRIS A MÆOTIS LACU AD RUBRUM MARE SUBACTIS, [4] VOTUM MERITO MINERVÆ. [5] Hoc est breviarium ejus ab Oriente. Triumphi vero, quem duxit [6] a. d. tertium Calendas Octobres, [7] M. Pisone, M. Messala Consulibus, præfatio hæc fuit: [8] CUM ORAM MARITIMAM A PRÆDONIBUS LIBERASSET, ET IMPERIUM MARIS POPULO ROMANO RESTITUISSET: EX ASIA, PONTO, ARMENIA, PAPHLAGONIA, CAPPADOCIA, CILICIA, SYRIA, SCYTHIS, JUDÆIS, ALBANIS, IBERIA, INSULA CRETA, BASTERNIS, ET SUPER HÆC DE REGIBUS MITHRIDATE ATQUE TIGRANE TRIUMPHAVIT. [a] [9] Summa summarum in illa gloria fuit, (ut ipse in concione dixit, cum de rebus suis dissereret,) [10] Asiam ultimam provinciarum acce-

INTERPRETATIO.

[a] *Summa summarum.*] Elogium tot victorias complexum in tanta gloria illud fuit.

NOTÆ.

Κάλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ' οὐ χείρονα μορφῆς,
Ὅς πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν.
Ecce Theocritum: puer est: sed Olympia vicit:
Vernantes tanta temperat arte manus.
Sic facie primus, certamine primus, honestis
Natus avis, patriæ splendida serta refert.

1. *Minervæ.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVI.

2. *Centies vicies.*] Ita MSS. omnes: hoc est, centies ac vicies, & præterea semel centena millia, cum LXXXIII. hominum millibus.

3. *DCCCXLVI.*] Vide quæ diximus sup. sect.

4. *Votum merito Minervæ.*] Quod bellatrix ea & armifera Dea sit habita.

5. *Hoc est breviarium.*] Summarium rerum gestarum. Usi ea voce Tranquillus, & Seneca.

6. *A.d. tertium.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVII.

7. *M. Pisone &c.*] Ita codices omnes MSS. a quibus editi discedunt, qui inverso ordine Consules hos appellant. Fuit hic annus Urbis DCXCIII. quo Consules leguntur M. Pupius Calpurnius Piso, M. Valerius Messala, apud Dionem lib. 37. pag. 50. Erat tum annos natus XL. Pompeïus, ut scribit Plutarchus in ejus vita, pag. 643.

8. *Cum oram.*] Bello piratico feliciter confecto, de quo Florus lib. 3. cap. 6. pag. 177. & Velleïus, lib. 2. n. 32. pag. 13. Porro has easdem gentes a Pompeïo devictas enumerant alii: Plutarchus, in ejus vita, pag. 642. Dio, lib. 36. & 37. Appianus, in Mithrid. pag. 252. & seq.

9. *Summa.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVIII.

10. *Asiam ultimam.*] Hunc dicendi colorem mutuatus est a Plinio Florus, qui lib. 3. cap. 5. *Sic Pompeïo duce*, inquit, *populus Rom. totam, qua latissima est, Asiam pervagatus, quam extremam habebat imperii provinciam, mediam fecit*, &c.

pisse, eandemque mediam patriæ reddidisse. Si quis e contrario simili modo velit percensere Cæsaris res, qui major illo apparuit, totum profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum esse conveniet.

XXVIII. Ceteris virtutum generibus varie & multi fuere præstantes. [1] Cato primus Porciæ gentis [2] tres summas in homine res præstitisse [3] existimatus, ut esset [4] optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator: quæ mihi omnia, etiamsi non prius, attamen clarius fulsisse in [5] Scipione Æmiliano videntur, dempto præterea plurimorum odio, quo Cato [6] laboravit. Itaque sit proprium Catonis, [7] quater & quadragies causam dixisse, [8] nec quenquam sæpius postulatum, & semper absolutum. CAPUT XXVII.

XXIX. Fortitudo in quo maxime exstiterit, immensæ quæstionis est, utique si recipiatur poëtica fabulositas. Q. Ennius T. Cæcilium [9] Dentrem, fratremque ejus præcipue miratus, propter eos [10] sextum decimum adjecit annalem. [11] L. Siccius Dentatus, qui Tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeïo, [12] A. Aterio Consulibus, haud multo [13] post exactos reges, vel numerosissima suffragia habet, centies vicies præ- CAPUT XXVIII.

NOTÆ.

1. *Cato.*] Totum hoc caput verbis fere totidem transcripsit Solinus, cap. 1. pag. x1. Catonis Porcii laudem absolutissimam, quæ exstat apud Livium, lib. 39. pag. 500. legere operæ pretium fuerit, quod & huic loco maximam lucem est allatura, & legenti haud mediocrem voluptatem.

2. *Tres summas.*] Quartam addit Valerius Max. lib. 8. cap. 7. n. 1. *ut esset juris civilis quoque peritissimus.*

3. *Existimatus, ut esset.*] Ita emendavimus, ex Reg. 1. 2. & Chiffl. Prius legebatur, *existimatus est.*

4. *Optimus Orator.*] Orationum plerarumque quas habuit, ceterorumque ab eo scriptorum elenchum, præter ea quæ in nostro Auctorum syllabo recensuimus, vide in Indice Auctorum qui a Grammaticis vetustis laudantur, Prisciano, Diomede, ac reliquis.

5. *Scipione.*] Qui Africanus minor est dictus, Carthaginem, Numantiamque delevit: L. Æmilii Pauli, qui de Perse rege triumphavit, filius: Scipionis Africani nepos ex adoptione.

6. *Laboravit.*] Ob Censoriam severitatem.

7. *Quater &c.*] Plutarchus, pag. 344. in ejus vita ait, paulo minus quinquagies causam dixisse: & postremum quidem, cum annum ageret sextum & octogesimum. Vide etiam Valer. Max. loc. cit.

8. *Nec quenquam.*] E Romanis scilicet hominibus. Sic Aristophontem quinquagies Athenis accusatum, & absolutum esse, auctor est Æschines in Demosthenem.

9. *Dentrem.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXIX.

10. *Sextum decimum.*] Ita MSS. omnes Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Editi hactenus perperam, *sextum* tantum.

11. *L. Siccius.*] Vide Notas & Emend. num. XC. De eo dicemus iterum lib. 22. sect. 5.

12. *A. Aterio.*] Vide Notas & Emend. num. XCI. Eandem porro historiam narrat ex Plinio Solinus, cap. 1. pag. 10. & Gellius lib. 2. cap. 11. pag. 136. Hausit vero Plinius, aut ex Varrone, cujus verba Fulgentius recitat, libro de prisco sermone: aut ex Valerio Max. qui ex Varrone ipse videtur accepisse, cum hunc Siccium dicat habuisse prædicatorem laudum suarum M. Varronem: aut denique ex Dionys. Halic. l. 10. p. 663.

13. *Post exactos.*] Anno circiter post exactos reges, LV. Urbis conditæ, CC.

liatus, octies ex provocatione victor, quadraginta quinque cicatricibus adverso corpore insignis, nulla in tergo. Item spolia cepit XXXIV. donatus [1] hastis [2] puris duodeviginti, [3] phaleris XXV. torquibus [4] tribus, & LXXX. [5] armillis [6] CLX. [7] coronis XXVI. [8] civicis XIV. aureis VIII. muralibus III. obsidionali una, [9] fisco æris X. captivis & XX. simul bubus, Imperatores novem ipsius maxime opera triumphantes secutus: præterea (quod optimum in operibus ejus reor) uno ex ducibus [10] T. Romilio ex Consulatu ad populum [11] convicto male acti imperii.

Rei militaris haud minora forent [12] Manlii Capitolini decora, ni

Notæ.

1. *Hastis.*] Festus, verbo *Hasta. Signum præcipuum est hasta: nam & Carthaginienses, cum bellum vellent, Romam hastam miserunt: & Romani fortes viros sæpe hasta donarunt.*

2. *Puris.*] Sine ferro. Hanc voculam nos addidimus, ex codd. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c.

3. *Phaleris.*] Significantur eo nomine plerumque ornamenta equorum: nunc vero nobilium equitum, sive ea fuerint scuta brevia, & clypeoli, seu parvi umbones, sive quid aliud. Etymologus: Φάλαρα, ἀσπιδίσκους, τοὺς κόσμους τοὺς κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων, &c. Ac paulo post: Φαλὸς, ἀσπιδισκιόν τι, μικρὸν καὶ λαμπρόν· καὶ φάλαρα, τὰ κοσμήματα διὰ τὴν λαμπρότητα, &c.

4. *Tribus & LXXX.*] Valerius Max. loc. cit. torques CLXXXIII. At Gellius & Solinus cum Plinio faciunt, & MSS. codices cum editis. Dionysius item Halic. loc. cit. ὀγδοήκοντα μὲν καὶ τρεῖς χρυσοῦς στρεπτοὺς περιαυχενίους.

5. *Armillis.*] Festus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt*, &c. Plinio lib. 28. sect. 23. brachialia vocantur. Gallis, *des brasselets.* Vide Vossium in Etymol.

6. *CLX.*] Valer. Max. *armillæ CLX.* Gellius, *armillis plus centum LX.* At Dionysius Halic. armillas aureas tantum LX. ἑξήκοντα.

7. *Coronis XXVI.*] Exsurgit plane hic numerus ex XIV. civicis, aureis octo, muralibus tribus, obsidionalique una, quæ tum a Plinio, tum a Valerio, Gellio, & Solino numerantur. Quare spernenda lectio Chiffl. codicis, *coronis XXXVI.*

8. *Civicis.*] De civica & obsidionali corona Festus agit, verbo *Obsidionalis*, ubi eadem plane de Sicinio Dentato refert, quæ ceteri. Nos de utraque commodius lib. 16. sect. 3. & lib. 22. sect. 4.

9. *Fisco æris decem.*] An decem millibus? quæ summa efficit monetæ nostræ Gallicæ, libras, ut vocant, 400. An potius superpositam notæ denarii X̄. lineolam oportuit, quæ *decies* significaret, hoc est, decies centena millia æris sive assium: quod efficit monetæ nostræ, libras 40000. Vide Notas & Emend. num. XCII.

10. *T. Romilio.*] Collegam habuit in Consulatu C. Veturium, anno Urbis CCXCIX. Ita Dionys. lib. 10. Antiq. Rom. pag. 659. & Livius lib. 3. pag. 52. Vide Notas & Emend. num. XCIII.

11. *Convicto.*] Vide Dionys. loc. cit. pag. 673. & 674. Livius lib. 3. pag. 53. rem ita narrat, ubi de clade Æquorum egit, quos Romulius Veturiusque Consules devicerant: *Præda*, inquit, *parta ingens: eam, propter inopiam ærarii, Consules vendiderunt: invidia tamen res ad exercitum fuit: ea denique Tribunis materiam criminandi ad plebem Consules præbuit. Itaque ergo ut magistratu abiere, ... dies dicta est Romulio .... damnatus Romulius decem millibus æris*, &c.

12. *Manlii.*] Prænomen ei Marcus fuit.

perdidisset

perdidisset illa [1] exitu vitæ. Ante decimum septimum annum bina ceperat spolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat, [2] VI. civicas, [3] XXXVII. dona, [4] XXIII. cicatrices adverso corpore exceperat: [5] P. Servilium Magistrum equitum servaverat, ipse vulneratus humerum ac femur. Super omnia, Capitolium summamque rem in eo solus a Gallis servaverat, si non [6] regno suo servasset. Verum sunt in his quidem virtutis opera magna, sed majora fortunæ.

[7] M. Sergio, ut quidem arbitror, nemo quemquam hominum jure prætulerit: licet [8] pronepos Catilina gratiam nomini deroget. Secundo stipendio dexteram manum perdidit: stipendiis duobus ter & vicies vulneratus est: ob id neutra manu, neutro pede satis utilis: uno tantum servo, plurimis postea stipendiis debilis miles. Bis ab Hannibale captus, (neque enim cum quolibet hoste res fuit :) bis vinculorum ejus profugus, XX. mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnavit, duobus equis insidente eo suffossis. Dexteram sibi ferream fecit, eaque religata præliatus, Cremonam obsidione exemit, Placentiam tutatus est: duodena castra hostium [9] in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione ejus apparent, habita cum in prætura sacris arceretur a collegis, [10] ut debilis. Quos hic coronarum acervos constructurus hoste mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cujusque virtus tempora

NOTÆ.

1. *Exitu vitæ.*] Cum fortiter defensam alias libertatem, nefarie opprimere conatus est: unde Gallos depulerat, inde ipse præcipitatus, inquit Valerius Max. lib. 6. c. 3. p. 301. Damnatum enim Tribuni de saxo Tarpeïo dejecerunt: locusque idem in uno homine, & eximiæ gloriæ monimentum, & pœnæ ultimæ fuit, ut scribit Livius lib. 6. pag. 112.

2. *VI. civicas.*] Livius, *octo*, loc. cit.

3. *XXXVII.*] Numerum Livius amplificat: *Dona Imperatorum*, inquit, *ad quadraginta, in quibus insignes duas murales coronas.*

4. *XXIII. cicatrices.*] Ita MSS. omnes: & Paris. quidem, *viginti tres*, sine numeralibus notis. In editis perperam XXXIII.

5. *P. Servilium*] Ita libri quidem omnes: at *C. Servilium Ahalam* Livius vocat, lib. 6. pag. 112.

6. *Regno suo.*] Regnum enim affectasse auctor est Livius, lib. 6. pag. 111.

7. *M. Sergio.*] Fuit is M. Sergius Silus, L. Æmilii Pauli Cos. anno DLXXXVI. Legatus in bello Persico: cujus & Livius meminit, lib. 44. In vetere denario familiæ Sergiæ apud Patinum, pag. 256. Sergius equo insidens, hostis præcisum caput crinibus apprehensum gestat. Quæ de ipso Plinius refert, ea Solinus transcripsit, cap. 1. pag. 10.

8. *Pronepos Catilina.*] L. Sergius Catilina dictus, Ciceronis consiliis oppressus.

9. *In Gallia.*] Circumpadana.

10. *Ut debilis.*] Mancus & mutilus. Ejusmodi enim homines a sacris arcebantur. *Sacerdos non integri corporis*, inquit Seneca pater, lib. 4. Controv. 2. pag. 243. *quasi mali ominis res vitanda est. Hoc in victimis notatur: quanto magis in sacerdotibus? Post sacerdotium magis observanda est debilitas: non enim sine ira Deorum debilitatur sacerdos, &c.*

inciderit. [1] Quas Trebia, Ticinusque, aut Trasymenus civicas dedere? Quæ Cannis corona merita? [2] unde fugisse virtutis summum opus fuit. Ceteri profecto victores hominum fuere, Sergius vicit etiam fortunam.

CAPUT XXIX. XXX. Ingeniorum gloriæ quis possit agere delectum, per tot disciplinarum genera, & tantam rerum operumque varietatem? nisi forte Homero vate Græco [3] nullum felicius exstitisse convenit, sive operis fortuna, sive materia æstimetur. Itaque Alexander Magnus, (etenim insignibus judiciis optime, citraque invidiam, tam superba censura peragetur:) inter spolia Darii Persarum regis unguentorum [4] scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum, varios ejus usus amicis demonstrantibus, (quando tædebat unguenti bellatorem [5] & militia sordidum:) imo hercule, inquit, librorum Homeri custodiæ detur: ut pretiosissimum humani animi opus quam maxime diviti opere servaretur. [6] Item Pindari vatis familiæ penatibusque jussit parci, cum Thebas caperet. [7] Aristotelis Philosophi patriam condidit: [a] tantæque rerum claritati tam benignum testimonium miscuit.

[8] Archilochi Poëtæ interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepeliri Liber pater jussit,

INTERPRETATIO.

[a] *Tantæque.*] Tantæque ob res plurimas collectæ ab Aristotele famæ, suum quoque Alexander testimonium adjecit.

NOTÆ.

1. *Quas Trebia.*] Nullas cuiquam Trebia, inquit, nullas Ticinus, aut Trasymenus civicas dedere: nulla Cannis corona merita: adeo plurimum refert in quæ cujusque virtus tempora inciderit: nec magis homines, cum Hannibale bis congressus, quam fortunam ipsam vicisse Sergius videtur, qui exitiosis hisce Reip. præliis non interfuerit. Vide Notas & Emend. num. XCIV. Notæ clades acceptæ ab Hannibale, cum uterque Consulum victus, anno 536. P. Cornelius ad Ticinum: Sempronius, ad Trebium. Sequente anno, Urbis 537. major ad Trasymenum lacum clades accepta: omnium vero atrocissima plaga Cannensis, anno 538.

2. *Unde fugisse.*] Quamobrem Terentio Varroni, cujus Consulis temeritate Cannensis plaga contigerat, actæ a Senatu gratiæ sunt, quod de Republica non desperasset.

3. *Nullum felicius.*] Ingenium scilicet.

4. *Scrinio.*] De eo dicetur rursum, lib. 13. cap. 1.

5. *Et militia sordidum.*] *Non indecoro* scilicet, ut cecinit Venusinus vates, *pulvere sordidum.*

6. *Item Pindari.*] Vide Plutarch. in Alex. pag. 670. Ælian. lib. 13. var. hist. cap. 7. Tzetzen, Chiliad. 7. v. 411.

7. *Aristotelis patriam.*] Stagiram. Vide Notas & Emendationes num. XCV. Consule & Valerium Max. lib. 5. cap. 6. pag. 279.

8. *Archilochi.*] Reliquum caput ad verbum exscripsit ex Plinio Solinus, cap. 1. pag. x1. Vide Notas & Emend. num. XCVI.

obſidentibus mœnia Lacedæmoniis: Lyſandro eorum rege in quiete ſæpius admonito, ut pateretur humari delicias ſuas. Requiſivit rex, quis ſupremum diem Athenis obiiſſet: nec difficulter ex iis, quem Deus ſignificaſſet, intellexit: [1] pacemque funeri dedit.

ſCaput XXX.

XXXI. [2] Platoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus, alias ſævitiæ ſuperbiæque natus, vittatam navem miſit obviam: ipſe [3] quadrigis albis egredientem in litore excepit. [4] Viginti talentis unam orationem [5] Iſocrates vendidit. [6] Æſchines Athenienſis ſummus orator, cum accuſationem, qua fuerat uſus, Rhodiis legiſſet, legit & defenſionem Demoſthenis, qua in illud pulſus fuerat exſilium: mirantibuſque, tum magis fuiſſe miraturos dixit, ſi ipſum orantem audiviſſent: [7] in calamitate teſtis ingens factus inimici. Thucydidem Imperatorem Athenienſes in exſilium egere, [8] rerum conditorem [9] revocavere, eloquentiam mirati, [a] cujus virtutem damnaverant. Magnum & [10] Menandro in comico ſocco teſtimonium [11] regum Ægypti &

Interpretatio.

[a] *Cujus virtutem.*] Fortitudinem in bello.

Notæ.

1. *Pacemque.*] Solinus: *Inducias bello dedit, uſque dum congrua ſupremis talibus exequiæ ducerentur.*

2. *Platoni.*] Hæc de Platone Solinus totidem verbis, cap. 1. pag. XI.

3. *Quadrigis albis.*] Vide Notas & Emend. num. XCVII.

4. *Viginti.*] Plutarch. in vitis Rhetorum, pag. 838. Παρὰ Νικοκλέυς τȣ̃ Κυπρίων βασιλέως, ὃ ἦν ὑὸς Εὐαγόρȣ, εἴκοσι τάλαντα λαϐὼν ὑπὲρ τȣ̃ πρὸς αὐτὸν γραφέντος λόγȣ. *A Nicocle Cypriorum Rege, Evagoræ F. viginti talenta pro oratione ad ipſum ſcripta accepit.* Efficiunt ea monetæ Gallicæ libras 48000.

5. *Iſocrates.*] Ab aliis ejuſdem nominis ſedulo ſecernendus. Natus hic, quo de agitur, Olympiade circiter LXXXVI. Platonem annis ſeptem anteceſſit. Demoſthenis magiſter fuit. Vixit annos fere centum. Plutarchus, in Vitis Oratorum, pag. 836. Laudat hunc Tullius, lib. de Claris orator. pag. 525.

6. *Æſchines.*] Rem ita plane refert Valerius Max. lib. 8. cap. 10. pag. 397. & Cicero lib. 3. de Orat. pag. 511. Plutarchus vero in Rhetorum vitis, pag. 840. ait Rhodiis admirantibus, quod habita oratione in Cteſiphontem, cauſa nihilominus Æſchines cecidiſſet, hunc reſpondiſſe, ſe mirari deſituros, ſi contra orantem Demoſthenem audiviſſent. Demoſthenis orationem ab Æſchine recitatam fuiſſe diſſimulat.

7. *In calamitate.*] Magnum eſt ab inimico laudari: majus, & a miſero.

8. *Rerum conditorem.*] Hoc eſt, ut Cicero eundem appellat in Bruto, pag. 602. rerum geſtarum ſcriptorem ac pronunciatorem ſincerum & grandem. Sic Plinius in præf. ad Veſpaſ. pictores ac ſtatuarios, pingendi fingendique conditores vocat.

9. *Revocavere.*] Oenobii Archontis decreto, ut refert Pauſanias, lib. 1. in Atticis.

10. *Menandro.*] Egimus de eo in Auctorum Indice.

11. *Regum.*] Philadelphi Ægypti, & Archelai Macedoniæ regum.

Macedoniæ contigit, classe & per legatos petito : [a] majus ex ipso, regiæ fortunæ prælata litterarum [1] conscientia.

Perhibuere & Romani proceres etiam exteris testimonia. [2] Cn. Pompeïus confecto Mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domum, fores percuti [3] de more a lictore vetuit : & fasces [b] [4] litterarum januæ submisit is, cui se oriens occidensque submiserat. [5] Cato Censorius, in illa nobili trium sapientiæ procerum ab Athenis legatione, audito [6] Carneade, quamprimum legatos eos censuit dimittendos, quoniam illo viro argumentante, quid veri esset haud facile discerni posset. [7] Quanta morum commutatio ? [8] Ille semper alioquin universos ex Italia pellendos censuit Græcos : at pronepos ejus Uticensis Cato, unum [9] ex tribunatu militum philosophum, [10] alterum ex [11] Cypria legatione deportavit. Eandemque linguam ex duobus Catonibus, in illo [12] abjecisse, in hoc importasse, memorabile est. Sed & nostrorum gloriam percenseamus.

[13] Prior Africanus Q. Ennii statuam sepulcro suo imponi jussit :

INTERPRETATIO.

[a] *Majus.*] Majus de se ipse sibi testimonium præbuit virtutis, cum gratiæ regum antetulit litterarum scientiam.

[b] *Litterarum januæ.*] Hominis litterati januæ.

NOTÆ.

1. *Conscientia.*] Forte melius, *litterarum scientia.* Nec male *conscientia.*

2. *Cn. Pompeius.*] Hæc Solinus totidem verbis, cap. 1. pag. x 1.

3. *De more.*] Livius lib. 6. pag. 117. *Lector Sulpicii Trib. mil. cum is de foro se domum reciperet, forem (ut mos est) virga percuteret*, &c.

4. *Litterarum januæ.*] Vide Notas & Emend. num. X C V I I I.

5. *Cato.*] Vide Plutarchum, in Catone Majore pag. 350.

6. *Carneade.*] Laborioso illo & diuturno sapientiæ milite, (verbis utor Valerii Max. lib. 8. cap. 7. pag. 388.) cui nonaginta expletis annis idem vivendi ac philosophandi finis fuit.

7. *Quanta morum.*] Quæ sequuntur, de utroque Catone, transcripsit ea Solinus ad verbum, loc. cit.

8. *Ille semper.*] Vide lib. 29. sect. 7.

9. *Ex tribunatu militum.*] Quem in Macedonia gessit. Plutarchus, in ejus vita, pag. 763.

10. *Alterum.*] Zenonem. Vide lib. 34. sect. 19. sub finem, num. 35.

11. *Cypria legatione.*] De hac consule Velleïum, lib. 2. num. 45. pag. 15. & Plutarch. in Catone minore, pag. 776. & ea quæ dicturi sumus lib. 34. sect. cit.

12. *Abjecisse.*] In illo, quod abjecerit : in isto, nempe Uticensi, quod eandem Græcam linguam in Urbem importaverit, memorabile est.

13. *Prior Africanus.*] Valer. Max. lib 8. cap. 14. num. 1. pag. 408. *Superior Africanus Ennii Poetæ effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quod ingenio ejus opera sua illustrata judicaret.* Meminit hujus rei etiam Cicero in orat. pro Archia, & Solinus, cap. 1. pag. x 1. Romæ extra portam Capenam, hoc Scipionum, Enniique monumentum, cum statuis fuisse, auctor est Livius lib. 38.

clarumque [1] illud nomen, imo vero ſpolium [2] ex tertia orbis parte raptum, in cinere ſupremo cum Poëtæ titulo legi.

[3] Divus Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti ejus verecundiam vetuit: majuſque ita vati teſtimonium contigit, quam ſi [4] ipſe ſua probaviſſet.

M. Varronis in bibliotheca, quæ [5] prima in orbe ab Aſinio Pollione ex manubiis publicata Romæ eſt, unius viventis poſita imago eſt: haud minore (ut equidem reor) gloria, principe oratore & cive, ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine, uni hanc coronam dante, quam cum eidem [6] Magnus Pompeïus piratico ex bello navalem dedit. Innumerabilia deinde ſunt exempla Romana, ſi perſequi libeat: cum plures una gens in quocumque genere eximios tulerit, quam ceteræ terræ.

[7] Sed & quo te, M. Tulli, piaculo taceam? quove maxime excellentem inſigni prædicem? quo potius, quam univerſi populi illius gentis ampliſſimo teſtimonio, [8] & e tota vita tua Conſulatus tantum operibus electis? [9] Te dicente legem agrariam, hoc eſt, alimenta ſua, abdicaverunt tribus: te ſuadente, [10] Roſcio theatralis auctori

Notæ.

1. *Illud nomen.*] Africani.

2. *Ex tertia orbis parte.*] Africa.

3. *Divus Auguſtus.*] Ejus hi verſus olim crediti in eam ſententiam:

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis? &c.
Pulcher Apollo veta, Muſæ prohibete Latinæ, &c.

Vide Gellium, lib. 17. cap. 24. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 24. pag. 314.

4. *Ipſe ſua.*] Addunt libri editi, *ſua carmina*: ſed abeſt hæc poſtrema vox a codicibus M S S.

5. *Prima in orbe.*] Jam antea & Philadelphus in Ægypto, & Pergami reges, & Romæ Lucullus, Bibliothecas inſtruxerant: ſed ſibi paraverant illi, non omnibus, quemadmodum fecit Pollio, publicavere: qui primus ingenia hominum, ut Plinius ait lib. 35. cap. 2. rem publicam fecit. Vide quæ ibi ſumus dicturi opportunius.

6. *Magnus Pompeïus.*] Feſtus in fragmento, pag. 10. *Navali corona donatur, qui primus in hoſtium navem armatus tranſiliverit, cujuſve opera manuve navis hoſtium capta fuerit: Adeptus eſt eam M. Terentius Varro, bello piratico, donante Cn. Pompeïo Magno*, &c. Varro propellendos ſuſceperat ex Ionio mari piratas. Vide Appianum in Mithrid. pag. 236.

7. *Sed & quo te, M. Tulli.*] Ciceronis laudes ampliſſimas vide apud Senecam, lib. 1. Suaſoriarum.

8. *Et e tota vita.*] Ita ſcripſimus ex conjectura. In libris, *& tota vita*: quanquam & iſtud defendi poteſt.

9. *Te dicente.*] Quæ ſubjiciuntur, opera ſunt fere Conſulatus omnia. Harum orationum a ſe habitarum in Conſulatu ſuo, ipſe meminit lib. 2. ad Attic. ep. 1. pag. 41. *Altera*, inquit, *ad populum de lege Agraria: tertia, de Othone... quinta, de proſcriptorum filiis... ſeptima, qua Catilinam emiſi*, &c.

10. *Roſcio.*] Eædem, inquit, tribus æquo tulerunt animo notatas ſe eſſe ſedendi in theatro diſcrimine, a L. Roſcio Othone Tribuno plebis: cujus lege cautum eſt, ut Romani Equites plebi antea immixti, dum ſpectaculis adeſſent, diſtincti

legis ignoverunt, notatasque se discrimine sedis æquo animo tulerunt: te orante, [1] proscriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proscripsisti. Salve [2] primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum linguæque lauream merite, & facundiæ Latiarumque litterarum parens: atque (ut Dictator Cæsar, hostis quondam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto plus est, ingenii Romani terminos in tantum promovisse, quam imperii, * [3] reliquis animi bonis.

*Caput XXXI.

Præstitere ceteros mortales sapientia, [4] ob id Cati, Corculi, apud

Notæ.

deinde ab ea sederent. Ea re quatuordecim gradus proxime post Patricios in theatro secrevit, in quibus Equites spectarent, plebe summota. Unde illud Juvenalis, Satyra 3. v. 152.

Nihil habet infelix paupertas durius in se
Quam quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit,
Si pudor est, & de pulvino surgat equestri,
Cujus res legi non sufficit......
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

Summam enim ingentem CCCC. sestertiorum in censu habere oportebat eum qui in XIV. ordinibus sedem habere cuperet: uti dicemus lib. 33. sect. 8. quo respexit idem Satyricus, Sat. 14. v. 323.

Effice summam.
Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.

Rem prolixe narrat Plutarchus in Cicer. pag. 867. Et Asconius Pedianus, in orat. Cic. pro Cornelio, de majest. pag. 37. *L. Roscius Otho*, inquit, *legem firmavit in theatro, ut Equitibus Romanis XIV. ordines spectandi gratia darentur.* Hanc legem Rosciam renovavit postea Domitianus. Vide Martial. lib. 5. Epig. 8. pag. 256. Cave interim Roscium putes hunc esse histrionem illum, Syllæ Dictatori acceptissimum, a Cicerone, Valerio Max. & aliis celebratum, quod incaute nimis credidit Hermolaus. Plinius Junior, lib. 6. Epist. 25. de Metilio Crispo: *Huic ego ordines impetraveram: atque etiam proficiscenti quadringenta millia nummûm ad instruendum se ornandumque donaveram.* Ubi ordines vocat jus sedendi in XIV. ordinibus inter Equites: quadringenta sestertiûm millia censum equestrem esse designat. Ita hic Plinii junioris locus accipiendus est, cujus in loci interpretatione ineptiunt, qui hactenus prodiere, interpretes.

1. *Proscriptorum.*] Primorum civitatis a Sylla proscriptorum liberos, qui honores magno ambitu prensabant, repressit. Vide Plutarchum in Cicer. pag. 866.

2. *Primus omnium.*] In toga scilicet a Patribus populoque, Catone & Catulo auctoribus, id nomen adeptus: Nam in triumpho, & a militibus dudum antea hunc honorem esse habitum Camillo Livius scripsit, libro quinto. Vide Ciceron. in orat. pro Sextio, & in Pison. Plutarchum quoque, in Ciceronis vita.

3. *Reliquis animi bonis.*] Virtute bellica, legum sanctitate. Vide Notas & Emend. num. XCIX.

4. *Ob id Cati.*] Ob sapientiam. A Cicerone hæc sumi arbitror, in quæstionibus Tusculanis scribente, lib. 1. pag. 294. *Aliis cor ipsum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordesque dicuntur: & Nasica ille prudens bis Consul, Corculum: &*

Egregie cordatus homo catus Æliu' Sextus.

Festus quoque: *Corculum*, inquit, *a corde dicebant antiqui, solertem & acutum.* At de voce *Catus*, Varro l. 6. de L. L. pag. 74. *Cata, acuta: hoc enim verbo Sabini*

Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, [1] oraculo Apollinis Pythii prælatus cunctis.

XXXII. Rursus mortales oraculorum societatem dedere [2] Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta ejus Delphis consecrando, aureis litteris, quæ sunt hæc: [3] Nosse se quemque: [4] & nihil nimium cupere: comitemque æris alieni atque litis, [5] esse miseriam. Quin & funus ejus, cum victore filio [6] Olympiæ exspirasset [7] gaudio, tota Græcia prosecuta est. CAPUT XXXII.

XXXIII. Divinitas, & quædam cælitum societas nobilissima, ex feminis in Sibylla fuit: ex viris in [8] Melampode apud Græcos, apud Romanos in [9] Marcio. CAPUT XXXIII.

XXXIV. Vir optimus semel a condito ævo judicatus est CAPUT XXXIV.

NOTÆ.

dicunt. Quare Catus Ælius Sextus, non (ut aiunt) sapiens, sed acutus. Verum Nonius Plinio favet, cap. 2. n. 184. *Catus*, inquit, *pro sapiente. Cic. Tuscul. lib. 2. Sed homo catus nunquam terminat, nec magnitudinis nec diuturnitatis modum.*

1. *Oraculo.*] Vulgare & tralatitium est Apollinis illud oraculum,

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Vide Valerium Max. lib. 3. cap. 4.

2. *Chiloni*] Qui unus e septem sapientibus. Floruit Olymp. 56. Vide Laërtium in ejus vita, lib. 1. pag. 17.

3. *Nosse se.*] Scitum hoc a Chilone pronunciatum esse testatur etiam Aristoteles lib. 2. Rhetor. cap. 12. Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag 300. Τὸ μὲν οὖν, Γνῶθι σαυτόν, οἱ μὲν Χίλωνος ὑπειλήφασι· Χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ Θεῶν, Θαλοῦ· Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς Πυθίας. Cleobulo tamen adscribit Ausonius.

4. *Et nihil nimium.*] Clemens Alex. loc. cit. Πάλιν οὖν Χίλωνι τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀναφέρουσι τὸ, Μηδὲν ἄγαν, &c. *Chiloni rursus Lacedæmonio tribuunt, ne quid nimis. Straton autem, in opere De inventis, adscribit hoc dictum Stratodemo Tegeatæ: Didymus autem in censet esse Solonis: sicut etiam Cleobuli, Modus optimus,* Μέτρον ἄριστον. Sidonius Apollinaris.

Lindie tu Cleobule jubes, Modus optimus ut sit.

5. *Esse miseriam.*] Ita MSS. plane omnes. Græci sic efferebant. Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. *Sponde, noxa præsto est:* quod Aristotelici aïebant ab Chilone prolatum, teste Clem. Alex. loc. cit. & Laërtio, pag. 18. in Chilone. Ausonius Thaleti adjudicat: pag 77.

Nos ἐγγύα, πάρεστι δ' ἄτη, dicimus:
Latinum est: sponde, Noxia est præsto tibi:
Per mille possum currere exempla, ut probem
Prædes vadesque pœnitudinis reos.

Et Sidonius Apollinaris:

Thales Mileto genitus vadimonia culpat.

6. *Olympiæ.*] Sive *Olympia*, uti dicemus lib. 35. sect. 40. n. 32. Sed *Olympiæ* legi nunc magis placet.

7. *Gaudio.*] Et senio simul, ætate deficiente, ut ait Laërtius, qui eandem recitat historiam ex Hermippo, lib. 1. in Chilone, pag. 18.

8. *Melampode.*] Cujus fama divinationis artibus nota, ut ait Plinius l. 25. sect. 21. de quo multa cecinere vates, Homerus, Statius, aliique.

9. *Marcio.*] Marcii vatis fatidica carmina, Marciana dicta, a Livio non semel citantur, ut lib. 25. pag. 266. & alibi. Horum volumina duo illata esse in Senatum scribit Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 17. pag. 276. Duos fuisse fratres Marcios, nobili loco natos, hac divina promotione celebres, auctor est Cicero lib. 1. de Divinat. pag. 193.

[1] Scipio Nasica, [2] a jurato Senatu. Idem in toga candida [3] bis repulsa notatus a populo. In summa, ei in patria mori [4] non licuit: non hercules magis, quam extra vincula illi sapientissimo ab Apolline judicato [5] Socrati.

Caput XXXV. XXXV. [1] Pudicissima femina semel, matronarum sententia, judicata est Sulpicia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci: electa ex centum [2] præceptis, quæ simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum, religionis experimento, [3] Claudia, inducta Romam [4] Deûm matre.

Notæ.

Sect. XXXIV. 1. *Scipio.*] Hæc accepta sunt a Livio, lib. 29. pag. 343. Fuit is Cn. Scipionis F. ejus qui in Hispania ceciderat. Id nominis a Senatu accepit, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. anno Urbis DL. Meminit D. Augustinus lib. 1. de Civit. cap. 30. & Valerius Max. lib. 8. cap. 15. pag. 412.

2. *A jurato.*] Qui jurejurando sententiam confirmarit. Apul. lib. 10. Asin aur. *Vos qui jurejurando adstricti judicatis.* Solinus: *Vir optimus Nasica Scipio judicatus est, non privato tantum testimonio, sed totius Senatus sacramento.*

3. *Bis repulsa.*] Semel quidem in Consulatus petitione, ut refert Livius, lib. 35. pag. 428. *P. Cornelius Cn. F. Scipio, qui priore anno* (post urbem conditam DLXII.) *repulsam tulerat, .. ut dilatum viro tali, non negatum honorem appareret, ei Consulatus datus est: additus ei de plebe collega M'. Acilius Glabrio.* Iterumque in petitione Censuræ, anno Urbis DLXX. cum Scipioni ceterisque candidatis, prælatus est M. Porcius Cato, ut auctor est Livius idem, lib. 39. pag. 500. Vide Notas & Emendationes num. C.

4. *Non licuit.*] Ubi terrarum obierit Nasica Scipio, qui Optimus est appellatus, apud reliquos scriptores silentium est. Simili fato fuisse a Plinio discimus, quo nepotem ejus fuisse docet Valerius Max. lib. 5. cap. 3. n. 5. Serapionem scilicet, qui Gracchum interfecerat. Hic enim Pergami mortuus est, quo sub titulo legationis secesserat.

5. *Socrati.*] Qui in custodia publica Athenis hausto ex judicum sententia veneno obiit.

Sect. XXXV. 1. *Pudicissima.*] Hæc quoque Solinus, cap. 1. pag. 12. ex Plinio: Plinius ex Valerio Max. lib. 8. cap. 15. pag. 415. *Merito virorum commemorationi Sulpicia Ser. Paterculi filia, Q. Fulvii Flacci uxor, adjicitur. Quæ, cum Senatus, libris Sibyllinis per Decemviros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumque mentes a libidine ad pudicitiam converterentur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima femina judicium facerent, cunctis castitate prælata est.*

2. *Præceptis.*] Electis ante, & uti dictum ex Valerio est, sorte ductis, & ante captis. Sic Virgilius, Æneïd. XI. vers. 491.

Et spe jam præcipit hostem.

Vide Notas & Emend. num. CI.

3. *Claudia.*] Q. Claudiam Valerius Max. appellat lib. 1. cap. 8. num. XI. pag. 70. Rem eandem narrant Livius lib. 29. pag. 343. & Hieronym. lib. 1. contra Jovin. omnium brevissime ac dilucide maxime, Suetonius in Tiberio, cap. 2. *Gentis ejusdem Claudia fuit, quæ navem cum sacris Matris Deûm Idææ, cohærentem Tiberino vado extraxit: precata propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret.* Cingulo duxisse navem scribit Hieronym. Vide præterea Silium Ital. lib. ult. Punic. & Appian. in Hannibal. pag. 345. Hanc feminam porro Diodorus in Excerptis, pag. 382. *Valeriam* vocat.

4. *Deûm matre.*] Cur Romam Pessinunte advecta fuerit Mater Idæa, disces ex Livio lib. 29. pag. 341.

XXXVI.

XXXVI. Pietatis exempla infinita quidem toto orbe exstitere: sed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. [1] Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum, a janitore semper [2] excussa, ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam. Quo miraculo, matris salus donata pietati est, ambæque perpetuis alimentis, & locus ille eidem consecratus Deæ, [3] C. Quinctio, M'. Acilio Coss. templo Pietatis exstructo in illius carceris sede, ubi nunc [4] Marcelli theatrum est. [5] Gracchorum pater anguibus prehensis in domo, cum responderetur, ipsum victurum alterius sexus interempto: imo vero, inquit, meum necate: Cornelia enim juvenis est, & parere adhuc potest. Hoc erat uxori parcere, & reipublicæ consulere. Idque mox consecutum est. [6] M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudium obiit. [7] P. Rutilius morbo levi impeditus, nunciata fratris repulsa in

CAPUT XXXVI.

NOTÆ.

Sect. XXXVI. 1. *Humilis.*] Hanc historiam refert totidem verbis Solinus, cap 1. pag. XI. acceptam a Plinio: uti Plinius a Valerio Max. lib. 5. cap. 4. pag. 269. ubi res eleganti oratione describitur. Sed dissentit a Plinio Solinus, Festusque, qui patrem aiunt, non matrem, in custodia fuisse detentum: a Valerio fortasse etiam Plinius, qui humilem ignobilemque puerperam vocat, quam ille sanguinis ingenui mulierem facit. Sed & in plebe ingenuos esse jam monuimus hujusce libri sect. 10. Simile est quod refert Hygin. Fab. 254. pag. 49. *Xanthippe Cimoni patri incluso carcere, lacte suo alimentum vitæ præstitit.*

2. *Excussa.*] Sic Asinius Pollio locutus, lib. 10. Epist. Cicer. 31. *Sexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur a Lepido tabellarii.* Spartianus in Septimio: *Salutarunt excussi, ne quid ferri haberent.*

3. *C. Quinctio.*] Ita libri omnes tum editi, tum manu exarati. Anno V. C. DCIV. Consulatum gessere L. Quinctius, M' Acilius, auctore Cassiodoro. T. Quinctium, M'. Acilium Tullius vocat, lib. 12. ad Attic. ep. 5. pag. 360. Siculæ tabulæ, Flaminium, & Balbum. Capitolina fragmenta, Flaminium, M'. (hoc est *Manium*) Acilium Balbum. Ita & Marliani Fasti.

4. *Marcelli theatrum.*] Quod a Cæsare Dictatore inchoatum, perfectum deinde ad Augusto, & dedicatum est, anno V. C. DCCXLI. ut Dio refert, lib. 53. pag. 517. & lib. 54. pag. 539. ac M. Marcelli, sororis suæ filii nomine inscriptum, regione Urbis nona.

5. *Gracchorum.*] Plenius & explicatius Valerius Max. lib. 4. cap. 6. *Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare ac femina, apprehensis, certior factus ab aruspice, mare dimisso, uxori ejus: feminа, ipsi celerem obitum instare: salutarem conjugi potius, quam sibi, partem augurii secutus, marem necari, feminam dimitti jussit: sustinuitque in conspectu suo seipsum interitu serpentis occidi*, &c. Refert eadem Plutarchus in Gracchis, pag. 824. Cicer. lib. 1. de Divin. pag. 171.

6. *M. Lepidus.*] Lepidi Triumviri pater is fuit. De eo dicetur hujus libri sectione 54.

7. *P. Rutilius.*] Qui cum P. Popilio Consulatum gessit anno Urbis, DCXXII. Cicero lib. 4 Tusc. quæst. pag. 420. *Ægre tulisse P. Rutilium fratris repulsam Consulatus, scriptum apud Fannium est: sed tamen transisse modum videtur: quippe qui ob eam causam a vita recesserit.* Fratri ejus Lucii prænomen fuit, ut ex eodem Tullio discimus, in Lælio: *Scipio Rutilium potuit Consulem efficere: fratrem ejus Lucium non potuit.*

Consulatus petitione, illico exspiravit. P. Catienus [8] Plotinus patronum adeo dilexit, ut heres omnibus bonis institutus, in rogum ejus se jaceret.

CAPUT XXXVII.

XXXVII. Variarum artium scientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par sit florem hominum libantibus: Astrologia [1] Berosus, cui ob divinas prædictiones Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuere. Grammatica [2] Apollodorus, cui [3] Amphictyones Græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina: qui venientem [4] ab Illyriis pestilentiam prædixit, [5] discipulosque ad auxiliandum circa urbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, [6] decrevit Græcia. Eandem scientiam in [7] Cleombroto Ceo Ptolemæus rex [8] Megalensibus sacris donavit c. talentis, servato [9] Antiocho rege. Magna & [10] Critobulo fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. [11] Summa autem [12] Asclepiadi Prusiensi, condita nova secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta

NOTÆ.

8. *Plotinus.*] Ita rescripsimus ex Paris. cod. & Chiffl. Simile huic facto est, quod Tacitus refert lib. 2. hist. de funere Othonis: *Quidam militum juxta rogum interfecere se, non noxa, neque ob metum, sed æmulatione decoris, & caritate principis.* Idem Tacitus lib. 14. Annal. ubi de morte Agrippinæ. Et de feminis Seneca, lib. 2 Declam 2. *Quasdam se maritorum rogis ardentibus miscuerunt.*

Sect. XXXVII. 1. *Berosus.*] De eo diximus in Auctorum syllabo. Vide præterea Vitruvium lib. 9. cap. 7. pag. 196. ubi is aperuisse disciplinam in insula Co dicitur.

2. *Apollodorus.*] Fuit hic Grammaticus, Panætii Rhodii Philosophi, & Aristarchi Grammatici discipulus. Is est, cujus Bibliothecam habemus, sive de Diis libros tres.

3. *Amphictyones.*] Commune Græciæ concilium fuit, apud Thermopylas cogi solitum: ab Amphictyone Deucalionis F. sic dictum, qui cum populos regeret, ejusmodi conventus dicitur convocasse. Ἀμφικτύονες. De eo Plinius iterum, lib. 35. sect. pariter 35.

4. *Ab Illyriis.*] In Atticam scilicet, ventis in eam partem morbum advehentibus, ut Soranus scripsit, in vita Hippocratis, tomo 1. operum Galeni, pag. 2. Laudat uberius Hippocratem Plinius, lib. 26. sect. 6. & lib. 29. sect. 2.

5. *Discipulosque.*] Thessalum & Draconem, Θεσσαλὸν καὶ Δράκοντα. Soranus loc. cit.

6. *Decrevit Græcia.*] Ejus decreti forma integre recitatur loco mox appellato. Δόγμα Ἀθηναίων· Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων· ἐπειδὴ Ἱπποκράτης Κῷος, &c.

7. *Cleombroto.*] Vide Notas & Emend. num. CII.

8. *Megalensibus.*] Sic appellata sacra, quæ in honorem Magnæ Matris fiebant, ἀπὸ τῆς μεγάλης Μητρὸς, ut docent Livius lib. 36. pag. 447. & Cicero, in orat. de Arusp. resp. Sunt porro talenta centum, libræ Gallicæ 240000.

9. *Antiocho rege.*] Vide quæ dicturi sumus lib. 29. sect. 4.

10. *Critobulo.*] Meminit hujus Curtius, lib. 9. cap. 368. ubi parem ejus operam & curam in Alexandro sanando, mirifice commendat.

11. *Summa autem.*] Subintellige, *fama*, ex superiore periodo.

12. *Asclepiadi.*] De eo diximus in Auctorum Indice.

ratione, qua vinum ægris mederetur, [13] relato e funere homine & servato: sed maxime sponsione facta cum fortuna, [14] ne medicus crederetur, si unquam invalidus ullo modo fuisset ipse: [15] & victor, suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est.

XXXVIII. Grande & [1] Archimedi Geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit, interdicto, cum Syracusæ caperentur, ne violaretur unus: nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus est & [2] Ctesiphon Gnossius, æde Ephesiæ Dianæ [3] admirabili fabricata: [4] Philon, Athenis [5] armamentario [6] mille navium, [7] Ctesibius [8] pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis: [9] Dinocrates metatus Alexandro condente in Ægypto Alexandriam. Idem hic Imperator [10] edixit, ne quis ipsum alius, quam

Notæ.

13. *Relato e funere.*] Celsus lib. 2. cap. 6. pag. 7. mortuum falso creditum ait. *Asclepiades*, inquit, *funeri obvius intellexit eum vivere, qui efferebatur.* Vide quæ ea de re rursum dicturi sumus lib. 26. sect. 8.

14. *Ne Medicus.*] Vide Notas & Emend. num. CIII.

15. *Et victor.*] E sponsione discessit victor: non enim morbo, sed scalarum lapsu exanimatus est.

Sect. XXXVIII. 1. *Archimedi.*] Acceptum hoc a Valerio Max. lib. 8. cap. 7. pag. 389. Refert etiam Plutarchus in Marcello, pag. 308. Cicero in Verrem, orat. 6. aliique.

2. *Ctesiphon.*] Vide Notas & Emend. num. CIV.

3. *Admirabili.*] Ita MSS. omnes, non *admirabiliter*, ut editi.

4. *Philon.*] Strabo lib. 9. pag. 395. Ἡ ὁπλοθήκη, Φίλωνος ἔργον. Armamentarium illud capta urbe Sylla incendit, ut auctor est Plutarchus in ejus vita. Descripserat illud volumine singulari ipse Philo, teste Vitruvio in præf. lib. 7. pag. 125. *Philo*, inquit, *de ædium sacrarum symmetriis: & de armamentario quod fuerat* (lege *fecerat*) *Piræei portu.* Meminit & Valerius Max. lib. 8. cap. 12. pag. 402.

5. *Armamentario.*] Armamentarium locus est ubi armamenta, hoc est, instrumenta navium bellique, servantur. Usus pariter ea voce Tullius, lib. 1. de Orat. n. 62. *Philo architectus, qui Atheniensibus armamentarium fecit.* Nostris, *un Arcenac.*

6. *Mille navium.*] Vide Notas & Emend. num. CV.

7. *Ctesibius.*] Patria Alexandrinus, Ptolemæi Evergetæ secundi, qui & Physcon cognominatus, temporibus vixit, ut ex Athenæo discimus, lib. 4. pag. 174.

8. *Pneumatica.*] Hoc est, spiritali: Machinalem scientiam veteres πνευματικὴν appellabant, cum vi flatus & spiritus aqua sursum hauriretur, & attraheretur. Nostris, *Pompe, Machine pour élever l'eau.* Ut hydraulica organa, horologia ex aqua vocabant, musicaque organa, in quibus aquæ motus & agitatio tubulos animaret. De his videndus Athenæus lib. 4. pag. 174. & Vitruvius, lib. 9. cap. 9. pag. 199. qui utrumque pariter inventum Ctesibio adjudicant. Describitur illud postremum egregie ab Tertulliano, lib. de Anima. De hydraulo rursum acturi lib. 9. sect. 8.

9. *Dinocrates.*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 32. pag. 62. & cap. 40. pag. 69. Dinocratem appellant Solinus, Vitruvius, Ammianus. Alii Chirocratem, Dinocharem alii nuncupant. Vide quæ diximus lib. 5. sect. XI. Certe MSS. codices *Dinochares* apertissime præ se ferunt.

10. *Edixit.*] Ita Horatius lib. 2. Epist. 1.

Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia.

Apelles, pingeret: quam Pyrgoteles, sculperet: quam Lysippus, ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Caput XXXVIII. XXXIX. [1] Aristidis Thebani pictoris [2] unam tabulam, [3] centum talentis rex Attalus licitus est. Octoginta emit duas Cæsar Dictator, Medeam & Ajacem [4] Timomachi, in templo Veneris Genitricis dicaturus. [5] Candaules rex, Bularchi picturam Magnetum exitii, [6] haud mediocris spatii, pari rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius, [7] Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiaque Venere, præcipue vesano amore [8] cujusdam juvenis insigni: & Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati. [9] Phidiæ Jupiter Olympius quotidie testimonium perhibet: [10] Mentori Capitolinus, & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis ejus vasa.

Caput XXXIX. XL. Pretium hominis in servitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit Grammaticæ artis [1] Daphni, Gnatio Pisaurense vendente, & M. Scauro principe civitatis [2] III. DCC. licente. Excessere hoc in nostro ævo nec modice histriones, sed liber-

Notæ.

Apuleïus, lib. 1. Florid. pag. 8. *Edixit universo orbi suo, ne quis effigiem Regis temere assimularet ære, colore, cælamine: quin sæpe solus eam Polycletus* (Lysippum voluit dicere) *ære duceret, solus Apelles coloribus deliniaret, solus Pyrgoteles cælamine excuderet.* Vide Plutarch. in Alex. pag. 666. Valerium Max. lib. 8. cap. XI. &c.

Sect. XXXIX. 1. *Aristidis.*] Quem πορνογράφον appellatum esse Athenæus scribit, lib. 13. pag. 567. Varias hujus picturas Plinius recenset lib. 35. sect. 36. n. 19.

2. *Vnam tabulam.*] Quæ ægrum jacentem in lecto exprimeret. De ea rursum lib. 35. sect. 36. n. 19.

3. *Centum talentis.*] Atticis nimirum: quorum singula monetæ Gallicæ efficiunt libras, ut alibi docturi sumus, 2400. Centena ipsa, libras 240000.

4. *Timomachi.*] De eo dicemus lib. 35. sect. 40. num. 30. De his illius picturis, tum eo loco, tum ejusdem libri sectione 9.

5. *Candaules.*] Κανδαύλης, qui & Myrsilus, Sardium tyrannus, de quo dicemus iterum lib. 35. sect. 34. ubi rursum de hujus picturæ pretio, ipsoque pictore.

6. *Haud mediocris.*] Vide Notas & Emend. num. CVI.

7. *Expugnator.*] Πολιορκήτης. Quam vocem Græcam commodiore sane atque honestiore vocabulo Plinius reddidit, quam Plautus in Milite Glorioso, quem *Vrbicapum* festive nuncupavit, act. 4. scen. 2. v. 64. Dicentur hæc iterum de Demetrio Poliorcete, & Protogene, lib. 35. sect. 36. n. 20.

8. *Cujusdam juvenis.*] De his rursum lib. 36. sect. 4. n. 5. ubi & de æstimatione Nicomedis regis.

9. *Phidiæ.*] Vide lib. 36. n. 4.

10. *Mentori.*] Ex hoc loco illustrabimus Plinii verba inexplorati hactenus intellectus, lib. 33. sect. 55.

Sect. XL. 1. *Daphni, Gnatio.*] Vide Notas & Emend. num CVII.

2. *III. DCC.*] Hoc est, sestertiis septingentis, quorum singula cum respondeant libris Gallicis, ut vocant, sive florenis centum, pretium servi hujus ad libras 70000. omnino pertinuit. Ingens sane, ac fide vix dignum, nisi maximum significaret esse, quod ad sua tem-

tatem ſuam mercati. Quippe cum jam apud majores Roſcius hiſtrio : [3] IIı. D. annua [4] meritaſſe prodatur : [5] niſi quis in hoc loco deſiderat Armeniaci belli, [6] paulo ante propter Tiridatem geſti, [7] diſpenſatorem, quem Nero [8] IIı. CXXX. manumiſit. Sed hoc [9] pretium belli, non hominis fuit : tam hercule, quam libidinis, non formæ, [10] Pæzontem e ſpadonibus [11] Sejani, IIı. D. mercante [12] C. Lutorio Priſco. Quam quidem [13] injuriam lucrifecit ille mercatus in luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

Notæ.

pora ipſe comperiſſet. Sed erat ea ratio, ſeu corruptio potius temporum ac morum id ætatis : quod & Tranquillus teſtatur in Cæſare, qui ſervitia politiora eo pretio comparabat, cujus ipſum puderet, ſic ut rationibus vetaret inferri. Vide Notas & Emendationes num. CVIII.

3. *IIı. D.*] Seſtertia quingenta. Monetæ noſtræ Gallicæ, libras 50000. Vide Notas & Emend. num. CIX.

4. *Meritaſſe.*] Hoc eſt, quæſtus feciſſe. Hac voce Cicero uſus in Verrem.

5. *Niſi quis.*] Cum ſuperioribus hæc ſunt in hunc modum contexenda : Quod ſervi pretium vere appellari poſſit, maximum uſque ad ſua tempora fuiſſe Daphnidis Grammatici. Quamvis enim illud exceſſerint ætate ſua hiſtriones, longe majoribus pecuniarum ſummis, ut manumitterentur, domino perſolutis : (id quod facile illis factu fuit, ingentibus adeo præmiis mercedibuſque hiſtrionicæ arti propoſitis, ut apud majores utique frugaliores, quingenta, ſive ſexcenta ſingulis annis e publico Roſcius ſit conſecutus :) Non deberi ea tamen inter ſervorum pretia connumerari, quandoquidem hujuſmodi ſummis pecuniarum, non emptus a quopiam ſervus eſt, ſed ſuam ipſimet libertatem redemerunt : Quamobrem neque huc pertinere debet pretium ingens illud Neroniani diſpenſatoris, ſive ſpadonis Pæzontis : cum belli verius quam hominis id fuerit : hoc libidinis, non formæ.

6. *Paulo ante.*] Nerone tertium, & Valerio Meſſala Coſſ.

7. *Diſpenſatorem.*] De hac voce dicemus lib. 33. ſect. 13. & 52.

8. *IIı. CXXX.*] Sive, ut vulgo nunc pingere ſolent, HS. cxxx. Sed ſuperponi numeralibus notis lineolam neceſſe eſt, ut ſit ſeſtertiûm CXXX. hoc eſt, centies & trigeſies centena millia ſeſtertiûm virilis ſexus. Hujuſcemodi autem ſumma efficit librarum Gallicarum 1300000 Unde tam inſigne pretium belli fuiſſe, non hominis, merito addiderit. Vide Notas & Emendationes num. CX.

9. *Pretium belli.*] Non tam hominis pretium hoc fuit, quam æſtimatio lucri quod acceperat ex diſpenſatione belli.

10. *Pæzontem.*] Παίζοντα, quæ vox ludentem ſonat. Vide Notas & Emend. num. CXI.

11. *Sejani, IIı. D.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm maſculini generis, ut appellant, quingenties, ſubintellige, centena millia : Monetæ noſtræ, libræ ſunt Gallicæ, 5000000. Vide Notas & Emend. num. CXII.

12. *C. Lutorio.*] Vide Notas & Emend. num. CXIII.

13. *Injuriam.*] Hanc injuriam bonis moribus ac Reipublicæ famæ illatam, ob tam profuſum in ſpadonis emptione ſumptum, quod lucri is fecerit, ſive impune tulerit, non debet cuiquam mirum videri, occupata tum civitate in luctu ac gemitu ob Tiberii tyrannidem, quem poſt Sejani interitum multo ſæviſſimum factum eſſe, atque in omne genus crudelitatis erupiſſe, notat Tranquillus in Tiberio, cap. 61. pag. 50. Quare arguere tam profuſæ nequitiæ emptorem nulli tum vacabat.

CAPUT XL.

XLI. [1] Gentium in toto orbe præstantissima [2] una omnium, virtute, haud dubie Romana exstitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non est humani judicii: cum prosperitatem ipsam alius alio modo, & suopte ingenio [3] quisque terminet. Si verum facere judicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo est felix. [4] Abunde agitur, atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui jure dici non infelix potest. Quippe ut alia non sint; certe, ne lassescat fortuna, metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. [5] Quid quod nemo mortalium omnibus horis sapit? utinamque falsum hoc, [6] & non a vate dictum quam plurimi judicent! Vana mortalitas, & ad circumscribendum seipsam ingeniosa, computat more [7] Thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos, pro experimento cujusque dici in urnam condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid quod iste calculi candore illo laudatus dies, [8] originem mali habuit? Quam multos accepta afflixere imperia? quam multos bona perdidere, & ultimis mersere suppliciis? [a] ista nimirum bona, [9] si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto, alius de alio judicat dies, & tamen supremus de omnibus: ideoque nullis credendum est. Quid

INTERPRETATIO.

[a] *Ista nimirum.*] Ista nimirum quæ creduntur bona, si modo inter illa fruenda vel una lætitiæ hora exigatur.

NOTÆ.

Sect. XLI. 1. *Gentium.*] Vide Notas & Emend. num. CXIV.

2. *Vna omnium, virtute.*] Virtute, inquit, gens Romana ceteris omnibus antecellit: Felicitate, quis homo homini præstet, haud ita promptum est statuere.

3. *Quisque terminet.*] Chiffl. *determinet.*

4. *Abunde agitur.*] Vide Notas & Emend. num. CXV.

5. *Quid quod nemo.*] Nemo est, inquit, qui non aliqua parte vitæ desipiat, vel peccet: nemo igitur felix. Pendet hoc ex illo dogmate, Solum sapientem esse felicem. Vide Plutarch. in libro, *Num sola improbitas sufficiat ad infelicitatem*, pag. 498.

6. *Et non a vate.*] Simile fere est quod Homerus ait Odyss. 18. nemini mortalium scire fas esse omnia, ut canit etiam Horatius.

Ἀλλά τοι οὐ δύναμαι πεπνυμένα πάντα νοῆσαι.

In cod. Tolet. *Et non ut a vate.*

7. *Thraciæ.*] Vide Notas & Emend. num. CXVI.

8. *Originem mali.*] Dies ille ipse qui faustus est existimatus, initium & origo infelicitatis fuit: Quam multos enim vel accepta eo die imperia, qui summus apex felicitatis creditur, ærumnis postmodum afflixere?

9. *Si cui inter illa.*] Reg. 1. 2. Paris. & Chiffl. legunt, *cum interim illa hora:* ea utrobique sententia, adeo esse obcæcatos homines, ut illa bona appellent, quæ multos perdidere, modo inter illa fruenda exigi vel una possit in gaudio hora.

quod bona malis paria non sunt, [a] etiam pari numero: nec [10] lætitia ulla minimo mœrore pensanda? Heu vana & imprudens diligentia! numerus dierum comparatur: ubi quæritur pondus.

XLII. Una feminarum in omni ævo [1] Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuerit. Una [2] Berenice, quæ filia, soror, mater Olympionicarum. Una familia Curionum, in qua tres continua serie oratores exstiterunt. [3] Una Fabiorum, [4] in qua tres continui principes Senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius [5] Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos. CAP. XLI.

XLIII. Cetera exempla fortunæ variantis innumera sunt. Etenim quæ fecit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudiis? * Servavit proscriptum a Sylla [1] M. Fidustium Senatorem, annis XXXVI. sed [2] iterum proscriptus superstes Syllæ vixit usque ad Antonium: constatque nulla alia de causa ab eo proscriptum, quam quia proscriptus fuisset. CAPUT XLII. *CAPUT XLIII.

XLIV. Triumphare [1] P. Ventidium de Parthis voluit quidem

INTERPRETATIO.

a *Etiam pari.*] Etiam si bona *malis permixta* pari *eveniant* numero.

NOTÆ.

10. *Lætitia ulla.*] Hoc est, quantumlibet magna, minimo mœrore pensanda non est. Prius *ullo*, minus sincere legebatur

Sect. XLII. 1. *Lampido.*] Acceptum hoc a Platone in Alcibiade, pag. 123. tom. 2. ubi τ̃ Λαμπιδὼ Leotychidæ filiam, uxorem Archidami, Agidis matrem, eo nomine prædicat, quod hi omnes reges fuere Lacedæmone, ex Eurypontidarum familia. In serie reginarum nostrarum Claudia pariter occurrit, Ludovici XII. filia, Francisci I. uxor, Henrici II. mater.

2. *Berenice.*] Ita MSS. omnes. Editi, *Pherenice*, quod perinde est. Siculi & Macedones φ mutant in β. Φίλιππος, Βίλιππος. Φρύγες, Βρύγες· Φερενίκη, Βερενίκη. De hac Berenice, Ælianus lib. 10. Var. hist. cap. 1. Et Valerius Max. lib. 8. cap. ult. in fine. *Pherenices*, inquit, *non vulgaris honos, cui soli omnium feminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressurum adduxisset, Olympionice patre genita, fratribus eandem palmam assecutis latera cingentibus.*

3. *Vna Fabiorum.*] In qua præterea tres fratres, Cæso, Marcus, Quintus, septem continuos Consulatus gesserunt, ut notat Dionys. Halic. lib. 9. Antiq. Rom. pag. 580.

4. *In qua tres.*] Addit Solinus, hæc transcribens, cap. 1. pag. XI. *Magnum hoc habitum est sane eo seculo, quo facundiam præcipue & divina & humana mirata sunt*, &c

5. *Rullianus.*] Vide Notas & Emend. num. CXVII.

Sect. XLIII. 1. *M. Fidustium.*] Vide Notas & Emend. num. CXVIII.

2. *Iterum proscriptus.*] Subintellige, ab Antonio. Nam superstes Syllæ &c

Sect. XLIV. 1. *P. Ventidium.*] Velleius lib. 2. n. 65. pag. 19. *Vidit hic annus* (quo Cæsar est interfectus) *Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in ea Consularem prætextam jungentem Prætoriæ: idem hic postea triumphavit.* De hujus Ventidii victoria & triumpho consulendus præterea Appianus in Parth. pag. 156. Plutarch. in Antonio, pag. 931. Dio, lib. 49. pag. 404. Frontin. lib. 1. Stratag. cap. 1. Gellius lib. cap. 4. pag. 799.

ſolum, ſed eundem in triumpho [2] Aſculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum: quanquam Maſurius auctor eſt bis in triumpho ductum: [3] Cicero, mulionem [4] caſtrenſem ſuffaraneum fuiſſe: [5] plurimi, juventam inopem in caliga militari toleraſſe. [6] Fuit & Balbus Cornelius major [7] Conſul, [8] ſed accuſatus, [a] atque de jure virgarum in eum, judicum [9] in conſilium miſſus: primus externorum, atque

INTERPRETATIO.

[a] *Atque de jure.*] Atque conſilio judicium permiſſus, ut ſtatuerent, num jus virgarum in eum eſſet.

NOTÆ.

2. *Aſculano.*] Aſculum Piceni coloniam, a Cn. Pompeïo Magni patre captum bello ſociali, refert Velleïus lib. 2. n. 21. pag. 10. & Gellius loc. cit.

3. *Cicero.*] Lib. 10. Epiſt. 18. quæ Planci eſt ad Ciceronem. *Ventidiique mulionis caſtra deſpicio.* Vim vocis explicat, totamque hiſtoriam recitat Gellius loc. cit. *Cum adoleviſſet*, inquit de Ventidio, *victum ſibi ægre quæſiſſe, eumque ſordide inveniſſe comparandis mulis & vehiculis, magiſtratibus qui ſortiti provincias forent præbenda publice condixiſſe: Antonii demum partes ſecutum, Pontificatum quoque, ac Conſulatum adeptum eſſe: Quam rem adeo intoleranter tuliſſe Populum Rom. qui curandis mulis illum victitaſſe meminerat, ut vulgo per vias urbis verſiculi proſcriberentur:*

Concurrite omnes, Augures, Aruſpices,
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens:
Nam mulos qui fricabat, Conſul factus eſt.

4. *Caſtrenſem ſuffaraneum*] In Reg. 2. & Chiffl. *Caſtrenſis furinariæ:* forte pro *farinariæ.* Nam interpolatam, novitiamque vocem eſſe *ſuffaraneum* cenſent eruditi. Vide Turnebum lib. 29. Adverſ. cap. 18. pag. 1055. Suffaraneus mulio is dici videtur qui far in caſtra convehit. Aut is certe qui ſub alio mulione eſt, a quo far ſive demenſum accipit; ut ſit quaſi ſubmulio, ſive mulionis ordinarii vicarius mulio.

5. *Plurimi.*] Quos ſecutus eſt Dio lib. 43. pag. 239.

6. *Fuit & Balbus.*] Vide Velleïum, lib. 2. n. 51. pag. 16. Major hic vocatur, quia patruus alterius Balbi cognominis, qui minor dictus eſt, a Cicerone lib. XI. ad Attic. ep. 12. pag. 341. Sive porro Cornelium Balbum, ſive Balbum Cornelium dixeris, perinde eſt: Plinio enim, Velleïoque Paterculo nihil familiarius, quam cognomen gentilitio nomini præponere Sic Muſam Antonium Scribonius dixit, Compoſ. 110.

7. *Conſul.*] Conſul hic fuit, quoniam ita neceſſe eſt dicere, Cn. Domitio Calvino ſecundum, C. Aſinio Pollione Coſſ. anno Urbis DCCXIV. cum enim magiſtratu ſe abdicaſſent, ille unus ex ſuffectis fuit, ut Dio refert lib. 48. pag. 365. & 376.

8. *Sed accuſatus.*] Quod civitatem Romanam falſo uſurparet, cum peregrinus eſſet: In peregrinum enim erat jus virgarum, non in civem. Nam, ut ait Cic. pro Rabir. Perduell. *Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit.* Nota eſt ea Balbi hiſtoria, ex oratione Ciceronis pro ipſo habita.

9. *In conſilium.*] *Mittere judices in conſilium*, inquit Aſconius Pedian. in Orat. Cic. in Verr. pag. 67. *eſt dimittere judices ad ſententiam dicendam, ubi allegatis omnibus argumentis orator dixerit, Dixi.* Quamobrem mitti in conſilium judicum, eſt arbitrio judicum ſententiæque permitti, cauſa jam contra reum, & pro reo dicta.

etiam

etiam [10] in oceano genitorum usus illo honore, quem majores [11] Latio quoque negaverunt. Est & [12] L. Fulvius inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium Consul: eodemque honore, [13] cum transisset, exornatus confestim a populo Romano: qui solus eodem anno, quo fuerat hostis, Romæ triumphavit ex iis, quorum Consul fuerat.

Unus hominum ad hoc ævi, [14] felicis sibi cognomen asserüit L. Sylla, civili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatum. [15] Et quibus felicitatis inductus argumentis? [16] quod proscribere tot millia civium ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, & futuro tempore infelix! Non melioris sortis tunc fuere pereuntes, quorum miseremur hodie, cum Syllam nemo non oderit? Age, non exitus vitæ ejus, omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, [17] erodente se ipso corpore, & supplicia sibi gignente? Quod ut dissimulaverit, & supremo [18] somnio ejus (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab uno illo invidiam gloria victam: hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quod [19] Capitolium non dedicavisset.

XLV. [1] Quintus Metellus in ea oratione, quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, Pontificis, [2] bis Consulis, Dictato-

NOTÆ.

10. *In oceano*] Quia Gadibus natus, ut dictum est lib. 5 sect. 5.

11. *Latio quoque*] Latinis olim petere Romæ magistratus, aut gerere omnino non licuit. Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad libr. 3. num. III.

12. *L. Fulvius.*] Qui Consulatum gessit cum Q. Fabio Max. Rulliano, de quo sect. 42. diximus, anno Urbis 432. Livius, lib. 8. pag. 150.

13. *Cum transisset.*] In Romanorum partes.

14. *Felicis sibi.*] Velleïus, lib. 2. n. 27. pag. 12. *Occiso demum C. Mario septies Consulis filio, Felicis nomen assumpsit*, &c.

15. *Et quibus.*] Magis probaverim, *At quibus.* Quibus, inquit, argumentis felicem se credidit?

16. *Quod proscribere.*] Velleïus loc. cit. n. 28. de Sylla: *Primus ille, & utinam ultimus, exemplum proscriptionis invenit*, &c. Vide Valerium Max. lib. 9. cap. 2. pag. 424. & Senecam lib. 5. de Benef cap. 16. pag. 94.

17. *Erodente se.*] Phthiriasim signat, hoc est, pedicularem morbum, a copia pediculorum toto corpore erumpentium. Vide quæ dicturi sumus lib. XI. sect. 39.

18. *Somnio ejus,*] De hoc somnio varia referunt Plutarchus in Sylla, pag. 475 & Appianus lib. 1. Civil. pag. 416. Huic somnio dicitur immortuus, quoniam proxime insequenti nocte decessit.

19. *Capitolium.*] Tacitus lib. 3. hist. pag. 77. *Capitolii curam victor Sylla suscepit, neque tamen dedicavit: hoc solum felicitati ejus negatum.* Sylla morte prævento, Catulum dedicasse auctor est Plutarchus in Poplicola, pag 104.

Sect. XLV. 1. *Quintus Metellus.*] E Cæciliorum familia. Consulatum gessit, anno V. C. DXLVIII.

2. *Bis Consulis.*] Primum anno DIII. Cn. Furio Collega. Secundum, anno DVII. cum Numerio Fabio Buteone.

ris, Magiſtri Equitum, [3] Quindecimviri agris dandis, [4] qui primus elephantos [5] ex primo Punico bello duxit in triumpho, ſcriptum reliquit, decem maximas res optimaſque, in quibus quærendis ſapientes ætatem exigerent, conſummaſſe eum. Voluiſſe enim primarium bellatorem eſſe, optimum oratorem, fortiſſimum Imperatorem, auſpicio ſuo maximas res geri, maximo honore uti, ſumma ſapientia eſſe, ſummum Senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo invenire, multos liberos relinquere, & clariſſimum in civitate eſſe: hæc contigiſſe ei, nec ulli alii poſt Romam conditam. Longum eſt refellere & ſupervacuum, abunde uno caſu refutante. Siquidem [6] is Metellus orbam luminibus exegit ſenectam, amiſſis incendio, cum Palladium raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed eventu miſero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat: felix tamen non poſſit. Tribuit ei populus Romanus, [7] quod nunquam ulli alii ab condito ævo, ut quoties in Senatum iret, curru veheretur ad curiam. Magnum & ſublime, ſed pro oculis datum.

CAPUT XLIV.

Hujus quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, [8] filius, inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur. [9] Nam præter honores ampliſſimos, cognomenque e Macedonia, [10] quatuor filiis illa-

NOTÆ.

3. *Quindecimviri.*] Ita MSS. fere omnes. Alii tamen *XIIviri* legunt. Agrum de hoſtibus captum, vel publicum Populi Rom. colonis, emeritiſve militibus dividebant. Inde leges Agrariæ nuncupatæ. Hæc diviſio fiebat per Curatores Agrarios, vel Triumviros, vel Quinqueviros, vel Septemviros, vel Decemviros, vel Quindecimviros, vel denique Vigintiviros: qui Triumviri, vel Xviri agris dandis, aſſignandis, vel coloniæ deducendæ ſunt dicti. Hoc de more multa Sigonius lib. 2. de jure Italiæ, cap. 2. pag. 179.

4. *Qui primus.*] Vide Notas & Emend. num. CXIX.

5. *Ex primo.*] Ita MSS. omnes. Editi, *primo*, tantum.

6. *Is Metellus.*] Epitome Livii lib. 19. *Cum Templum Veſtæ arderet, Cæcilius Metellus Pont. Max. ex incendio ſacra rapuit.* Anno Urbis DXII. Id argumentum eſt declamationis perelegantis apud Senecam patrem, lib. 4. Controv. 2. pag. 243. Id etiam deſcribit Ovidius lib. 6. Faſtor. v. 437. & Valer. Max. lib. 1. cap. 5.

7. *Quod nunquam.*] Deceptus igitur Gellius videtur qui lib. 3. cap. 18. pag. 263. Senatores omnes ait qui ſella curuli uſi eſſent, in veterum ætate curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi. Eſt id uni conceſſum Metello: neque tam dignitati datum, quam pietati, & ex pietate profectæ luminum orbitati: id enim, ut ait Plinius, *pro oculis datum:* hoc eſt, pro jactura oculorum.

8. *Filius.*] Cui pariter Quinti prænomen fuit.

9. *Nam præter.*] Præter Conſulatus decus, imperatoriam poteſtatem, ſpecioſiſſimi triumphi prætextam, inquit Valer. Max. lib. 7. cap. 1. n. 1. pag. 331.

10. *Quatuor filiis.*] Ita Valerius loc. cit. Cum Auguſtinus lib. 2. de Civit. cap. 23. quinque Metelli filios Conſulares ait fuiſſe, errorem in numero ſubeſſe neceſſe eſt, cum quatuor fuiſſe omnino ex ceteris ſcriptoribus conſtet. Accurate & ſcite Velleïus lib. 1. pag. 5. *Vix ullius gentis, inquit, ætatis, ordinis, hominem inveneris, cujus felicitatem fortunæ Metelli compares. Nam præter excellentes triumphos . . . . . quatuor filios ſuſtulit, om-*

tus rogo, uno [11] Prætorio, tribus Consularibus, duobus Triumphalibus, uno Censorio: quæ singula quoque paucis contigere: in ipso tamen flore dignationis suæ ab [12] C. Attinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, Tribuno plebis, quem e Senatu censor ejecerat, revertens e Campo meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio, [13] ad Tarpeïum raptus, ut præcipitaretur, convolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed (ut necesse erat in subito) tarde & tanquam in exsequias, cum resistendi [14] sacroque sanctum repellendi jus non esset, virtutis suæ opera & Censuræ periturus, ægre Tribuno, qui intercederet, reperto, a limine ipso mortis revocatus: alieno beneficio postea vixit, bonis inde etiam [15] consecratis [16] a damnato suo, tanquam parum esset: [17] faucium certe intortarum, expressique per aures sanguinis pœna exacta est. Equidem & [18] Africani sequentis inimicum fuisse, inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit: Ite filii, celebrate exsequias, nunquam civis majoris funus videbitis. Et hoc dicebat jam [19] Balearicis,

NOTÆ.

nes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites, & honoratissimos. Mortui ejus lectum pro Rostris sustulerunt quatuor filii: Unus Consularis & Censorius: alter Consularis: tertius Consul: quartus candidatus Consulatus, quem honorem adeptus est: Hoc est nimirum magis feliciter de vita migrare, quam mori.

11. *Prætorio.*] Vide Notas & Emend. num. CXX.

12. *C. Attinio.*] Vide Notas & Emend. num. CXXI. Contigit istud anno post Urbem conditam, DCXXIV. Ap. Claudio, M. Perperna Coss.

13. *Ad Tarpeïum.*] Proditores, hostesve, e saxo Tarpeïo Romæ olim dejectos: sed & ordinarium ac legitimum fuisse pœnæ genus, multis probat P. Faber lib. 1. Semestr. cap 18.

14. *Sacroque sanctum.*] Sacrosanctus dicebatur Tribunus pl. quem violari nefas erat, qui sine capitali piaculo attingi violenter non poterat. Livius, lib. 9. *Tum Postumius: Interea dedite, inquit, profanos nos, quos salva religione potestis: dedetis deinde & istos sacrosanctos, quum primum magistratu abierint.* Hinc Tribunitiæ potestatis nomen ac jus avide Imperatores, annis imperii sui singulis asseri sibi, atque adeo in nummis excudi signarique cupierunt.

15. *Consecratis.*] Ejus qui damnatus fuerat bona solennibus verbis, foculo in rostris posito, adhibitoque tibicine, consecrabant alicui Deo Deæve: quo de more Tullium vide in oratione pro Domo sua, quam Clodius eo ritu consecrarat.

16. *A damnato suo.*] Ab eo quem Senatu moverat, damnaveratque antea. Vide Notas & Emend. num. CXXII.

17. *Faucium certe.*] Quoniam magistratus, si quis imperio suo parum obediret, manu injecta in collum torqueri reum jubebat, eo genere pœnæ coërcens, cujus vi sanguis per aures naresve interdum exprimeretur.

18. *Africani sequentis.*] Hoc est, Africani minoris, sive posterioris. Ita sect. 59. libri hujus: *Primus omnium radi quotidie instituit Africanus sequens.*

19. *Balearicis.*] E quatuor filiis tres præcipui hic signantur: 1. Q. Metellus Balearicus, Consularis, Censorius, ac Triumphalis. 2. M. Metellus, Consularis, ac Triumphalis. 3. L. Metellus Dalmaticus, Consularis, quem & Censorium fuisse auctor est Valerius Max. lib. 8. cap. 5. n. 1. Quartus fuit, C. Metellus Caprarius, qui anno post obitum patris Consul fuit.

[20] & Diadematis, jam Macedonicus ipſe. Verum ut illa ſola injuria æſtimetur, quis hunc jure felicem dixerit, [21] periclitatum ad libidinem inimici, nec Africani ſaltem, perire? quos hoſtes viciſſe tanti fuit? aut quos non honores curruſque illa ſua violentia fortuna retroëgit, per mediam urbem Cenſore tracto, (etenim [22] ſola hæc morandi ratio fuerat:) tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipſe [23] de eorum exuviis, ne captivos quidem ſic traxerat? Majus hoc ſcelus felicitate conſecuta factum eſt, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo a triumphalibus liberis portaretur in rogum, velut exſequiis quoque triumphans. Nulla eſt profecto ſolida felicitas, quam contumelia ulla vitæ rumpit, nedum tanta. Quod ſupereſt, [24] neſcio morum gloriæ, an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam ſceleratam [25] C. Attinii audaciam ſemper fuiſſe inultam.

CAP. XLV. XLVI. In Divo quoque Auguſto, quem univerſa mortalitas [1] in hac cenſura nuncupat, ſi diligenter æſtimentur cuncta, [2] magna ſortis humanæ reperiantur volumina. [3] Repulſa in Magiſterio Equitum

NOTÆ.

20. *Et Diadematis.*] Ita omnes codices M S S. etſi quidam *Dalmaticis* malint. Verum hanc lectionem defendit egregie Plutarchus, lib. de fortuna Roman. pag. 318. dum filios quatuor recenſet, a quibus elatus eſt Metellus: Καικίλιος Μέτελλος, ὁ Μακεδονικὸς γέρων, ὑπὸ τεσσάρων παίδων ὑπατικῶν ἐκκομιζόμενος· Κοΐντου Βαλεαρίκου, καὶ Λευκίου Διαδήματος, καὶ Μάρκου Μετέλλου, καὶ Γαΐου Καπραρίου, &c. Diademati porro nomen accepit, quod hulceris tegendi cauſa, diademate diu frontem obligarit. Vide Notas & Emend. num. CXXIII.

21. *Periclitatum.*] Etſi, inquit, omnia feliciſſime Metello huic obtigiſſent, felicem tamen illum appellare quî licet, periclitatum perire, hoc eſt, ex quo periculum ſubiit pereundi ad libidinem inimici: non Africani quidem: tolerabilius id enim fuiſſet: quandoquidem mors eo miſerior, quo ab hoſte viliore infertur: ſed C. Attinii, uti paulo antea prodidimus.

22. *Sola hæc morandi.*] Tractus eſt, inquit, non ductus per mediam urbem in Capitolium Metellus: quoniam nulla alia ratio tunc reperiri potuit interponendæ moræ, differendæque necis: ſecus enim, citius aſcenſo Tarpeïo, prius idem præcipitatus fuiſſet, quam Tribunus alius, qui intercederet, reperiretur. Libri vulgati, *moriendi*, male.

23. *De eorum.*] Scilicet, captivorum.

24. *Neſcio.*] Hic Pellicerii verbis utar, e notis M S S. quibus hunc locum commentatur. Quod reſtat, ſubjecturuſque ſum, inquit Plinius, de inulta hac tam inſigni Tribuni violentia, utrum pertineat ad augendam gloriam morum illius ætatis, ſive Metellorum, ob hujuſcemodi injuriam patriæ legibus condonatam: an potius ad augendum dolorem indignantium tanto ſceleri vindicem defuiſſe, ambigo

25. *C. Attinii.*] Ita reſcripſimus, pro *Cattinii*, uti paulo ante monuimus.

Sect. XLVI. 1. *In hac cenſura.*] In hominum felicium albo ac numero.

2. *Magna ſortis.*] Solinus, cap. 1. de Auguſto, pag. 5. hunc locum exſcribens: *Tanta, & tot ejus in vita inveniuntur adverſa, ut non ſit facile diſcernere, calamitoſior, an beatior fuerit*

3. *Repulſa.*] Simia Plinii Solinus, loc. cit. *Quod apud avunculum in petitione Magiſterii Equitum prælatus eſt ei Lepidus Tribunus, cum quadam auſpican-*

apud avunculum, & contra petitionem ejus prælatus Lepidus: [4] proscriptionis invidia, collegium in Triumviratu pessimorum civium, [a] nec æqua saltem portione, sed [5] prægravi Antonio: Philippensi prælio [6] morbus, fuga, & triduo [7] in palude ægroti, & (ut fatentur Agrippa & Mæcenas) aqua subter cutem fusa turgidi, latebra: [8] naufragia Sicula, & alia ibi quoque in spelunca occultatio. Jam in navali fuga urgente hostium manu, preces [9] Proculeïo mortis admotæ: cura [10] Perusinæ contentionis: solicitudo [11] Martis Actiaci: 5

INTERPRETATIO.

[a] *Nec æqua.*] Nec pari saltem potestate, sed Antonii multo majore.

NOTÆ.

tium cœptorum nota. Cæsar Augusti avunculus, cum ipse Dictator & Consul tertium foret, Æmilium Lepidum delegit Magistrum Equitum: Octavium Augustium non ante biennium subsecutum, cum ipse Consulatum quintum, ac Dictaturam gereret, ut auctor est Dio lib. 43. pag. 214. & 239.

4. *Proscriptionis.*]. Vide Notas & Emend. num. CXXIV.

5. *Prægravi.*] Ampliore ac majore Antonii portione atque potestate, ut ait Solinus.

6. *Morbus, &c.*] Inter Augusti infelicitates, inquit, referri merito potest, quod primo Philippensi prælio, in quo Cassius cecidit, morbo affectus fuerit: & quod per Brutum inclinata acie cui ipse præerat, fugerit: in proximaque palude ægrotus, atque etiam hydropicus latuerit. Rem prolixe narrat Appianus, lib. 4. de bell. Civil. pag. 654. ubi & de palude meminit, a meridie subjecta Philippis, & usque ad mare pertinente. De Augusti eo morbo, Dio consulendus, lib. 47. p. 351. & 353. Item Suetonius, in Augusto, cap. 13. Sic Archelaum Mithridatis ducem, triduo nudum in paludibus latuisse, copiis ejus ferme exstinctis, refert Eutropius, lib. 5. pag. 781.

7. *In palude ægroti.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXV.

8. *Naufragia.*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 5. & Suetonius, in Augusto, cap. 16. Meminit duplicis naufragii, quo magna pars navium Augusti tempestate periit, cum adversus Sex. Pompeïum moveret, Appianus lib. 5. bell. Civil. pag. 724. & 729.

9. *Proculeio.*] Preces humiles, inquit, quibus in ea navali fuga enixe a liberto suo Proculeïo contendit, uti imminentem ab hostibus capiti suo cladem mortemque, qua posset via & arte depelleret. Admotam mortem, vicinam interpretor: sic enim cecinit Lucanus, lib. 7. v. 50.

Mortis vicinæ properantes admovet horas.

Et lib. 4. v. 480.

Nec gloria leti
Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.

Vide Notas & Emend. num. CXXVI.

10. *Perusinæ.*] Suetonius, de Augusto, cap. 14. *Quo tempore L. Antonium, fiducia Consulatus quem gerebat, ac fraternæ potentiæ, res novas molientem, Perusiam confugere coëgit, & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis, & ante bellum & in bello, discriminibus... Circa Perusinum autem murum sacrificans, pæne interceptus est a manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.*

11. *Martis Actiaci.*] Pugnâ apud Actium habitâ, anceps diu certamen, quod Augustum valde solicitum habuit, Cleopatræ consternatio in Antônii denique vertit exitium.

[12] Pannonicis bellis ruina e turri : [13] tot ſeditiones militum, tot ancipites [14] morbi corporis : ſuſpecta [15] Marcelli vota, pudenda [16] Agrippæ ablegatio, [17] toties petita inſidiis vita, [b] incuſatæ [18] liberorum mortes, [19] luctuſque non tantum orbitate triſtes : [20] adulterium filiæ, & conſilia parricidæ palam facta : [21] contumelioſus pri-

Interpretatio.

[b] *Incuſatæ.*] Liberorum mors exprobrata : conceptaque triſtitia, non ob jacturam liberorum tantum, ſed & ob jacturæ modum.

Notæ.

12. *Pannonicis bellis.*] Dalmaticum bellum dixit Suetonius, in Auguſto, cap 20. Sed Dalmaticum cum Pannonico idem cenſeri poteſt, ejuſdem Tranquilli teſtimonio ſcribentis de Tiberio, cap. 9. *Pannonico bello Breucos & Dalmatas ſubegit.* Vide Notas & Emend. num. CXXVII.

13. *Tot ſeditiones.*] De his Suetonius, cap. 17.

14. *Morbi corporis.*] Deſcribit prolixe Suetonius, cap. 80. & 81.

15. *Marcelli vota.*] Quaſi conceperit aliquid, cupiveritque contra Auguſtum, inquit Lipſius in Tacit. Annal. lib. 1. pag. 3. amore priſtini ſtatus, & libertatis. An non potius ſuſpecta dicit fuiſſe Auguſto populi Romani erga Marcellum vota, hoc eſt, ſtudia ac voluntates? Id enim haud obſcure Tacitus idem declarat, cum ait, lib. 2. Annal. pag. 53. *flagrantibus plebis ſtudiis intra juventam ereptum, breves & infauſtos populi R. amores.* Ut ut eſt, improbamus interim eorum conjecturam qui legunt, *ſuſpecta Marcelli vita.*

16. *Agrippæ.*] *Cum Agrippa*, ut ait Suetonius in Auguſto, cap. 66. *ex levi frigoris ſuſpicione, & quod Marcellus ſibi anteferretur, Mitylenas ſe, relictis omnibus contulit, &c.* Id accidiſſe anno V. C. DCCXXXI. Auguſto XI. Calpurnio Piſone Coſſ. ſcribit Dio l. 53. p. 518. Pudenda Auguſto hæc ablegatio, vel quod parum fortis ac conſtantis viri, vel quod parum grati.

17. *Toties petita.*] Vide Suetonium, in ejus vita, cap. 20. Dio lib. 54. pag. 522. conjurationem deſcribit Fabii Cæpionis ac Murænæ, in Auguſti vitam. Aliam rurſum, cujus auctores non appellat, pag. 530. Tertiam Corn. Cinnæ, lib. 55. pag. 555.

18. *Liberorum mortes.*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 5. Caïum & Lucium, nepotes ex Julia filia, & M. Agrippa, fecit ſibi filios adoptione Auguſtus: quos ambos paulo poſt veneno fama fuit periiſſe. Unde incuſatas nunc eorum mortes Plinius dixiſſe videtur, hoc eſt, exprobratas ei a populo Romano, quod haberet is apud domi parricidii ejus auctores : Tiberium enim Liviamque, non caruiſſe ea ſuſpicione, auctor eſt Zonaras.

19. *Luctuſque.*] Tranſcriptor Solinus : *Incuſatæ mortes filiorum, & amiſſis liberis non ſolus orbitatis dolor.* Mortuos eſſe anno V. C. 748. Lælio Balbo, C. Antiſtio Vetere Coſſ. Dio ſcribit loco proxime citato.

20. *Adulterium.*] Solinus : *Detectum filiæ adulterium, & voluntas parricidalis : nec minore dedecore neptis infamia.* Vide Suetonium in Tiberio, cap. XI. Et in Auguſto, cap. 65. Hujus adulterii cauſa, re cum Senatu communicata, filiam Juliam in Pandatariam Campaniæ inſulam relegavit. Dio loc. cit.

21. *Contumelioſus.*] Rhodum cur ſeceſſerit privignus Auguſti Tiberius Nero, qui poſtea Cæſar fuit, ab eodem Tranquillo explicatur, in Tiberii vita, cap. 10 & 12. Contumelioſus porro ſeceſſus dicitur, qui contigiſſe ferebatur ex tædio Juliæ Auguſti filiæ, quam uxorem

vigni Neronis secessus: [22] aliud neptis adulterium: juncta deinde tot mala: [23] inopia stipendii, [24] rebellio Illyrici, [25] servitiorum delectus, [26] juventutis penuria, [27] pestilentia urbis, [28] fames [29] sitisque Italiæ, destinatio exspirandi, & quatridui inedia major pars mortis in corpus recepta. [c] Juxta hæc [30] Variana clades, & majestatis ejus fœda [31] sugillatio, abdicatio [32] Postumi Agrippæ post adoptionem, [33] desiderium post relegationem: inde suspicio in [34] Fabium, arcanorumque proditionem: [35] hinc uxoris & Tiberii cogitationes, suprema ejus cura. In summa, Deus ille, cælumque, nescio ade- 5

Interpretatio.

[c] *Juxta hæc.*] Post hæc.

Notæ.

Nero Tiberius habuit, cum illius probra & propudia ferre non posset. Id vero sane contumeliosum Augusto parenti fuit. Ita Dio lib. 55. pag. 554.

22. *Aliud neptis.*] Fuit hæc Agrippæ & Juliæ filia, quæ L. Paulo Censoris filio nupsit: quam adulterii convictam Augustus parens relegavit.

23. *Inopia.*] Solinus: *Angustiæ rei militaris.*

24. *Rebellio Illyrici.*] De qua Dio lib. 49. pag. 414. qui eam contigisse ait Antonio II. & Lucio Libone Coss. anno Urbis DCCXX. Suetonius item, cap. 16.

25. *Servitiorum.*] Suetonius in Augusto, cap. 16. *Viginti servorum millibus manumissis*, &c.

26. *Juventutis.*] De juventutis penuria post Varianam cladem, Dio lib. 56. pag. 585.

27. *Pestilentia.*] Anno V.C. DCCXXXII. M. Claudio Marcello Æsernino, L. Arruntio Coss. ex Dione, lib. 54. pag. 521.

28. *Fames.*] Vide Sueton. in Augusto, cap. 16. *Famemque ingravescentem*, &c.

29. *Sitisque Italiæ.*] Vide Notas & Emend. num. CXXVIII.

30. *Variana clades.*] A Floro describitur, lib. 4. cap. 12. pag. 195. & 196. A Suetonio, in Augusto, cap. 23. A Dione, lib. 56. pag. 584.

31. *Sugillatio.*] *Sparsos* de eo *in Curia famosos libellos*, Suetonius narrat, cap. 55.

32. *Postumi.*] Hic M. Agrippæ filius fuit: quem adoptatum una cum privigno Tiberio Augustus, mox ob ingenium sordidum ac ferox, abdicavit, eodem Tranquillo teste, cap. 65. Aliam abdicationis causam vide apud Tacitum, lib. 1. Annal. pag. 4.

33. *Desiderium.*] Tacitus loc. cit. pag. 5. *Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam: multas illic utrinque lacrymas, & signa caritatis: spemque ex eo fore, ut juvenis penatibus avi redderetur: Quod Maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liviæ: gnarum id Cæsari. Neque multo post exstincto Maximo, (dubium an quæsita morte,) auditos in funere ejus Martiæ gemitus, semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset.*

34. *Fabium.*] Fabium Maximum, de quo dictum est proxime.

35. *Hinc uxoris.*] *Parum fidæ*, adjecit Solinus, cap. 1. pag. 5. rem ipsam magis explanans. Nam Suetonius fuisse prodidit, qui dubitarent, venenumne Augusto Livia dedisset: quod liquido Sex. Aurelius Victor affirmat, in Epitome. Uxoris igitur cogitationes dixit, quæ filio pararet imperium: Tiberii, qui cuperet imperare. Hæc cura, hæc crux animo Augusti fuit.

ptus magis, an meritus, herede [36] hostis sui filio excessit.

CAPUT XLVI. XLVII. Subeunt in hac reputatione Delphica oracula, velut ad castigandam hominum vanitatem a Deo emissa. Duo sunt hæc: [1] Phedium felicissimum, qui pro patria proxime occubuisset. Iterum a Gyge rege tunc amplissimo terrarum consultum, Aglaum [2] Psophidium esse feliciorem. Senior hic in angustissimo Arcadiæ angulo parvum, sed annuis victibus large sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus: atque (ut e vitæ genere manifestum est) minima cupidine minimum in vita mali expertus.

CAP. 10 XLVII. XLVIII. Consecratus est vivus sentiensque oraculi ejusdem jussu & Jovis deorum summi adstipulatu, [1] Euthymus [2] pycta, semper [3] Olympiæ victor, [4] & semel victus. [5] Patria ei Locri in Italia: ibi imaginem ejus, & Olympiæ alteram, eadem die tactam fulmine, Callimachum, ut nihil aliud, miratum video, [6] adeumque jussisse

NOTÆ.

36. *Hostis sui filio.*] Tiberii enim Cæsaris pater Tiberius Nero, civili bello, M. Antonii partes secutus est. *Cum quo*, ut ait Tranquillus, in Tiberio, cap. 4. *brevi reconciliata inter omnes pace, Romam rediit, uxoremque Liviam Drusillam, & tunc gravidam, & ante jam apud se filium enixam, petenti Augusto concessit.* Velleïus hæc magnifice narrat, & tragice, lib. 2. n 75. pag. 20. Vide præterea Tacitum lib. 2. Annal. pag. 58. & Dionem lib. 48. pag. 366.

Sect. XLVII. 1. *Phedium.* In MSS. omnibus *Pedium.* Simile aliquid de Tello Atheniensi Solon pronunciavit, apud Herod. in Clio, lib. 1. n. 30. pag. 12. Plutarch. in Solone, pag. 93. ac denique apud Laërtium, pag. 12.

2. *Psophidium.*] Ex Psophide Arcadiæ oppido, de quo lib 4 sect. 10. Valerius Max. lib. 7. cap. 1. pag. 332. *Cum Gyges regno Lydiæ armis & divitiis abundantissimo inflatus, Apollinem Pythium sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset felicior: Deus ex abdito sacrarii specu voce missa, Aglaum Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate jam senior, terminos agelli sui nunquam excesserat, parvuli ruris fructibus contentus,* &c. Non a Gyge consultum oraculum, sed a Crœso refert Pausanias in Arcadicis, sive lib. 8. pag. 493. Ὁ δ' ἤκουσα ἐν Ψωφῖδι ἐπ' Ἀγλαῷ λόγον ἀνδρὶ Ψωφιδίῳ κατὰ Κροῖσον τὸν Λυδὸν &c.

Sect. XLVIII. 1. *Euthymus.*] Εὔθυμος ὁ πύκτης, Pausaniæ, lib. 6 sive Eliac. poster. pag. 354. Æliano lib. 8. Var. hist. cap. 18. aliisque.

2. *Pycta.*] Dictio quidem Græca πύκτης, sed Latinis tamen usitata: Pugilem sonat. Lampridius in Helagabalo: *Gladiatores ante convivium pugnantes sibi, & pyctas frequenter exhibuit.* Sic Apollonium pyctam vocat Seneca, lib. 4. Natur. quæst. in Præf. pag. 884. Et Phædrus, lib. 4. Fabular.

Simonides idem ille de quo retuli,
Victoris laudem cuidam pyctæ ut scriberet,
Certo condixit pretio, &c.

3. *Olympiæ victor.*] Olympiade LXXIV. & LXXVI. & LXXVII. Pausanias loco cit. pag. 354. & 355. At si semper victor, qui semel victus? Quid si legas igitur, *sed ter Olympiæ victor, & semel victus?* Ut ita legatur, Meursius sane percupit, Attic. lect. 5. pag. 301. Revocant me ab assensu MSS. omnes.

4. *Et semel victus.*] Olympiade LXXV. a Theagene Thasio: idque dolo tantum ac fraude circumventus, eodem teste Pausania.

5. *Patria ei.*] Addit Pausanias & patris nomen, Ἀστυκλεύς.

6. *Ad eumque.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb 1. 2. Paris. Chiffl &c. *Editi, Deumque.* Pellicerio magis arridet, *Deumque jussisse ei sacrificari.*

ſacrificari : quod & vivo factitatum & mortuo, nihilque adeo mirum aliud, quam hoc placuiſſe Diis.

CAPUT XLVIII.

XLIX. De ſpatio atque longinquitate vitæ hominum, non locorum modo ſitus, verum exempla, ac ſua cuique ſors naſcendi incertum fecere. [1] Heſiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabuloſe (ut reor) multa de hominum ævo referens, cornici novem noſtras attribuit ætates, quadruplum ejus cervis, id triplicatum corvis. Et reliqua fabuloſius in phœnice, ac Nymphis. [2] Anacreon Poëta [3] Arganthonio Tarteſſiorum regi [4] CL. tribuit annos, Cinyræ Cypriorum x. annis amplius, Ægimio CC. [5] Theopompus Epimenidi Gnoſſio CLVII. [6] Hellanicus quoſdam in Ætolia [7] Epiorum gentis

NOTÆ.

Sect. XLIX. 1. *Heſiodus.*] In opere ex iis aliquo quæ interciderunt.

2. *Anacreon.*] Ex Anacreonte poëta Lyrico refert hoc idem Phlegon, cap. 4. de longævis : & Lucianus, in Macrobiis, pag. 913. ſed addit iſte fabuloſum id pleriſque videri.

3. *Arganthonio.*] Quantum in rebus antiquis conjicere licet, inquit Mariana, lib. 1. hiſt. Hiſp. cap. 17. pag. 29. in annum DCX. ante Chriſti Dei ortum ſalutarem, qui annus ab V. C. erat CXXXXII. Arganthonii Tarteſſiorum regis ætas incidit. De Tarteſſiorum ſitu dictum eſt lib. 3. ſect. 3.

4. *CL. tribuit.*] Totidem Cenſorinus habet, & Phlegon loc. cit. pag. 121. At Herodotus lib. 1. ſive Clio, n. 163. pag. 68. annos tantum CXX. ut & Lycophronis ſcholiaſtes, pag. 94. Cicero, in Catone majore, & Aſinius Pollio apud Valerium Max. lib. 8. cap. 13. At Auguſt. lib. 15. de Civit. Dei, cap. 12. hunc Plinii locum exſcribens, *Plinius Secundus*, inquit, *cum commemoraſſet relatum fuiſſe in litteras, quendam vixiſſe centum quinquaginta duos annos, alium decem amplius, alios ducentorum annorum habuiſſe vitam, alios trecentorum, quoſdam ad quingentos, alios ad ſexcentos, nonnullos ad octingentos etiam perveniſſe, hæc omnia propter inſcitiam temporum accidiſſe arbitratus eſt.* Arganthonii ætatem legiſſe videtur in Plinianis codicibus fuiſſe CLII. annorum. Sed mendum id eſſe librariorum ſuſpicor.

5. *Theopompus.*] Valerius Max. lib. 8. cap. 13. pag. 406. *Epimenides Gnoſſius, quem Theopompus dicit ſeptem, & quinquaginta, & centum annos vixiſſe.* Tamen Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. habent duntaxat annos CLIII. Pariſ. cod. expreſſius ſine numeralibus notis, *centum quinquaginta tres.* Chiffl. CLVI. qui numerus a librariis ſæpe ex CLIII. effingitur : notis V. & II. in MSS. permutari ſæpe ſolitis, uti alio loco hoc ipſo capite evincemus.

6. *Hellanicus.*] Valer. Max. loc. cit. *Hellanicus vero ait, quoſdam ex gente Epiorum, quæ pars eſt Ætoliæ, ducentos explere annos : eique ſubſcribit Damaſtes, hoc amplius affirmans, Litorium quendam ex his maximarum virium, ſtaturæque præcipuæ, trecenteſimum annum cumulaſſe.* Vel ex uno hoc Valerii capite, quod totidem verbis Plinius in ſuum opus tranſtulit, liquido affirmare poſſumus, Valerium Maximum, quem Plinius in Indice hujus libri laudat inter ſcriptores, per quos profecit, illius ipſius operis, quod ſub ejus nomine circumfertur, auctorem atque concinnatorem fuiſſe.

7. *Epiorum.*] Hoc eſt, Ætolorum, qui profecti olim ab Epiis quos in Elide Ἐπειοὺς diximus vocari, libi 4. ſect. 6. Scribit Ephorus apud Strab. lib. 8. pag. 357. Ætolum a Salmoneo Epeorum, Piſæorumque rege, ejectum in Ætoliam, cui a ſe nomen fecit, exſtructis ibi oppidis. Sic Ætoli e gente ſunt Epiorum.

cc. explere. Cui adstipulatur Damastes, memorans [8] Pictoreum ex iis præcipuum corpore viribusque, etiam ccc. vixisse. [9] Ephorus Arcadum reges ccc. annis. Alexander Cornelius, [10] Dandonem quendam in Illyrico D. vixisse. [11] Xenophon in Periplo, Thyniorum insulæ regem DC. atque ut parce mentitus, [12] filium ejus DCCC. quæ omnia inscitia temporum acciderunt. [13] Annum enim alii æstate unum determinabant, & alterum hieme: alii quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere: quidam Lunæ senio, [14] ut Ægyptii: itaque apud eos aliqui & singula millia annorum vixisse produntur.

Sed ut ad confessa transeamus, [15] Arganthonium Gaditanum octoginta annis regnasse prope certum est: putant quadragesimo cœpisse. [16] Masinissam sexaginta annis regnasse indubitatum est: [17] Gorgiam Siculum centum & octo vixisse. [18] Q. Fabius Maximus sexaginta tri-

NOTÆ.

8. *Pictoreum.*] Ita MSS. omnes. A Valerio Max. *Litorius* appellatur: sed ut arbitror, mendose. Quid si Pycthoræum legas, quasi eximium pugilem, *πυκθωραῖον*, voce omnino ad eximias hominis hujus vires indicandas perquam accommodata.

9. *Ephorus.*] Ita Censorinus, cap. 7. ex eodem Ephoro.

10. *Dandonem.*] Reg. 1. & Paris. *Dandonem.* Reg. 2. Chiffl. perperam *Candonem.* Valerius idem pag. 407. *Alexander vero in eo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Danthona quendam, ad quingentesimum usque annum, nulla ex parte senescentem processisse.* Forte Δάνθωνα utrobique scribi præstabilius fuerit.

11. *Xenophon in Periplo, Thyniorum insula.*] De ea egimus, lib. 5. sect. ult. Vide Notas & Emend. num. CXXIX.

12. *Filium ejus DCCC.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXX.

13. *Annum enim.*] Solinus, c. 1. p. 4. *Ante Augustum Cæsarem incerto modo annum computabant: qui apud Ægyptios quatuor mensibus terminabatur, apud Arcadas tribus, apud Acarnanas sex*, &c. De Acarnanibus idem testatur August. lib. 15. de Civit. cap. 12. De Arcadibus Censorinus, cap. 19. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 12. aliique.

14. *Ut Ægyptii.*] Plinio adstipulantur Diodorus Sic. lib. 1. Suidas, verbo ἥλιος, aliique. Solus Censorinus loco proxime appellato, antiquissimum annum in Ægypto ait bimestrem fuisse

15. *Arganthonium.*] Hæc de eo totidem verbis Valerius Max. loco citato, pag. 405. ex Asinio Pollione. Herodotus item lib. 1. Clio, n. 163. pag. 68. Annos Arganthonii pæne æquasse civem Parisiensem in monumenta publica relatum est, qui mense Februario anni hujus 1683. quo ista typis eduntur, diem clausit extremum annos natus CXVIII. cum integra adhuc ante paucos dies valetudine esset. Nomen ei fuit, D. le Maistre: natalis, anno 1565.

16. *Masinissam.*] Polybius in Excerptis, pag. 174. ἔτη πλείω τῶν ξ' annos amplius LX. regnasse tradit. Vide quæ de illo diximus sect. 12.

17. *Gorgiam.*] De quo Valerius Max. loco proxime appellato. *Gorgias, inquit, Leontinus, Isocratis, & complurium magni ingenii virorum præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cum centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem.* Vide præterea Tullium, libro qui Cato major inscribitur.

18. *Q. Fabius*] Duobus tantum & LX. annis auguratûs sacerdotium sustinuisse, robusta ætate id adeptum, prodidit Valerius Max. loc. cit. pag. 403. Editis tamen Plinii libris manu exarati consentiunt, Reg. 1. 2. Paris. &c.

bus annis Augur fuit. [19] M. Perpenna, & nuper [20] L. Volusius Saturninus, omnium quos in Consulatu sententiam rogaverant, superstites fuere. Perpenna, septem reliquit ex iis, quos Censor legerat: vixit annos XCVIII. Qua in re & illud adnotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse, quo Senator nullus moreretur: [21] cum Flaccus & Albinus Censores lustrum condidere, usque [22] ad proximos Censores, ab anno urbis quingentesimo septuagesimo nono. [23] M. Valerius Corvinus C. annos implevit: cujus inter primum & sextum Consulatum [24] XLVI. anni fuere. [25] Idem sella curuli semel ac vicies sedit, quoties nemo alius. [26] Æquavit ejus vitæ spatium Metellus Pontifex.

Et ex feminis [27] Livia Rutilii XCVII. annos excessit: [28] Statilia,

NOTÆ.

19. *M. Perpenna.*] Valerius idem loc. cit. unde hæc Plinius mutuatus est: *Jam de M. Perpenna quid loquar? qui omnibus quos in Senatu Consul rogaverat, superstes fuit: septem quoque tantummodo, quos Censor collega L. Philippi legerat, e Patribus Conscriptis reliquos vidit: toto ordine amplissimo diuturnior.* Vivere hic desiit sub initium belli civilis Cæsariani, L. Corn. Lentulo, Claud. Marcello Coss. anno DCCVI. ut Dio scribit lib. 41. pag. 160. Simile exemplum L. Pisonis illius, cujus Plinius alter meminit, lib. 3. ep. 7. *qui dicere solebat, Neminem se videre in Senatu, quem Consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis,* subjicit idem egregie, *tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, cum immensum exercitum oculis obiisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus.* Gesserat is Consulatum cum Nerone secundum Consule.

20. *L. Volusius.*] De eo egimus, libri hujus sect. 12. Veterem Consularem, opulentissimum virum, vocat Columella lib. 1. cap. 7. pag. 29. & eundem a se visum testatur.

21. *Cum Flaccus.*] Anno DLXXIX. Q. Fulvius Flaccus, & A. Postumius Albinus Censores, lustrum egisse quinquagesimum primum dicuntur in Fastis.

22. *Ad proximos.*] Ad M. Perpennam scilicet, de quo proxime dictum est, & collegam ejus L. Marcium Philippum, quos eo functos esse munere anno DCLXVIII. L. Corn. Cinna, C. Mario septimum Coss. Fasti referunt: lustrumque fecisse LXVII.

23. *M. Valerius.*] Accepta hæc etiam a Valerio loc. cit. Unde ei Corvini nomen, disces ex eodem, lib. 8. cap. 15. pag. 413.

24. *XLVI. anni.*] Ita M S S. omnes. Valerius tamen, XLVII. Plutarchus in Mario, pag. 422. πέντε ϗ τεσσαράκοντα. XLV.

25. *Idem sella.*] Consulem, Prætorem, Ædilem, qui majores magistratus dicebantur, sella curuli uti solitos, nemo nescit. Perfunctum toties istis muneribus Corvinum intellige.

26. *Æquavit.*] Ad verbum hæc quoque ex Valerio. Cujus vitæ spatium, inquit, æquavit Metellus, senex admodum Pontifex Max. creatus, &c. Ex Cicerone, libro de Senectute, Valerius. Fuit ille Metellus Pius, Numidici F. Syllæ socer: cui in Pontificatu Cæsar successit, Catilinanis temporibus, quibus obiisse Metellum auctor est Dio, lib. 37. pag. 46.

27. *Livia Rutilii.*] Uxor videlicet, ut Terentia Ciceronis, & Clodia Ofilii: quæ tria exempla, relata a Plinio, a Valerio quoque commemorantur iisdem pæne verbis. De Rutilio diximus, sect. 36.

28. *Statilia.*] Seneca, Epist. 77. pag. 339. *Nulla vita est non brevis: nam si ad naturam rerum respexeris, etiam Ne-*

Claudio Principe, [29] ex nobili domo, nonaginta novem: Terentia [30] Ciceronis CIII. Clodia [31] Ofilii CXV. hæc quidem etiam enixa quindecies. Lucceia mima centum annis in ſcena pronunciavit. Galeria Copiola [32] Emboliaria reducta eſt in ſcenam, [33] C. Poppæo, Q. Sulpicio Coſſ. ludis pro ſalute Divi Auguſti votivis, annum centeſimum quartum agens: quæ producta fuerat tirocinio a M. Pomponio Ædili plebis, [34] C. Mario, Cn. Carbone Conſulibus, ante annos [35] nonaginta unum: & a Magno Pompeio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Sammulam quoque centum decem annis vixiſſe, auctor eſt Aſconius Pedianus. Minus miror [36] Stephanionem (qui primus [37] togatas ſaltare inſtituit) utriſque ſecularibus

NOTÆ.

ſtoris & Statiliæ brevis eſt: quæ inſcribi monumento ſuo juſſit, annis ſe nonaginta novem vixiſſe. Vides aniculam gloriari ſenectute longa? Quis illam ferre potuiſſet, ſi contigiſſet centeſimum implere? &c.

29. *Ex nobili domo.*] T. Statilius Taurus collega Auguſti in Conſulatu ejus octavo, iterumque Conſul exſtitit triennio ante illius obitum. M. Statilius Taurus, principe Claudio Conſul, notatur. Statilia hujus fortaſſis filia, illius neptis fuit.

30. *Ciceronis CIII.*] Chiffl. cod. CVI. prono, ut alias diximus, notarum lapſu ab III. ad VI. aut verſa vice. Sed nunc a Valerio Maximo coarguitur.

31. *Ofilii.*] Vide Notas & Emend. num. CXXXI.

32. *Emboliaria.*] Scenicæ hoc mulieris cognomen videtur eſſe Scaligero, Peliicerioque in Notis MSS. & aliis eruditis, quibus me lubens adjungo: Deductum illud ab earum partium actione, quas Embolia Græci dixerunt, quoniam fabularum actibus interponebantur: ἐμβάλλω enim injicio, interponoque eſt. Hoc ſignificatu apud Tullium ea vox legitur ἐμβόλιον, lib. 3. Ep. 1. ad Q. Fratr. pag. 635. Vide Notas & Emend. num. CXXXII.

33. *C. Poppæo.*] Anno V. C. DCCLXII. ad quem annum refert Petavius Varianam cladem. Vide Notas & Emend. num. CXXXIII.

34. *C. Mario.*] Anno Urbis DCLXXII. C. Mario juniore, Cn. Papirio Carbone tertium Coſſ. Igitur producta fuerat tirocinio, annos nata XIV.

35. *Nonaginta unum.*] Vide Notas & Emend. num. CXXXIV.

36. *Stephanionem.*] *Stephanionem togatarium hiſtrionem, ab Auguſto relegatum* ſcribit Suetonius, cap. 45. Rectius *togatarum* ſcripſeris, ſicut *Atellanarum hiſtrionem* idem dicit in Nerone, cap. 39.

37. *Togatas ſaltare.*] *Togatæ fabulæ*, inquit Diomedes, lib. 3. pag. 486. *dicuntur eæ, quæ ſcriptæ ſunt ſecundum ritus & habitus hominum Togatorum, id eſt, Romanorum. Toga namque Romana eſt: ſicut Græcas fabulas ab habitu æque Palliatas Varro ait nominari.* Ac paucis interpoſitis: *Togatarum fabularum ſpecies tot fere ſunt, quot Palliatarum*, &c. Meminit hujus generis fabularum Q. Serenus, dum C. Titinium poëtam laudat,

Qui veteri claras expreſſit more Togatas.

Et ante eum Horatius:

Et qui prætextas, & qui docuere Togatas.

Seneca item, epiſt. 8 pag. 171 Denique Suetonius in Nerone, cap. XI. *Inducta eſt & Afranii Togata, quæ Incendium inſcribitur.* Ex quibus apparet recte a nobis emendatum fuiſſe, *qui primus togatas ſaltare inſtituit*, cum prius legeretur mendoſe, *togatus*. De Palliatis, & Togatis multa Aſconius Pedianus habet, in orat. Cic. de Divin. pag. 54.

ludis ſaltaſſe, [38] & Divi Auguſti, & [39] quos Claudius Cæſar Conſulatu ſuo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni interfuere, quanquam & poſtea diu vixit. In Tmoli montis cacumine, quod vocant Tempſin, CL. annis vivere, Mucianus auctor eſt. Totidem [40] annos cenſum Claudii Cæſaris Cenſura T. Fullonium Bononienſem: idque collatis cenſibus quos ante detulerat, vitæque argumentis (etenim id curæ principi erat) verum apparuit.

L. Poſcere videtur locus ipſe [a] ſideralis ſcientiæ ſententiam. [1] Epigenes CXII. annos impleri negavit poſſe: Beroſus excedi CXVII. Durat & ea ratio, quam [2] Petoſiris ac Necepſos tradiderunt, & [3] tetartemorion appellant, a trium ſignorum portione, qua poſſe in Italiæ tractu [4] CXXIV. annos vitæ contingere apparet. [b] [5] Negavere illi CAPUT XLIX.

INTERPRETATIO.

a *Sideralis.*] Aſtrologicæ diſciplinæ.

b *Negavere.*] Negavere illi quemquam poſſe vivendo tranſgredi menſuram nonaginta graduum cæli aſcendentis ſupra horizontem.... & hanc ipſam menſuram aiunt abrumpi ſæpe occurſu maleficorum ſiderum.

NOTÆ.

38. *Et Divi Auguſti.*] Meminit horum ludorum Suetonius in Auguſto, cap. 31. Dio, lib. 54. Quintos ludos ſeculares Cenſorinus appellat, cap. 17. exhibitoſque ait C. Furnio, C. Junio Silano Coſſ. anno Urbis DCCXXXVII.

39. *Quos Claudius.*] Sextos ſeculares ludos appellat Cenſorinus loco citato, ipſo Claudio Auguſto quartum, & L. Vitellio tertium Coſſ. anno DCCC. Meminere Suetonius, in Claudio, cap. 21. & Tacitus, lib. XI. Annal.

40. *Annos cenſum.*] Hoc eſt, totidem annos habere agnitum, & in cenſus relatum. Ad hunc Fullonium Bononienſem pertinet, ut opinor, vetus inſcriptio, reperta Bononiæ, quam refert Gruterus, pag. 872. T. FVLLONIVS. CORNELIA. FVLLONIA.

Sect. L. 1. *Epigenes CXII.*] Vide Notas & Emend. num. CXXXV.

2. *Petoſiris &c.*] De utroque egimus in Auctorum indice. Singulari opere de eo argumento tractaſſe videntur, cujus operis meminit Julius Firmicus, in præfat. lib. 4. Matheſ. pag. 45. *Quare illi divini viri*, inquit, *atque omni admiratione digni, Petoſiris, Necepſoque, quorum prudentia ad ipſa ſecreta divinitatis acceſſit, etiam mundi genituram divino nobis ſcientiæ magiſterio tradiderunt, &c.*

3. *Tetartemorion.*] Τεταρτημόριον, hoc eſt, quarta pars δωδεκατημορίου, tribus ſignis conſtans, ſive partibus nonaginta: quodlibet enim ſignum in partes triginta diſtribuitur.

4. *CXXIV. annos.*] Ita repoſuimus ex MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. Pariſ. &c. In editis vulgo, CXXVI. Quomodo hunc annorum numerum colligerent veteres, ſtatim ſubjicitur.

5. *Negavere.*] Negavere, inquit, illi, poſſe quemquam tranſgredi vivendo menſuram XC. partium, ſeu quadrantis cæli, quem luſtrant ea ſidera, quæ tum oriri incipiunt & aſcendere ab horizonte ad medium cælum hora natali, ut ait Horatius, lib. 2. Ode 17. hoc eſt, cum quis ex parentis utero prodit. Has aſcenſiones ſignorum, ἀναφορὰς Mathematici vocant, quæ fiunt ab oriente circumactu quotidiano mundi. Eſt autem menſura illarum inæqualis, prout climata variant, propter cæli inclinationem diverſam: neque porro eandem menſuram annorum vitæ ubique ſignificant. Elevato, exem-

quemquam x c. partium exortivam mensuram (quod [6] anaphoras vocant) transgredi, [7] & has ipsas incidi occursu maleficorum siderum, aut etiam radiis eorum, [8] Solisque. [9] Schola rursus Æsculapii secuta, quæ stata vitæ spatia a stellis accipi dicit, sed quantum plurimum tribuat incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tempora; [c] quandoquidem [10] momentis horarum insignibus, Lunæ dierum, ut

INTERPRETATIO.

[c] *Quandoquidem.*] Quandoquidem insignibus horarum momentis, Lunæ dierum, ut septima atque decimaquinta (quæ horæ die ac nocte computantur) ingens hominum turba nascitur, quæ fere climacterico anno occidit, sive moritur &c.

NOTÆ.

pli gratia, Ariete per Alexandriæ clima partibus XXI. & scrup. 40. Ptolemæus ait ipsum sublevari annis 28. & totidem mensibus, hoc est, tot annos vitæ promittere. In Climate Urbis ex Julio Firmico, lib. 2. Matheseos, cap. 13. pag. 27. Aries annos 17. significat: Taurus 22. Gemini 27. Cancer 22. Leo 37. Virgo 42. Libra 42. Scorpius 37. Sagittarius 32. Capricornus 27. Aquarius 22. Pisces 17. Hoc est clima, quod vocarunt δι᾽ Ῥώμης. In eo climate, si duodecim signa dividimus, in quatuor tetartemoria, quod longissimum vitæ spatium pollicetur, illud esse videtur, quod Leonem, Virginem, Libramque complectitur: quorum ex annis summa annorum exsistit centum & XXI. Sed cum alii aliter hos ascensionum annos computarent, non eosdem secutus auctores Plinius videtur, qui CXXIV. scripsit, atque Firmicus, qui CXXI. tantum. Plura de eo argumento sufficiet Georgius Valla libro Astrologiæ quarto, cap. 62. & sequentibus Sed sunt hæc futilissima, plenissimaque vanitatis.

6. *Anaphoras.*] Julio quoque Firmico, lib. 3. Mathes. cap. 3. Sexto Empirico, aliisque, hæc eo significatu usurpata vox.

7. *Et has ipsas.*] Has signorum ascensiones, efficientiamque benignam ait incidi sive interpellari occursu maleficorum siderum, aut eorum radiis, ipsiusque Solis: hoc est, malefica sidera sive conjuncta sua præsentia, sive paulum semota immissorum vi radiorum, ex diametro, quadrato, trigono, vel hexagono, ut Ptolemæus ait lib. 3. cap. de modis Aphesis, præstare quominus vitalis ille XC. vitæ partium cursus integer conficiatur.

8. *Solisque.*] Vide Notas & Emend. num. CXXXVI.

9. *Schola rursus.*] Quæ fuerat aliquanto tempore, Petosiris ac Necepsi celebriore fama obscurata, ea rursus cœpta coli & frequentari. Vide Notas & Emend. num. CXXXVII.

10. *Momentis horarum.*] Quandoquidem, inquit, multi nascuntur momentis horarum insignibus Lunæ, non Solis, dierum, qualia sunt horæ septimæ & quintæ decimæ cujusvis diei Lunæ: aut quæ ex iis multiplicatis oriuntur, ut sunt 14. 21. & 22. quæ horæ die ac nocte observantur, & computantur, cum die perinde ac nocte partuum frequentia illa contingat. Sed partum aïunt ejusmodi, turbamque nascentium esse occiduam, hoc est, labilem, ac minime vitalem, certo præsertim anno quem κλιμακτῆρα, seu scansilem vocant, quod certis numeris velut per scalarum gradus annus ille ascendit: qualis est annus vitæ quinquagesimus quartus, quem ita geniti haud fere excedunt. Constat enim ille ex novenario sexies multiplicato. Hæc quæ sunt plenissima futilissimæ vanitatis, refellere verbosius consilium non est; quod Plinius experimentis plurimis coarguere mox ipse ea nititur, & convellere. Vide Notas & Emend. num. CXXXVIII.

VII. atque XV. (quæ nocte ac die observantur) ingens turba nascatur, scansili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, non fere ita genitis [11] LIV. annum excedentibus.

Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat, quam incerta res sit. Accedunt experimenta & exempla recentissimi census, quem [12] intra quadriennium Imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusque Censores egerunt. Nec sunt [13] omnia vasaria excutienda : [14] mediæ tantum partis, inter Apenninum Padumque, ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ [15] tres edidere, Brixelli unus CXXV. Parmæ duo CXXX. Placentiæ unus CXXXI. Faventiæ una [16] mulier CXXXV. Bononiæ L. Terentius Marci filius, Arimini vero [17] M. Aponius, C. & L. Tertulla, CXXXVII. Circa Placentiam in collibus

NOTÆ.

11. *LIV. annum.*] Ita codices omnes ad unum. Etsi Pellicerius in Notis MSS. magis sibi probatum iri dicat, si legatur LVI. quoniam ut quintus decimus Lunæ dies ex octavo constat, & septimo : sic annis septem octies multiplicatis, quinquaginta sex colliguntur.

12. *Intra quadriennium.*] Cum Vespasiani ambo, Pater quintum, Titus filius tertium gereret Consulatum, anno Christi ex æra vulgari, LXXIV. quo anno lustrum fecisse LXXV. iidem Censores leguntur in Fastis. Meminit hujus lustri Censorinus, cap. 18. pag. 131. *Cum inter primum*, inquit, *a Servio Rege conditum lustrum, & id quod ab Imp. Vespasiano V. & Cæsare III. Coss. factum est, anni interfuerint paulo minus sexcentis quinquaginta, lustra tamen per ea tempora, non plura quam LXXV. sunt facta, & postea plane fieri desierunt.* De Imperatoris appellatione Tito pariter attributæ diximus lib. 2. sect. 10.

13. *Omnia vasaria.*] Omnes libri censuales. Nos Galli *archiva* nuncupamus. Vasaria nunc loca illa esse quibusdam placet, inquit Pellicerius in Notis MSS. quibus distincte per singulas quasque provincias, & regiones, eorum qui censi fuerant, asservarentur nomina : a vasis fortasse, urnisque, quibus ea continerentur. Alii per metaphoram quandam a domesticis vasis sumptam, non omnes censuûm professiones eruendas esse, ita significari existimant. Vasarium alioqui Cicero in Pisonem, & in Rull. pecuniam eam appellasse videtur, adstipulatore Budæo, lib. 3. de asse, fol. 95. quæ publice ex ærario Magistratibus dabatur, qui cum imperio in provincias proficiscebantur : ut muli, equi, & vasa, reliquamque magistratus supellectilem eâ pecuniâ compararent. Nos vasaria hoc loco nihil esse aliud arbitramur, ut diximus, quam libros Censuales. Testis ab Honorio Imp. lata lex, Cod. Theod. lib. 13. tit. XI. lege 12. qua jubet *e vasariis publicis auferri loca ea quæ præstationem suam implere non possint* : in iisdem *scribi*, quæ possint. Sic & Cassiodorus, lib. 7. Var. form. 45. *Decernimus, ut tot solidos . . . ita faciatis de vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri.*

14. *Mediæ tantum partis.*] Reliqua Italia prætermissa, quoniam longum foret omnia recensere. Exempla plura vide apud Phlegontem, lib. de longævis.

15. *Tres edidere.*] Tres, inquit, Parmæ geniti, detulere apud Censorem, professique sunt annos CXX. Quæ formula in sequentibus servatur.

16. *Mulier CXXXV.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. quanquam editi, CXXXII.

17. *M. Aponius.*] Alii *Maponias*, male. Apud Gruterum, pag. 302. M. APONIUS CELSUS.

oppidum est [18] Veleïacium, in quo cx. annos sex detulere, quatuor centenos vicenos: unus, cxl. M. Mucius M. filius, [19] Galeria, Felix. Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Italiæ octava centenûm annorum censi sunt homines liv. centenûm denûm homines xiv. centenûm vicenûm quinûm homines duo, centenûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm aut septenûm totidem, centenûm quadragenûm homines tres.

Alia mortalitatis inconstantia: [20] Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diversæ sortis viros. [21] C. Mario, Cn. Carbone iii. Coss. a. d. quintum Kalend. Junias, [22] M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Calvus eadem die geniti sunt, oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu. [23] Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie evenit, pariterque domini ac servi gignuntur, reges & inopes.

Cap. L.

LI. Publius [1] Cornelius Rufinus, qui Consul cum M'. Curio fuit, dormiens oculorum visum amisit, cum id sibi accidere somniaret. E diverso [2] Pheræus Iason deploratus a medicis [3] vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste. [4] Q. Fabius Maximus Consul apud flumen Isaram prælio commisso adversus Allobrogum Arvernorumque gentes, a. d. vi.

Notæ.

18. *Veleïacium.*] Phlegon Trallianus, in opere de Longævis, ex ipsis censuûm Commentariis, multos refert ex oppido Velia, πόλεως Βελείας, qui diu ætatem produxerint. Forte idem cum Veleïacio Pliniano: forte diversum ab eo, idemque cum Velia, de qua lib. 3. sect. 10.

19. *Galeria.*] Hoc est, e tribu Galeria. Vide Notas & Emendationes num. CXXXIX.

20. *Homerus.*] Iliad. 6. vers. 249.

Τοῖσι δ' Πουλυδάμας πεπνυμένος ἦρχ' ἀγορεύειν
Πανθοΐδης· ὁ γὰρ οἶος ὅρα πρόσσω καὶ ὀπίσσω·
Ἕκτορι δ' ἦεν ἑταῖρος, ἰῇ δ' ἐν νυκτὶ γένοντο·
Ἀλλ' ὁ μὲν ἂρ μύθοισιν, ὁ δ' ἔγχεϊ πολλὸν ἐνίκα.

21. *C. Mario.*] De his Coss. dictum est superiore sect.

22. *M. Cæcilius.*] Ita libri omnes, M S S. non *Cælius*. Prætor hic fuit, P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote Coss. oppressus a P. Clodio, ut est auctor Tiro, Ciceronis libertus, lib. 4. de vita ejus, citante Asconio Pediano. De Licinio Calvo egimus in Auctorum indice.

23. *Hoc etiam.*] In hoc argumento versatur egregie Augustinus, lib. 5. de Civit. cap. 4. 5. 6. & subsequentibus.

Sect. LI. 1. *Corn. Rufinus.*] Qui Consulatum gessit cum M', hoc est, Manio Curio Dentato, anno Urbis cccclxiv. ut in Fastis notatur. Vide Notas & Emendationes num. CXL.

2. *Pheræus Iason.*] Vide Notas & Emendationes num. CXLI.

3. *Vomicæ morbo.*] Ἀπόστημα ἔσωθεν Græci vocant: tumorem excrescentem, latente interius sanie. *Vne apostume.*

4. *Q. Fabius.*] Q. Fabius Maximus, Æmiliani F. anno V. C. dcxxxiii. Consul, L. Opimio Collega. Livii epitome, lxi. *Q. Fabius Maximus Consul, Pauli nepos, adversus Allobroges, & Bituitum Arvernorum regem, feliciter pugnavit.* Hinc Allobrogici ei cognomen. Vide Florum lib. 3. cap. 2. pag. 103.

Idus

Idus Auguſtas, [5] CXXX. M. perduellium cæſis, febri quartana liberatus eſt in acie.

Incertum ac fragile nimium eſt hoc munus naturæ, quidquid datur nobis: malignum vero & breve etiam in his, quibus largiſſime contigit, univerſum utique ævi tempus intuentibus. Quid quod æſtimatione nocturnæ quietis, DIMIDIO QUISQUE SPATIO VITÆ SUÆ VIVIT? PARS ÆQUA MORTI SIMILIS EXIGITUR, AUT POENÆ, NISI CONTIGIT QUIES. Nec reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent: non ſenectæ, in pœnam vivacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties invocata morte, ut nullum frequentius ſit votum. Natura vero nihil hominibus brevitate vitæ præſtitit melius. Hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta: & tamen vitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperitur exemplum, [6] Xenophilum Muſicum centum & quinque annis vixiſſe ſine ullo corporis incommodo. At hercules reliquis omnibus per ſingulas membrorum partes, [7] qualiter nullis aliis animalibus, certis peſtifer calor remeat horis, aut rigor, neque horis modo, ſed & diebus noctibuſque trinis quadriniſve, etiam anno toto. Atque etiam morbus eſt aliquis, [a] [8] per ſapientiam mori. Morbis enim quoque quaſdam leges natura

INTERPRETATIO.

a *Per ſapientiam.*] Sana interim mente.

NOTÆ.

5. CXXX. M.] Livius loc. cit. *Ex Bituiti exercitu cæſa millia hominum centum viginti.* Ex quo fortaſſe Plinii numerus corrigendus eſt. Strabo tamen lib. 4. etiam numerum auget: nam cæſa ducenta Gallorum millia aſſeverat.

6. *Xenophilum Muſicum.*] Acceptum hoc a Valerio Max. lib. 8. cap. 13. pag. 405. quem cum Plinius curſim ac feſtinanter legeret, aut prava ejus loci interpunctione deceptus, prave intellexiſſe mihi videtur. Neque enim muſicum Valerius Xenophilum facit, ſed a muſico didiciſſe ſe, quæ de Xenophilo recitat, profitetur. Verba illius ſunt: *Biennio minor Xenophilus Chalcidenſis Pythagoricus, ſed felicitate non inferior. Siquidem, ut ait Ariſtoxenus Muſicus, omnis humani incommodi expers, in ſummo perfectiſſimæ doctrinæ ſplendore exſtinctus eſt.* Legiſſe Plinius videtur: *ut ait Ariſtoxenus, Muſicus omnis humani* &c.

7. *Qualiter nullis.*] In equis tamen ratos ſtatoſque febrium circuitus deprehendiſſe ſe nunc affirmant veterinarii medici.

8. *Per ſapientiam.*] Mortalium auget infelicitatem: atque ob eam rem inter morbos refert, per ſapientiam, hoc eſt, cum non minus quam antea ſapiunt, mori: ſic enim affecti mortem adventare illi intelligunt, quod genus miſeriæ quoddam morbique eſt: cujus ſenſus expertes ſunt ii, qui furore ac delirio obeunt. Igitur morborum genera duo facit: Furoris unum, cum phreneſi, delirioque vexantur ægroti: ſapientiæ alterum, cum animus nullo ejuſmodi vitio lædi-

posuit. Quadrini circuitûs febrem, [9] nunquam bruma, nunquam hibernis mensibus incipere: [10] quosdam post sexagesimum vitæ spatium non accidere: [11] alios pubertate deponi, a feminis præcipue. [12] Senes minime sentire pestilentiam. Namque & [13] universis gentibus ingruunt morbi, & generatim modo servitiis, [14] modo procerum ordini, aliosque per gradus. Qua in re observatum, a meridianis partibus [15] ad occasum Solis pestilentiam semper ire: nec unquam fere aliter: [16] non hieme, nec ut ternos excedat menses.

NOTÆ.

tur. Sic enim mox ille initio sectionis seq. *Jam signa letalia: in furoris morbo risum: sapientiæ vero ægritudine, fimbriarum curam &c.* Adjuvant interpretationem hanc nostram ea quæ sequuntur: *Morbis enim quoque quasdam leges natura posuit.* Hoc est, neque enim morbi omnes assidua animum conflictatione obruunt, aut labefactant. Vide Notas & Emend. num. CXLII.

9. *Nunquam bruma.*] Hippocratem sequitur, cujus sententiam Galenus quoque amplectitur, comment. 3. in Aphorism. 22. tom. 9. pag. 117.

10. *Quosdam.*] Subintellige, morbos. Etiam post vicesimum vitæ annum, admodum raro comitiali morbo quemquam corripi, scribit Hippocr. lib. de morbo sacro, tex. 13.

11. *Alios pubertate.*] Ut comitiales. Hoc adhuc expressius idem lib. 28. sect. 10. *Multa genera morborum primo coitu solvuntur, primoque feminarum mense: aut si non id contingat, longinqua fiunt, maximeque comitiales.* Galenus adstipulatur tomo 9. Comment. 5. in Aphorism. Hippocr. 7. pag. 198. Τὰ μὲν πρὸ τῆς ἥβης συνιστάμενα ἐπιληπτικὰ παθήματα, κατὰ τὸν ἐκείνης λύεται καιρὸν· Τὰ δ' ἐξωτέρω τῆς ἥβης, συναποθνήσκει. Καιρὸς δ' ἥβης ἐστὶν, ὁ μετὰ τεσσαρεσκαίδεκα μέχρι πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. *Comitiales morbi qui ante pubertatem oriuntur, pubertatis tempore solvuntur: qui vero ultra pubertatem, commoriuntur. Tempus autem pubertatis est a XIV. anno, adusque XXV.* Alii a secundo vitæ septenario ad tertium, hoc est, a quarto decimo ad vicesimum primum, pubertatis pertinere tempus aïunt. Hippocrates ipse, sect. 5. Aphor. 7. Τὰ ἐπιληπτικὰ ὁκόσοισι πρὸ τῆς ἥβης γίγνεται, μετάστασιν ἴσχει· ὁκόσοισι δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτέων γίγνεται, τουτέοισι τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει. Quæ sunt omnino paria cum Galeni verbis.

12. *Senes minime.*] Pestilentiæ genus est in primis duplex: alterum ex aëre pestilenti, seu putridis exhalationibus infecto: alterum ex diuturno aëris habitu calido humidoque ortum. Posteriorem pestilentiam minime sentiunt senes, quoniam natura eis sicca inest & frigida: contraria autem contrariis adversantur. Priore etiam conflictari minus, quam juvenes solent, si vescendi modum optimum sibi ipsi præstituant. Ita fere Georg. Agricola, lib. 2. de peste, pag. 54. & 56.

13. *Universis gentibus.*] Hoc morborum genus ἐνδήμιον & ἐπιχώριον Græci vocant: Latinis indigenam & patrium dicere licebit: cujusmodi elephantiasis est, Ægyptiis quodammodo pro[illegible]: podagra, Atticis: semitertiana, Romanis, &c.

14. *Modo procerum.*] Refert Kirckerus lib. de peste, sect. 2. cap. 3. pag. 139. ex scriptoribus rerum Francicarum, pestem aliquando in solos nobiles sæviisse, expertibus tanti mali mediocris & infimæ sortis hominibus: Numine scilicet nobilium in pauperes acerbitatem ac sævitiam ulciscente.

15. *Ad occasum.*] Nisi venti contra perflaverint, ut cum ab Illyriis in Atticam morbum perduxerunt, quemadmodum superius diximus sect. 37.

16. *Non hieme.*] Ita MSS. omnes: editi, *nisi hieme*: cui lectioni experientia ipsamet refragatur: æstivo plerumque tempore peste grassari incipiente: quanquam & hieme sævit.

LII. Jam signa letalia: [1] in furoris morbo risum: sapientiæ vero aegritudine, [2] fimbriarum curam & stragulæ vestis plicaturas: [a] [3] a somno moventium neglectum, [4] præfandi humoris e corpore effluvium: [5] in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maxime, atque etiam [6] supino assidue cubitu: [7] venarum inæquabili aut formicante percussu: quæque alia [8] Hippocrati principi medicinæ observata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatisque nulla sunt: quippe cum Censorius Cato [9] ad filium [10] de validis quoque observationem, ut ex oraculo aliquo, prodiderit, [11] senilem CAP. LI.

INTERPRETATIO.

[a] *A somno.*] Cum æger eos negligit qui ipsum a somno excitant: cum effluit humor e corpore, qui non est, nisi cum honoris præfatione, nominandus.

NOTÆ.

Sect. LII. 1. *In furoris.*] In delirio. De furoris, sapientiæque morbo diximus superiore sect. Docet hoc ipsum Hippocrates, in Prognostico, text. 21. pag. 604. tomo 8.

2. *Fimbriarum.*] Celsus lib. 2. cap. 6. *Illa quoque mortis indicia sunt, si manibus quis in febre & acuto morbo . . . in veste floccos legit, fimbriasve diducit.*

3. *A somno.*] De ea re Galenus, in Comment. 2. ad lib. 1. Hippocr. de prædict. textu 63. περὶ κάρους de sopore, pag. 743. tomo 8.

4. *Præfandi.*] Hoc est, cum honoris præfatione nominandi, sicuti in rebus turpibus fieri consuevit. Nam urina, & excrementa alvi hujuscemodi humore indicantur. Ea enim cum prostratis admodum ægroti viribus nequeunt retineri, sed effluunt delabunturque, inscio interdum illo, nec sentiente, evidens sane mortis indicium, nullique nunc etiam incompertum. Barbarus frustra *prægrandis* vel *profundi*, vice *præfandi* substituere nititur.

5. *In oculorum.*] Inter prava signa, τὴν ὀξεῖαν ῥῖνα *nasum acutum*, ὀφθαλμοὺς κοίλους oculos concavos, aliasque narium & oculorum affectiones commemorant Hippocrates, & Galenus, in Prognost. tomo 8. pag. 590. & seq. Servius Grammaticus in illud poëtæ, 4. Æneïd. v. 244.

Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat:

Physici dicunt pupillas, quas in oculis videmus, morituros ante triduum non habere: quibus non visis est summa desperatio. Ea de re nos iterum alias.

6. *Supino.*] Ita pariter Celsus loco proxime citato: Galenus item & Hippocrates, p. 601. operis modo appellati.

7. *Venarum.*] Venas pro arteriis dixit Hippocratis more. Formicantem vero pulsum, inquit Cælius Rhodig. lib. 3. Antiq. lect. cap. 15. p. 109. Galenus l. de tactu pulsus, cap. 3. intelligit minutum, densum, ac summe debilem, qui velocitatis opinionem exhibeat, cum sit tamen minime velox: pulsui nuper editi infantis plane similis. Galeno in Isagoge pulsuum, μυρμηκίζων σφυγμός.

8. *Hippocrati.*] In opere ante laudato: cui adde & Comment. Galeni, ad lib. 4. Aphorism. 49. pag. 166. tom. 9.

9. *Ad filium.*] Injuria temporum opus istud intercidit.

10. *De validis.*] In valentibus quoque, inquit, signa quæ mortem portendant, inveniuntur, Catone teste, qui verissime de his observationem prodidit, &c. Quare nec valetudini quoque tuto creditur.

11. *Senilem juventam.*] Apud Senecam lib. 2. Controv. 1. Cestius de Alfio Flavio sic pronunciat, Tam mature magnum ingenium non esse vitale. Hinc illud est quod Apuleïus refert ex vate nescio quo,

Odi puerulos præcoci sapientia.

juventam præmaturæ mortis esse signum. [12] Morborum vero tam infinita est multitudo, ut Pherecydes [13] Syrius [14] serpentium multitudine ex corpore ejus erumpente exspiraverit. Quibusdam perpetua febris est, sicut C. Mæcenati. Eidem triennio supremo, [15] nullo horæ momento contigit somnus. Antipater [16] Sidonius Poëta omnibus annis, uno die tantum natali, corripiebatur febre, & eo consumptus est satis longa senecta.

Cap. LII. LIII. [1] Aviola Consularis in rogo [2] revixit: & quoniam subveniri non potuerat prævalente flamma, vivus crematus est. Similis cau-

Notæ.

12. *Morborum.*] Oculo certe, omnium membrorum minimo, morbos centum ac duodecim adscribit auctor libri, qui Introductio sive Medicus appellatur, inter Galeni opera, tomo 2. cap. 16. Alii aliorum membrorum affectus ex eodem repeti commode possunt.

13. *Syrius.*] Ὁ Σύριος, ex insula Syro, de qua lib. 4. cap. 12.

14. *Serpentium.*] Phthiriasin hac verborum circumscriptione significat: hoc est, pedicularem morbum, quo & Syllam interiisse, & Pherecydem, auctores sunt Pausanias lib. 1. Attic. pag. 36. Ælianus lib. 4. var. hist. cap. 28. τοῦ παντὸς αὐτῷ σώματος ὑπὸ τῶν φθειρῶν ἀναλωθέντος. Philostr. in vita Apollonii. Plutarch. in Sylla, aliique. Pediculos, qui ex cunctis interdum corporis nostri partibus scatent, a rependo serpendoque, serpentes, vetusti scriptores nuncupaverunt. Apuleïus de ipso Pherecyde, lib. 2. Florid. pag. 17. *Quin etiam Pherecydes Syro ex insula oriundus .... quem Pythagoras magistrum coluit, & infandi morbi putredine in serpentium scabiem solutum religiose humavit.* Sic Diodorus Siculus, lib. 3. pag. 163. Acridophagorum morbum describens, nunc φθεῖρας appellat, nunc ἑρπετά.

15. *Nullo horæ.*] De Mæcenate Seneca, lib. de providentia, cap. 3. *Feliciorem ergo tu Mæcenatem putas, cui amoribus anxio, & morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti, somnus per symphoniarum cantum, ex longinquo lene resonantium, quæritur?* Affert exempla nonnulla eorum, qui menses XIV. qui decennio toto somnum non viderint, Jo. Schenckius, Observ. Medic. lib. 1. pag. 73.

16. *Sidonius Poëta.*] E Sidone Phœniciæ civitate. Laudat hunc impense Cicero, lib. 3. de Oratore. Catonis Uticensis magister fuit. Eadem de illo refert Valer. Max. l. 1. c. 8. p. 75. *At Poëta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumque ad ultimam ætatem pervenisset, natali suo, certo illo circuitu morbi consumptus est.* Et Platonem obiisse ipso suo natali scribit Seneca epist. 58. pag. 283. Similes febrium typos, quæ singulis annis in diem natalem inciderent, refert & Schenckius, lib. 6. Observ. Medic. pag. 815. Alios item febrium, quæ singulis hebdomadibus, mensibusque recurrerent.

Sect. LIII. 1. *Aviola.*] Acilius Aviola, qui Andegavos in Galliis legatus a Tiberio coërcuit, ut Tacitus memoriæ prodidit lib. 3. Annalium, pag. 83. Vide Notas & Emendationes num. CXLIII.

2. *Revixit.*] Pro mortuo habitus, vita non plane exstincta. Exempla plura hujuscemodi hominum, qui mortui existimabantur, Schenckius refert lib. 1. pag. 94. Observatu dignum est, quod ait Forestus, lib. 17. Observ. Medic. Observ. 9. *In undis*, inquit, *submersi post octo & XL. horas recreati revixere. Feminæ aliquando in vulvæ cruciatu elatæ in sepulcris ad vitam rediere .... Septuaginta propterea & duas horas antequam humentur, decrevêre*, &c.

ſa [3] in L. Lamia Prætorio viro traditur. Nam C. Ælium [4] Tuberonem Prætura functum a rogo relatum, Meſſala Rufus, & plerique tradunt. Hæc eſt conditio mortalium : ad has, & ejuſmodi occaſiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, [5] Hermotimi Clazomenii animam relicto corpore errare ſolitam, vagamque e longinquo multa annunciare, quæ niſi a præſente noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi : donec cremato eo inimici (qui Cantharidæ vocabantur) remeanti animæ velut vaginam ademerint. [6] Ariſteæ etiam viſam evolantem ex ore in Proconneſo, corvi effigie, [7] magna quæ ſequitur fabuloſitate. Quam equidem & in [8] Gnoſſio Epimenide ſimili modo accipio : Puerum æſtu & itinere feſſum in ſpecu ſeptem & quinquaginta dormiſſe annis : rerum faciem mutationemque mirantem, velut poſtero experrectum die : hinc [9] pari numero dierum ſenio ingruente, ut tamen in [10] ſeptimum & quinquageſimum atque centeſimum vitæ duraret annum. [11] Feminarum ſexus huic malo videtur maxime opportunus, converſione vulvæ : quæ ſi corrigatur, ſpiritus reſtituitur. Huc perti-

NOTÆ.

3. *In L. Lamia.*] Acceptum hoc a Valerio Max. lib. 1. cap. 8. n. 12. pag. 71. *L. quoque Lamiæ Prætorio viro æque vocem fuiſſe ſuper rogum conſtitit.* Is eſt L. Ælius Lamia, (ſic enim ſcribendum, non Helvius : fuit Æliæ gentis familia Lamiarum :) de quo Cicero lib. 2. de Oratore, pag. 418. Ciceronis ipſius cauſa abire juſſus eſt in exſilium. Præturam exercuiſſe dicitur in Faſtis Capitolinis, L. Munatio Planco, M. Æmilio Lepido Coſſ. anno Urbis DCCXI.

4. *Tuberonem.*] Vide Notas & Emendationes num. CXLIV.

5. *Hermotimi.*] Tertullianus, de Anima, cap. 2. 28. & 44. Hermotimum vocat : Apollonius item in hiſt. Comment. cap. 3. pag. 7. aliique : Plutarchus omnium unus, Hermodorum appellat, lib. de genio Socratis : aitque eum alte dormiviſſe : geniumque ejus interim longius evagatum, ad dormientem denique rediiſſe, eique res ab ſe viſas atque auditas prodidiſſe. Μῦθον eſſe ſeu fabulam Lucianus agnoſcit in Muſcæ encomio.

6. *Ariſteæ.*] Ita ſcribendum, non uti hactenus, *Ariſtæi.* Nam ſcriptoribus Græcis eſt Ἀριστέας ὁ Προκοννήσιος. Rem paulo aliter narrat Herodotus lib. 4. ſive Melpom. pag. 230. Vide præterea Apollonium in hiſt. Mirab. cap. 2. pag. 4. Suidam, alioſque.

7. *Magna quæ ſequitur.*] In omnibus M S S. & edit. Parm. multo ſincerius : *quæ magna quæritur hic fabuloſitate.*

8. *Gnoſſio Epimenide.*] Sive Gnoſſium dicas, cum Laërtio, Pauſaniaque, ſive Phæſtium, ut alii, Cretenſis fuit. Fuere enim hæc duo Cretæ inſulæ oppida olim inſignia. Floruiſſe Olymp. 46. auctor eſt Laërtius lib. 1. pag. 29. in Epimenidis vita, ubi eadem refert, quæ Plinius.

9. *Pari numero.*] Totidem mox diebus ſenem eſſe factum, quot annis dormierat, hoc eſt, LVII.

10. *Septem & quinq.*] Quadraginta duntaxat dormiiſſe annos ſcribit Pauſanias, lib. Attic. pag. 26. Plutarchus, quinquaginta : & Varro in libris de ling. Lat. Ceteri ſcriptores Plinio favent : inter quos Phlegon, lib. περὶ Μακροβίων, quem citat Laërtius loco proxime appellato, & Apollonius, cap. 1. pag. 3.

11. *Feminarum.*] Vide quæ paulo antea ex Foreſto retulimus. Mulieres Græci tum vocant ὑστερικάς. De voce ea, *corrigatur*, egimus ſect. 19.

net nobile apud Græcos volumen Heraclidis, ſeptem diebus [12] feminæ exanimis ad vitam revocatæ.

Varro quoque auctor eſt, [13] XX viro ſe agros dividente Capuæ, quendam qui efferretur, [14] foro domum remeaſſe pedibus. Hoc idem Aquini accidiſſe. Romæ quoque Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato revixiſſe, & [15] locatorem funeris ab eo elatum. Adjicit miracula, quæ tota indicaſſe conveniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis, Corfidio majori accidiſſe, ut videretur exſpiraſſe, apertoque teſtamento recitatum heredem minorem funeri inſtitiſſe: interim eum, qui videbatur exſtinctus, plaudendo [16] conciviſſe miniſteria, & narraſſe [17] a fratre ſe veniſſe, commendatam ſibi filiam ab eo. Demonſtratum præterea, quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio, & rogaſſe ut iis funebribus, quæ comparaſſet, efferretur. Hoc eo narrante, fratris domeſtici propere annunciavere exanimatum illum: & aurum, ubi dixerat, repertum eſt. Plena præterea vita eſt his vaticiniis, ſed [18] non conferenda, cum ſæpius falſa ſint, ſicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Cæſaris [19] claſſiarius fortiſſimus captus a Sex. Pompeïo, juſſu ejus inciſa cervice, & vix cohærente, jacuit in litore toto die. Deinde cum adveſperaviſſet, cum gemitu precibuſque congregata multitudine petiit, uti Pompeïus ad ſe veniret, aut aliquem [20] ex arcanis mitteret: ſe enim ab inferis remiſſum, habere quæ nunciaret. Miſit plures Pompeïus ex amicis, quibus [21] Gabienus dixit: Inferis diis placere Pompeïi cauſas & partes pias: proin-

NOTÆ.

12. *Feminæ exanimis.*] Sic librum ſuum Heraclides inſcripſerat, περὶ τῆς ἄπνου, de exanimi, teſte Laërtio, in procemio, pag. 3. Hanc feminam revocaſſe ad vitam Empedocles dicebatur: unde ingens hominum fama eſt conſecuta. Ita Laërtius idem, in Empedocle, lib. 8. pag. 230.

13. *XX viro ſe*] De hac voce egimus libri hujus ſect. 45. nota 3. Vide Notas & Emend. num. CXLV.

14. *Foro domum.*] Vide Notas & Emend. num. CXLVI.

15. *Locatorem funeris.*] Is eſt, qui cum libitinariis contrahit, ut omnem funeris apparatum ſuis ſumptibus præſtent. Plautus in Aulul.

Loca efferendum: nam jam, credo mortuus eſt.

16. *Conciviſſe miniſteria.*] Ut pro ſervis alii, Pliniuſque paſſim ipſe, ſervitia, ita & miniſteria hoc loco pro miniſtris uſurpat.

17. *A fratre.*] Minore videlicet, qui diem ſuum extremum eo temporis intervallo, forte ex mœrore orbitatis, obierat.

18. *Non conferenda.*] Ita MSS. omnes, etſi quidam malint, *ſed non referendis.*

19. *Claſſiarius.*] Vetuſti codices omnes, Reg. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. atque editiones omnes ante Sigiſm. Gelenium legunt, *Cæſaris claſſium*, forte pro *claſſiarium*, vel *claſſiariorum*, qua voce frequenter Tacitus utitur.

20. *Ex arcanis.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Pariſ. Chiffl. vetus Dalec. &c. Hoc eſt, aliquem ab arcanis & ſecretis miniſtrum. Editi hactenus, *a charis*, mendoſe.

21. *Gabienus dixit.*] Voculam, *dixit*, addidimus ex MSS. antea laudatis, & Colb. 1. 2. &c. Ac paulo poſt *Pompeïi cauſam* magis probarem, quam *Pompeïi cauſas.*

de eventum futurum, quem optaret: hoc se nunciare jussum: argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis, protinus exspiraturus esset: idque ita evenit. Post sepulturam quoque visorum exempla sunt: nisi quod naturæ opera, non prodigia consectamur.

LIV. In primis autem miraculo sunt atque frequenti mortes repentinæ, (hoc est, [1] summa vitæ felicitas,) quas esse [2] naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modum servabimus. Gaudio obiere, præter Chilonem, [3] de quo diximus, [4] Sophocles & [5] Dionysius Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuncio. Mater [6] pugna illa Cannensi, filio incolumi [7] viso contra falsum nuncium. [8] Pudore Diodorus sapientiæ Dialecticæ pro- CAPUT LIII.

NOTÆ.

Sect. LIV. 1. *Summa vitæ.*] Huic sententiæ non absimilis illa superior, sect. 51. *Natura vero nihil hominibus brevitate vitæ præstitit melius.* In hanc sententiam multa congerit Plutarchus, toto libro de Consol. ad Apollon. Refer huc quoque id quod Tzetzes habet, Chil. 1. v. 38. de matre, quæ a Deo id optans, quod optimum liberis foret, mortem impetravit.

2. *Naturales.*] Non divinitus immissas, sed a natura profectas.

3. *De quo diximus.*] Libri hujus sect. 32.

4. *Sophocles.*] Valerius Max. lib. 9. cap. 12 pag. 455. *Sophocles ultimæ jam senectutis, cum in certamine tragœdiam dixisset, ancipiti sententiarum eventu diu solicitus, aliquando tamen una sententia victor, causam mortis gaudium habuit.* Gaudio pariter obiisse, annos natum xc. scribit Diodorus Siculus, lib. 13. pag. 222. In ea lætitia vinum hausisse, acinique haustu strangulatum esse Simonides innuit in Anthol. lib. 3. cap. 25. Epigr. 38.

Ἐσβέσθης γηραιὲ Σοφόκλεες, ἄνθος ἀοιδῶν,
Οἰνωπὸν Βάκχου βότρυν ἐρεπτόμενος.

Flos vatum, Sophocles, canentibus occidis annis:
Dum stringit fauces uva comesta tuas.

5. *Dionysius.*] Quanquam alias Dionysii carmina risu excepta non semel, atque exsibilata fuisse refert idem Diodorus lib. 14. pag. 318. & lib. 15. pag. 332. Hunc tamen recitata fabula, quam inscripserat *De redimendo Hectore*, vicisse omnes qui erant Athenis, auctor est Tzetzes, Chiliad. 5. vers. 180.

Εἰς λύτρα δ' τοῦ Ἕκτορος καλούμενόν τι δρᾶμα
Ἀναγνωσθὲν ἐνίκησε πάντας ἐν ταῖς Ἀθήναις.

6. *Pugna illa Cannensi.*] Ita plane Gellius lib. 3. cap. 15. pag. 253. *Præterea in nostris annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus populi R. cæsus est, anum matrem nuncio de morte filii allato, luctu atque mœrore affectam esse: sed is nuncius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit: Anus repente filio viso, copia atque turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa, exanimataque est.* Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. pag. 452. ad eam pugnam refert, quæ habita est ad Trasymenum lacum, anno ante Cannensem: & Livius post eum, lib. 22. pag. 211.

7. *Viso.*] Ita editi, itaque maluimus, cum Gellio, quam *reviso*, ut in Chiffl. cod.

8. *Pudore Diodorus.*] Rem luculenter Laërtius narrat lib. 2. in Euclidis vita, pag 60. Hunc Valentem Dialecticum Cicero vocat, lib. de fato, pag. 277. Stilponis vitam idem Laërtius describit, pag. 61.

fessor, [a] lusoria quæstione non protinus ad interrogationes Stilponis dissoluta.

Nullis evidentibus causis obiere, dum calciantur matutino, [9] duo Cæsares, Prætor, & Prætura perfunctus Dictatoris Cæsaris pater: hic Pisis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in consulatu suo pridie Kalend. Januarias: in cujus locum [10] Rebilus paucissimarum horarum Consulatum petiit: Item C. Vulcatius Gurges Senator: omnes adeo sani atque [b] tempestivi, ut de progrediendo cogitarent. [11] Q. Æmilius Lepidus jam egrediens incusso pollice limini cubiculi. [12] C. Aufustius egressus cum in Senatum iret, offenso pede in comitio. Legatus quoque, qui Rhodiorum causam in Senatu magna cum admiratione oraverat, in limine Curiæ protinus exspiravit progredi volens. [13] Cn. Bebius Tamphilus, Prætura & ipse functus, cum a puero quæsisset horas. [14] Aulus Pompeïus in Capitolio, cum Deos salutasset. M'. Juventius [15] Thalna Consul, cum sacrificaret. C. Servilius

INTERPRETATIO.

a *Lusoria.*] Ludicra, *joculari, quæ ludo fit.*

b *Tempestivi.*] Valetudine rebus agendis opportuna.

NOTÆ.

9. *Duo Cæsares.*] Lucius Prætor, & Caius Prætorius Caii Cæsaris Dictatoris pater, ambo fratres, ex C. Cæsare patre, Dictatoris avo.

10. *Rebilus.*] Hunc Γάϊον Κανίνιον Dio appellat lib. 43. pag. 236. Illum vero cujus in locum ipse suffectus est a Cæsare Dictatore, Q. Fabium C. Trebonii in Consulatu collegam, anno Urbis DCCIX. Κανίνιον Ῥεβίλιον vocat Plutarchus in Cæsare, pag. 735. Caninium Rebilum Tacitus lib. 3. hist. pag. 71. Fuit ei igitur nomen C. Caninius Rebilus. In Caninia gente familiæ quatuor exstiterunt. Rebili, quorum meminit Livius lib. 42. aliique: Reguli, Labeones, Galli. Macrobius, lib. 2. Saturn. cap. 2. pag. 325. jocos refert quos in eum congessisse Tullius aliique dicuntur: exempli causa, quæsitum iri quibus Consulibus Rebilus Consul fuisset: Vigilantem fuisse Consulem, qui in Consulatu suo somnum non viderit: eo Consule neminem prandisse, &c. Meminit & Sueton. in Julio, c. 76.

11. *Q. Æmilius.*] Is, opinor, cujus Consulatus incidit in annum Urbis DCCXXXIII. Augusti principatu.

12. *C. Aufustius.*] Vide Notas & Emend. num. CXLVII.

13. *Cn. Bebius Tamphilus.*] Ita scribendum id nomen admonent partim Inscriptiones veteres, partim Capitolini Fasti: non ut vulgo, *Cn. Bæbius Pamphilus.* Præturam gessisse hunc Fasti aïunt anno Urbis conditæ DCLX.

14. *Aulus Pompeïus.*] Bithynicus appellatus. Prætor Urbis anno DCLXXX.

15. *Thalna.*] Ita rescripsimus, ex MSS. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. ex Fastis Capitolinis, atque ex ipso Valerio Max. lib. 9. cap. 12. pag. 452. unde Plinius hæc accepit. MN. (hoc est, *Manius*) *Juventius Thalna,* inquit, *collega Ti. Gracchi Cos. iterum, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret: receptis litteris decretas ei a Senatu supplicationes nunciantibus, intento illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi jacuit. Quem quid aliud quam nimio gaudio enectum putemus?* Consul fuit anno post V. C. DXCI.

Pansa,

Panſa, cum ſtaret in foro ad tabernam [16] hora diei ſecunda, in P. Panſam fratrem innixus. Bebius judex, [17] cum vadimonium differri jubet. M. Terentius Corax, dum tabellas ſcribit in foro. Nec non & proximo anno, dum Conſulari viro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui eſt [18] in foro Auguſti. Super omnes C. Julius medicus dum inungit, [19] ſpecillum per oculum trahens. [20] Aulus Manlius Torquatus Conſularis, cum in cœna placentam appeteret. [21] L. Tuccius Valla medicus, dum mulſi potionem haurit. [22] Ap. Saufeius, cum a balineo reverſus mulſum bibiſſet, ovumque ſorberet. [23] P. Quinctius Scapula, cum apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeïus ſcriba, cum domi ſuæ pranderet. [24] Cornelius Gallus Prætorius, & [25] Q. Haterius eques Rom. [26] in Venere obiere. Et quos noſtra adnotavit ætas, duo equeſtris ordinis in eodem [27] Pantomimo

NOTÆ.

16. *Hora diei ſecunda.*] Poſt Solis exortum. R. 1. Colb 1. 2. & Chiffl. *hora diei ad ſecundam.*

17. *Cum vadimonium.*] Vide Notas & Emend. num. CXLVIII.

18. *In foro Auguſti.*] In regione Urbis octava.

19. *Specillum.*] Quid ſit ſpecillum, Varro explicat lib. 5. de ling. Lat. *Quo oculos inungimus quibus ſpecimus,* (hoc eſt, aſpicimus) *ſpecillum eſt.* Græcis μήλη dicitur. Aëtius, ſerm. 8. cap. 14. pag. 8. *Cum ſpecillo inſtrumento, quod melam Græci appellant.* Inſtrumentum parvum ac teres, quo utuntur ad vulnerum aut fiſtularum viam aut profunditatem pernoſcendam: *une ſonde de Chirurgien.* Spicellam vocat Sextus Platon. lib. 1. de Medic. ex anim. cap. 9. n. 23. *Et ſi dexter oculus glaucomate laborat, in dexteriorem partem ſpicella demittitur: ſin ſiniſter, ſiniſtram.* Vox ea Plinio familiaris, ut conſtabit ex indice: Celſo quoque, lib. 6. cap. 9.

20. *Aulus Manlius.*] Conſul anno Urbis DXC.

21. *L. Tuccius.*] Vide Notas & Emendationes, num. CXLIX.

22. *Ap. Saufeïus.*] Saufeïa familia Romæ e plebeiis fuit.

23. *P. Quinctius.*] Hujus gentilis, ac fortean frater, T. Quinctius Scapula, de quo Dio lib. 43. pag. 228. Apud Gruter. pag. 84. P. QVINCTIVS SCAPVLA.

24. *Corn. Gallus.*] Ex eadem familia Corn. Gallus, Poëta, primus Ægypti præfectus temporibus Auguſti.

25. *Q. Haterius.*] Vide Notas & Emend. num CL.

26. *In Venere.*] Id etiam Speuſippo Platonico contigiſſe prodit Tertullianus in Apologetico, cap. 46. De Pindaro vate, quidam id quoque affirmant. Tarentinum Principem, dum congrederetur cum meretrice, emiſiſſe animam, ſcribit Petrus Damiani. Plura exempla videſis apud Andr. Tiraquellum, in 15. legem Connub. pag. 312. & 313. & apud Schenckium, lib. 4. Obſerv. Medic. pag. 588.

27. *Pantomimo Mythico.*] Hoc eſt, dum eandem fabulam geſtu ac ſaltatione repræſentarent in ſcena. Pantomimus, non pro ſaltatore modo, qui geſtu fabulas exprimat, accipi ſolet, ſed & pro ipſo poëmatis genere, quod fabulis, τοῖς μύθοις, laſcivius erat, liberiuſque: in quo Cæſaris ætate, Publius Syrus, Laberiuſque, Mimographi ideo dicti, maxima cum laude verſati ſunt. Solitum id porro recitari a Pantomimis, non ore ac voce, ſed geſtu modo ac ſaltatione: quod eleganter a Caſſiodoro explicatur, lib. 1. Var. ep. 20. *Qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æſtimatus . . . . conſtituatur a vobis . . . .*

Mythico, tum forma præcellente. [c] Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur. Comœdiarum histrio is, cum populo admodum placuisset natali die suo, conviviumque haberet, edita cœna [28] calidam potionem [d] in pultario poposcit, simulque [e] personam ejus diei acceptam intuens, coronam e capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem admoneret.

Hæc felicia exempla: at contra miseriarum innumera. [29] L. Domitius clarissimæ gentis apud Massiliam victus, Corfinii captus ab eodem Cæsare, veneno poto propter tædium vitæ, postquam biberat, [30] omni opere ut viveret, adnisus est. Invenitur in actis, [31] Felice

INTERPRETATIO.

c *Operosissima.*] Difficile *creditu* est, quanta securitate mortem objisse dicatur Ofilius Hilarus.

d *In pultario.*] In vase coquendæ pulli idoneo.

e *Personam.*] Larvam.

NOTÆ.

pantomimus..... Hanc partem Musicæ disciplinæ Mutam nominavere majores: scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu possit agnosci. Et l. 4. Epist. 51. *Pantomimus igitur, cui a multifaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus invitatus advenerit, adsistunt consoni chori diversis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit: & per signa composita, quasi quibusdam litteris edocet intuentis aspectum: in illa leguntur apices rerum: & non scribendo facit, quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat, & Venerem: feminam præsentat, & marem: regem facit, & militem: senem reddit, & juvenem: ut in uno credas esse multos, tam varia imitatione discretos.* Dum igitur hi duo inter se commissi idem poëma recitarent in theatro, obière diem extremum. De commissione Pantomimorum inter se in theatro, consule Plinium Juniorem, lib. 7. epist. 24. Vide Notas & Emend. num. CLI.

28. *Calidam potionem.*] Ita MSS. omnes: neque vox *potionem* temere a nobis expungenda est, ut Lipsio visum est oportere.

29. *L. Domitius.*] Hanc rem narrat egregie Seneca lib. 3. de Benef. c. 24. pag. 46. Suetonius in Nerone, cap. 2. de hoc Domitio: *Vir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum, mortem timore appetitam, ita expavit, ut haustum venenum pœnitentia evomuerit, medicumque manumiserit, qui sibi prudens ac sciens, minus noxium temperasset.* Subiit hæc animum illius pœnitentia, cum Cæsarem audiit mira humanitate captos hostes persequi. Hic abavus Domitii Neronis Cæsaris fuit.

30. *Omni opere.*] Ita codd. omnes MSS. Editi, *omni ope.*

31. *Felice Russato.*] Cum Felicis, inquit, Russatæ factionis aurigæ funus efferretur, quidam ex fautoribus ejus in eundem se rogum conjecit. Circi factiones tunicarum coloribus erant inter se discretæ: Alba, Russata, Prasina, Veneta: quas versu complexus est Sidonius a nobis laudandus, lib. 8. sect. 65. Unde discolor agmen agitatorum Ovidio dicitur. Porro quot erant factiones agitatorum, tot erant quoque faventium, qui in diversa partium studia distrahebantur: id quod eleganter præter ceteros describit Isidorus, lib. 18. cap. 41. Meminit & Dio lib. 61. in Nerone, pag. 693. Vetus inscriptio relata a Sirmondo nostro in Notis ad Sidon. Carm. XXIII. M. AVRELIVS .... QVI. VICIT. PALMAS. NVMERO. DCCXXXIX. SIC. IN. RVSSEO. N. DCLV. IN. PRASINO. LV. IN.

Russato auriga elato, in rogum ejus unum e faventibus jecisse sese: [32] frivolum dictu: ne hoc gloriæ [f] artificis daretur, [33] adversis studiis copia odorum [34] corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis, [35] quem divortii anxietate diximus mortuum, flammæ vi e rogo ejectus, recondi propter ardorem non potuisset, juxta sarmentis aliis nudus crematus est. CAP. LIV.

LV. [1] Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti: terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum. Et tamen multæ familiæ priscos servavere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. Idque voluisse, [2] veritum talionem, eruto C. Marii cada-

INTERPRETATIO.

[f] *Artificis.*] Aurigæ.

NOTÆ.

VENETO. XIII. IN. ALBO. N. XVIII. &c. Altera a Reinesio, pag. 392.

TI. CLAVDIVS.
TI. AVG. LIB.
EROS.
AGITATOR. FAC. RVSSAT.
H. S. E.

Hoc est, *Tiberius Claudius, Tiberii Augusti Libertus, Eros, Agitator Factionis Russatæ, hoc sepulcrum elegit.*

32. *Frivolum dictu.*] Quod, uti frivolum, hoc est, ineptum & futile, omittere acta Annalesque impune poterant.

33. *Adversis studiis.*] Adversa studia, sunt factiones ceteræ, quæ Russati illius fautoris factum maligne interpretando cavillabantur: quasi non officio, aut in gloriam artificis defuncti, hoc est, agitatoris Felicis, se ille ignibus devovisset: sed unguentis captus, quæ in rogum sparsa & conjecta fuerant, ac subita animi defectione correptum, in rogum concidisse.

34. *Corruptum.*] Ita MSS. omnes. Quidam *correptum* malunt.

35. *Quem divortii.*] Respicit ad ea quæ paulo ante ipse de Lepido eodem retulit, sect. 36. Vide Notas & Emend. num. CLII.

Sect. LV. 1. *Ipsum cremare.*] Hoc ipsum adnotavit ante Plinium Cicero, a quo is accepisse mihi videtur, lib. 2. de Legib. pag. 345. *At mihi quidem*, inquit, *antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum, ac situm, quasi operimento Matris obducitur. Eodemque ritu in eo sepulcro, quod procul ad Fontis Aras, regem nostrum Numam conditum accepimus: gentemque Corneliam usque ad memoriam nostram hac sepultura scimus esse humatam.* Tamen ipse Plinius lib. 14. cap. 12. Rogum vino aspergi, a Numa vetitum scribit. Verum & Plutarchus auctor est, eundem Numam testamento cavisse, ne corpus suum post mortem igni combureretur. Quod certe ille non cavisset, nisi jam tum uterque ritus, & terra obruendi, & cremandi igne Romæ receptus esset. Macrobius vero, lib. 7. Saturn. cap. 7. suo seculo nullum amplius urendi corpora defunctorum usum esse testatur.

2. *Veritum talionem.*] Acceptum hoc rursus a Cicerone, loc. cit. *C. Marii*, inquit, *sitas reliquias apud Anienem dissipari jussit Sylla victor acerbiore odio incitatus, quam si tam sapiens fuisset, quam fuit vehemens: quod haud scio an timens suo corpori posse accidere, primus e patriciis Corneliis igni voluit cremari*, &c. In Plinianis codd. MSS. non *eruto C. Marii cadavere*, sed *obruto*, forte pro *ab eruto*.

vere. [3] Sepultus vero intelligatur quoquo modo conditus : humatus vero humo contectus.

CAP. LV. LVI. Post sepulturam [1] variæ Manium ambages. [2] Omnibus a suprema die eadem, quæ ante primum : nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur : alias immortalitatem animæ, alias [3] transfigurationem, alias sensum inferis dando, & Manes colendo, Deumque faciendo, qui jam etiam homo esse desierit : ceu vero ullo modo spirandi ratio homini a ceteris animalibus distet, aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo similem divinat immortalitatem. [4] Quod autem corpus animæ per se ? quæ materia ? ubi cogitatio illi ? quomodo visus ? auditus ? aut qui tangit ? qui usus ejus ? aut quod sine his bonum ? Quæ deinde sedes, quantave multitudo tot seculis animarum, [5] velut umbrarum ? Puerilium ista [6] delinimentorum, avidæque nunquam desinere mortalitatis commenta sunt. Si-

NOTÆ.

3. *Sepultus.*] Et hoc ex Cicerone, loco allato, pag. 346. *Et quod nunc communiter*, inquit, *in omnibus sepultis penitus, humati dicantur : id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret : cumque morem jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est, nihil habet religionis* : &c. Ac paulo post : *Hominem mortuum*, inquit *lex in duodecim tabulis, in urbe ne sepelito : neve urito. Credo, vel propter ignis periculum : Quod autem addit, ne urito, indicat, non qui uratur, sepeliri, sed qui humetur.* Vide Notas & Emend. num. CLIII.

Sect. LVI. 1. *Variæ Manium.*] Vide Notas & Emend. num. CLIV.

2. *Omnibus &c.*] Epicuri haram, scholamque Democriti ista sapiunt, ut Plutarchus monet, lib. 4. de placitis Philos. cap. 7. pag. 899. Hæc autem confutat egregie Tertull. lib. de testimonio animæ, cap. 4. & 5. nihil ut accommodatius, aut divinius dici possit.

3. *Transfigurationem.*] Μετεμψύχωσιν Pythagoræ signari arbitror, hoc est, animarum e corpore in corpus transmigrationem. Unde illud Persii, Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Ennî, postquam destertuit esse
Mæonides quintus pavone ex Pythagoreo.

Hujuscemodi enim corporum mutatione, ex hac in illam transire figuram animæ quoque ipsæ videntur.

4. *Quod autem.*] Quo genere corporis, constat, inquit, quave materia, anima per se, hoc est, sejuncta segregataque ab hac compage corporis ? Vide Notas & Emend. num. CLV.

5. *Velut umbrarum.*] Quanta, inquit, tot seculis animarum multitudo, sicuti umbrarum etiam ? Ex recepta tunc opinione duas animæ sejunctæ a corpore partes agnoscit : animæ unam, quæ in sublimi maneat : alteram umbræ, quæ inferos petat, ut mox idem explicatius tradit. Ita etiam Homerus, in Odysseæ, libro XI. sub finem, v. 601. idolum quidem Herculis apud inferos esse dixit, ipsum vero inter superos degere.

6. *Delinimentorum.*] Ita rescripsimus ex Reg. 1. & Chiffl. Pellicerium secuti. In R. 2. & Paris. *telementorum*, corrupte. In editis, *deliramentorum*, prave. Sensus est, hujuscemodi spes inanes, blandimentis ac pollicitationibus esse persimiles, quibus pueros cum delinire volumus, ludificamur, atque decipimus.

milis & de asservandis corporibus hominum, ac reviviscendi [7] promissa Democrito vanitas, qui non revixit ipse. Quæ (malum) ista dementia est, [8] iterari vitam morte? quæve genitis quies unquam, si in sublimi sensus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasque præcipuum naturæ bonum, mortem: [a] ac [9] duplicat obitus, si dolere etiam postfuturi æstimatione evenit. Etenim si dulce vivere est, cui potest esse vixisse? At quanto facilius certiusque, sibi quemque credere, [10] ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento?

LVII. Consentaneum videtur, priusquam digrediamur a natura hominum, indicare quæ cujusque inventa sint. Emere ac vendere instituit Liber pater. Idem diadema, regium insigne, & triumphum invenit. [1] Ceres frumenta, cum antea glande vescerentur. Eadem — Caput LVI.

Interpretatio.

[a] *Ac duplicat.*] Ac mors inde duplo fit acerbior, si dolere nos necesse est, ex cogitatione status post mortem futuri. Nam si dulce nunc vivere est, cui poterit tunc esse dulce non vivere amplius, sed vixisse? Quanto facilius certiusque est sibi quemque credere, atque argumentum securitatis post mortem futuræ repetere ex ea quæ ortus sui initia antecessit?

Notæ.

7. *Promissa Democrito.*] Respicit ad ea Varronis verba περὶ ταφῆς. *Quare Heraclides Ponticus plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritus, qui ut in melle servarent: quem si vulgus secutus esset, peream, si centum denariis calicem mulsi emere possemus.*

8. *Iterari vitam.*] Dementiæ est, inquit, existimare, mortem quæ vitæ finis est, vitæ alterius esse principium.

9. *Duplicat obitus.*] Duplicant illi, inquit, mortis dolorem, qui sensum nobis post mortem superesse autumant: quoniam angemur etiam æstimatione status post futuri, præteritæ vitæ memoriam molestam nobis fore mortuis reputantes: quandoquidem si dulce est vita frui, dulce esse nequit vixisse, hoc est, ea dulcedine perfunctum esse, seque non amplius vivere, intelligere. Qui vero animam mortalem rentur, dolorem mortis sentiunt, præsentis tantum temporis æstimatione: post mortem enim, nullo manente sensu, hujuscemodi dolore se carituros intelligunt. Ita fere Pellicerius.

10. *Ac specimen.*] Atque ad securitatem animi sui, existimare id se fore post obitum, quod ante ortum fuit. Ita impie Seneca, epist. 5. *Hoc erit post me, quod ante me fuit. Antegenitali* novo vocabulo utitur ex re ipsa facto, ad id significandum, quod ante nos genitos accidit. Sic Maro *antemalorum*, figurate dixit, pro *malorum anteactorum*, sive præteritorum.

Sect. LVII. 1. *Ceres.*] Virgilius lib. 1. Georg. vers. 147.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit: cum jam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent sylvæ, & victum Dodona negaret.

Ovidius pariter lib. 5. Metamorph. v. 341.

Prima Ceres unco glebam dimovit aratro:
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris:
Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.

Translatis aliunde seminibus, ut ait Isidorus lib. 17. Orig. cap. 3. prima frugibus uti cœpit in Græcia.

molere & conficere in Attica, [2] & alia in Sicilia : ob id Dea judicata. [3] Eadem prima leges dedit : ut alii putavere, Rhadamanthus. Litteras ſemper arbitror [4] Aſſyrias fuiſſe : ſed alii apud Ægyptios a Mercurio, [5] ut Gellius : alii [6] apud Syros repertas volunt. Utique in Græciam intuliſſe [7] e Phœnice Cadmum [8] ſedecim numero. Quibus Trojano bello Palamedem adjeciſſe quatuor hac figura ΘΞΦΧ. Totidem poſt eum Simonidem [9] Melicum, ΖΗΨΩ. quarum omnium vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles x. & VIII. priſcas fuiſſe : ΑΒΓΔΕΖΙΚΛΜΝΟΠΡΣΤΥΦ : & duas [10] ab Epicharmo additas ΘΧ, quam a Palemede mavult. Anticlides in Ægypto inveniſſe quendam nomine Menona tradit, XV. annis ante [11] Phoroneum antiquiſſimum Græciæ regem : idque monumentis approbare conatur. E diverſo Epigenes, apud Babylonios [12] CCCCLXX. annorum M. obſervationes ſiderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, gravis auctor in primis :

Notæ.

2. *Et alia in Sicilia.*] Hoc eſt, ut Pellicerius ait in Notis MSS. alia præter molere & conficere, in Sicilia docuit, velut arare, ſerere, metere : vel quod minus reor, alia Ceres præter Atticam : ſi forte Cererem Hennenſem mulierem notat, de qua Jul. Firmicus, lib. de errore prof. Relig. pag. 24. Vide Notas & Emend. num. CLVI.

3. *Eadem prima leges.*] Vide quæ de Theſmophoriis dicturi ſumus, lib. 24. ſect. 38.

4. *Aſſyrias fuiſſe.*] Hoc eſt, ut ego interpretor, Hebræas veteres, ſive Samaritanas : Aſſyria enim ab Hebræis primum cœpta eſt coli.

5. *Vt Gellius.*] Adde & Hyginum, fab. 277. ſub finem, fol. 53.

6. *Apud Syros.*] Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 307. οἱ δὲ Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους λέγουσι. Nempe eadem Syria, & Phœnicen olim, & Aſſyriam complectebatur, ut dictum eſt lib. 5. ſect. 13.

7. *E Phœnice.*] Phœniciis characteribus olim omnes & Chananæi uſi ſunt, & Hebræi : & adhuc Samaritani utuntur : neque alii in uſu fuerunt, a temporibus Moſis uſque ad excidium templi, ut recte Scaliger monuit in Euſeb. ad annum orbis 1617. Hinc Timo apud Sextum Pyrrhonium, adverſ. Mathem. pag. XI. Φοινικὰ σήματα Κάδμου litteras appellat. Et Lucanus, lib. 3. verſ. 220.

Phœnices primi (famæ ſi credimus) auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Plinio ſubſcribit & Tacitus lib. XI. Annal. pag. 158.

8. *Sedecim numero.*] Infinitas ſcriptorum rixas de litterarum inventoribus, numeroque ac forma earum quas quiſque invenerit, neque eſt otii, neque inſtituti noſtri hoc loco exſcribere. Collegit iſta incredibili diligentia, atque operam noſtram antevertit Hermannus Hugo, e Soc. noſtra, ſingulari opere, de prima ſcribendi origine, & rei litterariæ antiquitate, cap. 3.

9. *Melicum.*] Vim hujus vocis aperuimus libri hujus ſect 24. Eadem de Simonide refert Hyginus fab. 277. Hæſitare Tzetzes videtur, Simonidine Ceo, an alteri Samio hæc tribuenda ſint, Chiliad. 12. hiſt. 398. v. 13.

10. *Ab Epicharmo.*] Hyginus item loc. cit. Diſcrepat Tzetzes, loc. cit. v. 49.

11. *Phoroneum.*] Φορωνεὺς Iſaaci Abrahæ F. temporibus floruit.

12. *CCCCLXX. annorum M.*] Vide Notas & Emend. num. CLVII.

qui minimum, Berosus & Critodemus, [13] CCCCXC. annorum. Ex quo apparet æternum litterarum usum. In Latium eas attulerunt [14] Pelasgi.

[15] Laterarias, ac domos constituerunt primi [16] Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro domibus. Gellio Doxius [17] Cæli filius, lutei ædificii inventor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. [18] Oppidum Cecrops a se appellavit Cecropiam, quæ nunc est arx Athenis. Aliqui Argos a Phoroneo rege ante conditum volunt: quidam & Sicyonem. Ægyptii vero multo ante apud ipsos Diospolin. Tegulas invenit Cinyra [19] Agriopæ filius, & metalla æris, utrumque in insula Cypro: Item forcipem, [20] martulum, vectem, incudem. Puteos Danaus, ex Ægypto advectus [21] in Græciam,

NOTÆ.

13. *CCCCXC.*] Ita MSS. omnes. Editi, CCCCLXXX. tantum.

14. *Pelasgi.*] Quos in Italiam commigrasse vidimus, lib. 3. sect. 8. Tacitus lib. XI. Annal. pag. 159. *At in Italia Etrusci ab Corinthio Demarato: Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt.* Vide etiam Hyginum, fab. 277.

15. *Laterarias.*] Ita plane MSS. omnes, præter unum, qui *litterarias* habet errore manifesto. Vt ærarias, ferrarias, aurarias, argentarias, loca ea dicimus, unde æs, ferrum, aurum, argentum effoditur: sic forte etiam ubi lateres fiunt, laterariæ erunt. Alioqui lateritias domos recepto vocabulo dixisset Plinius. Nam domos lateritias passim legimus: laterarias ubi legerim, in præsentia non succurrit.

16. *Euryalus.*] Ita sane MSS. omnes. Verum apud Pausan. in Attic. lib. 1. Ἀγρόλας vocatur, nisi sit mendum in nomine. Arcem Athenarum muro cinxisse is dicitur cum Hyperbio. Τῇ δὲ ἀκροπόλει ... περιβαλεῖν τὸ λοιπὸν λέγεται τοῦ τείχους Πελασγοὺς ... φασὶ γὰρ Ἀγρόλαν καὶ Ὑπέρβιον. Nisi forte ab istis arcis conditoribus diversi sint οἰκοδομητικῆς auctores, quos Plinius nunc commemorat.

17. *Cæli filius.*] Forte *Cælii*: Nam a Latino scriptore Latinum nomen efferri suspicor.

18. *Oppidum Cecrops, &c.*] Isidorus lib. 15. Orig. cap. 1. hæc de Cecrope, Cecropiaque arce, totidem verbis habet. Et Anonymus, lib. de Incredibilibus, pag. 97.

19. *Agriopæ.*] Hanc vocem unde, aut qua arte Plinii editores extuderint, nondum scio. MSS. omnes, *Agricolæ* exhibent.

20. *Martulum.*] Id est, malleolum. Ita MSS. omnes. Veteres tamen etiam marculum dixêre: Martialis lib. 12. Epigr. 57.

Ærariorum marculi die toto.

Isidor. lib. 19. Orig. cap. 17. *Marcus, malleus major: marcellus, mediocris: marculus, malleus pusillus.* At Caper Grammaticus, lib. extremo de Orthogr. martulum a Marte deducit.

21. *In Græciam, quæ.*] Hoc est, in eam Græciæ partem, quæ prius Ἄργος δίψιον, quasi siticulosa, ob aquarum penuriam vocabatur. Unde vulgatum erat illud poëtæ nescio cujus, quem Strabo laudat lib. 8 pag. 370.

Θεοὶ δ' αὖ θέσαν Ἄργος ἄνυδρον,
Lympharum expertes Argos superi posuerunt.

Et Homericum illud, Iliad. δ. v. 171.

Πολυδίψιον Ἄργος ἱκοίμην.

Post Danaï vero tempora, qui arcem Argivorum condidit, putei ibi frequentes fuere, ut auctor est idem Strabo, pag. 371. quos alii volunt a Danaï filiabus esse perfectos, adducto eo carmine, quod ille ipse recitat:

Ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναοὶ θέσαν Ἄργος ἔνυδρον.
Argos aquis vacuum, Danaæ fecere redundans.

quæ vocabatur Argos Dipſion. 22 Lapicidinas Cadmus 23 Thebis, aut, ut Theophraſtus, in Phœnice. Thraſon muros. Turres, ut Ariſtoteles, 24 Cyclopes: Tirynthii, ut Theophraſtus. 25 Ægyptii textilia: 26 inficere lanas Sardibus Lydi. Fuſos 27 in lanificio Cloſter filius Arachnes: 28 linum & retia 29 Arachne. Fulloniam artem Nicias Megarenſis. Sutrinam 30 Tychius Bœotius. 31 Medicinam Ægyptii

NOTÆ.

22. *Lapicidinas.*] Ita Reg. 2. & a cædendis lapidibus ita vocem hanc fingi multo verius videtur. Reg. tamen 1. Pariſ. & Chiffl. *lapidicinas.* Porro de Cadmo inventore, adſtipulatur Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 307. Κάδμος γὰρ ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρε.

23. *Thebis.*] Scilicet Ægyptiis.

24. *Cyclopes &c.*] Non illi Monoculi Siculi, non Vulcani ſocii, ſed fabri periti, de quibus Strabo lib. 8. pag. 372. cum carmen illud ex Homeri catalogo recitaſſet Iliad. β. v. 559.

> Οἵ δ' Ἄργος τ' εἶχον, Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν,
> *Argos qui tenuêre, & qui Tyrinthia clauſtra.*

Tirynthe, inquit, ad excurſiones faciendas arcem occupaſſe Prœtus videtur: & cinxiſſe eam mœnibus, opera atque arte Cyclopum. Septem hi numero fuerant, γαστερόχειρες, hoc eſt, *ventrimani* dicti, quoniam ſuo labore victitarent. Argiva præterea mœnia appellat arces Cyclopum Statius in Theb. lib. 1. v. 251. ſicuti Seneca in Herc. Furente, act. 4. ſive verſu 996. mœnia Mycenarum. De Tirynthe oppido diximus lib. 4. cap. 5. Vide Notas & Emend. num. CLVIII.

25. *Ægyptii textilia.*] Martianus lib. 2. pag. 39. *Iſis in Ægyto lini uſum ſementemque monſtravit.* Minervæ Nili Regis filiæ inventum hoc adſcribit Julius Firmicus, lib. de prof. relig. pag. 49. *Quinque Minervas*, inquit, *fuiſſe legentibus nobis tradit antiquitas. Vna eſt Vulcani filia, quæ Athenas condidit .... Fuit alia in Ægypto, Nili Regis filia, textrinæ artis magiſtra, &c.* Permiſcent omnia poëtæ, cum nendi texendique artem, aliaſque diſciplinas ab una Pallade inſtitutas volunt. Eo præterea artificio inſignem fuiſſe Παθυμίαν Ægyptium, ſcribit Athenæus lib. 2. pag. 48.

26. *Inficere lanas.*] Vide Notas & Emendationes num. CLIX.

27. *In lanificio.*] Lanificii uſum primos Athenienſes docuiſſe tradit Juſtinus lib. 2. cap. 6. pag. 26.

28. *Linum.*] An lini ſegetem intelligit, ex qua conficiuntur retia? an linum pro verriculo, ſeu piſcatorio reti dixit, ut Virgil. lib. 1. Georg.

> *Pelagoque alius trahit humida lina:*

Retia vero, pro caſſibus quibus detinentur feræ? An lineam ſcribi ſatius fuerit, qua piſces capiuntur, aut qua terrentur cervi: quemadmodum Martialis, lib. 3. Epigr. 58.

> *Tremulave captum linea trahit piſcem,*

Et Nemeſianus, in Cynegetico, pag. 174.

> *Linea quin etiam magnos circumdare ſaltus*
> *Quæ poſſit, volucreſque metu concludere prædas.*

Quo ſenſu & linum uſurpat idem, pag. 175.

> *Namque urſos, magnoſque ſues, cervoſque fugaces,*
> *Terrificant, linique vetant tranſcendere ſeptum.*

29. *Arachne.*] Lyda puella, quæ cum Pallade texendi certamen iniiſſe dicitur. Vide Ovidium in Metam. initio libri ſexti. Juvenalis Satyra 2. v. 56.

> *Vos tenui prægnantem ſtamine filum*
> *Penelope melius, levius torquetis Arachne.*

30. *Tychius Bœotius.*] Vide Notas & Emend. num. CLX.

31. *Medicinam.*] Ab Api Ægyptio inventam ſcribit Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 307. ab Æſculapio deinde amplificatam. Vide & Suidam, verbo Γράμματα.

apud ipſos volunt repertam: alii [32] per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam a [33] Chirone, Saturni & Philyræ filio.

Æs conflare & temperare, Ariſtoteles Lydum [34] Scythen monſtraſſe, [35] Theophraſtus Delam Phrygem putat. [36] Ærariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas. [37] Ferrum Heſiodus in Creta eos, qui vocati ſunt [38] Dactyli Idæi. Argentum invenit [39] Erichthonius Atheniensis: ut alii, [40] Æacus. Auri metalla & conflaturam, Cadmus Phœnix [41] ad Pangæum montem: ut alii, [42] Thoas & Eaclis in Panchaïa: aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inventionem [43] ex melle aſſignat. Plumbum ex Caſſiteride inſula primus apportavit [44] Midacritus. [45] Fabricam ferream invenere Cyclopes. [46] Figlinas

Notæ.

32. *Per Arabum.*] Ἀσκληπιὸν Apollinis & Coronidis F. appellat Hyginus, fab. 161. & 202. atque Homerus ipſe laudatus a Pindari ſcholiaſte, pag. 218.

33. *Chirone.*] Hyginus fab. 274. *Chiron Centaurus Saturni F. artem medicinam Chirurgicam ex herbis primus inſtituit. Apollo artem ocularium medicinam primus fecit. Tertio autem loco Aſclepius Apollinis F. clinicen reperit.* Vide Notas & Emend. num. CLXI.

34. *Scythen.*] Id nomen viri proprium fuit: patriæ, Lydus. Ariſtoteli ſubſcribit Heſiodus apud Clem. Alex. lib. 1. Strom. pag. 307. ὡς ἦ ὁ Ἡσίοδός, Σκύθης.

35. *Theophraſtus.*] Libro ſingulari, quem περὶ εὑρημάτων *De rebus inventis* inſcripſerat, cujus meminere Laërtius, Clemens Alex. aliique.

36. *Ærariam fabricam.*] Artem ex ære vaſa, ceteraque ſimilia fabricandi. Sic paulo poſt fabricam materiariam, ferreamque dicit.

37. *Ferrum Heſiodus.*] Clemens Alex. loc. cit. Κέλμις καὶ Δαμναμεὺς οἱ τῶν Ἰδαίων Δάκτυλοι, πρῶτοι σίδηρον εὗρον ἐν Κύπρῳ. Euſebius lib. 10. Præpar. pag. 475. ubi hic locus Clementis exſcribitur, alterum ex iſtis Δαμναμενέα vocat, recte. Heſiodo Sophocles adſtipulatur apud Strabonem lib. 10. pag. 473.

38. *Dactyli.*] Tres Dactylos uno verſu complexus eſt auctor Phoronidis fabulæ, apud Schol. Apollonii,

Κέλμις, Δαμναμενεύς τε μέγας, καὶ ὑπέρβιος Ἄκμων.

Quod tamen quinque fuerint fratres, a digitorum numero, quos δακτύλους Græci vocant, prius nomen invenêre: poſterius ab Ida monte, quem incolebant. Teſtis eſt Strabo proxime laudatus.

39. *Erichthonius.*] Hyginus fab. 274. *Indus rex in Scythia argentum primus invenit, quod Erichthonius Athenas primum attulit.* Aliter Caſſiodorus, lib. 4. var. epiſt. 34. *Primi dicuntur aurum Æacus, argentum Indus rex Scythiæ reperiſſe.*

40. *Æacus.*] Ita Reg. 1. 2. At Colb. 1. 2. Pariſ. & Turnebus, *Caacus*: male, uti ex Caſſiodoro liquet proxime appellato.

41. *Ad Pangæum.*] Totidem verbis Clemens Alex. l. 1. Strom. p. 307. Κάδμος γὰρ ὁ Φοίνιξ . . . μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγγαιον ἐπενόησεν ὄρος.

42. *Thoas & Eaclis.*] Vide Notas & Emend. num. CLXII.

43. *Ex melle.*] Ita reſcripſimus ex MSS. ante laudatis, cum editi libri præferant, *& mellis.*

44. *Midacritus.*] Forte, *Midas Phrygius.* Vide Notas & Emendationes num. CLXIII.

45. *Fabricam ferream.*] Ita MSS. omnes: non, ut vulgo editi, *ferrariam.*

46. *Figlinas.*] Officinæ hæ ſunt, in quibus ex creta, argillave, fit aliquid, a fingendo.

47 Corœbus Atheniensis. 48 In iis orbem Anacharsis Scythes: 49 ut alii, Hyperbius Corinthius. 50 Fabricam materiariam Dædalus, & 51 in ea serram, asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam: 52 normam autem, & libellam, & tornum, & clavem 53 Theodorus Samius. Mensuras & pondera, 54 Phidon Argivus: aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem e silice Pyrodes Cilicis filius: eundem asservare 55 in ferula, Prometheus.

Vehiculum cum quatuor rotis Phryges: 56 Mercaturas Pœni. Cultu-

NOTÆ.

47. *Corœbus.*] Græcis Κόροιβος. Is artem invenit: inventam exercuit Chalcosthenes, & ab ejus officina Athenis loco nomen inditum, Κεραμεικός, ut docet Plinius lib. 35. sect. 45. Vide Athen. lib. 1. pag. 28.

48. *In iis orbem.*] Seneca Epist. 90 pag. 398. *Anacharsis, inquit Posidonius, invenit rotam figuli, cujus circuitu vasa formantur.* Laërtius, in vita Anacharsidis, pag. 27. εὗρε δὲ καὶ κεραμικὸν τροχὸν, &c. Suidas his adstipulatur, pag. 257. Strabo vero lib. 7. pag. 209. τροχὸν κεραμέως notum fuisse Homero demonstrat, qui Anacharside antiquior fuit.

49. *Vt alii, Hyperbius.*] Fuit hæc Theophrasti sententia, libro antea laudato περὶ εὑρημάτων, ut auctor est Pindari scholiastes, in Olymp. ode 13. pag. 113. Θεόφραστος δὲ, inquit, ἐν τῷ περὶ εὑρημάτων, Ὑπέρβιον τὸν Κορίνθιον φησὶν εὑρηκέναι τὴν τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ μηχανήν.

50. *Fabricam materiariam.*] Ita Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. &c. At Reg. 2. & Tolet. *Fabrica materiam.*

51. *In ea serram.*] Isidorus lib. 19. Orig. cap. 19. & Hyginus fab. 274. serræ inventorem Perdicem faciunt Dædali ex sorore nepotem: a Dædalo ex invidia præcipitem actum e turri. Hunc vero, non Phœnicem, sed Τάλων vocat Diodorus Sic. lib. 4. pag. 277. inventoremque ait fuisse serræ, rotæ figularis, torni, ac reliquæ materiariæ fabricæ. Ovidius lib. 8. Metamorph. v. 244. rem signavit carmine: nomen non adnotavit: ex sorore Dædali nepotem tantum fuisse ait:

Ille etiam medio spinas in pisce notatas
Traxit in exemplum, ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes, & serræ repperit usum
Primus, &c.

Quare suspicari merito quis possit, num pro *Dædalus*, *Talos* legi in Pliniano contextu oporteat.

52. *Normam autem.*] A Pythagora Samio esse inventam scribit Vitruvius lib. 9. cap. 2. pag. 175. forte pro *Theodoro Samio.*

53. *Theodorus Samius.*] Quem præterea æris ferrique conflandi repertorem fuisse auctor est Pausanias in Lacon. & Arcad. Vide lib. 34. sect. 19. num. 22.

54. *Phidon.*] Φείδων ὁ Ἀργεῖος Straboni lib. 8. pag. 358. μέτρα ἐξεῦρε καὶ σταθμούς. Idem habent Oxoniensia marmora, pag. 157. Pollux, Herodotus, aliique.

55. *In ferula.*] E silice ignem excussum excipere medulla ferulæ, ναρθηκος, exsiccata. Ferula quid sit dicemus in opere de herbis, & fruticibus.

56. *Mercaturas.*] Quæ navigatione fierent. Alioqui emere præcise ac vendere Liber Pater initio capitis hujus instituisse dicitur. Dionysius, de Pœnis:

Πρῶτοι δ' ἐμπορίης ἁλιδινέος ἐμνήσαντο.

Miscuerunt primi infido commercia Ponto.

Pomponius Sabinus, in lib. 1. Æneïd. *Phœnices condidere Tyrum in mari, propter merces, primi mortalium negotiatores in marina alea.* Ita fere Schefferus, lib. 1. de militia nav. cap. 1. pag. 10. Sed vim, opinor, affert orationi Plinianæ, in qua de terrestribus tantum inventis nunc agitur, publicisque & longinquis per vehicula, de quibus proxime dictum est, mercaturis.

ras vitium & arborum [57] Eumolpus Atheniensis. [58] Vinum aqua misceri Staphylus Sileni filius. Oleum [59] & trapetas Aristæus Atheniensis. Idem mella. Bovem & aratrum [60] Buzyges Atheniensis: [61] ut alii, Triptolemus.

[62] Regiam civitatem Ægyptii, [63] popularem Attici, [64] post Theseum. Tyrannus primus fuit [65] Phalaris Agrigenti. Servitium invenere Lacedæmonii. [66] Judicium capitis in Areopago primum actum est. [67] Prælium Afri contra Ægyptios primi fecere fustibus, quos vocant [68] phalangas.

NOTÆ.

57. *Eumolpus.*] Qui cum Thracibus popularibus suis Atticam obtinuit, Strabone teste lib. 7. pag. 321. Hinc Atheniensis dicitur, cum Thrax ortu fuerit.

58. *Vinum aqua.*] Vini diluendi ac temperandi modum Bacchus edocuit, indeque factum ut homines recti incederent, qui prius curvi ob meri potum: unde & ara Baccho Recto, Ὀρθοῦ Διονύσου, statuta, si Philochoro credimus, apud Athen. l. 2. pag. 36. Staphylum scriptorem auctor est idem Athenæus pag. 45. litteris mandasse, vini diluendi modum a Melampode primo inventum esse. Theopompum vero scripsisse, Midam Phrygem fontem diluisse vino, cum Silenum ebrium capere vellet. Staphylum Dionysi F. facit Apollodorus lib. 1. de Diis, pag. 53. Thesei, Plutarchus in Theseo, pag. 9. In tanta dissensione opinionum, quid certo sequar, non habeo.

59. *Et trapetas.*] Varro lib. 4. de ling. Lat. pag. 34. *Trapetes vocantur molæ oleariæ, a terendo, nisi Græcum est, ut molæ a molendo.* Unde Virgilius, lib. 2. Georg. v. 519.

Venit spes: teritur Sicyonia bacca trapetis.

Astipulatur Plinio Diodorus lib. 4. Bibl. pag. 281. de olei mellisque inventu: Nonnus item lib. 13. Dionys. pag. 366. Uterque Cyrene in Libya natum Aristæum refert, sed Græcis parentibus, Apolline & Cyrene.

60. *Buzyges.*] Sive is Hercules fuerit, sive Epimenides, a jungendis bubus nomen id illi factum. Suidas, pag. 566. Βουζύγης, ὁ Ἡρακλῆς. Hesychius, pag. 196. Βουζύγης, ἥρως Ἀττικός, ὁ πρῶτος βοῦς ὑπὸ ἄροτρον ζεύξας. ἐκαλεῖτο δὲ Ἐπιμενίδης. In Vaticana Proverbiorum Græcorum appendice, cent. 1. Prov. 21. Ὁ Βουζύγης Ἀθήνησιν, οὗ τὸ ἱερὸν ἄροτρον &c.

61. *Vt alii, Triptolemus.*] A Cerere matre edoctus. Hygin. fab. 277. *Ceres boves domare, & alumno suo Triptolemo fruges serere demonstravit.* Verum antiquior Moses de agricultura leges tulit, quas ex sacris paginis collegit Bochartus parte 1. lib. 2. de animal. cap. 32. p. 310. Ex Plinio exscripsit hæc Isidorus lib. 17. cap. 1.

62. *Regiam civitatem.*] Hoc est, communitatem, cui rex præsit: quam μοναρχίαν Græci appellant.

63. *Popularem.*] Δημοκρατίαν vocant.

64. *Post Theseum.*] Expulso Theseo. Vide Notas & Emend. num. CLXIV.

65. *Phalaris.*] Olymp. LII. cœpit, teste Suida. Temporibus Servii Tullii Romanorum Regis.

66. *Judicium capitis.*] Subscribit Ælianus lib. 3. Var. hist. cap. 38.

67. *Prælium Afri.*] Hygin. fab. 274. *Afri & Ægyptii primum fustibus dimicaverunt: postea Belus Neptuni F. gladio belligeratus est: unde bellum est dictum.* Nugæ. Cassiodorus lib. 1. Var. ep. 30. pugnam a pugnis, a Belo bellum appellatum esse, non minus leviter credidit.

68. *Phalangas.*] Hesychius: Φαλάγγια, στρογγύλα ξύλα, καὶ σύμμετρα. Scholiastes Apollonii, ad lib. 2. Argon. v. 845. Φάλαγξ δὲ, τὸ ἐπιμῆκες καὶ στρογγύλον ξύλον. Latini etiam Palangas dixere. Quid eæ sint, Nonius ex Varrone docet: *Palangæ dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, vel cum ad litora subducuntur: unde etiam nunc Palangarios dicimus, qui aliquid oneris fustibus transvehunt.*

[69] Clypeos invenerunt Prœtus & Acrisius inter se bellantes, sive Chalcus Athamantis filius. Loricam Midias Messenius. [70] Galeam, gladium, [71] hastam Lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcum & sagittam Scythen Jovis filium, alii sagittas Persen Persei filium invenisse dicunt: lanceas Ætolos, jaculum cum amento [72] Ætolum Martis filium. Hastas velitares [73] Tyrrhenum: [74] Pilum Penthesileam Amazonem: securim, Pisæum: venabula, & in tormentis [75] scorpionem Cretas: catapultam [76] Syros: Phœnicas ballistam & [77] fundam. [78] Æneam tubam, Pisæum Tyrrhenum. [79] Testudines Artemonem Clazomenium. [80] Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis, Epeum ad Trojam. Equo vehi [81] Bellerophontem. Frenos & strata equorum [82] Pelethronium. [83] Pugnare ex equo

NOTÆ.

69. *Clypeos.*] Totidem verbis Apollodorus lib. 2. de Diis, pag. 85. Ἀκρίσιος καὶ Προῖτος.... πολεμοῦντες εὗρον ἀσπίδας πρῶτοι. Fratres hi fuêre: & iidem Argivorum reges. Acrisii filia Danaë, ex qua Perseus.

70. *Galeam, gladium.*] Intellige Laconum hæc propria: galeam Laconicam, gladiumque Laconicum. Nam suam quoque galeam habuere Bœoti, Corinthii, Paphlagones. Gladii vero seu pugionis Laconici brevitatem ostendit Plutarchus in Lycurgo, pag. 51. ἐγχειρίδια appellans μαχαίρας Λακωνικάς.

71. *Hastam Laced.*] Peculiarem scilicet: qualis vero ea fuerit, statuere haud ita proclive est. Hinc illud Gregorii Naz. dictum, epist. 139. ad Themistium: Σπαρτιάτας ἡ λόγχη γνωρίζει, *Spartanos hasta notos facit.*

72. *Ætolum Martis.*] Ætolum Endymionis F. facit Apollod. lib. 1. de Diis, pag. 29. a quo Ætoliæ nomen.

73. *Tyrrhenum.*] De eo mox iterum. De hastis velitaribus, sic appellatis, quod ad velites, hoc est, levis armaturæ milites eæ pertinent, Livius lib. 26. pag. 280. *Et septena jacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest.*

74. *Pilum.*] Vide Notas & Emend. num. CLXV.

75. *Scorpionem.*] Vitruvius catapultæ & scorpionis eandem ait esse rationem: catapultis, sagittas: ballistis, saxa mitti. Cæsar tamen lib. 2. bell. civil. & catapultis saxa, & ballistis sagittas missas significat. Scorpionem Marcellinus prolixe describit, lib. 23. proximo post initium.

76. *Syros.*] Vide Notas & Emend. num. CLXVI.

77. *Fundam.*] Strabo lib. 8. pag. 357. ab Ætolis repertam scribit.

78. *Æneam tubam.*] Hyginus, fab. 274. *Tyrrhenus, Herculis F. tubam primus invenit.* Clemens Alex. apud Euseb. lib. 10. Præpar. pag. 475. Τυῤῥηνοὶ δὲ σάλπιγγα ἐπενόησαν. Ita quoque Athenæus lib. 4. pag. 184. Inde *tuba Tyrrhenum melos dicitur*, ut notat idem Hyginus.

79. *Testudines.*] Militares intelligit, oppugnandis olim idoneas oppidis, de quibus Lipsium vide.

80. *Equum.*] Inde equi Trojani fabula. Machina ea muralis fuit, quæ postea aries appellata est. De ejus forma vide Vegetium, Lipsiumque. Ferramenta quibus equum ligneum Epeus fabricatus erat, Metapontini ostentabant, ut auctor est Justinus lib. 20. cap. 2. Virgilius in 2. Æneïdos,

Et ipse doli fabricator Epeus.

81. *Bellerophontem.*] Pegasi conscensorem, Glauci F. a Deucalione sextum: Vixit Aode judiciarium munus apud Hebræos exercente.

82. *Pelethronium.*] Regem Lapitharum. Vide Notas & Emendationes num. CLXVII.

83. *Pugnare ex equo.*] Non adversus homines in prælio, meo quidem judi-

Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. [84] Bigas prima junxit Phrygum natio, quadrigas [85] Erichthonius. Ordinem exercitus, signi dationem, [86] tesseras, vigilias Palamedes invenit Trojano bello. [87] Specularum significationem, eodem Sinon. Inducias [88] Lycaon. [89] Fœdera Theseus.

[90] Auguria ex avibus Car: [91] a quo Caria appellata. Adjecit ex ceteris animalibus Orpheus. [92] Aruspicium Delphus, ignispicia

NOTÆ.

cio: nam hoc Thessalorum invento vetustius reor: sed contra tauros in venatione, in monte Pelio, unde Centaurorum nomen acceperunt: ut Palæphatus scribit, cap. 3. de Centauris.

84. *Bigas prima.*] Ita M S S. non *primum*. Plinii auctoritati Polydorus adjungit & Probum. *Bigas primum*, inquit, lib. 2. cap. 12. pag. 112. *Phrygum natio junxit, ut Probus & Plinius auctores sunt.* M. Valerium Probum, credo, intelligit, cujus est liber qui *Instituta Artium* inscribitur: sed nullum ejus rei vestigium in eo opere toto, aliisve. Magna laus alioqui fuit olim equorum Phrygiscorum, seu Phrygiæ: de quibus uberrime Gothofredus in Cod. Theod. lib. 6. tit. 4. de Prætoribus & Quæst. lib. 19. pag. 57.

85. *Erichthonius.*] In Græcia scilicet, ut ait Euseb. in Chron. pag. 79. Habuere enim ante eum Ægyptii, ut ex sacris paginis constat. Ælianus lib. 3. Var. hist. cap. 38. Ἵππους ἔζευξε πρῶτος Ἐριχθόνιος. Virgil. lib. 3. Georg. v. 113.

Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Jungere equos, rapidisque rotis insistere victor.

Vixit Erichthonius Mosis fere temporibus, aut paulo post: Danao æqualis fuit, cujus ætas incidit in Josue initia.

86. *Tesseras.*] Non ludicras, ut Dalecampius post Hadr. Junium putavit: quanquam & has idem Palamedes invenisse fertur, quas Palamediacos calculos Cassiodorus appellat, lib. 8. Var. ep. 31. Sed militares, quas Græci συνθήματα & σύμβολα vocant, sive signa bellica, de quibus Virgilius l. 7. Æneïd. v. 637.

It bello tessera signum.

87. *Specularum.*] Ita M S S. omnes, non ut ante nos editi, *Specularem*.

88. *Lycaon.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & editi omnes ante Dalecampium, qui *Lycanor* substituere maluit. Lycaonem agnoscit & Polydorus, lib. 2. cap. 15. pag. 123. Sunt autem induciæ, ut idem monet, ex Gellio, lib. 1. Noct. Attic. pactum quoddam & cessatio pugnæ, manente tamen bello.

89. *Fœdera Theseus.*] Diodorus lib. 5. pag. 341. Mercurio assignat: alii aliis. Vide Polydorum loc. cit.

90. *Auguria ex avibus.*] Atqui mox subjungit *auspicia avium Tiresiam invenisse*. Cave credas quod credidit Pintianus, ab auspiciis auguria non differre: Festo enim si credimus, ab avium garritu est augurium: ab ave spécienda auspicium: veteribus, quod nunc *aspicio* dicimus olim *specio* sine præpositione *ad* dicentibus. Phrygibus hæc auguria Clemens Alex. attribuit, lib. 1. Strom. pag. 306. Caribus divinationem ex astris.

91. *A quo Caria.*] Stephanus p. 357. Καρία, ἡ χώρα. Τὸ ἐθνικὸν, Κάρ, ὁμώνυμος τῷ οἰκιστῇ.

92. *Aruspicium.*] Reg. 2. & codices duo Pintiani, cum Chiffl. legunt *Aruspicam*, haud pœnitenda lectione. Hujus loci sententia est: Primus Delphus ovium ac boum, aliorumque quadrupedum exta inspiciendo, monstravit aruspicam: Amphiaraus ignispicam, hoc est, genus illud divinationis, quod ex igne sumitur, quam Græci dixêre πυρομάντειαν. Tiresias vero ex avium quoque extis significationem accipiens, promovit aruspicæ terminos, propagavitque. Nam quod avium quoque exta aru-

[93] Amphiaraus, auspicia avium Tiresias Thebanus. Interpretationem ostentorum [94] & somniorum Amphictyon. [95] Astrologiam Atlas Libyæ filius: ut alii, Ægyptii: ut alii, Assyrii. [96] Sphæram in ea Milesius Anaximander. Ventorum rationem [97] Æolus Hellenis filius.

[98] Musicam Amphion. [99] Fistulam & [100] monaulum Pan Mercurii: [101] obliquam tibiam Midas in Phrygia: [102] geminas tibias Marsyas in eadem gente, [103] Lydios modulos Amphion; Dorios [104] Thamyras Thrax: Phrygios Marsyas Phryx: Citharam Amphion: ut alii, Orpheus: [105] ut alii, Linus. [106] Septem chordis additis Terpander. Octa-

NOTÆ.

pices observarent, indicat Cicero, dum disciplinam eorum refellit, lib. 2. de Divin. pag. 223. *Non dicam gallinaceum fel, sunt enim qui vel argutissima hæc exta esse dicant, &c.*

93. *Amphiaraus.*] De Amphiarao & Tiresia, multa præclare idem Cicero, lib. 1. de Divin. pag. 192.

94. *Et somniorum.*] Divinationem per somnia Telmissensibus in Caria attribuit Tatianus orat. contra Græcos, pag. 160. & Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 306.

95. *Astrologiam Atlas.*] Tzetzes in Lycophr. pag. 127. Ἄτλας Μαθηματικὸς ἦν Λίβυς ἀνὴρ. ὃς εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἀνερχόμενος, πρὸς ἀκριβεστέραν κατασκοπὴν τῶν ἀστέρων, &c. *Atlas Mathematicus fuit, vir Libycus, qui in editissimum montem ascendens, ad accuratam siderum contemplationem &c.*

96. *Sphæram.*] Vide quæ de Anaximandri sphæra diximus in Notis & Emend. ad lib. 2. num. X.

97. *Æolus Hellenis.*] Ita Hyginus, fab. 125.

98. *Musicam.*] Plutarchum consule, lib. de Musica, pag. 1129.

99. *Fistulam.*] Hyginus fab. 274. *Pan fistulæ cantum primus invenit.* Hunc idem Mercurii & Penelopes filium fuisse scribit, fab. 224. pag. 46.

100. *Monaulum.*] Μόναυλος fistula est, cui unicus & simplex calamus est: cujus inventorem Mercurium ipsum facit Euphorion, apud Athen. l. 4. pag. 184. Ægyptios, Pollux lib. 4. cap. pag. 190.

101. *Obliquam.*] Φώτιγγα πλαγίαυλον, de qua Athenæus idem, pag. 185. Osiridis inventum esse Ægyptii volunt.

102. *Geminas.*] Vide Athenæum loc. cit. pag. 184. Clem. Alex. lib. 1. Strom. pag. 307. Apollodorum, lib. 1. de Diis, pag. 13. & Plutarch. lib. de Musica, pag. 1132. Tzetzes Chiliad. 1. v. 353.

Μαρσύας Φρὺξ φιλόσοφος εὗρεν αὐλοὺς τὸ πρῶτον.

103. *Lydios modulos.*] Quæ singulorum fuerint horumce modulorum notæ ac discrimina, ex Apuleïo discimus l. 1. Florid. pag. 6. *Tibicen quidam*, inquit, *fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, seu tu velles Æolium simplex, seu Asium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum.*

104. *Thamyras.*] Θαμύρας Plutarcho advers. Epicur. pag. 1093. In Chiffl. cod. *Thamyris*, quod perinde est. Suidas, pag. 1289. Θάμυρις, ἢ Θαμύρας Θρᾷξ. Clem. Alex. loc. cit. Καὶ τὴν Δώριον (μουσικὴν) Θάμυριν ἐπινοῆσαι τὸν Θρᾷκα. Vide quæ de eo diximus in Notis & Emend. ad lib. 4. num. XV.

105. *Vt alii, Linus.*] Suidas tomo 2. pag. 47. Λῖνος .... τῆς λυρικῆς μούσης πρῶτος λέγεται γενέσθαι ἡγεμών, *primus fertur Lyricæ Musæ auctor.* Fuisse hunc Orphei fratrem docet Apollodorus lib. 2. de Diis, pag. 103. Vide præterea Diodorum l. 3. Bibl. pag. 192. 200. & 201.

106. *Septem chordis.*] Pindarus apud Athen. lib. 14. pag. 635. auctor est, Terpandrum Lesbium, primum omnium barbiton invenisse. Coævus Lycurgo is fuit, circa Olympiadum initia. Vide Notas & Emend. num. CLXVIII.

vam Simonides addidit : [107] nonam Timotheus. Cithara ſine voce cecinit Thamyras primus : cum cantu Amphion : ut alii, Linus. [108] Citharœdica carmina compoſuit Terpander. Cum tibiis canere voce Trœzenius [109] Ardalus inſtituit. [110] Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrrhichen [111] Pyrrhus, utramque in Creta.

Verſum heroïcum [112] Pythio oraculo debemus. De poëmatum origine magna quæſtio eſt. Ante Trojanum bellum probantur fuiſſe. [113] Proſam orationem condere Pherecydes Syrius inſtituit, Cyri regis ætate. Hiſtoriam Cadmus Mileſius. Ludos [114] Gymnicos in Arcadia

NOTÆ.

107. *Nonam Timotheus.*] Imo duodecimam, ſi Pherecrati Comico fides, cujus verſus recitat Plutarchus lib. de Muſica, pag. 1141. & 1142. Cicero lib. 2. de Legib. pag. 338. *Illa ſevera Lacedæmon nervos juſſit, quod plures quam ſeptem haberet in Timothei fidibus, inde demi.* Idem refert Athenæus lib. 14. pag. 636. Vixit Timotheus Euripidis vatis, & Philippi Macedonis ætate, ut auctor eſt Suidas, tomo 2. pag. 213. Mileſius idem patria fuit.

108. *Citharœdica.*] Ita Proclus apud Photium, in Bibl. cod. 239. pag. 985. Ea ad numeros modoſque illos fortaſſe pertinent, inquit Pellicerius in Notis M S S. quibus hoc etiam tempore citharœdi modulationes ſuas peculiaribus quibuſdam notis ſignantes deſcribunt, quo ceteri facilius addiſcere poſſint, ac reddere. De Terpandri poëmatibus agit Plutarchus, lib. de Muſica, pag. 1137. Adjuvat Pellicerii conjecturam Clemens Alex. lib. 1. Strom. pag. 308. Μέλος δ' αὖ πρῶτος, inquit, περιέθηκε τοῖς ποιήμασι, τοὺς Λακεδαιμονίων νόμους ἐμελοποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος. *Modos autem poëmatibus primus adjecit, & Lacedæmoniorum leges numeroſis verſibus ſcripſit Terpander Antiſſæus.*

109. *Ardalus.*] Vide Notas & Emendationes num. C L X I X.

110. *Saltationem.*] Edidit Salmaſius in notis ad Spartianum, pag. 51. vetus epigramma antea ἀνέκδοτον, quo palam fit aciem illam in armis ſaltantium, ex viris pariter ac mulieribus componi ſolitam : & buxeis armis, non ex ferro fuiſſe inſtructam. Sed Pyrrhichen ille cum ſaltatione armata confundit, quod & ſcriptores aliqui vetuſti faciunt : Pollux lib. 4. cap. 14. pag. 196. Heſychius, verbo Πυῤῥιχίζειν, aliique. Plinius aperte diſtinguit : Pliniique paraphraſtes Solinus, cap. x 1. pag. 29. Pyrrhichen fuiſſe equeſtrem docet. *Pyrrho repertore*, inquit, *equeſtres turmas prima docuit* (Creta ſcilicet) *laſcivas vertigines implicare.*

111. *Pyrrhus.*] Πύῤῥιχον Κρῆτα vocat Heſychius, loco proxime appellato, aliique. Lacedæmonium Athenæus lib. 14. pag. 630. At Proclus in Chreſtomathia, Diomedes lib. 3. a Pyrrho Achillis F. inventam aïunt, aliique apud Heſychium.

112. *Pythio oraculo.*] Vide quæ de Phemonoë diximus in Auctorum ſyllabo.

113. *Proſam.*] Apuleïus lib. 2. Florid. pag. 17. *Quin etiam Pherecydes Syro ex inſula oriundus, qui primus verſuum nexu repudiato conſcribere auſus eſt paſſis verbis, ſoluto locutu, libera oratione, &c.* Atqui Plinius idem lib. 5. ſect. 31. hanc ipſam laudem Cadmo attribuit : cur igitur modo Pherecydi ? Illud nimirum eſt, quod cum antea ingenii doctrinæque monumenta nonniſi carmine proderent, primus Cadmus Mileſius, jam Halyattis tempore, hiſtoriam, reſque geſtas proſa conſcripſerit : At poſtea Crœſi, Cyrique temporibus primus in Philoſophicis rebus idem Pherecydes præſtitit : quem Laërtius in ejus vita primum fuiſſe ait, qui de natura & Diis ſcripſerit. Strabo lib. 1. pag. 18. tres iſtos ſoluta oratione primos ſcripſiſſe ait, Cadmum, Pherecydem, Hecatæum.

114. *Gymnicos.*] In quibus nudi & peruncti ſe exercebant.

Lycaon: funebres [115] Acastus Iolco: post eum [116] Theseus in Isthmo. Hercules [117] Olympiæ athleticam: [118] Pythus pilam lusoriam: [119] Gyges Lydus picturam in Ægypto: in Græcia vero [120] Euchir Dædali cognatus, ut Aristoteli placet: ut Theophrasto, [121] Polygnotus Atheniensis.

[122] Nave primus in Græciam ex Ægypto Danaus advenit: antea ratibus navigabatur, inventis in mari rubro [123] inter insulas a rege Erythra. Reperiuntur, qui Mysos & Trojanos priores excogitasse in Hellesponto putent, cum transirent adversus Thracas. Etiam nunc in Britannico oceano [124] vitiles corio circumsutæ fiunt: [125] in Nilo ex papyro, & scirpo, & arundine. [126] Longa nave Iasonem primum na-

NOTÆ.

115. *Acastus.*] Acastus Pelei F. Iolco profectus, inter Argonautas numeratur ab Hygino, fab. 14. Qui porro his diversis ludorum generibus vicerint, recenset idem, fab. 273.

116. *Theseus.*] Sisyphum malunt, Corinthiaci Isthmi tyrannum, Pindari scholiastæ, in enarratione argumenti Isthmiorum, pag. 433.

117. *Olympiæ.*] Unde hi ludi Olympici cognominati. Primum eos instituisse Herculem auctores sunt pariter Diodorus lib. 4. Eusebius in Chron. aliique.

118. *Pythus pilam.*] Sphæristicam, sive pilæ ludum quis primum invenerit, magna est varietas sententiarum: Agallis, sive potius, ut habet Suidas, Anagallis Corcyræa Grammatica apud Athen. lib. 1. pag. 14. Nausicaæ Homericæ adscribit: Dicæarchus Sicyoniis: Lacedæmoniis Hippasus, uti & reliquas corporis exercitationes.

119. *Gyges Lydus.*] Vide Notas & Emend. num. C L X X.

120. *Euchir.*] Εὔχειρ Græcis, a dextræ solertia excogitato nomine. Polydorus Virgil. lib. 2. cap. 24. pag. 147. cum hunc Plinii locum exscriberet, pro *Euchire* incaute *Pyrrhum* reposuit.

121. *Polygnotus.*] Qui primus plurimum picturæ contulit, ut dicetur l. 35. sect. 35.

122. *Nave primus.*] Quam quidem navim πεντηκόντορον, quasi quinquagintiremem, a Danao de filiarum numero fuisse appellatam, auctor est Apollodorus lib. 2. de Diis, pag. 79.

123. *Inter insulas.*] Cum enim hæ peranguſtis essent fretis discretæ, facile ratibus adiri poterant. Quæ porro Plinio ratis appellatur, hanc Strabo l. 16. pag. 779. eandem rem narrans, σχεδίαν vocat, hoc est, subitariæ ac tumultuariæ operæ scapham. Sic apud Isidorum Characenum, σχεδίαι καλάμιναι, sunt scaphæ ex arundine, de quibus dictum est sect. 2. hujus libri. Vulgo, *des esquifs.* Sunt nihilominus & aliæ rates, quas Galli *des radeaux* appellamus: de quibus agetur commodius lib. 8. sect. 6. Ratem & alio significatu accepit Varro, lib. 4. de ling. Lat. cum ait, *Ratis dicta navis longa, propter remos, &c.* Vide Notas & Emend. num. C L X X I.

124. *Vitiles.*] Hoc est, vimineæ, ex vimine factæ, & corio deinde obductæ. Solini paraphrasis, cap. 22. *Navigant autem Britanni vimineis alveis, quos circumdant ambitione tergorum bubalorum.* Vitiles dicit a *viere*, quod apud priscos est suere, vel ligare. Sutiles Plinius appellat, a corio circumsuto, lib. 24. sect. 40.

125. *In Nilo.*] Dicemus ea de re lib. 13. sect. 21.

126. *Longa nave.*] Fuit rei nauticæ ediscendæ in primis studiosus Plinius noster, qui classem cum imperio & laude rexit, ut scribit ipsius ex sorore nepos Plinius alter, in epist. ad Tacitum, huic operi præfixa. Longam navem hic appellari eam putem quæ Græcis μονήρης dicitur, uno remorum ordine actuariolum,

vigasse,

vigasse, Philostephanus auctor est : Hegesias [127] Paralum : [128] Ctesias Semiramim : [129] Archemachus Ægæonem. [130] Biremem Damastes Erythræos fecisse : [131] triremem Thucydides Aminoclem Corinthium : quadriremem [132] Aristoteles Carthaginienses : [133] quinqueremem Mnesigiton, Salaminios : sex ordinum Xenagoras Syracusios : ab ea ad [134] decemremem Mnesigiton, Alexandrum Magnum, ferunt instituisse : ad XII. ordines, Philostephanus Ptolemæum Soterem : ad quindecim, Demetrium Antigoni : ad XXX. Ptolemæum Philadelphum : ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est. [135] Onerariam Hippus Tyrius invenit, [136] lembum Cyrenen-

NOTÆ.

une Felouque, quoniam de biremibus, triremibusque, aliisque deinceps ejusdem generis agitur. Sed Iasonis navim, quæ Argonautas expeditione in Colchos susceptа transvexit, fuisse *μονήρεα*, concoquere haud satis commode possum: quanquam Parali, Semiramidis, & Archimachi naves forte ejusmodi esse potuerunt.

127. *Paralum.*] Phylarchus apud Harpocr. pag. 231. Parali heroïs meminit, τοῦ Παράλου ἥρωος, qui triremem struxit a se cognominatam. De eo rursum lib. 35. sect. 36. n. 20.

128. *Ctesias Semiramim.*] Refert Diodorus Sic. lib. 2. pag. 103. Semiramim, cum adversus Indos expeditionem pararet, naves bis mille fieri jussisse, (Suidas τρισχιλίας ναῦς μακρὰς, longas naves ter mille) easque διαιρετὰς, hoc est, quæ dissolvi disjungique possent, ac rursum pro arbitrio coagmentari : Gallice, *navires en fagot.* Vide Notas & Emendationes num. CLXXII.

129. *Archemachus.*] Ἀρχέμαχος ἐν ταῖς μετωνυμίαις laudatur, cum Xenagora, de quo postea, a scholiaste Apollonii, in lib. 4. v. 262. De eo vide plura in auctorum indice.

130. *Biremem.*] Non quæ remos, sed quæ remorum ordines, seu versus binos haberet Vide Furnerium lib. 1. hydrogr. cap. 26. pag. 39. Iconem biremis ac triremis veterum, Snellius exhibet in præfatione libri quem inscripsit, *Tiphys Batavus:* unde disces quid navis sit quæ pluribus ordinibus surgere dicitur. Biremi veterum respondet id navium genus quod Galli vocant *une Fregate.*

131. *Triremem.*] Terno remorum versu navigium : *une Galiote.* Aliis *un Brigantin.* Thucydidis locus, quem Plinius respicit, e libro primo est, pag. 10. Τριήρεις ἐν Κορίνθῳ πρῶτον τῆς Ἑλλάδος ναυπηγηθῆναι λέγονται. Φαίνεται δὲ καὶ Σαμίοις Ἀμεινοκλῆς Κορίνθιος ναυπηγὸς ναῦς ποιήσας τέσσαρας. *Corinthi primum ex omni Græcia triremes ædificatæ traduntur : Constat etiam Aminoclem Corinthium, navium fabricatorem, quatuor naves Samiis fecisse.*

132. *Aristoteles.*] Et Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. p. 307. Καρχηδόνιοι γὰρ πρῶτοι τετρήρη κατεσκεύασαν, &c.

133. *Quinqueremem.*] Quæ Græcis πεντήρης, quinque ordinum navigium, Gallis *une Galere.* Vide Notas & Emend. num. CLXXIII. Ubi & de Ptolemæorum cognominibus obiter dicemus.

134. *Decemremem.*] Gallis, *une Galeasse :* quod nomen & majoribus etiam, hoc est, iis quæ plures habent remorum ordines, accommodatur.

135. *Onerariam.*] Græcis, φορτηγόν. Gallis *Navire de voiture, ou de charge.* Hoc navium genus partim remis olim, partim etiam velis agebatur. Vide Magium lib. 1. Miscell. cap. 6. pag. 28.

136. *Lembum.*] Livius lib. 28. *Nullam ipse navem, præterquam duos lembos, qui non plus quam sedecim remis agerentur, haberent.* Galli tot remorum navim vocant *une Galiote.*

ſes, [137] cymbam Phœnices, [138] celetem Rhodii, [139] cercuron Cyprii. [140] Siderum obſervationem in navigando Phœnices, [141] remum Copæ, latitudinem ejus Platææ: [142] vela Icarus, malum & antennam Dædalus: [143] Hippagum Samii, aut Pericles Athenienſis, [144] tectas longas Thaſii: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Roſtra addidit Piſæus Tyrrhenus: anchoram Eupalamus: eandem [145] bidentem Anacharſis: [146] harpagonas & manus Pericles Athenienſis, adminicula gubernandi [147] Typhis. Claſſe princeps depugnavit [148] Minos.

Notæ.

137. *Cymbam.*] *Barquette* Gallis eſt, quatuor remorum ex utroque latere: navium minima, quarum uſus in mari ad oblectationem.

138. *Celetem.*] Ita M S S. omnes, non *celocem:* quanquam utrolibet nomine ſignetur, perinde eſt. Gellius lib. 10. cap. 25. pag. 564. navium appellationes recenſens novem & viginti, has affert in primis: *Longæ, hippagines, cercuri, celoces, vel ut Græci dicunt, celetes, lembi*, &c. Deductum a celeritudine nomen eſſe Nonius ait.

139. *Cercurum.*] Κέρκουρος, a κέρκος & οὐρά, quæ vox utraque caudam ſonat, quod caudata ea eſſet, & prælonga navis: non a Κερκύρα ſeu Corcyra inſula, ut Suidas exiſtimavit, & poſt eum Turnebus lib. 29. Adverſ. cap. 18. pag. 1054. Eſt enim Cercurus navis Aſiana prægrandis. Plautus in Sticho, act. 2. ſc. 2. v. 43.

Dum percontor portitores, ecqua navis venerit
Ex Aſia, negant veniſſe: conſpicatus ſum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidiſſe cenſeo.

Cyprii autem cercuri inventores Aſiæ ſunt contributi.

140. *Siderum.*] Strabo lib. 16. pag. 757.

141. *Remum Copæ.*] Bœotiæ oppida duo, τὰς Κώπας ab inventione remi, qui Græcis κώπη dicitur: Πλαταιὰς ab eorum latitudine, ſeu palma, quæ πλάτη iiſdem eſt, traxiſſe appellationem, auctor eſt pariter Strabo, lib. 9. pag 406.

142. *Vela Icarus.*] Hoc inventum Æolo Diodorus, lib. 5. pag. 291. Dædalo Pauſanias in Bœoticis adſcribit.

143. *Hippagum.*] Ita M S S. omnes: ſed pro *Samii*, *Damiam* iidem exhibent. *Hippagines* Feſto *ſunt naves, quibus equi vehuntur, quas Græci* ἱππαγωγοὺς *dicunt.* Ἱππηγῶν, καὶ καταφράκτων, hippagorum, tectarumque navium, meminit Plutarchus in Pyrrho, pag. 391. Quare Hermolao non aſſentior, nec Pellicerio in notis M S S. qui hypagum ſcribi malunt, ut nauticum illud inſtrumentum ſit, non navigii genus.

144. *Tectas longas.*] Naves cum tabulatis, quæ καταστρώματα Græcis dicuntur. Hæ κατάφρακτοι νῆες Plutarcho, loco cit. aliiſque. Cæſar lib. 1. de bello civ. pag. 142. *Maſſilienſes naves longas expediunt, numero* X V I I. *quarum erant undecim tectæ.*

145. *Bidentem Anacharſis.*] Vide Notas & Emendationes num. C L X X I V.

146. *Harpagonas & manus.*] Græcam vocem Latina emollit, & explicat. Cave enim diverſi generis eſſe hæc inſtrumenta exiſtimes. Ita locutus Cæſar, loc. cit. *Manus ferreas atque harpagones paraverant.* Sed apertius multo ſane Curtius lib. 4. cap. 9. pag. 116. *Ferreæ quoque manus (harpagonas vocant) quas operibus hoſtium injicerent*, &c. Deſcribit illas Livius lib. 30. pag. 355. & Frontinus lib. 2. Strateg. cap. 3. pag. 302.

147. *Typhis.*] Hinc navis illius qua vecti ſunt Argonautæ, gubernaculum ei delatum ſcribit Apollodorus, lib. 1. de Diis, pag. 53.

148. *Minos.*] Ita Thucyd. lib. 1. pag. 4. & Diodorus, lib. 4. Bibl. pag. 263. aliique.

Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, [149] Prometheus bovem.

LVIII. Gentium consensus tacitus primus omnium conspiravit, [1] ut Ionum litteris uterentur. * [2] Veteres Græcas fuisse easdem pæne, quæ nunc sunt Latinæ, [3] indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodie in Palatio, dono principum Minervæ dicata in bibliotheca, cum inscriptione tali, [4] Ναυσικράτης Τισαμενοῦ Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν.

CAPUT LVII. 5 * CAP. LVIII.

LIX. Sequens gentium consensus [1] in tonsoribus fuit, sed Romanis tardior. [2] In Italiam ex Sicilia venere post Romam conditam anno quadringentesimo quinquagesimo quarto, adducente P. [3] Ticinio

CAP. LIX.

NOTÆ.

149. *Prometheus bovem.*] Ad usum, ut quidem reor, profanum. Nam ad sacros usus, si Eusebio credimus in Chron. pag. 95. Κέκροψ πρῶτος βοῦν ἔθυσε, καὶ Ζῆνα προσηγόρευσεν. Et Hieronymus, p. 75. *Primus Cecrops bovem immolans Jovem appellavit.*

Sect. LVIII. 1. *Ut Ionum.*] Exemplum litterarum quibus Iones olim usi, ex columna quæ in via Appia reperta est, ac postea ad hortos Farnesianos traducta, exhibet Josephus Scaliger, in Animadv. ad Euseb. pag. 102. ubi & de earundem litterarum origine, digressionem facit: cujus hæc summa est: Iones a Phœnicibus litteras accepisse, quæ, ut fere fit, usus tractatione, & progressu longinqui temporis a primigenia forma descivérint: ita tamen ut earum origo dissimulari non possit: ideo Herodotum dixisse Ionicas veteres litteras Phœniciis esse simillimas, earumque se monumenta quædam in Asia vidisse: Falli denique doctissimum virum (Hotomannum intelligit) qui in suis ad Cæsaris Commentarios notis τὸ *Ionum* ex Plinii codice expungendum censeat, neque pulcherrimæ rei vetustam memoriam sit assecutus. Locus Herodoti quem ille citat, e libro quinto petitur, sive Terpsich. pag. 309. n. 59.

2. *Veteres Græcas.*] Tacitus lib. XI. Annal. pag. 159. *Et formæ litteris Latinis quæ veterrimis Græcorum.*

3. *Indicio erit.*] Simili argumento probat Herod. loco allato, Ionicis litteris persimiles fuisse Phœniceas, sive Cadmeas, ex tripode, quam vidisse se ait Thebis Bœotiis, cum hac epigraphe,

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν, ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων.

Amphitryon posuit me, Teleboïs oriundus.

4. Ναυσικράτης.] Hoc est, *Nausicrates Tisameni F. Atheniensis, dedicavit.* Τισαμενὸς Rex est Mycenarum, apud Euseb. in Chron. pag. 94. ab isto tamen, ut puto, diversus. Vide Notas & Emendationes num. CLXXV.

Sect. LIX. 1. *In tonsoribus.*] Barbæ radendæ morem invectum esse Alexandri M. principatu, Chrysippus auctor est libro de honestate & voluptate, apud Athenæum, lib. 13. pag. 565. cum ævo priore inauditum id foret. Ratio tondendi gemina: vel strictim, hoc est, ad cutem usque: vel paulo longius a cute interposito pectine. Plautus in Capt. act. 2. Sc. 2. v. 16.

Nunc senex est in tonstrina: nunc jam cultros attinet.
Sed utrum, strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem,
Nescio: verum si frugi est, admutilabit probe.

2. *In Italiam.*] Hæc ad verbum transcripta ex Varronis libro secundo, de re rust. cap. XI. sub finem.

3. *Ticinio.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXVI.

Mena, ut auctor est Varro: [4] antea intonsi fuere. Primus omnium radi quotidie instituit [5] Africanus sequens: Divus Augustus [6] cultris semper usus est.

CAP. LX. LX. Tertius consensus fuit in horarum observatione, [1] jam hic rationi accedens. Quando & a quo in Græcia reperta, diximus [2] in secundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominantur: post aliquot annos adjectus est & meridies, [3] accenso Consulum id pronunciante, [4] cum a Curia inter Rostra & Græcostasin prospexisset Solem. [5] A columna Mænia ad carcerem inclinato sidere, [6] supremam pronunciabat. Sed hoc serenis tantum diebus usque ad primum Punicum bellum. Princeps Romanis solarium horologium statuisse [7] ante undecim annos,

NOTÆ.

4. *Antea intonsi.*] Varro loc. cit. *Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quod pleræque habent capillum & barbam magnam.*

5. *Africanus sequens.*] Scipio Æmilianus, cui & Africanus minor, sive posterior, qui Carthaginem delevit. Quod moris ei fuerit, ante ætatem senectam, semper barbam radere, auctor est Gellius lib. 3. cap. 4. pag. 221.

6. *Cultris.*] Nempe tonsorio cultro, sive novacula. Dio lib. 48. pag. 577. auctor est anno V. C. 715. L. Marcio Censorino, C. Calvisio Sabino Coss. Octavium Augustum barbam primum radere cœpisse, atque ab eo tempore genas læves servasse: Τὸν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε ξυράμενος .... καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπελέαινε τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. Tranquillus tamen, *omnis lenocinii negligentem fuisse* scribit, *& in capite comendo tam incuriosum, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam.*

Sect. LX. 1. *Jam hic rationi.*] Supradicti, inquit, tonsorum Ionicarumque litterarum consensus, voluntatis hominum, & arbitrii fuere potius quam rationis: Hic vero qui horarum observatione exstitit, ratione magis, quam placito aut libidine ortus videtur.

2. *In secundo volumine.*] Libro 2. sect. 78.

3. *Accenso.*] Pronunciabat meridiem accensus Consulum, ubi primum prætereita Curia, inter Rostra & Græcostasim Solem jam pervenisse videret. Huc pertinet versus ille Comici poëtæ, citatus a Varrone lib. 5. de ling. Lat. pag. 62. *Ubi primum accensus clamarit meridiem.*

4. *Cum a Curia.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXVII. Ubi quid Curia sit, quid Græcostasis, facile disces.

5. *A columna Mænia.*] Cui Mænius nomen dedit, de quo infra, lib. 34. sect. XI. Vide Notas & Emendationes num. CLXXVIII.

6. *Supremam.*] Gellius, lib. 17. cap. 2. pag. 922. *In duodecim autem Tabulis verbum hoc ita scriptum est: Ante meridiem causam conscito .... Post meridiem præsenti litem addicito. Sol occasus suprema tempestas esto.* Varro lib. 5. de ling. Lat. pag. 44. *Suprema, summum diei: id a supremo. Hoc tempus duodecim tabulæ dicunt occasum esse Solis: sed postea lex Plætoria id quoque tempus jubet esse supremum, quo Prætor in Comitio supremam pronunciavit populo.* Ubi nos *Plætoria* rescribimus, pro *Prætoria.* Legem enim illam significat, quam M. Plætorius Trib. pl. tulit, refertque Censorinus, cap. ult.

7. *Ante undecim.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXIX. De solari horologio multa festive & eleganter Cassiodorus, lib. 1. Var. epist. 45. & 46.

quam cum Pyrrho bellatum est, [8] ad ædem Quirini L. Papirius Cursor, cum eam [9] dedicaret, a patre suo votam, a Fabio Vestale proditur. Sed neque facti horologii rationem vel artificem significat: nec unde translatum sit, aut apud quem scriptum id invenerit. [10] M. Varro primum [11] statutum in publico secundum Rostra in columna tradit, bello Punico primo, a M. Valerio [12] Messala Consule, Catina capta in Sicilia: deportatum inde post XXX. annos, quam de Papiriano horologio traditur, anno Urbis [13] CCCCLXXXXI. nec congruebant ad horas [14] ejus lineæ: paruerunt tamen eis annis undecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit Censor, diligentius ordinatum juxta posuit: idque munus inter Censoria opera gratissime acceptum est. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ usque [15] ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Lænatis, [16] primus aqua divisit horas æque noctium ac dierum. Idque horologium sub tecto dicavit, anno Urbis DXCV. [17] Tamdiu populo Romano indiscreta lux fuit. Nunc revertamur ad reliqua animalia, primumque terrestria.

NOTÆ.

8. *Ad ædem Quirini.*] Censorinus, cap. 23. *Solariorum antiquissimum quod fuerit, inventu difficile est. Alii enim apud ædem Quirini primum statutum dicunt: alii in Capitolio: nonnulli ad ædem Dianæ in Aventino.* Fuit templum Quirini in sexta Urbis regione, teste P. Victore.

9. *Dedicaret.*] Eo anno quo Consul fuit, Urbis CCCCLXI. cum anno superiore eam vovisset pater, si Samnites quos bello tum Dictator petebat, devicisset. Rem narrat prolixe Livius sub finem libri decimi, pag. 187.

10. *M. Varro.*] In aliquo opere, quod intercidit.

11. *Statutum in publico.*] In foro. Censorinus loco citato. *Illud satis constat, nullum in foro solarium prius fuisse, quam id quod M. Valerius ex Sicilia advectum, ad Rostra in columna posuit. Quod cum ad clima Siciliæ descriptum, ad horas Romæ non conveniret, L. Philippus Censor aliud juxta constituit. Deinde aliquanto post L. Cornelius Nasica Censor ex aqua fecit horarium: quod & ipsum ex consuetudine noscendi a Sole horas, solarium cœptum vocari.* Verbo *statutum* usus in re eadem Plautus, in comœdia Bœotia:

Ut illum Dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus statuit hic Solarium, &c.

12. *Messala Consule.*] Qui Valerius Max. Messala dictus est, *Primus ex familia Valeriorum*, inquit Seneca lib. de brevit. vitæ, cap. 13. pag. 734. *Urbis Messanæ capta in se translato nomine Messana appellatus est, paulatimque vulgo permutante literas, Messala dictus est.*

13. *CCCCLXXXXI.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXX.

14. *Ejus lineæ.*] In eo horologio descriptæ lineæ ad indicandas horas.

15. *Ad proximum lustrum.*] Quinquennio post, anno Urbis, ut mox dicitur, DXCV. quo Censores fuere P. Corn. Scipio Nasica, M. Popilius Lænas, lustrumque factum quartum & quinquagesimum.

16. *Primus aqua.*] Per clepsydram stillante, inquit Dalecampius. Verum a clepsydra haud parum differre hæc ὡρολόγια ὑδραυλικά, ex Vitruvio intelliges, a quo ea prolixe describuntur, lib. 9. c. 9.

17. *Tamdiu.*] Vide Censorinum loco citato.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM VII.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. MAGNA *sæva mercede contra tanta sua munera.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. aliique omnes M S S. Tenebras orationi Plinianæ offudere editores, inserta præpostere particula, *Magna & sæva mercede.* Unde Rhenano suspicio, legi oportere, *Magna usa mercede.* Ceterum totus hic de naturæ acerbitate locus acceptus est a Lucretio, sic lib. 5. v. 223. ut cetera alia, divinitus canente :

Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitaï auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris Natura profudit:
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est
Cui tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque,
Nec crepitacula eis opu' sunt &c.

Ibid. II. *Itaque feliciter natus jacet.*] Colb. 1. 2. *Idque feliciter natus.* Paris. Atque *feliciter natus.* Nos aliquando ex conjectura, *Itaque infeliciter natum*, scribi non incommode posse censebamus. Retineri tamen prior lectio potest, ut sit ironia. Animal istud, inquit, hujuscemodi felicitatis auspiciis in lucem editum, hoc est, homo ipse jacet, &c.

Ibid. III. *Alia pernicitatem usurpare, alia præpetes volatus, alia nare.*] In libris hactenus editis, *alia vires, alia nare*, legebatur. Sed cum duæ illæ voces, *alia vires*, neque exstent in Reg. 1. 2. Paris. aliisque, & alioqui natæ videantur ex inepta repetitione sequentium, & quod caput est, perquam eæ ibi otiosæ sint : cum terrestria animalia pernicitate, aves volatu præpeti, natatu pisces apposite & abunde satis indicentur : nos eas idcirco expunximus, ac repudiavimus. Expressum id est ex eo Tullii loco, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 99. *Jam vero alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando:* &c. Latius in editione Elzeviriana, *alia ire, alia nare*, scripsit : perinde ac si non ea vox *ire*, communis foret & iis quorum pernicitas laudatur, & iis quibus volare, nare, vel denique serpere, natura concessit.

Sect. 2. IV. *Ac Sicilia & Italia fuisse gentes hujus monstri, Cyclopas & Læstrygonas.*] Ita quidem Colb. 1. 2. & Paris. At Reg. 1. & 2. Chiffl. his vocibus carent, *& Italia*, quas ego suspicor e margine libri irrepsisse in contextum, vel quod *medio orbe terrarum* Italia indicetur, quam lib. 37. sect. 4. ult. inter ortus occasusque mediam ait esse : vel quod Læstrygonum sedes Italia, ut Cyclopum Sicilia fuerit, uti dictum est lib. 3. sect. 9.

Ibid. V. *Gescliton.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique. Turnebus *Gesclithron* legit, quasi γῆς κλεῖθρον, id est, terræ claustrum : quasi vero Scythicæ vocis originationem e Græciæ fontibus repeti oporteat, aut omnino fas sit.

Ibid. VI. *Mantelibus.*] Nihil Cælium Rhodig. moror, qui lib. 16. Antiq. lect. cap.

ro. pag. 731. mantelia interpretatur pænulæ genus, quo se ut lorica munirent. Certum est loci sententiam esse, (ut ab epulis non discedendum sit.) quemadmodum in iis ossa humanorum capitum præbebant Anthropophagis pocula: sic cum capillo cutem inde resectam, eorundemque pectori appensam, mappas suggessisse tergitorias.

VII. *Marsorum genus.*] Ita Paris. cod. & Chiffl. Gellius l. 16. c. XI. p. 895. *Gens in Italia Marsorum orta esse fertur a Circæ filio: propterea Marsis hominibus .... vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint, & incantationibus, herbarumque succis, faciant medelarum miracula.* Hinc Pliniani libri hactenus editi *Marsorum gentis*, præ se ferunt. *Ibid.*

VIII. *Iratis præcipue.*] Tolet. cod. *irritatis*, Male. Gellius lib. 9. cap. 4. pag. 464. *Traditurque esse homines in Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint.* *Ibid.*

IX. *Eorum malum facilius sentire puberes.*] *Pueros*, vel *impuberes* magis probat Rhenanus. At reclamant codices MSS. ac prodigium significari hoc loco simile veri est diversum a superiore, in quo emori infantes laudantium fascinatione dictum est. Nam Thibios, de quibus Plinius post disserit, non infantibus modo, sed & adultis visu nocere, docet Plutarchus, ut ibi diximus. *Ibid.*

X. *Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant.*] Multo magis probaverim cum eodem Rhenano, *Notabiles esse*: hoc est, nota illa insignes esse, internoscique ab aliis. Nam paulo post de Thibiis quoque, *Quorum notas*, inquit, &c. Favere videtur emendationi Gellius, cum post adducta paulo ante verba, subjungit: *eosque ipsos mares, feminasque, qui visu tam nocenti sunt, pupulas in singulis oculis binas habere.* *Ibid.*

XI. *Hirpi.*] Ita rescripsimus, ex codd. Reg. 1. 2. & Paris. Solinus, cap. 2. *Quos Hirpos vocant.* Ab Hirpinis Italiæ populis, de quibus lib. 3. sect. 16. hæ familiæ longe situ magis dissitæ, quam appellatione dissimiles: hæ enim in Faliscorum agro Etruriæ: illi Samnitium vicini, & Lucanorum. *Ibid.*

XII. *Quorundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles.*] Ita omnes codices MSS. Nec tamen assentior Rhenano ac Pellicerio, qui legi sic jubent, *corpori partes adnascuntur, alioqui mirabiles*: ut sit hæc loci sententia, extraordinaria quoque membra, quæ inutilia plerumque sunt ac supervacanea, legitimis ceteris præstantiora interdum deprehendi, & admirabiliora. Nam ut illud omittam, nullis eam lectionem codicibus defendi posse, Plinio ipsi adversari plane affirmo, qui de legitimis agit, qualis fuit Pyrrhi pollex, in quo exemplum statuitur: de agnatis hoc loco verbum nullum facit. *Ibid.*

XIII. *Ut sagittis superjaci nequeant.*] Ita reposuimus, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. & Chiffl. quod & Turnebus, & Salmasius pag. 1015. probant. Solinus item, cap. 52. pag. 81. *Indorum* inquit, *nemora in tam proceram sublimantur excelsitatem, ut transjaci ne sagittis quidem possint.* Antea *superari* legebatur. *Ibid.*

XIV. *Monocoli.*] Sive *Monocoli* legas, sive Μονοσκελεῖς, perinde est. Sed codices Reg. 1. 2. Paris. & Chiffl. secuti sumus: ac Turnebum in Adversariis, a quo descripsit & Salmasius in Exerc. pag. 1006. & in Hist. Aug. pag. 118. *Ibid.*

XV. *Tum quadrupedes, tum recte currentes, humana effigie.*] In Salmant. & Paris. cod. item in edit. Parm. *tanquam quadrupedes, tam recte currentes.* Unde Pintianus emendat, approbatque Pellicerius, *quanquam quadrupedes, tamen recte currentes.* Sed videntur ii mihi nimium indulgere conjecturæ suæ. De Satyris inter simiarum genera libro sequente Plinius. His præter effigiem nihil esse humani abunde hic locus declarat, cum *humana effigie* Satyros esse prodit. Quadrupes fera igitur cum sit Satyrus, interdum pedibus uti posterioribus tantum potest, dum currit: prioribus, quos vice manuum natura ei tribuit, cum reliquo corpore elatis: quo fiat, ut arduus, hominum more, rectusque feratur: quod incessus cursusque genus simiis quoque ipsis videmus esse familiarissimum: Interdum etiam pronus idem potest, sicut ceteræ quadrupedes, ingredi. *Ibid.*

XVI. *Choromandarum.*] Ita codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & editi om- *Ibid.*

nes. At vetus codex Dalec. *Choraneorum*, ex quo forte eruere liceat *Choramnæorum*, si gens est ea silvestris, cui velocitatem præterea Ctesias attribuit, lib. 10. historiarum, apud Steph. pag. 725. Χωραμναῖοι, ἔθνος Περσικόν.... οὕτω δ' ταχύς ἐστιν ὁ ἄγριος ἄνθρωπος, καὶ διώκων τὰς ἐλάφους καταλαμβάνειν, *ea velocitate est, ut cervas cursu assequatur.*

Ibid. XVII. *Scyritas.*] Ita MSS. omnes, & editiones vetustæ ante Hermolaum, qui recte se reponere credidit *Syrictas*, ex Solini testimonio, quod vir magnus cursim raptimque percurrens, nec vidit ad Astomos pertinere, de quibus postea, & ad gentem, qua de agimus prave detorsit. Nec sane felicior Salmasius fuit, qui *Syrtas* legit, ἀπὸ τοῦ σύρειν τῷ πόδε. Neque enim Indicæ vocis ulla e Græco fonte petenda derivatio est: & cuivis attente Plinii mentem indaganti, naribus carentes, hoc est ἄῤῥινας sive ἀμυκτῆρες, ut Strabo vocat, l. 15. p. 711. voluisse eum describere hoc loco constabit: cum & sequentes, quia ore careant, Astomos appellavit.

Ibid. XVIII. *Extrema in parte montium Trispithami, Pygmæique.*] In editis, *Spithamæi Pygmæi.* At codices R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique constantissime, *Spithami Pygmæique.* Nos ultima præcedentis vocis litera *m* repetita, *III Spithami*, hoc est *trispithami* reposuimus. Potuit enim facile a librariis omitti hæc nota III, quid hic ea ageret, non sentientibus. At de Trispithamis & Pentaspithamis Strabo non semel meminit, libro in primis 15. p. 711. ex eo ipso Megasthene, quem hoc loco Plinius auctorem sequitur. Gellius quoque hunc locum transcribens, trispithamos legit: *Pygmaos*, inquit, *haud longe ab his nasci: quorum qui longissimi sint, non longiores esse, quam pedes duo & quadrantem:* hoc est, ternas spithamas, seu ternos dodrantes, ut Plinius ait. Denique Plinius ipse trispithamos diserte notat, cum subjicit statim, ut Pintianus animadvertit, ternas eos spithamas habere longitudine.

Ibid. XIX. *Mandorum nomen iis dedit Clitarchus & Megasthenes.*] Ita MSS. plane omnes: Neque Pintiano assentior, qui *Pandarum* legi jubet: quanquam de Pandarum gente, qua de egimus lib. 6. sect. 23. eadem prodidit Arrianus lib. 7. de Exped. Alex. Potuit enim vel gens eadem, vel huic vicina & affinis a Clitarcho & Megasthene, quos Plinius nunc in partes vocat, Mandorum nomine designari.

Ibid. XX. *Oritas.*] MSS. omnes, *Soritas*, & paulo post, *Arabis.* Hermolaus, *Oritas* emendat, & *Arbis.* Pintianus *Oritas* probat, damnat *Arbis.* Strabo lib. 15. pag. 720. in Ariana ait Ἄρβιες habitare, quibus ab Arbi fluvio nomen sit impositum. Arabim Ptolemæus, lib. 6. cap. 21. & Arrianus lib. 7. appellitant, & MSS. omnes: accolas, Arabitas. Utramque appellationem esse legitimam Stephanus innuit. Nam pag. 96. Ἄραβις, ποταμὸς Ἰνδικῆς. Et postea, Ἄρβις ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς, ἔθνος Ἄρβιοι, ἢ Ἀρβῖται. De Oritis Ichthyophagis, lib. 6. sect. 25.

Ibid. XXI. *Syrbotas vocari gentem eam. Nomadum Æthiopum &c.*] Ab his postremis vocibus novæ periodi ducendum esse initium, ex ipso Plinio didicimus, qui lib. 6. sect. 35. Syrbotas docet a Nomadibus fuisse diversos: Nomadasque eos appellat, qui Cynocephalorum lacte vivant, qui mos est horum Nomadum, qui Menismini appellantur.

Ibid. XXII. *Astragum.*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 4. Chiffl. aliique, & vetustæ editiones omnes ante Gelenium, qui Astapum, hoc est, Nilum obtrusit, quod is Æthiopas medios secare dicatur lib. 5. sect. 10. Sed a fide codicum primitivorum temere desciscere, religio est.

Sect. 3. XXIII. *Annis proximis, supremis Divi Augusti.*] Cod. R. 1. Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. ita legunt, *fetifer potu Nilus amnis. Proxime, supremis Divi Augusti*, hoc est, sub excessum Divi Augusti. Defendi utcumque ea lectio potest primum ex ipso Plinio, lib. 16. sect. 86. *circa suprema Neronis principis*, iterum dicente: tum ex Solino, cap. 1. pag. 5. ubi de Augusto: *Hujus tamen*, inquit, *suprema quasi lugeret seculum, penuria insecuta est frugum, &c.* Hæc fames est, de qua Plinius hoc loco agit.

XXIV.

XXIV. *Quinos quater enixa.*] Codices ad unum omnes miro consensu, ac vetustæ editiones, *binos* legunt. Quinos tamen, uti posterius editum est, scribi oportere evincimus Aristotelis testimonio lib. 7. hist. cap. 5. pag. 822. ubi vicenos ait quarto partu editos, unoquoque quinos: μία δέ τις ἐν τέτταρσι τόκοις ἔτεκεν εἴκοσι· ἀνὰ πέντε γὰρ ἔτεκε, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐξετράφη, quæ verba Plinius ad verbum ferme transtulit. Pauli item Jurisc. in Pandect. Justin. lib. 5. tit. 4. cum *mulierem Peloponnesiam* prodidit *quinquies quaternos enixam esse fetus*, idque tradidisse *non leves auctores*. Ubi ejusmodi nobis argumenta suppetunt, tum vero ab omnium exemplarium vetustorum fide desciscere, nulla religio est. *Ibid.*

XXV. *Alcippe elephantum.*] Idem de Glaucippe ait Tatianus, in orat. contra Græcos, pag. 182. ἡ Γλαυκίππη ἐκύησεν ἐλέφαντα, &c. idque ærea statua expressum a Nicerato Atheniensi scribit. Cum eandem utrobique signari feminam verisimile, tum in alterutro contextu nomen illius in mendo cubare. Illud vero esse arbitror, quod Livius lib. 27. pag. 303. & Valer. Max. lib. 1. cap. 6. n. 5. pag. 40. inter ostenta referunt, puerum cum elephantino capite natum. Videtur ea porro quæ peperit femina cum elephanto, ut Semiramis olim cum equo, concubuisse: quemadmodum dicetur lib. 8. sect. 64. Simile prodigium in Hungaria accidisse, ex relatu virorum fide dignissimorum, ait Aldrov. lib. de monstris, pag. 430. Iconem exhibet, pag. 431. *Ibid.*

XXVI. *Ex Ægypto.*] Hic ille est, quem Phlegon Trallianus, lib. de rebus mirab. cap. 34. pag. 97. accurate ac diligenter describit. Εὑρέθη ἐν Σαύνῃ τῆς Ἀραβίας πόλει, ἱπποκένταυρος, ἐπὶ ὄρους μάλα ὑψηλοῦ .... τὸν δὲ ἱπποκένταυρον συλλαβὼν ὁ βασιλεὺς ζῶον, ἀποπέμπει σὺν ἑτέροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Αἴγυπτον. τροφὴ δὲ ἦν αὐτῷ, κρέα· οὐ φέρων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀέρος, τελευτᾷ. Καὶ οὕτως ὁ ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ταριχεύσας, ἀποστέλλει εἰς Ῥώμην. Καὶ πρῶτον ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεδείχθη· τὸ μὲν πρόσωπον ἀγριώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου ἔχον· χεῖρας δὲ καὶ τοὺς τούτων δακτύλους τετριχωμένους .... ὁπλαὶ δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου στερεαὶ &c. Inventum ait in Arabiæ urbe Sauna, vivumque captum a Rege, missum in Ægyptum ad Cæsarem: carnibus solitum vesci: sed aëris mutati impatientia obiisse. Conditum deinde, a Præfecto Ægypti missum in Urbem, primumque in palatio esse monstratum: Faciem ei humana truculentiorem: manus ac digitos pilis vestitos, ungulas equi more solidas, jubam subfulvam, &c. *Ibid.*

XXVII. *Casini puerum factum ex virgine.*] Cum hunc Plinii locum Gellius exscriberet, *C. Asinii* videtur legisse: sed sane perperam. Loca enim & oppida Plinius diligenter notat, ubi singula contigere, quæ commemorat. Casini exemplum primum, quod Italiæ oppidum est: alterum Argis, in Græcia: tertium, Smyrnæ, quod Asiæ est: Thysdri denique, quod in Africa, quartum. *Ibid.*

XXVIII. *Ipse in Africa vidi mutatum in marem .... civem Thysdritanum.*] *Ibid.* Post eam vocem, ex Gellio ipsa Plinii verba referente, desiderantur ista: *Vivebatque cum proderem hæc.* Sed absunt ea ab omnibus etiam codicibus manu exaratis. Spectavit porro hunc Plinii locum Ausonius, epigrammate non ineleganti, LXVIII. cui titulum fecit,

QUÆ SEXUM MUTARINT:

Valle Bana res nota, & vix credenda poëtis:
Sed quæ de vera promitur historia.
Femineam in speciem convertit masculus ales:
Pavaque de pavo constitit ante oculos.
Cuncti admirantur monstrum: sed mollior agna
Astitit in tenerum de grege versa marem.
Quid stolidi ad speciem notæ novitatis hebetis?
An vos Nasonis carmina non legitis?
Canea convertit proles Saturnia Consus:
Ambiguoque fuit corpore Tiresias:
Vidit semivirum fons Salmacis hermaphroditum;
Vidit nubentem Plinius Androgynum.

Nec ſatis antiquum, quod Campana in Benevento
Vnus epheborum virgo repente fuit: &c.

Ibid. XXIX. *Feminas gigni celerius quam mares.*] Legit Pintianus, *feminas juveneſcere.* Pellicerius, in notis MSS. *Feminas gignere*, hoc eſt, generationi idoneas citius fieri. Nam Feſtus: *Pubes, & qui pubem generare poteſt, incipit eſſe a XIV. annis: femina, a XII. viri potens, ſeu patiens.* Sed noſtra interpretatio Ariſtotelicæ menti, quam Plinius hoc loco expreſſit, & codicibus MSS. editiſque libris multo eſt affinior.

Sect. 4. XXX. *Ad initia decimi.*] In Reg. 1. 2. Chiffl. legitur tantum, *ad initia undecimi.* At cod. Pariſ. & editiones omnes vetuſtæ, cum vulgata conſpirant: ſed & Ariſt. ipſe, cujus verba Plinius refert, lib. 7. hiſt. anim. cap. 4. pag. 819. Καὶ γὰρ ἑπτάμηνα, καὶ ὀκτάμηνα, καὶ ἐννεάμηνα γίνονται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον· ἔνιαι δ' ἐπιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός. Hinc illud ſacrorum codicum, Sap. 7. verſ. 2. *In ventre matris figuratus ſum caro decem menſium tempore.* Undecimum porro menſem, inquit Cenſorinus cap. 7. pag. 45. Ariſtoteles ſolus recipit: ceteri univerſi improbarunt. Varro tamen etiam probavit libro XIV. rerum divinarum, teſte Gellio lib. 3. cap. 16. pag. 253. qui de toto hoc argumento ibi accurate diſputat: animadvertitque, *quamvis Decemviri, in legibus duodecim tabularum, in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent: Divum Hadrianum decreviſſe in undecimo quoque menſe partum edi poſſe: idque ſe ſtatuere requiſitis veterum Philoſophorum, & Medicorum ſententiis.* Schenckius lib. 4. obſervat. quinto, ſexto, ſeptimo, octavo, nono, decimo, & undecimo menſe natos refert, eoſque vitales. Vide & Jac. Fontanum Medicum, parte 1. Univerſæ Artis Med. lib. 5. phyſiol. cap. 16.

Ibid. XXXI. *Septimo ſemper menſe genuit.*] Ita reſtituimus ſecuti codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Tolet. alioſque. Eruditi ex ea voce *ſemper*, *Sempronium* temere confinxerunt. Varietatem partus in una eademque femina auctor proponit: quæ primum quatuor partus continuos, ſeptimo ſemper menſe: mox & alium undecimo, ſeptimo deinde & alterum, poſtremum denique octavo ediderit.

Ibid. XXXII. *In quo menſium numero genitis, intra quadrageſimum diem maximus labor.*] Ita MSS. omnes, librique editi: neque hunc locum tamen concoquere potuerunt Pintianus, in Obſerv. & Pellicerius in notis MSS. Ille inverſa interpunctione ſic legit, *iniquo menſium numero. Genitis, intra* &c. Iſte pro iis reponit, *in univerſum vero genitis* &c. atque adeo omnino eas voces induci cenſet oportere: quippe quas ille ex margine, ubi olim quiſpiam, ut fit, adnotaſſet, *In quo menſium numero geniti forent vitales*, in ordinem mox irrepſiſſe credat. Fugit utrumque ſcilicet, arreptum hoc placitum Plinianum, ut alia pleraque, ab Hippocrate: ſententiamque ejus loci eſſe, patere quidem plurimis morbis fetus recens editos in lucem, intra quadrageſimum ortus ſui diem: potiſſimum vero octimeſtres. Vide Hippocr. lib. de ſeptimeſtri partu, ſub finem.

Sect. 5. XXXIII. *Inguinis levis tumor.*] Ita Colb. 1. 2. Pariſ. & Chiffl. At Reg. 1. 2. & codex Pintiani, habent, *inguinis levi tumor*: quos Pellicerius ſecutus in notis MSS. emendat, *Et inguinis lævi tumor*, hoc eſt, ſiniſtri: quoniam, ſicuti a Plinio dictum eſt ſect. 3. mares in dextris uteri partibus, feminæ in ſiniſtris plerumque geſtantur. Unde intelligi perfacile queat, gerenti feminam, lævum inguen, magis quam dexterum, intumeſcere: quippe quod fetus ipſius onere magis etiam prægravetur, ac laboret. Ego vero a MSS. fide diſcedere religioni duco: tum quod illud ipſum repetere, quod plane paulo ante dixit, de femellæ prolis motu in læva parte, frigidiuſculum videatur: tum quod aliud plane ab ipſo nunc ſignificari putem: tumorem ſcilicet, non ab ipſa fetus mole profectum, ſed a muccis ſuperfluis, quibus in crura, & inguina, & reliquam carnem dilapſis, tota quæ inferne eſt, intumeſcat. Hæc enim Philoſophi verba reddit, ex lib. 7. hiſt. anim. cap. 4. pag. 815. Καὶ πολλαῖς περὶ τὰ σκέλη οἰδήματα, καὶ ἐπάρ-

τεις γίνονται τῆς σαρκός. *Plerisque etiam crura circum intumescunt, & caro protuberascit.*

XXXIV. *Adeoque incessus.*] Sane refert, quomodo incedat gravida: si enim cadat, abortionis periculum est. Non fuit hoc sensu, qui sane obvius unicuique est, contentus Salmasius: qui pag. 30. Exercit. in Solin. ut novum excogitaret, novum excudit in Latina lingua vocabulum, *inesus*, pro *esus*: esum vero deinde pro cibo accepit: de quo, cujusmodi is esse debeat, statim a Plinio animadvertetur, cum salsiorem vetat a prægnantibus adhiberi: sed diversum quiddam nunc a se indicari, quod cavere pariter prægnantes oporteat, haud obscure significat. *Ibid.*

XXXV. *Tinctoria.*] Editi hactenus libri habent, *Tu cujus semper in victoria est mens*: quam lectionem nullum plane exemplar manu exaratum, paulo vetustius, approbat. Reg. 2. *Tu tamen cujus semper victoria est mens.* At Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. & quos videre Rhenanus ac Turnebus, ita habent omnino, ut edi curavimus: quanquam id Rhenano non placuit, sed maximo labore, ut ipse ait, successu admodum infelici, ut nos putamus, clausulam hanc sic emendat, *Tu tamen cura pertinaci æstuans.* Nec magis apte Vossius in Melam, pag. 114. *Tu cujus semper cinctoria mens est.* Tinctoriam mentem dixit Plinius, eo plane sensu quo Terentius, gladiatorium animum. Isidori glossæ: *Tinctorium, gladius.* *Ibid.*

XXXVI. *Senator Prætor.*] Ita constanter Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliique codd. Pintianus tamen ex suo emendat, *Senator, poto in lactis haustu uno pilo.* Suspicatur Cujacius in vet. cod. scriptum fuisse *Senator P. R.* hoc est, Senator Populi Romani: quibus in verbis haud levem energiam latere ait Lælius Bisciola, lib 2. horar. Subcisiv. cap. 22. pag. 154. perinde ac si dicat, Tantus vir, & unus ex tam nobili populo Princeps: eo enim miserius est id leti genus, quo cui illud accidit, nobilior vir fuit. *Ibid.*

XXXVII. *In pedes procedere nascentem, contra naturam est.*] Ita Colb. 1. 2. Paris. & Solinus ipse, ac vetustæ editiones omnes. At Reg. 1. 2. & Chiffl. *procidere*: fortassis aptius: cadere enim, ac decidere fetus ex utero olim dicebatur: unde Statius, *Cadentem excepi gremio.* Lucanus lib. 9. vers. 899. *In terram parvus cum decidit infans.* *Sect. 6.*

XXXVIII. *Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.* Ita codices MSS. omnes, & editi. Forte rectius tamen: *Ritus naturæ capite hominem gigni: mos est, pedibus efferri.* Mos enim, qui hominum & arbitrii, non naturæ, esse videtur, ad elatos tunc, non ad nascentes, aptissime pertinebit. Hunc porro situm eleganter Persius describit Satyra 3. *Ibid.*

Tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.

Mos erat veterum, ut mortuus facie pedibusque esset ad januam versis.

XXXIX. *Primusque Cæsarum a cæso matris utero dictus.*] Ita omnes plane codices. Male porro Solinus hoc loco, & juniores quidam, *Primusque Cæsar*, legerunt: unde priorem Scipionem Africanum, primum Romanorum dictum esse Cæsarem tradiderunt. Id quod Salmasius, post Hermolaum, merito reprehendit, quanquam eodem quo vir ille summus, sed falso illo quidem ac plane nullo, argumento usus. *Ante bellum Samniticum*, inquit Salmas. in Exerc. ad Solin. pag. 32. & Hermolaus in Castig. Plin. *Claudius quidam Cæsar extitit.* Quis ille fuerit, planum facere nititur Hermolaus ex inscriptione vetere, CAES. AP. CLAVDIVS. Sed hujus vitium ex Tabulis Capitolinis restituere pronum fuit: ibi enim recte scribitur, CENS. AP. CLAVDIVS. *Sect. 7.*

XL. *Et Manilius.*] Ita MSS. omnes, editionesque vetustæ ante Hermolaum, qui Manlium scribendum pronunciat, ex omnibus historicis. Qui vero illi sint, fateor me nescire: æque atque quem Manlium ipse intelligat. Manium Mani- *Ibid.*

lium interim certus sum hoc loco significari, qui cum M. Censorino Consul notatur in Fastis, anno primo belli Punici tertii, V. C. 605. quo auctore ac duce populus Romanus, ut ait Florus lib. 2. cap. 15. pag. 83. aggressus tertium cum Africa bellum, quo tandem Carthago finita est.

Sect. 9. X L I. *Vtrumque perfertur.*] Ita Reg. cod. 2. Chiffl. cod. Tolet. & Colbert. 1. 2. pariter *utrumque.* Reg. 1. & Paris. *Vtrumque perfectus.* Editi vulgo, *uterque profertur.* Rectius *utrumque*, ut ad puerperium referatur: & *perfertur*, uti explicuimus. Adjuvant hanc lectionem codices, in quibus legitur *perfectus.* Sic infra sect. x 1. Plinius, *Quædam non perferunt.* Neque tamen omnino displicet *profertur*, hoc est, editur in lucem. Verbis enim Philosophus usus est, quæ utrique voci respondeant: ἐὰν δ' ἐγγὺς ἡ σύλληψις ἐγένετο, τὸ ἐπικυηθὲν ἐξήνεγκαι, καὶ τίκτουσιν, uterque fetus gestatur, sive perfertur, & gignitur, seu profertur in lucem.

Sect. 10. X L I I. *Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Lugd. & Chiffl. Est apud Aristotelem simile quiddam, lib. 7. hist. cap. 9. pag. 830. Ἤδη δ' ἀπέδωκε τῶν τοιούτων τι καὶ διὰ τριῶν· οἷον ἔχοντός τινος στίγμα ἐν τῷ βραχίονι, ὁ μὲν υἱὸς οὐκ ἐγένετο· ὁ δ' υἱδοῦς ἔχων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συγκεχυμένον μέλαν. *Jam vero tale quiddam repræsentatum est etiam tertia prole. Cum enim haberet quidam in brachio punctum seu notam, ejus filius non habuit: sed nepos eodem in loco atrum confusum.* Hæc ille: quæ si reddere hoc loco Plinius voluit, minime obscurum est, *Dacorum* vocem nihil huc pertinere. Budæus *decorum* vel *dedecorum*, conatus est olim reponere: *aliquorum*, Barbarus: Pintianus, *avorum.* Pellicerius in notis M S S. permutatis ita syllabis, ut quæ in ea voce *dacorum*, prior est, rejiciatur in posteriorem locum, *corundam*, pro *quorundam* agnoscit: atque item *tertio*, non *quarto* partu, & *reddita* quoque magis quam *redditur.* *Nota* porro *originis* nunc ea est, quæ a patribus, avo, majoribusve accepta sit. Solinus, cap. 1. pag. 8. *Parvuli modo nævos, modo qualescumque originis suæ notas ferunt, ut in Lepidis.* Salmasius pag. 39. sic emendat, *Dacorum uriginis notæ:* etsi Solinus *originis* legerit, idque ipsa orationis series postulare videatur. Uriginis notam vocat, quam Daci sibi inurunt: quod ut ait Plinius lib. 22. sect. 2. *Mares etiam apud Dacos & Sarmatas corpora sua inscribunt.*

Ibid. X L I I I. *Similitudinum quidem in mente reputatio est: & in qua credantur multa fortuita pollere.*] Scribit Pellicerius in notis M S S. repugnantibus licet omnibus exemplaribus, *Similitudinum quidem immensa reputatio est:* scilicet, late patet similitudinum consideratio: quippe in qua multa fortuita, quæ plurimum in his posse existimentur, attendere oporteat. Quare libentius quoque agnoscit, *ut in quo*, id est, in qua re, quam *in qua*, similitudinum scilicet reputatione.

Ibid. X L I V. *Scipioni, Serapionis: is erat suarii negotiatoris vile mancipium.*] Accurata interpunctione sua huic loco sententia uti constaret, effecimus: ex qua cum expedire se Salmasius vix posset, sic locum immutat pag. 40. Exercit. in Solin. *Scipioni Serapioni inerat suarii negotiatoris vile mancipium*, &c.

Ibid. X L V. *Ejusdem familiæ Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit.*] In Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Paris. *Salvitto*, vel *Salvitio* legas. *Salutionem* Suetonius appellat, in Julio, cap. 59. Σαλλουτίωνα Dio lib. 42. Quid si illud opprobrii cognomen Salacio fuerit, a salace, hoc est, libidinoso: ut a sene sit Senecio? Verum obstat, ne quid immutem, Plutarchus in Cæsare, pag. 732. Σκιπίων ἐκαλεῖτο Σαλλουτίων. Hæc auctorum Græcorum testimonia Gronovius si vidisset, non fixisset crucem ipse sibi, ut tandem portentosum nescio quod *Salpittonis* vocabulum, ab hoc certe loco alienum obtruderet.

Ibid. X L V I. *Sicut Spinther secundarum, tertiarumque Pamphilus.*] In Edit. Parm. *secundarius, retiariusque:* inepte. Valerius Max. quem Plinius laudat in Auctorum hujus libri nomenclatura, & a quo hæc accepta sunt, lib. 9. cap. 14. num. 4. pag. 460. *Generosissimum Consulatus collegium Lentuli & Metelli fuit: qui ambo in scena, propter similitudinem histrionum, propemodum spectati sunt. Sed alter ex*

quodam secundarum cognomen Spintheris traxit: alter, nisi Nepotis a majoribus accepisset, Pamphili tertiarum, cui simillimus esse ferebatur, habuisset. Retiarii certe nomen, ad gladiatores pertinet, non ad histriones, de quibus hic sermo.

XLVII. *Cassio Severo celebri oratori, armentarii Mirmillonis objecta similitudo est.*] Salmasius in Solinum, pag. 39. ait Armentarium fuisse nomen proprium illius mirmillonis, id est, gladiatoris. Ego vero non magis Armentarium proprium esse nomen agnosco, quam suarium, de quo proxime ante dictum est: altera voce designari hominem censeo, cujus in armentis: altera, cujus in suibus tota opera industriaque versatur. Fuisse certe id aliquando nomen, nescio: cognomen, scio. Sex. Aurelius Victor, de Galerio Armentario: *ortus est*, inquit, *parentibus agrariis, pastor armentorum: unde ei cognomen Armentarius fuit.* *Ibid.*

XLVIII. *Toranius mango, Antonio jam Triumviro.*] Ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. Paris. & Chiffl. cod. adstipulante Pintiano: cum antea legeretur, *Toranius M. Antonio*, hoc est, *Marco Antonio*, Plinius ipse paulo post: *Respondit versutus ingenii mango* &c. *Ibid.*

XLIX. *Neptis suæ nepotem ..... M. Silanum.*] M. Silani stemma ex Julia sic deducimus: in quo explicando Pintianus valde infelix fuit: *Sect.* XI.

JULIA AUGUSTI F. nupsit M. Agrippæ.

|

JULIA Agrippæ filia, ex Julia Augusti. Nupsit L. Æmilio Paulo. Sueton. in Aug. cap. 64.

|

ÆMILIA LEPIDA, proneptis Augusti. Sueton. in Claud. cap. 26. Nupsit Ap. Junio Silano, Hispaniæ Proconsuli, quem Suetonius Claudii consocerum vocat: quod alter ejus filius, L. Silanus, Octaviam Claudii filiam duxerat. A Claudio is occisus est. Ejus liberi duo,

|

M. SILANUS, Juliæ neptis Augusti nepos. — L. SILANUS Claudii gener.

L. *Sex liberos.*] Dalecampius *quatuor liberos*, IV. non VI. permutatis numeris, scribendum monet, ex sect. 45. libri hujus. Verum præter quatuor filios, Prætorem unum, & tres Cosulares, quibus, ut ibi dicitur, est illatus rogo, generos habuit duos Consulares, quorum Plutarchus meminit lib. de Fort. Rom. pag. 318. imo & Plinius ipse hoc loco. Quare filias duas in liberorum numero censet, ut sex numerentur: alteram Servilii Isaurici matrem, Scipionis alteram: Cæciliam utramque appellatam. *Ibid.*

LI. *Prolata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.*] Chiffletiani codicis lectionem ceteris antetulimus. In Reg. 1. & 2. *praluta*. In Paris. *pralata*, ut vulgo editi libri habent. Parm. editio, *praalta*. Pellicerii conjectura lector hoc loco fraudandus non est, qui Plinii textum sic emendat, *Pralata pompa tum omnibus, in Capitolio immolasse*: idque sic interpretatur, pompam illam tot liberorum, nepotum, neptium, pronepotumque, in Capitolium simul ascendentium, quibuslibet aliis pompis, tunc habitam insigniorem: raræ id enim felicitatis exemplum. *Ibid.*

LII. *Liciniani.*] Operæ pretium fuerit Catonum stemma breviter oculis hoc loco subjicere, quatenus id instituti nostri ratio postulat. *Sect.* 12.

M. PORCIUS CATO CENSORIUS, vulgo CATO MAJOR.

Ex Licinia,	Ex Salonia,
M. PORCIUS CATO LICINIANUS.	M. PORCIUS CATO SALONIANUS.
M. CATO, Orator & Consul, de quo Plutarch. pag. 352.	M. PORCIUS CATO. Uxor Livia, Drusi F.
M. CATO. Post Præturam in Gallia Narbonensi decessit.	M. CATO UTICENSIS.

Ibid. L I I I. *Genitum post LXII. annum.*] Numerum hunc corruptum autumo: passim enim generat hujuscemodi ætas: ideoque LXXII. libentius agnoverim, cum Pellicerio: uti mox LXXV. non LXXXV. ex Reg. 1. 2. Paris. & Chiffl. rescripsimus. Est in exemplis apud Schenkium, lib. 4. Observ. Medic. pag. 616. mulier altera, quæ anno ætatis LXVII. legitimum partum ediderit: altera, quæ septuagesimo ex vehementiore concitatu rhedæ abortum fecerit.

Sect. 15. L I V. *Et ut partus, alias letalis, alias senescens.*] Scribendum suspicatur Pellicerius, *ut & partus*: quod partu, hoc est, conceptu sisti menses, norunt omnes. Sed refragantur M S S. omnes: ipsaque loci sententia, quæ hujusmodi est: edi molam eam aliquando partus instar, seu fetus, mortisque inde discrimen haud leve impendere mulieri: aliquando non edi, sed sine pernicie una cum muliere senescere.

Ibid. L V. *Æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odorque dirus.*] Parm. editio, *corrumpit.* Minus recte. Solinus, cap. 1. pag. 6. *Ferrum rubigo corripiet: nigrescent æra.* Paulo post, ubi libri hactenus editi habent, *odorque dirus aëra*, postremam hanc vocem expunximus, quam non agnoscunt probati codices Reg. 1. 2. Tolet. aliique.

Ibid. L V I. *Ad omnem contactum adhærens, præterquam filo, quod tale virus infecerit.*] A M S S. non discedo latum unguem: etsi Salmasius, pag. 27. Exercit. in Solin. legi vult, *præterquam fili*, vel *filorum quæ.* Rem Solinus explicat cap. 1. pag. 6. *Bitumen in Judæa*, inquit, *Asphaltites lacus gignit, adeo lentum mollitie glutinosa, ut a se nequeat separari... scindique non potest: quoniam in quantum ducatur, extenditur: sed ubi admota fuerunt cruore illo polluta fila, sponte dispergitur*, &c. Lotio tamen aspersum scindi quoque solere auctor est Josephus lib. 4. belli Jud.

Ibid. L V I I. *Abjicique gestatas fruges, nec postea repeti.*] Editi hactenus, *gustatas fruges.* At Reg. 1 & Paris. cum edit. vetustis, *abicique gestatas fruges.* Quam lectionem defendimus cum Pellicerio adversus Hermolaum: nam ad res gestatas proprie pertinet abjici. Sententia est, Formicam, cum primum olfecerit, abjicere statim quas gerebat fruges, nec postea repetere. Quo sensu tolerabilis quoque lectio est Regii 2. & Chiffl. cod. *vastatas fruges*, hoc est, quas formicæ diripuerunt.

Ibid. L V I I I. *Idem lac feminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur.*] Hoc vero esse falsissimum experientia ipsa docet, & Galenus lib. 1. de sanit. tuend. cap. 9. pag. 54. tom. 6. Ἀφροδισίων τε παντάπασιν ἀπέχεσθαι κελεύω τὰς θηλαζούσας παιδία γυναῖκας· αἵ τε γὰρ ἐπιμήνιοι καθάρσεις ἐρεθίζονται μιγνυμέναις ἀνδράσι· καὶ οὐκ εὐῶδες ἔτι μένει τὸ γάλα, &c. *A Venere omnino abstinere jubeo omnes mulieres, quæ pueros lactant: Nam & menses consuetudine viri excitantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat*, &c. Quam rem ita se habere subodoratus auctor, caute admodum contrariæ sententiæ Nigidium appellat vadem.

Sect. 15. L I X. *Multoque primum in aliquibus deficiunt.*] Ita M S S. omnes. Sed pro-

tabilior lectio forte cuipiam videri possit, *multique primum :* ut sit ea hujus loci sententia, multos in aliquibus dentes non usu atteri, sed priusquam atterantur, deficere. Vel, *Multi quamprimum in aliquibus deficiunt*, quod Pellicerius quoque non improbat.

L X. *Serieque structura, atque magnitudine mutilantes, mollientesve, aut hebetantes verba: & cum defuere, explanationem omnem adimentes.*] Ita correximus, ex Reg. 1. 2. & Paris. cod. cum in editis hactenus libris perperam legeretur, *seriemque*, perinde quasi hæc vox ad verborum, non ad dentium potius ordinem referri oporteret. Et mox, ex iisdem M S S. *mollientes* rescripsimus, pro *molientes :* Item, *& cum defuêre*, pro *defluxere*, tum ex ante laudatis, tum ex Chiffl. & Colb. 1. 2. Ibid.

L X I. *In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram futuræ certum est.*] Ita conspirante consensu omnes codices M S S. Pintianus tamen ex Aristotele mutat, *in quimatu.* Nos scripturam, quæ vulgo est recepta, defendimus, ex Basilio, vel Nysseno, aut quisquis demum est auctor homiliæ 10. in Hexaëm. pag. 38. ex recensione Andr. Schotti. *Trimusne*, inquit, *hic pusio est? Ex eo pater futuræ proceritatis admetitur mensuram. Novit plane duplam illi justæ staturæ proceritatem deesse. Quantus enim triennis deprehenditur puerulus, bis tanto est evasurus procerior, compos factus plenitudinis augmenti, aut certe denuo tantus.* Ex Reg. porro cod. 1. 2. Chiffl. & Paris. *futuræ* rescripsimus, pro *statuere*, vel, ut alii legebant, *staturæ.* Sect. 16.

L X I I. *In Creta terræ motu rupto monte inventum est corpus stans* X L V I. *cubitorum, quod alii Orionis, alii Oti fuisse arbitrantur.*] Tota hæc sententia de Orionis, sive Otii corpore abest a codicibus Reg. 1. & 2. At exstat integra, in Colb. 1. 2. & Paris. in quibus *Otii* pro *Oti* legitur. Addit Solinus, cap. 1. pag. 9. L. Flaccum Legatum, Metellum quoque ipsum, quod auditu refutaverant, oculis potitos miraculo: Gigantis nomen non appellat: cubitûm trium ac tricenûm fuisse ait. Simile est quod Phlegon refert, lib. de Mirab. in Cimmerio Bosphoro terræ motu rupto colle, rejecta ossa, quæ corporis magnitudinem fuisse cubitorum X L. testarentur. Ibid.

L X I I I. *In conditorio Sallustianorum asservabantur hortorum.*] Pellicerio assentior, qui *asservantur* magis probat, ex Solino, scribente cap. 1. pag. 9. *Quorum reliquiæ adhuc in conditorio Sallustianorum videntur.* Atque horum ipsorum verborum admonitu, spuria forte etiam habenda est vox illa *hortorum :* eritque Sallustianorum conditorium, locus in quo libertorum Sallustiæ gentis, vel adoptatorum ex ea gente in aliam, cineres condebantur. Ibid.

L X I V. *Conopas.*] Ita M S S. omnes. Tamen Hermolaus legi putat posse *Scopas :* ob illud Athenæi, Ἀνθρωπάρια μικρὰ καὶ τοὺς σκωπαίους, ὥς φησιν ὁ Τίμων, τοὺς καλουμένους παρά τισι Σπιλάπωνας. Ibid.

L X V. *Ipsi non pridem vidimus .... in filio Cornelii Taciti.*] Cum Trajani principatu, post excessum Divi Nervæ, historias suas exorsum se ipse Tacitus profiteatur, hoc est, annis circiter post Plinii obitum, quinque & viginti: atque etiam tum idem de Trajano dicere, senectuti reservet: juvenem fuisse necesse est, cum Plinius hæc scriberet: atque adeo non pridem ab auctore visum esse ejusdem filium: falsoque scriptum in libris ad hunc diem editis, *Nos pridem vidimus.* Et vero *non pridem* habent R. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Sect. 17.

L X V I. *Nec id unquam in feminis. Mares præstare pondere, &c.*] Referenda hæc esse ad priorem illam orationis partem, quæ ait quibusdam esse vires æquas utraque manu, non ad posteriorem, quæ præcipuas læva quibusdam adjudicat, ipsa evincit experientia rerum. Læva enim magis, quam dextra, pollere quasdam feminas, passim deprehenditur. Ambidextras autem esse negavit ante Plinium Hippocrates, aphorismo isto, Γυνὴ ἀμφιδέξιος οὐ γίνεται: cujus rationem investigat Galenus, Comment. 7. Aphorism. 43. pag. 315. tomo 9. Nec me fugit Platonem lib. 7. de legibus, pag. 795. scripsisse mulieres fieri quoque ambidextras, Ibid.

idque deprehendi passim, sed usu id comparatum & exercitio, non a natura datum. Neque Sabellicum audio, qui emendat, *nec id unquam vi:* Neque Pellicerium, qui in hunc modum, *Nec id dubium. Feminis mares &c.* Reclamant enim omnia ad unum exemplaria, tum edita, tum manu exarata.

Sect. 18. LXVII. *Sed hæc parva naturæ insignia.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. probatque Salmasius, pag. 34. Magna quædam scilicet naturæ insignia narravit adhuc auctor, ut nunquam risisse, nunquam vultum mutasse: hæc modo parva, nunquam spuisse, nunquam ructasse. Ad hunc diem in editis legebatur, *sed hæc prava naturæ* &c.

Sect. 19. LXVIII. *Corpore vesco, sed eximiis viribus &c.*] Hoc capitis hujus sectionisque exordium, superioribus annectendum esse ex Solino monet Pellicerius: intelligendumque, quibus natura concreta sint ossa, cujusmodi raro admodum inveniuntur, eosdem corneos appellari, corpus quidem vescum habentes, sed & eximias vires. Verum ex Solini verbis attente perpensis, contrarium plane efficitur: pertinere ea scilicet ad Tritannum, qui licet vescum corpus haberet, viribus tamen polleret eximiis, quod nervis constaret oppido firmis densisque. *Maximam virium substantiam*, inquit, cap. 1. pag. 7. *nervos facere certissimum est: quantoque fuerint densiores, tanto propensius augescere firmitatem. Varro in relatione prodigiosæ fortitudinis adnotavit Tritannum gladiatorem natura Samnitem fuisse, qui & rectis & transversis nervis, &c.*

Ibid. LXIX. *Samnitium armatura celebrem.*] Solinus loc. proxime citato, Tritannum hunc gladiatorem natura Samnitem fuisse scribens, natale illius solum perperam Samnium credidisse videtur. Samnitium gladiatorum, ut diximus, meminit Horatius carmine illo, lib. 2. Epist. 2. v. 98.

Lento Samnites ad lumina prima duello.

Dicti autem a splendidissima Samnitium, cum quibus tot olim bella gessere Romani, armatura. De ea copiose Livius lib. 9.

Ibid. LXX. *Inermi dextra uno digito superatum, & postremo correptum in castra translatum.*] Legendum Pintianus admonet ordine inverso, *Inermi dextra superatum, & uno digito postremo correptum in castra &c.* idque etiam Pellicerius approbat, ex Solino, cujus hæc paraphrasis, cap. 1. pag. 8. *Ejus filium militem Cn. Pompeii, pari modo natum, ita sprevisse hostem provocantem, ut & inermi eum dextra superaret, & captum digito uno in castra imperatoris sui reportaret.* Favemus & nos ei conjecturæ.

Ibid. LXXI. *A. Junius.*] In omnibus MSS. *At Vinnius Valens.* Sane mendose: est enim Valens Juniæ gentis cognomen, non Viniæ. Gruteri inscriptio, pag. 549. Q. IVNIVS. Q. F. IVLIA. VALENS.

Ibid. LXXII. *Ideo M. Varro .... Mulum suum tollebat Fusius: Salvius duo centenaria &c.*] Locum hunc interpunctionis vitio laborantem sanavimus: cum prius scriberetur, *Mulum suum tollebat. Fusius Salvius* &c. perinde quasi nomen ejus, qui mulum suum tolleret, librariorum vitio, desideraretur: ac non essent duarum familiarum diversa hæc nomina, Fusius, Salviusque, Fusiæ, Salviæque gentis.

Ibid. LXXIII. *C. Milonem athletam &c.*] Ita plane Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. vet. Dalec. editique, ante Gelenium, qui *Crotoniatam* scripsit, ex Solino, credo, qui & Crotoniensem vocat, cap. 1. pag. 8. & *Tarquinii Prisci temporibus emicuisse ait.*

Sect. 20. LXXIV. *MCXL. stadia.*] Miror placuisse Barbaro Solini lectionem, MCCXL. refragantibus omnibus MSS. & vetustis editionibus, Parmensi, &c. quibus certe libri nostri consentiunt, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Cum præsertim majus aliquod spatium paulo post pollicitus auctor, mille tantum & ducenta stadia præstet.

Sect. 21. LXXV. *Idem fuisse qui pervideret CXXXV. M. passuum.*] Cicero, lib. 4. Acad. quæst. pag. 61. ubi hoc ipsum refert, *Mille & octingenta stadia*, inquit, *quod*

quod abesset, videbat. Ea sunt passuûm c c x x v. millia. Verum ex Plinio Cicero emendandus, scribendumque, *mille & octoginta*, quæ plane efficiunt, c x x x v. millia passuum, ut habent Pliniani libri omnes, tum manu exarati, tum etiam impressi.

L X X V I. *Visus & numinum.*] Ita M S S. omnes. Tamen admonet Pintianus *Sect. 22.*
videri Didaco Covarruvias, legi oportere negatione addita, *non visus, sed numinum.* At falso id sane. Nam uti insinuavimus interpretati hunc locum, *visus & numinum*, idem valet atque, *visus quidem, sed & numinum.* Et sane Florus lib. 3. cap. 3. pag. 106. de Cimbrica victoria: *Hunc tam lætum*, inquit, nuncium, non *per homines, ut solebat, populus Rom. accepit, sed per ipsos, si credere fas est, Deos: Quippe eodem die, quo gesta res est, visi pro æde Castoris & Pollucis, juvenes laureati*, &c.

L X X V I I. *Anaxarchi.*] Sequitur Valerium Max. qui l. 3. c. 3. p. 164. *Talis* *Sect. 23.*
patientiæ æmulus, inquit, *Anaxarchus, cum a Tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec ulla vi inhiberi posset, quominus amarissimorum eum maledictorum verberibus invicem ipse torqueret: ad ultimum amputationem linguæ minitanti: Non erit, inquit, effeminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis: protinusque dentibus abscissam, & commanducatam linguam in os ejus ira patens exspuit*, &c. Sed Plinium Maximus in fraudem impulit: cum Anaxarcho id attribuit, quod Zenoni Eleatæ ceteri scriptores: Cicero, lib. 2. Tusc. quæst. pag. 360. Laërtius, lib. 9. pag. 244. Clemens Alex. lib. 4. Strom. pag. 496. aliique. Similem quidem Anaxarchi pœnam refert Laërtius lib. 9. pag. 252. sed ex incerto rumore vulgi id recitat, nec fidem obstringit suam: & cum similem pœnæ causam haud afferat, confundi ac misceri omnia ab iis a quibus id accepit, satis declarat.

L X X V I I I. *Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit.*] Ac- *Sect. 24.*
ceptum & istud a Valerio Max. lib. 8. cap. 7. pag. 391. *Utriusque industriæ laudem*, inquit, *duo reges partiti sunt: Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum & viginti gentium, quæ sub regno ejus erant, linguas ediscendo. Ille, ut sine monitore exercitum salutaret: hic, ut eos quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.* Cyrum Latini scriptores omnes tradiderunt tenuisse omnium militum nomina: sed hoc semper veritus sum, cum Mureto lib. 3. Variar. cap. 1. pag. 56. quam considerate atque explorate tradidissent. Xenophon enim, a quo illi vel uno, vel præcipue, quæ de Cyro dicebant, accipere potuerunt, istud tam incredibile non dicit: Sed tantum eum tenuisse nomina τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων, Præfectorum militiæ, qui sub ipso ducebant ordines: quod ut in Imperatore laudabile est, ita non excedit fidem. Locus, si quis requirit, est lib. 5. παιδείας, pag. 132. Fieri autem potest, ut Latinorum aliquis, qui locum illum Xenophontis male accepisset, alios postea auctoritate sua in errorem induxerit.

L X X I X. *Charmadas.*] Ita plane M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. Paris. *Ibid.*
&c. quos Turnebus approbat. Idem valet nihilominus *Charmidas*, quod in vulgatis legitur, Nam ex Χάρμις Χαρμίδας, Χάρμας Χαρμάδας, Χάρων Χαρώνδας, Διάγων Διαγώνδας, Διδάσκαλος Διδασκαλώνδας, Ἐπαμείνων Ἐπαμεινώνδας Bœotorum seu Thebanorum more inflectitur. Charmadas etiam vocatur apud Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 1. pag. 575. unde corrigendus Cicero, lib. 1. Tusc. quæst. pag. 311. apud quem *Carneades* perperam scribitur.

L X X X. *Metrodoro.*] Viros aliquot ab insigni memoria Tullius commendans, *Ibid.*
loco proxime appellato, *Quanta*, inquit, *qui modo fuit, Scepsius Metrodorus:* quibus verbis illum a se visum, agnitumque Antonius, Orator significat, aut certe haud ita pridem antea vixisse. Quî venit igitur in mentem Solino, cum hunc Plinii locum transcriberet, c. 1. p. 10. trecentis ferme annis hunc Metrodorum antiquiorem facere, quem Diogenis Cynici temporibus ait vixisse? *Memoriam*, inquit, *& arte fieri palam factum est, sicut Metrodorus philosophus, qui temporibus Diogenis Cynici fuit, in tantum se meditatione assidua provexit, ut a multis simul dicta,*

non modo sensuum, sed etiam verborum ordinibus detineret. Vide quæ de Metrodoro diximus in Auctorum syllabo.

Ibid. LXXXI. *Amputatur.*] Ita Chiffl. Tolet. Pint. & vetus Dalec. quam lectionem & Salmasius approbat, pag. 50. In Reg. 1. & 2. *amputat*, pro *amputatur.* In libris hactenus vulgatis inepte, *computat.*

Sect. 25. LXXXII. *Arbitror genitum Cæsarem.*] Ita restituimus, secuti codices R. 1. 2. Paris .& Tolet. Pintiani. Antea legebatur, *arbitror C. Cæsarem*, voce *genitum* in Caïum mutata.

Ibid. LXXXIII. *Scribere aut legere, simul dictare & audire solitum accepimus.*] Editi in hunc diem libri, *Scribere & legere simul, dictare* &c. Corrigendum censuimus, ex Reg. 1. 2. Paris. &c. uti edidimus, mutata paululum interpunctione. Fieri enim potest, ut scribens aut legens, simul quis dictet & audiat: simul vero legere & scribere, minime licet. Solinus, cap. 1. pag. 10. *Nullus celerius scripsit, nemo velocius legit.*

Ibid. LXXXIV. *Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis &c.*] Hic locus in Reg. 1. & 2. & in Rigaltiano, quem Salmasius vidit, ita exprimitur, *Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter dictare. Idem signis* &c. omissis ceteris, quæ interjecta sunt: unde haud levis suspicio sit, esse supposititia. Adstipulatur etiam Solinus, loco allato. *Quaternas etiam epistolas*, inquit, *simul dictasse perhibetur*: nihil de septenis subjicit.

Sect. 27. LXXXV. *Et majore animo Sertorium tacuit.*] Ita constantissime MSS. omnes. Unde mirari subit qua confidentia Parmensis editio substituere maluerit, *Sertorium domuit*, aliena plane a scriptoris mente sententia: Ait enim fuisse in Pompeïo majoris animi argumentum, tacuisse ac suppressisse, in trophæi illius titulis, victoriam de Sertorio, quam adnotasse: quandoquidem longe præclarius est aversari civilis belli gloriam, quam appetere: id quod & Cæsarem imitatum esse dictum est superiori sectione, bellorum civilium strage celata. Ex hoc Plinii contextu, uti diximus, depravato, concinnavit confinxitque inscriptionem, quam pro vetusta ac germana venditavit Gabriel Symeonis, libro Illustr. Observ. Antiq. pag. 51.

Ibid. LXXXVI. *In delubro Minervæ.*] Monet Pintianus videri Gellium affirmare lib. 10. cap. 1. delubrum hoc non Minervæ fuisse, sed Victoriæ. At Gellio inde forsan äïo errorem oblatum, quod in Minervæ delubro, Victoriæ statuam Pompeïus consecravit.

Ibid. LXXXVII. *A. d. tertium Calendas Octobres.*] At idem lib. 37. sect. 6. non a. d. tertium, sed *pridie* Kal. Octobris, actum esse triumphum scribit. Ad biduum nempe, pompa prolata est, ut Plutarchus in Pompeïo docet.

Ibid. LXXXVIII. *Summa summarum in illa gloria fuit.*] Frustra nititur Pintianus emendare, *Summa, summa res.* Usitata probatis scriptoribus est hæc loquendi formula: Plauto in Truculento, act. 1. Sc. 1. v. 4.

Quam penes amantum summa summarum redit.

Summa summarum est, cum in rationibus multa nomina & capita in unam summam rediguntur: ac sic multis summis factis, omnia tandem in unam, quæ ceteras æquat & complectitur, consummantur: Nam ut capita in summam, sic summæ in summam summarum rediguntur. Ita fere Turnebus. Scripsimus porro, *Summa summarum in illa gloria*, non *in illo*: secuti codices omnes MSS. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c.

Sect. 29. LXXXIX. *T. Cæcilium Dentrem.*] Prius *Teucrum* legebatur: sed refragantibus licet omnibus libris, cur *Denter* scriberemus, satis habuimus argumenti. Sane *Denter* Cæciliorum esse cognomen Livius sæpe admonet: libro in primis tricesimo nono, pag. 504. & lib. 42. pag. 532. *Teucer* autem in ea familia qui cognominatus sit, neminem exstitisse unquam, quovis pignore contenderim. Anno porro CCCCLXX. Dolabella, & Domitio Coss. ut testatur Orosius lib. 3. cap. 22. L. Cæcilius, Prætor, cum imperio profectus contra Gallos, ad Aretium cecidit,

fuso exercitu. Is anno superiore Consul fuerat, quem male Cassiodorus Cælium vocat: sed errore quoque haud paulo graviore, Cæcilium Metellum cognominant, nullo scriptoris antiqui testimonio freti, Onuphrius, Cuspinianus, Pighius, aliique, qui Dentona, vel Dentrem dicere debuissent: est enim Græcis Δέντων, qui Latinis Denter. Fasti, qui Siculi vulgo appellantur, hoc ipso fere anno, hoc est, Olymp. CXXIII. anno quarto Δέντωνα vocant. De eo Epitome Livii, lib. 12. *Quum legati Romanorum a Gallis Senonibus interfecti essent, L. Cæcilius Prætor cum legionibus ab iis cæsus est.* Λεύκιον Στρατηγὸν appellat quoque Polybius lib. 2. pag. 150. ubi hanc pugnam describit. Hujus fratri, in eadem acie pugnanti, ut promptum est ex Plinio intelligere, Titi prænomen fuisse eodem Plinio prodente scimus.

XC. *L. Siccius.*] Sicinium tamen vocant Valerius Max. l. 3. c. 2. Solinus, c. 1. p. 10. Fulgentius, l. de prisco sermone, ex Varrone: Festus, verbo *obsidionalis*: & est gens Sicinia inter Romanas notissima, ut ex nummis apparet, quos Patinus exhibet, pag. 263. Ex ea L. Sicinius fuit, qui primus Tribunus plebis creatus est, ut auctor est Asconius Pedianus, in orat. pro Corn. de Majest. pag. 36. Nihilominus L. Siccium malui, ut Rhenanus emendavit: cum & MSS. omnes R. 1, 2. Colb. 1. 2. Thuan. Paris. Chiffl. aliique, & nobilissimi scriptores Gellius ac Dionysius ita scribant, & apud P. Victorem, in descriptione Urbis Romæ, regione XIV. *Vicus statuæ Siccianæ* ponatur, & mox, *Statua ipsa Sicciana.* *Ibid.*

XCI. *A. Aterio.*] Ita rescripsimus ex certissimis conjecturis. Nam primum quidem ita Solinus cap. 1. pag. 10. & lapis Capitolinus, teste Brissonio: & Ateria gens Romæ notissima: & Ateria lex apud Gellium, lib. XI. cap. 1. pag. 577. eadem Tarpeïa dicta ab altero Collega. Fuere enim collegæ, Sp. Tarpeïus Montan. Capitolinus, & A. Aterius Fontinalis, anno V. C. CCC. In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *A. Aternio.* In editis, *Æternio*: Dionys. Halic. lib. 10. pag. 673. Θερμίνιον, omnes mendose. *Ibid.*

XCII. *Fisco æris.*] Hac parte munerum, quibus Sicinius donatus est, a scriptoribus ceteris silentio prætermissa, nulla est in iis subsidii relicta spes, ad hunc emendandum illustrandumve locum, ubi exemplaria inter se mire dissident. Nam Reg. 2. *Fisco æris decem captivis & viginti similibus.* Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. & vet. Dalec. *captivis & viginti millibus*: quam lectionem præ se ferunt editiones omnes vetustæ, ante Sigism. Gelenium, qui hanc lectionem commentus est, quam posteriores deinde amplexati sunt, *captivis & XX. simul bubus.* Ut ut est, vel Gelenium potius, vel editionum veterum fidem sequar, quam iis neglectis Salmasio assentiar, qui pag. 48. sic emendat, *e fisco æris X. capti æris XX. millibus.* *Ibid.*

XCIII. *T. Romilio.*] Ita libri omnes MSS. & Dionysius Halic. Τίτον Ῥωμίλιον vocat. Livius tamen Romulium. *Ibid.*

XCIV. *Quas Trebia.*] Hunc Plinii locum male Solinus intellexisse deprehenditur, cap. 1. pag. 10. de eodem Sergio scribens: *A Trasymeno, Trebia, Ticinoque coronas civitas retulit. Cannensi quoque prælio, de quo refugisse eximium opus virtutis fuit, solus accepit coronam.* At in istis præliis, nec Sergio, nec alteri cuipiam contigisse civicam coronam, scriptoris haud dubie, ut diximus, sententia est. *Ibid.*

XCV. *Aristotelis Philosophi patriam condidit.*] Locum hunc aïunt conatum esse Longolium sic emendare. *Aristotelis Philippus patriam condidit.* Vet. codex Dalecampii, *Aristotelis Philosophi patriam, suam credidit.* Nihil vero mutari oportere admonet Tzetzes Chiliad. 7. v. 442. ubi excisam a Philippo quidem Stagiram scribit, & ab eodem instauratam denuo, sed Alexandri precibus, ut clare significat, & interventu. *Sect. 30.*

Ἡ Στάγειρα τῶν πόλεων μία τῶν τοῦ Ὀλύνθου
Τοῦ Φιλοσόφου ἡ πατρὶς Ἀριστοτέλους αὕτη.
Κατέσκαψε δὲ Φίλιππος, ἐχθρὰν οὖσαν σὺν ἄλλαις·
Ἀριστοτέλης δ᾽ ὕστερον Ἀλέξανδρον αἰτεῖται,
Καὶ πάλιν ἀνακτίζουσιν, ὡς δὴ αὐτὸν, τὴν πόλιν.

Ibid. XCVI. *Archilochi Poëtæ interfectores Apollo arguit Delphis.*] Corrigit Pintianus *interfectorem,* quoniam unicum fuisse historiæ tradunt. Verum ut hoc ita sit, mos est tamen usu receptus multitudinis numero in similibus abuti. Unde Solinus hunc locum transcribens, *Percussores,* inquit, *Archilochi poëtæ Apollo prodidit, & latronum facinus Deo coarguente detectum.* Oenomaus inter Græcos scriptor haud ignobilis, referente Eusebio, ita ferme prodidit: *Quare qui Archilochum occidit Archias, a templo quasi scelestus exire ab Apolline jussus est: Musarum enim amicum occiderat.* Apollinis carmen refert Galenus in Suasoria, tomo 2. cap. 9. pag. 10.

Μουσάων θεράποντα κατέκτανες· ἔξιθι νηοῦ.

Musarum famuli occisor, templo procul esto.

Alii non Archiam hunc interfectorem, sed Calondam Coracem appellant.

Sect. 31. XCVII. *Quadrigis albis.*] Ita cod. Paris. & editiones omnes vetustæ Nodum quærere in scirpo videtur Pintianus, cum legendum suspicatur, *Ipse Acradine egrediens.* Quin enimvero Solinum legit, qui hunc locum exscribens, *Ipse,* inquit, *cum albis quadrigis egredientem in litore occurrens honoratus est?*

Ibid. XCVIII. *Et fasces litterarum januæ submisit.*] Etsi libri editi omnes præ se ferant, *fasces lictorios januæ,* ita edi tamen curavimus, admoniti fide exemplarium Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Paris. atque adeo Solini ipsius, cujus hæc verba cap. 1. pag. XI. *Submissisque fascibus, quamlibet confecto Mithridatico bello, & Orientis victor, sententia propria cessit januæ literarum.*

Ibid. XCIX. *Reliquis animi bonis.*] Ab his verbis exordium capitis sequentis, nempe XXXI. olim in libris ad hunc diem editis, sumebatur: nos ad calcem hujus XXX. capitis revocanda censuimus, unde distracta perperam ac divulsa fuisse, tum codex Reg. 1. admonuit: tum ipsa, quod caput est, loci sententia: quæ & implicata est quam maxime, ut omnes fatentur, si attexta legitime sunt capiti sequenti, neque consuta temere: & huic loco si restituantur, planissimum habent expeditumque intellectum. Est enim sensus, lauream quam Tullius est consecutus, tanto majorem esse, ac digniorem omnium aliorum triumphorum laurea, quanto plus est ingenii Romani famam tam longe lateque ejus eloquentia promotam esse, quam imperii majestatem reliquis animi bonis, fortitudine videlicet, legum sanctitate, &c.

Sect. 34. C. *Bis repulsa.*] De duplici repulsa Plinium vehementer falli, ausus est calumniari Rich. Streinnius, in familia Cornelia: alteramque harum avi esse, sive Scipionis illius, qui Optimus a Senatu judicatus est, in petitione Censuræ: nepotis alteram, hoc est, ejus qui Serapion est cognominatus, in ædilitate. Fugit eum scilicet prior avi repulsa, dum Consulatum ambiret, quam nos in prioribus Notis observavimus. De tergemino isto Scipione, Optimo, Corculo, & Serapione, diximus jam antea sect. 10.

Sect. 35. CI. *Præceptis.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. quam vocem cum parum intelligerent quæ vis subesset ei, Plinii editores in *præcipuis* immutarant.

Sect. 37. CII. *Cleombroto Ceo.*] Parm. editio, aliæque vetustæ, legunt *Theombroto,* ut sit fortassis Θεόμβροτος gloriosum Erasistrati nomen: de quo idem refert Plinius ipse lib. 29. sect. 3. *Erasistratus,* inquit, *Chrysippi discipulus, Aristotelis filia genitus, Antiocho rege sanato, centum talentis donatus est a Rege Ptolemæo filio ejus.* Nam & e Cea insula oriundus Erasistratus fuit, ut in Auctorum Indice diximus.

Ibid. CIII. *Ne medicus crederetur.*] Habent hæc verba codices omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. etsi ea supposititia putat esse P. Pithœus, lib. 1. Adversar. cap. 18.

Sect. 38. CIV. *Ctesiphon.*] Mire variant in hoc edendo nomine exemplaria. Vetustæ editiones, *Ctesiphon.* Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. ac Chiffl. *Crissipon.* Reg. 2. *Cresimphon.* Plinius ipse lib. 36. sect. 21. cum Strabone lib. 14. pag. 640. *Chersiphron,* Χερσίφρων, quod mihi magis placet tum hoc loco scribi, tum apud Vitruvium lib. 3. cap. 1. & alibi.

Ibid. CV. *Athenis armamentario mille navium.*] Strabo quadringentas tantum dixit:

neque vero capaciorem esse Piræeum, locupletissimorum testium relatu constat. Quin & scriptores alii, Thucydides, Æschines, Aristides, Cicero, trecentarum duntaxat meminerunt: atque adeo apud Strabonem forte pro τετρακοσίαις legi satius fuerit ταῖς τετρακοσίαις. Ac mendi etiam fortasse origo in Pliniano contextu repetenda erit ex similitudine numerorum, a CCC. ad CIↃ. facili lapsu. Nisi pluribus navibus instruendis asservarentur in armamentario instrumenta, quam quot portus unus ille semel caperet.

CVI. *Picturam .... haud mediocris spatii, pari rependit auro.*] Detraxere hanc negandi voculam *haud*, Plinii editores, quæ tamen in MSS. omnibus exstat apertissime: quam & loci sententia exigit: spatium picturæ, magnitudo est, ex eaque pondus tabulæ depictæ. Ait igitur vel pari pondere, vel tanto nummorum numero repensam esse, quantum tabulæ spatium foret. *Sect. 39.*

CVII. *Grammaticæ artis Daphni, Gnatio Pisaurense vendente.*] In omnibus MSS. quos vidi, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. legitur *Daphni natio*, ex quo *Gnatio* scribendum potius conjeci, quam ut editi omnes habent *Cn.* pro *Cneio.* Ratus dici Gnatium potuisse pro Egnatio, quæ familia Romæ notissima fuit, uti Egnatiam Italiæ civitatem, de qua libro tertio, sect. 16. Horatius Gnatiam appellat. *Sect. 40.*

CVIII. *IIɪ DCC. licente.*] Prius in editis legebatur, *III. M. DCC. sestertiis.* At quemadmodum edi curavimus, ita totidem plane apicibus repræsentant hunc locum codices MSS. omnes R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliique. Porro in priscis exemplaribus, monumentisque, ipso etiam attestante Budæo, nec diffitente Hotomanno, (quanquam uterque hunc Plinii locum copiose exagitat, ac demum contra exemplarium fidem immutat:) tribus hujuscemodi characteribus IIɪ. ex re ipsa sestertius, duabus libris æris & semisse æstimatus, unde illi etiam nomen est, adnotatur. Perfacile autem tertius ille character, qui semissis index, & quem geminis prioribus minorem aliquanto esse oportuit, par illis a librario indiligente productus, originem vitio præbuit, millia mox adjicientibus de suo iis, qui tribus illis unitatis notis, non ipsa sestertia, sed tria potius monstrari autumarunt. Proinde *IIɪ. DCC.* sunt septingenta sestertia. De sestertiis autem neutri generis hoc in loco agi, satis indicant annua Roscii sestertia quæ sequuntur. Horum quodlibet sestertios valere millenos, docturi sumus abunde alibi, doctique consentiunt. At non tantum hujus ipsius servi pretium fuisse, alio licitante ac vendente, docet Suetonius lib. de illustr. Gramm. cap. 3. pag. 120. *Pretia*, inquit, *Grammaticorum tanta, mercedesque tam magnæ, ut constet Lutatium Daphnidem, ducentis millibus nummûm Quinto Catulo emptum.* Nisi forte vocem hanc *Nummûm* pro denariis accipi hoc loco velis: quod probatis scriptorum testimoniis fieri posse alias docebimus: tunc enim pretium servi foret DCCC. sestertiorum, seu librarum Gallicæ monetæ, 80000. *Ibid.*

CIX. *IIɪ. D.*] In hac sestertiorum forma signanda, secuti sumus codices prælaudatos, cum vulgo exhiberi in hunc modum soleant, H S. Ad summam quod attinet, de quingentis omnes MSS. cum editis libris consentiunt. Sed pro D. forte DC. reponenda sunt ex Ciceronis oratione illa, qua Roscium hunc Comœdum defendit, pag. 100. *Decem his annis proximis H S.* (hoc est, sestertiûm) *sexagies honestissime consequi potuit: noluit.* Quo palam fit, publicam mercedem annuam, quam is recusavit, sestertiûm sexcentorum fuisse: quæ summa decies multiplicata efficit sex mille sestertia, sive quod idem est, sexagies sestertiûm, subintellige centena millia: Monetæ nostræ, 600000. libras Gallicas. *Ibid.*

CX. *IIɪ. $\overline{CXXX}$. manumisit.*] In hac summa sic exprimenda, mira est omnium fere exemplarium, Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. editionumque vetustarum consensio: cum recentiores $\overline{CXX}$. duntaxat exhibeant, addiderintque perperam millenarii numeri notam, CXX. M. ex voce sequenti excisam, *manumisit.* Lineolam vero superposuimus, Budæo hac in re potius assentientes, quam Salmasio, qui pag. 41. H S. CXXX. simpliciter legit, interpretaturque sestertia centum *Ibid.*

& triginta: quæ summa multis partibus minor est quam superiores; cum tamen hanc utramque summam, Neroniani dispensatoris, & spadonis Sejaniani, multo illis prioribus graviorem esse oportere, ipsa, ut diximus, orationis textura declaret.

Ibid. CXI. *Pæzontem.*] Ita plane MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliique, a quibus desciscere Budæum oportuit, scribentem *Peronetomi:* quoniam ei qui exsectis genitalibus sit infibulatus aptari queat hujuscemodi vox Græcorum, περονήτομος.

Ibid. CXII. *Sejani, III. D.*] Prisca forma rursum signavi sestertia, eorundem codicum admonitu. Hic libri editi, III. M. D. præferunt, imperitis scilicet librariis, ut jam monuimus, arbitrantibus ejusmodi notis III. non sestertia, sed tria signari: quare millia addiderunt. Porro cum in recensendis horumce pretiorum summis, Pliniana semper crescere oratio debeat, ut jam monuimus: haud assentimur Salmasio, qui loco jam appellato, HS D. quingenta sestertia ait esse; sed superposita, ut moris erat, lineola, HS D̄. sestertiûm quingenties interpretati sumus.

Ibid. CXIII. *C. Lutorio.*] In libris omnibus perperam *Sutorio.* Hic ille est Eques Romanus, C. Lutorius Priscus, Γάϊος Λυτώριος Πρίσκος, de quo multa leges apud Dionem lib. 57. in Tiberio, pag. 616.

Sect. 41. CXIV. *Gentium.*] Hactenus editi libri hoc capiti huic lemma præfigunt, *De præstantia gentium:* quod quidem unde hauserint, adhuc mihi incompertum est. Neque enim in Pliniano indice apparet: Et sane quod capitis sequentis lemma esse voluerunt, *De felicitate summa*, ibi præpostere omnino positum, huc plane referri oportuit.

Ibid. CXV. *Abunde agitur, atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui jure dici non infelix potest.*] In editis, *abunde igitur.* At MSS. omnes, *agitur:* & mox, *deciditur*, in codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. &c. ut legendum censeam, *Abunde agitur, atque indulgente fortuna deciditur cum eo*, &c.

Ibid. CXVI. *More Thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos, pro experimento cujusque diei in urnam condit.*] Erasmus, Chiliad. 1. Cent. 5. adag. 54. *Creta notare*, secutus Hermolaum Barbarum, hunc morem Cretensibus adscripsisse putavit Horatium illo carmine, lib. 1. Ode 36.

Cressa ne careat pulcra dies nota:

Nisi *Thressa*, inquit, *hoc loco satius legi foret.* Hos deinde, ut fit, omne vulgus interpretum secutum est. At Cressa nota significari ab Horatio jam alias docuimus, ab amicis rogati, non album lapillum, sed vinum Creticum, quod in maximo pretio habitum Clemens Alexandr. lib. 2. Pædag. pag. 156. aliique permulti docuerunt. Et sane id sententia hujus loci requirit: Ait enim ob amici adventum, paraturum se epulas, in quibus pretiosum primo vini genus sit apponendum: deinde, neque illud quidem parce & avare ministrandum; tertio denique, choreas secuturas:

Cressa ne careat pulcra dies nota:
Neu promptæ modus amphoræ,
Neu morem in Saliûm sit requies pedum.

Quod imitatus ille mihi ex Tibullo videtur, ita pariter canente,

Vina diem celebrent: non festa luce madere
Est pudor: errantes & male ferre pedes.

Cressam porro notam pro vino Cretico dixit Horatius, qua forma idem lib. 2. Ode 3.

Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.

Et in Satyris, lib. 1. Satyra 10.

Ut Chio nota si commixta Falerni est.

Adde Ciceronem in Bruto, n. 83. *Ut si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita*

novo, ut proximis Consulibus velit natum: nec rursus ita vetere, ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui hæ notæ sunt optimæ: Credo: sed nimia vetustas, &c. Ut vina Falerna idem Horatius alibi, & Falernas vites, sic Falerni notam, hoc est, agri Falerni, notamque Falernam pro Falerno vino, Creticamque notam, sive Cressam, pro Cretico vino, priores dixere: pro lapillis albo colore distinctis, (nam lapillos adhibuere Thraces Plinio teste, qui calculos: Persioque, qui lapillum dixit:) sed pro lapillis, inquam, albis Cressam notam dixisse neminem, quavis ego sponsione contenderim. Cretam vero, hoc est, terram albam in insula cognomine effodi, quæ nunc Candia dicitur, aut ab ea traxisse nomen, somnium est otio abutentium. Nec Cressam notam igitur etiam pro creta Latinæ aures ullæ ferant. Plura jam in eam rem diximus in Ephemeridibus Eruditorum, anno 1681. *Sect.* 42.

CXVII. *Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.*] Fuit Rullianus Ambusti F. In Chiffl. cod. *Rullianus filius*, inepte: nam Rulliani filius ipse Fabius Gurges est, nepos Ambusti.

M. FABIUS AMBUSTUS, Trib. Milit. anno Urbis 374. & 385. Ter Consul, 394. 396. & 398. & Dictator.

|

Q. FABIUS MAX. RULLIANUS, M. F. Magister Eq. Dictator, & quinquies Consul, an. 432. 444. 446. 457. & 459.

|

Q. FABIUS GURGES, Q. F. M. N. bis Consul, an. 462. & 478.

CXVIII. *M. Fidustium.*] Ita MSS. omnes. Verum Dio lib. 47. pag. 333. L. Filuscium appellat. Τὸ δέ τι ἀστάθμητον, inquit, τοῦ βίου, καὶ ἐξ ἐκείνου ἐτεκμηριώθη, ὅτι Λούκιος μὲν Φιλούσκιος ὑπό τε τοῦ Σύλλου πρότερον ἐπικηρυχθεὶς, καὶ διαφυγὼν, ἔς τε τὸ λεύκωμα αὖθις τότε ἐσεγράφη, καὶ ἀπώλετο. *Incertitudinem vero humanæ vitæ L. Philuscius demonstravit; qui ante a Sylla proscriptus, cum periculum evasisset, tum denuo proscriptus ab Antonio, & occisus est.* *Sect.* 43.

CXIX. *Qui primus elephantos ex primo Punico bello duxit in triumpho.*] Consentiunt hic mirifice exemplaria omnia. Pintianus tamen emendat, *qui plurimos:* quod ante Metellum, in triumpho duxisse elephantos Manius Curius legatur, lib. 8. sect. 6. Verum in Tarentini belli tempora triumphus ille Curii incidit, bellumque Punicum octo circiter antecessit: nec primus omnium egisse in triumpho elephantos Metellus dicitur, sed primus primo bello Punico. Admonendus interim eruditus lector, spuriam mihi videri, concinnatamque ex integra Plinii oratione inscriptionem veterem, quæ exstat apud Gruterum, pag. 377. *Sect.* 45.

S. P. Q. R.
L. METELL. PONT. II. COS. DICT.
MAG. EQ. XVVIR. AG. DAND.
QVI. PRIMVS. ELEPHANTOS. PRIMO. PVNICO.
BELLO. DVXIT. IN. TRIVMPHO.
PRIMARIVS. BELLATOR. OPTVMVS. ORATOR.
FORTISSIMVS. IMPERATOR. AVSPICIO. SVO. MAXIMAS. RES.
GESSIT. MAXIMO. VSVS. HONORE. SVMMA. SAPIENTIA.
MAXIMVS. SENATOR. PARTAM. EX. ÆQVO.
PECVNIAM. MAGNAM. SINGVLIS. LIBERIS. RELIQVIT.
TRIBVTVM. EI. VT. QVOTIES. IN. SENATVM. IRET.
CVRRV. VEHERETVR. IN. CVRIAM.
QVOD. A. CONDITO. ÆVO. NVLLI. ALII. CONTIGIT.

CXX. *Prætorio.*] In libris, *Prætore.* At Valerius Max. lib. 7. cap. 1. Prætorium vocat: quem secuti sumus. *Ibid.*

Ibid. CXXI. *C. Attinio.*] Hactenus editi, *Cattinio*, ex adhæsu scilicet litterarum, quas disjungi oportuit. Epitome Livii, lib. 59. *C. Attinius Labeo Trib. pl. Q. Metellum Censorem, a quo in Senatu legendo præteritus erat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret, ceteri Tribuni plebis auxilio quam maxime fuerunt.*

Ibid. CXXII. *A damnato suo.*] Ita Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. aliique omnes M S S. codices: ubi editi perperam habent, *a damnatu suo.* Nec sane feliciter conjecit hoc loco Pellicerius in notis M S S. qui legendum censuit, *ac damnatus voto.* Perinde ac si voti alicujus reus bona ipse sua Metellus sponte consecrarit: quæ ab inimico suo C. Attinio consecrata docet apertissime Tullius, a quo hæc accepisse Plinius videtur, ex orat. pro Domo sua ad Pontif. n. 123. *Atqui C. Attinius*, inquit, *patrum memoria, bona Q. Metelli, qui eum ex Senatu Censor ejecerat, avi tui, Q. Metelle, & tui, P. Servili, & proavi tui, P. Scipio, consecravit, foculo posito in Rostris, adhibitoque tibicine:* &c.

Ibid. CXXIII. *Et Diadematis.*] In libris omnibus hactenus editis, legitur, *& Creticis, & Diadematis.* Sed absunt hæ voces *& Creticis* a Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. aliisque M S S. & vero abesse debent: nihil enim hic Cretico opus Metello. Qui enim Metelli Macedonici filii nunc appellantur, iidem nepotes sunt Q. Cæcilii Metelli, de quo cap. sup. dictum est: qui vero Cretici nomen adeptus est, is patrem habuit ejusdem Cæcilii abnepotem, ex Metello Calvo Metelli Macedonici fratre. Ingens est ἀνιστορησία Flori, qui lib. 3. cap. 8. pag. 119. Metellum Balearicum Cretici fratrem facit. *Diadematis* porro ut *Dalmaticis* anteferremus, quanquam idem Metellus Dalmaticus fuerit, qui & Diademati cognomen accepit, fecit exemplarium vetustorum conspirans consensio, ut monuimus in prioribus Notis.

Sect. 46. CXXIV. *Proscriptionis invidia, collegium in Triumviratu pessimorum civium.*] Meliore paulo Solinus, quam Plinius, ordine digessisse hæc videtur, cum ait, cap. 1. pag. 5. *Mox Triumviratûs collegium, prægravi potestate Antonii. Inde proscriptionis invidia.* Neque enim proscriptio Triumviratum antecessit, sed secuta est: atque in Triumviratu obstitisse diu Augustum, ne qua proscriptio fieret, auctor est Suetonius.

Ibid. CXXV. *In palude ægroti, &... aqua subter cutem fusa turgidi, latebra.*] In libris editis, *in palude latebra ægroti.* Sed hanc vocem *latebra* hoc loco non agnoscunt M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. ullusve, quod sciam, alius: Mox vero, ubi *turgida latera* iidem libri editi exhibent, quod sane perabsurdum est, (quis enim aqua subter cutem fusa turgescere latera dixit?) M S S. supra laudati omnes, uti edidimus, *turgidi, latebra*, præ se ferunt.

Ibid. CXXVI. *Jam in navali fuga urgente hostium manu, preces Proculeïo mortis admotæ: cura Perusinæ contentionis: solicitudo martis Actiaci*, &c.] Hanc vocem, *Proculeïo*, constantissime M S S. omnes agnoscunt: etsi quidam, qui sincerum vas cupiunt incrustare, legi velint, *pro periculo mortis admotæ.* Præter Horatium, cujus hæc Ode 2. libri 2.

Vivet extento Proculeïus ævo, &c.

meminit Plinius ipse, lib. 36. sect. 59. C. Proculeii, qui *Augusti Cæsaris familiaritate subnixus, in maximo stomachi dolore gypso poto*, dicitur *conscivisse sibi mortem.* Γάιον Προκλήιον ἱππέα Equitem R. appellat Dio, lib. 51. pag. 450. Et Suetonius in Augusto, cap. 67. *Proculum*, inquit, *ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas.* Atque hujus quidem posterioris loci admonitu, fuit aliquando cum Plinianæ orationis interpunctionem mutari vellem, ac longe secus interpretarer, quam a me factum est in Notis prioribus: Nempe in hunc modum: *Jam in navali fuga, urgente hostium manu, preces: Proculeïo mortis admotæ cura: Perusinæ contentiones: solicitudo* &c. Cura mortis admotæ, solicitudinem aliquam doloremve animi signari tum putabam, ob necem acceptissimo sibi liberto illatam. Sed vetat Solinus, cap. 1. pag. 5. quominus quidquam moveam, cum integra de Proculeïo clausula neglecta, (de qua quid statueret, non

habebat,)

habebat,) vocem hanc *curam*, Perusinæ contentioni annectit adfigitque, a recepta lectione haud visus abscedere. Ut ut est, navalis fuga, de qua nunc sermo, ea videtur esse quam idem Suetonius describit in Augusto, cap. 16. *Trajecto*, inquit, *in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improviso a Demochare, & Apollophane, præfectis Pompeii, uno demum navigio ægerrime effugit.*

CXXVII. *Pannonicis bellis ruina e turri.*] Ita rescripsimus, *pro Pannonici belli*, ex MSS. ante laudatis, & ex vet. cod. Dalec. Quod vero sequitur, *ruina e turri*, quæ eorundem codicum est consentiens admodum scriptura, Parmensis editio, aliæque vetustæ ante Sigism. Gelenium, *ruina pontis*, exhibent: quæ sane lectio non pœnitenda Tranquilli testimonio stabiliri egregie videtur, de Augusto ita scribentis, cap. 20. *Dalmatico bello etiam vulnera excepit: una acie dextrum genu lapide ictus: altera autem, & crus, & utrumque brachium ruina pontis consauciatus*, &c. Sed nimirum subsecuti Plinii editores, qui quæ vis huic voci *pons* subesset, haud plane perciperent, refingere Plinii textum ex Suetonio voluerunt, neglecta veteri scriptura. At pontem illi apud Suetonium intelligere debuerunt, machinam bellicam, qualem describit Vegetius l. 4. c. 21. his verbis: *Exostra*, inquit, *dicitur pons, qui de turri in murum protruditur.* Hujus pontis ruinam, *ruinam e turri* cui is innitebatur, recte Plinius appellavit. Dio similiter lib. 49. pag. 412. Αὐτόν τε ἐκεῖνοι ἀπὸ πύργου τινὸς ξυλίνου ἐπιβῆναι τοῦ περιβόλου πειρώμενον κατέτρωσαν. *Cæsarem e lignea turri murum conscendere conantem, graviter sauciaverunt.* Sed rem multo expressius uberiusque Appianus explanat, lib. de bellis Illyr. pag. 764. quem consule. Ibid.

CXXVIII. *Fames, sitisque Italiæ.*] Hanc vocem *sitisque* Salmasius pag. 23. jubet expungi: quam tamen exhibent Reg. 2. Paris. & vetustæ editiones omnes. Et vero de Augusto Tranquillus idem, cap. 42. *Querentem*, inquit, *de inopia & caritate vini, populum severissima coërcuit oratione: satis provisum a genero suo Agrippa perductis pluribus aquis, ne homines sitiant.* Unde liquet, de vini penuria hanc sitim accipiendam esse: quanquam, ut nihil dissimulem, nihil Chiffl. cod. & Reg. 1. nihil Solinus ipse de siti. Idem tamen, quod Seneca, Dio refert lib. 54. pag. 529. Ibid.

CXXIX. *Xenophon in Periplo, Thyniorum insulæ regem.*] Habent MSS. codices, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. constantissime, *Xenophon in Periplulutiniorum insulæ regem.* Parmensis editio: *in petripulutiniorum insulæ regem.* Codex Lugd. *in petropulutiniorum insulæ regem.* Ab his Gelenius confidenter sane discessit, ut *in Periplo, maritimorum regem* scriberet. Salmasius *Latmiorum* reponit. Sed mons est Cariæ Latmus, cum urbe cognomine, non insula. Nos priore syllaba vocis *Lutiniorum*, quam ex superiore *periplu* amanuenses perperam repetierunt, expuncta, Thyniorum insulam agnoscimus eam, qua de egimus lib. 5. sect. ult. Ibid.

CXXX. *Filium ejus DCCC.*] Salmasius lib. de annis Climact. pag. 749. post Pintianum in notis, Plinium ait hallucinatum videri, cum hæc exscriberet: annos patris filio transcripsisse; filii vicissim, patri. At certe non est ovum ovo similius, quam quod Valerius, & quod ex Valerio Plinius recitat. Ille enim lib. 8. cap. 13. pag. 407. *Sed multo liberalius Xenophon*, inquit, *cujus* περίπλους *legitur: Insulæ enim Lachmiorum regem octingentis annis donavit:* (hunc regis filium Plinius appellat: Valerius regem, qui regno utique paterno successit;) *Ac ne pater ejus parum benigne acceptus videretur, ei quoque sexcentos assignavit.* De patre Plinius priore loco egit, Valerius posteriore. Cetero inter se consentiunt. Nihil certe in numeris esse vel leviter immutandum, ex Augustino scimus, qui hunc Plinii locum summa fide transcripsit, ut diximus, in prioribus Notis. Ibid.

CXXXI. *Ofilii.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. Chiffl. *Ofelli.* Valer Max. *Aufilii.* Unde Longolius conjicit legi oportere, *Auli Filia.* Sane perperam: Quis enim filiam de solo patris prænomine demonstrari abunde putet, cognoscique posse, si nomen cognomenve absit? Recepta lectio sola est sincera. Aulum Ofilium inter Ibid.

clarissimos ævi sui Jureconsultos Pomponius refert lib. 1. Dig. tit. 2. de ordine juris, §. 44. Fuit is Q. Ælii Tuberonis JC. præceptor, qui Q. Ligarium, Cicero defendente, accusavit: teste eodem Pomponio.

Ibid. CXXXII. *Emboliaria.*] Ita Reg. 1. Paris. &c. R. 2. *Embolaria.* Non placet Salmasio vocis hujus interpretatio, quam a viris summis acceptam tradidimus, cum tamen de scenicis mulieribus, *mimisque, quæ pronunciare solerent in scena*, agere se hoc loco Plinius contestetur. Aliam ipse comminiscitur in notis ad hist. Aug. pag. 384. ac legi primum jubet *Empolaria*: scenicamque interpretatur, & quæstuariam: Scenicas enim omnes mulieres ait corpore quæstum fecisse: Empolam autem esse capturam, vel quæstum. Nicolaus Alemannus, in notis ad hist. arcan. Procopii, cap. 9. pag. 33. haud paulo felicius conjecisse se existimat, cum ait, Emboliarias mulieres dictas esse ab ἐμβόλοις, hoc est, *Porticibus.* Nam quæ Hesychio Milesio, Τρωαδικοὶ ἔμβολοι, appellantur, Porticus Troadenses vocat Auctor Descriptionis Urbis CP. in regione duodecima. Quemadmodum igitur a Porticuum fornicibus Fornicariæ mulieres nomen invenerunt: unde illud Juvenalis Satyra 3. v. 156.

Lenonum pueri quocumque in fornice nati.

Sic a Porticibus ipsis sive Embolis, Embolarias ille pronunciat fuisse ab aliis appellatas: Id sane si vel uno scriptoris idonei calculo comprobet, haud invitus eruditæ huic conjecturæ faveam. Sed vereor ut ullo vel modice probabili argumento suaderi possit, jam tum Plinii temporibus, ac non potius multo post sequiore ævo, hanc vocem ἔμβολος Porticum, fornicemve significasse: aut omnes scenicas mulieres, fornicarias fuisse.

Ibid. CXXXIII. *C. Poppæo.*] Ita MSS. omnes, R. 1. 2. Paris. &c. In editis perperam, *Cn. Pompeio.* Anno V. C. DCCLXII. toto fere sexennio ante Augusti obitum, cujus ludis votivis hi Consules dicuntur fuisse, leguntur in Fastis Q. Sulpicius Camerinus, C. Poppæus Sabinus.

Ibid. CXXXIV. *Nonaginta unum.*] Mirari satis non possum cur Dalecampius in editione sua a recepta lectione, tum codicum MSS. (nam Reg. 1. & Colb. 2. habent XCI. Colb. 1. & Paris. sine numeralibus notis, *nonaginta unum*:) tum etiam omnium exemplarium ante se editorum, quæ eandem plane lectionem repræsentant, unus discesserit, scripseritque *nonaginta novem*: cum id Chronologicæ rationi, serieique Consulum plane adversetur.

Sect. 50. CXXXV. *Epigenes CXII.*] In libris hactenus editis, *Epigenes CXXII.* addita perperam denarii nota, contra omnium exemplarium fidem, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. atque adeo contra Censorinum ipsum, qui hunc Plinii locum visus est transcripsisse, cap. 17. *Epigenes*, inquit, *in CXII. annis longissimam vitam constituit: Berosus autem in CXVI.* Quo ex loco mendose legi constat in Chiffl. cod. aliisque, *Berosus excedit CXVII.* cum potius verum sit negare illum excedi CXVII. vel CXVI.

Ibid. CXXXVI. *Solisque.*] Salmasius lib. de annis Climact. pag. 300. & Pellicerius in notis MSS. hanc vocem plane expungunt: negat hic fas esse arbitrari perinde ac ceterorum siderum, Solis similiter radiis, cælestium utique omnium benigni maxime ac benefici, vim inesse maleficam. Ille vero sic locum emendat: *aut etiam radiis eorum solis*: ut sit intellectus, non sola conjunctione, sive corpore toto, sed & quando conspiciunt, conjiciuntque radios, tunc esse malefica sidera. Verum, ut omittam omnia prorsus exemplaria, sive scripta manu, sive impressa, emendationi huic utrique refragari: non reliquis modo sideribus, sed & Soli ipsi, ut Pellicerio primum respondeam, hanc quoque vim inesse ad fata hominum acceleranda Firmicus docet, vir in ea disciplina & exercitatione in paucis accuratus ac diligens: *Sol*, inquit lib. 4. Mathes. cap. 103. *si cum domino genituræ hac, qua diximus, fuerit radiatione conjunctus, ... mortis exitus in peregrinis locis violentos, publicosque decernit, &c.* Et lib. 2. cap 8. pag. 21. *In summa tamen dicendum videtur, quod omnibus stellis noceant vicinitas Solis*, &c. Quod vero

Salmasius commentus est, legi posse commodius, *radiis eorum solis*, vix Plinianum puto.

CXXXVII. *Schola rursus Æsculapii secuta.*] Ita omnium codicum scriptura *Ibid.*
consentiente scripsimus, cum in libris impressis prius ederetur, *Rursus Æsculapii secta*, inducta priore voce *Schola*, postremaque una sui literula deminuta. Est hæc familiaris Plinio formula, ut libro 20. sect. 34. *Erasistrati*, inquit, *schola clamat.* Vana porro est Pintiani hæsitatio, dubitantis num *Asclepiadæ* potius quam *Æsculapii* sit legendum. Meminit enim hujus scholæ Julius Firmicus, lib. 4. Matheseos, cap. 1. pag. 45. *Mundi itaque genituram hanc esse voluerunt*, de Petosiri Necepsoque loquitur, *secuti Æsculapium*, &c. Et pag. 46. *Secundum hanc itaque genituram, & secundum has conditiones stellarum .... etiam hominum volunt fata disponi, sicut in illo libro Æsculapii continetur, qui* Μυριογένεσις *appellatur.*

CXXXVIII. *Momentis horarum insignibus, Lunæ dierum, ut VII. atque XV.*] *Ibid.*
Hunc locum, quemadmodum nos edi curavimus, exhibent totidem plane syllabis, apicibusque, codices M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique omnes, a quibus descivisse se fatetur Hermolaus, ut ita reponeret, *Momentis horarum insignibus Lunæ dierumve VII. atque IX.* &c. quo ex verborum intextu, & numerorum immutatione, elici nulla probabilis sententia potest: etsi in eo nodo solvendo non parum se Barbarus ipse, & Pellicerius in notis MSS. sed frustra torquent.

CXXXIX *M. Mucius, M. Filius, Galeria, Felix.*] Ita R. 1. Colb. 1. 2. Paris. *Ibid.*
vetus cod. Dalec. aliique, *Galeria*: quam vocem imperiti editores masculino more ac sono deformarunt: ignari scilicet tribuum nomina solita sic efferri. Ita Cicero orat. 2. in Verrem: *Fortem amicum Q. Verrem Romilia.* Quem in locum Asconius Pedianus, pag. 62. *Verrem*, inquit, *nomen est proprium. Romilia, nomen est tribus, ablativi casus, ut sit, ex Romilia. Tribus enim urbanæ rusticæque omnes XXXV. numerantur .... Sic alibi ait, L. Claudium Palatina.* Scilicet, orat. 4. in Verrem, *C. Claudius, C. F. Palatina*, hoc est, ex Palatina tribu. Et in Antonium: Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus. Sexcenta sunt hujusmodi apud Tullium, quæ cuique sunt obvia. Et apud Gruterum, pag. 525. L. AVFVSTIVS L. F. PALATINA. SERENVS. Ac similia passim plurima.

CXL. *Corn. Rufinus.*] In omnibus libris *Rufus* quidem legitur, sed ex Con- *Sect. 51.*
sularibus fastis, Valerioque Max. lib. 2. cap. 9. n. 4. & Epitome Liviana libri XIV. haud dubie *Rufinus* scribendum.

CXLI. *Pheræus Iason.*] In libris editis, *Phalereus tum.* In MSS. Reg. 1. 2. *Ibid.*
Paris. &c. *Phalereus jacum.* In Chiffl. *Phalereuscacum.* Emendavimus, *Pheræus Iason*, ut Turnebus ante nos censuit, lib. 29. Advers. cap. 18. pag. 1055. Emendationem Tullii adstipulatu corroboramus, a quo hæc Plinius videtur hausisse. *Nec prodesse voluit Pheræo Iasoni*, inquit ille lib. 3. de Nat. Deor. pag. 145. *is qui gladio vomicam ejus aperuit, quam sanare medici non poterant.* Valerii quoque Max. lib. 1. cap. 8. pag. 72. *Divinæ fortunæ vulnus Pheræo Iasoni quidam exitii ejus cupidus intulit, &c.* Hunc Prometheum Thessalum vocat Plutarchus, lib. de capienda ex inimicis utilitate, pag. 89. Ὁ γὰρ τὸν Θεσσαλὸν Προμηθέα κτεῖναι διανοηθεὶς, ἔπαισε τῷ ξίφει τὸ φῦμα, καὶ διεῖλεν οὕτως ὥστε σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον, &c.

CXLII. *Atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori.*] Fuit superiore se- *Ibid.*
culo inter egregia aliquot eruditorum ingenia, præsertim in Bætica, & Medicorum, in primis, magno ardore incensa contentio, quum de loci hujus intellectu inter se disceptarent. Horum ego indicem in præfatione prioris voluminis proposui: scripta nec vidi: nec vidisse credo operæ pretium futurum. Mercurialis lib. Var. cap. 20. de phrenesi exposuit: quem secutus Dalecampius censuisse videtur legendum in Plinio, *desipientem mori*, hoc est, delirum, φρενιτίζοντα: Pliniumque male dixisse videri pronunciat. Pintianus, & Rhenanus, in hoc nodo solvendo, ne γρῦ quidem. Alii ad morum arborem retulerunt, quam Plinius lib. 16. sect. 41. sapientissimam arborum vocat. Alciatus lib. 2. Parergon juris, c. 16.

fol. 109. tom. 6. operum, ita legit: *Atque etiam morbus est aliquantisper sapientiam mori.* Conqueritur Plinius, inquit, homines tot morbis affectos esse, non corporis solum, sed etiam animi: morique sapientiam ad tempus, ut in his qui certis intervallis ἀπὸ τοῦ, hoc est, a mente cadunt. Eo fere recidit Laurentii Ramirez conjectura, aïentis Pliniana verba perperam trajecta, sic restitui oportere: *Atque morbus est aliquis sapientiam præmori.* Joannes de Pineda, cum Schotto: *Atque morbus est aliquis per sapientiam morosis:* unde *mori* a scribis imperitis per compendium factum. Μώρωσις porro fatuitas est. Multo vendibilius, quod ait Lælius Bisciola, lib. 18. horar. subcesiv. cap. 12. pag. 1578. hunc loci istius esse intellectum: Atque etiam hoc ipsum, quod per sapientiam, atque industriam naturæ moriamur, genus quoddam morbi est: quam sapientiam certis illis atque ordinatis febrium periodis, qui deinde explicantur, natura demonstrat. Lud. de la Cerda, in lib 4. Georg. pag. 520 sententiam ait hanc esse, quod in senibus a sapientia mors incipiat. Nihil affert in eam rem novi Salmasius, lib. 1. epist. 36. & 40. ad Joan. Beverovicium: sed ubi multa dixit ad stabiliendam, quacumque ratione potest, Dalecampii & Mercurialis conjecturam, qui φρενῖτιν hunc sapientiæ morbum intelligi putaverunt, negat demum in eo loco versando agitandoque adhuc se sibi fecisse satis. Audivi demum qui sic interpretaretur: adeo esse omnia in homine morbis obnoxia, ut sapientiæ ipsius morbus quidam sit, sapientiæ famam sectando, vitæque contemptu, mortem sibi consciscere. Interpretatione nos usi sumus, & minus astuta, nec repetita tam longe, & uti remur, ad scriptoris mentem accommodatiore.

Sect. 52. CXLIII. *Aviola Consularis.*] Onuphrius in Fastis hunc putat esse Aviolam, qui Claudii principatu Consul fuit, anno Urbis 806. cui cave hac in parte credas: cum Valerius Max. qui ante Claudii tempora obiit, in hoc enarrando prodigio, auctori nostro præïverit, lib. 1. cap. 8. n. 12. pag. 71. *Aliquid admirationis*, inquit, *civitati nostræ Acilii etiam Aviolæ rogus attulit, qui & a medicis, & a domesticis mortuus creditus, cum aliquandiu humi jacuisset, elatus, postquam ignis corpus ejus corripuit, vivere se proclamavit, auxiliumque pædagogi sui, (nam is solus ibi remanserat,) invocavit. Sed jam flammis circumdatus, fato subtrahi non potuit.* Suffectum fuisse Consulem, & extraordinarium necesse est: neque enim signatur nomen ejus in Fastis.

Ibid. CXLIV. *C. Ælium Tuberonem.*] Ex Ælia gente Tuberones fuisse cum sit certissimum, cave Patinum audias, qui in Familiis Romanis Heliam gentem statuit cognomine Tuberonis, ex nummo cui hæ literæ sunt inscriptæ: L. H. TVB. Legere enim eum oportuit, non *L. Helvius Tubero*, sed *L. Hostilius Tubulus*, de quo Cicero lib. 12. ad Attic. ep. 5. pag. 559. & Asconius in orat. pro Scauro.

Ibid. CXLV. *XXviro se.*] Ita libri omnes MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. ex qua lectione apparet Vigintivirum fuisse M. ipsum Varronem ei agro dividendo. Hujus vocis usum paulo reconditioris Grammaticæ Plinii editores cum minime intelligerent, scripsere *XXviris agros dividentibus.* Meminit porro hujus agrariæ divisionis, Frontinus, de coloniis. *Capua colonia*, inquit, *muro ducta, Julia Felix, jussu Imp. Cæsaris, a XXviris est deducta.* Et Velleïus Paterc. lib. 2. n. 44. *Cæsar in Consulatu primo legem tulit, ut ager Campanus plebi divideretur, suasore legis Pompeio. Ita circiter XX. millia virûm eo deducta, &c.*

Ibid. CXLVI. *Quendam qui efferretur, foro domum remeasse pedibus.*] Prius legebatur, *cum efferretur feretro, domum remeasse.* Nos lectionem sinceram restituimus, ex Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. & aliorum codicum admonitu. *Efferri* enim propria vox funeris est, & est feretri vocabulum ibi otiosum.

Sect. 54. CXLVII. *C. Aufustius.*] Hoc familiæ Romanæ nomine parum sibi cognito, neque admodum in libris obvio, perterriti Plinii editores, contra fidem MSS. omnium, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. vet. Dalec. &c. *C. Aufidium* reponere ausi sunt. At exstat frequens Aufustiæ familiæ mentio in Inscriptionibus

vetustis apud Gruterum, cujusmodi illa est, pag. 525. L. AVFVSTIVS. L. F. PALATINA. SERENVS.

CXLVIII. *Dum vadimonium.*] Codices manu exaratos a vitio omni feliciter sanavere ii qui Plinium primo ediderunt: nullum enim vidi, in quo hac parte mendum non jaceret: dum alii *Babylonium*, *Babilium* alii, alii *Babylonium vadimonium* repræsentant. *Ibid.*

CXLIX. *L. Tuccius Valla medicus.*] Editi hactenus libri *Durius* & *Dutius* exhibent. At Reg. 1. codex, *Tunccius*. Reg. 2. & Tolet. *Tuscius*. Colb. 1. 2. & Chiffl. *Tuncius*, Paris. *Tunctius*. Nos *Tuccius*, restituimus. Est enim Tuccia familia inter plebeïas Romæ notissima. Sed cum in laudatis codicibus scriptum sit inverso ordine, *L. Tuccius medicus Valla, dum* &c. quid si legatur, *L. Tuccius medicus, calidam dum mulsi* &c. *Ibid.*

CL. *Haterius.*] Et hoc prænomen rursum sanavimus, cum gentis nomine. Perperam enim in editis legitur, *T. Ætherius*, cum manu exarati codices habeant, *V. Etherius*, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique omnes, pro Quintus Haterius, quæ gens Romæ notissima: ex qua Haterius Rufus Eques Rom. de quo Valerius Max. lib. 1. cap. 7. Q. Haterius Antoninus Consul extremis Claudii temporibus, aliique. Quid plura? Valerius idem, unde hæc sumpsit Plinius, lib. 9. cap. 12. pag. 454. Haterium vocat, sed perperam Titi prænomen addidit. *Cornelius Gallus Prætorius*, inquit, *& T. Haterius Eques Rom. inter usum Veneris absumpti sunt.* *Ibid.*

CLI. *Pantomimo Mythico.*] In codd. MSS. *Mystico*, mendose. Sed aberrat a vero longissime Salmasius in hist. Aug. pag 504. ubi legi oportere contendit *Mithæco*: idque nomen Græcum esse & proprium illius Pantomimi: afferri aliud nihil posse quod non sit μωθιχώτατον. At certe non μωθιχώτατον solum, sed prodigii ac portenti simile est, existimare harum vocum altera, *pantomimo*, actorem significari, altera proprium nomen exprimi. Nam quæ tandem, amabo, ut cetera sileam, textura totius orationis erit, si erit hujuscemodi, uti esse necesse est? Duo equestris ordinis in eodem actore mimo obière? Μίθαικον esse pistoris nomen apud Athenæum scio, lib. 3. pag. 112. sed nihil istud ad præsens negotium. *Ibid.*

CLII. *Quem divortii.*] Ita reposuimus ex codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Pintiani: in quibus *diverti* legitur. In editis corrupte, *quem eventi.* Adjuvat emendationem locus ille Plinii superior, sectionis 36. quo nunc respicit: *M. Lepidus*, inquit, *Apuleiæ uxoris caritate post repudium obiit.* Hunc angore animi periisse, cum in uxoris scrinio amatorias epistolas reperisset, auctor est Plutarchus, in Pompeïo, pag. 627. *Ibid.*

CLIII. *Sepultus vero intelligatur.*] Ita Reg. Colb. Paris. Chiffl. ubi vulgati libri, *Sepultus intelligitur.* *Sect. 55.*

CLIV. *Variæ Manium.*] Ita Reg. 1. Tolet. & Salmant. At Reg. 2. & Paris. *aliæ manium.* Perperam editi repetita voce, *aliæ atque aliæ.* Varias ambages exponit statim, varias de immortalitate, transfiguratione, similibusque, conjectationes atque sententias. *Sect. 56.*

CLV. *Quod autem corpus animæ per se? quæ materia? ..... aut quî tangit?*] Ingentes huic loco tenebras offuderunt Plinii editores, cum a fide omnium codicum discedentes, ita scripserunt, *Quod autem corpus animæ persequitur materiam?* Lucem restituimus admonitu codicum Reg. 1. 2. & Paris. in quibus totidem pæne apicibus ea lectio repræsentatur, uti & in Toletano ante nos animadvertit Pintianus. Et mox: *aut quî tangit*, non ex codd. solum MSS. sed & ex Parm. aliisque vetustis editionibus: non, *aut quid agit?* *Ibid.*

CLVI. *Et alia in Sicilia.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. Paris. aliique. Libri hactenus editi, *Italia & Sicilia*: sane mendose. Italos enim Ceres nunquam legitur adiisse. Errorem librariorum plane parem indicabimus lib. 18. sect. 13. *Italica* pro *& alica* scribentium. *Sect. 57.*

Ibid. CLVII. *CCCCLXX. annorum M.*] Reclamantibus licet libris omnibus, quos vidi, qui *DCCXX. annorum* tantum legunt, quovis ego pignore contenderim corruptum esse numerum, restituendumque, uti est a me restitutus. Cicero enim, a quo Plinius hæc, ut alia multa, accepit, lib. 1. de Divin. pag. 171. *Contemnamus*, inquit, *Babylonios, & eos qui ex Caucaso cæli signa servantes, numeris & motibus stellarum cursus persequuntur: condemnemus, inquam, hos aut stultitiæ, aut vanitatis, aut imprudentiæ, qui CCCCLXX. millia annorum, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent*, &c. Et lib. 2. ejusdem operis, pag. 250. *Nam quod aiunt quadringenta & septuaginta millia annorum in periclitandis, experiundisque pueris, quicumque essent nati, Babylonios posuisse, fallunt*, &c. Proinde hic etiam scribi oportuit, CCCCLXX. annorum M. Certe annorum millia locus ipse postulare videtur, non annos.

Ibid. CLVIII. *Vt Aristoteles, Cyclopes: Tirynthii, ut Theophrastus.*] Hunc Plinii locum, quando Polydorus exscripsit, dormitasse videtur, lib. 3. de invent. rer. cap. 9. pag. 182. *Muros Thrason*, inquit, *fecit primus omnium. Turres, ut Aristoteles ait, Cyclopes invenerunt: ut Theophrastus, Phœnices.* Pro Tirynthiis Phœnices perperam apposuit.

Ibid. CLIX. *Inficere lanas.*] Subintellige, invenerunt: etsi MSS. plerique legant *infecere*. Hygini locum, fab. 274. hinc emendabis, *Lydis surculis*, inquit, *lanam fecerunt*: lege, *Lydi Sardibus lanam infecerunt.*

Ibid. CLX. *Sutrinam Tychius Bœotius.*] In libris hactenus editis, *sutrinam Boëthius*. At in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Tolet. Paris. Chiffl. &c. *sutrinam Tibus Bœotius*. Unde nos germanam lectionem expressimus, *Tychius Bœotius*. Hunc enim Tychium patria Bœoium sutrinæ inventorem laudant Græci pariter ac Latini scriptores. Homerus in primis Iliad. ή. v. 221. ubi de scuto Ajacis septemplici, ἑπταβοείῳ,

Ὅ οἱ Τύχιος κάμε τεύχων
Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος, Ὕλῃ ἔνι οἰκία ναίων.

Est porro Hyle urbs Bœotiæ, ut monet Strabo lib. 9. pag. 408 hoc ipsum carmen ex Homero recitans. Ovidius item adstipulatur, lib. 3. Fastor. vers. 823.

Nec quisquam invita faciet bene vincula planta
Pallade: sit Tychio doctior ille licet.

Nonnus denique, lib. 13. Dionys. pag. 354. ubi catalogum texens oppidorum Bœotiæ,

Καὶ οἳ λάχον εὔβοτον Ὕλην
Σκυτοτόμου Τυχίοιο πανυκνημῖδα πάτρην.

Fuit hic Tychius σκυτεὺς hospes Homeri, teste Herodoto in Homeri vita, n. 9. pag. 561.

Ibid. CLXI. *A Chirone Saturni & Philyræ filio.*] Hunc Philyræ filium, non uti habent libri editi, *Phyllira*, scribi oportuit: teste Hygino fab. 138. *Saturnus*, inquit, *Jovem cum quæreret per terras, in Thracia cum Philyra Oceani filia, in equum conversus concubuit, quæ ex eo peperit Chironem Centaurum, qui artem medicam primus invenisse dicitur. Philyra in arborem philyram, hoc est, tiliam, commutata est.* Græcis est Φίλυρα.

Ibid. CLXII. *Thoas & Eaclis in Panchaïa.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Hunc Plinii locum Hyginus cum exscriberet, fab. 274. misere deformavit, *Thoas* in *Thaso* immutans, & quod viri nomen est proprium, monti assignans: ac denique *Eaclis* in *Sacus* transfigurans. Sic enim ille: *Sacus Jovis F. in Panchaïa in monte Taso aurum primus invenit.*

Ibid. CLXIII. *Plumbum.... primus apportavit Midacritus.*] Portentum hoc nominis, si codices aliqui MSS. faveant, libenter immutarim, ut legatur, *Midas Phrygius*. Hyginus enim, loco citato: *Midas rex*, inquit, *Cybeles filius, Phryx, plumbum album, & nigrum primus attulit.* Item Cassiodorus, lib. 3. Var. epist. 31. *Æs enim Ionos Thessaliæ Rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt,*

CLXIV. *Popularem Attici, post Theseum. Tyrannus primus fuit Phalaris: &c.*] Vitiosa interpunctione locus hic hactenus laboravit, cum subsequenti periodo hæc verba sic annecterentur, *Post Theseum tyrannus primus* &c. cum ad superiorem clausulam ea pertineant: sitque sententia, post Theseum, hoc est, pulso Theseo, popularem civitatem, sive Δημοκρατίαν primos Atticos instituisse. Theseum enim pulsum Athenis in Scyrum insulam concessisse, ibique ex mœrore obiisse, non sine ingratæ patriæ detestatione, quam per pagos divisam, sub regni sui primordium unum in corpus civitatis contraxerat, testantur Plutarchus in ejus vita, & Arundelliana marmora. *Ibid.*

CLXV. *Pilum Penthesileam Amazonem: securim, Pisæum: venabula &c.*] In editis hactenus libris, adjecta perperam est vocula connectens, *pilumque*: Nos eandem sustulimus optimorum codicum admonitu, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. atque inde vitiosam interpunctionem sanavimus: pili inventione Penthesileæ, securis Pisæo, venabulorum Cretensibus attributa: cum prius sic legeretur: *Hastas velitares Tyrrhenum, pilumque: Penthesileam Amazonem, securim: Pisæum venabula*, &c. At certe primos venatores Cretas fuisse, primosque usos esse, & sagacitate canum constat, & sagittis, venabulis, aliisque ad hujus studii structionem spectantibus, ut loquitur Jul. Firmicus, lib. 8. Mathes. cap. 9. pag. 219. Quanquam Dercylo Amyclæo venabuli inventionem assignat Gratius in Cyneg. pag. 6. *Ibid.*

> *Et Lacedæmoniæ primum vidistis Amyclæ*
> *Per non assuetas metantem retia valles*
> *Dercylon.*
> *Ille etiam valido primus venabula dente Induit*, &c.

Cretenses igitur venabula invenerunt: primus ea valido dente Dercylus armavit, sive ferreo.

CLXVI. *Catapultam Syros: Phœnices ballistam, & fundam.*] Ita MSS. omnes: etsi quidam conjunctim *Syrophœnicas* legant, sed perperam: nulli tamen Turnebi conjecturæ favent, qui lib. 29. Advers. cap. 18. *Sicilios* vel *Siculos* reponit: propterea solum, quia Ælianus a Dionysio in Sicilia tyranno catapultam inventam refert. *Ibid.*

CLXVII. *Frenos & strata equorum Pelethronium.*] Hunc fuisse Chironem nonnemo fortassis existimet, quia ipse ita est appellatus. Phavorinus: Πελεθρόνιος ὁ Χείρων, ἀπὸ τοῦ Πελεθρόνιε, ἐν ᾧ ἐτράφη. *Pelethronius est Chiron dictus, a Pelethrono, ubi educatus est.* Habet eadem Hesychius. Verum Chironem invenisse frena, veterum nemo prodidit. Deinde ante Trojana tempora, quibus Chiron Achillis magister vixit, in usu frequentissimo frena fuerunt. Postremo Virgilius non Pelethronium unum, sed Pelethronios Lapithas, gentem notam, hujus rei facit auctorem, lib. 3. Georg. vers. 115. *Ibid.*

> *Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dederunt.*

Lapithæ, Thessali sunt: dicti Pelethronii, a Pelethronio oppido Thessaliæ, sicut Servius est auctor. Plinii Pelethronium existimo fuisse regem vetustiorem, illius oppidi conditorem. Ipsius meminit solus Philargyrus ad dictum Poëtæ locum: *Pelethronios*, inquit, *Lapithas ideo appellavit, quia sunt Thessali. Pelethronium antrum est, ubi Achillem Chiron erudivit. Alii Pelethronium regem Lapitharum volunt.* Ex Plinio sumpsit Hyginus, fab. 274. *Pelethronius frenos & stratum equis primus invenit.*

CLXVIII. *Septem chordis additis Terpander.*] Ita MSS. omnes. Solus Chiffl. codex, *Septem chordis primum cecinit, tribus ad quatuor primas additis*: quod sane est verius: sed emendatoris potius alicujus, quam scriptoris stilum sapere id videtur. Magis ego probarim expungi vocem *additis*. Etenim sensus est, non septem chordas prioribus addidisse Terpandrum, sed ad septem usque earum numerum perduxisse. Ideoque sequitur, *Octavam Simonides addidit.* Ita & Plutarchus lib. de Musica, pag. 1141. *Ibid.*

Ibid. CLXIX. *Cum tibiis canere voce Trœzenius Ardalus instituit.*] In libris omnibus, etiam MSS. *Trœzenius Dardanus*, sed vitio librariorum haud dubio. Dardanum Trœzenium nemo veterum novit: Ardalum Trœzenium tibiis cum voce canere, sive tibicinam Musicam instituisse auctor est locupletissimus Plutarchus lib. de Musica pag. 1133. Ἄλλοι δέ τινες τῶν συγγραφέων Ἄρδαλόν φασι Τροιζήνιον πρότερον τὴν αὐλῳδικὴν συστήσασθαι μοῦσαν. Fuit hic Ardalus Vulcani F. a quo Musæ Ardalides nuncupatæ, apud Pausaniam in Corinthiacis.

Ibid. CLXX. *Gyges Lydus picturam in Ægypto.*] In Reg. 1. 2. aliisque, *Cyges Ludus.* Tolet. *Cynges luctus*, unde Pintianus expressit, *Cynges Lyctius*, ab urbe Lycto: sed Cretensis urbs Lyctus est, non Ægyptiaca. Indigenam vero potius, quam externum hominem picturæ in Ægypto auctorem primum fuisse verisimile est: cum præsertim, ut Plinius ipse animadvertit lib. 35. sect. 5. Ægyptii sex millibus annorum apud ipsos inventam, priusquam transiret in Græciam, affirmarent.

Ibid. CLXXI. *In mari rubro inter insulas a rege Erythra.*] Erythram regem e Perside in insulam Rubri maris transmisisse, deductisque in proximas insulas coloniis, pelagus de suo nomine vocitasse, auctor est Strabo, lib. 16. pag. 779. Insulam priorem istam Τυῤῥίνην vocari: ibi regni sedem Erythram posuisse. Unde cuipiam suboriri suspicio possit, num hoc Plinii loco *in Tyrrhine insula*, potius legendum sit, quam *inter insulas*. Mihi vero magis placet codicum omnium constantissimam consensionem sequi, quam conjecturæ videri favere plus æquo.

Ibid. CLXXII. *Ctesias Semiramim.*] Portenta quædam vocum his perperam interjecta expunximus, cum ea nulli veterum MSS. agnoscant. Sic enim libri vulgo editi habent, *Ctesias Samyram, Saphanus Semiramim*: At Chiffl. cod. quem secuti sumus, *Ctesias Semiramim.* Reg. tamen, 1. 2. Colb. 1. 2. & Paris. *Ctesiasapanusmiramim.*

Ibid. CLXXIII. *Quinqueremem Mnesigiton Salaminios: sex ordinum Xenagoras Syracusios: ab ea ad decemremem Mnesigiton Alexandrum Magnum ferunt instituisse: Ad XII. ordines, Philostephanus Ptolemæum Soterem: ad quindecim, Demetrium Antigoni: ad XXX. Ptolemæum Philadelphum: ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est.*] Quæ fuerit opera nostra in hoc loco emendando plane constabit, si quam maculose editus in hunc usque diem fuerit, subjicienus oculis: In hunc scilicet modum: *Quinqueremem instituit Nesichton Salaminius: sex ordinum Xenagoras Syracusius: ab ea ad decemremem Mnesigeton. Alexandrum Magnum ferunt instituisse ad XII. ordines. Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium Antigoni ad XXX. Ptolemæum Philadelphum ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est, ad L.* Quæ non vitiosa modo interpunctione laborant, verum etiam turpi nominum deformatione, atque emendatorum interpolatione depravantur. Nam prior illa vox *instituit*, postremaque illa, *ad L.* in nullis plane codd. MSS leguntur, Reg. 1. 2. aliisve, nec ullum earum vestigium est. Deinde in Auctorum indice hujus libri, Mnesigiton, & Xenagoras nominantur, cum ceteris, qui quo ordine appellantur illic, rursum eo ipso hic repetuntur. Præterea quindeciremem ad Demetrium Antigoni pertinere testis est locuples Plutarchus, in ejus vita, pag. 897. Ad XL. ordines Ptolemæum Philopatorem instituisse navim, auctor Callixenus lib. 1. de Alexandria, apud Athenæum lib. 5. pag. 203. τὴν τεσσαρακοντήρη ναῦν κατεσκεύασεν ὁ Φιλοπάτωρ, &c. Denique vel ipsa orationis structura clamat, ut Aristotelem de Carthaginiensibus, ita Mnesigitonem de Salaminis: de Syracusiis Xenagoram, de aliis alios, quid invenerint, litteris consignasse. Observandum porro hic obiter Ptolemæi Tryphonis cognomen, nec alibi temere obvium, nec inventu promptum. Nam qui Ptolemæum Lagi F. primum Ægypti dynastam, Soterem cognominarint, nummos habemus scriptoresque plurimos. Ptolemæum vero quartum, sive Philopatorem, qui Tryphonem appellarit, neque nummis adhuc, neque monumentis aliis consignatum vidimus. Ad Demetrium Antigoni quod attinet,

tinet, Poliorceten illum signari manifestum est, Antigoni Coclitis F. qui primus Asiæ rex post Alexandrum fuit.

CLXXIV. *Bidentem Anacharsis.*] Locum hunc vitiosa interpunctione labo- *Ibid.* rantem sanavimus, non harpagonas Anacharsidi, sed bidentem anchoram tribuentes, a Strabone edocti, lib. 7. pag. 303. Καὶ τὸν Ἀνάχαρσιν δὲ ἄνθρωπον σοφὸν καλῶν ὁ Ἔφορος, ... εὑρήματα αὐτοῦ λέγει, τὸ ἀμφίβολον ἄγκυραν, &c.

CLXXV. Ναυσικράτης.] Hanc inscriptionem ita existimat insculptam fuisse *Sect. 58.* Scaliger, in Animadv. ad Euseb. pag. 104. *NAVSIKPATES TISAME-NO ATHENAIOS*, ac posteriores iis notis id expressisse, quibus usi sumus. In codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Paris. ita fere legitur, ΑΔΥCΙΚΡΑ ΙΝCΑΝΕΘΕΤΟ ΙΝΔΙΟC ΚΟΡΤΥΝΔΕ ΚΑΤΔΝΗΔΔΕ, ξΙΟ ΑΔΙΟ ΝΟοΝΔΕ. Ac mihi diligenter vestigia litterarum rimanti, inquit Turnebus lib. 29. cap. 18. pag. 1054. scriptum a Plinio fuisse videtur, Ἀδυσικράτης ἀνέθετο τῇ Διὸς κόρῃ δεκάτην, ἥδε δέξατο ἥδιον τήνδε. Ac principium sane horum verborum audacter affirmare posse videor: de clausula paululum addubito: sed nihil comminisci potui, quod propius ad litterarum ductus accederet. Ita ille: cujus laudandus sane conatus, neque pœnitendus admodum successus.

CLXXVI. *P. Ticinio Mena.* Chiffl. cod. *Thinnio*, refragante Varrone, apud *Sect. 59.* quem *Ticinio.* Multo malim nihilominus legi *Titinio Mæna.* Est enim Romanorum haud postrema Titinia gens: *Mæna* cognomen in Inscriptionibus Gruteri, pag. 866.

CLXXVII. *Cum a Curia.*] In editis hactenus, *cum Curio.* M S S. omnes, *Sect. 60.* *cum auguria.* Unde feliciter Turnebus, & Pellicerius in notis M S S. *cum a Curia*, elicuerunt. Nam tria hæc loca contermina sibi fuisse, in regione Urbis octava, præter P. Victorem, Varro edocet lib. 4. de Ling. Lat. pag. 37. *Curia duorum generum, inquit: Nam & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut Curia veteres: & ubi Senatus humanas, ut Curia Hostilia.... Ante hanc Rostra.... sub dextra hujus a Comitio locus substructus, ubi nationum subsisterent legati, qui ad Senatum essent missi: Is Græcostasis appellatur*, &c. Vide quæ dicenda sunt de situ Græcostasis, lib. 33. sect. 6. In Pliniano textu paulo post cum legeretur olim, *Prospexisset talem Solem*, hanc vocem *talem* induximus ceu spuriam, quod nullum ejus vestigium in M S S. appareat.

CLXXVIII. *A columna Mœnia.*] Ita M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. *Ibid.* 2. Paris. Chiffl. aliique, quos Turnebus secutus est lib. 29. Advers. cap. 18. pag. 1054. Columnæ Mæniæ Cicero in Verrem meminit, & Asconius. Hinc & Mæniana ædificia apud Festum. Libri editi hoc loco perperam, *a columna ænea.*

CLXXIX. *Ante undecim annos, quam cum Pyrrho bellatum est.*] Prius editi *Ibid.* *duodecim* legunt, sed reclamantibus M S S. Reg. 1. Chiffl. aliisque, in quibus diserte sine numerorum compendiis *undecim* scriptum reperias. Atque id sane ratio temporum postulat. Nam cum Pyrrho bellatum esse anno CCCCLXXII. ex Plinio ipso constat lib. 8. sect. 6. Consulem vero Papirium Cursorem fuisse anno CCCCLXI. Fasti docent: scribendum igitur *undecim* fuit, non uti Salmasius jubet, pag. 649. *tredecim*, qui quibus auctoribus probare queat bellum cum Pyrrho initum anno modo CCCCLXXV. haud divinare licet.

CLXXX. *Anno Urbis CCCCLXXXXI.*] Ita reclamantibus licet M S S. *Ibid.* editisque libris fidenter rescripsimus, pro CCCCLXXVII. non solum Fastorum auctoritate permoti: sed & ipsius Plinii admonitu, qui undecentum annis post deportatum e Sicilia horologium alterum, (quod factum est post triginta a Papirii Consulatu annos, qui Consulatus incidit in annum, ut diximus, CCCCLXI.) tertium hoc solarium diligentius ordinatum scribit, hoc est, anno DXC. quo ipso anno in Fastis Censuram gessisse produntur L. Æmilius Paulus, Q. Marcius Philippus, lustrumque fecisse LIII.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER VIII.

Caput I. I. AD reliqua transeamus animalia, & primum terrestria. Maximum est elephas, proximumque humanis sensibus: quippe intellectus illis [1] sermonis patrii, & imperiorum obedientia, [2] officiorumque, quæ didicere, memoria: amoris, & gloriæ voluptas: imo vero, (quæ etiam in homine rara,) probitas, prudentia, æquitas: religio quoque siderum, [3] Solisque ac Lunæ veneratio. [4] Auctores sunt, in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est [5] Amilo, mitescente Luna nova, greges eorum descendere: ibique se purificantes solenniter aqua circumspergi, atque ita [6] salutato sidere in silvas reverti, [7] vitulorum fatigatos præ se ferentes. [8] Alienæ quoque religionis intellectu, creduntur maria

Notæ.

1. *Sermonis patrii.*] Refert hoc Ælianus, de Indicis elephantis, lib. XI. hist. anim. cap. 14.

2. *Officiorumque.*] Hoc est, obsequiorum officiorumque memores, ad quæ præstanda edocti institutique sunt. Vide Notas & Emend. num. I.

3. *Solisque.*] De hac siderum veneratione Plutarchus lib. de solertia animal. pag. 972. Ælianus lib. 7. hist. anim. cap. 44. & lib. 4. cap. 10.

4. *Auctores sunt.*] Ex Plinio mutuatus hæc Solinus, cap. 25. pag. 46.

5. *Amilo.*] Ita MSS. omnes. Idem fortassis cum eo cui nomen est Valo apud Ptolem. lib. 4. cap. 1. quique ex montibus iis egredi fertur, quos septem Fratres diximus appellari lib. 5. sect. 1. Non placet conjectura Rhodigini, legentis *Annulo*, eamque vocem ex Græca ἀενὸς deducentis, lib. 13. Antiq. lect. cap. 18. pag. 593.

6. *Salutato sidere.*] Salutata Luna, ut quidem interpretor. Solinus tamen de Sole accipit: *Luna nitescente*, inquit, *gregatim amnes petunt: mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant: deinde in saltus revertuntur.*

7. *Vitulorum.*] Fetus majorum animalium vitulos passim vocat. Sic de balænis, lib. 9. sect. 5. *Irrumpunt orcæ in secreta, & vitulos earum lancinant morsu.* Vide Indicem.

8. *Alienæ quoque.*] Non modo, inquit, suam habent elephantes religionem, sicuti ex supradicta Solis ac novæ Lunæ veneratione constat: sed, quod majoris admirationis est, intelligere alienam quoque videntur: quandoquidem non antea navem creduntur conscendere, quam suo jurejurando rector eorum ad reducendos eos se se obstrinxerit.

transituri non ante naves conscendere, quam invitati rectoris jurejurando de reditu. Visique sunt fessi ægritudine, (quando & illas moles infestant morbi,) [9] herbas supini in cælum jacientes, veluti tellure precibus allegata. [10] Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt. [11] Indis arant minores, quos appellant [12] nothos.

CAPUT II.

II. [1] Romæ juncti primum subiere currum Pompeii Magni Africano triumpho: [2] quod prius India victa, triumphante Libero patre, memoratur. Procilius negat potuisse Pompeii triumpho junctos [3] egredi porta. [4] Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam etiam inconditos motus edidere, saltantium modo. [5] Vulgare erat, per auras arma jacere non auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut lasciviente [6] pyrrhiche colludere: postea & [7] per funes incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos [8] puerperas imitantes: [9] plenisque homine tricliniis accubitum iere per lectos ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur.

NOTÆ.

9. *Herbas supini.*] Ægritudinis impatientia jaciunt supini interdum in cælum herbas, ceu Deorum opem, tellure ipsa in partem & subsidium precum assumpta atque adhibita, ita implorantes. Vide Notas & Emend. num. II.

10. *Nam quod.*] Id quoque Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 72.

11. *Indis arant.*] Arat India, inquit, minoribus elephantis. Sic lib. 6. sect. 22. de iisdem: *Iis arant, iis vehuntur.* Vide Notas & Emendationes num. III.

12. *Nothos.*] Solinus cap. 25. pag. de elephantis: *Duo eorum genera sunt: Nobiliores indicat magnitudo: minores nothos vocant.*

Sect. II. 1. *Romæ juncti.*] Refert idipsum Plutarchus in Pompeïo, pag. 626. Alii quidem ante Pompeïum elephantos in triumpho duxisse leguntur: junxisse vero, qui currum subirent, ante Pompeïum nemo.

2. *Quod prius India.*] Vide Notas & Emendationes num. IV.

3. *Egredi porta.*] Vide Notas & Emendationes num. V.

4. *Germanici Cæsaris.*] Fuit ἀδελφιδοῦς Τιβερίου, Tiberii ex Druso fratre nepos, ut ait Ælianus, qui hosce elephantorum ludos in Germanici munere editos, fuse describit, lib. 2. hist. animal. cap. XI.

5. *Vulgare.*] Familiare illis fuit ea arte, atque solertia, in altum arma jacere, ut eadem deinde decidentia exciperent, uti nos pilas solemus, nec vento quidem auferente ea. Simile illud est quod refert sect. 7. de elephante quodam: *Arrepta scuta jaciens in sublime, quæ decidentia spectantibus voluptati erant, in orbem circumacta, velut arte, non furore belluæ jacerentur.* Similes & nos quoque ludos edi vidimus non sine ingenti voluptate in regio nemore nuperrime, ab elephante eximiæ magnitudinis.

6. *Pyrrhiche.*] Saltatione armata, de qua dictum est libro superiore. Vide Notas & Emend. num. VI.

7. *Per funes.*] De funambulis elephantis, Seneca in epistolis, Sueton. in Galba, Vopiscus in vita Carini, Dio in Nerone, &c. Visum a se, qui saltaret, & pila luderet, elephantum scribit Busbequius, epist. 1. fol. 27.

8. *Puerperas.*] Quaterni eorum, inquit, lecticis singulos gestaverunt, elephantes, qui puerperarum instar a partu recentium, in iis lecticis jacebant.

9. *Plenisque.*] Cum in theatri arena, inquit, strata triclinia essent, eaque cœnantium hominum confertissimo cœtu plena,

CAP. III. III. [1] Certum est unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus, eadem illa meditantem [2] noctu repertum. Mirum maxime, & adversis quidem funibus [a] subire, sed regredi magis utique pronis. Mucianus ter Consul auctor est, aliquem ex his & litterarum ductus [3] Græcarum didicisse, solitumque præscribere ejus linguæ verbis: [4] Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicavi. Itemque se vidente Puteolis, cum advecti e nave egredi cogerentur, territos spatio pontis procul a continente porrecti, ut sese longinquitatis æstimatione fallerent, aversos retrorsus isse.

IV. Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Juba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & [1] consuetudo melius, dentes. Quamobrem deciduos casu aliquo, vel senecta [2] defodiunt. Hoc solum ebur est: [3] cetero, & in his quoque, qua cor-

INTERPRETATIO.

[a] *Subire.*] Ascendere. | [a] *Penuria.*] Penuria eboris.

NOTÆ.

venêre tamen elephantes in partem convivii, accubitumque simul iere cum hominibus, ita libratis vestigiis, ut ne quis hominum compotantium vel leviter attingeretur. Ita fere Ælianus loco proxime appellato, unde lux maxima orationi Plinianæ accessit. Vide Notas & Emendationes num. VII. Elephanti lychnuchos quoque gestitant, apud Sueton. in Julio, cap. 37.

Sect. III. 1. *Certum est.*] Romæ hoc accidisse narrat Plutarchus lib. de solert. anim. pag. 968. ubi plura subjungit elephantum docilitatis exempla.

2. *Noctu.*] Ad Lunam. Plutarchus: ὤφθη νυκτὸς αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν Σελήνην ἀναπολούμενος τὰ μαθήματα, καὶ μελετῶν: *noctu sua sponte ad Lunam deprehensus est se exercere, ac veluti meditari.*

3. *Græcarum.*] Et Latinarum Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. XI.

4. *Ipse ego.*] Quæ verba si Græce scribantur, versus heroïcus constituitur hoc modo:

Αὐτὸς ἐγὼ τάδ' ἔγραψα, λάφυρά τε Κελτ' ἀνέθηκα.

Sect. IV. 1. *Consuetudo melius.*] Melius sane: Cornua enim exterius per frontem exeunt, & in ea protuberant: at dentes & ebur per os exeunt, & in gingivis radices habent. Deinde cornu translucet, si per tenues laminas secetur & levigetur: ebur non translucet. Cornu per ebullitionem in aqua fervente mollescit, & fit ductile: ebur minime. De eodem argumento concertationem habet elegantem Philostratus lib. 2. de vita Apoll. cap. 6. pag. 70. & 71. Herodoto Plinioque Aristoteles suffragatur, lib. 2. de histor. anim. cap. XI. pag. 194. atque alibi passim. Alicubi tamen Plinius ipse, ut Rhinocerotis, ita elephanti cornua appellat.

2. *Defodiunt.*] Invidia scilicet, odioque nostri: ne quod cum tanta eorum injuria quærimus, assequamur.

3. *Cetero, &c.*] Præbent ebur, inquit, tantummodo dentes, quanquam nec ipsi etiam toti ebore constant: quandoquidem qua parte latent obducti ipso belluæ corpore maxillaque tecti, ossei ac viles hi quidem sunt, nec eboris pretium obtinent.

pus intexit, vilitas ossea. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere [a] penuria. Etenim rara amplitudo jam dentium, præterquam ex India, reperitur: cetera in nostro orbe [4] cessere luxuriæ. [5] Dentium candore intelligitur juventa. Circa hos belluis summa cura: alterius mucroni parcunt, ne sit præliis hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles: circumventique a venantibus, primos constituunt, [6] quibus sunt minimi, ne tanti prælium putetur: Cap. IV. postea fessi, [7] impactos arbori frangunt, prædaque se redimunt.

V. [a] Mirum in plerisque animalium, scire quare petantur: [1] sed & per cuncta quid caveant. [2] Elephas homine obvio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur. Idem vestigio hominis animadverso priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, [3] sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuncio simili usque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reverti, aciemque dirigi: [b] [4] adeo omnium odori durare virus illud, majore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris ceteris truculenta, atque ipsa elephanti quoque sper-

INTERPRETATIO.

[a] *Mirum.*] Mirum est, animalium pleraque intelligere quare petantur: cuncta vero scire, quid sibi sit cavendum.

[b] *Adeo omnium.*] Adeo elephantorum omnium olfactum percellit virus illud *ab hominis vestigio profectum.*

NOTÆ.

4. *Cessere luxuriæ.*] Luxuria nostra, inquit, absumpsit omne ebur hujus nostri orbis: adeo ut jam id ex India petere propemodum necesse sit.

5. *Dentium candore.*] Hæc totidem fere verbis, de candore curaque dentium, Plutarch. lib. de solert. anim. pag. 966. Solinus item hunc locum transcribens, cap. 25. pag. 47. *Candore dentium intelligitur inventa: quorum alter semper in ministerio est: alteri parcitur, ne hebetatus assiduo repercussu, minus vigeat, si fuerit dimicandum.* Ita etiam Ælianus lib. 6. hist. anim. cap. 56.

6. *Quibus sunt minimi.*] Quibus sunt dentes exigui.

7. *Impactos.*] Solinus loco cit. *Cum venatu premuntur, pariter affligunt utrosque, ut ebore damnato non requirantur: hanc enim sibi causam inesse periculi sentiunt.*

Sect. V. 1. *Sed & per cuncta.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

2. *Elephas.*] Hæc quoque Solinus ex Plinio, cap. 25. pag. 47. Sed *homini* malim, & *oberranti* legi, quam *homine* & *oberrante.*

3. *Sed erutum.*] Vestigium subintellige: hoc est, herbam, aliamve rem similem, cui hominis planta institerit. Vide Notas & Emend. num. IX.

4. *Adeo omnium.*] In tantum viget, inquit, virus illud humani vestigii, ut a priore ad extremos usque, ceu per manus traditum, nares omnium juxta infestet: quodque magis mirari conveniat, non nudi pedis plerumque id vestigium est, sed calceati: a quo minoris efficientiæ odor dubio procul emittitur.

nens vestigia, [5] hominis viso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo, quem timet? Etenim tales silvas minime frequentari certum est. Sane mirentur ipsam vestigii raritatem: sed unde sciunt timendum esse? Imo vero cur vel ipsius conspectum paveant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia ejus, sævissimas ferarum maximasque nunquam vidisse quod debeant timere, & statim intelligere cum sit timendum.

CAPUT V. [6] Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus. [7] Amnem transituri minimos præmittunt, ne majorum ingressu atterente alveum, crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est, duos Antiocho regi in bellicis usibus, celebres etiam cognominibus, fuisse: etenim [c] novere ea. Certe Cato, cum Imperatorum nomina [8] Annalibus detraxerit, [d] eum qui fortissime præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti [9] renuit Ajax, alioquin dux [10] agminis semper. Tum pronunciatum, ejus fore principatum qui transisset: ausumque Patroclum, ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, & reliquo omni primatu donavit. Ille, qui notabatur, inedia mortem ignominiæ prætulit. Mirus namque pudor est, [11] victusque vocem fugit victoris: [12] terram ac verbenas porrigit.

[13] Pudore nunquam nisi in abdito coëunt: [14] mas quinquennis,

INTERPRETATIO.

[c] *Novere ea.*] Novere sua quisque cognomina.

[d] *Eum qui.*] Eum elephantem, qui &c.

NOTÆ.

5. *Hominis viso.*] Subintellige, vestigio. Vide Notas & Emend. num. X.

6. *Elephanti.*] Hæc iisdem verbis Solinus, cap. 25. pag. 47. Plutarchus lib. de solert. animal. pag. 968. Ælian. lib. 7. hist. anim. cap. 15.

7. *Amnem.*] Præter auctores laudatos, hoc etiam Philostr. notat, lib. 2. de vita Apollonii, cap. 8. pag. 75. & 76.

8. *Annalibus detraxerit.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

9. *Renuit Ajax.*] Id elephanto nomen fuit: cujusmodi fuisse & illi qui pro Rege Poro adversus Alexandrum pugnavit, Philostratus est auctor lib. 2. de vita Apollonii, cap. 6. pag. 70.

10. *Agminis semper.*] Mallet Pellicerius in M S S. *dux agminis, praire.* Sed nulli ei codices favent.

11. *Victusque vocem.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 2. pag. 1010. οὐχ ὑπομένει τ̃ νικήσαντος φωνήν.

12. *Terram ac verbenas.*] Quo ritu solent & homines herbam victi porrigere, ut dicetur inferius, lib. 22. sect. 4.

13. *Pudore nunquam.*] Acceptum hoc ex Arist. lib. 5. hist. cap. 2. pag. 524. Refert etiam Ælianus lib. 8. hist. anim. cap. 17. & de camelis item, lib. 6. c. 60.

14. *Mas quinquennis.*] Ex Arist. lib. 5. hist. cap. 13. pag. 566. Plinius: Ex Plinio Solinus, cap. 25. pag. 47.

femina decennis. [15] Initur autem biennio, quinis (ut ferunt) cujusque anni diebus, nec amplius: sexto, perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. [16] Nec adulteria novere: nullave propter feminas inter se prælia, ceteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris vis: [17] namque traditur unus amasse quandam in Ægypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter [18] electam putet, mire gratam [19] Aristophani, celeberrimo in arte Grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis juventæ in exercitu Ptolemæi, desiderium ejus, quoties non videret, inedia testatus. Et unguentariam quandam dilectam Juba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium a conspectu, blanditiæque inconditæ, [20] stipesque, quas populus dedisset, servatæ, [21] & in sinum effusæ. Nec mirum esse amorem, quibus sit memoria. Idem namque tradit, agnitum in senecta, multos post annos, qui rector in juventa fuisset. Item divinationem quandam justitiæ. Cum Bocchus rex triginta elephantis, [e] totidem, in quos sævire instituerat, stipitibus alligatos objecisset, [f] procursantibus inter eos qui lacesserent, non potuisse effici, ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur.

VI. [1] Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, [2] & boves Lucas appellavit, in Lucanis visos, anno Urbis quadringentesimo CAP. VI.

INTERPRETATIO.

e *Totidem.*] Totidem elephantos.

f *Procursantibus.*] Inter elephantos procursantibus viris qui eos lacesserent.

NOTÆ.

15. *Initur autem biennio.*] Post biennium. Vide Notas & Emend. num. XII.

16. *Nec adulteria.*] Solinus loc. cit.

17. *Namque traditur.*] Hæc quoque Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 972. & Ælian. lib. 1. hist. anim. cap. 38.

18. *Electam putet, mire gratam*] Ita rescripsimus codicum omnium admonitu, Reg. 1. 2. Chiffl. &c. cum prius in editis legeretur, *dilectam putet, miretur gratam.*

19. *Aristophani.*] Ἀριστοφάνει τῷ Βυζαντίῳ, Ælianus, loco citato.

20. *Stipesque.*] Hujusce moris, erogandi nummos, conjiciendique in elephantorum proboscidem, vestigia exstant apud Suetonium, in Augusto, cap. 53. ubi quendam corripuisse joco Augustus dicitur, *quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem,* hoc est, cum pavore ac formidine. Quod Macrobius sic expressit, lib. 2. Saturn. cap. 4. pag. 331. *Augustus cum ei quidam libellum trepidus offerret, & modo proferret manum, modo retraheret: Putas, inquit, te assem elephanto dare?*

21. *Et in sinum.*] In illius sinum, quem elephas diligeret.

Sect. VI. 1. *Elephantos.*] Hæc ad verbum Solinus, cap. 25. pag. 47. Epitome Livii, lib. 13. *Valerius Levinus Consul parum prospere adversus Pyrrhum pugnavit: elephantorum maxime insusitata facie territis militibus.*

2. *Et boves Lucas.*] Hæc Varro accuratius lib. 6. de ling. Lat. pag. 72. *Luca bos, elephas. Cur ita sit dicta, duobus modis inveni scriptum. Nam & in C.*

ſeptuageſimo ſecundo: Roma autem [3] in triumpho, [4] ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno [5] quingenteſimo quarto, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. [6] Centum quadraginta duo fuere tranſvecti [7] ratibus, quas doliorum conſertis ordinibus [8] impoſuerat. Verrius eos pugnaſſe in Circo, interfectoſque jaculis tradit penuria conſilii: quoniam neque ali placuiſſet, neque donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in Circum, atque ut contemptus eorum increſceret, [9] ab operariis haſtas præpilatas habentibus, per Circum totum actos. Nec quid deinde iis factum ſit, auctores explicant, qui non putant interfectos.

CAPUT VII.

VII. Clara eſt unius e Romanis dimicatio adverſus elephantum, cum Hannibal captivos noſtros dimicare inter ſeſe coëgiſſet. Namque unum qui ſupererat, objecit elephanto: & ille, dimitti pactus, ſi interemiſſet, ſolus in arena congreſſus, magno Pœnorum dolore, confecit. Hannibal, cum famam ejus dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites miſit, qui abeuntem interficerent. Proboſcidem eorum facillime amputari, [1] Pyrrhi præliorum experi-

NOTÆ.

Ælii Commentario erat, a Libycis Lucas: & in Vergidii commentario, ab Lucanis Lucas: ab eo quod noſtri cum maximum quadrupedem, quem ipſi haberent, vocarent bovem: & in Lucanis Pyrrhi bello primum vidiſſent apud hoſtes elephantos, ... Lucam bovem appellaſſe, &c. Boves Lucas appellant quoque Lucretius lib. 5. & Auſon. epiſt. 15.

3. *In triumpho.*] Manii Curii Dentati, Pyrrho devicto, triumphum agentis. Seneca lib. de brevit. vitæ, cap. 13. pag. 734. *Primus Curius Dentatus in triumpho duxit elephantos.* Idem habet Eutropius, lib. 2. pag. 745. Pugnam, victoriam, triumphum, eleganter in primis Florus deſcribit, lib. 1. cap. 18. de bello Tarentino.

4. *Septem annis.*] Anno CCCCLXXIX. Sex annis in Italia bellum a Pyrrho geſtum, ſcribit Plutarchus in ejus vita pag. 400.

5. *Quingenteſimo quarto.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

6. *Centum.*] Florus, lib. 2. cap. 2. pag. 53. *Centum circiter.* Epitome Livii, lib. 19. *Centum & viginti.* Totidem Seneca loco mox appellato.

7. *Ratibus.*] Rates, aſſeres ſunt prælongi, doliorum, ut Plinius ait, conſertis ordinibus impoſiti, atque inter ſe nexi, trahæ inſtar. Harum uſus eſt hodieque in Sequana amne frequens. His ligna, equi, armenta imponuntur, ut per amnem ea vehantur. Galli vocant, *des radeaux.*

8. *Impoſuerat.*] Metellus ſcilicet. Ita MSS. Editi fruſtra, *impoſuerant.*

9. *Ab operariis.*] Ita MSS. omnes. Lipſius tamen in Tacit. lib. 1. Annal. pag. 14. mavult, *ab operis.* Quoniam *operæ Theatrales* apud Tacitum eo loci notæ: apud Tullium, *Operæ Clodianæ*: denique apud Gruterum, p. 467. OPERAE. VETERES. A. SCAENA.

Sect. VII. 1. *Pyrrhi præliorum.*] In altero tertioque cum Pyrrho congreſſu: de quo Florus lib. 1. cap, 18. pag. 37. *In Apulia deinde apud Aſculum melius dimicatum eſt, Curio, Fabricioque Coſſ. Jam quippe belluarum terror exoleverat, & C. Minucius quartæ legionis haſtatus, unius proboſcide abſciſſa, mori poſſe belluas oſtenderat. Itaque & in ipſas pila congeſta ſunt, ... Et ſic eadem feræ, quæ primam victoriam abſtulerant, ſecundam parem fecerant, tertiam ſine controverſia tradidere.* Meminit & Vegetius l. 3. c. 24. p. 104.

mentis

mentis patuit. Romæ pugnasse [2] Fenestella tradit primum omnium in Circo, Claudii Pulchri Ædilitate curuli, M. Antonio, A. Postumio Coss. [3] anno Urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Item post annos XX. [4] Lucullorum Ædilitate curuli adversus tauros. Pompeii quoque [5] altero Consulatu, dedicatione templi Veneris Victricis, pugnavere in Circo viginti, aut ut quidam tradunt, [6] XVIII. Gætulis ex adverso jaculantibus, mirabili [a] unius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in catervas, abrepta scuta jaciens in sublime, quæ decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore belluæ jacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiso. Pilum autem sub oculo adactum, in vitalia capitis venerat. Universi eruptionem tentavere, non sine vexatione populi, circumdati [7] clathris ferreis. Qua de causa Cæsar Dictator, postea simile spectaculum editurus, [8] euripis arenam circumdedit: quos Nero princeps sustulit, [9] equiti loca addens.

INTERPRETATIO.

a *Unius.*] Unius elephantis.

NOTÆ.

2. *Fenestella tradit.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

3. *Anno Urbis &c.*] Plane incidere horum Consulatum in hunc ipsum annum Urbis efficitur ex aliis similibus epochis, quæ toto hoc opere dispersæ leguntur.

4. *Lucullorum.*] Lucii, & Marci, fratrum, quos simul Ædiles curules fuisse auctor est Plutarchus in L. Luculli vita, pag. 491.

5. *Altero Consulatu.*] Collega M. Lic. Crasso item secundum Consule, anno Urbis DCC. Meminit horum ludorum Ascon. Pedianus in orat. Cic. in Pison. pag. 7. Templi Veneris Victricis a Pompeïo dedicati, Plutarchus in ejus vita, pag. 655. Ἀφροδίτης νικηφόρου ἱερόν.

6. *XVIII.*] Vide Notas & Emend. num. XV.

7. *Clathris ferreis.*] Clathri, seu clathra, crates dicuntur, quibus transversis aliquid munimus, sepimusve, ut fenestras, quæ ob id clathratæ dicuntur. *Treillis de fer.* Horatius in Arte:

Objectos caveæ valuit si frangere clathros.

Cavea dicebatur area in medio theatri, e qua populus ludos spectare solebat.

8. *Euripis arenam.*] Fossis amphitheatri caveam circumdedit. Euripi enim fossæ erant in ludis circumdatæ pro septis, quorum loco temporaria prius claustra fuerunt. Amphitheatri caveam *arenam* vocabant, quod arena spargi ea solebat. Ita Martialis, lib. spectac. Epigr. 4.

Nec cepit arena nocentes.

Hoc est, non sunt puniti in Amphitheatro, aut commissi cum feris, delatores. *Fatalis arena Munera,* dixit pariter Lucanus, lib. 4. v. 708.

9. *Equiti loca.*] Ad Augusti ævum in Circo Senatus, Eques, Plebs, indiscreti sedebant. Corn. Cinna, Valerio Messala Coss. anno DCCLVIII. mutavit Augustus, ut Dio tradit, lib. 55. pag. 563. sed ita ut juberet quidem seorsim spectare Senatum, seorsim Equitem: nec tamen loca illis certa, stataque assignaret. Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansuramque sedem, teste Tranquillo, in ejus vita, cap. 21. pag. 72. *Circo maximo, marmoreis carceribus, aureisque metis exculto, propria Senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis.*

[10] Sed Pompeïani amissa fugæ spe misericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes supplicavere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi dolore, ut oblitus Imperatoris, ac munificentiæ honori suo exquisitæ, flens universus consurgeret, dirasque Pompeio, quas ille mox luit, [11] imprecaretur. Pugnavere & Cæsari Dictatori tertio Consulatu ejus, viginti contra [12] pedites quingentos: iterumque totidem [13] turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodem, quo priores, numero peditum, & pari equitum ex adverso dimicante: [14] postea singuli, principibus Claudio & Neroni, [b] in consummatione gladiatorum. [15] Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus validos, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoveat, ne quod obterat imprudens: nec nisi lacessiti noceant, ideoque gregatim semper ambulent, minime ex omnibus solivagi. [16] Equitatu circumventi, infirmos aut fessos, vulneratosve, in medium agmen recipiunt: ac velut imperio ac ratione, per vices subeunt. Capti celerrime mitificantur [17] hordei succo.

CAPUT VIII.

VIII. [1] Capiuntur autem in India unum ex domitis agente re-

INTERPRETATIO.

[b] *In consummatione.*] In dimissione gladiatorum.

NOTÆ.

Equiti deinde Nero: quod Plinius hoc loco docet: & Tranquillus in Nerone, cap. XI. pag. 80. *Circensibus loca Equiti secreta a ceteris tribuit.* Tacitus denique, lib. 15. pag. 250. *Eodem anno Cæsar* (Nero) *Equitum Rom. locos sedilibus plebis anteposuit ante Circum:* decimo nempe sui principatus anno, Urbis 816. Memmio Regulo, Verginio Rufo Coss.

10. *Sed Pompeïani.*] Elephantes a Pompeïo in Circum emissi.

11. *Imprecaretur.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

12. *Pedites quingentos.*] Vide Notas & Emendationes num. XVII.

13. *Turriti.*] Coacti nimirum, & assuefacti, ut cecinit Juvenalis Satyra 12. v. 109.

Dorso ferre cohortes
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turrem.

14. *Postea singuli.*] Singulari quoque certamine elephanti cum gladiatoribus illis pugnarunt, qui egregiæ fortitudinis hujuscemodi specimine edito, rude donari cupiebant. Sicuti enim consummati milites hi erant, qui legitimis peractis stipendiis, militiæ onere absolvebantur, quos emeritos etiam appellabant: Sic consummati gladiatores hi erunt, quos ob debita virtutis experimenta, pugnandi immunes donatio rudis efficiebat, & publica mercede alebat. Favent huic interpretationi Turnebus, lib. 30. Advers. cap. 33. pag. 1126. Rhodigin. lib. XI. cap. XI. pag. 495. aliique. Dalecampium contra sentientem nil moror.

15. *Ipsius animalis.*] Expressit hæc Solinus ad verbum ex Plinio cap. 25. pag. 47.

16. *Equitatu.*] Solinus loc. cit.

17. *Hordei succo.*] Cocta ex hordeo ptisana, Gallice, *de l'orge mondé:* vel hordeo certe aqua calida macerato. Vide Notas & Emend. num. XVIII.

Sect. VIII. 1. *Capiuntur.*] Acceptum hoc ex Arist. l. 9. hist. anim. c. 1. p. 1010. Albertus M. l. 8. de anim. tract. 1. c. 3. pag. 248. *Equitat,* inquit, *homo elephantem domesticum in silva, quærendo alios*

ctore: quì deprehensum solitarium, abactumve a grege, verberet ferum: quo fatigato, transcendit in eum, nec secus ac priorem regit. [2] Africa foveis capit, in quas deerrante aliquo, protinus ceteri congerunt ramos, moles devolvunt, aggeres construunt, omnique vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia, greges equitatu cogebant in convallem manu factam, & longo tractu fallacem: cujus [3] inclusos ripis fossisque, fame domabant. [a] Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorum jaculantur, alioquin mollissimos. [4] Troglodytæ contermini Æthiopiæ, qui hoc solo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis novissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læva apprehenditur cauda: [5] pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit præacuta bipenni: hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis nervos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui viribus juvenes continent: alii connixi pari conatu [6] contendunt, ac prætereuntibus sagittarum venabula infigunt, mox sanguinis [7] vestigiis sequuntur. [8] Elephantorum generis feminæ multo pavidiores.

IX. Domantur autem [1] rabidi, fame & verberibus, elephantis CAP. IX.

INTERPRETATIO.

a *Argumentum.*] Argumento erat abunde domitos fame, mansuetioresque factos esse, si ramum homine porrigente clementer acciperent.

NOTÆ.

elephantes, & cum invenerit silvestres, incitat domesticos contra silvestres, ut percutiant eos promuscidibus: & cum vicerint eos, eo quod fortiores sunt domestici, quam silvestres, propter bonum & abundantem pastum, saltat super silvestrem rector elephantem, & percutit eum fortiter flagro duro . . . & tunc subito quiescit, &c.

2. *Africa.*] Hæc ferme totidem verbis Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 972. & Ælianus multo prolixius, lib. 6. hist. anim cap. 61. & lib. 8. cap. 10. & 15.

3. *Inclusos ripis.*] Pintianus legit, *euripis*: de quibus egimus superiore sectione: non pœnitenda sane conjectura.

4. *Troglodytæ.*] Reliquum caput plane ad verbum acceptum ab Agatharchide, cap. 25. cujus Græca exstant apud Photium in Bibl. cod. 250. pag. 1353. Eadem refert & Diodorus Siculus lib. 3. Bibl. pag. 160. ubi hos Troglodytas ἐλεφαντομάχους ab ea re vocat.

5. *Pedes stipantur.*] Connituntur in sinistrum femur, τοῖς ποσὶ δὲ πρὸς τὸν μηρὸν τὸν ἀριστερὸν ἐπιβαίνουσι, inquit Agatharchides.

6. *Contendunt.*] Ita MSS. omnes. Editi, *tendunt.*

7. *Vestigiis sequuntur.*] Subintellige, feras.

8. *Elephantorum.*] Ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 1. pag. 995.

Sect. IX. 1. *Rabidi, fame.*] Τῇ ἀτροφίᾳ καὶ λιμῷ, victus tenuitate & fame domari feros, scribit Ælianus lib. 10. hist. animal. cap. 10. Strabo quoque lib. 15. pag. 704. macerari eos fame docet.

aliis admotis, [2] qui tumultuantem catenis coërceant: & alias [3] circa coïtus maxime efferantur, & stabula Indorum dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coïtu, feminarumque pecuaria separant, quæ haud alio modo, quam armentorum, habent. Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferunt, magnaque ex parte Orientis bella conficiunt. Prosternunt acies, proterunt armatos. [4] Iidem minimo suis stridore terrentur, vulneratique & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie. Indicum Afri pavent, nec contueri audent: nam & [5] major Indicis magnitudo est.

CAP. 10
X.
X. [1] Decem annis gestare in utero vulgus existimat: [2] Aristoteles biennio, nec amplius [3] quam singulos: [4] vivere ducenis annis, &

NOTÆ.

2. *Qui tumultuantem.*] Magis probarim, *Quo tumultuantem.*

3. *Circa coïtus.*] Hæc Plinius ex Arist. l. 6. hist. anim. c. 17. p. 716. Sed addere ex eodem oportuit, aliter domari rabidos, hoc est, subito aliquo correptos furore: aliter efferatos ex coïturitione: illos, ut dictum est, fame: hos, pabulo largiore: ut illorum, inopia cibi, vires frangantur: istorum natura distrahatur ad concoctionem a venere. Arist. Ἐξαγριαίνονται δὲ καὶ οἱ ἐλέφαντες περὶ τὴν ὀχείαν.... φασὶ δὲ καὶ τὴν τῆς τροφῆς δαψίλειαν πραοτέρους αὐτοὺς παρέχειν.

4. *Iidem minimo.*] Refert Ælianus lib. 1. hist. anim. cap. 38. hac arte a Romanis Pyrrhi elephantos esse fugatos, suibus immissis: Antipatri item Macedonis a Megarensibus, lib. 16. cap. 36. Vide Notas & Emendationes num. XIX.

5. *Major Indicis.*] Solinus, cap. 25. pag. 47. *Indicos elephantos Mauri timent: & parvitatis suæ conscii aspernantur ab his videri.* Philostr. lib. 2. de vita Apollonii, cap. 6. pag. 69. Τῶν ἐκ Λιβύης ἐλεφάντων οἱ Ἰνδοὶ μείζους. Consentit & Polybius lib. 5. histor. pag. 593. Indicos ad novem cubitorum altitudinem accedere, auctor est Ælianus l. 13. hist. anim. c. 8.

Sect. X. 1. *Decem annis.*] Inde nata parœmia, cujus Plinius meminit in præfatione ad Titum, pag. x 1. *Celerius elephanti pariunt.* Lusit in hanc sententiam festive Plautus, Stich. act. 1. sc. 3.

Famem fuisse suspicor matrem mihi:
Nam postquam natus sum, satur nunquam fui:
Sed quam ego matri meæ retuli invitissimus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam me illa in alvo menses gestavit decem,
At ego illam in alvo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestavit parvulum,
Quo minus laboris illam cepisse existimo:
At ego non pauxillulam in utero gesto famem,
Verum hercle multo maximam & gravissimam.
Audivi sæpe hoc vulgo dicier,
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Esse annos: ejus ex semine hæc certo est Fames:
Nam jam complures annos utero hæret meo.

2. *Aristoteles.*] Libro 5. hist. animal. cap. 13. pag. 566.

3. *Quam singulos.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

4. *Vivere ducenis.*] Sic Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 12. pag. 908. Τὸν δὲ ἐλέφαντα ζῆν φασὶν οἱ μὲν περὶ ἔτη τριακόσια· οἱ δὲ διακόσια. Idem tamen in nono, cap. 72. pag. 1160. *Vivere,* inquit, *elephantos mares, alii annos ducenos, alii centum & viginti aïunt: feminas etiam fere totidem.* Ζῆν δέ φασι τὸν ἐλέφαντα, οἱ μὲν ἔτη διακόσια· οἱ δὲ, ἑκατὸν εἴκοσι· καὶ τὴν θήλειαν ἴσα σχεδὸν τῷ ἄρρενι.

quosdam [5] trecenis. [6] Juventa eorum a sexagesimo incipit. [7] Gaudent amnibus maxime, & circa fluvios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. [8] Iidem frigoris impatientes: maximum hoc malum: [a] inflationemque & profluvium alvi, [9] nec alia morborum genera sentiunt. [10] Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere invenio: a sudore autem facilius adhærescere. Et terram edisse his tabificum est, [11] nisi sæpius mandant. Devorant autem & lapides. [12] Truncos quidem gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores [13] fronte prosternunt, ac ita jacentium absumunt fructum. [14] Mandunt ore: spirant & bibunt, odoranturque

INTERPRETATIO.

a *Inflationemque.*] Flatuosæ ægritudines elephantos infestant, & alvi profluvium: sed non alia, præter ista, morborum genera sentiunt.

NOTÆ.

5. *Trecenis.*] Hoc est, trecentis.

6. *Juventa eorum.*] Statum juventæ potius, quam initia, ætati huic annorum sexaginta Philosophus attribuit: φασὶν, inquit lib. 9. hist. anim. cap. 72. pag. 72. pag. 1160. ἀκμάζειν περὶ ἔτη ἑξήκοντα. Ælianus quoque lib. 4. hist. anim. cap. 31. ἀκμὴ δ' ἐλέφαντος ἑξήκοντα ἔτη γεγονέναι: *flos ætatis elephanti est annus sexagesimus.* Quin etiam timide, atque ex aliorum relatu id a se prodi Aristoteles ipse profitetur: φασὶ, inquit: ne quis in hoc defendendo placito fidem ejus putet obstrictam.

7. *Gaudent amnibus.*] Quæ sequuntur, usque ad ea verba, *Truncos quidem* &c. ex Aristotele fideliter sunt tradita, libro 8. hist. anim. cap. 31. pag. 976. & 977. Aristotelem expressit quoque totidem fere verbis Albertus M. lib. 7. de anim. tract. 3. cap. 2. pag. 233.

8. *Iidem frigoris.*] Id quoque Ælianus loco citato proxime.

9. *Nec alia.*] Alia tamen morborum genera, quibus vexantur, refert Albertus loc. cit.

10. *Olei potu.*] Arist. loc. cit. pag. 977. Ἔλαιον δ' οἱ μὲν πίνουσι, οἱ δ' οὔ, τῶν ἐλεφάντων. Κἂν τύχῃ σιδηρεῖόν τι ἐν τῷ σώματι ἐνόν, τὸ ἔλαιον ἐκβάλλει, ὅταν πίωσιν, ὥς φασι. *Elephanti non omnes oleum bibunt: at qui bibunt, si quid in corpus ab hostibus adactum est, olei potu ejici prædicant.* Mira certe olei natura, ut lubricet etiam tela, etiam intro sumptum. Vide etiam Ælianum l. 2. hist. anim. c. 18. Ad ferrum haustum, non ad impactum retulit hanc medicinam Albertus loc. cit. *Quando elephanti*, inquit, *potant oleum, si in eorum ventre est ferrum, extrahitur per oleum.* Butyro hanc vim attribuit Strabo, lib. 15. pag. 705.

11. *Nisi sæpius.*] Albertus: *Et quando terram comederit, morietur: nisi ad hoc fuerit a generatione assuetus.*

12. *Truncos quidem.*] Hæc quoque de truncorum, palmarumque cibatu, Ælianus lib. 9. hist. anim. cap. 56. & Solinus, cap. 25. pag. 47.

13. *Fronte prosternunt.*] In Reg. 2. *tractu prosternunt:* forte pro *fractu:* Sed nihil mutandum, auctore Philosopho, l. 9. cap. 2. pag. 1010. Τοὺς δὲ φοίνικας τῷ μετώπῳ &c.

14 *Mandunt ore.*] Et quidem ad mandendum bibendumque ministerio proboscidis abutuntur, quam ori admovent: eandem pro manibus habent: ea, dum aquas transmittunt, respirant. Ita Philosophus lib. 2. hist. anim. cap. 2. pag. 750. & lib. 2. de partibus anim cap. 16. pag. 995.

haud improprie appellata manu. Animalium maxime [15] odere murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo videre, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirudine, quam sanguisugam vulgo [16] cœpisse appellari adverto. Hæc ubi in ipso [17] animæ canali se fixit, intolerando afficit dolore.

Durissimum dorso [18] tergus, ventri molle, [19] setarum nullum tegumentum: [20] ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum, (namque id & tanta vastitas sentit:) [21] sed cancellata cutis, & invitans id genus animalium odore. [22] Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc iis pro cauda, juba, villo est.

Dentibus ingens pretium, & Deorum simulacris [23] lautissima ex iis materia. [b] Invenit luxuria commendationem & aliam, [24] expetiti in callo manus saporis, haud alia de causa, credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere videtur. [25] Magnitudo dentium videtur quidem in

INTERPRETATIO.

[b] *Invenit*] Excogitavit luxuria quid aliud commendaret in elephante, nempe callosam proboscidem, quam saporis esse inter epulas expetiti credit, &c.

NOTÆ.

15. *Odere murem.*] Solinus ex Plinio hæc transcribit, cap. 25. pag. 47. Vide Notas & Emend. num. XXI.

16. *Cœpisse appellari.*] Itaque Plinii ævo sanguisuga a suctu sanguinis cœpta est appellari. Qui certe scriptores antea vixerunt, hirudinem constanter vocant. Horatius:

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

17. *Animæ canali.*] Hoc est, in arteria & spiritus meatu. In Chiffl. cod. perperam scribitur, *amne canalis.*

18. *Tergus.*] Tergus pro corio aut cute. Ita Solinus agnovit, cap. 25. pag. 47. *Durissimum dorso tergus est, ventri mollius*, &c. Osseam cutem Cassiodorus vocat, lib. 10. Var. form. 30.

19. *Setarum.*] Solinus: *Setarum hirsutiæ nullæ.* Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 5. pag. 163. ὁ δ' ἐλέφας, ἥκιστα δασύς ἐστι τῶν τετραπόδων. *Inter quadrupedes elephantus minime hirtus est.* Est sane corpore toto glaber, sed habet extrema in cauda pilos, sive setas: unde ipse Plinius lib. 37. sect. 20. perforatos ab Indis beryllos, elephantorum setis religari scribit.

20. *Ne in cauda.*] Non negat in cauda pilos esse: sed in cauda præsidium esse muscis abigendis negat.

21. *Sed cancellata.*] Hulcerosis vallibus exaratam dixit Cassiodorus, lib. 10. form. 30.

22. *Ergo cum extenti.*] Vel *extenta*, cute scilicet.

23 *Lautissima.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Salmant. &c. Editi, *laudatissima.*

24. *Expetiti.*] Præter jam dictam, inquit, eboris commendationem, aliam quoque saporis invenit luxuria, proboscidis manusve elephantinæ callo lautiores inter epulas expetito, arbitrata tum ipsum ebur se mandere. Vide Notas & Emend. num. XXII.

25. *Magnitudo dentium.*] Vidimus Deppæ, Galliæ portu emporioque in primis nobili, in officinis eborariorum, dentem unum cujus pondus esset centum amplius librarum, septenûm fere pedum longitudo.

templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Æthiopiæ est, postium vicem in domiciliis præbere : [26] sepesque in iis & pecorum stabulis, pro palis, elephantorum dentibus fieri, Polybius tradidit, auctore [27] Gulussa regulo.

XI. Elephantos fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania : ferunt Æthiopes & Troglodytæ, [1] ut dictum est : sed maximos India, [2] bellantesque cum iis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis & ipsos, ut circumplexu facili ambiant, [a] nexuque nodi præstringant. [3] Commoritur ea dimicatio : [b] [4] victusque corruens, complexum elidit pondere. CAP. XI.

XII. Mira animalium pro se cuique solertia est, [1] ut his una : Ascendendi in tantam altitudinem difficultas draconi : Itaque iter ad pabula speculatus, ab excelsa se arbore injicit. [2] Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus : itaque arborum aut rupium attritum quærit. Cavent hoc dracones, [3] ob idque gressus primum alligant cauda. [4] Resolvunt illi nodos manu. At hi [5] in ipsas nares caput condunt, CAPUT XII.

INTERPRETATIO.

a *Nexuque.*] Velut illigatos nodo præstringant.

b *Victusque.*] Victusque elephas corruens, draconem complexum elidit suo pondere.

NOTÆ.

26. *Sepesque in iis.*] Sepes, inquit, quas pecorum stabulis circumdant, in extremis illis Africæ partibus, non minoribus e ligno palis, ut alibi, fieri consuevere : sed eorum vice, elephantinis dentibus contexi, ob eorum ibi vilitatem & copiam.

27. *Gulussa.*] Colb. 1. 2. & Paris. *Gaulusa*, forte pro *Golusa*. Nam Polybio in Excerptis, de Virtutibus & Vitiis, ex libro 31. historiarum, pag. 1473. scribitur ὁ Γολοσσῆς τῶν Νομάδων βασιλεύς. Asdrubalis, & Scipionis Africani, captæque Carthaginis temporibus suppar.

Sect. XI. 1. *Vt dictum est.*] Sect. 8.

2. *Bellantesque.*] De hac re Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 21.

3. *Commoritur.*] Salmasius, *Commorituris*. Utriusque nece, inquit Plinius, finitur ea dimicatio.

4. *Victusque.*] Rectius, *victus namque.*

Sect. XII. 1. *Vt his.*] Quanta sit animalibus, pro se cuique, solertia, hoc unum, inquit, in his, elephanto scilicet, & dracone, exemplum declarat. Primum enim in hac dimicatione difficultas est draconi maxima ascendendi in tantam altitudinem, quanta est elephas, cum ipse humi serpat : Itaque speculatus iter qua elephantus ad pabula progreditur, &c. Vide Notas & Emendationes num. XXIII.

2. *Scit ille*] Elephas. Hæc quoque Solinus, cap. 25. pag. 47.

3. *Ob idque gressus.*] Solinus : *Ac primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem : nam elephanti, nisi præventi hac spirarum mora, vel arboribus se, vel saxis applicant, ut pondere nitibundo attritos necent angues.*

4. *Resolvunt illi.*] Elephantes proboscide nodos resolvunt.

5. *In ipsas nares.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. At editi, *in ipsa nare.*

pariterque ſpiritum præcludunt, & molliſſimas lancinant partes: iidem obvii deprehenſi, in adverſos erigunt ſe, oculoſque maxime petunt. Ita fit ut plerumque cæci, ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit, [6] niſi naturam, ſpectaculum ſibi ac paria componentem? [7] Eſt & alia dimicationis hujus fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinem: ob id æſtu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem [8] in amnibus merſos inſidiari bibentibus: [a] [9] arctatiſque illigata manu in aurem morſum defigere: quoniam [10] is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos, ut totum ſanguinem capiant. Itaque elephantos ab iis ebibi, ſiccatoſque concidere: & dracones inebriatos opprimi, commorique.

CAPUT XIII. XIII. Generat eos & Æthiopia Indicis pares, [1] vicenûm cubitorum. Id modo mirum, unde criſtatos [2] Juba crediderit. Aſachæi vocantur Æthiopes, apud quos [3] maxime naſcuntur. Narratur in ma-

INTERPRETATIO.

[a] *Arctatiſque.*] Vinctiſque elephantis illigata proboſcide in aurem morſum infigere.

NOTÆ.

6. *Niſi naturam.*] Vide Notas & Emend. num. XXIV.

7. *Eſt & alia.*] Reliquum hoc caput exſcripſit ad verbum fere Solinus loco proxime appellato. Hoc vero fabuloſum eſſe cenſet Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 587.

8. *In amnibus.*] Ita Reg. 2. Alii, *in amnes.*

9. *Arctatiſque.*] Vide Notas & Emendationes num. XXV.

10. *Is tantum locus.*] Solinus: *Quod is tantum locus defendi non poteſt promuſcide.* Itaque invadunt elephantum aurem dracones, quoniam locus ille defendi eorum manu non poteſt. Prius tamen manum eandem apprehendunt, illigantque intortu ſuo, ne ejus ope ac miniſterio, ſi partem aliam corporis illigent, aut ipſi proboſcide verberentur, aut nodi ſolvantur, ut ſuperius dictum eſt. Solino, vetuſtiſque exemplaribus Pellicerius adverſatur, cum legi fidentius jubet, *Quoniam is tantum locus defendi non poſſit, niſi manu.*

Sect. XIII. 1. *Vicenûm cubitorum.*] Vide Philoſtorgium lib. 3. cap. XI. & Ælian. lib. 2. hiſt. anim. cap. 21. Alia veterum ſcriptorum teſtimonia, qui ampliorem etiam draconibus molem aſſignant, profert Samuel Bochartus, parte 2. de animal. lib. 3. cap. 13. pag. 430.

2. *Juba.*] Sint ſane alii criſtati dracones, cujuſmodi a nobis etiam nuper viſus eſt unus: hos vero Æthiopicos, qui cum elephantis dimicant, criſtatos eſſe nemo veterum ſcriptorum affirmat, quanquam in iis deſcribendis accurati ac diligentes: in primis Ælianus loc. cit. & Lucanus lib. 9. v. 727. Tamen inter dracones marem criſta, quemadmodum inter cervos cornibus, inſignem incedere ſcribit idem Ælianus lib. XI. cap. 62. ὁ μὲν δράκων ὁ ἄρρην τὸν λόφον ἔχει. Indicos, quibus Plinius Æthiopicos pares facit, criſtatos eſſe Philoſtratus ſcribit lib. 3. de vita Apoll. cap. 2. pag. 113.

3. *Maxime naſcuntur.*] Aliis *maximi* magis placet. Plinius extrema ſect. 9. de elephantorum forma: *Nam & major Indicus magnitudo eſt.*

ritimis

ritimis eorum quaternos quinosque, inter se cratium modo implexos, erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

Cap. XIV.

XIV. Megasthenes scribit, [1] in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant cervos taurosque. [2] Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut supervolantes quamvis alte perniciterque alites haustu raptas absorbeant. [3] Nota est, in Punicis bellis ad flumen Bagradam [4] a Regulo Imperatore ballistis tormentisque, ut oppidum aliquod, expugnata serpens cxx. pedum longitudinis. Pellis ejus maxillæque usque ad bellum Numantinum duravere Romæ in templo. [5] Faciunt his fidem in Italia appellatæ [6] boæ: in tantam amplitudinem exeuntes, ut Divo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in alvo spectatus sit infans. [7] Aluntur primo bubuli lactis succo, [8] unde nomen traxere. Ceterorum animalium, quæ modo convecta undique, [9] Italiam contigere sæpius, formas nihil attinet scrupulose referre.

Cap. XV.

XV. Paucissima Scythia gignit, [1] inopia fruticum: pauca conter-

Notæ.

Sect. XIV. 1. *In India.*] Hæc Solinus ad verbum e Plinio, cap. 52. pag. 80. Plinius ex Megasthene, ut fatetur, a quo & Aristoteles hausit, lib. 8. hist. anim. cap. 33. pag. 984. Sed eo nomine mendacii incusatur a Strabone Megasthenes, lib. 2. pag. 70. immerito, ut quidem arbitramur.

2. *Metrodorus.*] Et ex Metrodoro, ut apparet, prolixe recitat eadem Ælianus lib. 2. hist. animal. cap. 21.

3. *Nota est.*] Historiam hanc egregie narrant Florus lib. 2. cap. 2. pag. 52. Seneca, epist. 82. pag. 358. Valerius Max. lib. 1. cap. 8. pag. 77. ex Livio. Livius ipse in Epitome lib. 18. Silius Ital. l. 6. Denique Gellius, l. 6. cap. 3. pag. 368. ex Ælii Tuberonis historiis, quo ex fonte, adeo sunt verba paria, hausisse Plinius ipse videatur.

4. *A Regulo.*] Attilius ille Regulus fuit, quem aïunt a Carthaginiensibus illigatum in machina, resectis palpebris, vigilando necatum, bello Punico primo.

5. *Faciunt his.*] Solinus iisdem verbis, cap. 2. pag. 15. Faciunt vero præter ista his monstris fidem, immani illa vastitate serpentes, quas hodieque in Brasilia & circumjacente tractu terrarum passim degere, non ex historicis modo accepimus, sed eorum etiam fide, qui oculis usurparunt, omnino credimus.

6. *Boæ.*] Ita Solinus appellat. Festus quoque: *Boa serpens est aquatilis, quem Græci* ὕδρον *vocant, a qua icti obturgescunt.* Aldrovandus, lib. 1. de serp. & drac. pag. 295. ait esse hydri speciem, qui Germanice *Vnck* appelletur. Hieronymus in vita D. Hilarionis: *Siquidem draco miræ magnitudinis, quos gentili sermone Boas vocant, ab eo quod tam grandes sint, ut boves glutire soleant, omnem late vastabat provinciam: & non solum armenta, & pecudes, sed agricolas quoque & pastores tractos ad se vi spiritus absorbebat.*

7. *Aluntur primo.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

8. *Vnde nomen.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII.

9. *Italiam.*] Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

Sect. XV. 1. *Inopia fruticum.*] Unde his animantibus Scythicis cibatus est gratus in primis, ut de toto caprarum genere Varro docet, lib. 2. de re rust. cap. 1.

mina illi Germania : Insignia tamen boum ferorum [2] genera, [3] jubatos bisontes, [4] excellentique vi & velocitate [5] uros, quibus [6] imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat [7] Africa, vituli potius [8] cervique quadam similitudine.

XVI. [1] Septentrio fert & equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia, & Africa : præterea [2] alcem, ni proceritas aurium & cervicis distinguat, jumento similem. [3] Item natam in Scandinavia insula, nec unquam visam [4] in hoc orbe, multis tamen narratam, [5] achlin,

NOTÆ.

2. *Genera.*] Duo scilicet, bisontes, & uros: quanquam bisontes non ita sunt inter feros censendi, ut, quod Solinus ait, c. 20. p. 40. hunc locum transcribens, *capti assuescere manu* omnino non possint : sed quod ægre possint. Alioqui haud insuetum esse cecinit Martialis l. 1. Epigr. 105.

Turpes esseda quod trahunt bisontes.

3. *Jubatos bisontes.*] *Quos* Elg *appellant Suizzeri*, sive Helvetii, inquit Scaliger, Exerc. 206. p. 660. Hos pulcherrime delineat Calpurnius, quanquam tacito bisontis nomine, Eclog. 7. pag. 213.

Vidimus & tauros, quibus aut cervice levata
Deformis scapulis torus eminet, aut quibus hirta
Jactantur per colla jubæ, quibus aspera mento
Barba jacet, tremulisque rigent palearia setis.

Bisontis iconem exhibet Aldrovandus, lib. 1. de quadrup. bisulc. cap. 3. pag. 355. ex Volfgango Lazio, & Gesnero.

4. *Excellentique.*] Vide Notas & Emend. num. XXIX.

5. *Uros.*] Uri sunt boves, ut verbis Alberti M. utar, lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 609. *quos Germanice* Visent *vocamus, cornua ingentia duo gestantes, per quæ capere possint multum liquorem, &c.* In sola Mazovia reperiri nunc scribit Aldrov. loc. cit. cap. 2. pag 346. aliique apud ipsum.

6. *Imperitum vulgus.*] Vulgi sententiam secutus Agathias, lib. 1, pag. 15. Ταύρους ὑλονόμους καὶ ὀρείους, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρειν. Βουβάλους οἶμαι τόδε τὸ γένος καλοῦσι.

7. *Africa.*] Strabo lib. 17. de Mauritania, pag. 827. Δορκάδων, καὶ βουβάλων, καὶ τῶν παραπλησίων ζώων .... τροφὸς ἡ χώρα ἐστί. *Capreas, bubalos, & similia animalia nutrit hæc regio.* Hausit ab Herodoto, lib. 4. Melpom. pag. 285.

8. *Cervique.*] Vide Notas & Emendationes num. XXX. Bubalum interim, qui hic describitur, statuo cum Aldrov. loco cit. cap. 14. pag. 735. a vulgari, quem Romæ & Florentiæ *Bufalo*, Galli *Buffle* nominant, longe esse diversissimum.

Sect. XVI. 1. *Septentrio.*] In Prussia Erasmus Stella, Olaus Magnus apud Moscovitas, alii in regionibus aliis nasci equos agrestes affirmant. Vide Aldrov. lib. 1. de Quadrup. cap. 1. pag. 19.

2. *Alcem.*] Solinus, cap. 20. pag. 40. *Est & alces mulis comparanda*, &c. Pausaniæ lib. 9. in Bœot. pag. 573. est ἄλκη. Cæsar lib. 6. de bello Gall. pag. 74. magnitudine paulo capras antecedere tradit. Scaliger paulo ante laudatus, esse id animal putat, quod a Germanis *Ellend* vocatur. Verum Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. alcen secernit ab Equicervo, quem *Ellend* nominari sæpe pronunciat : neque sane huic animali congruit Alces ea forma, quam Cæsar, nummique veteres repræsentant, uti dicemus in Notis & Emend. num. XXXIII.

3 *Item natam,*] Vide Notas & Emend. num. XXXI.

4. *In hoc orbe.*] Romani imperii. Reg. 1. & 2. *in hac urbe.*

5. *Achlin.*] Vide Notas & Emend. num. XXXII.

haud dissimilem illi, [a] [6] sed nullo suffraginum flexu: ideoque non cubantem, [7] sed acclinem arbori in somno, eaque incisa ad insidias, capi, alias velocitatis [8] memoratæ. [9] Labrum ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens involvatur. [10] Tradunt in Pæonia feram, quæ [11] bonasus vocetur, equina juba, [12] cetera tauro similem, cornibus [13] ita in se flexis, ut non sint utilia pugnæ: quapropter fuga sibi auxiliari, [14] reddentem in ea fimum, interdum & [15] trium jugerum longitudine: cujus contactus [16] sequentes ut ignis aliquis amburat.

XVII. Mirum pardos, pantheras, [1] leones & similia, [a] condito [2] in corporis vaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturve,

INTERPRETATIO.

a *Sed nullo.*] Sed nullum habent crura flexum.

a *Condito.*] Condito inter cutis rugas, instar vaginæ, unguium mucrone.

NOTÆ.

6. *Sed nullo.*] Similem ait esse achlin alci præterquam cruribus, quæ achli rigent, alcibus inflectuntur. Solinus: *Scandinavia insula emittit animal, quale alces: sed cujus suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt.* Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

7. *Sed acclinem.*] Ita rescripsi, secutus Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Prius editi perperam, *acclivem.*

8. *Memoratæ.*] Hoc est, excellentis, insignis, celebratæ: vel qualis est uris, quorum ante facta mentio. Codicum fidem spernunt, qui *memoranda* reponunt. Auctor libri de mensura orbis terræ, de achli: *Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet.*

9. *Labrum ei.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

10. *Tradunt.*] Solinus hæc mutuatus a Plinio, cap. 40. pag. 70. Plinius ex Aristotele, lib. 9. hist. anim. cap. 71. pag. 1156. Vide Notas & Emendationes num. XXXV.

11. *Bonasus.*] Βόνασος Aristoteli loco cit. Βόλινθος & Μόναπος, auctori libri de mirab. auscult. pag. 1150.

12. *Cetera tauro.*] Quod ad molem, vocemque pertinet, μέγεθος ϗ φωνήν, inquit Philosophus.

13. *Ita in se flexis.*] Vide Notas & Emend. num. XXXVI.

14. *Reddentem in ea.*] Hoc est, in ea fuga: nempe, ut Philosophus ait paulo explanatius, cum inter fugiendum defectus viribus consistere cogitur, tum vero descendit ad illud extremum præsidium, hoc est, ad egerendam alvum.

15. *Trium jugerum.*] Vel, quod multo similius esse veri videtur, passuum quatuor. Vide Notas & Emend. num. XXXVII.

16. *Sequentes.*] Sive canes insequentes, ut Philosophus loc. cit. & Antigonus Carysius, hist. mirab. cap. 58. sive etiam homines, ut Ælianus censuit.

Sect. XVII. 1. *Leones.*] De leonibus idem quoque referunt Solinus, cap. 27. pag. 50. Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 966.

2. *In corporis vaginas.*] Intra rugas cancellatæ cutis: alias enim vaginas, in quas condat ungues, leo nullas habet, uti monent ii qui in Bibliotheca Christianissimi Regis leonem dissecuerunt, anno 1667. Sed ita sunt articuli digitorum compositi, aptique, ut ungues arrigere ac protendere, cum lubet, queant: eosdemque reductos atque demissos, inter digitos condere, ne ingressu hebetentur aut refringantur.

ingredi: [b] aversisque [3] falculis currere, nec nisi appetendo protendere.

*CAPUT XVI.

* Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ. [4] Id enim ætate contingit leone conceptis. [5] Quos vero pardi generavere, semper insigni hoc carent: [6] simili modo feminæ. Magna iis libido coïtus, & ob hoc maribus ira. [7] Africa hæc maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: varie feminis cujusque generis mares aut vi aut voluptate miscente. Unde etiam vulgare [8] Græciæ dictum: Semper aliquid novi Africam afferre. Odore pardi coïtum sentit in adultera leo, totaque vi consurgit in pœnam. Idcirco ea culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. [9] Semel autem edi partum, lacerato unguium acie utero in enixu, vulgum credidisse video. [10] Aristoteles diversa tradit, vir quem in iis magna secuturus ex parte, præfandum reor. Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataque hac commentatione Aristoteli, summo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu [11] parêre jussa, omnium quos venatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque vivaria, armenta, alvearia, piscinæ, aviaria in cura erant: ne quid [12] usquam genitum ignoraretur ab eo: quos percontando, [13] quinquaginta ferme volumina illa præ-

INTERPRETATIO.

[b] *Aversisque.*) Depressis unguibus currere: nec eosdem protendere, nisi cum *prædam* appetit.

NOTÆ.

3. *Falculis.*] Sic ungues vocat a similitudine cum falce.

4. *Id enim ætate.*] Non statim ab ortu leone quoque genitis legitime catulis jubæ contingunt, sed tempore, ætatisque progressu.

5. *Quos vero pardi.*] Solinus hæc item e Plinio, cap. 27. pag. 50. Hos vero leopardos vocant, quasi ex lea & pardo genitis.

6. *Simili modo feminæ.*] Scilicet, juba carent. Arist. lib. 2. hist. cap. 31. p. 777. οὐκ ἔχει δ' ἡ λέαινα χαίτην, &c.

7. *Africa hæc.*] Plinius hæc mutuatus ab Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 33. p. 985. ubi ea totidem ferme verbis.

8. *Græciæ dictum.*] Ab Aristotele sic expressum, ὅτι ἀεὶ φέρει τι Λιβύη καινόν.

9. *Semel autem.*] Creditum hoc Herodoto, lib. 3. Thalia, p. 205. n. 108. Refert id etiam ex vulgi opinione Basilius, homil. 9. In Hexaëm. pag. 118.

10. *Aristoteles*] Refellit hoc commentum Philosophus, lib. 6. hist. anim. cap. 31. pag. 776. Ælianus item, lib. 4. hist. anim. cap. 34. Gellius ex variis Homeri locis, lib. 13. cap. 7. Philostratus lib. 1. de vita Apoll. cap. 16. Ipsique adeo Prophetæ, qui in paginis sacris plures catulos uni leænæ attribuunt.

11. *Parere jussa.*] Magis probarim, *parere ei jussa.*

12. *Usquam genitum.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Editi prave, *gentium.*

13. *Quinquaginta.*] Etiam L X X. de animalibus libros ab eo editos auctor est Antigonus Carystius, cap. 66 Intercidisse igitur multos necesse esse, quos ne Laërtius quidem ipse recenset inter Philosophi opera, lib. 5. pag. 120. cum vix X X X. & unum ejus argumenti enumeret.

clara de animalibus condidit : quæ a me collecta in arctum, cum iis quæ ignoraverat, quæso ut legentes boni consulant, in universis rerum naturæ operibus, [c] medioque clarissimi regum omnium desiderio, cura nostra breviter peregrinantes. [14] Is ergo tradit leænam primo fetu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus : ab uno sterilescere. [15] Informes minimasque carnes magnitudine mustelarum esse initio, [16] semestres vix ingredi posse, nec nisi bimestres moveri. [17] In Europa autem inter Acheloum tantum [18] Nestumque amnes leones esse : sed longe viribus præstantiores iis, quos Africa aut Syria gignant.

XVIII. [1] Leonum duo genera : compactile & breve, [2] crispioribus jubis. Hos pavidiores esse, [3] quam longos simplicique villo : eos contemptores vulnerum. [4] Urinam mares crure sublato reddere, ut

INTERPRETATIO.

c *Medioque.*] Dum inter res infinitas, quas clarissimus regum nosse percupivit, beneficio operaque nostra peregrinantur.

NOTÆ.

14. *Is ergo tradit.*] Libro 3. de generat. anim. cap. 1. pag. 1096. Plinii paraphrastes Solinus, cap. 27. pag. 50. *Leænæ fetu primo catulos quinque edunt : deinde per singulos partus numerum decoquunt annis insequentibus : Sed postremo cum ad unum materna fecunditas recidit, sterilescunt in æternum.* Vide Notas & Emend. num. XXXVIII.

15. *Informes.*] Ἀδιάρθρωτα καὶ τυφλά, *inarticulatos & cæcos*, inquit Arist. lib. 4. de gener anim. cap. 6. pag. 1129. quemadmodum ursa, vulpes, &c.

16. *Semestris vix.*] At bimestres ingredi, & Aristotelis auctoritate, & certissimo constat experimento. Aristotelis verba sunt lib. 6. hist. anim. cap. 31. pag. 776. Τίκτει δ' καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ ἔτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. Aristotelem sequitur Ælianus lib. 4. hist. anim. cap. 34. Forte locum alium Philosophi respexit, ex iis libris quos deperditos diximus.

17. *In Europa.*] Hæc Aristoteles lib. 6. hist. cap. 31. pag. 776. & lib. 8. cap. 33. pag. 985.

18. *Nestumque.*] Ita M S S. omnes, cum Herodoto lib. 7. in Polym. pag. 422. Aristoteles, τοῦ Νέστου. Negat hic Plinius cum Herodoto, aut ad ortum Solis ultra Nestum amnem, aut ad occasum cis Acheloum, visum leonem in Europa ullum.

Sect. XVIII. 1. *Leonum.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 69. pag. 1154. & Solinus, cap. 27. pag. 50.

2. *Crispioribus jubis.*] Aristoteles, quem Plinius sequitur, οὐλοτριχώτερον : subi τρίχας recte pro χαίτας accipi Plinius intellexit, non pro pilo seu villo proprie appellato. Solinus item, loco cit. *Breviores & jubis crispi, plerumque ignavi sunt, & imbelles : longiores, & coma simplici, acres magis ac potentes : at hi quos creant pardi, in plebe remanent, jubarum inopes.*

3. *Quam longos.*] Subintellige, *leones*, qui compactis & brevibus opponuntur. Vide Notas & Emend. num. XXXIX.

4. *Vrinam.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 9. pag. 901.

canes, [5] gravem odore, [6] nec minus halitum: raros in potu: [7] vesci alternis diebus: a saturitate interim triduo cibis carere. Quæ possint, in mandendo solida devorare: nec capiente aviditatem alvo, conjectis in fauces unguibus extrahere, ut, si fugiendum [8] in satietate, abeant. [9] Vitam iis longam docet argumento, quod plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius [10] Æmiliani comes, [11] in senecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad persequendas feras vires non superant. Tunc obsidere Africæ urbes: eaque de caussa crucifixos vidisse se cum Scipione, quia ceteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa.

XIX. [1] Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sævit, [2] in viros potius, quam in feminas fremit, in infantes non nisi magna fame. [3] Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætuliæ reducem audivi, multorum in silvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, ceterisque imperitantis, indignam ejus gloria prædam. Varia circa hoc opinio, ex ingenio cujusque, vel casu, mulceri alloquiis feras;

NOTÆ.

5. *Gravem odore.*] Urinam scilicet. Vide Notas & Emendationes num. XL.

6. *Nec minus halitum.*] Dicemus ea de re, libro XI. sect. 115.

7. *Vesci alternis.*] In Aristotelis operibus quæ nunc exstant, nusquam leonem tradidit altera die cibum sumere, altera abstinere: sed id solum, quod statim subjicitur, biduo triduove jejunium ferre, quoniam assuevit is scilicet in dies plures crapulari. Solinus autem pessime, alternis diebus potum, alternis cibum leones capere in hujus loci paraphrasi tradidit, cap. 27. pag. 50.

8. *In satietate.*] Ut si fugiendum sit, cum æquo largius expleta est ventris cupiditas, vel sic exonerata ad cursum alias tardante crapula, securius faciliusque abeant. Vide Notas & Emend. num. XLI.

9. *Vitam iis.*] Ex Aristotele lib. 9. hist. anim. cap. 69. pag. 1153.

10. *Æmiliani.*] Polybius, de quo nos egimus in scriptorum Indice, Cornelii Scipionis Africani Æmiliani in Africana expeditione comes fuit. Testis Ammianus, lib. 24. scribens, *Æmilianum Scipionem cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, & XXX. millibus, portam Carthaginis impetu simili subfodisse.* Ex epist. Ciceronis ad Lucceium, lib. 5. Famil. Polybium scimus singulari opere, de bello Numantino privatim scripsisse, quod idem Scipio Æmilianus gessit, qui Carthaginem delevit.

11. *In senecta.*] Hoc etiam refert Aristoteles loc. cit.

Sect. XIX. 1. *Leoni tantum.*] Solinus hæc pariter, cap. 27. pag. 50.

2. *In viros potius.*] Vide Notas & Emend. num. XLII.

3. *Credit Libya.*] Vide Notas & Emendationes num. XLIII. Refert quiddam plane simile de Gætula muliere Solinus loc. cit. idque ex Jubæ libris accepisse se profitetur: Plinius non id recitat, quod ex Juba hauserit, sed quod ipse tum oculis, tum auditione didicerit.

[a] 4 quippe obvium, ſerpentes extrahi cantu, cogique in pœnam, verum falſumne ſit, vita non decreverit.

Leonum animi [5] index cauda, ſicut & equorum aures. Namque & has notas generoſiſſimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientique ſimilis, quod rarum eſt: crebrior enim iracundia. Ejus in principio, terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. [6] Vis ſumma in pectore. Ex omni vulnere, ſive ungue impreſſo, ſive dente, [7] ater profluit ſanguis. [8] Iidem ſatiati, innoxii ſunt. Generoſitas in periculis maxime deprehenditur: non in illo tantummodo, quod ſpernens tela diu ſe terrore ſolo tuetur, ac [b] [9] velut cogi teſtatur: cooriturque non tanquam periculo coactus, ſed tanquam amentiæ iratus. [10] Illa nobilior animi ſignificatio: quamlibet magna canum & venantium urgente vi, [11] contemptim reſtitanſque cedit in campis, & ubi ſpectari poteſt: idem ubi virgulta ſilvaſque penetravit, acerrimo curſu fertur, velut abſconente turpitudinem loco. Dum ſequitur, inſilit ſaltu, quo in fuga non utitur. [12] Vulneratus obſervatione mira percuſſorem novit, & in-

INTERPRETATIO.

[a] *Quippe.*] Quandoquidem res maxime obvia, *faciliſque experimenti, quæ vulgo jactatur*, ſerpentes extrahi cantu, & ad pœnas vocari, verum falſumne ſit, homines nondum decreverint.

[b] *Velut cogi.*] Veluti ſe ad iracundiam, *non ſponte, ſed aliena malitia*, cogi conteſtatur: initque pugnam, non tanquam periculum metuat, ſed *provocantium* amentiæ iratus.

NOTÆ.

4. *Quippe obvium.*] An mulceantur, inquit, noſtris alloquiis feræ, nihil mirum inter homines ambigi: cum res maxime obvia, cujus veritas tam facile quotidianis experimentis deprehendi poteſt, ſerpentium ſcilicet excantatio, verane an falſa ſit, nondum ſatis conſtet, nondum communis hominum conſenſus ſanxerit. Vide Notas & Emend. num. XLIV.

5. *Index cauda.*] Addidit & frontem Solinus de ſuo, loc. cit. ſcribens: *Animos leonum frons & cauda indicant, ſicut motus equini de auribus intelliguntur. Dedit enim has notas &c.*

6. *Vis ſumma.*] Solinus: *Vis ſumma in pectore, firmitas in capite præcipua.* Quod ex Ariſt. hauſit, loc. cit. κεφαλὴν ἔχει ἰσχυράν.

7. *Ater profluit.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 9. pag. 1155. Ὅσα δ' ἂν δάκῃ, ἢ τοῖς ὄνυξιν ἑλκώσῃ, ἐκ τῶν ἑλκῶν ἰχῶρες ῥέουσιν ὠχροὶ σφόδρα, &c. *Quæcumque momorderit, aut unguibus vulneraverit, ex iis vulneribus ſanies fluit pallida valde &c.* Addit eorum vulnerum curam eandem eſſe atque morſus rabidi canis.

8. *Iidem ſatiati.*] Ariſt. loc. cit. pag. 1151. ubi & id exſtat, quod ſubjicitur, de generoſitatis ſpecimine.

9. *Velut cogi.*] Salmaſii non placet emendatio, pag. 327. *ac velut cogitat ſtatum.*

10. *Illa nobilior.*] Totidem verbis Ariſt. & Solinus, locis citatis.

11. *Contemptim reſtitanſque.*] Senſim pedatimque recedit, inquit Ariſt. crebro ſubſiſtens atque reſpectans, βάδην ὑποχωρεῖ καὶ κατὰ σκέλος, καὶ κατὰ βραχὺ ἐπιστρεφόμενος.

12. *Vulneratus.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 69. pag. 1153. Ælianus lib. 7. hiſt. anim. cap. 23. &c.

quantalibet multitudine appetit. Eum vero qui telum quidem miserit, sed tamen non vulneraverit, correptum [13] rotatumque sternit, nec vulnerat. [14] Cum pro catulis feta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat. [15] Cetero dolis carent & suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt. Creditum est, a moriente humum morderi, [16] lacrymamque leto dari. Atque hoc tale, tam sævum animal, [17] rotarum orbes circumacti, currusque inanes, & gallinaceorum cristæ, cantusque etiam magis terrent, sed maxime ignes. Ægritudinem fastidii tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lascivia simiarum. [18] Gustatus deinde sanguis in remedio est.

XX. [1] Leonum simul plurium pugnam Romæ princeps dedit Q. Scævola P. filius in curuli Ædilitate. [2] Centum autem jubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea Dictator fuit, in Prætura. Post eum Pompeïus Magnus in Circo DC. ac in iis jubatorum CCCXV. Cæsar Dictator CCCC.

XXI. Capere eos, ardui erat quondam operis, [1] foveisque ma-

NOTÆ.

13. *Rotatumque.*] Ita M S S. omnes, non ut editi, *raptatumque.*

14. *Cum pro catulis.*] Solinus, cap. 27. pag. 50.

15. *Cetero.*] Sic Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. non *ceterum.* Hoc porro tradunt similiter Arist. & Solinus, locis citatis.

16. *Lacrymamque.*] Fuit Isidori sententia solius equi inter animalia esse id peculiare, ut lacrymam ederet. At Claudianum cecinisse sic memini:

Lacrymis torvi maduere leones.

Lucretiumque similiter. Et a Mauritaniæ asinis effundi lacrymas prodidit Ælianus.

17. *Rotarum orbes.*] His pariter rebus terreri leones scribunt Aristoteles, Phile, pag. 80. Solinus, Senec. Ælianus lib. 6. hist. anim. cap. 22. aliique. Cur gallinaceos præsertim reformident, causas Lucretius investigat, lib. 4. v. 711. Id vero fabulosum esse recentiores aïunt: ac non modo non esse pavori leonibus gallinaceos, ut hos, cum facultas est, leones invadant, & cum gallinis pariter vorent: id quod se vidisse Vossius confirmat, lib. 3. de Idol. cap. 53.

18. *Gustatus deinde sanguis.*] Earundem simiarum, credo. Certe simiarum esu ab ægritudine fastidii seniique sanari leonem, Manuel Phile prodidit, pag. 128.

Sect. XX. 1. *Leonum simul.*] Solinus iisdem verbis loco cit. Q. Mucius Scævola P. F. is est qui Consulatum postea gessit, anno Urbis DCLIX.

2. *Centum autem.*] Hoc leonum spectaculum a Sylla editum describens Seneca, lib. de brevitate vitæ, c. 13. p. 734. ait tum primum datos in Circo leones solutos, cum alioquin alligati exhiberentur: simul missis a rege Boccho jaculatoribus, qui leones sagittis conficerent. Præturam hanc Sylla gessit anno Urbis DCLXI.

Sect. XXI. 1. *Foveisque maxime.*] Virgulta foveæ ac levi terra tegebantur: accommodatum fraudi inventum: dum enim pro solida terra foveas calcabant leones, decidebant in cavum. Egregie Claudianus, in sec. Consul. Stilic. v. 339. de leonum venatu:

Nos illos tedæ ardentes, non strata superne
Lapsuro virgulta solo, non vocibus hœdi
Pendentis stimulata fames, non fossa fefellit.

xime.

ximæ. [a] Principatu Claudii casus rationem docuit, pudendam pæne talis feræ nomine, pastoris Gætuli sago contra ingruentis impetum objecto: quod spectaculum in arenam protinus translatum est, vix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamvis levi injectu operto capite, ita ut devinciatur non repugnans: videlicet omnis vis constat in oculis. Quo minus mirum sit, [2] a Lysimacho Alexandri jussu simul incluso strangulatum leonem.

Jugo subdidit eos, primusque Romæ ad currum junxit [3] M. Antonius, & quidem civili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine quodam ostento temporum, [4] generosos spiritus jugum subire illo prodigio significante: nam quod ita vectus est cum mima Cytheride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, [5] Hanno e clarissimis Pœnorum traditur: damnatusque illo argumento, quoniam nihil non persuasurus vir tam artificis ingenii videbatur: & male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiam feritas.

Sunt vero & fortuita eorum quoque clementiæ exempla. [6] Mentor Syracusanus in Syria leone obvio suppliciter volutante, attonitus pavore, cum refugienti undique fera opponeret sese, & vestigia lamberet adulanti similis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnusque, & extracto surculo liberavit cruciatu. Pictura casum hunc testatur

INTERPRETATIO.

a *Principatu.*] Claudio Imperatore, casu quodam leones capiendi inventa ratio est, indigna propemodum talis feræ nomine: nam pastor Gætulus sagum suum leonis in se ingruentis oculis objiciens, omnem ejus impetum fregit: quod genus spectaculi deinde & in theatrum transiit.

NOTÆ.

2. *A Lysimacho.*] Hanc historiam describunt Plutarchus in Demetrio, Pausanias in Atticis, pag 15. Seneca, lib. 3. de ira, cap. 17. pag. 593. & lib. 1. de Clem. cap. 25. pag. 628. Justinus, lib. 15. cap. 3. At Curtius lib. 8. fictam esse censet, commentitiamque fabulam.

3. *M. Antonius.*] Petrus Victorius in suis Var. Lect. ex hoc Plinii loco legi putat oportere apud Tullium, Philip. 2. *Sequebatur rheda cum leonibus, comites nequissimi.* Ubi vulgo *lenonibus* legitur. Atque hæc quidem animadversio Nic. Abraamo non displicet, qui Plutarchum præterea adjicit Plinio suffragari, de curru leonibus juncto ab Antonio. De Helagabalo item Lampridius, pag. 110. *Junxit sibi & leones.*

4. *Generosos spiritus.*] Romanos, qui prius libera Republica usi, post bellum Pharsalicum, Cæsari servierunt.

5. *Hanno.*] Quem leonibus ad sarcinarum vectiones usum esse Ælianus est auctor lib. 5. hist. animal. cap. 39.

6. *Mentor.*] Simile est quod de Androcle Gellius refert lib. 5. cap. 14. pag. 343. & Ælianus lib. 7. hist. anim. cap. 48.

Syracusis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus nave, juxta litus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre invocato: QUONIAM TUM PRÆCIPUUS VOTORUM LOCUS EST, CUM SPEI NULLUS EST. Neque profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu, quo terruerat, miserationem quærebat. Os morsu avidiore inhæserat dentibus, [b] cruciabatque inedia, [7] tum pœna in ipsis ejus telis, suspectantem, ac velut mutis precibus orantem: [c] [8] dum fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quam metu, cessatum est. Degressus tandem evellit præbenti, & quam maxime opus esset, accommodanti. Traduntque, quandiu navis ea in litore steterit, retulisse gratiam [d] venatus aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacravit, quod ab eo facto Græci [9] κεχηνότος Διονύσου appellavere. [10] Miremur postea vestigia hominum intelligi a feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperent? Cur enim non ad alia iere? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.

CAPUT XVII. Æque memorandum & de panthera tradit Demetrius Physicus, jacentem in media via hominis desiderio, repente apparuisse patri cujusdam Philini, affectatoris sapientiæ: illum pavore cœpisse regredi, feram vero circumvolutari non dubie blandientem, seseque confli-

INTERPRETATIO.

b *Cruciabatque.*] Cruciabatque leonem inedia primum, mox etiam dolor, *ex osse quod* in ipsis ejus telis, *hoc est, dentibus*, inhæserat: interim suspectabat ille *hominem arbori insidentem*, &c.

c *Dum fortuitu.*] Dum temere non audet se feræ committere, *etiam mansuetudinem præ se ferenti*, multo diutius distulit *operam ei suam accomodare novitate* ac miraculo *mansuetudinis illius attonitus*, quam *prius distulerat* metu *profugiens in arborem.*

d *Venatus.*] Prædam e venatione.

NOTÆ.

7. *Tum pœna.*] Vide Notas & Emend. num. XLV. Grati istud animi exemplum: ingrati, quod suggerit in simili fere casu lupus apud Phædrum, lib. 1. fab.

Os devoratum fauce quum hæreret lupi,
Magno dolore victus cepit singulos
Illicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem persuasa est jurejurando Gruis:
Gulæque credens colli longitudinem,
Periculosam fecit medicinam lupo:
&c.

8. *Dum fortuitu.*]Nihil codices MSS. discrepant: critici, dum immutare variis modis student, nodum in scirpo quærunt.

9. Κεχηνότος Διονύσου.] Hoc est, *Hiantis Dionysii*, ob illum oris leonini hiatum, a quo Bacchi nomine ac numine invocato illæsus evaserat. Vide Notas & Emendationes num. XLVI.

10. *Miremur.*] Vide supra sect. 5.

ctantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Feta erat, catulis procul in foveam delapsis. Primum ergo, miserationis fuit non expavescere: proximum, ei curam intendere: sequutusque, qua trahebat vestem unguium levi injectu, ut causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaque cum iis prosequente, usque extra solitudines deductus, læta atque gestiente: ut facile appareret gratiam referre, [c] & nihil invicem imputare: quod etiam in homine rarum est.

XXII. Hæc fidem & Democrito afferunt, qui [1] Thoantem in Arcadia servatum a dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum: [2] parensque serpentis naturam, & magnitudinem metuens, in solitudines tulerat, in quibus circumvento latronum insidiis, agnitoque voce, subvenit. [3] Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de [4] conditoribus nostris a lupa, magnitudini fatorum [5] accepta ferri æquius, quam ferarum naturæ arbitror.

XXIII. Panthera & tigris macularum varietate prope solæ bestiarum spectantur: ceteris unus ac [1] suus cujusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. [a] Pantheris in candido breves macularum oculi. [2] Ferunt odore earum mire [b] solicitari quadrupedes cunctas, sed capitis torvitate terreri. Quamobrem occultato eo-

INTERPRETATIO.

[c] *Et nihil.*] Nec suum vicissim beneficium imputare.

[a] *Pantheris.*] Pantheris candidus color, in quo breves oculi, ceu maculæ, sparsi.

[b] *Solicitari.*] Allici.

NOTÆ.

Sect. XXII. 1. *Thoantem.*] Rem prolixe narrat Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 63. & Arcadem ipse puerum facit. Exempla eorum complura quos dracones pariter adamarint, refert Scaliger in lib. 2. Arist. pag. 240.

2. *Parensque.*] Vide Notas & Emend. num. XLVII.

3. *Nam quæ de infantibus.*] De Atalanta ursæ uberibus enutrita, Ælianus l. 13. Variæ hist. c. 1. De Habide, cui canes, sues, cervæ, ubera obtulerunt, auctor est Trogus apud Justinum, lib. 44. cap. 4. pag. 327. De Mileto Apollinis F. quem lupi in sylvis per vices lactarunt, Antoninus Liberalis, fab. 30. pag. 237. ex libro 2. ἑτεροιουμένων Nicandri. Nam quod Cyrum a cane educatum dixerunt, fictum esse ac commentitium agnoscit Herod. lib. 1. Clio, pag. 53.

4. *Conditoribus nostris.*] Remo ac Romulo. Sed id perinde fabulis accensendum monet Dionysius Halic lib. 1. Antiq. Rom. pag. 65. & 71. Et Livius lib. 1. pag. 3. *Sunt qui Laurentiam, inquit, vulgato corpore lupam inter pastores vocatam putent: inde locum fabulæ ac miraculo datum.*

5. *Accepta ferri.*] MSS. Reg. Colb. Chiffl. *accepta fieri*, quæ locutio & alibi sæpius occurrit in vetustis codicibus.

Sect. XXIII. 1. *Suus cujusque.*] Vel *cuique* potius, atque adeo *suus cuique generi*, ut quidam MSS. habent.

2. *Ferunt odore.*] Vide Notas & Emend. num. XLVIII.

reliqua dulcedine invitatas corripiunt. Sunt qui tradant in armo iis similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbes, & cavantem pari modo cornua. [3] Nunc varias, & pardos qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaque. Quidam ab iis pantheras candore solo discernunt: nec adhuc aliam differentiam inveni.

XXIV. Senatusconsultum fuit vetus, ne liceret [1] Africanas in Italiam advehere. [2] Contra hoc tulit ad populum [3] Cn. Aufidius Tribunus plebis, permisitque Circensium gratia importare. Primus autem [4] Scaurus Ædilitate sua varias centum quinquaginta universas misit: dein Pompeïus Magnus quadringentas decem: Divus Augustus quadringentas viginti.

XXV. Idem [1] Q. Tuberone, Fabio Max. Coss. IV. Nonas Maïas, Theatri Marcelli dedicatione, [2] tigrin primus omnium Romæ ostendit in cavea mansuefactum: Divus vero Claudius simul quatuor.

*CAPUT XVIII. * Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maxime cognitæ, dum capitur [3] totus ejus fetus, qui semper numerosus est. [4] Ab insidiante rapitur, equo quam maxime pernici, [5] atque in recentes subinde transfertur. At ubi vacuum cubile reperit feta, (maribus enim cura non est sobolis:) fertur præceps, odore

NOTÆ.

3. *Nunc varias.*] Variæ sunt pantheræ, pardique: nam hi, ut statim subditur, a pantheris solo sexu, vel solo colore discrepant. Sunt enim pardi mares. A macularum varietate ducta Variarum appellatio est. Pardos Galli *leopards* appellamus: Pantheras, *panteres*. Glossæ: *Varia*, ποικίλη, πάρδαλις. Græcis autem πάρδαλις, & πάνθηρ voces utrique sexui promiscue communes. Vide Bochartum, parte prima, lib. 3. de animal. cap. 8. pag. 800. & 801. Ad hoc variarum vocabulum Plautus allusit, in Epidico, act. 1. sc. 1. v. 15. idemque pantherarum id esse proprium admonet.

Ep. *Quid ais? perpetuon' valuisti?* Th. *Variè.* Ep. *Qui variè valent,*
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.

Sect. XXIV. 1. *Africanas.*] Eo nomine pardos, pantherasque, intelligebant. Unde Africam ipsam pardi pelli similem esse veteres dixere, quorum testimonia idem Bochartus colligit, loc. cit. cap. 7. pag. 787.

2. *Contra hoc.*] Subintellige, Senatusconsultum.

3. *Cn. Aufidius.*] Anno Urbis DCLXX. gessit Tribunatum plebis.

4. *Scaurus.*] Ædilis curulis, anno DCXCVI. L. Calpurnio Pisone, A. Gabinio Coss. Vide l. 36. sect. 24. num. 7.

Sect. XXV. 1. *Q. Tuberone.*] Q. Ælium Tuberonem, Paulum Fabium Maximum, Consules Dio prodit anni ab Urbe condita DCCXLIII.

2. *Tigrin primus.*] Suetonius in Augusto, cap. 20. Post Augustum Helagabalus apud Lampridium, *junxit & tigres, Liberum se se vocans.*

3. *Totus ejus fetus.*] Vide Notas & Emend. num. XLIX.

4. *Ab insidiante.*] Minore impendio, minore periculo hodie tigrides capiuntur, laqueis & muscipulis, attestante Euseb. Nierembergio, lib. 9. hist. natur. cap. 15. pag. 166.

5. *Atque in recentes.*] Recentes equos subinde conscendit. Galli vocant, *des relais: chevaux de relais.*

vestigans. 6 Raptor appropinquante fremitu, abjicit unum e catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor 7 acta remeat, iterumque consequitur, ac subinde: donec in navim regresso irrita feritas sævit in litore.

XXVI. Camelos inter armenta pascit Oriens, quorum duo genera, 1 Bactriæ & Arabiæ: differunt, quod illæ bina habent tubera in dorso, hæ singula: 2 sub pectore alterum, cui incumbant. 3 Dentium superiore ordine, ut boves, carent in utroque genere. a Omnes autem jumentorum 4 ministeriis dorso funguntur, atque etiam 5 equitatu in præliis. Velocitas 6 inter equos, 7 sed suæ cuique mensuræ, sicuti vires: 8 Nec ultra assuetum procedit spatium, nec

INTERPRETATIO.

a *Omnes autem.*] Omnes *in utroque genere cameli* dorso exhibent ministeria *eadem, gestandis sarcinis, quæ apud nos jumenta*: & sunt *præterea* vice equitatus in præliis. Velocitas par camelis & equis, sed propria utrique ei generi, *camelis & equis*, sicuti & vires.

NOTÆ.

6. *Raptor &c.*] Hæc Plinius ex Mela, lib. 3. cap. 5. pag. 54. ex Plinio Solinus, cap. 17. pag. 37. Eadem Philostr. refert, lib. 2. de vita Apoll. cap. 7. pag. 74.

7. *Acta remeat.*] Reg. 2. & Tolet. *remittit*: hoc est, ut ait Pintianus, restituit, reponitque in cubili catulum.

Sect. XXVI. 1. *Bactriæ & Arabiæ*] Vide Notas & Emend. num. L. Accepit hæc Plinius ex Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 6. pag. 164. Διαφέρουσι δ' αἱ Βάκτριαι τῶν Ἀραβίων· αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους· αἱ δ' ἕνα μόνον. Hoc vero discrimen utriusque generis camelorum Solinus perperam invertit, *Arabici*, inquit ille, *bina tubera in dorso habent, singula Bactriani.*

2. *Et sub pectore.*] Hoc vero tuber alterum in ima pectoris parte positum, non proprium modo Arabiarum est, sed ad utrumque camelorum genus pertinet, admonente Philosopho loco cit. Ἄλλον δ' ἔχουσιν ὕβον τοιοῦτον οἷον ἄνω ἐν τοῖς κάτω, ἐφ' οὗ ὅταν κατακλιθῇ, εἰς γόνατα ἐστήρικται τὸ ἄλλο σῶμα. Quæ Gaza sic reddidit: *Sunt etiam omnibus singula, parte ima, quale in dorso, tubera: quibus incumbat reliquum corpus & firmetur, quoties in genua inclinentur.* Vide Notas & Emend. num. LI.

3. *Dentium.*] De ea re dicemus lib. XI. sect. 62.

4. *Ministeriis.*] Vide Notas & Emend. num. LII.

5. *Equitatu.*] Arabes quidem in Xerxis exercitu, apud Herodot. lib. 7. Polym. pag. 411. ἤλαυνον δὲ πάντες καμήλους, ταχυτῆτι οὐ λειπομένας ἵππων. Bactriani vero apud Pollucem, lib. 10. cap. 8. Βάκτριοι δὲ μάχονται ἐπὶ τῶν καμήλων. De aliis gentibus Vegetium lege, lib. 3. cap. 23. pag. 103.

6. *Inter equos.*] Vide Notas & Emend. num. LIII.

7. *Sed suæ cuique mensuræ.*] Alia equorum, inquit, camelorum alia velocitas est: ut sunt dispares amborum dissimilesque vires. Itineris longitudine, quod conficiendum sit, cameli: in breviore cursu, equi celeritate præstant. Aristotelem vide lib. 9. hist. anim. cap. 79. pag. 1176.

8. *Nec ultra.*] Quæ deinceps de camelis narrantur, ea Solinus hausit a Plinio, cap. 49. pag. 76.

plus instituto onere recipit. [9] Odium adversus equos gerunt naturale. [10] Sitim & quatriduo tolerant: implenturque, cum bibendi occasio est, & in præteritum, & in futurum, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. [11] Vivunt quinquagenis annis, quædam & centenis. [12] Utcumque rabiem & ipsæ sentiunt. [13] Castrandi genus, etiam feminas, quæ bello præparentur, inventum est: fortiores ita fiunt coïtu negato.

XXVII. Harum aliqua similitudo [1] in duo transfertur animalia: [2] Nabun Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus, unde appellata [3] Camelopardalis, Dictatoris [4] Cæsaris Circensibus ludis primum visa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis, quam feritate, conspicua: quare etiam [5] ovis feræ nomen invenit.

Notæ.

9. *Odium.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 17. pag. 716. Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 7.

10. *Sitim.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. XI. pag. 907. Didymus in Georgicis, lib. Geopon. cap. 22. pag. 433. triduo sitim tolerare ait, *μέχει τειῶν ἡμερῶν*. Etiam diebus ipsis novem durare sine potu refert Tavernerius, testis *αὐτόπτης*, tom. 1. Itiner. pag. 117. etiam, tempore coïtus, sine ullo cibo ac potu, quadragenis.

11. *Vivunt.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 26. pag. 765. & lib. 8. cap. 12. pag. 908.

12. *Vtcumque rabiem.*] Hæc de Veneris rabie Solinus intellexit: quem abire sinit impune Salmasius. Nos ad morbum, quo & canes vexantur, referimus: Aristotele lib. 8. hist. anim. cap. 27. pag. 966. camelum eadem, qua canes, rabie vexari admonente.

13. *Castrandi.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 79. pag. 1176. Ælianus lib. 4. hist. anim cap. 55. & Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 5. cap. 3. pag. 279.

Sect. XXVII. 1. *In duo transfertur.*] Cameli similitudo, inquit, duobus aliis animalibus nomen fecit: camelopardali scilicet, & struthocamelo. De isto inter aves dicetur: illud Nabun Æthiopes vocant, &c. Vide Notas & Emend. num. LIV.

2. *Nabun.*] Solinus hæc totidem verbis, cap. 30. pag. 56. Italis *Giraffa* vocatur, ex Arabico *Zurapha*, ut videre est apud Bochartum, parte prima, de animal. lib. 3. cap. 21. pag. 906. ubi & *Nabun* ab Arabico *Naba* deducit, quod *eminere* significat, quoniam ea fera sublato collo reliquas antecellit. Vide Notas & Emend. num. LV.

3. *Camelopardalis.*] Ex camelo & pardali sive panthera conflato nomine, unde Horatius:

Diversum confusa genus, panthera camelo.

Varro lib. de ling. Lat. pag. 26. *Camelus suo nomine Syriaco in Latium venit, ab Alexandria Camelopardalis adducta, quia erat figura ut camelus, maculis ut panthera.* Iconem exhibet Aldrov. lib. 1. de quadrup. bisulc. cap. 35. pag. 931. Describitur accurate a Philostorgio, lib. 3. hist. Eccles. cap. XI. pag. 40.

4. *Cæsaris.*] Anno scilicet DCCVIII. triennio ante ejus necem, ipso tertium, M. Æmilio Lepido Coss. His ludis exhibitam camelopardalim Dio quoque scriptis prodidit, lib. 43. pag. 225.

5. *Ovis fera.*] Ovis a mansuetudine morum, fera *διακριτικῶς* ut a nostratibus discernatur. Constantius a Bocharto laudatus, pag. 907. *Licet fera nuncupetur*, inquit, *nullam tamen feritatem, aut sævitiam novit. Et est adeo mansueta,*

XXVIII. Pompeii Magni primum ludi ostenderunt [1] Chama, quem Galli Rufium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. [2] Iidem ex Æthiopia, quas vocant [3] κήπυς, quarum pedes posteriores, pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non vidit. CAPUT XIX.

XXIX. [1] Iisdem ludis & rhinoceros, [2] unius in nare cornus, qualis [3] sæpe visus. [4] Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione alvum maxime petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus. CAP. XX.

NOTÆ.

ut nullum justius quam ovis nomen invenerit. Vidimus eam se se ad manus puellarum, ac pæne infantium submittentem, cum ei panem, fenum, pomum, ac cæpam offerrent, &c. Fera igitur hoc loco peregrinam & externam sonat, seu alio veluti orbe natam. Hinc feras Julius Capitolinus in Gordiano tertio, pag. 165. alias ait esse mansuetas, alias efferas. Sic in Plauti Captivis, act. 1. sc. 2. vox ea accepta:

> *Liber captivus avis feræ consimilis est:*
> *Semel fugiendi si data est occasio,*
> *Satis est: nunquam post illam possis prendere.*

Sect. XXVIII. 1. *Chama.*] Lupum cervarium intellige. Sunt enim huc referenda ea, quæ mox sect. 34. de lupis dicentur: *Sunt in eo genere qui cervarii vocantur, qualem e Gallia in Pompeii M. arena spectatum diximus.* Cum vero lupum cervarium audis, cave putes sortitum id nominis, quod ex lupo cervaque nascatur: id enim falsum: sed quod lupo aviditate par, & cervis idem sit infensus, ut docet Oppianus lib. 2. Halieut. v. 615. inde cervarii lupi appellatio. Vide Notas & Emendationes. num. LVI.

2. *Iidem.*] Subintellige, ludi. Hæc Solinus iisdem verbis cap. 30. pag. 56.

3. Κήπυς.] In MSS. *cephus*. Peregrinum hoc genus ex Æthiopia semel tantum Romam advectum describunt Strabo lib. 16. pag. 775. ex Artemidoro: Diodorus lib. 3. Bibl. pag. 168. Ælianus lib. 17. hist. anim. cap. 8. ex Pythagoræ libro de Mari rubro. Κῆποι, hoc est, *hortum*, appellari apposite aiunt, quod tanquam hortus variis distinguatur coloribus. Cave autem κήπυς cum κήβοις confundas, de quibus Aristoteles lib. 2. hist. anim. cap. 13. pag. 197. qui nihil aliud sunt quam caudatæ simiæ, seu cercopitheci: ἔστι δ᾽ ὁ μὲν κῆβος, inquit, πίθηκος ἔχων οὐράν. Hoc autem genus, nihilo minus quam simiæ ipsæ, vulgare, visum Romæ esse duntaxat semel, haud facile mihi persuaserim.

Sect. XXIX. 1. *Iisdem ludis.*] Totum hoc caput Solinus ad verbum expressit e Plinio, cap. 30. pag. 56. Plinius ex Agatharchide, libro de Rubro Mari, cap. 36. cujus Græca exstant apud Photium in Bibl. cod. 250. pag. 1361. vel ex Diodoro Siculo, lib. 3. Bibl. pag. 167.

2. *Unius in nare cornus.*] Ita MSS. omnes. Impressi, *cornu.* Vide Notas & Emendationes num. LVII.

3. *Sæpe visus.*] Augusti triumpho de Cleopatra, visum esse Rhinocerotem Dio scribit lib. 15. pag. 460. Domitiani temporibus, uti ex Martiali discimus: Antonini Pii & Gordiani, ex Capitolino: Elagabali, ex Lampridio: etiam & Trajani, ut nummi docent apud Occonem, quinto ejus Consulatu.

4. *Alter hic.*] Post draconem, uti dictum est sect. XI. & 12.

CAPUT XXI.

XXX. [1] Lyncas vulgo frequentes [2] & ſphingas, fuſco pilo, mammis in pectore geminis, Æthiopia generat, multaque alia monſtri ſimilia: pennatos equos, & cornibus armatos, [3] quos Pegaſos vocant: [4] Crocottas, [5] velut ex cane lupoque conceptos, omnia dentibus frangentes, protinuſque devorata conficientes ventre: [6] Cercopithecos nigris capitibus, pilo aſinino, & diſſimiles ceteris voce:

[7] Indicos boves unicornes, tricorneſque: [8] Leucrocotam perniciſſimam feram, [9] aſini fere magnitudine, cruribus cervinis: collo, cauda, pectore leonis, [10] capite melium, biſulca ungula, ore ad aures uſque reſciſſo, dentium loco oſſe perpetuo. [11] Hanc feram humanas voces tradunt imitari. [12] Apud eoſdem & quæ vocatur eale, magnitudine equi fluviatilis, cauda elephanti, colore nigra vel fulva: ma-

NOTÆ.

Sect. XXX. 1. *Lyncas.*] Non Æthiopicum modo, ſed & Indicum animal, atteſtante Ovidio, lib. 15. Metamorph. v. 413.

Victa racemifero Lyncas dedit India Baccho.

Pantheræ ſimile eſſe ex Æliano apparet, qui lib. 14. hiſt. cap. 6. lyncas cum pantheris conferens, eas ait παρδαλέως μὲν ἔτι καὶ πλέον σιμὰς, ἄχραγε μὴν τὰ ὦτα λασίους, *panthera magis eſſe ſimas, & ſummis hirſutas auribus.* Rem pluribus ſtabilit argumentis Bochartus parte 1. lib. 3. de animal. cap. 8. pag. 796. Ubi falli recte monet eos qui lyncas in luporum genere collocant. Habuiſſe ſe ex Aſſyria lyncem, in primis φιλανθρωπον, Busbequius refert, epiſt. 3. pag. 64. quem vide.

2. *Et ſphingas.*] Simiarum genus Æthiopicarum. Vide Notas & Emendationes num. LVIII.

3. *Quos Pegaſos.*] Vide Notas & Emendationes num. LIX.

4. *Crocottas.*] Vide Notas & Emendatione num. LX.

5. *Velut ex cane.*] Crocottam ex cane lupoque hybridam eſſe docet etiam Artemidorus apud Strabonem, lib. 16. pag. 775. Κρoκόττας δ' ἐστὶ μίγμα λύκου καὶ κυνός. Adſtipulatur & Agatharchides apud Photium, & Diodorus lib. 3. Bibl. pag. 168.

6. *Cercopithecos.*] Simias caudatas, a πίθηκος & κέρκος. Galli *marmots* & *marmouſets* vocant. Sed hi Æthiopici a vulgaribus tum pilo, tum voce diſcrepant.

7. *Indicos boves.*] In Æthiopia quoque hi generantur: ſicut alia multa, quæ Indiæ quondam peculiaria & propria fuerunt.

8. *Leucrocotam.*] Ita MSS. omnes: Κρoκόττας vocatur a Cteſia in libris de rebus Indicis, in fine operum Herodoti, pag. 667. atque adeo ab ipſo Plinio, ſect. 45. hujus libri, ubi ex hyæna concipi & leæna Æthiopica dicitur. Hæc porro Solinus iiſdem verbis, cap. 52. pag. 80.

9. *Aſini fere.*] Niſi ſubſit in Solini contextu mendum, quod quidem ſubeſſe ſuſpicor, legi oporteret, *aſini feri, & clunibus cervinus.*

10. *Capite melium.*] Eſt, inquit, leucrocotæ ea capitis figura, qualis eſt melibus, de quibus dicetur ſect. 58.

11. *Hanc feram.*] Hoc vero crocotæ, de qua proxime habita mentio eſt, Agatharchides adſcribit, apud Photium, cod. 250. pag. 1364.

12. *Apud eoſdem.*] Æthiopas ſcilicet, ut ea quæ ſubjicientur inferius, demonſtrabunt. De hac porro Eale nihil uſquam legere me memini, niſi apud Solinum hæc eadem tranſcribentem, cap. 52. pag. 80.

xillas

xillas apri, majora cubitalibus cornua habens, mobilia, [13] quæ alterna in pugna ſiſtit, variatque infeſta aut obliqua, utcumque ratio monſtravit. [14] Sed atrociſſimos habet tauros ſilveſtres [15] majores agreſtibus, [16] velocitate ante omnes, colore fulvos, oculis cæruleis, [17] pilo in contrarium verſo, rictu ad aures dehiſcente, [18] juxta cornua mobilia: tergori duritia ſilicis, omne reſpuens vulnus. Feras omnes venantur: ipſi non aliter, quam foveis capti, [19] feritate ſemper intereunt. [20] Apud eoſdem naſci Cteſias ſcribit, quam [21] mantichoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coëuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore ſanguineo, corpore leonis, cauda ſcorpionis modo ſpicula infigentem: vocis, ut ſi miſceatur

NOTÆ.

13. *Quæ alterna.*] Solini hæc paraphraſis, de cornibus Eales: *Non rigent*, inquit, *ſed moventur, ut uſus exigit præliandi: quorum alterum, quo cum pugnat, protendit: alterum replicat: ut ſi niſu aliquo fuerit alterius acumen obtuſum, acies ſuccedat alterius.*

14. *Sed atrociſſimos habet.*] Æthiopia ſcilicet: Dictio enim hæc ſuccurrit una, cui verbum iſtud reſpondeat. Et ſane de tauris Æthiopiæ eadem cum Plinio refert Diodorus lib. 3. Bibl. pag. 168. & Agatharchides apud Photium, loco cit. ut ex alterutro hauſiſſe hæc Plinius videatur, & Indiæ Solinus temere adſcripſiſſe, loc. cit.

15. *Majores agreſtibus.*] Agreſtes pro manſuetis nunc accipimus, quibus agros vulgo aramus: agri enim hac in re ſilvis apposite ſatis opponi videntur. Et ſane Agatharchides qui Plinio præivit, loco cit. hos quos agreſtes Plinius vocat, ἡμέρους appellat, manſuetos & domeſticos. Strabo lib. 16. pag. 775. tauros Æthiopicos ἀγρίους vocat, ſive ſilveſtres, quos noſtris opponit τοῖς παρ᾽ ἡμῖν. Igitur *agreſtis* hoc Plinii loco, ut Gloſſæ monent, non ἄγριος eſt, ſed ἄγροικος & χωρικός, in agris & rure verſans.

16. *Velocitate ante omnes.*] Vide Notas & Emend. num. L X I.

17. *Pilo in contrarium.*] Pilo ad caput verſo.

18. *Juxta cornua.*] Hoc eſt, tauro æque atque ei quæ vocatur eale, de qua dictum eſt proxime. Solinus item in paraphraſi loci hujus: poſtquam ſcripſit de eale, de tauris hæc deinde ſubnectit: *Hi quoque*, inquit, *circumferunt cornua flexibilitate qua volunt*, &c.

19. *Feritate ſemper.*] Quoniam delapſi in foveas, aliove capti dolo, iræ impotentia ſe præfocant, inquit Diodorus lib. 3. Bibl. pag. 168.

20. *Apud eoſdem.*] Æthiopas ſcilicet: Nam Æthiopici quoque cæli animal mantichoram eſſe, Juba admonuit, ut Plinius refert, ſect. 46. hujus libri. Quanquam in excerptis Cteſiæ quæ nunc exſtant, Indiæ illud adſcribitur: quod & Cteſiæ librum eum ſecutus facit & Ariſtoteles, lib. 2. hiſt. anim. cap. XI. Pauſanias lib. 9. Bœot. pag. 573. Ælian. lib. 4. hiſt. anim. cap. 21. Solinus cap. 52. pag. 80. aliique. Cteſiæ Græca exſtant apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 146. Καὶ περὶ τοῦ Μαρτιχόρα τοῦ ἐν αὐτοῖς (de Indis proxime ante mentio:) ὄντος θηρίου· ὡς τὸ πρόσωπον ἐοικὸς ἀνθρώπῳ· μέγεθος μὲν ἐστιν ὥσπερ λέων, καὶ χρόαν ἐρυθρὸς ὡς κιννάβαρι· τρίστιχοι δ᾽ ὀδόντες, & reliqua, quæ totidem fere verbis, Plinius tranſtulit, ceterique ſcriptores proxime appellati ſuis pariter intexuere libris.

21. *Mantichoram.*] Ita MSS. omnes, ipſeque Ariſtoteles lib. 2. hiſt. cap. XI. pag. 189. Μαντιχόραν vocat. Cteſias ante laudatus, niſi error librariorum eſt, Μαρτιχόραν, eamque vocem id Indis ſonare ait, quod Græcis ἀνθρωποφάγος. Philoſtratus lib. 3. de vita Apoll. cap. 14. pag. 150. Μαρτιχόραν.

fistulæ & tubæ concentus: velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipue appetentem.

XXXI. [1] In India & boves solidis ungulis, unicornes: & feram nomine axin, [2] hinnulei pelle, pluribus candidioribusque maculis, [3] sacrorum Liberi patris. [4] Orsæi Indi [5] simias candentes toto corpore venantur. Asperrimam autem feram [6] monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte [7] cubitorum duûm eminente. [8] Hanc feram vivam negant capi.

XXXII. Apud Hesperios Æthiopas fons est Nigris, ut plerique existimavere, Nili caput, argumenta, [1] quæ diximus, persuadent: juxta hunc fera appellatur [2] catoblepas, modica alioquin, ceterisque membris [3] iners, caput tantum prægrave ægre ferens: id dejectum semper in terram: alias internecio humani generis, omnibus qui oculos ejus videre confestim exspirantibus.

NOTÆ.

Sect. XXXI. 1. *In India.* Hactenus de Æthiopia: nunc ad quadrupedes Indico sub cælo genitas transilit oratio. Boves Indiæ unicornes laudat etiam Solinus loc. cit.

2. *Hinnulei pelle.*] Vide Notas & Emend. num. LXII. Porro de Axi hac Æthiopica nihil adhuc compertum.

3. *Sacrorum,*] Hoc est, ejus Dei sacris privatim dicatam. Vide Notas & Emend. num. cit.

4. *Orsæi Indi.*] Indos Nysæos hoc loco intelligendos esse putat Aldrov. lib. 1. de quadruped. pag. 405. idque ex Ligorii nummo colligit, cujus epigraphen legit ΝΥΣΣΕΩΝ, cum monocerote ex aversa parte. Viri errorem in hac epigraphe legenda detegit Spanhemius, in dissert. de usu Numism. pag. 138. post Reinesium, lib. XI. Var. lect. cap. 2.

5. *Simias candentes.*] De hoc simiarum genere multa Philostratus, lib. 3. de vita Apoll. cap. 1. pag. 111.

6. *Monocerotem.*] Diversa plane hæc fera est ab asino Indico, quanquam & ipse monoceros sive unicornis est, & solidipes: non ut ista, elephantinis pedibus. Diversam utriusque animalis descriptionem habet Manuel Phile, lib. de propr. animal pag. 86. & 90. Hanc vero quam Plinius refert, totidem verbis mutuatus est ab eo Solinus, c. 52. pag. 80. Rhinocerotem porro cum monocerote cave confundas: Gestat in nare cornu ille, iste in fronte. Monocerotem in superioris Æthiopiæ jugis crebro reperiri Marmolius est auctor, a quo ea fera describitur accurate, lib. 1. cap. 23. pag. 65. Nostris, *la Licorne.*

7. *Cubitorum duûm.*] Vide Notas & Emend. num. LXIII.

8. *Hanc feram.*] De asino Indico, qui pariter monoceros est, id quoque Ctesias refert loc. cit. & ex Ctesia Ælianus, lib. 16. hist. anim. cap. 20.

Sect. XXXII. 1. *Quæ diximus.*] Libro 5. sect. 10.

2. *Catoblepas.*] Iisdem fere verbis totus hic locus a Solino repetitur, cap. 30. pag. 56. Hæc fera capitis immodici pondere prægravatur adeo ut nunquam non humi despiciat: unde & illi nomen: nam κάτω *deorsum* est, & βλέπειν *aspicere.*

3. *Iners.*] Vide Notas & Emend. num. LXIV. Hanc hujus feræ descriptionem sumpsisse Plinius mihi videtur ex Alexandro Myndio, qui de ea multa prolixe scripsit libro 2. de pecudibus & quadrupedibus, ut auctor est Athenæus lib. 5. pag. 221. Accuratior paulo ea est quam tradit Ælianus lib. 7. hist. anim. cap. 5.

XXXIII. Eadem & [1] basilisci serpentis est vis. Cyrenaïca hunc generat provincia, [2] duodenûm non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignem. [3] Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus [4] in medio incedens. Necat frutices, non contactos modo, verum & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. [a] [5] Creditum quondam, ex equo occisum hasta, & per eam subeunte vi, non equitem modo, sed equum quoque absumptum. Atque huic tali monstro (sæpe enim enectum concupivere reges videre) [6] mustelarum virus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse [b] sine pari. Injiciunt eas cavernis facile cognitis [c] [7] soli tabe: [8] necant illæ simul odore, moriunturque, & naturæ pugna conficitur.

CAPUT XXII.

XXXIV. [1] Sed in Italia quoque [2] creditur luporum visus esse

INTERPRETATIO.

a *Creditum.*] Creditum olim, basiliscum ab homine ex equo occisum hasta: ac statim subeunte per hastam veneno, cum equo equitem simul absumptum.

b *Sine pari.*] Sine æmulo.

c *Soli tabe.*] Ex squalenti specie telluris *circumposita*.

NOTÆ.

Sect. XXXIII. 1. *Basilisci serpentis.*] Hunc iisdem verbis Solinus describit, cap. 27. pag. 53. & Nicander in Theriacis, pag. 28.

2. *Duodenûm nom amplius.*] Vide Notas & Emend. num. LXV.

3. *Sibilo omnes.*] Ælianus id quoque, lib. 2. hist. anim. cap 7. ex Archelao. Lucanus eleganter, lib. 9. v. 724.

Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes
Ante venena nocens, late sibi summovet omne
Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arena.

4. *In medio incedens.*] Solini paraphrasis: *Cum movetur, media corporis parte serpit, media arduus est & excelsus.*

5. *Creditum quondam.*] Vide Notas & Emend. num. LXVI.

6. *Mustelarum.*] Gallis, *Belettes.* Pariter hæc Solinus habet, cap. 27. pag. 53.

7. *Soli tabe.*] Hoc est, non herbida lætave tellure, sed exesa squalentique, ob virulentum incolæ serpentis afflatum. Vide Notas & Emend. num. LXVII.

8. *Necant illæ.*] Serpentes incerti sunt generis: varieque idcirco, nunc virili, muliebri nunc quoque sexu efferuntur.

Sect. XXXIV. 1. *Sed in Italia.*] Hoc ita Solinus accepit, perinde ac si foret lupis Italiæ cælo genitis peculiare ac proprium, non commune cum ceteris, cap. 2. pag. 15. *Italia lupos habet*, inquit, *& quod cum ceteris simile non sit: homo, quem prius viderint, conticescit, &c.*

2. *Creditur luporum.*] Credatur id sane vel ab imperita plebe, vel a credulis nimium vatibus: Negant certe hac ætate Philosophi non mediocris notæ, id ratione ulla, ullove experimento comprobari. Quanquam Servius ad eum Maronis versum, Ecloga 9.

Vox quoque Mœrim
Jam fugit ipsa, lupi Mœrim videre priores:

noxius: vocemque homini, quem priores contemplentur, adimere ad præſens. Inertes hos parvoſque Africa & Ægyptus gignunt: aſperos truceſque, frigidior plaga. [3] Homines in lupos verti, rurſumque reſtitui ſibi, [4] falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere omnia, quæ fabuloſa tot ſeculis comperimus. Unde tamen iſta vulgo infixa ſit fama in tantum, ut in maledictis [5] verſipelles habeat, indicabitur. Evanthes inter auctores Græciæ non ſpretus, [6] tradit Arcadas ſcribere, [7] ex gente Anthi cujuſdam, ſorte familiæ lectum, ad ſtagnum quoddam regionis ejus duci, veſtituque in quercu ſuſpenſo tranſnatare, atque abire in deſerta, tranſfigurarique in lupum, & cum ceteris ejuſdem generis congregari per annos novem. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reverti ad idem ſtagnum: & cum tranſnataverit, effigiem recipere, ad priſtinum habitum addito novem annorum ſenio. [8] Id quoque Fabius, eandem recipere veſtem. Mirum eſt quo procedat Græca credulitas! Nullum tam impudens

Notæ.

Hoc etiam phyſici confirmant, inquit, *quod voce deſeratur is quem prior viderit lupus. Unde etiam proverbium hoc natum eſt,* Lupus eſt in fabula: *quoties ſupervenit ille de quo loquimur, & nobis ſua præſentia amputat facultatem loquendi.* Quanquam & hoc ipſum ex Platone ἐν ταῖς πολιτείαις refert Geopon. auctor lib. 15. cap. 1. pag. 403. Vide Scalig. Exercit. 344. pag. 1074. Fortun. Licetum, &c.

3. *Homines in lupos.*] Λυκάνθρωποι dicuntur ii, qui ludificationibus dæmonum, magiciſque artibus in luporum ſe vertunt imagines. Id contigiſſe prope Coloniam Ubiorum, exuſto ſententia judicum eo qui lupi effigiem, cum luberet, ſic induebat, ante decem annos quam ſcriberet Martinus Delrio, ipſe teſtatur ex judicialibus actis, lib. 2. Diſquiſ. Mag. cap. 18. pag. 99. ubi de eo argumento plura. Vide & Olaum Magnum, lib. 18. tribus poſtremis capitibus totis.

4. *Falſum eſſe.*] Melam Pomponium carpit, qui lib. 2. cap. 1. pag. 38. ſic ſcripſit: *Neuris ſtatum ſingulis tempus eſt, quo, ſi velint, in lupos, iterumque in eos qui fuêre, mutentur.*

5. *Verſipelles.*] Verſipelles dicti ſunt, quolibet genere ſe commutantes, inquit Nonius, cap. 1. pag 503. ubi & illud Plautinum adducit, ex prologo in Amphitruonem, v. 123.

Ita verſipellem ſe facit, quando lubet.

Et in Bacchid. Act. 4. Sc. 4. v. 10.

Nullus frugi eſſe poteſt homo, niſi qui
& bene & male facere tenet:
Improbis cum improbus ſit, harpaget:
furibus furetur quod queat:
Verſipellem frugi convenit eſſe hominem, pectus cui ſapit,
Bonus ſit bonis, malus malis: utcumque res ſit, ita animum habeat.

Unde verſipelles dicti, qui mores, ceu pellem vertunt, mutantque, inſtar τῶν λυκανθρώπων. Hæc vox & apud Petron. exſtat in fragm. pag. 240. ubi de homine, qui magica arte lupi formam induerat: *Intellexi,* inquit, *illum verſipellem eſſe, nec poſtea cum illo panem guſtare potui: non, ſi me occidiſſes.* In Reg. 1. 2. Colb. Pariſ. *ut maledictis verſipelles habeat.* Vide Buſbeq. epiſt. 1. fol. 30.

6. *Tradit Arcadas.*] Tradit hoc ipſum D. Auguſt. ex Varronis relatu, lib. 18. de Civit. cap. 17.

7. *Ex gente Anthi.*] Senſus eſt, gentem Anthiam ex familia ſua ſortito elegiſſe, qui duceretur ad ſtagnum. Vide Notas & Emend. num. LXVIII.

8. *Id quoque Fabius.*] Vide Notas & Emend. num. LXIX.

mendacium est, ut teste careat. Itaque Agriopas, qui [9] Olympionicas scripsit, narrat [10] Demænetum [11] Parrhasium in sacrificio, quod Arcades [12] Jovi Lycæo [13] humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum [14] se convertisse: eundem decimo anno [15] restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, [16] victoremque Olympia reversum. [17] Quin & caudæ hujus animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo, eumque, cum capiatur, abjici, nec idem pollere, nisi viventi direptum. [18] Dies, quibus coëat, toto anno non amplius duodecim. Eundem in fame [19] vesci terra.

Notæ.

9. *Olympionicas.*] Olympia sunt ipsa certamina: Olympionicæ vero, certaminum victores: οἱ ὀλυμπιονῖκαι. Horum nomina vide apud Eusebium Scaligeri, pag. 347.

10. *Demænetum.*] Totidem plane verbis recitat hæc Augustinus loco citato, ut ex eodem Varrone Plinius hausisse videatur. Ex quibus Pausanias emendandus, qui Demarchum hunc pro Demæneto nuncupat.

11. *Parrhasium.*] Ex Parrhasia Arcadiæ oppido, de quo l. 4. sect. 10. p. 420.

12. *Jovi Lycæo.*] August. lib. 18. de Civit. cap. 17. *Nec Varro*, inquit, *propter aliud arbitratur in Arcadia tale nomen affictum Pani Lycæo, & Jovi Lycæo, nisi propter hanc in lupos hominum mutationem, quod eam nisi vi divina fieri non putarent. Lupus enim Græce λύκος dicitur, unde Λυκαίου nomen apparet inflexum.*

13. *Humana etiam tum.*] Hoc est, nondum immanitate illa, quæ postea mitescentibus seculis exolevit, abolita.

14. *Se convertisse.*] *Se* addidimus ex MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. &c. Augustinus: *in lupum fuisse mutatum.*

15. *Restitutum athleticæ.*] Vide Notas & Emend. num. LXX.

16. *Victoremque Olympia.*] Vel id oppidi nomen, de quo lib. 4. sect. 6. vel *Olympia*, dictum pro *Olympiis*, ludis scilicet, ac certaminibus: qua de forma loquendi plura dicemus l. 35. sect. 40. n 32.

17. *Quin & caudæ.*] Hæc Solinus transcripsit a Plinio totidem verbis, cap. 2. pag. 15. *Spectatissimum illud est*, inquit: *Caudæ animalis hujus villus amatorius inest perexiguus, quem spontivo damno amittit, cum capi metuit: nec habet potentiam, nisi viventi detrahatur.* Amatorium simpliciter, vel cum adjecto, virus amatorium, poculumve dicitur, quod ad amoris impellit insaniam. Inter ea quæ disputari solent, ponit Quintilianus, lib. 7. cap. 4. & 9. ac lib. 8. cap. 5. an amatorium venenum sit, necne.

18 *Dies, quibus coëat.*] Subintellige, ex superiore periodo, Vulgo creditur: id enim pro incomperto & fabuloso ipse refert, Aristotelem secutus, qui lib. 6. hist. anim. cap. 35. pag. 783. *Fertur*, inquit, *de lupi partu, ad fabulam proxime, lupos omnes intra duodecim dies parere*: Λέγεται δέ τις περὶ τὸν τόκον λόγος πρὸς μῦθον συνάπτων· φασὶ γὰρ ἅπαντας τοὺς λύκους ἐν δώδεχ' ἡμέραις ἐνιαυτοῦ τίκτειν. Quod autem de partu Aristoteles prodidit, id de coïtu refertur a Plinio: satis apposite: nam si certa sint statutaque his tempora utero ferendi, si duodecim dierum spatio pariunt, totidem diebus coïre necesse est. At Solinus pro comperto & indubitato narrat, quod ceteri fabulosum putarunt: *Coëunt lupi*, inquit, loco cit. *toto anno non amplius dies XII.* Solinum sequitur Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1 pag. 601. Non ita porro rem accepit Ælianus, quemadmodum ceteri: sed lupas dixit ægre partu solvi, diebusque ac noctibus continuis duodecim parere, lib. 4. hist. anim. cap. 4. Οὐ ῥᾳδίως οἱ λύκοι τὰς ὠδῖνας ἀπολύουσιν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις δώδεκα, καὶ νυξὶ τοσαύταις.

19. *Vesci terra.*] Solinus: *Vescuntur in fame terram.* Aristotelis verba, unde hæc emanarunt, ita se habent, lib 8. hist. anim. cap. 9. pag. 899. Τοὺς λύ-

Inter auguria, ad dexteram commeantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum ominum præstantius. Sunt in eo genere, [20] qui cervarii vocantur, qualem e Gallia in Pompeii Magni arena spectatum diximus. [21] Huic quamvis in fame mandenti, [a] [22] si respexerit, oblivionem cibi subrepere aiunt, digressumque quærere aliud.

CAPUT XXIII. XXXV. Quod ad serpentes attinet, vulgatum est [b] [1] colorem ejus plerasque terræ habere, in qua occultentur. Innumera esse genera. 1. [2] Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu, reliquo corpore [3] occultato, solicitent ad se aves. 2. Geminum caput [4] amphisbænæ, hoc est, & a cauda, tanquam parum esset uno ore fundi venenum. [5] Aliis squamas esse, aliis picturas: om-

INTERPRETATIO.

[a] *Si respexerit.*] Si retro aspexerit.
[b] *Colorem.*] Colorem ejus terræ plerasque serpentes habere, &c.

NOTÆ.

κυς φασὶν, ὅταν πεινῶσιν, ἐσθίειν τινὰ γῆν, μόνον δὴ τοῦτο τῶν ζῶον. *Lupos aïunt esurientes certam terram devorare, idque huic uni evenire animali.* Plinius, ejusque simia Solinus, illud τινὰ neglexit. Expressit vero Albertus loco proxime citato: *Famelici* lupi, inquit, *aliquando terra satiantur, quæ glis vocatur.* Glossæ Isidori: *Glis, glitis, humus tenax.*

20. *Qui cervarii.*] *Loups cerviers.* De his egimus, cap. 19.

21. *Huic quamvis.*] Solinus, cap. 2. pag. 15. *At hi quos cervarios dicimus, quamvis post longa jejunia repertas ægre carnes mandere cœperint, ubi quid casu respiciunt, obliviscuntur, & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam reliquerant satietatem.*

22. *Si respexerit.*] Ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. & mox *subrepere* ex iisdem, pro *respexit*, & *surripere.*

Sect. XXXV. 1. *Colorem ejus.*] A terris, inquit, in quibus lateant, colorem pleræque serpentium mutuantur. Plinio adstipulatur Nicander in Theriac. pag. 27. de amphisbæna, cui cutis æmula terræ, χροιῇ γε μὲν ἤϋτε γαίης.

2. *Cerastis.*] Ex Plinio eadem Solinus, cap. 27. pag. 51. Plinius ex Nicandro, in Theriacis, pag. 19.

Εὖ δ' ἂν καὶ δολόεντα μάθοις ἐπιόντα κεράστην,
Ἤϋτ' ἔχιν· τῷ γάρ τε δομὴν ἰνδάλλεται ἴσην·
Ἤτοι ὁ μὲν κολός ἐστιν· ὁ δ' αὖ κεραέσσι πεποιθώς,
Ἄλλοτε μὲν πισύρεσσι, τότ' ἐν δοιοῖσι Κεράστης.

Hoc est, Gorræo interprete:

Nunc facile agnoscas instructum fraude cerasten:
Viperea hic forma est, & imagine cretus eadem.
Sed tamen hæc mutila est: is fretus sæpe quaternis
Cornibus, aut binis, atque hoc discrimine notus.

3. *Occultato.*] Vel ut MSS. *occulto.* Solinus: *Reliqua corporis de industria arenis tegunt.*

4. *Amphisbæna.*] Lucanus, lib. 9. vers. 719.

Et gravis in geminum surgens caput Amphisbæna.

Vide Notas & Emend. num. LXXI.

5. *Aliis squamas.*] Solinus loco cit.

nibus exitiale virus. 3. [6] Jaculum ex arborum ramis vibrari : nec pedibus tantum [7] pavendas ſerpentes, [b] ſed & miſſili volare tormento. 4. [8] Colla aſpidum intumeſcere, [9] nullo ictus remedio, præterquam ſi confeſtim partes contactæ amputentur. [10] Unus huic tam peſtifero animali ſenſus, vel potius affectus eſt. [c] [11] Conjugia ferme vagantur: nec niſi cum pari vita eſt: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura. Perſequitur interfectorem, unumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infeſtat, perrumpit omnes difficultates, permeat ſpatia, nec niſi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non eſt fateri, rerum natura largius mala, an remedia genuerit. Jam primum hebetes oculos huic malo dedit: eoſque non in fronte [12] ex adverſo cernere, ſed in temporibus: itaque excitatur [13] pede ſæpius quam viſu. * Deinde [14] internecinum bellum cum * CAPUT XXIV.
[15] ichneumone.

INTERPRETATIO.

b *Sed & miſſili.*] Sed & volare inſtar miſſilis tormenti.

c *Conjugia.*] Mas cum femina ferme vagantur.

NOTÆ.

6. *Jaculum.*] Solinus : *Jaculi arbores ſubeunt, e quibus vi maxima turbinati, penetrant animal quodcumque obvium fortuna fecerit.* Lucanus lib. 9. v. 822.

Ecce procul ſævus ſterilis ſe robore trunci
Torſit, & immiſit (Jaculum vocat Africa) ſerpens:
Perque caput Pauli, tranſactaque tempora fugit, &c

Ἀκοντίας Græcis, quod in nodum jaculi ſe mittit, Æliano teſte lib. 6. hiſt. anim. cap. 18. Latinis *Jaculus* dicitur. De eo Galenus, l. de Theriac. c. 8. p. 940.

7. *Pavendas ſerpentes.*] Ita MSS. omnes: ubi editi, *cavendas.*

8. *Colla aſpidum.*] Tum ſcilicet, cum meditantur ictum, tum intumeſcunt. Nicander in Theriac. pag. 12.

Ψαφαρὸς δ' ἀναπίμπλαται αὐχὴν
Ἄχθεϊ ποιφύσσοντος, ὅτ' αἰθομένοισιν ὁδίταις
Αἴδι θερμάζηται, ἐπιζαμενὲς κοτέουσα.
Cum vero incanduit ira,
Et letum minitans venientibus obvia ſævit,
Squalida colla tument, & lato ſibilat ore.

9. *Nullo ictus.*] Sic Ælianus lib. 1. hiſt. anim. cap. 54. Negat idem lib. 6. cap. 38. eos qui ab aſpide morſi ſint, ultra horam quartam vivere. Aſſentiuntur & Galenus libro de Theriaca ad Piſon. cap 8. pag. 941. & Phile, pag. 114. Aceto tamen ſuccurſum eſſe huic malo non ſemel, Plinius ipſe admonet lib. 23. ſect. 27. Tum vero inſanabilem eſſe morſum prodidit Plinius alter, lib. 3. de re medica, cap. ult. ſi morſum aſpidis ſecutus eſt ſanguis. Verum non de quavis, ſed de Ægyptia ſolum aſpide, Plinius noſter hic agit, ut mox dicemus.

10. *Unus huic.*] Solinus loco cit.

11. *Conjugia.*] Hoc eſt, paria ipſa, mariſque cum femina conjugationes, quas Græci συζυγίας appellant. Vide Notas & Emendationes num. LXXII.

12. *Ex adverſo cernere.*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. *cerneret.* Pariſ. *ne ex adverſo cerneret.*

13. *Pede ſæpius.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIII.

14. *Deinde internecinum.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIV.

15. *Ichneumone.*] Quem Ægyptii hodie murem Pharaonis, ſeu murem Ægypti vocant, Bellonio teſte, a quo deſcribitur

XXXVI. Notum est animal hac gloria maxime, [1] in eadem natum Ægypto. Mergit se limo sæpius, siccatque Sole. Mox ubi pluribus eodem modo se [a] coriis loricavit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos aversus excipit, donec obliquo capite speculatus invadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

CAPUT XXV.

XXXVII. [1] Crocodilum habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infestum. Unum hoc animal terrestre [2] linguæ usu caret. [3] Unum superiore mobili maxilla imprimit morsum, alias terribilem, [4] pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit

INTERPRETATIO.

a *Coriis.*] Crustis e luto.

NOTÆ.

luculenter, lib. 2. Observ. cap. 22. Allatum ex Ægypto ichneumonem qui viderunt, forma esse dicunt, qualis est ictidis, ut cecinit Nicander, in Theriacis, pag. 15.

> Μορφὴ δ' ἰχνεύταο κινωπέτου, οἷον ἀμυδρῆς
> Ἴκτιδος, ἥτ' ὄρνισι κατοικιδίῃσιν ὄλεθρον
> Μαίεται, ἐξ ὕπνοιο καθαρπάζουσα πετεύρων,
> Ἔνθα λέχος τεύχονται ἐπ' ἴκελον, ἢ καὶ ἀφαυρὰ
> Τέκνα πθαιβώσουσιν ὑπὸ πλευρῇσι θέρουσαι.

Quibus verbis describit poëta, quem vulgo *Furetum* vocamus: cujus insidiæ sunt gallinis periculosissimæ: ut recte Gorræus interpres:

> *Mustelæ hic parvæ, vero quam nomine dicunt*
> *Ictida, persimilis, quæ villæ in corte volucres*
> *Somno irretitas tabulata per ardua rimans,*
> *Dum recubant, tepidoque fovent sub pectore pullos,*
> *E nidis raptas scelerata fraude trucidat.*

Sect. XXXVI. 1. *In eadem natum Ægypto.*] Non igitur de quavis aspide hæc sunt accipienda, sed de Ægyptia tantum, quæ quidem, ut Strabo ait lib. 17. pag. 823. peculiare quiddam habet præter alias alibi natas. Et vero pugnam aspidis cum ichneumone describens Nicander in Theriacis, pag. 12. de sola Ægyptia aspide loqui se profitetur. Nicandrum sequitur, laudatque Strabo loco cit. Arist. lib. 9. hist. anim. pag. 1024. Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 966. Ælianus lib 3. hist. anim. cap. 23. alibique passim: Phile, pag. 144. & alii multi.

Sect. XXXVII. 1. *Crocodilum.*] Solinus iisdem verbis, cap. 32. pag. 60. Eadem fere Diodorus habet lib. 1. Bibl. pag. 31. Herodotus, lib. 2. Euterpe, pag. 115. aliique.

2. *Linguæ usu caret.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXV.

3. *Unum.*] Unum scilicet e terrestribus animalibus, uti dicetur lib. XI. sect. 60. Nam ex avibus superiorem rostri partem movet phœnicopterus. Sed de crocodilo quoque ipso negant anatomici quidam recentiores id esse verum.

4. *Pectinatim.*] Dentes serratos esse ait, Herod. loc. cit. χαυλιόδοντας, hoc est, instar serræ divisos, atque disjunctos. A Plinio, quod eodem recidit, pectinatim juncti dicuntur, cum dentium ordo superior inferiori non imprimitur modo, sed etiam inseritur: Sic manus junctæ pectinatim, cum digiti alii inter alios inseruntur.

plerumque

plerumque [5] duodeviginti cubita. Parit ova [6] quanta anſeres: eaque extra eum locum ſemper incubat, [7] prædivinatione quadam, ad quem ſummo auctu eo anno acceſſurus eſt Nilus. [8] Nec aliud animal ex minori origine in majorem creſcit magnitudinem. Et unguibus hic armatus eſt, [9] contra omnes ictus cute invicta. Dies in terra agit, noctes in aqua, [10] teporis utrumque ratione. [11] Hunc ſaturum cibo piſcium, & ſemper [a] eſculento ore, in litore ſomno datum, parva avis, quæ trochilos ibi vocatur, [12] rex avium in Italia, invitat [13] ad hiandum pabuli ſui gratia, os primum ejus aſſultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque ad hanc ſcabendi dulcedinem quam maxime hiantes: [14] in qua voluptate ſomno preſſum conſpicatus ichneumon, per eaſdem fauces, ut telum aliquod, immiſſus, erodit alvum.

XXXVIII. Similis crocodilo, ſed minor etiam ichneumone, eſt in Nilo natus [1] ſcincos, contra venena præcipuus antidotis: item ad inflammandam virorum Venerem. Verum in crocodilo major erat

INTERPRETATIO.

a *Eſculento.*] Ore eſca oppleto.

NOTÆ.

5. *Duodeviginti.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXVI.

6. *Quanta anſeres.*] Subintellige, quanta anſeres pariunt. Sic Herod. & Solinus, loc. cit. Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 28. pag. 635. Ὠὸν οὐκ ἔστι μεῖζον χηνείου.

7. *Prædivinatione.*] Solinus loc. cit. Id vero non crocodilis modo, ſed etiam teſtudinibus, cancris, & aſpidibus commune eſſe ſcribit Ælianus, lib. 5. hiſt. anim. cap. 52.

8. *Nec aliud.*] Notat Ælianus lib. 9. hiſt. anim. cap. 58. tria hæc e minima origine, in ingentem creſcere magnitudinem: ex aquatilibus, crocodilum: ſtruthiocamelum, ex volucribus: e quadrupedibus, elephantum.

9. *Contra omnes ictus.*] Recentiores, inquit Scaliger Exercit. 196. pag. 636. etiam pilulis ſclopetorum prædicant imperviam cutem eam eſſe.

10. *Teporis utrumque.*] Quoniam interdiu aër, aqua noctu tepidior quam aër ſerenus & roſcidus. Θερμότερον γὰρ δή ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς τε αἰθρίης, καὶ τῆς δρόσου, inquit Herod. loc. cit. Quam cauſam quoque Ariſtoteles repetit, lib. 2. hiſt. animal. cap. 14. pag. 205. An vero potius veritus inſidias crocodilus, munitiore tum ſubter aquam loco conſiſtat, aliis cogitandum relinquo.

11. *Hunc ſaturum.*] Hæc totidem verbis Herod. loc. cit. Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 8. pag. 1024. Plutarch. lib. de ſolert. animal. pag. 980. Ælianus lib. 3. hiſt. anim. cap. XI. Phile, pag. 142. Solinus, cap. 32. pag. 60. aliique.

12. *Rex avium.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXVII.

13. *Ad hiandum.*] Reg. 2. & Tolet. *ad hiatum.*

14. *In qua voluptate.*] Solinus loc. cit. Diodorus lib. 1. Bibl. pag. 78. Oppianus, lib. 3. Cyneget. v. 420. &c.

Sect. XXXVIII. 1. *Scincos.*] Græcis σκίγκος. De eo dicemus opportunius, lib. 28. ſect. 30. ubi hæc rurſum a Plinio repetuntur.

pestis, quam ut uno esset ejus hoste natura contenta. Itaque [2] & delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc usum cultellata [3] inest spina, abigentes eos præda, ac velut in suo tantum amne regnantes, alioqui impares viribus ipsi, astu interimunt: callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntque non sua modo commoda, verum & hostium adversa: norunt sua tela, norunt occasiones, partesque dissidentium imbelles. In ventre mollis est tenuisque cutis crocodilo: ideo se, ut territi, mergunt delphini, subeuntesque alvum illa secant spina. [4] Quin & gens hominum est huic belluæ adversa in ipso Nilo Tentyritæ, ab insula, in qua habitat, appellata. Mensura eorum parva, sed præsentia animi [5] in hoc tantum usu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax contra insequentes: sed adversum ire soli hi audent. Quin etiam flumini innatant: [6] dorsoque equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os clava, dextra ac læva tenentes extrema ejus utrinque, ut frenis in terram agunt captivos: ac voce etiam sola territos, cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque uni ei insulæ crocodili non adnatant: olfactuque ejus generis hominum, [7] ut Psyllorum serpentes fugantur. [8] Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus: quatuorque menses hiemis inedia semper transmittere in specu. [9] Quidam hoc unum quàmdiu vivat, crescere arbitrantur: vivit autem longo tempore.

XXXIX. Major altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur: [1] ungulis binis, quales bubus, dorso equi, & juba, & hin-

Notæ.

2. *Et delphini.*] De hoc naturali & insito delphinis astu adversus crocodilos, egit & Seneca, lib. 4. Natur. quæst. cap. 2. pag 886. Solinus loc. cit.

3. *Inest spina.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXVIII.

4. *Quin & gens.*] Seneca, & Solinus loc. cit. Ælianus lib. 10. hist. anim. cap. 21.

5. *In hoc tantum usu.*] Ita libri omnes. Salmasius pag. 453. in Solin. *In hoc tanto ausu.*

6. *Dorsoque.*] Crocodilorum videlicet, quos captivos in terram agunt.

7. *Vt Psyllorum.*] Dictum est de iis, lib. 7. sect. 2.

8. *Hebetes oculos.*] Herodotus, & Solinus, locis citatis, eadem de oculorum hebetatione, & inedia quatuor mensium narrant.

9. *Quidam hoc unum.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 28. pag. 635.

Sect. XXXIX. 1. *Vngulis binis.*] Hoc est, bifidis. Sed *binis* maluimus, omnium codicum mira consensione in ea voce, quam *bifidis*, quod glossema videbatur, edere. Herodotus lib. 2. pag. 116. Diodorus Sic. lib. 1. pag. 31. & Aristoteles lib. 2. hist. anim. cap. 12. pag. 196. ex quibus hæc emanarunt, *δίχηλον παραπλησίως τοῖς βουσὶ* aïunt, *ungulis bifidis quales bubus.* Solinus hanc hippopotami descriptionem transtulit in opus suum, cap. 30. pag. 61. Aldrovandus rejicit, lib. 1. de quadrup. digit. cap. 12. pag. 182. quod equidem miror, cum non tot scriptorum modo testimoniis, sed nummorum etiam veterum auctoritate firmetur: Philippi nimirum Imp. & Otacillæ, in quibus expressa hippopotami figura, qualis ab his auctoribus delineatur.

nitu, ² rostro resimo, cauda & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxiis: tergoris ad scuta galeasque ³ impenetrabilis, præterquam si humore madeat. ⁴ Depascitur segetes, destinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus vestigiis, ne quæ reverrtenti insidiæ comparentur.

CAPUT XXVI.

XL. ¹ Primus eum, & quinque crocodilos Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. ² Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister exstitit. Assidua namque satietate obesus exit in litus, recentes arundinum cæsuras ³ speculatum: atque ubi acutissimum videt stirpem, imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

CAPUT XXVII.

XLI. Simile quiddam & volucris in eadem Ægypto monstravit, quæ vocatur ¹ ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens, qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola ² a multis animalibus reperta sunt, usui futura & homini. Dictamnum herbam extrahendis sagittis ³ cervi monstravere, percussi eo telo, pastu-

NOTÆ.

2. *Rostro resimo.*] Sursum versus reducto. Sic Columella lib. 6. cap. 1. Nares resimas dixit, pro simis.

3. *Impenetrabilis.*] Verisimilius id multo, quam quod ab Herodoto & Aristotele proditum, tam crassum videlicet illud esse corium, ut ex eo hastilia fieri, venabula, pilaque missilia possent, ὥστε δόρατα ποιεῖσθαι ἐξ αὐτοῦ.

4. *Depascitur.*] Non segetes, inquit, depascitur, in quascumque forte inciderit: sed de die in diem antea observatas: sic enim nec locorum imperitia, neque rursus assuetarum segetum repetitione, intercipi periclitatur. Quin & aversus destinatos agros intrat, ut observanti vestigia, egressus inde, non ingressus existimetur. Ita fere Solinus c. 32. p. 61. Diodorus, lib. 1. Bibl. pag. 31. Ælianus lib. 5. hist. anim. cap. 53. Miror Salmasium, in Solin. pag. 456. *indidem* emendare, pro *in diem*, reclamantibus MSS.

Sect. XL. 1. *Primus eum.*] Totum hoc caput ex verbo fere transcripsit Solinus cap. 32. pag. 61.

2. *Hippopotamus.*] Idcirco repertor detrahendi sanguinis appellatus, lib. 28. sect. 31.

3. *Speculatum.*] Ita rectius, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. &c. quam *speculatus*, ut est hactenus editum.

Sect. XLI. 1. *Ibis.*] His terris ignota avis, non habet in Europa nomen, inquit Aldrov. de ibide agens, lib. 20. Ornithol. cap. 3. pag. 312. Esse *ciconiam totam nigram in dorso* ait Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 251. De ibide vero, immittendi per inferiorem partem, purgandi gratia, medicamenti magistra, Plinio suffragantur Plutarchus, lib. de Iside, pag. 381. & solert. animal. pag. 972. Phile, lib. de propr. animal. cap. de ibi, pag. 48. Ælianus lib. 2. hist. anim. cap. 35.

2. *A multis.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXIX.

3. *Cervi monstravere.*] Idem repetit lib. 25. sect. 53. Solinus item de cervis agens, cap. 19. pag. 39. *Dictamnum*, inquit, *ipsi prodiderunt, dum ex eo pasti excutiunt accepta tela.* Feris tamen capris, non cervis, dederunt hoc Aristoteles, lib. 9. hist. anim. cap. 8. pag. 1023. Auctor libri de mirab. auscult. pag. 1150. Theophrastus, lib. 9. hist. cap. 16. Antigonus Carystius, Dioscorides. Et e nostris quoque, Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 101. & Virgilius, qui in

que ejus herbæ [4] ejecto. [5] Iidem percussi a phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancros edendo sibi medentur. [6] Est & ad serpentium ictus præcipua, [7] qua se lacerti, quoties cum his conseruere pugnam, vulnerati refovent. [8] Chelidoniam visui saluberrimam hirundines monstravere, vexatis pullorum oculis illa medentes.

[9] Testudo cunilæ, quam bubulam vocant, pastu, vires [10] contra serpentes refovet: [11] mustela rutæ, in murium venatu [a] cum iis dimicatione conserta: [12] Ciconia origano, edera apri in morbis sibi meden-

INTERPRETATIO.

[a] *Cum iis.*] Cum serpentibus.

NOTÆ.

dictamni historia cecinit,

Non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.

Verum utrisque Apuleïus, cap. 62. tit. 3. *Si caprea vel cervus in venatione telo percussus fuerit, quum pervenerit ad herbam dictamnum, & ea pascitur, mox telum excutitur e plaga, &c.* Et sane sunt ambo congeneres, formaque ac moribus ferme pares. De dictamno dicemus, lib. 25. sect. 53.

4. *Ejecto.*] Vide Notas & Emend. num. LXXX.

5. *Iidem percussi.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 6. pag. 1021. De phalangio dicetur lib. XI. sect. 28.

6. *Est & ad serpentium*] Condrillen hac circuitione verborum, ut quidem remur, intelligit, de qua idem ipse lib. 22. sect. 45. *Condrillon, sive condrille . . . dividitur in pastillos, contra serpentes, argumento probabili: siquidem mures agrestes læsi ab his, hanc esse dicuntur.*

7. *Qua se lacerti.*] Hæc de lacerto viridi accipienda sunt, qui propterea ὀφιομάχος, & ὀφιονικος dicitur. Pandectarius: OFIONICOS *Græce, id est lacerta.* Erasmus in Dialogo de Amicitia: *Italia magnas habet lacertas & virides . . . Quodam die vidi prægrandem, & mire viridem in ostio cavi decertantem cum serpente . . . Paulo post venit ad nos lacerta, velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, &c.* Est enim, ut idem paulo ante dixit, hoc animal natura & amicum homini, & serpentibus inimicum.

8. *Chelidoniam.*] Dicemus de chelidonia, lib. 25. sect. 50. & 91. Rem eandem narrat Basilius in Hexaëm. homil. 8. pag. 145. Ælianus item lib. 3. hist. anim. cap. 25.

9. *Testudo cunilæ.*] De cunila, libro 20. sect. 61. Origanum agreste vocat Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 251.

10. *Contra serpentes.*] Ad pugnam cum serpentibus ineundam. Vide Notas & Emend. num. LXXXI.

11. *Mustela rutæ.*] Rutæ pastu, inquit, vires suas adversus serpentes mustela confirmat: persæpe enim, dum eundem murium venatum serpentes mustelæque exercent, congrediuntur ac dimicant inter se. Vide Notas & Emend. num. LXXXII. Mustela hæc domestica est scilicet, Græcis γαλῆ nominata, Gallis *une belette.* Repetit hoc Plinius iterum lib. 20. sect. 51.

12. *Ciconia origano*] Hæc ex Aristotele lib. 9. hist. anim. cap. 8. p 1025. Eadem refert & Ælianus lib. 5. histor. anim. cap. 46. Id vero ambo non ciconiæ proprium ac peculiare, sed & cum aliis multis avibus commune esse aïunt, ut vulneribus cunilam bubulam imponant: eandem enim herbam nunc Latino *cunilæ*, nunc Græco ὀριγάνου vocabulo, uti mox alteram modo feniculi, modo marathri nomine repræsentat.

tur, [13] & cancros vescendo, maxime mari ejectos. [14] Anguis hiberno situ membrana corporis obducta, feniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusque [b] vernat. Exuit autem a capite primum, nec celerius quam uno die ac nocte replicans, [15] ut extra fiat membranæ, quod fuerat intus. Idem hiberna latebra visu obscurato, [16] marathro herbæ sese africans, oculos inungit ac refovet: [c] si vero squamæ obtorpuere, spinis juniperi se scabit. [17] Draco vernam nauseam [18] silvestris lactucæ succo restinguit. [19] Pantheras perfricata carne aconito, (venenum id est:) barbari venantur. Occupat illico fauces 5

INTERPRETATIO.

[b] *Vernat.*] Nitet, *ut nitere omnia verno tempore solent.*

[c] *Si vero squamæ.*] Si squamæ duriores oculos obtexere.

NOTÆ.

13. *Et cancros.*] Cancrorum certe fluviatilium esu mederi sibi sues in capitis doloribus auctor est Plutarchus, in quæst. natur. pag. 918.

14. *Anguis hiberno.*] Hac de re opportunius, uberiusque, lib 20. sect. 95. Accepta hæc porro ex Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 23. pag. 941. & 942. Secuti sunt Plutarchus, lib. de solert. animal. pag. 972. & Ælian. lib. 9. hist. anim. cap. 16.

15. *Vt extra fiat.*] Nova cute, quæ nata jam subtus est, extra prodeunte, semota ea penitus, quæ ante exterior erat. Aristotelis verba loco cit. hæc sunt: *Ἐν νυκτὶ δὲ καὶ ἡμέρᾳ πᾶν ἀποδύεται σχεδὸν τὸ γῆρας, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀρξάμενον μέχρι τῆς κέρκου. Γίνεται δὲ ἐκδυομένου τὸ ἐντὸς ἐκτός.* Quæ Plinius fideliter reddidit.

16. *Marathro herbæ.*] Græca nunc voce, ut diximus, abutitur, ut quod feniculum Latine prius appellavit, id esse Græcorum *μάραθρον* obiter indicet. Hæc porro similiter referunt auctores proxime laudati, secuti, ut videtur, Aristotelem, & Nicandrum, initio Theriacωn, pag. 3.

17. *Draco vernam.*] Similem fere medicinam in dissimili morbo, adhiberi a dracone, auctor est Aristoteles lib 9. hist. anim. cap. 8. pag. 1025. Ὁ δὲ δράκων, inquit, *ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸν ὀπὸν τῆς πικρίδος ἐκροφεῖ. Draco, ubi fructuum esu gravatur, picridis succum haurit.* Ælianus quoque lib. 6. hist. anim. cap. 4.

18. *Silvestris lactucæ.*] Locis proxime laudatis Aristoteles & Ælianus dixêre *πικρίδα*. Est autem *πικρὶς* mox silvestre intubum, sive cichorium, ut Dioscoridi placet, & Aëtio, verbo *Σέρις*. Hanc picridem Maro signasse videtur, scribens,

Et amaris intyba fibris.

Interdum vero etiam *πικρὶς* est genus lactucæ silvestris, Plinio l. 19. sect. 38. & Apuleïo in Herbario, c. 30. cui titulus, *De lactuca silvestri: Græcis*, inquit, *θρίδαξ ἀγρία dicitur... aliquibus πικρίς*. Hinc D. Hieronymus in Exodo & Numeris, Græcum *ἐπὶ πικρίδων*, reddidit, *cum lactucis agrestibus*. Ab amaritudine nomen herba utraque sortita est: quippe major in ipsis est, quam in sativis ejusdem generis.

19. *Pantheras.*] Hæc Plinius ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 8. pag. 1025. Ex Plinio Solinus, cap. 17. pag. 38. Ex Aristotele rursum, auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1151. Ælianus, lib. 4. hist. anim. cap. 48. E nostris Cicero, lib. 2, de Nat. Deor. pag. 101. Quid quod hodieque homines ipsi in insula orientalis Indiæ, quæ Java dicitur, veneni vim a suis corporibus vel sic de-

earum angor: quare pardalianches id venenum appellavere quidam. At fera contra hoc excrementis hominis sibi medetur: & alias tam avida eorum, ut a pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius, quam ut queat saltu attingere, jaculando se appetendoque deficiat, & postremo exspiret: [d] alioqui vivacitatis adeo lentæ, ut ejectis interaneis diu pugnet. [e] [20] Elephas chamæleone concolori frondi devorato, occurrit oleastro huic veneno suo. [21] Ursi cum mandragoræ mala gustavere, formicas lambunt. Cervus [22] herba cinare venenatis pabulis resistit. Palumbes, [23] gracculi, merulæ, perdices, lauri folio [24] annuum fastidium purgant: columbæ, turtures, & gallinacei, herba quæ vocatur helxine: anates, anseres, ceteræque aquaticæ herba siderite: grues & similes, junco palustri. Corvus occiso chamæleone, qui etiam victori nocet, lauro infectum virus exstinguit.

CAPUT XXVIII. XLII. [1] Millia præterea, ut pote cum plurimis animalibus eadem [a] natura rerum, cæli quoque observationem & ventorum, imbrium, tempestatum præsagia, aliis alia dederit, quod persequi immensum est, æque scilicet quam reliquam cum singulis [2] hominum societatem. Siquidem & pericula præmonent, non fibris modo ex-

INTERPRETATIO.

[d] *Alioqui.*] Alioqui *id animal* vitæ est adeo tenacis, ut vel ejectis intestinis diu adhuc luctetur, *prius quam efflet animam.*

[e] *Elephas.*] Elephas chamæleonem aliquando devorat, incaute, quod ejusdem coloris chamæleo est cum fronde quam elephas in pastum quærit: occurrit autem huic veneno suo oleastri esu.

[a] *Natura rerum.*] Natura rerum effectrix.

NOTÆ.

pellunt? Nam ad ictus telorum, quæ solent hostes veneno inficere maxime letali, excremento suo sibi quisque statim medetur, arefacto, tritoque in pulverem, & ex aqua cyathi unius mensura poto. Auctor Tavernerius, in Relationibus.

20. *Elephas.*] Solini paraphrasis cap. 25. pag. 47. *Si quis casu chamæleontem devoraverit, vermem elephantis veneficum, oleastro sumpto pesti medetur.*

21. *Ursi.*] Solinus, cap. 26. pag. 48. & Plutarchus in quæst. Natur. pag. 918. & lib. de solertia animal. pag. 972. De hac re iterum lib. 29. sect. 39.

22. *Herba cinare.*] De hac cinare nihildum compertum cuiquam est. Vide Notas & Emend. num. LXXXIII.

23. *Gracculi.*] De his dicemus libro undecimo, sect. 35.

24. *Annuum fastidium.*] Sic paulo antea nauseam vernam dixit. Vide Notas & Emend. num. LXXXIV.

Sect. XLII. 1. *Millia præterea.*] Rectius fortassis, *millia prætereo.* Tamen lib. 10. sect. 41. *Multa præterea similia, quæ prudens subinde omitto, &c.*

2. *Hominum societatem.*] In eo posita societas animantium cum hominibus videtur, quod hominum pericula extis illæ, fibrisque, aliaque aliæ via prænunciant. Quibusdam *ominum* magis placet, hoc est, auguriorum, quam *hominum* legi.

tisque, circa quod magna mortalium portio hæret, sed alia quadam significatione. [3] Ruinis imminentibus musculi præmigrant, aranei cum telis primi cadunt. [4] Auguria quidem artem fecere apud Romanos: & sacerdotum collegium vel maxime solenne est. [5] In Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioqui [b] [6] solertia dirum: amnes gelatos, lacusque non nisi [7] ad ejus itum reditumque [c] transeunt. Observatum, eam aure ad glaciem apposita, [8] conjectare crassitudinem gelus.

XLIII. Nec minus clara exitii documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro auctor est, a cuniculis suffossum in Hispania oppidum, a talpis in Thessalia: [1] ab ranis civitatem in Gallia pulsam, [2] ab locustis in Africa: [3] ex Gyaro Cycladum insula incolas a muribus fugatos, [4] in Italia Amyclas a serpentibus deletas. C. XXIX.

INTERPRETATIO.

b *Solertia dirum.*] Cujus solertia ceteris alioqui animalibus exitiosa est.

c *Transeunt.*] Accolæ amnium eorum transeunt.

NOTÆ.

3. *Ruinis.*] Et id observat Ælianus lib. 6. hist. anim. cap. 41. & lib. XI. cap. 19. Libro item primo Var. hist. cap. XI.

4. *Auguria.*] Observationes, inquit, ab avibus aliisque animalibus sumptæ, id fidei sibi vendicarunt apud Romanos, ut Augurum disciplinam Romæ intulerint, solenneque his collegium ibidem institutum sit atque sacratum.

5. *In Thracia.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXV.

6. *Solertia dirum.*] Subintellige, pericula præmonent. Vide Notas & Emend. num. LXXXVI.

7. *Ad ejus itum reditumque.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVII.

8. *Conjectare.*] Et quidem, si Plutarcho credimus eadem referenti, lib. de solert. animal. pag. 969. ratiocinatione hac fere adhibita, ubi admota aure sentit aquam subter glaciem labi, ac sonitum edere. *Quod sonitum edit, movetur: quod movetur autem, non congelavit: quod gelu non concrevit, humidum est: ubi vero humidum est, ne quod superstat, subsidat, periculum est.*

Sect. XLIII. 1. *Ab ranis*] Sic Autariatarum gentem, circa Pæones Dardanosque positam, ab ranis coactos cedere patria, auctor est Diod. Sicul. lib. 3. pag. 164. & ex Trogo Justinus, lib. 15. cap. 2. & Ælianus lib. 17. hist. anim. cap. 41. aliique.

2. *Ab locustis.*] Quantam olim stragem in Ægypto Judæaque ediderint, prolixa disputatione explicat Samuel Bochartus, parte 1. lib. 4. de animal. cap. 3. & 4. pag. 460.

3. *Ex Gyaro.*] Id rursum repetitur, sect. 82. De Cleonis oppido in monte Atho, narrat eadem Heraclides in Politiis. De quibusdam circa Trojam incolis, Plinius ipse lib. 10. sect. 85.

4. *In Italia.*] Hæc quoque Solinus ex Plinio, cap. 2. pag. 15. Sotion ex Isigono cives inde pulsos affirmat ab hydrorum multitudine, in opusc. de fluminibus & paludibus, pag. 142. Περὶ δὲ Ταῤῥακίνην τῆς Ἰταλίας φησὶν Ἴσιγονος λίμνην εἶναι Ἀμυκλαίαν καλουμένην, καὶ παρ' αὐτῇ πόλιν ἔρημον· ἧς τοὺς ἐνοικοῦντας στερηθῆναι τῆς πόλεως διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὕδρων.

[5] Citra Cynamolgos Æthiopas late deserta regio est, a scorpionibus [6] & solipugis gente sublata: & a scolopendris abactos [7] Rhœtienses, auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

Caput XXXI. XLIV. [1] Hyænis utramque esse naturam, & alternis annis mares, alternis feminas fieri, [2] parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. [3] Collum & juba continuitate spinæ porrigitur, flectique, nisi circumactu totius corporis, nequit. [4] Multa præterea mira traduntur, Sed maxime sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenque alicujus addiscere, quem evocatum [5] foras laceret. [6] Item vomitionem hominis imitari, ad solicitandos canes, quos invadat. [7] Ab uno animali sepulcra erui, inquisitione corporum. [8] Feminam

Notæ.

5. *Citra Cynamolgos.*] Æthiopiæ populi hi fuere versus austrum ultimi, de quibus lib. 6. sect. 35.

6. *Et solipugis.*] Animalibus mediæ cujusdam inter formicam araneumque formæ. Vide Notas & Emendationes num. LXXXVIII.

7. *Rhœtienses.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXXIX.

Sect. XLIV. 1. *Hyænis.*] Hæc Æliani lib. 1. hist. anim. cap. 25. hæc vulgi apud Oppianum l. 3. Cyneget. v. 289. hæc Herodori Heracleotæ opinio fuit, referente Philosopho, lib. 3. de Gener. anim. c. 6. existimantis hyænæ duplex genitale esse, alterum masculum, femineum alterum, *ac marem & feminam*, ut Tertullianus ait, lib. de pallio, cap. 3. *alternare*: quod Philosophus tum eo loco refellit, tum lib. 6. hist. anim. cap. 32. pag. 778. Plura veterum testimonia, qui in eadem hæresi fuerunt, collegit Bochartus, parte 1. lib. 3. de animal. cap. XI. pag 834.

2. *Parere sine mare.*] Quod feminæ utramque vim, hoc est, non concipiendi solum, sed & alteram cum qua coëant, implendi, potestatem sortitæ a natura existimentur: id quod de leporum genere credidisse Archelaum Plinius admonet, sect. 81. *Archelaus auctor est*, inquit, ... *utramque vim singulis inesse, ac sine mare æque gignere.* Neque vero venire in suspicionem quemquam oportet, librariorum vitio excidisse hic voculam *trochon*, qui seipsum inire dicitur, legendumque esse, *trochon parere sine mare*: cum & exemplaria plane consentiant, & ipsa refragetur orationis series, in qua cujusvis alterius animalis, præter hyænam, importuna nimis mentio fuerit. Nam quæ sequuntur, *Collum & juba* &c. ad trochum referri tum necesse foret, quod abhorret a vero.

3. *Collum & juba.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 899. hyænæ ait jubam inesse, sicut equo: sed & setas ipsas tum duriores, tum densiores: continuarique toto dorso, ᾗ δι' ὅλης τῆς ῥάχεως. Quæ de continuato cum spina colli rigore Plinius adjicit, & illius deinde transcriptor Solinus, ab alio quopiam scriptore, quam a Philosopho, accepta esse necesse est. Esse nihilominus vera testis αὐτόπτης prodidit Busbequius, epist. 1. pag 33. est enim id feræ genus in Phrygia frequens, ab incolis *Zirtlan* nuncupatum.

4. *Multa præterea.*] Quæ Solinus ad verbum transcripsit ex Plinio, loc. cit.

5. *Foras laceret.*] MSS. *foris.*

6. *Item vomitionem.*] Ex Aristotele, lib. 8. hist. anim. cap. 9. pag. 899. Solinus loc. cit. Phile, pag. 100. Ælianus, lib. 7. hist. anim. cap. 22.

7. *Ab uno.*] Arist. loc. cit. Solinus, cap. 27. pag. 51.

8. *Feminam.*] Arist. lib. 3. de Gener. anim. cap. 6. Ἁλίσκονται οἱ ἄῤῥενες μᾶλλον, *magis capiuntur mares.* Solinus: *Promptius est marem capere: feminis enim ingenita est callidior astutia.*

raro

raro capi. Oculis mille esse varietates, colorumque mutationes. [9] Præterea umbræ ejus contactu canes obmutescere. [10] Et quibusdam magicis artibus omne animal, quod ter lustraverit, in vestigio hærere.

XLV. Hujus generis coïtu leæna Æthiopica [1] parit crocutam, similiter voces imitantem hominum pecorumque. [a] [2] Acies ei perpetua: in utraque parte oris nullis gingivis, dente continuo: qui ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari & [3] mantichoram in Æthiopia, auctor est Juba.

XLVI. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa, quæ & [1] asinorum silvestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli feminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo gravidas custodiunt, morsuque natos mares castrant. Contra gravidæ latebras petunt, & parere [a] furto cupiunt, gaudentque copia libidinis.

XLVII. Easdem partes sibi ipsi Pontici [1] amputant fibri, pericu-

INTERPRETATIO.

[a] *Acies ei.*] Nunquam connivet aciem oculorum: in utraque parte oris nullæ gingivæ, sed dens perpetuus inest.

[a] *Furto.*] Occulte.

NOTÆ.

9. *Præterea.*] Solinus loc. cit. Auctor libri de mirab. Auscult. inter Aristotelis opera, pag. 1166. Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 7. & lib. 6. cap. 14.

10. *Et quibusdam.*] Solinus loc. cit. Et in amatoriis quidem vim ei Turcæ maximam tribuunt, teste Busbequio, epist. 1. pag. 33.

Sect. XLV. 1. *Parit crocutam.*] Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. indexque hujus operis, *corocottam.* Hæc Leucrocota est, de qua diximus, cap. 21. quæ Κροκόττας Ctesiæ vocatur, Æliano lib. 7. hist. anim. cap. 22. Κοροκόττας. Imitari vero voces humanas, Diodorus falsum putat: laborat Ælianus ut affirmet.

2. *Acies ei.*] Vide quæ adversus Salmasium dicturi sumus in Notis & Emend. ad lib. XI. num. LXXVIII.

3. *Mantichoram.*] De qua superius, sect. 30.

Sect. XLVI. 1. *Asinorum silvestrium.*] De his eadem repetit Solinus, cap. 27. pag. 51. Describuntur a Philostorgio, lib. 3. cap. XI.

Sect. XLVII. 1. *Amputant fibri.*] Vulgi errorem nunc recitat, quem ipse refellit lib. 32. sect. 13. Sextium secutus, diligentissimum, ut vocat, medicinæ auctorem. Sunt enim parvi castoribus, substrictique, ut in sue, testes, inquit Diosc. l. 2. c. 26. & adhærentes spinæ: (ut quibusdam placet, etsi alii pernegant:) unde revelli dentibus nulla ratione possunt. At habent iidem in inguinibus geminos tumores sive folliculos, membrana sua contectos, quos inter exstat τὸ αἰδοῖον. Ex his liquor pinguis exsudat, quem castor sæpe admoto ore lambit & exsugit: postea hoc veluti oleo, quas potest corporis partes contingere, oblinit. Hinc erroris ansa oblata imperitis. Similes tumores cum in omnibus leporibus vulgus observasset, lepores omnes mares simul & feminas esse credidit. Ita fere Rondelet, lib. de amphib. cap. 8. & post eum Saracenus in notis ad Diosc. lib. 2. cap. 26. Fiber Gallis est *Biévre, ou Castor*, animal in Polonia finitimisque provinciis, & in Nova Francia notissimum. His adde quæ Plinius affert, lib. 32. sect. 13.

lo urgente, ob hoc se peti gnari: castoreum id vocant medici: alias animal horrendi morsus, [2] arbores juxta flumina, ut ferro, cædit: hominis parte comprehensa, non antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resolvit. [3] Cauda piscium iis, cetera species [4] lutræ. Utrumque aquaticum: utrique [5] mollior pluma pilus.

CAPUT XXXI. XLVIII. Ranæ quoque [1] rubetæ, quarum & in terra, [2] & in humore vita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere a pastu dicuntur, venena tantum semper sibi reservantes.

XLIX. [a] Similis & vitulo marino victus, in mari ac terra: simile fibro & ingenium. Evomit fel suum, ad multa medicamenta utile: [1] item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. [2] Theophrastus auctor est, anguis modo & stelliones senectutem exuere, eamque protinus devorare, præripientes comitiali morbo

INTERPRETATIO.

a *Similis.*] Marini vituli victus similis est rubetis, in mari ac terra: ingenium vero simile fibris: *Nam ut sibi testes amputant fibri*, sic ille fel evomit... & coagulum... ob ea se peti gnarus.

NOTÆ.

2. *Arbores.*] Vide Notas & Emend. num. XCI. Transcripsit hæc Solinus cap. 13. pag. 33.

3. *Cauda piscium iis.*] Nempe fibris. Vidimus & nos squamosam, latam semipede, sesquipede ipso longam.

4. *Lutræ.*] *La loutre* Gallis dicitur. E fibrorum genere, inquit Plinius lib. 32. sect. 53.

5. *Mollior pluma.*] Geminus fibro pilus est: alter longior, duriorque: interior alter, spissior, brevior, molliorque: Galli *duvet* vocant: unde pileis pretiosioribus concinnandis materies aptissima, quibus a castoribus nomen est.

Sect. XLVIII. 1. *Rubetæ.*] A Græcis φρύνης vocari, idem Plinius scribit, lib. 32. sect. 18. Errant, qui bufonem putant, quem Galli *crapaud* nominant: neque enim Pliniana descriptio libri 32. cum bufone congruit: aut Aëtiana, de qua mox. Ranæ genus est venenatæ, a rubis & vepribus in quibus degunt, nomen sortitum.

2. *Et in humore.*] Et quidem in humore seu aqua primum, post in terra, rubisque, unde ei tum rubetæ nomen. Aëtius, serm. 13. cap. 36. pag. 258. *Rubeta, ranæ species est, quæ palustris vitæ conditionem in terrestrem mutavit: unde & rubeta appellatur*, &c.

Sect. XLIX. 1. *Item coagulum.*] Ex Theophrasto hæc petita, libro περὶ τῶν ζώων ὅσα λέγεται φθονεῖν, & ex auctore libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. Dioscorides quoque lib. 2. cap. 85. phocæ, seu vituli marini coagulum, pares castorio vires habere, credique comitialibus plurimum prodesse testatur: & Ælianus lib. 3. hist. anim. cap. 19.

2. *Theophrastus.*] Loco antea appellato. Sed recte is monet, neque vitulum marinum, dum coagulum emittit, neque stellionem, dum corium vorat, invidia id facere: sed illum metu evomere: hunc innato instinctu, quo canes, sues, & quadrupedes fere omnes secundas a partu vorant. Theophrastus magistrum secutus est, lib. 8. hist. anim. cap. 23. pag. 941. Utrumque Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. & Ælianus lib. 3. hist. anim. cap. 17.

remedia. Eoſdem mortiferi in Græcia morſûs, [3] innoxios eſſe in Sicilia.

L. Cervis quoque eſt [1] ſua malignitas, quanquam placidiſſimo animalium. Urgente vi canum, ultro confugiunt ad hominem. [2] Et in pariendo ſemitas minus cavent, humanis veſtigiis tritas, quam ſecreta ac feris opportuna. Conceptus earum [3] poſt Arcturi ſidus. [4] Octonis menſibus ferunt partus, interdum & geminos. A conceptu ſeparant ſe. At mares relicti rabie libidinis ſæviunt: fodiunt ſcrobes. Tunc roſtra eorum nigreſcunt, [5] donec aliqui abluant imbres. Feminæ autem ante partum purgantur herba quadam, [6] quæ ſeſelis

CAPUT XXXII.

NOTÆ.

3. *Innoxios eſſe.*] Diſſidet igitur diſcipulus a magiſtro, a quo ſcimus accepiſſe auctorem libri de Mirab. Auſcult. pag. 1166. quæ ſic tradidit: Καὶ ἐν Σικελίᾳ δέ φασι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τοὺς γαλεώτας θανάσιμον ἔχειν τὸ δῆγμα. Ipſe certe Ariſtoteles lib. 8. hiſt. anim. cap. 33. p. 987. in Italia ſtellionum morſus docet eſſe letales.

Sect. L. 1. *Sua malignitas.*] Sua quoque cervis, inquit, invidia eſt, qualis fibro, phocæ, ac ſtellioni: nam cornu ſuum, ut infra dicetur, ceu medicamento aliquo præditum, cum decidit, occultant, nobiſque præripiunt: alioqui animal placidiſſimum eſt: quippe urgente vi canum, &c.

2. *Et in pariendo.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 29. pag. 768. & lib. 9. cap. 6. pag. 1018. Plutarchus, lib. de ſolert. animal. pag. 971. Cauſam vero hujus inſtituti repetit Ælianus, lib. 6. hiſt. anim. cap. XI. non ex placiditate morum, ſed ex ingenii ſolertia magis: quod inſidias nimirum ſibi catuliſque ſtrui a feris timet, quibus ſe viribus imparem novit: homines autem celeritatis ac pedum confidentia nihil reformidat.

3. *Poſt Arcturi ſidus.*] Ita Solinus cap. 19. pag. 39. Accuratius tempus Ariſtoteles ſignavit, ſcribens lib. 6. hiſt. p. 768. Ὀχεία γίνεται μετ᾽ Ἀρκτοῦρον, περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα καὶ Μαιμακτηριῶνα. *Coëunt poſt Arcturum*, &c. Coïtum cervorum noſtri Ruttum vocant, *le Rut.* Duos ferme menſes perdurat. Incipit poſt Arcturi exortum, quem oriri diebus undecim ſere ante Æquinoctium vernum Plinius tradit lib. 18. ſect. 74. Itaque incipit circa Boëdromionis finem, qui Septembri noſtro reſpondet: toto Pyanepſione durat, qui Octobri: & in Mæmacterionis initium, qui November eſt, omnino protenditur.

4. *Octonis.*] Quæ ſequuntur, magnam partem hauſta ex Ariſt. loc. cit. p. 769. & 771.

5. *Donec aliqui.*] Ita MSS. omnes: editi *aliquando*. Roſtrorum porro nigredinem imbribus elui delerique Plinius tradere videtur: Ariſtoteles vero ſenſiſſe exagitatos libidinis rabie cervos, inedia laboribuſque ſe conficere, faciem nigreſcere, exſudantibus guttis, ſibi quemque ſeorſum ſcrobem fodere, nec prius hujuſcemodi furorem exuere, quam ſupervenerint imbres: tunc enim primum, tanquam Veneris igne refrigerato, ad ſanitatem pabulumque reverti.

6. *Quæ ſeſelis.*] A Cicerone, ut quidem videtur, accepit: is enim lib. 2. de Nat. Deor. pag. 101. *Cervæ*, inquit, *paulo ante partum perpurgant ſe quadam herbula, quæ ſeſelis dicitur.* Dioſcorides quoque lib. 3. cap. 60. ſemen ſeſelis menſes & fetus ex utero ducere præfatus, mox idipſum ut partus adjuvet, capris quadrupedibuſque aliis bibendum eſſe ſubjecit. Sibique adeo conſtans Plinius, lib. 20. ſect. 18. utilia & ſeſelis folia eſſe dixit, ut quæ partus adjuvent, etiam quadrupedum, parituraſque ideo cervas eo paſci. Adde & Ælianum, lib. 3. Var. hiſt. cap. 35.

dicitur, faciliore ita utentes utero. [7] A partu duas, [8] quæ aros & ſeſelis appellantur, paſtæ, redeunt ad fetum: [9] illis imbui lactis primos volunt ſuccos, quacumque de cauſa. [10] Editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, [11] ſaltumque demonſtrant. Jam mares ſoluti deſiderio libidinis, avide petunt pabula. [12] Ubi ſe præpingues ſenſere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus. [13] Et alias ſemper in fuga acquieſcunt, ſtanteſque reſpiciunt: [14] cum prope ventum eſt, rurſus fugæ præſidia repetentes. Hoc fit inteſtini dolore, tam infirmi, ut ictu levi [15] rumpatur intus. Fugiunt autem latratu canum audito ſecunda ſemper aura, [16] ut veſtigia cum ipſis abeant. [17] Mulcentur fiſtula paſtorali & cantu: [18] cum erexêre aures, acerrimi auditûs: cum remiſere, ſurdi. [19] Cetero animal ſimplex, & omnium rerum miraculo ſtupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem juxta venantem non cernant: aut ſi cernant, arcum ipſum ſagittaſque mirentur. [20] Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, [21] vicibuſque ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur [22] a Cilicia Cyprum trajicientibus. Nec vident terras, ſed in

NOTÆ.

7. *A partu duas.*] Vide Notas & Emend. num. XCII.

8. *Quæ aros & ſeſelis.*] De his ſuo loco dicetur in herbarum volumine. Vide Notas & Emend. num. XCIII.

9. *Illis imbui*] His herbis, inquit, cervæ lac primum, quod fetui tradituræ ſunt, condiri perpurgarique a partu ſtatim, aliqua nobis ignota vi ac ratione ſatagunt. Dioſcorides certe loc. cit concoctiones adjuvare potum ſeſelis ſemen, teſtatum reliquit.

10. *Editos partus.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 29. pag. 770.

11. *Saltumque.*] Luſtrum, ſeu cubile. Gallis, *le fort.* Vide Notas & Emendationes num. XCIV.

12. *Ubi ſe præpingues.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 6. pag. 1018.

13. *Et alias ſemper.*] Non utuntur perpetua, ſed interrupta fuga: mox ſiſtunt ſe, averſi tamen: reſpiciunt enim donec venator ſuperveniat: tum fugam redintegrant. Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 29. pag. 772. totidem plane verbis, intermiſſionem curſus, & cauſam explicat.

14. *Cum prope.*] Cum prope eſt, qui eas inſectatur: ἕως ἂν πλησίον ἔλθῃ ὁ διώκων.

15. *Rumpatur intus.*] Exteriore interim corio ſalvo atque integro, τοῦ δέρματος ὑγιοῦς ὄντος.

16. *Ut veſtigia.*] Veſtigia pro odore dixit. Unde paraphraſtes Solinus, c. 19. p. 39. *Acceptis canum latratibus, ſecundo vento vias dirigunt, ut odor cum ipſis recedat.* Nec leves ego cauſas illas prætera duco, ut celeritatem ventus addat, & ut ne ſpiritus occludatur.

17. *Mulcentur fiſtula.*] Vide Notas & Emend. num. XCV.

18. *Cum erexêre.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. animal. cap. 6. pag. 1022.

19. *Cetero.*] Solinus cap. 19. pag. 39.

20. *Maria tranant.*] Solinus loc. cit. MSS. melius, *trameant.* Solinus tamen, *tranant.*

21. *Vicibuſque.*] Vices ita ſervant, ut primus qui ducebat agmen, defeſſus, in poſtremum agmen remigret, recreetque cervices laſſas.

22. *A Cilicia Cyprum.*] Ælianus, lib. 5. hiſt. anim. cap. 56.

odore earum natant. [23] Cornua mares habent, ſolique animalium omnibus annis ſtato veris tempore amittunt: ideo ſub ipſa die quam maxime invia petunt: [24] Latent amiſſis velut inermes: [a] ſed & hi bono ſuo invident. [25] Dextrum cornu negant inveniri, ceu medicamento aliquo præditum: idque mirabilius fatendum eſt, cum & [26] in vivariis mutent omnibus annis: defodi ab iis putant. [27] Accenſi autem utriuſlibet odore comitiales morbi deprehenduntur. [28] Indicia quoque ætatis in illis gerunt, ſingulos annis adjicientibus ramos uſque ad ſexennes. Ab eo tempore ſimilia reviviſcunt: nec poteſt ætas diſcerni, ſed dentibus ſenecta declaratur. Aut enim paucos, aut nullos habent: nec [29] in cornibus imis ramos, alioqui ante frontem prominere ſolitos junioribus. [30] Non decidunt caſtratis cornua, nec naſcuntur. [b] [31] Erumpunt autem renaſcentibus tuberibus primo aridæ cutis ſimilia. Eadem teneris increſcunt ferulis, arundineas in paniculas molli

INTERPRETATIO.

a *Sed & hi.*] Sed & hi, *ut fiber & vitulus marinus*, bonum ſuum nobis invident.

b *Erumpunt.*] Erumpunt autem cornua in hunc modum: ſunt enim ſimilia primo tuberibus cutis aridæ renaſcentibus: creſcunt eadem teneris ſimilia ferulis, molli lanugine veſtita, quales ſunt fere arundinum comæ.

NOTÆ.

23. *Cornua mares.*] Accepta hæc omnia, quæ mox ſequuntur, ex Ariſtotele, lib. 9. hiſt. animal. cap. 6. pag. 1019. & 1020. Idque antea liquido affirmaverat, lib. 4. hiſt. cap. XI. pag. 502. ſcribens, κέρατα ἔλαφος θήλεια οὐκ ἔχει Sunt auctores tamen viſam eſſe olim in Gallia cervam cornutam, atque ejus hodieque cornua aſſervari. Pindarus, Anacreon, Sophocles, etiam & feminis cornua eſſe ſcripſerunt, inquit Ælianus, lib. 7. hiſt. anim. cap. 39.

24. *Latent.*] Ariſt. loc. cit. & Ælianus, lib. 6 hiſt. anim. cap. 5.

25. *Dextrum cornu.*] Hoc vero non ex Ariſtotele deſumptum, is enim loc. cit. ſiniſtrum habet: ſed ex Theophraſto, in fragmento, De animalibus quæ dicuntur invidere: καὶ ὁ ἔλαφος τὸ δεξιὸν κατορύττει κέρας, &c. Subſcribit Ælianus lib. 3. hiſt. anim. cap. 17. In Epiro etiam cervos dextrum cornu defodere, ſcribit auctor libri de Mirab. Auſcult. pag. 1156. De ſiniſtro vero conſentit Ariſtoteli Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 250.

26. *In vivariis.*] De his dicemus ſect. 78.

27. *Accenſi autem.*] Vide Notas & Emend. num. XCVI. Hac de re iterum lib. 28. ſect. 63

28. *Indicia quoque.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. cap. 6. pag. 1019. Solinus, cap. 19. pag. 39. & Albert. M. loc. cit.

29. *In cornibus imis ramos.*] Propugnacula rectius appellaſſet cum Philoſopho, ἀμυντῆρας. Sunt autem ἀμυντῆρες nutantes prorſum partes cornuum, quibus pugnant: has porro vetuli non habent.

30. *Non decidunt.*] Solinus loc. cit.

31. *Erumpunt autem*] Luxurioſe prorſus ac poëtice dum ſibi Plinius nimis indulget, Ariſtotelis verba hæc interpretatus videtur, loc. cit. pag. 1020. φύεται δ' ὥσπερ ἐν δέρματι τὸ πρῶτον, καὶ γίνεται δασέα: hoc eſt, *Inchoantur primum quaſi cute obducta, & quaſi hirſuta.*

plumata lanugine. [32] Quamdiu carent iis, noctibus procedunt ad pabula: increscentia [c] Solis vapore durant, ad arbores subinde experientes: ubi placuit robur, in aperta prodeunt. [33] Captique jam sunt, edera in cornibus viridante ex attritu arborum, ut in aliquo ligno, [d] teneris, dum experiuntur, innata. Fiunt aliquando [34] & candido colore, qualem fuisse tradunt Q. Sertorii cervam, quam [35] esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaserat. [36] Et iis est cum serpente pugna. [37] Vestigant cavernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes. [38] Ideo singulare abigendis serpentibus, odor adusto cervino cornu. Contra morsus vero præcipuum remedium ex coagulo hinnulei in matris utero occisi. [39] Vita cervis in confesso longa, [40] post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis jam cute in magna obesitate. [41] Febrium morbos non sentit hoc animal, quin & medetur [42] huic timori. [43] Quasdam

INTERPRETATIO.

c *Solis vapore.*] Solis calore.

d *Teneris.*] Teneris cornibus innata, dum attritu arborum experirentur eorumdem robur.

NOTÆ.

32. *Quandiu carent.*] Arist. iisdem verbis, loc. cit.

33. *Capti jam sunt.*] Arist. ibidem.

34. *Candido colore.*] Philostratus, lib. 3. de vita Apollonii, cap. 3. pag. 116. In Reg. 1. & 2. legitur, *Fuit aliquando & candido colore.*

35. *Esse fatidicam.*] Appianus lib. 1. Bell. Civil. pag. 419. Gellius lib. 15. cap. 22. pag. 837. *Cerva*, inquit, *alba eximiæ pulcritudinis, & vivacissimæ celeritatis, a Lusitano quodam, Sertorio dono data est: Hanc sibi oblatam divinitus, & instinctam Dianæ numine colloqui secum, monereque, & docere, quæ utilia factu essent, persuadere instituit*, &c. Præivit his omnibus Valerius Max. lib. 1. cap. 3. de simulata religione.

36. *Et iis est.*] Solinus, cap. 19. pag. 39. iisdem fere verbis, reliquum hoc totum caput in suum opus transtulit.

37. *Vestigant.*] Ælianus lib. 2. hist. anim. cap. 9. Plinius ipse lib. 28. cap. 9. sect 42. Forte ex Xenophonte, quem laudat Auctor Geopon. lib. 19. cap. 5. pag. 467.

38. *Ideo singulare.*] Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 20. aliique.

39. *Vita cervis.*] Hoc quidem Aristoteles, loco proxime appellato, hominum fama ac sermone circumferri ait: constare, non affirmat.

40. *Post centum annos.*] Refert Guaguinus lib. 9. hist. Franc. cap. 3. Caroli Sexti temporibus prope Sylvanectum, *Senlis*, canum latratibus excitatum esse cervum, compulsumque in retia, qui torquem æneum in collo gestaret. Erat in torque Latinis litteris inscriptum, *Hoc me Cæsar donavit*, interpretantibus nonnullis, inquit, id de Julio Cæsare accipiendum esse.

41. *Febrium morbos.*] Solinus, loc. cit. Martialis eo alludit, lib. 6. Epigr. 31. *in lenonem uxoris suæ*: quod omnes hactenus interpretes latuit. *Vis sine febre mori*, inquit: hoc est, cervorum vis ritu vivere ac mori: qui & cornua habent, & febri carent.

42. *Huic timori.*] Vide Notas & Emend. num. XCVII.

43. *Quasdam modo.*] Ita MSS. omnes: editi, *quasdam nos.*

modo principes feminas ſcimus omnibus diebus 44 matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo ævo 45 caruiſſe febribus: quod ita demum exiſtimant ratum, ſi vulnere uno interierit. * Eadem eſt ſpecie, barba tantum & armorum villo diſtans, quem 46 τραγέλαφον vocant, non alibi, quam 47 juxta Phaſin amnem, naſcens. *Caput XXXIII.

LI. 1 Cervos Africa propemodum ſola non gignit: At chamæleonem & ipſa, quanquam frequentiorem Indiæ. 2 Figura & magnitudo erat lacertæ, 3 niſi crura eſſent recta & excelſiora. 4 Latera ventri junguntur, ut piſcibus, & ſpina 5 ſimili modo eminet. Roſtrum, ut in parvo, haud abſimile 6 ſuillo: cauda prælonga in tenuitatem deſinens, & implicans ſe viperinis orbibus: ungues adunci: motus tardior, ut teſtudini: corpus aſperum, 7 ceu crocodilo: oculi in receſſu cavo, a 8 tenui diſcrimine prægrandes, & corpori concolores:

Interpretatio.

a *Tenui diſcrimine.*] Tenui *diſcreti inter ſe* ſpatio, & iidem prægrandes.

Notæ.

44. *Matutinis.*] Horis ſcilicet, ut perſæpe alias, ſubauditis.

45. *Caruiſſe febribus.*] Tamen Avicenna lib. 2. tract. 2. cap de carne, pag. 28. carne cervorum quartanas febres excitari ſcribit. Damnat eandem Galenus, tom. 6. lib. 3. de alim. facult. cap. 2. pag. 373. quod & vitioſum ſuccum generet, & difficilis ſit ad concoquendum.

46. Τραγέλαφον.] Hoc eſt, hircocervum, ab hircina barba: idem ab equina juba hippelaphus a Philoſopho appellatur, lib. 2. hiſt. anim. cap. 5. pag. 162. Salmaſius in Solin. pag. 229. verum tragelaphum Lutetiæ a ſe viſum affirmat, quem *Hircum Barbariæ* nominabant ii, qui circumferebant. Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 597. Equicervum hunc ab Equicervo Germanorum, quem *Elend* ii appellant, diverſum eſſe admonet, ut ſane eſt. Solinus porro locum hunc tranſcribit iiſdem verbis, cap. 19. pag. 39.

47. *Juxta Phaſin.*] Et in Arabia, ut Diodorus eſt auctor, lib. 2. Bibl. pag. 134.

Sect. LI. 1. *Cervos Africa.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 33. pag. 981. poſt Herodot. lib. 4. Melpom. p. 286. Et tamen cervis ſocios refecit Æneas, apud Maronem, in conſpectu fere Carthaginis ipſius. Cervos Libycos laudat & Oppianus, lib. 2. Cyneget. v. 259. Sed poëtis credere intutum.

2. *Figura.*] Integram hanc de chamæleone narrationem, tum ab aliis accepit Plinius, tum vero in primis ab Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. pag. 205. & 206. A Plinio Solinus, c. 40. p. 71.

3. *Niſi crura.*] Satis integra fide Ariſtotelis verba reddidiſſe Plinius videtur. Μετεωρότερος δ' ἐστὶ τῇ ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστάσει, τῶν σαύρων· τὰς δὲ καμπὰς τῶν σκελῶν, καθάπερ οἱ σαῦροι ἔχει. *Excelſiore habitu eſt a terra, quam lacertus: inflexus crurum, ut illi.*

4. *Latera ventri.*] Planiora ſunt Ariſtotelica verba: Τὰ δὲ πλευρὰ κάτω καθήκει, συνάπτοντα πρὸς τὸ ὑπογάστριον, καθάπερ τοῖς ἰχθύσι. *Coſtæ demiſſiores* quam lacerto, *quæ ſub ventrem, ſicut in piſcibus, coëunt.*

5. *Simili modo eminet.*] Vide Notas & Emend. num. XCVIII.

6. *Suillo.*] Vide Notas & Emend. num. XCIX.

7. *Ceu crocodilo.*] Sed ſquamis tamen multo minoribus, lævioribuſque, quam crocodilo.

8. *Tenui.*] Hoc eſſe verum Pariſienſes Anatomici admonent, opere ſingu-

[9] nunquam eos operit: [10] nec pupillæ motu, ſed totius oculi [11] verſatione circumſpicit. Ipſe celſus hianti ſemper ore, ſolus animalium [12] nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aëris alimento: [13] circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior: mutat namque eum ſubinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque ſemper quemcumque proxime attingit, [14] præter rubrum candidumque. [15] Defuncto pallor eſt. Caro in capite & maxillis, & ad commiſſuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: [16] ſanguis in corde, & circa oculos tantum: [17] viſçera ſine ſplene. Hibernis menſibus latet, ut lacertæ.

LII. Mutat colores & Scytharum [1] tarandus, nec aliud ex iis

Notæ.

lari de chamæleone edito: aiunt enim ſe ſe oculos proxime contingere, in interiori parte, qua cerebrum adeunt.

9. *Nunquam eos.*] Nunquam totos operit: nam etſi prægrandes per ſe, & iidem cute obducti ſunt, tenue tamen foramen, locuſve in meditullio oculi ſitus, unde id animal cernit, nunquam ea cute obtegitur. *ὐδέποτε δ' τῷ δέρματι ἐπικαλύπτει τὗτο.*

10. *Nec pupillæ motu.*] Deprehenditur, inquit, in ceteris animalibus, immotis palpebris pupillæ motus: hoc motu pupillæ chamæleo caret, nec niſi totius oculi, cum ipſis ſimul palpebris, ſeu obtegente cute, circumſpicit, oculis etiam in orbem verſatis: *Στρέφει δ' τὺς ὀφθαλμὺς κύκλῳ*, &c.

11. *Verſatione.*] Ita M S S. omnes fere. Editi, *verſione.*

12. *Nec cibo.*] Falſum hoc, neque ab Ariſtotele proditum: etſi aliorum eruditorum animis hæc opinio dudum inſedit. Ælianus lib. 4. hiſt. animal. cap. 33. pugnare interdum cum ſerpente chamæleonem, cibi inopia, ex Alexandro Myndio teſtatum reliquit. Joan. Brodæus, lib. 6. Miſcellan. cap. 21. & Anatomici Pariſienſes, anno 1669. operis ſui pag. 33. linguam ei teſtantur ineſſe prælongam, in extrema parte glutinoſam, cujus repentino jaculatu, muſcas, culices, formicas, vermes, captet, attrahatque in os: aïuntque ea a ſe in ventriculo chamæleonis diſſecti eſſe reperta.

13. *Circa caprificos.*] Circa dies Caprificiales, ſeu Caniculares, quibus ſub Caprifico ſacra faciebant Vulcano: inde nomen. Vide Notas & Emend. num. C.

14. *Præter rubrum &c.*] Facit cum Ariſt. & Solino, locis citatis, Theophraſtus in fragmento, de animalibus quæ colorem mutant. Ælianus tamen lib. 2. hiſt. anim. cap. 14. & Anatomici Pariſienſes, album etiam colorem in eo animadverſum teſtantur.

15. *Defuncto.*] Ariſt. & Solinus, locis cit.

16. *Sanguis in corde.*] Ariſt. loc. cit. Pariſienſes tamen Anatomici, pag. 33. toto corpore ſanguinem eſſe fuſum aïunt.

17. *Viſcera ſine ſplene.*] Splenis veſtigium nullum vidiſſe ſe iidem Anatomici fatentur, pag. 23. Non eſſe conſpicuum potius, quam omnino deeſſe ſplenem, Ariſtotelis ſententia eſſe videtur, ſcribentis, *σπλῆνα δ' ὐδαμῦ ἔχει φανερόν.* *Viſcera* porro nunc interiora ſignificant, & quidquid ſub corio eſt: quo ſenſu Maro, *Et viſcera nudant.*

Sect. LII. 1. *Tarandus.*] Heſychio, *Τάρανδος, ζῶον ἐλάφῳ παραπλήσιον, cervi ſimile.* Tauro magnitudine & dorſo parem facit Ælianus, lib. 2. hiſtor. anim. cap. 16. *τὰ νῶτα παραπλήσιος ταύρῳ καὶ τὸ μέγεθος.* De tarando pariter ſcripſere, Auctor libri de Mirab. Auſcult. pag. 1152. Theophraſtus, de iis quæ colorem mutant. Phile, de propr. animal. pag. 102. Stephanus, pag. 203. &c. Vulgo, *le Ranger*, appellari in Germania, ab eruditis exiſtimatur,

quæ

quæ pilo veſtiuntur, niſi in Indiis [2] lycaon, cui jubata traditur cervix. [3] Nam thoës (luporum id genus eſt procerius longitudine, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu, venatu vivens, innocuum homini) [4] habitum, non colorem mutant, per hiemes hirti, æſtate nudi. [5] Tarando magnitudo, quæ bovi: caput majus cervino, nec abſimile: cornua ramoſa, ungulæ bifidæ, villus magnitudine urſorum. Sed cum libuit ſui coloris eſſe, aſini ſimilis eſt. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumque reddit, in quibus latet, metuens, ideoque raro capitur. [a] [6] Mirum eſſet habitum corpori tam multiplicem dari, mirabilius & villo.

LIII. [1] Hyſtrices generat India & Africa [2] ſpina contectas, ac herinaceorum genere: ſed hyſtrici longiores aculei, & cum intendit cutem, miſſiles. Ora urgentium [3] figit canum, & paulo longius ja- CAPUT XXXV.

INTERPRETATIO.

[a] *Mirum eſſet.*] Haberet ſatis magnam admirationem, tam diverſos colores cutem ſeu corpus mutare: at mirabilius villo tot colores dari.

NOTÆ.

2. *Lycaon.*] Vide Notas & Emendationes num. CI.

3. *Nam thoës.*] Accepta hæc ex Ariſtotele, lib. 6. hiſt. animal. cap. 35. pag. 785. Exploſa jampridem eorum ſententia eſt, qui thoas volunt eſſe lupos cervarios. Conſule ea de re, ſi vacat, Hermolaum in Plinianis notis, Aldrovandum, lib. 1. de quadrup. digit. cap. 3. pag. 90. alioſque. Thoas eſſe Papiones, tota Aſia frequentes, quos deſcribit Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 606. Bellonius item, lib. 2. Singular. cap. 108. qui parvos lupos appellat: idoneis argumentis probat Samuël Bochartus, parte 1. lib. 3. de animal. cap. 12. pag. 844. & ſeq.

4. *Habitum.*] Pellis, inquit, ornatum mutant, non ſolum villi aut pili colorem: nam æſtate glabri, piloſi ſunt hyeme, τοῦ μὲν θέρους λεῖοι γίνονται, τοῦ δὲ χειμῶνος, δασεῖς, inquit Philoſophus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 70. pag. 1156.

5. *Tarando.*] Totidem verbis Theophraſtus loc. cit. & Solinus, c. 30. p. 57.

6. *Mirum eſſet.*] Explanatior paulo Solini paraphraſis: *Hunc tarandum*, inquit, *affirmant habitum metu vertere, & cum deliteſcat, fieri aſſimilem cuicumque rei proximaverit . . . Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamæleontes. Sed & polypus, & chamæleon glabra ſunt, ut ſit pronius cutis lævitatem proximanti æmulari: in hoc novum eſt ac ſingulare, hirſutiam pili colorum vices facere.*

Sect. LIII. 1. *Hyſtrices.*] Totum hoc caput ex verbo tranſcripſit fere Solinus, cap. 30. pag. 57. Adi & Ælianum, lib. 1. hiſt. anim. cap. 31. & lib. 12. cap. 26. Græci Ὕστριχες ſcribunt: Forte ab ὗς *ſus*, & θρὶξ *pilus*, quod ſuis pilos habet. Elegans eſt Claudiani de hyſtrice carmen XLV. Hyſtricem Galli vocant *Porc-épic*, ſive ut quidam efferunt, *Por-épi*.

2. *Spina contectas.*] In M S S. *Spinea.* Forte, *ſpinea cute tectas.* Solinus: *ſpinis tergum hiſpida.* Salmaſius certe minus apte, *ſpinea cum tecta*: & *tectam* dici jubet pro tergoris tegmine.

3. *Figit.*] M S S quidam male *fugit.* Solinus: *Aſſiduis aculeorum nimbis canes vulnerat ingruentes.*

culatur. [4] Hibernis autem se mensibus condit: quæ natura multis, [5] & ante omnia ursis.

CAPUT XXXVI.

LIV. [1] Eorum coïtus [2] hiemis initio: [3] nec vulgari quadrupedum more, sed ambobus cubantibus complexisque. Deinde secessus in specus separatim, in quibus pariunt trigesimo die, [4] plurimum quinos. [5] Hi sunt candida informisque caro, paulo muribus major, sine oculis, sine pilo: ungues tantum prominent: hanc lambendo paulatim figurant. [6] Nec quidquam rarius, quam parientem videre ursam. [7] Ideo mares quadragenis diebus latent, [8] feminæ quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde constratos. [9] Primis diebus bis septenis tam gravi somno premuntur, ut ne vulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum veterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, [10] contraque capilli defluvium tenaces. Ab iis diebus [11] resident, ac [12] priorum pedum

NOTÆ.

4. *Hibernis.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 30. pag. 775. & lib. 8. cap. 22. pag. 937.

5. *Et ante omnia.*] Et ex his, inquit, præcipui sunt ursi. Sequuntur deinde mures, herinacei, &c.

Sect. LIV. 1. *Eorum coïtus.*] Ursorum. Ex Aristotele lib. 6. hist. c. 30. p. 773. Plinius hæc accepit: Ex Plinio Solinus, cap. 26. pag. 48. Vide quæ dicturi sumus lib. 10. sect. 83.

2. *Hiemis initio.*] Circa Idus Novembres. Vide Notas & Emendationes num. CII.

3. *Nec vulgari.*] Solinus paraphrastes: *Coëunt non itidem quo quadrupedes aliæ: sed apti amplexibus mutuis, velut humanis conjugationibus copulantur.*

4. *Plurimum quinos.*] Hoc est, cum plurimum, quinos. Arist. Τίκτει δὲ καὶ ἕν, καὶ δύο· τὰ δὲ πλεῖστα, πέντε.

5. *Hi sunt candida.*] *Candida* de suo Plinius addidit: Aristotelis sunt cetera omnia. Pervulgata hæc apud veteres opinio fuit, ursas parere massam rudem, membrisque indiscretis informem, quam postea lambendo figurarent perficerentque. Causa fabulæ fuisse hæc videtur: quod ursæ pariunt catulos suos, crassissimis secundinis involutos, qui vel sic contecti, carnis informis speciem præferunt. Has autem secundinas mater dentibus rumpere & avellere solet, fetumque suum a sordibus lambendo purgare, quod & aliis quoque animalibus in more est.

6. *Nec quidquam.*] Vide Notas & Emend. num. CIII.

7. *Ideo mares.*] Hæc Philosophi verba, lib. 8. hist. anim. cap. 22. pag. 938. Τὸ δ' ἐλάχιστον φωλεῖ περὶ τετταράκοντα ἡμέρας, de ursis maribus a Plinio recte intellecta esse, probat erudite Petavius, lib. 6. Var. Dissert. in Vranol. cap. 7. pag. 238.

8. *Feminæ quaternis.*] Solin. loc. cit. ipseque Aristoteles, ut dicturi sumus in Notis & Emend. num. CII.

9. *Primis diebus.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 22. pag. 938. & Solinus, cap. 26. pag. 48.

10. *Contraque capilli.*] Ea de re dicemus, lib. 28. sect. 46.

11. *Resident.*] Hoc est, non ut antea jacent, sed sedentium speciem præbent, in clunes ideo resident. Sic sect. seq. *Similiter resident in clunes.*

12. *Priorum pedum.*] Anteriorum. Oppianus lib. 2. Halieut. vers. 250. Ælianus lib. 6. hist. animal. cap. 3. ipsique nos ab iis qui vidêre, didicimus.

ſuctu vivunt. Fetus rigentes apprimendo pectori fovent, [a] non alio incubitu, [13] quam ad ova volucres. Mirum dictu, [14] credit Theophraſtus, per id tempus coctas quoque urſorum carnes, ſi aſſerventur, increſcere. [15] Cibi nulla tunc argumenta, nec niſi humoris minimum in alvo inveniri: [16] ſanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil ineſſe. Procedunt vere, ſed mares præpingues: cujus rei cauſa non prompta eſt: quippe nec ſomno quidem [17] ſaginatis, præter quatuordecim dies, [18] ut diximus. Exeuntes herbam quandam [19] aron nomine laxandis inteſtinis alioqui concretis devorant, [b] circaque ſurculos [20] dentium prædomantes ora. [21] Oculi eorum hebetantur: qua maxime cauſa [22] favos expetunt, ut convulneratum ab apibus os levet ſanguine gravedinem illam. Invalidiſſi-

INTERPRETATIO.

a *Non alio.*] Credas vel eo incubatu fovere catulos ſuos urſas, ut volucres ova.

b *Circaque ſurculos.*] Circa ſurculos arborum dentium extremitates *diuturna ceſſatione torpentes* excitant.

NOTÆ.

13. *Quam ad ova.*] Ita M S S. omnes: editi, *quam ova.* Solini paraphraſis: *Interdum ad pectora fovent, ut aſſiduo incubatu calfacta animalem trahant ſpiritum.*

14. *Credit Theophraſtus.*] Credit & Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 608. Id tamen nuſquam, quod quidem exſtet, de coctis carnibus prodidit Theophraſtus, ſed de adipe ſolum in vaſis condito, lib. de odoribus, pag. 196. quod & auctor libri de Mirab. Auſcult. pag. 1155. Λέγουσι δὲ καὶ τὸ τοῦ ἄρκτου στέαρ, ὅταν διαπεπηγὸς ᾖ διὰ τὸν χειμῶνα, καθ' ὃν αὐ χρόνον ἐκείνη φωλεύῃ, αὐξάνεσθαι, καὶ ὑπεραίρειν τὰ ἀγγεῖα ἐν οἷς ἂν ᾖ. *Vrſæ adipem aiunt hieme, quo tempore ſomno indulgent, frigore concretam excreſcere, ſupraque vaſa attolli, in quibus fuerat conditus.*

15. *Cibi nulla.*] Sic Theophraſti quoque magiſter Ariſtoteles, lib. 8. hiſt. 22. *Hoc*, inquit, *tempore nihil eos comedere patet: nuſquam enim exeunt: ac ſi forte capti fuerint, cum ventre inteſtina ſimul inania inveniuntur.* Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ φανερόν ἐστιν ὅτι οὐδὲν ἐσθίουσι· οὔτε γὰρ ἐξέρχονται· ὅταν δὲ ληφθῶσι, κενὰ φαίνονται ἥ τε κοιλία, καὶ τὰ ἔντερα.

16. *Sanguinis.*] Hoc iterum repetit idem lib. XI. ſect. 91. Theophraſti opus, unde hæc ſumpſit, intercidit. Auctores alios, qui id pariter tradiderint, adhuc deſideramus.

17. *Saginatis.*] Rectius *ſaginati.*

18. *Vt diximus.*] Proxime antea his verbis, *Primis diebus bis ſeptenis*, &c.

19. *Aron nomine.*] De ea dicemus lib. 24. ſect. 92. Vide Notas & Emend. num. CIV. Aron autem idcirco vorant, ut inteſtinum, quod nonnihil coaluerat, dum cibo dudum omni abſtinuere, abſiſtat ac dilatetur.

20. *Dentium prædomantes.*] Vide Notas & Emend. num. CV.

21. *Oculi eorum.*] Vide Notas & Emend. num. CVI.

22. *Favos expetunt.*] Solinus cap. 26. pag. 48. quanquam is cauſam, cur favos expetant, non attigit. Nempe, ut gravedine leventur ea, quam affert copia ſanguinis, quo tum maxime caput oppletum habent: emittitur autem is apibus os crebro pungentibus.

mum urso caput, [23] quod leoni fortissimum: ideo urgente vi, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto jaciuntur: [c] ac sæpe in arena [24] colapho infracto exanimantur. Cerebro veneficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumque in spectaculis capita cremant, [d] testato, quoniam potum in ursinam rabiem agat. Ingrediuntur [25] & bipedes. [e] [26] Arborem aversi derepunt. [27] Tauros, ex ore cornibusque eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio [28] stultitia solertior. [29] Annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala Coss. a. d. XIV. Calendas Octobr. Domitium Ahenobarbum Ædilem curulem ursos Numidicos centum, & totidem venatores Æthiopas in circo dedisse. Miror adjectum Numidicos fuisse, cum [30] in Africa ursum non gigni constet.

INTERPRETATIO.

[c] *Ac sæpe.*] Ac sæpe in theatro vel uno *impacto* colapho, fracto *capite* exanimantur.

[d] *Testato.*] Cum sit res maxime pervulgata, poto eo sanguine in ursinam rabiem *hominem* agi.

[e] *Arborem.*] Ex arbore aversi descendunt.

NOTÆ.

23. *Quod leoni fortissimum.*] Pollicaris calvariæ crassitudo in fronte est, ut docent Anatomici recentiores. Quam ob rem apud Theocritum Idyll. 25. caute admodum Hercules, non interemptum a se Nemeæum leonem ictu clavæ in caput inflictæ ait, sed consternatum modo: ipso deinde irruente manibus præfocatum.

24. *Colapho infracto.*] In theatro, inquit, sive Circo, sæpe colapho, id est, pugno, visi sunt ursi contuso perfractoque capite exanimati.

25. *Et bipedes.*] Vide Notas & Emend. num. CVII.

26. *Arborem aversi.*] Hoc est, non proni, sed posterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis sustentantes, ne ruant, ducunt se deorsum de arbore, ut verbis Plautinis utar, in Aulul. act. 4. sc. 8. Sic præeuntibus clunibus, quasi retrogradi, descendunt ab arbore: atque in hoc quoque hominem imitantur, præter aliorum quadrupedum morem. Plinius lib. XI. sect. 34. de scarabæis: *E fimo ingentes pilas aversi volutant.*

27. *Tauros.*] Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 9. Solini paraphrasis, cap. 26. pag. 48. *Si quando tauros adoriuntur, sciunt quibus potissimum partibus immorentur, nec aliud quam cornua aut nares petunt: cornua, ut pondere defatigentur: nares, ut acrior dolor sit in loco teneriore.*

28. *Stultitia.*] Nulli major in vasta tardaque mole solertia. An legi commode posset, *astutia solertior?*

29. *Annalibus.*] Solinus hæc iisdem verbis, loc. cit. De his Coss. dictum est lib. 7. sect. 27. De Ahenobarbo dicemus lib. 17. sect. 1.

30. *In Africa ursum.*] Ita rursus ipse testatur cap. 58. Et est sane verissimum: Tota Libya, ne in Atlante quidem, ubi nix, frigusque perpetuum, nulli gignuntur ursi: quanquam gigni veteres permulti scriptis prodiderunt. Ex commutatione vocis Λιγυκοὶ in Λιβυκοὶ forte natus error, de ursis Libycis, sive Numidicis, cum revera Ligyci sive Ligustici essent. Ursos vero Domitii Ahenobarbi Numidicos, meros fuisse leones, viri docti asseverant, inter quos

LV. [1] Conduntur hieme & Pontici mures, hi duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum, auctores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur [2] & Alpini, quibus magnitudo [3] melium est: sed hi pabulo ante in specus convecto, cum quidam narrent, alternos marem ac feminam, supra se complexo fasce herbæ, supinos, cauda mordicus apprehensa, invicem detrahi ad specum: ideoque illo tempore detrito esse dorso. [4] Sunt his pares & in Ægypto: [5] similiterque resident in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusque, ut manibus utuntur.

CAPUT XXXVII.

LVI. [1] Præparant hiemi & herinacei cibos: ac volutati supra [2] jacentia poma affixa spinis, [3] unum amplius tenentes ore, portant in cavas arbores. [4] Iidem mutationem Aquilonis in Austrum, con-

NOTÆ.

Lipsius, Vossiusque. Romani scilicet priscæ illius ac simplicis antiquitatis, elephantos, Boves Lucas vocarunt: camelopardalim, ovem feram, ut superius ipse Plinius animadvertit, sect. 6. & 27. Pantheras, mures Africanos, apud Comicum vatem in Pœnulo, act. 5. sc. 2. v. 51. Sic & leones, ursos Numidicos.

Sect. LV. 1. *Conduntur.*] Acceptum hoc ex Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 22. pag. 939. Pontici mures *hermines* Gallis vocantur. Sed est & aliud genus quo Sacerdotes ordinarii in templis utuntur, neque est totum candidum, sed ventre tantum, dorso fusco. Veneti vocant Varium: Galli *Menuver.* Ita fere Scaliger in lib. 8. Arist. cap. 22. pag. 940.

2. *Et Alpini.*] Vulgo *Marmonts* vocant. De his Aldrov. lib. 2. de quadrup. pag. 445.

3. *Melium.*] Sive *Melis*, ut Turnebus legit, lib. 24. Adverſ. cap. 19. pag. 892. De melibus dicetur, sect. 58.

4. *Sunt his pares.*] Magnitudine scilicet. Hæc Plinius ex Theophr. libro, *De animalibus quæ repente apparent*, pag. 474. aut ex Arist. lib. 6. hist. anim. cap. ult. pag. 788. ex quo & Ælianus accepit, lib. 15. hist. animal. cap. 26. Hos mures Ægyptios putat Gesnerus esse quos vulgus Sciuros Africanos appellat.

5. *Similiterque.*] Hoc est, perinde atque Alpini, de quibus est dictum proxime Plinius lib. 10. sect. 85. *Ægyptiis muribus durus pilus, sicut herinaceis: iidem bipedes ambulant, ceu Alpini.*

Sect. LVI. 1. *Præparant.*] Ælianus lib. 3. hist. anim. cap. 10. Herinaceus Gallis *Vn hérisson.*

2. *Jacentia poma.*] Ælianus, ficus ad siccandum expositas, τῶν ἰσχάδων &c. Sed & de ficu pomum dicitur, ut suo loco monebimus.

3. *Vnum amplius.*] Præter poma spinis affixa, unum præterea ore deferunt. Vide Notas & Emend. num. CVIII.

4. *Iidem mutationem.*] Aquilonis scilicet & Austri, ut Aristoteles scripsit, lib. 9. hist. anim. cap. 9. pag. 1026. βορέων καὶ νότων. Cujus mentem multo felicius Plutarchus expressit, lib. de solert. animal. pag. 972. & Basilius, homil. 9. in Hexaëm. pag. 115. Festiva simplicitate Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 252. *Hericii, inquit, præsentire dicuntur ventos Aquilonares & Austrinos: quoniam ante hos ingrediuntur cavernas, & obstruunt os cavernæ versus partem unde venit ventus; timentes lædi a vento. Cujus signum est, quod quidam civium Constantinopolitanorum fertur habuisse hericium, cujus absconsiones & proditiones ipse solus intellexit, & per illum prædixit ventos nautis, & factus est dives.* De sciuris idem narrat Plinius sect. 58.

dentes se in cubile præsagiunt. [5] Ubi vero sensere venantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, [a] qua raram & innocuam habent lanuginem, [6] convolvuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione vero, [7] urinam ex se reddunt tabificam, tergori suo spinisque noxiam, [8] propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina venari, ars est. [9] Et tum præcipua dos tergori, alias corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si vivat subtractus fuga: ob id non nisi in novissima spe maleficio eo perfunditur: quippe & ipsi odere suum veneficium, ita parcentes sibi, terminumque supremum opperientes, ut ferme ante captivitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resolvitur [b] pila: apprehensusque pede altero e posterioribus, suspendio ac fame necatur: aliter non est occidere, & tergori parcere. Ipsum animal, [10] non ut remur plerique, vitæ hominum supervacuum est: [11] si non sint illi aculei, frustra vellerum mollitie in pecude mortalibus data: Hac cute expoliuntur vestes. Magnum fraus & ibi lucrum [12] monopolio invenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloque non principe adito querimoniis provincialibus.

Caput XXXVIII. LVII. Urinæ & e duobus aliis animalibus ratio mira est. [1] Leontophonon accipimus vocari parvum, nec aliubi nascens, quam ubi

Interpretatio.

[a] *Qua raram.*] Qua parte raros habent pilos, & aculeorum expertes.

[b] *Pila.*] Herinaceus in pilam convolutus.

Notæ.

5. *Vbi vero.*] Ælianus lib. 6. hist. animal. cap. 54. Phile, de propr. animal. cap. de herinaceo, pag. 108.

6. *Convolvuntur.*] Ita libri omnes M S S. editique ante Dalecampium, qui *confluunt*, de suo maluit.

7. *Vrinam ex se.*] Theophr. in fragmento, *De animalibus quæ invident*, p. 475. Ælianus l. 4. hist. anim. c. 17.

8. *Propter hoc.*] Tergoris causa, seu corii. Ἐχῖνος ἐνεχεῖ τῷ δέρματι, ἢ διαφθείρει Theophrast.

9. *Et tum.*] Ita M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Editi male, *Et cum.*

10. *Non ut remur.*] Vide Notas & Emend. num. C I X.

11. *Si non sint illi aculei.*] Quibus panni poliantur.

12. *Monopolio.*] Ex herinaceorum monopolio: cum ditiores mercatores ea sibi coria coëmerent, & foro intercepto apud se haberent, caritatemque per fraudem inferrent annonæ, cum tenuiores non paterentur in usum commodumque suum similiter mercari. Exstat in Codice, lib. 4. tit. 59. de monopoliis, simile Zenonis edictum: *Jubemus*, inquit, *ne quis cujuscumque vestis, vel piscis, vel pectinum forte, aut echini . . . . monopolium audeat exercere.* Ubi pectinem, & echinum nomina piscium esse, perperam Gothofredus, aliique interpretes existimarunt.

Sect. LVII. 1. *Leontophonon.*] Λεοντοφόνον, quasi leonicidam dixeris. Refert hæc quoque Solinus, cap. 27. pag. 50. & Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1166. ubi in Syria vivere id animal prodit.

leo gignitur : [2] quo gustato tanta illa vis, ac ceteris quadrupedum imperitans, illico exspiret. [3] Ergo corpus ejus adustum aspergunt aliis carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantque [4] etiam cinere. Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, visumque frangit, & citra morsum exanimat. [5] Ille contra urinam spargit, prudens hanc quoque leoni exitialem.

[6] Lyncum humor ita redditus, [7] ubi gignuntur, glaciatur arescitve in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas, atque ob id [a] succino a plerisque ita generari prodito. [8] Novere hoc, sciuntque lynces, & invidentes urinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa.

INTERPRETATIO.

a *Succino .... prodito.*] Succinum .... proditur.

NOTÆ.

2. *Quo gustato.*] Ælianus, lib. 4. histor. anim. cap. 18. Vide Notas & Emend. num. CX.

3. *Ergo corpus.*] Leontophoni videlicet. Vide Auctores supra memoratos.

4. *Etiam cinere.*] Exusto, ut dictum est, corpore, & asperso aliis carnibus. Ita M S S. omnes, quorum securus nimis Salmasius, pag. 328. in Solin. legit, *etiam in hora*, quod est hoc loco ψυχρότατον.

5. *Ille.*] Λεοντοφόνος scilicet. Καλοῦσι, inquit auctor libri de Mirab. Auscult. προσουρεῖν τὸν λέοντα τοῦτο τὸ ζῷον. Plinius supra sect. 49. *Ob ea se peti prudens.*

6. *Lyncum.*] Solinus, cap. 2. pag. 15. ex Plinio : Plinius ex Theophr. lib. περὶ λίθων. Hac de re iterum lib. 37. cap. 2. Meminit & Sextus Platon. lib. 1. Pyrrh. hypot. cap. 14. p. 17. & Phile l. de propr. anim. p. 109.

7. *Ubi gignuntur.*] In Æthiopia, Indiave, ut diximus sect. 30. Ovidius lib. 15. Metamorph. vers. 413.

Victa racemifero Lyncas dedit India Bacche :
E quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto.

Vide Notas & Emendationes num. CXI.

8. *Novere hoc.*] Theophr. in fragm. *De animalibus quæ invident.* Auctor libri Mirab. Auscult. pag. 1156. Ælian. lib. 4. hist. anim. cap. 17. Carmine id Marbodeus expressit, lib. de lapid. pret. cap. 41. fol. 40.

Vertitur in lapidem, qui stillat ab inguine lyncis :
Lyncurium dicunt : lapis est tamen hic pretiosus.
Nam credunt ipsas hoc præsentiscere lynces,
Quæ mox egressum properant operire liquorem,
Desuper accumulant congestæ pondus arenæ,
Scilicet invidia, ne nostros cedat in usus.
Electro similem Theophrastus habere colorem
Hunc ait, & simili paleas adducere pacto.

Similius vero nihilominus videtur, fieri id natura magistra, ne lotii odor prætereuntes, quibus insidiatur, abigat : qua ratione feles, domesticum animal, stercus pulvere contegunt.

LVIII. Alia ſolertia in metu [1] melibus : [b] [2] ſufflatæ cutis diſtentu ictus hominum & morſus canum arcent. Provident tempeſtatem [3] & ſciuri : obturatiſque, qua ſpiraturus eſt ventus, cavernis, ex alia parte aperiunt fores : [4] de cetero ipſis villoſior cauda pro tegumento eſt. Ergo in hiemes [5] aliis proviſum pabulum, [6] aliis pro cibo ſomnus.

CAPUT XXIX.

LIX. [1] Serpentium vipera ſola terra dicitur condi : ceteræ arborum aut ſaxorum cavis. Et alias vel annua fame durant, [a] algore modo dempto. Omnia ſeceſſus tempore veneno orba dormiunt. [2] Simili modo & [3] cochleæ. Illæ quidem iterum & æſtatibus, ad-

INTERPRETATIO.

[b] *Sufflatæ.*] Inflata cute, atque ita diſtenta, ut neque hominum ictus, nec morſus canum nocere queat.

[a] *Algore.*] Hieme excepta.

NOTÆ.

Sect. LVIII. 1. *Melibus.*] Meles, animal ſomniculoſum. Terra conditur, ut vulpes, vineas populatur. Taſſum vocat Italia, Vaſconia *Taiſſon* : Francia, *Blereau*. Dentibus pugnaciſſimum, horrido pilo, invicto pluviis. Addunt ruſtici eos ad anum tot habere foramina, quot annos nati ſunt. Nec quidquam Salmaſium moror, qui a ceteris omnibus, ut fere ſolet, diffidens, pag. 1009. in Solin. melem veterum eſſe quam vulgus *Fouïnam* vocat, conatur ex Varrone adſtruere. Geſnero magis aſſentior, & Scaligero in Comment. ad lib. 2. Ariſt. de hiſt. anim. pag. 260. aliiſque univerſis, qui ſunt in eo argumento cum laude verſati.

2. *Sufflatæ cutis diſtentu.*] Ut rana illa apud Phædrum, lib. 1. quæ *rugoſam inflavit pellem* : & mox *rurſus intendit cutem*. Plautus in Bacchid. act. 4. ſc. 2. verſ. 21.

Sufflatus ille huc veniet. P 1. *Diruptum velim.*

3. *Et ſciuri.*] Joach. Camerarius, in auctario Manuëlis Philes, pag. 172. de ſciuro :

Οὐρᾷ πτερωτὸν, μαντικόν τε ζῴδιον,
Πρὸς τὴν ἀήτων τὰς ὀπὰς κλείσαν πνοάς.
Caudaque pennatum, & futurorum ſagax,
Euri procellam adverſus obdens oſtia.

4. *De cetero.*] Defendunt ſe in cavernis, inquit, a procellis ventiſque, qua ratione dictum eſt : alioqui, hoc eſt, extra cavernas, villoſæ caudæ tegmine ſe tutantur : & inde nomen ἀπὸ τῆς σκιᾶς, umbra, & οὐρᾶ cauda. Gallis, *un écureüil.*

5. *Aliis proviſum.*] Ut Alpinis muribus, & herinaceis, de quibus cap. ſup.

6. *Aliis pro cibo.*] Urſis, videlicet, qui veterno pingueſcunt, ut dictum eſt ſect. 54. Palam fit ex eo loco non fuiſſe ab auctore ipſo diſtributum in capita opus, ſed perpetuo quaſi contextu ductam hiſtoriam.

Sect. LIX. 1. *Serpentium vipera.*] Vide Notas & Emendationes num. CXII.

2. *Simili modo &c.*] Subintellige, latent : neque hieme ſolum, ſed etiam æſtate : ut Plinio quidem Plautus omnino concinit, Capt. act. 1. ſc. 1. verſ. 12.

Quaſi cum caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo ſibi ſucco vivunt, ros ſi non cadit.

3. *Cochleæ.*] Gallis, *Eſcargots*. Ariſtoteli, lib. 8. hiſtor. anim. cap. 17. pag. 927. unde hæc emanarunt, οἱ χερσαῖοι κοχλίαι, ἔχοντες ἐπιπολῆς ἐπικάλυμμα.

hærentes

hærentes maxime ſaxis: [b] aut etiam injuria reſupinatæ avulſæque, non tamen exeuntes. In Balearibus vero inſulis cavaticæ appellatæ, non prorepunt e cavis terræ: neque herba vivunt, ſed uvæ modo inter ſe cohærent. [4] Eſt & aliud genus minus vulgare, adhærente operculo ejuſdem teſtæ ſe operiens: obrutæ terra ſemper hæ, & circa maritimas tantum Alpes quondam effoſſæ, cœpere jam erui & [5] in Veliterno. Omnium tamen laudatiſſimæ in Aſtypalæa inſula.

LX. Lacertæ, inimiciſſimum genus cochleis, negantur [1] ſemeſtrem vitam excedere. [2] Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ vero [3] Nyſa monte, XXIV. in longitudinem pedum, colore fulvi, aut punicei, aut cærulei.

LXI. Ex his quoque animalibus, quæ nobiſcum degunt, multa ſunt cognitu digna: fideliſſimumque ante omnia homini canis, atque equus. Pugnaſſe adverſus latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis a corpore non receſſiſſe, volucres & feras abigentem. [1] Ab alio in Epiro agnitum [2] in conventu percuſſorem domini, laniatuque, & latratu coactum fateri ſcelus. [3] Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati contra reſiſtentes. [4] Propter bella Colophonii, itemque Caſtabalenſes, cohortes canum

Cap. XL.

Interpretatio.

b *Aut etiam.*] Aut etiam ſi vi reſupinentur & avellantur, non tamen exeunt e teſta ſua.

Notæ.

4. *Eſt & aliud genus.*] Cochlearum.

5. *In Veliterno.*] Prope Velitras Italiæ oppidum, de quo lib. 3. ſect. 9. Sed magis placet lectio Reg. 1. & 2. cod. *In Literno*, quod oppidum eſt Campaniæ maritimum, Scipionis Africani majoris exilio nobile, ut ait Strabo, lib. 5. pag. 243.

Sect. LX. 1. *Semeſtrem.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 29. pag. 635. Lacerti, *Lézards.*

2. *Lacerti Arabiæ.*] Μείζυς πηχυαίων cubito majores hos eſſe Philoſophus prodidit, lib. 8. hiſtor. anim. cap. 33. pag. 984.

3. *Nyſa monte.*] Vide Notas & Emend. num. CXIII.

Sect. LXI. 1. *Ab alio in Epiro.*] Hæc Solinus ex Plinio, cap. 15. pag. 34. Huc reſpexit Petrus Quiqueranus Epiſc. Senec. lib. 2. de laud. Provinc. fol. 33. *Nihil hic, inquit, canis ille Plinianus, qui in Epiro percuſſorem domini verbis quibus licuit reum facit. Alioqui tale aliquid, aliquantoque ſplendidius, nimirum duello ipſo cum ſicario inito in Gallia accidit, non adeo multi ſunt anni, fidejubente pictura, quam continuo, exque eventu rei exaratam, ad hunc diem conſpici audio in arce oppidi, cui nomen Montargis.* Canem hunc Epirotam, de quo Plinius, Pyrrhi Regis fuiſſe, auctor eſt Tzetzes, Chiliad. 4. hiſt. 131. verſ. 211.

2. *In conventu.*] Solinus, *in cœtu.*

3. *Garamantum.*] Solinus loc. cit.

4. *Propter bella.*] Solinus hæc quoque loco cit. Eadem Pollux refert de Magnetibus juxta Mæandrum poſitis, lib. 5. cap. 5. pag. 236. De Hyrcanis & Magneſiis, Ælianus lib. 7. hiſt. anim. cap. 38. De Gallis ipſis Strabo lib. 4. pag. 200.

habuere: hæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes: hæc erant fideliſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga. Canes defendêre [5] Cimbris cæſis domus eorum plauſtris impoſitas. [6] Canis Iaſone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaque conſumptus eſt. Is vero, cui nomen Hyrcani reddidit [7] Duris, accenſo [8] regis Lyſimachi rogo, injecit ſe flammæ: ſimiliterque Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum [9] Gelonis tyranni canem Philiſtus. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis, uxore ejus [10] Conſingi lacerata, propter laſciviorem cum marito jocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui [11] Caſcellium jus civile docuit, aſturcone e ſuburbano redeuntem, cum adveſperaviſſet, canis a graſſatore defendit. [12] Item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppreſſum: nec prius ille vulneratus eſt, quam cane interempto. Sed ſuper omnia in noſtro ævo actis populi Romani teſtatum, [13] Appio Junio & P. Silio Coſſ. cum animadverteretur [14] ex cauſa Neronis Germanici filii, in [15] Titium Sabinum, & ſervitia ejus, unius ex his canem nec a carcere abigi potuiſſe, nec a corpore receſſiſſe, abjecti [16] in gradibus Gemitoriis, mœſtos edentem ululatus, magna populi Romani corona: ex quæ cum quidam ei cibum objeciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatavit

NOTÆ.

5. *Cimbris cæſis.*] In Cimbrorum clade illa, inquit, domicilia eorum, quæ plauſtris, uti gentis ejus mos eſt, ferebantur, canes itidem defenderunt.

6. *Canis Iaſone.*] Solinus loc. cit.

7. *Duris.*] Hiſtoricus, de quo nos egimus in auctorum indice.

8. *Regis Lyſimachi.*] Meminit Solinus, loc. cit. Ælianus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 25. Hyrcani nomen fuiſſe ei cani, teſtatur quoque Plutarchus, lib. de ſolert. anim. pag. 970.

9. *Gelonis.*] De cane Gelonis Syracuſiorum tyranni, Tzetzes Chiliad. 4. v. 266. Ælianus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 62. & lib. 1. Var. hiſt. cap. 13.

10. *Conſingi.*] Vide Notas & Emend. num. CXIV.

11. *Caſcellium.*] Vide Notas & Emendationes num. CXV.

12. *Item Cælium.*] Refert hoc ipſum Plutarchus, lib. de ſolert. anim. pag. 969. tacito tamen Senatoris nomine, quem Ælianus lib. 7. hiſt. anim. cap. 10. Κέλβον vocat, fortaſſe pro Καίλιον.

13. *Appio Junio.*] Urbis anno DCCLXXXI. Tiberii, XV. Id quoque recitat Solinus ex Plinio, cap. 15. pag. 34.

14. *Ex cauſa Neronis.*] Cum Neronem & Druſum, Germanici liberos, Senatus, Tiberio criminante, hoſtes judicavit, ut ſcribit Tranquillus in Caligula, cap. 7. pag. 55. & in Tiberio, cap. 54. pag. 49.

15. *Titium Sabinum.*] Vide Notas & Emend. num. CXVI.

16. *In Gradibus Gemitoriis.*] Ita conſtanter MSS. omnes, etſi in editis *Gemoniis* legitur, quod perinde eſſe mihi nunc videtur. Gemonii enim dicti ſunt gradus, vel ſcalæ Gemoniæ, quod locus eſſet gemitus & calamitatum: non ab auctore Gemonio, ut quidam fabulantur. Erant eæ in Regione Urbis XIII. P. Victore teſte. Locus fuit, quo corpora noxiorum, in carcere necatorum, unco per dedecus tracta, abjiciebantur. Ipſum porro Titium Sabinum, in Gemonias ſcalas abjectum, ſcribit Dio, lib. 58. pag. 621. Non ipſi Titio, ſed uni ex ſervitiis ejus pariter in eas abjecto, exhibitum a cane obſequium Plinius refert: aut cum *unius ex his* aït Titium ipſum ſervitiaque complectitur.

idem cadaver in Tiberim abjecti sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem.

[17] Soli dominum novere: [18] & ignotum quoque, si repente veniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt. Itinera, quamvis longa, meminere. Nec ulli præter hominem memoria major. Impetus eorum & sævitia mitigatur ab homine considente humi.

Plurima alia in his quoque vita invenit. [19] Sed in venatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram [20] inquisitorem loro trahens: qua visa quam silens [21] & occulta, quam significans demonstratio est, cauda primum, [22] deinde rostro? Ergo etiam senecta fessos, cæcosque, ac debiles sinu ferunt, ventos & odorem captantes, [23] prodentesque rostro cubilia. [24] E tigribus eos Indi volunt concipi: & ob id in silvis coïtus tempore alligant feminas. [25] Primo & secundo fetu nimis feroces putant

NOTÆ.

17. *Soli dominum.*] Columella, lib. 7. cap. 12. pag. 274. & Cicero lib. 2. de Nat. Deor. pag. 114. multa præclare in eam sententiam.

18. *Et ignotum.*] Vel, alienis vestibus dissimulatum dominum norunt, quod de Ulyssis cane legitur apud Homerum: Vel, ignotum externumque hominem, etsi improvisus adsit, distinguere statim norunt a domesticis, ac internoscere odio, latratuque canes. *Canum*, inquit Cicero, *tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, tantumque odium in externos, &c.*

19. *Sed in venatu.*] M S S. *in venatus.*

20. *Inquisitorem.*] Venatorem.

21. *Et occulta.*] Fractæ ad summum vocis elisione testatus sua gaudia, dum ut Ennius eleganter,

Animusque in pectore latrat,
Lustrum si forte ex nare sagaci, Sensit.

Lucanus lib. 4. v. 440.

Venator tenet ora levis clamosa Molossi,
Spartanos, Cretasque ligat: nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, & præda nescit latrare reperta,
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.

Ἰχνευτικὴν describit, quæ canum silentio peragenda est: non πολεμικὴν, quæ latratu. Vide Notas & Emendationes num. CXVII.

22. *Deinde rostro.*] Gratius in Cynegetico, v. 237.

Aut effecta levi testatur gaudia cauda,
Aut ipsa infodiens uncis vestigia plantis
Mandit humum, celsasve apprensat naribus auras.

23. *Prodentesque.*] Eadem sententia, Reg. 1. 2. Chiffl. & Paris. *protendentesque rostra ad cubilia.*

24. *E tigribus.*] Arist. l. 8. hist. anim. cap. 33. pag. 786. Diodorus lib. 17. Bibl. pag. 561. Solinus, cap. 15. pag. 34. aliique.

25. *Primo &c.*] Lucem affert huic loco Ælianus lib. 8. hist. anim. cap. 1. dum ex Indicarum rerum scriptoribus ait, canem Indicam ex tigride primum tigrim parere: qui deinde cum cane femina mixtus tigrim iterum procreat: at tertius demum fetus degenerans, canem. Non Indis solum, sed & Hyrcanis hunc esse morem Gratius declarat, in Cyneg. v. 161.

Sed non Hyrcanæ satis est vehementia genti

gigni : tertio demum educant. [26] Hoc idem e lupis Galli, quorum greges suum quisque [27] ductorem e canibus & ducem habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Namque inter se exercent etiam magisteria. [28] Certum est juxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum aviditati occasionem præbeant. [29] Indiam petenti Alexandro Magno, [30] rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unum : cujus specie delectatus jussit ursos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili jacente eo. Qua segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, eum interimi jussit. Nunciavit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, sed in leone, elephantove. Duos sibi fuisse : hoc interempto, præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum jussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu [31] intonuit : [a] [32] moxque increvit as-

INTERPRETATIO.

[a] *Moxque.*] Moxque increvere animi.

NOTÆ.

Tanta : suis petiêre ultro fera semina silvis.
Dat Venus accessus, & blando fœdere jungit.
Tunc & mansuetis tuto ferus errat adulter
In stabulis, ultroque gravis succedere tigrim
Ausa canis, majore tulit de sanguine fetum.

26. *Hoc idem e lupis.*] Procreantur, inquit, e lupis quoque canes in Gallia, sicuti apud Indos e tigribus. Aristoteles loc. cit. Cyrenensium, non Gallorum esse hujuscemodi canum genus, docet. Sunt qui legant, *Hoc idem e lupis alii. Gallicorum greges*, canum scilicet, male : etsi in Reg. 2. cod. legitur, *Gallicorum greges.* De Gallicorum canum præstantia supra ceteros finitimarum gentium, etsi Britanni corporum robore & audacia hoc ævo, Corsici astu & dexteritate pugnandi vincere vulgo credantur, vide Petrum Quiqueranum, lib. 2. de laud. Provinc. fol. 33. De cane porro hujuscemodi, non e cane femina, & lupo, sed ex mare & lupa genito, carmen exstat medio ævo in Galliis scriptum, apud Janum Ulitium, in Cyneget. Gratii, pag. 203.

27. *Ductorem.*] Ductorem itineris, pugnæ ac venationis ducem. Ita vulgo fieri & in Narbonensi Provincia notat ad hunc locum Dalecampius. Vide Notas & Emend. num. CXVIII.

28. *Certum est.*] Ælianus lib. 6. hist. anim. cap. 53. & lib. 1. Var. hist. cap. 4. Solinus item cap. 15. pag. 34. Phædrus, lib. 1. Fab.

Canes currentes bibere in Nilo flumine,
A crocodilis ne rapiantur, traditum est :
Igitur quum currens bibere cœpisset canis,
Sic crocodilus : Quamlibet lambe otio,
Accede, pota leniter, & noli dolos,
Inquit, vereri. At ille : Facerem me hercule,
Nisi esse scirem carnis te cupidum meæ.

29. *Indiam petenti.*] Diodorus, lib. 17. Bibl. pag. 561. Strabo, lib. 15. pag. 700. Plutarchus, lib. de solert. anim. p. 197. Ælianus, lib. 8. hist. anim. cap. 1. Solinus, cap. 15. p. 34. aliique.

30. *Rex Albaniæ.*] Vide Notas & Emendationes num. CXIX.

31. *Intonuit.*] Alii *insonuit.* Solinus, de canibus Albanis, *Terrificis latratibus ultra rugitus insonantes.*

32. *Moxque increvit.*] Vide Notas & Emend. num. CXX.

sultans, contraque belluam exsurgens hinc & illinc, artifici dimicatione, qua maxime opus esset, infestans atque evitans, donec assidua rotatam vertigine afflixit, ad casum ejus tellure concussa.

LXII. [1] Canum generi bis anno partus. [2] Justa ad pariendum annua ætas. [3] Gerunt uterum sexagenis diebus. [4] Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem visum accipiunt: non tamen unquam ultra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo: Idemque in singulos adjici, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea, quæ femina sit ex primipara genita, [5] faunos cerni. Optimus in fetu qui novissimus cernere incipit, aut quem primum fert in cubile [a] feta.

LXIII. Rabies canum Sirio ardente [1] homini pestifera, ut diximus, ita morsis [2] letali aquæ metu. Quapropter obviam itur [3] per XXX. eos dies, gallinaceo maxime fimo immixto canum cibis: aut si prævenerit morbus, veratro.

CAPUT XLII.

A morsu vero unicum remedium oraculo quodam [4] nuper repertum, radix silvestris rosæ, quæ cynorrhodos appellatur. [5] Columella

INTERPRETATIO.

[a] *Feta.*] Quæ peperit.

NOTÆ.

Sect. LXII. 1. *Canum generi.*] Vide Notas & Emend. num. CXXI.

2. *Justa ad.*] Arist. lib. 5. hist. animal. cap. 13. pag. 561.

3. *Gerunt uterum.*] Ita Reg. 1. Paris. &c. Sic Columella, de vaccis, lib. 6. de re rust. cap. 24. pag. 231. *Decem mensibus ventrem perferunt.* Et hæc quoque Plinius ex Arist. loc. cit.

4. *Gignunt cæcos.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 20. pag. 736. & 737.

5. *Faunos.*] Passim vagantes & in se irruentes formas: quales quæ Ephialtæ vocantur. Plinius, lib. 25. sect. 10. de Pæonia: *Hæc medetur & Faunorum in quiete ludibriis.* Vide quæ ibi dicturi sumus. Tamen in MSS. Reg. 1. & Paris. *Clunos.* In Reg. 2. *Flunos.*

Sect. LXIII. 1. *Homini pestifera.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 27. pag. 965. ubi quæ rabiosi canes momorderint, agi pariter in rabiem scripsit, unum excepit hominem πλὴν ἀνθρώπου. Id quod experientiæ pugnat ipsi: Nam & is rabit, & mordet, & interit: & qui ab eo morsi sunt, eundem morbum contrahunt. Canum rabiem homini esse pestiferam dictum est supra, lib. 7. sect. 13.

2. *Letali aquæ metu.*] Celsus lib. 5. cap. 7. de canis rabiosi morsu: *Solet*, inquit, *ex eo vulnere, ubi parum occursum est, aquæ timor nasci: ὑδροφοβίαν Græci appellant: Miserrimum genus morbi, in quo simul æger, & siti, & aquæ metu cruciatur: quo oppressis in angusto spes est: Sed unicum tamen remedium est, nec opinantem in piscinam non ante ei provisam projicere, &c.*

3. *Per XXX. eos.*] De Canicularium dierum numero, quantum veteres dissident Calendariographi, aliis XXX. aliis XXXIV. aliis XL. aliis etiam plures statuentibus, vide apud Kepplerum, lib. 3. Epitomes Astron. Copern. p. 395.

4. *Nuper repertum.*] Narratur historia prolixiori oratione, lib. 25. sect. 6.

5. *Columella.*] Locus est lib. 7. cap. 12. pag. 277. *Catulorum caudas, post diem*

auctor est, si quadragesimo die, quam sit natus, castretur morsu cauda, summusque ejus articulus auferatur, [a] sequenti nervo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. [6] Canem locutum, in prodigiis (quod equidem adnotaverim) accepimus: & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius.

CAPUT XLII. LXIV. [1] Eidem Alexandro & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum vocarunt, sive ab aspectu torvo, sive ab insigni taurini capitis, armo impressi. [2] Tredecim talentis ferunt ex Philonici Pharsalii grege emptum, [a] etiam tum puero capto ejus decore. [3] Neminem hic alium, quam Alexandrum, regio instratus ornatu, recepit in sedem, alios [4] passim recipiens. Idem in præliis memoratæ cujusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexandrum non passus: multa præterea ejusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exsequias: [5] urbemque tumulo circumdedit nomine ejus. [6] Nec Cæsaris Dictatoris quemquam alium recepisse dorso equus traditur: idemque [7] humanis similes pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris Genitricis ædem. Fecit &

INTERPRETATIO.

[a] *Sequenti nervo.*] Nervo qui sequitur articulum demorsum, exempto.

[a] *Etiam tum puero.*] Alexandro tum puero.

NOTÆ.

X L. quam sint editi, sic castrare conveniet. Nervus est, qui per articulos spinæ prorepit usque ad ultimam partem caudæ. Is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto, neque in longitudinem cauda fœdum capit incrementum: & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur, letifer morbus huic generi.

6. *Canem locutum.*] Refert Julius Obsequens, cap. 103. pag. 54. C. Mario, C. Flacco Coss. Arimini canem locutum.

Sect. LXIV. 1. *Eidem Alexandro.*] Hæc quoque Solinus, cap. 45. pag. 73. aliique, ex Plinio.

2. *Tredecim talentis.*] Atticis videlicet, quorum singula sex denariûm millia complectuntur: Gallicas libras 2400. Itaque talenta tredecim Gallicæ monetæ libras efficiunt 27200. Vide Notas & Emendationes num. CXXII.

3. *Neminem hic.*] Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 970. Solinus, cap. 45. pag. 73. de eo: *Cum ab equario suo alias etiam molliter sederetur, accepto regio stratu neminem unquam alium, præter dominum, vehere dignatus est.*

4. *Passim recipiens.*] Hoc est, vulgariter instratus quemlibet equitem perpetiebatur. At regio vestitus ornatu, unum Alexandrum. Vide Notas & Emend. num. CXXIII.

5. *Urbemque.*] De qua dictum est lib. 6. sect. 23.

6. *Nec Cæsaris.*] Solinus, loc. cit.

7. *Humanis similes.*] Suetonius, in Julio, cap. 61. *Utebatur autem equo insigni, pedibus prope humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, cum aruspices imperium orbis terræ significare domino pronunciassent, magnâ curâ aluit: nec patientem sessoris alterius, primus adscendit: cujus etiam instar pro æde Veneris Genitricis postea dedicavit.* Inscriptiones veteres, & nummi, VENERI GENETRICI.

Divus Augustus equo tumulum, de quo [8] Germanici Cæsaris carmen est. [9] Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. [10] Equum adamatum a Semiramide usque ad coïtum, Juba auctor est. b [11] Scythici quidem equitatus equorum gloria strepunt. [12] Occiso regulo ex provocatione dimicante, hostem cum victor ad spoliandum venisset, ab equo ejus ictibus morsuque confectum. [13] Alium detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coïtu, petiisse prærupta, atque exanimatum. [14] Equæ eadem ex causa in Reatino agro laceratum [c] prorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis est: atque in grege prioris anni [15] sorore libentius etiam, quam matre, equa comitatur. Docilitas tanta est, ut universus [16] Sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantum saltatione quadam moveri solitus inveniatur. Iidem præsagiunt pugnam, & [17] amissos lugent

Interpretatio.

b *Scythici.*] Scythici quidem equites. | c *Prorigam.*] Equarum admissorem.

Notæ.

8. *Germanici.*] Qui Caligulæ Imp. pater, a Tiberio patruo adoptatus.

9. *Agrigenti.*] Solinus loc. cit. Miltiaden pariter, & Evagoram Laconem, equos Olympiæ victores tumuli honore affecisse auctor est Ælianus, lib. 12. hist. anim. cap. 40. Vide & Herod. lib. 6. pag. 367. & 368.

10. *Equum adamatum.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXIV. Stultitiæ in eo genere singulare specimen Caïus Caligula edidit, ut refert Tranquillus, cap. 55. *Nam præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile e gemmis, demum etiam, & familiam, & supellectilem dedit: Consulatum quoque traditur destinasse.*

11. *Scythici.*] Arist. lib. 9. cap. 73. pag. 1162. Vide Notas & Emendationes num. CXXV.

12. *Occiso regulo.*] Solinus, cap. 45. pag. 73.

13. *Alium detracto.*] Arist. & Solinus, locis citatis. Ælianus lib. 4. hist. animal. cap. 7.

14. *Equæ eadem.*] Pari ex causa, inquit, laceratum in Reatino agro equarum admissorem fuisse comperimus: etenim is quoque filio matrem eadem fraude submiserat. Ex Varrone lib. 2. de re rust. cap. 7. pag. 88. Plinius hæc accepit. Idem Varro paulo ante, pag. 87. *Proriga* (sic enim legendum est, non ut passim legitur, *Peroriga*) *appellatur quisquis admittit.* Sicut *arrigere* & *erigere*, ita & *prorigere* a verbo *rigendi*, quod exolevit, deducitur. *Prurigam* Scaliger somniavit, ab admissuræ prurigine. Quod porro de equa Varro narrat, id Philosophus de camelo, lib. 9. hist. anim. cap. 73. pag. 1161. & auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1150.

15. *Sorore libentius.*] Ut cui cognationis suæ non minor sit ratio, quam maternæ educationis. Passive comitandi verbum Plinius rursum usurpat in nono, sect. 55. de conchis: *In alto quoque comitantur marinis canibus.* Et Virgil. *Fido comitatus Achate.*

16. *Sybaritani.*] Athenæus lib. 12. pag. 520. at non in exercitu tamen, sed inter epulas a Sybaritis id factum ait: ὡς καὶ παρὰ τὰς εὐωχίας τοὺς ἵππους ἐθίσαι πρὸς αὐλὸν ὀρχεῖσθαι.

17. *Amissos lugent.*] Solinus, cap. 45. pag. 74. Fundi lacrymas ab equis superius adnotavimus, sect. 19. nota 16.

dominos, lacrymasque interdum desiderio fundunt. Interfecto [18] Nicomede rege equus ejus inedia vitam finivit. Phylarchus refert [19] Centaretum e Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo ejus conscendisse ovantem. At illum indignatione accensum [20] domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque una. [21] Philistus a Dionysio relictum in cœno hærentem, ut sese evellisset, secutum vestigia domini, examine apum jubæ inhærente: eoque ostento tyrannidem a Dionysio occupatam.

LXV. [a] [1] Ingenia eorum inenarrabilia [2] jaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque invitantium. Jam tela humi collecta equiti porrigunt. [3] Nam in Circo ad currus juncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudii Cæsaris [4] secularium ludorum Circensibus, excusso in carceribus [5] auriga

INTERPRETATIO.

[a] *Ingenia.*] Ingenium eorum inenarrabile, qui jacula mittunt, ex obsequio quod ipsis equi præstant, intelligunt: nam & difficiles jaculantium conatus corpore & nisu adjuvant: & tela humi collecta equiti porrigunt, &c.

NOTÆ.

18. *Nicomede.*] Solinus loc. cit.

19. *Centaretum.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXVI.

20. *Domitis frenis.*] Evictis, subactisque. Solini paraphrasis: *Isque adeo sprevit lupatos.*

21. *Philistus.*] Hanc historiam, ex eodem auctore Philisto, Cicero recitat paulo uberius, lib. 1. de Divin. pag. 187.

Sect. LXV. 1. *Ingenia eorum.*] Digna sunt memoratu quæ de Turcicis equis Busbequius refert, epist. 3. p. 69. *Amant Turcæ*, inquit, *assuefactos equos habere, ut jussi procumbant in genua, & sessorem ita recipiant: bacillum, clavam, aut ensem mordicus humo attollant, insidentique domino porrigant: quæ ubi perdidicerunt*, &c. Ex ipsis fontibus repetere reliqua, a quibus exscribendis supersedemus, fuerit operæ pretium.

2. *Jaculantes obsequio.*] Vide Notas & Emend. num. CXXVII.

3. *Nam in Circo.*] Solinus, cap. 45. p. 74. Plura in eam rem veterum dicta colligit Bochartus, parte 1. de animal. lib. 1. cap. 8. p. 130. Sed eximium prætermisit Sidonii locum, qui rem graphice delineat, carm. 23.

Micant colores,
Albus, vel Venetus, Virens, Rubensque,
Vestra insignia continent ministri:
Ora & lora, manus, jubasque tortas,
Cogunt flexilibus latere nodis:
Hortanturque obiter, juvantque blandis
Vltro plausibus, & voluptuosum
Dictant quadrupedantibus furorem, &c.

Et mox:

Raucus corda ferit fragor faventum,
Atque ipsis pariter viris equisque, &c.

4. *Secularium.*] Quos Claudius edidit, quasi anticipatos ab Augusto, legitimo tempori reservatos, inquit Suetonius in Claudio, cap. 21.

5. *Auriga Albato Corace.*] Proprium non equi, ut putavit Salmasius in Solin. pag. 895. sed aurigæ nomen *Corax* hic notatur, ut mox alterius *Ratumena*. Estque sententia, priora curriculi spatia occupavisse equos in Circo ad currum junctos, excusso statim in carceribus Albatæ factionis auriga Corace: indeque ea tutatos esse, ac jugiter retinuisse, opponendo sese insequentibus, effundendoque. Vide Notas & Emendationes num. CXXVIII. Nec sum tamen nescius Circensibus equis indita olim nomina

Albato

Albato Corace, [b] occupavere prima : tum obtinuere, opponentes, effundentes, omniaque contra æmulos, quæ debuissent peritissimo auriga insistente, facientes : cum puderet hominum artem ab equis vinci, peracto legitimo cursu [6] ad cretam stetere. [7] Majus augurium apud priscos, plebeiis Circensibus excusso auriga, ita ut si staret, in Capitolium cucurrisse equos, [8] ædemque ter lustrasse : maximum vero eodem pervenisse ab Veïis cum palma & corona, [9] effuso Ratumena, qui ibi vicerat : unde postea nomen portæ est.

Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, [10] potum exiguum impertientes : atque ita per centena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. [11] Vivunt annis quidam quinquagenis : [12] feminæ minore spatio : [13] eædem quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. [14] Forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem [15] Virgilio vate absoluta est.

INTERPRETATIO.

b *Occupavere prima.*] Occupavere priora curriculi spatia : tum ea *jugiter toto curriculi spatio* tenuere, opponentes sese, &c.

NOTÆ.

fuisse : qua de re uberrime Gothofredus, in Cod. Theod. lib. 15. tit. 9. pag. 390. Et nos Honorii nummum ex ære vidimus, qui in aversa parte effigiem haberet aurigæ insidentis quadrigis, & regentis equos quatuor. In ora vero in orbem erant nomina aurigæ & equorum. EVGENIVS. Id aurigæ nomen : equorum cetera : ACHILLEVS. SIDEREVS. SPECIOSVS. DIGNVS. Sed nihil ista ad præsens negotium.

6. *Ad cretam stetere.*] Addit Solinus ad rem apposite, *Velut victoriæ præmium postularent*, ad metam stetere. Vide Notas & Emend. num. CXXIX. ubi & de plebeiis Circensibus dicturi sumus.

7. *Majus augurium.*] Forte rectius, *Majus augurio*, in hanc sententiam : Re modo jam narrata majus adhuc est quod de Romana quadriga lustrante Capitolium sequitur, augurii quod præ se tulit, ratione. Nullum enim in superiore spectaculo apparet augurium. Ita fere Pellicerius in Notis MSS.

8. *Ædemque ter.*] Ita MSS. at editi *sedem*, minus sincere. Solini paraphrasis, cap. 45. pag. 74. *Nec ante substitit, quam Tarpeïum Jovem terna dextratione lustraret.* Idem tamen Solinus duo hæc diversa inter se spectacula, Capitolinæ quadrigæ, & Veïentanæ, simul confudisse deprehenditur.

9. *Effuso Ratumena.*] Solinus : *Excusso auriga, quem Ratumenam nominabant.* Rem narrant multo prolixius Plutarchus in Poplicola, pag. 103. & Festus, verbo *Ratumena*.

10. *Potum exiguum.*] Ita MSS. omnes. Editi, *exiguum tantum potum.*

11. *Vivunt annis.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 22. pag. 751.

12. *Feminæ minore.*] Nulla enim LXXV. vitæ annum, uti mox de mare dicetur, proditur attigisse. Solini paraphrasis : *In hujusce animalis genere ætas longior maribus : nam legimus equum ad usque annos LXX. vixisse.* Confer cum istis ea quæ Philosophus habet, loc. cit.

13. *Eædem quinquennio.*] Arist. p. 752.

14. *Forma equorum.*] Describitur egregie a Columella, lib. 6. cap. 29. pag. 237. Varrone, lib. 2. de re rust. cap. 7. Xenophonte, περὶ ἱππικῆς, &c.

15. *Virgilio.*] Lib. 3. Georgic. v. 72.

Sed & nos diximus in libro de jaculatione equestri condito : & fere inter omnes constare video. [16] Diversa autem Circo ratio quæritur. Itaque cum bimi [c] [17] in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit.

LXVI. [1] Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, [2] duodecimo gignunt. [3] Coïtus verno æquinoctio, [4] bimo utrinque, vulgaris : [5] sed a trimatu firmior partus. [6] Generat mas ad annos triginta tres, utpote [7] cum a Circo post vicesimum annum mittantur ad sobolem. [8] Opunte & ad quadraginta durasse tradunt, adjutum modo in attollenda priore parte corporis. [9] Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas : qua de causa [10] per intervalla admissuræ dantur : nec tamen [11] quindecim initus ejusdem anni valet tolerare.

INTERPRETATIO.

c *In alio.*] Ad alia domantur ministeria.

NOTÆ.

16. *Diversa autem.*] Colorem hunc dicendi mutuatur a Marone, ita canente :

Sin ad bella magis studium, turmasque feroces ;
Et Jovis in luco currus agitare volantes,
Primus equi labor est animos, atque arma videre
Bellantum, lituosque pati.

17. *In alio subigantur.*] Vel, *in alia subigantur imperia.* Columella, lib. 6. cap. 26. *Est generosa materies, quæ Circo, sacrisque certaminibus equos præbet.* Et cap. 28. *Equus bimus ad usum domesticum reste domatur : certaminibus autem expleto triennio : sic tamen ut post quartum demum annum labori committatur.*

Sect. LXVI. 1. *Partum in eo.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 22. pag. 748. Apsyrtus in Geopon. lib. 16. cap. 1. pag. 420.

2. *Duodecimo.*] Columella, lib. 6. cap. 26. Varro, lib. 2. de re rust. cap. 7. pag. 87. & Arist. loc. cit.

3. *Coïtus verno.*] Columella, & Apsyrtus, locis cit. & Arist. pag. 747.

4. *Bimo utrinque.*] Mare ac femina, bimis. Sic lib. 10. sect. 83. *Laconicæ canes octavo mense utrinque generant.* Arist. loc. cit. Ἵππος δ' ἄρχεται ὀχεύειν, ὁ μὲν ἄρρην, διετής· ἡ δὲ θήλεια, διετὴς ὀχεύεσθαι.

5. *Sed a trimatu.*] Arist. Colum. lib. 6. cap. 28. pag. 237.

6. *Generat mas.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 13. pag. 562.

7. *Cum a Circo.*] Vide Notas & Emend. num. CXXX.

8. *Opunte & ad.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXXI.

9. *Sed ad generandum.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 22. pag. 755.

10. *Per intervalla.*] Arist. Ἵππος μὲν οὖν διαλείπουσα τίκτει, loc. cit. Non continuatur admissura, inquit, sed quædam ei conceduntur intervalla. Dissentire Varro videtur lib. 2. de re rust. cap. 7. scribens, *Admittere oportet, cum tempus anni venerit, bis die, mane, & vespere.*

11. *Quindecim initus.*] Non quindecim coïtus, sed impletiones, ut ita dixerim, equarum intelligit. Non possunt, inquit, eodem anno equæ quindecim ab eodem admissario impleri. Hujus interpretationis vades auctores exhibeo, quos Plinius est secutus. Columella, de eodem admissario, lib. 6. cap. 27. *Verumtamen nec minus quam quindecim, nec rursus plures quam viginti, unus debet implere.* Denas singulis Varro loc. cit. equas dedisse videtur. Aristoteles vero usque ad tricenas. Qui & alibi de impletionis

12 Equarum libido exſtinguitur juba tonſa. 13 Gignunt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum 14 ſeptuaginta quinque annos proditur. 15 In hoc genere gravida ſtans parit, præterque ceteras fetum diligit. a Et ſane equis 16 amoris innaſci veneficium, 17 hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: 18 quod ſtatim edito partu devorat feta, 19 aut partum ad ubera non admittit. 20 Si quis præreptum habeat, olfactu in rabiem id genus agitur. 21 Amiſſa parente in grege armenti, reliquæ fetæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo, quam ſit genitus, negant poſſe. 22 Quo quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. 23 Scythæ per bella feminis uti malunt, quoniam urinam curſu non impedito reddant.

INTERPRETATIO.

a *Et ſane.*] Et ſane equis innaſci id quo veneficæ utantur ad artes amatorias, *certum eſt. Quid ſi legas*, Eſt ſane?

NOTÆ.

modo agens, *Non certo dierum numero*, inquit, *equus implet: ſed aliquando die una, duabuſve aut tribus, aliquando pluribus*: lib. 6. hiſt. cap. 22. pag. 748. Πληροῖ δ' ὁ ἵππος οὐκ ἐν τεταγμέναις ἡμέραις, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν ἐν μιᾷ, ἢ δυσὶν, ἢ τρισίν· ἐνίοτε δ' πλείοσιν.

12. *Equarum libido.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 17. pag. 721. Ælianus, lib. XI. hiſt. anim. cap. 18. Solinus, cap. 45. pag. 74. Albertus M. ex Avicenna, lib. 6. de animal. tract. 3. cap. 2. pag. 211.

13. *Gignunt.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 13. pag. 562.

14. *Septuaginta quinque.*] Solinus, LXX. ſed perperam. Nam Ariſt. loc. cit. Ἤδη δέ τις ἐβίωσεν ἵππος καὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη.

15. *In hoc genere.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 22. pag. 751.

16. *Amoris innaſci venef.*] Hoc eſt, quod veneficæ colligant ad artes amatorias. Αἱ φαρμακίδες ζητοῦσι, καὶ συλλέγουσι. Ariſt. pag. 756.

17. *Hippomanes.*] Hæc totidem verbis Philoſophus, loc. cit. pag. 756. & Solinus cap. 45. pag. 74. De hippomane, quid id ſit, magna Phyſicorum diſſenſio eſt. Ariſtotelis Pliniique ſententiam experimento ſe comprobaſſe teſtatur Car. Raygerus, Anno 8. Ephemerid. German. ſeu Miſcell. Curioſ. Obſerv. 57. ubi allatum ſibi ait anno 1676. menſe Februario, hippomanes hujuſcemodi recens a fronte nati pulli avulſum, & adhuc calens, quod ipſe accurate deſcribit, pag. 96. Eſſe porro & aliud, quod equæ furibundæ ex ſe ſe ejiciant, hippomanes pariter vocatum, expetitumque veneficiis, auctor eſt Ariſt. lib. 6. hiſt. anim, cap. 17. pag. 718. Aliud rurſum hippomanes quoque dictum, quod ex equis effluat, pag. 719. Vide Ælian. lib. 14. hiſt. anim. cap. 18.

18. *Quod ſtatim.*] Ariſt. loc. cit. Ælian. lib. 13. hiſt. anim. cap. 17.

19. *Aut partum.*] Ariſt. loc. cit. Ælian. lib. 14. hiſt. anim. cap. 18.

20. *Si quis præreptum.*] Ariſt. loc. cit. Vide Notas & Emend. num. CXXXII.

21. *Amiſſa parente.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. cap. 55. pag. 1017. Ælianus, lib. 3. hiſt. anim cap. 8. Tzetzes, Chil. 4. hiſt. 124. v. 108.

22 *Quo quis acrior.*] Solinus, cap. 45. pag. 74.

23. *Scythæ.*] Solini paraphraſis: *Mas ad bella nunquam producitur apud Scythas: eo quod feminæ exonerare veſicas etiam in fuga poſſunt.*

LXVII. [1] Constat in Lusitania circa Olisiponem oppidum & Tagum amnem equas [2] Favonio flante obversas animalem concipere spiritum, idque partum fieri, & gigni pernicissimum ita: [3] sed triennium vitæ non excedere. In eadem Hispania Gallaïca gens est, & Asturica: [a] equini generis, (hi sunt quos [4] thieldones vocamus, minori forma appellatos [5] asturcones) gignunt, quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis [6] tolutim [7] carpere incursus traditur arte. [8] Equo fere, qui homini morbi, præterque, [9] vesicæ conversio, sicut omnibus in genere [10] veterino.

INTERPRETATIO.

[a] *Equini generis.*] In equino genere Gallæcia Asturiaque gignunt eos, quibus &c.

NOTÆ.

Sect. LXVII. 1. *Constat in Lusit.*] Hæc Solinus transcripsit ex Plinio, cap. 23. pag. 43. Præter Virgilium, quem poëticæ licentiæ defendit excusatio, gravissimus auctor M. Varro, lib. 2. de re rust. cap. 1. & Columella lib. 6. cap. 27. pag 235. hoc ipsum attestari posteris nihil dubitaverunt. Adeo nullum est tam impudens mendacium, ut dictum est a Plinio verissime, superius sect. 34. quod teste careat. Quanto consultius ex Trogo Justinus lib. 44. cap. 3. *In Lusitanis juxta fluvium Tagum, vento equas concipere multi auctores prodidêre: quæ fabulæ ex equarum fecunditate, & gregum multitudine natæ sunt: qui tanti in Gallæcia & Lusitania, ac tam pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti videantur.*

2. *Favonio flante obversas.*] Alii *adversas* legunt, eodem intellectu: obversas enim equas, contrario situ stantes intelligo: ut quæ, non naturalibus locis, sed ore, animalem illum Zephyri flatum excipiant. Virgilius:

Ore omnes versæ in Zephyrum, stant rupibus altis,
Exceptantque leves auras, & sæpe sine ullis
Conjugiis, vento gravidæ &c.

3. *Sed triennium.*] Varro & Columella laudati. Solinus, cap. 45. pag. 74.

4. *Thieldones.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXXIII.

5. *Asturcones.*] Martialis, lib. 14. Epigr. 199.

Hic brevis, ad numerum rapidos qui colligit ungues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Nonius: *Asturco, gradarius equus est, molli gradu, & sine succussatione nitens.* Gallis, *haquenée: haquenée d'Espagne.*

6. *Tolutim.*] Quasi volutim, & volubiliter: Gallica lingua, *l'amble.* Plautus, in Asinar. act. 3. Scena ult. *Demam hercle tibi de hordeo, tolutim ni badizas:* hoc est, numeratim, ac molliter.

7. *Carpere incursus.*] MSS. omnes, *Capere in cursu.* Mallem, *capere incessum.*

8. *Equo fere.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 29. pag. 972.

9. *Vesicæ conversio.*] Cujus mali signum est, inquit Arist. cum nequeunt urinam facere, τὸ μὴ δύνασθαι οὐρεῖν.

10. *Veterino.*] Veterina animalia dicuntur, ad vecturam idonea: equi, asini, muli.

LXVIII. Asinum [1] cccc. millibus [2] nummûm emptum Q. Axio Senatori, auctor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium victo. Opera sine dubio [3] generi mirifica, [4] arando quoque, [5] sed mularum maxime progeneratione. Patria etiam spectatur in his, [6] Arcadicis in Achaïa, in Italia Reatinis. [7] Ipsum animal 5 CAPUT XLIII.

NOTÆ.

Sect. LXVIII. 1. *CCCC. millibus.*] MSS. omnes, *CCCC. nummûm*, neglecta, ut semper fere, *M.* millenarii numeri nota. Citatus nunc a Plinio Varronis locus, lib. 3. de re rust. cap. 2. pag. 96. emptum ab Axio asinum quadraginta millibus scribit: sed ex hoc Plinii loco castigandus, ut *quadringentis millibus* legatur, adstipulante Budæo. Et vero apud ipsum Varronem lib. 2. cap. 8. pag. 89. tricenis ac quadrigenis, hoc est, tricenis supra quadringenta millibus nummûm admissarii aliquot asini veniisse leguntur. Et cap. 1. ejusdem libri, centum millibus unum emptum scribit. Insigne quidem, & quod fidem prope excedat asini pretium illud est, cccc. millium: sed cujusmodi esse necesse est, ut quemadmodum Plinius ait, omnium pretium animalium vincat. Efficiunt tot nummorum, sive sestertiorum millia, libras monetæ Francicæ, 40000. Quadraginta vero millia nummûm, libras 4000. quam summam in coëmendis equis sæpe hac ætate excedunt, quibus id genus cordi est. Equos in Arabia præstantes tricenis librarum Gallicarum millibus æstimari in eo tractu, scribit Tavernerius, tom. 1. Itiner. lib. 1. pag. 157. De mularum pariter immani pretio, Martialis, lib. 3. Epigr. 62.

Aurea quod fundi pretio carruca paratur,
Quod pluris mula est, quam domus empta tibi.

2. *Nummûm.*] Nummus ubique Plinio ceterisque Latinis scriptoribus pro sestertio usurpatur: qui denarii quarta pars est. Binis Gallicæ monetæ assibus æstimatur: denarius octonis. Nummum & pro denario aliquando sumi, ex Varrone & Plauto didicimus: sed ut arbitror, καταχρηστικῶς.

3. *Generi mirifica.*] Asinorum generi: ut sect. 66. de equis: *Partum in eo genere undenis mensibus ferunt.* Et postea, *In hoc genere gravida stans parit.* &c. Vide Notas & Emend. num. CXXXIV. Mirifica porro ea, quam præstat asinus, opera dicitur, quoniam, ut ait Columella, lib. 7. cap. 1. pag. 248. quem locum exscripsisse mihi Plinius videtur, *plurima hujus animalis ac necessaria sunt opera: cum & facilem terram, qualis in Bætica, totaque Libye sit, levibus aratris proscindat, & non nimio pondere vehicula trahat. Sæpe etiam, ut celeberrimus poëta memorat, Tardi costas agitator aselli*
Vilibus aut onerat pomis, &c.

4. *Arando quoque.*] Columella loc. cit. Varro, lib. 1. rei rust. cap. 20. & lib. 2. cap. 6. *Plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid vehendum est: aut etiam ad arandum, ubi levis est terra, ut in Campania.* Plinius idipsum de Africa, lib. 17. sect. 3. Judæis quoque usitatum fuit arare asinis: Isaï. cap. 30.

5. *Sed mularum.*] Vide Colum. lib. 6. cap. 37. pag. 245.

6. *Arcadicis.*] Varro lib. 2. de re rust. cap. 1. *Asini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia Reatini.* Plautus in Asinar. act. 2. sc. 2. v. 67.

Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pellæo
Nostrum vendere atriensem?

7. *Ipsum animal.*] Herod. lib. 4. Melpom. pag. 265. quem secuti, Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 30. pag. 975. & lib. 2. de gener. anim. cap. 8. Strabo, lib. 7. pag. 307. aliique. In Arvernia Galliæ provincia maxima sunt frigora: & asini tamen eximii, nec Reatinis minores. Vide Albertum, lib. 7. de anim. cap. 2. pag. 233.

frigoris maxime impatiens: ideo non generatur in Ponto: nec æquinoctio verno, ut cetera [8] pecua, admittitur, [9] ſed ſolſtitio. [10] Mares in remiſſione operis deteriores. [11] Partus a triceſimo menſe ocyſſimus, ſed a trimatu legitimus: totidem, [12] quot equæ, & eiſdem menſibus, & ſimili modo: Sed incontinens uterus [13] urinam genitalem reddit, ni cogatur in curſum verberibus a coïtu. [14] Raro geminos parit: [15] paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conſpiciatur ab homine. Gignit tota vita, [16] quæ eſt ei ad trigeſimum annum. Partûs caritas ſumma, ſed aquarum tædium majus. Per ignes ad fetus tendunt: eædem, ſi rivus minimus interſit, horrent ita, ut pedes omnino caveant tingere. Nec niſi aſſuetos potant fontes, [17] quæ ſunt in pecuariis, atque ita ut ſicco tramite ad potum eant: nec pontes tranſeunt, [a] [18] per raritatem eorum tranſlucentibus fluviis. Mirumque dictu, ſitiunt: & ſi immutentur aquæ, ut bibant cogendæ exorandæve ſunt. Nec niſi ſpatioſa incubitant laxitate: varia namque ſomno

INTERPRETATIO.

[a] *Per raritatem.*] Per rimas eorum ſi fluvii *aqua* tranſluceant.

NOTÆ.

8. *Pecua.*] Feſtus: *Pecuum Cato dixit, genitivum pluralem, ab eo quod eſt pecu.*

9. *Sed ſolſtitio.*] De æſtivo tantum ſolſtitio apud Plinium hæc fere vox intelligitur, & apud pleroſque alios Latinitatis probatos ſcriptores. Varro, lib. 2. de re ruſt. cap. 6. de aſinis: *Admittitur ante ſolſtitium, ut eodem tempore alterius anni pariant. Duodecimo enim menſe conceptum ſemen reddunt.* Columella tamen lib. 7. cap. 3. pag. 253. hibernum quoque ſolſtitium dixit.

10. *Mares.*] Varro, loc. cit. apertius: *Prægnantes*, inquit, *opere levant: venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem non disjungunt ab opere, quod remiſſione laboris fit deterior.* Sic Plinius ſect. ſeq. mares fatigatos ait melius implere.

11. *Partus a.*] Ariſt. lib. 5. hiſt anim. cap. 13. pag. 562. & lib. 6. cap. 23. pag. 757. Apſyrtus in Geopon.

12. *Quot equæ.*] De quibus dictum eſt ſect. 66. *Partum in eo genere undenis menſibus ferunt, duodecimo gignunt.* Subſcribit Varro lib. 2. de re ruſt. cap. 8. pag. 89. poſt Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 22. pag. 748. & cap. 23. pag. 758. Geſtare uterum aſinam menſes duodecim ſcribit Apſyrtus in Geopon. lib. 16. cap. 21. pag. 432. Κυοφορεῖ δὲ ἡ ὄνος μῆνας ιβʹ.

13. *Vrinam genitalem.*] Hoc eſt, genituram ipſam ac ſemen, cum urina reddit. Ita M S S. omnes. Et Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 23. pag. 757. Ἐξουρεῖ δὲ, ὅταν ὀχευθῇ, τὴν γονὴν, ἐὰν μὴ κωλύηται· διὸ τύπτουσι μετὰ τὴν ὀχείαν εὐθὺς, καὶ διώκουσι. Juvenalis pariter urinam dixit pro ſemine, Satyra XI.

> *Auribus atque oculis concepta urina movetur.*

14. *Raro geminos.*] Ariſt. pag. 758.

15. *Paritura.*] Ariſt. pag. 759.

16. *Quæ eſt ei.*] Ariſt. pag. 760.

17. *Quæ ſunt in pecuariis.*] Aſinæ ſcilicet, quæ in armento ad prolem reparandam degunt. Vide Notas & Emend. num. CXXXV.

18. *Per raritatem eorum.*] Per pontium rimas, præſertim ſi aſſeribus compacti ſint pontes ii, quos tranſeunt. Ita M S S. omnes.

visa concipiunt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudicatem illico affert. Quæstus ex iis opima prædia exsuperant. Notum est, in Celtiberia singulas [19] quadringentena millia nummorum enixas. [20] Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamvis enim unicolor reliquo corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mæcenas instituit, multum eo tempore [21] prælatos onagris: post eum interiit auctoritas saporis. [22] Asino moriente viso, celerrime id genus deficit.

LXIX. Ex asino & equa [1] mula gignitur [2] mense tertiodecimo, animal viribus in labores eximium. [3] Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neque decennibus majores legunt: [4] arcerique utrumque genus ab altero narrant, nisi in infantia ejus generis, [5] quod ineat, lacte hausto. Quapropter [6] surreptos pullos in tenebris equarum uberi, asinarumve equuleos admovent. [7] Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis, & tarditatis indomitæ: [8] Lenta Cap. XLIV.

NOTÆ.

19. *Quadringentena millia.*] Ita Reg. 2. & Chiffl. non, ut editi, *quadragenis millibus.* Sententia est, singulas in Celtiberia asinas, fecunditate sua, prolisque præstantia, in tantum aliquando profecisse, ut inita cunctorum partuum ratione, CCCC. nummûm seu sestertiûm millia, ex unius ventre, dominus sit consecutus: quæ summa libras efficit Gallicas, ut paulo ante signavimus, 40000.

20. *Ad mularum.*] Colum. lib. 6 cap. 37. pag. 245. *Quemadmodum arietum, quæ sunt in linguis & palatis maculæ, plerumque in velleribus agnorum deprehenduntur: ita si discolores pilos asinus in palpebris aut auribus gerit, sobolem quoque frequenter facit diversi coloris,* &c.

21. *Prælatos onagris.*] Apud Theophyl. Simocattam, lib. 4. cap. 7. pag. 209. Chosroës Hormisdæ patri captivo, inter delicias regias mittebat ὄνων ἀγρείων τῶν μελῶν τὰ ἐπίσημα, *onagrorum membra præcipua.*

22. *Asino moriente.*] Præsenti socii obitu, adeo afficitur, commoveturque asinus, ut mox ipse quoque mœrore intereat. *Id genus* familiaris locutio Plinio, de equino, ceteroque veterino genere, ut initio sectionis hujusce monuimus. Vide Notas & Emendationes num. CXXXVI.

Sect. LXIX. 1. *Mula gignitur.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXXVII.

2. *Mense tertiodecimo.*] Vide Notas & Emend. num. CXXXVIII.

3. *Ad tales partus.*] Columella, lib. 6. cap. 36. pag. 243.

4. *Arcerique.*] Aristot. lib. 6. hist. animal. cap. 23. pag. 761. Οὐ προσδέχεται γὰρ οὔτε ἡ ἵππος τὸν ὄνον, οὔτε ἡ ὄνος τὸν ἵππον, ἐὰν μὴ τύχῃ τεθηλακὼς ὁ ὄνος ἵππον. *Non admittit aut equa asinum, aut equum asina, nisi asinus vel femina equam suxerit.*

5. *Quod ineat.*] Scilicet, utrumque genus. Ita MSS. omnes: editi, *ineant.*

6. *Surreptos pullos.*] Asininos, inquit, pullos matribus subreptos, equarum uberi in tenebris admovent: equinos vero uberi asinarum. Arist. loc. cit. Columella, lib. 6 cap. 37. pag. 245.

7. *Gignitur autem mula.*] Ita MSS. omnes. Editi, *Gignitur etiam.*

8. *Lenta omnia eis.*] Vide Notas & Emend. num. CXXXIX.

omnia eis, ut vetulis. [9] Conceptum ex equo, sequutus asini coïtus, abortu perimit: non item ex asino equi. [10] Feminas a partu optime septimo die impleri, observatum est: [11] mares fatigatos melius implere. [12] Quæ non prius, quam dentes, quos [13] pullinos appellant, jaciat, conceperit, sterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cœperit. [14] Equo & asina genitos mares, [15] hinnos antiqui vocabant: contraque mulos, quos asini & equæ generarent. Observatum, e duobus diversis generibus nata, tertii generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaque ipsa, quæ sunt ita nata, non gignere, [16] in omni animalium genere: idcirco [17] mulas non parere. [18] Est in annalibus nostris, peperisse sæpe: [19] verum prodigii loco habitum. [20] Theophrastus vulgo parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal

Notæ.

9 *Conceptum.*] Totidem verbis Arist. loc. cit. pag. 758.

10. *Feminas a partu.*] Arist. pag. 759. Asinas intellige.

11. *Mares fatigatos.*] Lucem affert huic concisæ nimis orationi Columella, lib. 6. statim initio capitis 37. *Est & alterum genus admissarii*, inquit, *furentis in libidinem, quod nisi astu adhibeatur, affert gregi perniciem. Nam & sæpe vinculis abruptis gravidas inquietat, & cum admittitur, cervicibus, dorsisque feminarum imprimit morsus: Quod ne faciat, paulisper ad molam vinctus amoris sævitiam labore temperat, & sic Veneri modestior admittitur.*

12. *Quæ non prius.*] Arist. pag. 759.

13. *Pullinos.*] Græci γνώμονας vocant, quibus ætas dijudicatur.

14. *Equo & asina.*] Expressum id ex Varrone, l. 2. de re rust. c. 8. *Ex equa & asino fit mulus: contra ex equo & asina hinnus.* Colum. l. 6. c. 37. p. 245. *Qui ex equo & asina concepti generantur, quamvis a patre nomen traxerint* (hoc est, ab equi hinnitu,) *quod hinni vocantur, matri per omnia magis similes sunt.*

15. *Hinnos.*] Vide Notas & Emend. num. CXL.

16. *In omni animalium genere.*] Sunt qui in confesso id esse quidem velint, de animalibus iis, quorum in coïtu ac generatione vis imbecillior: de ceteris, negent. Vide quæ de canum Indicorum conceptu dicta sunt a nobis superius, sect. 61. nota 25.

17. *Mulas non parere.*] Hinc nata parœmia, apud Sueton. in Galba, cap. 4. pag. 91. *Cum mula pepererit.* Juvenalis, Satyra 13. v. 61.

Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri
Hoc monstrum puero, & miranti jam sub aratro
Piscibus inventis, & fetæ comparo mulæ.

18. *Est in annalibus.*] Varro, lib. 2. de re rust. cap. 1. Livius, lib. 26. pag. 288. & lib. 37. pag. 450.

19. *Verum prodigii.*] Herod. lib. 3. Thalia, pag. 221. n. 153. Inter Cæsarem & Pompeïum exorta bella mulæ partu edito significata, L. Paulo, C. Marcello Coss. prodidit Julius Obsequens, cap. 125. pag. 68. Mulam Romæ peperisse, anno 1518. qui annus Lutheri defectione insignis fuit, narrat Pierius Valerianus: ætate sua bis peperisse Romæ, Scaliger in Arist. pag. 762.

20. *Theophrastus.*] Et auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. si non is ipse Theophrastus est. In Syria etiam Aristoteles, lib. 1. hist. anim. cap. 7. pag. 57. libro 6. cap. 24. pag. 762. & cap. 36. pag. 785. In Africa quoque, Varro, Dionysius, & Mago, ut auctor est Columella, lib. 6. cap. 37.

ibi [a] [21] sui generis. [22] Mulæ calcitratus inhibetur vini crebriore potu. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coïtu natum, quem vocaverint [23] ginnum, id est, parvum mulum. [24] Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum, verum [b] strigoso corpore, indomito animo. [c] [25] Sed generator, onagro & asina genitus, omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum, ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos [26] lalisiones appellant. [27] Mulum LXXX. annis vixisse, Atheniensium monumentis apparet. Et gavisi namque, [28] cum templum in arce facerent, [29] quod derelictus senecta, [30] scandentia jumenta [31] comitatu, nisuque exhortaretur, decretum fecere, ne frumentarii negotiatores [32] ab incerniculis eum arcerent.

INTERPRETATIO.

a *Sui generis.*] Generis proprii ac singularis.

b *Strigoso.*] Macilento.

c *Sed generator.*] Sed admissarius onagro & asina genitus omnes antecellit *ad sobolem reparandam.*

NOTÆ.

21. *Sui generis.*] Non mulini generis, quale apud nos est, sed similitudine tantum aliqua ad illud accedentis, Arist. loc. cit.

22. *Mulæ calcitratus.*] Hanc rem iterum repetit lib. 30. sect. 53.

23. *Ginnum.*] Ita cum Pintiano reposuimus, non *hinnum*, Aristotele ipso admonente, lib. 6. hist. anim. cap. 24. pag. 762. Καὶ ἤδη ἐγένετο γίννος, ὅταν ἀναβῇ ἐφ' ἵππον θήλειαν, &c. Ut sit Græcorum *Ginnus* Aristotelis auctoritate, parvus nanusque partus, cum muli, ut nunc Plinius interpretatur, tum etiam equi ex equa, ab hinno hinnulove Columellæ & Varronis diversus, cum is ex equo tantum asinaque nascatur.

24. *Generantur.*] Columella, lib. 6. cap. 37. pag. 244.

25. *Sed generator.*] Vide Notas & Emend. num. CXLI. Generatorem, admissarium vocat.

26. *Lalisiones.*] De his Martialis, lib. 13. Epigr. 97.

Dum tener est onager, solaque lalisio matre
Pascitur, hoc infans, sed breve nomen habet.

27. *Mulum LXXX.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 24. pag. 763. Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 970.

28. *Cum templum.*] Accurante opus Pericle, ut auctor est Plutarchus in ejus vita, pag. 159.

29. *Quod derelictus senecta.*] Rem narrat etiam Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 49. & lib. 7. cap. 13.

30. *Scandentia.*] Vide Notas & Emend. num. CXLII.

31. *Comitatu.*] Συναμπρεύων, καὶ παραπορευόμενος παρώξυνε τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον. Arist. Συναμπρεύειν est, quod carrucarii faciunt, quoties jumenta trahere nequeunt: subjectis scilicet tum humeris adjuvant. Itaque more carrucariorum, armos armis adaptabat, quasi annixurus, adjunctus fortasse eorum lateri, qui ex utraque temonis parte carrucas vehebant.

32. *Ab incerniculis.*] Arist. ἀπὸ τῶν τηλιῶν, *a cumeris.* Est autem cumera, arca in qua reponitur, frumentum ad usum victumque diurnum. Incerniculum vero dici cribrum videtur, ab incernendo, qua voce Cato usus, cap. 129. quoniam cribro farina ac pollen excernitur, hoc est, cribratur: aut idem est plane cum cumera.

C. XLV. LXX. [1] Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In nostro orbe [2] Epiroticis laus maxima, [3] a Pyrrhi (ut ferunt) jam inde regis cura. Id consecutus est, [4] non ante quadrimatum ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere, & hodieque reliquiæ stirpium durant. [5] At nunc anniculæ [6] fecunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ: [7] Tauri generationem, quadrimi. Implent [8] singuli denas eodem anno. [9] Tradunt autem, si post coïtum ad dextram partem abeant tauri generatos mares esse: si in lævam, feminas. [10] Conceptio uno initu peragitur: quæ si forte [11] pererravit, vigesimum post diem [12] marem femina repetit. [13] Pariunt mense decimo: quidquid ante genitum, inutile est. [14] Sunt auctores, ipso complente decimum mensem die parere. [15] Gignunt raro geminos. [16] Coïtus a Delphini exortu [17] a. d. pridie Nonas Ja-

NOTÆ.

Sect. LXX. 1. *Bubus Indicis.*] Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 34.

2. *Epiroticis.*] Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 16. pag. 391. Ἠπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι. Varro lib. 2. de re rust. cap. 5. pag. 85. Columella, lib. 6. c. 1. p. 209. Vaccis Epiroticis plurimum lactis esse scribit Ælianus, l. 3. hist. anim. c. 33.

3. *A Pyrrhi.*] Arist. loc. cit. ubi de bubus Epiroticis, oves quoque Pyrrhicas, ab Epirotarum Rege Pyrrho cognominatas laudat, τὰ πρόβατα τὰ καλούμενα Πυῤῥικὰ, τὴν ἐπωνυμίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ Πύῤῥου τοῦ βασιλέως. Et lib. 8. hist. cap. 10. pag. 906. laudat ἐν τῇ Ἠπείρῳ τὰς καλουμένας Πυῤῥίχας βοῦς. Sed a colore potius rufo, πυῤῥὸς, quam a Rege, traxisse id nomen, simile veri videtur.

4. *Non ante quadrim.*] Ante novennium, scribendum fuisse jam vidit Pintianus, ex Aristotele hæc eadem narrante, lib. 8. hist. anim. cap. 10. pag. 906.

5. *At nunc anniculæ.*] Arist. lib. 5. hist. cap. 13. & lib. 6. cap. 21. pag. 743.

6. *Fecunditatem.*] Vide Notas & Emend. num. CXLIII.

7. *Tauri generationem.*] Subintellige, poscuntur. Columella, lib. 6. cap. 24. pag. 231. *Qui quadrimis minores sunt, majoresque quam duodecim annorum, prohibentur admissura*, &c.

8. *Singuli denas.*] Imo quindenas, si Columellæ credimus, loc. cit. pag. 232. Si Varroni, etiam plures.

9. *Tradunt autem*] Columella loc. cit. Varro, lib. de re rust. cap. 5. & Africanus in Geopon. lib. 17. cap. 6. pag. 438. totidem verbis.

10. *Conceptio.*] Arist. l. 6. hist. anim. cap. 21. pag. 742.

11. *Pererravit.*] Ita MSS. omnes. Editi, *erravit.*

12. *Marem femina.*] Vide Notas & Emend. num. CXLIV.

13. *Pariunt mense.*] Varro in Geopon. lib. 17. cap. 10. pag. 439. & lib. 2. de rust. cap. 5. Colum. lib. 6. cap. 24. pag. 231. quibus præïvit Arist. p. 744.

14. *Sunt auctores.*] Arist. loc. cit. Ἔνιοι δὲ διισχυρίζονται δέκα μῆνας κύειν ἡμερῶν ὀλίγων. *Sunt auctores, qui decem totos menses, paucis diebus demptis, ferre uterum affirment.*

15. *Gignunt raro.*] Arist. loc. cit.

16. *Coïtus.*] Varro, lib. 2. de re rust. cap. 5. *Maxime idoneum tempus ad concipiendum a Delphini exortu, usque ad dies quadraginta, aut paulo plus.*

17. *A. d. pridie.*] Cum prius *ad pridie* legeretur, nos *a. d. pridie* rescripsimus: hoc est, *ante diem pridie*: quod genus loquendi agnoscit Cicero lib. 2. ad Attic. epist. 14. pag. 58. *Ni te in Formiano commodissime exspectari viderem duntaxat a. d. pridie Nonas Maïi*, hoc est, ipso die qui Maïi Nonas antecedit. Livius item

nuarias, [18] diebus triginta: [19] aliquibus & autumno: gentibus quidem, quæ lacte vivunt, [20] ita dispensatus, ut omni tempore anni supersit id alimentum. [21] Tauri non sæpius, quam bis die, incunt. Boves animalium soli, & retro ambulantes pascuntur: [22] apud Garamantas quidem haud aliter. [23] Vita feminis, quindenis annis longissima: maribus, [24] tricenis. Robur in quimatu. [25] Lavatione calidæ aquæ traduntur pinguescere, & si quis incisa cute spiritum arundine in viscera adigat. [26] Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu. Plurimum lactis [27] Alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite, non cervice, junctis. Syriacis non sunt palearia, [28] sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asiæ fœdi visu, tubere super armos a cervicibus eminente, [29] luxatis cornibus, excellen-

NOTÆ.

lib. 45. pag. 573. *Latina edicta* Feriæ *a Consule sunt in ante quartum, & tertium, & pridie Idus Novemb.* Neque vero sententia hujus loci esse potest, coïtum taurorum a Delphini exortu fieri usque ad pridie Nonas Jan. cum ipso illo die pridie Nonas Januarii Delphinus exoriatur, ut Plinius idem auctor est lib. 18. sect. 64.

18. *Diebus triginta.*] In omnes MSS. At si Varronem secutus est, loc. cit. scribere, *quadraginta*, oportuit.

19. *Aliquibus & autumno.*] Arist. l. 6. hist. anim. cap. 21. pag. 746. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιαι καὶ μέχει τοῦ μετοπώρου κυΐσκονται. *Aliquæ ante autumnum non implentur.*

20. *Ita dispensatus.*] Coïtus scilicet vaccarum, ita vario ac multiplici anni tempestate dispensatur, ut gentibus iis lac nunquam desit, quæ lacte vivunt: quales Scythæ. In editis hactenus, *dispensatur.* At MSS. R. 1. Paris. &c. *dispensatus*, rectius.

21. *Tauri non.*] Contra Arist. loc. cit. pag. 743.

22. *Apud Garamantas.*] Ὀπισθονόμους idcirco appellatos in Libya boves scribit Alexander Myndius, libro 2. de quadrup. apud Athen. lib. 5. pag. 221. Sed huic rei Athenæus ipse temere derogat fidem, quasi a vetusto scriptore alio tradita non sit. Meminit enim Herodotus, lib. 4. Melpom. pag. 283. atque ejus fidem deinde secuti, Aristoteles, qui ἀναχωροῦντας πάλιν πυγηδὸν vocat: Ælianus, lib. 16. hist. anim. cap. 33. Phile, lib. de propr. anim. pag. 124. atque e Latinis Mela, lib. 1. cap. 8. *Apud Garamantes*, inquit, *jam armenta sunt, eaque obliqua cervice pascuntur: nam pronis directa in humum cornua officiunt.*

23. *Vita feminis.*] Arist. pag. 744.

24. *Robur in quimatu.*] Reg. 1. 2. & Paris. rectius, *in quinquennatu.* Arist. ἀκμάζει δὲ μάλιστα πενταετὴς ὤν.

25. *Lavatione.*] Geminum hunc opimandi boves & saginandi modum docet Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 10. pag. 905. Locum tu consule.

26. *Non degeneres.*] Colum. lib. 6. cap. 1. *Apenninus durissimos progenerat boves, omnemque difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros.*

27. *Alpinis.*] Vide Notas & Emend. num. CXLV.

28. *Sed gibber.*] Aliud quiddam refert de iis Philosophus lib. 8. hist. anim. cap. 33. pag. 982. Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ οἱ βόες, ὥσπερ αἱ κάμηλοι, καμπὰς ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων. *Boves Syri, sicut cameli, flexuras habent in summis armis.*

29. *Luxatis.*] Hoc est, ut quidem reor, non cohærentibus capiti, sed mobilibus, qualia sunt Phrygiæ armentis, uti dicetur lib. XI. sect. 45.

tes in opere narrantur: [30] cetero nigri coloris candidive, [a] [31] ad laborem damnantur. [32] Tauris minora, quam bubus cornua, tenuioraque. [33] Domitura boum in trimatu: postea sera, ante præmatura. [34] Optime cum domito juvencus imbuitur. [35] Socium enim laboris agrique culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, [36] ut sit inter exempla damnatus a populo Romano, die dicta, [b] qui concubino procaci rure [37] omasum edisse se negante, occiderat bovem, actusque in exsilium, tanquam colono suo interempto.

[38] Tauris in aspectu generositas, torva fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus. [c] [39] Stat ira gliscente alternos replicans, spar-

INTERPRETATIO.

[a] *Ad laborem.*] Ad laborem parum idonei.

[b] *Qui concubino.*] Qui ut omasum præberet puerulo concubino, qui ex eo gustasse unquam se negabat, bovem occiderat, *ut omasum inde ei pararet.*

[c] *Stat ira.*] Stat ipse, cum ira gliscit, &c.

NOTÆ.

30. *Cetero nigri.*] Varro lib. 2. de re rust. cap. 5. boum formam prædicans: *Colore potissimum nigro*, inquit: *dein rubeo: tertio, helvo: quarto albo. De mediis duobus prior, quam posterior, melior: utrique pluris, quam nigri & albi.*

31. *Ad laborem.*] Deteriores in arando habentur, ac vituperantur.

32. *Tauris minora.*] Arist. sect. 10. Problem. 56.

33. *Domitura.*] Columella, lib. 6. cap. 2. pag. 210.

34. *Optime cum.*] Columella, loc. cit. pag. 211. *Ubi plaustro, aut aratro juvencum consuescimus, ex domitis bubus valentissimum, eundemque placidissimum cum indomito jungimus, qui & procurrentem retrahat, & cunctantem producat*, &c.

35. *Socium enim.*] Hæc Plinius ex Columella, lib. 6. in proœm. pag. 209.

36. *Ut sit inter exempla.*] E libro 8. Exemplorum Valerii Max. cap. 1. hoc decerptum: *Non supprimenda*, inquit, *illius quoque damnatio, qui pueruli sui amore corruptus, rogatus ab eo ruri ut omasum in cœnam fieri juberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset, domi bove occiso, desiderium ejus implevit; eoque nomine, publica quæstione afflictus est: innocens, nisi tam prisco seculo natus fuisset.* Colum. loc. cit. *Bovis tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale esset bovem necasse, quam civem.* Varro, lib. 2. de re rust. cap. 5. de bove: *Hic socius hominum in rustico opere, & Cereris minister. Ab hoc antiqui manus ita abstineri voluerunt, ut capite sanxerint, si quis occidisset. Qua in re testis Attica, testis Peloponnesus.* Et apud Phryges mos ille obtinuit, teste Æliano, lib. 12. hist. anim. cap. 34. & Stobæo serm. 42. Plura in eam rem vide apud Gothofred. in Cod. Theod. tom. 1. pag. 225. tit. 30. de pignoribus.

37. *Omasum.*] Frixum intestinum, maxime bubulum, cibus plebeïus, & vilis. Gallis, *des tripes.* Horatius, lib. 1. Epist. 15. v. 34.

Patinas cœnabat omasi
Vilis, & agnini, tribus ursis quod satis esset.

38. *Tauris in aspectu.*] Egregie describitur optima taurorum forma a Magone Carthaginiensi, apud Colum. lib. 6. cap. 1. pag. 209.

39. *Stat ira.*] Vide Notas & Emendat. num. CXLVI.

gensque in alvum arenam, & solus animalium eo stimulo ardescens. [40] Vidimus ex imperio dimicantes, & ideo monstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumque resurgere, modo jacentes ex humo tolli, bigarumque etiam curru citato, velut aurigas, insistere. Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante [41] cornu intorta cervice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar Dictator. [42] Hinc victimæ opimæ, & lautissima Deorum placatio. Huic tantum animali omnium, quibus procerior cauda, non statim nato consummatæ, ut ceteris, mensuræ: [43] crescit uni, donec ad vestigia ima perveniat. Quamobrem victimarum probatio in vitulo, ut articulum suffraginis contingat: breviore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos [44] non fere litare, sicut nec claudicante, [45] nec aliena hostia Deos placari, [46] nec trahente se ab aris. [47] Est frequens in prodigiis priscorum, bovem lo-

NOTÆ.

40. *Vidimus ex imperio.*] Vidimus, inquit, jussos dimicare tauros, imperata fecisse: atque idcirco quod jussis morem gererent, in Venationum ludis & Circo, spectaculi vice populo Rom. monstratos, & exhibitos. Vide Notas & Emend. num. CXLVII.

41. *Cornu intorta.*] Cornu taurum apprehendere, & cervice sic torta necare. Sueton. in Claudio, cap. 21. pag. 72. *Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt, insiliuntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt.* Dio lib. 61. in Nerone, pag. 693. Ἐν δὲ τινι θέᾳ ἄνδρες ταύρους ἀπὸ ἵππων, συμπαραθέοντες σφίσι, κατέστρεφον.

42. *Hinc victimæ opimæ.*] Hoc est, ex taurorum genere. Ita Virgil. lib. 2. Georg. v. 146.

Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad templa Deûm duxere triumphos.

MSS. omnes, & Parmensis editio, *optimæ*, vel *optumæ* legunt.

43. *Crescit uni.*] Rectius fortasse, *crescit enim.* Inde parœmia apud Petron. in Satyr. pag. 159.

44. *Non fere litare.*] Ita MSS. Forte *litari*, uti mox, *placari.*

45. *Nec aliena.*] Quæ Deo suo non convenit. Nam, ut ait Atteïus Capito apud Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 10. pag. 408.

Jovi tauro, verre, ariete, immolare non licet.
Si quis forte tauro Jovi fecerit, piaculum dato.

Contra vero, ut ex Labeone & Virgilio refert idem,

Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo:

Taurum & Marti licet immolari.

46. *Nec trahente se.*] Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 5. pag. 394. *Observatum est a sacrificantibus, ut si hostia quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, ostendissetque se invitam altaribus admoveri, amoveretur: quia invito Deo offerri eam putabant: Quæ autem stetisset oblata, hanc volente numini dari æstimabant.*

47. *Est frequens.*] Valer. Max. lib. 1. cap. 6. n. 5. & 9. & Livius, lib. 35. pag. 427. bovem dixisse referunt. *Cave, Roma.* Exempla amplius duodecim collegit Bochartus, parte 1. hist. anim. lib. 2. cap. 14. pag. 198. quæ cum apud optimæ notæ historicos tam crebro occurrant, nemo commentitia omnia esse dixerit. Itaque hac in parte præstitit se cacodæmon Dei simiam, quo efficiente Balaami asinam in humana verba prorupisse sacræ paginæ contestantur.

cutum : Quo nunciato, Senatum sub dio haberi solitum.

Caput XLVI.

LXXI. [1] Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ crescere incipientis. [2] Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium, quem substituant : & donec invenerint, mœrent, [3] derasis etiam capitibus : [4] nec tamen unquam diu quæritur. Inventus deducitur Memphim a sacerdotibus. Delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. [5] Responsa privis dat, e manu consulentium cibum capiendo. [6] Germanici Cæsaris manum aversatus est, haud multo postea exstincti. [a] Cetero secretus, cum se proripuit in cœtus, incedit [7] summotu lictorum, grexque puerorum comitatur, carmen honori ejus canentium : intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Femina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam aliis : semperque eodem die & inveniri eam, & exstingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem a figura vocant Phialam : omnibus annis ibi auream pateram argenteamque [8] mergunt iis die-

Interpretatio.

[a] *Cetero secretus.*] Reliquo tempore secreto custoditus, ubi se in cœtum proripuit, summoventibus turbam lictoribus *magistratuum more* incedit.

Notæ.

Sect. LXXI. 1. *Bos in Ægypto.*] Plinius hæc ab Herodoto mutuatus, lib. 3. Thalia, n. 28. pag. 172. A Plinio, caput ferme integrum Solinus transcripsit, cap. 32. pag. 60. De Api præterea Mela, lib. 1. cap. 9. pag. 13. Ammianus, lib. 22. Ælianus, lib. XI. hist. anim. cap. 10. aliique.

2. *Nodus sub lingua.*] Nigra ea macula fuit, scarabæi specie, quem κάνθαρον Græci appellant. Porphyrius, lib. de abstin. carn. apud Euseb. auctor est Ægyptios, bovem, quem Apim nominant, Lunæ dedicasse, nigrum præ ceteris, & signa Solis ac Lunæ habentem : Solis symbolum, & coloris esse nigredinem, quandoquidem Solis ardor nigriora reddat humana corpora : & qui sub lingua sit, scarabæum. Vide quæ dicturi sumus lib. 30. sect. 30.

3. *Derasis etiam.*] Lucian. lib. de sacrificiis, pag. 187.

4. *Nec tamen unquam.*] Opera dæmonum similem mortuo bovem reperiri scribit S. Aug. lib. 18. de Civit. cap. 5. Ridet hoc idem, lib. 6. de Civit. cap. 10. & Minutius Felix, in Octavio.

5. *Responsa privis.*] Hoc est, singulis, ad differentiam populorum, quibus augurium lætum unum id erat, cum ex thalamis geminis alterum intrasset : in alterum ingressus dira portendebat. Vide Notas & Emendationes num. CXLVIII.

6. *Germanici.*] De hac profectione Germanici in Ægyptum, quæ ei origo & caput exitii fuit, Tacitus lib. 2. Annal. pag. 61. & Suetonius in Tiberio, cap. 52.

7. *Summotu lictorum.*] Vide Notas & Emend. num. CXLIX.

8. *Mergunt iis diebus.*] Magis ea lectio structuræ convenit, quam quæ in libris hactenus inoleverat, *mergentes diebus.*

bus quos habent natales Apis : septem hi sunt, mirumque neminem [9] per eos a crocodilis attingi : octavo post horam diei sextam, redire belluæ feritatem.

LXXII. Magna & [a] pecori gratia, vel in placamentis Deorum, vel in usu vellerum. Ut boves [1] victum hominum excolunt, [2] ita corporum tutela pecori debetur. [3] Generatio bimis [4] utrinque [5] ad novenos annos : quibusdam [6] & ad decimum. [7] Primiparis minores fetus. Coïtus omnibus [8] ad Arcturi occasum, id est, a tertio Idus Maïas, ad Aquilæ occasum [9] in x. Cal. Aug. [10] Gerunt partum diebus centum quinquaginta : [11] postea concepti invalidi. [12] Cordos vo- C.XLVII.

INTERPRETATIO.

a *Pecori.*] Ovibus.

NOTÆ.

9. *Per eos.*] Per eos dies natales. Solinus, *quibus diebus* &c.

Sect. LXXII. 1. *Victum hominum.*] Agros, unde victus homini. MSS. Reg. 1. Chiffl. & Paris. *Sumptum hominum* legunt, eodem intellectu.

2. *Ita corporum.*] Expolit hanc sententiam egregie Columella, lib. 7. cap. 2. pag. 249.

3. *Generatio bimis.*] Didymus, lib. 18. Geopon. cap. 3. pag. 450.

4. *Vtrinque.*] Hoc est, maribus, ac feminis. Dissidet Columella, lib. 7. cap. 3. pag. 252. *Ætas*, inquit, *ad progenerandum optima est trima : nec tamen inhabilis usque in annos octo. Femina post bimatum maritari debet, &c.*

5. *Ad novenos.*] Columella, Didymus, locis cit. & Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 13. pag. 563 ad octo, μέχρις ἐτῶν ὀκτώ.

6. *Et ad decimum.*] Ita MSS. omnes. Arist. tamen, & ad undecim, si bene curentur, tractenturque, ἐὰν δὲ θεραπεύεται καλῶς, καὶ μέχρις ἕνδεκα.

7. *Primiparis.*] Primiparæ sunt matres, quæ primo genuerunt. Sic lib. XI. sect. 84. *Primiparæ sues.* Didymus in Geopon. lib. 18. cap. 3. pag. 451. Τὰ δὲ ἐκ τῶν πρωτογόνων ἀπαλλοτριοῦν χρή, ὡς ἀνεπιτήδεια πρὸς διαμονήν. *Oviculas ex primiparis natas secernere oportet, velut ineptas ad diuturnitatem.*

8. *Ad Arcturi occasum.*] Hoc est, circiter Arcturi occasum matutinum, qui incidit in ante diem quintum Idus Maïas, ut ipse Plinius auctor est lib. 18. sect. 67. Vide Notas & Emend. num. CL.

9. *In X. Cal.*] Ita MSS. omnes. Editi, X. *Cal.* Plinius lib. 18. sect. 69. *Item XIII. Calendas Augusti, cum Aquila occidit, usque in X. Calendas ejusdem.* Itaque admissuræ tempus ad Aquilæ occasum pertinere sic ait, ut ultra triduum adhuc protrahatur, in x. scilicet Calendas Aug.

10. *Gerunt partum.*] Ita Varro lib. 2. de re rust. cap. 2. pag. 29. Nec dissidet ab utroque Florentinus in Geopon. lib. 18. cap. 1. pag. 448. cum partum gerere ait mensibus quinque, μῆνας ἐκυοφορεῖ.

11. *Postea concepti.*] Matres hujuscemodi fetibus debilitari, non ipsos, Varronis, quem Plinius sequi videtur, sententia est : *Tempus optimum ad admittendum*, inquit, *ab Arcturi occasu ad Aquilæ occasum : quod quæ postea concipiunt, fiunt vegrandes atque imbecillæ.*

12. *Cordos vocabant.*] Varro lib. 2. de re rust. cap. 1. *Dicuntur agni chordi qui post tempus nascuntur, & remanserunt in vulvis intimis, χόριον vocant, a quo chordi appellati.* Erunt chordi igitur, non ex initu seriore concepti, sed qui ultra legitima partus tempora, hoc est, ultra CL. dies in utero fuerint.

cabant antiqui post id tempus natos. [13] Multi hibernos agnos præferunt vernis, quoniam magis intersit ante solstitium quam ante brumam firmos esse, solumque hoc animal utiliter bruma nasci. [14] Arieti naturale agnas fastidire, senectam ovium consectari: [15] & ipse senecta melior, [16] mutilus quoque utilior. [17] Ferocia ejus cohibetur, cornu juxta aurem terebrato. [18] Dextro teste præligato feminas generat, lævo mares. [19] Tonitrua [b] solitariis ovibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas, ut cœtu juventur. [20] Aquilonis flatu mares concipi dicunt, Austri feminas: atque in eo genere arietum maxime spectantur ora: [21] quia cujus coloris sub lingua habuere ve-

INTERPRETATIO.

[b] *Solitariis.*] Cum seorsim a grege vagantur.

NOTÆ.

13. *Multi hibernos.*] Bis gravidæ pecudes, ut Maro cecinit, 2. Georg. æstate, & hieme. Cornelium Celsum, quem de Agricultura etiam scripsisse monuimus in Auctorum indice, Columellamque Plinius signat, scribentem lib. 7. cap. 3. pag. 253. *Melior est autumnalis verno, sicut ait verissime Celsus: quia magis ad rem pertinet, ut ante æstivum hibernum solstitium convalescat, solusque ex omnibus animalibus bruma commode nascitur, &c.* Tenerioribus agnis majora instare ab æstu, quam a frigore damna planissime ex his efficitur.

14. *Arieti.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 13. pag. 564. Didymus lib. 18. Geopon. cap. 3. pag. 450. *οἱ κριοὶ μᾶλλον τὰς πρεσβυτέρας διώκουσι θᾶττον ὀχευομένας καὶ ὕστερον τὰς νέας.*

15. *Et ipse senecta.*] Arist. pag. 559. non dixit vetulos præstantiores esse, sed vetulos τῷ ὑστέρῳ ἔτει, hoc est, anno ætatis secundo, nam de priore antea egerat. Et Columella teste, ipsaque adeo experientia exploratum est, trimos hircos, & arietes, esse ad admissuram præstantiores, eorumque sobolem nitidiorem esse, robustiorem, & grandiorem.

16. *Mutilus quoque.*] Cornibus mutilatus. Vide Notas & Emend. num. CLI.

17. *Ferocia.*] Africanus in Geopon. l. 18. cap. 5. pag. 451. Columella, lib. 7. cap. 3. pag. 251. ex Epicharmo Syracusano.

18. *Dextro teste.*] Democritus, apud Colum. lib. 6. cap. 28. & lib. 7. cap. 3. pag. 253. Palladius quoque, lib. 4. in Martio, tit. XI. pag. 102. Didymus loc. cit. Sed convellit hoc placitum idoneis sane rationibus Aristoteles, lib. 4. de gener. anim. cap. 1. pag. 1116.

19. *Tonitrua.*] Explanatius Aristoteles lib. 9. hist. anim. cap. 4. pag. 1016. *Instituuntur*, inquit, *ab opilionibus oves, ut strepitum cienti congregentur. Nam tonante cælo si qua prægnans seorsim deprehendatur, neque concurrat, aborsum facit: ἐὰν γὰρ βροντήσαντος, ὑπολειφθῇ τις, καὶ μὴ συνδράμῃ, ἐκτιτρώσκει, ἐὰν τύχῃ κύουσα.*

20. *Aquilonis.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 19. pag. 732. Didymus in Geopon. loc. cit. Ælianus lib. 7. hist. anim. c. 27. Columella ex Arist. lib. 7. cap. 3. pag. pag. 253. Palladius item, lib. 8. in Julio, tit. 4. pag. 131. & Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 3. cap. 2. pag. 209.

21. *Quia cujus coloris.*] Democritus in Geopon. lib. 18. cap. 6. pag. 451. Arist. loc. cit. pag. 733. Albertus loc. cit. Columella item, pag. 250. ex Virgilio, scribente in Georgicis:

Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis
Nascentem.

nas,

nas, ejus & lanicium est in fetu : variumque, si plures fuere : & [22] mutatio aquarum potusque variat. Ovium summa genera duo, [23] tectum & colonicum : illud mollius, hoc in pascuo delicatius, [24] quippe cum tectum rubis vescatur. [25] Operimenta eis [26] ex Arabicis præcipua.

LXXIII. [1] Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia [2] Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum [3] Milesiæ oves obtinent. Apulæ breves villo, nec nisi [4] pænulis celebres. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent. In Asia vero [5] eodem genere [6] Laodiceæ. Alba [7] Circumpadanis nulla præfertur, nec libra [8] centenos nummos ad hoc ævi excessit ulla. Oves non ubi- CAPUT XLVIII.

NOTÆ.

22. *Mutatio aquarum.*] Varro lib. 2. de re rust. cap. 2. pag. 79. *Quamdiu admissura fit, eadem aqua uti oportet : quod commutatio & lanam facit variam, & corrumpit uterum.*

23. *Tectum & colonicum.*] Tecti meminit Columella, lib. 7. cap. 4. pag. 257. Idem cap. 2. pag. 250. tectum, molle : colonicum, hirsutum vocat : Varro, pellitum, illud : istud, hirtum. Tectum id genus ovium est, quod propter lanicii elegantiam, in ejus tutelam, pellibus integebatur. Unde Horatius, lib. 2. Ode 6. v. 10.

Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen.

Columella de injuria veprium ruborumque in pascendo, lib. 7. cap. 3. *Molle vero pecus*, inquit, *etiam velamen quo protegitur, amittit, atque id non parvo sumptu reparatur.* Ovibus præcipue Græcis, seu Tarentinis, id tegumen imponi solitum ait idem cap. 4. Ovis colonicæ rursum Plinius meminit, lib. 26. sect. 62.

24. *Quippe cum tectum.*] Illud, inquit, quod tectum vocatur, non tam delicate pascitur : vescitur enim & rubis : colonicum delicatius, solo gramine.

25. *Operimenta ei.*] Tecto scilicet ovium generi, ut diximus plane modo. Ita MSS.

26. *Ex Arabicis.*] De Arabicis ovibus, Ælianus lib. 10. hist. anim. cap. 4. Quod tam longe petita ex earum pellibus operimenta fierent, idcirco non parvi sumptus esse ea Columella pronunciavit, loc. cit.

Sect. LXXIII. *Lana autem.*] Columella, lib. 7. cap. 2. pag. 249. *Generis eximii Milesias, Calabras, Apulasque, nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas*, &c.

2. *Græci pecoris.*] Columella lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod plerique Tarentinum vocant.* Est Tarentum, scilicet, Magnæ Græciæ, ut vocabant, quæ pars est Italiæ, oppidum.

3. *Milesiæ.*] De his Tzetzes Chiliad. 10. v. 349. Apollonius in hist. Comment. cap. 20. Columella, loc. cit.

4. *Pænulis.*] Pallii genus est ad arcendas pluvias idoneum, pænula.

5. *Eodem genere.*] Hoc est, & breviore villo, & pænulis idoneo.

6. *Laodiceæ.*] De Laodicenis ovibus ac lanis, egregie Strabo, lib. 12. pag. 578. Laodicea Cariæ hæc est, Lyco flumini imposita, de qua lib. 5. sect. 29.

7. *Circumpadanis.*] Altinates & Parmenses signat, Columella scribente, lib. 7. cap. 2. pag. 249. *Nunc lanæ Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipue Altinates.* Fuit enim quondam Altinum in Padi paludibus. Et Martialis lib. 14. Epigr. 155. cui lemma inscriptum, *Lana alba :*

Velleribus primis Apulia : Parma secundis
Nobilis : Altinum tertia laudat ovis.

8. *Centenos nummos.*] Sive sestertios. Efficit ea summa monetæ Gallicæ, libras, ut aïunt, seu florenos decem.

que tondentur: durat quibusdam in locis [9] vellendi mos: colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis. [10] Quas nativas appellant, aliquot modis Hispania: nigri velleris præcipuas habet [11] Pollentia juxta Alpes: jam [12] Asia rutili, quas Erythræas vocant: [13] item Bætica: [14] Canusium fulvi: Tarentum & [15] suæ pulliginis. [16] Succidis omnibus medicata vis. Istriæ Liburniæque pilo propior,

Notæ.

9. *Vellendi mos.*] Varro lib. 2. de re rust. cap. XI. *Lanam demptam ac conglobatam alii vellera, alii velumina appellant: ex quorum vocabulo animadverti licet, prius lanæ vulsuram, quam tonsuram inventam. Qui etiamnunc vellunt, ante triduo habent jejunas, &c.* Isidorus lib. 19. cap. 27. *A vellendo vellus, quod prius lanæ vellerentur, non tonderentur.*

10. *Quas nativas.*] Quas oves, inquit, nativas appellat Hispania, eæ aliquot modis diversæ, seu in varia distribui genera possunt, pro velleris colorumque discrimine: sunt enim aliæ pullæ, flavæ aliæ, &c. De pullis, Nonius Marcellus, cap. 16. n. 13. pag. 795. *Pullus color est, quem nunc Hispanum, vel nativum dicimus.* De flavis, Martialis, lib. 9. Epigr. 62.

In Tartessiacis domus est notissima terris,
Qua dives placidum Corduba Bætin amat.
Vellera nativo pallent ubi flava metallo,
Et linit Hesperium bractea viva pecus: &c.

Lanam Hispaniensem in primis commendat Strabo, lib. 3 pag. 144. Vide Notas & Emend. num. CLII.

11. *Pollentia.*] Martialis, lib. 14. Epigr. 157. cujus lemma, *Lana Pollentina:*

Non tantum pullo lugentes vellere lanas,
Sed solet & calices hæc dare terra suos.

Silius Italicus, lib. 8. pag. 375.

Fuscique ferax Pollentia villi.

Et ante hos Columella, lib. 7. cap. 2. pag. 149. unde pleraque accepta a Plinio esse non dubitem: *Sunt etiam*, inquit, *suapte natura pretio commendabiles, pullus atque fuscus, quos præbet in Italia Pollentia, &c.*

12. *Asia rutili.*] Columella loc. cit. *Nec minus Asia rutilos, quos vocant* ἐρυθρές.

13. *Item Bætica.*] Subintellige, rutili: nec forte de tota Bætica accipiendum. Plinio Martialis videtur patrocinari, scribens lib. 5. Epigr. 38. pag. 277. ad Erotium puellam,

Quæ crine vincit Bætici gregis vellus,
Rhenique nodos, auream que nitellam.

Rutilas certe Germanorum comas, qui Rhenum accolunt, scribit Tacitus lib. de moribus German. pag. 125. & Seneca lib. 3. de Ira, cap. 26. pag. 596. *Non est Æthiopis inter suos insignitus color: nec rufus crinis, & coactus in nodum apud Germanos.* Sed planius apertiusque aurea, ξανθά, Bæticæ vellera Martialis commendat, lib. 12. Epigr. 100.

Bætis olivifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Adde & Epigr. 133. libri 14. cui lemma, *Lacerna Bætica.*

14. *Canusium fulvi.*] Fuscas tamen, rufasque Canusinas laudat Martialis idem lib. 14. Epigr. 127. & 129. ut non unius tantum generis color ovium in iis regionibus, sed multiplicis, fuisse videatur.

15. *Suæ pulliginis.*] Hoc est, non Pollentinæ illi, Hispaniensique communis, sed peculiari quadam nota discretæ.

16. *Succidis.*] Quæ porro præstent remedia lanæ succidæ, dicetur lib. 29. sect. 9. Quænam vero succidæ sint, edocuit lib. 2. de re rustica Varro, cap. XI. *Tonsuræ tempus*, inquit, *inter æquinoctium vernum, & solstitium, cum sudare cœperint oves, a quo sudore recens lana tonsa, succida est appellata.*

quam lanæ, [17] pexis aliena vestibus, [18] & quam Salacia [19] scutulato textu commendat in Lusitania. Similis circa [20] Piscenas provinciæ Narbonensis: similis & in Ægypto, [a] ex qua vestis [21] detrita usu pingitur, rursusque ævo durat. Est & hirtæ pilo crasso in tapetis antiquissima gratia: jam certe priscos iis usos, [22] Homerus auctor est. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanæ & per se [23] coactam vestem faciunt: & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: [b] imo vero etiam ignibus novissimo sui purgamento, quippe ahenis polientium extractæ, [24] in tomenti usum veniunt, Galliarum, 5

INTERPRETATIO.

[a] *Ex qua.*] Qua ex lana, vestis quæ detrita usu est, iterum acu pingitur.

[b] *Imo vero.*] Imo vero etiam resistunt ignibus, ubi sunt ultimo expurgatæ: extractæ enim ex ahenis eorum qui eas purgant ac poliunt, pro tomento adhibentur, Galliarum, ut arbitror, invento: sunt enim varia apud Gallos tomenti nomina.

NOTÆ.

17. *Pexis.*] Pexa vestis, ἡ μαλλωτὴ ἐσθής. divitum erat, eminentiore longioreque villo, cui rasa tritave opponebatur. Martialis lib. 2. Epigr. 58.

Pexatus pulcre rides mea, Zoile, trita.

Horatius quoque, l. 1. Epist. 1. vers. 95.

Si forte subucula pexa
Trita subest tunica.

18. *Et quam Salacia.*] Vide Notas & Emend. num. CLIII.

19. *Scutulato textu.*] Orbiculato, vel quadrato. Scutulata vestis a scutulis nomen habet, hoc est, a σκυτάλη, quæ vox in Glossis habetur: non a voce *scutum*. Nam & in scutulata prima brevis est: in voce *scutum* producta. Scutula autem segmentum est aliquod quadratum, vel orbiculatum, vel cuneatum. Scutulata itaque sunt crebris laterculis, quadris, orbiculisve distincta, divisa: quale fere in retibus, reticulatisque operibus cernimus. Sic aranearum scutulatum rete Plinius appellat, lib. XI. sect. 28 De scutulatis, Juvenalis, Satyra 2. v. 97.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa

Infra quoque Plinius tapetium intextum significans, *Instituit*, inquit, *scutulis dividere Gallia.* Papias in Vocabulario: *Scutulata, genera vestimentorum, dicta quod orbiculos quosdam habent in similitudinem scutulorum.* Igitur & orbiculis quoque constat textus scutulatus, κύκλῳ ὑφασμένος. At plerumque forma est quadrata & oblonga: *Lausangias* Galli vocant, a foliorum lauri similitudine, quasi *Laurangias: des lozanges.*

20. *Piscenas.*] *Pezenas.* In Notitia Imperii legitur, sect. 42. *Procurator Baphii Narbonensis, & Telonensis Galliarum.* Piscenis videtur sedem is habuisse.

21. *Detrita usu pingitur.*] Vide Notas & Emend. num. CLIV.

22. *Homerus.*] Odyss. 4. v. 427.

Καὶ ῥήγεα καλὰ
Πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι δ' ἐφύπερθε τάπητας.

23 *Coactam vestem.*] Coactam vestem Reg. 1. 2. Paris. &c. magno consensu defendunt. Alii, *Lanæ & per se coactæ*, legunt. Vestem coactam faciunt coactilia, Græcis πιλήματα dicta, Gallis, *du feutre.* Ipsa quoque *coactilis* appellatur, in notis Tironis, apud Gruter. pag. 157. inter vestium species. Vide Constantinum in Lexico, v. πίλημα.

24. *In tomenti usum.*] Tomentum hoc loco lana est, quæ ex pannis, seu textis laneis extrahitur, ab iis qui ea

ut arbitror, invento: certe [25] Gallicis hodie nominibus discernitur: nec facile dixerim, qua id ætate cœperit. Antiquis enim torus e stramento erat, qualiter etiam nunc in castris. [26] Gausapa patris mei memoria cœpere: [27] amphimalla, nostrâ: sicut villosa etiam [28] ventralia: nam tunica [29] lati clavi, [30] in modum gausapæ texi nunc primum incipit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu [31] suis locis dicemus, in conchyliis marinis, aut herbarum natura.

LXXIV. [1] Lanam in colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem [2] Caïa Cæcilia vocata est, [3] in templo Sangi durasse, prodente se, auctor est

Notæ.

poliunt, ut deinde ea culcitæ farciantur. Gallis, *Bourre-lanice: laine-bourre.* Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 40. *Posteaquam transierunt ad culcitas, quod in ea sagum aut tomentum, aliudve quid calcabant, ab inculcando Culcita dicta.*

25. *Gallicis .... discernitur.*] Sane tomentum Lingonicum Martialis eximie commendat, lib. 14. Epigr. 160. & Cadurcum, seu culcitam Cadurcam cum tomento, Juvenalis Satyra 6. v. 538. ac Plinius ipse lib. 19. sect. 2.

26. *Gausapa.*] Gausapina indumenta plurimo longiore muniebantur villo, hibernisque ideo aversus frigora expetebantur: Hinc Martialis, lib. 14. Epigr. 145. cui titulus: *Pænula gausapina:*

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est,
Vt me vel media sumere messe velis.

Vide Notas & Emend. num. CLV.

27. *Amphimalla, nostrâ.*] Nostra, inquit, memoria cœpere in usum venire amphimalla texta, hoc est, ex utraque parte villosa. Ea Nonio & Lucilio *Amphitapa* dicuntur: Ejusmodi sunt quas hodie vulgus *Couvertures de Catalogne*, & *Cappes de Bearn*, de regionis nomine, ubi præcipue texuntur, appellat.

28. *Ventralia.*] Ventrale bulgam appellari Vossius ait in Etymol. quia ad ventrem præcincta. Male: Ventrale zonæ genus est, quod ventri apponitur: unde nomen. Quod Plinio lib. 27. sect. 28. ventrale dicitur, hoc Apuleïo, c. 100. tit. 4. semicinctium appellatur.

29. *Lati clavi.*] Quid sit latus clavus, quid angustus, dicemus libro sequenti, sect. 63.

30. *In modum gausapæ.*] Hoc est, longiore villo texi, qualis est in gausapinis indumentis.

31. *Suis locis dicemus.*] Libro 9. sect. 62. & seqq. ac libro deinde 21. sect. 22.

Sect. LXXIV. 1. *Lanam in colo.*] Ita MSS. omnes. Editi, *cum colo.*

2. *Caïa Cæcilia.*] Festus: *Caïa Cæcilia appellata est, ut Romam venit, quæ antea Tanaquil vocitata erat, uxor Tarquinii Prisci Regis Romanorum &c.* Verius Plutarchus, in quæst. Rom. pag. 271. uxorem ait fuisse unius e Tarquinii liberis: eidem in templo Sanci statuam priscis temporibus positam, cum sandaliis & fuso, quæ domi actæ vitæ, industriæque argumento essent. Διὰ Γαΐαν Καικιλίαν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα, τῶν Ταρκυνίου παίδων ἑνὶ συνοικήσασαν, ἧς ἐν τῷ τοῦ Σάγκτου ἱερῷ χαλκῆς ἀνδριὰς ἕστηκεν· ἔκειτο δὲ πάλαι καὶ σανδάλια, καὶ ἄτρακτοι, τὸ μὲν οἰκουρίας αὐτῆς, τὸ δὲ ἐνεργείας σύμβολον. Sic filiæ Ottonis M. Imp. sepulcro fusum appensum Ditmarus docet, lib. 2. p. 25.

3. *In templo Sangi.*] Vulgata inscriptio a P. Ciaconio Romæ reperta, an. 1574. SEMONI. SANCO. DEO. FIDIO. SACRUM. Quid Semo sit, explicat Fulgentius, lib. de prisco serm. n. XI. *Semones dici voluerunt Deos, quos neque cælo dignos adscriberent, ob meriti paupertatem, sicut sunt Priapus, Hippona, Vertumnus: neque terrenos eos deputare, pro gratia veneratione.* Hujus Semonis Sangi meminit Livius, lib. 8. pag. 144. Σάγκτος a Plutarcho scribitur, loc. cit. Varro lib. 4. de ling. Lat.

M. Varro: factamque ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. [4] Inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit [5] rectam tunicam, quales [6] cum toga pura tirones induuntur, novæque nuptæ. [7] Undulata vestis prima e laudatissimis fuit: inde [8] sororiculata defluxit. [9] Togas rasas [10] Phryxianasque, Divi Augusti novissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. [11] Crebræ

NOTÆ.

pag. 19. Sanctum Sabina lingua, Herculem esse Græca putat. Et Festus: *Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia, Herculi aut Sanco, qui scilicet idem est Deus.* Vide S. August. lib. 18. de Civit. cap. 19. Ovidium in Fastis, lib. 6. v. 213. Sangi sacellum in septima Urbis regione locat P. Victor: *Sacellum Genii Sangi.*

4. *Inde factum.*] Plutarchus, in quæst. Rom. pag. 271.

5. *Rectam tunicam.*] Festus: *Rectæ, appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant, ominis causa: ita appellata, quod a stantibus & in altitudinem texuntur.* Et alio loco: *Regillis, tunicis albis, & reticulis luteis, utrisque rectis, textis sursum versum a stantibus, pridie nuptiarum diem, virgines indutæ cubitum ibant, ominis causa, ut etiam in togis virilibus dandis observari solet.*

6. *Cum toga pura.*] Toga pura, virilis, libera, eadem erat, inquit Manutius, lib. 1. de quæsitis per epist. Pura vocabatur, quia nulla diversi coloris fascia prætexeretur. Dabatur in exitu anni sextidecimi: Antea prætexta induebantur: mos tamen ille non semper obtinuit. Ea vestis initium virilis ætatis indicabat: propterea virilis etiam dicebatur. Qui vero eam sumebant, tirones appellabantur: uti tum ex hoc Plinii loco apparet, tum ex illo Suetonii, de Caio, cap. 10. pag. 56. *Vno atque eodem die togam sumpsit, barbamque posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum ejus.* Liberam quoque vocitabant, quia pueris toga pura initium quoddam libertatis erat, cum antea custodirentur a pædagogis.

7. *Vndulata.*] Ab undis seu fluctibus. Gallice, *Ondé: fait en ondes.* Nonius cap. 2. n. 926. *Vndulatum, nove positum purum. Varro de vita populi Rom. lib. 1. Et a quibusdam dicitur esse virginis Fortunæ simulacrum, eo quod duabus undulatis togis est opertum: proinde ut olim Reges nostri undulatas, & prætextas togas soliti sint habere.* Vide Notas & Emend. num. CLVI.

8. *Sororiculata.*] Ita MSS. omnes. Editi, *soriculata.* Utriusque vocis incerta originatio, inexplorata adhuc vis & significatio est. Vide Turnebum lib 24. Adverf. cap. 19. pag. 831. In Notis Tironis, apud Gruter. pag. 159. *Sororeclatum* inter pannorum genera censetur, quod huc sane pertinet.

9. *Togas rasas.*] Ξεϛαὶ ἐσθῆτας. Sed quid si *Rallas* legatur, a texturæ genere, ut *crebris* statim subsequentibus opponantur? In MSS. *raxas.* Nonius, cap. 14 n. 14. *Ralla vestis dicta a raritate. Plautus Epidico: Tunicam rallam, tunicam spissam.* Accepisse aliter Papias videtur in Vocabulario. *Ralla vestis est,* inquit, *quæ vulgo Rasilis dicitur. Rasile, acutum, vel bene rasum.*

10. *Phryxianasque.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Editi perperam, *Phrygianas.* Vestes sunt, quæ Phryxæi velleris crispos & eminentes villos imitantur: Gallis, *de la frise*, inquit Turnebus loc. cit. post Pellicerium. In notis Tironis apud Gruter. tom. 2. pag. 159. *Phrixenum*, inter genera vestium diversa.

11. *Crebræ.*] Dense textæ, & multo subtemine fartæ: quæ res pexitatem plerumque floccorum facit. Sic libro undecimo, sect. 28. *crebratæ pexitas telæ.*

[12] papaveratæ antiquiorem habent originem, jam ſub Lucilio poëta in Torquato notatæ. [13] Prætextæ apud Etruſcos originem invenere. [14] Trabeis uſos accipio reges: pictas veſtes jam [15] apud Homerum fuiſſe, [16] unde triumphales natæ. [17] Acu facere id Phryges invenerunt,

Notæ.

12. *Papaveratæ.*] De papaveratis veſtibus multa Voſſius in Etymol. verbo *Papaver*: multa Salmaſius pag. 1127. in Solin. Neuter ad rem quidquam apposite. Ille tenuem ex byſſo linoque ſubtili, (μήκων Heſychio dicitur, quæ vox & papaveri communis eſt,) veſtem interpretatur; iſte ex pinnarum papavere textam. Cum ſtructura ac ſeries orationis Plinianæ ipſa per ſe liquido probet, ſe de lanis tantum in præſenti, laneiſque veſtimentis agere. Vir Cl. D. du Cange, in Gloſſario, verbo *Papaver*, veteris chartæ fragmentum recitat, ex Joan. Scheffero ad Chronicon Upſalienſe, pag. 152. in qua caſula Dalmatica, cappæ duæ, dorſale, antependium, panni duo, omnia de papavere facta dicuntur. Sed quid papaver ſit, inde non liquet. Fuiſſe olim papaveris quoddam genus ſcimus, ex quo ſplendorem candoremque lina traherent: quidni & lanæ? ut papaveratæ veſtes exiſtimentur eæ, quæ eo papaveris genere terſæ nitorem eum accepiſſent. Plinius, lib. 19. ſect. 4. *Eſt & inter papavera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt.* Et lib. 20. ſect. 78. *Alterum e ſilveſtribus genus heraclion vocatur..... Ex hoc lina ſplendorem trahunt æſtate.*

13. *Prætexta.*] Togæ albæ purpureo in ima ora prætextæ limbo: quas qui geſtabant, prætextati dicebantur. Anno, ut diximus, XVII. ætatis una cum bulla has deponebant. Vide quæ congeſſit Aldus de prætexta, in Quæſitis per epiſtolam. Eſt & *Prætexta*, ut ait Nonius, cap. 14. pag. 29. *inſigne Romanum, quod ſupra tunicas honorati quique ſumunt.* Ea primum Etruſcis devictis uſum eſſe Tullum, Plinius eſt auctor libro ſequenti, ſect. 63.

14. *Trabeis.*] Romulum intelligit, de quo libro ſeq. ſect. 63. *Purpuræ uſum Romæ ſemper fuiſſe video: ſed Romulo in trabea.* Etiam ante Romanorum Reges, Aboriginum, ſive Latinorum, Principem Picum eo ornatu Maro deſcribit, lib. 7. Æneïd. v. 188.

Ipſe Quirinali lituo, parvaque ſedebat
Succinctus trabea.

Niſi poëtica prolepſi ſive anticipatione uſus ſit. Trabea toga fuit, communis, ſive albi, coloris, multis faſciis, virgiſque purpureis, inſtar trabium tranſverſis ac diſcurrentibus ornata, iiſque vel intextis, vel aſſutis.

15. *Apud Homerum.*] Iliad. 3. verſ. 125. ubi Helena purpuream veſtem texens inducitur, in eaque Græcorum ac Trojanorum pugnas intertexens.

Ἡ δὲ μέγαν ἱςὸν ὕφαινε
Δίπλακα πορφυρέην, πολέας δ' ἐνέπασσεν ἀέθλους
Τρώων θ' ἱπποδάμων, καὶ Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.

Ubi Euſtathius ἐμποικίλλειν & ζωγραφεῖν, *variare*, & *pingere*, illud ἐμπάσσειν interpretatur.

16. *Unde triumphales.*] Eædem pariter purpureæ, & pictæ nuncupatæ, quod erant ex purpura auro picta. Plinius, lib. 9. ſect. 60. Feſtus: *Picta quæ nunc toga dicitur, antea purpurea vocitata eſt, eaque erat ſine pictura. Ejus rei argumentum eſt gemina pictura in æde Vertumni & Conſi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera C. Papirius Curſor, triumphantes ita picti ſunt.* Eædem & poſtea palmatæ dictæ, propriæque Conſulum. Caſſiodorus, lib. 6. Var. form. 1. *Nos habemus labores Conſulum, & vos gaudia dignitatum: Palmata ſiquidem veſtra, noſtra probantur eſſe victoria, &c.*

17. *Acu facere.*] Facere id, hoc eſt, pingere, ſeu pictas veſtes facere acu Phryges inſtituerunt. Nonius, cap 1. n. 10. pag. 486. *Phrygia veſtis picta eſt:*

ideoque [18] Phrygioniæ appellatæ ſunt. Aurum intexere in eadem Aſia invenit Attalus rex: unde nomen [19] Attalicis. Colores diverſos picturæ intexere [20] Babylon maxime celebravit, & nomen impoſuit. [21] Plurimis vero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit: [22] ſcutulis dividere, Gallia. [23] Metellus Scipio [24] tricliniaria Babylo-

NOTÆ.

ejus artifices Phrygiones appellantur. Titinius in Barbato: Phrygio fui primum, beneque id opus ſcivi: reliqui acus aciaſque hero atque heræ noſtræ. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 22. *Acu picta veſtis, aut textilis, aut acu ornata: eadem & Phrygia: hujus enim artis periti Phrygii omnes dicuntur: ſive quia in Phrygia inventa eſt: unde & artifices qui id faciunt, Phrygiones dicuntur.* Gallis, *Brodeurs.*

18. *Phrygioniæ appellatæ.*] Ita MSS. omnes: & ſane id nomen ad veſtes referri, poſtulat orationis ipſa ſtructura. Forte, *Phrygianæ* rectius. Editi, *Phrygiones appellati*, mendoſe: nam de opificio, non de opificibus inſtituta oratio eſt.

19. *Attalicis.*] Attalicarum veſtium, aulæorum Attalicorum, Attalici tori, crebra apud Propertium mentio. Plinius, lib. 33. ſect. 29. *Attalicis jampridem aurum intexitur, invento regum Aſiæ.* Silius Ital. lib. 14.

Quæque Attalicis variata per artem
Aulæis ſcribuntur acu.

20. *Babylon maxime.*] Unde Babylonica dicebantur. Martialis, lib. 8. Epigramm. 28.

Non ego prætulerim Babylonica picta ſuperbe
Texta, Semiramia quæ variantur acu.

Babylonicæ porro picturæ argumentum fuit, venatio tantum, præliumve. Ammianus, lib. 24. pag. 278. Juliani Aug. in agro Cteſiphontino manſionem deſcribens, *Diverſorium*, inquit, *opacum & amœnum, gentiles picturas per omnes ædium partes oſtendens, Regis beſtias venatione multiplici trucidantis: nec enim apud eos pingitur vel fingitur aliud, præter varias cædes, & bella.* Acu porro ea pictura peragebatur: quare inſui perinde atque intexi dicebatur. *Babylonica periſtromata, conſuta tapetia*, Plauto.

21. *Plurimis vero liciis.*] Filis diverſi coloris in longum tranſverſumque ductis, uti hodie fit, a polymitariis noſtris, quos tapetiarios vocamus, *Tapiſſiers*. Non enim acu id fiebat, ſed pectine: ac vere, ut Plinius ait, texebant: ſed ea induſtria, ut Babylonica interdum opera ſuperarent. Martialis, lib. 14. Epigr. 150. cujus lemma, *Cubicularia polymita:*

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa eſt
Pectine Niliaco jam Babylonis acus.

Ipſa tamen Babylonica in Gloſſis aliquando πολύμιτα pariter appellantur: hoc eſt, multilicia: μίτος enim licium eſt. In polymitis Alexandrinis, æque atque in Babylonicis, belluarum imagines fingebantur: unde belluata ea a Plauto nuncupanrur in Pſeud. act. 1. ſc. 2. v. 14.

Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.

22. *Scutulis.*] Orbiculis, in macularum plagularumque modum pingere, ſeu diſtinguere. De ea re egimus paulo ante, ſect. 73. Adjicere corollarii vice hic modo lubet, etiam & pavimenta *ex ſcutulis*, ob ſimilem formam laterculorum a Palladio commendari, lib. 1. cap. 9. ſub finem: inde & ſcutulato equorum colori, de quo idem in Martio, cap. 15. quem nos *Pommelé* dicimus, factum nomen eſſe.

23. *Metellus.*] Fuit is Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio, Trib. plebis, Julio Cæſare, & Bibulo Coſſ. cujus acres ac vehementes in Tribunatu adverſus Catonem Uticenſem declamationes Plutarchus commemorat, in Catone Minore, pag. 771. Idem poſtea Pompeïi ſocer, & in ejuſdem tertio Conſulatu Collega.

24. *Tricliniaria.*] Stragula, quibus lecti tricliniares ſternebantur: ut cubicularia ſtragula appellat ſect. 83.

nica [25] sestertiûm octingentis millibus venisse jam tunc, posuit [26] in Catonis criminibus, quæ Neroni principi [27] quadragies sestertio nuper stetere. Servii Tullii prætextæ, [28] quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, duravere ad [29] Sejani exitum. Mirumque fuit nec defluxisse eas, nec [30] teredinum injurias sensisse annis DLX. Vidimus jam & viventium vellera, purpura, cocco, conchylio, [31] sesquipedalibus libris infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria.

LXXV. In ipsa ove satis generositatis ostenditur [1] brevitate crurum, ventris vestitu: quibus nudus esset, [2] apicas vocabant, damnabantque. [3] Syriæ cubitales ovium caudæ, plurimumque in ea par-

NOTÆ.

25. *Sestertiûm.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Sestertiûm octingenta millia, sive, quod idem est, sestertia octingenta, efficiunt monetæ Gallicæ libras 80000.

26. *In Catonis.*] Vide Notas & Emend. num. CLVII.

27. *Quadragies.*] Ita MSS. laudati. Summam efficiunt Gallicarum librarum, 400000. Si quadringenties legas cum Budæo, excedet id pretium fidem omnem: erit enim librarum 4000000. seu quatuor, ut aiunt vulgo, millionum.

28. *Quibus signum Fortunæ.*] Non Fortunæ quidem, sed ipsius Servii in Fortunæ templo, quod dedicarat, positum simulacrum, togis superpositis velatum scribit Ovidius, lib. 6. Fastor. v. 569.

Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque:
Sed superinjectis quis latet æde togis?
Servius est, (id constat enim:) sed causa latendi
Discrepat, & dubium me quoque mentis habet. &c.

Et dubius idcirco mihi animus quoque fuit, num in mendo cubaret hic Plinii locus: legendumne foret, *Quibus juxta signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertus erat*, &c.

29. *Sejani exitum.*] Qui Tiberii octavo decimo principatus anno contigit: a Servii obitu, omnino sexagesimo supra quingentesimum.

30. *Teredinum.*] Vermium vestes erodentium.

31. *Sesquipedalibus libris.*] Ita MSS. plane omnes: non, ut editi mutile, *sesquilibris.* Quid porro sint sesquipedales libræ, negat Budæus se intelligere, lib. 2. de asse, fol. 51. negat & Pellicerius in notis MSS. Dalecampius vocem *libris* de corticibus accipit. Nos qui nihil astute cogitamus, sic interpretamur: Curâ industriaque hominum sic distributas esse trium istorum colorum vices, purpuræ, cocci, conchyliique, dum vellera quæ viventi adhuc pecori adhærerent, necdum essent decussa tergo, iis coloribus tingerentur, ut quilibet color semipedale spatium in quadrum occuparet: tres semipedes densi admodum velleris, libram pondere adæquarent: quæ libra idcirco sesquipedalis merito appellaretur. Canem eo modo variatum pictumque nuper in hac urbe vidimus.

Sect. LXXV. 1. *Brevitate crurum.*] Varro lib. 2. de re rust. cap. 2. pag. 78. *Esse oportet ovem cruribus humilibus: caudis observare, ut sint in Italia prolixis, in Syria brevibus.*

2. *Apicas.*] Varro loc. cit. *Ovem esse oportet corpore amplo.... ventrem quoque habeat pilosum. Itaque quæ id non habuerint, majores nostri Apicas appellabant, ac rejiciebant.* Hunc Plinii locum prorsus ἀλόγως citat Erasmus in adagio, *Tricæ, Apinæ*, Chiliad. 1. Centur. 2. adag. 43. pag. 70.

3. *Syriæ cubitales.*] Latitudine addendum fuit ex Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 33. pag. 982. ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως. Alioqui cubitalis esse longitudinis perperam intelligemus. Idem de Libycis ovibus tradit Albertus, lib. 7. de Animal. pag.

te lanicii,

te lanicii. Castrari agnos, nisi quinquemestres, præmaturum existimatur. * Est & in Hispania, sed maxime Corsica, non maxime absimile pecori, [4] genus musmonum, caprino villo, quam [a] pecoris velleri, propius. Quorum e genere & ovibus natos prisci [5] Umbros vocarunt. Infirmissimum pecori caput, quamobrem [6] aversum a Sole pasci cogendum. [7] Quam stultissima animalium lanata. [8] Qua timuere ingredi, [b] unum cornu raptum sequuntur. [9] Vita longissima anni x. in Æthiopia XIII. Capris eodem loco XI. in reliquo orbe plurimum octoni. Utrumque genus intra quartum coïtum impletur.

*Caput XLIX.

LXXVI. [1] Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodum. [2] Ferunt quinque mensibus, ut oves. Capræ pinguitudine sterilescunt. [3] Ante trimas minus utiliter generant, & in senecta ultra quadrien-

Caput L.

Interpretatio.

a *Pecoris.*] Ovium.
b *Vnum cornu.*] Unum *ex iis* si cornibus rapiatur, sequuntur.

Notæ.

234. Et in Asia minore testis αὐτόπτης Busbequius prodidit, epist. 1. pag. 32. *frequens esse genus illud ovium, quod pinguem & ponderosam caudam trahit, quæ decem interdum librarum sit: quin imo in eam aliquando magnitudinem excrescat in ovibus paulo vetustioribus, ut duas rotulas cum media tabella subjici necesse sit, in quam illa recumbat: ut oves trahant, quod ferre non possunt.*

4. *Genus musmonum.*] Strabo lib. 5. pag. 225. de Sardinia: Γίνονται δ' ἐνταῦθα οἱ τρίχα φύοντες αἰγείαν ἀντὶ ἐρέας κριοί, καλούμενοι δὲ Μούσμωνες. *Nascuntur ibi arietes, qui lanæ loco pilum ferunt caprinum: & vocantur Musmones.* Vetus Epigramma, de ambiguis:

Tityrus ex ovibus oritur, hircoque parente:
Musimonem capra ex vervegno semine gignit.

5. *Vmbros vocarunt.*] Hoc est, spurios, hybridas, a Græco ὀμβρίας. Vide Vossium in Etymol. verbo *Campus*, & *Musmones.*

6. *Aversum a Sole.*] Varro, lib. 2. de re rust. cap. 2. Columella, lib. 7. cap. 3. pag. 256. Palladius lib. 12. in Novemb. tit. 13. pag. 171. Plinius ipse lib. 18. sect. 76. Vide Notas & Emend. num. CLVIII.

7. *Quam stultissima.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 4. pag. 1014. & Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 249.

8. *Qua timuere.*] Simile ac plane par stoliditatis ovium exemplum affert Philosophus loco citato.

9. *Vita longissima.*] Reliqua, quæ hac sect. continentur, excerpta ad verbum ex Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 19. pag. 730. & 731.

Sect. LXXVI. 1. *Capræ.*] Arist. loc. cit. Etiam & in Ægypto quinos pariunt, ut auctor est Ælianus lib. 3. hist. anim. cap. 33. ob fetiferum potu Nilum.

2. *Ferunt.*] Arist. loc. cit. Florentinus quoque in Geopon. lib. 18. cap. 9. pag. 452. Κυοφορεῖ δὲ ε΄ μῆνας, ὥσπερ τὰ πρόβατα.

3. *Ante trimas.*] Quæ nondum trimæ sunt, & quæ quadriennium jam excesserunt, non tam utiles partus edunt, quam in ætate intermedia constitutæ. Priores quidem, quia nondum confirmatæ ætatis: sequentes, quia jam in senium vergentibus annis labefactatæ. Vide Notas & Emend. num. CLIX.

nium. Incipiunt ſeptimo menſe, [4] adhuc lactentes. [5] Mutilum in utroque ſexu utilius. [6] Primus in die coïtus non implet: ſequens efficacior, ac deinde. Concipiunt Novembri menſe, ut Martio pariant [a] [7] turgeſcentibus virgultis, aliquando anniculæ, ſemper bimæ; [8] in trimatu inutiles. [9] Pariunt octonis annis. [10] Abortus frigori obnoxius. Oculos ſuffuſos capra [11] junci puncto ſanguine exonerat, caper rubi. Solertiam ejus animalis, Mucianus viſam ſibi prodidit in ponte prætenui, duabus obviis e diverſo: cum circumactum anguſtiæ non caperent, nec [b] reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter ſubterfluente, alteram decubuiſſe, atque ita alteram proculcatæ ſupergreſſam. Mares quam maxime ſimos, [12] longis auribus infractiſque, armis quam villoſiſſimis probant. Feminarum generoſitatis inſigne, [13] laciniæ corporibus a cervice binæ dependentes. Non omnibus cornua: ſed quibus ſunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum. [c] [14] Mutilis lactis major ubertas. [15] Auribus eas

INTERPRETATIO.

[a] *Turgeſcentibus.*] Germinantibus.

[b] *Nec reciprocationem.*] Nec retrogrediendi locus eſſet, *propter* longitudinem *pontis*, *conjunctam* exilitati, *ob quam ubi pedem poneret*, capra non videret.

[c] *Mutilis.*] Quibus exſecta cornua.

NOTÆ.

4. *Adhuc lactentes.*] Vide Notas & Emendationes num. CLX.

5. *Mutilum.*] A cornibus. Colum. lib. 7. cap. 6. pag. 265. *Quoniam cornuti fere pernicioſi ſunt propter petulantiam.*

6. *Primus in die.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 19. pag. 750.

7. *Turgeſcentibus.*] Columella: *Ut propinquante vere, gemmantibus frutetis, cum primum ſilvæ nova germinant fronde, partus edatur.*

8. *In trimatu inutiles.*] Vide Notas & Emendationes num. CLXI.

9. *Pariunt octonis.*] Ariſt. loc. cit. pag. 731. Palladius in Novemb. lib. 12. tit. 13. pag. 172.

10. *Abortus.*] Colum. loc. cit.

11. *Junci puncto.*] Magis probarim, *punctu*. Refert hoc quoque Ælianus lib. 7. hiſt. anim. cap. 14.

12. *Longis auribus.*] Ita MSS. omnes: editi male, *auriculis*. Sunt autem infractæ aures, non erectæ, ſed deciduæ, quas recte flaccidas & prægravantes Columella nuncupat, lib. 7. cap. 6.

13. *Laciniæ.*] Non eæ quidem e villis ſeu pilis factæ, ſed e corporibus ipſis & cute enatæ, atque e cervice pendentes. Varro, l. 2. de re ruſt. c. 3. p. 80. ubi de eligenda caprarum forma: *Sub roſtra*, inquit, *duas ut mammulas penſiles habeant, quod eæ fecundiores ſint*, &c. Verruculas appellat Columella, l. 7. c. 6. p. 264.

14. *Mutilis.*] Colum. loc. cit. ubi de caprino genere: *Hanc pecudem*, inquit, *mutilam parabimus, quieto cæli ſtatu: nam procelloſo atque imbrifero cornuta ſemper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos eſſe oportebit, quoniam cornuti fere pernicioſi ſunt &c.*

15. *Auribus.*] Phile, lib. de propr. anim. pag. 102. Varro, loc. cit. *De capris Archelaus ſcribit, non ut reliqua animalia, naribus, ſed auribus ſpiritum ducere ſolere.* Ab Alcmæone id proditum, non ab Archelao, ſcribit Ariſtoteles lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 73. idque ipſe verum eſſe pernegat. Certe naribus ſternutant: igitur & ſpirant. Utraque parte, auribus naribuſque ſpirare, ex pecuariorum relatu, affirmat Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 53.

ſpirare, non naribus, [16] nec unquam febri carere, Archelaus auctor eſt: ideo fortaſſis anima his, quam ovibus, ardentior, calidioreſque concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, quam interdiu: [17] ideo ſi caprinum jecur veſcantur, reſtitui veſpertinam aciem his, quos [18] nyctalopas vocant. [19] In Cilicia, [20] circaque Syrtes villo tonſili veſtiuntur. [21] Capras in occaſum declivi Sole, in paſcuis negant contueri inter ſeſe, ſed averſas jacēre: reliquis autem horis adverſas, & inter cognationes. [22] Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc ſi quis apprehenſam ex grege unam trahat, ceteræ ſtupentes ſpectant. [23] Id etiam evenire, [24] cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morſus earum arbori exitialis. Olivam lambendo quoque ſterilem faciunt, [25] eaque ex cauſa Minervæ [26] non immolantur.

LXXVII. [1] Suilli pecoris admiſſura a Favonio ad æquinoctium CAP. LI.

NOTÆ.

16. *Nec unquam febri.*] Varro, loc. cit. *Capras ſanas ſanus nemo promittit: nunquam enim ſine febri ſunt.* Florentinus in Geopon. lib. 18. cap. 9. pag. 453.

17. *Ideo ſi.*] De hac re dicturi ſumus, lib. 28. cap. XI. ſect. 47.

18. *Nyctalopas.*] Luſcioſos, qui veſperi non vident, ut ait Varro apud Nonnium, cap. 2. n. 512. De ea voce dicemus uberius lib. 28. ſect. 47.

19. *In Cilicia.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 33. pag. 982. Varro, lib. 2. de re ruſt. cap. XI. ſub finem: *Vt fructum ovis e lana ad veſtimentum, ſic capra pilos miniſtrat ad uſum nauticum.... Neque non quadam nationes harum pellibus ſunt veſtitæ, ut in Gætulia, & in Sardinia.... Tondentur, quod magnis villis ſunt, in magna parte Phrygiæ: unde cilicia, & cetera ejus generis ferri ſolent. Sed quod primum ea tonſura in Cilicia ſit inſtituta, nomen id Cilicas adjeciſſe ſcribunt.* Ælianus, lib. 16. hiſt. anim. cap. 30. ἐν Λυκίᾳ quoque, ex Calliſthene Olynthio refert, ut oves, ſic tonderi capras, eoque pilo nauticos rudentes contexi. Buſbequius epiſt. 1. fol. 31. viſas a ſe refert in minore Aſia capras illas, quarum ex vellere ſive pilo pannus ille texitur, quem undulatum vocant: *Les Camelots: Eſt earum*, inquit, *tenuiſſimus, mireque nitens pilus, ad terram uſque propendens.... nec multum ſerico pulcritudine cedit,* &c.

20. *Circaque Syrtes.*] Vide Notas & Emend. num. CLXII.

21. *Capras in.*] Tranſcripſit hunc locum Plinius ex Ariſt. lib. 9. cap. 4. pag. 1016.

22. *Dependet.*] Ariſt. loc. cit. p. 1015. Aruncum Philoſophus ἤρυγγον vocat.

23. *Id etiam.*] Poſtulare videtur orationis ſtructura, *id aïunt evenire*, vel iſtud, *aïunt*, ſubintelligendum.

24. *Cum quandam herbam.*] Eryngion ſcilicet. Theophr. in fragmento, De animalibus quæ invident. Plutarch. lib. de ſera Numinis vindicta, pag. 558. Nicandri ſcholiaſtes, in Theriac. pag. 30. atque e recentioribus Marcellus Virgilius, in lib. 3. Dioſc. cap. 23. de eryngio: ubi multa præfatus de abditis rerum cauſis, hoc miraculum ex Plutarcho refert.

25. *Eaque ex cauſa.*] Ceu ingratum ſibi animal pro hoſtia etiam in ſacris oblatum averſetur, atque abhorreat. Baccho tamen eandem immolari, propterea quod ſimiliter vitem erodat, ſcribit Ovidius lib. 1. Faſtor. v. 360.

26. *Non immolantur.*] Vide Notas & Emend. num. CLXIII.

Sect. LXXVII. 1. *Suilli pecoris.*] Varro, lib. 2. de re ruſt. cap. 4. pag. 82. Florentinus, in Geopon. lib. 19. cap. 6. pag. 468.

vernum: [2] ætas, octavo menſe: quibuſdam in locis etiam quarto, [3] uſque ad octavum annum. [4] Partus bis anno: [5] tempus utero quatuor menſium: numerus fecunditatis [6] ad vicenos: [7] ſed educare tam multos nequeunt. Diebus decem circa brumam ſtatim dentatos naſci, Nigidius tradit. [8] Implentur uno coïtu, qui & geminatur propter facilitatem [9] aboriendi. Remedium, ne prima [10] ſubatione, neque ante flaccidas aures coïtus fiat. [11] Mares non ultra trimatum generant. [12] Feminæ ſenectute feſſæ, cubantes coëunt. [13] Comeſſe fetus his, non eſt prodigium. Suis fetus ſacrificio [14] die quinto [15] purus eſt.

Notæ.

2. *Ætas.*] Ita MSS. omnes: non *ætatis*. Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 13. pag. 560. & Varro loc. cit.

3. *Vſque ad octavum.*] Vide Notas & Emendationes num. CLXIV.

4. *Partus bis.*] Varro loc. cit. p. 83.

5. *Tempus utero.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 18. pag. 277. & Alb. M. lib. 6. de animal. tract. 3. cap. 1. pag. 209. Florentinus, Varro, locis citatis. Columella, lib. 7. cap. 9. pag. 269.

6. *Ad vicenos.*] Atqui ſus Æneæ Lavinii triginta porcos peperit albos, teſte Varrone, loc. cit. & poſt Varronem Marone, lib. 8. v. 43.

Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fetus enixa, jacebit:
Alba, ſolo recubans, albi circum ubera nati.

7. *Sed educare.*] Ariſt. & Albertus locis cit. Columella, pag. 271. de lactentibus fetibus ſuum: *Non debet*, inquit, *octo capitum numerum excedere: Non quin ignorem fecunditatem ſcrofarum majoris eſſe numeri, ſed quia celerrime fatiſcit, quæ plures educat*, &c. Ita etiam Varro loc. cit. At Palladius, lib. 3. in Febr. tit 26. pag. 80. ut plurimum ſex nutriri debere, expertus aſſeverat, Columellamque idcirco, quem laudat, deſerit.

8. *Implentur.*] Ex Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 18. pag. 728. ſi nempe urgeat veneris impetus, *αἰ δ' ὀϱγῶσαι βιϐάσῃ.* Alias non unus initus ſatis eſt, ut paulo ante Philoſophus idem admonuit.

9. *Aboriendi.*] Ita MSS. non *abortiendi*. Ita & Varro apud Nonium, cap. 2. n. 24. *Vinum quod ibi natum ſit in quodam loco, ſi prægnans biberit, fieri ut aboriatur.*

10. *Subatione.*] Feſtus in fragm. verbo *ſuillum pecus. Immundiſſimi ſunt ſues*, inquit, *ex omni manſueto pecore, & ardentiſſimæ libidinis: ita ut opprobrium mulieribus inde tractum ſit, cum ſubare & ſubire dicuntur.*

11. *Mares non.*] Tranſcriptus hic locus ex Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 13. pag. 564. Columella, pag. 269. *Mares ab annicula ætate commode progenerant, dum quadrimatum agant: poſſunt tamen etiam ſemeſtres, &c.* Sed tum ex Ariſt. tum ex Columella, adſcribere Plinium oportuit, *non ultra trimatum generant utiliter*, aut *commode*: quandoquidem generant omnino verres ultra trimatum: ſed proles illa haud ſatis probabilis, & generoſa: *τῶν δὲ πρεσϐυτέρων χείρω τὰ ἔκγονα.*

12. *Feminæ.*] Ariſt. loc. cit. non ſua, ſed verrium ſenectute fatigatas, cubantes coïre feminas prodit.

13. *Comeſſe.*] Ariſt. loc. cit. Ælian. lib. 10. hiſt. anim. cap. 16. Columella, lib. 7. cap. XI. pag. 274. *Illud autem quod pertinet ad religionem patris familias, non reticendum putavi. Sunt quædam ſcrofæ, quæ mandunt fetus ſuos: quod cum fit, non habetur prodigium. Nam ſues ex omnibus pecudibus impatientiſſimæ famis ſunt*, &c.

14. *Die quinto.*] Vide Notas & Emend. num. CLXV.

15. *Purus eſt.*] Hoc eſt, ad ſacrum faciendum idoneus.

pecoris die octavo, bovis tricesimo. [16] Coruncanus [17] ruminales hostias, [18] donec bidentes fierent, puras negavit. [19] Suem oculo amisso putant cito exstingui: [20] alioqui vita ad quindecim annos, quibusdam & vicenos. Verum efferantur, & alias obnoxium genus morbis, [21] anginæ maxime, [22] & strumæ. Index suis invalidæ, cruor in radice setæ dorso evulsæ, [23] caput obliquum in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo fetu minus sunt numerosæ. [24] In luto volutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, [25] facilius litare, in dexterum quam in lævum, detorta. [26] Pinguescunt LX. diebus, sed magis tridui inedia [27] saginatione orsa. Animalium hoc maxime brutum, [28] animamque ei pro sale datam non illepide existimabatur. [29] Compertum agnitam vocem suarii furto abactis, mer-

NOTÆ.

16. *Coruncanus.*] E gente Junia.

17. *Ruminales.*] Eorum, quæ ruminent, animalium.

18. *Donec bidentes.*] *Bidental*, inquit Festus, *dicebant quoddam templum, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur. Bidentes autem sunt oves duos dentes longiores ceteris habentes.* Sed aliis etiam animalibus communis bidentium appellatio fuit: unde illud ejusdem, *Bovem bidentem a dentium numero* dicunt appellari.

19. *Suem oculo.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 18. pag. 729. sed familiari adhibita cautione, φασίν, aïunt. Albertus M. lib. 6 de animal. tract. 3. cap. 1. pag. 209. *id quidem frequenter* ait *ita contingere; sed non semper.* Nos plures unoculos vidimus sues.

20. *Alioqui vita.*] Arist. loc. cit. Albertus, XXV. ut plurimum annos vivere pronunciat.

21. *Anginæ.*] Nonius cap. 1. n. 150. *Angina, genus morbi eo quod angat, & Græce συνάγχη appellatur.* Aristoteli lib. 8. hist. anim. cap. 26. pag. 960. βράγχος id morbi genus vocatur. Suariis in Gallia, *le tac.* Plautus in Trinum. act. 2. sc. 4. v. 139. *Sues moriuntur angina hic acerrima.* Vide de angina in hominibus quæ dicenda sunt lib. 19. sect. 3.

22. *Et strumæ.*] Scrofulas intelligit, τὰς χοιράδας. Columella, lib. 7. cap. 10. pag. 272. de morbis suum: *Strumosis sub lingua sanguis mittendus est.*

23. *Caput obliquum.*] Vide Notas & Emendationes num. CLXVI.

24. *In luto.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 9. pag. 903. cænosa lavatione pinguescere sues docet: τὰς δ' ὗς καὶ τὸ λούεσθαι ἐν πηλῷ πιαίνει. Varro, lib. 2. de re rust. cap. 4. pag. 82. *Volutantur in luto, quæ est illorum requies, ut lavatio hominis.* Hinc Poëtis dicitur, *Amica luto sus.* Adde & Ælian. lib. 5. hist. anim. cap. 45.

25. *Facilius litare.*] Hoc est, expeti ad sacrificia sues detorta in dexterum potius, quam in lævum cauda: ut quas facilius litare sit observatum.

26. *Pinguescunt.*] Arist. loc. cit.

27. *Saginatione.*] Magis pinguescunt, inquit, si a tridui inedia inceperit saginatio: quemadmodum alia fere melius pinguescunt, fame affecta prius quam macerentur: Πιαίνεται δ' προλιμοκτονηθεῖσα ἡμέρας τρεῖς σχεδὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα προλιμοκτονούμενα πιαίνεται. Arist. loc. cit.

28. *Animamque.*] Ne putisceret, inquit Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 115. qui hujus verbi haud insciti Chrysippum Philosophum auctorem facit: uti & Porphyrius lib. 3. de abstin. pag. 123. Idipsum & a Varrone sic repetitur, lib. 2. de re rust. cap. 4. pag. 82. *Suillum pecus dicunt a natura datum ad epulandum: itaque iis animam datam pro sale, qui carnem servaret.*

29. *Compertum.*] Eandem historiam fusius persequitur Ælianus, lib. 8. hist. anim. cap. 19. Narrat enim piratas ad Tyrrhenum litus appulsos, gregem suillum inde raptum navi imposuisse, & ab

ſoque navigio inclinatione lateris unius remeaſſe. Quin & [a] duces in urbe forum nundinarium domoſque petere diſcunt : [30] & feri ſapiunt veſtigia palude confundere, urinam [31] in fuga levare. [32] Caſtrantur feminæ quoque, ſicuti cameli, [33] poſt bidui inediam [34] ſuſpenſæ pernis prioribus, [35] vulva reciſa : [36] celerius ita pingueſcunt.

Adhibetur & ars jecori feminarum, [37] ſicut anſerum, inventum [38] M. Apicii, [39] fico arida ſaginatis [40] ac ſatie, necatis [41] repente mulſi

Interpretatio.

[a] *Duces.*] Sues ii qui toti gregi præeunt.

Notæ.

ora enavigare cœpiſſe : ſuarios vero, qui conticuerant, dum piratæ adſtarent, ubi eos recedere a terra ſenſerunt, clamore aſſueto ſues ad ſe revocaſſe : eaſque dominorum agnita voce, ſtatim in alterum navis latus, qua clarius vox ea exaudiebatur, ſimul concurrentes navim peſſumdediſſe : quo factum ſit ut debitas furto pœnas naufragio piratæ perſolverint : incolumes vero ſues ad ſuarios enatarint.

30. *Et feri ſapiunt.*] Diſcunt aliena diſciplina manſuetæ ſues aſſueta loca repetere : ſapiunt vero, hoc eſt, ſuapte prudentia norunt apri, urinam, quam in fuga reddunt, cum paludis aqua confundere, ne ab obſervantibus, ſeu venatoribus, agnoſcatur, &c. Hac voce uſus Cicero, cum illud protulit, *Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, aliis monſtant viam.* Vide Notas & Emend. num. CLXVII.

31. *In fuga levare.*] Leviores ſe ad fugam reddere, veſica urinæ pondere exonerata. Hac de re iterum, lib. 28. ſect. 60.

32. *Caſtrantur.*] Columella lib. 7. cap. 9. de ſuibus : *Feminis quoque vulvæ ferro exhulcerantur, & cicatricibus clauduntur, ne ſint genitales.* Sed uberius Philoſophus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 79. pag. 1175. unde Pliniana hæc emanarunt.

33. *Poſt bidui inediam.*] Ut vacua ſint inteſtina.

34. *Suſpenſæ.*] Et quidem prioribus pernis, ſi librariorum Plinii oſcitantiæ fides : Nam Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 5. cap. 3. pag. 278. ſuſpendi jubet *poſterioribus pedibus surſum*, idque res ipſa poſtulat, *ut inteſtina retrahantur*, inquit, *a matrice*, nec deorſum decidant. Ariſtoteles, ex quo uterque hauſit, loc. cit. κρεμάσαντες τῶν ὀπισθίων σκελῶν.

35. *Vulva reciſa.*] Ingreſſu matricis, & quaſi veſtibulo.

36. *Celerius ita.*] Ariſt. & Albert. locis cit.

37. *Sicut anſerum.*] Iecora ſuum fico ſaginatarum, & anſerina, laudat Jul. Pollux, lib. 6. cap. 9. pag. 282. Vide quæ dicturi ſumus, lib. 10. ſect. 27.

38. *M. Apicii.*] Tres Roma tulit Apicios, gulæ ſtudio omnes infames. Hic de quo Plinius modo, medius illorum ætate fuit : majore fama, quam ut pluribus ſit nobis indicandus. Tiberii principatu vixiſſe, κατὰ τοὺς Τιβερίου χρόνους narrat Athenæus, lib. 1. pag. 7. Seneca item, in Conſolat. ad Matrem, & Plinius ipſe lib. 19. ſect. 41. De ejus ganea librum ſcripſit Apion Grammaticus, ut diximus in Auctorum indice.

39. *Fico arida.*] Ita M S S. omnes, Editi, *fico carica.*

40. *Ac ſatie.*] Sunt qui malint, *ac a ſatie necatis*, hoc eſt, poſt ſatietatem. Fulv. Urſinus, in append. ad Petr. Ciacon. de Triclinio, pag. 90. mavult, *ac ſiti enectis* : nobis neutrum arridet. Vide quæ de anſerum iecore dicenda ſunt, lib. 10. ſect. 27.

41. *Repente mulſi.*] Alii *repente* legunt libris invitis. *Repente necatis* magis placet, nempe poſt mulſi potum : quo augeri corpora dicetur lib. 22. ſect. 53.

potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganeæ : quinquaginta prope sapores, cum ceteris singuli. Hinc Censoriarum legum paginæ, interdictaque cœnis abdomina, [42] glandia, testiculi, vulvæ, [43] sincipita verrina, ut tamen [44] Publii [45] mimorum Poëtæ cœna, postquam [46] servitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo imposito.

LXXVIII. Placuere autem & feri sues. Jam Catonis Censoris orationes aprugnum exprobrant [1] callum. [2] In tres tamen partes diviso, media ponebatur, lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Servilius Rullus, pater ejus Rulli, qui Ciceronis Consulatu legem agrariam promulgavit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc Annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum : quibus [3] non tota quidem cœna, sed in principio, bini ternique pariter manduntur apri. *[4] Vivaria horum, ceterorumque silvestrium, primus togati generis *Cap. LII.

NOTÆ.

42. *Glandia.*] Partes in sue callosæ, a glandium duritie ac figura cognominatæ. Quantum conjicere licet ex serie atque ordine rerum hic appellatarum, ex intestinis aut inguinibus glandia petebantur. Partem intestinorum esse ait Priscianus. Alii e cervice peti volunt, quam Columella lib. 7. cap. 9. in describenda forma suum, glandulosam commendat. E gutture alii, quod in sue glandulæ appellentur, ut Plinius admonet lib. XI. sect. 66. quæ tonsillæ in homine. Vide quæ de ea voce rursum dicturi sumus, lib. 36. sect. 2.

43. *Sincipita verrina.*] Quid ? Sincipita ? At in verrino capite nihil sapidi præter rostrum, & aurem. Illud nimirum est : sinciput, quasi scissum caput esse : sive dimidium capitis, non vero partem anteriorem : neque tam occipiti, ut Grammatici somniarunt, quam toti capiti integro contrarium habere significatum. Magnum certe ex antiquorum usu argumentum est, quod iis in adagio fuit, *Frons occipitio prior.* Quin sinciput occipitio prius dixere, si contraria sunt ?

44. *Publii.*] Fuit hic Publius Syrus Mimus, cujus jocos & sales Macrobius refert, lib. 2. Saturn. cap. 7. pag. 344. ac Gellius, lib. 17. cap. 14. pag 966. Augusto Cæsari gratissimus. Mimos ævi sui superavit omnes, in quibus & Laberium Mimographum.

45. *Mimorum poëtæ.*] Hoc est, qui mimos scriptitavit. Mimus est, lascivum poëma. Ovid. lib. 2. Trist. Eleg. 1. v. 515.

Scribere si fas est imitantes turpia mimos.

46. *Servitutem.*] Ita MSS. omnes. Salibus & ingenio libertatem promeruisse a patrono suo, scribit Macrobius loc. cit.

Sect. LXXVIII. 1. *Callum.*] Plautus in Pseud. act. 1. sc. 2. v. 32.

Nam mihi hodie natalis dies est, decet eum omnes vos concelebrare :
Pernam, callum, glandium, sumen, facito in aqua jaceant.

Callum Plautus a sumine, a lumbo Plinius diversum facit. Vide l. XI. sect. 84.

2. *In tres.*] In tres partes diviso olim apro, earum præstantissimam veteres, quæ ex re ipsa lumbus aprugnus appellabatur, cœnæ apponebant.

3. *Non tota quidem.*] Vide Notas & Emend. num. CLXVIII.

4. *Vivaria.*] Gellius, lib. 2. c 20. p. 155. *Vivaria, quæ nunc dicuntur*, inquit, *septa quædam loca sunt, in quibus feræ vivæ pascuntur.* Græcis θηριοτροφεῖον, Gal-

invenit Fulvius [5] Lupinus, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & [6] Q. Hortenſius.

[7] Sues feræ ſemel anno gignunt. [8] Maribus in coïtu plurima aſperitas. Tunc inter ſe dimicant, indurantes attritu arborum coſtas, [a] lutoque ſe [9] tergorantes. [10] Feminæ in partu aſperiores, & fere ſimiliter in omni genere beſtiarum. Apris maribus, nonniſi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex roſtro, totidem a fronte, ceu vituli cornua, exeunt. [11] Pilus æreo ſimilis agreſtibus, ceteris niger. [12] At in Arabia ſuillum genus non vivit.

CAPUT LIII.

LXXIX. In nullo genere [1] æque facilis mixtura cum fero, qua-

INTERPRETATIO.

[a] *Lutoque.*] Lutoque tergora incruſtantes.

NOTÆ.

lis *un parc.* Alias tria diſtinguit idem ſcriptor eo ipſo capite vivariorum genera: ornithonas, *les volieres:* leporaria, *les garennes:* piſcinas, *les étangs.* Aprorum vero ceterorumque ſilveſtrium vivaria, Varro auctor eſt leporaria quoque olim eſſe appellata, teſte eodem Gellio: *Quem emiſti fundum Tuſculanum,* inquit, *a M. Piſone, in leporario apri fuere multi.*

5. *Lupinus*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. In Parmenſi editione, *Hirpinus.* At Hirpinum a Lupino, voce potius quam re ipſa differre, Feſtus admonet, ſcribens: *Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem ſecuti agros occupavere.* Hæc porro Plinius ex Varrone accepit, lib. 3. de re ruſt. cap. 12. apud quem Fulvius Lippinus perperam ſcribitur.

6. *Q. Hortenſius.*] De quo vide quæ in eo luxuriæ genere Varro eleganter admodum narrat, lib. 3. de re ruſt. cap. 13. pag. 107.

7. *Sues feræ.* Cauſam Plutarchus inveſtigat, in quæſt. natur. pag. 917. cur ſues domeſticæ ſæpe pariant, alio tempore: feræ ſemel, & ſub idem omnes ferme tempus: ineunte nimirum æſtate.

8. *Maribus in coïtu.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 17. pag. 715.

9. *Tergorantes.*] Ita Reg. 1. aliique: Ariſt. θωρακίζοντες ἑαυτοὺς, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα ὡς παχύτατον, &c. Fruſtra alii, *ſtercorantes* legunt.

10. *Feminæ in partu.*] *Vbi pepererint,* ὅταν ἐκτέκωσιν, Ariſt. Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 1. cap. 1. pag. 245. *Hoc autem accidit omnibus feminis animalium, quod tempore catulorum ferociores ſunt maribus: & hoc facit affectus filiorum.*

11. *Pilus.*] Apris Indicis nimirum.

12. *At in Arabia.*] De India hoc prodidit in octavo hiſtoriarum libro Ariſtoteles, cap. 33. pag. 981. & Photius in Bibl. cod. 73. pag. 148. Cteſia parum fide digno, ut Philoſophus ait, teſte citato, neque cicurem ibi ullum eſſe, neque ferum ſuem. Ælianus item lib. 16. hiſt. anim. c. 37. De Æthiopia Porphyrius: ἐν Αἰθιοπίᾳ φασὶν οὐχ ὁρᾶσθαι τὸ ζῶον τοῦτο. At Solinus, haud dubie Plinianam orationem paraphraſi amplificans, cap. 33. pag. 62. de Scenitis Arabibus: *Præterea ſuillis carnibus prorſus abſtinent: ſane hoc animalis genus, ſi invectum illo fuerit, moritur illico. Hanc Arabiam Græci Eudæmonem, noſtri beatam nominaverunt.*

Sect. LXXIX. 1. *Æque facilis.*] Ac in ſuibus.

liter

liter natos antiqui [2] hybridas vocabant, ceu semiferos : ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translata. Non in suibus autem tantum, sed in omnibus quoque animalibus, cujuscumque generis ullum est placidum, ejusdem invenitur & ferum, utpote cum hominum etiam silvestrium [3] tot genera prædicta sint. Capræ tamen in plurimas similitudines transfigurantur. [4] Sunt capreæ, sunt [5] rupicapræ, [6] sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite [7] vastis cornibus [a] [8] gladiorumque vaginis : in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potissimum e monte aliquo in alium transilire quærentes,

INTERPRETATIO.

a *Gladiorumque vaginis.*] Quæ sint gladiorum vaginis similia.

NOTÆ.

2. *Hybridas.*] Alii Ibridas scribi malunt, quod Umbros antiqui, aut Imbros, Ibrosque, spurios appellarunt, uti monuimus sect. 75. Hinc hybridæ canes nati mixto genere venaticorum & gregariorum, teste Porphyrione, carmen illud Horatii interpretante, e lib. 1. Satyr. 7. v. 2.

Hybrida quo pacto sit Persius ultus.

Id porro Antonio, inditum cognomen videtur, quod ex diversæ gentis, fortisve parentibus ortus sit : διγενῆ Græci vocant.

3. *Tot genera.*] Libro 7. sect. 2.

4. *Sunt capreæ.*] Gallis, *Chevreuils.* Græcis αἶγες ἄγριαι. Arist. lib. 8. cap. 33. pag. 981.

5. *Rupicapræ.*] *Bouquetins* Galli vocant, quasi hircos silvestres : Animal est in Alpibus iis, quibus a Sabaudia dispescitur Delphinatus, maxime frequens : summos vertices incolit rupium, unde nomen : atque ut cecinit Præses de Boissieu, in Alpe, pag. 85.

Juga devia semper
Incolit, Alpinis tantum fera cognita saxis :
Et tanquam rapido flagrans a fulmine, dura
Concretas glacie cautes, & cana pruinis
Saxa petit.

6. *Sunt ibices.*] Ab *ibex*, quod casus singularis nomen. Paradino assentior, aïenti in eo opere quod inscripsit, de Galliæ montibus, ibicem Plinii esse *le Chamois*, genus in Vapincensi Delphinatus agro frequentissimum : quamvis D. de Boissieu, ei generi quod *bouquetin* nominatur, rupicprasque esse diximus, ibicum nomen attribuit : & Bochartus item, parte 1. lib. de animal. c. 23. pag. 920. Sed perperam : Harum enim ferarum, quas *chamois* vocamus, proprium ac singulare esse, neque commune cum iis quas *bouquetins* appellitant, id quod de ibicibus Plinius refert, testis est oculatus Nic. Chorier, lib. de hist. Delphin. primo, pag. 64. Ut e rupe nimirum una editissima, in aliam haud exiguo distitam intervallo se librent, ceu tormento aliquo actæ ac rotatæ : neque in pedes quidem, ut ceteræ, sed in cornua ipsa, quibus affixæ petris adhærescunt primo, tum inde revulsæ sponte, incredibili vi quadam, quo libuit, demum exsiliunt.

7. *Vastis cornibus.*] Hoc est, latis, quanquam exiguis : neque sunt ea ibicibus, ut rupicapris, in dorsum rejecta : sed in adversum, hoc est, anteriorem partem projecta, & adunca : qua aduncitate affigunt se petris, in quas insiliunt.

8. *Gladiorumque vaginis.*] Sic MSS. omnes incredibili consensu : nequicquam refingere hæc verba aliter contendente Rhenano. Gladiorum vaginæ ea cornua vocitantur, quoniam vaginarum similitudinem referant, intus cava, in mucrone concreta.

[9] atque recussu pernicius, quo libuerit, exsultant. [10] Sunt & oryges, [11] soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri, & ad caput verso. [12] Sunt & damæ, [13] & pygargi, & [14] strepsicerotes, multaque alia haud dissimilia. Sed [15] illa Alpes, [16] hæc transmarini situs mittunt.

CAPUT LIV. LXXX. Simiarum quoque genera [1] hominis figuræ proxima, [2] caudis inter se distinguuntur. [3] Mira solertia: [4] visco inungi, [5] laqueisque calceari imitatione venantium tradunt: Mucianus & latrun-

NOTÆ.

9. *Atque recussu.*] Inde se ipsi revellentes, unde cornibus adhæserant.

10. *Sunt & oryges.*] Herodotum transcribere Plinius nunc videtur, de Libya hæc prodentem, lib. 4. Melpom. pag. 285. hominum ibi silvestrium genera multa conspici, ferarumque pariter in hoc orbe penitus ignotarum: quales sunt πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες .... καὶ ὄρυες ... μέγεθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστιν, &c. Orygum Libycorum picturam exhibet Bochartus, lib. 3. animal. pag. 955. quam secum communicatam ait a V. Cl. Dan. Huëtio. Africanam esse feram, tum hoc loco, tum lib. 10. sect. 94. Plinius admonet. Fallitur Bellonius, qui orygem veterum putat esse, quam vulgo *Gazellam* vocant. Nam Gazellæ bina sunt cornua in se recurrentia: oryx vero unicornis est, auctore Plinio, lib. XI. sect. 106. post Arist. a nobis ibi laudandum.

11. *Soli quibusdam dicti.*] Cum alii tauros silvestres asseverent in Æthiopia esse pilo similiter in contrarium verso, ut dictum est sect. 30.

12. *Sunt & damæ.*] Africanæ nimirum ζορκάδες Herodoti, a nostris, quas Galli *Daims* nuncupant, longe diversissimæ. Describit illas Λιβυστίνας δορκάδας Ælianus lib. 14. hist. animal. cap. 14.

13. *Et pygargi.*] A clunibus albis nomen. E caprearum Libycarum genere.

14. *Strepsicerotes.*] Vide quæ dicturi sumus, lib. XI. sect. 45.

15. *Illa Alpes.*] Capreas, rupicapras, ibices.

16. *Hæc.*] Oryges, damas, ceteraque, quæ gignunt transmarinæ regiones, hoc est, Africa, Libyaque.

Sect. LXXX. 1. *Hominis figuræ.*] Ut Ennius, inquit Cicero, lib. 1. de Nat. Deor. pag. 42.

Simia quam similis, turpissima bestia, nobis.

De eo argumento prolixius tota sect. 100. libri undecimi. Simiarum genera. indolemque describit satis curiose Scaliger, Exercit. 213. pag. 679. & 680.

2. *Caudis inter se.*] Aliæ enim cauda carent, quas πιθήκους Græci vocant: caudatæ aliæ, quas cercopithecos. Unde apud Martialem, lib. 14. Epigr. 102. simius loquitur.

Si mihi cauda foret, cercopithecus eram.

3. *Mira solertia.*] Acumen ingenii, in quibusdam apte imitandis.

4. *Visco.*] Imitari venantes solet simiarum quoddam genus: quare visco se ipsæ inungunt: calceosque inducunt, quos exuere deinde nequeant. Strabo in Indica historia, lib. 15. pag. 699. Ἡ δὲ θήρα τοῦ ζώου διττή, &c. Duplex, inquit, animalis hujus venatio est: quippe quod naturæ instituto visa imitari, fugaque se ad arbores recipere maxime consueverit. Quocirca venatores, cum insidentem arbori simiam viderint, posito in conspectu illius cum aqua catino, suos oculos ea inungunt: deinde pro aqua, visci catino supposito, recedentes in insidiis se procul collocant. At ubi desiliens ex arbore simia, se visco inunxerit, connivendoque palpebræ cohæserint, accedentibus illis excipitur, &c.

5. *Laqueisque.*] Ælianus lib. 17. hist. anim. cap. 25. Εἰ θεάσαιτό τινα ὑποδήματα τοῖς ποσὶ &c. Imitatur quoque simia, inquit, si quem calceos induentem vi-

culis lusisse, [6] fictas cera icones usu distinguente: [7] Luna cava tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, novam exsultatione adorare: nam defectum siderum & ceteræ pavent quadrupedes. [8] Simiarum generi præcipua erga fetum affectio. Gestant catulos, quæ mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, [a] gratulationem intelligentibus similes. Itaque magna ex parte complectendo necant. [9] Efferatior [10] cynocephalis natura, [11] sicut Satyris. Callitriches toto pæne aspectu differunt: barba est in facie, cauda late fusa primori parte. Hoc animal negatur vivere in alio quam Æthiopiæ, quo gignitur, cælo.

LXXXI. [1] Et leporum plura sunt genera: [2] In Alpibus candidi, quibus hibernis mensibus pro cibatu [3] nivem credunt esse: certe liques- CAP. LV.

INTERPRETATIO.

a *Gratulationem.*] Videntur intelligere *dum catulos suos tractamus*, quod sibi *de tam festiva prole* gratulemur.

NOTÆ.

derit: ideoque graves ex plumbo calceos pro his venatores supponunt, tum laqueos subjiciunt, ut intrare quidem pes valeat, sed firmo interim vinculo teneatur.

6 *Fictas cera icones.*] Amicas ab hostilibus effigies, ex ipsa ludi ratione, hoc est, ex ipso latrunculorum motu, usu magistro distinguunt. Vide Notas & Emend. num. CLXIX. De simia cum Carolo V. Imp. latrunculis colludente, nota historia est.

7. *Luna cava.*] Senescente ante coïtum. Hæc quoque Solinus, cap. 27. pag. 53.

8. *Simiarum.*] Solinus loc. cit.

9. *Efferatior.*] Reliquum caput Solinus transcripsit, loc. cit.

10. *Cynocephalis.*] De hoc simiarum genere, cui factum nomen a canina capitis figura, egit Arist. lib. 2. de hist. anim. cap. 13. pag. 197. aliique. Bellonius, Palmerius, ac Salmasius illud esse existimant, quod Galli *magot* appellant.

11. *Sicut Satyris.*] Vide Notas & Emend. num. CLXX. De eo genere simiarum hæc Solini paraphrasis: *Sunt & quas vocant Satyros, facie admodum grata, gesticulatis moribus inquieta.*

Sect. LXXXI. 1. *Et leporum.*] Sicuti caprarum, & simiarum, inquit, ita & leporum.

2. *In Alpibus candidi.*] Quales vidisse se in Alpium tractu, qui Delphinatum attingit, Vapincensi agro, scribit locupletissimus testis, Nic. Chorier, lib. 1. hist. Delphin. pag. 65. In iisdem Alpibus estitasse lepores, perdicesque albas, Scaliger, Exercit. 59. pag. 213. Scefferus Upsalensis, in Ephemerid. Eruditorum, 1667. p. 22. lepores, vulpes, sciurosque candidos, hieme visos a se refert. In Norvegia, teste Th. Bartholino, de nivis usu, cap. 19. ursi, lepores, corvi, aquilæ, milvi, accipitresque albi. Hæc porro Plinius accepit ex Varrone, lib. 3. rei rust. cap. 12. pag. 107.

3. *Nivem credunt.*] Sed temere credunt: neque enim in eo cibatu causa candoris est posita. Domestica animalia, imprimisque anseres, nivibus avide vesci observavit idem Bartholinus, quanquam variis ea pennis essent. Assiduus nivium conspectus afferre potest matricum phantasiæ speciem coloris hujus.

cente ea [4] rutileſcunt annis omnibus : [5] & eſt alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos [6] Hiſpania cuniculos appellat, fecunditatis innumeræ, famemque Balearibus inſulis, [7] populatis meſſibus afferentes. Fetus [8] ventri exſectos, vel uberibus ablatos, non repurgatis interaneis, gratiſſimo in cibatu habent : laurices vocant. [9] Certum eſt, Balearicos adverſus proventum eorum auxilium militare a Divo Auguſto petiiſſe. Magna propter venatum eum [10] viverris gratia eſt. Injiciunt eas in ſpecus, qui ſunt multifores in terra, [11] unde & nomen animali : atque ita ejectos ſuperne capiunt. [12] Archelaus auctor eſt, quot ſint corporis cavernæ ad excrementa lepori, totidem annos eſſe ætatis. Varius certe numerus reperitur. [13] Idem utramque vim ſingulis ineſſe, ac ſine mare æque gignere. [14] Benigna circa hoc natura, innocua & eſculenta animalia fecunda generavit. Lepus [15] omnium prædæ naſcens,

Notæ.

4. *Rutileſcunt.*] Nativi coloris pilo veſtiuntur.

5. *Et eſt alioqui.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXI.

6. *Hiſpania cuniculos.*] Falli Varronem, Plinium, Ælianum, Galenum, alios, qui cuniculum vocem Hiſpanam eſſe velint, Menagius ait in Amœnit. Juris Civil. cap. 38. pag. 167. A Græca voce *κύων κύνος* originationem mavult deduci, unde *cunicus* primum, deinde *cuniculus* effictum ſit. De reliquis alii ſane viderint : quod vero Plinium & Varronem in hoc album referat, immerito facit, quippe qui abſint ab ea mente longiſſime, ut mox dicemus. Æliano interim lib. 13. hiſt. anim. cap. 15. *κόνιλος*. Polybio, lib. 12. pag. 911. *κύνικλος*. Gallis *lapin*.

7. *Populatis meſſibus.*] Strabo, lib. 3. pag. 144.

8. *Ventri exſectos.*] Ita Reg. 1. 2. Pariſ. &c. rectius quam editi, *ventre*. Mox etiam fortaſſis verius, *repurgatos*.

9. *Certum eſt.*] Strabo, lib. 3. pag. 144. & pag. 168.

10. *Viverris.*] Strabo loc. cit. pag. 144. hoc ipſum refert, *γαλᾶς ἀγρίας* vocat *ἃς ἡ Λιβύη φέρει*, hoc eſt, muſtelas ſilveſtres ex Africa importatas. Galli, *des furets*. Sub terra tanta eſt hujus animalis ferocia, ut decuplo majorem ſe cuniculum ſuperet, atque interficiat : extra latebras, deponit hanc ferociam.

11. *Vnde & nomen.*] *Ab eo quod*, ut Varronis verbis utar, lib. 3. de re ruſt. cap. 12. *ſub terra cuniculos ipſi facere ſoleant, ubi lateant in agris.* Non igitur Varro, Pliniuſve, vocem Hiſpanam *cuniculum* eſſe voluerunt : ſed in Hiſpania primum a Latinis colonis eo deductis, ex foraminum, quæ animalia iſta ſub terra fodiunt ſimilitudine, ipſis attributam, mox donatam civitate & Latio.

12. *Archelaus.*] Et Jul. Pollux, lib. 5. cap. 12. pag. 243. & Ælianus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 2. Archelaum in eam rem citat & Varro, loco proxime appellato.

13. *Idem utramque.*] Hoc eſt, cunctis feminis non modo concipiendi, ſed implendi etiam poteſtatem eſſe. Hauſit hoc Archelaus ex Democrito, cujus verba exſtant lib. 19. Geopon. cap. 4. pag. 466. Negat merito Ariſtoteles, negat experientia. Vulgati erroris cauſam aperuimus ſect. 47. hujus libri, cum de fibris ſeu caſtoribus ageremus.

14. *Benigna.*] Hæc Plinius ex Herod. lib. 3. Thalia, n. 108. pag. 204. ubi totidem plane verbis exſtant.

15. *Omnium prædæ.*] Quem omnia venantur, inquit Herod. fera, ales, homo : *ὁ λαγωὸς ὑπὸ παντὸς θηρεύεται θηρίου, καὶ ὄρνιθος, καὶ ἀνθρώπου.*

[16] solus [17] præter dasypodem superfetat, aliud educans, aliud in utero pilis vestitum, [18] aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. Nec non & vestes leporino pilo facere, tentatum est, tactu non perinde molli, ut in cute, propter brevitatem pili [19] dilabidas.

CAPUT LVI.

LXXXII. [1] Hi mansuescunt raro, cum feri dici jure non possint: complura namque sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrumque naturæ, [a] ut in volucribus, hirundines, [2] apes: in mari, delphini. * Quo in genere multi & hos incolas domuum posuere mures, haud spernendum in ostentis etiam publicis animal. [3] Arrosis Lanuvii clypeis argenteis, Marsicum portendêre bellum: [4] Carboni Imperatori apud Clusium fasciis, quibus in calceatu utebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione: alii lata fronte, alii

*CAPUT LVII.

INTERPRETATIO.

a *Ut in volucribus.*] In iis quæ volant.

NOTÆ.

16. *Solus.*] At equas & mulieres quoque superfetare certum est, idque Ælianus docet lib. 4. hist. anim. cap. XI. ac Plinius ipse libro 7. sect. 9. at superfetare tam numerosa sobole, hæc vero est unius leporis, peculiaris ac propria dos.

17. *Præter dasypodem.*] Hoc vero Plinius Herodoti verbis adjecit. Quid vero dasypodis nomine intelligat, haud ita proclive est statuere. Leporis epithetum δασύπους videtur, a villosis pedibus sic cognominati. Et a lepore tamen nunc diversum facit: a cuniculo pariter, & a lepore, tum hoc loco, tum libro decimo, sect. 83. Hæsitasse ipse videtur, lib. 7. sect. 9. cum ait: *Præter mulierem pauca animalia coïtum novere gravida. Unum quidem omnino, aut alterum superfetat.* Leporem enim, dasypodemque intelligit, quæ num inter se discrepent, dubitare eum ex ea loquendi formula, *unum aut alterum*, forsan apte colligas.

18. *Aliud implume.*] Ita MSS. omnes. Translate dictum pro depili. Hæc iisdem fere verbis, Herod. loc. cit. Oppianus, lib. 4. Cyneg. sub finem, v. 522. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 12.

19. *Dilabidas.*] Vestes nimirum: vel *dilabidam*, ut habent Reg. 1. & Colb. 1. 2. quod ad brevitatem pili referri potest.

Sect. LXXXII. 1. *Hi mansuescunt.*] Lepores scilicet, de quibus proxime dictum est: non *damæ*, uti ex postrema superioris capitis syllaba, huc perperam translata, effingere conati sunt Parmensis editionis auctores.

2. *Apes.*] Ita MSS. omnes. Varro, lib. 3. de re rust. cap. 16. apes in feras & cicures dividit. *Feras dico*, inquit, *quæ silvestribus locis pascitant: cicures, quæ in cultis.* Feræ certe dici non possunt, præsertim eæ quæ assiduo hominum interventu, qui alvearia curant, fuerint delinitæ: placidorum enim animalium in morem inter homines degunt. Sed neque placidæ omnino: quandoquidem facto examine aliquando abscedunt: aculeis sæviunt, hominumque contactum fugiunt. Paria feritatis ac placiditatis, delphines hirundinesque, argumenta præbent.

3. *Arrosis Lanuvii.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXII. De bello Marsico diximus lib. 2. sect. 85.

4. *Carboni.*] Vide Pighii annales, ad Urbis annum DCXXXIV.

acuta, [5] alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est, [6] in Gyaro insula cum incolas fugassent, ferrum quoque rosisse eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrariis officinis. [7] Aurariis quidem in metallis, ob hoc alvos eorum excidi, semperque furtum id deprehendi: tantam esse dulcedinem furandi. Venisse murem [8] cc. denariis, Casilinum obsidente Hannibale: eumque qui vendiderat fame interiisse, emptorem vixisse, Annales tradunt. Cum candidi provenere, lætum faciunt ostentum. [9] Nam soricum occentu dirimi auspicia, Annales refertos habemus. Sorices & ipsos hieme condi, auctor est Nigidius: [10] sicut glires, quos Censoriæ leges, [11] princepsque M. Scaurus [12] in Consulatu, non alio modo cœnis ademere, quam conchylia, aut ex alio orbe convectas aves. Semiferum & ipsum animal, cui vivaria in doliis [13] idem qui apris, instituit. Qua in re notatum, non congregari, nisi populares ejusdem silvæ: & si misceantur alienigenæ, amne vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. [b] [14] Senium

INTERPRETATIO.

[b] *Senium.*] Senium ipsis est hiberna quies, & ea quiete finitur: .... rursus æstate, quæ subsequitur, juvenescunt.

NOTÆ.

5. *Alii herinaceorum.*] Alii, inquit, herinaceis similes. Arist. lib. 6. hist. animal. cap. ult. pag. 788. *οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μῦες, σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, σχεδὸν ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι.*

6. *In Gyaro.*] Theophrastus in libro de animalibus, quæ repente apparent. Antigonus Carystius, in Mirabil. cap. 21. ex quo Stephanus & Suidas acceperunt, verbo *Γύαρος*. Ælianus, lib. 5. hist. anim. c. 14. *ἐν τῇ Πάρῳ*, mendose, pro *ἐν Γυάρῳ*.

7. *Aurariis quidem.*] Cumis in æde Jovis aurum a muribus corrosum refert Livius, lib. 27. pag. 308. Antii coronam auream, lib. 30. pag. 353.

8. *CC. denariis.*] Vide Notas & Emend. num. CLXXIII. Ducenti denarii monetæ Gallicæ libras efficiunt octoginta.

9. *Nam soricum.*] Valerius Max. lib. 1. cap. 1. n. 5. *Occentus autem soricis auditus Fabio Maximo Dictaturam: C. Flaminio Magisterium Equitum deponendi causam præbuit.* Ausonius: *Quadrupes oscinibus quis jungitur auspiciis? Mus.* Refert in eam rem lepidum Catonis dictum Augustinus, lib. 2. de Doctr. Christ.

10. *Sicut glires.*] Glis, *un loir.* De quo vulgatum illud Martialis, l. 13. Epigr. 59.

Tota mihi dormitur hiems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

Inter cœnarum fercula locum habuisse haud postremum idem docet, lib. 3. Epig. 58.

Somniculosos ille porrigit glires, &c.

Plura dicemus ea de re, lib. 36. sect. 2.

11. *Princepsque.*] Princeps non pro primo hic accipiendus, ut Gelenio visum est: sed pro Senatus Principe. Plinius lib. 2. sect. 55. *Scauro Consule, qui mox Princeps fuit.*

12. *In Consulatu.*] Anno Urbis DCXXXIX. Meminit hujus legis sumptuariæ, sive cibariæ, ab Æmilio Scauro latæ, auctor libri de Vitis Illustribus.

13. *Idem qui apris.*] Fulvius Lupinus, de quo dictum est sect. 78. Varro, lib. 3. de re rust. cap. 12. *In eodem consepto fere habere solent de animalibus cochlearia, atque alvearia, atque etiam dolia, ubi habeant conclusos glires.*

14. *Senium finitur.*] Pintianus hunc locum frustra solicitat, ut *somnum* pro *senio* reponat.

finitur hiberna quiete. [15] Conditi enim & hi cubant : rursus æstate juvenescunt : simili [16] & nitelis quiete.

CAPUT LVIII.

LXXXIII. [1] Mirum, rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia, sed in eodem quoque situ quædam aliquibus locis negasse. [2] In Mæsia silva Italiæ, non nisi in parte reperiuntur hi glires. [3] In Lycia dorcades non transeunt montes Syris vicinos : onagri montem, qui Cappadociam a Cilicia dividit. [4] In Hellesponto in alienos fines non commeant cervi : & circa Arginussam [5] Elaphum montem non excedunt, auribus etiam in monte fissis. [6] In Poroselene insula viam mustelæ non transeunt : [7] in Bœotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ juxta in Orchomeno tota arva subruunt, talpæ, quarum e pellibus cubicularia vidimus stragula : adeo ne religio quidem a portentis summovet delicias. [8] In Ithaca lepores illati moriuntur extremis quidem in litoribus : [9] in Ebuso, in litoribus, cuniculi : juxta scatent in Hispania, Balearibusque. [10] Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis e continente vocalibus durat genus earum. [11] Mutæ

NOTÆ.

15. *Conditi.*] Arist. lib. 8. hist. anim. c. 22. p. 939. Martialis loc. cit. & alii.

16. *Et nitelis.*] Hoc est, cum sit similis & nitelis quies. Nitedulæ Ciceroni dicuntur, pro Sestio : *Quum id etiam civitatis fatum fuit, ut illa ex vepreculis extracta nitedula Rempubl. conaretur arrodere.* Mus agrestis est nitela, sive nitedula, quem Græci μῦν ἀρουραῖον, Galli *mulot* appellitant, rubeo colore, cui nomen videtur a pilorum nitore factum. Parmenses editores priscam lectionem everterunt, ut *mustelis* legerent, reclamantibus libris MSS. De colore nitelino Plinius lib. 16. sect. 69.

Sect. LXXXIII. 1. *Mirum.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 33. pag. 979.

2. *In Mæsia.*] De qua Livius lib. 1. pag. 13 *Silva Mæsia Veientibus adempta : usque ad mare imperium prolatum : in ore Tiberis Ostia urbs condita.*

3. *In Lycia dorcades.*] Δορκὰς ἀπὸ τοῦ δέρκειν, nomen sortita, quoniam sit acutissimi visûs. A prisca lectione discedit Pintianus, cum Lyciam mutare in Ciliciam conatur. Galli damam vocant, *un daim* : sequiore sexu, *une daine.*

4. *In Hellesponto.*] Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 16.

5. *Elaphum.*] Arist. lib. 6. hist. Vide Notas & Emend. num. CLXXXIV. A Græca voce ἔλαφος, quæ cervum sonat, factum id ei monti nomen.

6. *In Poroselene.*] Arist. lib. 8. hist. cap. 33. pag. 980.

7. *In Bœotiæ Lebadia.*] Arist. loc. cit. At auctor libri, De mirab. auscult. pag. 1163. ἐν Κορωνείᾳ τῆς Βοιωτίας : quem Antigonus Carystius sequitur, hist. mirab. cap. XI. & Stephanus, verbo Κορώνεια. Aristoteli vero præter Plinium subscribit Ælianus, lib. 17. hist. anim. cap. 10.

8. *In Ithaca.*] Arist. pag. 981. Mortui, inquit, reperiuntur juxta mare, reversi in eam partem, qua fuerant in insulam importati.

9. *In Ebuso.*] Subintellige, *moriuntur*, verbo ex præcedenti sententia repetito. Quo magis mireris, inquit, cuniculos in Ebuso illatos, cum primum litus attigerint, interire : Hispaniæ, Baleariumque loca, non admodum ab Ebuso dissita, incredibiliter iis scatent. Vide Notas & Emendationes num. CLXXV.

10. *Cyrenis.*] Arist. loc. cit. Auctor libri, De Mirab. Auscult. p. 1155. Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 35.

11. *Mutæ sunt.*] Arist. & auctor libri mox citati. Ælianus item, cap. 37. In nimiam aquarum frigiditatem ranarum silentii causam refundit Tzetzes, Chiliad. 8. hist. 167. v. 95.

ſunt etiam nunc in Seripho inſula. Eædem alio tranſlatæ canunt: quod accidere & in lacu Theſſaliæ [12] Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis venenatus eſt morſus: eoſdem ulterior Apennino regio non habet. Iidem ubicumque ſint, [13] orbitam ſi tranſiere, moriuntur. [14] In Olympo Macedoniæ monte non ſunt lupi, [15] nec in Creta inſula. [16] Ibi quidem non vulpes, urſive, atque omnino [17] nullum maleficum animal, præter phalangium: aranei id genus, de quo [18] dicemus ſuo loco. [19] Mirabilius, in eadem inſula cervos, præterquam [20] in Cydoniatarum regione, non eſſe: item apros, [21] & attagenas, herinaceos. In Africa autem [22] nec apros, nec cervos, [23] nec capreas, nec urſos.

CAPUT LIX.

LXXXIV. Jam quædam animalia indigenis innoxia advenas interimunt: ſicut ſerpentes parvi [1] in Tirynthe: quas terra naſci pro-

NOTÆ.

12. *Sicendo.*] M S S. *Sicandro.* Juxta Pierum Theſſaliæ oppidum, lacum hunc ſtatuit Ælianus, eadem referens loco cit. Sed lacus nomen non appellat.

13. *Orbitam ſi.*] Nicander in Theriac. pag. 59. Phile, lib. de propr. anim. cap. de mure araneo. pag. 110. Ælianus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 37.

14. *In Olympo.*] Ælianus, lib. 3. hiſt. anim. cap. 33. ex Theophraſto.

15. *Nec in Creta.*] Ælianus, loc. cit. & Solinus, cap. XI. pag. 30.

16. *Ibi quidem.*] Diodorus lib. 4. Bibl. pag. 225. Solinus, loc. cit. Auctor libri, De Mirab. Auſcult. pag. 1157.

17. *Nullum maleficum.*] Ælianus lib. 5. hiſt. anim. cap. 2. & Solin. loc. cit. In Delphinatu, a Gratianopoli milliari uno, Turris eſt, quam vocant incolæ, *La Tour ſans Venin*,

Quo nulli ſubeunt impune dracones,
Nullaque ſuſpenſis diſcurrit aranea telis,
Nulla venena latent.

Ita cecinit Præſes de Boiſſieu, lib. de ſeptem mirac. Delphin. pag. 45. Nec ſerpentes, nec araneas, nec bufones, nec ſtelliones ibi ullos eſſe, ſed & aliunde allatos ſtatim interire, teſtis eſt oculatus Nicol. Chorier, lib. 1. hiſt. Delphin. pag. 46.

18. *Dicemus ſuo loco.*] Libro XI. ſect. 28. & lib. 29. ſect. 27.

19. *Mirabilius.*] Solinus, loc. cit.

20. *In Cydoniatarum.*] Hinc illud Senecæ, in Hippolyto: *Tua Cretæas ſequitur cervas*, &c. Et ab Achaïa Cretæ oppido, cervas Achaïneas appellatas laudat Apollonii ſcholiaſtes, ad lib. 4. ut dicemus in Notis & Emend. ad librum XI. num. XCIII.

21. *Et attagenas.*] Vide Notas & Emendationes num. CLXXVI.

22. *Nec apros.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 33. pag. 981. Africæ non ademit urſos: ſed apros tantum, cervos, capraſque ſilveſtres. De cervis & apris eadem prior Herodotus, lib. 4. Melpom. n. 192. pag. 286. Deinde Ælianus, lib. 17. hiſt. anim. cap. 10. De cervis diximus, ſect. 51. De urſis Plinio adſtipulatur Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 600. *Nec cervi*, inquit, *nec capræ, nec capreæ, nec urſi vivunt in Africa.* Vide tamen quæ diximus ſect. 54. libri hujus.

23. *Nec capreas.*] Ariſt. loc. cit. αἶγας ἀγρίους. Gallis *des chevreuils.*

Sect. LXXXIV. 1. *In Tirynthe.*] M S S. omnes, *in Mirinthe.* Editores *Tirynthe* ſcripſerunt, quod id oppidi nomen ſit prope Mycenas, quod olim intercidiſſe Plinius & Strabo narrant. Sed cum regionis, montiſve potius nomen, quam oppidi, hic locus poſcere videatur, libentius ſcripſerim, *in Minthe.* Eſt enim in Peloponneſo, prope Pylum Μίνθη mons Straboni, lib. 8. pag. 344.

ditur

ditur. Item in Syria angues, [2] circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiamſi calcati momordere, non ſentiuntur maleficia: aliis cujuſcumque gentis infeſti, avide & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contra [3] in Latmo Cariæ monte Ariſtoteles tradit a ſcorpionibus hoſpites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animalium, & [4] præterea terreſtrium, dicemus genera.

Notæ.

2. *Circa Euphratis.*] Auctor libri, De Mirab. Auſcult. Apollonius, hiſt. Comm. cap. 12. pag. 17. Περὶ Βαβυλῶνα δὲ, διαβαίνει τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ὀφίδια γίγνεται· καὶ τοὺς μὲν ξένους τύπτει· τοὺς δὲ ἐντοπίους οὐκ ἀδικεῖ. Item Ælianus, lib. 9. anim. cap. 29.

3. *In Latmo.*] Antigonus, hiſt. mirab. cap. 18. Apollonius Dyſcolus, hiſt. Comment. cap. XI. ex Ariſtotelis opere, cui titulus, Νόμιμα Βαρβαρικά. Ariſtoteles ipſe, lib. 8. hiſt. anim. cap. 39. Denique Ælianus, lib. 5. hiſt. animal. cap. 14.

4. *Præterea terreſtrium.*] Ita MSS. omnes. Editi perperam, *& præter terreſtria, indicemus genera.* Tempus eſt jam, inquit, reliqua animalium genera dicere, indeque terreſtria alia, cujuſmodi ſunt arbores, herbæ, fruges, lapides, ac metalla.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM VIII.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. ET *imperiorum obedientia, officiorumque, quæ didicere memoria.*] Ita omnes ad unum codices manu exarati, librique impreſſi : ut mirari ſatis non ſit, cur Salmaſius in Solin. pag. 305. mutari hæc in hunc modum malit : *& in priorum obedientia officii, eorum quæ didicere memoria :* ut elephantes dicat ſuis prioribus, hoc eſt, ut quidem arbitror, natu majoribus obedientiam præſtare. Operæ pretium porro viſum eſt, ceteris quæ ſubſequentur notis, præmittere non invenuſtum Joannis Paſſeratii carmen, ante annos omnino centum exaratum, cum mera ſimplexque ſit orationis Plinianæ de elephantorum natura ingenioque paraphraſis, quæ commentarii vice eſſe ipſa poſſit.

ELEPHAS.

Cal. Jan. M. D. LXXXIV.

Parva quidem primis, ſed non ingrata, Calendis,
Hactenus obtulerit tenui tibi Muſa libello :
At nunc ingenti magnum te munere donet,
Aonidum decus, & columen, rerumque mearum.
Pande fores, Memmi, penituſque recluſa dehiſcant
Limina, quo celſis valeat ſuccedere tectis,
Arma viroſque ferens turrito bellua tergo.
Dum loquor, ecce tuos intrat manſueta penates :
Accede, & vaſtam propius mecum inſpice molem.
Multa hic invenies naturæ arcana ſagacis,
Forſan & humanos elephantum in corpore ſenſus.
Imbuti pietate animos, cultuque deorum,
Æquoreis luſtrantur aquis, & ſupplice geſtu
Curva renaſcentis venerantur cornua Lunæ.
Sidera ſuſpiciunt ægri, taciti ſque ſupini
Cælum onerant votis, & lumina Solis adorant,
Purus ubi Eois rutilum caput exerit undis.
Poſt domitos thyrſis ortus, Gangemque ſubactum,
Mite ultro ſubiere jugum curruſque Lyæi.
Submiſſis genibus, porrectiſque arte corollis,
Purpureos reges auguſtaque ſceptra ſalutant.
Non obtuſa gerunt, doctiſve aliena Camenis
Pectora, ſed memori retinent ſibi tradita mente.
Sermoni auſcultant patrio, parentque monenti.

Observant nutus, & herilia jussa capessunt.
Quod si forte sui ediscunt præcepta magistri
Tardius, hæc secum noctu meditata requirunt.
Credimus? an falso narrat scripsisse vetustas,
Argivisque notis signata dicasse trophæa?
In numerum ludunt, & flectunt mollia certis
Membra modis, unctæque cient simulacra palæstræ.
Threïcios memorem, veluti moderante lanista,
Congressus? aut ut celeres jactata per auras
Martia tela cadant, clypeique rotentur in orbem?
Addo per extentum solitos incedere funem,
Sublimesque gradus librare per aëra, vulgo
Attonito, frustraque graves metuente ruinas.
Quid quod & ingressos plenis convivia mensis,
Accubitum perhibent spondas transisse per omnes,
Nec tamen e cœtu quemquam strinxisse frequenti,
Cum summis suspensa toris vestigia ferrent?
Procedunt quoties motis ad pabula castris,
Maximus agmen agit, cogit qui proximus ævo:
Ignotoque acies nunquam committitur amni:
Quin rapidi explorant vada gurgitis ante minores.
Si quis in occultam fraudem delapsus, & altis
Inciderit foveis: tum sedula turba profundam
Congestis properat ramis æquare lacunam,
Incolumem ut sociis tandem solertia reddat.
Nilus adhuc celebrat miros unius amores;
Exarsit Phariæ qui perditus igne puellæ,
Certavitque suis rivalem expellere donis.
Nam modo collatos trepidanti a plebe quadrantes,
Poma modo involvens gremio furtiva reducto,
Per causam, roseas ausus tractare papillas.
Concepere alii Paphiæ quoque semina flammæ:
Huic acres siquidem tulit unguentaria curas:
Illi Sicanius florenti ætate Menander:
Cujus & aspectu præsentis lætus, & alvo
Absentis desiderium testatus inani.
Errantem solis hominem deducere silvis,
Ac monstrare viam pueris, & parcere norunt,
Justa lacessitos licet exstimulaverit ira.
Lanigeros angusta greges cum semita tantos
Egit in occursus, pecori clementia prudens
Consulit infirmo, teneros & dimovet agnos.
Contenti modico vivunt, minimumque sopori
Indulgent: ideo paucis obnoxia morbis
Corpora, Nestoreæ veniunt ad fata senectæ.
Educunt similes natos: connubia turpis
Nescia adulterii: & Veneris cum fœdera jungunt,
Nulla nisi in tenebris, quamvis concessa, voluptas.
Otia sectantur: sed si est ad prælia ventum,
Palmæ ardent studio, flagrantque cupidine laudis;
Argentum, & phaleras, clarique insignia facti,
Vel media de morte petunt: & nomine gaudent
Docta quod æternis includat pagina chartis:
Surus ut Hannibalis: fortis Patroclus, & Ajax

Antiochi, prærepta sibi qui præmia lugens
Tabuit, & tristem jejunia duxit ad orcum.
Spectaclo innocuum jussi præbere cruorem,
Implorasse fidem populi, stratique feruntur
Barritu querulo totum implevisse theatrum.
Acceptæ voces lacrymis, & dira precati
Muneris auctori consurrexere Quirites.
Ergo istuc tu, Magne, scelus, meritumque luebas
Supplicium, caderes Libyca cum truncus arena.
Quid referam dentes, seu dicere cornua mavis,
Phidiacæ famam artis, ebur signum unde Tonantis,
Oraque Cecropio fecit spirantia cælo?
Hos simul exhaustæ nequeunt defendere vires,
Insidiæque urgent, & spicula densa latronum:
Arboris impingunt trunco, fractosque relinquunt,
Castoreo ut redimant usuram luminis astu

Ibid. II *Herbas supini.... tellure precibus allegata.*] Ita Reg. 2. aliique. At Reg. 1. & Paris. ac vetustæ editiones omnes ante Gelenium, *alligata*, quæ vox satis probabilem sententiam habere potest: ceu tellure sibi irata, & tanquam obstructa, surdaque ad eorum preces, Deos ita invocent. Ælianus, a quo hæc eadem referuntur, lib. 5. hist. anim. cap. 49. nihil fere adjuvat: ait hunc morem iis esse, ut herbas in cælum seu pulverem projiciant, cum ex accepto vulnere morti se proximos sentiunt, tanquam Deos ob ea quæ tum injuste patiuntur, ita obtestantes: ὥσπερ οὖν τοὺς Θεοὺς μαρτυρόμενοι, ἐφ' οἷς ἐκδίκως τε καὶ ἐκνόμως ὑπομένουσιν. Sabellicus legit, *ablegata*, eodem plane intellectu, hoc est, remota alienaque ab eorum precibus tellure.

Ibid. III. *Indis arant minores.*] Parmensis editio, aliæque vetustæ, *Indicis Arabici minores*. At Sigism. Gelenius, codicum MSS. fidem secutus, sinceram lectionem restituit: quam nos rursum ex Solino defendimus. Sic enim ille cap. 52. de Indis, pag. 78. *Elephantos venantur, quibus perdomitis ad mansuetudinem, aut arant, aut vehuntur.* Et vero quis Arabicorum aliquando elephantum meminit?

Sect. 2. IV *Quod prius India victa, triumphante Libero.*] Qui currui elephantos junxisse Bacchum scripserint, adhuc auctores desidero. Diodorus Siculus lib. 4. pag. 211. nihil de vehiculo, nihil de pluribus elephantis: Tantum egisse primum omnium triumphum super Indico elephanto, cui is insideret, testatur: πρῶτον τῶν ἁπάντων θρίαμβον ἐπ' ἐλέφαντος Ἰνδικοῦ καταγαγεῖν. Nonnus pariter lib. 26. pag. 696. Bacchum ex Indica expeditione reducem, sublimium elephantum cervicibus insidentem repræsentat.

Ἠλιβάτων λοφίῃσιν ἐφεδρήσσων ἐλεφάντων.

Ibid. V. *Procilius negat potuisse Pompeii triumpho junctos egredi porta.*] Sic Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique omnes, atque vetustæ editiones ante Hermolaum, qui *ingredi portam* reposuit. Nos lectionem tot testimoniis confirmatam repudiare ausi non sumus. Portæ enim angustias declarat, quæ fuere ejuscemodi, ut cum in Urbem ingressi singuli elephanti fuissent, juncti curru, bigarum instar, egredi porta nequiverint.

Ibid. VI. *Aut lasciviente pyrrhiche colludere.*] Qui *pernicitate* reposuere in editione Parmensi aliisque, lapsi sunt in errorem codicum nonnullorum vitio, in quibus *pernice* legitur, ut in Reg. 1. Colb. 1. 2. & Paris. pro *pirrice*, ut in Reg. 2 scribitur: quam vocem primi editores Plinii haud satis videntur percepisse. Quid porro magis ab elephantium tarditate abhorrens, quam ipsa pernicitas? Haud ita vero aspernanda vocis sequentis lectio, quam Reg. 2. & Tolet. exhibent: *collidere*, nimirum, quod verbum armatæ illi saltationi, quam Pyrrhichen vocabant, perquam accommodatum videtur. At in Reg. 1. & Paris. qui melioris notæ, *colludere*.

V I I. *Plenisque homine tricliniis accubitum iere.*] Exarati manu libri, quotquot vidimus, cum Chiffl. & Dalec. codice vetere, hanc lectionem exhibent, quam nos edi curavimus: non uti vulgo impressi, *Plenisque hominum tricliniis accubitu:* etsi hanc postremam vocem Pellicerius in notis MSS. improbat, mavultque *accumbentium.* Nobis autem religio fuit a vetere lectione, non tot codicum modo testimoniis, sed & Æliani ipsius auctoritate corroborata discedere: cum præsertim loci hujusce sententiam vel unius voculæ immutatio labefactet. *Plenis homine* dictum a Plinio, ut a Marone, *Late loca milite complet.* *Ibid.*

V I I I. *Sed & per cuncta.*] Ita Parif. cod. & editi omnes. Reg. 1. *Sed per cuncta.* Reg. 2 *Sed cuncta.* Salmasius pag. 306. *Sed & fere cuncta.* Si quid juvat indulgere conjecturæ, mallem, *sed super cuncta*, quam *fere cuncta*, quoniam ad vestigia veteris scripturæ propius id accedat. *Sect. 5.*

I X. *Sed erutum alteri tradere.*] Ita M S S. omnes, Reg. 1. 2. &c. Quanquam nonnulli *cretum* malunt, hoc est, visum vestigium alteri subsequenti referre ac nunciare. Sed ii sunt qui obsoleta verba sectantur, & dictionis obscuræ ambagibus oblectantur. Expressit rem eximie Ælianus lib. 9. hist. anim. cap. 9. scribens, agmen elephantum ordine procedere, & ab ejus agminis duce, ubi narium sagacitate herbam ante pedes positam senserit humanis calcatam esse vestigiis, eam evelli, eique qui a tergo est proximus, olfaciendam porrigi, atque ita deinceps, dum ad extremum, qui claudit agmen, pervenerit: is enim simul atque olfecit, barritum ingentem edere, quasi receptui canat, & ad fugam hortetur, &c. *Ibid.*

X. *Hominis viso.*] Secuti sumus codices Reg. 1. 2. Parif. Chiffl. &c. spreta librorum editorum lectione, *homine viso*, haud dubie vitiosa. Sic extremo capite, cum prius legeretur, *& statim intelligere cur sit timendum*, eorundem codicum admonitu, atque ad Plinii mentem apposite, *cum sit timendum.* *Ibid.*

X I. *Cum Imperatorum nomina annalibus detraxerit.*] Auctoris mentem assequi cum minime possent Plinii editores, hanc postremam vocem corruptam rati scripsere, *cum Imperatorum nomina annalibus describeret*, contra fidem codicum Reg. 1. 2. ceterorumque melioris notæ, a scriptoris mente longissime aberrantes, cujus hæc sententia est: Cato, inquit, Imperatorum Punicorum nomina annalibus suis apponere neglexit: idem tamen, quod nomen elephanti esset, qui tunc fortissime præliatus, referre operæ pretium duxit. *Ibid.*

X I I. *Initur autem biennio.*] Visum est Pellicerio in notis M S S. post Pintianum, scribi oportere, *Initur a triennio.* Credo, quod Philosophus ita sensisse videatur, lib. 5. de hist. anim. cap. 13. pag. 566. Πάλιν δὲ βαίνει μετὰ τὴν ὀχείαν διὰ τρίτου ἔτους; *Tertio post anno coitum repetit.* Codices tamen repugnant, & Solinus cap. 25. pag. 47. *Biennio coëunt, quinis nec amplius in anno diebus, non prius ad gregarium numerum reversuri, quam vivis aquis abluantur.* *Ibid.*

X I I I. *Anno quingentesimo quarto.*] Nihil me libri hoc loco movent, in quibus legitur D I I. Confidenter enim D I V. scribi oportere pronuncio, ex Consularibus Fastis, in quibus L. Cæcilium Metellum Procos. animadverti de Pœlanis & Siculis triumphasse, anno ante Consulatu perfunctum. Incidisse autem ejus Consulatum in annum Urbis D I I I. Plinius ipse comprobat sexcentis locis, in quibus institutam a nobis susceptamque temporum rationem, ac designationem annorum Urbis conditæ, certissimis notis argumentisque corroborat. Ac ne persequar omnia, quod esset infinitum, instar omnium illud esse potest, quod sectione proxime subsequente ait, M. Antonium, A. Postumium, Consules fuisse anno D C L V. Id enim stare nequaquam potest, ut cuivis Consulatus ad calculum revocanti facile patebit, nisi Metelli Consulatus ei anno, quem signavimus, adscribatur. *Sect. 6.*

X I V. *Fenestella tradit.*] Non igitur verum est quod tradit Asconius Pedianus, in orat. Cic. in Pison. pag. 7. Cn. Pompeïum iis ludis, quibus theatrum a se factum dedicavit, elephantorum pugnam primum omnium dedisse in Circo. Nisi *Sect. 7.*

forte legendum sit, XX. *elephantorum*, ex Plinio. Tantum enim elephantorum numerum, ante hos Pompeii ludos, pugnasse in Circo, non est ullis, quod sciam, monumentis proditum.

Ibid. XV. *XVIII.*] XVII. tantum exhibent libri omnes, sed transcriptorum vitio: nam Seneca, lib. de brevit. vitæ, cap. 13. pag. 734. *Num & Pompeium*, inquit, *primum in Circo elephantorum duodeviginti pugnam edidisse, commissis more prælii noxiis hominibus, ad ullam rem bonam pertinet?* Mox *abrepta scuta*, reposuimus ex Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. pro *arrepta*. Ac paulo post, *Pilum autem*, vocula hac posteriore addita, ex iisdem codd.

Ibid. XVI. *Dirasque Pompeïo, quas ille mox luit, imprecaretur.*] In libris editis, *pœnas imprecaretur*. Nos illud *pœnas* expunximus, veterum omnium codicum fide: est enim indubitatum glossema: absque quo, *diras imprecari* ac *luere*, a bonis auctoribus usurpatur.

Ibid. XVII. *Pedites quingentos.*] Lectio ea est omnium codicum plane consentiens. *Quinquagenos* tamen legendum esse ex Suetonio Hermolaus censuit, & Pellicerius in notis MSS. Verum Tranquilli locus ab illis citatus, longe diversum ab hoc spectaculum, in quo paria omnia utrinque essent, haud dubie signat. *Venationes editæ*, inquit, *per dies quinque, ac novissime pugna divisa in duas acies, quinquagenis pedibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus, hinc inde commissis*. Adstipulantur autem receptæ lectioni ea quæ mox sequuntur. Nam si totidem turriti elephantes, hoc est, XX. cum sexagenis propugnatoribus, adversus eundem peditum equitumque numerum, qui superius notatus est, dimicarunt, quinquagenario illum majorem fuisse omnino necesse est, aut iniquum admodum certamen fuisse.

Ibid. XVIII. *Capti celerrime mitificantur hordei succo.*] Plinii quoque transcriptor Solinus, cap. 25. pag. 47. *Cum captivitate venerint in manus hominum, mansuescunt hausto hordei succo.* Sed sunt qui utrumque hoc loco hallucinatum velint: affirmentque hordei succum nunc esse Zythum, sive cervisiam, qua cum tractabilem fieri τ̀ ἐλέφαντα Græci dicunt, ebur hoc nomine intelligunt, non ipsum animal elephantem. Testis Dioscorides lib. 2. cap. 109. de Zytho: ἐνεργὴς δ' ἐ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμϑμος αὐτῷ. Et Plutarchus, in fine libri, *Num improbitas sufficiat ad infelicitatem*, pag. 499. Τὸν ἐλέφαντα τῷ ζύθῳ μαλακὸν γινόμϑμον, ἐ χαλῶντα κάμπτουσι, &c. Censet ita sane Salmasius, gloriaturque de hac animadversione, quam in suum illud opus inseruit, cui titulum fecit, *Judicium de Plinio*, pag. 106. Admonitus, credo, a Samuele Bocharto, qui parte 1. lib 2. de animal. cap. 26. pag. 261. id ante eum adnotavit, miraturque a Salmasio in Plinianis Exercitationibus ad eum Solini locum fuisse prætermissum. Bocharto ipsi præivit interpres Plinii Gallicus, Anton. Pinetus, in suis marginalibus notis. Accepit id denique Pinetus ab Anton. Saraceno, cujus sunt eruditæ in Dioscoridem notæ, ad eum locum quem proxime appellavimus. Sed quid ego verear ab istorum suspicione & conjectura discedere, & omnem inconsiderantiæ notam depellere a Plinio, cum sit extra controversiam positum, hordeum quadrupedum fere cibum esse, ut Plinius affirmat lib. 18. sect. 14. idque usus ipse quotidianus approbat, eas hoc genere cibi in primis delectari? Hordei certe haustibus placari elephantes captos, agnoscit etiam Scaliger in lib. 9. Arist de hist. anim. cap. 2. pag. 1011. & multo ante, Ælianus lib 10. hist. anim. cap. 10. Τροφὴ δ' ἡμερουμένοις τοῖσδε τοῖς ζώοις, ἄρτοι τε οἱ μέγιστοι, ἐ κριθαί, &c. Hordei succum Plinius pro hordeo usurpat fere, ut sect. 14. *lactis bubuli succum*, pro bubulo lacte.

Sect. 9. XIX. *Iidem minimo suis stridore terrentur.*] Nihil invitis libris immuto: etsi cuipiam venire in mentem possit *minimi suis* legi oportere, propterea quia in Geopon. lib. 15. cap. 1. pag. 402. Zoroastres affirmet porcelli recens nati grunnitum elephantem horrescere: Μάνθανε οὖν ὅτι ἐλέφας φρίττει τὴν δέλφακος φωνήν.

XX. *Nec amplius quam singulos.*] In libris hactenus editis ita legitur, *Nec amplius quam semel gignere, pluresve quam singulos.* Sed verba illa, *quam semel gignere, pluresve*, admonitu meliorum codicum expunximus: desunt enim illa in Reg 1. 2. Paris. Tolet. aliisque: Et vero supersluunt, cum undique absoluta sit periodus, iis inductis. Nec moveor, quod lectionem impressam Solinus agnoverit, scribens, cap. 25. pag. 47. *Non annis decem, ut vulgus existimat, sed biennio, ut Aristoteles definit, utero gravescunt, nec amplius quam semel gignunt, nec plures quam singulos.* Aristotelis enim, quem Plinius hoc loco transcribit, hæc verba sunt, e libro 5. histor. anim. cap. 13. pag. 566. Κύει δ' ἔτη δύο, τίκτει δ' ἕν: *biennio utero gestat: parit autem singulos.* Parit quidem singulos, sed non semel. Sect. 10.

XXI. *Animalium maxime odere murem.*] Non murem, sed suem odisse ait Dalecampius ex Rob. Constantino: deceptumque Plinium affinitate vocum ὗς & μῦς pronunciat. Tamen a Plinio facit Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 586. *Dicitur autem hoc animal*, inquit ille de elephante, *timere murem, & abhorrere grunnitum porcorum, ita ut aliquando fugiat ex his.* Facit & Basilius homil. 9. in Hexaëm. pag. 120. Οὐ μᾶλλον ἄγαμαι τὸν ἐλέφαντα τοῦ μεγέθους, ἢ τὸν μῦν ὅτι φοβερός ἐστι τῷ ἐλέφαντι. *Non elephantem admiror magis, propter hunc magnitudinis tumorem, quam murem qui formidolosus est elephanto.* Ibid.

XXII *Expetiti in callo saporis.*] Hæc vetus est & incorrupta codicum MSS. lectio Reg 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. &c quam Plinii emendatores ita corruperant, *expedit in callo manus vim saporis.* Elzevir. editio, *expetit .... vim saporis.* Ibid.

XXIII. *Vt his una: ascendendi in tantam altitudinem difficultas draconi, itaque iter* &c.] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. sed iidem *arcessendi* legunt, mendose, ut suspicor, pro *ascendendi* vel *scandendi*, ut editi habent, vel *lacessendi*, ut Salmasius, pag. 307. & 308. *Draconi* certe non *draco*, etiam in suis codicibus legit Pintianus. Sect. 12.

XXIV. *Nisi naturam, spectaculum sibi ac paria componentem.*] In editis, *nisi naturæ spectaculum sibi paria componentis.* In Reg. 1 & 2. *nisi natura spectaculum sibi paria componentem.* In Paris. & Tolet. ac Parm. edit. *natura spectaculum sibi ac paria.* Pellicerius in notis MSS. *nisi naturam, spectaculum sibi, paria componentem:* Ut hæ duæ voces, *spectaculum sibi*, sit parium quæ natura componat, quædam appositio. Ibid.

XXV. *Arctatisque.*] Corrupta haud dubie ea vox est, cum Reg. 1. legat, *morsusque.* Reg. 2. *motusque:* Alii *mortusque:* quorum admonitu, nos qui priscarum lectionum vestigiis in hoc castigandi genere tribuimus plurimum, scribendum cum Pellicerio censemus, *intortuque*, hoc est, spirarum volumine, si faveant eruditi huic conjecturæ. Salmasius pag. 308. legit, *arctiusque*, nimis, ut puto, frigide. Ibid.

XXVI. *In Italia appellatæ boæ .... occisæ in Vaticano solidus in alvo spectatus sit infans. Aluntur primo boæ bubuli lactis succo.*] MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Salm. Tolet. &c. *aluntur trimo:* sed, ut reor, mendose. Favet certe receptæ lectioni Solinus, cap. 2. pag. 15. hunc locum transcribens: *Captat primo greges bubulos, & quæ plurimo lacte rigua bos est, ejus se uberibus innectit*, &c. Ego *primo* vel *plurimo* magis probarim, quam *trimo*. *Privo* autem, quod Salmasio placet, pag. 87. obsoletius est, quam ut arridere hoc loco possit. Sed hic de bois serpentibusque sermo, quæ alites hominesque haustu absorbeant, in memoriam revocat Tertulliani locum, lib. de corona, cap. 10. pag. 106. *Draco etiam terrenus*, inquit, *de longinquo homines spiritu absorbet.* Ubi Rigaltius: *Draco terrenus, nempe Satanas infernus, spiritu & afflatu suo homines absorbet, etiam de longinquo.* Imo argumentatur Tertullianus a terreno dracone ad infernum, ut fugiendam longissime doceat idololatriam. Draco etiam terrenus de longinquo nocet, multo magis infernus. Sect. 14.

XXVII. *Vnde nomen traxere.*] Falsa hæc ἐτυμολογία Salmasio videtur, pag 87. Ibid.

in Solin. neque enim hoc proprium Boæ, sed omnium serpentium esse, ut bubuli lactis succo alantur. At non omnium sane esse arbitror, id quod Solinus ait Plinii paraphrastes, esse peculiare boæ, ut quoniam avida bubuli lactis est, boum se idcirco uberibus innectat, suctuque continuo se saginet. Inde videlicet nomen. Mihi certe neque auctoritate tanta, neque tam idoneo constabilita argumento videtur sententia Salmasii, ut in eam pedibus eam, ac potius existimem a βὼνς Æolico pro βοῦς, deduci Boæ vocem oportere.

Ibid. XXVIII. *Italiam contigere sæpius.*] MSS. omnes, *Italia.* Impressi, *Italiæ.* Nos *Italiam*, ut sit sententia: quæ animalia deportata aliunde, attigêre Italiam, salvaque ad nos pervenerunt, &c.

Sect. 15. XXIX. *Excellentique vi & velocitate Vros.*] Hanc vim ac velocitatem, quam Uris Plinius cum Cæsare dedit, male bisontibus Solinus attribuit, cap. 20. pag. 40. sive codicum interpunctione præpostera, sive legendi festinatione inductus in fraudem. Cæsaris verba sunt, lib. 6. de bello Gall. pag. 74. *Vri sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie, & colore, & figura tauri. Magna vis est eorum, & magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parcunt: hos studiose foveis captos interficiunt.*

Ibid. XXX. *Vituli potius, cervique quadam similitudine.*] MSS. & editi ante Hermolaum, *cervice*: ipse *cervive* reposuit: nos, *cervique*: ut aliquid utriusque bubali habuisse intelligantur, cervi faciem, magnitudinem vituli. Apud vetustos scriptores, Strabonem citatum in prioribus notis hujusce sectionis, Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 6. pag. 323. aliosque, bubali cervis, damis, capreis, tanquam congeneribus bestiis copulantur. Unde Hesychius: Βούβαλος, δορκάδιον. Solinus Plinium transcribens: loco cit. *Cum bubali pæne ad cervinam faciem in Africa procreentur.* Ut intelligas quantum fidei hac in parte Bellonio tribuendum sit, qui lib. 2. Observ. cap. 50. bubalum dicat a se visum, qui nihil a bove discreparet. Nos eam esse potius feram arbitramur, quam Anatomici Parisienses opere singulari delineant ac describunt, appellantque Vaccam Barbaricam, *Vache de Barbarie.*

Sect. 16. XXXI. *Item natam in Scandinavia.*] Ita rescripsimus, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Prius impressi libri, *notam.* At Solinus loco cit. *Scandinavia insula emittit animal, quale alces.* Quibus verbis, ut id adnotemus obiter, Barbarum demiramur, in insula illa septentrionali, non achlin, ut Plinio placet, sed ipsam alcen nasci a Solino proditum credidisse: cum is Plinium, ut solet, secutus, aptissime ab alce achlin, suppresso quidem ejus nomine, sed similes inter se prodendo, distinxerit.

Ibid. XXXII. *Multis tamen narratam achlin.*] Habent impressi libri, *narratam machlin*, sed Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. aliique, *narratam achlin*, uti nos edidimus. Confirmat hanc emendationem Albertus M. qui ubi de Alce dixit, ad Achlin, deinde pergit, quanquam permutatis litteris id nomen perperam apud eum scribatur: Alci pro Achli: sed ita tamen, ut alphabeti series, quam in describendis animalibus ac recensendis sequitur, ab A litera hujusce vocis initium ducendum declaret. *Alci*, inquit, *a Plinio dicitur esse animal mulo propemodum simile, carens flexura poplitum in anterioribus cruribus, in quo convenit cum elephanto: & ideo non cubat in terra ad dormiendum, sed innititur arbori*, &c. Nugantur autem qui vocis hujus, quæ mere est barbara, & propria ejus gentis, apud quam id animal nascitur, originationem e fontibus Græcis petunt, quod non cubet: quoniam Græcis κλίνω sit *cubo*: aut alcem pariter ab ἀλκή, quod robur sonat, derivant.

Ibid. XXXIII. *Sed nullo suffraginum flexu.*] Quæ Plinius de rigore crurum, achli assignat, alcibus Cæsar attribuit lib. 6. de bello Gall. pag. 74. *Crura*, inquit, *sine nodis articulisque habent, neque quietis causa procumbunt, neque si quo afflictæ casu conciderint, erigere se se aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applicant, atque ita paulum modo acclinatæ quietem capiunt*, &c. Confundit

fundit Cæſar alcen cum achli: nec diverſa prodere vetuſtos ſcriptores de fera ſibi haud ſatis explorata mirum debet videri, cum de obviis etiam ſæpenumero inter ſe diſſideant. Alces certe decem a Philippo Imp. ludis ſecularibus exhibitas fuiſſe teſtatur Julius Capitolinus in Gordiano tertio, pag. 164. Figuram nummi repræſentant, quibus ſignatæ eæ feræ, ad perennem celebritatis recordationem. Nam in uno ex iis nummis, quem in Cimelio Pariſienſi noſtro ſervamus, cujus ſimilem alterum profert Erizzo, pag. 542. ubi animalis incerti, hirco ſimilis, iconem ibi ſignari dixit, nos Alcem eſſe cælatam idcirco contendimus, quod ad aliam nullam ex iis feris quas Capitolinus enumerat, referri merito ea forma poſſit. Eſt autem, ut Cæſar dixit, conſimilis capris figura, eaſdem magnitudine antecedens: ſunt aures proceræ, ſunt crura, cum nodis & articulis, ut de alce Plinius, non de achli cenſuit.

XXXIV. *Labrum ei ſuperius prægrande.*] Prave Solinus paraphraſtes, ut furta ſua diſſimularet, hæc tranſcribens, prægrande illud labrum ſuperius, cujus cauſa retrogradi in paſcendo achlis Pliniana cogitur, diſceſſione facta a Plinio, alcibus aſſignavit: & qui Solinum ſequi ſe in alce deſcribenda præ ſe fert Albertus M. lib. 22. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 578. *Alce*, inquit, *ſecundum Solinum, animal eſt figura, colore, & quantitate, muli prætendens ſimilitudinem: ſed labium ſuperius adeo habens protenſum, quod niſi retrograde incedens herbas in terra capere non poſſit.* *Ibid.*

XXXV. *Tradunt in Pæonia.*] Solinus, circa Lydiam Phrygiamque, quaſi non Pæoniam apud Plinium, ſed Mæoniam legerit. At ex Ariſtotele, *Pæonia* retinendum. Ὁ δὲ βόνασος γίνεται μὲν ἐν τῇ Παιονίᾳ, ἐν τῷ ὄρει Μεσαπίῳ, ὃ ὁρίζει τὴν Παιονικὴν καὶ τὴν Μαιδικὴν χώραν. Libro 9. hiſt. anim. cap. 71. pag. 1156. *Ibid.*

XXXVI. *Ita in ſe flexis.*] Vetus Dalec. codex, *ita inflexis.* Prave: Ariſtoteles enim receptam lectionem tuetur: Κέρατα δὲ καμπύλα, κεκαμμένα πρὸς ἄλληλα, καὶ ἄχρηστα πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι. *Cornua autem curva, & adverſo inter ſe flexu curva, atque inutilia ad pugnam.* *Ibid.*

XXXVII. *Trium jugerum longitudinem.*] Librariorum potius fidem, quam Plinii judicium, eruditionemque, hoc loco deſidero. Ariſtoteles enim, loc. cit. pag 1159. quem haud dubie Plinius nunc interpretatur, Bonaſum hunc refert quatuor orgyiarum ſpatio, εἰς τέσσαρας ὀργυιάς, hujuſcemodi ventris proluviem ejaculari. Græcorum autem ὀργυιάς noſtratibus paſſibus pares eſſe Plinius ipſe intellexit, qui libro 5. ſect. 9. altitudinem Mœridis paludis dixit eſſe quinquaginta paſſuum, quam Herodotus lib. 2. Euterpe, n. 149. pag. 148. pronunciavit eſſe πεντηκοντόργυιον. Prave igitur Plinianam ſcripturam, IIII orgyiarum, librarii eum minus perciperent, in III jugerum immutarunt: quandoquidem nullo ſiphone, ac ne tormento quidem bellico, nedum feræ alvo emiſſa proluvies, vix tantum ſpatii tranſmittere valeat. Inolevit tamen jam ætate Solini in codicibus Plinianis hic error: *Proluvie citi ventris*, inquit, *fimum egerit per longitudinem trium jugerum*, &c. Rectius vero Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 5. cap. 1. pag. 276. ſive ſinceriores Plinii codices nactus, ſive Philoſophi orgyias, ut par eſt, interpretatus, hæc ſcribens de eadem fera: *Contra venatorem ejicit ſtercus ad quatuor paſſus.* Sed eſt alia tamen majorum orgyiarum menſura, de qua dicemus lib. 16. ſect. 76. *Ibid.*

XXXVIII. *Is ergo tradit.*] Abuti teſtimonio Ariſtotelis Plinius nunc viſus eſt Salmaſio in Solin. pag. 325. & Pellicerio in notis M S S. Neque enim in eo loco quem ſignari a Plinio putarunt, libro ſcilicet 6. hiſt. anim. pag. 777. communem hujuſmodi partum cunctis eſſe leænis credidit, ut Plinio viſum, ſed earum tantummodo proprium quas Syria generat. Οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες, inquit, τίκτουσι πεντάκις· τὸ πρῶτον, πέντε· εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσι. Nam quod ad univerſum earum genus pertinet, paulo ſupra idem, pag. 776. Ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι τὸν ἐνιαυτόν. Τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. Τίκτει δ' ὡς ἐπιτοπολὺ δύο, τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ· τίκτει *Sect. 17.*

δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. *Coït paritque, non quovis tempore, quanquam quotannis. Parit autem vere. Binos fere parit, neque plures senis : interdum etiam unum.* Verum de toto genere Plinio nostro adstipulantur, Oppianus lib. 3. Cyneget. v. 38. Manuel Phile, lib. de propr. animal. cap. de leæna, pag 78. Ælianus lib. 4. hist. anim. cap. 34. & quod rem plane conficit, ipsemet Aristoteles lib. 3. de gener. anim. cap. 1. pag. 1096. quem locum a Plinio nunc signari satius est idcirco putare, quam superiorem. Alteram Salmasii emendationem, qua hunc locum ita legit, *per singulos annos minus ab uno sterilescere*, nec orationis perspicuitas, nec Aristotelis verba, nec Pliniani codices ferunt.

Sect. 18. XXXIX. *Hos pavidiores esse, quam longos, simplicique villo.*] Dalecampio assentimur *longos* reponenti, litterula ex subsequente voce repetita, cum prius *longo* tantum ederetur, Sic enim Solinus, cap. 27. pag. 50. legisse se agnoscit in Plinio : *Longiores*, inquit, *& coma simplici, acres magis ac potentes.* Et Aristoteles libro 9. unde Plinius hæc accepit : Γένη δ' ἐστὶ λεόντων δύο· τούτων δ' ἐστὶ τὸ μὲν, στρογγυλώτερον, καὶ οὐλοτριχώτερον, καὶ δειλότερον· τὸ δὲ μακρότερον, καὶ εὐθύτριχον, ἀνδρειότερον.

Ibid. XL. *Gravem odore.*] Ita rescripsi ex eo Aristotelis loco, quem Plinius nunc spectat, lib. 8. hist. anim. cap. 9. pag. 901. καὶ τὸ οὖρον ἔχει ὀσμήν. Accidit & auctoritas vetusti cod. Dalec. Editi prius, *gravem odorem.*

Ibid. XLI. *In satietate, abeant.*] Librorum hactenus editorum lectio est, *ut (si fugiendum sit) non in satietatem abeant.* At MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *aut si fugiendum, in satietatem*, (Tolet. *in satietate*,) *habeant.* Unde nos lectionem sinceram elicuimus, quam & Solinus confirmat, cap. 27. pag. 50. *Sane & cum fugiendum est in satietate*, inquit, *idem faciunt :* ubi tamen hæc Aristoteles dixerit, in iis quæ exstant operibus, nondum invenimus.

Sect. 19. XLII. *In viros potius.*] In editis, *prius.* At Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. Tolet. &c. *potius.* Ita Solinus loc. cit. Potius autem in viros sævit, veluti admonente natura, *Nullum memorabile nomen Feminea in pœna esse.*

Ibid. XLIII. *Credit Libya.*] Ita MSS. omnes : quam lectionem egregie confirmat Ælianus lib. 3. hist. anim. cap. 1. ubi leones Libycos, & increpatorios hominum ac mulierum sermones, precesque intelligere, plurimis experimentis probat. Itaque Salmasius non audiendus, qui pag. 325. in Solin. emendat, *Tradit Juba* .... & mox, *reducem audivisse.* Nec Solinus ipse, quo duce erravit : cum id quod de Gætula muliere inaudivisse se ævo suo Plinius prodit, ad Jubam tanto vetustiorem refert.

Ibid. XLIV. *Quippe obvium, serpentes extrahi cantu .... verum falsumne sit, vita non decreverit.* Mendosam librorum editorum lectionem ex MSS. codicum fide restituimus. Editi, *quippe ubi etiam* &c. Salmasius, in Solin. pag. 325. contrario plane sensu, vel potius nullo : *quippe ubi jam .... vita decreverit*, expuncta negandi vocula quam exhibent MSS. codd. Reg. 1. 2. Paris. aliique omnes, in quibus etiam legitur, *Quippe obviam serpentes*, &c. unde nos sinceram lectionem eruimus.

Sect. 12. XLV. *Cruciabatque inedia, tum pœna in ipsis ejus telis.*] Hæc sane sincera lectio hujus loci est, quam contra fidem veterum codicum omnium, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. atque Parm. edit. & aliarum, Barbarus immutavit, ut *tum pæne* scriberet : nec quidquam tamen, quod fieri sane oportuit, aut de emendandi causis, aut de germano loci ita castigati intellectu disputat.

Ibid. XLVI. Κεχηνότος Διονύσου.] A priscæ scripturæ vestigiis minime omnium aberrat recepta hæc dudum Sigism. Gelenio restituente lectio : nam in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *echenotos Dionysu legitur.* Aberrant autem maxime aliorum conjecturæ : Barbari, reponentis σωτῆρος νέως Διονύσου. Pintiani, ἀρχηγόστου Διονύσου. Non templum, sed simulacrum ἄγαλμα κεχηνότος Ἀπόλλωνος in Elide coli scribit Clemens Alexandr. in Protrept. pag. 24. Hujus vero κεχηνότος Διονύσου meminit etiam Ælianus libro 7. cap. ult. quanquam mutila narratio facti hujus in Græco exemplari, depravataque sit.

XLVII. *Parensque serpentis naturam, & magnitudinem metuens.*] Ita resti- Sect. 22.
tuimus ex codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. cum antea frigide ad-
modum scriberetur *pavens*, cui voci par altera statim subjicitur, *metuens* scilicet.
Deportatum certe in silvas draconem, non ab ipso puero, sed clam ipso atque
insciente, a necessariis & proximis docet pariter Ælianus, lib. 6. hist. anim.
cap. 63.

XLVIII. *Ferunt odore earum mire solicitari quadrupedes cunctas.*] Mirum est Sect. 23.
profecto codices omnes MSS. sed mendose id quidem, *colore* præ se ferre. Nam
Aristoteles, quem Plinius, ut mos est ei, sequitur, lib. 9. hist. anim. cap. 8.
pag. 1024. τῇ ὀσμῇ, inquit, αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία. Ælianus item lib. 5. hist. anim.
cap. 40. Εὐωδίας τινὸς θαυμαστῆς τὴν πάρδαλιν μετειληχέναι φασί, ... καὶ τὰ ἄλλα ζῷα
συνεπίστασθαι τοῦτο τῇ παρδάλει, &c. Solinus quoque in paraphrasi hujus loci, cap.
17. pag. 37. Plinius ipse denique, id quod omnem controversiam dirimit, hunc
locum respiciens, lib. 21. sect. 18. *Animalium*, inquit, *nullum odoratum, nisi de
pantheris quod dictum est, credimus.*

XLIX. *Dum capitur totus ejus fetus, qui semper numerosus est.*] Ab impres- Sect. 25.
sorum librorum lectione discessimus, MSS. codicum fidem secuti. Illi, *totus
enim fetus*, inversa etiam interpunctione: hi, nempe Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl.
Paris. &c. hanc orationis partem cum superiore connectunt, uti nos edidimus.
Solinus ex Plinio hæc transcribens, cap. 17. pag. 37. de tigribus: *Ac maxime*,
inquit, *potentia earum probatur, cum maternis curis incitatur. Cum catulorum in-
sistunt raptoribus*, &c.

L. *Bactriæ & Arabiæ.*] Quoniam consilium nobis est a codicum fide ne latum Sect. 26.
quidem unguem discedere, neglexim impressorum librorum lectionem, eden-
tium, *Bactriani & Arabici*, ut Regia exemplaria, 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Pa-
ris. Tolet. aliaque sequeremur. Nec nescii sumus virili quoque genere Bactrianos
Arabicosque camelos Solinum protulisse, cap. 49. pag. 76. Plinius tamen gene-
re feminco camelos ubique vocat: sic lib. XI. sect. 62. *Camelus una ex iis quæ
non sunt cornigera*, &c.

LI. *Et sub pectore alterum.*] Ita MSS. plane omnes: sane ita rectius illi, Ibid.
ut videtur, quam editi, *& in pectore*. Aristoteles, uti monuimus, ἐν τοῖς κάτω di-
xit, hoc est, *in partibus inferioribus.*

LII. *Omnes autem jumentorum ministeriis dorso funguntur.*] Prius legebatur, Ibid.
jumentorum in iis terris dorso funguntur. At Romanæ aures *dorso fungi* quæ tandem
ferant? Admonuit erroris, impulitque nos ad hanc emendationem Solinus, in
paraphrasi hujus loci, ministerii voce abutens, cap. 49. pag. 76. *Habentur*, in-
quit, cameli, *in duplex ministerium: sunt alii oneri ferundo accommodati, alii per-
niciores*, &c.

LIII. *Velocitas inter equos, sed suæ cuique mensuræ, sicuti vires.*] Ita Paris. Ibid.
cod. & impressi omnes. Reg. tamen 1. & 2. *Velocitas in equis.* Eosdem secuti mox
codices scripsimus, *sed suæ cuique mensuræ*, non *sua*, ut editi.

LIV. *Harum similitudo in duo transfertur animalia.*] Hunc Plinii locum Da- Sect. 27.
lecampius assequi cum minime posset, suspicabatur olim legi oportere, *in aliud
tranfertur animal*, reclamantibus licet exemplaribus omnibus, tum impressis, tum
manu exaratis, ipsoque, ut interpretatio nostra palam facit, Plinio.

LV. *Nabun Æthiopes vocant.*] MSS. *Nabuna*, adjecta ex voce sequenti lit- Ibid.
terula. Deterius Albertus, *Anabula*, inquit, (pro *Nabun*) *bestia est Æthio-
piæ .... Est autem capite cameli .... unam harum secum temporibus nostris habuit
Fridericus Imp. in partibus nostris.* Lectu digna est epistola Antonii Constantii ad
Galeottam Manfredum Faventinorum Principem, data Fani XVII. Calend Ja-
nuar an. 1487. in qua describit per quam accurate eam camelopardalim, qua
Laurentium Medicæum donaverat Sultanus Ægyptius. Ex ea epistola decerpsit
optima quæque Samuël Bochartus, parte 1. lib 3. de animal cap. 21. pag 906.
& 907.

Sect. 28. LVI. *Pompeii Magni primum ludi ostenderunt chama, quem Galli Rufium vocabant.*] Secuti sumus Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. ex quibus mox *Rufium* quoque correximus: Prius legebatur *chaum*, & *rhaphium*. Adjuvat Albertus lib. 22. de anim. tract. 2. cap. 1. pag. 583. *Chama*, inquit, *bestia est, alio nomine Rufinus dicta, in Æthiopia sub æstivo Tropico habens generationem. Est autem ad modum lupi in figura, maculis albis per totum respersa: ludis apta, eo quod disciplinæ multum est perceptibilis.* Videtur tamen ille nec quid ludi essent hoc loco probe intellexisse, & Plinii contextum præpostera interpunctione vitiatum legisse eo fere modo, *Ludi ostenderunt chama, quem alii Rufinum vocabant, effigie lupi, pardorum maculis, ex Æthiopia.* Nihilominus in indice hujus loci, *de chao*, libri omnes legunt.

Sect. 29. LVII. *Unius in nare cornus.*] Unico in nare cornu hanc feram esse præditam docent veteres Domitiani nummi, ac scriptores antiqui: quos inter præcipuus Strabo lib. 16. pag. 774. oculatus testis, nec pœnitendus auctor: atque e recentioribus, in primis Damianus de Goës, quinta parte Chronici rerum gestarum Emmanuëlis Regis Lusit. cap. 18. fol. 276. auctor est, anno 1517. mense Februario, ludis Olisipone ab eo Rege exhibitis, pugnasse cum elephante Rhinocerotem, cui unicum in nare cornu, sesquipalmi longitudine, crassitudine ima in parte palmi unius esset. Hunc accurate delineatum aïunt ab Alb. Durero, insigni ejus ævi pictore: ectypa deinde per totam Europam sparsa. Grammaticorum nunc tricas ac lites expedire mihi nec otium, nec animus est, super Martialis epigrammate 22. libri Spectacul. ubi geminum huic feræ cornu videtur tribuere: cum id corruptum esse vel ex ipso Martiali constet, qui unicum alibi agnoscit. Eruditorum ea de re dissensiones Bochartus collegit, parte 1. lib. 3. de animal. cap. 26. pag. 931.

Sect. 30. LVIII. *Sphingas.*] Non omnino fabulis sphingas accenseri oportere, ut multi putant, non Agatharchides modo suadet apud Photium, & Strabo lib. 17. pag. 812. aliique veteres, sed & iis recentior, oculatusque testis Philostorgius, qui inter varia simiarum genera sphingem a se visam commemorat, lib. 3. hist. Eccles. cap. XI. pag. 41. Καὶ μὲν ἡ Σφίγξ γένος ἐστὶ πιθήκων, (αὐτὸ γὰρ θεασάμενος γράφω·) ἧς τὸ μὲν ἄλλο σῶμα λάσιόν ἐστιν ὡς τοῖς ἄλλοις πιθήκοις· τὸ δὲ στέρνον ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ τραχήλου ἐψίλωται, μαζοὺς δὲ γυναικὸς ἔχει.... πρόσωπον ἐπεστρογγύλωται μᾶλλον, καὶ εἰς γυναικίαν ἕλκει μορφήν. Quæ Gothofredus interpres sic vertit. *Sphinx simiæ genus est, id quod conspicatus scribo, cujus quidem reliquum corpus hirsutum est, ut aliarum simiarum: pectus vero ad collum ipsum usque glabrum est: mammas muliebres habet.... facies vero rotunda plusculum est, & in muliebrem formam vergit.* Plura de eo argumento Spanhemius lib. de præst. Numism. pag. 210.

Ibid. LIX. *Quos pegasos.*] Nominum similitudine Solinus deceptus videtur, scribens cap. 30. pag. 57. Æthiopici cæli alitem pegasum esse, cui equini nihil præter aures sit. Hæc enim ad Scythicum alitem pertinent, quem Plinius fabulosum esse pronunciat, libro 10. sect. 70. Æthiopicus pegasus, de quo nunc sermo, quadrupes est, non ales: neque aliud, quam de terrestribus animalibus, institutum ac susceptum hujusce voluminis argumentum est.

Ibid. LX. *Crocotas.*] Prius editi *Crocutas*. Nos ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & quod certius est, ex Agatharchide, libro de Rubro Mari, cap. 39. cujus Græca totidem ferme verbis Plinius reddidit. Exstant ea apud Photium, cod. 250. pag. 1364. Ὅτι κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν Κροκόττας ἐστὶ μὲν ὀνομαζόμενος ὡς ἐκ λύκου καὶ κυνὸς σύνθετον, ἀμφοῖν δὲ ἀγριώτερον, καὶ πολλῷ βαρύτερον, ... ὀδοῦσι δὲ καὶ κοιλίᾳ δυνατώτατον τῶν ἄλλων, &c. Hesych. item, Κροκόττας, pag. 562. Describitur & a Dione, lib. 76. pag. 860. Straboni tamen lib. 16. pag. 775. nisi mendum est, Κροκούττας.

Ibid. LXI. *Velocitate ante omnes*] Solini paraphrasis, cap. 52. pag. 80. *Indicis tauris volucris pernicitas.* Inde conficere nititur Pintianus Pliniana verba refingi sic oportere: *Velocitate ante aves.* Sed vereor ut impetret fidem. Volucrem Pli-

nius pro celeri dixit. Et Agatharchides, quem Plinius auctorem est secutus, τάχει δ' ὑπερβάλλον, *genus hoc*, inquit, *taurorum*, *pernicitate antecellit*: Hoc tantum.

LXII. *Hinnulei pelle, ... sacrorum Liberi Patris.*] Ita MSS. omnes, non ut editi, *hinnuli*. Ita Horatius ipse, *Sect. 31.*

Vitas hinnuleo me similis Chloë.

Mox item, *Sacrorum Liberi Patris* rescripsimus, eorundem MSS. & Parmensis, aliarumque vetustarum editionum admonitu: quas neglexit Hermolaus, ut *sacram* scriberet: qua castigatione recepta *Libero Patri* scribendum fuit, non *Liberi Patris*: Neque enim Rob. Stephanum moror, quem Barbarus in fraudem impulit, ut in Thesauro Latinæ linguæ copulari recte affirmaret, *Sacer*, *cum genitivo*: idque hujus unius loci, sed depravati, ut vidimus, auctoritate stabiliret.

LXIII. *Uno cornu nigro media fronte cubitorum duûm eminente.*] Male Solinus hanc cornus longitudinem quatuor pedibus emensus est, cap. 52. pag. 80. perinde quasi cubitus duos pedes contineret. Nam sesquipedi par est cubitus, auctore Vitruvio, lib. 3. cap. 1. pag. 39. hoc est, pedem cum dimidio æquat, colligens digitos quatuor & viginti, cum pes ipse sedecim constet. *Ibid.*

LXIV. *Modica alioqui, ceterisque membris iners.*] Mallet Pellicerius in notis MSS. *non iners*, ut sententia foret, cetera quidem hujus feræ membra, esse modica, sed eorum tamen ministerio satis agiliter & commode uti, excepto capite. Verum huic conjecturæ repugnant Solinus, & libri omnes. *Sect. 32.*

LXV. *Duodenûm non amplius digitorum magnitudine.*] Consentit Nicander in Theriac. pag. 28. ubi basiliscus describitur: ἐπὶ τρία δῶρα φέρων μῆκός τε καὶ ἰθύν, *cui mensura modusque tripalmis*. Doron enim palmus est: habet autem palmus quatuor digitos, ut ait Vitruvius, lib. 3. cap. 1. pag. 40. Palmus, inquam, non major, qui σπιθαμὴ a Græcis vocatur, de quo nos agemus libro seq. sect. 17. Sed minor, qui παλαιστὴ, hoc est, mensura, ut diximus, quatuor digitorum, ut sunt in manu, conjunctorum, sine pollice. Unde Aëtius lib. 13. cap. 33. παλαιστῶν τριῶν longitudinem basilisco tribuit, hoc est, palmorum trium, sive 12. digitorum. Ut in corruptos Plinii codices incidisse Solinum necesse sit, ac VII. legisse pro XII. cum de eodem basilisco scribens, cap. 27. p. 52. *Pæne*, inquit, *ad semipedem longitudinis*. Quatuor enim palmis, hoc est, digitis XVI. ut paulo ante monui, pes ipse constat: unde semipes VIII. digitos, non XII. colliget. *Sect. 33.*

LXVI. *Creditum quondam.*] Scripsimus ex MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. *Creditum quondam ex equo occisum*, subintellige, basiliscum: prius *occiso* legebatur: quod quidem tolerari utcumque potuit, præsertim si legeretur, uti olim conjiciebamus, *quodam ex equo occiso*. Sed priore emendatione recepta, fides gemina hac voce, *creditum*, exprimitur: prior ad simplicem historiæ narrationem pertinet: sequens, ad miraculum. *Ibid.*

LXVII. *Injiciunt eas cavernis facile cognitis soli tabe.*] Impressi ad hunc diem libri, *sola tabe*. Nos ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. Pintianoque ipso favente, *soli tabe*, hoc est, exusta tellure. Nam ut Solinus paraphrastes ait, Animal id est, *Non hominum tantum aliorumve animalium exitio datum, sed terra quoque ipsius, quam polluit, & exurit, ubicumque ferale sortitur receptaculum.* *Ibid.*

LXVIII. *Ex gente Anthi.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. non, ut libri editi ad hunc diem, *Antæi*. Ita sane legisse videtur interpolator Plautinæ fabulæ, cui Amphitruo nomen est, act. 4. Scena, *Dii vestram fidem*, versu tertio, ubi ad hoc alludens, *Sect. 34.*

Jam verum'st, inquit, *quod olim est auditum*
Fabularier, mutatos Anticos in Arcadia homines, &c.

Mox etiam ex iisdem codd. præter Chiffl. & ex Tolet. scripsi, *transnatare*, & *transnataverit*, pro *tranare* & *tranaverit*.

Ibid. LXIX. *Id quoque Fabius .... Mirum est quo procedat Græca credulitas.*] Mira hoc loco consensio codicum quos vidimus. Verum cum Latini scriptoris nomen locum hunc non admittere Pellicerius suspicetur in Notis MSS. ob ea quæ de Græca credulitate subjiciuntur, legi putat oportere, *Addit quoque fabulosius*, idem Evanthes scilicet. Nos, si faveant alii codices, scripserim libentius, *id quoque additur*, vel, *id quoque falsius.* In Parmensi editione, & vetustis aliis ante Gelenium, legitur, *Addit quoque Fabius:* Quid si legendum quispiam suspicetur, *Addit quoque fabulis?* quia sequitur, *Mirum, quo procedat Græca credulitas.*

Ibid. LXX. *Eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu.*] Ita Reg. 1. aliique. At numquid rectius, *restitutum*, humanitati scilicet pristinæ, *athletice certasse in pugilatu?*

Ibid. LXXI. *Geminum caput amphisbænæ, hoc est, & a cauda.*] Secuti sumus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. Tolet. &c. Et certe satis fuit ita dicere: nam si & a cauda quoque caput habet, & alterum suo loco, ut Solinus ait, fuisse intelligitur. Et parum apta oratio alioqui foret, *Geminum ei caput, alterum ad caput:* quid enim est, *caput ad caput?* Et tamen impressi libri sic habent, *hoc est, ad caput & ad caudam.* Id porro serpentis genus amphisbænæ sortitur nomen, non quod geminum reapse caput habeat, ut plerisque veterum visum est, Nicandro in primis, quem Plinius est secutus: is enim in Theriacis, pag. 27. ἀμφικάρηνον vocat: sed quod utraque perinde parte nitibunda serpat, ut Solinus ait, hoc est, non capite modo adverso ingrediatur, ut cetera, verum etiam, cum lubet, & a cauda gressum incipiat, utrinque sic æque gradiens, sive serpens, ἀπὸ τοῦ ἀμφὶς, quod *utrinque* sonat, & βαίνειν, quod *incedere.* Sic enim illa, dum hac modo, modo illa parte adversa ingreditur, geminum habere caput videtur, unde motus initium in ceteris serpentibus ducitur. Hoc præ ceteris Hesychius animadvertit: pag 83. Ἀμφίσβαινα, inquit, εἶδος ὄφεως μακροκέφαλον, ἰσόπαχυ, τὴν οὐρὰν κολοβὴν ἔχων, καὶ ταύτῃ πολλάκις τὴν πορείαν ποιούμενος, ὥστε τινὰς ἀμφισβητεῖν μὴ δύο κεφαλὰς ἔχειν.

Ibid. LXXII. *Conjugia ferme vagantur: nec nisi cum pari vita est.*] In editis, *conjuga.* At in MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *conjugia.* Et mox, *cum pari:* non vero, *cum compare.* Plinius idem de delphinis, lib. 9. sect. 7. *Vagantur fere conjugia.* Et lib. 10. sect. 15. de corvis: *Itaque parvus in vicis non plusquam bina conjugia sunt.* Solinus, cap. 27. pag. 51. conjuges dixit: *Habent,* inquit, *affectus: non temere nisi conjuges evagantur: capto altero, vel occiso, uter superfuerit efferatur.*

Ibid. LXXIII. *Itaque excitatur pede sæpius, quam visu.*] Editi hactenus, *excitatur sæpius auditu.* Atque ita sane videtur legisse Solinus cap. 27. pag. 51. *Raro,* inquit, *in adversum contuentur: nec frustra, cum oculos non in fronte habeant, sed in temporibus: adeo ut citius audiant, quam aspiciant.* At mihi potior est priscorum exemplarium auctoritas quovis alio testimonio: in his vero vox illa *auditu* nuspiam exstat. Reg. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. *sed sæpius quam visu.* Reg. 1. *Sed sæpedius quam visu.* Unde reponere nihil dubitavi, *Pede sæpius quam visu:* Ut sit sententia, hebetium oculorum incommodo situ effici, ut aspis pede sæpius, pressus calcatusque videlicet, quam ipso aspectu hominis, ad injuriam excitetur. Hinc illud Maronis,

> *Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem*
> *Pressit humi nitens.*

Solinus aliquid librariorum vitio prætermissum ratus, auditum visui recte opponi hoc loco censuit. Salmasius in Solin. pag. 344. se fidenter lecturum asseverat, *Itaque ex auditu sentit citius quam visu.*

Ibid. LXXIV. *Deinde internecinum bellum cum ichneumone.*] Addidere impressi libri voculam, *Habet deinde*, ut ex ea voce commodius capitis initium duceretur: Sed hæc a superioribus perperam esse divulsa, ut Pintianus vidit, tum MSS. omnes testantur, quorum nullus hanc vocem agnoscit: tum orationis textura significantis, hoc alterum remedium dedisse naturam, adversum aspidis malum,

ellum ſcilicet internecinum cum ichneumone.

L X X V. *Lingua uſu caret.*] Caute admodum, non lingua omnino, ſed linguæ uſu carere dixit. Non ita multi e ſcriptoribus aliis : ut Herodotus lib. 2. Euterpe, n. 68. pag. 115. γλῶσσαν δὲ μοῦνον θηρίων οὐκ ἔφυσε, *linguam non habet innatam.* Solinus, cap. 32. pag. 60. *Crocodilus linguam non habet.* Ammianus, lib. 22. *Lingua caret.* Accuratius certe inſpicienti, in crocodilo quoque lingua conſpecta eſt, quæ multos latuerat ob exiguitatem : ut quodammodo lingua inſit ei, naturæ beneficio : non inſit, quia nullus ſit uſus. Amphibiæ hoc naturæ argumentum eſt : piſcis enim aliquo modo & ipſe eſt : unde qualem piſces habent, ſortitus eſt linguam, ut Philoſophus animadvertit, lib. 2. hiſtor. animal. cap. 14. pag. 203. hoc eſt, inexplicatam, ut cyprini, *les carpes*, οὐκ ἀπολελυμένην ἔχουσι τὴν γλῶτταν. Et vero Plinius ipſe auctor eſt, lib. XI. ſect. 65. crocodilis eſſe linguam palato totam adhærentem. Non vacat autem Salmaſium nunc coarguere, qui in Solin. pag. 442. Plinium hoc loco ſane non merito reprehendit. *Sect.* 37.

L X X V I. *Duodeviginti cubita.*] Solinus, loc. cit. *Plerumque ad viginti ulnas magnitudinis evaleſcit :* ex hoc Plinii loco emendandum, *ad duodeviginti*, ſiquidem, ut Salmaſius ait, pag. 442. Solino ulnæ ſunt, quæ cubita Plinio. Ab Herodoto hoc acceptum, qui crocodilum ultra XVII. cubita excreſcere liquido affirmat, lib. 2. Euterpe, pag. 115. Ariſtoteles quoque, lib. 5 hiſt. anim. cap. 28. pag. 635. & Antigonus, qui Ariſtotelem ubique ſequitur, hanc menſuram ſtatuunt. Diodorus ſedecim tantum. Vidiſſe ſe crocodilum longitudine decem & octo cubitorum conteſtatur Albertus M. lib. 24. de animal. pag. 652. *Ibid.*

L X X V I I. *Rex avium in Italia.*] Valde vereor ut hæc verba Pliniana ſint, ac non gloſſema potius ſapiant alicujus conjectoris, huc tranſlatum ex lib. 10. ſect. 95. ubi trochilum noſtratem, regem avium Plinius interpretatur. Nam etſi is quem Regulum vocamus, *un roitelet*, τροχίλος nomen habet apud Philoſophum, diverſus tamen eſt a regulo noſtro trochilus hic peregrinus, ſive Niliacus, ut quidem conſentiunt rerum naturalium ſcriptores : quibus Scaliger ſuffragatur, Exercit. 196. pag. 636. *Non eſt fabula*, inquit, *de avicula, quam trochilum Græci nominarunt. Eam quoniam Plinius Regulum noſtrum exiſtimavit, deſcribenda eſt, ut ex hac narratione veritas deprehendatur. Candidam aiunt, turdi magnitudine, criſtata pluma, acuta, plicatili, quam ſurrigit, ut bellua palatum figat, ſi claudatur intus.* Prolixam diſputationem Aldrovandus inſtituit lib. 19. Ornithol. c. 64. pag. 288. ut eam avem eſſe probet quam Itali *Corrira* vocant. *Ibid.*

L X X V I I I. *Quorum dorſo... cultellata ineſt ſpina.*] Sic ipſe Plinius mox in eodem habitans argumento, & hunc ipſum locum reſpiciens, *ſubeuntes*, inquit, *alvum illa ſecant ſpina.* Quamobrem nos hic quoque *ſpina* repoſuimus, etſi libri fere omnes *pinna* legant. Adſtipulatur & Seneca rem eandem narrans eo quem diximus loco : *Balbillus*, inquit, *virorum optimus, in omni litterarum genere rariſſimus, auctor eſt, cum ipſe Præfectus obtineret Ægyptum, Heracleotico oſtio Nili, quod eſt maximum, ſpectaculo ſibi fuiſſe delphinorum a mari occurrentium, & crocodilorum a flumine adverſum agmen agentium, velut pro partibus prælium. Crocodilos ab animalibus placidis morſuque innoxiis victos. His ſuperior pars corporis dura, & impenetrabilis eſt etiam majorum animalium dentibus : at inferior mollis ac tenera : hanc delphini ſpinis, quas dorſo eminentes gerunt, ſubmerſi vulnerabant, & in adverſum enixi dividebant. Reciſis hoc modo pluribus, ceteri velut acie verſa refugerunt. Fugax animal audaci, audaciſſimum timido.* *Sect.* 38.

L X X I X. *Nec hæc ſola a multis animalibus reperta ſunt.*] Sincera hæc lectio quam exhibent MSS. omnes, vetuſtæque editiones, ipſo Ariſtotelis contextu, quem hoc loco Plinius tranſtulit, ſtabilitur. Hæc enim Philoſophi verba reſpexit, lib. 9. hiſt. anim. cap. 8. pag. 1022. unde idem ille argumentum orditur : Πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν τετραπόδων ποιεῖ πρὸς βοήθειαν ἑαυτοῖς φρονίμως. *Multas prǽterea ceterarum quadrupedum ſibi prudenter opem ferre conſtat. A mutis* tamen, ut vulgo editi præferunt libri, defendi utcumque poteſt, ut ſit ſenten- *Sect.* 41.

tia, multa nos doceri ab animalibus, quæ ſermone tamen eo careant, quo doceri nos ea oporteat.

Ibid. LXXX. *Paſtuque ejus herbæ ejecto.*] Chiffl. cod. *electo*, perperam. Reſpondent enim hæc Philoſophi verbis, ὅταν γὰρ φάγωσιν, εὐθὺς ἐκβάλλουσι τὰ τοξεύματα, *ejus paſtu tela e corpore ejiciunt.*

Ibid. LXXXI. *Teſtudo cunilæ, quam bubulam vocant, paſtu, vires contra ſerpentes refovet.*] Pellicerius in Notis MSS. & Salmaſius in Solin. pag. 1277. interpretis partes haud ſatis fideliter objiſſe Plinium aïunt: Accepta enim hæc putant ab Ariſtotele, lib. 9. hiſt. anim. cap. 8. pag. 1025. ubi ſic ait: ἡ δὲ χελώνη ὅταν ἔχεως φάγῃ, ἐπεσθίει τὸ ὀρίγανον, &c. Sed aliud eſt quod Plinius, aliud quod Philoſophus hoc loco tradit: ille ad pugnam capeſſendam vires ſuas origano munire teſtudinem ſcribit: iſte, ſi viperæ forte cadavere paſta fuerit, pro antidoto veneni ejus, origano uti: id quod & a Plutarcho quoque in Natural. quæſt. pag. 918. repetitur, & a Baſilio, homil. 9. in Hexaëm. pag. 115. & ab auctore Geopon. lib. 15. cap. 1. pag. 404. E Latinis vero & ab Alberto M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 251. Ex alio igitur Philoſophi volumine, cujuſmodi multa de animalibus ab eo ſcripta intercidiſſe diximus, ſect. 17. hauſta hæc eſſe neceſſe eſt: ex quo & Ælianus accepit, qui lib. 6. hiſt. animal. cap. 12. teſtudinem ait depaſto origano, διατραγοῦσαν ὀριγάνου, viperæ pugnam non expaveſcere: ſi deſit origanum, adverſus eandem ruta præſumpta periculum amoliri.

Ibid. LXXXII. *Muſtela ruta, in murium venatu.*] Hunc locum Pintianus non intellexit, qui contra omnium exemplarium fidem legi voluit, *in anguium venatu*, non *in murium*. Repugnat certe Ariſtoteles, quem Plinius eſt ſecutus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 9. pag. 1026. ubi muſtelam ait cum ſerpentibus murium venatricibus dimicare, veluti de communi præda certantes, propterea quod ipſa quoque mures venatur. Μάχεται δὲ ἡ γαλῆ καὶ τοῖς ὄφεσι τοῖς μυοθήραις, διὰ τὸ καὶ αὐτὴν τοῦτο τὸ ζῶον θηρεύειν. Eadem habet Ælianus lib. 4. hiſt. anim. cap. 14. Adde his & quæ dicemus lib. 29. ſect. 16. Muſtelam certe ſolitam eſſe vi pariter & aſtu mures venari, Phædrus ipſe eſt auctor, lib. 4. fab. 1.

Non ſemper ea ſunt quæ videntur: decipit
Frons prima multos: rara mens intelligit
Quod interiore condidit cura angulo,
Hoc ne locutus ſine mercede exiſtimer,
Fabellam adjiciam de muſtela & muribus.
Muſtela cum annis & ſenecta debilis
Mures veloces non valeret aſſequi,
Involvit ſe farina, & obſcuro loco
Abjecit negligenter. Mus eſcam petens
Aſſiluit, & compreſſus occubuit neci.
Alter ſimiliter, deinde periit tertius:
Aliquot ſecutis, venit & retorridus,
Qui ſæpe laqueos & muſcipula effugerat,
Proculque inſidias cernens hoſtis callidi,
Sic valeas, inquit, ut farina es quæ jaces.

Ibid. LXXXIII. *Cervus herba cinare venenatis pabulis reſiſtit.*] Solini hæc paraphraſis eſt, cap. 19. pag. 39. ubi de cervis ſcribit: *Herbam quoque, quam cinarem vocant, contra noxia edunt gramina.* Quæ loquendi forma peculiare quoddam herbæ genus videtur præ ſe ferre, non eam, quæ nota eſt omnibus, cinaram, quam Galli *articactum* vocant, *artichaut*, quæ pomum habet, ſive capitulum ſquamatim compactum ad inſtar nucis pineæ, & aculeatum. Neque Salmaſio in Solin. pag. 225. neque Pellicerio in notis MSS. aſſentior, qui de hoc altili carduo locutum hic Plinium volunt: cum neque reliquo opere univerſo, ubi de eo ſermo eſt, cinaræ vocabulum uſquam uſurpet: neque hic hortenſis carduus

duus ac domesticus silvestri feræ prompta satis & facilis medicina videatur.

LXXXIV. *Lauri folio annuum fastidium purgant.*] Prohibuit unanimis exem- *Ibid.*
plarium omnium consensus, quominus hic quidquam moverem : alioquin haud
gravate sic emendaturus, *annuum fascinum purgant:* Memini enimvero apud Phi-
len me legere,

'Αντίςαται ᾗ θεὸς τὸ βάσκανον πάθος
Δάφνην φαγοῦσα φάττα.

Et Ælianus lib. 1. hist. anim. cap. 35. auctor est palumbos ad fascinationis amu-
letum laurinos tenues ramos colligere, atque ad pullorum muninem in nidos im-
ponere. Sed alia Plinii mens est, ut apparet.

LXXXV. *In Thracia locis rigentibus & vulpes, &c.*] Chiffl. cod. *Interea*, quod *Sect.* 42.
ineptum est. Probat tamen Salmasius, in Solin. p. 440. Damnat Plutarchus, l. de
solert. anim. p. 968. & 969. qui apud Thraces id evenire docet. Οἱ ᾗ Θρᾷκες,
inquit, &c. Et Ælianus lib. 6. hist. anim. cap. 24. iisdem verbis.

LXXXVI. *Animal alioqui solertia dirum.*] Ita restituimus secuti veteres co- *Ibid.*
dices, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. quod editores Pliniani in *solerti auditu* perpe-
ram transmutarunt. Est enim loci sententia, Vulpem, animal alioqui ceteris sua
solertia noxium ac metuendum, hominum tamen pericula præmonere. De docu-
mentis enim agi, quæ varia ferarum genera nobis dederint, certissime superiora
declarant.

LXXXVII. *Ad ejus itum reditumque.*] Nihil est sane exploratius, quam ad *Ibid.*
rigentium locorum incolas, non ad vulpes, transitum illum gelatorum amnium
lacuumque referri oportere : hoc enim loci sententia postulat, ubi de documen-
tis agitur, quæ ab animalibus homini tribuuntur. Itaque sequi maluimus fidem ve-
tustorum codicum, Reg. 1. 2. Paris. Tolet. & Salmant. quos Pintianus laudat,
quam editorum emendationem præposteram, *nonnisi ad pastus itura redituraque.*

LXXXVIII. *Et solipugis.*] Sive *solipugis* scripseris, ut habet Regius codex *Sect.* 34.
2. cum Parmensi, vetustisque aliis editionibus : sive *solpugis*, cum aliis, per-
inde est : id enim contractum est a *Solipunga* nomen, quod genus est, inquit
Festus, *bestiola malefica, quod acrius concitatiusque fit fervore Solis : unde etiam
nomen traxit.* Atque ita Lucanus scripsit, lib. 9. v. 837.

Quis calcare tuas timeat, Solpuga, latebras?

Nec aliter apud Ciceronem legerim, auctoresque probatiores, Solini Salmasii-
que Solifuga, quod Solem fugiat, explosa penitus atque damnata : quam nec ipsa
Lucaniani metri ratio patitur. Araneorum generi solpugas accensent Diodorus
lib. 3. pag. 164. Strabo lib. 16. pag. 772. & Ælianus lib. 17. hist. animal. cap.
40. qui hæc pariter de iis narrant. Formicis adscribit Plinius, lib. 29. ubi de
iis rursum. Nempe inter araneos sive φαλάγγια genus est quoddam, a formicæ si-
militudine μυρμήκιον appellatum, quemadmodum suo loco dicemus : ut plane me-
diæ formæ inter araneum formicamque fuisse solpuga videatur.

LXXXIX. *Rhætienses.*] Libri fere omnes aut *Trerienses* habent, aut *Eretrien-* *Ibid.*
ses. Nos *Rhætienses* scripsimus, Æliani admonitu, cujus hæc verba lib. XI hist.
anim. cap. 8 σκολόπενδραι ᾗ, Ῥοιτιεῖς, subintellige ἀνέστησαν ex superioribus : quod
ille haud dubie, ut Plinius, ex Theophrasto accepit. Idem lib. 15. cap. 26. Λέγουσι ᾗ
ὑπὸ σκολοπενδρῶν ἐξαναστῆναι Ῥυτιεῖς, ubi Ῥυτιεῖς pro Ῥοιτιεῖς, ut puto, mendose. Sed
ut ut est, emendatio nostra utriuique loci auctoritate stabilitur. Rhytium Plinio
lib. 4. sect. 20. & Stephano, Cretæ : Ῥοιτεῖον, Troadis oppidum est.

XC. *Et quibusdam magicis artibus.*] Hanc lectionem ipse Solinus agnoscit, cap. *Sect.* 44.
27. pag. 51. scribens, *Hyæna quodcumque animal ter lustraverit, movere se non po-
test : quapropter magicam scientiam inesse ei pronunciaverunt.* Scribendum nihilo-
minus arbitratur Pellicerius in notis MSS. *Et ut quibusdam*, hoc est, non vere
magicis artibus, cum id de fera suspicari minime liceat, sed tanquam magicis.

XCI. *Arbores.*] Et si arbores morsu cædere, non fibro Aristoteles, sed lataci *Sect.* 47.
attribuit, lib. 8. hist. animal. cap. 9. pag. 901. quæ causa Pintiano fuit, & Pelli-

cerio deinde in Notis M S S. cur locum hunc sic immutarent, *Latax animal horrendi morsus, arbores juxta flumina, ut ferro, cædit: homine lutra comprehenso* &c. Pliniumque securitatis, negligentiæ, supinitatisque arguerent: de fibro tamen ipso id quoque experientia comprobat, quam cepere oculis ii, a quibus nos & hanc morsus vim prope incredibilem, & alia quæ castori a Plinio adscribuntur, tam esse vera didicimus, quam quæ verissima. Hæc dudum scriptis prodidit Albertus M. qui se ab iis accepisse profitetur, qui, ut ait, *erant experti valde circa Castores. Castor*, inquit lib. 7. de animal. tract. 1. cap. 5. pag. 221. *habet dentes fortes valde, & sæpe exit de nocte de caveis riparum, & amputat ramos arborum qui sunt circa fluvios, & construit sibi casas ex eis.... Caudam autem habet latam & squamosam, quia per illam natat insequendo pisces: & testes ejus sunt id quod vocatur castorium. Dentes autem habet fortes, & est animal mordax, aliquando mordens homines: & dicunt quidam morsum illum non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris....Et abundant ista animalia valde in partibus Alemanniæ quibusdam, & in terris Sclavorum, Poloniæ, & Prussiæ, & Russiæ.* Eadem iterum repetit, lib. 22. tract. 2. cap. 1. pag. 584. Quibus sunt ea consentanea maxime, quæ de fibris sive castoribus narrant ii a quibus frequenter visos accepimus: Nam & arbores ab iis, morsu fractas, exstructasque ex arte casas ipsi visas a se referunt. Castoris dentes aliquando & nos tractavimus, duritiei prope incredibilis: frangi vix ut ulla vi queant. Λάταξ porro cujus Aristoteles meminit, animal est amphibium, lutræ fibroque congener: cui vis proinde par inesse possit.

Sect. 50. XCII. *A partu duas.*] Libri omnes editi, *A partu duas habent herbas*: sed voculæ duæ postremæ absunt a Reg. 1. 2. Colb. 1. 2 Paris. Chiffl. &c. Referuntur enim hæc verba, *A partu duas*, ad dictionem subsequentem, *pastæ.* Duas, inquit, a partu herbas pascuntur, ut ante partum unam. Ita Virgil. lib. 4. Georg. apes pasci arbuta dixit.

Ibid. XCIII. *Quæ aros & seselis.*] Mira hic eruditorum dissensio de utraque hac herbula. Posterior Salmasio non placet, qui *sideritin* reponit, in Solin. p. 224. Priorem improbant Pellicerius in notis M S S. & Bochartus, parte 1. de anim. l. 3. cap. 17. pag. 891. Arbitrantur hi nimirum Pliniana hæc accepta esse ab Aristotele lib. 9. hist. anim cap. 6. pag. 1018. cujus verba hæc sunt: Καὶ ὅταν τέκῃ, ἐσθίει τὸ χορίον πρῶτον· καὶ ἐπὶ τὸ σέσελιν δὲ τρέχουσι, καὶ φαγοῦσαι, οὕτως ἔρχονται πρὸς τὰ τέκνα πάλιν. Hoc est, *A partu statim*, χορίον *edit, indeque accurrunt ad seselin, eaque depasta sic rursus ad catulos redeunt.* Addunt χορίον Aristotelis, qua voce Græci membranaceam tunicam, qua in utero fetus obvolvitur, significarunt, herbæ cujusdam nomen Plinium arbitratum esse: atque a partu duabus purgari, quæ chorion & seselis appellarentur, somniculosum alterius vocis interpretem nobis reddidisse: Inde emendatores haud satis peritos, pro *chorion*, *quæ aros* rescripsisse. At seselis certe nomen retinendum esse, adversus Salmasium evincit apertissime hic Philosophi locus. Quid si ex eodem colligam & aron non defendi modo posse, sed & oportere? Secundas enim statim a partu vorari ait. Quid si ad vim veneni depellendam, quam illæ continent, pasci a cerva aron, sive draconteam, (nam herba est eadem:) ex probato idoneoque scriptore ostendero? Annon palam fiet ab Aristotele Plinium non discrepare: sed quæ ille neglexit, explicatius tradidisse? servandamque *Aron*, quam recepta dudum lectio exhibet, manuque scripti libri permulti: etsi in quibusdam legitur, *quæ tamo & siselicis appellantur?* Auctor is est doctior multo, quam elegantior, Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 250. *Cum*, inquit, *femina cervi peperit primo, si potest, comedit herbam, quæ drancontea vocatur, vel aliam, quæ similem virtutem habet contra venenum secundinæ, quam semper cerva partam comedit, & tunc redit ad partum.* Et paulo post: *Amplius autem, quando parit cerva, subito comedit secundinam, antequam comedat super terram, & cum adhuc adhæret partui: Et est opinio quorundam, quod secundina sit venenosa, propter quod comedit draconteam.* Quin etiam alios ad usus draconteam a cerva mandi docet idem, p. 251. nempe ad dentes

exacuendos. Hoc vero eum aut certo didicisse experimento necesse est, aut ab
iis hausisse scriptoribus, ex quibus Plinius sua concinnavit: qui lib. 24. cap.
16. sect. 92. aron commendat ipse pro antidoto contra venena.

XCIV. *Saltumque demonstrant.*] Absurda Solini paraphrasis, cap. 19. pag. *Ibid.*
39. *Et assuescunt salire per abrupta.* Saltus hic lustrum est, & cubile, ut Turne-
bus admonuit lib. 3. Advers. cap. 22. Aristoteles, tum loco cit. tum lib. 6. hist.
cap. 29. pag. 770. σταθμοὺς vocat. Εἴθισαι δ' ἄγειν τοὺς νεβροὺς ἐπὶ τοὺς σταθμούς· ἔστι
δ' τοῦτο τὸ χωρίον αὐταῖς καταφυγὴ, πέτρα περιρραγεῖσα μίαν ἔχουσα εἴσοδον, οὗ καὶ ἀμύνεσθαι
εἴωθεν ἤδη τοὺς ἐπιτιθεμένους. *Assuescit hinnuleos petere lustra: quem locum pro profugio
habet: saxum illud est præruptum, uno aditu: ubi etiam pugnare solet adversus eos
qui se adoriuntur.*

XCV. *Mulcentur fistula pastorali, & cantu.*] Negat Salmasius in Solin. pag. *Ibid.*
220. de fistula Aristotelem esse locutum: sed de sibilo, qui solo ore editur,
συρίττειν accipiendum esse. Tamen eum Philosophi locum, quem Plinius nunc red-
dit, lib. 9. cap. 6. pag. 1021. interpretatus Scaliger, ἁλίσκονται δ' θηρευόμεναι αἱ
ἔλαφοι συριττόντων καὶ ᾀδόντων, ita vertit, *Capiunt venatores cervos fistula & cantu.* Et
qui plus in ea lite dijudicanda momenti habet, de fistula haud dubie Plutar-
chus accepit, lib. de solert. animal. pag. 961. Κηλοῦνται μὲν ἔλαφοι, inquit, καὶ
ἵπποι σύριγξι καὶ αὐλοῖς, καὶ τοὺς παγούρους ἐκ τῶν χηραμῶν ἀνακαλοῦνται βιαζόμενοι ταῖς
φώτιγξι. *Illiciuntur ac deliniuntur cervi & equi fistulis atque tibiis: & paguros e sa-
xorum cavernis vi eliciunt lotina fistula cantu.* Xenophon item in Geopon. lib. 19.
cap. 5. pag. 467. Αὐλῶν δ' καὶ συρίγγων ἐμμελῶν ἐπακούουσαι, οὐκ ἀποφεύγουσι, ἀλλ' ἡδό-
μεναι παραμένουσι, καὶ οὕτως θηρῶνται. *Tibias & fistulas concinnas audientes non aufu-
giunt,* &c.

XCVI. *Accensi autem utriuslibet odore comitiales morbi deprehenduntur.*] In edi- *Ibid.*
tis ad hunc diem libris, scriptum est, *Accensis autem utriflibet, serpentes fugantur.*
Nos admonitu codicum Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. & Salmant. quos Pintia-
nus laudat, has postremas voces expunximus, quoniam ejus rei fit postea men-
tio: prioresque sanavimus. Solinus tamen agnovisse & illas hoc loco videtur,
scribens cap. 19. pag. 39. *Si fugare angues gestias, utrum velis, uras: quæ ustri-
na præterea nidore vitium aperit ac detegit, si cui inest morbus comitialis.* Sed ex di-
cendis postea huc antevertit.

XCVII. *Quin & medetur huic timori.*] Chiffl. cod. *timor.* Perperam sane: *Ibid.*
timori febrium mederi dixit, quod efficeret id morbi genus ne metueretur. Ita
Solinus accepisse videtur, cap. 19. pag. 39. *Patuit nunquam eos febrescere: quam
ob causam confecta ex eorum medullis unguina, sedant calores hominum languentium.*

XCVIII. *Et spina simili modo eminet. Rostrum, ut in parvo, &c.* Interpun- *Sect. 51.*
ctionem hujus loci sanavimus, cum Pintiano, ab Aristotele admoniti, cujus hæc
verba, e lib. 2. hist. anim. cap. 14. pag. 205. Καὶ ἡ ῥάχις ἐπανέστηκεν ὁμοίως τῇ τῶν
ἰχθύων, sic reddi debent, *Et dorsum* (melius quam *spina*) *piscium modo eminet.*
Prius legebatur, *& spina simili modo. Eminet rostrum* &c.

XCIX. *Suillo.*] Simiæ suillæ dixit Aristoteles: Τὸ δ' πρόσωπον ὁμοιότατον τῷ τοῦ *Ibid.*
χοιροπιθήκου. Verum quid si pro χοιροπιθήκου in Aristotele scribi oportuerit, κερκοπι-
θήκου? Nam caudata simia nihil vulgatius: de porcaria nihil legere me memini.
Sed re ipsa chamæleonis rostrum, nec simiarum rostro simile esse, nec suillo,
docent Anatomici, qui chamæleonem ante annos quindecim Lutetiæ dissecuere:
sed quale fere piscium est.

C. *Circa Caprificos.*] De caprifico arbore hoc accipiendum putarunt Claimon- *Ibid.*
dus nescio quis, & Anatomici Parisienses: cumque intelligerent nihil ferociæ ac-
cessisse chamæleoni, ex arboris hujus vicinitate atque ascensu, Plinii placitum
falsum esse pronunciarunt. *Circa Capricornum* ille reposuit: isti placidissimum eo
tempore id animal esse deprehenderunt, nedum feritate præcipua, ut Plinius as-
severat Nos Caprificiales dies interpretati sumus de quibus Plinius, lib. XI. sect.
15. *Æstivi mellis vindemiæ Attici signum dederunt Caprificialem diem Vulcano sa-*

crum. Hæc porro Volcanalia celebrari solita, decimo Kal. Septemb. hoc est,
sub finem Canicularium dierum, testatur Romanum Calendarium vetus apud
Gruterum, pag. 133. & 134.

Sect. 52. C I. *Lycaon.*] Ut furta, credo, sua dissimularet Solinus, cap. 30. pag. 57. hoc
animal Indicum, unaque tarandum Plinii, Æliani, aliorumque testimonio Scy-
thicum, Æthiopiæ dedit. *Eadem Æthiopia*, inquit, *mittit Lycaonem: Lupus est cer-
vice jubatus, & tot modis varius, ut nullum illi colorem dicant abesse. Mittit &
tarandum*, &c.

Sect. 54. C II. *Eorum coïtus hiemis initio.*] Exercuit hic locus summa ingenia, dum
verbis Philosophi, unde hæc accepta sunt, medicinam facere voluerunt. Aristo-
telis hæc oratio est, lib. 6. hist. anim. cap. 30. pag. 775. Τὴν δ' ὀχείαν ποιεῖται
τοῦ μηνὸς τοῦ ἐλαφηβολιῶνος &c. quem locum egregie emendavit Petavius noster, lib.
6. Var. Dissert. in Vranol. cap. 7. pag. 238. Legendum enim admonuit, τὴν δ'
ὀχείαν ποιεῖται τοῦ Ποσειδεῶνος · καὶ φωλεύει μέχρι τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος. *Coït mense No-
vembri, latet autem usque ad Martium.* Incipiebat nempe Posideon circa XXV.
Novembris: Elaphebolion, circiter XXII. Februarii. Cui emendationi mire fa-
vent ea, quæ tum Philosophus, tum Ælianus, Pliniusque, de ursorum secessu,
partu, egressuque narrant. Plinius enim coïre hiemis initio scripsit, quod qui-
dem circa Idus Novembres statuit ipse lib. 2. sect. 47. Ælianus, lib. 6. hist.
anim. cap. 3. τοῦ χειμῶνος ἀποτίκτειν, hieme parere, tricesimo scilicet, ut Plinius
ait, post coïtum die: nec ante tres menses a partu catulos, frigoris metu, edu-
cit e latebris, inquit Ælianus idem, οὐδ' ἂν πρὶν ἢ πληρωθῆναι τρεῖς μῆνας ἐξαγάγοι
ποτὲ τὰ βρέφη. Hoc est, tertio post brumam mense, verno jam tempore, ut ait
Aristoteles, lib. 8. hist. anim. cap. 22. p. 938. καὶ φωλεῖ, ἕως ἂν ἐξάγῃ ἄρα τῆς
τοὺς σκύμνους· Τοῦτο δ' ποιεῖ τοῦ ἔαρος, περὶ τρίτον μῆνα ἀπὸ τῶν τροπῶν. Sic quaternis om-
nino mensibus, quod Plinius mox ait, feminæ latent: nec legendum, *feminæque
ternis*, ut Salmasius putat, in Solin. pag. 317. sed *feminæ quaternis.*

Ibid. C III. *Nec quidquam rarius quam parientem videre ursam.*] Vero mihi pro-
pius videtur, quod Plinius, quam quod Philosophus narrat, lib. 6. hist. cap. 30.
pag. 773. Κύουσαν δ' ἄρκτον, ἔργον ἐστὶ λαβεῖν. *Prægnans ursa non sine negotio capitur.*
Rursusque lib. 8. cap. 22. pag. 938. Κύουσα δ' ἄρκτος ἢ ὑπ' οὐδενὸς, ἢ πάνυ ὑπ' ὀλί-
γων εἴληπται. *Prægnans ursa aut a nullo, aut a paucis capta fuit.* Mirum enim prorsus
est, ursam prægnantem non capi, cum tamen id fieri tam facile queat, somno
ea tamdiu capta.

Ibid. C IV. *Exeuntes herbam quandam aron nomine.*] *Caram* ex suis MSS. Sal-
masius reponit, in Solin. pag. 225. Defendunt *Aron*, non solum nostri codices,
& editiones antiquæ, sed & Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 22. pag. 938. & lib.
9. cap. 7. pag. 1022. τὸ ἄρον ἐσθίουσιν. Plutarchus item, lib. de solertia anim.
pag. 974. Ἡ δ' ἄρκτος, ὅταν ἐκ τοῦ φωλεοῦ παρέλθῃ, τὸ ἄρον ἐσθίουσα πρῶτον τὸ ἄγριον. Et
Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 3. ὅταν προέλθῃ, τοῦ καλουμένου ἄρου τοῦ ἀγρίου ἐσθίει.

Ibid. C V. *Dentium prædomantes ora.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2.
Paris. Chiffl. Tolet. & vetustæ editiones omnes. Ex Aristotelis libro 9. cap. 7.
pag. 1022. castigavit Barbarus, *cum dentiunt, prædomantes ora.* Græca Philosophi
hæc sunt: Καὶ τὰ ξύλα διαμασῶνται, ὥσπερ ὀδοντοφυοῦσαι, *ligna mandunt, tanquam
dentiant*: Quare agnoscendum potius fuit cum Pintiano, *circaque surculos, ac si
dentiant*, sive *ceu dentiant, prædomant ora.* Posset etiam legi, *dentium prædomant
oras*, ut esset intellectus, torpentes diuturna cessatione dentium extremitates, ex-
citare arborum surculis ursos, & ad vescendum veluti reparare. Minus apte alii
ediderunt, *circaque surculos sentium.* Abscedit longius paulo a MSS. codicum
vestigiis, Pellicerius in notis MSS. dum legit, *dentium prædomant stuporem.*

Ibid. C VI. *Oculi eorum hebetantur.*] Editi hactenus libri, *Oculi eorum hebetantur
crebro.* Nos illud *crebro* expunximus: abest enim a codd. Reg. 1. 2. Paris. vet.
Dalec. ceterisque. Solini paraphrasis. *Latent quaternis mensibus: mox egressæ in
diem liberum, tantam patiuntur insolentiam lucis, ut putes obsitas cæcitate.*

CVII. *Ingrediuntur & bipedes.*] Chiffl. cod. *Ingrediuntur & in pedes arborem.* Ineptè. Albertus M. lib. 7. de animal. tract. 1. cap. 5. pag. 221. de urso : *Aliquando etiam pugnans ambulat, & stat erectus super pedes posteriores*, &c. Ibid.

CVIII. *Unum amplius.*] Libri impressi, *unum non amplius*, addita perperam negatione, quam non agnoscunt MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Sect. 56.

CIX. *Non ut remur plerique, vitæ hominum supervacuum est.*] Pintianus ex suis codd.. *Non ut rentur aliqui.* Editi ad hunc diem interpolato contextu, *Non verentur aliqui dicere.* Nos secuti sumus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Ita mox, *in pecude*, ubi editi, *in pecore* habent, reponi jussimus ex iisdem MSS. & Chiffletiano. Ibid.

CX. *Quo gustato tanta illa vis, ac ceteris quadrupedum imperitans.*] In MSS. codd. legitur, *ut ceteris.* Unde scribendum fortassis fuerit, *quo gustato tantillo ea vis est, ut ceteris* &c. Solinus enim transcriptor, cap. 27. pag. 50. *Leontophonas vocari accipimus bestias modicas, quæ captæ exuruntur, ut earum cineris aspergine carnes pollutæ, jactæque per compita concurrentium semitarum, leones necent, si quantulumcumque ex illis sumpserint.* Sect. 57.

CXI. *Lyncum humor ita redditus, ubi gignuntur.*] Lynces subintellige. Salmasius in Solin. pag. 88. emendat, *ubi gignitur*, perinde quasi urina gigni latine dicatur, ac non ad lynces id referendum sit, librorum plane omnium adstipulante consensu, ut proxime antea Plinius hac ipsa sectione dixit, *ubi leo gignitur.* Ibid.

CXII. *Serpentium vipera sola terra dicitur condi : ceteræ arborum aut saxorum cavis.*] Voces hæ *vipera sola*, & *ceteræ*, permutasse sedem videntur, si non aliunde Plinius hæc accepit, quam ex Aristotele, qui contrario plane sensu scripsit, lib. 8. cap. 19. pag. 930. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὄφεις ἐν τῇ γῇ φωλεύουσιν· αἱ δ' ἐχίδναι ὑπὸ τὰς πέτρας κρύπτουσιν ἑαυτάς. *Ac ceteræ quidem serpentes in terram conduntur : viperæ autem sub saxis abdunt sese.* Et Aristoteli quidem experientia ipsa adstipulatur, & Charasius, lib. de vipera, pag. 7. Ne quid tamen in Pliniano contextu immutem, codicum omnium consensus vetat. Sect. 59.

CXIII. *In Indiæ vero Nysa monte.*] Codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Nyso monte*, pro *Nysa.* Nam apud Arrianum, in Indicis, pag. 509. Nysa mons prope Nysam oppidum collocatur. Ut inutilis jam videatur Pintiani conjectura, scribentis, *In India Mero Nysæ monte* : Pellicerii quoque emendantis, *Indiæ Paropamiso monte.* Sect. 60.

CXIV. *Nicomedis Bithyniæ regis, uxore ejus Consingi lacerata.*] Portentum id nominis sane videtur, sed ut refingam aliter, codicibus omnibus MSS. *Consingi* exhibentibus, equidem laboro. Alio tamen nomine video hanc Nicomedis uxorem appellari a Tzetze, Chiliad. 3. hist. 115. vers. 965. nempe *Ditizelem*, tum in libris editis, tum in perantiquo nostro exemplari manu exarato : Sect. 61.

Ὁ Νικομήδης ῥηθεὶς, μέγιστον εἶχε κύνα,
Ἐκ γένους ὄντα μολοσσῶν, πιστότατον ἐκείνῳ.
Οὗτος ποτὲ τὴν δέσποιναν σύζυγον Νικομήδους,
Μητέρα τοῦ Πρυσίου δὲ, Ζήλου, καὶ Λυσάνδρας,
Τὴν Διζιτήλην κλῆσιν μὲν, ἀπὸ Φρυγῶν δὲ γένους,
Συμπαίζουσαν τῷ βασιλεῖ, νομίσας πολεμίαν,
Ἐσπάσατο παραχανὼν τὸν δεξιὸν τὸν ὦμον, &c.

CXV. *Cascellium.*] In libris editis, *Ceselium.* In MSS. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Dalec. *Carcellium*, haud ita aberrante scriptura a vero nomine, *Cascellium*, quod frequens occurrit in Inscriptionibus Gruteri. Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 6. p. 341. *Cascellius Jurisconsultus urbanitatis miræ, libertatisque.* Ubi temere glossatores *Cæcilium* in notis conantur reponere. Horatius in arte Poëtica, v. 371. Ibid.

Nec scit quantum Cascellius Aulus,

Sed tamen in pretio est.

Hunc Pomponius, lib. 1. Dig. tit. 2. de orig. juris §. 45. in Jurisconsultorum celebrium albo ponit: *Aulus Cascellius*, inquit, *Q. Mucii Volosii* (scribo *Volcatii*, ex Plinio,) *auditor: qui deinde in illius honorem testamento Publium Mucium nepotem ejus reliquit heredem. Fuit autem Quæstorius, nec ultra proficere voluit, cum illi etiam Augustus Consulatum offerret.* Hinc emendabis Valerium Max. qui lib. 2. cap. 2. *A. Cæsellium, virum juris civilis scientia clarum* appellat, (lege, *A. Cascellium*) *qui multa de partibus Cæsaris* (sic enim emendo, cum vulgo legatur, *de temporibus Cæsaris*) *liberius loquebatur.*

Ibid. CXVI. *Titium Sabinum .... magna populi Rom. corona*] Ita rescripsimus, admonitu Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. ipsiusque adeo Taciti, lib. 4. Annal. pag. 123. *Junio Silano*, inquit, *& Silio Nerva Coss. fœdum anni principium incessit, tracto in carcerem illustri Equite Rom. Titio Sabino, ob amicitiam Germanici*, &c. Prius in libris vulgatis, *T. Sabinum*, hoc est, *Titum*. Mox ubi editi legebant, *Magna Populi Rom. corona circumstante*, vocabulum *circumstante*, ceu glossema expunximus, quod abest a MSS. omnibus. Ex iisdem paulo ante *abjecti* pro *abjecto* rescripsimus.

Ibid. CXVII. *Quam silens & occulta, quam significans demonstratio est.*] In MSS. *& occultasset*: unde legendum forte, *& occultans se, & quam significans &c.* Audacior certe emendatio Jani Ulitii legentis, *quamvis aquam transiliens se occultasset*, contra omnium MSS. fidem.

Ibid. CXVIII. *Ductorem e canibus & ducem.*] Janus Ulitius in Cyneg. Gratii, pag. 202. inanis tautologiæ vitio haud carere putat *ductoris* & *ducis* repetitionem. Perperam profecto, ut interpretatio nostra declarat. Addit vidisse Gesnerum in quibusdam MSS. pro duabus his voculis, *& ducem*, legi *Lintiscum*: unde ipse *Lyciscam* effingit. Suspecta mihi Gesneri fides. Subjicit Ulitius, scripsisse Servium & Isidorum, Lyciscos dici auctore Plinio, qui ex lupis & canibus nati: illum Ecloga 3. istum lib. 12. cap. 3. Videri porro id hausisse ex hoc ipso loco, unde librariorum culpa interciderit. At cur hinc potius, quam ex libris Dubii Sermonis, sive Etymologiarum, quorum nos meminimus alias, quosque non semel veteres Grammatici laudant?

Ibid. CXIX. *Rex Albaniæ.*] Non tamen fuit canis iste Albanus. Indicum facit Strabo lib. 15. pag. 500. Unde Solinum redarguas, & si qui alii sunt, qui hunc Plinii locum ad Albanos canes detorserint. Paulo post, cum in libris editis legeretur, *immobili jacente. Eaque segnitie &c.* Nos codicum meliorum admonitu, Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. ita scripsimus, distinximusque: *jacente eo. Qua segnitie*, &c.

Ibid. CXX. *Moxque increvit.*] Ita Reg. 2. & Chiffl. Nam Reg. 1. & Paris. mendose, *moxque in cervicem.* Sed adhuc deterius editi, *mox ingruit.* Solinus transcriptor: *Mox viso elephanto*, inquit, *notabiliter exsultans, belluam primum astu fatigavit.* Notabiliter dixit, quia increvit animis. Nec multo post, *rotatam* scripsimus, belluam scilicet, pro *rotatum.*

Sect. 62. CXXI. *Canum generi bis anno partus.*] Prius legebatur in omnibus editis, *Canum generibus annui partus.* At Reg. 1. 2. ceterique omnes MSS. *Canum generibus anno partus.* Unde nos partim ex codicum vestigiis, partim ex reipsa intrepide scripsimus, *Canum generi bis anno partus.* Quin etiam verba Aristotelis, a quo cuncta fere hæc Plinius mutuatur, l. 5. hist. anim cap 13. pag. 561. & lib. 6. cap. 20. pag. 736. de cane paria fere sunt: Τεκοῦσα δ' πάλιν ὀχεύεται ἕκτῳ μηνὶ, καὶ οὐ πρότερον. *A partu*, inquit, *sexto mense rursus implentur, nec prius.* Ac Plinius demum ipse, lib. 10. sect. 83. *Ineuntur a partu sexto mense.*

Sect. 64. CXXII. *Tredecim talentis*] Etsi libri omnes XVI. sive *sedecim* legant, cum tamen, ut alias monuimus, a XIII. ad XVI. proclivis admodum usitatusque librariorum lapsus in hoc opere sit, probatos auctores qui *tredecim talenta* scriptis prodiderunt, sequi nunc maluimus, quam imperitorum amanuensium errorem er-

rare. *Equus Alexandri Regis*, inquit Gellius, qui hausit a Plinio nostro, lib. 5. c. 2. p. 319. *& capite & nomine Bucephalus fuit. Emptum Chares scripsit talentis tredecim .... æris nostri summa est, sestertia CCCXII.* Plutarchus in Alexandro, pag. 667. Ἐπεὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκέφαλον ἀγαγόντος ὤνιον τῷ Φιλίππῳ τρισκαίδεκα ταλάντων. Tzetzes Chiliad. 4. v. 490.

Ἧπερ τῷ βουκεφάλῳ δ' Ἀλέξανδρος ὁ μέγας
Τὸν ὄνπερ ὠνησάμενος τρισκαίδεκα ταλάντων
Ὁ Θετταλὸς Φιλόνεικος χαρίζεται Φιλίππῳ.

CXXIII. *Alios passim recipiens.*] Secuti sumus codices Reg 1. 2. Paris. Tolet. &c. ipsumque Pintianum : cum in editis perperam legeretur, *passim rejiciens*. Emendationem certe nostram, & interpretationem mire Solinus adjuvat, in prioribus Notis ad hanc sectionem, n. 3. Sed & paulo ante magis probat, *regio instratu ornatus*, Pellicerius in notis M S S. quam *regio instratus ornatu*. *Ibid.*

CXXIV. *Equum adamatum .....usque ad coïtum.*] In M S S. *usque in coïtum.* Quid si legas, *usque in rogum*? Nam Hyginus, fab. 243. *Semiramis*, inquit, *in Babylonia equo amisso in pyram se conjecit.* *Ibid.*

CXXV. *Scythici quidem equitatus equorum gloria strepunt. Occiso regulo &c.*] Prius legebatur, *Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo.* Nobis vero a M S S. fide desciscere, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. religio fuit : cum præsertim sincerior ea, quam exhibent, lectio videatur. *Ibid.*

CXXVI. *Centaretum.*] Male invertit omnem hanc historiam Solinus, cap. 45. pag. 74. scribens : *Cum prælio Antiochus Galatas subegisset, Centareti nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ovaturus insiluit, &c.* Plinio enim Ælianus adstipulatur, lib. 6. hist. anim. cap. 44. Καὶ τὸν Ἀντιόχου δὲ ἵππον τὸν τιμωρήσαντα τῷ δεσπότῃ, καὶ ἀποκτείναντα τὸν Γαλάτην, ὅσπερ οὖν ἀπέσφαξε τὸν Ἀντίοχον ἐν τῇ μάχῃ· ὄνομα δὲ τῷ Γαλάτῃ Κεντοαράτης ἦν, ἐῶ καὶ τοῦτον. Ælianum a Salmasio neglectum miror, qui pag. 894. in Solinum, Plinium ex ejus transcriptore, cujus fidem & eruditionem sæpe ipse desiderat, castigare hoc loco nihil veretur. *Ibid.*

CXXVII. *Ingenia eorum inenarrabilia jaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque invitantium.*] Etsi defendi recepta lectio potest, tamen admonitu codicum Reg. 1. 2. Paris. &c. distingui legique satius videtur. *Ingenia eorum inenarrabilia : jaculantes obsequia experiuntur ... nisuque injuvantium*, vel *juvantium*. *Sect. 65.*

CXXVIII. *Excusso in carceribus auriga Albato Corace, occupavere prima : tum obtinuere, opponentes, effundentes omniaque contra æmulos, quæ debuissent peritissimo auriga insistente, facientes.*] Locum hunc editores Plinii, verbis partim detractis, partim immutatis, partim etiam temere adjectis egregie interpolarant, in hunc modum : *Excusso in carceribus auriga albati equi palmam occupavere, primatum obtinuere, opposita effundentes, omnia quæ* &c. Nos uti edidimus, ex codicibus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. nullo fere apice neglecto, vel immutato, expressimus. *Ibid.*

CXXIX. *Ad cretam stetere.*] Ita nos restituimus, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Interpolatores *metam* scripserant. Creta pro meta sumitur, quoniam signare metam in Circo creta solebant, ut esset conspicua. Seneca, epist. 108. pag. 469. *Hanc quam nunc in Circo cretam vocamus, calcem antiqui dicebant.* Isidorus, lib. 18. Orig. cap. 34. *Septem spatia quadrigæ currunt, quorum finis est creta.* Plinius ipse lib. 35. sect. 58. *Est & vilissima* (de creta loquitur) *qua Circum producere ad victoriæ notam, instituerunt majores.* De Circensibus ludis perstringere hoc loco quiddam obiter, operæ pretium visum est fore : atque a Circo quidem, in quo fiebant, traxisse nomen, pervulgatum est : at duûm generum eos fuisse, haud ita obvium : patricios scilicet, plebeïosque : illos per patres agi solitos, per plebem istos : inde petitam appellationem : Illos ab Imperatoribus, Consulibus, Ædilibusque curulibus : illos ab Ædilibus plebis : Patricios in Circo *Ibid.*

maximo, in Flaminio plebeïos: illos varia anni tempestate, atque occasione: hos stato die, a. d. XIII. Cal. Novemb. per triduum, ut veteres Fasti testantur. Plebeïorum Circensium præter Plinium hac sect. meminere Livius passim, Valerius Max. lib. 1. cap. 7. n. 4. aliique. Asconius Pedianus, orat. 2. in Verr. plebeïos ludos appellatos ait, *quos exactis regibus pro libertate plebis fecerunt, aut pro reconciliatione plebis post secessionem in Aventinum.*

Sect. 66. CXXX. *Generat mas ad annos triginta tres: ut pote cum a Circo post vicesimum annum mittantur ad sobolem.*] Ita MSS. omnes. Solinus certe nihil de Circo, cap. 45. pag. 74. *In annum tertium*, inquit, *& tricesimum generant, ut pote qui etiam post vicesimum mittantur ad sobolem reficiendam.* Eam ob rem aliis placet, *ut pote cum iccirco.* Mihi certe non placet: cum enim paulo ante aperuerit, qui Circo equi quærantur, nunc idem qua ætate a Circo abeant, & veluti manumittantur, ac rudem accipiant, aperit.

Ibid. CXXXI. *Mittantur ad sobolem. Opunte & ad quadraginta durasse tradunt.*] Plinii editores, hanc vocem *Opunte* nihili esse arbitrati, locum hunc sic interpolarant: *mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta* &c. Sed hanc vocem *reparandam* nulli agnoscunt codices. Reg. 1. 2. Paris. & Tolet. quem Pintianus habet, *Opunte* exhibent: confirmatque Philosophus, a quo hæc petuntur, lib. 6. hist. anim. cap. 22. pag. 754. Ἐν Ὀποῦντι δ' ὁ φορβεὺς ἵππος ὀχεύει ἐτῶν ὢν τεσσαράκοντα· ἔδει δ' τὰ πρόσθια σκέλη συνεπαίρειν. Agnovit hanc Opuntis lectionem Solinus, cap. 45. pag. 74. etsi male is oppidi nomen quod in Locris Epicnemidiis fuit, qua solet supinitate in equum ipsum transtulit. *Notatum etiam advertimus*, inquit, *Opuntem nomine equum ad gregariam venerem durasse in annos quadraginta.*

Ibid. CXXXII. *Si quis prareptum habeat &c.*] Conjunxit hæc cum præcedentibus Solinus ea transcribens, conjunxere & Plinii editores, in hunc modum: *Quod statim edito partu devorat feta, aut partum ad ubera non admittit, si quis prareptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur.* Sequentibus nos annectimus, cum Pintiano, unica periodo ea pariter includentes, ex Aristotele, cujus locus hic est in sexto volumine de hist. anim. cap. 22. pag. 756. Τοῦτο ἐάν τις φθῇ λαβών, καὶ ὀσφρῆται ἡ ἵππος, ἐξίσταται καὶ μαίνεται πρὸς τὴν ὀσμήν. *Hoc si quis praveniens auferat, odore ejus solicitata equa, surgit: atque ubi olfecit, furit.*

Sect. 67. CXXXIII. *Hi sunt quos thieldones vocamus &c.*] Ita MSS. omnes. Nihilominus Thiellones potius, sive Thellones libentius agnoscit Lud. Carrio, lib. 1. Emendat. cap. 17. quod hodieque Germanica lingua Asturcones equi *Telleners* appellentur. Pellicerius in notis MSS. *Tollutones* magis probat, scribente Seneca, *Asturconibus, & Tollutaribus mannis.* Ex MSS. codicum fide, & Pintianum quoque secuti, voculas hasce duas, *hi sunt*, adjecimus, quæ in editis desiderabantur.

Sect. 68. CXXXIV. *Generi mirifica.*] Sincera hæc lectio, quam exhibent libri omnes manu exarati, non item ea, quam vulgati præ se ferunt, *geruli*: nec quam Pellicerius in MSS. notis reponit, *ruri mirifica*: nec quam Salmasius ex corrupto codice probat, pag. 338. in Solin. *munifica.*

Ibid. CXXXV. *Nec nisi assuetos potant fontes, qua sunt in pecuariis.*] Editi ad hunc diem libri, *qui sunt.* Nos ex Reg. 1. cod. & Paris. *qua*, ut ad asinas referatur, quæ in armento degunt. Nam gerulas in itinere, quaslibet his aquas locus obtulerit, bibere quis nescit?

Ibid. CXXXVI. *Asino moriente viso.*] Constans hæc est omnium codicum MSS. lectio, si unum alterumve excipias, in quo *visu* legitur: unde suspicari quis possit, num ea loci sententia sit, Deficiente in asino oculorum visu, non longe post ipsos quoque deficere. Consimile est illud sectionis 77. hujusce voluminis: *Suem amisso oculo putant cito exstingui.* Risu digna plane ac sibilo Marii Mattii conjectura, lib. 2. Opin. cap. 15. pag. 84. existimantis ex sympathia communi non asino solum, sed homini etiam, & multis aliis animantibus, quæ viso

compare

compare meïente, meïunt & ipſa, reſtituendam huic loco integritatem ſuam eo pacto, *Aſino meïente viſo, ceterum genus idem facit.* Subtilior autem multo, quam verior, meo quidem judicio, Bocharti emendatio, lib. 2. de animal. cap. 13. pag. 191. quam ex Salmaſio didicit, pag. 338. in Solin. iſte ex Nic. Rigaltio, Rigaltius ex Pellicerio hauſit, eandem referente in Notis M S S. Cenſent, inquam, ii legendum, *Laliſionum oriente uſu, celerrime id genus defecit*, hoc eſt, receſſit a menſis. Sed præter conſtantem codicum omnium conſenſionem, ab ea emendatione ſuſcipienda multa me deterrent. Primum, quod de laliſionibus ſequente ſectione Plinius agit, tanquam ab ſe tum primum, nec antea nominatis: Et Africæ quidem unius, non Italiæ, peculiarem hunc fuiſſe cibum monet. Deinde locus hic ipſa vitioſa tautologia laborabit: quid enim tunc erit aliud, *Id genus defeciſſe* in menſis, quam *interiiſſe auctoritatem ſaporis?* quod verbis proxime ſuperioribus dictum eſt a Plinio. Denique *orientem uſum* boum, oviumve, pro eſu eorum animalium recepto tum primum in menſis dici, Latini ſermonis conſuetudo non patitur.

CXXXVII. *Ex aſino & equa mula gignitur.*] Ita codices omnes M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Tolet. Salmant. &c Editores Plinii, cum paulo inferius ſcriptum cernerent, *Gignitur autem mula ex equo & aſina*, variari ſexum arbitrati, iſtic mulum, mulam illic de ſuo ſcripſerunt. Verum ex utriſque uterque oritur, ut Columella obſervavit, & nemini non eſt probe compertum. *Mula autem*, inquit ille, lib. 6. cap. 37. pag. 244. *non ſolum ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo, itemque onagro & equa generatur.* *Sect. 69.*

CXXXVIII. *Menſe tertiodecimo.*] In editis, *menſe XII.* Nos cum iiſdem M S S. atque adeo cum Columella, lib. 6. cap. 36. XIII. defendimus. *Concepta*, inquit, agens de mulis, *femina, diutius in partum adoleſcunt, ut quæ peracto anno, menſe tertiodecimo vix eduntur*, &c. *Ibid.*

CXXXIX. *Lenta omnia eis.*] Expungenda omnino hæc clauſula viſa eſt Pintiano, cui ego ut aſſentiar, laboro: revocant enim libri omnes, etiam manu exarati, probatæque fidei, qui pariter exhibent, *Lenta omnia eſſe vetulis:* quod ita nos refingere auſi ſumus, *lenta omnia eis, ut vetulis.* Ut ſit ſenſus, mulas has ex equo & aſina editas, materna inſita quadam ſocordia, tanquam confectas ſenio, lente pigreque omnia ſemper agere. Adjuvat Columella, lib. 6. cap. 37. pag. 245. ex equo & aſina generatos matri per omnia ſimiles eſſe teſtatus. *Ibid.*

CXL. *Hinnos.*] Hinnos reſcripſi, non *hinnulos*, ex illis ipſis antiquis ſcriptoribus, quos noſter in partes vocat, Columella & Varrone. Adde & Heſychium: Γίννος, οὗ ὁ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνος. Et pag. 466. Ἰννὸς, ὁ πῶλος ὁ ἐξ ἵππου πατρὸς, καὶ μητρὸς ἡμιόνου. Hinnulos tamen & gloſſarium vetus approbat, *Hinnulus*, ὁ ἐξ ἵππου καὶ ὄνου. *Ibid.*

CXLI. *Sed generator onagro & aſina genitus omnes antecellit.*] Ita M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. Refertur enimvero hæc vox ad ſuperiora: Generantur, inquit, ex equa & onagris mulæ veloces: ſed generator, hoc eſt, admiſſarius, onagro & aſina genitus omnes antecellit ad ſobolem reparandam. Palladius, lib. 4. in Martio, tit. 14. pag. 106. *Creantur*, inquit, *ex equo & aſina, vel onagro & equa.... Utiles tamen admiſſarii naſcentur ex onagro & aſina, qui poſt in ſobole ſecutura agilitatem, fortitudinemque reſtituat.* Plinii editores, quos ea vox paulo inſolentior terruit, ſcripſere, *ſed generoſo*, & ad ſuperiorem ſententiam id retulere in hunc modum: *indomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſina genitus omnes antecellit.* Verum hanc generoſitatis notam ac dotem ei mularum generi, nec Plinius attribuit, nec Columella, lib. 6. cap. 37. pag. 244. quem locum Plinius hic exſcripſit: *Neque tamen ullum eſt*, inquit, *in hoc pecore, ut animo, aut forma præſtantius, quam quod ſeminabit aſinus quanquam poſſit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager: niſi & indomitum, & ſervitio contumax, ſilveſtri more, ſtrigoſum patris præferat habitum. Itaque ejuſmodi admiſſarius nepotibus magis quam filiis utilis eſt. Nam ubi aſina & onagro na-* *Ibid.*

tus admittitur equæ, per gradus infracta feritate, quidquid ex eo provenit, paternam formam & modestiam, fortitudinemque & celeritatem avitam præfert.

Ibid. CXLII. *Scandentia jumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere, ne frumentarii, &c.*] *Cadentia* vulgo editi : *cedentia* scripserat Budæus in Commentariis linguæ Græcæ. Nos *scandentia* cum Reg. 1. 2. Paris. & iis codicibus, quos a se visos Turnebus contestatur, lib. 24. Advers. cap. 19. pag. 831. patrocinante in primis Aristotele, a quo hæc accepta sunt, lib. 6. hist. anim. cap 24. pag. 763. Porro mox, ubi legebatur olim, *decretum fecere, quo caveretur*, hæc duo postrema vocabula, quæ in M S S. omnibus absunt, ceu glossema supervacuum, fidenter expunximus.

Sect. 70. CXLIII. *At nunc annicula fecunditatem poscuntur : tauri generationem quadrimi. Implent singuli denas eodem anno. Tradunt, si post coïtum &c.*] Præpositionem *ad*, addiderunt ii, qui ejusmodi dicendi formulam *fecunditatem poscuntur*, parum sibi familiarem, ceu minus concinnam damnarunt : ceteraque mox quæ sequuntur, insigni licentia violarunt, sic legendo interpungendoque: *Tauri generationem quadrimi implent : & singulis dena eodem anno traduntur. Si autem &c.* quæ dum restituere Pintianus conatur, pæne omnino immutat, contra codicum fidem. Nos eorundem vestigiis, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. insistentes, sic tantum interpungendum censemus, uti edidimus.

Ibid. CXLIV. *Marem femina repetit.*] In Reg. 1. & 2. legitur, *Larem femina repetit*, quomodo Cic. in Verrem, orat. 5. *ad suum larem familiarem redire* dixit. At lectioni receptæ, quam & alii codices exhibent, Aristoteles suffragatur, lib. 6. hist. cap. 21. pag. 742. Ἐὰν δ' ἁμάρτῃ τῆς ὁρμῆς, εἴκοσιν ἡμέρας διαλείπουσα, προσίεται πάλιν ἡ θήλεια τὴν ὀχείαν. *Quod si vacca errore aliquo taurinæ inscensionis impetus eventum non fuerit assecutus, vicesimo post die coïtum illa deintegro repetit.*

Ibid. CXLV. *Plurimum lactis Alpinis.*] Ex hoc Plinii loco Columellam castigabis, apud quem perperam *Altinæ* dicuntur, lib. 6. cap. 24. pag. 232. *Melius*, inquit, *in hos usus Altinæ vaccæ probantur, quas ejus regionis incolæ Cevas appellant : eæ sunt humilis staturæ, lactis abundantes*, &c. Nam si ab Altino Italiæ oppido, de quo Plinius lib. 3. cap. 18. nomen hæ haberent, non Altinæ quidem, sed Altinates dicerentur : uti nominum ratio postulat, & ipse Columella, qui lib. 7. cap. 2. pag. 249. Altinates oves commendat.

Ibid. CXLVI. *Stat ira gliscente alternos* pedes *replicans, spargensque in alvum arenam.*] Ab his vocibus novæ periodi duximus initium, contextu verborum alias minime cohærente, cum sic libri editi exhiberent, *Tota comminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicans, spargensque in altum &c.* Sed & *in alvum* primi rescripsimus, tum admonitu codicum Reg. 1. 2. Paris. &c. tum ex reipsa : prioribus enim pedibus, cum alternis vicibus replicantur ira gliscente, retrorsus arenam ejaculantibus, in ventrem spargi illam manifestum est. Quod autem Chiffl. legit, *alternos replicans orbes*, ex conjectura ingenii additam ab aliquo vocem *orbes* præpostere, ceteri omnes codices, ipsaque res, clamat.

Ibid. CXLVII. *Vidimus ex imperio.*] A Plinii mente longissime Barbarus aberravit, cum neglecta M S S. codicum, vetustarumque editionum auctoritate, scripsit *de imperio dimicantes*, quoniam pugnare inter se de regno tauros testatur Maro. Nos Reg. 1. 2. Paris. &c. fidem religiose secuti sumus, ac germanum loci hujus intellectum suo loco primi aperuimus.

Sect. 71. CXLVIII. *Responsa privis.*] Ita restituimus secuti vestigia Reg. 1. 2. & Paris. codd. in quibus *prius* legitur. Placet etiam Salmasio in Solin. pag. 440. *privis* legi. Olim *privatis*, libri vulgati præferebant.

Ibid. CXLIX. *Incedit summotu lictorum*] Addidit de suo Turnebus, vocem *strepitus*, legitque, *summoto strepitu lictorum.* Salmas. vocem *lictorum* expungit, pag. 307. in Solin. legitque, *incedit submoto, grexque.* Non vidit uterque *summotu* vel *submotu lictorum*, nihil esse nunc aliud, quam submotione, sive lictoribus submoventibus confluentem hominum multitudinem.

CL. *Ad Arcturi occasum, id est, a tertio Idus Maïas, ad Aquilæ occasum, in X. Cal. Aug.*] Pellicerius in Notis M S S. Pintianum secutus, legendum monet, *ab Arcturi occasu*, adstipulante, inquiunt, Varrone, unde locus hic ad verbum sumitur. *Tempus optimum*, inquit lib. 2. de re rust. cap. 2. *ad admittendum, ab Arcturi occasu ad Aquilæ occasum*. Sed utrique hoc latuit, ita mutuatum esse id a Varrone Plinium, ut quod ille paulo crassius ac re minus accurate perpensa, statuisset, iste corrigeret: neque enim, ut Varro, ipso Arcturi occasu, qui incidit in ante diem quintum Idus, sed biduo post, hoc est, tertio Idus, admissuræ pecoris Plinius initium facit. Quare ad Arcturi occasum, hoc est, circiter id tempus dixit, non ab occasu. Sic quod ad Aquilæ occasum spectat, qui finis a Varrone statuitur admissuræ, toto pariter triduo rursum Plinius ab eodem dissidet, uti monuimus: neque necesse est ut XIII. Cal. Aug. hic legamus, quanquam ita sensisse scimus eruditum Petavium, lib. 2. Var. Dissert. cap. 8. pag. 92. sed *in* X. *Cal. Aug.* ut præ se ferunt M S S. omnes. *Ibid.*

CLI. *Mutilus quoque utilior.*] Ex Chiffl. cod. in quo *mutilus* diserte, aliorumque vestigiis, Reg. 1. 2. & Paris. in quibus *utilius quoque utilior* legitur, editos hactenus libros castigavimus, qui *illus quoque utilior* præferebant. Columella lib. 7. cap. 3. arietem probat intortis cornibus, *non quia magis*, inquit, *hic sit utilis, (nam est melior mutilus aries,) sed quia minime nocent intorta potius, quam surrecta & patula cornua.* Pauloque post: *Mutilum probabimus marem, quoniam est illud incommodum in cornuto, quod cum sentiat se velut quodam naturæ loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit, & fit in feminas quoque procacior.* *Sect.* 73.

CLII. *Quas nativas appellant, aliquot modis Hispania: nigri velleris præcipuas habet Pollentia juxta Alpes: jam Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canusium fulvi: Tarentum & suæ pulliginis.*] Locum hunc, qui vitiosissimus visus est ad hunc diem eruditis, sola fere interpunctione restituta, sanavimus. Ita prius edebatur: *Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas nativas appellant aliquot modis. Hispania nigri velleris præcipuas habet, Pollentia juxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canusium fulvi: Tarentum & suæ pulliginis.* In M S S. quidem legitur *canusia rutili*, ex quo Plinii editores *cani asia rutili*, effinxerunt: pro *jam Asia*, uti ex Columella a nobis laudato constat. Dalecampius, *quos nativos* legit, refertque ad colores. Salmasius pag. 316. in Solin. omnia videtur emendando pessumdare: Asiam omittit, de qua Columella tamen, unde Pliniana hæc emanarunt: Canusium substituit, atque eandem vocem, ubi mox sedem habet, codicum omnium securus expungit: aliaque committit, quæ & referre piget, nec refellere otium est. Nos emendationem nostram, & codicum fide, quam servamus integram, & probatissimorum scriptorum auctoritate, & simplici ac peraccommodata ad Plinii verba mentemque interpretatione tuemur. Nativas interim oves appellari scito eas, quarum vellus, quo sponte colore imbutum a natura est, eo ipso in lanificia textiliaque opera adhibetur, nec saturatur alieno. *Ibid.*

CLIII. *Et quam Salacia scutulato textu commendat in Lusitania.*] Libri ante nos editi, *& quam sola ars*, audaci admodum conjectura, contemptuque codicum, quorum nos fidem secuti, secure Salaciam agnoscimus, Imperatoriam urbem cognominatam, nobile Lusitanorum oppidum Plinio, l. 4. sect. 35. Pomponio Melæ, ceterisque. Confirmat egregie hanc lectionem, tum ipsa per se orationis structura: tum vero maxime Strabo lib. 3. pag. 144. ubi lanam Hispaniensem laudans, impense texta quædam valde tenuia commendat, *quæ Salaciatæ*, inquit, *faciunt*: ὑπερβολή τις, καὶ τῶν λεπτῶν ὑφασμάτων, ἃ οἱ Σαλπῆται κατασκευάζουσι. Ubi Casaubonus, quinam sint isti Σαλπῆται, fatetur adhuc se quærere, interimque legere Σεταβῆται. Satis confidenter id quidem. Nos de Salacia hac Pliniana accipimus. *Ibid.*

CLIV. *Detrita usu pingitur.*] Ita rescripsimus admonitu codicum M S S. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Dalec. &c. Prius, *tingitur* perperam legebatur. Pingi vestem laneam, pro *intertexi*, familiare esse Latinis scriptoribus, nemini latet. *Ibid.*

Ibid. C L V. *Gauſapa patris mei memoria cœpere : amphimalla, noſtra : ſicut villoſa etiam ventralia.*] Interpunctione leviter immutata, locum alias maculoſum reſtituimus: Libri olim editi, *qualiter etiam nunc in caſtris gauſape.* Perinde ac ſi militare ſtratum, cubileve, gauſapis vocabulo apte indicaretur. *Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra : ſicut villoſa &c.* Toros tantum ait e ſtramentis quondam fuiſſe, atque etiam tum eſſe ſua ætate. Gauſapa deinde patris ſui memoriâ, amphimalla, ſuâ : ſive, ſe adoleſcente : tunicam in modum gauſapis, ſe vidente ac ſeniore, cum hæc ſcriberet, cœpiſſe texi.

Sect. 74. C L V I. *Vndulata.*] Meliorum codicum admonitu reſcripſimus, *Vndulata veſtis prima e laudatiſſimis*, cum prius editi præ ſe ferrent, *primo e lautiſſimis.* Paulo poſt, *Acu facere Idæi Phryges*, habet ſane Parmenſis editio : ſed M S S. codices refragantur : in quibus, uti edidimus, *acu facere id Phryges invenerunt.*

Ibid. C L V I I. *In Catonis.*] Ita M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. &c. quam lectionem ſtabiliunt ea quæ proxime antea, hoc ipſo cap. de Metelli cum Catone ſimultate & inimicitiis diximus. Editi perperam, *Capitonis* : de quo proinde fruſtra Budæus inquirit, lib. 2. de aſſe, fol. 51. num is Capito ſit de quo Horatius in primo Sermonum.

Sect. 75. C L V I I I. *Averſum a Sole.*] Eodem ſenſu Columella dixit loco a nobis laudato, *Plurimum referre ut paſcentium capita ſint obverſa Soli, qui plerumque nocet animalibus oriente ſidere æſtatis per emerſum caniculæ.* Averſa a Sole intelligit, cum obverſa dicit. Florentinus in Geopon. lib. 18. cap. 2. pag. 449. Ἑκάστοτε δὲ τὸν ἥλιον κατ' οὐρὰν ἔχειν αὐτὰ προνοητέον. *Proſpiciendum, ut Solem* in cauda, hoc eſt, averſum *habeant.* Janus Cornarius interpres parum caute legit, κατ' οὐρανόν, vertitque, *Cavendum ut Solem in cælo habeant.*

Sect. 76. C L I X. *Ante trimas minus utiliter generant, & in ſenecta ultra quadriennium.*] Adulterinam lectionem librorum editorum neglex, ſecuti fidem M S S. Reg. 1. 2. Chiffl. & eorum quos Pintianus vidit Perperam enim in editis legebatur, *Trimæ minus utiliter generant, & in ſenecta, nec ultra quadriennium:* cum re ipſa conſtet trimatum in capris ovibuſque ; (eadem enim fere eſt pecudis utriuſque natura :) tempus illud eſſe potiſſimum, quo earundem juventæ flos vigeat. Palladius lib. 12. in Novemb. tit. 13. pag. 172. *Trimæ educare optime poſſunt*, &c. De provectiore autem ætate, Columella lib. 7. cap. 6. *Quinquennis*, inquit, *caper, parum idoneus habetur feminis implendis.*

Ibid. C L X. *Incipiunt ſeptimo menſe adhuc lactentes.*] Dalecampius legit, *adhuc lactantes*, hoc eſt, ut ipſe interpretatur, lac præbentes, ac nutrientes. Repugnat huic emendationni Columella, quem Plinius eſt ſecutus, lib. 7. cap. 6. pag. 264. *Eſt autem caper*, inquit, *menſium ſeptem ſatis habilis ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem ſtupro ſupervenit*, &c.

Ibid. C L X I. *In trimatu inutiles.*] Pintianus, & Pellicerius in notis M S S. *utiles* potius reponendum cenſent : quoniam, ſi anniculæ non ſemper pariunt, in trimatu autem ſunt inutiles, in bimatu tantum utiliter capras parere, quod falſum eſt abſurdumque, relinquitur. Verum illi, quod pace tantorum virorum dixerim, non minus a Plinii mente aberrant, quam a codicum omnium fide deſciſcunt. Sententia hujus loci eſt, extra legitimum concipiendi tempus, quod quidem, ut de ovibus pronunciatum eſt ſect. 72. etiam capris ſtatuitur ab Arcturi occaſu, ſeu tertio Idus Maïas, ad Aquilæ occaſum, ſeu decimum Calend. Aug. aliquando anniculas concipere ſeriore fetura, Novembri menſe, ut pariant Martio : bimis id ſemper contingere : trimas ad hanc tam ſeram feturam eſſe inutiles : quoniam ii quos illæ ea tempeſtate concipiunt fetus, ut in ovibus antea obſervatum eſt, minus ſint validi.

Ibid. C L X I I. *Circaque Syrtes.*] Ita Reg. 1. & 2. librique editi poſt Gelenium. Varro adſtipulatur, qui lib. 2. de re ruſt. cap. XI. Gætulicas nationes caprarum pellibus veſtiri docet. Bocharto tamen haud improbabilis viſa eſt Parmenſis lectio

circaque Syrias, parte 1. lib. 2. de animal. cap. 51. pag. 625. quod mulieres in Israële caprarum pilos nevisse constat, ex iisque aulæa facta, quibus tabernaculum tegeretur. Non sunt hujus loci capræ Scyriæ, Σκυρίαι αἶγες, de quibus Hippocrates, lib. 1. de morbis mul. tex. 73. pag. 460.

CLXIII. *Non immolantur.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Parmensis editio, ceteræque ante Gelenium, dempta negatione, *Minervæ immolantur.* Sed sane perperam. Nam Varro, quem Plinius nunc transcribit, lib. 1. de re rust. cap. 2. pag. 48. *Sic factum*, inquit, *ut Minervæ caprini generis nihil immolarent, propter oleam: quod eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem: ejus enim salivam esse fructui venenum.* *Ibid.*

CLXIV. *Usque ad octavum annum.*] Ita MSS. omnes, vetustæque editiones ante Hermolaum, qui *septimum* rescripsit. Nisi constanti codicum consensioni tantum tribuerem, quantum par est tribui, Hermolao subscriberem, adstipulante præsertim Columella lib. 7. cap. 9. pag. 269. *Femina sus*, inquit, *habetur ad partus edendos idonea usque in annos septem, quæ quanto fecundior est, celerius senescit.* Et Varrone lib. 2. de re rust. cap. 4. pag. 82. *Id facere dicuntur usque ad septimum annum recte.* *Sect. 77.*

CLXV. *Suis fetus sacrificio die quinto purus est.*] Diffidet quidem a Varrone, cujus hæc verba lib. 2. de re rust. cap. 4. pag 83. *Qui a partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificium idonei dicuntur primum.* Sed ut corruptum Varronis numerum, potius quam Plinii, rear, evanescente paulatim literæ x. quæ denarii nota est, parte ima, atque in v. sive quinarium degenerante ea, quæ sequuntur, *pecoris die octavo, bovis tricesimo*, numero dierum subinde crescente, efficiunt. Quanquam & pro *die octavo*, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Dalec. vetus codex, legunt *die sexto.* *Ibid.*

CLXVI. *Caput obliquum in incessu.*] Merula in notis ad Ennium, pag. 433. legit *obstipum.* Sed refragantur codices: alioqui ex Columella apparet arbitrii nostri esse utram potiorem lectionem putemus. *Febricitantium*, inquit lib. 7. cap. 10. pag. 272. *suum signa sunt, cum obstipæ sues transversa capita ferunt, ac per pascua subito, cum paululum procurrerunt, consistunt, & vertigine correptæ concidunt. Earum notanda sunt capita, quam in partem proclinentur*, &c. *Ibid.*

CLXVII. *Et feri sapiunt palude confundere urinam, in fuga levare.*] Interpolator aliquis adjecit de suo voculam in libris editis, sane huic loco alienissimam: *Et feri sapiunt vestigia palude confundere.* Quam vocem nulli plane MSS. agnoscunt. Et vero quid opus est, *vestigia palude confundere?* an forte ne observantibus innotescant? perinde quasi non tutissime sub aquis laterent. *Ibid.*

CLXVIII. *Non tota quidem cœna, sed in principio &c.*] Res ipsa admonuit, ut a libris nunc secure desciscceremus, in quibus *notata quidem cœna* legitur. Sententia enim loci est, non tota cœna, quod tolerabilius foret, sed jam in ipso cœnæ principio, & quasi præludio quodam, binos ternosque pariter apros vorari. Juvenalis ea fere conquestio est, Satyra 1. v. 140. *Ibid.*

Quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter convivia natum.

CLXIX. *Fictas cera.*] Hic locus præter ceteros, interpolantium audacia male habitus est. In Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *Fictas cera conesius distinguet.* Unde Plinii editores, *fictis cera, nuces visu distinguere.* Nos propius sane ad veterem scripturam accedentes, *fictas cera icones usu distinguente.* Et vero cum *lusisse* præcesserit, *distinxisse* ut sequeretur, sermonis ipsius ductus exegit. Et vox illa *visu* otiosa ac redundans videri potuit. Attigit ex parte aliqua hanc emendationem Salmasius pag. 376. in Solin. secutus codices alios, scribens, *fictas cera icones visu distinguere:* Sed dum icones istas transfert ad humanos vultus, a scriptoris mente, ut quidem reor, longe discedit. Icunculas latrunculorum intelligit, *les pieces des échecs.* *Sect. 80.*

CLXX. *Sicut Satyris.*] Editi hactenus, *Sicut mitissima Satyris & Sphingibus.* *Ibid.*

Nos admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Chiffl. &c. voces illas *mitiſſima*, *& ſphingibus*, expunximus: unde efferatiore natura eſſe etiam ſatyros, ſit loci hujuſce ſententia.

Sect. 81. CLXXI. *Et eſt alioqui.*] MSS. omnes, ac Parmenſis editio, *& eſt aliquod:* tanquam admiretur ſic forte Plinius, inveniri in rerum natura animalia, quæ intolerandis nivium rigoribus, quibus cetera perimi conſueverint, ſuſtineantur, alanturque.

Sect. 82. CLXXII. *Arroſis Lanuvii.*] *Lanuvii* reſcripſimus, pro *Lavinii*, Ciceronis admonitu, lib. 1. de Divin. pag. 196. qui initio belli Marſici ex Siſenna refert, *Lanuvii clypeos, quod aruſpicibus triſtiſſimum viſum eſſet, a muribus eſſe deroſos.* Et lib. 2. ejuſdem argumenti, pag. 235. ubi id lepide ridet: *Ante vero Marſicum bellum*, inquit, *quod clypeos Lanuvii, ut a te eſt dictum, mures roſiſſent, maximum id portentum aruſpices eſſe dixerunt: Quaſi vero quidquam interſit, mures diem & noctem aliquid rodentes, ſcuta an cribra corroſerint: Nam ſi iſta ſequimur, quod Platonis politiam nuper apud me mures corroſerint, debui de Republica pertimeſcere: aut, ſi Epicuri de voluptate liber corroſus eſſet, putarem annonam in macello cariorem fore.*

Ibid. CLXXIII. *CC. denariis.*] In editis, *CC. nummis.* In MSS. omnibus, *CC.* ſine pretii genere. Nos denarii notam, x. quæ facile perire potuit, reſtituendam putavimus, ut eſſet cc. x. hoc eſt, ducentis denariis. Siquidem Valerius Max. lib. 7. cap. 6. unde hæc accepta videtur hiſtoria, ducentis denariis murem hunc venditum fuiſſe teſtatur. Nummum autem, ut diximus ſect. 68. pro ſeſtertio apud Plinium, probatoſque ſcriptores, pro ſeſtertio accipi fere oportet. Frontinus quoque adjuvat, lib. 4. Stratag. cap. 5. *Caſilini*, inquit, *obſidente Hannibale, tantam inopiam perpeſſi ſunt, ut C. denariis murem veniſſe, proditum memoriæ ſit*, &c. Scribendum, *CC. denariis.* Excidit enim ibi ut apparet, librariorum oſcitantia, nota centenarii. Vide & Livium, lib. 23. pag. 235.

Sect. 83. CLXXIV. *Elaphum montem.*] Scriptum erat in MSS. *Elafum.* Editores, *Elatum* confinxerunt. Nos Ariſtotelem ſecuti, a quo Plinius hæc mutuatus, lib. 6. hiſt. anim. cap. 29 pag. 771. Ἐν δὲ τῷ ὄρει τῷ Ἐλαφώεντι καλουμένῳ, ὅ ἐστι τῆς Ἀσίας ἐν τῇ Ἀργινούσῃ, οὗ τετελεύτηκεν Ἀλκιβιάδης, ἔλαφοι πᾶσαι τὸ οὖς ἐσχισμέναι εἰσίν. Et mox ex eodem Ariſtot. *in Poroſelene* ſcripſimus, pro corrupta voce *Proſelene.*

Ibid. CLXXV. *In Ebuſo, in litoribus, cuniculi: juxta ſcatent in Hiſpania &c.*] Vetuſtorum codicum omnium fidem, & Parmenſis editionis auctoritatem ſecuti ſumus: quæ omnia neglexit Hermolaus, ut ſcriberet; *in Ebuſo cuniculi non ſunt: ſcatent* &c.

Ibid. CLXXVI. *Et attagenas.*] Recte ſane Pintianus admonet attageni locum hic eſſe nullum poſſe: opportuniorem multo futurum, ſi uſpiam eſſe debuit, lib. 10. ſect. 41. Et ſane in MSS. *uttagenas* vel *urtagenas* legimus: in MS. Lugd. *& attigenas:* Id vero, qualecumque eſt, ſequentis vocis *herinaceos* epitheton id eſſe potius, quam animalis per ſe nomen, orationis ſtructura arguit. Secius enim, *& attagenas, & herinaceos* Plinius, opinor, ſcripſiſſet. Numquid igitur *hirtigenas herinaceos* vel potius, *& in Gnoſſo herinaceos*, aut tale quidpiam ſcripſerit, peritioribus, aut mage otioſis, excutiendum relinquimus: Nos interim ad majora properamus.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER IX.

I. ANIMALIUM, quæ terreſtria appellavimus, hominum quadam conſortione degentia, indicata natura eſt. Ex reliquis minimas eſſe volucres convenit. Quamobrem prius æquorum, amnium, ſtagnorumque dicentur. *Caput I.* * Sunt autem complura in iis, majora etiam terreſtribus. **Cap. II.* Cauſa evidens, humoris luxuria. Alia ſors alitum, [a] quibus vita pendentibus. In mari autem tam late ſupino, mollique ac fertili [1] nutrimento accipiente [2] cauſas genitales e ſublimi, ſemperque pariente natura, pleraque etiam monſtrifica reperiuntur, perplexis, & in ſemet aliter atque aliter nunc flatu, nunc fluctu convolutis ſeminibus, atque principiis: vera ut fiat vulgi opinio, quidquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, præterque multa, quæ nuſquam alibi. [3] Rerum quidem, non ſolum

INTERPRETATIO.

a *Quibus vita.*] Quæ vivunt pendentes in aëre. In mari autem tam late fuſo, in tam molli ac fertili *piſcium* nutrimento, quod accipit genitalia ſemina e cælo, cum ſemper ibi pariat natura, &c.

NOTÆ.

1. *Nutrimento.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. vet. Dalec. &c. Editi perperam, *accremento.*

2. *Cauſas genitales.*] Plinius lib. 2. ſect. 3. *Quoniam inde* (e cælo) *deciduis rerum omnium ſeminibus innumeræ, in mari præcipue, ac plerumque confuſis, monſtrificæ gignantur effigies.* Vide quæ ibi diximus.

3. *Rerum quidem.*] Pleraque, inquit, mare gignit ad ſimilitudinem eorum quæ in terra reperiuntur, ſive animalium, ſive etiam rerum ceterarum. Ludunt operam Rondeletius, & Aldrovandus, dum ſolicitius inveſtigant, ea piſcium quorumnam ſint nomina, uva, gladius, ſerra, cucumis: quæ a ceteris ſcriptoribus ne ſunt appellata quidem. Neque enim reapſe illis nominibus piſces denotantur: ſed ſimilitudines modo aliquæ, rerum terreſtrium, quas mare quoque ipſum progenerat, ſive has ali-

animalium simulacra esse, licet intelligere intuentibus uvam, gladium, serras: cucumim vero & colore & odore similem: quo minus miremur equorum capita in tam parvis eminere cochleis.

Cap. III. II. [1] Plurima autem & maxima in Indico mari animalia, e quibus balænæ [2] quaternûm jugerum, [3] pristes ducenûm cubitorum: quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant: [4] anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa solstitia maxime visuntur. Tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc dejectæ montium jugis procellæ ab imo vertunt maria, pulsatasque ex profundo belluas cum fluctibus volvunt: & alias tanta thynnorum multitudine, ut Magni Alexandri classis haud alio modo, quam hostium acie obvia contrarium agmen adversa fronte direxerit: [a] [5] aliter sparsis non erat evadere: non voce, non sonitu, non ictu, sed fragore terrentur, nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur Rubri maris [6] peninsula ingens. Hujus objectu vastus efficitur sinus, duodecim

Interpretatio.

a *Aliter.*] Alioqui sparsæ naves non potuissent evadere.

Notæ.

qui pisces quadam sui parte, seu marini potius frutices, cujusmodi sunt pulmones, ac stellæ, seu conchæ denique repræsentent. Animadversionem hanc nostram maxime adjuvant ea quæ sequuntur, *Quo minus miremur equorum capita in tam parvis eminere cochleis:* in quibus certe similitudo tantum aliqua capitis equini intelligenda est.

Sect. II. 1. *Plurima autem.*] Hæc Solinus a Plinio, cap. 52. pag. 81.

2. *Quaternûm jugerum.*] Quantum terræ spatium quædam oppida non occupant: quatuor quippe jugerum longitudo est fere millenûm pedum: (quoniam CCXL. pedes jugerum unumquodque obtinet, ex Plinio, lib. 18. sect. 3.) latitudo dimidia. De balænarum ingenti mole, vetustos scriptores sancti quoque Patres secuti, multa ὑπερβολικῶς prodiderunt, quæ Bochartus collegit, parte 1. lib. 1. de animal. cap. 7. pag. 51. Compertissimum sane est, tum ex maritimarum urbium Annalibus, tum ex eorum relatu, qui ad balænarum piscationem se conferunt, majores illos cetos in Europa saltem, plerumque quinquaginta, raro admodum centum pedum, aut CXX. mensuram excedere.

3. *Pristes.*] Neque ex Æliani historia, neque ex Plinii relatu, qualis sit Pristis, poteris cognoscere. At Nonius, cap. 13. n. 13. *Pristis*, inquit, *navigii genus a forma pristium marinarum, quæ longi corporis sunt, sed angusti. Claudius Rerum Roman. lib.* 12. *Quinque pristes, navigium ea forma a marina bellua dictum est.* Cetaceus piscis est Indici maris, quem nonnulli *Vivellam* vocant: rostro longissimo, osseo, utrinque aculeato, serræ aut rastri modo. Iconem Rondeletius exhibet, lib. 16. cap. 15. Nos genuinum servamus in Cimelio Parisiensi nostro.

4. *Anguillæ quoque.*] Solinus, cap. 52. pag. 81.

5. *Aliter sparsis.*] Si sparsæ naves fuissent, & a se invicem disjunctæ, nisi agmen stipassent, ac densis simul ordinibus incessissent, fuissent illæ haud dubie adverso thynnorum irruentium agmine victæ & obrutæ.

6. *Peninsula.*] In latere Arabiæ meridionali.

dierum

dierum & noctium remigio enavigatus [7] Ptolemæo regi, quando nullius auræ recepit afflatum. Hujus loci quiete præcipua ad immobilem magnitudinem belluæ adolescunt. Gedrosos, [8] qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni classium [9] præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum facere, [10] ossibus tecta contignare, ex quibus multa [b] quadrigenûm cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes belluæ ibi in terram, pastæque radices fruticum remeant: & quædam equorum, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata.

III. Maximum animal in Indico mari pristis, & balæna est: [1] in Gallico oceano physeter, ingentis [2] columnæ modo se attollens, altiorque navium velis [3] diluviem quandam eructans. In Gaditano Oceano [4] arbor in tantum vastis dispansa ramis, ut ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Apparent [5] & rotæ appellatæ a si- CAP. IV.

INTERPRETATIO.

b *Quadrigenûm.*] Quadringentorum.

NOTÆ.

7. *Ptolemæo Regi.*] Philadelpho.

8. *Qui Arbin.*] Sive Cophetem, ut diximus lib. 6. sect. 25.

9. *Præfecti.*] In primis Nearchus, de quo in Auctorum syllabo diximus. Hunc pariter secuti, Strabo lib. 15. pag. 726. & Arrianus, in Indicis, pag. 567. & 568.

10. *Ossibus tecta.*] Balænarum costis, quæ sunt interdum vicenûm binûm pedum, Cantabri hodieque, quos Bascos vocant, hortos suos sepiunt.

Sect. III. 1. *In Gallico oceano.*] Gallici oceani ducere initium hic videtur, ut diximus, lib. 4. sect. 35. a Lusitaniæ ora: Id enim mare ingenti φυσητήρων copia refertum auctor est Strabo, lib. 3. pag. 145. Plinius ipse tamen, ubi accuratissime situs & nomina marium ac terrarum persequitur, lib. 4. sect. 33. sub finem, Gallicum oceanum Sequana amne ac Pyrenæo monte determinat. In Rubro mari navigantes pestem hanc avertunt tintinnabulorum strepitu, quæ a prora pendent. A Nearchi classe depulsi fugatique sunt tubarum fragore, ut idem Strabo prodidit, lib. 15. pag. 725. & Arrianus, in Indicis, pag. 567. Rondeletius lib. 16. cap. 14. physeterem ait a Narbonensibus *Peis mular*, ab Italis *Capidolio*, *Sedenette* a Santonibus appellari.

2. *Columnæ modo.*] Hæc Solinus ex Plinio, cap. 52. pag. 81. Strabo, lib. 3. pag. 145. non ipsum physeterem attollere se sublimem ait, sed spiritum tantum emittere, quem cum efflat, eminus intuentibus species quædam nubis in columnæ formam coactæ videatur. *Φυσητήρων ἀναφυσησάντων, φαίνεταί τις νεφώδους ὄψις κίονος* &c.

3. *Diluviem.*] Hoc est, aquarum nimbos ejaculans, partim ut mergat, partim ut prospectu adempto præda potiatur.

4. *Arbor.*] Quæ sit ea porro, necdum compertum.

5. *Et Rotæ.*] Rotas Ælianus lib. 13. hist. animal. cap. 20. ait esse gregales, maxime prope Athon Thraciæ montem: spinis horrere prælongis: strepitu perterritas circumvolvi, atque in altum deprimi: unde reversiones in orbem iterum facientes emergant, magnoque impetu resiliant.

militudine, quaternis distinctæ radiis, modiolos earum oculis duobus [6] utrinque claudentibus.

CAP. V. IV. Tiberio principi nunciavit Olisiponensium legatio ob id missa, visum, auditumque in quodam specu concha canentem [1] Tritonem, qua noscitur forma: [a] & Nereïdum falsa non est, squamis modo hispido corpore, etiam qua humanam effigiem habent. Namque hæc in eodem spectata litore est, cujus morientis etiam [2] gannitum tristem accolæ audivere longe. Et Divo Augusto [3] legatus Galliæ complures in litore apparere exanimes Nereïdas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splendentes, visum ab his in Gaditano oceano [4] marinum hominem, toto corpore absoluta similitudine: ascendere navigia nocturnis temporibus, statimque degravari, quas insederit, partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe, contra Lugdunensis provinciæ litus [5] in insula simul trecentas amplius belluas reciprocans destituit oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore: interque reliquas elephantos, & arietes, [6] candore tantum cornibus assimulatis. Nereïdas

INTERPRETATIO.

[a] *Et Nereïdum.*] Et Nereïdum forma non est commentitia: sed squamis hispidum tantum illæ corpus habent, etiam qua parte humanam effigiem referunt, *hoc est, pube tenus.*

NOTÆ.

6. *Utrinque.*] Utroque modioli latere, adverso scilicet, & averso. Rotæ modiolum vocant, cui sunt affixi radii.

Sect. IV. 1. *Tritonem.*] Nereïdes & Tritones humanam speciem præ se ferre, nec fabulam esse, quindecim amplius exemplis ac testimoniis, tum vetustis, tum recentibus, Scaliger comprobat, in Comment. ad lib. 2. Arist. de hist. anim. pag. 232. & 233. His adde quæ de marinis hominibus refert Aldrov. lib. de monstris, pag. 26.

2. *Gannitum.*] Festus: *Gannitio, canum querula murmuratio.*

3. *Legatus Galliæ.*] Nempe Lugdunensis. Idem Legatus, Rector, & Proprætor dictus, apud Tacitum, lib. 1. 2. & 3. Annalium.

4. *Marinum hominem.*] Qualem Marinum Monachum superiore seculo captum in Norvegia ferunt: Episcopi quoque habitu visum alterum in Polonia, anno 1531. Utriusque iconem exhibet Rondeletius, lib. 16. cap. 20. & 21. Plura exempla vide apud Maïolum, Colloq. 2. pag. 36.

5. *In insula.*] Ignobilem fuisse hanc insulam necesse est, quæ proprio nomine caruerit. Pintianus, *impulsas* legi mallet: sed codices refragantur.

6. *Candore tantum.*] Apparet, inquit, species quædam cornuum in marinis hisce arietibus: dignosciturque ea ex candore quodam, qui videlicet frontem eorum, eo præcipue in loco, notet atque distinguat. Ælianus, de iisdem, lib. 15. hist. anim. cap. 2. *Ἄῤῥην κριὸς λευκὴν τὸ μέτωπον ταινίαν ἔχει περιθέουσαν*, &c. *Mas aries*, inquit, *frontem sic alba vitta redimitam habet, ut hanc vel Lysimachi, vel alterius cujuspiam regum Macedoniæ diadema dixeris.* In Corsico Sardooque freto plurimos esse idem auctor affirmat. Meminit arietum inter marinas belluas Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 372. & lib. 5. v. 32.

vero multas Turranius prodidit: expulsam belluam in Gaditana litora, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem CXX. maximi [b] [7] dodrantium mensura, minimi semipedum. [8] Belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ, apportata ex oppido Judææ Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum XL. altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

CAP. VI.

V. Balænæ & in nostra maria penetrant. In Gaditano oceano non ante brumam conspici eas tradunt, condi autem [1] statis temporibus in quodam sinu placido & capaci, mire gaudentes ibi parere. Hoc scire [2] orcas, infestam his belluam, & cujus imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, quam carnis immensæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta, [3] ac vitulos earum, [4] aut fetas, vel etiamnum gravidas lancinant morsu, [a] [5] incursuque, ceu Liburnicarum rostris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere suo oneratæ, tunc quidem & utero graves, [b] pariendive pœnis invalidæ, solum auxilium novere in altum profugere, & se toto defendere oceano. Contra, orcæ occurrere laborant, seseque opponere [c] [6] & caveatas angustiis trucidare, in vada urgere, saxis

INTERPRETATIO.

b *Dodrantium.*] Pollicum novem.

a *Incursuque.*] Factoque in balænam impetu, instar navis Liburnicæ, *cujus similitudinem orcæ referunt*, rostris fodiunt.

b *Pariendive.*] Ob dolores a recenti partu imbecillæ.

c *Et caveatas.*] Angustiis quibusdam, quasi caveis, inclusas, *unde egredi non liceat.*

NOTÆ.

7. *Dodrantium.*] Dodrans, partes sunt pedis tres quartæ, ut loquitur Columella, lib. 5. cap. 1.

8. *Belluæ.*] Solinus iisdem verbis, cap. 34. pag. 64. Sed in ossium mensura a Plinio, quem transcripsit, discrepat. Spinæ crassitudinem semipedalem tantum agnoscit, (nisi mendum librarii esse dixeris,) quam sesquipedalem Plinius facit.

Sect. V. 1. *Statis temporibus.*] Vide Notas & Emend. num. I.

2. *Orcas.*] Festus: *Orca genus marinæ belluæ maximum, ad cujus similitudinem vasa ficaria orcæ dicuntur: Sunt enim teretes, atque universi specie.* A Santonibus *Espaulars* nominari scribit Rondeletius, lib. 16. cap. 13. ubi iconem earum exhibet: quam ex eo quoque expressit Aldrov. l. 1. de cetis, p. 697.

3. *Ac vitulos.*] Hoc est, catulos: ut diximus lib. 8. sect. 1. Et forsan hic *catulos* rectius legatur.

4. *Aut fetas.*] Ita MSS. omnes: Editi, *& fœtas. Feta* porro, & quæ peperit, est: & quæ fert uterum. Sic Virgilius, *Loca feta furentibus Austris.* Festus: *Gravida est quæ jam gravatur conceptu. Prægnans veluti occupata in generando quod conceperit.*

5. *Incursuque.*] Vide Notas & Emend. num. II.

6. *Et caveatas.*] Vide Notas & Emend. num. III.

illidere. Spectantur ea prælia, ceu mari ipsi sibi irato, nullis in sinu ventis, fluctibus vero ad anhelitus ictusque, quantos nulli turbines volvant. Orca & in portu Ostiensi visa est, oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo [7] portum, invitata naufragiis [8] tergorum advectorum e Gallia, satiansque se per complures dies, alveum in vado sulcaverat, [9] accumulata fluctibus in tantum, ut circumagi nullo modo posset: & dum saginam persequitur, in litus fluctibus propulsa, emineret dorso multum supra aquas [c] carinæ vice inversæ. Prætendi jussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusque ipse cum prætorianis cohortibus populo Romano spectaculum præbuit, lanceas congerente milite e navigiis assultantibus, [d] quorum unum mergi vidimus, reflatu belluæ oppletum unda.

VI. [1] Ora balænæ habent in frontibus: ideoque summa aqua natantes, in sublime nimbos efflant. * Spirant autem confessione omnium & paucissima alia in mari, quæ internorum viscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare: nec piscium branchias habentes, anhelitum reddere, ac per vices recipere existimant, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchiis carentia: in qua sententia fuisse [2] Aristotelem video, & multis persuasisse [a] [3] doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum vice aliis possunt alia [b] spirabilia inesse viscera, ita volente natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor. In aquas quidem pene-

* Cap. VII.

INTERPRETATIO.

c *Carinæ.*] Instar carinæ inversæ.
d *Quorum unum.*] Navigium.
a *Doctrinæ.*] Erudita indagatione.
b *Spirabilia.*] Quibus spirare animalia possint.

NOTÆ.

7. *Portum.*] Quem Nero successor absolvit, ut nummi ejus testantur, cum epigraphe, AVG. PORT. OST.

8. *Tergorum.*] Coriorum. Nonius, cap. 4. n. 469. *Tergora dicuntur coria. Virgilius, Æneid. lib. 1. Tergora diripiunt costis.*

9. *Accumulata.*] Obruta, *ventorum flatu congeriem arenæ accumulantium*, ut Plinii verbis utar, lib. 4. sect. 2. In quibusdam MSS. *attumulata*, perperam. Elzevir. editio, *accumulata fluctibus arena*, inepto glossemate.

Sect. VI. 1. *Ora balenæ.*] Ora vocat fistulas tabulatas, quibus aquæ nimbos in sublime jactitant. Aristoteles, lib. 1. hist. anim. cap. 5. pag. 39. Ἔχει δ᾽ ὁ μὲν δελφὶς τὸν αὐλὸν διὰ τοῦ νώτου· ἡ δὲ φάλαινα ἐν τῷ μετώπῳ. *Habet delphin in dorso fistulam: balæna in fronte.*

2. *Aristotelem.*] Libro 8. hist. anim. cap. 2.

3. *Doctrinæ indaginibus.*] Ἐπιχειρήμασι καὶ ἀποδείξεσι.

trare vitalem hunc [b] halitum quis miretur, qui etiam, [c] [4] reddi ab his eum cernat: & in terras quoque tanto ſpiſſiorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ ſemper defoſſa vivunt, ceu talpæ? Accedunt apud me certe efficacia, ut credam etiam omnia 15 in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte: primum ſæpe adnotata piſcium æſtivo calore quædam anhelatio, [6] & alia tranquillo velut [7] oſcitatio: ipſorum quoque, qui ſunt in adverſa opinione, de ſomno piſcium confeſſio: [8] quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? Præterea [9] bullantium aquarum ſufflatio, [10] Lunæque effectu concharum quoque corpora augeſcentia. Super omnia eſt, quod eſſe auditum [11] & odoratum piſcibus, [12] non erit dubium: ex aëris utrumque materia. Odorem quidem non aliud, quam infectum aëra, intelligi poſſit.

INTERPRETATIO.

b *Halitum.*] Aërem.

c *Reddi ab his eum.*] Reſpirari ab aquis aërem: qui & in terras quoque penetret, quæ pars totius naturæ ſpiſſiſſima eſt: ut in talpis apparet, quæ defoſſæ ſub terra vivunt, *atque adeo ſpirant.*

NOTÆ.

4. *Reddi ab his.*] Vapore ſcilicet ab aquis vi Solis excitato. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 27. *Aër enim oritur ex reſpiratione aquarum, & earum quaſi vapor habendus eſt.*

5. *In aquis ſpirare.*] Concedit in hanc ſententiam aperte Auſonius, cum de barbo piſce ita cecinit:

Tibi contigit uni
Spirantum e numero non illaudata ſenectus.

Pliniana tamen argumenta, de piſcium reſpiratione, ſane videntur ad rem conficiendam parum idonea.

6. *Et alia.*] Ita MSS. omnes. Rectius forte *alias*, hoc eſt, reliquis temporibus: præcedit enim, *æſtivo calore.*

7. *Oſcitatio.*] Non magis aër ad id videtur, quam aqua deberi.

8. *Quis enim.*] Quaſi vero pulmonis affectio ſomnus ſit, non capitis. Ariſtotelem voluit, credo, paraphraſi illuſtrare, cum ait, dormire delphinos exſtanti roſtro, uti reſpirent liberius, lib. 8. hiſt. anim. cap. 2. pag. 860.

9. *Bullantium.*] A bullis tamen haud recte colligas aërem ita in aquis eſſe, ut ſit diſtinctus. Efficitur inde ſane, motu ſpumam cieri, & calore concepto aëreſcere aquam, & in ampullas ire. Quin & ex aquis bullantibus contrarium Philoſophus, efficit, lib. de reſpiratione, cap. 3. pag. 720. piſces nimirum non ſpirare: quod cum ea quæ ſpirant, in aquis ſuffocata moriuntur, bullæ fiunt, ſpiritu vehementer exeunte: quemadmodum fit, ſi quis teſtitudines, aut ranas, vi ſub aquis detineat. Longe autem diſparem piſcium conditionem eſſe, ſatis intelligitur.

10. *Lunæque.*] Quid porro iſtud ad aërem? perinde quaſi aut in pleniluniis commodior multo ſpiratio ſit: aut Lunæ efficientia pertinere ad corpora nequeat, niſi ſpirent ea.

11. *Et odoratum.*] Accipi vero odorem naribus, auribus ſonum, per aquam perinde atque per aërem, ſunt qui ex eo argumento ſuadere velint, quod vel e mediis aquis ad ſuperiora viſus feratur, nam æqua fere proportione ut videndi, ſic audiendi pariter odorandique ſenſum obire in aquis partes ſuas poſſe.

12. *Non erit dubium.*] Libro ſequente, ſect. 89. De piſcium auditu multa Kircherus, in Muſurgia univerſ. lib. 1. cap. 2. pag. 13.

Quamobrem de his opinetur, ut cuique libitum erit. [13] Branchiæ non ſunt balænis, nec delphinis. [14] Hæc duo genera fiſtulis ſpirant, quæ ad pulmonem pertinent, balænis a fronte, delphinis a dorſo. [15] Et vituli marini, quos vocant phocas, ſpirant ac dormiunt in terra. Item teſtudines, de quibus [16] mox plura.

CAPUT VIII.

VII. [1] Velociſſimum omnium animalium, non ſolum marinorum, eſt delphinus, ocyor volucre, [2] acrior telo, [3] ac niſi multum infra roſtrum os illi foret, medio pæne in ventre, nullus piſcium celeritatem ejus evaderet. [4] Sed affert moram providentia naturæ, quia niſi [5] reſupini atque converſi non corripiunt: quæ cauſa præcipue velocitatem eorum oſtendit. [6] Nam cum fame conciti, fugientem in vada ima perſecuti piſcem, diutius ſpiritum continuere, ut arcu emiſſi, ad reſpirandum [7] emicant: tantaque vi exſiliunt, [8] ut plerumque vela navium tranſvolent. [9] Vagantur fere conjugia: [10] pariunt catulos decimo menſe, æſtivo tempore, [11] interim & binos: [12] nutriunt ube-

NOTÆ.

13. *Branchiæ.*] Hæc Plinius ex Ariſt. lib. 4. de part. animal cap. 13. & lib. 8. hiſt. anim. cap. 2. Branchiæ ſunt in piſcibus ſecundum cervicem, follium inſtar, hiantes partes, quibus anhelitum reddere, ac per vices recipere exiſtimantur. Gallis, *les oüyes.*

14. *Hæc duo.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 5. pag. 39. totidem verbis.

15. *Et vituli.*] De his dicetur ſect. 15. Græci φώκας vocant.

16. *Mox plura.*] Sect. 12.

Sect. VII. 1. *Velociſſimum.*] Ariſt. lib. hiſt. anim. cap. 74. pag. 1164.

2. *Acrior telo.*] Ita Reg. 1. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Editi perperam, *ocyor.*

3. *Ac niſi multum.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 5. pag. 877. & Solinus, cap. 12. pag. 32. Vel unus hic oris ſitus ſatis declarat delphinum non eſſe eum, quem Galli *Marſoüin* vocant, ceu maris ſuem: quanquam ita viſum Rondeletio, lib. 16. cap. 8. & Aldrovando, lib. de cetis, cap. 7. pag. 700. aliiſque.

4. *Sed affert.*] Ariſt. loc. cit. & lib. 4. de part. anim. cap. 13. pag. 1045. totidem verbis.

5. *Reſupini.*] Ariſt. ὕπτιοι, *inverſi, ſupini.* Igitur, antequam inverterentur ii, pars ea, quæ in ſublime vertitur, os ſcilicet, quod medio illis pæne in ventre, prona erat.

6. *Nam cum fame.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 74. pag. 1164.

7. *Emicant.*] Quod & urinatores faciunt, inquit Philoſophus, fundo quanto poſſunt nixu, pedibus propulſo: id quod ipſi pueri tanto impetu faciunt natantes in amnibus, lacubuſque, ut pæne toto etiam a pedibus corpore exſiliant.

8. *Vt plerumque.*] Ariſt & Solin. locis cit. Ælianus, lib. 12. hiſtor. anim. cap. 12. Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 5. cap. 2. pag. 277.

9. *Vagantur.*] Conjugia hoc loco, uti monuimus lib. 8. ſect. 35. ſunt paria ipſa, mariſque cum femina conjugationes, quas Græci συζυγίας appellant. Vide Notas & Emend. num. IV.

10. *Pariunt catulos.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 9. pag. 683. Oppianus, lib. 1. Halieut. verſ. 660. Solinus loc. cit. & Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 200. Delphinos viviparum animal, non oviparum eſſe, Plinius obiter indicat.

11. *Interim.*] Ἐνίοτε *interdum.* Familiaris Plinio locutio, ut conſtabit ex Indice.

12. *Nutriunt uberibus.*] Auctores antea memorati, & Ælianus lib. 10. hiſt. anim. cap. 8. aliique innumeri prope, quos Bochartus affert, lib. 1. de animal. cap. 7. pag. 46. & 47.

ribus, ſicut balæna: atque etiam [13] geſtant fetus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum caritate. Adoleſcunt celeriter, decem annis putantur ad ſummam magnitudinem pervenire: [14] vivunt & tricenis: quod cognitum [15] præciſa cauda in experimentum. [16] Abduntur tricenis diebus circa Canis ortum, occultanturque incognito modo: quod eo magis mirum eſt, ſi ſpirare in aqua non queunt. [17] Solent in terram erumpere incerta de cauſa: [18] nec ſtatim tellure tacta moriuntur, multoque ocyus fiſtula clauſa. [19] Lingua eſt his contra naturam aquatilium mobilis, brevis atque lata, haud differens ſuillæ. [20] Pro voce gemitus humano ſimilis, dorſum repandum, roſtrum ſimum. [21] Qua de cauſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntque ita appellari.

VIII. Delphinus non homini tantum amicum animal, verum & muſicæ arti, mulcetur [1] ſymphoniæ cantu, & præcipue [2] hydrauli ſono. Hominem non expaveſcit, ut alienum: obviam navigiis venit, alludit exſultans, certat etiam, [a] & quamvis plena præterit vela.

Interpretatio.

a *Et quamvis.*] Et quamvis pleniſſima *vento* vela, *ipſe curſu* prætervolat.

Notæ.

13. *Geſtant fetus.*] Ariſt. loc. cit. Καὶ εἰσδέχονται δ' τὰ τέκνα μικρὰ ὄντα, *geſtant quoque catulos, dum parvi exiſtunt.* Solinus legiſſe nunc videtur, *ore geſtant:* Sic enim reddit: *Teneros in faucibus receptant.*

14. *Vivunt & tricenis.*] Ariſt. & Solinus laudati. Sed multo liberalior Albertus M. ſcribens loc. cit. *Jam expertum eſt delphinum vixiſſe per centum & XXX. annos, & alium per centum & XX. Et ſciebatur hoc per amputationem caudæ eorum in juventute.*

15. *Præciſa cauda.*] A piſcatoribus ſcilicet, ut quos ita reddidiſſent mari, captos deinde agnoſcerent, & temporis ſpatium eo indicio intelligerent.

16. *Abduntur.*] Habent hæc pariter auctores proxime appellati.

17. *Solent in terram.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 74. pag. 1164.

18. *Nec ſtatim.*] Vide Notas & Emend. num. V.

19. *Lingua eſt.*] Solinus, c. 12. p. 32.

20. *Pro voce gemitus.*] Solinus loc. cit. Ambo ex Ariſt. lib. 4. hiſt. anim. cap. 490. Ἀφίησι δ' καὶ ὁ δελφὶς τριγμὸν, καὶ μύζει, ὅταν ἐξέλθῃ ἐν τῷ ἀέρι. *Stridet ac gemit, cum in aërem exit.*

21. *Qua de cauſa.*] Solini paraphraſis: *Certum habet vocabulum, quo accepto vocantes ſequuntur: nam proprie Simones nominantur.*

Sect. VIII. 1. *Symphonia.*] Solinus loc. cit. & Ælianus lib. 2. hiſt. anim. cap. 6. Symphonia porro muſicum hoc loco inſtrumentum eſt: unde ſymphoniaci ſervi in Divinatione Ciceronis in Verrem, n. 51. qui tibicines ab Aſconio Pediano eſſe exiſtimantur, in eum locum, pag. 56. ſymphonia vero ipſa tibia, claſſicum, lyraque eſt. Vide Du-Cangium in Gloſſario, verbo *ſymphonia.*

2. *Hydrauli ſono.*] Hydraulum, Græcis *ὕδραυλις* & *ὑδραυλικὸν ὄργανον*, muſicum inſtrumentum eſt huic ſimile, quod vulgo vocamus *Orgues*, id eſt, organum: ſed in hoc, vento ad inflandos canales plumbeos vel æreos tantum utimur, in hydraulicis vero etiam aquæ motu & preſſionibus coacta anima fiſtulas replet, & ſonos elicit.

[3] Divo Augusto principe, Lucrinum lacum invectus, pauperis cujusdam puerum, ex Baïano Puteolos in ludum litterarium itantem, cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mæcenatis, [4] & Fabiani, & Flavii Alfii, multorumque esset litteris mandata. Quocumque diei tempore inclamatus a puero, quamvis occultus atque abditus, ex imo advolabat: pastusque e manu præbebat ascensuro dorsum, [5] pinnæ aculeos velut vagina condens: receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo revehens pluribus annis: donec morbo exstincto puero, subinde ad consuetum locum ventitans, tristis & mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desiderio exspiravit.

[6] Alius intra hos annos in Africo litore Hipponis Diarrhyti, simili modo ex hominum manu vescens, præbensque se tractandum, & alludens natantibus, impositosque portans, unguento perunctus a Flaviano Proconsule Africæ, & sopitus (ut apparuit) odoris novitate, [7] fluctuatusque similis exanimi, caruit hominum conversatione, ut injuria fugatus, per aliquot menses: mox reversus in eodem miraculo fuit. [b] Injuriæ potestatum [8] in hospitales, ad visendum venientium, Hipponenses in necem ejus compulerunt.

Interpretatio.

[b] *Injuriæ.*] Injuriæ quas inferebant suis hospitibus Magistratus Romani, qui eo ad visendum conveniebant, &c.

Notæ.

3. *Divo Augusto..*] Narrant pariter hanc historiam Solinus, cap. 12. pag. 32. Ælianus lib. 6. hist. anim. cap. 15. Gellius, lib. 7. cap. 8. pag. 418. ex Apionis Ægyptiacorum libro quinto, qui se id vidisse scriptis testatus est.

4. *Et Fabiani.*] Vide Notas & Emendationes num. VI.

5. *Pinnæ aculeos.*] Sic Apion apud Gellium: τὰς ἀκάνθας περιστέλλων. Concoquere vero hoc non queunt Rondeletius, ceterique, qui Marsüinum delphinum esse contendunt. Non os modo, uti diximus, negant delphino esse multum infra rostrum, atque in medio pæne ventre: non dorsum modo repandum negant: sed negant etiam in dorso fistulam, quam esse ei in capite volunt: negant in spina dorsi exstare aculeos, quæ tamen *cultellata spina*, vel *pinna*, dicitur, l. 8. sect. 38. atque adeo insignes notas delphinis adimunt, quibus summi ac diligentes in naturæ investigatione viri, Aristoteles, Plinius, ceterique, secerni eos dignoscique voluere: ut nobis interim delphinum obtrudant, non qualem natura adumbravit, sed qualem libido arbitriumque finxit.

6. *Alius intra.*] Oppianus, lib. 5. Halieut. v. 453. & Solinus loc. cit.

7. *Fluctuatusque.*] Solini paraphrasis: *Pro exanimi jactitatus aliquantisper.* Plinius l. 4. sect. 22. *Delos diu fluctuata*, &c.

8. *In hospitales.*] Ita divisim legendum, non, ut prius, *inhospitales*, conjunctim. Potestates autem Romani homines nunc appellantur, magistratu ac dignitate præditi: hospitales vero Hipponiatæ, qui eos hospites suscipiebant,

Ante

Ante hæc similia de puero [9] in Iasso urbe memorantur, cujus amore spectatus longo tempore, dum abeuntem in litus avide sequitur, in arenam invectus exspiravit. Puerum Alexander Magnus [10] Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. [11] In eadem urbe Iasso Hegesidemus scribit & alium puerum Hermiam nomine, similiter maria perequitantem, cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset, relatum: delphinumque causam leti fatentem non reversum in maria, atque in sicco exspirasse. [12] Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem [13] Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisque narrant. Quæ faciunt, ut credatur [14] Arionem quoque [15] citharœdicæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos ejus quæstus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum se jecisset in mare, exceptum ab uno [16] Tænarium in litus pervectum.

NOTÆ.

a quibus ii contumeliose, atrociter, injurioseque habiti. Sic Juvenalis, Satyra, 10. v. 100.

Prætextam sumere mavis,
An Fidenarum, Gabiorumque esse potestas.

Apud Ughellum, tom. 7. Ital. Sacr. pag. 1342. *Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis, Potestati, Consilio, nec non Communi Civitatis Adriæ, & universo populo Adriensis Diœcesis, Salutem & Apostol. Bened.* Laudat Ulpianus Junii Gracchani librum *De potestatibus*, ut in Auctorum indice diximus. Hinc Italicum *Podestà*. Vide Meursii Glossarium, verbo Ποτεστάτος: & Du-Cangium pariter in Glossario.

9. *In Iasso.*] Narrant hanc historiam Duris libro nono historiarum, apud Athen. lib. 13. pag. 606. Ælianus, lib. 6. hist. animal. cap. 15. Solinus loc. cit. &c. Vide Notas & Emendationes num. VII.

10. *Babylone.*] Vide Notas & Emendationes num. VIII.

11. *In eadem urbe.*] Solinus loc. cit. & Plutarchus lib. de solert. animal. pag. 984.

12. *Hoc idem.*] Totidem verbis, laudato etiam Theophrasto, Gellius lib. 7. cap. 8. pag. 418. Ex Theophrasti ἐρωτικῷ, quod ab Athenæo laudatur, loco proxime appellato, nobis id acceptum videtur.

13. *Amphilochi.*] Vel Amphilochii: Gentis enim id, ut apparet, non oppidi, nomen est, scribente Cæsare, lib. 3. de Bello Civili, pag. 181. *Ætolia, Acarnania, Amphilochis, per Cassium Longinum, & Calvisium Sabinum, receptis.* De Argo nihilominus Amphilochico in Acarnaniæ ora Plinius, lib. 4. sect. 2. quod Argos Amphilochum a Livio appellari diximus.

14. *Arionem quoque.*] Τὸν Ἀρίονα. Rem narrant multo prolixius Herodotus, lib. 1. Clio, n. 24. pag. 9. Oppianus, lib. 5. Halieut. v. 450. Tzetzes Chiliad. 1. v. 393. & e nostris Gellius, lib. 16. cap. 19. pag. 914. Hygin. fab. 194. Denique Solinus, cap. 7. pag. 22. *Est & Tænaron promontorium adversum Africæ*, inquit, *in quo fanum est Methymnæi Arionis, quem delphine eo advectum imago testis est, ad effigiem casus & veri operis expressa ære: Præterea tempus signatum: Olympiade enim undetrigesima, qua in certamine Siculo idem Arion victor scribitur, id ipsum gestum probatur.*

15. *Citharœdicæ artis.*] De hac forma loquendi dicemus in Notis ad librum 25. num. I.

16. *Tænarium.*] A Tænaro promontorio Peloponnesi. Hactenus editi, *Tænarum*, male.

IX. Est provinciæ Narbonensis & in Nemausiensi agro stagnum [1] Latera appellatum, ubi cum homine [2] delphini societate piscantur. Innumera vis [3] mugilum stato tempore angustis faucibus stagni in mare erumpit, observata æstus reciprocatione. Qua de causa prætendi non queunt retia, [4] æque molem ponderis nullo modo toleratura, [a] etiamsi non solertia insidietur tempori. [5] Simili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite efficitur, locumque solum pandendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animadvertere piscantes, (concurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiam voluptatis hujus avida,) totusque populus e litore quanto potest clamore conciet [6] Simonem [7] ad spectaculi eventum. Celeriter delphini exaudiunt desideria, Aquilonum flatu vocem prosequente, Austro vero tardius ex adverso referente. Sed tum quoque improviso in auxilium advolant. Properare apparet acies, quæ protinus disponitur in loco, [b] ubi [8] conjectus est pugnæ: opponunt sese ab alto: trepidosque in vada urgent. Tum piscatores circumdant retia, furcisque sublevant: mugilum nihilominus velocitas transilit. At

INTERPRETATIO.

[a] *Etiamsi.*] Etiamsi non ingenti solertia tempus captarent, *quo maris* æstus reciprocat. Simili astu in quandam profunditatem aquarum confestim *mugiles* tendunt, quam vicinus *stagno* gurges efficit, &c.

[b] *Ubi conjectus.*] Ubi pugnam futuram conjiciunt.

NOTÆ.

Sect. IX. 1. *Latera.*] A castello adjacente nomen habet. Mela lib. 2. cap. 5. pag. 39. *Ledus flumen, castellum Latera*: hodie *le chasteau de Latte*, & *la Tour de Latte.* Nemo porro miretur id a Plinio in agro Nemausiensi poni, cum sit jam in Magalonensi pago: quippe Plinius ipse lib 3. sect. 5. oppida XXIV. Arecomicorum Nemausiensibus attributa prodidit. Stagnum id porro in mare angusto ore devolvitur, infra Montempessulanum.

2. *Delphini.*] Similem societatem piscandi delphinorum cum homine, in Eubœa, describit Oppianus lib. 5. Halieut. v. 425.

3. *Mugilum.*] *Des Mulets*: cujus generis pisces stagnum id hodieque optimos, plurimosque alit.

4 *Æque molem.*] Etsi, inquit, in egressu, eruptioneque sua mugiles non observarent naturali quadam solertia comitantis æstûs reciprocationem, qua non parum eorum impetus adjuvatur: nihilominus tantam molem ponderis retia non tolerarent. Vim mugilum, vel si æstus absit, convellendis perrumpendisque retibus per se sufficere, ita omnino significat. Vide Notas & Emendationes num. IX.

5. *Simili ratione.*] Vide Notas & Emendationes num. X.

6. *Simonem.*] Vocem eam, *Simon*, quantum contendere clamore possunt, ingeminando, delphinos evocant.

7. *Ad spectaculi.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

8. *Conjectus est pugnæ.*] Vide Notas & Emendationes num. XII.

illos excipiunt delphini, & occidisse ad præsens contenti, [c] [9] cibos in victoriam differunt. Opere prælium fervet, includique retibus se fortissime urgentes gaudent: ac ne idipsum fugam hostium stimulet, inter navigia & retia, natantesve homines, ita sensim elabuntur, [10] ut exitum non aperiant. Saltu, quod est alias blandissimum his, nullus conatur evadere, ni summittantur sibi retia. Egressus protinus ante vallum præliatur. Ita peracta captura, [11] quos interemere, diripiunt. [d] Sed enixioris operæ, quam in unius diei præmium, conscii sibi, opperiuntur in posterum: nec piscibus tantum, [12] sed intrita panis e vino satiantur.

X. Quæ de eodem genere piscandi in Iassio sinu Mucianus tradit, hoc differunt, quod ultro, [1] neque inclamati præsto sint, partesque e manibus accipiant, & suum quæque cymba e delphinis socium habeat, quamvis noctu, [2] & ad faces. [3] Ipsis quoque inter se publica est societas. Capto a rege Cariæ, alligatoque in portu, ingens reliquorum convenit multitudo, mœstitia quadam quæ posset intelligi, miserationem petens, donec dimitti rex eum jussit. [4] Quin & parvos semper aliquis grandior comitatur, ut custos. [5] Conspectique sunt jam defunctum portantes, ne laceraretur a belluis.

XI. [1] Delphinorum similitudinem habent, qui vocantur Cap. IX.

INTERPRETATIO.

[c] *Cibos.*] Vesci *iis, quos interemere*, post victoriam differunt.

[d] *Sed enixioris.*] Sed probe sibi conscii, majorem a se commodatam operam, quam ut unius diei præmio contenti esse debeant, &c.

NOTÆ.

9. *Cibos in victoriam.*] Infra, *Peracta captura, quos interemêre, diripiunt.*

10. *Vt exitum.*] Solita vi, inquit, ac celeritate, dum extra retia se recipiunt, delphini utuntur, sed tam leniter sensimque inter piscantium cymbas ac retia elabuntur ipsa, ut nullum eadem via inde exitum clausis mugilibus patefaciant.

11. *Quos interemere.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

12. *Sed intrita.*] Pane cum vino in mortario pistillis contrito: inde *intritæ* nomen, quod apud Collumellam & Celsum frequens.

Sect. X. 1. *Neque inclamati.*] Contenta voce appellati.

2. *Et ad faces.*] Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 8.

3. *Ipsis quoque.*] Petita hæc historia est ex Aristotele, lib. 9. hist. anim. cap. 74. pag. 1163. Similem quoque narrat Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 6.

4. *Quin & parvos.*] Arist. loc. cit. & Solinus, cap. 12. pag. 32.

5. *Conspectique.*] Ælianus, lib. 12. hist. anim. c. 6. ex Aristotele: & Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 5. c. 2. pag. 277.

Sect. XI. 1. *Delphinorum.*] Expressum hoc videtur ex Arist. lib. 6. hist. cap. 10. pag. 682. Ὅμοιος δὲ τῷ δελφῖνι καὶ ἡ φώκαινα. Tursionem φώκαιναν Gaza vertit: & sane recte. Sic enim multo ante illum Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 200. *Phocane*, inquit, (sic enim legendum, non uti corrupte scribitur, *Cocave*) *qui Latine tyrsio vocatur, & delphino parvo multum assimilatur, licet non sit ejusdem speciei cum ipso. Tyrsio autem dictus, præcipue in mari Bosphoros invenitur*, &c.

[2] turſiones. Diſtant & triſtitia quidem aſpectus : abeſt enim illa laſcivia, maxime tamen [3] roſtris canicularum [4] maleficentiæ aſſimulati.

CAP. X. XII. [1] Teſtudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut ſingularum ſuperficie habitabiles caſas integant : atque inſulas Rubri præcipue maris his navigant cymbis. Capiuntur multis quidem modis, ſed maxime evectæ in ſumma pelagi antemeridiano [2] tempore blandito, eminente toto dorſo per tranquilla fluitantes : [3] quæ voluptas libere ſpirandi, in tantum fallit oblitas ſui, ut [4] Solis vapore [5] ſiccato cortice, non queant mergi, invitæque fluitent, opportunæ venantium prædæ. [6] Ferunt & paſtum egreſſas noctu, avideque ſaturatas [7] laſſari : atque ut remeaverint matutino, ſumma in aqua obdormiſcere : id prodi ſtertentium ſonitu. [a] [8] Tum adnatare, leviterque, ſingulis ternos : a duobus in dorſum verti, a tertio laqueum injici ſupinæ, atque ita [9] e terra a pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultroque veniunt ſtato tempore anni in amnem Eleutherum effuſa multitudine. Dentes non ſunt teſtudini, ſed roſtri margines acuti, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum

INTERPRETATIO.

a *Tum adnatare.*] Tum *vero teſtudinum venatores* adnatare leniter, pro ſingulis *teſtudinibus captandis ternos.*

NOTÆ.

2. *Turſiones.*] Quos vulgus in Gallia *Marſoüins* vocat, ceu maris ſues. Vide Notas & Emendationes num. XIV. De turſione condiendo præcepta tradit Apicius, lib. 4. cap. 2. cujus lemma, *Patina piſcium* &c.

3. *Roſtris.*] Caniculæ roſtra cum habeant turſiones, a veris delphinis vel hac parte certe plurimum diſtant.

4. *Maleficentia.*] Atque idcirco inter beſtias Ponti maleficas, reponitur ab Ariſtotele *φάλαγγια*, uti dicemus, ſect. 20.

Sect. XII. 1. *Teſtudines.*] Ab hoc loco ad ea verba, *Ferunt & paſtum*, deſcripſiſſe Plinius Agatharchidem videtur, qui hæc totidem verbis refert, cap. 19. apud Photium in Bibl. cod. 250. pag. 1349.

2. *Tempore.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. aliique omnes MSS. Quibuſdam tamen magis placet, *tepore*, legi. De teſtudinum porro captura, vide Rondelet. lib. 16. cap. 3. & Furner. lib. hydrogr. cap. 30. pag. 187.

3. *Quæ voluptas.*] Hæc pariter Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. pag. 868.

4. *Solis vapore.*] Hoc eſt, calore, ut diximus lib. 2. ſect. 40.

5. *Siccato cortice.*] Phædrus quoque ſuperficiem teſtudinis corticem vocat, lib. 2. fab. 6. Sic Martialis lib. 10. conchæ corticem.

6. *Ferunt & paſtum.*] Ariſt. loc. cit.

7. *Laſſari.*] Defatigari, ob terreſtre iter ſcilicet, nimiamque cibi ſaginam, ſomno mox laſſitudinem hanc utique ſubſequente.

8. *Tum adnatare.*] Leviter autem idcirco adnatant, ne ſono aquarum expergefactæ teſtudines, priuſquam vincula iis injecerint, immergantur. Vide Notas & Emendationes num. XV.

9. *E terra.*] E litore.

modo. [10] In mari conchyliis vivunt, tanta oris duritia, ut lapides comminuant: [11] in terram egreſſæ, herbis. Pariunt ova, avium ovis ſimilia, ad centena numero: [12] eaque defoſſa extra aquas, & cooperta terra, [13] ac pavita pectore & complanata, incubant noctibus. [14] Educunt fetus annuo ſpatio. Quidam oculis, ſpectandoque ova foveri ab iis putant: [15] feminas coïtum fugere, donec mas feſtucam aliquam imponat averſæ. Troglodytæ cornigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adjuvant: [16] Chelyon id vocatur, eximiæ teſtudinis, ſed raræ: [17] namque ſcopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem, ad quos adnatant, ut ſacras, adorant. Sunt & terreſtres, quæ ob id in operibus [18] Cherſinæ vocantur, in Africæ deſertis, qua parte maxime ſitientibus arenis ſqualent, roſcido, ut creditur, humore viventes. [19] Neque aliud ibi animal provenit.

XIII. Teſtudinum putamina ſecare in laminas, [1] lectoſque & CAP. XI.

NOTÆ.

10. *In mari.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. animal. cap. 3. pag. 867. Αἱ δὲ χελῶναι αἱ θαλάττιαι τά τε κογχύλια νέμονται &c. Conchylium hoc loco Plinius, & alias non ſemel, pro quolibet conchæ genere univerſe, nec pro eo ſolum quod purpureum ſuccum ex ſe fundit, accepit. Sic infra de polypis, ſect. 46. *Veſcuntur conchyliorum carne, quorum conchas &c.* Sic apud Græcos κογχύλιον, pro omni teſtaceorum genere. Unde apud Athen. lib. 3. pag. 85. Epicharmus: ἄγε δὲ παντοδαπὰ κογχύλια, λεπάδας &c.

11. *In terram.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

12. *Eaque defoſſa.*] Ariſt. pariter lib. 5. hiſtor. animal. cap. 28. pag. 634. de marina pariter, ac terrena teſtudine.

13. *Ac pavita.*] *Terra pavita*, vel *terra, eaque pavita*, libentius legerim: terra enim, non ova, pavitur teſtudinis pectore, ac complanatur.

14. *Educunt fetus.*] Hoc eſt, excludunt. Editi hactenus libri perperam, *educant*, contra codicum MSS. fidem: contra Philoſophum ipſum, qui tamen loc. cit. hoc de terreſtri teſtudine, non de marina ſcribit: ἐκλέπεται δὲ τὰ ᾠὰ τῷ ὑστέρῳ ἔτει. *Sequenti anno ova excluduntur.* Quid quod nec marinæ etiam teſtudinis ova tam diuturna incubatione egere, ſed dierum ſolum quadraginta, auctor eſt Plutarchus, lib. de ſolert. animal. pag. 982. Ælianus quoque, lib. 1. var. hiſt. cap. 6.

15. *Feminas.*] Oppianus lib. 1. Halieut. v. 522.

Αἱ δὲ μέγα τρομέουσι, καὶ ἐχθαίρουσι χελῶναι
Οἱ γάμον.

16. *Chelyon id vocatur.*] Quid χέλυον ſit, diximus libro 6. ſect. 34. Vide Notas & Emend. num. XVII.

17. *Namque ſcopuli.*] Rarius viſuntur, inquit, etſi pretioſiora ſint harum teſtudinum, quam ceterarum operimenta: quoniam præacutos inter ſcopulos cauteſque verſantur, ubi eas capere parum tutum ſit adnatantibus Chelonophagis.

18. *Cherſinæ.*] Hoc eſt, τῶν χερσίνων, terreſtrium teſtudinum cortices ſive teſtæ, in laminas ſectiles.

19. *Neque aliud.*] Et idcirco creditur eas illic roſcido humore vivere.

Sect. XIII. 1. *Lectoſque.*] Hinc Martialis, lib. 12. Epigr. 67.

Gemmantes prima fulgent teſtudine lecti.

[2] repositoria his vestire, [3] Carvilius Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

CAPUT XII. XIV. Aquatilium tegumenta plura sunt. Alia corio & pilo integuntur, ut vituli, & hippopotami. Alia corio tantum, ut delphini: cortice, ut testudines: silicum duritia, ut ostreæ & conchæ: crustis, ut locustæ: crustis & spinis, ut echini: squamis, [1] ut pisces: aspera cute, [2] ut squatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, ut murænæ: alia nulla, ut polypi.

CAPUT XIII. XV. [1] Quæ pilo vestiuntur animal pariunt, [2] ut pristis, balæna, vitulus. [3] Hic parit in terra: pecudum more [a] [4] secundas partus reddit. In initu canum modo cohæret: [5] parit nonnunquam geminis plures: [6] educat mammis fetum. [7] Non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo subinde assuefaciens. [8] Interficiuntur difficulter nisi capite eliso. [9] Ipsis in sono mugitus: [10] unde nomen vituli.

INTERPRETATIO.

[a] *Secundas.*] Dum parit, secundas emittit, *quibus fetus obvoluitur.*

NOTÆ.

2. *Repositoria.*] Repositoria quæ dicantur, docebimus lib. 33. sect. 49.

3. *Carvilius.*] Ita MSS. omnes, & inscriptiones vetustæ apud Gruterum: non *Carbilius*, ut in editis. De eo rursum lib. 33. sect. 51. ubi vixisse is dicitur ante Syllana tempora: non ipso Neronis principatu, uti ex sect. 84. libri decimi sexti hujus operis Pliniani perperam intellecto, Bochartus colligit, lib. 4. de animal. cap. 8. pag. 1094.

Sect. XIV. 1. *Vt pisces.*] Neque enim aquatilia omnia, piscium nomine censenda sunt: latiusque illud nomen, quam istud posterius patet.

2. *Vt squatina.*] *Squatum* Isidorus vocat, hunc Plinii locum transcribens. Verba referemus lib. 32. sect. 53.

Sect. XV. 1. *Quæ pilo.*] Arist. lib. 1. hist. anim. cap. 7. pag. 56. Ὅσα μὲν τρίχας ἔχει, ἅπαντα ζωοτοκεῖ. *Quæ pilos habent, omnia pariunt animal.* Hoc vero signum est, non causa.

2. *Vt pristis.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 10. pag. 681. Ζωοτοκοῦσι ἔτι δ' πρίστης καὶ βοῦς, καὶ φάλαινα, καὶ δελφίς.

3. *Hic parit.*] Arist. lib. hist. anim. cap. XI. pag. 685. Ælianus lib. 9. hist. anim. cap. 9. Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 688. Vide Notas & Emendationes num. XVIII.

4. *Secundas.*] Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 200. de Vitulo marino: *Generat animal ex utero suo, & fetus ejus exit cum secundina ex ipso, sicut in animalibus generantibus sibi similia, &c.*

5. *Parit nonnunquam.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

6. *Educat mammis.*] Arist. & Oppianus, loc. cit.

7. *Non ante.*] Arist. Oppianus, & Ælianus, totidem verbis, locis cit.

8. *Interficiuntur.*] Arist. pag. 686. Oppianus lib. 5. Halieut. v. 391.

9. *Ipsis in sono.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

10. *Vnde nomen.*] Cujus nominis rationem sequuntur adhuc gentes plurimæ. Nam Gallis quoque dicitur, *Veau de mer.*

[11] Accipiunt tamen disciplinam, voceque pariter & visu populum salutant: incondito fremitu, nomine vocati, respondent. [12] Nullum animal graviore somno premitur. Pinnis, quibus in mari utuntur, humi quoque vice pedum serpunt. [13] Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere tradunt, semperque æstu maris recedente inhorrescere: præterea dextræ pinnæ vim soporiferam inesse, somnosque allicere subditam capiti. * [14] Pilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus [15] ac vipera. CAPUT XIV.

XVI. Piscium sunt species [1] centum quadraginta quatuor, præter crustis intecta, quæ sunt triginta. De singulis [2] alias dicemus. Nunc enim naturæ tractantur [3] insignium.

NOTÆ.

11. *Accipiunt.*] Ælianus, lib. 12. hist. anim. cap. 56. ex Eudemo. Diodorus lib. 3. Bibl. pag. 155. Refert & Fr. Lopez de Gomara e recentioribus auctoribus rerum Mexicanarum, vitulum marinum Indicum, quem *Manati* maris accolæ nuncupant, cicurem factum, ad nomen vocatum respondere: ac denos dorso homines gestitare, cum sit molis eximiæ. Visum a se alterum Bononiæ Aldrovandus ait, qui vocem pro Christianis Principibus rogatus ederet: pro Turcis, negaret: tomo de piscibus, lib. 1. de cetis, pag. 725. quo nempe modo & allatrare canes, & simias arridere ac subsultare ad quædam nomina cogimus.

12. *Nullum animal.*] Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 408. Hinc illud Juvenalis, Satyra 3. v. 238.

Eripiunt somnum Druso, vitulisque marinis.

13. *Pelles eos.*] Observasse se Rondeletius profitetur, lib. 16. cap. 6. idque sæpenumero, corio vitulorum, aëris ac ventorum mutationes præsignificari: austrinis enim pilos inhorrescere, ac surrigi: borealibus ita desidere, ut nullos esse omnino credas.

14. *Pilo carentium.*] Aquatilium, inquit, quæ pilo carent, duo omnino animal pariunt. Aquatilia, ut ante monuimus, quadam ratione piscibus opponit. Inter aquatilia recenset ea, quæ vel fistulis in aqua, vel etiam in aquis versantur, & in terra pariter spirant, quibus branchiæ non sunt: cujusmodi ea sunt, de quibus egit hactenus, delphinus, balæna, pristis, vitulus, ac testudo, uti sect. 7. Plinius ipse præmonuit. De piscibus proprie appellatis, quibus branchiæ sunt, mox deinde sermonem instituit, quem sic auspicatur: *Piscium species* &c. Hunc orationis Plinianæ ductum ac seriem si curiosius observassent, Pintianus, Rondeletius lib. 16. cap. XI. Aldrov. lib. 1. de cetis, pag. 672. aliique, nec temere erroris notam Plinio inussissent: nec sibi in emendando contextu, qui maculæ est omnis expers, crucem ipsi fixissent.

15. *Ac vipera.*] Viperam accenset aquatilibus, vel quod in litore coïre cum muræna vulgo existimata est, vel quod vulvam habet cartilagineorum piscium vulvæ plane similem.

Sect. XVI. 1. *Centum quadrag.*] Vide Notas & Emend. num. XXI.

2. *Alias dicemus.*] Libro 32. sectione 53.

3. *Insignium.*] Non sola magnitudine, ut Salmasius putat, pag. 1134. in Solin. ubi hæc connecti jubet cum prioribus subsequentis proxime capitis verbis, in hunc modum: *Nunc enim naturæ tractantur insignium præcipua magnitudine. Thynnum &c.* Tractantur enim hoc libro, virtute magis, indole, ac dote aliqua insignes, quam mole.

Cap. XV. XVII. Præcipua magnitudine [1] thynni: invenimus [2] talenta quindecim pependisse. Ejusdem caudæ latitudinem [3] quinque cubita & palmum. Sunt & in quibusdam amnibus haud minores: [4] silurus in Nilo, [5] esox in Rheno, [6] attilus in Pado, inertia pinguescens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum jugis extractus. Atqui hunc minimus piscis appellatus [7] clupea, venam quandam ejus in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat. Silurus grassatur, ubicumque est, omne animal appetens, equos natantes sæpe demergens. [8] Præcipue in Mœno Germaniæ amne [9] protelis

Notæ.

Sect. XVII. 1. *Thynni.*] Thynnus Gallis *un thon*: genus quoddam sturionum est.

2. *Talenta quindecim.*] Talentum, centum & viginti pondo Romana continet, ex Vitruvio: qua de re Budæum consule, lib. 2. de asse, pag. 57. Igitur talenta quindena libræ sunt omnino mille & octingentæ. Malim ego tamen talentum Atticum & commune, 60. librarum, nunc signari: qua æstimatione talenta quindecim libras nongentas obtinebunt.

3. *Quinque cubita.*] Vide Notas & Emend. num. XXII. Latitudinem porro caudæ, διάστημα Philosophus appellavit: quasi caudæ furcam. Palmus hoc loco σπιθαμὴ est, seu palmus major, mensura videlicet digitorum duodenûm: quam Latini alio nomine dodrantem vocant, quod a pedis longitudine quarta pars desideratur. Hæc palmi majoris mensura bis repetita, cubitum Romanum constituit, qui ex viginti quatuor hujusmodi digitis conficitur.

4. *Silurus.*] Pannonii Danubii accolæ nunc *Arciam* vocant. Vide Notas & Emend. num. XXIII.

5. *Esox in Rheno.*] Ita MSS. omnes, non *exos*, ut quidam finxere. Hesychio: ἴσοξ, ἰχθὺς ποιὸς κηπώδης. Isocen Isidorus pariter vocat, lib. 20. Orig. cap. 2. Offendimus & nos eam vocem apud Flodoardum, lib. 2. hist. Rem. Eccl. cap. 8. *Tum in Dei & in ipsius Sanctæ* Helenæ *nomine laxantes rete, gemino ditati gaudent esoce.* Fiebat ea in Matrona Galliæ amne piscatio. Item apud Sulp. Sever. lib. 3. de virtut. B. Martini, cap. 33. *Ad primum jactum reti permodico immanem esocem Diaconus extraxit.* Glossæ Latinæ Saxonicæ, quas laudat Du-Cangius, in Glossaria, esocem Salmonem interpretantur. Verius multo, ut quidem remur, eum esse quem modo Lucium Latini, *Brochet* appellitant, cujus generis piscium maxima est in Rheno copia, & præcipua bonitas, probat Aldrovandus lib. 5. de piscibus, cap. 39. pag. 630. De Salmone inferius, ceu nusquam antea de eo delibata oratione, agitur, sect. 32.

6. *Attilus.*] Accolis Padi *Ladano*, & *Adello*, vulgo appellatus, inquit Salvianus, in Catalogo piscium: *Adilo*, Rondeletio, lib. 14. cap. ult. figura, sapore, pretio, a sturione diversus: nusquam alibi quam in Pado visus.

7. *Clupea.*] Pisciculus obscuri nominis, atque adeo longe diversissimus ab eo qui μέγας ἰχθύς, Κλυπαῖα καλούμενος, a Callisthene laudatur, lib. 3. rerum Gallicarum, diciturque Araris Galliarum amnis incolæ: qui crescente Luna albus sit, decrescente nigrescat, cuique alia accidant, quæ Stobæus narrat, serm. 242. de morbis, pag. 793. Vide Notas & Emend. num. XXIV.

8. *Præcipue.*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

9. *Protelis boum.*] Protelum est jugatorum boum, sive aratrum, sive quid aliud trahentium, continuus uno tenore ac ductu conatus. Usi hac voce veteres apud Nonium, cap. 4. pag. 349. Lucilius, Cato, Lucretius: Plinius ipse rursum lib. 18. sect. 48. *Protelis binis ternisque arant.* Hinc verbum *protelare*, de quo Lexica consulenda. Vide Notas & Emendationes num. XXVI.

boum,

boum, & in Danubio [10] marris extrahitur, [11] porculo marino simillimus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, [12] nullis ossibus spinisve intersitis, carne prædulci. In Gange Indiæ [13] platanistas vocant, rostro delphini & cauda, magnitudine autem xv. cubitorum. [14] In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert, vermes [15] branchiis binis, sex cubitorum, cæruleos, qui [16] nomen a facie traxerunt. [17] His tantas esse vires, ut elephantos ad potum venientes, mordicus comprehensa [a] manu eorum abstrahant.

XVIII. Thynni mares sub ventre non habent pinnam. [1] Intrant

Interpretatio.

[a] *Manu.*] Proboscide *correptos elephantos in amnem* abstrahant.

Notæ.

10. *Marris extrahitur.*] Hoc est, instrumento ferreo. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

11. *Porculo marino simillimus.*] Piscis hujusce nomen, Mœni, Danubii, Borysthenisque incolæ, quod Plinius non addidit, expressit Albertus M. hunc Plinii, ut quidem videtur, locum transcribens, lib. 3. de animal. tract. 1. cap. 1. pag. 119. *In animalibus quibusdam*, inquit, *neque os, neque spinam habentibus, sicut est piscis Huso vocatus, qui nullum omnino habet os aut spinam, nisi in capite: & hic piscis abundat in Danubio, & est magnus, habens rostrum magnum, sicut sturio.* Quæ Alberti oratio non modo illius piscis nomen indicat, qui *Huso* Germanis dicitur: sed & marini porculi appellatione, ob rostri suilli similitudinem, sturionem nostrum olim signasse Latinos innuit: quod & Aldrovandus approbat, lib. 4. de piscibus, cap. xi. pag. 533. Idem Albertus lib. 24. p. 654. *Huso est piscis non squamosus, in figura sturionis, &c. Hunc piscem sturio confricando se ad eum agitat, ita quod sæpe simul capiuntur.* Vide quæ dicturi sumus lib. 32. sect. 19. Quem vero Husonem illi vocant, is est fortassis quem Anchoraginem Cassiodorus appellat, lib. 12. epist. 4. *Destinet carpam Danubius, a Rheno veniat anchorago exormis*, &c.

12. *Nullis ossibus.*] Solini paraphrasis: cap. 15. pag. 33. *Apud Neuros nascitur Borysthenes flumen, in quo pisces egregii saporis, & quibus ossa nulla sunt, nec aliud quam cartilagines tenerrimæ.* Is est Huso quem modo diximus. Piscis nomen non addidit hoc loco Plinius, ut qui nec apud Pomponium Melam, lib. 2. cap. 1. pag. 26. unde accepit locum, id invenisset. *Alit Borysthenes*, inquit, *latissima pabula, magnosque pisces, quibus & optimus sapor, & nulla ossa sunt.* Quare nec illud Plinii transcriptor Solinus expressit. Tamen a glutino quod præbet, ichthyocolla nominatur, lib. 32. sect. 24.

13. *Platanistas.*] Πλατανιςαί.

14. *In eodem.*] In Gange scilicet. Ita etiam Solinus, cap 52. pag. 81. At Phile, pag. 118. & Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 3. in amne Indo: ambo Ctesiam Gnidium secuti.

15. *Branchiis binis.*] Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

16. *Nomen a facie.*] Pisces sunt ipsi quidem: sed a similitudine vermium, vermes & ipsi appellati: non a colore cærulei, ut Solinus putavit, cum hunc Plinii locum ita reddidit, *cæruleos nomine & colore.* Auctor Ctesias in Excerptis apud Photium, pag. 153.

17. *His tantas.*] Solinus, & alii, locis citatis.

Sect. XVIII. 1. *Intrant e magno mari.*] Magno mari Propontidem ipsam, ceteraque mediterranea maria nunc signari docet Arist. l. 8. hist. anim. c. 16. p. 922. & Isidorus lib. 13. Orig. cap. 16. *Mare*

e magno mari Pontum verno tempore gregatim, [2] nec alibi fetificant. [3] Cordyla appellantur partus, qui [a] fetas redeuntes in mare autumno comitantur: [4] Limosæ vere, aut e luto pelamides incipiunt vocari: & cum annuum excessere tempus, thynni. [5] Hi membratim cæsi, cervice & abdomine commendantur, atque [6] clidio, recenti duntaxat, [b] & tum quoque gravi ructu: cetera parte plenis pulpamentis sale asservantur. [7] Melandrya vocantur, cæsis [8] quercus assulis simillima. [9] Vilissima ex his, quæ [10] caudæ proxima, quia pingui carent: probatis-

INTERPRETATIO.

[a] *Fetas.*] Matres.

[b] *Et tum.*] Vel sic quoque gravem *edentibus* rectum cient.

NOTÆ.

magnum est, quod ab occasu ex oceano influit, & in meridiem vergit, deinde ad septentrionem tendit. Quod inde magnum appellatur, quia cetera maria in comparatione ejus minora sunt. Istud est mediterraneum, &c. Gregatim, ac veluti composita acie, modo octonos, modo etiam sexdenos incedere a freto Gaditano ad Pontum usque thunnos, observant hodieque nautæ, non sine voluptate, ut auctor est Furnerius, lib. 4. Hydrogr. pag. 183. Vide & Basilium in Hexaëm. homil. 7. pag. 92.

2. *Nec alibi.*] Arist. lib. 5. hist. animal. citante Athenæo, lib. 7. pag. 319. Solinus pariter, cap. 12. pag. 32.

3. *Cordyla.*] In Indice hujus libri, *Cordylæ.* Metri forte causa *Cordyllæ* Martiali, lib. 3. Epig. 2. & lib. 13. Epigr. 1. At Hesychio, Σκόρδυλα, θαλάσσιος ἰχθύς, ἔνιοι κορδύλη. Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 16. pag. 712. Σκορδύλας ait appellari, easdemque a Byzantinis Αὐξίδας ex eo, quod diebus paucis augentur.

4. *Limosæ vere.*] Hoc est, verno tempore. Thynnulus, inquit, cum primum æstate nascitur, usque ad ver proximum, *cordyla* dicitur: inde *pelamis* usque ad exactum annum: insequenti vero anno, *thynnus.* Ita Sostratus lib. 2. de animal. apud Athen. lib. 7. pag. 303. Vide Notas & Emend. num. XXIX. Dicitur porro πηλαμὶς vel πηλαμὺς, ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, id est, a luto in quo nascitur, ut ait Festus: vel παρὰ τὸ ἐν τῷ πηλῷ μύειν, quod in cœno se occultat.

5. *Hi membratim.*] Thynni scilicet, sive orcyni. *Gadibus*, inquit Athenæus lib. 7. pag. 315. *Saliuntur orcynorum juguli* τὰ κλειδία. *Saliuntur & ex iis pulpamenta, quæ Melandrya vocant:* οἱ λεγόμενοι μελάνδρυαι ἐξ αὐτῶν ταριχεύονται. *Hicesius pinguia eorum abdomina*, τὰ ὑπογάστρια, *gustus suavitate aliis partibus multum antecellere judicat: magis tamen palato sapere jugulos,* τὰ κλειδία. Eadem ferme repetit, lib. 8. pag. 357. ex Diphilo Siphnio Medico, libro de his quæ offeruntur ægris & sanis.

6. *Clidio.*] Jugulo, ut diximus. Inepte Parmensis, *edulio.*

7. *Melandrya.*] Græci μέλαν δρυὸς appellant intimam quercus partem, & ipsam medullam: inde τόμοι μελανδρύαι, qui ex interiore pulpa orcyni, hoc est, thynni majoris fiebant, ut ex Athenæo docuimus. Xenocrates, de alimento ex aquatilibus, apud Oribas. lib. 2. cap. 58. *Ceteræ thynni partes Melandryæ dicuntur, propter similitudinem quam cum nigricantibus quercus radicibus habent.*

8. *Quercus assulis.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. non ut editi, *quernis.* Sunt autem assulæ, teste Festo, frusta lignorum excussa securibus.

9. *Vilissima.*] Quia minus pinguia, inquit Athenæus, lib. 3. pag. 121.

10. *Caudæ proxima.*] Τῆς θυννίδος τὸ οὐραῖον vocat idem Athenæus lib. 7. pag. 303. Describit hæc οὐραῖα ibidem Archestratus Gastronomiæ peritissimus. Uræon appellat Varro, lib. 4. de ling. Lat.

ſima, quæ faucibus : at [11] in alio piſce circa caudam exercitatiſſima. Pelamides [12] in apolectos particulatimque conſectæ, [13] in genera cybiorum diſpartiuntur.

XIX. [1] Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit, maxime in Ponto. [2] Cauſa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. [3] Amiam vocant, cujus incrementum ſingulis diebus intelligitur. [4] Cum thynnis hæc & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæque ducibus, [5] & primi omnium ſcombri, quibus eſt in aqua ſulphureus color, extra qui ceteris. Hiſpaniæ [6] cetarias hi replent, [a] thynnis non commeantibus.

Interpretatio.

a *Thynnis.*] Cum thynnorum penuria eſt, ad Hiſpaniæ litora non commeantium.

Notæ.

pag. 21. Grammatici Græci τὰ ὐραῖα μέρη τῶν ἰχθύων, ſed proprie e thynnorum cauda. Unde Perſius, Satyra 5. v. 182.

Rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni.

At vero ὡραῖον aliud eſt Athenæo : quanquam ex thynno & illud concinnari ſolitum.

11. *At in alio piſce.*] Ut in xiphia, ſeu gladio, de quo Archeſtratus apud Athen. lib. 7. pag. 314.

Ἀλλὰ λαβὲ ξιφίου τέμαχος Βυζάντιον ἐλθὼν
Οὐραῖον τ' αὐτοῦ τὸν σφόνδυλον.

Tu xiphiæ, advectus Byzantia litora, pulpam
Accipe, qua cauda ſit proxima vertebra.

12. *In apolectos.*] Igitur ἀπόλεκτοι τόμοι grandiores erant pelamydum partes, quæ in cybia deinde quadrata particulatim concidebantur. Apolectos lib. 32. ſect. 53. pelamidum generis maxima Plinio eſt : nunc pro fruſtis illis, in quæ dum ſale conditur, dividi oportet, diſpari vocis illius acceptione uſurpatur.

13. *In genera cybiorum.*] Cybia ſalſamenti fruſtra ſunt, quæ digiti craſſitudine fuiſſe Suidas ait. Ex magnis pelamidibus fieri cybia tradunt Hiceſius lib. 2. de alimentorum materia, apud Athen. lib. 3. pag. 118. & Diocles Caryſtius, pag. 120.

Sect. XIX. 1. *Piſcium genus.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 16. pag. 713.

2. *Cauſa.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. cap. 25. pag. 949. Ambroſius lib. 5. in Hexaëm. cap. 10. Piſces, qui maria quoque alia incolunt, non aqua ſalſa, ſed dulci, quæ intra ſalſam contineatur, ali, ex Theophraſto atque Ariſtotele probat Ælianus lib. 9. hiſt. anim. cap. 64. & Rondeletius, lib. 1. cap. 13.

3. *Amiam.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 16. pag. 713. Amiæ Plinius ſolus Latinorum ſcriptorum meminit. Oppianus lib. 2. Halieut. v. 554. ait eſſe paulo thynno minorem : adverſus delphinos facto impete ſæpe dimicare, morſu victos lacerare, &c. Vide Notas & Emendationes num. XXX. Amia porro nomine Latino caret : A popularibus ſuis *Byza* vocari, ſcribit Rondeletius lib. 8. cap. 9.

4. *Cum thynnis.*] Ariſt. lib. 8. anim. cap. 16. pag. 922.

5. *Et primi omnium.*] Ariſt. pag. 925. Scomber piſcis notiſſimus, *Maquereau.*

6. *Cetarias.*] Cetariæ, ſive cetaria, ut Papias ait, loca ſunt juxta mare, lacu ſtagnante, in quibus cete, thynni aliique piſces tenentur, juxtaque ſaliuntur. Vivaria ſive piſcinas recte appellaveris. Nonnius, cap. 1. n. 244. *Cetarii*, inquit, *genus eſt piſcatorum, quod majores piſces capit, dictum ab eo, quod*

XX. Sed in Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica, [1] præter vitulos & parvos delphinos. [2] Thynni dextra ripa intrant, exeunt læva. Id accidere existimatur, quia dextro oculo plus cernant, [3] utroque natura hebete. Est in euripo Thracii Bosphori, quo Propontis Euxino jungitur, in ipsis Europam Asiamque separantis freti angustiis, saxum miri candoris, a vado ad summa perlucens, juxta Calchedonem in latere Asiæ. Hujus aspectu repente territi, semper adversum Byzantii promontorium, ex ea causa appellatum [4] Aurei cornus, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantii est, magna [5] Calchedonis penuria [6] mille passuum medii interfluentis euripi. [7] Opperiuntur autem Aquilonis flatum, ut secundo fluctu exeant e Ponto, nec nisi intrantes [8] Portum Byzantium capiuntur. [9] Bruma non vagantur: ubicumque deprehensi, usque ad æquinoctium, ibi hibernant. Iidem sæpe navigia velis euntia comitantes, mira quadam dulcedine per aliquot horarum spatia & passuum millia a gubernaculis spectantur, ne tridente quidem in eos sæpius jacto territi. Quidam eos, qui hoc e thynnis faciant, [10] pompilos vocant. Multi in Propontide æstivant: Pontum non intrant. Item soleæ, cum rhombi in-

NOTÆ.

cete in mari majora sunt piscium genera: quod Virgilius, immania cete. Horatius lib. 2. Satyr. 5. v. 44.

Plures annabunt thunni, & cetaria crescent.

Vivaria thynnorum, posterior ætas *Tunnarias* appellavit: qua de voce Glossarium Du-Cangii consule.

Sect. XX. 1. *Præter vitulos.*] Vide Notas & Emend. num. XXXI.

2. *Thynni dextra.*] Arist. loc. cit. pag. 924. Plutarch. lib. de solert. anim. pag. 979. Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 42. Solinus, cap. 12. pag. 32.

3. *Vtroque.*] Sed magis tamen lævo: ἐυωνύμῳ ἀμβλυωπεῖν dixit Athenæus lib. 7. pag. 301. ex Aristotele. Æschylus quoque apud Ælianum, loc. cit. & Athenæum, lib. 7. pag. 303.

4. *Aurei cornus.*] Huic promontorio, inquit, nomen erat, Promontorium aurei cornûs, τοῦ χρυσοῦ κέρατος. Sinus enim, non promontorium, fuit ipsum aureum cornu, ut Strabo docet, lib. 7. pag. 320. hæc eadem narrans, quoniam in plures minores sinus quasi ramos laciniatim ille divideretur, a cervini cornus specie ita dictum testatus. Vide Notas & Emend. num. XXXII.

5. *Calchedonis penuria.*] Idcirco Calchedonem cæcorum urbem appellatam esse Strabo refert, quod omissa in oppositum litus navigatione, ubi tanta piscationis opportunitas erat, deteriora loca occupassent. A Calchedone tamen nomen pelamis habet, Calchedonia dicta, quam inter cibos exquisitissimos laudat in primis Gellius lib. 7. cap. 16. pag. 434.

6. *Mille pass.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

7. *Opperiuntur.*] Non ad thynnos privatim Aristoteles hæc contraxit, sed de gregalibus in universum tradidit, lib. 8. hist. anim. cap. 16. pag. 923. uti & ea, quæ mox subjungit, *Bruma non vagantur .... Multi in Propontide æstivant*, &c.

8. *Portum Byzantium.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

9. *Bruma &c.*] Arist. loc. cit. p. 924. Plutarch. lib. de solert. animal. p. 979. Ælianus, lib. 9. hist. animal. pag. 42.

10. *Pompilos.*] Πομφύλους vocat Ælianus, lib. 2. hist. animal. cap. 15.

trent : nec ſepia eſt, cum loligo reperiatur. [11] Saxatilium , turdus & merula deſunt : ſicut conchylia, cum oſtreæ abundent. Omnia autem hibernant in Ægæo. [12] Intrantium Pontum ſoli non remeant trichiæ. Græcis enim in pleriſque nominibus uti par erit, quando aliis atque aliis eoſdem diverſi appellavere tractus. [13] Sed hi ſoli Iſtrum amnem ſubeunt : ex eo [14] ſubterraneis ejus venis in Adriaticum mare defluunt : [15] itaque & illic deſcendentes, [a] nec unquam ſubeuntes e mari viſuntur. [16] Thynnorum captura eſt a [17] Vergiliarum exortu [18] ad Arcturi occaſum : reliquo tempore hiberno latent in gurgitibus imis, niſi tepore aliquo evocati, aut pleniluniis. [19] Pingueſcunt & in tantum, ut dehiſcant. [20] Vita longiſſima his biennio.

XXI. [1] Animal eſt parvum, ſcorpionis effigie, aranei magnitu-

INTERPRETATIO.

a *Nec unquam.*] Nec unquam aſcendentes e mari *Adriatico in Iſtrum* cernuntur.

NOTÆ.

11. *Saxatilium.*] Columella, lib. 8. cap. 16. *Rurſus optime ſaxoſum mare nominis ſui piſces nutrit, qui ſcilicet quod in petris ſtabulentur, ſaxatiles dicti ſunt, ut merulæ, turdique, nec minus melanuri:* Utrumque piſcem Romæ eſſe notiſſimum, atque hunc *tordo*, illum *merlo* vocari etiamnum, tradit Hippolytus Salvianus lib. de hiſt. aquatil. fol. 222. Apud Latinos Galloſque, uti apud Græcos κόσσυφος, idem avis piſciſque nomen eſt, merula *merle*. Turdum appellant Galli *vielle*, teſte Rondel. lib. 6. cap. 6.

12. *Intrantium.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. animal. cap. 16. pag. 923. Οἱ δὲ τριχίαι μόνοι τῶν ἰχθύων, εἰσπλέοντες μὲν ἁλίσκονται, ἐκπλέοντες δὲ οὐχ ὁρῶνται. Trichiæ, inquit, ſoli piſcium, abeuntes in Pontum, aut capiuntur, aut abſumuntur a reliquis piſcibus : reverti enim nulli videntur. Vide Notas & Emendationes num. XXXV.

13. *Sed hi ſoli.*] Ariſt. loc. cit.

14. *Subterraneis.*] Cautior videri Plinius, quam Philoſophus, voluit. Vidit enim hunc temere, loc. cit. Argonautarum fabulæ ſubſcripſiſſe, qui ex Iſtro in Adriaticum creduntur navigaſſe. A quo flumine cum in Adriaticum mare nullum duci alveum ipſe Plinius agnoverit, lib. 3. cap. 18. ad ſubterraneos meatus nunc confugit, haud ſane, credo, veriores.

15. *Itaque & illic.*] Ubi Iſter in Adriaticum influere credebatur.

16. *Thynnorum.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. animal. cap. 20. pag. 931.

17. *Vergiliarum exortu.*] Initio æſtatis, die ab æquinoctio verno, XLVIII. Plinius lib. 18. ſect. 59.

18. *Ad Arcturi occaſum.*] Scilicet veſpertinum, qui incidit in diem quartum Nonas Novembris, ut auctor eſt Plinius ipſe lib. 18. ſect. 74. Ariſt. μέχρι ἀρκτούρου δύσεως τὸ ἔσχατον, *ad extremum Arcturi occaſum.*

19. *Pingueſcunt.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 16. pag. 711.

20. *Vita.*] Ariſt. pag. 712. Thunnus ille tamen, quem nongentarum librarum, eumque vetulum fuiſſe Plinius dixit ſect. 17. provectiorem multo ætate fuiſſe neceſſe eſt.

Sect. XXI. 1. *Animal eſt.*] Totidem verbis Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 25. pag. 953. Oppianus lib. 2. Halieut. v. 506. Athenæus, lib. 7. pag. 302. Aſilus id animal dicitur, Græcis οἶστρος, quem Rondeletius αὐτόπτης depingit, lib. de inſectis, cap. 8.

dine. Hoc se, & thynno, [2] & ei qui gladius vocatur, crebro [3] delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo: tantoque infestat dolore, ut in naves sæpenumero exsiliant. Quod & alias faciunt aliorum vim timentes, mugiles maxime, tam præcipuæ velocitatis, ut transversa navigia interim superjactent.

CAPUT XVI.

XXII. [1] Sunt & in hac parte naturæ auguria, sunt & piscibus præscita. [2] Siculo bello ambulante in litore Augusto, piscis e mari ad pedes ejus exsiliit: quo argumento [3] vates respondere, Neptunum patrem [4] adoptante tum sibi Sex. Pompeïo, (tanta erat navalis rei gloria:) sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.

XXIII. [1] Piscium feminæ majores quam mares. [2] In quodam genere omnino non sunt mares, sicut in [3] erythinis [4] & chanis. Omnes enim ovis gravidæ capiuntur. Vagantur gregatim fere cujusque

NOTÆ.

2. *Et ei qui gladius.*] Græcis ξιφίας. A mucronato rostro nomen accepit, ut tradit Ælianus lib. 12. hist. anim. cap. 64. Hippolytus Salvianus, lib. de hist. aquatil. fol. 127. eum esse piscem ait qui a Liguribus *Emperador*: Romæ *pesce spada*, vocatur: quanquam hoc postremum nomen & ad alios præterea pisces transferatur.

3. *Delphini magnitudinem.*] Etsi magnitudinem delphini, inquit, gladius interdum excedat, minimo tamen vermiculo infestatur ita, ut in naves sæpe exsiliat, evictus doloris acerbitate. Vide Notas & Emend. num. XXXVI.

Sect. XXII. 1. *Sunt in hac.*] Vide Notas & Emendationes num. XXXVII.

2. *Siculo bello*] Suetonius in Augusto, cap. 96. *Pridie quam Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in litore, piscis e mari exsiluit, & ad pedes jacuit.*

3. *Vates respondere.*] Sicuti piscis, inquit, maris alumnus ac partus, ad Augusti pedes exsilierat: ita & Sex. Pompeïum, qui propter insignem rei navalis gloriam Neptunum patrem sibi tunc asserere videbatur, sub pedibus ejus mox futurum, vates responderunt. Vide Notas & Emend. num. XXXVIII.

4. *Adoptante.*] Neptuni certe filium appellari se Sex. Pompeïus sustinuit, tanquam a Neptuno adoptatus scilicet, εἰσποιούμενος ἀπὸ τῷ Ποσειδῶνι, inquit Appianus lib. 5. bell. Civil. pag. 729. Cum victus scilicet Octavianus Cæsar navali prælio, Siciliæ potiundæ spem abjecisset, Neptuni filium Sex. Pompeïus se esse credidit, Καὶ ὃ τε Ποσειδῶνος υἱὸς ὄντως ἐπίστευεν εἶναι. Porro, ut id obiter dicamus, in cladem hanc Augusti, ludendique simul libidinem exstat sat elegans Epigramma, inter cetera a Pithœo collecta, pag. 78.

Postquam bis classe victus naves perdidit,
Aliquando ut vincat, ludit assidue aleam.

Sect. XXIII. 1. *Piscium feminæ.*] Arist. lib. 5. hist. animal. cap. 5. pag. 527.

2. *In quodam.*] Arist. lib 6. hist. anim. cap. 12. pag. 688. iisdem fere verbis.

3. *Erythinis.*] Aristoteli, ἐρυθρῖνος, rubellio Plinio, lib. 32. sect. 49. a rubore. Item Apicio, lib. 10. cap. 7. Oppiano, lib. 1. Halieut. v. 97. ἐρυθῖνος. Nobis rubellus, Parisiensibus, *Rouget*. communi aliis quoque piscibus vocabulo. Italis, *Phragolino*.

4. *Et chanis.*] Χάννη Aristoteli, quasi hiatula, παρὰ τὸ χαίνειν, quia semper sit ore hiante. Massiliensibus *Serran* vocari, scribit Salvianus, & post illum Aldrovandus, lib. 1. de pisc. cap. 10. pag. 52. De channe rursum ex Ovidio, lib. 32. sect. 54.

generis ſquamoſi. [5] Capiuntur ante Solis ortum : tum maxime piſcium fallitur viſus. [a] [6] Noctibus, quies : [7] & illuſtribus æque, quam die, cernunt. Aiunt & [8] ſi teratur gurges, intereſſe capturæ : itaque plures ſecundo tractu capi quam primo. Guſtu olei maxime, [9] dein modicis imbribus gaudent, aluntur que. [10] Quippe & arundines, quamvis in palude prognatæ, non tamen ſine imbre adoleſcunt : & alias ubicumque piſces in eadem aqua aſſidui, [11] ſi non affluat, exanimantur.

XXIV. [1] Prægelidam hiemem omnes ſentiunt, ſed maxime qui lapidem in capite habere exiſtimantur, ut lupi, [2] chromes, [3] ſciænæ, [4] pagri.

Interpretatio.

a *Noctibus.*] Nocte quieſcunt : nox ſi illuſtris fuerit, æque tum, atque interdiu cernunt.

Notæ.

5. *Capiuntur.*] Hæc ſunt ex Ariſt. lib. 8. anim. cap. 25. pag. 954.

6. *Noctibus quies :*] Opportunum, inquit, capturæ piſcium tempus, ante Solis ortum eſt : quoniam obſcuris noctibus, nuſquam vagi, quieſcant : illuſtribus, nihilo minus quam interdiu cernant. Vide Notas & Emendationes num. XXXIX.

7. *Et illuſtribus.*] Hoc eſt, ſerenis, in quibus aliqua micat, vel a ſtellis, vel a Luna lux. Tegulas illuſtres dixit feſtive Plautus in Rudente, act. 1. ſc. 1. quod iis vento dejectis lux ſe ſe per rimas in intimas ædes inſereret :

Ita omnes de tecto deturbavit tegulas :
Illuſtriores fecit, feneſtraſque indidit.

Aliunde hæc porro Plinius, quam ex Ariſtotele : ne quis perperam accepta a Plinio verba Philoſophi calumnietur.

8. *Si teratur.*] Si fundus verriculis excitetur, plures eodem verriculo, altero jactu, quam priore capientur : *τειϐομένου τοῦ ϐυθοῦ, ἁλίσκεσθαι πλείους ἐν τῷ αὐτῷ βόλῳ τὸ δεύτερον, ἢ τὸ πρῶτον.* Ariſt. lib. 8. hiſt. cap. 21. pag. 934. Vide Notas & Emendationes num. XL.

9. *Dein modicis.*] Vide Notas & Emendationes num. XLI. Eadem cum Plinio docet Albertus M. lib. 7. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 229.

10. *Quippe & arundines*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 25. pag. 948.

11. *Si non affluat.*] Hoc eſt, niſi novæ recenteſque ſubinde aquæ euripis accedant. Vide Notas & Emend. num. XLII.

Sect. XXIV. 1. *Prægelidam.*] Ariſt. iiſdem verbis, lib. 8. hiſt. cap. 25. pag. 950. Ælianus lib 9. hiſt. anim. cap. 7. Inter eos qui lapidem in capite habent aſellum Plinius annumerat, lib. 32. ſect. 38.

2. *Chromes.*] Χρομὶς Latinum nomen non habet : piſcatoribus noſtris pariter ignota. Suſpicatur tamen Rondeletius lib. 5. cap. 21. eum eſſe piſcem qui in ora Liguriæ *Caſtagno*, a caſtaneæ colore vocetur.

3. *Sciænæ.*] Σκίαινα Græcorum a noſtris eadem vim vocis ſecutis, præſertim vero a Columella, lib. 8. cap. 16. Umbra eſt appellata : Umbrinam Romanum vulgus appellat : Galli *Maigre.* De ea Rondeletium conſule, lib. 5. cap. 9. Hippol. Salvianum, fol. 115. Umbella eſt Xenocrati, apud Oribaſ. lib. 2. cap. 58.

4. *Pagri.*] Πάγρος vel φάγρος, Latinis pagrus & phager : in toto Galliæ Narbonenſis litore *Pagre*, teſte Rondeletio, ejus oræ incola, lib. 5. cap. 15.

[5] Cum asperæ hiemes fuere, multi cæci capiuntur. [6] Itaque his mensibus jacent speluncis conditi, sicut in terrestrium genere [7] retulimus. Maxime [8] hippurus & [9] coracinus hieme non capti, præterquam statis diebus paucis, & iisdem semper: muræna [10] & orphus, [11] conger, [12] percæ, & saxatiles omnes. [13] Terra quidem, hoc est, vado maris excavato condi per hiemes torpedinem, [14] psettam, soleamque tradunt.

XXV. [1] Quidam rursus æstus impatientia, mediis fervoribus sexagenis diebus latent, [2] ut glaucus, [3] aselli, [4] auratæ. [5] Fluviatilium

Notæ.

5. *Cum asperæ.*] Arist. loc. cit. non multos piscium, sed multos ex capitonibus hac cæcitate affici a frigore scripsit.

6. *Itaque his.*] Ex Arist. lib. 8. anim. cap. 20. pag. 930. hæc Plinius accepit, usque ad ea verba *Fluviatilium silurus*, &c.

7. *Retulimus.*] Libro superiore, sect. 54. & 55. ubi de ursis, Ponticisque muribus.

8. *Hippurus.*] Ἵππουρος Græcis, Hispanis *Lampugo*, inquit Rondeletius lib. 8. cap. 19. nostris undis piscis incognitus.

9. *Coracinus.*] A nigro colore, quem cum corvo communem habet, nomen sortitum esse auctor est Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 133.

Κορακῖνοι ἐπώνυμοι αἴθοπι χροιῇ.

Romæ, *Pesce Corvo*, vocari scribit Hippol. Salvianus pag. 118. In Gallia Narbonensi, *Corp & Corbeau*, Rondeletius, lib. 5. cap. 8. Vide inferius sect. 32.

10. *Et orphus.*] Kirano, pag. 50. *Orphus, piscis marinus comestibilis.* Ὀρφὼς Athenæo, lib. 7. pag. 315.

11. *Conger.*] *Congre* Massiliensibus ex Rondeletio, lib. 14. cap. 1. & Aremoricis. Græcis, γόγγρος.

12. *Percæ.*] *Perche de mer.* Alia enim fluviatilis est.

13. *Terra quidem.*] Arist. loc. cit. & Theophrastus, libro *De iis quæ ob frigora latent*, apud Athen. lib. 7. pag. 314. Ælianus item, lib. 12. hist. anim. cap. 6.

14. *Psettam.*] Ψῆττα Aristoteli, quem Rhombum a Romanis dici Athenæus testatur, lib. 7. pag. 330. Gallis *Turbot*, in oceano maximus.

Sect. XXV. 1. *Quidam.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 20. pag. 933. Communem tamen tribus illis, glauco, asello, auratæ, fecisse æstatis latebram: numerum vero sexaginta dierum privatim glauco assignasse videtur.

2. *Ut glaucus.*] Γλαῦκος a colore dictus. Romani *Lechiam* vocant. De eo multa Athenæus lib. 7. pag. 295. Rondeletius lib. 8. cap. 16. varia glauci genera ac nomina describit lib. 8. cap. 16. 17. & 18. sed ex conjectura ingenii tantum, haud satis tuta. Lupo omnino similis esse dicitur a Xenocrate, apud Oribas. lib. 2. cap. 58.

3. *Aselli.*] De hac aselli latebra per æstatem, Caniculæ metu, multa Oppianus lib. 1. Halieut. v. 151. Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 38. Athenæus lib. 7. pag. 315.

4. *Auratæ.*] Ælianus lib. 13. hist. anim. cap. 28. ceterique Græci a superciliis aureis χρυσόφρυν nuncuparunt. Rondeletius lib. 5. cap. 2. putat esse eum quem Provinciales & Hispani *Dorada* vocant. Negat Bellonius aut Gallicæ oræ veterum auratam esse cognitam, aut cum Dorada quidquam habere commune.

5. *Fluviatilium silurus.*] Philosophi verba hæc sunt, lib. 8. cap. 25. pag. 956. Γλάνις ὑπὸ κύνα μάλιστα ἀστροβλὴς τε γίνεται, καὶ ὑπὸ βροντῆς νεανικῆς καρῦται. *Glanis sideratur sub canicula potissimum, & a forti tonitru consopitur.* Sic Plinius Glanim Aristotelis Siluri voce non semel reddit. Glanim Albertus quoque a nobis inferius laudandus interpretatur silurum, & piscem fluvialem vocat. Ipseque alias silurus

ſilurus Caniculæ exortu ſideratur, [6] & alias ſemper fulgure ſopitur. [7] Hoc & in mari accidere cyprino putant. [8] Et alioqui totum mare ſentit exortum ejus ſideris : quod maxime in Boſphoro apparet. [9] Alga enim & piſces ſuperferuntur, omniaque ab imo verſa.

XXVI. [1] Mugilum natura ridetur, in metu capite abſcondito, totos ſe occultari credentium. [2] Iiſdem tamen tanta ſalacitas, ut in Phœnice, & Narbonenſi provincia, coïtus tempore e vivariis marem linea longinqua per os ad branchias religata emiſſum in mare, eademque linea retractum, feminæ ſequantur ad litus, rurſuſque feminam mares partûs tempore. ſCAPUT XVII.

XXVII. Apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus [1] acipenſer, unus omnium [2] ſquamis ad os verſis, [a] [3] contra quam in nando meant, [4] nullo in honore eſt : quod quidem miror, cum ſit [5] rarus inventu. [6] Quidam eum elopem vocant.

INTERPRETATIO.

a *Contra quam.*] Contra quam in natando ceteri piſces omnes meant.

NOTÆ.

Ariſtoteles & Strabo, glanis habita mentione, nuſquam vero nominato ſiluro, eoſdem exiſtimaſſe videri poſſunt. Gloſſæ denique : *Silurus*, γλάνις.

6. *Et alias ſemper.*] Ita MSS. omnes. Vexatur ſideratione, inquit, in exortu Caniculæ : validis vero tonitruis, fulgure, anno toto. Ariſt. ὑπὸ βροντῆς νεανικῆς καροῦται. Deſiderata hactenus in editis vox ea *ſemper*. Salmaſius in Solin. pag. 1314. *ſemper per fulgura ſopitur.*

7. *Hoc & in mari.*] Vide Notas & Emend. num. XLIII.

8. *Et alioqui.*] Ariſt. lib. 8. hiſtor. anim. cap. 20. pag. 934. De ea re dictum lib. 2. ſect. 40. Dicetur & lib. 18. ſect. 68.

9. *Alga.*] Vide Notas & Emend. num. XLIV.

Sect. XXVI. 1. *Mugilum.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 5. pag. 874. quem citat & Athenæus lib. 7. pag. 308. Galli *Mulets* vocant. Itali, *cephali* : Narbonenſes, *cabots* quaſi capitatos : Κέφαλος enim mugilum omnium commune nomen eſt Galeno, lib 3. de aliment. facult. aliiſque : Ariſtoteli, ſpecies quædam ſingularis eſt, quæ communi κεστρέως nomine cum ceteris continetur. Auſonius mugilem *Capitonem* vocat.

2. *Iiſdem tamen.*] Locus hic eſt ex Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 4. pag. 531. ubi cur coïtus tempore feminæ mares ſequantur, contraque rurſus mares partus tempore feminas, explicatur. Habent eadem Ælianus lib. XI. hiſt anim. cap. 36. & Oppianus lib. 4. Halieut.

Sect. XXVII. 1. *Acipenſer.*] Vide Notas & Emendationes num. XLV.

2. *Squamis ad os.*] Quærit Nigidius Figulus apud Macrobium, lib. 2. Saturn. cap. 12. pag. 364. *Cur alii piſces ſquama ſecunda, acipenſer adverſa ſit.*

3. *Contra quam.*] Vide Notas & Emend. num. XLVI.

4. *Nullo in honore.*] Refert hunc Plinii locum Samonicus apud Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 12. pag. 364.

5. *Rarus inventu.*] Cicero, lib. de Fato, Macrobio referente : *Allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum raro capitur*, &c.

6. *Quidam eum.*] Apionem Grammaticum ſignat, qui in libro de Apicii luxu, Athenæo teſte, lib. 7. pag. 364. Elopem eundem cum Acipenſere eſſe tra-

XXVIII. Postea præcipuam auctoritatem fuisse [1] lupo, [2] & asellis, Cornelius Nepos, & Laberius Poëta mimorum, tradidere. Luporum laudatissimi, qui appellantur [3] lanati, a candore mollitiaque carnis. Asellorum duo genera: [4] callariæ, minores: & [5] bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideo prælati prioribus. [6] At in lupis, in amne capti præferuntur.

XXIX. [1] Nunc scaro datur principatus, [2] qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci, non aliis piscibus, [3] mari Carpathio maxime frequens. Promontorium [4] Troadis Lecton sponte nunquam transit. Inde advectos Tiberio Claudio principe, [5] Optatus Elipertius præfectus classis, inter Ostiensem & Campaniæ oram sparsos disseminavit. Quinquennio fere cura est adhibita, ut capti redderentur

Notæ.

didit. In eadem hæresi videtur fuisse Lucilius scribens, *Surrenti Ellopa fac emas.* Contra Columella, lib. 8. cap. 16. & Ovidius, Pamphylio mari tantum Elopa tribuentes, certissime illum ab acipensere, nostri quoque maris incola, distinxerunt. Ovidio & Columellæ subscribit Archestratus apud Athenæum, qui acipenserem nostrum γαλεὸν a Græcis, non ἔλλοπα vocari existimat: ipse denique Plinius, lib. 32. sect. 54.

Sect. XXVIII. 1. *Lupo.*] Gallis *Lubin*, inquit Hippolytus Salvianus, fol. 108. Bellonius, *un Bar.* D. Ambrosius in Hexaëm. lib. 5. cap. 2. luporum teneritudinem mire commendat.

2. *Et asellis.*] Asellus in Gallia, *Merlu*, quasi maris Lucius, ut plerisque placere intelligo. Vide tamen Notas & Emendationes num. XLVII.

3. *Lanati.*] Martialis, lib. 13. Epigr. 89.

Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi,
Æquoreo dulces cum sale pastus aquas.

4. *Callariæ.*] Γαλλαρίαν vocat Dorion, libro de piscibus, apud Athen. lib. 7. pag. 312. Archestratus, pag. 316. Καλλαρίαν. Ὀνίσκον sive asellum minorem, idem Dorion, pag. 315. Κλαρίας per syncopen, Oppiano, lib. 1. Halieut. vers. 105.

5. *Et bacchi.*] Βάκχος, inquit Athenæus, lib. 8. pag. 356. εὔχυλος, πολύχυλος, εὔτροφος: *multi bonique succi bacchus est, & copiosi alimenti.*

6. *At in lupis.*] Ita MSS. omnes: sensusque est, e lupis optimos esse qui in fluviis capiuntur. Sic Archestratus apud Athenæum lib. 7. pag. 311. inter exquisitos pisces, lupos recenset qui in Gæsone amne enatarent. Vide quæ dicturi sumus cap. 54.

Sect. XXIX. 1. *Nunc scaro.*] Quid scarus sit, adhuc ambigitur, quamvis alii aliter conjiciant: sed neque in ullius adhuc Latini nominis possessionem venit: nedum vulgare nosse in promptu est.

2. *Qui solus.*] Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 134. Tzetzes, Chiliad. 6. vers. 340. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 54. post Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 21. pag. 279. & lib. 8. cap. 5. pag. 877. Ovidius quoque breviter in Halieut.

Ut scarus, egestas solus qui ruminat herbas.

3. *Mari Carpathio.*] Sic Columella, mox laudandus. Archestratus in Gastronomia, ex Epheso peti jubet.

4. *Troadis.*] Ibi scaros frequentes capi docet Ennius, e cujus Phagesiis hæc citat Apuleïus, Apolog. 1.

Scarum præterii, cerebrum Jovi' pæne supremi:
Hectoris ad patriam hic capitur, magnusque, bonusque.

5. *Optatus Elipertius.*] Vide Notas & Emendationes num. XLVIII.

mari. Postea frequentes inveniuntur Italiæ in litore, [6] non antea ibi capti. Admovitque sibi gula sapores [a] piscibus satis, & novum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aves Romæ parere miretur.

Proxima est mensa [7] iecori duntaxat mustelarum, quas (mirum dictu) inter Alpes quoque lacus Rhætiæ [8] Brigantinus [9] æmulas marinis generat.

XXX. Ex reliqua nobilitate, & gratia maxima est & copia [1] mullis, sicut magnitudo modica: [2] binasque libras ponderis raro admodum exsuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt. Septentrionalis tantum hos, & proxima occidentis parte [3] gignit oceanus. Cetero eorum [4] genera plura. [5] Nam & alga vescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne: [6] barba gemina insigniuntur inferiori la-

INTERPRETATIO.

a *Piscibus satis.*] Piscibus in mare sparsis ac disseminatis.

NOTÆ.

6. *Non antea ibi.*] Ævo certe Columellæ nulli ibi fuerunt: *Scarus*, inquit lib. 8. cap. 16. *qui totius Asiæ, Græciæque litoribus, Sicilia tenus frequentissimus exit, nunquam in Ligusticum, nec per Gallias enavit ad Ibericum mare.*

7. *Iecori duntaxat.*] Vide Notas & Emend. num. XLIX.

8. *Brigantinus.*] Hodie Constantiensis, ab urbe Constantia. Olim Brigantinus a Brigantiis populis, quos Vindelicis proximos facit Strabo.

9. *Æmulas marinis.*] Vide Notas & Emend. num. L.

Sect. XXX. 1. *Mullis.*] Gallis plerumque mullus *Surmulet* appellatur. Quibusdam etiam, *Rouget*, *Barbet*, *Mulet de mer*. Burdegalensibus, *Barbeau*.

2. *Binasque libras.*] Martialis, lib. XI. Epigr. 50.

Nunc ut emam grandemve lupum, mullumve bilibrem.

Trilibrem agnoscit Horatius lib. 2. Satyra 2.

Laudas insane, trilibrem
Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est:
Ducit te species, video.

Quadrilibrem etiam idem Martialis, lib. 10. Epigr. 31.

Mullus tibi quatuor emptus
Librarum, cœnæ pompa caputque fuit.

Seneca, ep. 95. 426. mullum ingentis formæ narrat oblatum Tiberio Cæsari, quem quatuor pondo, & ad selibram fuisse aïebant. Denique Macrobius, lib. 2. Saturn. cap. 12. pag. 364. *Plinius Secundus temporibus suis negat facile mullum repertum, qui duas pondo libras excederet: at nunc & majoris ponderis videmus, & pretia hæc insana nescimus.*

3. *Gignit oceanus.*] Vide Notas & Emend. num. LI.

4. *Genera plura.*] Quemadmodum purpurarum genera plura Plinius sect. 61. pabulo & solo discreta facit: ex eodem capite nunc mullorum pariter genera discernit: ut aliud sit lutense, quod putri limo: aliud algense, alga enutritum: aliud quod piscium carne vescatur.

5. *Nam & alga.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 5. pag. 872. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 41. Oppianus, lib. 3. Halieut. v. 435.

6. *Barba gemina.*] Hinc *barbatuli* Ciceroni in Paradoxis, *barbati* Varroni lib. 3. de re rust. cognominantur.

bro. [7] Lutarium ex iis vilissimi generis appellant. [8] Hunc semper comitatur [9] sargus nomine alius piscis, & cœnum [10] fodiente eo, excitatum devorat pabulum. [11] Nec litoralibus gratia. [12] Laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestella [13] a colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt [14] ter anno. His certe toties fetura apparet. [15] Mullum exspirantem versicolori quadam & numerosa varietate spectari, proceres gulæ narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallescentem, utique si vitro spectetur inclusus. M. Apicius [16] ad omne luxûs ingenium mirus, in [17] sociorum garo (nam ea quoque res cognomen invenit) [18] necari eos præcellens putavit, atque [19] e jecore eorum [20] alecem excogitare provocavit: id enim est facilius dixisse, quam quis vicerit.

NOTÆ.

7. *Lutarium.*] Qui in marinis stagnis, cœnosisque litoribus lutum olet, quod luto vivat. Majores ii sunt marinis, sed deterioris notæ.

8. *Hunc semper.*] Arist. loc. cit. pag. 876.

9. *Sargus nomine.*] *Sparalon*, Rondeletio lib. 5. cap. 3. Deceptum interim Festum puto, qui Lucilii versu perperam intellecto, sargum Ægyptii maris duntaxat incolam facit: cum sit assiduus mulli comes, qui in nostro mari, ut diximus, frequens invenitur.

10. *Eo fodiente.*] Mullo videlicet.

11. *Nec litoralibus.*] Sed saxatilibus potior gratia, & in alto degentibus, ut ex Seneca discimus lib. 3. Natur. quæst. cap. 18. pag. 871. Vide Notas & Emend. num. LII.

12. *Laudatissimi.*] Non qui conchyliorum carne vescantur: fieri enim istud non potest, ut testa conchyliorum diffracta carnem vorent: sed qui inter edendum, eandem odoris saporisque gratiam, quam conchylia, referant.

13. *A colore mulleorum.*] Rectius, opinor, Isidorus, quam Fenestella, mulleis nomen a pisce inditum, cujus rubentes squamæ sunt. Unde Oppianus lib. 1. Halieut. v. 130. rosei coloris facit:

Τρίγλης τε ῥοδόχροα φῦλα νέμονται.

Purpureos igitur fuisse mulleos oportet, genus scilicet illud calceorum, ut ait Festus, quibus Reges Albanorum primi, deinde Patricii usi sunt, quos putant a mullando, id est, suendo dictos. Effigiem mulleorum exhibet Sirmondus noster, ex nummo Anthemii Aug. in notis ad Sidonium, in paneg. Anthemii, v. 13.

14. *Ter anno.*] Et a tergemino partu Græcum nomen τρίγλη, ut docet Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 590.

Τρίγλαι δ' τριγόνοισιν ἐπώνυμοί εἰσι γονῇσι.

Ælianus item, lib. 10. hist anim. cap. 2.

15. *Mullum exspirantem.*] Seneca Plinio præivit, lib. 3. Natur. quæst. cap. 17. pag. 871. *Parum videtur recens mullus, nisi qui in convivæ manu moritur. Vitreis ollis inclusi offeruntur, & observatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante spiritu vertit.* Et cap. 18. *Nihil est, inquis, mullo exspirante formosius: Ipsa colluctatione animam agenti, rubor primum, deinde pallor suffunditur: quam æque variatur, & incerti inter vitam & mortem coloris est, &c.*

16. *Ad omne luxus ingenium mirus.*] In Reg. 1. *majus.* In Reg. 2. *ingeniorum majus.* Forte, *ad omne luxus ingenium natus*: Vel, *ad omnem luxum ingeniorum majus.*

17. *Sociorum garo.*] De eo dicemus opportunius, lib. 31. sect. 44.

18. *Necari eos.*] Vide Notas & Emend. num. LIII.

19. *E jecore.*] Mulli jecur quantopere a gulosis ob voluptatem expeteretur, refert Galenus lib. 3. de facult. alim. cap. 27. pag. 371. tomo 6.

20. *Alecem.*] Quod γαρέλαιον appellabant. Describitur id a Galeno loc. cit. De alece plura, lib. 31. sect. 44.

XXXI. [1] Asinius Celer e Consularibus, hoc pisce prodigus, Caïo principe unum mercatus [2] octo millibus nummûm: quæ reputatio aufert transversum animum ad contemplationem eorum, qui in conquestione luxus coquos emi singulos pluris quam equos, quiritabant. At nunc coci [3] triumphorum pretiis parantur, & coquorum pisces. Nullusque prope jam mortalis æstimatur pluris, quam qui peritissime censum domini mergit. * Mullum LXXX. librarum in mari Rubro captum Licinius Mucianus prodidit. [a] [4] Quanti mercatura cum luxuria, suburbanis litoribus inventum?

*Caput XVIII.

XXXII. Est & hæc natura, ut alii alibi pisces principatum obtineant: [1] coracinus in Ægypto: [2] zeus, idem faber appellatus,

Interpretatio.

a *Quanti.*] Quanti emptura mullum hunc fuisset nostrorum hominum luxuria, si in litoribus Urbi proximis inventus esset?

Notæ.

Sect. XXXI. 1. *Asinius Celer.*] Extraordinarium gessisse Consulatum oportet: quo anno, incompertum.

2. *Octo millibus.*] Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 12. pag. 364. *Septem millibus nummûm.* Tertullianus, lib. de pallio, sub finem, pag. 119. sex tantum sestertia, seu sex nummûm sestertiorumve millia numerat. Monetæ Gallicæ sex millia nummûm efficiunt libras, ut aïunt, sexcentas: septem, septingentas: octingentas, octo. Tertulliani lectio forte potior ac sincerior cuipiam videri possit: quod eo alludere Juvenalis videtur, Satyra 4. v. 15.

Mullum sex millibus emit,
Æquantem paribus totidem sestertia libris.

Sed & Tiberio Principe tres mulli XXX. millibus nummûm veniere, auctore Suetonio, in Tiberio, cap. 34. ut jam merito cum eodem vate indignari liceat, v. 25.

Hoc pretio squamæ? potuit fortasse minoris
Piscator, quam piscis emi.

3. *Triumphorum.*] Vide Notas & Emendationes num. LIV.

4. *Quanti mercatura.*] Quanta, inquit, empturis eum nepotibus & gulosis, si litoribus suburbanis inventus fuisset?

Sect. XXXII. 1. *Coracinus.*] De Niloticis coracinis, Athenæus lib. 7. pag. 309. & 312. His nomen ait inditum esse quod assidue pupillas movent, nec cessant unquam, παρὰ τὸ κόρας κινεῖν. Martialis, lib. 13. Epigr. 85.

Princeps Niliacis raperis, coracine, macellis:
Pellææ prior est gloria nulla gulæ.

Corvum marinum vocat Marcellus Empir. cap. 8. pag. 69. Vide lib. 32. sect. 24.

2. *Zeus.*] Columella, lib. 18. cap. 16. pag. 310. *Non enim omni mari omnis potest esse: ut elops, qui Pamphylio profundo, nec alio pascitur: ut Atlantico faber, qui & in nostro Gadium municipio generosissimis piscibus anumeratur, cumque prisca consuetudine Zeum appellamus.* Athenæi χαλκεὺς, lib. 7. p. 318. qui περιφερὴς & κυκλοειδὴς rotundus & orbiculatus est, ab hoc Atlantico Columellæ fabro longe discrepat. Rondeletius lib. XI. cap. 19. Gallis *Dorée* ab aureo laterum colore: Massiliensihus, *Truïe*, a suum grunnitu, quem edit, dum capitur, ait appellari.

Gadibus : circa Ebusum [3] salpa, obscenus alibi, & [4] qui nusquam percoqui possit, [5] nisi ferula verberatus : in Aquitania [6] salmo fluviatilis [7] marinis omnibus præfertur.

XXXIII. [1] Piscium alii branchias multiplices habent, alii simplices, alii duplices. [2] His aquam emittunt acceptam ore. [3] Senectutis indicium squamarum duritia, quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus Italiæ in radicibus Alpium, Larius & Verbanus appellantur, in quibus pisces omnibus annis [4] Vergiliarum ortu existunt, squamis conspicui crebris atque præacutis, [5] clavorum caligarium effigie : nec amplius, quam circa eum mensem, visuntur.

Notæ.

3. *Salpa obscenus alibi.*] Σάλπας βδελυρὰς obscenas appellat Epicharmus apud Athen. lib. 7. pag. 321. Archestratus ibidem, malum piscem :

Σάλπην δ' κακὸν μὲν ἔγωγε
Ἰχθὺν εἰς ἀεὶ κρίνω, &c.

Et Ovidius in Halieutico, *Merito vilissima salpa.* Pingitur a Rondeletio, lib. 5. cap. 23.

4. *Qui nusquam.*] Neque in Ebuso, neque alibi : nam & Mitylene capi auctor est Archestratus, loco cit. Pellicerius in notis MSS. emendat, *nunquam:* male.

5. *Nisi ferula.*] Est enim insigni duritia, ut testatur Diphilus Siphnius apud Athen. lib. 8. pag. 356.

6. *Salmo.*] Gallis *Saumon.* Hujus piscis Latinorum soli, Plinius, & Ausonius meminêre : Græcorum, nemo : neque enim mediterraneum mare ex oceano subit.

7. *Marinis omnibus.*] Salmonibus nimirum, ut recte Hippolytus Salvianus lib. 1. de histor. aquatil. fol. 101. non piscibus in universum omnibus, ut Dalecampius censuit. Vulgatum est e mari salmones subire amnes : visosque proxime fontes ipsos Rheni a viris non sublestæ fidei accepimus.

Sect. XXXIII. 1. *Piscium alii.*] Expressum hoc ex Arist. l. 2. hist. anim. cap. 16. pag. 222. Καὶ πάλιν τὰ μὲν, ὀλίγα βραγχία ἔχει· τὰ δ', πλῆθος βραγχίων, &c. Alii, inquit Plinius, multas habent branchias : alii utrinque unicam : alii duas. *Multiplices* pro *multis* dixit, se se, ut ita loquar, superequitantibus : *duplices* pro *geminis*, non pro compositis, ut Scaliger existimavit, in Comment. ad Arist. pag. 223. Minimus porro branchiarum numerus, singularum : maximus octonarum est.

2. *His aquam.*] Arist. loc. cit. pag. 216. de branchiis : ᾗ τὸ ὕδωρ ἀφίασι, δεξάμενοι κατὰ τὸ στόμα.

3. *Senectutis.*] Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 350.

4. *Vergiliarum.*] De harum exortu dixi sect. 20. Hos vero pisces Rondeletius, lib. de pisc. lacustr. cap. 5. incolis ait *Pigo* vocari : squamis tegi maximis, quarum e medio existant acuti, ac veluti crystallini aculei : succo & sapore cyprinis nostris assimiles, quos *Carpes* appellamus. E Latinis Græcisque scriptoribus uni Plinio cogniti, ac ne nominati quidem.

5. *Clavorum caligarium.*] Caliga militaris, solea fuit sine obstragulo, (Sutores Galli *empégne* hodie obstragulum vocant :) habenis alligata pedi, multis minutisque clavis inferne suffixa. Si clavos demas, similes sunt caligæ calceis PP. Capucinorum. Clavos soleis suffigendi mos transiit ad rusticos. Huc pertinet illud Juvenalis Satyra 3. v. 247. conquerentis se in magna populi frequentia premi :

Planta mox undique magna
Calcor, & in digito clavus mihi militis hæret.

Effigiem caligæ clavatæ exhibet Nigronius noster in calce operis singularis de Caliga veterum.

XXXIV. Miratur & Arcadia ſuum [1] exocœtum, appellatum ab CAPUT
eo, quod in ſiccum ſomni cauſa exeat. [2] Circa Clitorium vocalis hic XIX.
traditur, [3] & ſine branchiis: idem aliquibus [4] adonis dictus.

XXXV. Exeunt in terram, & qui [1] marini mures vocantur, & polypi, & murænæ. Quin & [2] in Indiæ fluminibus certum genus [3] piſcium, ac deinde reſilit: nam in ſtagna & amnes tranſeundi pleriſque evidens ratio eſt, ut tutos fetus edant, quia non ſint ibi qui devorent partus, fluctuſque minus ſæviant. Has intelligi ab iis cauſas, ſervarique temporum vices, magis miretur, ſi quis reputet quoto cuique hominum noſci, uberrimam eſſe capturam Sole tranſeunte [3] Piſcium ſignum.

XXXVI. Marinorum alii ſunt plani, ut rhombi, [1] ſoleæ, ac CAPUT
paſſeres, qui a [2] rhombis ſitu tantum corporum differunt. [3] Dexter XX.

NOTÆ.

Sect. XXXIV. 1. *Exocœtum.*] Ἀπὸ τοῦ ἔξω κοιτᾶν, quod extra aquas & in ſicco dormiat, ut ait Theophr. in fragm. de piſcibus in ſicco degentibus, pag. 282. Habet, inquit Plinius, quemadmodum mare, ita & undique a mari remota Arcadia, ſuum quoque exocœtum, marino parem. Eſt enim Exocœtus marinis piſcibus annumerandus, teſte Clearcho Peripatetico, libro quem de aquatilibus inſcripſit, apud Athen. lib. 8. pag 332. Oppiano, lib. 1. Halieut. v. 158. & Æliano, lib. 9. hiſt. anim. cap. 36. Quem vero Plinius hic laudat, non is natura, ſed ſimilitudine indolis exocœtus eſt: proprio nomine Ποικιλίας a colorum varietate dictus: a morum affinitate, Arcadicus exocœtus, quod pariter ac marinus in ſicco dormiat, uti ex Pauſania diſcimus, lib. 8. ſive in Arcad. pag. 487. atque ex Philoſtephano mox a nobis laudando.

2. *Circa Clitorium.*] Nempe in Aroanio amne, obſcurioris nominis, qui in Clitorium influit, ut auctor eſt Pauſanias loc. cit. & Philoſtephanus Cyrenæus, Callimachi familiaris, in libro quem inſcripſit, περὶ τῶν παραδόξων ποταμῶν. Sonum horum piſcium negat ſe Pauſanias audiviſſe ullum, quamvis experiundi cauſa eo ſæpius ſe contuliſſet. Vocales tamen Clitorii amnis piſces laudat Mnaſeas Patrenſis, apud Athen. lib. 8. pag. 331.

3. *Et ſine branchiis.*] Vide Notas & Emend. num. LV.

4. *Adonis dictus.*] Quemadmodum marinus Exocœtus, Oppiano, & Æliano locis cit.

Sect. XXXV. 1. *Marini mures.*] De his quoque Theophraſtus, loco proxime citato. Deſcribuntur ab Oppiano, lib 1. Halieut. verſ. 174.

2. *In India.*] Theophr. loc. cit.

3. *Piſcium.*] Quaſi vero quidquam in eam rem valeat ſimilitudo nominis ſideri attributi. Confert hanc Piſcium capturam in menſem Païphi, ſive Octobrem is, qui menſes Ægyptios carmine Græco deſcripſit, quod integrum retulimus in Notis & Emend. ad librum ſextum num. LXXXVI'I.

Sect. XXXVI. 1. *Solea.*] Dorion præiviſſe Plinio videtur, apud Athen. lib. 7. p. 330. Τῶν δὲ πλατέων βούγλωττος, ψῆττα &c. *Planorum piſcium ſunt ſolea, paſſer*, &c. Græcis Βούγλωττος, Varroni Lingulaca, a linguæ ſimilitudine: Latinis ceteris Solea, a figura ſoleæ quæ ſolo pedis ſubjicitur. Tota Gallia, *Sole.* Romæ, *Linguata.*

2. *Rhombis.*] Gallis, *Turbots*, ut diximus ſect. 24.

3. *Dexter.*] Si paſſerem, inquit, ita erigas in latus, ut maxilla inferior humum ſpectet, ſupina pars læva erit: prona vero, dextra: contra in rhombis, ſoleiſque, quibus eodem modo in latus erectis ſupina pars dextra erit: prona, ſiniſtra.

resupinatus est illis, [4] passeri lævus. Alii longi, ut muræna, conger.

XXXVII. [1] Ideo pinnarum quoque fiunt discrimina, quæ pedum vice sunt datæ piscibus: nullis supra quaternas: [2] quibusdam binæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantum lacu piscis est, qui octonis pinnis natat. [3] Binæ omnino, longis & lubricis, ut anguillis & congris. Nullæ, ut murænis, [4] quibus nec branchiæ. [5] Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur, ut serpentes terra. In sicco quoque repunt, ideo etiam vivaciora talia. [6] Et e planis aliqua non habent pinnas, ut pastinacæ: ipsa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur, ut polypi, quoniam [7] pedes illis pinnarum vicem præstant.

CAPUT XXI.

XXXVIII. [1] Anguillæ octonis vivunt annis. [2] Durant & sine aqua senis diebus Aquilone spirante: austro, paucioribus. [3] At hiemem eædem in exigua aqua non tolerant, [4] nec in turbida: ideo [5] circa Vergilias maxime capiuntur, fluminibus tum præcipue turbidis. [6] Pascuntur nocti-

NOTÆ.

4. *Passeri.*] Στρουθοι Aristoteli: Dorioni, libro de piscibus, apud Athen. ceterisque Græcis ψῆτται. Passerum nomine Rondeletius & Bellonius tria quatuorve piscium genera ac nomina comprehendi aïunt, *la Limande, le Flez, la Plie, le Carlet.*

Sect. XXXVII. 1. *Ideo pinnarum.*] Accepta hæc ex Arist. lib. 1. hist. anim. cap. 6. pag. 44.

2. *Quibusdam.*] Vide Notas & Emend. num. LVI.

3. *Binæ omnino.*] Arist. loc. cit.

4. *Quibus nec branchiæ.*] Non omnino branchiis carere murænas, sed non ita expressas, absolutasque eas, & articulatas habere, ut cetera his prædita, Aristoteles tradidit, lib. 2. hist. anim. cap. 16. pag. 216. οὐδὲ τὰ βράγχια διηρθρωμένα ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἰχθύσιν.

5. *Hæc omnia.*] Arist. lib. 4. de partib. anim. cap. 13. & lib. 1. hist. cap. 6. pag. 44.

6. *Et e planis.*] Arist. locis citatis.

7. *Pedes illis.*] Pinnis mollia quoque carere perperam ex Aristotele Plinius tradidisse videtur. Is enim lib. 1. hist. cap. 6. pag. 46. & pedibus ea scribit, & pinnis natare: pedes, cum nant, vice pinnarum fungi in aqua: in terra quoque pedum vice pinnas ad ingrediendum.

Sect. XXXVIII. 1. *Anguillæ.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 5. p. 880. & ex Aristotele Athenæus lib. 7. pag. 298.

2. *Durant.*] Arist. pag. 879. Aquis extractæ, inquit, & quinque & sex dies vivunt: pluresque etiam Aquilone spirante: Austro, pauciores.

3. *At hiemem.*] Videntur, ut diximus, calore interire citius, ab Austro, & ab æstate: Etiam & a frigore, inquit: quoniam impatientes sunt vehementium mutationum, præsertim vero si in exigua aqua alantur. Sic Arist. pag. 880. Vide Notas & Emendationes num. LVII.

4. *Nec in turbida.*] Arist. pag. 878. & ex Arist. Athenæus loc. cit.

5. *Circa Vergilias.*] Περὶ Πλειάδα, circa exortum Vergiliarum: verum in Strymone privatim amne anguillas tum capi, Philosophus ait, quoniam eo tempore conturbatur aqua, ventis adversis excitato cœno.

6. *Pascuntur.*] Arist. pag. 881. *Plus, inquit, nocte pascuntur: interdiu in profunda secedunt:* Νέμονται δὲ μᾶλλον τῆς νυκτός· τὴν δ' ἡμέραν εἰς τὰ βαθέα ὑποχωροῦσι.

bus,

bus. [7] Exanimes piſcium ſolæ non fluitant. * Lacus eſt Italiæ Benacus in Veronenſi agro Mincium amnem tranſmittens, ad cujus emerſus [8] annuo tempore Octobri fere menſe, [9] autumnali ſidere, ut palam eſt, hiemato lacu, fluctibus glomeratæ volvuntur, in tantum mirabili multitudine, ut in [10] excipulis ejus fluminis, ob hoc ipſum fabricatis, ſingulorum millium globi reperiantur. *CAPUT XXII.

XXXIX. Muræna [1] quocumque menſe parit, cum ceteri piſces ſtato pariant. [2] Ova ejus citiſſime creſcunt. [3] In ſicco litore lapſas [4] vulgus coïtu ſerpentium impleri putat. [5] Ariſtoteles myrum vocat marem, qui generat. Diſcrimen eſſe, quod muræna varia & infirma ſit, myrus unicolor & robuſtus, denteſque [6] extra os habeat. In Gallia ſeptentrionali murænis omnibus dextra in maxilla ſeptenæ maculæ, ad formam [7] Septentrionis, aureo colore fulgent, duntaxat viven- CAPUT XXIII.

NOTÆ.

7. *Exanimes.*] Ariſt. pag. 879. negat eas quoque fluitare, cauſamque ſubjicit, quia ventre exiguo ſunt: neque enim aqua implentur, ut fluitent: & quia carent pinguedine: pinguia enim fluitant. Vide Rondelet. lib. de piſc. fluviatil. cap. 23.

8. *Annuo tempore.*] Hoc eſt, ſtato anni tempore.

9. *Autumnali ſidere.*] Vergiliarum ſcilicet, quarum occaſus, qui circiter initium Novembris incidit, hiemem inchoat: ut dictum eſt lib. 2. ſect. 47.

10. *Excipulis.*] Gloſſæ Philoxeni: *Excipulum*, ἐκδοχεῖον. Ut decipula, ſive decipulum, ad decipiendas aves, aut feras, comparatum eſt: ita excipulæ excipiendis piſcibus fabricantur.

Sect. XXXIX. 1. *Quocumque menſe.*] Vide Notas & Emendationes num. LVIII. Muræna, nomen priſcum retinet, *Mourene.* Non eſſe Lampetram, erudite probat Hippol. Salvianus, p. 60.

2. *Ova ejus.*] Neque ova modo murænæ celerius, quam ceterorum piſcium, creſcunt, quod veriſſime dictum a Plinio iterum repetitur ſect. 74. ſed & ipſas murænulas excluſas celeriter ex parvo adoleſcere ſcribit Philoſophus lib. 5. hiſt. anim. cap. XI. pag. 544. & apud Athen. lib. 7. pag. 312.

3. *In ſicco litore.*] Rectius forte, *in ſicca litora.*

4. *Vulgus.*] Vulgique opinionem ſecuti, Soſtratus in libris de animal. apud Athen. lib. 7. pag. 312. Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 555. Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 50. & lib. 9. cap. 66. Baſilius in Hexaëm. homil. 7. pag. 94. Ambroſius, hom. 5. cap. 7. Cautius Nicander, in Theriac. pag. 59. hoc ipſum referens, adjunxit, εἰ δ' ἔτυμον, *ſi vera eſt fama.* Negat autem eſſe veram Andreas Medicus, libro de iis quæ falſo creduntur, apud Athen. loc. cit. Vide Plinium lib. 32. ſect. 5.

5. *Ariſtoteles myrum.*] Vel *ſmyrum*, ut in MSS. legitur. Heſychio autem μῦρος. Neque tamen hujus ſententiæ auctor Ariſtoteles, lib. 5. hiſt. anim. cap. XI. pag. 544. ſed narrator tantum. Recitat, non judicat. Nec ſmyrum in murænarum genere marem eſſe, ſuo teſtimonio ipſe confirmat: verum ſic dici circumferrique prodidit: *Differt*, inquit, *a muræna ſmyrus .... Aiunt autem, hanc eſſe feminam, illum marem:* φασὶ δὲ, τὴν μὲν ἄρρενα, τὴν δὲ θήλειαν εἶναι. Dorio apud Athenæum loc. cit. diverſi inter ſe generis ea feciſſe videtur: ſmyrum teſtatus percurrentibus carnem ſpinis carere: ſed totum edulem, ac ultra modum tenerum eſſe. Dividi autem in duo genera: meliores eſſe, qui nigreſcant.

6. *Extra os.*] Non intus tantum, ut muræna. Ariſt. loc. cit.

7. *Septentrionis.*] Sidus intelligit, quod a figura, quia ſimile plauſtro videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν, id eſt, *plauſtrum*, dixerunt: noſtri a bobus junctis ſeptentriones appellarunt: ait enim Varro triones ruſticorum vocabulo boves vocari.

tibus, pariterque cum anima exstinguuntur. Invenit in hoc animali documenta sævitiæ [8] Vedius Pollio Eques Romanus ex amicis Divi Augusti, vivariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi, spectari non poterat. Ferunt aceti gustu præcipue eas [9] in rabiem agi. Tenuissimum his [10] tergus: contra anguillis crassius: eoque verberari solitos tradit Verrius prætextatos: & ob id [11] multam his dici non institutam.

CAPUT XXIV. XL. Planorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, ut [1] raïæ, [2] pastinacæ, [3] squatinæ, torpedo: & quos [4] bovis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græci appellant. Quo in

NOTÆ.

8. *Vedius Pollio.*] De eo referunt eadem Dio lib. 54. pag. 536. Tacitus lib. 1. Annal. pag. 10. Tertull. lib. de pallio, sub finem, pag. 119. Quibus omnibus præivit Seneca, lib. 3. de Ira, cap. 40. pag. 599. *Quemadmodum*, inquit, *fecit Divus Augustus, cum cœnaret apud Vedium Pollionem. Fregerat unus ex servis ejus crystallinum. Rapi eum Vedius jussit, nec vulgari quidem periturum morte. Muranis objici jubebatur, quas ingens piscina continebat.... Evasit e manibus puer, & confugit ad Cæsaris pedes: nihil aliud petiturus, quam ut aliter periret, nec esca fieret. Motus est novitate crudelitatis Cæsar: & illum quidem mitti, crystallina autem omnia coram se frangi jussit, complerique piscinam. Fuit Cæsari sic castigandus amicus*, &c. Vide eundem, lib. 1. de Clement. cap. 18. pag. 626.

9. *In rabiem.*] Murænarum generi accidere, ut rabie vexentur, sævissimeque tum persequantur squamosos pisces, plurimosque mandendo consumant, auctor est Columella, lib. 8. cap. 17.

10. *Tergus.*] Hoc est, ut alibi diximus, corium: tergus a tegendo dictum, ut ait Varro, lib. 4. de ling. Lat. Tergora, & terga distinguuntur: quod tergora coria sunt: Terga vero dorsa: quanquam neque hoc discrimen perpetuum est.

11. *Multam his dici.*] Vide Notas & Emendationes num. LIX. Non dicebatur multa, inquit, vetere instituto prætextatis: quoniam, cum delinquebant, anguillarum coriis, loco multæ, verberabantur: itaque non in ære, sed in cute solvebant. Isidorus in Glossis: *Anguilla est qua coërcentur in scholis pueri, quæ vulgo scutica dicitur.*

Sect. XL. 1. *Raïa.*] Gallis, *la Raïe.* Harum plura genera affert Rondeletius, lib. 12. cap. 13. Nos plura de iis dicemus opportunius, lib. 32. sect. 53. ubi quid sit Batis aperiemus. Accepit hæc porro Plinius ab Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 5. pag. 527. & 528.

2. *Pastinaca.*] Hanc quoque Galli Raïam vocant, propter similitudinem. Describitur a Rondeletio, l. 12. cap. 1.

3. *Squatina.*] Gallis *Angelot*, & *Ange de mer.* De eo Rondeletius, lib. 12. c. 21.

4. *Bovis, lamia, aquila.*] Bovem, & aquilam, inter raïarum genera censent Hippol. Salvianus, pag. 147. & Rondeletius, lib. 12. cap. 8. & 13. Bovem describit egregie Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 141. Galenus, tomo 2. in Explic. vocum Hippocr. pag. 89. Βοῦς θαλάσσιος σελαχώδης ἐστιν ὁ ἰχθὺς οὗτος. Aquilam, idem Oppianus, lib. 1. v. 642. Quod vero lamiam in galeorum censu ponit Rondeletius lib. 13. cap. 12. haud facile quidem ei assentior: tum quia sunt galei longi, non plani, cujusmodi lamiam esse Plinius apertissime docet: tum quia cartilagineis postea squalos accensens, quamvis non plani sint, lamiam his adjungere tum debuit, cum sit causa par. E raïarum potius aliquo genere esse censuerim.

numero sunt [5] squali quoque, quamvis non plani. Hæc Græce in universum [6] σελάχη appellavit Aristoteles primus, hoc nomine eis imposito: nos distinguere non possumus, nisi cartilaginea appellare libeat. Omnia autem [7] carnivora sunt talia, & supina vescuntur, ut in delphinis [8] diximus. [9] Et cum ceteri pisces ova pariant, hoc genus solum, ut ea quæ cete appellant, animal parit, excepta [10] quam ranam vocant.

XLI. Est parvus admodum piscis assuetus petris, [1] echeneïs appellatus: hoc carinis adhærente naves tardius ire creduntur, [2] inde nomine imposito: quam ob causam [3] amatoriis quoque veneficiis infamis est, & judiciorum ac litium mora: quæ crimina una laude pensat, fluxus gravidarum utero sistens, partusque continens ad puerperium. [4] In cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur [5] Aristoteles, ita posita pinnarum similitudine. Mucianus [6] muricem

CAPUT XXV.

NOTÆ.

5. *Squali quoque.*] Sive Galei, *Chiens de mer.* Vide Notas & Emend. num. LX. De squalis seu galeis, Rondeletius lib. 13. cap. 2.

6. Σελάχη.] Σελάχη quare appellentur, nusquam nos Aristoteles docuit, quamvis primus auctor ac fabricator nominis. Galenus, lib. 3. de alim. facult. cap. 36. pag. 398. ἀπὸ τοῦ σέλας ἔχειν, nomen accepisse ait, quod noctu cutis eorum splendeat.

7. *Carnivora.*] Carnivora, inquit, sunt cartilaginea omnia. Vide Notas & Emend. num. LXI.

8. *Diximus.*] Sect. 7.

9. *Et cum ceteri.*] Arist. totidem verbis, lib. 6. hist. anim. cap. 8. pag. 672.

10. *Quam ranam.*] Marinam scilicet, πλὴν βατράχου, inquit Philosophus, tum loco cit. tum lib. 2. cap. 14. pag. 230. ut male scripsisse Gazam βάτου hoc est *raïa*, inde constet: & ex lib. 3. de generat. animal. cap. 3. ubi Philosophus hujusce rei causam explanat.

Sect. XLI. 1. *Echeneïs.* Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 17. pag. 237. Ἔστι δ' ἰχθύδιόν τι τῶν πετραίων, ὃ καλοῦσί τινες ἐχενηΐδα, &c. Remoram Latini vocant. Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 223. inter squamosos pisciculos reponit, oblonga porrectaque specie, cubitali longitudine, colore autem ferrugineo, formaque anguillis assimili. Quibus signis Lampetram nostram graphice omnino descripsit, cui & eam vim inesse ut naves removetur, clavo adhærens, experientia sua Cardin. Turnonius, & Pellicerius Ep. Monspeliensis, comprobarunt, Rondeletio αὐτόπτῃ referente, lib. 14. cap. 4. Ælianus lib. 12. hist. anim. cap. 45. eandem quam Oppianus, remoram describit.

2. *Inde nomine.*] Ἀπὸ τοῦ ἔχειν ναῦς. Lucanus, lib. 6. v. 675. *Non puppim retinens, Euro tendente rudentes, In mediis Echeneïs aquis.*

3. *Amatoriis.*] Arist. Καὶ χρῶνταί τινες αὐτῷ πρὸς δίκας καὶ φίλτρα. Plinius lib. 32. sect. 50. *Venerem inhibet echeneïs.*

4. *In cibos.*] Arist. loc. cit.

5. *Aristoteles.*] Vide Notas & Emendationes num. LXII.

6. *Muricem esse.*] Alterum illud echeneïdos genus est, e testaceorum, seu concharum genere. Cassiod. lib. 1. Var. ep. 35. *Forte incumbente austro, remigiisque juvantibus meatus navium, echeneïs morsus inter undas liquidas alligavit: aut Indici maris concha simili potentia labiis suis navium dorsa fixerunt: quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quam exagitata possint elementa compellere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & cursum non habet cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine anchoris alligatur: & tam parva animalia plus resistunt, quam tot auxilia prosperitatis impellunt.*

esse, latiorem purpura, [a] neque aspero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte rostro, [7] sed simplice concha, utroque latere sese colligente: quibus [8] inhærentibus, plenam ventis stetisse navem, [9] portantem [10] a Periandro, ut castrarentur [11] nobiles pueri: conchasque quæ id præstiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem esse, & [12] crassitudine quinque digitorum naves morari: præterea hanc esse vim ejus asservati in sale, ut aurum, quod deciderit in altissimos puteos, admotus extrahat.

CAPUT XXVI. XLII. Mutant colorem [1] candidum mænæ, & fiunt æstate nigriores. Mutat [2] & phycis, reliquo tempore candida, vere varia. Eadem [3] piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit.

XLIII. [1] Volat hirundo, sane perquam similis volucri hirundini:

INTERPRETATIO.

[a] *Neque aspero.*] Neque rugoso, neque rotundo ore, neque anguloso *aut clavato* rostro, *ut in purpuris*, sed simplice *ac lævi* concha, utroque latere molliter *introrsus* se se replicante, *hiatu modico interjecto*: quæ latera duo cum navim admomordissent, stetit illa, quamvis plenissimis vento velis, &c.

NOTÆ.

7. *Sed simplice concha.*] Qualem describit Rondeletius, lib. 2. de testaceis, cap. 34. pag. 101. accuratiusque aliquanto Fabius Columna, lib. de purpura, cap. 20. pag. 44. Vide Notas & Emend. num. LXIII.

8. *Inhærentibus.*] Conchæ lateribus sive labris, navi adnexis.

9. *Portantem.*] Vide Notas & Emend. num. LXIV.

10. *A Periandro.*] Cypseli F. Corinthiorum tyranno.

11. *Nobiles pueri.*] Trecenti primorum Corcyræorum liberi, quos ad Alyattem Sardium regem Periander mittebat: ut narrat Herodotus, lib. 3. Thalia, n. 48. pag. 180. & post eum Laërtius in Periandro, pag. aliique multi.

12. *Crassitudine.*] Crassitudo hæc quinque digitorum, navium, non piscis ipsius crassitudo est. Ejusmodi est Juvenalis illud, Satyra 12. v. 59.

Digitis a morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima teda.

Sect. XLII. 1. *Candidum mænæ.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 34. p. 990. ubi causam ejus rei aperit. Ælianus item lib. 12. anim. cap. 48. De Mæna recte sensit Rondeletius lib. 5. cap. 13. esse piscem eum qui servatis prisci nominis vestigiis, *Menola* hodie Liguribus & Romanis vocetur. Vide Notas & Emend. num. LXV.

2. *Et phycis.*] Arist. pag. 990. Φυκὶς, & Ælian. loc. cit. Vide Notas & Emend. num. LXVI. Ἀπὸ τοῦ φύκους, ab alga, non qua vescitur, sed ex qua nidificat, nomen habet. Piscis est percis simillimus: unde & a venditoribus perperam *Perche* nominatur.

3. *Piscium sola.*] Ita Plutarchus, lib. de solertia animal. pag. 981. Nihilominus Guill. Pellicerius, Rondeletio ita referente, lib. 6. cap. 10. etiam gobiones & hippocampos ova in alga ponere & parere animadvertit. Neque vero hanc esse dotem unius phycidis propriam Aristoteles affirmavit, sed credi ita vulgo testatus est, ὥς φασιν, inquit. Vide Notas & Emendationes num. LXVII.

Sect. XLIII. 1. *Volat hirundo.*] Gallis, *Arondelle de mer.* Rondelet. lib. 10. cap. 1. Hausit ex Arist. Plinius, loc. cit. pag. 990. Ælianus item, lib. 9. hist. anim. cap. 52. Volatus causam modumque describit Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 428.

[2] item milvus. * Subit in summa maria piſcis ex argumento appellatus [3] lucerna, linguaque ignea [4] per os exerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit e mari ſeſquipedanea fere cornua, quæ ab his [5] nomen traxit. Rurſus [6] draco marinus captus, atque immiſſus in arenam, cavernam ſibi roſtro mira celeritate excavat. *CAPUT XXVII.

XLIV. Piſcium quidam ſanguine carent, de quibus dicemus. [1] Sunt autem tria genera: In primis quæ mollia appellantur: deinde contecta cruſtis tenuibus: poſtremo teſtis concluſa duris. Mollia ſunt, loligo, ſepia, polypus, & cetera ejus generis. His caput inter pedes & ventrem: pediculi octoni omnibus. Sepiæ & loligini [2] pedes duo ex his longiſſimi & aſperi, quibus ad ora admovent cibos, & in fluctibus ſe, velut ancoris, ſtabiliunt: [3] cetera, cirri, quibus venantur. CAPUT XXVIII.

XLV. [1] Loligo etiam volitat, extra aquam ſe efferens, quod & CAPUT XXIX.

NOTÆ.

2. *Item milvus.*] Milvago dicitur ab ipſo Plinio, lib. 32. ſect. 6. Græcis ἴερηξ, & ἱέραξ, ſive accipiter, quoniam accipitris genus eſt milvus inter aves. Vide Notas & Emend. num. LXVIII.

3. *Lucerna.*] De hoc piſce nihil adhuc compertum. Nec Salviano enim Rondeletioque aſſentimur, qui hunc ipſum milvum eſſe volunt, de quo proxime dictum eſt: cum hos ipſa Plinianæ orationis ſtructura coarguat.

4. *Per os exerta.*] Miror, cum immobilem, palatoque inhærentem piſcibus linguam non ſemel Ariſtoteles tribuerit, ſolam Lucernam tam facile exerere illam poſſe. Forte quod hiante ſit, apertoque ore, eo habitu a cernentibus noctu videtur, perinde ac ſi linguam reapſe exerat.

5. *Nomen traxit.*] Cornuta enim dicitur, ab ipſis cornibus: *Peſce Forca* Romanis appellatus, ut ſcribit Rondeletius, lib. 10. cap. 10. A cetacea cornuta, de qua lib. 32. ſect. 53. longe diverſa. Jus in cornutam qua arte concinnari oporteat, docet Apicius, lib. 10. cap. 3.

6. *Draco marinus.*] Draconem marinum minus proprie appellat, quem ſerpentem marinum potius, cum Ariſtotele, debuit dicere. Diverſi namque piſces ſunt, ὁ δράκων, de quo l. 32. ſect. 53. & ὁ θαλάσσιος ὄφις. De ſerpente marino narrat hæc ipſa Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 3. p. 261. Ariſtotele ſcilicet præeunte, lib. 9. hiſt. anim. cap. 50. pag. 1085. Ὁ δ' ὄφις ὁ θαλάσσιος . . . . ἐὰν φοβηθῇ καὶ ἀφεθῇ εἰς τὴν ἄμμον καταδύεται ταχὺ, τῷ ῥύγχει διατρυπήσας. De ſerpente marino, Rondeletius, lib. 14. cap. 7.

Sect. XLIV. 1. *Sunt autem tria genera.*] Piſcium videlicet ſanguine carentium. Expreſſum hoc caput totidem verbis, ex Ariſt. lib. 4. hiſt. anim. cap. 1. pag. 400. & cap. 2. pag. 402. Mollia μαλάκια ſunt: contecta cruſtis tenuibus, μαλακόστρακα: ὀστρακόδερμα denique teſtis concluſa duris.

2. *Pedes duo ex his.*] Pedes a pediculis diſtinguit. Pedum numero promuſcidas complectitur: præter quas pediculi octoni loligini ſepiæque ſunt. Hoc cum minime Hippol. Salvianus animadverteret, immerito non ſimplicem, ſed geminum errorem errare hoc loco Plinium criminatus eſt.

3. *Cetera, cirri.*] Ita MSS. omnes. Vide Notas & Emend. num. LXIX.

Sect. XLV. 1. *Loligo.*] Varro lib. 4. de ling. Lat. pag. 21. *Loligo dicta, quod ſubvolat, littera commutata, primo voligo.* Major loligo, ὁ τεῦθος, Gallis *Calmar.* Minor, ἡ τευθὶς, *Caſſeron.* Rondelet. lib. 17. c. 4. & 5. De loligine volante pariter Ælianus, l. 9. hiſt. anim. c. 52.

pectunculi faciunt sagittæ modo. [2] Sepiarum generis mares varii & nigriores, constantiæque majoris. [3] Percussæ tridente feminæ auxiliantur: at femina icto mare fugit. Ambo autem, [4] ubi sensere se apprehendi, effuso atramento, quod [5] pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur.

XLVI. Polyporum multa genera: [1] terreni majores, quam pelagii: [2] omnes brachiis, ut pedibus ac manibus, utuntur: [3] cauda vero, quæ est bisulca & acuta, in coïtu. [4] Est polypis fistula in dorso, qua transmittunt mare: eamque modo in dextram partem, modo in sinistram transferunt. [5] Natant obliqui in caput, [a] [6] quod prædurum

Interpretatio.

[a] *Quod prædurum.*] Quod prædurum est, & quasi flatu distentum, dum vivunt.

Notæ.

2. *Sepiarum.*] Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 2. pag. 413. Sepia, *une Seche.*

3. *Percussæ.*] In sepiarum genere, inquit, mares opem ferunt feminæ a tridente percussæ. Hæc ex Aristotele desumpta, lib. 9. hist. cap. 1. pag. 966.

4. *Ubi sensere.*] Non ita plane Aristoteles, sed ubi terrentur, ὅταν φοβηθῇ, hoc enim habent perfugium, ut intercepto conspectu se subtrahant: lib. 4. hist. cap. 2. pag. 410. Ælianus item lib. 1. hist. anim. cap. 34. Oppianus, lib. 3. Halieut. v. 156. Igitur cum *se apprehendi* dixit, intellexit, se peti a piscatoribus, insidias sibi parari.

5. *Pro sanguine.*] Pro bile potius, aut excremento, inquit Rondeletius, lib. 17. cap. 2. natura enim sanguinem, vel id quod pro sanguine est, nutrimenti causa, servat diligenter, nec in quolibet metu effundit. Hæc ille multo copiosius.

Sect. XLVI. 1. *Terreni.*] Litoris accolæ, qui ad terram propius seu litus, accedunt. Arist. lib. 3. hist. cap. 2. pag. 414. Εἰσὶ δὲ πολὺ μείζους οἱ περίγειοι τῶν πελαγίων. Neque id de polypis in universum, sed illo privatim genere, quod maxime supernatet, ceterisque magnitudine antecellat, Philosophus retulit. Polypus Gallis *Poupe*, per syncopen, detorto a Latina voce nomine. Rondelet. lib. 17. cap. 6.

2. *Omnes brachiis.*] Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 2. pag. 403. Brachia Ovidius lib. 4. Metamorph. flagella vocat: alii, cirros, pedes, crura, crines.

3. *Cauda vero.*] Τὴν ἐσχάτην τῶν πλεκτανῶν, brachiorum seu crinium postremum Aristoteles vocat, loc. cit. Plinius nunc caudam: alibi, crinem: ut sect. 74. *Polypi crine uno femina maribus adnexo:* ubi de piscium coïtu agit. Nunc vero caudam, ut dixi, quemadmodum Aristoteles ipse paulo post ὀρροπύγιον, ubi cauda esset, si a natura haberet.

4. *Est polypis.*] Arist. loc. cit.

5. *Natant obliqui.*] Arist. pag. 404. ubi necessitatem explicat hujus obliqui natatus, a situ oculorum petitam.

6. *Quod prædurum est sufflatione.*] Ita MSS. omnes: quanquam rectius fortassis, *quod prædurum, ut sufflatione, viventibus.* Firmum, inquit, ac solidum polypis est, dum vivunt, caput, distentu, flatu quodam, tumefactuque. Aristotelis reddita nunc verba, e loco citato, hæc sunt: Τὴν δὲ κεφαλήν, ἕως ἂν ζῇ, σκληρὰν ἔχει, καθάπερ ἐμπεφυσημένην. *Caput polypus habet, quoad vixerit, durum, tanquam flatu distentum.* Usus ea voce superius quoque Plinius lib. 8. sect. 58. in melium natura explicanda: *Sufflata cutis distentu*, inquit, *ictus hominum & morsus canum arcent.*

est sufflatione viventibus. [b] Cetero per brachia velut [7] acetabulis dispersis, [8] haustu quodam adhærescunt : [9] tenent supini, ut avelli non queant. [10] Vada non apprehendunt : & grandibus minor tenacitas. [11] Soli mollium in siccum exeunt, duntaxat asperum, lævitatem odere. [12] Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu [c] crinium frangunt : itaque præjacentibus testis cubile eorum deprehenditur. [13] Et cum alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnatat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat : dein putamina erosâ carne egerit, adnatantesque pisciculos ad ea venatur. [14] Colorem mutat ad similitudinem loci, & maxime in metu. [15] Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id

INTERPRETATIO.

b *Cetero.*] Ceterum per tota brachia habent polypi caliculos sparsos, qui sunt instar acetabulorum, quibus veluti hauriunt suguntque ea quibus adhæserint.

c *Crinium.*] Sive brachiorum.

NOTÆ.

7. *Acetabulis.*] Sunt acetabula, vascula ea, quæ oxybapha Græci dixerunt. Forma eorum rotunda, nulla marginis latitudine, paulatim se undique contrahens, calicis instar, descendebat in imum. Eadem forma, sed majori capacitate, cotyla fuisse deprehenditur : unde κοτυληδόνας Græci denominarunt ea, quæ cavam illam decrescentis subinde rotunditatis speciem æmulantur : cujusmodi sunt cavi orbes, seu orbiculares illæ, per polyporum brachia sparsæ, quibus adhærent, exhauriunt, sorbentque, lacunulæ.

8. *Haustu.*] Sect. 48. *suctu.*

9. *Tenent supini.*] Philosophi verba hæc sunt, pag. 404. Ἅπτεται δὲ καὶ κατέχει ταῖς πλεκτάναις ὑπτίαις. *Prehendit autem polypus, retinetque, brachiis supinis, incurvatisque.*

10. *Vada.*] Si quid lubrici offenderint, non possunt hærere, seu retinere : neque si quid cedentis, ac soluti, qualis arena est. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν ἄμμον ἐμπέσῃ, οὐκ ἔτι δύναται κατέχειν. Arist. loc. cit.

11. *Soli mollium.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 59. pag. 1097. & 1098.

12. *Vescuntur.*] Arist. lib. 8. hist. cap. 4. pag. 871. Οἱ δὲ πολύποδες μάλιστα κογχύλια συλλέγοντες, καὶ ἐξαιροῦντες τὰ σαρκία, τρέφονται τούτοις· διὸ καὶ τοῖς ὀστρακοις οἱ θηρεύοντες γνωρίζουσι τὰς θαλάμας αὐτῶν.

13. *Et cum alioqui.*] Arist. lib. 9. hist. pag. 1094. & 1095. Albertus, lib. 8. de animal. tract. 3. pag. 263.

14. *Colorem.*] Arist. & Alb. laudati. Basil. in Hexaëm. homil. 7. pag. 94. Vide Plutarchum, in quæst. natur. pag. 916. *Cur colorem mutet polypus.*

15. *Ipsum brachia.*] Inde parœmia apud Hesych. pag. 777. Πολύποδος δίκην, αὐτὸς ἑαυτὸν καταφαγών. In ea fuere hæresi, Ælianus, lib. 1. hist. animal. cap. 27. Oppianus, lib. 2. Halieut. vers. 250. ut existimarent, quemadmodum ursi, dum hibernis mensibus latent, ac pedum suctu vivunt, ut Plinius ait lib. 8. sect. 54. ita etiam polypos hiberno tempore, dum in specubus maris conduntur, pedum arrosione ali. Refellit hoc Arist. lib. 8. hist. cap. 4. pag. 871. & Plutarchus, lib. de solert. animal. pag. 978.

enim [16] a congris evenit ei : sed renasci, [17] sicut colotis [18] & lacertis caudas, haud falsum.

XLVII. Inter præcipua autem miracula est, qui vocatur nautilos, [1] ab aliis pompilos. [2] Supinus in summa æquorum pervenit, ita se paulatim subrigens, ut emissa omni per fistulam aqua, velut exoneratus sentina, facile naviget. Postea prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. [a] Qua [3] velificante in aura, ceteris subremigans brachiis, [4] media cauda, ut gubernaculo, se regit. Ita vadit alto, [b] [5] Liburnicarum ludens imagine, &, si quid pavoris interveniat, [6] hausta se mergens aqua.

CAPUT XXX. XLVIII. Polyporum generis est [1] ozæna, dicta a gravi capitis odore, ob hoc maxime [2] murænis eam consectantibus. Polypi binis mensibus [3] conduntur. [4] Ultra bimatum non vivunt.

INTERPRETATIO.

[a] *Qua.*] Qua membrana in veli morem extenta, dum aura spirat.

[b] *Liburnicarum.*] Navium Liburnicarum similitudinem quandam exhibet.

NOTÆ.

16. *A congris.*] Arist. pag. 871. ὑπὸ τῶν γόγγρων. Ut frustra sint, qui legi *a cancris*, aut aliter, malint.

17. *Sicut colotis.*] Colotes, sive galeotes, stellio Græcorum est, ut dicetur lib. 29. sect. 28. Sicut colotis, inquit, & lacertis caudas abscissas renasci, sic brachia polypis corrosa, certum est.

18. *Et lacertis.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 20. pag. 278. Κέρκοι δ' ἀποτεμνόμεναι τῶν τε σαύρων καὶ τῶν ὄφεων, φύονται. *Tum lacertorum, tum serpentium caudæ abscissæ redintegrantur.*

Sect. XLVII. 1. *Ab aliis pompilos.*] Recte, an secus sentientibus, non decernit. Interim vide Notas & Emend. num. LXX. Plinius in Indice hujus libri, Navigatorem Polypum vocat. Philosophus lib. 9. hist. cap. 61. pag. 1099. hunc polypum ait, tum natura, tum actionibus suis, a ceteris ejus generis differre : ita ut polypus non sit, quia concham habet : neque concha sit, quia polypus est : navigat autem, id quod neque concha, neque polypus facit. Iconem exhibet Rondelet. lib. 17. cap. 9. pag. 517.

2. *Supinus.*] Vide Notas & Emend. num. LXXI.

3. *Velificante in aura.*] Infra sect. 52. *Per summa æquorum velificant* : hoc est, ceu velis passis, navigant.

4. *Media cauda.*] Medio cirro.

5. *Liburnicarum.*] Liburnica, genus est navis velocissimæ, a Liburnis inventoribus cognominata, ut alibi diximus.

6. *Hausta.*] Mari testam implens. Καταδύνει τῆς θαλάσσης, μεστώσας τὸ ὄστρακον. Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 61. pag. 1100.

Sect. XLVIII. 1, *Ozæna.*] Est pusillus polypus olens : ὄζολις, ὀσμυλία, & ὄζαινα ex odoris argumento cognominatus. Julius Pollux. lib. 2. cap 4. Ὀσμυλία ἰχθύων τι γένος, ἡ ἀπὸ πολλῶν ὄζαινα καλουμένη· πολύποδος δ' ἐστιν εἶδος, &c.

2. *Murænis.*] Harum pugnam cum polypis describit egregie Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 260. Objectis polyporum carnibus attrahi murænas olfactu, & facile capi, idem prodidit, lib. 3. v 198.

3. *Conduntur.*] Latent in profundis pelagi recessibus, tempestatum metu. Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 241. Athenæus lib. 7. pag. 317. ex Aristotele.

4. *Ultra bimatum.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 59. pag. 1095.

[5] Pereunt autem tabe semper, [6] feminæ celerius, & fere a partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo Proconsule Bæticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger e comitibus ejus prodidit: Avidissimos esse concharum: illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum, ultroque escam ex prædante capere. Carent conchæ visu, omnique sensu alio, quam cibi & periculi. [7] Insidiantur ergo polypi apertis: impositoque lapillo extra corpus, [8] ne palpitatu ejiciatur: ita securi grassantur, extrahuntque carnes: illæ se contrahunt, sed frustra, [9] discuneatæ. Tanta solertia animalium hebetissimis quoque est. Præterea negat ullum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu [10] dum trahit, cum in naufragos urinantesve impetum cepit. Sed si invertatur, elanguescit vis: exporrigunt enim se resupinati. Cetera, quæ idem retulit, monstro propiora possunt videri. [11] Carteïæ in cetariis assuetus exire e mari in lacus eorum apertos, atque ibi salsamenta populari, ([12] mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de causa & nassis illinuntur:) convertit in se custodum indignationem assiduitate furti. [13] Immodicæ his sepes erant objectæ: sed has transcendebat [14] per arborem: nec deprehendi potuit, nisi canum sagacitate. Hi redeuntem circumvasere noctu, concitique custodes expavere novitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat: deinde color muria obliti, odore diri. Quis ibi polypum exspectasset, aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi videbantur. Namque [15] & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachiis clavarum

NOTÆ.

5. *Pereunt.*] Arist. loc. cit. & Athenæus.

6. *Feminæ.*] Arist. Oppianus expressius vix annuum illas spatium excedere contestatur, lib 1 Halieut. v 551. & Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 28.

7. *Insidiantur.*] Similem astum, quem polypis Plinius, cancris Basilius attribuit, homil. 7. in Hexaëm. pag. 90.

8. *Ne palpitatu.*] Sensus est, solertissime polypos, non concharum corpori, sed extra corpus, hoc est, qua parte carne vacat sensuque concha, lapillum imponere: sic enim fieri, ne tactu lapilli illius excita, motu palpitatuque suo illum ejiciat.

9. *Discuneatæ*] Apertæ ac patentes, quasi immisso cuneo, ut ligna diducta sunt & hiantia adactis cuneis.

10. *Dum trahit.*] Dum naufragos urinantesve in altum trahit, acetabulis numerosoque suctu exsorbet, hausto sanguine. Vide Notas & Emend. num. LXXII.

11. *Carteiæ.*] In Bætica. Vide lib. 3. sect. 3. Puteolis idem accidisse narrat Ælianus, lib. 13. hist. anim. cap. 6. De cetariis egimus sect. 19. Lacus dolia sunt quibus sallamenta continentur: *des cuves.*

12. *Mire omnibus.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIII.

13. *Immodicæ his.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXIV.

14. *Per arborem.*] Oppianus lib. 1. Halieut. v. 310. polypum ozænam scribit circum arbores reptare solitum, easdemque scandere, & fructus edere.

15. *Et afflatu.*] Odore: vel aqua olente, per fistulam emissa.

modo incussos, ægreque multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput ejus, dolii magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipsius Trebii verbis utar) [16] barbas, quas vix utroque brachio complecti esset, clavarum modo torosas: longas pedum tricenûm: acetabulis, sive caliculis [17] urnalibus, pelvium modo: dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asservatæ miraculo pependere pondo DCC. Sepias quoque & loligines ejusdem magnitudinis expulsas in litus illud, idem auctor est. [18] In nostro mari loligines quinûm cubitorum capiuntur, sepiæ binûm. Neque his bimatu longior vita.

XLIX. Navigeram similitudinem & aliam in Propontide visam sibi prodidit Mucianus: [1] concham esse [2] acatii modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi [3] nauplium, animal sepiæ simile, [a] ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus: [b] tranquillo enim vectorem demissis [4] palmulis ferire, ut remis. Si vero flatus invitet, easdem [5] in usu gubernaculi porrigi, pandique [c] [6] buccarum sinus auræ. [7] Hujus voluptatem esse, ut ferat: illius, ut

INTERPRETATIO.

[a] *Ludendi.*] Idcirco solum, ut cum socio ludat.

[b] *Tranquillo.*] Nam tranquillo mari nauplius qui vehit, demissis brachiis, ceu remis, ferire: &c.

[c] *Buccarum.*] Conchæ *nauplium deferentis* sinum.

NOTÆ.

16. *Barbas.*] Crines, cirros, brachia, flagella.

17. *Vrnalibus.*] Qui urnam capacitate adæquarent. Urna, dimidia amphora est. De amphora porro dicemus lib. 14. sect. 5. Urceos pariter urnales dixit Cato, lib. de re rust. cap. 13.

18. *In nostro mari.*] Arist. lib. 4. hist. cap. 1. pag. 405. Igitur de Ionio mari id accipiendum.

Sect. XLIX. 1. *Concham esse.*] Concham esse dixit, non cochleam, ut multi falso retulerunt.

2. *Acatii modo.*] Acatium genus est actuarii navigii, hoc est, quod remis, nec tantum velis agitur.

3. *Nauplium.*] De Nauplio Muciani nihil adhuc comperti. Hallucinatur Aldrov. lib. 3. de testac. cap. 3. pag. 259. & alii, qui nautilum esse putant, quo de sect. 47. dictum est. Habet enim nautilus concham adhærentem sibi: nauplio nulla est, nisi ascititia & quasi ex commodato: ille polypi, hic simile sepiæ est: Solus ille, iste cum comite, per summa æquorum navigat. Denique *aliam* a superioribus *navigeram* hanc *similitudinem* esse, Plinius diserte admonet.

4. *Palmulis.*] Palmula pars est remi extrema im palmæ modum protenta. Hujus vicem præstare nauplii brachia, usus ea voce translata, significat.

5. *In usu.*] Ita M S S. Forte, *in usum.*

6. *Buccarum sinus.*] Hoc est, os conchæ ipsius vento, seu auræ, obvertitur. Vide Notas & Emendationes num. LXXV.

7. *Hujus.*] Conchæ.

regat : [d] [8] ſimulque eam deſcendere in duo ſenſu carentia : niſi forte triſti (id enim conſtat) omine navigantium , humana calamitas in cauſa eſt.

L. [1] Locuſtæ cruſta fragili muniuntur , in eo genere quod caret ſanguine. [2] Latent menſibus quinis. [3] Similiter cancri , qui eodem tempore occultantur , [4] & ambo veris principio ſenectutem anguium more exuunt renovatione tergorum. Cetera in undis natant : locuſtæ reptantium modo [5] fluitant : [6] ſi nullus ingruat metus , recto meatu : cornibus , quæ ſunt propria rotunditate [7] præpilata , ad latera porrectis : iiſdem erectis in pavore oblique in latera procedunt. [8] Cornibus inter ſe dimicant. Unum hoc animalium , niſi vivum ferventi aqua incoquatur , [9] fluida carne non habet callum. * [10] Vivunt petroſis *Caput XXXI.
locis : [11] cancri , mollibus. [12] Hieme aprica litora ſectantur : æſtate in opaca gurgitum recedunt. Omnia ejus generis hieme læduntur,

Interpretatio.

d *Simulque.*] Simulque hanc voluptatem percipi a duobus ſenſu carentibus animalibus.

Notæ.

8. *Simulque eam.*] Aut quædam voluptas , inquit , duo hæc bruta animalia ſimul pertingens , hujuſcemodi ſpectaculi cauſa eſt : aut humana forte miſeria : quandoquidem obſervatum eſt , qui hoc viderint navigantium , ſæviſſimis mox tempeſtatibus conflictari. Vide Notas & Emend. num. LXXVI.

Sect. L. 1. *Locuſtæ.*] Alterum nunc tractare incipit piſcium genus ſanguine carentium ; ex iis tribus quæ propoſuerat , ſect. 44. eorum nempe , quæ cruſtis intecta tenuibus appellavit , Græci *μαλακόστρακα* : vulgus , cruſtacea. In his Locuſta Ariſtoteli l. 8. hiſt. anim. cap. 23. pag. 944. *κάραβος*. Narbonenſibus , *Langoûte*. De ea Rondeletius , lib. 18. cap. 2.

2. *Latent.*] Ariſt. loc. cit.

3. *Similiter cancri.*] Καρκῖνοι , qui ſtrictiore vocis uſu cancri nominantur : *Cancres.*

4. *Et ambo veris.*] Ariſt. iiſdem verbis loc. cit. & lib. 5. hiſt. cap. 16. pag. 568. Theophr. item , lib. de animalibus quæ latent , apud Athen. lib. 3. pag. 105.

5. *Fluitant.*] Per ſumma æquorum natant.

6. *Si nullus , &c.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. cap. 4. pag. 870. Βαδίζει δ' κατὰ φύσιν μὲν εἰς τὸ πρόσθεν , ὅταν ἄφοβος ᾖ , καταβάλλων τὰ κέρατα πλάγια , &c. Et Ælian. lib. 9. hiſt. anim. cap. 25.

7. *Præpilata.*] Pilorum inſtar , ſive haſtilium , in mucronem acuta.

8. *Cornibus.*] Ita Ariſt. & Ælianus , locis citatis.

9. *Fluida carne.*] Laxa , molli , ut recte Dalecampius , atque uda carne : quæ non habet ſolidam , duramque pulpam.

10. *Vivunt.*] Locuſtæ nimirum. Ariſt. lib. 5. hiſt. cap. 16. pag. 585. Γίνονται δ' οἱ μὲν κάραβοι ἐν τοῖς τραχώδεσι καὶ πετρώδεσιν.

11. *Cancri , mollibus.*] Ariſt. οἱ ἀστακοὶ , ἐν τοῖς λείοις. Non igitur de univerſo genere ea vox *cancri* accipienda videtur : ſed privatim , de aſtacis.

12. *Hieme &c.*] Ariſt. pag. 586.

autumno & vere pinguescunt, [13] & plenilunio magis, [14] quia nocte sidus tepido fulgore mitificat.

LI. [1] Cancrorum genera, [2] carabi, [3] astaci, [4] maïæ, [5] paguri, heracleotici, [6] leones, [7] & alia ignobiliora. [8] Carabi cauda a ceteris cancris distant. [9] In Phœnice ἱππεῖς vocantur, tantæ velocitatis, ut consequi non sit. [10] Cancris vita longa, [11] pedes octoni, [12] omnes in obliquum flexi. [13] Feminæ primus pes duplex, mari simplex. [14] Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primori-

NOTÆ.

13. *Et plenilunio.*] Ut de testaceis, ostreis nimirum, conchyliisque, lunari potestate ea augeri minuique dixit, lib. 2. sect. 41. ita nunc crustaceis quoque evenire admonet. Alias hujus incrementi causas affert Joan. Picus Mirand. lib. 3. contra Astrolog. cap. 6. & 14.

14. *Quia nocte.*] Vide Notas & Emend. num. LXXVII.

Sect. LI. 1. *Cancrorum genera.*] Nunc cancrorum nomen latiore paulo significatu accipit: ut locustas etiam, sive καράβους, astacos, squillasque complectitur. De cancris tamen marinis duntaxat hic sermo est.

2. *Carabi.*] Locustæ sunt, de quibus sup. sect.

3. *Astaci.*] Nostris, *Ecrevisses de mer.* Rondelet. lib. 18. cap. 3.

4. *Maïæ.*] Μαῖας Arist. vocat, lib. 4. hist. anim. cap. 3. pag. 417. cancrorum genus maximum, καρκίνων μέγιστον γένος. Et arridet sane magnitudini nomen. *Graceolas* Veneti vocant: Ligures *Araneas*, inquit Scaliger ad eum Philosophi locum: Galli ob similitudinem aranei, *Araignées de mer.*

5. *Paguri.*] Proxima magnitudine post maïas, sunt πάγουροι, & Ἡρακλεωτικοὶ, inquit Arist. loc. cit. qui paulum oppido inter se differunt. Hos Veneti, quorum in mari cancrorum ingens copia, *Cancros poros* vocant, corrupta voce pro paguris.

6. *Leones.*] Maximus scilicet astacus marinus, Leo appellatur, ut probat Gyllius, libro de Massil. Pisc. cap. 73. & 74. Vide Notas & Emendationes num. LXXVIII.

7. *Et alia ignobiliora.*] Qualis qui ursus cognominatus est, aliique, de quibus Rondelet. lib. 18. cap. 17.

8. *Carabi.*] Locustæ. Arist. lib. 4. hist. cap. 3. pag. 421. Ἔχει δ' ὁ κάραβος καὶ κέρκον. *Caudam etiam locusta habet.* Pauloque post: ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνόρροπύγιον, *solus ex his cancer sine cauda est.*

9. *In Phœnice ἱππεῖς.*] Cancros Equites Gaza vertit, cum locum Aristotelis redderet, unde hæc ad verbum accepta, lib. 4. hist. pag. 418. Meminit horum Nierembergius, lib. de mirac. terræ promissæ, cap. 92. pag. 487. negatque pusillam castaneam mole excedere.

10. *Cancris.*] De locustis id privatim Aristoteles, lib. 5. hist. cap. 16. pag. 587. Sed, uti monuimus, ampliore significatu cancrorum nomen Plinius accipit.

11. *Pedes octoni.*] Quod de octonis pedibus, binisque præterea brachiis denticulatis forficibus traditur, cancris pariter locustisque congruit, τοῖς καρκίνοις, καὶ τοῖς καράβοις. Arist. lib. 4. hist. pag. 419. Scholiastes Nicandri, in Theriac. pag. 28. Ὀκτὼ γὰρ πόδας ἔχουσιν οἱ καρκίνοι.

12. *Omnes in obliquum.*] Nec cancrorum modo, sed crustaceorum omnium universe, commune id vitium est.

13. *Feminæ.*] Hæc nota, Arist. teste, pag. 442. τῶν καράβων, locustarum sexum distinguit, non item cancrorum. Nulla enim re differre cancros mares a feminis, præterquam operculo, tum loco proxime citato, pag. 435. tum libro 5. c. 7. p. 535. ipse testatur. Quin etiam adversatur, præter Aristotelem, res ipsa, cum nihil discrepet inter cancros mares ac feminas primi pedis, ut observatum est a plerisque, forma.

14. *Præterea.*] Arist. lib. 4. hist. pag. 420.

bus his movetur : inferiore immobili. Dextrum brachium [15] omnibus majus. [16] Universi aliquando congregantur : os Ponti evincere non valent : quamobrem regressi circumeunt, apparetque tritum iter.

[17] Pinnotheres autem vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus injuriæ. Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere : & cum accreverit, migrare in capaciores.

[18] Cancri in pavore etiam retrorsum pari velocitate redeunt. Dimicant inter se, ut arietes, adversis cornibus incursantes. [19] Contra serpentium ictus medentur. [20] Sole Cancri signum transeunte, & ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco.

[21] Ex eodem genere sunt [22] echini, quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his, in orbem volvi : itaque detritis sæpe aculeis inveniuntur. Ex his [23] echinometræ appellantur, quorum longissi-

NOTÆ.

15. *Omnibus majus.*] Locustis & cancris, καράβοις καὶ καρκίνοις. Aristot. loc. cit. pag. 432. & lib. 4. de partib. anim. cap. 8. pag. 1030.

16 *Universi.*] Cursores, δρομίας, quoniam longius errant, atque vagantur, cancros hujusmodi vocat Ælianus, lib. 7. hist. anim. cap. 24. in sinu quodam Thracii Bosphori narrans singulatim congregari eos, advenientes ceteros interim opperiri : quandoquidem vehementes fluctus e Ponto prorumpant, qui illisi angustiis contrario occursu subeuntes cancros subverterent : demumque simul conserto agmine aquis relictis, terreno itinere angustias eas superare.

17. *Pinnotheres.*] Πιννοτήρης. Aristoteli lib. 4. hist. anim. cap. 4. pag. 448. & lib. 5. cap. 14. pag. 576. Καρκίνιον dicitur. Oppiano, lib. 1. Halieut. v. 320. Æliano lib. 7. hist. anim. cap. 31 καρκινάς. Nostri *Bernard l'hermite* cognominant. Iconem Rondeletius exhibet, lib. 18. cap. 12.

18. *Cancri in pavore.*] Hæc iisdem verbis Arist. lib 8. hist. cap. 4. pag. 870. de polypodum fuga in metu, eorundemque inter se certamine : quibus mores cancrorum hac parte similes esse pronunciat.

19. *Contra serpentium.*] De ea medicina uberius, lib. 32. sect. 19.

20. *Sole Cancri.*] In locis, opinor, calidioribus, ferventiore tum Sole. Florentinus in Geopon. auctor est, ocimum mansum, & in Sole positum, scorpiones generare. Adstipulatur & Plinius ipse, lib. 20. sect. 48. ubi vide quæ dicturi sumus. At quanto citius ex animali corrupto, animalculum id sumat ortus sui initia ? Cautio tamen adhibita a Plinio est, ut id ad communem vulgi opinionem referret, nec se publicæ famæ vadem præstaret. Huic sententiæ subscribit Ovidius, lib. 15. Metam. & ante eum Nicander in Theriac. v. 926.

21. *Ex eodem genere.*] Eorum nempe, quæ crusta tenui obducta dicuntur : egit enim hactenus de crustatis : etsi echini inter testacea, hoc est, duris munita testis ab Aristotele reponuntur, lib. 4. hist. anim. Verum, ut Rondeletius animadvertit, lib 18. cap 29. pag. 577. ad utrumlibet genus referri perinde potest. Et sane si horum integumentum propius inspicias, non durum illud, neque siliceum, sed fragile potius, crustæ tenuioris modo, esse fateare.

22. *Echini quibus.*] Hæc ex Arist. lib. 4. hist. cap. 4. pag. 458. Echini hi nostris *Herissons de mer*. Iconem apud Rondelet. vide, loc. cit.

23. *Echinometræ.*] Diffidet vero nunc ab Aristotele Plinius. Is enim pag. 455. spinas longissimas, non echinometris,

mæ ſpinæ, [a] calyces minimi. Nec omnibus idem vitreus color. [24] Circa Toronem candidi naſcuntur, ſpina parva. [25] Ova omnium amara, quina numero. [26] Ora in medio corpore in terram verſa. [27] Tradunt ſævitiam maris præſagire eos, correptiſque [28] opperiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes. [29] Nolunt volutatione ſpinas atterere: quod ubi videre nautici, ſtatim pluribus ancoris navigia infrenant.

CAPUT XXXII. [30] In eodem genere cochleæ, aquatiles, terreſtreſque, exerentes ſe domicilio, binaque ceu cornua protendentes contrahenteſque oculis carent: itaque corniculis prætentant iter.

CAPUT XXXIII. [31] Pectines in mari [32] ex eodem genere habentur, reconditi [33] & ipſi

INTERPRETATIO.

[a] *Calyces.*] Corpora minima.

NOTÆ.

ſed alteri echinorum generi attribuit, quod parvum appellat, hoc eſt, cui minimus calyx: *γένος μικρὸν, ἀκάνθας ἔχον μεγάλας καὶ σκληράς.* Maximos autem calyces, ſeu ampliora corpora, echinometræ, quaſi echinorum matres, tum ex ipſo nomine, tum ex Ariſtotele, videntur ſibi vendicare, pag. 454. *αἱ ἐχινομῆτραι καλύμματα, μεγέθει πάντων μέγισται.*

24. *Circa Toronem.*] Τορώνην Macedoniæ. Ariſt. pag. 455.

25. *Ova omnium.*] Ariſt. pag. 456. & 457. Ovorum porro nomine, non ea nunc ſignificari videntur, unde fetus excluditur: ſed annexæ corpori teſtæve intus, velut carunculæ quædam ovorum ſpecie: ideoque non ſimpliciter ova Ariſtoteles, ſed *τὰ ᾠὰ καλούμενα, quæ ova appellant*, non uno in loco nominavit. Flava ea ſunt, orique grata, etiamſi ſalſa ea & ſubamara ſunt.

26. *Ora in medio.*] Ariſt. pag. 456.

27. *Tradunt.*] Plutarch. lib. de ſolert. anim. pag. 979. Oppian. lib. 2. Halieut. verſ. 225. Ælian. lib. 7. hiſt. anim. cap. 33. Caſſiodorus in primis eleganter, lib. 3. Var. ep. 48. *Echini, qui ſunt mella carnalia, coſtatilis teneritudo, croceæ deliciæ divitis maris, dum futuras tempeſtates agnoverint, loca mutare cupientes, (quia illis pro levitate corporis nandi nulla fiducia eſt:) lapillos quibus pares poſſint eſſe, complexi, quadam ancorarum ponderatione librati, ſcopulos petunt, quos fluctibus vexandos eſſe non credant.*

28. *Opperiri.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXIX.

29. *Nolunt volutatione.*] Vehementiore ſcilicet, agitante eorum corpora, ac volvente fluctu, atque ad ſaxa violentius allidente. Alias enim, ut ſuperius dictum, ingredi eſt his in orbem volvi: ideoque detritis ſæpe aculeis inveniuntur.

30. *In eodem genere.*] Tenui cruſta ſeu operculo obductorum. Hæc ſunt ex Ariſtot. lib. 4. hiſt. anim. cap. 4. pag. 442.

31. *Pectines.*] Κτένες Græcis dicuntur: noſtris vulgo, *Coquilles de Saint Jacques.* Duplici teſta ſtriata conſtant, uti ex Athenæo liquet, lib. 3. pag. 93. & ſunt ex utraque parte auriti.

32. *Ex eodem genere.*] Eorum ſcilicet, quæ leviorem teſtam gerunt, nec tam firmam quam murices. Iterum ſect. 74. a durioris teſtæ conchis pectines ſejungit: inter teſtacea tamen ab Ariſtotele cenſentur.

33. *Et ipſi.*] Quemadmodum cancri ac locuſtæ, de quibus ſect. 50. Accepta hæc ſunt ex Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 17. pag. 928.

in magnis frigoribus, ac magnis æstibus: [34] unguesque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium.

LII. [1] Firmioris jam testæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, [2] lunatis, in orbem circumactis, 5 dimidio orbe cæsis, [3] in dorsum elatis, lævibus, [4] rugatis, [5] denticulatis, [6] striatis: [7] vertice muricatim intorto, [8] margine in mucronem emisso, [9] foris effuso, [10] intus replicato. [11] Jam distinctione virgulata, [12] crinita, crispa: [13] cuniculatim, [14] pectinatim divisa:

Notæ.

34. *Vnguesque.*] De his onychibus, ab unguis similitudine, ut Varroni aliisque placuit, cognominatis, iterum Plinius, tum sect. 87. hujus libri, tum lib. 32. sect. 53. quibus in locis dactylos quoque vocari tradit. Athenæus lib. 3. pag. 90. Solenas, aulos, donacas, onychasque, diversas esse voces ejusdem conchylii cum Plinio credit.

Sect. LII. 1. *Firmioris jam.*] Nunc illud describit genus sanguine carentium, quod fuit ex iis tertium, quæ attigerat sect. 44. eorum nempe, quæ sunt testis conclusa duris. Muricum nomine purpuræ in primis censentur, & buccina.

2. *Lunatis.*] In Lunæ cornuum similitudinem curvatis.

3. *In dorsum.*] Utraque testa, superiore & inferiore, plurimum cava, ut concha tota ad rotundam proxime formam accedat.

4. *Rugatis.*] Quæ quibusdam veluti verrucis aut rugis sunt asperæ.

5. *Denticulatis.*] In ambitu serratis: testæ margine in dentium formam secto, seu ita laciniato, ut varios mucrones referat. Nostris, *Dentelé.*

6. *Striatis.*] Galli *Canelé*, striatum vocant. Stria, est virgata in convexa conchæ parte eminentia illa, quæ est inter canaliculos sulcosque, qualis in eo columnarum genere, quod inde striatum dicitur. Striæ porro aliæ tenues, similesque lineolis: aliæ magis exstantes. Aliæ glabræ, seu leves: asperiores aliæ. Aliæ coloris unius: aliæ multiplicis. Aliæ denique simplices: aliæ mixtæ, sibique reticulatim implexæ.

7. *Vertice muricatim.*] Turbinatim convoluto conchæ vertice, nec sine aculeis. Iconem vide in Murice Marmoreo Rondeletii, lib. 2. de testaceis, cap. 7. pag. 76.

8. *Margine.*] Ejusdem marmorei muricis, quem Rondeletius exhibet loco cit. ceterorumque complurium, margo in acumen, seu mucronem desinit.

9. *Foris effuso.*] Cum diducta & hiante concha, explicat se se foris uterque margo, neque introrsus revolvitur.

10. *Intus replicato.*] Utroque latere conchæ se se introrsus colligente, ut in Muciani murice dictum est, sect. 41.

11. *Jam distinctione.*] Etiam in variis, inquit, concharum generibus, discrimina quædam testarum observanda sunt. Nam quædam sunt virgatæ, sive scutulatæ, qua de voce egimus lib. 8. sect. 73. Virga enim in vestibus, similibusque, sunt viæ transversim decussatimque ductæ: Quare virgata vestis & scutulata eadem.

12. *Crinita* &c.] Aliis segmenta sive lineolæ, modo crinium instar, porrectæ: modo cincinnorum more, crispæ.

13. *Cuniculatim.*] Subintellige, divisa: Aliæ sunt, inquit, e striatis, partim intorto meatu, subterranei cuniculi instar: partim recto, ut in pectinibus, in quibus liræ paulatim devolvunt se in mucronem.

14. *Pectinatim divisa.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXX.

[15] imbricatim undata, [16] cancellatim reticulata: in obliquum, in rectum expansa: densata, porrecta, sinuata: [17] brevi nodo ligatis, toto latere connexis, [18] ad plausum apertis, ad buccinum recurvis. [19] Navigant ex his [20] Veneriæ, præbentesque concavam sui partem, & auræ opponentes, per summa æquorum velificant. [21] Saliunt pectines, & extra volitant, [22] seque & ipsi carinant.

CAPUT XXXIV. LIII. Sed quid hæc tam parva commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliunde major, quam e concharum genere proveniat? Jam quidem ex tota rerum natura damnosissimum ventri mare est, tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt: * sed quota hæc portio est reputantibus

* CAPUT XXXV. [1] purpuras, conchylia, margaritas? Parum scilicet fuerat in gulas

NOTÆ.

15. *Imbricatim*] Cum testa ad undarum se se attollentium similitudinem distincta est: quæ distinctiones, ceu quædam piscium squamæ, cum aliæ aliis insideant imbricum modo, imbricata inde concha nominatur. Iconem imbricatæ conchæ Rondeletius exhibet, lib. 1. de testac. cap. 18. pag. 20.

16. *Cancellatim.*] Secta lineolis testa, in transversum compactis, ad retis similitudinem, vel cancellorum: cancellis ipsis modo oblique ductis, a conchæ capite ad marginis latus: modo rectis, a summo vertice ad marginem imum: iisdem modo densioribus, sive pressioribus, & quadratis: modo porrectioribus, & oblongis: modo in arcum toto conchæ corpore sinuatis.

17. *Brevi nodo.*] Aliarum, inquit, testæ brevi admodum nodo colligantur: aliæ latere toto, ac latiore margine cohærent. Prioris generis sunt conchæ vulgares: Posterioris pectines, solenesque multi: cujusmodi is est cujus iconem exhibet Fabius Columna, lib. de purpura, cap. XI. pag. 30.

18. *Ad plausum.*] Sic apertis hiantibusque labris, ut ad plausum edendum natæ factæque, si inter se illidantur, videri possint: aliæ recurvæ, ut ad buccini sonum ore ciendum aptæ videantur Infra idem Plinius, sect. 60. buccinum ait esse minorem concham, ad similitudinem ejus conchæ, quâ buccini sonus editur.

19. *Navigant ex his.*] Ex iis nimirum, quæ sunt ad buccinum recurvæ.

20. *Veneria.*] Hunc esse Muciani muricem, de quo Plinius sect. 41. censet Rondeletius, lib. 2. de testac. cap 34. p. 101. Alii ὠτάρια potius, sive οὖς Ἀφροδίτης, *Aurem Veneris*, de qua Hesychius, pag. 714. οἱ ἁλιεῖς ὄστρεόν τι οὕτω καλοῦσι. Nos genus esse buccinorum aliquod, ut suspicemur, in Plinii verbis a nobis proxime antea explicatis, satis esse argumenti credimus. Vide Notas & Emend. num. LXXXI.

21. *Saliunt*] Arist. lib. 4. hist. cap. 4. pag. 439.

22. *Seque & ipsi.*] Id est, ex suis testis carinam sibi parant, sicuti ea Muciani concha, de qua sect. 49. & Veneriæ, de quibus proxime: Pectines enim pariter concavam sui partem auræ opponentes, per summa æquorum velificant.

Sect. LIII. 1. *Purpuras, conchylia.*] Colorum hæc esse scito, non dissimilium concharum nomina: nam ex iisdem conchis, nullo discrimine purpureos colores, conchyliatosque fieri, dicetur sect. 60. Porro purpuram rubere certum est: conchyliis glaucum colorem Plinius attribuit eadem sect. Et libro 21. sect. 22. in conchylio tres colorum species enumerat: Primum cum malva, quæ quidem purpurea non est, sed ὑπoπόρφυρος, ad purpureum inclinans Tertium cum viola, sed serotina: in quo ab ïanthino

condi

condi maria, nisi manibus, auribus, capite, totoque corpore a feminis juxta virisque gestarentur. Quid mari cum vestibus? Quid undis fluctibusque cum vellere? [2] Non recte recipit hæc nos rerum natura, nisi nudos. [3] Esto, sit tanta ventri cum eo societas, quid tergori? Parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur: Adeo per totum corpus, anima hominis [4] quæsita maxime placent.

LIV. Principium ergo [1] culmenque omnium rerum pretii, margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus, inter illas belluas tales tantasque, [2] quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarum tractu, e tantis Solis ardoribus: atque Indis quoque in insulas petuntur, & admodum paucas. [3] Fertilissima est Taprobane & Stoïdis, [4] ut diximus in circuitu mundi: item Perimula promontorium Indiæ. Præcipue autem laudantur [5] circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri.

[6] Origo atque genitura [7] conchæ, est haud multum ostrearum conchis differens. [a] [8] Has ubi genitalis anni stimulaverit hora, panden-

INTERPRETATIO.

a *Has ubi.*] Has ubi excitaverit anni tempestas ea, qua cuncta gignuntur.

NOTÆ.

differt, qui tempestivæ violæ similis est. Atque hic substitit conchylium. Nam in purpura laus fuit summa, ut nigricans esset aspectu: rubeus color nigrante deterior fuit. Aliter alii purpurarum genera describunt. Purpuram illi statuunt aliam esse rubram, aliam violaceam, sive cæruleam, quæ & conchylium appelletur. Alia deinde esse generis utriusque discrimina, dilutiore scilicet, aut saturo magis colore. Quin & saturi coloris non simplicem modum esse: alium excelsum, floridum, ac vegetum: profundum alterum, obscurum, ac nigricantem. Sed hæc omnis purpura in usu demum esse desiit: neque quisquam est hominum, qui parandæ, ut olim, modum sciat.

2. *Non recte.*] A vestibus, inquit, velleribusque tingendis, quantopere abhorreant maria ipsa & undæ, vel ex eo intelligi potest, quod nos haud aliter quam ab omni veste nudos, recte ac commode in natatu recipit, admittitque pars hæc naturæ, hoc est, aquarum elementum ipsum.

3. *Esto, sit tanta.*] Ita MSS. omnes. Mavult tamen Pintianus *tanti*, eodem fere intellectu: ut sit sententia: constet sane tot laboribus, periculisque, hæc, quam venter init cum mari, societas: tantine dorsi quoque vestitus emendus?

4. *Quæsita.*] Acquisita vitæ salutisque dispendio.

Sect. LIV. 1. *Culmenque.*] In quibusdam MSS. *columen*, quod idem cum culmine. Principium autem pro principatu dici, dignum animadversione est.

2. *Quas diximus.*] Sect. 2.

3. *Fertilissima.*] Solinus, c. 53. p. 84.

4. *Vt diximus.*] Lib. 6. sect. 24. & 28.

5. *Circa Arabiam.*] Ælianus, lib. 10. hist. anim. cap. 13.

6. *Origo atque.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXII.

7. *Conchæ.*] Nostris vulgo dicitur, *Nacre de perle*, ceu perlarum, hoc est, margaritarum mater.

8. *Has ubi.*] Hæc iisdem verbis Solinus, loc. cit. Hora porro genitalis, verna ipsa tempestas est. Nam ut ille cecinit:

Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt, &c.

tes sese quadam oscitatione, impleri roscido conceptu tradunt, gravidas postea niti, partumque concharum esse margaritas, pro qualitate roris accepti: si purus influxerit, candorem conspici: si vero turbidus, & fetum sordescere: eundem pallere, cælo minante conceptum: ex eo quippe constare, [9] cælique eis majorem societatem esse, quam maris: [10] inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum. [11] Si tempestive satientur, grandescere & partus. Si fulguret, comprimi conchas, ac pro jejunii modo minui. [12] Si vero etiam tonuerit, pavidas ac repente compressas, quæ vocant [13] physemata, efficere, [14] speciem modo [b] inani inflatam sine corpore: hos esse concharum abortus. Sani quidem partus multiplici constant cute, non improprie callum ut existimari corporis possit: itaque & purgantur a peritis. Miror ipso tantum [15] eas cælo gaudere, Sole rubescere, candoremque perdere, ut corpus humanum. [16] Quare præcipuum custodiunt pelagiæ, altius mersæ, quam ut penetrent radii. [17] Flavescunt tamen & illæ senecta, [18] rugisque torpescunt: nec nisi in juventa constat ille, qui quæritur, vigor. Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhærescunt: nec his avelli queunt, nisi lima.

INTERPRETATIO.

[b] *Inani.*] Aëre *instar bullæ* plenam, non solido *compactam* corpore.

NOTÆ.

9. *Cælique eis.*] Solini paraphrasis: *Magis de cælo, quam de mari partus habent.* Vide Notas & Emendationes num. LXXXIII.

10. *Inde nubilum.*] Nubilum ex nubilo cælo, ex sereno candidum trahi colorem. Marbodæus, lib. de lapid. pret. cap. 61. fol. 53.

De matutino fit clarior unio rore.
Ros vespertinus fetus solet edere fuscos.

Hæc omnia Solinus ut intelligeret, corrupit.

11. *Si tempestive.*] Solinus paraphrastes: *Quanto magis* de rore *hauserint, tanto magis proficit lapidum magnitudo.*

12. *Si vero & tonuerit.*] Hæc Solinus, ut cetera, ex Plinio. Vide Notas & Emend. num. LXXXIV.

13. *Physemata.*] Flatus, sive bullas, φυσήματα.

14. *Speciem modo.*] Similitudinem tantum margaritæ aliquam, solo aëre plenam ac bullantem.

15. *Eas cælo gaudere.*] Scilicet, margaritas. Sic M S S. omnes: non *eos*, ut editi. Unde & mox *pelagiæ*, & *altius mersæ*, & *flavescunt illæ.*

16. *Quare præcipuum.*] Candorem subintellige. Solini paraphrasis, cap. 53. pag. 85. *Conchis ipsis inest sensus: partus suos maculari timent: cumque flagrantioribus radiis excanduit dies, ne fucentur lapides Solis calore, subsidunt in profundum, & se gurgitibus ab æstu vindicant.* Sic Athenæus lib. 3. pag. 94. Ἡ μὲν οὖν ἐμβύθιος πίννα &c. *Pinnarum*, inquit, *quæ in alto degunt, clarissimi sunt uniones, puriores, grandiores:* (Hæc sunt quas Plinius pelagias vocat:) *contra illarum, quæ per summa æquora fluitant, & sursum evehuntur, minores, colorisque nubili, quia Solis radiis percutiantur.*

17. *Flavescunt.*] Solinus, loc. cit.

18. *Rugisque torpescunt.*] An potius, *turpescunt?*

[c] [19] Quibus una tantum eſt facies, & ab ea rotunditas, averſis planities, ob id tympania nominantur. [d] Cohærentes vidimus in conchis, hac dote unguenta circumferentibus. [20] Cetero in aqua mollis unio, exemptus protinus dureſcit.

LV. [1] Concha ipſa cum manum videt, comprimit ſeſe, operitque opes ſuas, gnara propter illas ſe peti: manumque ſi præveniat, acie ſua abſcindit, nulla juſtiore pœna: & aliis munita ſuppliciis: [2] quippe inter ſcopulos major pars invenitur: [3] ſed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures feminarum arcentur. [4] Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine [5] & vetuſtate præcipuas, eſſe veluti duces, miræ ad cavendum ſolertiæ: has urinantium cura peti: illis captis, facile ceteras palantes retibus includi. Multo deinde [6] obrutis ſale in vaſis fictilibus, eroſa carne omni, [7] nucleos quoſdam corporum, hoc eſt, uniones decidere in ima.

INTERPRETATIO.

c *Quibus.*] Quibus una tantum eſt facies, eaque rotunda, & ab altera parte ſunt planæ, &c.

d *Cohærentes.*] Videmus *tympanias hujuſcemodi margaritas* cohærentes in conchis, *quæ conchæ* ob eam laudem circumferendis unguentis *deſtinantur.*

NOTÆ.

19. *Quibus una.*] Sunt eæ veluti dimidio orbe ſectæ: atque idcirco τυμπάνια ex ſimilitudine appellantur. Tympanorum enim formam referunt, quæ a noſtris dicuntur *des Tymbales.*

20. *Cetero in aqua.*] Solinus, cap. 53. pag. 85.

Sect. LV. 1. *Concha ipſa &c.*] Hæc omnia totidem ferme verbis Iſidorus Characenus refert apud Athen. lib. 3. pag. 94. Ælianus item, lib. 10. hiſt. anim. cap. 20. Id vero fabulis accenſet Rondeletius, lib 1. de teſtac. cap. ult. quod careant viſu conchæ. Sed nimirum videndi vocabulo uſus eſt Plinius paulo licentius, pro verbo ſentiendi.

2. *Quippe inter.*] Solinus, loc. cit.

3. *Sed in alto.*] Procopius quoque, lib. 1. de bello Perſ. cap. 4. pag. 13. refert canes marinos aſſiduos eſſe concharum aſſectatores: cum fame urgentur, circumſpicere, num quid edule ſe prope offerat, quidquid eſt obvium deglutire, mox ad concham reverti, contemplandi ſola voluptate: Piſcatorem quendam, tempus aucupatum, quo unionem amaſii ſui præſidio diſtitutum videret ad eum captandum recta contendiſſe, dum conſumenda interim præda canis diſtineretur: hunc vero furto mox agnito, ad piſcatorem celeri commeaſſe curſu: qui ſe jam teneri ſentiens, in litus quanta vi maxima potuit, prædam ejaculatus eſt: ipſe a cane captus interiit. Κῦνα θαλάσσιον, peculiarem, ut credo, marium illorum piſcem, appellat.

4. *Quidam tradunt.*] Megaſthenes apud Arrianum, in Indicis, pag. 525. Ælianus, lib. 15. hiſt. anim. cap. 8. Solinus, cap. 53. pag. 85.

5. *Et vetuſtate.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXXV.

6. *Obrutis ſale.*] Ælianus, loc. cit. Vide Notas & Emend. num. LXXXVI.

7. *Nucleos quoſdam.*] Græci λίθους & ὀστᾶ vocant. Chares Mitylenæus lib. 7. hiſtor. Alex. apud Athen. lib. 3. p. 93. ὀστᾶ λευκά. Tertullianus, lib. 1. de cultu femin. cap. 5. pag. 152. *concharum vitia, & verrucas.*

LVI. Usu atteri non dubium est, coloremque indiligentia mutare. [1] Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere, [2] haud promptis rebus, in tantum ut [3] nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam id apud Græcos non est, ne apud Barbaros quidem inventores ejus aliud, [4] quam margaritæ. Et in candore ipso magna differentia: [5] Clarior in Rubro mari repertis: Indicos [6] specularium lapidum squama assimulat, alias magnitudine præcellentes. Summa laus coloris est [7] exaluminatos vocari. Et procerioribus sua gratia est, [8] elenchos appellant [a] [9] fastigata longitudine, [10] alabastrorum figura in ple-

Interpretatio.

[a] *Fastigata.*] In cacumen desinente.

Notæ.

Sect. LVI. 1. *Dos omnis in candore.*] Hinc ab albedine & candore margaritæ ipsæ apud vetustos scriptores *Albæ* appellatæ. Suidas: ἄλβα, οἱ μάργαροι. Lampridius in Elagabalo: *Albas in vicem piperis piscibus & tuberibus conspersit.* Cassiodorus, lib. 9. Ep. 6. *Assurgit Indici maris de albarum candore fama locupletior.*

2. *Haud promptis.*] Cum tot dotes in unione uno haud ita sint inventu faciles.

3. *Nulli duo.*] Non est, inquit, reperire duos ita inter se pares ac similes, nullum ut in iis discrimen agnoscas. Vide Notas & Emend. num. LXXXVII.

4. *Quam margaritæ.*] Chares Mitylenæus, loc. cit. Περσαγορεύουσι μαργαρίτην, appellant, inquit, margariten, ii apud quos hæc concha nascitur. Barbarum ergo vocabulum est, non Græcum.

5. *Clarior.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVIII.

6. *Specularium.*] De iis dicemus lib. 36. sect. 45.

7. *Exaluminatos.*] Qui summa candoris claritate alumen æmulantur. Alumen optimum censetur, cum candidissimum est, auctore Diosc. lib. 5. cap. 5. cap. 123. Sic Plinius lib. 36. sect. 31. amiantum quoque laudat alumini simile.

8. *Elenchos.*] Hac voce usus pariter Juvenalis Satyra 6. v. 457.

Cum virides gemmas collo circumdedit, & cum
Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Gallis, Elenchus, *Perle en pointe.*

9. *Fastigata.*] Hoc verborum ambitu figuram ἀπιοειδῆ, vel στροβιλοειδῆ, hoc est, piri formam, vel turbinis, conique describit. Fastigare porro vox est non Plinio modo, sed & Melæ Pomponio, Solino, Capellæ, Sidonio, aliisque familiaris.

10. *Alabastrorum.*] Ἀλάβαστρα Græcis proprie vascula sunt, qua forma nunc describuntur, ex lævi lubricoque lapide, quem onychem proprio vocari nomine, (unguis enim lævorem refert,) Plinius idem lib. 36. sect. 12. testatur, servandis unguentis potissimum destinata. Quæ quoniam ægre capi, retinerique manibus possent, sua lubricitate perfacile elabentia, gens illa sic appellavit: privandi enim vim apud eos α particula habet: verbo autem λαβέσθαι, accipi sumive significatur: Recteque ideo apud Matthæum, Magdalena obtulit alabastrum unguenti: vasculum scilicet ex lævi illo lubricoque lapide. Hinc alabastrites quoque lapis idem dictus est, quod ex eo præcipue hujuscemodi vascula fierent.

niorem orbem desinentes. Hos digitis suspendere, [11] & binos ac ternos auribus, feminarum gloria est. [a] Subeunt luxuriæ ejus nomina, & tædia, exquisita [12] perdito nepotatu : siquidem [13] cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum. Affectantque jam & pauperes, [14] lictorem feminæ in publico unionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum [15] obstragulis, sed [16] totis socculis addunt. Neque enim gestare jam margaritas, nisi calcent, ac per uniones etiam ambulent, satis est.

In nostro mari reperiri solebant, crebrius [17] circa Bosphorum Thracium, rufi ac parvi in conchis, quas [18] myas appellant. At in Acarnania quæ vocatur [19] pinna gignit. Quo apparet non uno conchæ genere nasci. Namque & Juba tradit, Arabicis concham esse similem

INTERPRETATIO.

[a] *Subeunt.*] Succedunt & alia ejus luxuriæ nomina, quæ nos tædet audire, perditissimis excogitata moribus.

NOTÆ.

11. *Et binos.*] Seneca, lib. 7. de Benef. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos : jam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt. Junguntur inter se : & insuper alii binis superponuntur. Non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

12. *Perdito nepotatu.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXIX.

13. *Cum id fecere.*] Cum binos, ternosque auribus appendêre.

14. *Lictorem feminæ.*] Appetunt, inquit, tenuioris quoque fortunæ mulieres unionem : vulgo jactitantes, feminis in publico id illum præstare, quod Magistratibus, quod Consuli ac Prætori lictores. Ut enim ex lictore digniores viros adesse obvius quisque intelligit, e viaque decedit : ita ex unione dignosci nobiles feminas : tum salutari, decedi, assurgi : cum unio nimirum fulgore & splendore suo turbam quasi summoveret.

15. *Obstragulis.*] Obstragula sunt corrigiæ, sive habenæ, quæ decussatæ supra pedem, atque inter digitos ductæ, soleam continebant, obstabantque, ne decideret. Ea enim forma caligæ fuit, ut diximus sect. 33. Harum corrigiarum loco nunc aliud perpetuum ex corio successit obstragulum, sutoribus Gallis, *Empégne.* Vide Notas & Emendationes num. XC.

16. *Totis socculis.*] *Socci,* inquit Papias, *non ligantur : sed intromittuntur.* A Plinio caligis socculi opponuntur. Non solæ, inquit, corrigiæ caligarum unionibus interstinctæ sunt : sed totum jam calceorum integumentum iis oneratur, ac tegitur.

17. *Circa Bosphorum.*] Hoc pariter Ælianus ex Juba, lib. 15. hist. anim. cap. 8.

18. *Myas.*] Μύες Athenæo dicuntur, lib. 3. pag. 86. Dioscoridi lib. 2. cap. 7. μύακες.

19. *Pinna.*] Græcorum appellationem Latinitas servavit : ab iis enim πίννη & πίνα dicitur. Duabus grandibus patula est conchis. Iconem Rondeletius exhibet, lib. 1. de testac. cap. 48. Gallis communi vocabulo, *Nacre.*

[20] pectini insecto, hirsutam echinorum modo, ipsum unionem in carne, [21] grandini similem. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, [22] enormes, [23] & feri, colorisque marmorei. Meliores circa Actium, sed & hi parvi: & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eos putant, coloremque exspirare.

LVII. Eorum corpus solidum esse manifestum est, quod nullo lapsu franguntur. Non autem semper in media carne reperiuntur, sed aliis atque aliis locis. Vidimusque jam in extremis etiam marginibus velut concha exeuntes: & in quibusdam quaternos quinosque. [1] Pondus ad hoc ævi semunciæ pauci singulis scrupulis excessere. [2] In Britannia parvos atque decolores nasci certum est: quoniam [3] Divus Julius thoracem, quem Veneri Genetrici in templo ejus dicavit, ex Britannicis margaritis factum [4] voluerit intelligi.

NOTÆ.

20. *Pectini insecto.*] Hoc est, secto & inciso margine extremo, ut in pectinibus. Androsthenes dum scribit apud Athen. lib. 3. pag. 93. Οὐ διέγλυπται δέ· ἀλλὰ λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει καὶ δασύ. *Concha, non striata, sed lævis & spissa*: tum ille non Arabicas conchas describit, sed Indicas, ut prius ipse præfatur. Quod insectum pectinum modo Plinius vocat lib. 16. sect. 38. id Theophr. ἐυχιστον appellat.

21. *Grandini similem.*] Qui magnitudine grandinem haud excedat: vel potius, grandini porcorum similem. Sic enim Androsthenes loc. cit. Ἡ δὲ λίθος γίνεται ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ ὀστρέου, ὥσπερ ἐν τοῖς ὑείοις ἡ χάλαζα. Nempe ut in carne suum grando, id est, grana compacta, & satis dura per carnem sparsa, (lepram Galli vocant:) ita in conchis quibusdam uniones efficiuntur ex humore crasso & viscoso, puro tamen illo, neque infecto sordibus, qui alimenti redundantia quædam sit.

22. *Enormes.*] Non qui minime rotundi sint, & læves, ut vult Dalecampius: sed qui laudatissimorum unionum magnitudinem excedant. Sequitur enim, *Meliores circa Actium, sed & hi parvi.*

23. *Et feri.*] Ita rescripsimus ex omnium M S S. fide, cum prius legeretur, *Enormes fere.*

Sect. LVII. 1. *Pondus ad hoc.*] Solinus, cap. 53. pag. 85. In uncia sunt scrupula vel scriptula quatuor & viginti, ex Volusio Mæciano, pag. 875. Semuncia in scriptula duodecim divisa est. Igitur quæ scrupulo uno semunciæ pondus superant margaritæ, eæ non decem pondo fuerunt, ut Salmasius putat, pag. 1170. & 1172. sed tredecim scrupulorum. Hæc de pondere Plinius: de magnitudine Marbodæus, lib. de lapid. pret. cap. 61.

Quanto rorantis fuerit plus aëris haustum,
Tanto majorem sentit roratio baccam:
Ultra seminucem sed crescere nulla putatur.

Perperam legisse in Plinio *seminuce* videtur.

2. *In Britannia.*] Solinus loc. cit. Ælianus item, lib. 15. hist. anim. cap. 8. Marbodæus loc. cit. horum unionum laudem amplificat:

Gignit & insignes antiqua Britannia baccas.

3. *Divus Julius.*] Quem Tranquillus ait, cap. 4. *Britanniam petiisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferens, interdum sua manu pondus exigeret.*

4. *Voluerit intelligi.*] Subjecta, inquit Solinus, inscriptione, quæ id testaretur.

[1] Lolliam Paulinam, quæ fuit [2] Caii principis matrona, ne serio quidem, aut solenni cærimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœna, vidi smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, [3] spira, auribus, collo, monilibus, digitisque: quæ summa [4] quadringenties H-S. colligebat: ipsa confestim parata [5] mancupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed avitæ opes, provinciarum scilicet spoliis partæ. Hic est rapinarum exitus: [6] hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia a Caïo Cæsare Augusti filio venenum biberet, ut neptis ejus quadringenties H-S. operta spectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imaginetur illorum [7] fercula, & ex altera parte Lolliam, unam imperii mulierculam accubantem: [8] non illos curru detractos, quam in hoc vicisse malit?

Nec hæc summa luxuriæ exempla sunt: Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra, Ægypti regina-

Notæ.

Sect. LVIII. 1. *Lolliam.*] De qua Tacitus, lib. 12. Annal. pag. 172.

2. *Caii principis.*] Caligulæ scilicet: qui perductam a marito conjunxit sibi, brevique missam fecit, inquit Suetonius, in ejus vita, cap. 25. Dio quoque lib. 59. pag. 648.

3. *Spira.*] Hoc est, evolutorum crinium orbe. Vide Notas & Emend. num. CXI.

4. *Quadringenties.*] Hoc est, quadringenties centena millia sestertiûm. Monetæ nostræ, libræ sunt Gallicæ 4000000. æstimato, ut suo loco ostensuri sumus, sestertio assibus duobus: denario, octonis. Si tot onusta gemmis fuit, minima fuit pars ipsa sui.

5. *Mancupationem.*] Hoc est, legitimam, solennemque earum gemmarum emptionem, aut venditionem: qua de mancipatione plura dicemus opportunius, lib. 33. sect. 13. Vide Notas & Emendationes num. XCII.

6. *Hoc fuit quare.*] Solinus, cap. 53. pag. 85. hæc totidem verbis. Fuit hic Lollius C. Cæsaris Augusti F. rector. Gubernatorem in Gallia consuetudo loquendi vocat. Tacitus, lib. 3. Annal. pag. 85. Suetonius in Tiberio, cap. 12. Velleïus Paterculus lib. 2. ubi de congressu Caïi Cæsaris cum rege Parthorum: *Prior Parthus apud Caïum in nostra ripa, posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tempore M. Lollii, quem veluti moderatorem juventæ filii sui Augustus esse voluerit, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata, Cæsaris ira evulgavit, cujus mors intra paucos dies fortuita an voluntaria fuerit, ignoro.* Ingenti nempe ille precio Caïi gratiam Asiæ regibus venditabat. Hoc Lollio Consule, anno Urbis DCCXXIII. Lepido collega, annum ætatis quartum & quadragesimum egisse se Horatius admonet, in fine libri epistolarum primi.

Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

7. *Fercula.*] Pompæ triumphalis fercula: quo nomine continentur simulacra deorum, spolia hostium, coronæ, machinæ, & id genus alia, quæ gestari tum solent.

8. *Non illos.*] Satius, inquit, fuerat, Fabricium, Curiumque, triumphales currus devictis hostibus non ascendisse: quam victoriis illis tam insigni luxuriæ fores aperuisse. Vide Notas & Emendationes num. XCIII.

rum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, [9] cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix, lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, [10] quærente eo quid adstrui magnificentiæ posset, respondit, una se cœna [11] centies H-S. absumpturam. Cupiebat discere Antonius, sed fieri posse non arbitrabatur. Ergo sponsionibus factis, postero die quo judicium agebatur, magnificam alias cœnam, ne dies periret, sed quotidianam Antonio apposuit, irridenti, computationemque expostulanti. At illa [12] corollarium id esse, [13] & consumpturam eam cœnam taxationem confirmans, solamque se centies H-S. cœnaturam, inferri mensam secundam jussit. Ex præcepto ministri unum tantum vas ante eam posuere aceti, [14] cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit. Gerebat auribus cum maxime singulare illud, & vere unicum naturæ opus. Itaque exspectante Antonio quidnam esset actura, detractum alterum mersit, ac liquefactum absorbuit. Injecit alteri manum [15] L. Plancus, judex sponsionis ejus, cum quoque paranti simili modo absumere, victumque Antonium pronunciavit, [16] omine rato. [17] Comitatur fama unionis ejus parem,

Notæ.

9. *Cum exquisitis quotidie.*] Antonii & Cleopatræ sumptuosa convivia describit luculenter Sopater Rhodius, lib. 3. belli Civ. apud Athen. lib. 4. pag. 147.

10. *Quærente eo.*] Hæc totidem ferme verbis Macrobius, lib. 2. Saturn. cap. 13. pag. 370.

11. *Centies H S.*] Hoc est, centies centena millia sestertiûm: Gallicæ monetæ libræ sunt 1000000. Nos millionem unum vocamus.

12. *Corollarium.*] Corollarium apud Ciceronem non semel, & apud Tranquillum, pro munusculo sumitur, ultra legitima præmia exhibito, & quodam quasi additamento debitæ mercedis. Unde corollarium hic pro re leviore & appendicula usurpatur.

13. *Et consumpturam.*] Hoc est, taxatam prius, æstimatamque pecuniæ summam, ea cœna absumendam esse. Vide Notas & Emend. num. XCIV.

14. *Cujus asperitas.*] Hanc vim aceto quoque Vitruvius attribuit, lib. 8. cap. 3. *Margaritæ*, inquit, *nec minus saxa silicea, quæ neque ferrum, neque ignis potest per se dissolvere, cum ab igne sunt percalefacta, aceto sparsa dissiliunt, & persolvuntur.*

15. *L. Plancus.*] Munatius Plancus, Macrobio loc. cit. De eo dicemus, lib. 13. sect. 5.

16. *Omine rato.*] Sic Turnebus, & Fulvius Ursinus, legendum ante nos viderunt, ex M S S. non ut vulgo, *homine irato.* Sententia loci est, firmum certumque exitii omen id Antonio factum esse: Actiaco enim bello paulo post ab Augusto superatus est. Supra, sect. 49. *tristi navigantium omine.*

17. *Comitatur fama.*] Nec minor est, inquit, fama alterius ejus unionis, qui fuit ei par, quem Cleopatra diluit aceto: &c. Macrob. loc. cit. *Ipse autem unio, cujus fuerit magnitudinis, inde colligi poterit, quod qui superfuit, postea victa regina, & capta Ægypto, Romam delatus, desectusque est: & factæ ex una margaritæ duæ, impositæque simulacro Veneris, ut monstruosæ magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur,*

capta illa tantæ [a] quæstionis victrice regina dissectum, ut esset in utrisque Veneris auribus Romæ in Pantheo dimidia eorum cœna.

LIX. Non ferent tamen hanc palmam, spoliabunturque etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis [1] Clodius Tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres, [2] ne Triumviratu suo nimis superbiat Antonius, pæne histrioni comparatus, & quidem nulla sponsione ad hoc producto, [3] quo magis regium fiat: sed ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritæ: atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque absorbendos dedit. Romæ in promiscuum ac frequentem usum venisse, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpisse circa Syllana tempora minutas & viles, Fenestella tradit manifesto errore, cum [4] Ælius Stilo Jugurthino bello unionum nomen impositum maxime grandibus margaritis prodat.

LX. [1] Et hoc tamen æternæ prope possessionis est: sequitur heredem, [2] in mancipatum venit, ut prædium aliquod: [a] Conchylia & purpuras omnis hora atterit, quibus eadem mater luxuria paria pæne etiam margaritis pretia fecit. * Purpuræ vivunt annis plurimum [3] septenis. Latent, [4] sicut murices, circa Canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoque attritu [5] lentorem cujus- *CAPUT XXXVI.

INTERPRETATIO.

[a] *Quæstionis.*] Sponsionis *factæ cum Antonio.*

[a] *Conchylia.*] Conchyliatas vestes, & purpureas.

NOTÆ.

Sect. LIX. 1. *Clodius.*] Valer. Max. lib. 9. cap. 1. n. 2. pag. 418. Horatius, lib. 2. Satyr. 3. v. 239. Tertull. lib. de Pallio, sub finem, pag. 119.

2. *Ne triumviratu.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. aliique omnes. Editi mendose, *ne in Triumviratu.*

3. *Quo magis.*] Non sponsione ulla inductus, inquit, ut Antonius & Cleopatra, exhibuit convivis uniones Clodius: sed, quod magnificentius, magisque regium merito censeatur, in palati tantummodo gloriam.

4. *Ælius Stilo.*] De eo in Auctorum syllabo diximus.

Sect. LX. 1. *Et hoc tamen.*] Miratur eadem fere, quæ margaritis, facta esse conchyliis purpurisque pretia: cum tam diversa sit harum rerum inter se conditio. Nam diu gemmæ perdurant: fugax contra, & caducus purpurarum & conchyliorum color: vestibus earum succo infectis, nullo non horæ momento aliquid de nitore suo remittentibus.

2. *In mancipatum.*] In alterius transit potestatem, venditur, & alienatur. De mancipatione rursum dicemus, lib. 33. sect. 13.

3. *Septenis.*] Arist. lib. 5. hist. animal. cap. 14. pag. 571. *circiter senis*, ζῇ γὰρ ἡ πορφύρα περὶ ἔτη ἕξ. Et apud Athenæum idem, lib. 3. pag. 89.

4. *Sicut murices.*] Sive buccina. Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 17. pag. 928. Vide Notas & Emendationes num. XCV.

5. *Lentorem.*] Quiddam emittunt ex se se, instar ceræ lentum ac ductile. Hæc explanatius Aristoteles, a quo ista manarunt, lib. 5. hist. cap. 14. pag. 567. *Purpuræ*, inquit, *verno tempore eundem*

dam ceræ ſalivant. Simili modo & murices. [6] Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi eſt in candida vena, unde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucens. Reliquum corpus ſterile. [7] Vivas capere contendunt, quia cum vita ſuccum eum evomunt. Et majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores [8] cum teſta vivas frangunt, ita demum rorem eum exſpuentes.

[9] Tyri præcipuus hic Aſiæ: in Meninge, Africæ, & Gætulo litore oceani: [10] in Laconica, Europæ. [11] Huic faſces ſecureſque Ro-

Notæ.

in locum congregatæ, faciunt id quod favaginem vocant, ποιοῦσι τὴν καλουμένην μελίκηραν. *Quemadmodum e folliculis alborum cicerum multis, in unum compactis.* Negat deinde ex eo favo fieri purpuras: ſed id eſſe eis ceu purgamentum quoddam.

6. *Sed purpuræ.*] Ex Ariſt. pag. 569. Purpuræ porro tres ſunt partes: quarum ſuperior τράχηλος, cervix: media μήκων, ſeu papaver: ima dicitur πυθμήν. Flos non toto ſparſus purpuræ corpore, ſed inter partem primam & mediam poſitus, in ipſis faucibus eſt. Florem hunc Plinius modo etiam rorem, modo ſuccum vocat. Vitruvius, lib. 7. c. 13. *Purpuream ſaniem:* Pliniuſque ipſe, ſect. 62. Lucanus, lib. 1. v. 123. *virus*:

Strata jacent: Tyrio quorum pars maxima ſucco
Cocta diu, virus non uno duxit aheno.

7. *Vivas capere.*] Vide Notas & Emend. num. XCVI.

8. *Cum teſta vivas.*] Majoribus purpuris, inquit, ſuccum floremve illum auferunt, concha teſtave prius detracta: unde his jam necatis illum liceat colligere. Minores vero purpuras diverſa ratione, vivas cum teſtis frangunt: eâ enim vi ſuccum hæ ſuum exſpuunt, evomuntque. Vide Notas & Emend. num. XCVII. Nunc omnis purpurarum uſus, tum propter operarum inſcientiam, tum propter impenſam, moleſtiamque laboris, penitus exolevit: maxime vero ob fuci copiam, quo nunc infectores purpuram elegantem inficiunt, minore impenſa ac labore, lucro non mediocri.

9. *Tyri.*] Florem hunc, inquit, ſuccumve Tyri præcipuum habet Aſia: in Meninge inſula, & Gætulo Oceani litore, Africa: in Laconica, Europa. Lepidum eſt, & relatu jucundum, neque alienum hoc loco, quod de purpuræ origine refert Caſſiodorus, lib. 1. Var. ep. 2. *Cum fame canis avida*, inquit, *in Tyrio litore projecta conchylia impreſſis mandibulis contudiſſet, illa naturaliter humorem ſanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut eſt mos hominibus occaſiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes, fecerunt principibus decus nobile &c.* Refert hoc ipſum Julius Pollux, haud paulo uberius, lib. 1. cap. 4. Baphia Phœniciæ in primis laudantur in Cod. Theod. lib. 10. tit. 20. de Murilegulis, lege 18.

10. *In Laconica.*] Laconicas purpuras mire prædicat Pauſanias in Lacon. pag. 202. Horatius quoque, lib. 2. Ode 18.

Nec Laconicas mihi
Trahunt honeſtæ purpuras clientæ.

Caſſiodori ævo Hydruntina purpura in maxima commendatione fuit. Vide lib. 1. Var. ep. 2.

11. *Huic.*] Purpureæ Conſulum prætextæ. Simili ſententia Caſſiodorus, lib. 1. Var. ep. 2. de purpura: *Color nimio lepore vernans, obſcuritas rubens, nigredo ſanguinea regnantem diſcernit, dominum conſpicuum facit: & præſtat humano generi, ne de conſpectu Principis poſſit errari.* Vide quæ dicenda ſunt libro ſeq. ſect. 24.

manæ viam faciunt : [a] idemque pro majestate [12] pueritiæ est. [13] Distinguit ab equite Curiam : [14] Diis advocatur placandis : [15] omnemque vestem illuminat : [16] in triumphali, miscetur auro. Quapropter excusata & purpuræ sit insania : [b] Sed unde conchyliis pretia ? queis virus grave in fuco, color austerus in glauco, & irascenti similis mari ?

[17] Lingua purpuræ longitudine digitali, qua pascitur perforando [18] reliqua conchylia : tanta duritia aculeo est. Aqua dulci necantur, [19] & sicubi flumen immergitur : alioqui captæ, diebus quinquagenis vivunt saliva sua. [20] Conchæ omnes celerrime crescunt, præcipue purpuræ : anno magnitudinem implent.

LXI. [a] Quod si hactenus transcurrat expositio, fraudatam profecto se luxuria credat, nosque indiligentiæ damnet. Quamobrem

Interpretatio.

a *Idemque.*] Idem ros succusve purpureus.

b *Sed unde.*] Sed unde conchyliato colori pretium ? cujus gravis est odor, dum lana eo colore tingitur : color austerus vergens in glaucum &c.

a *Quod si.*] Quod si hactenus *de purpuris dicendi finem faciam, & ad alia* transcurrat oratio, &c.

Notæ.

12. *Pueritiæ.*] Pertinent hæc haud dubie ad nobilium puerorum vestes, quibus purpura prætexebatur : unde vestes illæ prætextæ dictæ : & qui his utebantur, Prætextati. Vide Notas & Emendationes num. XCVIII. Hanc vestem Juvenalis intellexit, Satyra 12. v. 39.

Vestem
Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam.

13. *Distinguit.*] Non id in eam sententiam accipiendum est, ut in Senatoria tunica purpuram fuisse voluerit, in equestri non fuisse : fuit enim in omni tunica purpura. Sed de lato clavo purpureo loquitur, qui Senatorem ab Equite, purpureum quidem clavum, sed angustum gestante, distingueret. Hunc latum clavum, purpuram latiorem appellat, lib. 33. sect. 7. Vide quæ diximus libro superiore, sect. 73.

14. *Diis advocatur.*] Assumitur a Sacerdotibus, cum sacra peragunt Diis placandis. Cic. lib 2. ad Attic. ep. 9. pag. 54. *Vatinii strumam Sacerdotii διβάφῳ vestiant*, hoc est, purpura bis tincta.

15. *Omnemque vestem.*] Prætextam, latum clavum, chlamydem, paludamentum, trabeam.

16. *In Triumphali.*] Vide quæ de toga picta & triumphali diximus, libro superiore, sect. 74. Ea auro pingebatur, purpureo primum rore tincta.

17. *Lingua purpuræ.*] Accepta hæc ex Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 571. & lib. 2. de part. anim. cap. 17. pag. 908. quæ exstant apud Athen. quoque, lib. 3. pag. 89. Ea lingua aquam illæ exspuunt fistulæ modo. Vide Fab. Columnam, lib. de Purpura, pag. 17.

18. *Reliqua conchylia.*] Hoc est, alias conchas, atque adeo testas sui generis, ἢ τὸ αὐτῆς ὄστρακον, Arist.

19. *Et sicubi flumen.*] Hoc est, non in fluminibus modo, sed in mari etiam, qua intrant, commiscenturque salo flumina. Hæc ex Arist. l. 8. hist. c. 25. p. 959.

20. *Conchæ &c.*] Arist. lib. 5. hist. pag. 573.

persequemur etiam officinas : ut tanquam in vita frugum nosci- tur ratio , sic omnes, qui istis gaudent, [1] præmia vitæ suæ calleant. [2] Concharum ad purpuras & conchylia, (eadem enim est materia, sed distat temperamento :) duo sunt genera : Buccinum [3] minor concha , [4] ad similitudinem ejus qua buccini sonus editur : unde & causa nomini , [5] rotunditate oris in margine incisa. Alterum purpura vocatur, [6] cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus [7] tubulato, qua proferatur lingua. Præterea [8] clavatum est ad turbinem usque, aculeis in orbem septenis fere , qui non sunt buccino : [9] sed utrisque orbes totidem, quot habeant annos. Buccinum nonnisi

*Caput XXXVII.

petris adhæret, circaque scopulos legitur. * Purpuræ , nomine alio pelagiæ vocantur. [10] Earum genera plura, pabulo & solo discreta.

Notæ.

Sect. LXI. 1. *Præmia vitæ suæ.*] Quæ sit natura præmiorum, quibus vita luxuriosa gaudet. Eadem fere sententia *pretia vivendi* dixit alter Plinius, l. 1. epist. 12.

2. *Concharum.*] Purpurei, inquit, conchyliatique colores, duplici concharum genere, buccini videlicet, & purpuræ, continentur. Eadem enim harum concharum materia est : sed diversa tamen roris, sive succi, temperatura. Purpuræ autem & conchylii vocibus, colores dispares, non dissimiles conchas, nunc signari, sæpe antea monuimus.

3. *Minor concha.*] Vide Notas & Emend. num. XCIX.

4. *Ad similitudinem ejus.*] Ejus scilicet conchæ, hoc est, tubæ quâ buccini sonus editur. Nam & concha pro tuba dicitur. Idem sect. 52. alias dixit esse conchas ad plausum apertas , alias ad buccinum recurvas, hoc est, ad buccini sonum. Est enim buccinum non instrumentum modo, tubæ simile, quo signum datur, sed & sonus ipse. Idem Plinius, lib. XI. sect. 10. de apibus : *Donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo.* Sive buccinus porro masculino genere, ut aïunt, seu neutro buccinum dicatur, perinde est. Vide Notas & Emend. num. C.

5. *Rotunditate.*] Iconem buccini sive muricis Rondeletius expressit ad unguem, lib. 2. de testac. cap. 12. pag. 81.

6. *Cuniculatim.*] Excavato, intortoque meatu, cuniculi seu tubuli instar. Arist. κοχλιοειδῶς.

7. *Tubulato.*] Pervio , fistulatoque introrsus, in tubuli morem, ex quo exerere ac proferre linguam purpuræ valeant. Effigiem vide apud Rondelet. l. 2. de testac. cap. 2. pag. 64.

8. *Clavatum.*] Genus illud, inquit, cui peculiare purpuræ nomen est, aculeis quibusdam, ceu clavis ordine positis munitur, in orbem fere septenis.

9. *Sed utrisque.*] Purpurarum, inquit, & buccinorum incrementum singulis annis per orbes patet : Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 571. Ἔστι δ' καὶ ἡ πορφύρα καὶ ὁ κήρυξ ἀμφότερα μακρόβια .... καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν φανερά ἐστιν ἡ αὔξησις τοῖς διαστήμασι τοῖς ἐν τῷ ὀστράκῳ τοῦ ἕλικος. Orbium appellatione Plinius, anfractus illos significat, in purpura claviculis asperos, quibus testa circumducitur. Ἕλικας Græci appellant : uti & flexuras illas in capitibus columnarum, quas Vitruvius *volutas* vocat. Negat tamen Fabius Columna, opere singulari de Purpura, pag. 15. certum ætatis purpurarum aut buccini duci ex eorum orbium numero argumentum posse : totidem a se deprehensos in exiguis ejusdem generis testis, quot in maximis, orbes fuisse.

10. *Earum genera.*] Uti mullorum genera fecit partim pabulo, partim solo discreta, hujus libri sect. 30.

Lutense putri limo, & algense enutritum alga, [11] vilissimum utrumque: melius [12] tæniense, in tæniis maris collectum: hoc quoque tamen etiamnum levius atque dilutius: [13] calculense appellatur a calculo maris, mire [14] aptum conchyliis: & longe optimum purpuris [15] Dialutense, id est, vario soli genere pastum. Capiuntur autem purpuræ parvulis rarisque textu [16] veluti nassis in alto jactis. Inest iis esca, [17] clusiles mordacesque conchæ, [18] ceu mitulos videmus: has semineces, sed redditas mari avido hiatu reviviscentes appetunt purpuræ, porrectisque linguis infestant: at illæ aculeo exstimulatæ claudunt sese, comprimuntque mordentia: ita pendentes [19] aviditate sua purpuræ tolluntur.

LXII. Capi eas post Canis ortum, [1] aut ante vernum tempus utilissimum: quoniam [2] cum cerificavere, fluxos habent succos. Sed id tingentium officinæ ignorant, cum summa vertatur in eo. Eximitur postea vena, [3] quam diximus: cui addi salem necessarium, [4] sextarios ferme in libras centenas: macerari triduo justum: quippe tan- CAPUT XXXVIII.

NOTÆ.

11. *Vilissimum utrumque.*] Et lutense, quod in luto semper hæret: & algense, quod in alga.

12. *Tæniense, quod in tæniis maris.*] Sunt porro tæniæ, candidæ in mari cautes longo tractu fasciam imitantes. De quibus Plinius libro tertio, sectione 1. *Frequentes quippe tæniæ candicantis vadi carinas territant.* Vide Notas & Emendationes num. CI.

13. *Calculense.*] Vide Notas & Emendationes num. CII.

14. *Aptum conchyliis.*] Conchyliato colori. Conchylio & purpura colores signari, antea monuimus.

15. *Dialutense.*] A libero vagoque victu, ultimo huic generi factum nomen, haud male, opinor, Dalecampius conjecit: quandoquidem διάλυτον Græcis est dissolutum. Quanquam Salmasius pag. 1133. hanc conjecturam inter nugas & hariolationes ponit, mavultque ipse *Dislocense* scribere, quod non uni loco additum est & alligatum. Sed non impellet viri fides auctoritasque in eam mentem, ut in latino sermone receptam hanc vocem putem fuisse, vel hanc vim esse illius. *Dialucense* legitur in MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c.

16. *Veluti nassis.*] Arist. lib. 5. hist. cap. 14. pag. 569. κύρτους vocat, hoc est, *vasa piscatoria.* Scaliger, & Gaza, nassas.

17. *Clusiles.*] Quæ ut hiatu facile diducunt se se, sic etiam facile claudunt, comprimuntque.

18. *Ceu mitulos.*] Alii *mutilos* scribunt: Gallis, *des Moules.* Græcorum τελλίνας ea voce signari a Romanis, Athenæus est auctor, lib. 3. pag. 85. Τὴν τελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι. Unde *mutilos* scribi, vel *mytilos*, satius forsan fuerit. De his plura, lib. 32. sect. 31.

19. *Aviditate sua.*] Hinc illa parœmia Apollodori Atheniensis, apud Athen. lib. 3. pag. 89. Λιχνότερα τῶν πορφυρῶν, *Edaciores purpuris*: cujus Erasmus quoque meminit, Chil. 2. Cent. 3. adag. 83.

Sect. LXII. 1. *Aut ante.*] Vide Notas & Emendationes num. CIII.

2. *Cum cerificavere.*] Hoc est, ut superius dictum est, sect. 60. *Cum lentorem cujusdam ceræ salivarunt.* Vide Notas & Emend. num. CIV.

3. *Quam diximus.*] Sect. 60.

4. *Sextarios.*] Uncias viginti salis in libras purpurei succi centenas.

to major vis, quanto recentior. Fervere [5] in plumbo [6] singulasque [7] amphoras centenas, ad quingentenas [a] medicaminis libras æquari, ac modico [b] vapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus, quas adhæsisse venis necesse est, decimo ferme die [8] liquata cortina, [9] vellus elutriatum mergitur in experimentum: & donec spei satis fiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rursusque mergitur [10] carminata, donec omnem [11] ebibat [c] saniem. [12] Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæque ejus nigritiæ dat austeritatem illam nitoremque, qui quæritur, [13] cocci. Ita permixtis viribus alterum altero [14] excitatur, aut adstrin-

INTERPRETATIO.

[a] *Medicaminis.*] Liquoris purpurei.

[b] *Vapore.*] Calore.

[c] *Saniem.*] Liquorem.

NOTÆ.

5. *In plumbo.*] In vase plumbeo, seu cortina plumbea: ne forte ænea, ferreave, suos colores illinant.

6. *Singulasque.*] Singulæ, inquit, centenæ amphoræ, ejus succi sale conditi, ita decoqui debent, ut ad quingentenas medicaminis libras redigantur: sive ad amphoras sex, & amphoræ quadrantem. Vide Notas & Emend. num. CV.

7. *Amphoras.*] Volusius Mæcianus: *Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, congios octo, sextarios quadraginta octo.* Amphora igitur libras obtinet octoginta.

8. *Liquata cortina.*] Non modo vas ipsum, nunc cortina est, ut persæpe alias Plinio, Catonique: sed quod ipso etiam vase continetur. Liquatæ autem huic cortinæ, hoc est, igne domitæ, emollitæque adeo, ac resolutæ, ut nihil carnis, durive, supersit uspiam, opponi videtur immatura viridisque illa, cujus mentio mox habetur, cortina. Pertinebit huc forte etiam, quod alibi Plinius ait, *Hæc omnia pariter decoquebant, decies defervescente cortina.*

9. *Vellus elutriatum.*] Elutriare lintea, dixit D. Laberius in Staminariis, hoc est, eluendo purgare.

10. *Carminata.*] Varro, lib. 6. de ling. Lat. pag. 75. *Carminari dicitur tum lana, cum caret eo quod in ea est nequam.* Nostris, *de la laine cardée.*

11. *Ebibat saniem.*] Pulcherrima ebrietate rubeat, ut loquitur Cassiodorus, lib. 1. Var. ep. 2. ubi de purpura ille multa pereleganter.

12. *Buccinum per se.*] Succus e buccino, inquit, solo, seu minore concha, improbatur, quia tincturam remissiorem, seu minus hærentem velleri facit, minusque diuturnam. Si vero addatur & purpura, quæ pelagia etiam dicitur, & magnitudine distat a buccino, tunc lanæ color alligatur, ut elui deinde non possit. Id enim esse colorem alligari, Plinius ipse docet, lib. 32. sect. 22. ubi de alga marina: *Tingendis etiam lanis ita colorem alligat, ut elui postea non possit.*

13. *Cocci.*] Hoc est, cocco similem. De cocco dicetur sect. 65.

14. *Excitatur.*] Pelagio admixto buccinum excitatur, quia fit illustre, vegetum, vividum, perenne: buccino pelagium adstringitur, quoniam ea mixtura austerius fit, minusque floridum.

gitur. [d] Summa medicaminum [15] in L. libras vellerum, buccini ducenæ: pelagii, CX. Ita fit [16] amethysti color eximius ille. At Tyrius pelagio primum satiatur, [e] immatura viridique cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei summa, in colore sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemque [17] suspectu refulgens. [18] Unde & Homero purpureus dicitur sanguis.

CAPUT XXXIX.

LXIII. [1] Purpuræ usum Romæ semper fuisse video, sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta, [2] & latiore clavo Tullum Hostilium e regibus primum usum Etruscis devictis satis constat. Nepos Cornelius, qui Divi Augusti principatu obiit: Me, inquit, juvene violacea purpura vigebat, cujus libra [3] denariis centum venibat: nec multo post rubrā [4] Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras [5] denariis mille non poterat emi. Hac P. Lentulus Spinther Ædilis curulis primus in prætexta usus improbabatur: qua purpura quis non jam, inquit, [6] tricliniaria facit? Spinther Ædilis fuit Urbis conditæ [7] anno DCXCI. Cicerone Consule. Dibapha tunc dicebatur,

INTERPRETATIO.

d *Summa.*] Mensura liquoris ad tingendas quinquaginta lanæ libras, libræ buccini ducentæ: purpuræ pelagiæ, centum ac decem.

e *Immatura.*] Non admodum percocto, domitoque igni medicamine: mox *idem Tyrius color* immutatur in succo buccini, *quo rursum tingitur.*

NOTÆ.

15. *In L. libras.*] Vide Notas & Emend. num. CVI.

16. *Amethysti color.*] Qualis in amethysto gemma, de qua lib. 37. sect. 40. *Perlucent omnes violaceo colore ... Indicæ absolutum felicis purpuræ colorem habent: ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota.* Nostri hunc colorem clarum violaceum vocant, *violet clair.*

17. *Suspectu.*] Si sublimem paulum aspexeris. Aspicere est adversum spicere, hoc est, tueri. Suspicere, sursum positum contueri. Vide quæ de hac voce dicturi sumus lib. 21. sect. 22.

18. *Vnde & Homero.*] Iliad. ρ'. vers. 360. αἵματι πορφυρέῳ. Quod & Maro secutus, in Æneïde: *Purpuream vomit ille animam.*

Sect. LXIII. 1. *Purpuræ usum.*] De his abunde egimus, libro superiore, sect. 74.

2. *Et latiore clavo.*] Purpura latiore assuta mediæ tunicæ circa pectus: ea fere forma, qua sunt Sacerdotalia pallia, quæ a summo Pontifice Archiepiscopi aliique accipiunt. Vide Notas & Emendationes num. CVII.

3. *Denariis centum.*] Monetæ Gallicæ, libris omnino quadragenis.

4. *Tarentina.*] Nunc quoque Tarenti aïunt exstare vestigia vetustarum officinarum, in quibus olim purpura lanæ inficerentur, ingentesque testarum acervos conspici, rei indices minime obscuros. Vide Fab. Columnam, lib. de Purpura, cap. 1. pag. 19.

5. *Denariis mille.*] Libris Francicis, quadringentis.

6. *Tricliniaria.*] De his egimus, lib. 8. sect. 74.

7. *Anno DCXCI.*] Vide Notas & Emend. num. CVIII.

[8] quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pæne commodiores purpuræ tinguntur.

LXIV. In conchyliata veſte cetera eadem, [1] ſine buccino: [a] præterque [2] jus temperatur aqua, [3] & pro indiviſo, humani potus excremento: [4] dimidia & medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor [5] ſaturitate [b] fraudata, tantoque [6] dilutior, quanto magis
Cap. XL. vellera eſuriunt. * Pretia [7] medicamento ſunt quidem pro fertilitate litorum viliora: non tamen uſquam pelagii centenas libras [8] quinquagenos nummos excedere, & buccini centenos, ſciant qui iſta mercantur immenſo.

Interpretatio.

[a] *Præterque.*] Prætereaque ſuccus purpuræ temperatur aqua, & æqua portione humano lotio: ſed ſucci pelagii menſura dimidia adjici ad priorem debet.

[b] *Fraudata.*] Imminuta.

Notæ.

8. *Quæ bis.*] Ovidius lib. 3. de Arte, v. 170.

Nec quæ bis Tyrio murice lana rubet.

Martialis, lib. 4. Epigr. 4.

Quod bis murice vellus inquinatum.

Cic. lib. 2. ad Attic. Ep. 9. pag. 54. *Vatinii ſtrumam ſacerdotii διβάφῳ veſtiant.* Et lib. 2. Epiſt. Fam. 16. ſatis facete: *Curtius noſter δίβαφον cogitat, ſed eum infector moratur.*

Sect. LXIV. 1. *Sine buccino.*] Hoc eſt, ad conchyliatam veſtem pelagiæ purpuræ buccini vena, ſeu flos, ſive ſuccus, non admiſcetur: cetera ſunt paria.

2. *Jus.*] Purpurei ſucci decoctum. Græci ζέμα vocant. Democriti nomine quæ Phyſica appellantur, in codicibus noſtris M S S. Εἶτα λαβὼν ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὸ ζέμα, βάλε εἰς λεκάνην παραβαλὼν τῆς πορφύρας, καὶ ἐπιχέεις τὸ ζέμα τῇ πορφύρᾳ, ἔα βρέχεσθαι νυχθήμερα ἕν. Idem ibi οὔρου, hoc eſt, lotii, & ὕδατος parem fere modum temperando ei juri adhibet.

3. *Et pro indiviſo.* Prætereaque, inquit, eo etiam differt a purpuræ confectione, conficiendi conchylii ratio, ſeu conchyliati coloris: quod decoctio corpuſque medicaminum ejus temperetur, ſecus atque in purpura monſtratum eſt, aqua & humano lotio, pro indiviſo, hoc eſt, æquis utriuſque portionibus adhibitis, nulloque inter lotii & aquæ modum diſcrimine. Vide Notas & Emend. num. CIX.

4. *Dimidia &c.*] Sententia eſt, ſi in libras vellerum quinquaginta, ducenæ buccini, pelagiæ vero purpuræ medicaminis libræ requiruntur centum & decem, ut dictum eſt ſect. 62. addi nunc dimidiatum adhuc pondus oportere, quinque librarum ſupra quinquagenas.

5. *Saturitate fraudata.*] Color ſatur Latinis, plenus ac vehemens eſt: noſtri *oneratum* vocant, *couleur chargée.* Huic dilutus opponitur.

6. *Dilutior.*] Medicaminum enim ſaturitate intendi vellerum colores: ſiti vero remitti, dilutoſque evadere conſentaneum rationi eſt. Quidam *dilucidior* legunt, ſed errore haud levi.

7. *Medicamento.*] Purpuræ pelagiæ, buccinique flori vel ſucco.

8. *Quinquagenos nummos.*] Seſtertios videlicet. Ridet hominum luxuriam profuſoſque ſumptus, qui tam ingenti pretio pannum purpureum emerent, libram nempe, uti dictum eſt, ſect. ſup. denariis centum: cum centenæ floris ipſius vel ſucci purpuræ pelagiæ libræ, quo

LXV. [1] Sed

LXV. [1] Sed alia e fine initia: juvatque ludere impendio, & lusus geminare miscendo, [2] iterumque & ipsa adulterare adulteria naturæ: [3] sicut testudines tingere, argentum auro confundere, [4] ut electra fiant: [5] addere his æra, ut Corinthia. * Non est satis [6] abstulisse gemmæ nomen amethystum: rursum absolutum inebriatur [7] Tyrio, ut sit [8] ex utroque nomen improbum, simulque luxuria duplex: [a] & cum confecere conchylia, transire melius in Tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet invenisse, artifice mutante quod damnabat: inde ratio nata, votum quoque factum e vitio portentosis ingeniis, & gemina demonstrata via luxuriæ, ut color alius operiretur alio, suavior ita fieri leniorque dictus. Quin & terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, [9] ut fieret hysginum. [10] Coccum Galatiæ rubens

* Caput XLII.

INTERPRETATIO.

[a] *Et cum.*] Et cum conchyliatum colorem fecere, induci tum melius rursum Tyrium arbitrantur.

NOTÆ.

vellera tingebantur, quinquagenos nummos, sive denarios circiter tredecim, vix omnino excederent: buccini, centenos sestertios, sive denarios quinque & viginti. Vide Notas & Emendationes num. CX.

Sect. LXV. 1. *Sed alia e fine.*] Sed vellere sic imbuto, adeo non hic ars substitit, non hic luxuriæ industriæque finis, ut initium quoddam hoc visum sit aptissimum novi excogitandi luxus. Substerni commode arbitrantur hunc colorem, qui per se absolutissimus est, pretiique jam immodici, alteri rursum tincturæ. Amethystinam purpuram, de qua superius 62. Tyrio iterum colore inficiunt: nec conchyliata placet, nisi eodem insuper Tyrio saturetur. Sic lusum ars, luxuria sumptus geminat.

2. *Iterumque.*] Vide Notas & Emend. num. CXI.

3. *Sicut testudines.*] Similis, inquit, luxuries hominum animos invasit testudinibus tingendis: superinducto putaminibus earum colore, in operibus intestinis. Ea de re Plinius paulo uberius, lib. 16. sect. 84.

4. *Vt electra.*] De eo electri genere, dicetur lib. 33. sect. 23.

5. *Addere his.*] Auro argentoque. De Corinthio ære, lib. 34. sect. 3.

6. *Abstulisse gemmæ.*] Et communicare cum purpura, quæ amethystina nuncupatur.

7. *Tyrio.*] Tyrius color qua fieret arte, dictum est sect. 62.

8. *Ex utroque nomen.*] Tyriamethystus, ex Tyrio & amethystino colore.

9. *Vt fieret hysginum.*] Fuit ergo color hysginus, e coccino, purpureoque seu Tyrio mixtus. Nomen traxisse ab ὕσγη videtur, quæ Suidæ herba est tingendis adhiberi solita lanis. Ὕσγη, inquit, tomo 2. pag. 1014. εἶδος βοτάνης· καὶ ὑσγινοβαφὴς χιτὼν, ὁ ὑπὸ τῆς ὕσγης βεβαμμένος. Atque idcirco fortassis Pausanias in Phoc. scripsit coccum tinctile Galatis ὕσγην nominari, quod Tyrio colori substerni id soleret, ut color hysginus pararetur: adjecta fortassis etiam ὕσγη botánη.

10. *Coccum.*] A Dioscoride κόκκος βαφική, hoc est, granum infectorium. De eo uberius, lib. 16. sect. 12. lib. 22. sect. 3. lib. 24. sect. 4. Coccum rubens, Græcis φοινικοῦν, puniceum. *L'écarlate.* Vide lib. 16. sect. 12.

granum, [11] ut dicemus in terreſtribus, aut circa Emeritam Luſitaniæ, [12] in maxima laude eſt. Verum ut ſimul peragantur nobilia pigmenta, [13] anniculo grano languidus ſuccus: idem a quadrimo evanidus. Ita nec recenti vires, neque ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio, qua ſe virorum juxta feminarumque forma credit ampliſſimam fieri.

CAPUT XLII.

LXVI. Concharum generis [1] & pinna eſt. [2] Naſcitur in limoſis [3] ſubrecta ſemper, nec unquam ſine comite, quem [4] pinnoterem vocant, alii [5] pinnophylacem. [6] Is eſt ſquilla parva: alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinus, & ubi licentiâ audacia crevit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu levi ſignificat. [7] Illa compreſſu, quidquid incluſit, exanimat, partemque ſocio tribuit.

LXVII. [1] Quo magis miror, quoſdam exiſtimaſſe, aquatilibus nullum ineſſe ſenſum. [2] Novit torpedo vim ſuam, ipſa non torpens: [3] merſaque in limo ſe occultat, piſcium qui ſecuri ſupernatantes

NOTÆ.

11. *Vt dicemus.*] Locis proxime appellatis.

12. *In maxima laude.*] Viliſſimum contra Hiſpanum eſſe ſcribit Dioſcorides, lib. 4. cap. 48. Ἐσχάτη δὲ πασῶν ἡ ἐν Ἰσπανίᾳ. Sed de κόκκῳ βαφικῷ ſomnolenter admodum is tractavit, uti ſuo loco monebimus. Contra Petronius in Satyr.

Heſperium coccum laudabat miles, eadem
Quæſitus tellure nitor certaverat oſtro.

De minio Hiſpano loquitur.

13. *Anniculo grano.*] Cocco.

Sect. LXVI. 1. *Et pinna.*] Noſtris, *Nacre.* Iconem vide apud Rondelet. lib. 1. de Teſt. cap. 48.

2. *Naſcitur.*] Rem hanc totam eleganti carmine, totidem ferme verbis ac Plinius, cecinit Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 186. Cicero quoque, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 100. Plutarchus, lib. de ſolert. anim. pag. 980. Ælianus lib. 3. hiſt. anim. cap. 29. aliique: & ante eos Ariſtoteles lib. 5. hiſt. cap. 14. Sed id verumne ſit omnino, dubitat Buſbequius, epiſt. Turc. lib. 4. pag. 303.

3. *Subrecta ſemper.*] Vide Notas & Emendationes num. CXII.

4. *Pinnoterem.*] Vel πιννοτήρης, ut ſcribit Athenæus, lib. 3. pag. 89. ex Chryſippo Solenſi: hoc eſt, *pinnæ cuſtos:* vel πιννοθήρας, ut Plutarchus loc. cit. ab obſervanda pinna, vel a pabulo pinnæ venando: niſi mendum ei voci ſubeſt.

5. *Pinnophylacem.*] Oppianus loc. cit. aliique.

6. *Is eſt ſquilla parva.*] Latinum nomen apud nos quoque retinet.

7. *Illa compreſſu.*] Vide Notas & Emend. num. CXIII.

Sect. LXVII. 1. *Quo magis.*] Reliquum deinceps caput expreſſum plane totidem verbis ex Philoſopho, lib. 9. hiſt. anim. cap. 48. pag. 1082.

2. *Novit torpedo.*] Refert hoc & Plutarchus, lib. de ſolert. anim. pag. 978. Eleganti vero carmine cecinit Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 62. Torpedo noſtris *Torpille:* Aremoricis, *Tremble.* Iconem Rondeletius habet, lib. 12. cap. 19. Carmen XLVI. de torpedine non inelegans, Claudianus.

3. *Merſaque.*] Vide Notas & Emend. num. CXIV.

4 obtorpuêre, corripiens. 5 Hujus jecori teneritas nulla præfertur. 6 Nec minor solertia 7 ranæ, quæ in mari piscatrix vocatur. Eminentia sub oculis cornicula turbato limo 8 exerit, assultantes pisciculos attrahens, donec tam prope accedant, ut assiliat. Similì modo squatina, 9 & rhombus, abditi 10 pinnas exertas movent specie vermiculorum: itemque 11 quæ vocantur raïæ. 12 Nam pastinaca latrocinatur ex occulto, transeuntes radio (quod telum est ei) figens. Argumenta solertiæ hujus, quod tardissimi piscium hi, mugilem velocissimum omnium habentes in ventre reperiuntur. * 13 Scolopendræ terrestribus similes, quas centipedes vocant, hamo devorato omnia interanea 14 evomunt, donec hamum egerant, deinde resorbent. 15 At vulpes marinæ, simili in periculo 16 glutiunt amplius usque ad infirma lineæ, 17 quæ

*CAPUT XLIII.

NOTÆ.

4. *Obtorpuêre.*] Vim hanc torpedinis, emittendi halitus, qui stuporem rebus cunctis afferat contactu, expertum se testatur V. Cl. D. Redi, apud Denysium, in Disceptationibus Acad. anni 1672. pag. 199. Cum enim is manu torpedinem prehendisset, brachium sibi torpere, non sine vehementi dolore, sensit.

5. *Hujus jecori.*] Rondeletius tamen torpedinem damnat in cibis Laudat Galenus multis in locis: Molli carne ac tenera esse scribit, l. 3. de facult alim. cap. 36. pag. 398. tom. 6. At non torpedo hic tota, sed iecur modo commendatur.

6. *Nec minor.*] Arist. loc. cit. Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 86. Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 24. E nostris, Cicero lib. de Nat. Deor. pag. 101.

7. *Ranæ.*] Italis *Martino piscatore*, & *Diavolo di mare*, inquiunt Rondeletius, & Salvianus. Cetera apud alias gentes nomina ab iisdem require.

8. *Exerit.*] Et quasi escam præternatantibus pisciculis objicit.

9. *Et rhombus.*] Qui Aristoteli, loc. cit. ψῆττα. Nostris *Turbot*.

10. *Pinnas*] Non tam pinnæ dici, quam virgulæ, radii, aut vermiculi, debent. Aristoteli, ῥαβδία, loc. cit.

11 *Quæ vocantur raïæ.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl &c. Editi, *quæ vocatur raïa*, mendose. Diversa raïarum genera significat, de quibus Rondeletius, lib 12. cap. 13.

12. *Nam pastinaca.*] Arist. loc. cit. Hæc raïæ simillima est: quam ob similitudinem Galli raïam vocant: Græci τρυγόνα. Iconem ejus exhibet Rondeletius, lib. 12. cap 1.

13. *Scolopendræ.*] Hæc totidem verbis Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 17. pag. 237. & lib. 9. cap. 51. pag. 1086. Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 424. Ælianus lib. 7. hist. anim. cap. 35. Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 3. pag. 261. scolopendras depingit, describitque Rondeletius, lib. de insect. cap. 2. pag. 108.

14. *Evomunt.*] Triplicem describit astum adversus hamos: Primum, scolopendræ, quæ evomit: Alterum vulpis, quæ erodit: Tertium, glanidis, qui esca spoliat.

15. *At vulpes.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 52. pag. 1087. Ælian. lib. 1. Var. hist. cap. 43. Oppianus, lib. 3. Halieut. v. 144. Ab cauda, quæ similitudinem ensis refert aliquam, nomen traxit apud Monspelienses, teste Rondeletio, lib. 13. cap. 10. pag. 387. ubi ejus effigiem exhibet.

16. *Glutiunt amplius.*] Hoc est, ut ait Albertus, lib. 8. de anim. tract. 3. pag. 262. *Magnam partem hamorum, & filorum retis, aliquando glutit, & glutita masticat, & abscindit ea dentibus: & cum sic sibi viam evasionis præparaverint, tunc evomit interanea, ut scolopendra.*

17. *Quæ facile.*] Forte, *qua*: hoc est, qua parte.

facile prærodant. [18] Cautius qui glanis vocatur : averſos mordet hamos, nec devorat, ſed eſca ſpoliat. *Caput XLIV.* * Graſſatur [19] aries, ut latro. Et nunc grandiorum navium in ſalo ſtantium occultatus umbra, ſi quem nandi voluptas invitet, exſpectat : nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultuſque adnatans mergit.

Caput XLV. LXVIII. Equidem & his ineſſe ſenſum arbitror, quæ neque animalium, neque fruticum, ſed tertiam quandam ex utroque naturam habent : urticis dico, & ſpongiis. Urticæ [1] noctu vagantur, [2] noctuque mutant. [3] Carnoſæ frondis his natura : [4] & carne veſcuntur. [5] Vis pruritu mordax, eademque quæ terreſtris urticæ. [6] Contrahit ergo ſe quam maxime rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuam ſpargit, complectenſque devorat. Alias marcenti ſimilis, & jactari ſe paſſa fluctu [a] algæ vice, [7] contactos piſces, attrituque petræ ſcalpentes pruritum, invadit. [8] Eadem noctu pectines & echinos perquirit : dum

Interpretatio.

a *Algæ vice.*] Iſtar algæ.

Notæ.

18. *Cautius, qui glanis.*] Cautius, inquit, hoc eſt, meliore conſilio glanis in mari, quam priores, ſcolopendræ, ac vulpes, hamos non devorat, ſed obliquo morſu ſpoliat eſca. Vide Notas & Emendationes num. CXV.

19. *Aries.*] Ab iis arietibus de quibus diximus, ſect. 4. qui ſunt belluarum generis, hunc arietem forma diſcrepare Plinius ſignificat, lib. 32. ſect. 53. ubi genera piſcium enumerans : *Ut a belluis ordiamur*, inquit, *arbores, phyſeteres, ... arietes, muſculi, & alii piſcium forma arietes.* Niſi alios ibi intelligat ab iſto de quo nunc ſermo eſt, & ab iis de quibus ſect. 4. diverſos : quod vix reor.

Sect. LXVIII. 1. *Noctu vagantur.*] Vide Notas & Emend. num. CXVI.

2. *Noctuque mutant.*] Sedem videlicet, rimaſque ſaxorum, in quibus gignuntur, quove evagatæ ſe recipere conſueverunt. Non omnes tamen urticæ vagantur, ut Plinii fert interpretatio : ſed unum tantummodo genus earum. Nam ſi Ariſtoteli credimus, lib. 5. hiſt. cap. 15. pag. 577. *Genus duplex urticæ eſt : aliæ cavis adhærent petris, nec unquam ab iis abſolvuntur : aliæ planæ & litora amant, quæ abſolvunt ſe ſe, & ſedem mutant.* Τῶν δὲ κνιδῶν δύο γένη· αἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς κοίλοις, οὐκ ἀπολύονται τῶν πετρῶν· αἱ δ' ἐπὶ τοῖς μείζοσι καὶ ἐπὶ τοῖς πλαταμώδεσιν, ἀπολυόμεναι μεταχωροῦσιν.

3. *Carnoſæ.*] Ariſt. lib. 4. hiſt. anim. cap. 461. Σαρκῶδες τὸ σῶμα πᾶν ἐστιν αὐτῆς. *Toto corpore carnoſa urtica eſt.* Hoc illud eſſe calloſum eſculentum, quod Burdegalæ vocant *Cubalſaut:* aliamque his eſſe in Aremoricis ſcopulis naturam, ſcribit Scaliger, Exercit. 219. pag. 698. Harum, quæ ſolutæ ſunt, & vagantur, effigiem exhibet Rondel. lib. 17. cap. 19. & 20. Gallis plerumque, *Orties de mer.*

4. *Et carne.*] Piſciculis, qui ad eas allapſi fuerint. Ariſt. lib. 8. hiſt. cap. 3. pag. 866. & loc. cit. pag. 462.

5. *Vis pruritu.*] Diphilus Siphnius, apud Athen. lib. 3. pag. 90. Ælianus, lib. 7. hiſt. anim. cap. 35.

6. *Contrahit ergo.*] Adhæreſcitque ſimul ſaxo : unde prænatantes piſciculos fronde ſua, hoc eſt, brachiis ſtringit. Ariſt. lib. 4. hiſt. cap. 5. pag. 462.

7. *Contactos piſces.*] In MSS. *piſcium.*

8. *Eadem noctu.*] Ariſt. loc. cit.

admoveri sibi manum sentit, colorem mutat & contrahitur. [b] Tacta uredinem mittit, paulumque si fuit intervalli, absconditur. [9] Ora ei in radice esse traduntur: [10] excrementa per summa tenui fistula reddi.

LXIX. [1] Spongiarum tria genera accepimus: spissum ac prædurum & asperum, [2] tragos id vocatur: spissum & mollius, [3] manon: [4] tenue densumque, ex quo penicilli, Achilleum. [5] Nascuntur omnes in petris: aluntur conchis, pisce, limo. [6] Intellectum inesse his apparet, quia ubi avulsorem sensere, contractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idem fluctu pulsante faciunt. [7] Vivere esca, manifesto conchæ minutæ in his repertæ ostendunt. [8] Circa Toronem vesci illis avulsas etiam aïunt, & ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoque inhæret color, Africis præcipue, quæ generantur in Syrtibus. [9] Maximæ fiunt manæ, sed mollissimæ, circa Lyciam. [10] In profundo autem, nec ventoso, molliores. In Hellesponto asperæ, & densæ circa Maleam. Putrescunt in apricis locis: ideo optimæ in gurgitibus. [11] Viventibus idem, qui madentibus, nigricans color.

Interpretatio.

b *Tacta.*] Tacta urit & pruritum ciet.

Notæ.

9. *Ora ei in radice.*] Arist. tum loc. cit. tum lib. 8. hist. cap. 3. pag. 866. unde hæc ipsa sumuntur, *ἐν μέσῳ* os habere urticam, hoc est, in sui medio, non semel testatur. Sed nimirum frondis vocabulo, quo non semel in hujus aquatilis descriptione Plinius abutitur, haud male nunc radices respondere videntur, idemque significare ac medium, sive os ipsum.

10. *Excrementa.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 3. pag. 866. quanquam idem Philosophus sibi contradicens in quarto, pag 463. negat ullum ei excrementum esse: at os tamen habet, & pascitur.

Sect. LXIX. 1. *Spongiarum.*] Accepta hæc sunt ex Philosopho, lib. 5. hist. anim. cap. 15. pag. 578.

2. *Tragos.*] Τράγοι καλοῦνται, *hirci.* Arist.

3. *Manon.*] Μανόν, *rarum.* Vide Notas & Emend. num. CXVII.

4. *Tenue densumque.*] Nostris, *Esponge fine.*

5. *Nascuntur.*] Arist. loc. cit.

6. *Intellectum.*] Sensum τὴν αἴσθησιν dixit Aristoteles, tum loc. cit. pag. 579. tum lib. 1. cap. 2. unde hæc ad verbum excerpta.

7. *Vivere esca.*] Arist. pag. 580.

8. *Circa Toronem.*] Arist. loc. cit.

9. *Maximæ fiunt.*] Reliquum deinceps caput expressum ex eodem Aristotele, pag. 581. sed ita solerter ingenioseque redditum, ut nisi omnia exactiore diligentia inter se conferantur, discrepare interdum a Philosophi sententia Plinius videatur: sed minus cautis, nec satis Græce peritis.

10. *In profundo.*] Omnino, inquit Philosophus, quæ in profundis tepidisque locis sunt, mollissimæ: vento enim & frigore, sicut & alia plantarum genera, indurantur, & crescere prohibentur.

11. *Viventibus.*] Arist. Ἄπλυτοι δ' ὄντες καὶ ζῶντες, εἰσὶ μέλανες. *Et nisi laventur, & dum vivunt, nigræ sunt.*

12 Adhærent nec parte, nec totæ: Interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ fere aut quinæ, per quas paſci exiſtimantur. 13 Sunt & aliæ, ſed ſuperne a concretæ. 14 Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur. Vivere conſtat longo tempore. 15 Peſſimum omnium genus eſt earum, quæ aplyſiæ vocantur, quia elui non poſſunt, in quibus magnæ ſunt fiſtulæ, 16 & reliqua denſitas ſpiſſa.

Caput XLVI.

LXX. Canicularum maxime 1 multitudo 2 circa eas urinantes gravi periculo infeſtat. 3 Ipſi ferunt & nubem quandam craſſeſcere ſuper capita, 4 animalium planorum piſcium ſimilem, prementem eos, a arcentemque a reciprocando: & ob id ſtilos præacutos b lineis annexos habere ſeſe: quia niſi perfoſſæ ita, non recedant: c caliginis & pavoris, ut arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cujus nomine id malum appellant) inter animalia haud ullam comperit quiſquam.

INTERPRETATIO.

a *Concretæ.*] Obturatæ.

a *Arcentemque.*] Prohibentem, ne retrogrediantur *ad ſummum æquor, & ex imo mari ſurrigant ſeſe.*

b *Lineis.*] Filis e lino *brachiis* adalligatos.

c *Caliginis.*] *Quod de ea nube id referant urinantes*, facit, ut arbitror, caligo & pavor: *non veri animalis conſpectus*: nam qui nubem & nebulam (quo nomine id malum appellant) inter animalia reponeret, nemo fuit.

NOTÆ.

12. *Adhærent &c.*] Ariſt. ἡ δὲ πρόσφυσίς ἐστιν οὔτε καθ' ἕν, οὔτε κατὰ πᾶν. Quæ Gaza Plinium ſecutus ſic reddidit: *Adhærent nec parte, nec totæ.* Sed rectius fideliuſque, opinor, ſic ea vertiſſet: *Adhærent neque ex una parte, neque ex omni.* Nam quæ nec totæ, nec parte adhærent, qualiter tandem adhæreant, non ſatis intelligo.

13. *Sunt & aliæ.*] Fiſtulæ videlicet, ſeu meatus: quorum nulli ſunt ad ſuperiora pervii, præter quaternos aut quinos: quæ cauſa fuit, cur exiſtimarent aliqui, his meatibus eas cibum capere. Hæc Ariſt. loc. cit.

14. *Et ſubeſſe.*] Ariſt. pag. 581. *Hærent,* inquit, *neque una tantum parte, neque omnibus: intervenientibus ſcilicet fiſtulis inanibus: atque ambiuntur ad radicem quaſi membrana: plurimis tamen partibus hærent.* Περιτέταται δὲ ὥσπερ ὑμὴν περὶ τὰ κάτω, &c.

15. *Peſſimum omnium.*] Ἀπλυσίαι, ab α, ut vocant, privativo, & πλύνω, *lavo.* Vide Notas & Emend. num. CXVIII.

16 *Et reliqua denſitas ſpiſſa.*] Hoc eſt: cetero corpore ſolido ſunt: ſive, reliquum omne denſum eſt: τὸ δ' ἄλλο, πυκνόν ἐστι πᾶν.

Sect. LXX. 1. *Multitudo.*] Ita MSS. omnes. Editi libri, *Multitudine . . . infeſtantur.*

2. *Circa eas.*] Spongias nimirum, de quibus dictum eſt proxime.

3. *Ipſi ferunt.*] Narrant ipſi urinantes, inquit, præter caniculas, nubem etiam quandam inſtare capitibus ſuis, quæ ſpeciem, ſimilitudinemque referat animalium, e planorum piſcium genere: quæque ipſos urinantes premat. Vide Notas & Emend. num. CXIX.

4. *Animalium.*] Vide Notas & Emend. num. CXX.

[5] At cum caniculis atrox dimicatio. [6] Inguina, & calces, omnemque candorem corporum appetunt. Salus una in adversas eundi, ultroque terrendi. Pavet enim hominem æque ac terret. Et sors æqua in gurgite: ut ad summa aquæ ventum est, ibi periculum anceps, adempta ratione contra eundi, dum conetur emergere: & salus omnis in sociis: funem illi religatum ab humeris ejus trahunt: [7] hunc dimicans, ut sit periculi signum, læva quatit: dextra apprehenso stilo in pugna est: [d] modicus alias tractus. Ut prope carinam ventum est, nisi præceleri vi [8] repente rapiat, absumi spectant. Ac sæpe jam subducti, e manibus auferuntur, si non trahentium opem, conglobato corpore in pilæ modum ipsi adjuvere. Protendunt quidem tridentes alii: sed monstro solertia est navigium subeundi, atque ita e tuto præliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur. * Certissima est securitas vidisse [9] planos pisces: quia nunquam sunt, ubi maleficæ bestiæ: qua de causa urinantes [10] sacros appellant eos. *Caput XLVII.

LXXI. Silicea testa inclusis fatendum est [1] nullum esse sensum, ut ostreis. Multis eadem natura, quæ frutici, ut [2] holothuriis,

INTERPRETATIO.

d *Modicus.*] Lente alioqui ex aqua attrahitur.

NOTÆ.

5. *At cum caniculis.*] Nunc ad caniculas, unde digressa erat, redit oratio.

6. *Inguina &c.*] Plinii caniculam esse galeum canem, de quo Rondeletius lib. 13. c. 5. p. 377. vel hæc nota demonstrat: nam calces, inguina, poplitesque ita avide appetit, ut non urinantes modo, sed & qui in litore sedent, ejus morsus vehementer formident: ea esca enim allecta sæpe in terram exsilit. Monspeliensibus *Cagnot*, ceu parvus canis, & *Milandre* vocatur.

7. *Hunc.*] Funem læva quatit, ut socios admoneat periculi ingruentis.

8. *Repente rapiat.*] Tractus ille scilicet, alias modicus. Ita M S S. Editi, *rapiant.*

9. *Planos pisces.*] Accepta hæc sunt ex Arist. lib. 9. hist. animal. cap. 49. pag. 1084. Vide Notas & Emendationes num. CXXI.

10. *Sacros.*] Fuit hæc multis aliis piscibus communis appellatio, ut videre est apud Athen. lib. 7. & Oppianum, lib. 1. Halieut. vers. 185.

Sect. LXXI. 1. *Nullum esse sensum.*] Videtur hic Plinius ab Aristotele dissidere, qui non sensum ostreis ac reliquis testatis omnino adimit, lib. 3. de gener. anim. cap. XI. pag. 1110. sed ea, si cum moventibus se sponte sua animalibus conferantur, plantarum similitudinem referre testatur: sentiendi vero indicium alia ex his nullum exhibere, alia obscurum.

2. *Holothuriis.*] Arist. lib. 1. de hist. anim. cap. 1. pag. 16. inter ea quæ non adhærescunt quidem, sed neque moventur, ostrea numerat, & τὰ καλούμενα ὁλοθούρια. Horum geminam speciem exhibet Rondeletius, lib. de insect. cap. 19. & 20.

³ pulmonibus, stellis. ⁴ Adeoque nihil non gignitur in mari, ⁵ ut cauponarum etiam æstiva animalia, pernici molesta saltu, & quæ capillus maxime celat, existant, & circumglobata escæ sæpe extrahantur: ⁶ quæ causa somnum piscium in mari noctibus infestare existimatur. ⁷ Quibusdam vero ipsis innascuntur, quo in numero ⁸ chalcis accipitur.

CAPUT XLVIII.

LXXII. Nec venena ¹ cessant dira, ² ut in lepore: qui in Indico mari ³ etiam tactu pestilens, vomitum dissolutionemque stomachi protinus creat: in nostro ⁴ offa informis, colore tantum lepori similis: in Indis, & magnitudine, ⁵ & pilo, duriore tantum: nec vivus ibi capitur. Æque pestiferum animal ⁶ araneus, spinæ in dorso acu-

NOTÆ.

3. *Pulmonibus, stellis.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 575. ὁ δ' χαλύμβος ἀστὴρ, καὶ οἱ χαλύμβοι πλεύμονες. Plinio lib. 32. sect. 53. halipleumones, hoc est, pulmones marini. Iconem vide apud Rondel. lib. de insect. cap. 28. Stellarum diversi generis, c XI. & seqq.

4. *Adeoque nihil.*] Hoc illud est, quod antea dixit, sect. 1. *Vera ut fiat opinio vulgi, quidquid nascatur in parte naturæ ulla, & in mari esse*: hoc est, ejus similitudinem quandam, ob eamque nomen commune. Sunt enim, inquit, & in mari pulices, quo nomine æstiva cauponarum animalia plerumque signantur: Sunt & marini pediculi, quæ vox ea vulgo notat animalcula, quæ capillus celat: quanquam marini pulices ac pediculi, a terrestribus ejusdem nominis animalculis, ortu, forma, indole, toto denique propemodum genere discrepant: solo conveniunt nomine aut colore: ψύλλοι & φθεῖρες pariter appellati, ab Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 10. pag. 501. Vide ejusdem libri cap. 19. & cap. 26. pag. 630. Pediculi marini effigiem exhibet Rondel. lib. 18. cap. 28.

5. *Ut cauponarum.*] Ita MSS. omnes. Scaliger *conopeorum* legit: quod sint conopea dicta, quæ adversum culicum morsus, τῶν κωνώπων, tendi solebant. Sed Aristoteli ψύλλοι sunt, hoc est, pulices: non κώνωπες, qui culices vocantur.

6. *Quæ causa.*] Arist. l. 4. hist. anim. cap. 10. pag. 501.

7. *Quibusdam vero.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 25. pag. 957. *Chalcis*, inquit, *valido morbo corripitur: pediculi sub branchiis orti eam interimunt. Cujusmodi morbo nullus præterea tentatur piscis.* Τῇ δὲ χαλκίδι νόσημα ἐμπίπτει νεανικόν· φθεῖρες ὑπὸ τὰ βράγχια γινόμενοι πολλοὶ, ἀναιροῦσιν.

8. *Chalcis.*] Columella, lib. 8. cap. 17. ubi de esca piscium, præberi præcipit *tabentes haleculas, & salibus exesam chalcidem, putremque sardiniam*: prorsus ut congeneres hi pisces esse videantur. Nec congeneres modo, sed plane similes, atque easdem esse χαλκίδας καὶ σαρδίνους auctor est Epænetus, libro de piscibus apud Athen. lib. 7. pag. 328. De fluviatili, credo, chalcide Columella: de marina egit Epænetus. Itaque sardinæ nostræ chalcides antiquorum sunto.

Sect. LXXII. 1. *Cessant.*] Nec desunt, inquit, magis venena in mari, quam cetera quæ terra gignit.

2. *Ut in lepore.*] Lepus marinus, λαγωὸς θαλάσσιος, Rondeletius lib. 17. cap. XI. hunc esse ait, quem Monspelienses *Imbriago* vocant. De eo longe plura dicentur, lib. 32. sect. 3.

3. *Etiam tactu &c.*] Ælianus, lib. 16. hist. anim. cap. 19. & lib. 2. cap. 45.

4. *Offa informis.*] In qua neque oculos, neque pinnas, neque alia membra cernas apte distincta, ut in aliis piscibus.

5. *Et pilo.*] Hæc totidem verbis Ælianus loc. cit. Spinosum esse, semperque surrectum leporis marini pilum affirmat: quem si quis contigerit, eum periculose lædi.

6. *Araneus.*] Vide Notas & Emend. num. CXXII.

leo

leo noxius. Sed nullum uſquam exſecrabilius, quam radius, ſuper caudam eminens 7 trygonis, quam noſtri paſtinacam appellant, 8 quincunciali magnitudine. Arbores 9 infixus radici necat: arma, ut telum, perforat: 10 vi ferri, & veneni malo.

LXXIII. 1 Morbos univerſa genera piſcium, ut cetera animalia etiam fera, non accipimus ſentire. Verum ægrotare ſingulos, manifeſtum facit aliquorum macies, cum in eodem genere præpingues alii capiantur. CAPUT XLIX.

LXXIV. Quonam modo generent, deſiderium & admiratio hominum differri non patitur. 1 Piſces attritu ventrium coëunt, tanta celeritate ut viſum fallant: 2 delphini, & reliqua cete, ſimili modo, & paulo diutius. 3 Femina piſcis coïtus tempore marem ſequitur, ventrem ejus roſtro pulſans: ſub partum mares feminas ſimiliter, 4 ova veſcentes earum. 5 Nec ſatis eſt generationi per ſe coïtus, niſi editis ovis, 6 interverſando mares [a] vitale aſperſerint virus. Non omnibus id contingit ovis in tanta multitudine: 7 alioqui replerentur maria & ſtagna, cum ſinguli uteri innumerabilia concipiant. * Piſcium ova in mari creſcunt, quædam ſumma celeritate, 8 ut murænarum, quædam paulo tardius. CAPUT L. *CAP. LI.

INTERPRETATIO.

a *Vitale .... virus.*] Genitale ſemen.

NOTÆ.

7. *Trygonis.*] Τρυγὼν Græce dicitur, quam D. Ambroſius in Hexaëm. lib. 9. cap. 48. Turturem Latine reddidit: Celſus, lib. 6. cap. 9. & Plinius, paſtinacam. De ea diximus, ſect. 67. Inſanabilem aculei paſtinacæ ictum eſſe ſcribit Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 56. & lib. 2. cap. 36. & 50.

8. *Quincunciali.*] Uncia pars eſt pedis duodecima.

9. *Infixus radici.*] Vide Notas & Emend. num. CXXIII.

10. *Vi ferri &c.*] Oppianus hæc eleganter expreſſit, lib. 2. Halieut. v. 482.

Sect. LXXIII. 1. *Morbos.*] Accepta hæc ſunt ex Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap 25. pag. 955. ubi νοσήματα λοιμώδη vocat. Communes popularesque morbos Plinius intelligit, qui contagio per genera ſæviunt, lateque vulgantur; ἐπιδημίους Græcis nominatos.

Sect. LXXIV. 1. *Piſces attritu.*] Ventrium commiſſione. Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 5. pag. 526. & 532.

2. *Delphini.*] Hos Oppianus lib. 1. Halieut. v. 580. ſcribit hominum more adverſos coïre: pudenda iis eſſe humanis ſimilia: virile non ſemper eſſe conſpicuum, ſed intus latere: Veneris tantum in uſus nudari & exeri.

3. *Femina.*] Ariſt. pag. 530.

4. *Ova veſcentes.*] Et ex iis quæ reliqua ſunt, piſces generantur: ἐκ δὲ τῶν περιλειπομένων, γίνονται οἱ ἰχθύες. Ariſt.

5. *Nec ſatis.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 12. pag. 689.

6. *Niſi interverſando*] Vide Notas & Emend. num. CXXIV.

7. *Alioqui.*] Ariſt. loc. cit.

8. *Ut murænarum.*] Diximus, ſect. 39.

[9] Plani piſcium [10] quibus cauda non obeſt, aculeique, [11] & teſtudines in coïtu ſuperveniunt: [12] polypi crine uno feminæ [13] naribus annexo: ſepiæ & loligines [14] linguis, componentes inter ſe brachia, & in contrarium nantes: ore & pariunt. [15] Sed polypi in terram verſo capite coëunt. [16] Reliqua mollium tergis, ut canes: Item locuſtæ, & ſquillæ: [17] cancri, ore. Ranæ superveniunt, prioribus pedibus alas feminæ mare apprehendente, poſterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, [18] quas gyrinos vocant, oculis tantum & cauda inſi-

NOTÆ.

9. *Plani piſcium.*] Ut raïa, paſtinaca, & alii, de quibus ſect. 40.

10. *Quibus cauda non obeſt.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXV.

11. *Et teſtudines.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXVI.

12. *Polypi crine uno.*] Hujuſcemodi polypi coïtus, qui ut certus exploratuſque nunc a Plinio traditur, incompertus, ac dubius admodum Ariſtoteli eſſe videtur. Is enim, cum vulgatiorem eorum retuliſſet complexum, lib. 5. hiſt. cap. 6. pag. 533. paſſis nimirum, conjunctiſque flagellis, ita ut acetabula inter ſe continuentur: ſubjecit, Φασὶ δέ τινες καὶ τὸ ἄῤῥενα ἔχειν αἰδοιῶδές τι ἐν μιᾷ τῶν πλεκτανῶν, &c. *Aïunt nonnulli marem habere nonnihil ſimile genitali, in uno ex brachiis: quod duo maxima acetabula continet: id protendi quaſi nervoſum, medium uſque brachium, quod nari feminæ totum inſeratur.* Hanc vero crinis ſeu brachii inſertionem idem Philoſophus lib. 1. de gener. anim. cap. 15. pag. 1056. complexus tantum gratia fieri aſſeverat: negat id inſtrumentum eſſe ad generationem utile.

13. *Naribus.*] Ariſt. τὸν μυκτῆρα τῆς θηλείας pariter vocat.

14. *Linguis.*] Hoc eſt, ore: unde mox ſequitur, *ore & pariunt.* Ariſt. loc. cit. Αἱ δὲ σηπίαι καὶ αἱ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι, τὰ στόματα καὶ τὰς πλεκτάνας ἐφαρμόττουσαι καταντικρὺ, &c. *Sepiæ autem & loligines complexæ, commiſſo inter ſe utrinque ore & brachiis, contrariis natatibus ſimul feruntur: Aptant etiam nares naribus: tum etiam natant, nunc prorſum, nunc rurſum,* &c. Eſt porro in ore ſepiarum linguæ vice caro fungoſa. Verum de coïtu, partuque ſepiarum diſſidet a Philoſopho Plinius: neque enim ore parere ſepias ille dixit, ſed ea corporis parte, quæ in ventre fiſtula dicitur: quæque ſimplex in mare, in femina duplex eſt: qua & coïre eas nonnulli dicunt: Ἐκτίκτει δὲ κατὰ τὸν φυσητῆρα καλούμενον, καθ᾽ ὃν ἔνιοι καὶ ὀχεύεσθαί φασιν αὐτάς.

15. *Sed polypi.*] Qui ſubjacet polypus, verſo eſt in terram capite: alter ſuperveniens altero ſitu ſe habet: paſſis enim flagellis acetabula ſua ſingula ſingulis feminæ applicat, & ſic adhæreſcit.

16. *Reliqua mollium.*] Non eorum, quæ molluſca vocantur, vix enim ullum eſt inſigne, præter tria laudata, polypum, loliginem, ſepiam: ſed eorum quæ molli cruſta teguntur. Hæc enim Philoſophi nunc verba redduntur a Plinio, quæ ille ſtatim ſubjunxit iis, quæ de ſepiarum loliginumque coïtu proxime retulimus: pag. 534. Τὰ δὲ μαλακόστρακα ὀχεύεται, οἷον κάραβοι, καὶ ἀστακοὶ, καὶ καρίδες, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὥσπερ καὶ τὰ ὀπισθουρητικὰ τῶν τετραπόδων, &c. Quod ex Ariſt. repetit Athenæus, lib. 3. pag. 105.

17. *Cancri ore.*] Hoc eſt, partibus anterioribus, κατὰ τὰ πρόσθια ἀλλήλων συνδυάζονται, inquit Ariſt. pag. 535. quod genus coïtus ab eo quo copulantur canes, differre palam eſt.

18. *Quas gyrinos.*] Γυρῖνος. Vide Notas & Emend. num. CXXVII. Sunt autem hæc, opinor, de abortu ranarum aliquo fortaſſis accipienda: cum ſit uſu & experientia comprobatum, ab ovis verno tempore excludi ranas: eaſdem in aquis calidioribus, tum hieme, tum æſtate verſari: accedente autem vere, non modo recentes ranarum fetus, ſed veteres etiam ranas natantes conſpici.

gnes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumque, semestri vita resolvuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur [19] quæ fuere: naturæ perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eveniat.

[20] Et mituli & pectines sponte naturæ in arenosis proveniunt. Quæ durioris testæ sunt, ut murices, purpuræ, [21] salivario lentore: sicut [22] acescente humore culices: [23] apuæ, spuma maris [24] incalescente, cum admissus est imber. [25] Quæ vero siliceo tegmine operiuntur, ut ostrea, putrescente limo, aut spuma circa navigia [26] diutius stantia, defixosque palos, & lignum maxime. [27] Nuper compertum in ostreariis, humorem iis fetificum lactis modo effluere. [28] Anguillæ atterunt se scopulis: ea strigmenta vivificunt: [29] Nec alia est earum procreatio. [30] Piscium diversá genera non coëunt, præter squatinam & raïam: ex quibus nascitur [31] priori parte raïæ similis, & nomen

NOTÆ.

19. *Quæ fuere.*] M S S. *Quæ fuêre nata, proinde occulta ratione,* &c.

20. *Et mituli &c.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 572. Αἱ δὲ κόγχαι, καὶ χῆμαι, καὶ σωλῆνες, καὶ κτένες, ἐν τοῖς ἀμμώδεσι λαμβάνουσι τὴν σύστασιν. *Conchæ, & chamæ, ungues, & pectines in arenosis constitutionem suam nanciscuntur.* Mitulos paulo ante, ut purpuras, idem favificare dixit: quod ex ipso repetit Athenæus, lib. 3. pag. 89.

21. *Salivario lentore.*] Qui folliculis, seu favis continebatur iis, de quibus diximus sect. 60. quique iisdem solutis decidens in terram, & cum cœno mixtus, minutis ille purpurillis fit procreandis aptissimus. Hæc ex Arist. loc. cit pag. 567. Eadem habet & Plutarch. lib. de solert. anim. pag. 980.

22. *Acescente humore.*] Ex aceto culices. Vide Notas & Emendationes num. CXXVIII.

23. *Apuæ spuma maris.*] Apua nostris *Anchois* rectius, quam *Anchoïe*. Ita quidem appellari scribit Petr. Quiqueranus, Ep. Senec. lib. 2. de laud. Provinc. fol. 42. In oceani Gallici Normannico litore, vulgo *Menuise*. Vide Notas & Emend. num. CXXIX.

24. *Incalescente.*] Vide Notas & Emend. num. CXXX.

25. *Quæ vero.*] In duo genera dividit testata: priora, quæ durioris testæ: altera, quæ siliceo tegmine: quæ Philosophus conjunxit, cuncta ὀστρακόδερμα communi nomenclatione circumscribens.

26. *Diutius stantia.*] Rectius id, veriusque, ex omnium MSS. fide, quam *stante*, ut omnes editi. Ad navigia enim id pertinet.

27. *Nuper compertum.*] Aristoteli certe id incompertum, qui plane negat, lib. 3. de gener. animal. cap. XI. pag. 1113. semen ullum ostrea genitale emittere.

28. *Anguillæ.*] Athenæus, lib. 7. pag. 298. ex Arist. & Oppianus, lib. I. Halieut. v. 516. coïre anguillas aïunt corporibus inter se complicatis: ventrisque attritu, lentorem in arenam distillantem excipi limo, in quo deinde innumeræ anguillæ procreentur. Strigmenta porro sordes sunt, quæ ex corporibus raduntur.

29. *Nec alia est.*] Hoc est, non ex semine, veroque coïtu fit. Sic Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 15. pag. 704.

30. *Piscium diversa.*] Acceptum hoc ex Arist. lib. 6. hist. anim. c. 9. p. 680.

31. *Priori parte.*] Hoc est, anteriores partes raïæ habet, posteriora squatinæ: καὶ τὰ ἔμπροσθεν, βάτου· τὰ δ' ὄπισθεν, ῥίνης· ὡς γινόμενος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἰχθύων. Arist. loc. cit.

ex utroque compoſitum [32] apud Græcos trahit.

Quædam [33] tempore anni gignuntur, & in humore, ut in terra: Vere pectines, limaces, hirundines: [34] eadem, tempore evaneſcunt. [35] Piſcium lupus [36] & trichias bis anno parit, & ſaxatiles omnes. [37] Mulli ter, ut chalcis, [38] cyprinus ſexies, [39] ſcorpiones bis, ac ſargi vere & autumno. Ex planis [40] ſquatina bis: ſola autumno, occaſu Vergiliarum. Plurimi piſcium tribus menſibus, [41] Aprili, Maïo, Junio. [42] Salpæ autumno: [43] ſargi, [44] torpedo, [45] ſquali, [46] circa æquinoctium: [47] molles vere: [48] ſepia omnibus menſibus. [49] Ova ejus glutino atramenti ad ſpeciem uvæ cohærentia, maſculus proſequitur [50] afflatu, alias ſterileſcunt. [51] Polypi hieme coëunt, pariunt vere

Notæ.

32. *Apud Græcos.*] Ῥινόβατος, quaſi Squatinoraïa. Hujus piſcis e veteribus ſoli Plinius & Ariſtoteles meminere.

33. *Tempore anni.*] Certo, inquit, ſtatoque anni tempore, partus quidam in aqua, ut in terra fiunt: Vere pectines, &c. Vide Notas & Emendationes num. CXXXI.

34. *Eadem, tempore.*] Ut ſtatis temporibus gignuntur, ſic ſtatis pariter diebus evaneſcunt.

35. *Piſcium lupus.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. cap. XI. pag. 542. & 543. Ælianus, lib. 10. hiſt. anim. cap. 2. & Athen. lib. 7. pag. 310.

36. *Et trichias.*] Hallucinari dicemus eos, qui trichias veterum ſardinas eſſe noſtras autumant, in Notis & Emend. num. XXXV.

37. *Mulli, ter.*] Ariſt. loc. cit. mullum ſolum ter parere, chalcidem ſemel, affirmat. At lib. 6. cap. 13. pag. 693. de lacuſtrium, fluviatiliumque partu agens, chalcidem ter parere tradidit. Diverſa ergo videtur eſſe marina chalcis a fluviatili, lacuſtrive apud Ariſtotelem. De mullo, conſentit Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 590.

38. *Cyprinus.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 13. pag. 693. quinquies aut ſexies anno parere cyprinum tradit: quinquies Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 592.

39. *Scorpiones.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. cap. XI. pag. 543. ubi & de ſargis. Et Athenæus, lib. 7. pag. 320. & 321.

40. *Squatina bis.*] Vere ſcilicet, & autumno. Sola tamen, iis autumni diebus præciſe, in quos Vergiliarum occaſus incidit. Vide Notas & Emend. num. CXXXII.

41. *Aprili, Maïo, Junio.*] Ariſt. pag. 546. Vide Notas & Emendationes num. CXXXIII.

42. *Salpæ.*] Ariſt. loc. cit. & lib. 6. hiſt. cap. 16. pag. 708. Athenæus quoque, lib. 7. pag. 321.

43. *Sargi.*] Ita MSS omnes. Fruſtra Rondel. *Spari* reponit. Etſi de ſargo jam ante Plinius: non enim autumnum, ut prius, ſed magis præciſe, autumni æquinoctium ejuſdem feturæ aſſignat.

44. *Torpedo.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 9. pag. 680. Αἱ δὲ νάρκαι, περὶ τὸ φθινόπωρον. *Torpedo circa autumnum parit.*

45. *Squali.*] De his egimus, ſect. 40. Vide Notas & Emend. num. CXXXIV.

46. *Circa æquinoctium.*] Autumnale. Ariſt. loc. cit. αἱ δὲ νάρκαι περὶ τὸ φθινόπωρον.

47. *Molles vere.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. cap. XI. pag. 549.

48. *Sepia.*] Ariſt. pag. 548.

49. *Ova ejus.*] Ariſt. pag. 549. Horum ovorum effigiem depinxit Rondeletius, lib. 17. cap. 3. Juncta racematim dixit Oppianus lib. 1. Halieut. v. 548. Ἀρηρότα δ' ἀλλήλοισι βοτρυδόν, &c.

50. *Afflatu.*] Atramentum eis afflat, aſpergitque, quo ſolideſcunt: καταφυσᾷ τὸν θόλον, καὶ γίνεται τὰ ᾠὰ στιφρά.

51. *Polypi.*] Ariſt. loc. cit. & Athen. lib. 7. pag. 317.

ova [b] tortili vibrata [52] pampino, tanta fecunditate, ut multitudinem ovorum occisi non recipiant [53] cavo capitis, quo prægnantes tulere. [54] Ea excludunt quinquagesimo die, e quibus multa propter numerum intercidunt. [55] Locustæ, & reliqua tenuioris crustæ, ponunt ova super ova, atque ita incubant. [56] Polypus femina modo in ovis sedet, modo cavernam cancellato brachiorum implexu claudit. [57] Sepia in terreno parit inter arundines, aut sicubi enata alga: [58] excludit quintodecimo die. [59] Loligines in alto conserta ova edunt, [60] ut sepiæ. [61] Purpuræ, murices, [c] ejusdemque generis, vere pariunt. [62] Echini ova pleniluniis habent hieme: [63] & cochleæ hiberno tempore nascuntur.

LXXV. [1] Torpedo octogenos fetus habens invenitur: eaque intra se parit ova præmollia, in alium locum uteri transferens, atque ibi excludens. Simili modo omnia, quæ cartilaginea appellavimus. [2] Ita fit, ut sola piscium & animal pariant & ova concipiant. [3] Silurus

Interpretatio.

b *Tortili.*] Cirro uno, qui pampini in morem torquetur, emissa.

c *Ejusdemque generis.*] *Durioris pariter testæ.*

Notæ.

52. *Pampino.*] Hoc est, cirro, sive crine uno, qui pampini instar, seu claviculæ vitium torquetur ac flectitur, vibrata & emissa. Vide quæ de hac voce *pampinus* dicturi sumus lib. 16. sect. 63. Cirros Latini polyporum capillamenta vocant.

53. *Cavo capitis.*] Tanta ovorum multitudo est, inquit Philos. lib. 5. hist. cap. 17. pag 587. ut his exemptis vas impleatur longe majus, quam sit caput ipsius, in quo ea continebantur.

54. *Ea excludunt.*] Arist. pag. 588.

55. *Locustæ.*] Arist. pag. 590.

56. *Polypus.*] Arist. pag. 591. & Athenæus, lib. 7. pag. 317.

57. *Sepia in terreno.*] Arist. juxta terram, inter arundines, algasque, πρὸς τὴν γῆν, περὶ τὰ φυκία, καὶ καλαμώδη.

58. *Excludit.*] Arist. pag. 589.

59. *Loligines.*] Arist. pag. 592.

60. *Ut sepiæ.*] Non in alto edunt ova, ut sepiæ: litoralem enim hæ vitam agunt, non pelagiam: sed conserta ova edunt, ut sepiæ: hoc est, ad speciem uvæ cohærentia, ut proxime antea dictum est.

61. *Purpuræ.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 570.

62. *Echini ova.*] Non vernis tantum, inquit, autumnalibusve, quod minus mirum videri queat: sed hibernis quoque pleniluniis, ova echini habent: atque adeo tempore nullo carent, ut testatur Aristotelis locus, unde hæc sumi videntur, lib. 5. hist. anim. cap. XI pag. 550.

63. *Et cochleæ.*] Marinæ scilicet: nec tamen nasci tunc cochleas, sed prægnantes gravidasque, hoc est, cum ovis eo tempore cerni, Aristoteles tradidit, pag. 551. Κύοντες δὲ φαίνονται καὶ οἱ κοχλίαι πάντες ὁμοίως τὴν αὐτὴν ὥραν.

Sect. LXXV. 1. *Torpedo.*] Hæc ex Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 8. pag. 677.

2. *Ita fit, ut sola.*] Arist. pag. 672. De cartilagineis supra, sect. 40.

3. *Silurus.*] De Glani hæc omnia Arist. lib. 6. hist. cap. 13. pag. 696. & 698. eoque fluviatili pisce: quem silurum quoque appellari posse Plinius putavit: quanquam a siluro, de quo dictum est, sect. 17. diversus est, ut Ælianus docet: ipseque Plinius alibi eosdem inter se distinxit, Athenæus quoque glanis & silu-

mas solus [4] omnium edita custodit ova, sæpe & quinquagenis diebus, ne absumantur ab aliis. [5] Ceteræ feminæ in triduo excludunt, si mas attigit.

LXXVI. [1] Acus, sive belone, unus piscium dehiscente [2] propter multitudinem utero parit. [3] A partu coalescit vulnus: quod & in cæcis serpentibus tradunt. [4] Mus marinus in terra scrobe effosso parit ova, & rursus obruit terra: tricesimo die refossa aperit, fetumque in aquam ducit.

Cap. LII. LXXVII. [1] Erythini & chanæ vulvas habere traduntur: [2] qui trochos appellatur a Græcis, ipse se inire. [3] Aquatilium omnium fetus inter initia visu carent.

Caput LIII. LXXVIII. Ævi piscium memorandum nuper exemplum accepimus. [1] Pausilypum villa est Campaniæ, haud procul Neapoli, in ea [2] in Cæsaris piscinis a Pollione Vedio conjectum piscem, sexagesi-

Notæ.

ri seorsum meminit. Plinium secutus est Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 3. pag. 262. *Piscis fluvialis*, inquit, *quem glanin quidem Græci, nos autem silurum vocamus*, &c.

4. *Omnium edita.*] Hoc est, non sua tantum, quod & alii piscium mares faciunt: sed etiam aliorum promiscue, quod silurus solus. Arist. pag. 698.

5. *Ceteræ.*] Arist. pag. 696. In minorum piscium genere, inquit, vel tertio die prodeunt pisciculi: τῶν δ' ἐλαττόνων ἐνίων, καὶ τριταίων ὄντων, ἤδη ἰχθύδια ἐστι.

Sect. LXXVI. 1. *Acus.*] Βελόνη Græcis acus est, Gallis vulgo *Aguilles*, Lutetiæ *Orphies*, inquit Hippol. Salvianus, fol. 68. Vulgus Narbonense, a tubæ similitudine, *Trompette* vocat, teste Scaligero in Arist. pag. 691. post Rondelet. lib. 8. cap. 4.

2. *Propter multitudinem.*] *Propter magnitudinem* potius agnoscerem, nisi codicum fides obstaret, tum ex Æliano, lib. 9. hist. anim. cap. 60. tum maxime ex Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 16. pag. 711. testante disertis verbis, non tam multa, quam magna, belones utero ova contineri: ἴσχει δ' οὐχ οὕτω πολλά, ὡς μεγάλα. Refert hoc quoque Plutarchus, lib. de garrul. pag. 509.

3. *A partu.*] Ubi pepererit, vivit tamen, coalescente rima, quam sub ventre habet, & sumine, ut Cæciliæ serpentes: ὥσπερ οἱ τυφλῖναι ὄφεις· ὅταν δ' τέκῃ, ζῇ, καὶ συμφύεται πάλιν ταῦτα. Arist. pag. 691.

4. *Mus marinus.*] De quo egimus, sect. 35. De emyde, sive testudine lutaria refert eadem Philosophus, lib. 5. hist. cap. 28. pag. 634. & post eum jam antea Plinius, sect. 12.

Sect. LXXVII. 1. *Erythini.*] De utrisque diximus, sect. 23.

2. *Qui trochos.*] Pliniusne hallucinatus sit, si piscem hic credidit τρόχον, cum terrestre animal Aristoteles ita nominasse videatur, terrestrem mustelam, hyænamque simul appellans, lib. 3. de gener. anim. cap. 6. An piscem ei cognominem signare voluerit, cum sit is scriptoribus aliis incognitus, haud satis est proclive statuere.

3. *Aquatilium.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 13. pag. 695.

Sect. LXXVIII. 1. *Pausilypum.*] Hodie *Posilipo monte.*

2. *In Cæsaris piscinis.*] Quæ fuerant Vedii Pollionis, de quo dictum est, sect. 39. Is enim, ut refert Dio Cassius, lib. 54. heredem ex maxima bonorum parte Augustum esse voluit.

mum poſt annum exſpiraſſe ſcribit [3] Annæus Seneca, duobus aliis æqualibus ejus ex eodem genere etiam tunc viventibus. Quæ mentio piſcinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re, priuſquam digrediamur ab aquatilibus.

LXXIX. [1] Oſtrearum vivaria primus omnium Sergius [2] Orata invenit in Baïano, ætate L. Craſſi Oratoris, ante Marſicum bellum: nec gulæ cauſa, ſed avaritiæ, magna vectigalia tali ex ingenio ſuo percipiens, [3] ut qui primus penſiles invenerit balineas, ita mangonizatas villas ſubinde vendendo. [4] Is primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adjudicavit, quando eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora, [5] ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennæ, [6] muræna in Sicilia, [7] elops Rhodi: & alia genera ſimiliter, ne culinarum cenſura peragatur. Nondum [8] Britannica ſerviebant litora, cum Orata Lucrina nobilitabat: poſtea viſum tanti in extremam Italiam petere Brundiſium oſtreas: [9] ac ne lis eſſet inter CAPUT LIV.

NOTÆ.

3. *Annæus Seneca.*] In iis libris, qui interciderunt. Non minorem porro admirationem habet, quod refert Geſnerus, captum in ſtagno Sueviæ, prope Elbreïn, anno 1447. piſcem ingentem, cui ſub pinnis annexus anulus cum hac inſcriptione: *Primus ego piſcis quem in hoc ſtagnum injecit Fridericus II. Imp. V. Octob. MCCV.* Sic ille annos ducentos vixerit, & XLIV.

Sect. LXXIX. 1. *Oſtrearum vivaria.*] Deſcripſit hæc Macrobius a Plinio, lib. 2. Saturn. cap. XI. pag. 361. Plinius a Columella, qui aliquanto elegantius, lib. 8. cap. 16. pag. 309. *Jam enim*, inquit, *celebres erant deliciæ popinales, cum ab mari deferrentur vivaria, quorum ſtudioſiſſimi, velut ante devictarum gentium Numantinus & Iſauricus, ita Sergius Orata, & Licinius Muræna captorum piſcium lætabantur vocabulis.* Vide & Varronem, lib. 3. de re ruſt. cap. 3. pag. 98.

2. *Orata.*] Vel, uti apud Ciceronem ſcribitur, lib. 1. de Orat. pag. 312. *Sergius Aurata*, quod ei piſces, qui auratæ vocantur, cariſſimi fuerint, inquit Macrobius, ex Varrone.

3. *Ut qui primus.*] Macrobius, loc. cit. poſt Valer. Max. lib. 9. c. 1. p. 417. & Senecam, ep. 90. ad Lucilium.

4. *Is primus.*] Valerius Max. & Macrob. loc. cit.

5. *Sicut lupi.*] Columella loc. cit. *Faſtidire docuit fluvialem lupum, niſi quem Tiberis adverſo torrente defatigaſſet.* Horatius, lib. 2. Satyr. 2. v.

Unde datum ſentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? Ponteſne inter jactatus, an amnis
Oſtia ſub Tuſci?

Hæc quoque Varro, & Macrobius, locis cit.

6. *Muræna in Sicilia.*] Athenæus, lib. 1. pag. 4. & lib. 7. pag. 313. ex Archeſtrato Gaſtronomo.

7. *Elops Rhodi.*] Columella, loc. cit. pag. 310. Ælianus, lib. 8. hiſt. anim. cap. 28.

8. *Britannica.*] Cujus oræ oſtrea eſſe dulciſſima, Plinius auctor eſt, lib. 32. ſect. 21.

9. *Ac ne lis eſſet.*] Ne certaretur, inquit, utra alteris præſtarent, Britannicane Brundiſinis, an verſa vice: excogitatum eſt utrumque oſtreorum genus poſt diuturnam famem ab advectione longinqua, ſimul in Lucrino vivario paſcere, ut eoſdem inde ſapores referrent. Vide lib. 32. ſect. 21.

duos sapores, nuper excogitatum, famem longæ advectionis a Brundisio compascere in Lucrino.

LXXX. Eadem ætate prior Licinius Muræna, reliquorum piscium vivaria invenit: cujus deinde exemplum nobilitas secuta est, [1] Philippi, Hortensii: [2] Lucullus exciso etiam monte juxta Neapolim majore impendio, quam villam exædificaverat, euripum & maria admisit: qua de causa Magnus Pompeïus [3] Xerxen togatum eum appellabat. [4] Quadragies HS. piscinæ a defuncto illo veniere pisces.

CAPUT 19 LV.

LXXXI. Murænarum vivarium privatim excogitavit [1] C. Hirrius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæsaris Dictatoris, [2] sex millia numero murænarum mutuo appendit. Nam permutare quidem pretio noluit, aliave merce. Hujus villam [3] intra quam modicum quadragies piscinæ vendiderunt. Invasit deinde singulorum piscium amor. [4] Apud Baulos in parte Baïana piscinam habuit Hortensius Orator, in qua murænam adeo dilexit, [5] ut exanimatam flesse credatur. In eadem villa, [6] Antonia Drusi, murænæ, quam diligebat, inaures addidit: cujus propter famam nonnulli Baulos videre concupiverunt.

CAP. 20 LVI.

LXXXII. Cochlearum vivaria instituit Fulvius [1] Hirpinus in Tarquiniensi, paulo ante civile bellum, quod cum Pompeïo Magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim

NOTÆ.

Sect. LXXX. 1. *Philippi, Hortensii.*] Varro, & Columella locis ante laudatis. Macrobius, a Cicerone piscinarios idcirco appellatos tradit.

2. *Lucullus.*] Varro, lib. 3. de re rust. cap. 17. pag. 113.

3. *Xerxen.*] Velleïus Paterculus, lib. 2. n. 33. pag. 13.

4. *Quadragies.*] Hoc est, quadragies centena millia sestertiûm. Monetæ Gallicæ, libræ sunt, ut vocant, 400000. Vide Notas & Emend. num. CXXXV.

Sect. LXXXI. 1. *C. Hirrius.*] Ita Varro, lib. 3. de re rust. cap. 17. & Inscriptiones Gruteri. In libris MSS. *Hirrus*, in editis *Hirius*: utrobique mendose.

2. *Sex millia.*] Vide Notas & Emendationes num. CXXXVI.

3. *Intra quam modicum.*] Hoc est, modico post temporis spatio, non longa operosaque cura, compensato piscinæ damno, ex sublatis sex illis millibus murænarum. Id enim velle Varro videtur, cum ait, uno tempore & millia sex murænarum Cæsari data esse mutuo, & villam venisse quadragies. Refert hoc & Macrobius, lib. 2. Saturn. cap. XI. pag. 362. Vide Notas & Emendationes num. CXXXVII.

4. *Apud Baulos.*] Varro loc. cit. *Q. Hortensius familiaris noster, cum piscinas haberet magna pecunia ædificatas ad Baulos.... minus laborabat, ne servus æger, quam aquam frigidam biberent sui pisces.*

5. *Ut exanimatam.*] De Crasso hoc ipsum narrant Porphyrius, lib. 3. de abstin. pag. 106. Tzetzes, Chiliad. 8. hist. 174. v. 151. & Macrobius, pag. 361.

6. *Antonia.*] De ea dixi lib. 7. sect. 18.

Sect. LXXXII. 1. *Hirpinus.*] Egimus de eo nomine, libro superiore, sect. 78.

[2] ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fecunditas: [3] Solitanæ, quibus nobilitas. [4] Quin & saginam earum commentus est, sapa & farre, aliisque generibus, ut cochleæ quoque altiles ganeam implerent: cujus artis gloria in eam magnitudinem perducta sit, ut octoginta [5] quadrantes caperent singularum calices. Auctor est M. Varro.

LXXXIII. [1] Piscium genera etiamnum a Theophrasto mira produntur: [2] circa Babylonis rigua decedentibus fluviis, in cavernis aquas habentibus remanere. Quosdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contraque venantes refugere in suas cavernas, & in iis adversos stare: capita eorum esse ranæ marinæ similia, reliquas partes [3] gobiorum, branchias ut ceteris piscibus. Circa Heracleam, [4] & Cromnam, & Lycum, & multifariam in Ponto unum genus esse, quod extremas fluminum aquas sectetur, cavernasque faciat sibi in terra, atque in his vivat, etiam reciprocis amnibus siccato litore. Effodi ergo: motu demum corporum vivere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemque Lyco amne decedente, CAPUT LVII.

NOTÆ.

2. *Ut essent albæ.*] Albulas appellat Varro, lib. 3. de rust. cap. 14. pag. 108. *Genera cochlearum*, inquit, *sunt plura: ut minutæ albulæ, quæ afferuntur e Reatino: & maximæ, quæ de Illyrico apportantur: & mediocres, quæ ex Africa afferuntur. . . . Ex Africa, quæ vocantur Solitanæ . . . . Hæ in fetura pariunt innumerabilia &c.*

3. *Solitanæ.*] Ita M S S. Reg. Colb. ceterique, non *Iolitanæ* ut quidam fingunt, ab Iol, sive Cæsarea Africæ oppido. De his rursum, lib. 30. sect. 15. A promontorio Solis, quod in Africa esse vidimus lib. 5. sect. 1. nomen sortitæ videntur.

4. *Quin & saginam.*] Reliquum caput expressum ad verbum, ex M. Varrone, loc. cit.

5. *Quadrantes.*] Quadrans est quatuor cyathorum mensura: cujusmodi cyathos sedecim pinta, ut aïunt, Parisiensis continet, metiente Budæo.

Sect. LXXXIII. 1. *Piscium genera.*] Quæ hoc capite integro continentur, ea totidem verbis recitant Theophrastus, lib. de piscibus in sicco degentibus, & Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. & 1156. quem Theophrastum ipsum esse suspicati alias sumus.

2. *Circa Babylonis.*] Ælianus id quoque, lib. 5. hist. anim. cap. 27. ex Theophrasto. Id incredibile visum olim Senecæ, lib. 3. quæst. natur. cap. 17. Prodigii instar expiandum Livio, lib. 42. & Juvenali, Satyra 14. v. 63. Exemplis tamen quamplurimis rem confirmant; præter antiquos, Leonicenus, Majolus, Casaubonus, Guillandinus, Scaliger, Nierembergius, aliique quos laudat Jac. Sachs in Gammarol. pag. 123.

3. *Gobiorum.*] Gobio, sive gobius, (isto enim nomine Martialis appellat, Juvenalis illo: utroque Plinius hoc uno capite:) Græcis κωβιός, unde & Græco more *cobio* a Plinio nominatur lib. 32. sect. 53. Gallis *Goujon*, ut ait Hippol. Salvianus, fol. 214. aliique.

4. *Et Cromnam.*] Athenæus lib. 8. pag. 331. hoc ipsum ex Theophrasto describens, *Circa Tion* dixit, cui Cromna pagus proximus fuit.

ovis relictis, in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis, [a] [5] quo fieri non indigos humoris: propter quod & anguillas diutius vivere exemptas aquis. Ova autem in sicco maturari, [6] ut testudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piscium [7] maxime gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum fatentes. Est in his quidem, tametsi mirabilis, tamen aliqua ratio. Idem tradit [8] in Paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis, terrenos, altis scrobibus, in his locis ubi nullæ restagnent aquæ, [9] miratusque & ipse gigni sine coïtu, humoris quidem vim aliam inesse, quam puteis, arbitratur, ceu vero in nullis reperiantur pisces. Quidquid est hoc, certe minus admirabilem talparum facit vitam subterranei animalis, nisi forte vermium terrenorum & his piscibus natura inest.

C. LVIII. LXXXIV. Verum omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedente miraculo: quippe [1] detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræque, jam parte corporis viventes, novissima effigie etiamnum terrena.

Cap. LIX. LXXXV. Nec de anthia pisce sileri convenit, quæ plerosque adverto credidisse. Chelidonias insulas [1] diximus Asiæ, scopulosi maris, ante promontorium sitas: ibi frequens hic piscis & celeriter [2] capitur uno genere. Parvo navigio, & concolori veste, eademque

INTERPRETATIO.

[a] *Quo fieri.*] Quam ob causam negat eos egere humore.

NOTÆ.

5. *Quo fieri non indigos.*] Quam ob rem, inquit, fiunt non indigi humoris: hoc est, ob exiguas branchias, humore non indigere pisces illos Theophrastus tradit: sicuti anguillas etiam, exiguarum similiter branchiarum ratione, humoris minus indigas, diutius extra aquas vivere: quod etiam testari Philosophum diximus, sect. 38. Vide Notas & Emendationes num. CXXXVIII.

6. *Ut testudinum.*] De quorum ovis diximus, sect. 12.

7. *Maxime gobiones.*] Athenæus, lib. 8. pag. 331. ex Theophrasto.

8. *In Paphlagonia.*] Athenæus loc. cit.

9. *Miratusque.*] Theophrastus, inquit, terrenos pisces illos sine coïtu nasci miratus, aliam ex eo vim subterranei humoris ejus, unde proveniunt, esse conjecit, quam puteorum: tanquam scilicet coïtu tantum puteales pisces nascerentur omnes. Sed cum satis constet recentibus in puteis pisces statim inveniri, non diversam, sed similem eandemque utrique humori, contra Theophrastum, vim esse apparet. Vide Notas & Emend. num. CXXXIX.

Sect. LXXXIV. 1. *Detegente eo.*] Hæc petita ex Diodoro, Mela, Ovidio. Vide Notas & Emend. num. CXL.

Sect. LXXXV. 1. *Diximus.*] Libro 5. sect. 35.

2. *Capitur.*] Anthiarum capturam, paulo aliter quidem, sed eleganti carmine describit Oppianus, lib. 3. Halieut. v. 305. & seqq.

hora per aliquot dies continuos piscator enavigat certo spatio, escamque projicit. Quidquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: cavensque quod timuit cum id sæpe factum est, unus aliquando consuetudine invitatus anthias, escam appetit. Notatur hic intentione diligenti, ut auctor spei, conciliatorque capturæ. Neque enim est difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat. Tandem & aliquos invenit, paulatimque comitatior, postremo greges adducit innumeros, jam vetustissimis quibusque assuetis piscatorem agnoscere, & e manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in esca jaculatus hamum, singulos involat verius quam capit, ab umbra navis brevi [3] conatu rapiens, ita ne ceteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut sonus ceteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest, ne capiatur, [4] fugituro in reliquum grege. [a] Ferunt discordem socium [5] duci insidiatum pulchre noto, cepisseque malefica voluntate: agnitum in macello a socio, cujus injuria erat: [6] & damni formulam editam, condemnatumque addidit Mucianus [7] æstimata lite. [8] Iidem anthiæ, cum unum hamo teneri viderint, spinis, quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur: eo qui tenetur, extendente, ut præcidi possit. [9] At inter sargos, ipse qui tenetur, ad scopulos lineam terit.

LXXXVI. Præter hæc claros sapientia auctores video mirari Cap. LX.

Interpretatio.

[a] *Ferunt.*] Aiunt *e duobus piscatoribus* discordem *ab altero* socium duci *anthiarum* insidiatum esse, quem pulcre nosset, cepisseque maligna voluntate: Agnitum *piscem* in macello a socio, cui erat hæc illata injuria: & actionem datam de damno, condemnatumque &c.

Notæ.

3. *Conatu rapiens.*] Anthiam scilicet: mox enim idem Plinius subjicit, *centonibus raptum.*

4. *Fugituro in reliquum grege.*] Capto, inquit, anthia illo qui prior escam appetiit, aufugeret in posterum grex omnis. Vide Notas & Emend. num. CXLI

5. *Duci.*] Hoc est, conciliatori anthiæ.

6. *Et damni formulam.*] Usque adeo certis formularum cancellis actiones omnes inclusæ erant, inquit Brissonius, lib. 5. de formul. pag. 386. ut ipsæ formularum nomine sæpenumero appellentur. Ita legis Aquiliæ actio *Damni formula*, appellatur. Vide Notas & Emend. num. CXLII.

7. *Æstimata lite.*] Vide Notas & Emend. num. CXLIII.

8. *Iidem anthiæ.*] Eadem de anthiis narrant Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 977. & Phile, cap. de scaris, pag. 134. Ipsum anthiam, qui captus est, spinis dorsi serratis lineam secare ait Oppianus, lib. 3. Halieut. v. 133.

9. *At inter sargos.*] Numenius in Halieut. apud Athen. lib. 7. pag. 321.

stellam in mari : [1] ea figura est : parva admodum caro intus, extra [2] duriore callo. [3] Huic tam igneum fervorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim : multo memorabilius dixerim id, cujus experiendi quotidie occasio est.

Cap. LXI. LXXXVII. Concharum e genere sunt [1] dactyli ab humanorum unguium similitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgere claro, & quanto magis humorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiam in solo ac veste, decidentibus guttis : ut procul dubio pateat, succi illam naturam esse, [2] quam miraremur etiam in corpore.

Caput LXII. LXXXVIII. Sunt & inimicitiarum atque concordiæ miracula. [1] Mugil & lupus mutuo odio flagrant : [2] conger & muræna, caudas inter se prærodentes. [3] Polypum in tantum locusta pavet, ut si juxta vidit, omnino moriatur. [4] Locustam conger : rursus polypum congri lacerant. [5] Nigidius auctor est, prærodere caudam mugili lupum, eosdemque statis mensibus concordes esse. Omnes autem vivere, quibus caudæ sic amputentur. At e contrario amicitiæ exempla sunt, (præter illos, [6] de quorum diximus societate,) [7] balæna & mus-

Notæ.

Sect. LXXXVI. 1. *Ea figura est.*] Facies ejus stellas pictas repræsentat, inquit Philos. lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 575. τὴν δὲ μορφὴν ὅμοιόν ἐστι τοῖς γραφομένοις. Plura earum genera depingit Rondeletius, lib. de insect. cap. XI. 12. &c. Vide Notas & Emend. num. CXLIV.

2. *Duriore callo.*] Inter ὀστρακόδερμα, seu durioris testæ pisces ab Aristotele numeratur : ab Æliano, lib. 9. hist. anim. 22. inter μαλακόστρακα, seu molli crusta contectos.

3. *Huic tam igneum.*] Arist. loc. cit. iisdem verbis.

Sect. LXXXVII. 1. *Dactyli.*] De his dictum est superius, sect. 51.

2. *Quam miraremur.*] Quæ admirabilis, inquit, merito sit in solido etiam corpore : quanto magis in fluido dactylorum succo convenit admirari ?

Sect. LXXXVIII. 1. *Mugil & lupus.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 3. pag. 1013. Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 48.

2. *Conger, & muræna.*] Prærodi congri caudam a muræna, non ex diverso, scribit Aristoteles. Hæc igitur Plinius aliunde : a Nigidio fortasse.

3. *Polypum.*] Arist. lib. 8. hist. cap. 4. pag. 869. & Ælianus, lib. 10. hist. anim. cap. 38. Locustas, inquiunt, polypi vincunt : adeo ut si eodem in reti se se prope esse senserint, moriantur locustæ metu. Locustam alias ut polypus voret, describit Oppianus, lib. 2. Halieut. v. 390.

4. *Locustam conger.*] Subintellige, pavet, ut locusta polypum. Vide Notas & Emendationes num. CXLV.

5. *Nigidius.*] Aristotelis hæc quoque sunt, lib. 9. hist. cap. 3. pag. 1013.

6. *De quorum diximus.*] Ut de pinnæ & pinnophylacis societate dictum est sect. 66. De concha & nauplio, sect. 49.

7. *Balæna & musculus.*] Hoc miraculum multo uberius dicendo exornat Plutarchus, lib. de solert. anim. pag. 980. & 981. Oppianus item, lib. 5. Halieut. v. 71. & Ælianus, lib. 2. hist. anim. c. 13. E Latinis Claudianus :

culus: quando prægravi ſuperciliorum pondere obrutis ejus oculis, infeſtantia magnitudinem vada prænatans demonſtrat, oculorumque vice fungitur. Hinc volucrum naturæ dicentur.

NOTÆ.

Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali
Bellua, ſulcandas qui prævius edocet undas:
Immenſumque pecus parvo moderamine caudæ
Temperat, & tanto conjungit fœdera monſtro.

Rondeletius muſculum deſcribit, lib. 16. cap. XI.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM IX.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. CONDI *autem ſtatis temporibus.*] Ita Reg. 1 receptaque hactenus lectio : quanquam in quibuſdam M S S. legitur, *æſtatis temporibus* : quod vereor ut verum ſit. Scimus enim in Cantabrico Oceano, non æſtate, ſed ab ineunte Octobri, uſque ad Decembrem exactum, ſive ut Plinius loquitur, uſque ad brumam, balænas omnino non conſpici.

Ibid. II. *Incurſuque ceu Liburnicarum.*] Nihil hac voce potuit excogitari hoc loco aptius, ut mirari ſubeat a Gelenio immutatam eſſe, ut ſcriberet, *incuſſaque* : refragantibus vetuſtis codicibus, impreſſiſque libris.

Ibid. III. *Et caveatas anguſtiis trucidare.*] In editis vulgo legitur, *& cautium*, cujus vocis nullum in codicibus manu exaratis veſtigium exſtat. Reg. 1. Colb. 1. 2. Pariſ. & vet. Dalec. *& cavatas.* Chiffl. *& cavetas.* Reg. 2. & Tolet. *& incautas.* Nobis *caveatas* magis arriſit, qua voce, haud plane abſimili ſententia, uſum eſſe Plinium vidimus, lib. 4. ſect. 15.

Sect. 7. IV. *Vagantur fere conjugia.*] Ex probatiſſimorum codicum veſtigiis ita reſcripſimus, quantumvis fere editi habeant, *Agunt fere conjugia.* In Reg. 1. Colb. 1. 2. & Pariſ. *Aguntur.* In R. 2. *agantur.* Sed Parmenſis editio mendo haud paulo graviore, *agunt vere conjugia*, quod eſt ſane falſiſſimum : tum quod non vere coëunt : tum quod conjugia, ut diximus, conjugationes ſunt maris cum femina, ſimul enatantium. Sic lib. 8. ſect. 35. cap. de aſpidibus : *conjugia*, inquit, *ferme vagantur.* Tranſcriptor item Solinus, cap. 12. pag. 32. de delphinis : *Quoquo*, inquit, *conjuges evagantur.* Ariſtotelis verba quæ nunc expreſſit, e libro nono petita ſunt, cap. 74. pag. 1164. Διατρίβουσι δὲ μετ' ἀλλήλων κατὰ συζυγίας οἱ ἄῤῥενες ταῖς θηλείαις. *Verſantur inter ſe conjugatim mares cum feminis.* Libro 6. cap. 16. pag. 706. brevius συνδυάζονται.

Ibid. V. *Nec ſtatim tellure tacta moriuntur : multoque ocyus fiſtula clauſa.*] Barbarus contra omnium exemplarium fidem, ſcripſerat quidem, *& ſtatim tellure tacta.* Nos Regiorum codd. 1. & 2. Colbert. 1. & 2. Pariſ. Chiffl. & Tolet. auctoritatem cum Pintiano ſecuti ſumus, & quod certius multo eſt, Philoſophi ipſius lib. 8. hiſt. anim. cap. 2. pag. 860. ſcribentis, captum delphinum in retibus celeriter ſtrangulari, ſpirandi facultate adempta : extra aquas vero multo tempore vivere, ſubmurmurantem ac gementem, ſicuti ſpirantium animantium alia : Καὶ ἔξω δὲ ζῇ πολὺν χρόνον μύζων καὶ στένων &c. Et certe, ſi multo ocyus moriuntur, ut Plinius mox ſubjungit, fiſtula obturata, ſequitur profecto non ſtatim tellure tacta eoſdem interire.

Sect. 8. VI. *Et Fabiani.*] Ex Solino, cap. 12. pag. 32. ita reſcripſimus, cum Pintiano, & quod certius adhuc longe eſt, ex ipſo indice operis hujus, cum prius *Flaviani* perperam legeretur : quod paulo mox Flavianus ſcilicet Proconſul Africæ appellatur, huc eum quoque advehendum amanuenſes putarunt.

Ibid. VII. *In Iaſſo.*] Habent quidam codices, *Iaſo.* Ælianus quoque ἐν Ἰάσῳ, ſed men-

dosc. Rectius Athenæus, ἐν Ἰασῷ. Ἰασὸς enim sive Ἰασσὸς oxytonum, insula Cariæ est, oppidumque, de quo lib. 5. sect. 29. Ἴασος proparoxytonum, Peloponnesi civitas, ex Stephano.

VIII. *Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit.*] Deli- *Ibid.*
cias facit Solinus, qui hunc Plinii locum sic intellexit, ut puerum Babylonem nomine vocitatum scribat. Salmasium miror magis eo Solini testimonio Plinium velle sic emendare, pag. 185. in Solin. neglecta omnium librorum fide, *Puerum Alexander Magnus, Babylonem nomine, Neptuni sacerdotio*, &c. Non venit in mentem scilicet nomen ei puero Dionysium fuisse, ut auctor est Athenæus, lib. 13. pag. 606. Haud absimilem errorem jam alias in Solino deprehendimus, lib. 8. sect. 64. Is enim cum Plinium transcriberet, Opuntemque in eo legeret, quæ Locrorum civitas est, equi nomen id esse credidit.

IX. *Æque molem ponderis nullo modo toleratura.*] Interpolatam librorum edi- *Sect. 9.*
torum lectionem, quæ erat hujuscemodi, *quæ molem ponderis ullo modo tolerent*, nostrorum codicum fide, Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. &c. restituimus, eo plane modo quo dudum ante nos restituendam scripsit Rondeletius lib. 16. cap. 8. admonitus ab V. Cl. Guill. Pellicerio Monspeliensi Episcopo.

X. *Simili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite efficitur.*] Ex in- *Ibid.*
terpretatione hujus loci quam attulimus, apparet nihili esse Vossii conjecturam, in Observ. ad Melam pag. 179. legentis, *In altum protinus tendunt, quod vicino gurgite adfligitur.*

XI. *Totusque populus .... clamore conciet Simonem ad spectaculi eventum. Cele-* *Ibid.*
riter delphini exaudiunt desideria &c.] Libri omnes manu exarati, sine præpositione *ad*, *spectaculi eventum* præ se ferunt. Quamobrem legendum ita interpungendumque censemus: *Clamore conciet Simonem. Spectaculi eventum celeriter delphini exaudiunt desiderari.* Vel, ut Pellicerio visum est in notis MSS. *Spectaculo convenientium celeriter delphini*, &c.

XII. *Ubi conjectus est pugnæ: opponunt se se ab alto.*] Sic Pellicerius restituebat *Ibid.*
hunc locum, attestante Rondeletio, loc. cit. cum prius esset interpolata lectio, *ubi conjectus est, pugna opponente se se &c.* Vossius in Melam, pag. 179. legebat, *ubi conspectus est pugnæ: opponunt se se*, &c. Pellicerio favent nostri codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. quorum ex fide paulo ante *Properare apparet*, rescripsimus, ubi *propere* legebatur. Mox idem Pellicerius, ut auctor est Rondeletius, legi censebat oportere, *cibos in victoriam differunt operæ. Prælium fervet &c.* Sed codices adversantur ei censuræ.

XIII. *Ita peracta captura, quos interemere, diripiunt.*] Pellicerio in notis MSS. *Ibid.*
haud improbabilis visa est Pintiani conjectura legentis, *æquo interim jure*: quoniam de Euboïcis piscatoribus non diversa admodum memoriæ prodidit Ælianus: lib. 2. hist. anim. cap. 8. ex æquo cum delphinis solitos scilicet partiri pisces, quos consimili eorundem opera ceperint, testatus. Nobis receptam lectionem, codicum omnium auctoritate firmatam, convellere religio est, cum præsertim manifestum sit referri hæc oportere ad superiora, *Et occidisse ad præsens contenti, cibos in victoriam differunt*: qua parta utique, *peractaque captura, quos interemêre, diripiunt.*

XIV. *Tursiones.*] Ex iis quæ de tursione diximus, apparet vanam esse conje- *Sect. XI.*
cturam nescio cujus Pliniomastigis, hallucinatum diligentem oppido scriptorem calumniantis, quasi piscem nobis integrum, pro frusto piscis obtulerit. Quoniam videlicet sit auctor Athenæus, lib. 7. pag. 310. Θυρσίωνα a Romanis vocari partem quandam salitam caniculæ piscis, qui Græcis καρχαρίας dicitur. Τοῦτο δ' ἰχθύος μέρος ἐστὶ, καὶ ὁ ὑπὸ Ῥωμαίων καλούμενος θυρσίων, ἥδιστος ὢν καὶ τρυφερώτατος. Pars caniculæ piscis thursio est Romanis: inde, inquiebat conviciator ineptus, ac pessimus ratiocinator, Plinius piscem integrum, caniculæ similem somniavit. Et conjecturæ huic tamen Pellicerius ipse favere in notis M S S. videtur.

XV. *Tum adnatare, leviterque, singulis ternos.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. *Sect. 12.*

Parif. &c. Interpolatæ hactenus editiones omnes : *tumque leviter capi : adnatare enim fingulis ternos.* Quid quod & *leniter*, magis fortaffis arrideat, quam *leviter* legi ? Mox eorundem codicum admonitu, *e terra* refcripfimus, etfi editi habent, *ad terram.*

Ibid. XVI. *In terram egressa, herbis. Pariunt ova &c.*] Codicum eorundem auctoritate, corruptæ lectionis vitia hoc loco fanavimus, quæ erat hujufcemodi : *In terram egressa, in herbis pariunt ova, &c.* Accedit Ariftotelis locus in octavo de hift. animal. libro, cap. 3. pag. 867. ad verbum nunc a Plinio redditus. Αἱ δὲ χελῶναι αἱ θαλάττιαι τά τε κογχύλια νέμονται· ἔχουσι γὰρ τὸ στόμα ἰσχυρότερον πάντων.... καὶ ἐξιοῦσαι τὴν πόαν νέμονται.

Ibid. XVII. *Chelyon id vocatur.*] Impreffi libri exhibent, *Celtium genus id vocatur.* Sed vox *genus* gloffema eft, quod a Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. aliifque optimis codicibus abeft. Nos finceram lectionem ex iifdem eruimus, *chelyon id vocatur:* qua de voce nos egimus lib. 6. fect. 34.

Sect. 15. XVIII. *Hic parit in terram : pecudum more fecundas partus reddit. In initu canum modo cohæret.*] Male interpunctus hic locus in editis ad hunc diem libris: *Hic parit in terra pecudum more : fecundo partus reddit initu. Canum modo &c.* Noftram emendationem defendunt Ariftotelis verba, de marino vitulo, quæ nunc Plinius reddit, e libro fexto hift. anim. cap. XI. pag. 685. Καὶ τίκτει ζῶα, καὶ χορίον, καὶ τὸ γάλα προΐεται. Et libro 5. cap. 2. pag. 525. Καὶ συνέχονται ἐν τῇ ὀχείᾳ πολὺν χρόνον, ὥσπερ καὶ αἱ κύνες. Defendunt præterea & libri MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. &c.

Ibid. XIX. *Parit nonnunquam geminis plures.*] Pintianum fecuti, vel ipfum potius Ariftotelem, mendum e vulgata lectione fuftulimus, *Parit nunquam.* Philofophi verba lib. 6. hift. anim. cap. XI. pag. 685. Τίκτει δ' ἓν ἢ δύο, τὰ δὲ πλεῖστα, τρία. *Parit fingulos, aut binos: cum plurimum, ternos.*

Ibid. XX. *Ipfis in fono mugitus.*] Vetufti omnes ante Hermolaum codices, tum editi, tum manu fcripti, ita præferunt, uti edidimus : ipfe *in fomno* repofuit, contra Ariftotelem, lib. 6. cap. XI. pag. 687. Ἀφίησι δὲ ὁμοίαν φωνὴν βοΐ : quæ verba fic Albertus verius quam elegantius tranftulit, lib. 6. de animal. pag. 200. ubi de vitulo marino : *Vox autem fua eft ficut tauri.*

Sect. 16. XXI. *Pifcium funt fpecies centum quadraginta quatuor.*] Centenarii notæ neglectus, quæ librariis incautis excidit, trajectufque quinquagenarii, plane effecit, ut contra ipfius Plinii mentem in libris omnibus, *LXXIV.* tantum legatur : cum ipfe difertis verbis affeveret fpecies pifcium effe CLXXIV. lib. 32. fect. 51. quo loco fingula nominatim appellaturum fe nunc pollicetur, qui numerus plane colligitur ex CXLIV. pifcibus, & XXX. cruftaceis.

Sect. 17. XXII. *Quinque cubita & palmum.*] Librariorum culpa factum putamus in Pliniano contextu, id quod fæpe accidiffe multis exemplis docuimus, ut quinarii nota V. perperam divifa, in binarium hoc loco tranfierit : Exhibent enim libri fere omnes, *duo cubita.* Verum Ariftoteles refragatur, quem Plinius ad verbum nunc tranfcribit : Ἤδη δὲ, inquit ille, lib. 8. hift. anim. c. 34. p. 991. εἰλήφθη γέρων θύννος, οὗ σταθμὸς μὲν ἦν τάλαντα πεντεκαίδεκα : οὗ δ' οὐραίου τὸ διάστημα πέντε πηχέων ἦν καὶ σπιθαμῆς. *Jam captus fuit vetulus thynnus, cujus pondus erat talentûm quindecim : caudæ diftantia quinque cubitorum, & palmi.*

Ibid. XXIII. *Silurus.*] Silurum hunc Plinii, fturionem noftrum effe, *l'Etourgeon*, Jovius credidit, & Hippolytus Salvianus, lib. de hift. aquat. fol. 244. aliique, haud tolerabili errore. Hic enim filurus Plinianus, e fluviatilium pifcium numero haud dubie eft : fturio, mari in flumina fubiens, inter marinos nulla controverfia accenfetur. Accedit, quod filurus graffatur ubicumque eft, omne animal appetens, equos natantes fæpe demergens : Sturio contra dentibus caret : eftque os ei fub roftro eo fitu, vix ut pifciculos corripere ipfos valeat, rapinis majoribus multo ineptior. Quin inter viliores vulgi epulas a D. Ambrofio, in Hexaëm. lib. 5. homil. 5. a Juvenale, Satyra 4. & 14. aliifque filuri habentur :

Sturiones

Sturiones contra locum in delicatiore ganea haud postremum obtinent. Equidem silurum piscem, si in Europa quidem, extraque Nilum reperitur, eum esse existimo, quem *Arciam*, vel *Hacchia* dixi a Pannoniis nominari. Forma ejus, his referentibus, ingentis cujuspiam gobionis esse videtur: cauda fere anguillæ. Et quod opinionem hanc nostram summopere adjuvat, ore tam lato est, ut totum hominem perfacile capere possit: unde etiam vernacula voce iidem *Voratricem hominum*, belluam hanc cognominarunt. Non squamis, sed molli cute, nigraque, anguillæ instar obducitur, subalbidis tamen maculis distincta: quadringentas interdum libras pondere excedit: lautioribus mensis non admittitur, vile plebis pabulum. Quæ siluro veterum tam apte conveniunt, ut in piscem alium cadere vix ea possint. Iconem illius, sub glanidis nomine, exhibet Aldrovandus ex Gesnero, & Salviano, lib. 5. de piscibus, pag. 569.

XXIV. *Minimus piscis appellatus clupea.*] Bochartus in Geogr. parte 2. lib. 1. cap. 42. pag. 751. clupeam esse credit, quam Galli *Alosam*, Etruria vero parum diverso nomine *Chieppam*, divitum mensis, etsi spinulis nimium abundat, maxime nunc expetitam, nominant: adductus præcipue illo Ennii apud Apuleïum in Apologia carmine: *Ibid.*

Omnibus ut Clupea præstat mustela marina.

Atqui *Clupeæ* illic est scribendum, non *Clupea:* locumque, non piscem, vox illa significat. Clupeæ, inquit Ennius, (id in ora Africæ clarum olim oppidum fuit, Pomponio, Plinio, aliisque auctoribus:) præfertur ceteris omnibus piscium generibus mustela marina. Quibus enim in locis qui pisces excellant, tunc Ennium persequi, sequentes post illum deinde versus apertissime indicant. Accedit quod ingloria prorsus a Plinio mentio clupeæ habetur, cum minimus piscis appellatur: ideoque etsi recens Etruscorum vox priscæ videatur alludere: (persimilis enim est *clupeæ* & *chieppæ* nomenclatura:) cum tamen nullis aliis fulciatur hujuscemodi opinio rationibus, ad eam non protinus me accedere, non inficior: cum sententiæ meæ in primis fautores habeam, Pellicerium in notis M S S. & Hippol. Salvianum lib. de hist. aquatil. fol. 104.

XXV. *Præcipue in Mœno Germaniæ amne protelis boum, & in Danubio marris extrahitur porco marino simillimus.*] Ab his vocibus, *præcipue in Mœno*, novæ orationis initium facimus: quanquam libri impressi ad superiora, hoc est, ad silurum hæc referant: sed perperam: neque enim silurus in Mœno ullus, sed in Nilo, Danubiove, ut diximus. Deinde ipsa orationis structura declarat, recenseri hoc loco pisces præcipua magnitudine insignes, ac primum quidem nomine proprio maxime notos, Nili, Rheni, Padique incolas: tum deinde Mœni, Danubii, Borysthenisque, hoc est, extra fines Romani orbis positos innominatos quosdam laudari: vocemque *extrahitur*, ad horum amnium piscem pertinere: ac loci demum sententiam eam esse, ut in Danubio marris, sic in Mœno protelis boum extrahi piscem eum, qui porculo marino simillimus sit. *Ibid.*

XXVI. *Protelis boum.*] Plurimum operæ ac negotii Rhenano exhibuit vulgata lectio, *prope Lisboum*, sedes Lisboi oppidi ubique inquirenti. Nos extremam hujus loci curationi manum imposuimus, ex codicibus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Lugd. aliisque, in quibus *protelis boum* diserte scribitur, quemadmodum ante nos scribi oportere vidit Pellicerius, attestante Turnebo, in Comment. ad orat. Cic. in Rullum, ubi id se edoctum ab eo summo viro fatetur. Hos deinde secutus est Salmasius, in Solin. pag. 1314. & 1318. Habet autem aliquid simile Ælius Lampridius in Heliogab. pag. 109. *Pisces*, inquit, *ex vivariis suis bubus traxit.* *Ibid.*

XXVII. *Marris extrahitur.*] Nihil occurrit aptius, quod hic afferri posset, sive ad structuram orationis, locique sententiam maxime spectarem, sive auctoritatem sequerer codicum, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Lugd. &c. & editionum omnium paulo vetustiorum, quæ *mari* incredibili consensu exhibent. *Mario* primus excogitavit Gelenius, quod hoc loco reponeret, idque piscis no- *Ibid.*

men esse voluit. Pellicerius in Notis MSS. hoc commentum approbat. Salmasius vocem importunam plane expungit, pag. 1314. securus codicum, & librorum vetustiorum. Alii *major* legunt, quos inter idem Pellicerius, teste Rondeletio, lib. de pisc. fluviatil. cap. 8. Nullus tamen, nisi interpolatus codex a nostris discedit. Quovis ego pignore contenderim, attente explorata orationis totius serie, instrumentum hic aliquod potius designari, quod, ut paulo ante diximus, protelis boum respondeat, quam piscis nomen. Μάῤῥον scimus Hesychio esse ἐργαλεῖον σιδηροῦν: Marram, instrumentum ferreum rusticum, Columellæ, Plinio, Juvenali, Papiæ: de quo nos uberius dicturi sumus, lib. 17. sect. 35. num. 4.

Ibid. XXVIII. *Vermes branchiis binis, sex cubitorum.*] Brachia Solinus dixit, cap. 52. pag. 81. *Hi bina habent brachia, longitudinis cubitorum non minus senûm:* quod sane mirum: quis enim brachia vermibus affinxit unquam? Atque ea etiam ait fuisse longitudinis cubitorum non minus senûm: Prodigiosum, & incredibile. Sed neque hoc Plinius, neque qui Plinio, Statiove prævivit Ctesias hoc somniavit. Vermium longitudinem, non branchiarum, Ctesias septem circiter cubitorum esse definiit, in Excerptis apud Photium, in Bibl. cod. 73. pag. 153. Moderatius Plinius, *sex cubitorum:* sic enim restituendum censuimus, tum ex re ipsa, tum ex Solini vestigiis: quam lectionem sinceram depravarunt librarii, in *sexaginta cubitorum* id commutantes.

Sect. 18. XXIX. *Limosa vere, aut e luto pelamides incipiunt vocari.*] Ita rescripsimus, admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. ipsiusque, quod majus est, Aristotelis. Nam de cordylis in Ponto genitis, sic ille lib. 6. hist. anim. cap. 16. pag. 712. *E Ponto*, inquit, *una cum fetis thynnis autumno exeunt, vere autem intrant, jam pelamides existentes:* εἰς πλέουσι δ᾽ ὑπὸ ἔαρος, ἤδη ὄντες πηλαμύδες. Editi hactenus libri, *Limosa vero a luto.*

Sect. 19. XXX. *Amiam.*] Hujus piscis nomen apud Albertum M. obiter restituendum est, lib. 6. de animal. tract. 2. cap. 3. pag. 206. *Piscis etiam qui amia* (in vulgatis *demos*) *vocatur, in uno die crescit, ita quod apparet incrementum ejus.*

Sect. 20. XXXI. *Sed in Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica, præter vitulos, & parvos delphinos.*] Dissentire Aristoteles videtur, cujus verba hæc sunt, lib. 8. hist. anim. cap. 16. pag. 922. Ἔξω γὰρ φωκαίνης (alii φαλαίνης legunt, sed perperam) καὶ δελφῖνος, οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ ὁ δελφὶς μικρός. *Nam præter phocænam* (quem tursionem esse diximus, sect. XI.) *& delphinum, nullum maleficum animal est in Ponto: sed & parvus est ibi delphinus.* Pro phocænis Plinius φώκας seu vitulos marinos reposuit: & recte quidem: Nam etiamnum hodie in Ponto esse vitulos marinos certissimum est: ut Aristotelicam idcirco potius, quam Plinianam lectionem immutandam esse, merito Rondeletius pronunciaverit lib. 16. cap. 9. pag. 474. aut a Philosopho Plinium jure discessisse.

Ibid. XXXII. *Aurei cornus.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Editi perperam, *Auricornu.* Aurei porro cornus ei loco appellationem inditam putamus, a quæstuosa pelamidum captura: maximum enim earum proventum & Byzantiis pariter & populo Romano inde contigisse, auctor est Strabo, lib. 7. pag. 320.

Ibid. XXXIII. *Mille pass. medii interfluentis Euripi.*] Barbarus *D. pass.* rescripserat, contra omnium codicum fidem, editionumque vetustarum. Nos ex iisdem, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. *mille* reposuimus: neque enim hic arctissimæ freti illius signantur angustiæ, ut lib. 5. sect. 42. sed quod inter Calchedonem & Byzantium, paulo laxius ejusdem euripi spatium interfluit.

Ibid. XXXIV. *Nec nisi intrantes portum Byzantium capiuntur.*] In editis hactenus libris legitur, *Nec nisi intrantes Pontum, Byzantii capiuntur*, quæ lectio mire torsit summorum virorum ingenia. Nam si exierunt e Ponto, ut proxime ante dictum est, quomodo intrantes Pontum, Byzantii, quod a Ponto abest, capiuntur? Itaque alii *Propontidem* rescripserunt. Pintianus vocem *Pontum*, ceu nimis molestam, expungit, legitque, *nec nisi infantes tunc Byzantii capiuntur.*

Nos ope codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. ceterorumque, in quibus fcribitur, *nec nifi intrantes pontum Byzantium capiuntur*, leviffima litterulæ unius immutatione, *portum Byzantium*, reftituimus: quam effe finceram lectionem præftamus: fit enim in Byzantii portu captura: ut proxime antea Plinius ex Ariftotele prodidit, *Omnis captura Byzantii eft*.

XXXV. *Intrantium Pontum foli non remeant trichiæ.*] Ludunt operam Rondeletius, & Aldrovandus, cum trichias veterum effe *fardinas* noftras volunt: neque enim hæ amnes fubeunt, quemadmodum fubire Iftrum trichiæ narrantur, ab Ariftotele, Plinioque. *Ibid.*

XXXVI. *Et ei qui gladius vocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti.*] Litem hic Plinio movent eruditi, Pellicerius in notis MSS. Pintianus in Obferv. Plinianis, Hippolytus Salvianus, lib. de aquatil. hift. pag. 128. quafi fœde lapfus fit in Ariftotelici loci interpretatione: neque enim Philofophus delphini magnitudinem gladium excedere, fed in exfiliendo imitari celeritatem dixit: τοῦτο δ' ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος. Scripfit ita fane Philofophus: quid tum? annon potuit iftud ἐμβλημα inferere Plinius, de magnitudine gladii pifcis, ne mutuari omnia ex Ariftotele uno videretur, quod ab aliis accepiffet auctoribus? Certe ad cetorum potius fimilitudinem, quam pifcium, crebro Xiphias accedere, ob vegrandem corporis molem, cecinit Oppianus, lib. 3. Halieut. v. 544. *Sect. 21.*

> Ἀμφί τε Μασσαλίην ἱερὴν πόλιν, ἀμφί τε Κελτούς,
> Κεῖθι γὰρ ἐκπλαγοί τε, καὶ ἰχθύσιν οὐδὲν ὅμοιοι
> Ἄπλατοι ξιφίαι μεγακήτεες ἐνεμέθονται.

Hoc eft, interprete Lippio:

> *Maffiliam juxta facram, Celtafque potentes:*
> *Hic gladii immanes, & vafto corpore degunt,*
> *Qui fuperant reliquos ingenti mole natantes.*

XXXVII. *Sunt & in hac parte naturæ auguria.*] Ea verba defiderantur plane in codd. Reg. 1. 2. Chiffl. & Tolet. In Colb. 1. 2. Parif. & Salmanticenfi Pintiani legitur, *Sunt & pifcibus præfcita in hac parte naturæ auguria.* *Sect. 22.*

XXXVIII. *Vates refpondere Neptunum patrem, adoptante tum fibi Sex. Pompeio.*] Interpolatum hunc locum ab editoribus eo modo: *Vates fpondere, Neptunum patrem, adoptato tum fibi &c.* fide codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Chiffl. vet. Dalec. aliorumque, fuo nitori reftituimus, fecuti etiam Pintianum. *Ibid.*

XXXIX. *Noctibus, quies: & illuftribus &c.*] Totidem plane apicibus ac litteris locum hunc repræfentant codices MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. &c. Corruperant fic editores, *Noctibus quidem illuftribus* &c. Emendationi noftræ Philofophus adftipulatur, lib. 8. hift. cap. 25. p. 954. unde hæc fere mutuatus auctor: τὰς μὲν γὰρ νυκτὸς ἡσυχάζουσι. *Sect. 23.*

XL. *Si teratur gurges.*] Aptius multo id verbum tum rei explicandæ, tum menti Ariftotelis interpretandæ, qui τειβομένου βυθοῦ fcripfit, quam quod erat in libris editis, *iteratur*. In MSS. *fi iteretur*, litterula una, ut exploratum apertumque eft, præpoftere repetita. *Sect. 24.*

XLI. *Dein modicis imbribus gaudent.*] Legunt Maffarius, & Dalecampius, *De immodicis imbribus gaudent*: ac patrocinari fibi credunt Ariftotelem, qui lib. 8. hift. anim. cap. 24. pag. 946. pifces ait juvari imbribus, τοῖς δ' ἰχθύσιν συμφέρουσιν αἱ ἐπομβρίαι, annuifque pluviis, cap. 25. p. 948. ἐπομβρίοις ἔτεσιν. Sed præterquam quod ipfa refragatur orationis ftructura, in qua hæc vocula *dein* appofite fignificat eam rem alteram qua pifces juvantur: ut pluvia iis fane profit, tamen immodicam equidem jure perhorrefco: cum Philofophus ipfe eo loci, pag. 951. nimiis imbribus magnam mugilum & capitonum multitudinem interire affeveret. *Ibid.*

XLII. *In eadem aqua affidui, fi non affluat, exanimantur.*] *Nifi appluat*, fcribere Hermolaus maluit; quam *fi non affluat*, quo modo fcribendum nos effe defendimus, ex omnium exemplarium vetuftiorum fide, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2, *Ibid.*

Chiffl. Parif. vet. Dalec. Parm. edit. &c. Quid quod Ariftoteles ipfe, cujus mentem Plinius nunc expreffit, aquam pifcibus poftulat fluentem femper ac refluentem, lib. 8. hiftor. animal. cap. 7. pag. 878. ὕδωρ ἀπόρρεον ἀεὶ καὶ ἐπιρρέον.

Sect. 25. XLIII. *Hoc & in mari accidere cyprino putant.*] Plinium Dalecampius arguit, quod *in mari* de fuo adjecerit: cum id tantum ab Ariftotele proditum fit, lib. 8. hift. anim. cap. 25. pag. 956. poftquam de filuro fluviatili egit, Πάσχει δέ ποτε τοῦτο καὶ κυπρῖνος, ἧττον δέ. *Patitur hoc etiam cyprinus, fed minus.* Et certe Dorion apud Athenæum lib. 7. pag. 309. inter lacuftres & fluviales cyprinum recenfet: quem a Gallis *Carpam* vocari agnofcimus: quo genere & fluvii, & ftagna præfertim noftra refertiffima funt. Sed de cyprino marino, Ariftotelis verba Plinius intellexit, ab aliquo alio fortaffis fcriptore admonitus hæc ita fane accipienda effe. Marinum enim cyprinum agnofcit & Oppianus, lib. 1. Halieut. verf. 101. & 592. Athenæus quoque Ariftotelis cyprinum marinum effe fignificat, loc. cit. lingua eundem carere, &c.

Ibid. XLIV. *Alga enim & pifces fuperferuntur, omniaque ab imo verfa.*] *Alga* refcripfi pro *alga*, ex Ariftotele lib. 8. hift. anim. cap. 20. pag. 634. ubi de maris fubverfione ab exoriente canicula: ἡ γὰρ ἰλὺς ἐπάνω γίνεται, καὶ ἐπιφέρονται οἱ ἰχθύες. Paulo poft ex MSS. fide, *omniaque ab imo verfa*, cum editi minus fincere, *ab imo verfa omnia*, exhiberent.

Sect. 27. XLV. *Acipenfer.*] Ita fcribi id nomen oportet, non ut quidam, *accipenfer.* Martialis, lib. 13. Epigr. 91.

Ad Pallatinas acipenfera mittito menfas.

Sturionem noftrum hunc effe arbitratur Rondeletius lib. 14. cap. ult. quem laudant deinde ac fequuntur, Scaliger in Arift. lib. 2. pag. 223. & Aldrov. lib. 4. de pifc. cap. 9. pag. 524. Verum acipenfer, & rarus inventu, & marinus tantum, & fquamis ad os obverfis: quæ in fturionem cadere nullo modo poffunt, ut vel adverfarii ipfi confitentur. Sturionem a veteribus porculum marinum appellatum effe fuperius indicavimus: & cur ita fufpicaremur, fatis argumenti fuit.

Ibid. XLVI. *Contra quam in nando meant.*] Hunc locum fumma fide reftituimus, ex auctoritate probatiffimorum codicum, Reg. 1. Colb. 1. 2. Parif. ac Chiffletiani ipfius, referente Dalecampio. Interpolarunt editores, qui fcripfere, *contra aquam nando meat.* Salmafius ex MSS. pag. 1315. in Solin. *contra quam in nando meat*, quanquam *meant* in omnibus MSS. legitur: ac dum illud explicare nititur, miris involvit ambagibus. Noftram emendationem atque interpretationem egregie Plutarchus adjuvat, lib. de folert. animal. pag. 979. ubi femper adverfum undas & fluctus natare pifces admonet: cavere ne vento fecundum caudam incidente, fquamæ elatæ corpus nudum exhibeant, ac fenfu aliquo doloris afficiant: itaque proram fuorum corporum femper adverfam undis ftatuere: fic enim fciffum a fronte mare branchias conftringere, molliterque per fummam dorfi fuperficiem defluere, fquamas deprimere leniter, neque cum horrore erigere. Hoc vero, inquit, toti commune eft pifcium generi, præter elopem: is enim fuapte natura fecundo vento & fluxu natat, neque fibi a flatu metuit, ne fquamas arrigat, cum earum commiffuræ non fint, ut ceteris, verfus caudam confertæ. Τοῦτο μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, κοινόν ἐστι τῶν ἰχθύων, πλὴν τοῦ ἔλλοπος. Τοῦτον δέ φασι κατ' ἄνεμον καὶ ῥοῦν νήχεσθαι, μὴ φοβούμενον τὴν ἀναχάραξιν τῆς λεπίδος, ἅτε δὴ μὴ πρὸς οὐρὰν τὰς ἐπιπτυχὰς ἐχούσης. Ex quibus apparet vitiofam effe faltem receptam hactenus in contextu Pliniano lectionem, qua contra aquam meare acipenfer dicebatur.

Sect. 28. XLVII. *Et afellis.*] Cum Merlucium noftrum Afellum interpretor, id eruditorum magis confenfui tribuo, quam exploratæ fatis apertæque veritati. Afellos enim fect. 25. dixit ex Ariftotele Plinius æftate latere: latebræque argumentum effe, quod nonnifi longo poft tempore capiantur: Σημεῖον δ' δοκεῖ εἶναι τοῦ τὸν ὄνον φωλεῖν πλεῖστον χρόνον, τὸ διὰ πλείστου ἁλίσκεσθαι χρόνου. At a noftris pifcatoribus toto

ferme anno merlucii capiuntur. Neque cetera merlucio conveniunt, quæ de asello scribit Aristoteles, citante Athenæo lib. 7. pag. 315. Nam neque os habet apertum, & hians, neque solitarius est, sed gregalis: neque alias denique notas habet, quas ὄνῳ tribuit idem Philosophus, lib. 9. hist. anim. cap. 48. pag. 1084. Et Merlucium tamen interpretantur Hippolytus Salvianus, Rondeletius, Scaliger, aliique. Aldrovandus id nomen esse vult callariæ, hoc est, aselli minoris: majoris, *Cappelan*: alterumque agnoscit idem aselli minoris genus in Oceano Britannico, qua Normanniam Galliæ provinciam alluit, frequens ac vile, *le Merlan*.

XLVIII. *Optatus Elipertius.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. vetustæque editiones omnes ante Gelenium, qui ingeniosius, ut puto, quam verius, ex voce *Elipertius*, excogitavit *e libertis ejus*. Octavium porro, mendose, ut videtur, Macrobius hunc appellat, lib. 2. Saturn. cap. 12. pag. 365. ubi hunc Plinii locum transcribit. *Sect. 29.*

XLIX. *Proxima est mensa jecori duntaxat mustelarum, quas.... lacus Rhætiæ Brigantinus* &c.] Extremam huic loco medicinam nos denique primi fecimus cum varie tentatus esset ab eruditis, irrito omnium conatu. Plinii editores scripserunt: *Proxima est his mensa generis mustelarum*, contra omnium exemplarium scilicet fidem: nam in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. Salmant. vet. Dalec. aliisque, constanter legitur, *Proxima est mensa pecori duntaxat mustelarum.* Nec sibi magnopere displicere hanc lectionem Pintianus fatetur: quod ea vox *pecus* marinis etiam animalibus tribuatur ab Horatio, lib. 1. Ode 2. v. 7. *Ibid.*

Omne cum Proteus pecus agit altos
Visere montes.

Suspicatur Pellicerius in notis MSS. pro *pecori*, permutatis duntaxat litteris, *pretio* agnoscendum: essetque sententia, scaris proximum sibi in mensa locum vindicare mustelas, vulgari emptorum æstimatione potius, quam ipsa dignitate saporis. Nos ad vetustos codices accedente proxime indubitata conjectura, litterulæ unius immutatione suum orationi Plinianæ lumen reddimus: ut sit sententia, e mustelis non quamlibet partem, sed jecur maxime palato sapere, atque in mensis probari: ut abdomine superius thunnos, moxque mullos jecore, torpedinemque, sect. 67. ita jecinore pariter mustelas ait nunc placere. Et sane in hoc ipso Brigantino seu Constantiensi lacu, frequens est hodieque copia piscium, quos Germani *Truesch* vocant, genus haud multum Truttis absimile: quorum jecinora a cauponibus, ceu præcipuas mensarum delicias, eximi adhuc viventium: rursumque ipsas vivario reddi ad dies quatuordecim, vulnere nempe consuto, Gesnerus scribit, lib. 4. de aquatil. pag. 710. Et sunt eæ haud dubie Plinii mustelæ lacustres æmulæ marinis, jecore gratæ in cibis. Ex dictis porro labascit eruditorum complurium conjectura, ex hoc loco colligentium Plinianam mustelam plane esse Lampetram nostram, quoniam secundos in mensis honores mustelæ adjudicet. Nam præterquam quod in Brigantino lacu lampetra est omnino nulla, jecore tantum lampetras palato sapere, nemo vel paulum modo eruditus, vel admodum delicatus dixerit. Suffragatur autem nostræ emendationi vox *duntaxat*, ut non tota mustela, vel alia sui parte, præterquam jecore lauta sit: idque res, ut diximus, ipsa poscit: siquidem mustela ea quam diximus Germanorum *Trusch* esse, quam Itali *Botetrissam*, Lugdunenses & Lucernini, *Lotam*, jecoris bonitate, suavitate, magnitudine eximia, & coloris gratia præcellit.

L. *Æmulas marinis.*] Ita MSS. omnes, librique impressi. Mustelam marinam Ennius agnoscit illo versiculo, quem paulo antea retulimus in his ipsis Notis & Emend. num. XXIV. Frustra sunt, qui *muranis* hoc loco reponunt. *Ibid.*

LI. *Septentrionalis tantum hos, & proxima occidentis parte gignit oceanus.*] Hæc sincera codicum omnium lectio, Reg. 1. 2. &c. vetustarumque editionum, Parm. Venet. Brix. aliarumque ante Gelenium, cui miror cur in mentem venerit negationem adjicere, *non gignit oceanus*, cum res ipsa conjecturam coarguat: sunt *Sect. 30.*

enim mulli frequentes tum in Hollandia, tum toto Gallico Oceano, qua Britanniam, quaque occidentem ſpectat.

Ibid. L I I. *Nec litoralibus gratia.*] Chiffl. cod. *Nec litoralis his gratia* : quæ lectio, ut minus nobis arrideat, defendi tamen utcumque poteſt Archeſtrati teſtimonio, apud Athenæum lib. 7. pag. 325. ſcribentis mullos optimos Erythris litorales capi,

Ἐν Ἐρυθραῖς ἀγαθὴ θηρεύεται αἰγιαλῖτις.

Gratus, Erythræo capitur qui litore, mullus

Et de piſcibus in univerſum pronunciat Ariſtoteles lib. 8. hiſt. anim. cap. 16. pag. 920. præſtantiores eſſe litorales, quam qui in alto degunt. Sed mullorum fortaſſe peculiaris habita olim ratio eſt.

Ibid. L I I I. *Necari eos præcellens putavit.*] Hippolytus Salvianus lib. de hiſt. aquatil. fol. 238. ex ingenii conjectura ſuſpicatur legi oportere, *ſiccari eos præcellenter* : Verum receptam lectionem non codices modo confirmant, ſed quod certius eſt, ipſe Seneca, unde Plinius hæc mutuatus : Is enim de mullis agens, lib. 3. Natur. quæſt. cap. 17. pag. 871. *Alios*, inquit, *necant in garo & condiunt vivos. Et ſunt qui fabulas putent: piſcem vivere poſſe ſub terra .... Quam incredibile illis videretur, ſi audirent natare in garo piſcem : & cœnæ cauſa occiſum eſſe ſuper cœnam, cum multum in deliciis fuit, & oculos ante, quam gulam pavit?*

Ibid. L I V. *At nunc coci triumphorum pretiis parantur.*] Ita quidem MSS. omnes. At quid ſi *trium horum* legas, ſeu *trium equorum?* ut eleganti παρονομασίᾳ Plinius utatur in hanc ſententiam : conqueſtos eſſe prioris ævi homines, ſingulos coquos pluris quam ſingulos equos emi : nunc trium equorum pretio coquos, trium coquo-
Sect. 34. rum pretio piſces comparari.

L V. *Circa Clitorium vocalis hic traditur, & ſine branchiis.*] Hallucinatum Plinium Dalecampius ſuſpicatur, raptimque & curſim apud ſcriptorem Græcum, qui βρόγχον ſcripſiſſet, βράγχια legiſſe. Clearchus enim Peripateticus, apud Athen. lib. 8. pag. 332. auctor eſt in Arcadia piſces vocem edere, etſi gutture careant, οὐκ ἔχοντας βρόγχον. Verum æquior multo ſuſpicio eſt, ſcripſiſſe Clearchum, οὐκ ἔχοντας βράγχια. Etenim non habere βρόγχον ſeu guttur, univerſo prope piſcium generi commune eſt : branchiis carere, ac ſonum nihilo minus edere, plane ſingulare : Namque ut cetera animantia vocem gutture, ſic piſces ſtridorem illum branchiis
Sect. 37. emittunt, quem Philoſophus τριγμὸν vocat.

L V I. *Quibuſdam bina.*] In libris omnibus editis, additur quoque, *quibuſdam trina* : ſed cum hæ voces neque in MSS. Reg. 1. 2. aliiſque, neque apud Ariſtotelem exſtent, neque paulo poſt a Plinio repetantur, cum ſingula hujus diviſionis membra explanat, additiias eſſe cenſuimus, & gloſſema ſapere : quamobrem
Sect. 38. intrepide expunximus.

L V I I. *At hiemem eadem in exigua aqua non tolerant.*] Ita M S S. omnes, quos fruſtra Pintianus ſolicitat, ac Pellicerius in Notis M S S. cum ille vocem hanc *hiemem* expungendam cenſet, nec *tolerant*, ſed *durant* legi oportere : iſte, *æſtatem aut hiemem*, Plinium ſcripſiſſe exiſtimat. Receptam hactenus lectionem, non exemplaria modo vetuſta, non ipſa interpretatio noſtra confirmat, ſed & Ariſtoteles loco ibi appellato, ita ſcribens : Καὶ τὰς μεταβολὰς δ᾽ οὐχ ὑπομένουσι τὰς
Sect. 39. ἰχθύες .... ἀπόλλυνται γὰρ ἀθρόαι πολλάκις · ἀποπνίγονται δ᾽, ἐὰν καὶ ὀλίγῳ ὕδατι τρέφωνται.

L V I I I. *Muræna quocumque menſe parit.*] Sic reſtituimus ſecuti fidem omnium M S S. cum prius editi legeretur, *quocunque tempore* : quoniam fortaſſis πᾶσαν
Ibid. ὥραν Philoſophus dixerat, ut refert Athenæus, lib. 7. pag. 312.

L I X. *Multam his dici.*] In editis, *dicit*, mendoſe. Nos *dici* tum ex re ipſa, tum ex codd. M S S. Reg. 1. 2. Colb. 2. Pariſ. ſcribimus. Privatim certe *dicendi*
Sect. 40. verbum, mulctis eſſe dicatum, Gellius edocuit, lib. x i. cap. 1. pag. 578.

L X. *Squali quoque.*] Non *ſquali*, ſed *galei* legendum hic eſſe admonent Maſſarius, Turnebus, & Hippolytus Salvianus, fol. 84. quod Philoſophi locus is, quem nunc Plinius haud dubie reddit, id poſcere videatur : Sic enim ille, lib. 5. pag. 528. Σελάχη δέ ἐστι τά τε εἰρημένα, καὶ βοῦς, καὶ λάμια, καὶ ἀετὸς, καὶ νάρκη, καὶ

βάτραχος· καὶ πάντα τὰ γαλεώδη. Sed frustra monent: Nam & repugnant codices universi, & galei ipsi sunt qui nunc squali vocantur, quasi squalidi, id est, horridi, asperique: sunt enim omnes aspera cute. *Ibid.*

LXI. *Omnia autem carnivora sunt talia, & supina vescuntur, ut in delphinis diximus.*] Sunt qui *carnosiora* hoc loco rescribant: Perperam. Suffragatur enim huic lectioni Aristoteles lib. 8. cap. 5. pag. 872. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσι σαρκοφάγοι μόνον· οἷον τά τε σελάχη, &c. Maxime vero lib. 4. de part. animal. cap. 13. pag. 1045. quem locum transcribere nunc Plinius videtur: Τὰ μὲν γὰρ κατ' ἀντικρὺ ἔχει τὸ στόμα, καὶ εἰς τὸ πρόσθεν· τὰ δ' ἐν τοῖς ὑπτίοις, οἷον δελφῖνες καὶ τὰ σελαχώδη· καὶ ὕπτια στρεφόμενα λαμβάνει τὴν τροφήν.... πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ζωοφάγα ἐστιν. *Aliis enim os ante, & pronum est: aliis infra parte supina, ut delphinis, & cartilagineo generi: Quamobrem hæc, nisi conversa resupinentur, cibum corripere nequeunt.... nam omnia id genus carnivora sunt.* *Sect.* 41.

LXII. *Pedes eum habere arbitratur Aristoteles, ita posita pinnarum similitudine.*] Scripserit ita sane in aliquo opere, ex iis quinquaginta quæ De animalibus edidit, quod incuria temporum interciderit. Verum idem se ipse retexuit, lib. 2. hist. anim. cap. 17. pag. 237. scribens se hujus sententiæ non auctorem, sed narratorem esse, hoc familiari Atticismo usus: Τοῦ δ' ἔνιοί φασιν ἔχειν πόδας, οὐκ ἔχον· ἀλλὰ φαίνεται, διὰ τὸ τὰς πτέρυγας ὁμοίας ἔχειν ποσίν. *Non defuere*, inquit, *qui falso ei pedes adscripserint, decepti pinnis, quæ pedum præ se ferunt speciem.* Quibus ex verbis pariter paulo post, *pinnarum similitudine* apud Plinium scripsimus, ut est in editione Parmensi, ceterisque omnibus, tum editis voluminibus, tum MSS. ante Dalecampium, qui *multitudine* reposuit, nimium sane confidenter. *Ibid.*

LXIII. *Sed simplice concha.*] Ita Colb. 1. 2. & Paris. At Reg. 1. & 2. *sed sic concha*: minus quidem sincere, ut remur. Nam simplicem concham apposite vocat, quæ nec aspero ore sit, neque anguloso, sive muricato, more purpurarum. *Ibid.*

LXIV. *Portantem a Periandro.*] Libri hactenus editi, *portantem nuncios a Periandro*: Sed abest vox ea *nuncios* a codicibus omnibus MSS. & adjectitium glossema sapit: eam idcirco merito induximus. *Sect.* 42.

LXV. *Mutant colorem candidum mænæ.*] Libri impressi, *candida hieme mæna*: Sed vox illa *hieme* optimorum codicum fide delenda, scribendumque *candidum*: Et quod certius adhuc est, ex Aristotele, sic scribente de mænis: ἐκ λευκοτέρων, πάλιν ἐν τῷ θέρει καθίστανται, καὶ γίνονται μέλανες. *Ex albidioribus fiunt æstate nigriores*, lib. 8. hist. anim. cap. 34. pag. 991. *Ibid.*

LXVI. *Phycis.*] Piscem qui Romæ *Tenca marina*, & *Pesce Fico* vocatur, veterum φυκίδα esse vult Rondeletius, lib 6. cap. 10. Negat Hippol. Salvianus, fol. 232. aitque hunc piscem esse callariam veterum, non phycidem. Neutri nos subscribimus: non Rondeletio, cujus conjecturam egregie convellit Salvianus, & eum secutus Aldrov. lib. 1. de piscib. cap. 8. pag. 42. Non Salviano ipsi, qui nullo idoneo ductus argumento Plinium reprehendit, quod callariam asellorum generis esse voluerit, sect. 28. cum sit auctores ea in re Græcos secutus, ut vidimus.

LXVII. *Eadem piscium sola nidificat ex alga.*] Id etiam expressit Ovidius in Halieutico, scribens, v. 121. *Ibid.*

Atque immunda chromis, merito vilissima salpa,
Atque avium dulces nidos imitata sub undas.

Vel, ut magis placet,

Atque avium Phycis nidos imitata sub undas.

Hic enim postremus versiculus, artificioso verborum ambitu phycidem depingit: adeo ut Plinium, Hippolytumque Salvianum hallucinatos esse vel inde appareat: illum, quod Ovidii veba, lib. 32. sect. 54. referens, nidificationem hanc chromidi adscribit, nisi locus in mendo cubet: hunc, quod Plinium oscitationis arguens, lib. de hist. anim. pag. 228. Ovidium dicat affirmare, non chromin, sed salpam nidulari sub undis.

LXVIII. *Volat hirundo.... Item milvus. Subit in summa maria, piscis ex ar-* *Sect.* 43.

gumento appellatus lucerna. Has voces, *ſubit in ſumma maria*, ad milvum pertinere Rondeletius perperam arbitratus eſt, repugnante ipſa orationis ſerie, milvique natura, quem ita extra aquam exſilire auctores produnt, ut æque volare, atque hirundo, jure exiſtimetur. Ælianus, libro 9. hiſt. anim. cap. 52. Οἵ γε μὴν ἱέρακες ὑπὲρ τὴν ἅλμην φέρονται ὀλίγον, ὡς μόλις ὅτι μὴ νήχονται, ἀλλὰ πέτονται, καταγνῶναι. *Accipitres ſupra ſummam aquam maris tollere ſe ſolent, ut ſtatuere difficile ſit, natentne, an volitent.* Oppianus, lib. 1. Halieut. verſ. 435.

> Ἴρηκες δ' αὐτῆς ἅλμης σχεδὸν ἠερέθονται,
> Ἄκρον ἐπιψαύοντες ἁλὸς πτερὸν, ὅσσον ἰδέσθαι
> Ἄμφω νηχομένοισι καὶ ἱπταμένοισιν ὁμοῖοι.

Ubi Lippius interpres:

> *At milvi radunt ſummam lati æquoris undam:*
> *Hos nanti ſimiles dices, ſimileſque volanti.*

Sect. 44. LXIX. *Cetera, cirri quibus venantur.*] An potius, *quibus natant?* Nam verba hæc Ariſtotelis nunc Plinius videtur reddere: Τοῖς δὲ πτερυγίοις ἃ ἔχουσι περὶ τὸ κύτος, νέουσι. *Pinnis alvum circumdantibus, natant.* Longiores ſane duos pedes Ariſtoteles proboſcidas appellavit, quibus, ut ait Plinius, ad ora admovent cibos: breviores ceteros, modo πλεκτάνας, modo pedes.

Sect. 47. LXX. *Ab aliis pompilos.*] Pellicerius in notis MSS. Rondeletius lib. 17. cap. 9. & Scaliger in librum 4. Ariſt. de hiſt. anim. pag. 415. legendum putant, *ab aliis polypi ovum.* Ariſtotelis verba, unde hæc accepta ſunt, ſic hodie exſtant in libris editis, lib. 4. hiſt. cap. 2. pag. 415. Ἔτι δ' ἄλλοι δύο ἐν ὀστρείοις, ὅ, τε καλούμενος ὑπό τινων ναυτίλος, καὶ ὁ ναυτικὸς, ὑπ' ἐνίων δὲ ᾠὸν πολύποδος. Verum in Ariſtotelis caſtigatiſſimo codice veriorem hujus loci lectionem reperit Hippolytus Salvianus, lib. de hiſt. aquatil. fol. 162. Ὅ τε καλούμενος ὑπό τινων ναυτίλος, καὶ ὁ πόντιλος ὑπ' ἐνίων· ἔστι δὲ οἷον πολύπους: *Hic quidem vocatus ab aliquibus nautilos, pontilos ab aliis: eſt autem velut polypus.* Polypodi igitur ſimilis eſt, ſed non polypi ovum. Et ſane in Plinii contextu *pontilos* lubens reſcripſiſſem, ſi exemplaria faverent ulla: nec ſubeſſe mendum in Græca voce, ulla ſuſpicio foret. Hanc Ariſtotelici loci caſtigationem, qua parte οἷον πολύπους, pro ᾠὸν πολύποδος ſcribitur, confirmat Athenæus, lib. 7. pag. 317. ſcribens, Ὁ δὲ ναυτίλος καλούμενος, φησὶν Ἀριστοτέλης, πολύπους μὲν οὐκ ἔστιν· ἐμφερὴς δὲ κατὰ πλεκτάνας, &c. *Qui vero nautilos dicitur, inquit Ariſtoteles, polypus quidem non eſt: ſed brachiis tamen polypi ſimilis eſt.* Oppianus item lib. 1. Halieut. verſ. 338.

> Ἔστι δέ τις γλαφυρῷ κεκαλυμμένος ὀστράκῳ ἰχθὺς,
> Μορφὴν πολυπόδεσσιν ἀλίγκιος, ὃν καλέουσι
> Ναυτίλον, &c.

Ubi expreſſiſſe ex Plinio narratiunculam de nautilo Oppianum putes, adeo ſimilis ac plane gemina utraque deſcriptio eſt. Locum tu conſule. Deſcribitur & a Callimacho, apud Athen. lib. 7. pag. 318.

Ibid. LXXI. *Supinus in ſumma æquorum pervenit, ita ſe paulatim ſubrigens &c.*] Imo pronus, inquit Dalecampius. Quod ille ſane non pronunciaſſet, ſi Ælianum audiſſet, de polypi hujus navigatione diſputantem, lib. 9. hiſt. anim. cap. 34. & Oppianum, loc. cit Nam quum ex vado maris ſe ſe ille polypus navigator paulatim ſubrigit, omnino ſane,

> *Summas defertur in undas*
> *Pronus, neu pontum capiat, plenuſque gravetur:*
> Ἀνὰ δ' ἔρχεται ἄκρον ἐς ὕδωρ
> Πρηνὴς, ὄφρα μὴ μιν ἐνιπλήσειε θάλασσα.

Atque, ut Ariſtoteles ait apud Athen. ἐφ' ἑαυτὸν ἔχων τὸ ὄστρακον, pronam habens, ac ſibi impoſitam ceu pro tegumento teſtam, ut facilius emergat, & ea inani naviget. Ubi vero in ſummo æquore eſt, στρέφει τὴν κόγχην ὑπτίαν, concham tum invertit ſupinam, qua tanquam ſcapha navigando fertur

Sect. 48. LXXII. *Dum trahit.*] In editis, *detrahit*: haud ita recte. Secuti nos ſumus

mus Reg. 1. & Parif. ac vetuftum Dalecampii codicem.

LXXIII. *Carteia in cetariis affuetus exire e mari in lacus .... atque ibi falfamenta populari, mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de caufa & naffis illinuntur.*] Luxatum horum verborum ordinem fenfit ante nos Pintianus, cum paulo ante extra ordinem tranfpofita fic legerentur: *Exporrigunt enim fe refupinati: mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de caufa & naffis illinuntur.* Nos vero ea fuæ fedi reddidimus, fecuti codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Tolet. Salmant. &c. Atque id fane res ipfa exigit: fic enim apertiffime cupediæ ratio interpofita eft, cur tam difficili aditu ad falfamenta illa in cetariis, polypus ille ingens adreperet. Nam Ariftoteles quoque, lib. 4. hift. anim. cap. 8. pag. 841. retulit pifcatores, cum e cavernis latebrifque educere pifces volunt, earum ora illinere ταριχηραῖς ὀσμαῖς, hoc eft, falfamentariis odoribus, five nidore falfamentorum. *Ibid.*

LXXIV. *Affiduitate furti. Immodica his fepes &c.*] Ita refcripfimus admonitu codicum omnium, Reg. 1. 2. &c. In editis antea, *affiduitate furti immodici. Sepes* &c. *Ibid.*

LXXV. *Buccarum finus.*] Ita MSS. plane omnes: quanquam editi, *conchârum finus.* *Sect. 49.*

LXXVI. *Simulque eam defcendere in duo fenfu carentia.*] Eam voluptatem fcilicet, ut diximus in prioribus notis. Hunc Plinii locum nec Barbarus intellexit, nec Pintianus: cum voculam hanc, *eam*, ad nauplium ille: ifte, ad concham retulit. *Ibid.*

LXXVII. *Quia nocte fidus tepido fulgore mitificat.*] *Noctem* ego quidem libentius legerim. Magis enim congruere rei videtur, tepido fulgore plenilunii noctem, quam locuftas, mitificari. *Sect. 50.*

LXXVIII *Heracleotici, leones, & alia.*] Confidenter nimium hac voce, *leones*, erafa, *fluviales* ex Ariftotele Pintianus refcribit: haud animadvertens a Philofopho paulifper Plinium difcedere, ut in folo cancrorum marinorum genere dicendo habitet: a fluviatilibus volumine hoc toto fuperfedeat. *Sect. 51.*

LXXIX. *Tradunt fævitiam maris præfagire eos, correptifque opperiri lapillis &c.*] Ita libri omnes tum manu exarati, tum vero etiam impreffi, ante Dalecampium, qui *operari* refcripfit: falfoque credidit, lapillos ab echinis ore corripi, non fpinis. Ei fententiæ, præter Ælianum, ipfa experientia adverfatur. *Ibid.*

LXXX. *Pectinatim divifa.*] Vocem hanc poftremam, quæ ofcitantia librariorum exciderat, admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Parif. Tolet. ac Salmant. reftituimus; ac paulo ante, *cuniculatim*, ex eorundem fide, pro *canaliculatim*. *Sect. 52.*

LXXXI. *Veneria.*] Ita MSS. omnes. Sed interpolatores *Nerita* maluerunt. Νηρείτης buccino fimilis eft, auctore Arift. lib. 4. hift. cap. 4. pag. 452. Teftam ei latam effe ac levem, εὐρεῖαν ϗ κȣ́φην, docet Oppianus, lib. 1. Halieut. v. 331. Quare cum Nerites non e biforibus conchis, fed de turbinatorum genere fit, qui poffit concavitatem habere navigationi idoneam, partemque alteram minime concavam, quæ opponatur auræ, viderint qui *Neritas* hoc loco nobis obtrudunt. *Ibid.*

LXXXII. *Origo atque genitura concha, eft haud multum oftrearum conchis differens.*] Oriri gignique margaritam e concha oftrearum conchis perfimili, hujus loci fententia effe videtur. Quare legendum opinor, *haud multum oftrearum conchis differentis*. Vel, *origo atque genitura*, (margaritæ fcilicet,) *concha eft haud multum oftrearum conchis differens.* Quod ad rem ipfam attinet, oftreo quoque fimilem hanc concham facit Chares Mitylenæus lib. 7. hiftor. apud Athen. lib. 3. pag. 93. Pectini fimilem Procopius, lib. 1. de bello Perf. cap. 4. pag. 13. *Sect. 54.*

LXXXIII. *Calique eis majorem focietatem effe, quam maris.*] Libentius agnoverim, *cæli quoque eis*: ut fit fententia, vel ex eo probe intelligi, cælo etiam ipfi plus debere eas, quam mari. Ex hoc Plinii loco hauffiffe Ammianus videtur, lib. 23 pag. 261. *Idque indicium eft*, inquit, *atherea potius derivatione*, *Ibid.*

quam saginis pelagi hos oriri fetus, & vesci, quod guttæ matutini roris iisdem infusa claros efficiunt lapillos & teretes: &c.

Ibid. LXXXIV. *Si vero & tonuerit, pavidas ac repente compressas ....speciem modo &c.*] Dissentit quidem a Plinio Isidorus Characenus in descriptione Parthiæ, laudatus ab Athenæo, lib. 3. pag. 93. frequentia scilicet tonitruum, imbriumque vi adjuvari concharum partus asseverans. Sed Plinio Ammianus adstipulatur, loc. cit. *Concussæ vero*, inquit, *sæpissime metu fulgurum inanescunt aut debilia pariunt, aut certe vitiis defluunt abortivis.* Et Marbodæus, lib. de lapid. pret. cap. 61.

Quod si celsa micent tonitru convexa corusco,
Conchæ diffugiunt subita formidine clausæ:
Sic intercepto conceptio deperit haustu,
Et fit abortivum, quod cœperat inde creari.

Sect. 55. LXXXV. *Et magnitudine & vetustate præcipuas, esse veluti duces.*] Quid si *venustate* legas? Id enim in his æque regium est. Et Ælianus qui hæc quoque ex iisdem hausit Græcorum fontibus, lib. 15. hist. anim. cap. 8. concharum ducem ait esse tum coloris pulcritudine, tum magnitudine præstantem: διαφέρειν καὶ τὴν χρόαν, καὶ τὸ μέγεθος.

Ibid. LXXXVI. *Multo deinde obrutis sale ....erosa carne omni ....uniones decidere in ima.*] MSS. *obrutas* Verum *obrutis* scribi oportere vel ipsa per se structura orationis admonet. Quod porro ad rem ipsam attinet, inanis est conjectura Salmasii, pag. 1172. in Solin. existimantis properantem in legendo Plinium hallucinatum esse: cumque a Græco scriptore acciperet, quod apud Arrianum legitur, τοὺς ἁλόντας περιορᾶν καταση πῆναί σφισι τὴν σάρκα, τῷ δὲ ὀστέῳ εἰς κόσμον χρῆσθαι, captis conchis Indos carnes earum sinere putrescere: osse, ad ornatum uti: aliud agentem pro τοὺς ἁλόντας somniasse τοὺς ἁλισθέντας: nihilque verius esse pronunciat: quoniam nihil de sale Megasthenes apud Arrianum. Perinde quasi omnia ex Megasthene Plinium necesse sit accepisse: ac non id quod Arrianus prætermisit, ex eo potuerit fonte haurire, ex quo Ælianus, qui loc. cit. totidem verbis eadem narrat. Τοὺς δὲ ληφθέντας, ἐν πιθάκναις λέγονται ταριχεύειν· ὅταν δὲ ἡ σὰρξ μυδήσῃ, καὶ περιῤῥυῇ, καταλείπεται ἡ ψῆφος. *Captas in parvis doliis sale condiunt: ubi cum caro contabuerit, defluxeritque, unio solus relinquitur.*

Sect. 56. LXXXVII. *Vt nulli duo reperiantur indiscreti.*] Male Solinus, cap. 53. pag. 85. *Nunquam duo simul*, inquit, *reperiuntur: unde unionibus nomen datum.* Quod pariter Solino credidit Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. & Marbodæus, lib. de lapid. pret. cap. 61.

Vnio dictus ob hoc, quod ab una nascitur unus,
Nec duo, vel plures unquam simul inveniuntur.

Male, inquam, isti. Supra enim Plinius: *Cohærentes videmus in conchis.* Infraque rursus: *Vidimusque jam in extremis etiam marginibus, velut concha exeuntes, & in quibusdam quaternos, quinosque.* Etiam ad vicenos in unica concha procreatos esse scribit Ælianus, lib. 13. hist. anim. cap. 26.

Ibid. LXXXVIII. *Et in candore ipso magna differentia: clarior in Rubro mari repertis: Indicos specularium lapidum squama assimulat.*] Vitiosa interpunctione, aliisque mendis laborabat hic locus in libris impressis: *Clarior in Rubro mari repertus Indicus specularium lapidum squamas assimilat.* Nos ex fide codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. atque ex re ipsa restituimus: est enim ab Indico unione secundus, is qui in Rubro mari gignitur: Ἄριστος δὲ ἄρα ὁ Ἰνδικὸς γίνεται, καὶ ὁ τῆς θαλάττης τῆς ἐρυθρᾶς, inquit Ælianus, lib. 15. hist. anim. cap. 8.

Ibid. LXXXIX. *Perdito nepotatu.*] Ita rescripsimus ex codicibus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. quomodo fere legendum Turnebus & Pintianus viderunt, cum in editis vulgo legatur, *perditiore portatu.* Vox *nepotatus* pro luxurie, veteribus familiaris. Tranquillus in Caligula, cap. 37. *Nepotatus sumptibus omnium prodigorum ingenia superavit.*

Ibid. XC. *Nec crepidarum tantum obstragulis.*] Sic Paris. codex aliique, & libri

impressi omnes. Salmasii in Solin. cap. 56. conjectura est, legi *obstrigillis* oportere. Sed nullius ea momenti. Aliæ enim caligæ fuerunt, alii obstrigilli calcei. Caligarum forma fuit ea quam diximus: solea nimirum, habenis simplicibus pedi alligata. Obstrigilli calcei, teste Isidoro, lib. 19. cap. 34. de variis calceamentorum generibus, similes fuere nostris, *per plantas consuti, quorum ex superiore parte corrigia trahitur, ut constringantur.*

XCI. *Spira, auribus, collo, monilibus, digitisque.*] Codices MSS. sic legunt, Sect. 58.
non *spiris*, ut editi. Ac paulo post, *monilibus*, tum libri manu exarati, tum vetusti omnes ante Hermolaum, quem hujus vocabuli vice, *manibus* reposuisse miror, cum sequatur proxime, *digitisque.*

XCII. *Ipsa confestim parata mancupationem tabulis probare.*] Hunc locum Ibid.
emendavimus secuti vestigia codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. in quibus legitur, *Ipsa confestim paratam aucupationem tabulis probare.* In editis perperam, *ipsam confestim paratam nuncupationem* &c. Budæus, fol. 37. hoc loco *aucupationem* agnoscit: lucrum ea voce, quod nullus, opinor, paulum modo probatus latinitatis auctor agnoverit, signari testatus.

XCIII. *Non illos curru detractos, quam in hoc vicisse malit?*] Hunc locum Ibid.
ut intelligeret Pintianus, neglecta codicum omnium auctoritate, corrupit, sic scribens: *Non illos currus defractos, quam hujus CCCC HS. malit.* Sed illum refellit egregie Turnebus, lib. 10. Adverf. cap. 9. pag. 294. Neque vero aliud quidquam, ea loquendi formula, *in hoc vicisse* significat, quam in hunc luxum, morumque corruptionem, summorum Imperatorum ac ducum victorias demum recidisse, perinde ac si ob hoc vicissent.

XCIV. *Et consumpturam eam cœnam taxationem confirmans, solamque se centies HS. cœnaturam.*] Sic MSS. omnes, uti ante nos Fulvius Ursinus animadvertit, cum prius legeretur in editis, *consumpturamque se ea cœna.* Mox item Budæum secuti, lib. 1. fol. 27. & eorundem exemplarium auctoritatem, *solamque se centies*, rescripsimus: ubi editi perperam, *solamque sexcenties*, id etiam ipsa postulante orationis structura. Et infra, *Quo magis regium fiat*, ex fide codicum Reg. 1. 2. &c. neglecta impressorum lectione, *quod id magis regium erat.* Deinde, *convivis quoque*, voculam hanc *quoque* addidimus, ex iisdem, & Chiffl. Ibid.

XCV. *Sicut murices.*] Verba Arist. hæc sunt: φωλοῦσι δ' αἱ πορφύραι, καὶ οἱ κή- Sect. 60.
ρυκες, ὑπὸ κύνα περὶ ἡμέρας τριάκοντα. Unde satis constat Græcorum κήρυκας, *buccina* a Gaza, & Scaligero redditos, recte quoque murices dici Plinium existimasse. Nam mox quoque idem: *simili modo & murices.* Aristoteles vero lib. 5. cap. 14. pag. 567. Κηριάζουσι γὰρ καὶ οἱ κήρυκες, *favificant quoque & ceryces.*

XCVI. *Vivas capere contendunt.*] Animadvertere in transcursu lubet, quam Ibid.
sit futilis, pace viri dixerim, Bocharti conjectura, pag. 2. lib. 5. de animal. cap. 9. pag. 726. locum hunc sic emendantis: *Vivas captas contundunt.* Eo nimirum ille argumento ducitur, quod Arist. loco proxime citato, pag. 569. purpurarum infectores ait dare operam, ut viventes frangant: nam, si priusquam fregeris, exspirarint, florem simul cum vita evomunt. Verum id Philosophus non de quibuslibet purpuris prodidit, sed de minoribus duntaxat, de quibus mox quoque Plinius, *Minores cum testis frangunt.* Nunc de omnibus in universum, vivas pronunciat capi oportere: nec de majoribus æque, atque de minoribus statuendum.

XCVII. *Minores cum testa vivas frangunt, ita demum rorem eum exspuentes.* Ibid.
Tyri præcipuus hic Asiæ: in Meninge Africæ, &c.] Locnm hunc sic editores interpolarant: *Minore trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii. Præcipua hic Asiæ*, &c. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. *Minores cum terra vitis*, & mox, *exspuentes*: quibus ex vestigiis, maxime vero ex Aristotele, atque ex reipsa, locum integritati suæ reddidimus: sequentemque periodum ita scribi curavimus & distingui *Tyri præcipuus* &c. Philosophi verba sunt, loc. cit. Τὰς μὲν οὖν μικρὰς κατὰ τῶν ὀστράκων κόπτουσι· οὐ γὰρ ῥᾴδιον ἀφελεῖν· τῶν δὲ μειζόνων περιελόντες τὸ ὄστρακον, ἀφαιροῦσι τὸ ἄνθος. *Minores cum testis suis tun-*

dunt, neque enim facile flos aufertur: at majoribus testa exutis detrahunt.

Ibid. XCVIII. *Pro majestate pueritiæ.*] Ita M S S. omnes. Miror adeo Hermo-
laum reponere voluisse, *ad majestatem imperii*: de qua jam Plinius abunde his
verbis egit antea, *Huic fasces securesque Romanæ viam faciunt.*

Sect. 61. XCIX. *Buccinum minor concha.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. ceterique
omnes: quorum auctoritate posthabita, Rondeletius *major* reponit: quanquam idem
fatetur inter buccinorum genera parvum reperiri, quod sit fortasse Plinii bucci-
num. Archippi versum, apud Athen. lib. 3 pag. 80. qui patrocinari Plinio vi-
detur, corruptum pariter exclamat. Sed vereor ut quantum est hominum erudi-
torum assensum obtineat.

Ibid. C. *Ad similitudinem ejus, qua buccini sonus editur.*] Descivere a MSS. omnium
fide libri impressi, qui hunc locum sic repræsentant: *ad similitudinem ejus bucci-
ni, quo sonus editur.* Multo sane rectius Reg. 1. 2. aliique omnes, quos secuti
sumus. Ut buccinum proprie hujuscemodi concharum sit sonus, uti tubarum clas-
sicum.

Ibid. CI. *Tæniense, in tæniis maris collectum.*] Editi hactenus libri: *Teniense, in
Tenei maris ora collectum*: sed cum vox hæc *ora* absit a MSS. omnibus, nec Te-
nei maris apud alios scriptores mentio ulla sit, Turnebi conjecturæ favemus, le-
gentis lib. 9. Adversf. cap. 5. pag. 255. *in tæniis maris*: quod & Salmasius dein-
de probavit, Turnebo tamen non appellato, pag. 1133. in Solinum. Sed Barba-
rum mirari subit, an a tæniis, hoc est, a diadematis, vocem traheret hoc genus
purpuræ, dubitasse: Plinio ipso scribente, *Earum plura genera, pabulo tantum
& solo discreta.* Hoc duplex purpuræ genus, & quod in cautibus maris, sive tæ-
niis, & quod in arenis habitat, sive calculis, quod Plinio Calculense idcirco vo-
catur, signasse Oppianus videtur, lib. 1. Halieut. v. 314.

Πολλαὶ μὲν ἐν πέτρῃσι, ταὶ δ' ἐν ψαμάθοισι νέμονται.

Multa quidem in petris, quædam pascuntur arenis.

Ibid. CII. *Calculense appellatur a calculo maris, mire aptum conchyliis.*] Corruptum
haud dubie locum sic exhibent impressi ad hunc diem libri: *Calculosæ appellantur
a calculo maris, mire apto* &c. cum in M S S. omnibus, Reg, 1. 2. &c. legatur
mire aptum &c.

Sect. 62. CIII. *Capi eas post Canis ortum, aut ante vernum tempus, utilissimum.*] Ita
Reg. 1. 2. Parif. &c. Editi perperam, *aut vernum tempus*, perinde ac si post
vernum tempus, captura adhuc tempestiva foret. Manarunt hæc ex iis Philoso-
phi verbis, lib. 5. hist. anim. cap. 14. pag. 569. Ἁλίσκονται δ' τοῦ ἔαρος ὅταν κη-
ριάζωσιν· ὑπὸ κύνα δ' οὐχ ἁλίσκονται· ἀλλὰ κρύπτουσιν ἑαυτάς, καὶ φωλεύουσιν. *Capiuntur
vere, quo tempore favos facere incipiunt: sub canicula autem, non: sese enim tunc
condunt ac latent.*

Ibid. CIV. *Cum cerificavere.*] Editi, *fetificavere.* Verum ex Reg. 1. 2. Chiffl. &
aliis exemplaribus, atque adeo ex ipso Aristotele, *cerificavere*, reponimus. Ὅταν
δ' κηριάζωσιν αἱ πορφύραι, τότε χείριστον ἔχουσι τὸ ἄνθος. *Cum favos construunt, deterri-
mus flos est.* Quanquam rectius forsan *favificare* a Gaza, quam a Plinio *cerificare*
redditum videri possit: defendere tamen & hoc quoque licet, cum cera & mel-
le constet favus: ut ex utroque perinde repeti ea translatio commode possit. Su-
pra quoque Plinius, *Lentorum cujusdam ceræ salivant.*

Ibid. CV. *Singulasque amphoras centenas, ad quingentenas medicaminis libras æquari.*]
Omnino contra scriptoris mentem locus hic interpolatus est in libris impressis:
Singulisque aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari.
M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. *singulasque amphoras centenas atque
quingentenas &c.* cujus e lectionis antiquæ vestigiis, sinceram expressimus. Et cer-
te amethystino colori tingendo, non itidem ut conchyliato, aqua miscetur.

Ibid. CVI. *In L. libras.*] Librarum numerus velleribus lanæ deest in omnibus exem-
plaribus: singulis enim vellerum libris, tot tribuere medicaminum, fide omni
prorsus indignum est. Ideoque *in L. libras*, repetita priore sequentis vocis lit-

tera, rescripsimus: perfacile enim & proclivi admodum lapsu simplices hujusce-modi numerorum notæ intercidere potuerunt. Atque e contrario, cum in libris omnibus, *Pelagii CXI. Ita fit &c.* scriptum reperiamus, CX. maluimus: ex voce enim sequenti, iota illud accrevisse conjecimus, erasimusque.

CVII. *Latiore clavo.*] Quid clavus sit in re vestiaria Romanorum, res est eruditorum hominum disputationibus jactata pridem. Dirimere litem locus hic debuit: ex quo intelligitur latum clavum, aeque ac prætextam purpura constitisse: clavatamque vestem esse μεσοπόρφυρον, sicut prætextam περιπόρφυρον. Ut Mesoleucos gemma Plinio dicitur lib. 37. sect. 63. quam mediam distinguit candida linea: sic μεσοπόρφυροι clavatæ sunt tunicæ purpura in medio illuminatæ. Archippus apud Pollucem, lib. 7. cap. 14. pag. 340. laticlavias vestes, πλατυπόρφυρα ἱμάτια vocat. Lexicon Græco-Lat. Πορφύρα ὑφασμένη, *clavus.* Sosipater, pag. 19. *Hic clavus, id est, impurpurata vestis:* id est, ἐμπόρφυρος ἐσθὴς, καὶ ὁ ἧλος. Hinc latam purpuram alii vocant, clavum latum in veste. Plinius, lib. 33. sect. 6. *Vulgoque purpura latiore tunicæ usos invenimus etiam præcones.* Tertull. lib. de pallio, cap. 4. *Cum latioris purpuræ ambitio*, &c. Juvenalis, Satyra 1. v. 106. *purpuram majorem* appellat: Sect. 63.

Quid confert purpura major
Optandum?

Ubi recte vetus Scholiastes, laticlavium exponit. Glossæ veteres in Persium, Satyra 1. laticlaviam tunicam, purpureum vestimentum fuisse aiunt. Rectius purpuratum dixissent. Optime omnium Acro ad illud Horatii, lib. 1. Satyra 5. v. 36.

Prætextam, & latum clavum.

Latum clavum, inquit, *purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum: Græci τὰ κολόβια vocant.* Usum ejus retinent Principes, injicientes vesti a cervice ad pectus indumentum ex purpura, vel pellibus pretiosis maris Pontici, vel aliis, dum regio habitu prodeunt in publicum. Latus autem clavus in tunica Senatoria non erat insertus eodem loco, quo angusti clavi, nempe ad latus dextrum, vel sinistrum, sed in media tunicæ parte. Horatius, lib. 1. Satyr. 6. v. 18.

Et latum demisit pectore clavum.

Ad quem locum Acro: *Demisit pectore, media parte corporis.* Tunica igitur Senatoria apud Romanos, purpuram palmi latitudine ut plurimum in medio habebat. In Dalmaticis Diaconorum nostrorum, veterem angustorum clavorum morem remansisse, Rubenius docet, lib. de re vestiaria, cap. 8. ubi de eo argumento multa erudite disputat.

CVIII. *Anno DCXCI.*] Inter corruptæ lectionis vitia, haud sane levissimum istud est, quod contra Chronologiæ rationes hoc loco irrepserat: Habent enim exemplaria ante nos omnia, *anno DCC.* MSS. *anno DC.* tum pauxillo spatio interposito, *Cicerone Consule.* Excidisse in eo spatio librariorum incuria, denarii notam: ac deinde vocis sequentis priores literas duas, cum bis ponerentur, primum ad numerum annorum signandum, deinde ad Ciceronis nomen efformandum, priore loco positas, ceu spurias, inductas esse ac deletas, haud abs re conjicimus: cum is ipse annus DCXCI. plane incidat, ex Pliniana, Livianaque Chronologia, quam sequimur, in Ciceronis Consulatum: qui se Consule P. Lentulum Ædilem curulem fuisse ipse prodidit, tum in orat. post reditum ad Quir. tum lib. 2. de Officiis. Idem quoque Sallustius tradit in bello Catilin. Ibid.

CIX. *Jus temperatur aqua, & pro indiviso humani potus excremento.*] Vehementer hic locus eruditorum torsit ingenia. Budæus legit, *Præterque vis temperatur:* Turnebus, & Pellicerius in Notis MSS. *Præterque ejus temperatura.* Libri impressi vulgo, *Jus temperatur aqua pro inviso humani potus excremento.* Alii, *pro indiviso humani potus experimento.* Nos, ne apice quidem immutato sincerissimam hujus loci lectionem repræsentavimus, ex fide MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. vet. Dalec. ceterorumque. Atque ut iis quæ obscuriora videntur, lucem aliquam afferamus, primum quidem *Jus* Plinius vocat, τὸ βάμμα, medicamen Sect. 64.

ſcilicet, quod in aheno coquitur tingendis lanis. Ζέμα & ζωμὸν Græci quoque nuncupant. Deinde *pro indiviſo*, locutio eſt non Plinio modo rurſum lib. 16. ſect. 59. lib. 17. ſect. 1. & lib. 18. ſect. 10. ſed & ſcriptoribus aliis familiaris. Frontinus, de limitibus agrorum: *Eſt & paſcuorum*, inquit, *proprietas pertinens ad fundos, ſed in commune: propter quod ea compaſcua multis locis in Italia communia appellantur: quibuſdam provinciis, pro indiviſo.*

Ibid. CX. *Quinquagenos nummos.*] Non *in libras* ſcilicet ſingulas, uti libri hactenus editi repræſentant, ſed *in centenas libras*, ut habent MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. Locum hunc porro interpretes alii omnes perperam acceperunt.

Sect. 65. CXI. *Et luſus geminare miſcendo, iterumque & ipſa adulterare adulteria naturæ.*] Ita hunc locum interpunximus, ex MSS. proxime laudatis: cum prius editi legerent, *Et luſus geminare miſcendo iterum, & ipſa* &c. Nec *luxus* mihi tantopere arridet, ut a MSS. fide diſcedam, qui *luſus* exhibent: quanquam & ea vox defendi poteſt, quoniam mox ſequitur, *Et gemina demonſtrata eſt via luxuriæ, ut color alius operiretur alio.* Sed improbatur plane Salmaſii conjectura, pag. 1133. in Solin. vocem hanc *iterum* in *utrumque* commutantis, interpretantiſque luxum geminari, miſcendo pelagium buccinumque: cum aliud longe Plinius intellexerit: mixto jam ſcilicet pelagio buccinoque, ut fieret amethyſtina purpura, quemadmodum dictum eſt ſect. 62. adjici rurſum alterum colorem, nempe Tyrium, qui amethyſtum operiret: ſic luſus artis geminari: ſic adulteria ipſa naturæ adulterari iterum.

Sect. 66. CXII. *Naſcitur in limoſis ſubrecta ſemper.*] Ita Reg. 1. 2. &c. Vetus Dalec. cod. *ſubjecta*, mendoſe. Ariſt. lib. 5. hiſt. cap. 14. pag. 572. Αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου ἐν τοῖς ἀμμώδεσι καὶ βορβορώδεσιν. ἔχουσι δ' ἐν αὐταῖς πιννοφύλακα, αἱ μὲν καρίδιον, αἱ δὲ καρκίνιον· οὗ στερισκόμεναι διαφθείρονται θᾶττον. *Pinnæ autem ſubrectæ enaſcuntur ex byſſo in ſabuletis & cœno: habent intra ſe cuſtodem, aut ſquillam, aut cancellum: quo amiſſo celerius pereunt:* Quia nimirum eſt veluti promus condus, cujus ſocietate ſoluta, & hoſpitis vita ſolvitur. Eſt autem hoc loco byſſus, veluti lana quædam mollis, quâ pinnæ alligatæ ſemper rectæ ſtant.

Ibid. CXIII. *Illa compreſſu quidquid incluſit, exanimat.*] Sincerior multo ea lectio eſt, codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. quam editorum librorum, *illa ore compreſſo.* Sic enim Tullius, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 100. *Pinna admonita ab ſquilla, morſu comprimit conchas.* Vox *ore* in MSS. abeſt.

Sect. 67. CXIV. *Merſaque in limo ſe occultat, piſcium qui ſecuri ſupernatantes obtorpuere, corripiens.*] Ita MSS. omnes. At quid ſi *verſaque*, legas? Ea enim vox, pro inverſa reſupinaque, quo ſitu commodius ad corripiendos ſupernatantes piſces ſe habeat, videtur haud aſpernanda Pellicerio in Notis MSS. At nihil eſt opus ſic reſupinari torpedinem: cum piſciculos, qui ſupernatando obtorpuere, fugæ captandæ jam impotes, arripere commode, ut libuerit, poſſit.

Ibid. CXV. *Cautius, qui glanis.*] De glani marino, (nam de fluviatili, qui ſilurus dictus eſt, ſect. 17. alia eſt fortaſſis ratio:) Ariſtoteles paulo aliter quam Plinius: Nam ſi minor glanis eſt, inquit, lib. 9. hiſt. cap. 54. pag. 1088. minuſque uſu exercitatus, facile hamo capitur: ſed ſi peritus, & hamivorus eſt, morſu dentis ſui duriſſimi rumpit hamum: τῷ δ' ὀδόντι τῷ σκληροτάτῳ συνδάκνων, διαφθείρει τὰ ἄγκιστρα. Prope eſt ſane ut ſuſpicer, aliunde Plinium, quam ex Ariſtotele, hæc hauſiſſe, atque alio de piſce locutum: priorem enim hujus loci vocem, propriam eſſe piſcis appellationem Barbarus credidit, & *Glanius*, *Glaucuſve* ſcribendum. Certe in MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. &c. *Clautius, qui glanis* &c. apertiſſime legitur. Nos, cum Pintiano, exactiore diligentia æſtimandum putamus, qua arte huic loco, ſi ulla eſt opus, facienda medicina ſit.

Sect. 68. CXVI. *Vrticæ noctu vagantur, noctuque mutant.*] Ita quidem MSS. Reg. 2. Pariſ. & alii. At Reg. 1. *noctu aguntur:* ut merito corruptus hic locus cenſeri

possit : quoniam *noctu vagari*, & *noctu mutare*, insignis tautologiæ vitio carere minime videatur. Quamobrem sincerius credo lectum iri ex Aristotele, lib. 1. de hist. anim. cap. 2. pag. 16. *Noctu aluntur*, vel *pascuntur* : Τούτων γὰρ τινὲς νύκτωρ ἀπολυόμεναι νέμονται. *Vrticæ quædam*, inquit, *a saxis absolutæ, noctu pascuntur*. Sed hæc conjectura modo est, non κυρία δόξα.

CXVII. *Spissium & mollius, manon.*] Genus hoc a raritate, non absoluta *Sect. 69.*
quidem, sed majore, quam in superiori genere, nomen traxit. Frustraque Gelenius voculam *minus* huic sententiæ addidit, quæ ab omnibus M S S. abest, librisque vetustis, ita scribens : *Minus spissium & mollius, manon.*

CXVIII. *Vivere constat longo tempore. Pessimum omnium genus est earum, quæ aplysiæ vocantur.*] Ita sane M S S. omnes. Nihilominus, quoniam non de omnibus spongiis, sed de hoc tantum aplysiarum genere dixit Aristoteles, constare inter omnes, longo eas tempore vivere : continenti forte oratione legendum, *Vivere constat longo tempore pessimum omnium genus earum*, &c. Arist. lib. 5. histor. animal. cap. 15. pag. 582. Ὁμολογεῖται δ' μάλιστα περὶ πάντων τοῦ τὸ γένος .... πολυχρόνιον εἶναι. *Ibid.*

CXIX. *Ipsi ferunt.*] Risu digna prorsus Rondeletii & Dalecampii interpre- *Sect. 70.*
tatio, hæc verba referentium, non ad urinantes, sed ad caniculas ipsas : in quibus post diuturnam meditationem, nubem commenti sunt, membranam esse nescio quam, quæ totum contegeret canicularum oculum : cum ne de caniculis quidem nunc sermo sit, qui nunc paulisper intermissus, mox revocabitur, ut ipsa per se orationis textura declarat : ac si foret, legere oportuisset, *Ipsæ ferunt*, & mox, *prementem eas* : & obscuritatis vitio adhuc non parum laborasset oratio, quæ nunc est per se planissima : nec *super capita*, sed *super oculos*, ut Dalecampius admonet, dici debuisset.

CXX. *Animalium.*] Hanc vocem, contra omnium exemplarium fidem, ve- *Ibid.*
tustarumque editionem, temere Frobenius prior expunxit.

CXXI. *Certissima est securitas vidisse planos pisces.*] Aristotelis verba sunt : Ὅπου *Ibid.*
δ' ἂν ἀνθίας ὀφθῇ, οὐκ ἔστι θηρίον· ᾧ καὶ σημείῳ χρώμενοι, κατακολυμβῶσιν οἱ σπογγεῖς, καὶ καλοῦσιν ἱεροὺς ἰχθῦς τούτους. Quæ Plinius dum ferme ex verbo reddit, anthiam e planorum piscium genere fuisse indicat : quanquam vulgo aliter statuunt, qui de piscium natura scriptis aliquid ediderunt. Non nostri maris, sed Lycii in Asia piscem esse Plinius admonet, sect. 85.

CXXII. *Araneus.*] Araneum cum dracone marino eundem perperam faciunt, *Sect. 72.*
Rondeletius, Salvianus, Dalecampius. Nam & utrumque Plinius, ceu diversos inter se, in piscium recensione numerat, lib. 32. sect. 53. & forma ipsa discrepantes ostendit Araneum enim aculeo unico spinæ in dorso noxium : draconem marinum, (quem nostri vocant, *une vive*) multis aculeis armatum prodit, ut est, in branchiis, & eos quidem, ut scimus, pestiferos ac venenatos.

CXXIII. *Arbores infixus radici necat.*] Pintianus legendum *radicitus* putat, *Ibid.*
non *radici*. Verum & radici si infigatur, arbores necare scribit pariter Oppianus, lib. 2. Halieut. vers. 490. Nicander quoque in Theriac. pag. 59.

CXXIV. *Nisi interversando mares vitale asperserint virus.*] Libri editi, *nisi* *Sect. 74.*
inter se versando mares & feminæ : sed ut Pintianus recte conjecit, ab emendatore aliquo inconsiderate adjectæ sunt eæ voces, quas in editione nostra detraximus : neque enim illas agnoscunt Reg. 1. 2. Chiffl. aliique : neque Aristoteles ipse, a quo hæc emanarunt : *Eorum enim*, inquit, *ovorum non omnia fecunda fiunt, sed ea tantum quæ mas genitali semine circumasperserit : A partu enim mas feminam sequens, semen suum ovis inspergit*, &c. Καὶ τούτων δ' οὐ γίνεται τὰ πολλὰ γόνιμα, ἀλλ' ὅσα ἂν περιρράνῃ ὁ ἄρρην τῷ θορῷ· &c.

CXXV. *Quibus cauda non obest, aculeique.*] Etsi prisca codicum qui penes *Ibid.*
me sunt, fides obstat : tamen secutus auctoritatem editionis Parm. Venet. 1. 2. Brix. ceterarumque, ante Frobenium, qui maluit, *Quibus cauda non est, aculeatique* : scripsi intrepide, *Quibus cauda non obest, aculeique* : ut Philosophi men-

tem ſequatur interpres. Is enim, lib. 5. hiſt. anim. cap. 5. pag. 527. e planis piſcibus caudatos etiam, dummodo nulla impediantur caudæ femineæ craſſitudine, cujuſmodi ſunt raïæ, & paſtinacæ, coïre ſupervenientes teſtatur. Τὰ δὲ πλατέα, καὶ κερκοφόρα, οἷον βάτος, καὶ τρυγὼν, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον παραπίπτοντα, ἀλλὰ καὶ ἐπιπίπτοντα τοῖς ὑπτίοις ἐπὶ τὰ πρανῆ τῶν θηλειῶν· ὅσοις ἂν μὴ ἐμποδίζει τὸ οὐραῖον, οὐδὲν ἔχον πάχος. *At lati caudati, ut raïa, paſtinaca, & alia talia, non ſolum mutuo admotu, ſed etiam ineunte a tergo mare feminam, quibus ſcilicet grandior cauda impedimento non eſt.* In dorſo autem aculei non minus, quam caudæ craſſitudo ſupervenientibus maribus impedimento fore videntur.

Ibid. CXXVI. *Et teſtudines.*] Ita Reg. 1. 2. Pariſ. &c. Libri editi, *ut teſtudines.* Pintianus, *ut paſtinacæ*, ſatis audacter id ſane, contra omnium exemplarium fidem, & contra ipſummet Ariſt. libro 5. hiſt. cap. 3. pag. 525. ſcribentem, teſtudines tam marinas, quam terreſtres, æque ac paſtinacas, ranaſque, in coïtu ſupervenire: Τὰ μὲν γὰρ ἐπιβαίνοντα, καθάπερ τὰ ζωοτόκα, οἷον χελώνη, καὶ ἡ θαλαττία, καὶ ἡ χερσαία.

Ibid. CXXVII. *Quas gyrinos vocant.*] Heſychius, pag. 227. Γύρινον, τὸ ἐκ τοῦ βατράχου παιδίον. Suidas: Γυρῖνοι, οἱ μικροὶ βάτραχοι: Et Aratus apud eundem: Ὀῖοι πατέρες βοόωσι γυρίνων. Nicandro in Theriac. pag. 44. γερύνων τοκῆες βάτραχοι appellantur: & in eum locum, Scholiaſtes pag. 29. Γέρυνες, ἤγουν τὰ γεννήματα τῶν βατράχων, ἤτοι οἱ μικροὶ, καὶ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι. Quibus teſtimoniis, ut eam rem par eſt auctoritate decidi, defenditur Plinius, adverſus Dalecampium, & Rondeletium: quorum ille negat carnes haſce minimas pari, e putri limo generari aſſeverans: iſte gyrinos negat appellari veros ranarum fetus: id ſponte natis proprium nomen eſſe vult, ac peculiare.

Ibid. CXXVIII. *Sicut aceſcente humore culices.*] Hoc verborum ambitu acetum intelligit, ut & libro XI. ſect. 41. ſcribens, *Rurſus alia genera culicum aceſcens natura gignit:* quo loco Ariſtotelem, ut ibi dicturi ſumus, expreſſit. Culices autem eo loci κώνωπες Philoſophi vocantur. Quod ſi diverſum aliquod ab iis genus a Plinio nunc exprimitur, legendum videretur, *areſcente humore:* nam τὰς ἐμπίδας, culices muliones, qui ex aſcaridibus fiunt in limo puteorum, frequentiores gigni autumno docet Ariſt. lib. 5. cap. 18. pag. 601. quia eo tempore humor plus deſit. MSS. hic variant, aliis *aceſcente*, aliis *acreſcente*, aliis demum *accreſcente* repræſentantibus.

Ibid. CXXIX. *Apua, ſpuma maris.*] Sinceriſſima hæc lectio eſt, quam exhibent codices MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. ubi libri impreſſi perperam, *atque ſpuma maris.* Adſtipulatur Ariſtoteles, lib. 6. hiſt. cap 14. pag. 701. Ὅσα δὲ μηδὲ ᾠοτοκεῖ, μήτε ζωοτοκεῖ, ἅπαντα γίνεται, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἰλύος, τὰ δ' ἐκ τῆς ἄμμου, καὶ τῆς ἐπιπολαζούσης σήψεως· οἷον καὶ τῆς ἀφύης ὁ καλούμενος ἀφρὸς, γίνεται ἐκ τῆς ἀμμώδους γῆς..... Γίνεται δὲ καὶ ἐνιαχοῦ, ὁπόταν ὕδωρ πολὺ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γένηται, ἐν τῷ ἀφρῷ τῷ γινομένῳ ὑπὸ τοῦ ὀμβρίου ὕδατος. *Quæcumque autem nec ovum, nec animal pariunt, cuncta hæc naſcuntur, aut ex limo, aut ex arena, putredineque ſupernatante, ſicut illud quod Apua ſpumam vocant, ex terra arenoſa naſcitur..... Naſcitur interdum quoque, cum copioſus imber cælo deſcenderit, in ſpuma illa quæ pluvia aqua provenit, unde etiam ſpuma dicitur.* Ἀφρῖτιν hoc aphyæ genus, a ſpuma maris, unde naſcitur, Oppianus appellat lib. 1. Halieut verſ. 770. Ἀφύαν, quaſi ortu careat, quoniam ſine parentibus gignatur, reliqui Græci dixerunt. De ejus originatione vocis, vide Athenæum, lib. 7. pag. 324.

Ibid. CXXX. *Spuma maris incaleſcente.*] Forte rectius, *invaleſcente:* cum nulla ſit caloris in hujuſcemodi pluvia apud Ariſtotelem mentio.

Ibid. CXXXI. *Quædam tempore anni gignuntur, & in humore, ut in terra: Vere pectines &c.*] Pintianus ait recte facere, qui *tepore* legant: quoniam loco cit. apuas ſcribit Ariſtoteles opacis tepidiſque locis oriri Verum & de apuis ſuperius jam facta mentio: & alia longe ſcriptoris mens eſt: qui cum hactenus de modo coïtus piſcium egiſſet, ad ejuſdem coïtus tempora commonſtranda transfert

fert orationem. Adjuvat hanc interpretationem, quod sequitur proxime, *ut in terra: Vere pectines*, &c. Sic enim legendum, ex fide codicum Reg. 1. 2. Parif. &c. non ut impressi habent, *& in terra:* Et mox, *eadem tempore evanescunt:* hoc est, ut diximus, statis temporibus: ubi libri editi corrupte, *eodem tempore evanescunt:* Eodem enim, quo gignuntur, tempore ea interire, ratione prorsus carere videtur. Denique familiaris Plinio hæc locutio est: nam & lib. 10. sect. 42. de avibus, *Mutant*, inquit, *vocem coloremque tempore anni.*

CXXXII. *Squatina bis: sola autumno, occasu Vergiliarum.*] Huic loco miras offudit tenebras indiligentia librariorum, qui permutatis verbis sic omnia pessumdedere, *squatina sola bis, autumno & Vergiliarum occasu.* Perinde quasi bis autumno fetura squatinæ foret, primum ineunte eo, deinde Vergiliarum occasu, quem incidere alias diximus in diem XLIV. post æquinoctium autumnale. Cum tamen cartilaginea senos menses ferre utero Aristoteles testetur: atque adeo inter duos squatinæ partus, majus videatur exigi temporis intervallum, quam quo autumni finis in occasu Vergiliarum ab ejus initio distat. Sed disertis verbis idem Philosophus geminum squatinæ partum, vere alterum, alterum autumno assignat, lib. 6. hist. cap. 9. pag. 680. Ῥίνη δὲ καὶ τοῦ μετοπώρου πρὸς δύσιν πλειάδος χειμερινήν, τὸ ὕστερον· πρῶτον, τοῦ ἔαρος. Itaque spreta librorum impressorum lectione locum edidimus plane ad fidem MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. &c. *Ibid.*

CXXXIII. *Aprili, Maïo, Junio.*] Aristotelis hæc verba sunt: Τίκτουσι δ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἰχθύων ἐν τρισὶ μησί, Μουνυχιῶνι, Θαργηλιῶνι, Σκιρροφοριῶνι. Quos menses, cum tribus illis, Aprili, Maïo, Junio, respondere Plinius asseverat, egregie patrocinatur Petavianæ Græcorum mensium constitutioni, cum annus est intercalaris, quam in omni genere doctrinæ summus ille vir explicat, in Uranol. lib. 6. Variarum Dissert. cap. 2. pag. 226. Suffragatur eidem Plutarchus, in Timol. pag. 249. ubi sic ait: Λήγοντι μηνὶ Θαργηλιῶνι, πρὸς τὰς τροπὰς συνῆπτεν ὁ καιρός. *Desinente mense Thargelione*, nempe Maïo, *ad solstitium vergebat annus.* Prorsus ut mirari subeat, cur diligens alioqui Plinii imitator Gaza, in hac mensium nomenclatura, diversus a Plinio abierit: verba Philosophi ita vertens: *Pariunt pisces plurima sui parte, mensibus his tribus, Martio, Aprili, Maïo.* *Ibid.*

CXXXIV. *Squali circa æquinoctium.*] Frustra convellere hanc lectionem contendunt, Turnebus, & Pellicerius in notis MSS. ut *squati* legant: Conjiciunt enim se in magnas ambages, id si obtinuerint: aut Plinium crassissimæ arcessunt incuriæ: Nam cur squatinæ partus temporibus jam indicatis, rursus sub squati voce, tanquam squatus a squatina differat, de iisdem statim disserat? *Ibid.*

CXXXV. *Quadragies HS. piscinæ a defuncto illo veniere pisces.*] Budæus legit, *quadraginta sestertiis.* Massarius, & Hotomannus, *sestertium quadringentis.* Barbarus XL. M. ex Macrobio, lib. 2. Saturn. cap. XI. pag. 362. qui Varronis testimonio utitur, quod exstat hodieque, lib. 3. de re rust. cap. 2. pag. 77. *Nos* $\overline{XL}$. *Sest. piscinæ*, &c. hoc est, *quadragies.* In Reg. 1 Colb. 1. 2. XL. unde in Parif. *quadraginta.* Sed perire facile potuit, librariorum inscitia, tractus ille lineæ, quo *quadragies* a *quadraginta* differunt. Insigne sane piscium istud precium fuit, sed non indignum Luculli luxuria: grandique ideo ære venditates Columella testatur, *sestertiûm quadragies*, non quadringentis, quorum summa non excedit libras 40000. multo minus, quadraginta tantum sestertiûm millia, quibus vix libræ 4000. continentur. *Sect. 80.*

CXXXVI. *Sex millia numero muranarum mutuo appendit.*] Ita MSS. omnes, Varro tamen, a quo hæc sumi videntur, plurimum de numero eo detrahit, lib. 3. de re rust. cap. 17. pag. 113. ubi de Hirrio agens, *Vno tempore*, inquit, *memini hunc Cæsari duo millia muranarum mutua dedisse in pondus: & propter piscium multitudinem quadragies HS. villam venisse.* Sed in Varronis contextu legunt alii *sex millia*, ex Macrobio, recte. *Sect. 81.*

CXXXVII. *Hujus villam intra quam modicum quadragies piscinæ vendide-* *Ibid.*

runt.] Sic restituimus ex codd. Reg. 1. 2. Paris. & Budæi cod. Quanquam & vetusta lectio, *intra quam modicam*, defendi quoque possit, hoc intellectu : ut villa intra quam modica sit ea, quæ ne permodicæ quidem par sit. Ita Quintilianus: *Hortensii*, inquit, *scripta tantum intra famam sunt:* hoc est, fama ipsius minora, inferioraque. Mox codicum omnium auctoritatem secuti, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. Salmant. aliorumque, *piscinæ vendiderunt* rescripsimus, pro *venierunt*. *Pisces* pro *piscinis* reponere Pintianus magno contendit opere, sed incassum. Non enim piscinas, alveosque nudos, aut aquas sine piscibus veniisse intelligendum est: cum piscinarum, imo & villarum pretia, ex piscium numero, & æstimatione crescerent, ut ex Canio liquet, de quo Cicero, lib. 3. de Offic.

Sect. 83. CXXXVIII. *Quo fieri non indigos humoris.*] In editis libris, *quod fieri non indigo.* In MSS. *quo fieri non indigo.* Nos sinceram inde lectionem eruimus.

Ibid. CXXXIX. *Miratusque & ipse gigni sine coïtu, humoris quidem vim aliam inesse, quam puteis, ceu vero in nullis reperiantur pisces.*] Locum hunc sic interpolarant Plinii editores : *Miraturque & ipse gigni sine coïtu. Humoris quidem vim aliquam inesse, quam puteis arbitratur, cum in nonnullis reperiantur pisces.* Nos accurate ac diligenter secuti sumus vestigia exemplarium Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. quanquam nec omnino ipsa quoque mendi videntur expertia. Nec Vossium moror, qui in Annot. ad Melam, pag. 181. contrario plane sensu legit, *ceu vero in illis reperiantur pisces:* cum libri omnes *nullis* præ se ferant. Eorumdem porro codicum admonitu, & Chiffletiani, editionumque vetustarum, mox scripsimus, *minus admirabilem talparum facit vitam:* quanquam haud pœnitenda lectio Hermolai, *minus admirabile talparum facit vita.*

Sect. 84. CXL. *Quippe detegente eo musculi reperiuntur &c.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. & alii MSS. uti sect. sup. ut subintelligendum videatur, *detegente terras.* Parmensis editio, aliæque vetustæ, *deturgente.* Alii *decedente* malunt, ut sup. sect. *Eodemque Lyco amne decedente.* Mela, de Nilo, lib. 1. cap. 9. pag. 12. *Glebis etiam infundit animas, ex ipsaque humo vitalia effingit. Hoc eo manifestum est, quod ubi sedavit diluvia, ac se sibi reddidit, per humentes campos, quædam nondum perfecta animalia, sed tum primum accipientia spiritum, & ex parte jam formata, ex parte adhuc terrea, visuntur.* Accepit hoc ex Diodoro, lib. 1. Bibl. pag. 8. Carmine descripsit Ovidius, lib. 1. Metam. vers. 422.

Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alveo,
Æthereoque recens exarsit sidere limus:
Plurima cultores versis animalia glebis
Inveniunt: & in his quædam modo cœpta per ipsum
Nascendi spatium: quædam imperfecta, suisque
Trunca vident numeris: & eodem corpore sæpe
Altera pars vivit, rudis est pars altera tellus: &c.

Sect. 85. CXLI. *Fugituro in reliquum grege.*] Libri omnes editi ita præ se ferunt, *Parcit piscator fugituro in reliquum gregem.* Sed interpolata haud dubie est ea lectio, quam summotis prioribus vocibus, *Parcit piscator*, ceu spurias & suppositias, integritati suæ reddidimus. Neque vero eas MSS. ulli agnoscunt, non Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. neque vetus Dalecampii codex.

Ibid. CXLII. *Et damni formulam.*] Ita MSS. proxime laudati. Alii, *& dati damni.* Sane *dare damnum* in Lege Aquilia crebro usurpatur, teste Brissonio, in libro De Verborum Juris signif.

Ibid. CXLIII. *Æstimata lite. Iidem anthiæ, cum unum hamo teneri viderint, &c.*] Addunt libri editi, *æstimata lite decem libris.* Sed corrupta haud dubie hæc litis æstimatio est : nulla enim in MSS. librarum mentio est : quæ ad pondus, non ad pretium, omnino pertinent. Libentius multo agnoverim, *æstimata lite HS D. M.* (hoc est, sestertiûm quingentis millibus) *Anthiæ, cum unum* &c. pretio litis ex voce *iidem*, quam omnes libri exhibent, utcumque conflato.

CXLIV. *Ea figura est: Parva admodum caro intus, extra duriore callo.*] Locum hunc præpostera interpunctione corruptum, tum ex MSS. tum ex Philosopho, atque ex re ipsa, sanavimus: Neque enim *figura est parva admodum*, ut prius legebatur: sed *parva admodum caro intus*; callo duriore ac spissiore carnem obtegente. *Sect.* 86.

CXLV. *Polypum in tantum locusta pavet, ut si juxta vidit, omnino moriatur. Locustam conger: rursus polypum congri lacerant.*] Priore *pavendi* verbo, ut monuimus, non *lacerandi*, quod sequitur, subintellecto, supervacua est hujus loci emendatio, quam contra codicum omnium fidem Pintianus excogitavit, cum legendum censuit, *Locusta congrum.* Sic Arist. lib. 8. histor. cap. 4. pag. 869. unde hæc ad verbum desumpta: οἱ δ' κάραβοι τοὺς γόγγρους· οἱ δ' γόγγροι τοὺς πολύποδας κατεσθίουσι. *Locustæ congros, congri polypos devorant.* *Sect.* 88.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER X.

CAPUT I. I. SEQUITUR natura avium, quarum grandissimi & pæne bestiarum generis, [1] struthiochameli Africi vel Æthiopici, altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritatem vincunt: ad hoc demum datis pennis, ut currentem adjuvent: cetero non sunt volucres, nec a terra tolluntur. Ungulæ iis cervinis similes, quibus dimicant, bisulcæ, & comprehendendis lapidibus utiles, [2] quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. [3] Concoquendi sine delectu devorata mira natura: sed non minus [4] stoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultaverunt, latere sese existimantium. Præmia ex iis ova, propter amplitudinem [5] pro quibusdam habita vasis, conosque bellicos, & galeas [6] adornantes pennæ.

CAPUT II. II. Æthiopes atque Indi, discolores maxime & inenarrabiles fe-

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Struthiocameli.*] *L'Autruche.* De eo multa ex veterum scriptis collegit Bochartus, 2. de animal. lib. 2. cap. 16. pag. 245.

2. *Quos in fuga.*] Ælianus, lib. 4. histor. animal. cap. 7. Manuel Phile, lib. de propr. animal. pag. 26.

3. *Concoquendi.*] Ælianus, lib. 14. histor. animal. cap. 7.

4. *Stoliditas.*] Id vero Diodorus, lib. 2. Bibl. pag. 133. non stoliditati aut ignaviæ adscribendum putat, quasi latere se in tuto tum putet: sed quoniam partem corporis hanc habet infirmissimam, qualecumque salutis præsidium hac occultatione capitis parare se ipsa sibi existimat.

5. *Pro quibusdam habita vasis.*] Ova struthiocameli, argento excepta inclusaque, quæ poculorum vicem præberent, non semel a se visa narrat Nierembergius, lib. 10. cap. 33. pag. 219.

6. *Adornantes pennæ.*] Qui mos hodieque durat, & olim in usu fuit, uti ex Theophrasto colligitur, lib. 4. hist. plant. cap. 5. τῶν στρουθῶν πτερά, ἃ περιάπτονται περὶ τὰ κράνη. Hæ vero pennæ tam ex alis, quam ex cauda velluntur

runt aves, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem, haud ſcio [1] an fabuloſe, unum in toto orbe, nec viſum magnopere. [2] Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore [3] circa colla, cetero purpureus, cæruleam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, [4] criſtis fauces, caputque plumeo apice honeſtante. Primus atque diligentiſſimus togatorum de eo prodidit Manilius, Senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminem exſtitiſſe qui viderit veſcentem: [5] ſacrum in Arabia Soli eſſe, vivere [6] annis DXL. ſeneſcentem caſiæ thuriſque ſurculis conſtruere nidum, replere odoribus, & ſuperemori. Ex oſſibus deinde & medullis ejus naſci primo ceu vermiculum: inde fieri pullum: principioque [7] juſta funera priori reddere, & totum deferre nidum prope [8] Panchaïam in Solis urbem, & in ara ibi deponere. Cum hujus alitis vita [9] magni converſionem anni fieri prodidit idem Manilius, iterumque ſignificationes tempeſtatum & ſiderum eaſdem reverti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die ſignum Arietis Sol intraverit. Et fuiſſe ejus converſionis annum prodente ſe, P. Licinio, [10] Cn. Cornelio Coſſ. CCXV. Cornelius Valerianus phœnicem devolaviſſe in Ægyptum tradidit, [11] Q. Plautio, Sex. Papinio

NOTÆ.

Sect. II. 1. *An fabuloſe.*] Fabulæ originem cauſamque Plinius ipſe aperit, lib. 13. ſect. 9. ubi de ea dicturi ſumus opportuniore loco. Exſtat de Phœnice Claudiani carmen XLV. non invenuſtum.

2. *Aquilæ.*] Hæc Plinius ſumma fide ab Herodoto mutuatus, lib. 2. Euterpe, n. 73. pag. 117. ubi ſe tamen vidiſſe phœnicem, niſi pictum, negat: Tranſcribit hæc Solinus cap. 33. pag. 63. a Plinio, ſed ita ut omnia tranſcribendo miſceat.

3. *Circa colla.*] Solinus, *citra colla*: mendoſe.

4. *Criſtis fauces.*] Vide Notas & Emendationes num. I.

5. *Sacrum.*] Tacitus, lib. 6. Annal. pag. 142.

6. *Annis DXL.*] Vide Notas & Emendationes num. II.

7. *Juſta funera.*] Ita MSS. omnes: non *funeri*, ut editi. *Prima adulto cura ſepeliendi patris*, inquit Tacitus, lib. 6. Annal pag. 143. *neque id temere: ſed ſublato myrrhæ pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui ſit, ſubire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere: hæc incerta, & fabuloſis aucta.*

8. *Panchaïam.*] Vide quæ diximus in Notis & Emend. libro ſexto, num. CVIII. ad ea verba, *Introrſus Candei, &c.* Panchaïæ iterum mentio facta ſuperius, lib. 7. ſect. 57.

9. *Magni converſionem.*] Hinc de Phœnice vates quidam,

Magnum ſolus qui computat annum.

Illud inter omnes Aſtronomos convenit, converſiones Solis & Lunæ fieri poſt annos quingentos & XXXII. quam periodum Dionyſianam vocant, ducto cyclo Lunæ, hoc eſt periodo, annorum 19. per cyclum Solis, qui eſt annorum 28. Exiſtent enim tum anni 532. quibus exactis creditum fuit, reverti ad eundem hebdomadæ annique diem, novilunia, pleniluniaque. Hæc anni magni converſio.

10. *Cn. Cornelio Coſſ. CCXV.*] Vide Notas & Emend. num. III. Fuere hi porro Conſules ante Ciceronem, annis amplius XXX.

11. *Q. Plautio.*] Poſtremus hic eſt Tiberii Imp. annus. Vide Notas & Emendationes num. IV.

Coss. Allatus est & in Urbem, [12] Claudii Principis Censura, [13] anno Urbis DCCC. & in comitio propositus, quod actis testatum est, [14] sed quem falsum esse nemo dubitaret.

Cap. III. III. Ex his quas novimus, aquilæ maximus honos, maxima & vis. Sex earum genera : [1] Melanaëtos a Græcis dicta, [2] eademque Valeria, [3] minima magnitudine, viribus præcipua, colore nigricans: sola aquilarum fetus suos alit : ceteræ, [4] ut dicemus, fugant : sola sine clangore, sine murmuratione. Conversatur autem in montibus. [5] Secundi generis pygargus, in oppidis mansitat & in campis, albicante cauda. [6] Tertii morphnos, quam [7] Homerus & percnon vocat, [8] aliqui & plancum : [9] & anatariam, secunda magnitudine & vi: huicque vita circa lacus. [10] Phemonoë Apollinis dicta filia, dentes ei esse prodidit, mutæ alias, carentique lingua : eandem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Consentit [11] & Bœus. [12] Ingenium est ei, testudines raptas frangere e sublimi jaciendo : quæ sors intere-

NOTÆ.

12. *Claudii Principis.*] Visum esse Romæ phœnicem Claudii principatu refert & Suidas, verbo Φοῖνιξ, tomo 2. pag. 1095. & Sex. Aurel. Victor, in Cæsaribus, & in Epitome.

13. *Anno Vrbis DCCC.*] Varronis Liviique Chronologiam sequitur a qua nusquam aberrat. Censuram hoc anno gessisse Claudius cum L. Vitellio legitur in Fastis Consularibus, lustrumque fecisse LXXIV.

14. *Sed quem falsum.*] Vide Notas & Emend. num. V.

Sect. III. 1. *Melanaëtos.*] Μελαναιετὸς, vel ut Arist. unde hæc sumuntur pleraque, lib. 9. hist. anim. cap. 41. pag. 1070. μελαναιετὸς, a nigro colore, qui totam avem inficit. Gallis, *Petit Aigle noir.* Quidam falconis genus esse arbitrantur, quod a venatoribus Hierofalcus, appellatur, sive Gryps Falco, *Gerfault.* Sed hanc avem alii negant Aristoteli fuisse notam : quibus & nos assentimur.

2. *Eademque Valeria.*] Vide Notas & Emendationes num. VI.

3. *Minima magnitudine.*] Desumpta hæc ad verbum ex Arist. loc. cit.

4. *Vt dicemus.*] Sectione quarta.

5. *Secundi.*] Arist. pag. 1069. Habet id genus a cauda albicante nomen, παρὰ τὸ ἔχειν πυγὴν ἀργὴν καὶ λευκήν. Unde & Gallis, *Iean le Blanc*, teste Bellonio lib. 2. de Avib. c. XI. Aliis, *l'oiseau S. Martin.* Alterum ab isto pygargi genus aluisse se domi vivum idem Aldrovandus testatur, pag. 205. cujus iconem exhibet pag. seq.

6. *Tertii.*] Arist. iisdem verbis, loc. cit. Μόρφνη, a pennarum maculis aquila hæc cognominatur. Ea est, quam nostri *Sacrum* vocant, *Le Sacre.*

7. *Homerus.*] Iliad. ult. v. 315.

Αὐτίκα δ' αἰετὸν ἧκε τελειότατον πετεηνῶν
Μόρφνον, θηρητῆρ' ὃν καὶ Περκνὸν καλέουσι.

Περκνὸν Grammatici nigrum interpretantur.

8. *Aliqui & plancum.*] Vide Notas & Emend. num. VII.

9. *Anatariam.*] Quoniam, ut mox Plinius idem ait, circa stagna anates appetit, & aquaticas aves : ideo νηττοφόνος dicitur ab Æliano, lib. 5. hist. anim. cap. 33.

10. *Phemonoë.*] Diximus de ea, in Auctorum syllabo. Sed fabulis accensenda ducimus, quæ illa de hoc aquilarum genere prodidit.

11. *Et Bœus.*] Vide Notas & Emendationes num. VIII.

12. *Ingenium est.*] Ælianus lib. 7. hist. anim. cap. 16.

mit Poëtam [13] Æſchylum, [a] prædictam fatis (ut ferunt) ejus diei ruinam [14] ſecura cæli fide caventem. Quarti generis eſt [15] percnopterus: eadem [16] oripelargus, vulturina ſpecie, alis minimis, [17] reliqua magnitudine antecellens, ſed imbellis & degener, ut quam verberet corvus. [18] Eadem jejunæ ſemper aviditatis, & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima fert corpora: ceteræ, cum occidere, conſidunt. Hæc facit, ut quintum genus [19] γνήσιον vocetur, velut verum, [20] ſolumque incorruptæ originis, media magnitudine, colore ſubrutilo, rarum conſpectu. Supereſt [21] haliæetos, clariſſima oculorum acie, librans ex alto ſeſe: viſoque [22] in mari piſce, præceps in eum ruens, & diſcuſſis pectore aquis rapiens. [23] Illa, quam tertiam fecimus, circa ſtagna aquaticas aves appetit mergentes ſe ſubinde,

INTERPRETATIO.

[a] *Prædictam.*] Cum prædixiſſent fata ruinam illi eo die rei cujuſpiam exitioſam fore, in agro ſecurus cælo fidens, declinare vim fati conabatur.

NOTÆ.

13. *Æſchylum.*] Ælianus loc. cit.

14. *Secura cæli fide.*] Cum ſe, inquit, didiciſſet a vate admonitus, rei alicujus ruina e ſublimi interiturum, declinari vim fati putavit poſſe, ſi ſe in apertum campum committeret, cæloque ſalutem crederet. Narrat id eleganter Valer. Max. lib. 9. cap. 12. pag. 455.

15. *Percnopterus.*] Nomen habet a pennarum colore nigro. Nondum apud noſtros in certam alicujus nominis poſſeſſionem venit.

16. *Oripelargus.*] Quaſi montanam ciconiam dixeris. Vide Notas & Emend. num. IX.

17. *Reliqua.*] Hoc eſt, ſi alas exemeris, reliquo corpore ceteris antecellit.

18. *Eadem.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 41. pag. 1071.

19. *Γνήσιον.*] Ex Ariſt. pag. 1072. Galli, *Aigle Royale*, *Aigle dorée*, hoc eſt, Chryſaëton, vocant. Manſuetam hanc a ſe viſam, & ad venandum edoctam ſcribit Scaliger in Ariſt. p 248. Depingitur ab Aldrov. lib. 2. Ornithol. cap. 2. pag. 110.

20. *Solumque incorruptæ.*] Alia namque genera, inquit Philoſophus, mixto & adulterato coïtu aquilarum accipitrumque, ac minutiorum quoque avium procreantur.

21. *Haliæetos.*] Hoc eſt, Aquila marina: unde & apud noſtros avitum nomen retinet, *Aigle de mer*, & *Orfraye:* teſte Bellonio, lib. 2. cap. 7. cui ſubſcribit Bochartus, parte 2. de animal. lib. 2. cap. 5. pag. 188. Hæc porro Plinius ex Ariſt. lib. 9. hiſtor. animal. cap. 43.

22. *In mari piſce.*] Qui nempe ſublimius natet, & in aquæ ſummo. Quanquam nec eventu ſemper bono graſſatur: quippe onere interdum mergitur, quod ferre nequeat: Cum enim in majores paulo piſces unguium mucronem infixit, nec tollere in ſublime poteſt, pondere ipſa victa, una cum præda peſſumit, abrepta ad imum maris fundum, quo ſe piſcis recipit vi doloris actus.

23. *Illa, quam tertiam.*] De haliæeto id Philoſophus prodidit, lib. 9. hiſt. anim. cap. 45. pag. 1079. De utroque genere recte id affirmari monet Aldrovandus lib. 2. Ornithol. cap. 8. pag. 213.

donec sopitas lassatasque rapiat. [24] Spectanda dimicatio, ave ad perfugia litorum tendente, maxime si condensa arundo sit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appetit, in lacus cadente: umbramque suam nanti sub aqua a litore ostendente: rursus ave in diverso, & ubi minime se credat exspectari, emergente. [25] Hæc causa gregatim avibus natandi, quia plures simul non infestantur, respersu pennarum hostem obcæcantes. [26] Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus apprehensum, una merguntur. [27] Haliæetus tantum implumes etiamnum pullos suos percutiens, subinde cogit adversos intueri Solis radios, & si conniventem [28] humectantemque animadvertit, præcipitat e nido, velut adulterinum atque degenerem: illum cujus acies firma contra stetit, educat. [29] Haliæeti suum genus non habent, sed ex diverso aquilarum coïtu nascuntur. Id quidem, quod ex iis natum est, [30] in ossifragis genus habet, e quibus vultures progenerantur minores: & ex iis magni, qui omnino non generant. Quidam adjiciunt genus aquilæ, quam [31] barbatam vocant: Tusci vero [32] ossifragam.

Notæ.

24. *Spectanda.*] Arist. loc. cit. & Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 33.

25. *Hæc causa.*] Arist. loc. cit.

26. *Sæpe & aquilæ.*] Aristot. lib. 9. hist. anim. cap. 41. pag. 1071.

27. *Haliæetus.*] Arist. libro citato, cap. 45. pag. 1078. iisdem ferme verbis, & Albertus M. l. 8. de anim. tract. 2. cap. 6. pag. 259. Lucanus item eleganti carmine, lib. 9. vers. 902.

28. *Humectantemque.*] Plinius lib. XI. sect. 54. de oculis: *Ardent*, inquit, *incenduntur*, *humectant*, *connivent.* Frustra est Pintianus, qui *nictantem* mavult. Plinius alter in Panegyr. *Vidimus humescentes oculos tuos, demißumque gaudio vultum*, &c.

29. *Haliæeti suum genus.*] Haliæetus, inquit, qualis proxime ante descriptus est, clarissima oculorum acie, non ex sui generis mare & femina progeneratur: sex ex coïtu cum diversi generis aquila: nam quod ex haliæeto mare ac femina gignitur, id imbecillius est, & a paterna desciscit indole degener: in ossifragis ideo locum habet. Igitur parentibus nequior proles, mox datura etiam est progeniem vitiosiorem, vultures nempe minores, fecundos illos quidem, ex quibus alii magni, sed iidem steriles, gignantur. Sic auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1157. & Albertus M. loc. cit. pag. 258.

30. *In ossifragis.*] Diosc. lib. 2. cap. 58. φίνις & ὀσσίφραγος. Aliis, φήνη. *Ossifragus*, inquit Alb. loc. cit. pag. 259. *de genere est aquilarum parvarum, comedens carnem: & comesta ducit ossa in altitudinem, ut cadentia super saxa frangantur: & tunc descendens comedit medullam: & propter hoc vocatur ossifragus. In oculis autem ossifragi est albedo multa permixta pupillæ, & ideo est debilium oculorum acies ista.* Minor est haliæeto: sed ab aquila γνησίῳ parum distat: imo major ipsa dicitur ab Arist. lib. 8. hist. cap. 6. pag. 883. eademque colore cinereo: τὸ μέγεθος ἀετοῦ μείζων· τὸ δὲ χρῶμα σποδοειδές. Nostrorum aliqui, communi cum haliæëto nomine, *Orfraye* vocant.

31. *Barbatam.*] Hanc eandem esse cum Oppiani Harpe, existimat Aldrov. lib. 2. Ornithol. cap. XI. pag. 223. Verum ab harpe milvum nihil discrepare auctor est Tzetzes, Chiliad. 5. vers. 413.

Ἰκτῖνος ὄρνις τίς ἐστιν, ὅνπερ καλοῦμεν ἅρπην,
Ἁρπάζων τὰ νεόττια τὰ τῶν ἀλεκτορίδων.

32. *Ossifragam.*] Nihil Hermolaum moror, qui ossifragam ab ossifrago, nul-

IV. Tribus primis, & quinto aquilarum generi [1] inædificatur nido lapis aëtites, quem aliqui dixere [2] gangitem: [3] ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. [4] Est autem lapis iste prægnans, intus, cum quatias, alio velut in utero sonante. Sed vis illa medica non nisi nido direptis. [5] Nidificant in petris & arboribus: [6] pariunt & ova terna: [7] excludunt pullos binos: visi sunt & tres aliquando. Alterum expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negavit natura, prospiciens ne omnium ferarum fetus raperentur. [8] Ungues quoque earum invertuntur diebus iis, albescunt inedia pennæ, ut merito partus suos oderint. [9] Sed ejectos ab his cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educant cum suis. [10] Verum adultos quoque persequitur parens, & longe fugat, æmulos scilicet rapinæ. Et alioqui unum par aquilarum magno ad populandum tractu, ut satietur, indiget. Determinant ergo spatia, nec in proximo prædantur. Rapta non protinus ferunt, sed primo deponunt: expertæque pondus, tunc demum abeunt. Oppetunt non senio, nec ægritudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, ut aduncitas aperiri non queat. A meridiano autem tempore operantur, & volant: prioribus horis

NOTÆ.

lo veterum advocato teste distinguit. Quam Plinius ossifragam, hunc Albertus ossifragum appellavit.

Sect. IV. 1. *Inædificatur.*] Aliunde scilicet asportatus, nido inædificatur, inseritur.

2. *Gangitem.*] Vide Notas & Emend. num. X.

3. *Ad multa.*] De his remediis dicetur, lib. 36. sect. 39. Plura Marbodeus affert, lib. de lapid. pret. cap. 27. fol. 27. In usus magicos expetitum lapidem hunc fuisse admonet Lucanus, lib. 6. vers. 676.

Quæque sonant feta tapefacta sub alite saxa.

4. *Est autem.*] Solini paraphrasis, cap. 37. pag. 67. *Aëtites*, inquit, *alterum lapidem intrinsecus cohibet, cujus crepitu sonorus est, cum movetur; quamlibet tinnitum illum, non internum scrupulum facere, sed spiritum, scientissimi dicunt.* Sic Priscianus in Periegesi, pag. 393.

Hic aëtites est, sonitum cui spiritus addit
Arcanum crepitans: prægnantibus utilis ægris.

5. *Nidificant.*] Arist. lib. 9. histor. cap. 41.

6. *Pariunt ova.*] Musæus apud Plutarch. in Mario, pag. 426. de aquila:

Ὡς τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλεγίζει.

Excludit binos, edit terna, educat unum.

Refert hoc ipsum ex Musæo carmen Aristot. lib. 6 hist. anim. cap. 6. pag. 664

7. *Excludunt.*] Accepta hæc ad verbum ex Philosopho loc. cit. Transcripsit & Albertus M. l. 6. de animal tract. 1. cap. 6. pag. 196. Vide & Basil. in Hexaëm. homil. 8 pag. 106.

8. *Vngues quoque.*] Arist. loc. cit. & Albertus.

9. *Sed ejectos.*] Arist. tum loc. cit. tum lib. 9 cap. 44. pag. 1077. Id vero Albertus loc. cit. nullo ait certo experimento constare: solo rumore ac fama prodi.

10. *Verum adultos.*] Quæ deinceps sequuntur, ad ea verba, *Aquilarum pennæ*, &c. expressa ad verbum ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 41. pag. 1072, & 1073.

diei, donec impleantur hominum conventu fora, ignavæ ſedent. [11] Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas devorant. [12] Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.

CAPUT IV.

V. Romanis eam legionibus [1] C. Marius in ſecundo Conſulatu ſuo proprie dicavit. Erat & antea prima cum quatuor aliis: [2] lupi, [3] minotauri, equi, [4] aprique ſingulos ordines anteibant. Paucis ante annis ſola in aciem portari cœpta erat: reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit. Ex eo notatum, [5] non fere legionis unquam hibernaſſe caſtra, ubi aquilarum non ſit jugum.

Primo & ſecundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed etiam [6] cum cervis prælia. Multum pulverem volutatu colle-

NOTÆ.

11. *Aquilarum pennæ.*] Ælianus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 2. Albertus quoque, lib. 8. de animal. tract. 1. cap. 3. pag. 248. expertum ſe profitetur, pennas plures anſerinas, ab aquilina una abſumptas. Alii ceteras quidem citius aïunt interire: ab aquilinis devorari negant, aut occulto ingenitoque diſſidio interteri. Manuel Phile, lib. de propr. anim. pag. 24. aquilæ pennas ait etiam ſagittis inſertas, aliarum volucrum in pharetra pennas exedere:

Πτερὸν δὲ πᾶν ἔφθειρεν ἡ τούτου πτέρυξ,
Ἂν ὁ πτερωτὴς τῶν βελῶν τοῦ τοξότου
Λαθοῦσαν αὐτὴν εἰς φαρέτραν ἐμβάλῃ.

12. *Negant unquam.*] Quod ſe ſupra nubes attollat volatu, & ſupra fulminum ſedes.

Sect. V. 1. *C. Marius.*] Bello Cimbrico, ut auctor eſt Salluſtius in bello Catilinario, ſub finem, pag. 48.

2. *Lupi &c.*] Complexus eſt ea verſibus, Guill. Brito:

Vexilla coruſcant
Impoſita aëreo conto, longeque micanti
Lumine perſtringunt acies: non illa Draconum
Ora: nec informis Minoïa probra juvenci,
Nec qui ſopitis lupus inſidiator oberrat,
Nec qui ſanguineos minitans ſus exerit urgues, &c.

A Petro Diac. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 37. vel, ut alii volunt, 39. inter vexillarios Eccleſiæ Romanæ recenſentur, *Aquiliferi, Leoniferi, Lupiferi, Draconarii,* &c. Sed & elephantos quintanæ legionis fuiſſe inſignia, poſt bellum a Cæſare geſtum in Africa, ſcribit Appianus, lib. 2. de bellis Civ. pag. 488.

3. *Minotauri.*] Vegetius, lib. 3. de re milit. cap. 6. pag. 67. *Tutiſſimum*, inquit, *in expeditionibus facienda neſciri. Ob hoc veteres Minotauri ſignum in legionibus habuerunt: ut quemadmodum ille in intimo & ſecretiſſimo labyrintho abditus perhibetur, ita ducis conſilium ſemper abditum eſſet.* Habet eadem pariter Feſtus, verbo *Minotaurus.* Quæ porro forma Minotauri ſit, ex Neapolitanorum nummis intelliges, in quibus Minotaurus excuſus, corpore quidem taurino, facie tamen barbaque promiſſa hominis, etſi cornua in capite, aureſque bubulæ ſunt.

4. *Aprique.*] Vel porci. Feſtus: *Porci effigies inter militaria ſigna quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæſa porca fœdus firmari ſolebat.*

5. *Non fere legionis.*] Aquilarum par unum in exercitu Caſſii & Bruti, cum Philippis caſtra haberent, viſum eſt argenteis aquilarum ſignis inſidere, ut Appianus refert, lib. 4. de bell. Civil. pag. 647.

6. *Cum cervis.*] Etiam cum tauris, referente Æliano, lib. 2. hiſt. anim. cap. 39. Cum anſere, caprea, lepore, tauro, ſi Philen audimus, l. de anim. propr. p. 22.

ctum, insidens cornibus excutit in oculos, pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est: [7] acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiamsi in aëre. Ova hic consectatur aquilæ aviditate malefica: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidat.

CAPUT V.

VI. [1] Est percelebris apud Seston urbem aquilæ gloria: educatam a virgine retulisse gratiam, aves primo, mox deinde venatus aggerentem. Defuncta postremo, in rogum accensum ejus injecisse sese, & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ, quod vocant [2] Heroum, in eo loco fecere, appellatum Jovis & virginis, quoniam illi Deo ales adscribitur.

CAP. VI.

VII. Vulturum prævalent [1] nigri. [2] Nidos nemo attigit: ideo etiam fuere, qui putarent illos ex adverso orbe advolare, falso: [3] nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fetus quidem sæpe cernuntur, [4] fere bini. Umbricius Aruspicum in nostro ævo peritissimus, parere tradit [5] ova tredecim: uno ex iis reliqua ova nidumque lustrare, mox abjicere. [6] Triduo autem antea volare eos, ubi cadavera futura sunt.

NOTÆ.

7. *Acrior est.*] Describit hanc Aquilæ cum dracone pugnam, Nicander in Theriacis, pag. 32. Multo vero elegantius Maro, lib. XI. Æneïd. vers. 751.

Sect. VI. 1. *Est percelebris.*] Recitat hoc ipsum ex Phylarcho Tzetzes, Chiliad. 4. hist. 134. vers. 288. Ælianus item, lib. 2. hist. anim. cap. 40. & lib. 6. cap. 29. Miracula obsequii, relatæque ab aquila gratiæ collegit ex diversis veterum scriptis Aldrov. lib. 1. Ornithol. pag. 48. & 49.

2. *Heroum.*] Ἡρῷον Græcis monumentum est, seu fanum, heroi in primis positum. Falluntur qui hic Heræum malunt, quod Junonis templum sonat. Vide Rhodigin. lib. 17. cap. 18. pag. 791.

Sect. VII. 1. *Nigri.*] Hos etiam laudat Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 46.

2. *Nidos.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 6. pag. 663. & lib. 9. cap. 15. pag. 1043. Albertus vero, lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 6. pag. 195. his refragatur, scribens: *Aristoteles dicit, quod nunquam invenitur nidus vulturis: sed hoc non est verum in terra nostra, in qua sæpissime multi nidi inveniuntur eorum.... Poëta asserit, quod vultur in Græcia non pullificat: sed quod venit ab alia terra remota*, &c. In Pyrenæis montibus deprehendi quotidie vulturum nidos Scaliger affirmat, in Comment. ad Arist. pag. 663. In Italia a Nipho visum refert Aldrov. lib. 3 Ornithol. cap. 1. pag. 245.

3. *Nidificant.*] Arist. libro sexto modo citato.

4. *Fere bini.*] Arist. pag. 663. Τίκτουσι δ' δύο ᾠὰ οἱ γῦπες. *Pariunt ova bina vultures.*

5. *Ova tredecim.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

6. *Triduo autem.*] Huc Plautus allusit in Truculento,

Vide ut jam quasi volturii, triduo
Prius prædivinant, quo die esuri sient.

Ægyptii, teste Horo, lib. 1. Hierogl. cap. XI. non triduo tantum, sed septiduo integro, vultures prælii locum aïunt ante designare. Atque hæc, ut saltem ex parte vera, maxime mirantur ii quoque Patres, qui in Hexaëmeron

CAPUT VII.

VIII. [1] Sanqualem avem, atque [2] immussulum, Augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, & sanqualem ossifragæ. Massurius [3] sanqualem ossifragum esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ, priusquam albicet cauda. Quidam post Mucium Augurem visos non esse Romæ confirmavere: ego (quod veri similius) in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

CAPUT VIII.

IX. Accipitrum genera [1] sedecim invenimus: [2] Ex iis ægithum claudum altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negotiis & pecuariæ rei. [3] Triorchem a numero testium, cui principatum in auguriis Phemonoë dedit: buteonem hunc appellant Romani, [4] familia etiam ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis navi sedisset. [5] Epileum Græci vocant, qui solus omni tempore apparet: ce-

NOTÆ.

scripserunt, Basilius, Eustathius, Ambrosius. Quibus Albertum addimus, lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 6. pag. 260. Cum vulturibus ideo comparari hæredipetæ solent. Quo sensu Seneca, ep. 95. *Ægro aliquis assidet, probamus: at hoc si hæreditatis causa facit, vultur est, cadaver exspectat.* Et Martialis, lib. 6. Epigr. 62. pag. 336.

Cujus vulturis hoc erit cadaver?

Vide Notas & Emendationes num. XII.

Sect. VIII. 1. *Sanqualem.*] Sanqualis, & immussulus, inquit Scaliger in lib. 2. Arist. pag. 250. notæ nobis aves solum de nomine. Sanqualem scribunt Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. aliique: *sangualem*, editi.

2. *Immussulum.*] Festus: *Immusculus avis genus, quam alii regulum, alii ossifragam dicunt. Immustulus ales ex genere aquilarum est, sed minorum virium, quam aquila: quæ volucris raro, & non fere, præterquam vere apparet, quia æstum algoremque metuit: Appellatur autem ita, quod subito & inexspectata se immittat.*

3. *Sanqualem.*] Festus: *Sanqualis avis appellatur, quæ in Commentariis Auguralibus Ossifraga dicitur, quia in Sanci Dei tutela est.* Moxque Paulus: *Sanqualis porta appellatur proxima ædibus Sanci.* Sic enim hæc loca restituenda sunt. De nomine & sacello Dei Sanci diximus lib. 8. sect. 74. Quamobrem sanqualis, quasi *Sanci ales* esto.

Sect. IX. 1. *Sedecim.*] Vide Notas & Emend. num. XIII. Differentias accipitrum, quales in hodierno aucupio agnoscuntur, diligenter & accurate Budæus explicat, in Annotat. ad Pandectas, pag. 162.

2. *Ex iis ægithum.*] Vide Notas & Emend. num. XIV. Ægithi quæ sit facies, nusquam Plinius, nusquam Philosophus describit: haud levi sane rei litterariæ incommodo. Sic enim ægithus solo nomine erit huic nostræ ætati cognitus.

3. *Triorchem.*] Is est, quem Gallorum aucupia *Milan* appellitant: quem Latine perperam vulgus scriptorum milvum interpretatur. Nam ἰκτῖνος Græcorum milvus noster est, quem *Regalem Milanum* vocant, ut monet Scaliger, in Coment. ad Arist. pag. 248. Buteoni color niger est, milvo fulvus. De numero testium, suffragatur Plinio Aldrovandus, qui se totidem in dissecto buteone deprehendisse scribit. Τριόρχης & χεράπτος τῶν ἱεράκων Aristoteli est.

4. *Familia.*] Buteonum familia, quæ gentis Fabiæ fuit. Ex ea Buteo declamator apud Senecam Patrem, Controv. 13. pag. 123. aliique, apud Livium, & Plutarchum.

5. *Epileum.*] Vide Notas & Emendationes num. XV. Nostris, *l'Emerillon.*

teri hieme abeunt. [6] Distinctio generum ex aviditate. Alii non nisi ex terra rapiunt avem: alii non nisi circa arbores volitantem: alii sedentem in sublimi: aliqui volantem in aperto. Itaque & columbæ novere ex iis pericula, visoque considunt, vel subvolant, contra naturam ejus auxiliantes sibi. In insula Africæ Cerne in oceano accipitres totius [7] Masæsyliæ humi fetificant: nec alibi nascuntur, illis assueti gentibus.

X. [1] In Thraciæ parte super Amphipolim homines atque accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex silvis & arundinetis excitant aves: illi supervolantes deprimunt. Rursus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum est, missas in sublime sibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ, clangore ac volatus genere invitare ad occasionem. [2] Simile quiddam lupi ad Mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem a piscantibus suam accepere, expansa eorum retia lacerant. [3] Accipitres avium non edunt corda. [4] Nocturnus accipiter cymindis vocatur, rarus etiam in silvis, interdiu minus cernens. Bellum internecinum gerit cum aquila, cohærentesque sæpe prehenduntur.

XI. [1] Coccyx ex accipitre [2] videtur fieri, tempore anni figuram CAP. IX.

NOTÆ.

6. *Distinctio.*] Hæc totidem verbis Arist. lib. 9. hist. anim. c. 47. p. 1080. Multo vero elegantius & accuratius Budæus hæc genera accipitrum persequitur, in Annot. ad Pandectas, p. 162.

7. *Masæsyliæ.*] Vide Notas & Emendationes num. XVI.

Sect. X. 1. *In Thraciæ parte.*] Iisdem plane verbis hæc recitat Auctor libri *De mirab. Auscult.* pag. 1162. Περὶ δὲ τῆς Θρᾴκης τῆς ὑπὲρ Ἀμφιπόλεως, &c. Porro hæc de circo, qui accipitrum generis est, & ab Eustathio in Odysseam Τ'. pag. 1714. εἶδος ἱέρακος vocatur, Phile refert, lib. de propr. anim. cap. de circis, pag. 56. Vide & Ælianum, lib. 2. hist. anim. cap. 42.

2. *Simile quiddam.*] Arist. loc. cit. pag. 1081. Stephanus, de Urb. pag. 407. & Ælianus lib. 6. de hist. anim. cap. 65. Irridet Albertus, & fabulam putat. Non tamen superat fidem aut retia lupos lacerare, odore solicitatos: aut iisdem parcere, si pabulum sibi relictum sentiant.

3. *Accipitres.*] Id Plinius accepit ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 15. pag. 1043. Negat autem id esse verum Albertus M. lib. 8. tract. 2. cap. 3. p. 254. In Alberti sententiam concedit Aldrovandus, lib. 4. Ornithol. pag. 290. qui corda avium ab accipitre depasta, quæ ipse porrexerat, vidisse testatur: & Scaliger, ad l. 2. Arist. p. 249. Agebat fortassis tum avem eam vehementior fames.

4. *Nocturnus.*] Hæc sunt ex Aristotele accepta, lib. 9. hist. cap. 17. pag. 1046. In Aquilarum genere censeri ab eodem Philosopho videtur, cap. 41. pag. 1072. accipitris magnitudine, pag. 1046. De eo multa Eustathius in Iliad. Ξ. pag. 986. Bellonio, lib. 2. cap. 37. *Faucon de nuit.*

Sect. XI. 1. *Coccyx.*] Latinis cuculus, Gallis, *Coucou.* Expressa hæc sunt ad verbum ex Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 6. pag. 666. Expressit ex eodem Philosopho Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 6. pag. 196. & 197.

2. *Videtur fieri.*] Falsa hæc animos hominum, jam ab ipsis Aristotelis temporibus, insedit opinio, cuculum esse spurium saltem accipitris genus: hoc uno edita in vulgus argumento, quoniam accipitrem eum cui similis est, nusquam capi aïunt, cum cuculus apparet. Sed hanc opinionem multis convellit argumentis Philosophus, loc. cit. quibus adde quæ de upupa dicturi sumus, sect. 44.

mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, nisi perquam paucis diebus: ipse quoque modico tempore æstatis visus non cernitur postea. Est autem neque aduncis unguibus solus accipitrum, nec capite similis illis, neque alio quam colore, [3] ac rictu columbi potius. [4] Quin & sumitur ab accipitre, si quando una apparuere: sola omnium avis a suo genere interempta. [5] Mutat autem & vocem: procedit vere, occultatur Caniculæ ortu: [6] semperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis: raro bina. [7] Causa subjiciendi pullos putatur, quod sciat se invisam cunctis avibus, nam minutas quoque infestant: ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioqui trepidum animal. [8] Educat ergo [9] subditum adulterato feta nido. Ille avidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, itaque pinguescit, & nitidus in se nutricem convertit: illa gaudet ejus specie, miraturque sese ipsam, quod talem pepererit: suos comparatione ejus damnat, ut alienos, absumique etiam se inspectante patitur, [10] donec corripiat ipsam quoque jam volandi potens. [11] Nulla tunc avium suavitate carnis comparatur illi.

CAPUT X. XII. [1] Milvi ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notatum in his, rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere unquam ex funerum ferculis, [2] nec Olympiæ ex ara. Ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum immolantium ostento. Iidem videntur artem gubernandi docuisse caudæ

NOTÆ.

3. *Ac rictu.*] Alii *ritu*, hoc est, moribus: alii, *victu* legunt. Nos rictum defendimus. Est autem rictus pars illa rostri intima, quæ oculis propior est, & carne vestitur, qua rostrum maxillis & collo committitur. Hæc in diversis avibus diversi coloris esse solet. In cuculo luteus rictus est. Favet huic lectioni Albertus, lib. 6. de anim. tract. 1. cap. 6. pag. 196.

4. *Quin & absumitur.*] Arist. pag. 667.

5. *Mutat autem.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 75. pag. 1166.

6. *Semperque.*] Arist. lib. 6. hist. pag. 667. & lib. 9. cap 37. pag. 1065. aliique permulti, quos laudat Bochartus, parte 2. de animal. lib. 1. cap. 12. pag. 88.

7. *Causa.*] Arist. locis citatis.

8. *Educat ergo.*] Curruca scilicet, *la Fauvette*, Græcis ἐπιλαΐς, vel ὑπολαΐς, aut alia quælibet avis, cujus in nido cuculus ova parit. Sic Arist. pag. 668. Τίκτει δὲ καὶ ἐπὶ τῇ τῆς ὑπολαΐδος νεοττείᾳ· ἡ δὲ ἐκλέπει καὶ ἐκφέρει. Sic auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1150.

9. *Subditum.*] Sive subdititium: Aristoteli, ὑποβολιμαῖον.

10. *Donec corripiat.*] Aliunde hæc clausula, quam ex Philosopho, derivata.

11. *Nulla tunc.*] Arist. lib. 6. pag. 668.

Sect. XII. 1. *Milvi.*] Ἰκτῖνος Græci, nostri *Milanos regales* vocant: etiam Milvios Latini, in primisque Phædrus, lib. 1. fab. ult.

2. *Nec Olympiæ.*] Pausanias in Eliac. prior. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 47. Antigonus, in Hist. mirab. cap. 10. ex Theopompo.

flexibus : in cælo monstrante natura, [3] quod opus esset in profundo. [4] Milvi & ipsi hibernis mensibus latent, non tamen ante hirundinem abeuntes. [5] Traduntur autem & a solstitiis affici podagra.

XIII. Volucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut enim [1] aduncos ungues habent, [2] aut digitos, [3] aut palmipedum in genere sunt, uti anseres & aquaticæ fere aves. [4] Aduncos ungues habentia, carne tantum vescuntur ex parte magna. Cap. XI.

XIV. Cornices & alio pabulo : [1] ut quæ duritiam nucis rostro repugnantem, volantes in altum in saxa tegulasve jaciunt iterum ac sæpius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis, [2] a quibusdam tamen laudata. [3] Ab Arcturi sidere Cap. XII.

Notæ.

3. *Quod opus esset.*] Quod adhiberi opus esset in mari : nempe temonem sive clavum, quem cum nautæ huc illuc contorquent, ut milvi caudam, navim quo lubet impellunt.

4. *Milvi & ipsi.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 21. pag. 935.

5. *Traduntur.*] Festivo stilo ac simplici Albertus, lib. 23. de animal. cap. 24. pag. 641. *Milvus*, inquit, *avis est nota, magnitudine accipitris, rufa pennis, aduncorum unguium .... Hæc avis guttosa est, & podagram patitur, & ideo timida est : & propter hoc latet aliquando ... Circa solstitia latet frequentius, quia tunc magis est podagricus, & guttosus.*

Sect. XIII. 1. *Aduncos ungues*] Nostris, *la liaison crochuë.* Digiti ipsi earum avium, *les serres.* Hæ fere carnivoræ sunt : aquila, accipiter, milvus, cornix, picus, aliæque, quibus aduncum pariter rostrum est.

2. *Aut digitos.*] Teretes scilicet ac rotundos : quales sunt oscinibus, & iis quæ grana vescuntur. Ut enim Plinius idem scribit, sect. 21. in secundo ordine (nempe digitatarum avium) oscines sunt alitesque : illarum generi cantus oris : his magnitudo differentiam dedit.

3. *Palmipedum*] Στεγανόποδες Græcis dicuntur, quæ planos, & ad palmæ similitudinem pedes habent.

4. *Aduncos.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 6. pag. 882.

Sect. XIV. 1. *Ut quæ duritiam nucis.*] Hinc illud cornicis consilium apud Phædrum, lib. 2. fab. 6.

Aquila in sublime sustulit testudinem,
Quæ quum abdidisset cornea corpus domo,
Nec ullo pacto lædi posset condita,
Venit per auras cornix, & propter volans:
Opimam sane prædam rapuisti unguibus,
Sed nisi monstraro quid sit faciendum tibi,
Gravi nequicquam te lassabis pondere.
Promissa parte, suadet ut scopulum super
Altis ab astris duram illidat corticem,
Qua comminuta facile vescatur cibo.
Inducta verbis Aquila, monitis paruit, &c.

2. *A quibusdam.*] Qui cornicis auguria e re consulentium maxime esse censebant, præsertim cum læva essent : id enim cornici, ceu dotem aliquam eximiam concessam a Divis narrat Phædrus, dum sic compellari pavonem a Junone fingit :

Tibi forma, vires aquilæ, luscinio melos,
Augurium corvo, læva cornici omina.

Quod & Maro confirmat, Ecloga 1.

Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset,
Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

Et Cicero, lib. 1. de Divin. n. 85. *Cornicem a læva ratum*, hoc est, prosperum & certum facere augurium scripsit. Denique Petrus Blesensis, ep. 65. *Qui de jocundo gloriantur hospitio, si a sinistra in dexteram avis sancti Martini volaverit, &c.* Sic cornicem scilicet Galli veteres appellabant. Vide Glossarium Du-Cangii, verbo *Avis*.

3. *Ab Arcturi sidere.*] Ab Arcturi exortu matutino, qui in Attica Nonis Sep-

mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, nisi perquam paucis diebus: ipse quoque modico tempore æstatis visus non cernitur postea. Est autem neque aduncis unguibus solus accipitrum, nec capite similis illis, neque alio quam colore, [3] ac rictu columbi potius. [4] Quin & sumitur ab accipitre, si quando una apparuere: sola omnium avis a suo genere interempta. [5] Mutat autem & vocem: procedit vere, occultatur Caniculæ ortu: [6] semperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis: raro bina. [7] Causa subjiciendi pullos putatur, quod sciat se invisam cunctis avibus, nam minutas quoque infestant: ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioqui trepidum animal. [8] Educat ergo [9] subditum adulterato feta nido. Ille avidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, itaque pinguescit, & nitidus in se nutricem convertit: illa gaudet ejus specie, miraturque sese ipsam, quod talem pepererit: suos comparatione ejus damnat, ut alienos, absumique etiam se inspectante patitur, [10] donec corripiat ipsam quoque jam volandi potens. [11] Nulla tunc avium suavitate carnis comparatur illi.

Caput. X. XII. [1] Milvi ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notatum in his, rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere unquam ex funerum ferculis, [2] nec Olympiæ ex ara. Ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum immolantium ostento. Iidem videntur artem gubernandi docuisse caudæ

Notæ.

3. *Ac rictu.*] Alii *ritu*, hoc est, moribus: alii, *victu* legunt. Nos rictum defendimus. Est autem rictus pars illa rostri intima, quæ oculis propior est, & carne vestitur, qua rostrum maxillis & collo committitur. Hæc in diversis avibus diversi coloris esse solet. In cuculo luteus rictus est. Favet huic lectioni Albertus, lib. 6. de anim. tract. 1. cap. 6. pag. 196.

4. *Quin & absumitur.*] Arist. pag. 667.

5. *Mutat autem.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 75. pag. 1165.

6. *Semperque.*] Arist. lib. 6. hist. pag. 667. & lib. 9. cap 37. pag. 1065. aliique permulti, quos laudat Bochartus, parte 2. de animal. lib. 1. cap. 12. pag. 88.

7. *Causa.*] Arist. locis citatis.

8. *Educat ergo.*] Curruca scilicet, *la Fauvette*, Græcis ἐπιλαΐς, vel ὑπολαΐς, aut alia quælibet avis, cujus in nido cuculus ova parit. Sic Arist. pag. 668. Τίκτει δ' καὶ ἐπὶ τῇ τῆς ὑπολαΐδος νεοττείᾳ· ἣ δ' ἐκλέπει καὶ ἐκφέρει. Sic auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1150.

9. *Subditum.*] Sive subdititium: Aristoteli, ὑποβολιμαῖον.

10. *Donec corripiat.*] Aliunde hæc clausula, quam ex Philosopho, derivata.

11. *Nulla tunc.*] Arist. lib. 6. pag. 668.

Sect. XII. 1. *Milvi.*] Ἰκτῖνες Græci, nostri *Milanos regales* vocant: etiam Milvios Latini, in primisque Phædrus, lib. 1. fab. ult.

2. *Nec Olympiæ.*] Pausanias in Eliac. prior. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 47. Antigonus, in Hist. mirab. cap. 10. ex Theopompo.

flexibus : in cælo monstrante natura, [3] quod opus esset in profundo. [4] Milvi & ipsi hibernis mensibus latent, non tamen ante hirundinem abeuntes. [5] Traduntur autem & a solstitiis affici podagra.

XIII. Volucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut enim [1] aduncos ungues habent, [2] aut digitos, [3] aut palmipedum in genere sunt, uti anseres & aquaticæ fere aves. [4] Aduncos ungues habentia, carne tantum vescuntur ex parte magna. Cap. XI.

XIV. Cornices & alio pabulo : [1] ut quæ duritiam nucis rostro repugnantem, volantes in altum in saxa tegulasve jaciunt iterum ac sæpius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis, [2] a quibusdam tamen laudata. [3] Ab Arcturi sidere Cap. XII.

Notæ.

3. *Quod opus esset.*] Quod adhiberi opus esset in mari : nempe temonem sive clavum, quem cum nautæ huc illuc contorquent, ut milvi caudam, navim quo lubet impellunt.

4. *Milvi & ipsi.*] Arist. lib. 8. hist. anim., cap. 21. pag. 935.

5. *Traduntur.*] Festivo stilo ac simplici Albertus, lib. 23. de animal. cap. 24. pag. 641. *Milvus*, inquit, *avis est nota, magnitudine accipitris, rufa pennis, aduncorum unguium .... Hæc avis guttosa est, & podagram patitur, & ideo timida est : & propter hoc latet aliquando .... Circa solstitia latet frequentius, quia tunc magis est podagricus, & guttosus.*

Sect. XIII. 1. *Aduncos ungues*] Nostris, *la liaison crochuë.* Digiti ipsi earum avium, *les serres.* Hæ fere carnivoræ sunt : aquila, accipiter, milvus, cornix, picus, aliæque, quibus aduncum pariter rostrum est.

2. *Aut digitos.*] Teretes scilicet ac rotundos : quales sunt oscinibus, & iis quæ grana vescuntur. Ut enim Plinius idem scribit, sect. 21. in secundo ordine (nempe digitatarum avium) oscines sunt alitesque : illarum generi cantus oris : his magnitudo differentiam dedit.

3. *Palmipedum*] Στεγανόποδες Græcis dicuntur, quæ planos, & ad palmæ similitudinem pedes habent.

4. *Aduncos.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 6. pag. 882.

Sect. XIV. 1. *Ut quæ duritiam nucis.*] Hinc illud cornicis consilium apud Phædrum, lib. 2. fab. 6.

Aquila in sublime sustulit testudinem,
Quæ quum abdidisset cornea corpus domo,
Nec ullo pacto lædi posset condita,
Venit per auras cornix, & propter volans:
Opimam sane prædam rapuisti unguibus,
Sed nisi monstraro quid sit faciendum tibi,
Gravi nequicquam te lassabis pondere.
Promissa parte, suadet ut scopulum super
Altis ab astris duram illidat corticem,
Qua comminuta facile vescatur cibo.
Inducta verbis Aquila, monitis paruit, &c.

2. *A quibusdam.*] Qui cornicis auguria e re consulentium maxime esse censebant, præsertim cum læva essent : id enim cornici, ceu dotem aliquam eximiam concessam a Divis narrat Phædrus, dum sic compellari pavonem a Junone fingit :

Tibi forma, vires aquilæ, luscinio melos,
Augurium corvo, læva cornici omina.

Quod & Maro confirmat, Ecloga 1.

Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset,
Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

Et Cicero, lib. 1. de Divin. n. 85. *Cornicem a læva ratum*, hoc est, prosperum & certum facere augurium scripsit. Denique Petrus Blesensis, ep. 65. *Qui de jocundo gloriantur hospitio, si a sinistra in dexteram avis sancti Martini volaverit*, &c. Sic cornicem scilicet Galli veteres appellabant. Vide Glossarium Du-Cangii, verbo *Avis*.

3. *Ab Arcturi sidere.*] Ab Arcturi exortu matutino, qui in Attica Nonis Sep-

ad hirundinum adventum notatur eam in Minervæ lucis templisque raro, alicubi omnino non aspici, [4] sicut Athenis. [5] Præterea sola hæc etiam volantes pullos aliquandiu pascit: inauspicatissima fetus tempore, hoc est, post solstitium.

XV. [1] Ceteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, sicut & corvi: qui & ipsi non carne tantum aluntur, [2] sed robustos quoque fetus suos fugant longius. [3] Itaque parvis in vicis non plus bina conjugia sunt: [4] circa Cranonem quidem Thessaliæ [5] singula perpetuo: genitores soboli loco cedunt. Diversa in hac, ac supradicta alite quædam. Corvi ante solstitium generant, iidem ægrescunt sexagenis diebus, [6] siti maxime, antequam fici coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. [7] Corvi pariunt cum plurimum quinos. [8] Ore eos parere aut coïre vulgus arbitratur: [9] ideoque gravidas, si ederint corvinum ovum, per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, si tecto inferantur. Aristoteles negat, non hercule magis, quam [10] in Ægypto ibim: sed illam exosculationem, quæ sæpe cernitur, qualem in columbis, esse. [11] Corvi in auspiciis soli videntur intellectum habere significa-

Notæ.

temb. ut auctor est idem Plinius lib. 18. sect. 74. ad hirundinis visum, qui VIII. Calend. Martii notatur, sect. 65. ejusdem libri.

4. *Sicut Athenis.*] In arce, ἐν ἀκροπόλει, nunquam aspici, auctor est Aristoteles, apud Ælianum, lib. 5. hist. anim. cap. 8. Apollonius hist. Comm. cap. 8. Antigonus, hist. Mirab. cap. 12.

5. *Preterea.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 6. pag. 665. Basilius quoque in Hexaëm. homil. 8. pag. 106.

Sect. XV. 1. *Ceteræ ex eodem genere.*] Nempe quæ sunt aduncis unguibus, πάντες, ὡς εἰπεῖν, οἱ γαμψώνυχες, inquit Arist. loc. cit.

2. *Sed robustos.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 40. pag. 1064. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 49.

3. *Itaque parvis.*] Arist. pag. 1068. ἐν τοῖς μικροῖς χωρίοις, in parvis regionibus, non bina conjugia, quæ quaternis constare corvis oportet, sed binos omnino corvos degere ait solere. Ælianus item ex ipso, loc. cit.

4. *Circa Cranonem.*] Auctor libri, de Mirab. Auscult. pag. 1163. Stephanus item, pag. 384. ex Callimacho in Mirabilibus, & Theopompo.

5. *Singula.*] Conjugia nimirum: corvus mas, & femina: δύο κόρακες μόνοι, inquit Stephanus.

6. *Siti maxime.*] Ælianus, lib. 1. hist. anim. cap. 47. Phile de propr. animal. & Eratosthenes in Καταστερισμοῖς, pag. 14. ubi Aristotelem laudat auctorem, ἐν τοῖς περὶ θηρίων. De ea re iterum, lib. 29. sect. 13.

7. *Corvi pariunt.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 40. pag. 1068.

8. *Ore eos.*] Arist. lib. 3. de gener. anim. cap. 6. id tanquam fabulosum ridet, ac refellit.

9. *Ideoque.*] Recte id Plinius monet fabulis accensendum. Repetit iterum nihilominus, lib. 30. sect. 44.

10. *In Ægypto ibim.*] Id vero de ibi, quod Plinius negat esse verum, & merito, Ægyptios credidisse, auctor est præter Aristotelem loc. cit. Ælianus lib. 10. hist. anim. cap. 29. Plinii quoque interpres Solinus, de ibi idem asseverat, cap. 32. pag. 61.

11. *Corvi in auspiciis.*] Vanitas augurum auspicia corvorum fausta a dextra: a læva, infausta jactabat. Euclio

tionum

tionum ſuarum. [12] Nam cum Mediæ hoſpites occiſi ſunt, omnes e Peloponneſo & Attica regione volaverunt. [13] Peſſima eorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati.

XVI. Uncos ungues & nocturnæ aves habent, ut noctuæ, bubo, ululæ. Omnium horum hebetes interdiu oculi. [1] Bubo funebris, & maxime abominatus publicis præcipue auſpiciis, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, [2] ſed gemitu. [3] Itaque in urbibus aut omnino in luce viſus, dirum oſtentum eſt. Privatorum domibus inſidentem plurimum ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam quo libuit, ſed tranſverſus aufertur. Capitolii cellam ipſam intravit Sex. [4] Palpelio Hiſtro, L. Pedanio Coſſ. propter quod Nonis Martiis Urbs luſtrata eſt eo anno.

XVII. Inauſpicata eſt & incendiaria avis, propter quam [1] ſæpe numero luſtratam urbem in Annalibus invenimus, ſicut [2] L. Caſſio, C. Mario Coſſ. quo anno & bubone viſo luſtrata eſt. Quæ ſit avis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe quæcumque apparuerit [3] carbonem ferens ex aris vel al- CAP. XIII.

NOTÆ.

ſenex infelix apud Plautum in Aulul. act. 4. ſc. 3.

Non temere eſt, quod corvus cantat mihi nunc ab læva manu,
Semel radebat pedibus terram, & voce crocibat ſua.

12. *Nam cum Mediæ.*] Quo tempore, inquit Philoſophus, lib. hiſt. cap. 40. pag. 1069. οἱ Μηδέως ξένοι Mediæ cujuſdam hoſpites in Pharſalo interiere, reliquere corvi terram Atticam, & Peloponneſum, quaſi ſenſu quodam perciperent rerum viciſſitudines: ὡς ἐχόντων αἴσθησίν τινα τῆς παρ' ἀλλήλων δηλώσεως.

13. *Peſſima.*] Vt corvi ſingultu ac voce præſagiant tempeſtatem, dicetur lib. 18. ſect. 87.

Sect. XVI. 1. *Bubo.*] Noſtris *Hibou, Chat-huant,* & *Grand Duc.* Græcis βύας. Similem eſſe noctuæ ſcribit Ariſt. libro 8. hiſt. anim. cap. 6. pag. 883. magnitudine tamen haud inferiorem aquila.

2. *Sed gemitu.*] Hinc illud Senecæ, in Herc. Fur. act. 3. v. 686.

Hic vultur, illic luctifer bubo gemit.

Et Virgil. lib. 4. Æneïd. v. 462.

Seraque culminibus ferali carmine bubo
Viſa queri, & longas in fletum ducere noctes.

3. *Itaque in urbibus.*] Inter prodigia bubonem viſum captumve ſæpius commemorat Julius Obſequens, lib. de prodig. cap. 106. 107. &c.

4. *Palpelio Hiſtro.*] Imp. Claudii principatu, ſuffectum ii & honorarium geſſere Conſulatum. Vide Notas & Emendationes num. XVII.

Sect. XVII. 1. *Sæpenumero.*] Julius Obſeq. cap. 99. *C. Sergio Galba, M. Scauro Coſſ. Avis incendiaria, & bubo, in Vrbe viſa.* Et cap. CXI. *C. Lælio, L. Domitio Coſſ. avis incendiaria viſa, occiſaque.*

2. *L. Caſſio.*] Primus hic fuit C. Marii Conſulatus, quo L. Caſſium Longinum collegam habuit, anno Urbis DCXLVII.

3. *Carbonem ferens.*] Id frequenter milvo contingebat, arreptis extis e focis ſacris, ſimul ut carbones auferret. Exſtat fabula, qua narratur, cum nidum ablato ſic igne milvus incendiſſet, exprobratam ei a matre Deorum iram, & ultionem, diſturbatis ſacris. Et de corvo Plutarchus: Σκήνη Ῥωμύλου ἐκαύθη, κοράκων κρέα ἐς αὐτὴν ἐκ βωμοῦ τινος ἔμπυρα ἐμβαλλόντων. *Ædes Romuli uſta eſt, corvis carnes ignitas ex ara quadam in eam projicientibus.*

taribus. Alii [4] ſpinturnicem eam vocant : ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aves, qui ſe ſcire diceret, non inveni. *

*Caput XIV.

[5] Cliviam quoque avem ab antiquis nominatam, animadverto ignorari. Quidam clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium [6] ſubis appellatur avis, quæ aquilarum ova frangat. *

*Caput XV.

Sunt præterea complura genera depicta in Etruſca diſciplina, [7] ſed ulli non viſa : quæ nunc defeciſſe mirum eſt, cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

Caput XVI.

XVIII. Externorum de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe Hylas nomine putatur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cavantem, [1] trogonem, cornicem, [2] a cauda de ovo exire : quoniam pondere capitum perverſa ova, poſteriorem partem corporum fovendam matri applicent.

Caput XVII.

XIX. [1] Noctuarum contra aves ſolers dimicatio. [2] Majore circumdatæ multitudine, reſupinæ pedibus repugnant, collectæque in arctum, roſtro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter [3] collegio quodam naturæ, bellumque partitur. Noctuas ſexagenis diebus hiemis cubare, [4] & novem voces habere tradit Nigidius.

Caput XVIII.

XX. Sunt & parvæ aves uncorum unguium, [1] ut pici : [2] Martio cognomine inſignes, & [3] in auſpicatu magni. [4] Quo in genere arbo-

Notæ.

4. *Spinturnicem.*] Ἀπὸ τοῦ σπινθῆρος, a ſcintilla, ſive igniculo, quem avis defert, quæcumque ea eſſet, incendiaria ea, ſive buſtuaria dicebatur.

5. *Cliviam.*] Vide Notas & Emendationes num. XVIII.

6. *Subis.*] Ita Reg. 2. In Reg. 1. & Chiffl. *ſubter.* In Colb. 1. 2. & Pariſ. *ſuper.*

7. *Sed ulli.*] Ita MSS. omnes. Fruſta editi, *ſeculis non viſa.*

Sect. XVIII. 1. *Trogonem.*] In Reg. 1. 2. ac Chiffl. *trygonem.* Solo nomine nota avis hæc eſt.

2. *A cauda.*] Negat hoc eſſe de bubone verum Albertus M. lib. 23. pag. 616. de aliis item negare jure poſſumus, cum Aldrov. lib. 8. Ornithol. cap. 7. pag. 548.

Sect. XIX. 1. *Noctuarum.*] E Gallis ſunt qui *Cheveches* appellitent : ut Scaliger, pag. 251. in Ariſt. alii communi cum bubone nomine, (eodem enim genere continentur :) *Hibous :* Auriculas e pinnulis non habet : bubo habet. Græcis γλαῦξ noctua eſt.

2. *Majore circumdatæ.*] Albertus M. lib. 23. de animal. pag. 643.

3. *Collegio.*] Societate, conſortione, communione, affinitate.

4. *Et novem voces.*] Vox noctuæ propria, *Tou, tou :* unde noctua dicitur tutubare. Hinc jocus apud Plautum, in Menæchmis, act. 2. ſc. 2. v. 90.

Me. *Egon' dedi ?* Pe. *Tu, tu iſtic, inquam, Vin' afferri noctuam,*
Quæ Tu, Tu, uſque dicat tibi ? nam nos jam nos defeſſi ſumus.

Sect. XX. 1. *Ut pici.*] Picus, ut recte monet Albertus, lib. 23. pag. 644. non avis ſpecies eſt, ſed genus : quo ſub genere Martii continentur.

2. *Martio.*] Quia Marti ſacri, ut ait Plutarch. in quæſt. Rom. pag. 268. Hi vulgo in Gallia *Piverds* appellantur.

3. *In auſpicatu.*] Ita cum Rhenano ſcribimus. In MSS. *auſpicatis.* Editi, *auſpiciis*, exhibent. Plautus in Aſinaria, act. 2. ſc. 1. v. 12. inter auguria proſpera hæc recenſet :

Picus & cornix eſt ab læva, corvus porro ab dextera, Conſuadent.

4. *Quo in genere.*] Varia picorum genera Philoſophus enumerat lib. 9. hiſt. anim. cap. 13. pag. 1039. & cum eo ſatis accurate Scaliger. In his genus unum

rum cavatores [a] ſcandentes in ſubreptum felium modo : illi vero & ſupini, percuſſi corticis ſono, pabulum ſubeſſe intelligunt. [5] Pullos in cavis educant avium ſoli. [6] Adactos cavernis eorum a paſtore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi creditur vulgo. Trebius auctor eſt, clavum cuneumve adactum, quanta libeat vi, arbori in qua nidum habeat, ſtatim exſilire, [7] cum crepitu arboris, cum inſederit clavo aut cuneo. Ipſi principales Latio ſunt in auguriis, [8] a rege, qui nomen huic avi dedit. Unum eorum præſcitum tranſire non queo. In capite Prætoris urbani [9] Ælii Tuberonis, in foro jura pro tribunali reddentis, ſedit ita placide, ut manu prehenderetur. Reſpondere vates, exitium imperio portendi, ſi dimitteretur : at ſi exanimaretur, Prætori. Et ille avem protinus concerpſit : nec multo poſt [10] implevit prodigium.

XXI. Veſcuntur & glande [1] in hoc genere, pomiſque multæ, ſed quæ carne tantum non vivunt, [2] excepto milvo : quod ipſum in au- CAP. XIX.

INTERPRETATIO.

[a] *Scandentes.*] Scandunt *arbores ac latenter* ſubrepunt, felium more, ſed & pici *ſupino contra arborem* ventre, &c.

NOTÆ.

eſt, quod formicis veſcitur, & coſſis arborum : Hos ut venetur, arbores uſque eo excavat, ut eos ſæpe dejiciat. Unde δρυοκολάπτης dicitur, ſeu arborum cavator, quia τὰς δρῦς κολάπτει, quercus roſtro excavat. Sic præter Ariſt. Auctor libri de mirab. auſcult. pag. 1151. & Plutarchus, loc. cit. pag. 269.

5. *Pullos in cavis.*] Subintellige, in cavis arboribus. *Nidificant in arborum concavitatibus*, inquit Albertus, lib. 8. de anim. tract. 2. cap. 2. pag. 254.

6. *Adactos.*] Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 45. & Albertus, lib. 23. de animal. pag. 644. Hanc vulgi fidem Plinius ipſe elevat, lib. 25. ſect. 5.

7. *Cum crepitu.*] Ita Reg. 2. cum libris impreſſis. At Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. *cum ſtrepitu.*

8. *A Rege*] Pico Saturni F. Rege Latinorum, quem augurem fuiſſe, & habuiſſe domi picum, per quem futura noſceret, ex Pontificalibus libris Servius prodidit, in hunc Virgilii locum Æneïd. 7.

Ipſe Quirinali lituo, &c.

9. *Ælii Tuberonis.*] Vide Notas & Emendationes num. XIX.

10. *Implevit prodigium.*] Valerius Max lib. 5. cap. 6. quemadmodum is prodigium impleverit, explanat : Nam *decem & ſeptem milites ſuæ familiæ*, inquit, *eximiæ fortitudinis viros, Cannenſi prælio amiſit : Reſpublica procedente tempore ad ſummum imperii faſtigium exceſſit.*

Sect. XXI. 1. *In hoc genere.*] Avium nempe uncos ungues habentium.

2. *Excepto milvo.*] Milvus, inquit, excipitur, etſi carne tantum non vivat : ipſum enim glande veſci, pomiſque, cum alio genere alimenti familiari non deſtituitur, in auguriis dirum eſt. Sunt hæc accepta ex Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 6. pag. 882. ita ſcribente : *Avium uncungues omnes carnivoræ ſunt : fruges autem etiam ſi quis fruſtillatim in os indiderit, nequeunt deglutire. Talia aquilarum genera omnia, & milvi*, &c. Τῶν δὲ ὀρνίθων ὅσοι μὲν γαμψώνυχοι, σαρκοφάγοι πάντες εἰσί· σῖτον δὲ, οὐδ᾽ ἐάν τις ψωμίζῃ, δύνανται καταπίνειν· οἷον τά τε τῶν ἀετῶν γένη πάντα, καὶ ἰκτῖνοι, καὶ ἱέρακες, &c.

guriis dirum est : [3] Uncos ungues habentes omnino non congregantur, & sibi quæque prædantur. [4] Sunt autem omnes fere altivolæ, præter nocturnas : & magis, majores. [5] Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. [6] In petris raro consistunt, curvatura unguium prohibente.

XXII. [1] Nunc de secundo genere dicamus, quod in duas dividitur species, [2] oscines, & alites : illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit : itaque præcedent & ordine : * [a] omnesque reliquas in his pavonum genus, cum forma, tum intellectu ejus & gloria.

*Caput XX.

[3] Gemmantes [4] laudatus expandit colores, adverso maxime Sole, quia sic fulgentius radiant. Simul umbræ quosdam repercussus ceteris, qui & in opaco clarius micant, [b] conchata quærit cauda : omnesque in acervum contrahit pennarum, quos spectari gaudet, [5] oculos. Idem cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur iterum [6] cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. [7] Vivit annis XXV. [8] Colores incipit fundere in trimatu.

Interpretatio.

[a] *Omnesque.*] Et omnes alias aves in alitum genere præcedet pavonum genus, tum *quod præstantiore* forma sit, tum quod *videatur eam* intelligere, eaque gloriari.

[b] *Conchata.*] In conchæ morem curvata umbram affectat, quæ incidens in ceteros colores, facit ut ii vel in opaco clarius micent.

Notæ.

3. *Uncos ungues.*] Arist. lib. 1. hist. anim. cap. 2. pag. 20. Γαμψώνυχον δ', οὐδὲν ἀγελαῖον.

4. *Sunt autem.*] Arist. lib. 2. hist. cap. 15. pag. 213.

5. *Omnibus.*] Arist. lib. 4. de part. cap. 12. pag. 1042.

6. *In petris.*] Arist. loco proxime citato, & lib. 9. hist. cap. 41. pag. 1075.

Sect. XXII. 1. *Nunc de secundo genere.*] Nempe digitatarum avium. Superius enim, sect. 13. (quem locum a Plinio respici, certissimum est,) tria distinxit volucrum genera : uncunguium, digitatarum, & palmipedum. De uncunguibus hactenus : nunc de digitatis. Vide Notas & Emendationes num. XX.

2. *Oscines.*] Oscines ore, alis alites auspicium faciunt. Cicero lib. 6. Epist. 6. ad Famil. *Non igitur ex alitis volatu, nec e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, tibi auguror.* Vide Festum, verbo *Oscines.*

3. *Gemmantes.*] Apud Phædrum, lib. 3. Juno ad pavonem :

Sed forma vincis, vincis magnitudine :
Nitor smaragdi collo præfulget tuo,
Pictisque plumis gemmeam caudam explicas.

4. *Laudatus.*] Hinc apud Ovidium, lib. 13. Metam. v. 802. *Laudato pavone superbior.*

5. *Oculos.*] Sic orbes illos vocat, quos in pavonum caudis natura posuit. Insertos Argi centum oculos poëtæ fabulantur. Ovidium consule, lib. 1. Metam. v. 616.

6. *Cum flore.*] Verno tempore, cum se arbores induunt in florem.

7. *Vivit annis.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 7. pag. 671. & Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 6. p. 197.

8. *Colores.*] Arist. & Albertus, modo laudati. Athenæus, lib. 9. pag. 397.

9 Ab auctoribus non gloriosum tantum animal hoc traditur, sed & malevolum, sicut anser verecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi.

XXIII. [1] Pavonem cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortensius, [2] aditiali cœna sacerdotii. Saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum [3] M. Aufidius Lurco, exque eo quæstu reditûs sestertiûm sexagena millia habuit.

XXIV. Proxime gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, CAP. XXI. [1] quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, [2] quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipsum vero cantum [3] plausu laterum. Imperitant suo generi, & regnum in quacumque sunt domo, exercent. [4] Dimicatione paritur hoc quoque inter ipsos, velut ideo tela agnata

NOTÆ.

9. *Ab auctoribus.*] Aristotelis nomen cur porro dissimulat, a quo hæc de pavone, & ansere totidem verbis traduntur, lib. 1. hist. anim. cap. 2. pag. 28. Parcit nimirum Philosophi famæ, rem haud satis probatam adeo confidenter pronuncianti: Enimvero cur verecundum anserem Philosophus dixerit, nulla satis probabilis ratio nunc occurrat: quæ inverecundum probent, plurimæ: quas Scaliger attigit in eum Philosophi locum, pag. 29. Tamen Albertus M. lib. 1. de anim. tract. 1. cap. 4. pag. 9. Aristoteli suffragatur: *Non enim animalia*, inquit, *principium suarum operationum habent virtutem, sed quandam naturæ inclinationem ad virtutis similitudinem. Sic turtur & palumbus imitantur castitatem: anser autem, & catus, verecundiam*, &c.

Sect. XXIII. 1. *Pavonem.*] Varro, lib. 3. de re rust. cap. 6. pag. 101. *Primus hos* (pavones) *Q. Hortensius augurali adjiciali cœna posuisse dicitur, quod protinus factum, tam luxuriosi, quam severi boni viri laudabant.* Hunc Varronis locum refert & Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 9. pag. 352. Hortensii factum, Ælianus, lib. 5. hist. anim. c. 21. & Tertull. lib. de pallio, sub finem, pag. 119.

2. *Aditiali.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Alii *adjiciali* legunt: Barbarus *adipali*. Affluentem, lautamque cœnam significari ea voce plerique omnes consentiunt. Eruditiores, ab aditu sacerdotii, vel adeundo sacrificio. Meminit Suetonius in Claudio, cap. 9. sumptuum quæ facere eum oportuit, *pro introitu novi sacerdotii.*

3. *M. Aufidius.*] Ad verbum accepta hæc sunt ex Varrone, loc. cit. Refert eadem pariter & Tertull. ante laudatus. Efficit porro Gallicæ monetæ hæc summa sexagenûm millium nummûm, sive sestertiûm, libras 6000.

Sect. XXIV. 1. *Quos excitandis.*] Hinc ἀλέκτωρ apud Græcos gallus vocatur, quod nos ἐκ τοῦ λέκτρου, e lecto excitet, inquit Athenæus, lib. 9. pag. 374.

2. *Quartaque.*] Nocturnæ in castris excubiæ, ut jam ante monuimus, in quaterna dividebantur horarum spatia, ita ut prima, secunda, tertia, quartaque vigilia diceretur.

3. *Plausu laterum.*] Alii *plosu* malunt: quoniam in vet. Gloss. *Plosus* ὁ τῆς φωνῆς βόμβος. *Plausus*, τίναγμα καὶ σύγκρουσις τῶν χειρῶν, ποδῶν, πτερῶν, &c.

4. *Dimicatione.*] Exstat hujus loci paraphrasis non inconcinna, Joannis Pas-

cruribus suis[4] intelligentes : nec finis sæpe commorientibus. [5] Quod si palma contingit, statim in victoria canunt, seque ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægreque servitium patitur. [6] Et plebs tamen æque superba, graditur ardua cervice, cristis celsa : cælumque sola volucrum aspicit crebro, in sublime caudam quoque falcatam erigens : itaque terrori sunt etiam [7] leonibus ferarum generosissimis. Jam ex his quidam ad bella tantum & prælia assidua nascuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt, [8] Rhodum, aut

Notæ.

seratii, in eo carmine, quod de Gallo inscripsit :

Scilicet in gallos solis audacia gallis
Insita, Pergameæ renovat spectacula scenæ.
Namque ubi magnanimos campo irritavit aperto
Bilis amara duces, agnataque misit in arma,
Vnguibus, & rostris, repetito & verbere pennæ,
Pendentem exercent pugnam : rapit impetus ambos :
Fit sonitus crebro assultu : volat acta per auras
Pluma, nivis ritu, statque atro pulvere cælum.
Quin adeo ignescunt stimulis discordibus iræ,
Viribus exhaustis, ut sæpe occumbat uterque,
Sternaturque pari per mutua vulnera leto.
Et quisquam humana miretur clade parari
Imperium, proceresque animas impendere sceptris,
Cum tanti exigua surgant de corte tumultus ?
Nulla quies pugnæ, rabido mora nulla furori.
Nunc capitis rubros apices, nunc tempora figunt :
Lumina nunc fodiunt nigro stillantia tabo.
Gallinæ interea tacita formidine mussant,
Quem fortuna sibi regem velit esse, virumque.
Alter ut inferior cessit, tenebrasque petivit,
Multa gemens, solio regni quod pulsus aviti :
Laude tumens alter, primos sublimis in ungues
Erigitur, victorque suum canit ipse triumphum.

5. *Quod si palma.*] Ælianus, lib. 4. hist. anim. cap. 29.

6. *Et plebs tamen.*] Passeratius :

Principio crista insignis, paleaque rubenti,
Et gressu intrepido, calcaribus aspera duris
Crura movet, ravisque oculis procul omnia lustrat.
Picta micat variis fulgoribus ardua cervix.
Ostentat validum pectus, fortesque lacertos :
Præliaque infesti meditatur acumine rostri.
Aspiciant vasti qualem si forte leones,
Tunc oblita sui domitrix vis illa ferarum,
Terga fugæ mandat silvis tectura pudorem :
Demittitque jubas, & caudam subjicit alvo.

7. *Leonibus.*] Vide quæ diximus, libro octavo, sect. 19.

8. *Rhodum &c.*] Columella, lib. 8. cap. 2. pag. 280. *Græci, quoniam procera corpora, & animos ad prælia pertinaces requirebant, præcipue Tanagricum gallorum genus, & Rhodium probabant : nec minus Chalcidicum, & Medicum, quod ab imperito vulgo littera mutata Me-*

[9] Tanagram. Secundus est honos habitus [10] Melicis, & Chalcidicis, ut plane dignæ aliti tantum honoris præbeat [11] Romana purpura. Horum sunt [12] tripudia solistima. [13] Hi magistratus nostros quotidie regunt, domosque ipsis suas claudunt aut reserant: hi fasces Romanos impellunt aut retinent, jubent acies aut prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarum auspices: hi maxime terrarum imperio imperant, extis etiam fibrisque haud aliter quam opimæ victimæ Diis grati. Habent ostenta & præposteri eorum vespertinique cantus. Namque totis noctibus canendo, [14] Bœotiis nobilem illam adversus Lacedæmonios præsagivere victoriam, ita conjecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret.

XXV. Desinunt canere castrati: [1] quod duobus fit modis: [2] lumbis

Notæ.

licum appellatur, &c. Petr. Quinqueranus, lib. 2. de laud. Prov. fol. 38. *Rhodii quidem generis*, inquit, *mihi gallus unus semestris erat allatus*, *& ille quidem non exiguo auro redemptus: ceterum in ea ætate tam magnanimus, animoque ad prælia comparato, ut ne liceret quidem cani cortem intrare, nisi male mulctari vellet: vulgarium vero gallorum quoscumque assequebatur, occidit.*

9. *Tanagram.*] De gallis Tanagræis, præter Columellam modo laudatum, Varro lib. 3. de re rust. cap. 9. Pausan. in Bœot. lib. 9. pag. 574. Proverbio jactabant veteres, *ἀλεκτρυόνα ἀθλητὴν Ταναγραῖον*, *gallum pugilem Tanagræum*. Vide Suidam.

10. *Melicis.*] Medicos appellat Varro, loc. cit. pag. 103. & pag. 105. *Gallinas medicas, quia ex Media propter magnitudinem erant allatæ.* Sed imperitum vulgus, ut ait Columella, loc. cit. post Varronem, littera mutata Melicos appellavit.

11. *Romana purpura.*] Consulum Magistratus. Sic Ovidius, de Pisone:

Cum tua bissenos numeraret purpura fasces.

Et lib. 1. Fastor.

Jamque novi praeunt fasces, nova purpura fulget.

Vide quæ diximus superiore libro, sect. 60.

12. *Tripudia.*] Festus: *Puls potissimum dabatur pullis in auspiciis, quia ex ea necesse erat aliquid decidere, quod Tripudium faceret, id est, Terræ pavium: pavire enim ferire est.* Solistimum vero dicebant ab imo solo, quod offa ex ore cadens feriebat, ut Cicero refert lib. 1. de Divin. pag. 168. Hoc genere augurii maxime usi Romani, ut prælii eventum conjectarent: nam si avide cibum oblatum pulli appeterent, auspicatum fuit.

13. *Hi magistratus.*] Horum, inquit, auspiciis magistratus nostri reguntur: sine quibus nihil militiæ, nihil domi agunt.

Bœotiis.] Acceptum hoc a Cicerone, lib. 1. de Divin. pag. 187. *Cum apud Lebadiam*, inquit, *Trophonio res divina fieret, gallos gallinaceos in eo loco sic assidue canere cœpisse, ut nihil intermitterent: tum augures dixisse Bœotios, Thebanorum esse victoriam: propterea quod avis illa victa silere soleret: canere, si vicisset.* Hæc Tullius ex Callisthene, quæ iterum repetit lib. 2. pag. 234.

Sect. XXV. 1. *Quod duobus fit modis.*] Horum neuter hodie in usu est, inquit Aldrov. lib. 14. Ornithol. cap. 17. pag. 348.

2. *Lumbis.*] Ad clunes, qua parte conquiniscunt coëuntes, ferro candente applicito, inquit Arist. lib. 9. hist. cap. 79. pag. 1173.

adustis candente ferro, [3] aut imis cruribus: mox hulcere oblito figlina creta: facilius ita pinguescunt. [4] Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editur, ceu gladiatorum. Invenitur in Annalibus, in Ariminensi agro, [5] M. Lepido, Q. Catulo Coss. in villa Galerii locutum gallinaceum, semel, quod equidem sciam.

CAPUT XXII.

XXVI. [1] Et anseri vigil cura, [2] Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus. Quam ob causam [3] cibaria anserum Censores in primis locant. Quin & fama amoris, [4] Ægii dilectâ formâ pueri Olenii, [5] & Glauces Ptolemæo regi cithara canentis, [6] quam eodem tempore & aries adamasse proditur. [a] Potest & sapientiæ videri intellectus his esse. Ita comes perpetuo adhæsisse [7] Lacydi Philosopho dicitur, nusquam ab eo, non in publico,

INTERPRETATIO.

[a] *Potest.*] Possunt videri & hæ alites intelligere quibus hominibus insit sapientia.

NOTÆ.

3. *Aut imis cruribus.*] Varro loc. cit. pag. 103. *Gallos castrant, ut sint capi candenti ferro inurentes ad infima crura, usque dum rumpatur: at quod exstat hulcus, oblinunt figlina creta.* De calcaribus id Columella accepit, loc. cit. *Semimares capi, qui hoc nomine vocantur, cum sint castrati, libidinis abolendæ causa. Nec tamen id patiuntur amissis genitalibus, sed ferro candente calcaribus inustis: quæ cum ignea vi consumpta sunt, facta hulcera dum consanescunt, figulari creta liniuntur.*

4. *Pergami.*] Et Leges Atticæ, lib. 1. tit. 1 pag. 4. Ἀλεκτρυόνας ἀγωνίζεσθαι δημοσίᾳ ἐν τῷ θεάτρῳ μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἔτους. *Galli gallinacei publice committuntor in Theatro, uno quotannis die.*

5. *M. Lepido.*] Anno Urbis DCLXXVI. ante Ciceronis Consulatum sexto decimo.

Sect. XXVI. 1. *Et anseri vigil.*] Nec minus, inquit, anser vigil, quam gallinacei, quos nocturnos vigiles antea appellavimus.

2. *Capitolio.*] Columella, lib. 8. cap. 13. de ansere: *Clangore prodit insidiantem, sicut etiam memoria tradidit, in obsidione Capitolii, cum adventu Gallorum vociferatus est, canibus silentibus.* Res est historicis decantata. Vide Livium, lib. 5. pag. 102. Ælian. lib. 12. histor. animal. cap. 33. Virgil. lib. 8. Æneïd.

Galli per dumos aderant, &c.

3. *Cibaria anserum.*] Cicero, pro Sex. Roscio, num. 56. *Anseribus cibaria publice locantur.* Aug. lib. 2. de Civit. cap. 22. *Solus collis Capitolinus remanserat, qui etiam ipse caperetur, nisi saltem anseres, Diis dormientibus vigilarent. Unde pæne in superstitionem Ægyptiorum, bestias avesque colentium, Roma deciderat, cum anseri solennia celebrarent.* Vide & Plutarch. in quæst. Rom. pag. 287. *Cur Censores, ubi magistratum acceperunt, nihil prius habent locatione alimentorum pro sacris anseribus?*

4. *Ægii dilectæ.*] Vide Notas & Emend. num. XXI.

5. *Et Glauces.*] Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 29.

6. *Quam eodem tempore & aries.*] Ælian. loc. cit. & Plut. lib. de solert. anim. pag. 972.

7. *Lacydi.*] Λακύδης Laërtio, in ejus vita, pag. CXI. Obiisse dicitur ibidem, anno 4. Olymp. CXXX. Addit Ælianus, lib. 7. hist. anim. cap. 41. mortuo anseri a Lacyde non minus splendide, quam filio, fratrive, justa funera esse persoluta.

non

non in balneis, non noctu, non interdiu digressus.

XXVII. Nostri sapientiores, qui eos [1] jecoris bonitate novere. [2] Fartilibus [3] in magnam amplitudinem crescit: [4] exemptum quoque lacte mulso augetur. Nec sine causa in quæstione est, quis primus tantum bonum invenerit, Scipione Metellus vir Consularis, [5] an M. Seïus eadem ætate eques Rom. Sed (quod constat) [6] Messalinus Cotta, Messalæ Oratoris filius, palmas pedum ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum cristis condire reperit. Tribuetur enim a me culinis cujusque palma cum fide. Mirum in hac alite, [7] a Morinis usque Romam pedibus venire. Fessi proferuntur ad primos: ita ceteri stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum vectigal in pluma. [8] Velluntur quibusdam locis bis anno. Rursus plumigeri vestiuntur: mollior, quæ corpori proxima: [9] & e Germania lau-

NOTÆ.

Sect. XXVII. 1. *Iecoris bonitate.*] Athenæus, lib. 9. pag. 384.

2. *Fartilibus.*] Saginatis avibus, ficu præsertim, ut mos antiquus obtinuit: unde illud Horatii, lib. 2. Satyra ult.

Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.

In vetere inscript. apud Gruter. pag. 580. ANTIGONUS. DRVSI. AVIVM. FARTOR.

3. *In magnam.*] In tantam quidem, ut anserem ipsum superare interdum videretur. Martialis, lib. 13. Epigr. 58. pag. 708.

Aspice quam tumeat magno jecur ansere majus:
Miratus dices: hoc, rogo, crevit ubi?

4. *Exemptum quoque.*] Ut igitur jecur anserum delicatius fieret, vivos ficis potissimum saginabant: deinde ex iis recens mactatis exemptum jecur lacte mulso immergebant. Dissimile est quod in suibus factitatum, M. Apicii invento, dictum est superius, lib. 8. sect. 87. *Adhibetur & ars jecori suum, sicut anserum, inventum M. Apicii, fico arida saginatis, ac satie, necatis repente mulsi potu dato.* Etiamnum Judæi Pragenses non ficis quidem, sed oryza, triticoque, quod in lacte sit & mulsa coctum, farciunt anserum jecora, obesantque.

5. *An M. Seius.*] Vide Notas & Emend. num. XXII.

6. *Messalinus Cotta.*] In Valeriam gentem translatus, majoribus clarus, sed animo dissimilis, prono ad severitatem, ut Tacitus auctor est, lib. 4. Annal. pag. 105. & alibi sæpe. Gessit Consulatum Augusto imperante, anno Urbis DCCLI. De eo Ovidius, lib. 4. de Ponto, Eleg. 16. vers. 41.

Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen, præsidiumque fori.
Maternos Cottas, cui Messalasque paternos
Maxima nobilitas ingeminata dedit.

7. *A Morinis.*] Vide Notas & Emendationes num. XXIII.

8. *Velluntur.*] Columella, lib. 8. cap. 13. *Præstat anser ex se pullos, atque plumam: quam, non ut in ovibus lanam, semel demetere, sed bis anno, vere & autumno, vellere licet,* &c.

9. *Et e Germania.*] Non hæc de Germania vetere accipienda sunt, quæ Rheno Danubioque clauditur: sed de Germania Provincia, quæ in primam dividebatur olim, ubi Moguntiacum, & Argentoratum: & secundam, quæ Tungris & Agrippina insignis erat. Argumento est, quod a Plinio mox subjicitur: magni criminis reos peragi solitos Præfectos Auxiliorum, qui in ripa Rheni, adversus Germanos, pro Galliarum defensione, excubabant: quod totas interdum cohortes ad anserum aucupia dimittebant, vacuis interim præsidiis ac stationibus.

datissima. [10] Candidi ibi, verum minores, gantæ vocantur. Pretium plumæ eorum, in libras [11] denarii quini. Et inde crimina plerumque [12] auxiliorum præfectis, a vigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoque deliciæ processere, ut sine hoc instrumento durare jam ne virorum quidem cervices possint.

XXVIII. [1] Aliud reperit Syriæ pars, quæ Commagene vocatur: adipem eorum in vase æreo cum cinnamo nive multa obrutum, ac rigore gelido maceratum, ad usum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur [2] Commagenum.

XXIX. Anserini generis sunt [1] chenalopeces: & quibus lautiores epulas non novit Britannia, [2] chenerotes, [3] fere ansere minores. [4] Decet tetraonas suus nitor, absolutaque nigritia, in superciliis cocci rubor. [5] Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorum & colorem reddit. Nec ulla ales, excepto struthiocamelo, majus corpore implens pondus, in tantum aucta, ut in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos Alpes, & septentrionalis

NOTÆ.

10. *Candidi ibi .... gantæ vocantur.*] Sic Reg. 1. 2. Paris. & Chiffl. Editi, minus recte, *ganzæ*. Vet. Gloss. *Ganta*, χηναλώπηξ, hoc est, *vulpanser*. Adso, in vita Sancti Vvalberti, cap. 5. *Anseres agrestes, quas a candore vel sonitu vocis more rustico Gantas vocant.* Gantas pariter & alii nuncupant, quos laudat V. Cl. Du-Cangius in Glossario, & *Gantes*, & *Gantulas*. Menagio tamen in Origin. linguæ Ital. pag. 430. magis arridet Ganza. Hodie certe Belgæ plerique anseres *Ganz* vocant: Hispani, *Ganso*.

11. *Denarii quini.*] Monetæ nostræ, asses sunt omnino quadrageni.

12. *Auxiliorum Præfectis.*] De his militum, Auxiliariumque cohortium Præfectis, crebra in Notitia Imperii mentio.

Sect. XXVIII. 1. *Aliud reperit.*] De hoc dicturi sumus opportuniore loco, lib. 29. sect. 13.

2. *Commagenum.*] In MSS. *Commagum.*

Sect. XXIX. 1. *Chenalopeces.*] Quos Latine vulpanseres possis appellare. Quod genus id avium sit, disceptant inter se scriptores. Bellonius lib. 3. c. 5. *Oyes Nonnettes*, aut *Cravants* vocari a Gallis putat. Aldrovandum vide, lib. 19. Ornithol. cap. 19. pag. 159. Hesychius, pag. 971. χηνέλοπες, ὄρνεα ποιά· οἱ δὲ ἔνιοι χηναλώπεκες.

2. *Chenerotes.*] Χηνέρωτες. Forte ii sunt χῆνες μικροὶ, parvi anseres, de quibus Arist. lib. 8. hist. animal. cap. 15. pag. 919. quos & suaves esse in cibis, & ab Adriatici sinus accolis Padanis, apud quos frequens est horum copia, Pavaros vocari, auctor est Scaliger in eum locum.

3. *Fere ansere.*] Vide Notas & Emend. num. XXIV.

4. *Decet tetraonas.*] Bellonio lib. 5. cap. XI. *Coq de bois*, aut *Faisan bruyant*: cui appellationi stabiliendæ prolixam concertationem instituit Aldrovandus, lib. 13. Ornithol. cap. 6. pag. 59. Tetraonum, cum pavonibus, phasianis, Meleagridibus, Numidicisque, mentio apud Suetonium in Caligula, cap. 22.

5. *Alterum eorum.*] Tetraonum. Id esse avium genus, quas Galli *Outardes* vocant, primæ commendationis in deliciis epularum, sunt qui arbitrentur: a falso, ut arbitror.

regio. [6] In aviariis saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu revocato. Proximæ eis sunt, quas Hispania aves tardas appellat, [7] Græcia otidas, damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla, odoris tædium extemplo sequitur.

CAPUT XXIII.

XXX. Inducias habet gens Pygmæa abscessu gruum ([1] ut diximus) cum iis dimicantium. Immensus est tractus, quo veniunt, si quis reputet [2] a mari Eoo. [3] Quando proficiscantur consentiunt: volant ad prospiciendum alte: ducem, quem sequantur, eligunt: in extremo agmine per vices, qui acclament, dispositos habent, & qui gregem voce contineant. [4] Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno & decidens indiligentiam coarguat. [5] Ceteræ dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto providet collo, ac prædicit. Eædem mansuefactæ lasciviunt, gyrosque quosdam indecoro cursu vel singulæ peragunt. [6] Certum est, Pontum transvolaturas, primum omnium angustias petere, inter duo promontoria Criumetopon, & Carambin: [7] mox saburra stabiliri. Cum medium transierint, [8] abjici lapillos e pedibus: cum attigerint continentem, & e gutture arenam. Cornelius Nepos, qui Divi Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante cœptos saginari, addidit, ciconias magis placere, quam grues: [9] cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse.

NOTÆ.

6. *In aviariis.*] Aviaria proprie esse nantium volucrum, quæ stagnis piscinisque lætantur, ex Columella discimus, lib. 8. cap. 1

7. *Græcia ὠτίδας.*] Ab otide, seu potius oto, de qua sect. 33. diversa penitus hæc avis est: sed mihi adhuc incomperti nominis. Vide Notas & Emend. num. XXV.

Sect. XXX 1. *Ut diximus.*] Libro 4. sect. 18. & libro 7. sect. 2.

2. *A mari Eoo.*] Nam extrema in parte montium Indiæ ab oriente Pygmæos statuit idem Plinius loco citato libri septimi.

3. *Quando.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 14. pag. 1040. ex quo Plinius: a Plinio Solinus, cap. 10. pag. 28. Plura veterum de gruibus testimonia, quibus hæc corroborentur, quæ Plinius affert, congessit Bochartus, parte 2. de animal. lib. 1. cap. XI. pag. 76. & seq.

4. *Excubias.*] Solinus, loc. cit. Plutarch. lib. de solert. anim. pag. 967. Basil. in Hexaëm. homil. 8. pag. 106.

5. *Ceteræ.*] Arist. loc. cit.

6. *Certum est.*] Solinus iisdem ferme verbis, loc. cit.

7. *Mox saburra.*] Solini paraphrasis: *Sub quodam militiæ eunt signo: & ne pergentibus ad destinata vis flatuum renitatur, arenas devorant: sublatisque lapillulis ad moderatam gravitatem saburrantur.*

8. *Abjici lapillos.*] Solinus: *Cum contra medium alveum adventasse se sciunt, scrupulorum sarcina pedes liberant: ita nautæ prodiderunt, compluti sæpe ex illo casu imbre saxatili. Arenas non prius revomunt, quam securæ sedis suæ fuerint.* Rectius dixisset, quam continentem attigerint. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

9. *Cum hæc nunc ales.*] De grue loquitur, non de ciconia. Inter mensarum delicias, grues Melicas, ex insula Melo advectas, numerat Gellius, lib. 7.

XXXI. Ciconiæ quonam e loco veniant, aut quo se referant, [1] incompertum adhuc est. E longinquo venire non dubium, eodem quo grues modo: [2] illas hiemis, [3] has æstatis advenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæque sic, ut nulla sui generis relinquatur, nisi captiva & serva, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo vidit agmen discedentium, cum discessurum appareat: nec venire, sed venisse cernimus: utrumque nocturnis fit temporibus. Et quamvis ultra citrave pervolent, nunquam tamen advenisse usquam, nisi noctu, existimantur. [4] Pythonos comen vocant in Asia patentibus campis, ubi congregatæ [5] inter se commurmurant, eamque quæ novissima advenit, [6] lacerant, atque ita abeunt. Notatum, post Idus Augustas non temere visas ibi. [7] Sunt qui ciconiis non inesse linguas confirment. [8] Honos iis serpentium exitio tantus, ut in Thessalia capitale fuerit occidisse, eademque legibus pœna, quæ in homicidam.

XXXII. Simili anseres quoque & olores ratione commeant: sed horum volatus cernitur: liburnicarum modo rostrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra, quam si recta fronte impellerent: a

Notæ.

cap. 16. Adde Horatium, lib. 2. Satyra ultima:

Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis.

Sect. XXXI. 1. *Incompertum.*] Albertus M. lib. 23. de animal. cap. de ciconiis, pag. 618. *Quod autem*, inquit, *non est compertum ubi lateant, est, quia se valde occultant in desertis paludum, & cavernarum: sicut & cetera latentia.*

2. *Illas hiemis.*] Grues nimirum. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

3. *Has æstatis.*] Nempe ciconias. Namque, ut Maro cecinit, lib. 2. Georg. vers. 319.

Vere rubenti
Candida venit avis longis invisa colubris.

Ciconia scilicet: quæ idcirco Petronio dicitur, in Satyr. pag. 206.

Avis exsul hiemis, titulus tepidi temporis.

4. *Pythonos comen.*] Πύθωνος κώμην, quasi Pythonis, sive serpentis pagum dixeris. Hæc Solinus transcripsit a Plinio, plane ad verbum, cap. 40. pag. 71. Albertus vero, loc. cit. fabulosa censet: *Quod autem quidam*, inquit, *vulgariter loquentes dicunt has aves hieme recedere in partes Orientis, & in Asia esse campum in quo se exspectant, & illam qua ultimo veniens aciem retardat, dilacerare..... mendacium esse certum est triplici ratione*, &c.

5. *Inter se commurmurant.*] Glotorare ciconias dixit auctor poëmatii de philomela,

Glotorat immenso de turre ciconia rostro.

6. *Lacerant.*] Solinus, *lancinant.*

7. *Sunt qui ciconiis.*] Solinus loc. cit. *Aves istas ferunt linguam non habere.* Sed falli eos Plinius subobscure indicat: nos certo edocti experimento graviter hallucinari eos liquido affirmamus.

8. *Honos iis.*] Totidem verbis hæc narrat Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1152. & Solinus loc. cit. aliique, quos citat Bochartus, parte 2. de animal. lib. 2. cap. 29. pag. 329.

tergo sensim [1] dilatante se cuneo porrigitur agmen, largeque impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus : fessos duces ad terga recipiunt. [2] Ciconiæ nidos eosdem repetunt : [3] genitricum senectam invicem educant. [4] Olorum morte narratur flebilis cantus, (falso, ut arbitror,) aliquot experimentis. [5] Iidem mutua carne vescuntur inter se.

XXXIII. Verum hæc commeantium per maria terrasque peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus est natura similis : utcumque enim supradictas magnitudo & vires corporum invitare videri possint. [1] Coturnices ante etiam semper adveniunt, quam grues : parva avis, & cum ad nos venit, terrestris potius, quam sublimis. Advolant & hæ simili modo, non sine periculo navigantium, cum appropinquavere terris. Quippe velis [2] sæpe incidunt, & hoc semper noctu, merguntque navigia. Iter est his per hospitia certa. [3] Austro non volant, humido scilicet & graviore vento. Aura tamen vehi volunt, propter pondus corporum, viresque parvas. Hinc

Notæ.

Sect. XXXII. 1. *Dilatante se cuneo.*] Ut formam litteræ Græcorum majusculæ, quam Λάμϐδα vocant, volantium agmen referat. Cuneus, ut nemo ignorat, de multitudine pugnantium dicitur, in cunei formam redacta, quæ cuncta in acie primo angustior, deinde latior procedit, auctore Vegetio.

2. *Ciconiæ nidos*] Gaspar Heldelinus, in Encomio Ciconiæ, in Amphith. Sap. Socr. pag. 442. *Ciconia primo protinus adventu veterem nidum repetit : quem si quidem salvum & incolumem invenit, collectis hiberno situ sordibus, statim repurgat, instauratque : sin sæviore aliqua ventorum tempestate dejectum cernit, ramentis illico ex agris palustrique ulva comportatis, possessionem sedis novo nido occupat.* Cetera ibi vide : vix enim dici quidquam accuratius in illud argumentum potest. Vide etiam Ælianum, lib. 3. hist. anim. cap. 23.

3. *Genitricum.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 20. pag. 1048. & Solinus loc. cit.

4. *Olorum morte.*] Aristotelem sugillat, qui experimentis aliquot cantum olorum certissime comprobatum scribit, libro cit. cap. 16. pag. 1045. Res est ea discrepantibus inter se scriptorum sententiis dudum agitata : quam veritati demum asseruit, vindicato cygnorum cantu, exemplisque recentibus confirmato, Thomas Bartholinus, singulari opere de Cygno, a §. 44. ad 54. Inter Passeratii carmina exstat unum sat venustum, de olore sive cygno, Cal. Jan. anni MDXCVI.

5. *Iidem mutua.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 2. pag. 1007.

Sect. XXXIII. 1. *Coturnices.*] Gallis, *des Cailles.* Ad nos ineunte vere veniunt. In mutatione locorum prævertere coturnices gruibus, docet etiam Arist. lib. 8. histor. animal. cap. 15. p. 916.

2. *Sæpe incidunt.*] Vide Notas & Emendationes num. XXVIII.

3. *Austro.*] Aristotelis hæc verba sunt, lib. 8. hist. cap. 15. pag. 918. Ἐὰν δὲ νότος, χαλεπῶς ἔχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πτητικοί· ὑγρὸς γὰρ καὶ βαρὺς ὁ ἄνεμος, διὸ καὶ οἱ θηρεύοντες ἐπιχειροῦσι τοῖς νοτίοις· οὐ πέτονται δὲ διὰ τὸ βάρος. πολὺ γὰρ τὸ σῶμα. διὸ καὶ βοῶντες πέτονται. πονοῦσι γάρ. *Austrum flantem moleste ferunt, propterea quod minus habiles sunt ad volandum : est quippe ventus, & humidus, & gravis : itaque aucupes captant ex Austro venandi occasionem : nequeunt autem volare ob gravitatem : corpulentæ enim valde sunt : idcirco cum clamore volant, quia laborant.* Habet hæc etiam Solinus, c. XI. p. 30.

volantium illa conqueſtio labore expreſſa. [4] Aquilone ergo maxime volant [5] ortygometra duce. [6] Primam earum terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes [7] comitatum ſolicitant: abeuntque una perſuaſæ glottis, & otus, & cychramus.

[8] Glottis prælongam exerit linguam: unde ei nomen. Hanc initio blandita peregrinatione avide profectam, pœnitentia in volatu, cum labore ſcilicet, ſubit: reverti incomitatam piget, & ſequi: nec unquam plus uno die pergit: in proximo hoſpitio deſerit. Verum invenitur alia, antecedente anno relicta: ſimili modo in ſingulos dies. [9] Cychramus perſeverantior feſtinat etiam pervenire ad expetitas ſibi terras. [10] Itaque noctu is eas excitat, admonetque itineris. [11] Otus bubone minor eſt, noctuis major, auribus plumeis eminentibus: unde & nomen illi: quidam Latine aſionem vocant: imitatrix alias avis ac paraſita, & quodam genere ſaltatrix. Capitur haud difficulter, ut noctuæ, [12] intenta in aliquo, circumeunte alio. Quod ſi ventus agmen adverſo flatu cœperit inhibere, penduſculis lapidum apprehenſis, aut gut-

Notæ.

4. *Aquilone.*] Ariſt. loc. cit. & Solinus.

5. *Ortygometra.*] Ὀρτυγομήτρα, quaſi coturnicomater, ſic dicta, quod ceteris major, ac pro corporis mole veluti reliquarum mater, videatur. Gallis, *Roy des Cailles, & Mere des Cailles.* Fridericus II. l. 1. de arte venandi, c. 9. *Ralli terreſtres, qui dicuntur duces coturnicum.* Heſychius: Ὀρτυγομήτρα, ὄρτυξ ὑπερμεγέθης. Ex ipſo eſſe coturnicum genere eam quæ ortygometra dicitur, quod recte ducat aciem, ait Albertus, lib. 23. pag. 619. Nihilominus, a Plinio, & Ariſtotele, e coturnicum genere aperte eximitur: cum Philoſophus ſcribat, coturnices hinc abeuntes ducibus uti glottide, ortygometra, oto, & cychramo: e quibus ortygometra paluſtrium avium ſimilis ſit.

6. *Primam earum.*] Solinus loc. cit.

7. *Comitatum ſolicitant.*] Hoc eſt, ut Solinus recte interpretatur, non e ſuo genere, quod Dalecampius exiſtimavit, ſed de externo comites duceſque requirunt, ut illud diſcrimen, quod ab accipitre ingruit, amoliantur a ſe. Itaque perſuaſæ abeunt una glottis, & ceteræ, quæ nunc recenſentur. Sunt hæc porro accepta ex Ariſt. loc cit. Ὅταν δ' ἐντεῦθεν ἀπαίρωσιν, ἥ τε γλωττὶς συναπαίρει, καὶ ἡ ὀρτυγομήτρα, καὶ ὁ ὠτὸς, καὶ ὁ κύχραμος, &c.

8. *Glottis.*] Γλωττὶς, quam ligulam Latine poſſis appellare. Quæ ſit ea, nondum ſatis conſtat. Ariſt. loc. cit. Καὶ ἡ γλωττὶς, γλῶτταν ἐξαγομένην ἔχουσα μέχρι πόῤῥω.

9. *Cychramus.*] Eam eſſe aviculam Bellonius putat, lib. 5. cap. 21. quam Galli *Proyer & Prayer* appellitant, quod frequens ſit ea in pratis: alaudarum proxime ſimilitudinem refert. Hortulanum potius, *l'Ortolan*, ſignari ea voce cenſet Aldrov. lib. 13. Ornithol. cap. 24. pag. 176.

10. *Itaque noctu.*] Ariſt. loc. cit.

11. *Otus.*] Ariſt. totidem verbis, loc. cit. Bellonius, lib. 2. cap. 31. ait eſſe *le Moyen Duc, & Hibou cornu*: Plumas enim, quas circa aures aſio ſurrectas habet, cornua Galli vocant. Vide Notas & Emendationes num. XXIX.

12. *Intenta in aliquo.*] Interim dum venatorem alterum ſaltatione imitatur, atque in ea re tota eſt, ab altero venatore circumvenitur, ἀντορχούμενος ἁλίσκεται, περιελθόντος θατέρου τῶν θηρευτῶν, inquit Philoſ. & poſt illum Athenæus, lib. 9. pag. 391.

ture arena repleto, ſtabilitæ volant. [13] Coturnicibus [14] veneni ſemen gratiſſimus cibus: quam ob cauſam eas damnavere menſæ, ſimulque comitialem propter morbum [15] deſpui ſuetum, [16] quem ſolæ animalium ſentiunt, præter hominem.

XXXIV. [1] Abeunt & hirundines hibernis menſibus, [2] ſola carne veſcens avis ex iis quæ aduncos ungues non habent: ſed in vicina abeunt, [3] apricos ſecutæ montium receſſus: inventæque jam ſunt ibi nudæ atque [4] deplumes. [5] Thebarum tecta ſubire negantur, quoniam urbs illa ſæpius capta ſit: [6] nec Bizyæ in Thracia, propter [7] ſcelera Terei. Cæcina Volaterranus equeſtris ordinis, [8] quadrigarum dominus, comprehenſas in Urbem ſecum auferens, victoriæ nuncias ami- Caput XXIV.

Notæ.

13. *Coturnicibus.*] Habet hæc Solinus, uſque ad finem capitis, iiſdem verbis, cap. XI. pag. 30.

14. *Veneni ſemen.*] Sive id veratrum eſt, hoc eſt, elleborum, ut ait Galenus, lib. 1. de theriaca ad Piſon. c. 4. p. 935. Καὶ ὁ ἐλλέβορος τῶν μὲν ὀρτύγων ἐστὶ τροφή, τοὺς δ' ἀνθρώπους διαφθείρει κακῶς. Sive cicutam intelligit, ut Sextus Empiricus, lib. 1. Pyrrhon. Hypot. cap. 14. pag. 12. τὸ γοῦν κώνειον πιαίνει τοὺς ὄρτυγας. Sive napellum, vel aconitum, quo veſci impune coturnices ſcribit Avicenna, cap. de napello. Solum tamen elleborum, veneni nomine Plinium nunc intellexiſſe arbitror: Sic Didymus in Geopon. lib. 14. Οἱ ὄρτυγες ἐλλέβορον ἐπινεμόμενοι, τοὺς ἐσθίοντας εἰς κίνδυνον ἐμβάλλουσι κατατεινομένους ἰλιγγιῶντας. *Coturnices, quæ elleboro paſcuntur, eos a quibus comeſtæ fuerint, in tantum diſcrimen agunt, ut diſtendantur, convellanturque, ceu correpti vertigine.* Nunc tamen certe maxime expetuntur in menſis. Si tamen paſtæ ex elleboro fuerint, comitialem eo cibo morbum allici pluribus exemplis Schenckius docet, lib. 1. Obſerv. Med. pag. 133.

15. *Deſpui ſuetum.*] Dicemus de eo more veterum opportuniore loco, lib. 28. ſect. 7.

16. *Quem ſolæ.*] Ariſtoteles hominem vel ſolum, vel omnium maxime comitiali morbo eſſe obnoxium, in puerili ætate, affirmat, ſect. 9. problem. 49. pag. 731. De coturnicibus conſentit Aloïſius Mundella Medicus, aliique non pauci, quos laudat Aldrov. lib. 13. Ornithol. cap. 22. pag. 162. Aïunt & alii alia animalia eo morbo tentari: Hippocrates, lib. de morbo ſacro, text. 13. pag. 338. capras & oves: equos Abſyrtus, &c. Nos vidimus & e quadrupedibus vaccas, & ex volucribus currucas, *les fauvettes*, & ex iis quæ ſermonem imitantur humanum, aves merulis ſimiles, quas Galli *Sanſonnets* vocant.

Sect. XXXIV. 1. *Abeunt.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 15. pag. 916.

2. *Sola carne.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. cap. 6. pag. 884.

3. *Apricos ſecutæ.*] Hoc eſt, cavernas montium ad Solem apertas, vel tutas ſaltem a frigore. Refert Athan. Kircherus, tom. 2. Mundi ſubterr. lib. 8. pag. 88. id ſe multis experimentis verum didiciſſe. Vide Notas & Emend. num. XXX.

4. *Deplumes.*] Cujuſmodi hirundinibus Eutropii depile caput, tineaque exeſum, Claudianus confert, lib. 1. in Eutrop. v. 118.

Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis hirundo.

5. *Thebarum.*] Solinus, cap. 10. pag. 28. Sed vide Notas & Emend. num. XXXI.

6. *Nec Bizyæ.*] Plinius idem, lib. 4. ſect. 18. *Intus Bizya, arx regum Thraciæ, inviſa hirundinibus.* Stephano, Βιζύη.

7. *Scelera Terei.*] De hac re egimus, lib. 4. ſect. 18.

8. *Quadrigarum dominus.*] Vide Notas & Emend. num. XXXII.

cis mittebat, in eundem nidum remeantes, [9] illito victoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in Annalibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum a Ligustinis, hirundinem [10] a pullis ad se allatam : ut lino ad pedem ejus alligato nodis significaret, quoto die adveniente auxilio eruptio fieri deberet.

XXXV. [1] Abeunt & merulæ, turdique, & sturni simili modo in vicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, visi sæpe ibi, quo hibernum pabulum petunt : itaque in Germania hieme maxime turdi cernuntur. [2] Verius turtur occultatur, [3] pennasque amittit. [4] Abeunt & palumbes, quonam & in iis incertum. [5] Sturnorum generi proprium catervatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini [6] flexuosi volatus velox celeritas : [7] quibus ex causis neque rapinæ ceterarum alitum obnoxia est. Ea demum sola avium nonnisi in volatu pascitur.

CAPUT XXV.

XXXVI. Temporum magna differentia avibus. Perennes, ut columbæ : semestres, ut hirundines : trimestres, ut turdi & turtures : & quæ, cum fetum eduxere, abeunt, ut galguli, upupæ.

CAPUT XXVI.

XXXVII. [1] Auctores sunt, omnibus annis advolare Ilium ex Æthiopia aves, & confligere [2] ad Memnonis tumulum, quas ob id

NOTÆ.

9. *Illito victoriæ colore.*] Ad significandam amicis victoriam illius diei Circensem, factionis victricis illiniebat hirundinibus colorem. Monuimus alias quatuor olim factiones extitisse, Russatorum, Prasinorum, Albatorum, & Venetorum, coloribus inter se distinctas, a quibus & cognomina ipsa eæ traxerunt. De Felice Russato auriga diximus, lib. 7. sect. 54.

10. *A pullis.*] Hoc est, a nido extractam, ubi pullos fovebat. Intelligebant enim obsessi milites Romani, remeaturam hirundinem, cum abire libera sineretur, in eundem nidum, qui in præsidio obsesso fuit, ubi ipsi qui obsidebantur nodorum numerum adnotarent.

Sect. XXXV. 1. *Abeunt &c.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 21. pag. 937. Merula Gallis, *un Merle* : turdus, *une Grive*.

2. *Verius turtur.*] Non proprie, inquit, memoratæ modo aves occultantur: quoniam ibi sæpe conspiciuntur, ubi victum quæritant : at turtur verius occultatur, pennasque amittit. Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

3. *Pennasque.*] Hoc est, plumas : Nam & Arist. loc. cit. pag. 735. πτερορρύει ἐν τῇ φωλείᾳ dixit, *in latibulo plumis spoliatur* : & turturem Plinius merulis, turdis, sturnisque opponit, qui nec occultantur, nec plumam amittunt.

4. *Abeunt & palumbes.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 15. pag. 917.

5. *Sturnorum.*] Gallis, *des Etourneaux.*

6. *Flexuosi volatus velox.*] Sunt aliæ aves permultæ, quæ & flexuose volent, & celeritate valeant : sed flexuosum volatum quæ tanta velocitate expediant, sunt omnino nullæ : idque non uno modo, sed multiplici : flexuoso, anfractuoso, retorto, perplexo.

7. *Quibus ex causis.*] Solinus, cap. 10. pag. 28.

Sect. XXXVII. 1. *Auctores sunt.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 40. pag. 71. & Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 1.

2. *Ad Memnonis.*] Juxta Ilium, ex Martiano, lib. 6. cap. de Phrygia, pag. 221.

3 Memnonidas

[3] Memnonidas vocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Æthiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit.

XXXVIII. Simili modo pugnant [1] Meleagrides in Bœotia. [2] Africæ hoc est gallinarum genus, gibberum, variis sparsum plumis: quæ novissimæ sunt peregrinarum avium in mensas receptæ propter [a] [3] ingratum virus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

XXXIX. [1] Seleucides aves vocantur, quarum adventum ab Jove precibus impetrant Casii montis incolæ, fruges eorum locustis vastantibus. Nec unde veniant, quove abeant, compertum, nunquam conspectis, nisi cum præsidio earum indigetur. CAPUT XXVII.

XL. [1] Invocant & Ægyptii ibes suas contra serpentium adven- CAPUT XXVIII.

INTERPRETATIO.

[a] *Ingratum virus.*] Injucundum saporem.

NOTÆ.

3. *Memnonidas.*] Describit eas Ælianus, loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1. *Meleagrides.*] De his fabulam narrat Ælianus, lib. 4. hist. animal. cap. 42. Quæ sint porro Meleagrides, statuere haud proclive est. Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

2. *Africæ hoc est.*] Ex Varrone ista sunt, lib. 3. de re rust. cap. 9. pag. 104. *Gallinæ Africanæ sunt grandes, variæ, gibberæ, quas Meleagridas appellant Græci: hæ novissimæ in triclinium ganearium introïerunt e culina, propter fastidium hominum.*

3. *Ingratum virus.*] Ingratum saporem. Sola igitur raritas, & pretium augebat, & mensis admovebat. Hinc Varro, loc. cit. *Veneunt propter penuriam magno:* & Petronius in Satyr. pag. 339

Atque Afræ volucres placent palato,
Quod non sunt faciles.

Sect. XXXIX. 1. *Seleucides.*] Genus hoc avium fabulosum esse censet Aldrov. lib. 10. Ornithol. cap. 5. pag. 629. Sed immerito. Dalecampius, genus Elorii quoddam esse arbitratur. Recte negat Aldrov. idem, quod ἐλώδιος ex ardearum genere est, & pisce vescitur. Galenus, tomo 7. lib. 6. de locis affect. cap. 3. pag. 512. ὀρνίθια vocat, aviculas popularibus suis probe cognitas. Suidam exscripsisse ex Plinio putes, quæ habet de ave Seleucide, tom. 2. pag. 725. Σελευκὶς, ὀρνεόν ἐστιν εὔπεπλον, καὶ ἀκόρεστον, καὶ πανοῦργον, καὶ τὰς ἀκρίδας χανδὸν λαφύσσον. Ut ut est, a Seleucia Pieriæ, quæ in Syria Antiochia est, ubi & mons Casius, nomen sortitæ videntur: neque sunt hujus orbis nostri.

Sect. XL. 1. *Invocant.*] Solinus, cap. 32. pag. 61. Diodorus, lib. 1. Bibl. pag. 78. Plutarchus, lib de Iside, pag. 381. Phile, cap. de ibi, pag. 48. Eusebius, lib. 2. Præpar. pag. 49. Sed uberius Mela, a quo hæc Plinius, lib. 3. cap. 8. pag. 61. *De serpentibus,* inquit, *memorandi maxime, quos parvos admodum, & veneni præsentis, certo anni tempore, ex limo concretarum paludum emergere, in magno examine volantes Ægyptum tendere; atque in ipso introïtu finium, ab avibus quas ibidas appellant, adverso agmine excipi, pugnaque confici traditum est.* Avium formam Cicero describit, lib. 1. de Nat. Deor. pag. 43. *Ægyptii nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt: velut ibes maximam vim serpentium conficiunt, cum sint aves excelsæ cruribus rigidis, corneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex vastitate Libyæ vento Africo invectas interficiunt atque consumunt. Ex quo fit ut illæ nec morsu vivæ noceant, nec odore mortuæ.* Ex Herodoto id omnes acceperunt, lib. 2. Euterpe, n. 75. p. 117.

tum : & [2] Elei Myiagron Deum, muſcarum multitudine peſtilentiam afferente : quæ protinus intereunt, [3] quam litatum eſt ei Deo.

CAPUT XXIX.

XLI. Sed in ſeceſſu avium & noctuæ paucis diebus latere traduntur : quarum genus [1] in Creta inſula non eſt : etiam ſi qua invecta ſit emoritur. Nam hæc quoque mira naturæ differentia : alia aliis locis negat : tanquam genera frugum fruticumve, ſic & animalium, non naſci, [2] tranſlatitium : invecta emori, mirum. Quid eſt illud unius generis ſaluti adverſum ? quæve iſta naturæ invidia ? aut qui terrarum dicti avibus termini ? [3] Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana Italia juxta Alpes Larium lacum appellat, amœnum [4] arbuſto agro, ad quem ciconiæ non permeant : ſicuti nec octavum circa lapidem ab eo. Immenſa alioqui finitimo Inſubrium tractu examina [5] graculorum, [6] monedularumque, [7] cui ſoli avi furacitas auri argentique præcipue mira eſt. Picus Martius in Tarentino agro negatur eſſe. Nuper, & adhuc tamen rara, ab Apennino ad Urbem verſus cerni cœpere picarum genera, quæ longa inſignes cauda [8] variæ appellantur. Proprium his calveſcere omnibus annis, [9] cum ſerantur rapa. [10] Perdices non tranſvolant Bœotiæ fines [11] in Attica : [12] nec ulla avis

NOTÆ.

2. *Elei Myiagron.*] Μυΐαγρον, ſeu muſcarum venatorem. Jovem Ἀπόμυιον vocant alii. Clemens Alex. in Protrept. pag. 24. Ἀπομυίῳ Διῒ θύουσιν Ἠλεῖοι, Ῥωμαῖοι δ' Ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ. Solinus, cap. I. pag. 2. *Hercules*, inquit, *Myiagrum Deum dicitur imprecatus*, ſcilicet ne muſcis in ſacellum ſuum eſſet ingreſſus : qua de re ſect. ſeq. MSS. quidam hoc loco *Myiacoren* legunt, ut arbitror, mendoſe.

3. *Quam litatum eſt ei Deo.*] Tauro ſcilicet immolato, ut dicetur l. 29. ſect. 34. Vide Notas & Emend. num. XXXV.

Sect. XLI. 1. *In Creta.*] Solinus, c. XI. p. 30. Ælianus. l. 5. hiſt.anim. c. 2.

2. *Tranſlatitium eſt.*] Vulgare eſt, & frequenter accidit : neque enim *tralatitium* idem eſt, atque importatum aliunde, ut Budæus exiſtimavit. Porro hunc locum, interpunctione emendata, non parum illuſtravimus.

3. *Rhodus.*] Suetonius in Tiberio, cap. 14. agens de oſtentis, quæ Tiberio præſagirent principatum : *Ante paucos, inquit, quam revocaretur, dies, aquila, nunquam antea Rhodi conſpecta, in culmine domus ejus aſſedit.*

4. *Arbuſto agro.*] Hoc eſt, conſito arboribus ad uſum maritandarum vitium. Unde Plinius idem, lib. 17. ſect. 35. *Tranſpadana Italia, cornu, tilia, acere, orno, carpino, quercu, arbuſtat agros.* Res arbuſtiores dixit alicubi Tertullianus, hoc eſt, feliciores.

5. *Gracculorum.*] *Choucas rouges*, a roſtro puniceo ſic appellati. Vide quæ dicturi ſumus de gracculi nomine, lib. XI. ſect. 35.

6. *Monedularumque.*] *Choüettes.* Vide Notas & Emend. num. XXXVI.

7. *Cui ſoli avi.*] Nam, ſi lubet cum Ovidio ludere, lib. 7. Metam.

Mutata eſt in avem, quæ nunc quoque diligit aurum,
Nigra pedes, nigris velata monedula pennis.

8. *Variæ.*] Ποικιλίδες, quod partem aliquam plumarum albicantem habeant. Noſtræ ſunt eæ picæ vulgares.

9. *Cum ſerantur.*] Auguſto menſe, uti dicturi ſumus, lib. 18. ſect. 35.

10. *Perdices.*] Solinus, cap. 7. pag. 23. Athenæus, lib. 9. pag. 390.

11. *In Attica.*] Forſan rectius, *in Atticam.*

12. *Nec ulla avis.*] Solinus, cap. 19. pag. 38. Antigon. Caryſt. cap. 134.

in Ponto, [13] insula qua sepultus est Achilles, sacratam ei [14] ædem. In Fidenate agro juxta urbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciunt. At in agrum Volaterranum palumbium vis e mari quotannis advolat. [15] Romæ in ædem Herculis in foro Boario nec muscæ, [16] nec canes intrant. Multa præterea similia, quæ prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens: quippe cum Theophrastus tradat invectitias esse [17] in Asia etiam columbas, & pavones, & corvos, & [18] in Cyrenaïca vocales ranas.

XLII. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colorem vocemque [1] tempore anni, ac repente fiunt aliæ: quod in grandiore alitum genere [2] grues tantum: hæ enim senectute nigrescunt. [3] Merula ex nigra ruffescit, canit æstate, hieme [4] balbutit, [5] circa solstitium muta. Rostrum quoque anniculis in ebur transfiguratur duntaxat maribus. [6] Turdis color æstate circa cervicem varius, hieme [7] concolor.

XLIII. [1] Lusciniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus, densante se frondium germine, non in novissimum digna miratu ave. Primum tanta vox tam parvo in corpusculo, tam pertinax spiritus. Deinde in una perfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: [2] & nunc continuo spiritu trahitur in

NOTÆ.

13. *Insula.*] Leuce, qua de egimus, lib. 4. sect. 27.

14. *Ædem.*] Ex superioribus subintellige *transvolat.*

15. *Romæ.*] Solini paraphrasis, cap. 1. pag. 2. *Suo quoque numini Hercules instituit aram ..... Hoc sacellum Herculi in Boario foro est, in quo argumenta & convivii, & majestatis ejus remanent. Nam divinitus illo neque canibus, neque muscis ingressus est. Etenim cum viscerationem sacricolis daret, Myiagrum Deum dicitur imprecatus: clavam vero in aditu reliquisse, cujus olfactu refugerunt canes: id usque nunc durat.* Fuit hæc ædes Herculis Victoris, sive Triumphalis, Forumque Boarium, in octava Urbis regione.

16. *Nec canes.*] Plutarch. in quæst. Rom. pag. 285.

17. *In Asia.*] Mosis tamen ævo Syriam totam *πολυτρήϱγα* fuisse, ex sacris paginis plane conficitur.

18. *In Cyrenaïca.*] Ea de re dictum superius, lib. 8. sect. 83.

Sect. XLII. 1. *Tempore anni.*] Vide quæ de hac loquendi forma diximus, in Notis & Emend. libri superioris, num. CXXXI.

2. *Grues tantum.*] Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 352. Solin. cap. 10. pag. 28.

3. *Merula.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 75. pag. 1168. Nostris, *Merle noir.*

4. *Balbutit.*] Arist. Τȣ̃ δ' χειμῶνος παταγεῖ, ἢ φθέγγεται θορυϐῶδες, *hieme strepit, & tumultuose vociferatur.*

5. *Circa solstitium.*] Æstivum scilicet, quo tempore latet, ut ait Arist. lib. 8. hist. cap. 21. pag. 736. & pennas amittit, & silet.

6. *Turdis color.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 75. pag. 1168.

7. *Concolor.*] Hoc est, unius coloris, qui proxime ad sturni colorem accedat. Arist.

Sect. XLIII. 1. *Lusciniis.*] Arist. iisdem verbis, loc. cit.

2. *Et nunc continuo.*] Id carmine expressit haud invenusto vates non ignobilis:

Nunc ceu rudis, aut incerta canendi
Projicit in longum, nulloque plicabile flexu

longum, nunc [3] variatur inflexo, nunc distinguitur [4] conciso, [5] copulatur intorto: [6] promittitur revocato, [7] infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipse [8] murmurat: [9] plenus, gravis, acutus, creber, extentus: ubi visum est, vibrans, summus, medius, imus. Breviterque omnia tam parvulis in faucibus, quæ exquisitis tibiarum [10] tormentis ars hominum excogitavit: ut non sit dubium [a] hanc suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamque animosa contentio est. Victa morte finit sæpe vitam, spiritu prius deficiente, quam cantu. Meditantur aliæ [11] juniores, versusque quos imitentur accipiunt. [12] Audit discipula intentione magna, & reddit, vicibusque reticent. Intelligitur emendatæ correptio, & in docente quædam reprehensio. Ergo servorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quam quibus olim armigeri parabantur. Scio [13] sestertiis sex,

INTERPRETATIO.

a *Hanc suavitatem.*] Similem dicendi suavitatem præmonstratam in Stesichoro aliquando fore, efficaci auspicio, cum in ore ejus, qui tum infans esset, luscinia cecinit.

NOTÆ.

Carmen init, simili serie, jugique tenore
Præbet iter liquidum labenti in pectore voci.

3. *Variatur inflexo.*] Variat sonum inflexo spiritu, cum præsertim cantus crispatur, *il fredonne.*

4. *Conciso.*] Cæsim variato cantu, sive sibilis intercisis, eodem intervallo nihilominus continuatis.

5. *Copulatur.*] Cum multiplices vocis modulos tremulo gutture, ac veluti contorto crebrius spiritu, ingeminat: Galli vocant, *Roulemens*: quidam, *roulades.*

6. *Promittitur.*] Non jam emittens foris, sed intus revocans spiritum, ac veluti resorbens, sibilum interim edit una contentione perpetuum, ac longiuscole productum. Sic paulo ante sect. 29. de tetraonibus: *moriuntur spiritu revocato.*

7. *Infuscatur.*] Obscuriorem vocem assimulat, ut aliam avem canere potius, quam lusciniam, putes.

8. *Murmurat.*] *Il gazouille.* Satis eleganter idem poëta;

Ex inopinato gravis intonat, & leve murmur
Turbinat introrsus, &c.

9. *Plenus.*] Nunc æquabili vocis sono, nunc gravi ac submissiore, nunc acuto, elatoque utitur, *il contrefait le fausset.* Nunc eosdem sonos celeritate maxima devolvit, nunc eosdem protrahit longius. Cum lubet, summum vocis sonum affectat, *le dessus*: medium, *la taille*: imum, *la basse-contre.*

10. *Tormentis.*] Hoc est, instrumentis, quibus excogitandis, concinnandisque apte hominum torquentur ingenia.

11. *Juniores.*] M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Juveniores.*

12. *Audit discipula.*] Docentem magistram, discipulamque æmulantem audivisse se Aristoteles ipse narrat, lib. 4. hist. cap. 9. pag. 498. Id quoque notat Plutarchus, lib. de solert. animal. pag. 973.

13. *Sestertiis sex.*] Sive sestertiûm sex millibus. Monetæ nostræ, libræ sunt omnino sexcentæ.

candidam alioquin, quod est prope inusitatum, venisse, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugi dono daretur. Visum jam sæpe, jussas canere cœpisse, & cum symphonia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earum, addita in transversas arundines aqua, foramen inspirantes, [14] linguæque parva aliqua opposita mora, indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tamque artifices argutiæ a quindecim diebus paulatim desinunt, nec ut fatigatas possis dicere, aut satiatas. [15] Mox æstu aucto in totum alia vox fit, nec modulata, aut varia. Mutatur & color. [16] Postremo hieme ipsa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non est, quæ ceteris avibus. [17] Pariunt vere primo cum plurimum sena ova.

XLIV. Alia ratio ficedulis: [1] nam formam simul coloremque mutant: [2] Hoc nomen autumno: non habent postea: melancoryphi vocantur. [3] Sic & erithacus hieme, idem phœnicurus æstate. [4] Mutat

NOTÆ.

14. *Linguæque.*] In his arundinibus ex arte incisis, quid lingua seu ligula sit, tralatitium est. Nostris, *la Languette.*

15. *Mox æstu.*] Arist. loc. cit. pag. 1168. *Æstate procedente*, inquit, *aliam mittit vocem: non amplius omnimodam, neque celerem, neque contentam, sed simplicem: colorem quoque alium induit.* Ælian. lib. 12. hist. anim. cap. 28.

16. *Postremo.*] Arist. tum loc. cit. tum lib. 5. cap. 9. pag. 541.

17. *Pariunt vere.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 9. pag. 541. θέρυς ἀρχομένου, æstatis initio.

Sect. XLIV. 1. *Nam formam.*] Ficedulæ nostræ, *Becfigues*, ficuum tempore apparent, quod iis vescuntur: discedunt post autumnum: ac tum demum prodeunt pari, sive mesangiæ nostræ, quæ & a nigro capitis quasi velamine, μελαγκόρυφοι Græcis, nostris quoque *Mesanges Nonnettes* nuncupatæ sunt. Festus: *Melancoryphi genus avium, quæ Latine vocantur atricapillæ, eo quod summa eorum capita nigra sint.* Hinc ea in animis vulgi insedit opinio, quam Aristoteles ipse sequitur, lib. 9. hist. animal. cap. 75. pag. 1169. ex eoque Plinius hausit, alteram harum avium certo anni tempore alterius formam induere. Discessit ab hac hæresi Alexander Myndius, qui apud Athen. lib. 2. pag. 65. parorum species duas agnoscit, alteram quæ ficuum tempore συκαλὶς vocetur: alteram parum sive mesangiam atricapitis, αἰγίθαλοι μελαγκόρυφοι.

2. *Hoc nomen.*] Vide Notas & Emend. num. XXXVII.

3. *Sic & erithacus.*] Arist. loc. cit. Item Geoponicon auctor, lib 15. cap. 1. pag. 405. Καὶ ἐρίθακος, καὶ οἱ χαλκόμυοι φοινικοῦροι γίνονται. Sed similis est hic error priori, & simili ex causa ortus. Gallorum aucupes erithacum vocant *Gorge Rouge*, ut Bellonius refert, lib. 7. c. 9. eumque secutus Aldrov. lib. 17. Ornith. cap. 30. pag. 741. Phœnicurum, eodem Bellonio teste, *Rossignol de muraille.* Subscribit & Aldrov. cap. 32. pag. 746.

4. *Mutat & upupa.*] Arist. iisdem verbis, Æschylum quoque laudans, loc. cit. Et Geopon. auctor, loc. cit. Ὁ ἱέραξ καὶ ὁ ἔποψ μεταβάλλει, *Accipiter & upupa invicem transformantur.* Sed hæc haud magis similia veri, quam quæ de melancorypho jactata vidimus. Accipiter vere apparet, recedit æstate: quo tempore apparet upupa. Hæc Gallis, *Hupe* dicitur. Bellonium vide, lib. 6. cap. 10. Aldrov. lib. 17. Ornith. cap. XI. pag. 792.

& upupa, ut tradit [5] Æschylus Poëta, [6] obscena alias pastu avis, crista visenda plicatili, contrahens eam subrigensque per longitudinem capitis.

XLV. [1] Oenanthe quidem etiam statos latebræ dies habet, exoriente Sirio occultata, ab occasu ejusdem prodit: quod miremur, [2] ipsis diebus utrumque. [3] Chlorion quoque, qui totus est luteus, hieme non visus, [4] circa solstitia procedit. * [5] Merulæ circa Cyllenen Arcadiæ, [6] nec usquam aliubi, candidæ nascuntur. [7] Ibis circa Pelusium tantum nigra est, [8] ceteris omnibus locis candida.

*Caput XXX.

Cap. 10 XXXI.

XLVI. [1] Oscines, [2] præter exceptas, non temere fetus faciunt ante æquinoctium vernum, aut post autumnale: ante solstitium autem dubios, post solstitium [3] vitales.

Caput XXXII.

XLVII. Eo maxime sunt insignes halcyones. Dies earum par-

Notæ.

5. *Æschylus.*] Hujus versus de upupa recitat Arist. lib. 9. hist. cap. 75. pag. 1167.

6. *Obscena alias pastu.*] Vide Notas & Emendationes num. XXXVIII.

Sect. XLV. 1. *Oenanthe.*] Totidem verbis Arist. loc. cit. Οἰνάνθη. Parram Plinius ipse appellat, lib. 18. sect. 69. sed faciem nusquam describit: Aristoteles quoque nomine solo contentus. Ne Bellonio assentiar, lib. 7. cap. 12. existimanti esse avem eam, quæ Gallis *Cul-blanc* dicitur, multa deterrent. Parræ recinentis omen ceu infaustum Horatius memorat, lib. 3. Ode 27.

2. *Ipsis diebus.*] Ipso die quo Sirius oritur, occultat se se œnanthe, seu parra: ipso die, quo Sirius occidit, prodit.

3. *Chlorion.*] Χλωρίων Aristoteli, lib. 9. histor. animal. cap. 28. pag. 1058. Chlorion, χλωρὶς, & χλωρεὺς, aves sunt nomine solo affines, genere dispares, apud Arist. lib. 9. cap. 2. pag. 1002. & cap. 20. pag. 1048. Chlorionem totum esse luteum, magnitudine turturis, docet Philosophus: vixque adeo Scaligero assentior, chlorionem affirmanti eam esse aviculam quam Galli *Verdier* vocant: est enim ea turture haud paulo minor: Vireonem appellat Plinius, lib. 18. sect. 69.

4. *Circa solstitia.*] Æstiva: περὶ τὰς τροπὰς τὰς θερινάς. Arist. & Ælian. lib. 4. hist. anim. cap. 47.

5. *Merulæ.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 25. pag. 1057. Auctor Mirab. Auscult. pag. 1151. Solinus, cap. 7. pag. 22. Ælianus item ex Sostrato, lib. 5. hist. anim. cap. 27.

6. *Nec usquam.*] Nunc aliubi multis in locis reperiri experientia docuit. Bellonius, lib. 6. de avibus, cap. 25. in Sabaudia, Arverniaque esse frequentes ait.

7. *Ibis.*] Aristot. lib. 9. hist. anim. cap. 35. pag. 1063. & Solinus, cap. 32. pag. 61.

Ceteris.] Ceteris Ægypti nimirum locis. Est enim Ægypti peculiaris avis illa. Atque ita Arist. *Ibes*, inquit, *in Ægypto duum sunt generum: candidæ aliæ, aliæ nigræ. Ceteræ in terra Ægypti*, ἐν μὲν ἐν τῇ ἄλλῃ Αἰγύπτῳ *albæ sunt, in Pelusio non sunt: contra in illa non sunt nigræ: in Pelusio sunt.* Utrumque ibidum genus describit Herodotus, lib. 2. Euterpe, n. 76. pag. 118.

Sect. XLVI. 1. *Oscines.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 9. pag. 539.

2. *Præter exceptas.*] Luscinias intelligit, de quibus extrema sectione XLIII. *Pariunt*, inquit, *vere primo cum plurimum sena ova.*

3. *Vitales.*] Βιώσιμους, qui spem vitæ habeant.

tus, [1] maria, quique navigant, novere. [2] Ipsa avis paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte majore, tantum purpureis & candidis admixtis pennis, [3] collo gracili ac procero. [4] Alterum genus earum magnitudine distinguitur & cantu. [5] Minores in arundinetis canunt. [6] Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi [7] Vergiliarum occasu, & circa solstitia brumamve, nave aliquando circumvolata statim in latebras abeuntem. [8] Fetificant bruma, qui dies [9] halcyonides vocantur, placido mari per eos & navigabili, [10] Siculo maxime. [11] Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent [12] pilæ figura, paulum eminenti, [13] ore perquam angusto, grandium spon-

NOTÆ.

Sect. XLVII. 1. *Maria, quique.*] Et maria, inquit, novere, sunt enim tum tranquilla: & qui navigant, sedato enim mari utuntur. Vide Notas & Emend. num. XXXIX.

2. *Ipsa avis.*] Accepta hæc sunt ex Arist. lib. 9. histor. animal. cap. 21. pag. 1050. ubi iisdem plane verbis, majorem describit halcyonem ἀλκυόνα, quam Scaliger, in lib. 8. Arist. pag. 892. Gallis *Martinet pescheur* ait appellari, post Bellonium, lib. 4. cap. 25.

3. *Collo gracili.*] Vel collum pro rostro καταχρηστικῶς dixisse Plinium necesse est, quod paulo sane durius esse non inficior: aut certe hallucinatum esse: Rostrum enim procerum halcyoni, & gracile esse, non collum, tum res ipsa monet, effigiesque quam Bellonius exhibet, loc. cit. tum Arist. quem alioqui Plinius ad verbum hoc loco transcribit: τὸ δὲ ῥύγχος, ὑπόχλωρον μὲν, μακρὸν δὲ καὶ λεπτόν. Quod si hæc ab aliis hausit scriptoribus, nec temere ab iis utraque colli rostrique proceritas halcyoni attributa est, labascit eorum conjectura, quos diximus existimasse halcyonem nunc appellari, *Martinet pescheur.*

4. *Alterum genus.*] Alterum, inquit, genus halcyonum a superiore distat, & magnitudine, & cantu: sunt enim minores eæ, & in arundinetis canunt: Bellonio, lib. 4. cap. 26. *Rousseroles.* Vide Notas & Emend. num. XL.

5. *Minores.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 7. pag. 892.

6. *Halcyonem.*] Arist. lib. 5. hist. cap. 9. p. 541. Indicat vel hæc avis raritas non esse halcyonem, quæ vocetur *Martinet pescheur*, a Scaligero, Bellonioque.

7. *Vergiliarum.*] Harum occasum incidere alias monuimus in diem XLIV. post æquinoctium autumnale.

8. *Fetificant.*] Arist. totidem verbis, loc. cit. pag. 539.

9. *Halcyonides.*] Ἀλκυόνειοι ἡμέραι, Aristoteli: Halcyonei, Columellæ, lib. XI. cap. 2. pag. 372. De hac re Basilius eleganter, homil. 8. in Hexaëm. pag. 105. Allusit ad hos dies in Casina Plautus, in prolog. vers. 26.

Tranquillum est: Halcedonia sunt circa forum.

10. *Siculo maxime.*] Vide Notas & Emend. num. XLI.

11. *Faciunt autem.*] Aristot. loc. cit.

12. *Pilæ figura, &c.*] Nidum ait esse rotundum ut pilam: sed in collum produci, ut cucurbitam hortensem. Sic Aristotelis verba rectissime intellexit, scribentis loc. cit. Ἡ δὲ νεοττιὰ παρόμοια ταῖς σφαίραις .... τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ταῖς σικύαις. Conferri hæc possunt cum iis quæ de halcyonis nido Plutarchus quoque commemorat, lib. de solert. anim. pag. 983. & Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 17.

13. *Ore perquam.*] Ostiolum, inquit, Philos. augustum habet, quantum satis sit ad ingressum pusillum: adeo, ubi subvortatur mare, ut ne tum quidem ingrediatur.

giarum [14] ſimilitudine: [15] ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, [16] ut ſpuma arida maris. [17] Nec unde confingantur, invenitur. Putant ex [18] ſpinis aculeatis: piſcibus enim vivunt. [19] Subeunt & in amnes. [20] Pariunt ova quina.

XLVIII. [1] Gaviæ in petris nidificant: mergi & in arboribus. [2] Pariunt plurimum terna: ſed gaviæ æſtate, mergi incipiente vere.

CAPUT XXXIII.

XLIX. Halcyonum nidi figura, reliquarum quoque ſolertiæ admonet: neque alia parte ingenia avium magis admiranda ſunt. [1] Hirundines luto conſtruunt, ſtramento roborant. Si quando inopia eſt luti, madefactæ multa aqua pennis pulverem ſpargunt. Ipſum vero nidum mollibus plumis floccisque conſternunt tepefaciendis ovis, ſimul ne durus ſit infantibus pullis. [2] In fetu ſumma æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: [3] adultioreſque circumagi docent, & foris ſaturitatem emittere. [4] Alterum genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium, quæ raro [5] in domi-

NOTÆ.

14. *Similitudine.*] Tum quia magnitudine maximas ſpongias vel ſuperat, vel adæquat: τὸ δὲ μέγεθος αὐτῆς ἐπὶ τῆς μεγίστης σπογγιᾶς μεῖζον. Tum quia cavernas intus habet, ut ſpongiæ: τὰ δὲ κοῖλα παραπλήσια ἔχει τοῖς τῶν σπόγγων. Vide Notas & Emendationes num. XLII.

15. *Ferro.*] Quia non eſt dura nidi materia, ſed recedens mollitia quadam lenta, non acuto ferro, ſed obtuſo, frangitur potius, quam ſcinditur. Sic Ariſtot. Καὶ κόπτοντι μὲν σιδηρίῳ ὀξεῖ, οὐ ταχὺ διακόπτεται· ἅμα δὲ κόπτοντι, καὶ ταῖς χερσὶ θραύοντι, ταχὺ διαθραύεται, ὥσπερ ἡ ἁλοσάχνη.

16. *Vt ſpuma.*] Sic Ariſtotelis ἁλοσάχνην vocat, quam alii ſpumam maris, alii florem vocant: in globos rotundos formata in litus ejicitur, colore ſubcinereo.

17. *Nec unde.*] Hoc eſt, ex qua materia. Ariſt. Ἀπορεῖται δὲ ἐκ τίνος συντίθησι τὴν νεοττιάν.

18. *Spinis aculeatis.*] Hoc eſt, ex ſpinis aculeati piſcis, ſive belones appellati, ἐκ τῶν ἀκανθῶν τῆς βελόνης. De belone diximus, libro ſuperiore, ſect. 76. *Acus ſive belone*, &c. Et lib. 32. ſect. 53. *Belone, quos aculeatos vocamus.*

19. *Subeunt.*] Ariſt. loc. cit.

20. *Pariunt.*] Ariſt. tum loc. cit. tum lib. 5. hiſt. cap. 9. pag. 540.

Sect. XLVIII. 1. *Gaviæ.*] Gavias mergoſque pariter in maritimis cautibus nidificare ſcribit etiam Philoſophus, lib. 5. hiſt. cap. 9. pag. 540. Addit Plinius, etiam in arboribus mergos. Gavia, λάρος Ariſtoteli, noſtris *Moüette*, & *Mauve*, de qua Bellonius, lib. 3. cap. 13. & 14. Mergus, αἴθυια, *Plongeon de mer.* Idem, lib. 3. cap. 24.

2. *Pariunt plurimum.*] Ariſtot. loc. cit.

Sect. XLIX. 1. *Hirundines.*] Accepta hæc ad verbum ex Ariſtot. lib. 9. hiſtor animal. cap. 10. pag. 1028. Eadem fere & Baſil. homil. 8. in Hexaëm. pag. 104.

2. *In fetu.*] Ariſt. loc. cit.

3. *Adultioreſque.*] Matres, inquit, ita pullos adultiores robuſtioreſque avertunt, ut extrema pars alvi extra nidum ſit, & ita docent foras alvum ex alto nido dejicere, διδάσκουσι τοὺς νεοττοὺς περιϊεάδς.

4. *Alterum genus.*] Illud eſt quod in his regionibus ad templorum noſtrorum feneſtras, ac parietes, ingenti numero vere nidificare cernimus.

5. *In domibus.*] Interius ſcilicet, ubi habitant homines, ut verbis utar Alberti, lib. 8. de animal. tract. 1. cap. 2. pag. 247. ubi primum hirundinum genus nidificat: alterum enim *in parietibus murorum exterius.*

bus,

bus, diversos figura, sed [6] eadem materia, confingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustum, utero capaci: mirum qua peritia & occultandis habiles pullis, & substernendis molles. In Ægypti Heracleotico ostio [7] molem continuatione nidorum evaganti Nilo inexpugnabilem opponunt stadii fere unius spatio: quod humano opere perfici non posset. In eadem juxta oppidum Copton insula est sacra Isidi, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus, palea & stramento [a] [8] rostrum ejus firmantes, continuatis per triduum noctibus tanto labore, ut multas in opere emori constet. Eaque [b] militia illis cum anno redit semper. [9] Tertium est earum genus, quæ ripas excavant, atque ita internidificant. [10] Harum pulli [c] ad cinerem ambusti, mortifero faucium malo, multisque aliis morbis humani corporis medentur. [11] Non faciunt hæ nidos, migrantque multis diebus ante, si futurum est ut [d] auctus amnis attingat.

L. [1] In genere vitiparrarum est, cui nidus ex musco arido ita ab-

INTERPRETATIO.

a *Rostrum ejus.*] Procurrentem insulæ cuneum.

b *Militia.*] Labor, *ministerium*, λειτουργία.

c *Ad cinerem.*] Cremati & in cinerem redacti.

d *Auctus amnis.*] Nilus exundans.

NOTÆ.

6. *Eadem materia.*] Luto.

7. *Molem.*] Tanquam aggerem, Nilo coërcendo. Diffidet a Plinio Thrasyllus in Ægyptiacis, laudatus a Plutarcho, in eo libello, quem de fluminibus inscripsit, pag. 1159. Namque is murum hunc Chelidonium (sic enim appellat) factum ait ex lapidibus, qui collotes dicti, quos hirundines colligant, ex iisque murum ducant.

8. *Rostrum.*] Procurrentem insulæ cuneum, eo quod in acumen desinat, qua parte Nilum excipit, ex similitudine quadam rostrum vocat. Sic calceorum rostra dixere olim prominentes, & ultra pedum longitudinem prosilientes extremas calceorum partes, quæ desinunt fere in acumen. Quæ vero nunc rostra Plinius, scriptores alii linguas appellant. Festus: *Lingua est promontorii genus, non excellentis, sed molliter in planum devexi.* Familiaris hæc vox Pacuvio apud Gellium, Livio, Ammiano. Sic Ovidius, lib. 13. Metam. tria Siciliæ promontoria linguas vocat:

Tribus hæc excurrit in æquora linguis.

Ligulas Cæsar lib. 3. bell. Gall. aliique appellant loca hujuscemodi in longum a continente in mare exporrecta. Non placet igitur merito Rhenani conjectura, contra M S S. omnium fidem hic *clostrum* legentis. De voce *militia*, quæ mox occurrit, vide Gothofredum, in Cod. Theod. lib. 12. tit. 1. de Decurion. leg. 63. pag. 413.

9. *Tertium est.*] Nostris *Hirondelles de rivage.* Internidificare, est certis discretos spatiis nidos construere.

10. *Harum pulli.*] Ea de re opportunius dicemus, lib. 30. sect. 12.

11. *Non faciunt hæ nidos.*] Scilicet ut domesticæ, ac silvestres, nec luto construunt, nec stramento roborant: sed in riparum cavis, illatis tantum eo plumis stramentisve nidulantur.

Sect. L. 1. *In genere vitiparrarum.*] Vide Notas & Emend. num. XLIII.

ſoluta perficitur pila, ut inveniri non poſſit aditus. ² Acanthyllis appellatur, eâdem figurâ ³ ex lino intexens. ⁴ Picorum alicui ſuſpenditur ſurculo primis in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes poſſit accedere. ⁵ Galgulos quidem ipſos dependentes pedibus ſomnum capere confirmant, quia tutiores ita ſe ſperent. Jam publicum quidem omnium eſt tabulata ramorum ſuſtinendo nido provide eligere, camerare ab imbri, aut fronde protegere denſa. In Arabia ⁶ cinnamologos avis appellatur: ⁷ cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis eos ſagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. In Scythis avis ⁸ magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle ſemper in cacuminibus ramorum ſuſpenſa. Picæ cum diligentius viſum ab homine nidum ſenſere, ova tranſgerunt alio. Hoc in his avibus, quarum digiti non ſunt accommodati complectendis transferendiſque ovis, miro traditur modo. ᵃ Namque ſurculo ſuper bina ova impoſito

INTERPRETATIO.

a *Namque.*] Nam ſurculo *ligneo* ſuper ova duo impoſito, eoque *cum ovis* alligato excrementi ope ex alvo vice glutini, ſubdita deinde *inter ova duo* cervice, æquo utrinque *gemini ovi* pondere ea deportant alio.

NOTÆ.

2. *Acanthyllis.*] Ab ave ſuperiore, generis nempe vitiparrarum, hæc diverſa eſt. Vide Notas & Emend. num. XLIV.

3. *Ex lino.*] Ex lini ſurculis.

4. *Picorum alicui ſuſpenditur.*] Nidus ſcilicet: quæ vox ex ſuperiori clauſula ſubintelligenda eſt. Hoc ipſum de galgulo affirmat Aldrovandus, lib. 12. Ornithol. cap. 39. pag. 856. confirmatque jactatum ſermone vulgi proverbium, ambiguo illudens, *Galguli nidum a nemine viſum eſſe, quin ſuſpenſus is fuerit.*

5. *Galgulos.*] Galgulus noſtris, *Loriot*, de quo Bellonius, lib. 6. cap. XI. Sed is vireonem cum galgulo male confundit. MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. *Gaugulos* habent. At lib. 30. ſect. 28. iidem *galgulum* exhibent. Vide quæ ibi dicturi ſumus.

6. *Cinnamologos.*] Ita MSS. omnes, & Albertus ex Avicenna, lib. 8. de animal. tract. 2. cap. 4. pag. 255. Solinus item, cap. 33. pag. 63. A legendo cinnamo nomen invenit. Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 20. pag. 1049. κιννάμωμον ὄρνεον vocat, quæ avis cinnamomum alicunde afferat, ad nidum in Arabia inſtruendum. Phile quoque, lib. de propr. anim. pag. 58. & Ælianus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 34.

7. *Cinnami ſurculis.*] Quod ſolida fide Plinius recitat, hoc una vulgi opinione conſtare Herodotus & Ariſtoteles teſtantur, Atticiſmo illo familiari, φασί.

8. *Magnitudine otidis.*] At facie fortaſſis, ut patria, diſpar. Otides Hiſpanas laudavit jam paulo ſuperius, ſect. 29. De Scythicis illis, accepit a Philoſopho, lib. 9. hiſt. anim. cap. 42. pag. 1076. Ἐν δὲ Σκυθίᾳ ὀρνίθων γένος ἐστὶν αἱ ὠτίδες. Τοῦτο τίκτει δύο νεοττούς. οὐκ ἐπικάθηται δὲ, ἀλλ' ἐν δέρματι λαγωοῦ ἢ ἀλώπεκος ἐγκρύψασα, &c. Quo reſpiciens Albertus M. lib. 23. pag. 613. otidem hanc aquilonarem aquilam interpretatur: *Quod autem Plinius dicit*, inquit ille, *Aquilam aquilonarem in vulpis pelle ova involvere, & ſic ſub Sole in ramis arborum ſuſpendere, donec maturata Solis calore xeant, & non ea fovere aquilam, ſed cum calore*

ac ferruminato alvi glutino, subdita cervice medio, æqua utrinque libra deportant alio.

LI. [1] Nec vero iis minor solertia, quæ cunabula in terra faciunt, corporis gravitate prohibitæ sublime petere. [2] Merops vocatur, [3] genitores suos reconditos pascens, pallido intus colore pennarum, superne cyaneo, [4] primori subrutilo. Nidificat in specu sex pedum defossa altitudine.

[5] Perdices spina & frutice sic muniunt receptaculum, ut [6] contra feras abunde vallentur. [7] Ovis stragulum molle pulvere contumulant, nec in quo loco peperere incubant: neve cui frequentior conversatio sit suspecta, transferunt alio. Illæ quidem & maritos suos fallunt, quoniam [8] intemperantia libidinis frangunt earum ova, ne incubando detineantur. [9] Tunc inter se dimicant mares desiderio feminarum: victum aiunt Venerem pati. [10] Id quidem & coturnices Trogus, [11] & gallinaceos aliquando: [12] perdices vero [a] a domitis feros, &

INTERPRETATIO.

a *A domitis.*] A cicuribus.

NOTÆ.

Solis & pellis pulli exierint, ad ea tunc primum redire, jam expertus sum esse falsissimum: quoniam in Livonia, &c. Aquilarum certe mores ei Philosophus ipse attribuit, in custodiendis ovis, pullisque.

10. *Ac ferruminato.*] Vide Notas & Emendationes num. XLV.

Sect. LI. 1. *Nec vero.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 1. pag. 639.

2. *Merops.*] Arist. pag. 640. Describitur hæc avis a Bellonio, lib. 4. cap. 27. In Creta frequens est: rara in Italia: in Galliis nulla: quare & vernaculo caret nomine.

3. *Genitores suos.*] Ælianus, lib. XI. hist. anim. cap. 30. Vide Notas & Emend. num. XLVI.

4. *Primori.*] Alarum extrema parte subrutila.

5. *Perdices.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 7. pag. 670. Quas a rufis pedibus Galli cognominant, *Perdrix rouges.* Nam de aliis dicetur sect. 69.

6. *Contra feras.*] Accipitrem, & aquilam. Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 12. pag. 1033.

7. *Ovis stragulum molle.*] Ita MSS. omnes, non *molli.* Solini paraphrasis, cap. 7. pag. 24. *Ovis stragulum pulvis est: ad quæ clanculo revertuntur, ne indicium loci conversatio frequens faciat.*

8. *Intemperantia libidinis.*] Propterea quod in venerem propensiores sunt, ne femina incubet, mares ova provoluta conterunt, si repererint. Adversus quam impressionem arte femella utitur: aufugit enim, &c. Ita Arist. pag. 1034. Scaligero interprete, & ex Arist. Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 16. Solinus hunc Plinii locum aut parum intellexisse videtur, aut ambigue reddidisse, loco cit. *Plerumque feminæ transvehunt partus, ut mares fallant, qui eos affligunt impatientius sæpissime adulantes.*

9. *Tunc.*] Post feminarum fugam, dum eæ ovis incubant, ὅταν ἐπωάζει, mares vociferantur, & congredientes inter se pugnant: Vocant eos tum cœlibes: Victus in pugna victorem sequitur, a quo solo initur. Arist. pag. 1035. & Ælian. loc. cit.

10. *Id quidem.*] Arist. pag. 1036.

11. *Et gallinaceos.*] Arist. loc. cit. & Ælian. lib. 4. hist. anim. cap. 16.

12. *Perdices vero.*] Arist. loc. cit. & Berytius in Geopon. l. 14. c. XI. p. 389.

novos, aut victos, iniri promiscue. [b] Capiuntur quoque pugnacitate ejusdem libidinis, [13] contra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. [14] Capto eo procedit alter, ac subinde singuli. Rursus [15] circa conceptum feminæ capiuntur, [16] contra aucupum feminam exeuntes, ut rixando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis. Si contra mares steterint feminæ, [17] aura ab his flante prægnantes fiunt : [18] hiantes autem exerta lingua per id tempus æstuant. Concipiunt & supervolantium [19] afflatu, [20] sæpe voce tantum audita masculi. Adeoque vincit libido etiam fetus caritatem, ut illa furtim & in occulto incubans, cum sensit [21] feminam aucupis

INTERPRETATIO.

[b] *Capiuntur.*] Capiuntur quoque dum pugnant ex eadem libidine : contra perdicem, quo auceps utitur ad alliciendas alias, exeunte in prælium duce totius gregis.

NOTÆ.

13. *Contra aucupis indicem.*] Primum posuit inter marem & feminam, propter ova naturam discordem : deinde inter feras perdices pugnam, propter feminas : post, inter cicures & feros : nunc inter gregem, & cicurem, ex zelotypia. Aucupis indicem vocat, quo auceps utitur ad indicandos aliarum perdicum nidos. Venatorem, θηρευτὴν Philosophus vocat, pag. 1036. *Illicem* scribi ab illiciendis perdicibus Turnebus mallet, lib. 24. Adverf. cap. 38. pag. 851. refragantibus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. & quantum est ubique exemplarium. Venationis hujusce modum narrat uberrime & pereleganter Ælianus, loco proxime laudato.

14. *Capto eo.*] Viminea nempe cavea, qua cicur includitur. Arist. ἐν ταῖς πηκταῖς ἁλόντος τούτου.

15. *Circa conceptum.*] Circa coëundi, concipiendique tempora : περὶ τὸν τῆς ὀχείας καιρὸν, Arist. περὶ τὰς ὀχείας, Clearchus apud Athen. lib. 9. pag. 389.

16. *Contra aucupum feminam.*] Contra feminam venatricem, θηρεύουσαι, qua auceps abutitur ad alliciendas alias. Vide Notas & Emend. num. XLVII.

17. *Aura ab his.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 5. pag. 532. & Ælian. lib. 17. hist. anim. cap. 15. At Albertus, lib. 6. de anim. tract. 1. cap. 3. pag. 192. agens de perdicibus : *Aliquando*, inquit, *cum femina vertit anum ad masculum, & flaverit ventus a mare ad feminam, dicuntur concipere : ego tamen non credo quod illa conceptio fecundet, nisi forte ad ovum, & non ad pullum : sed ad pullum exigitur receptio seminis*, &c.

18. *Hiantes.* Arist loc. cit.

19. *Afflatu.*] Alii eadem sententia legunt *olfactu. Si perdix femina*, inquit Arist. lib 6. hist. anim. cap. 3. pag. 651. *affletur odore masculi, concipit* : ἐὰν γὰρ καταπνευσθῇ τοῦ ἄῤῥενος, κυΐσκεται.

20. *Sæpe voce.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 5. pag. 532. & Clearchus apud Athen. lib. 9. pag. 389. & Varro, lib. 3. de rust. cap. XI. *Perdices, quæ, ut Archelaus scribit, voce maris audita concipiunt.*

21. *Feminam aucupis.*] Nempe venatricem, ut diximus, quæ marem ad se nititur allicere. Arist. lib. 9. hist. cap. 12. pag. 1037. Sæpe etiam, inquit, Scaligero interprete, femina incubans, ubi marem ad venatricem feminam accedere perceperit, surgit, & occurrens subsistit, ut ineatur, abstrahatque illum a venatrice. Vide Notas & Emendationes num. XLVIII.

accedentem ad marem, recanat revocetque, & ultro præbeat se libidini. Rabie quidem tanta feruntur, ut in capite aucupantium sæpe [22] cæcæ metu sedeant. [23] Si ad nidum is cœpit accedere, procurrit ad pedes ejus feta, prægravem aut delumbem sese simulans, subitoque [c] in procursu aut brevi aliquo volatu [24] cadit, fracta aut ala aut pedibus: procurrit iterum, jam jam prehensurum effugiens, spemque frustrans, donec in diversum abducat a nidis. [25] Eadem pavore libera ac materna vacans cura, [d] in sulco resupina gleba se terræ pedibus apprehensa operit. [26] Perdicum vita ad sedecim annos durare existimatur.

LII. [1]. Ab his columbarum maxime spectantur simili ratione mores iidem: sed pudicitia illis prima, [2] & neutri nota adulteria. Conjugii fidem non violant, communemque servant domum. [3] Nisi cœlebs aut vidua, nidum non relinquit. Et imperiosos mares, subinde etiam iniquos ferunt: quippe suspicio est adulterii, quamvis natura non sit. Tunc plenum querela guttur, [4] sævique rostro ictus, mox

CAPUT XXXIV.

NOTÆ.

c *In procursu.*] Vel procurrens, vel *subsultim* volans, nec procul abscedens *ab aucupe.*

d *In sulco.*] In sulco resupina perdix, gleba se terræ operit, quam pedibus apprehendit.

NOTÆ.

22. *Cacæ metu.*] Hoc ipsum refert Arist. loc. cit. Sed ibi nihil de metu: coëundi cupiditate id fieri tradit. Vocem hanc tamen constantissime libri omnes agnoscunt. Quid si *initu* legas?

23. *Si ad nidum.*] Arist. loc. cit. pag. 1034. Plutarch. lib. de solert. anim. pag. 971. Non inelegans hujus loci Soliniana paraphrasis, cap. 7. pag. 24. *Si quis hominum*, inquit, *ubi incubant, propinquabit, egressæ matres venientibus sese sponte offerunt, & simulata debilitate, vel pedum, vel alarum, quasi statim capi possent, gressus fingunt tardiores. Hoc mendacio solicitant obvios, & eludunt, quoad provecti longius a nidis avocentur.* Habet hæc quoque Callimachus, lib. de avibus, apud Athen. lib. 9. pag. 389.

24. *Cadit fracta.*] Rectius forsan, *cadit ut fracta.*

25. *Eadem pavore.*] Vide Notas & Emend. num. XLIX.

26. *Perdicum vita.*] Etiam ultra sedecim, πλείω ἔτη ἢ ἑκκαίδεκα, perdicum vitam Philosophus producit, lib. 6. hist. anim. cap. 5. pag. 662. Annis tamen quindecim idem circumscribit, lib. 9. cap. XI. pag. 1031. Feminis, quam maribus, longius vitæ spatium, apud Athen. lib. 9. pag. 389.

Sect. LII. 1. *Ab his columbarum.*] Accepta hæc maxima ex parte ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. XI. pag. 1030. & 1031. Cecinit has columbarum laudes, ac Plinianam de iis orationem poëtica paraphrasi illustravit Joannes Passeratius, vates quondam nobilis, singulari de columba carmine.

2. *Et neutri nota.*] Addit his Phile, lib. de propr. anim. pag. 52. si contra accidat, adulterum aliorum unguibus discerpi, quem vivere nefas arbitrentur. Vide præterea Ælianum, lib. 3. hist. anim. cap. 44.

3. *Nisi cœlebs.*] Arist. loc. cit. Ælian, lib. 3. hist. anim. cap. 5.

4. *Sævique.*] Catullus, Carm. 69. columbam ait:

Oscula mordenti solitam decerpere rostro.

in ſatisfactione exoſculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. [5] Amor utrique ſobolis æqualis : ſæpe & ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante femina ad pullos. [6] Parturienti ſolatia & miniſteria ex mare. [7] Pullis primo ſalſiorem terram [8] collectam gutture in ora inſpuunt, præparantes tempeſtivitatem cibo. [9] Proprium generis ejus & turturum, cum bibant, colla non reſupinare, largeque bibere jumentorum modo.

CAPUT XXXV. [10] Vivere palumbes ad xxx. annum, aliquos ad xl. [11] habemus auctores, uno tantum incommodo [12] unguium, eodem & argumento ſenectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus ſimilis atque idem, trino conficitur verſu, præterque in clauſula gemitu : [13] hieme mutis, [14] a vere vocalibus. Nigidius putat, cum ova incubat, ſub tecto nominatam palumbem relinquere nidos. Pariunt autem [15] poſt ſolſtitium. [16] Columbæ & turtures octonis annis vivunt. * Contra

*CAPUT XXXVI. paſſeri minimum vitæ, [17] cui ſalacitas par. [18] Mares negantur anno diutius durare, argumento quia nulla veris initio appareat nigritudo in roſtro, quæ ab æſtate incipit. Feminis longiuſculum ſpatium.

Verum columbis ineſt quidam & gloriæ intellectus. Noſſe credas ſuos colores, varietatemque diſpoſitam : quin etiam ex volatu quæritur plaudere in cælo, varieque ſulcare. Qua in oſtentatione, [19] ut vinctæ,

NOTÆ.

5. *Amor utrique.*] Ariſt. pag. 1029. & Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 2. cap. 3. pag. 253.

6. *Parturienti.*] Auctores proxime appellati, & Ælianus, lib. 3. hiſt. anim. cap. 45.

7. *Pullis primo.*] Ariſt. & Ælianus, loc. cit.

8. *Collectam gutture.*] Atque adeo præmanſam. Ariſt. loc. cit. ἣς διαμασησάμενος, ἐμπτύει τοῖς νεοττοῖς διοιγνὺς τὸ στόμα, προπαρασκευάζων πρὸς τὴν τροφήν. *Permanſam, eorum os aperiens, inſpuit, ſic præparans ad cibum.*

9. *Proprium generis.*] Ariſt. pag. 1030. & Alexander Myndius apud Athen. lib. 9. pag. 394.

10. *Vivere palumbes.*] Noſtris, *Ramiers.*

11. *Habemus auctores.*] Ariſtotelem in primis, tum lib. 6. hiſt. anim. cap. 5. pag. 662. tum lib. 9. cap. xi. pag. 1031. βιοῖ δὲ φάττα, ὥς φασι, καὶ τετταράκοντα ἔτη. Albertus adſtipulatur, lib. 8. de anim. tract. 2. cap. 3. pag. 253.

12. *Unguium.*] Ariſt. loco proxime citato.

13. *Hieme mutis.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 76. pag. 1170. Alexander Myndius, apud Athen. lib. 9. pag. 394. hieme palumbes vocem negat edere, niſi ſereno, tranquilloque cælo.

14. *A vere.*] Hoc eſt, cum ver incipit, ὅταν ἔαρ γένηται. Prius libri editi, *vere.* MSS. *habere.* Nos *a vere.* Non ſunt iſthæc porro pugnantia cum iis quæ ſcribit idem lib. 18. ſect. 68. ut Dalecampius exiſtimavit.

15. *Poſt ſolſtitium.*] Vide Notas & Emend. num. L.

16. *Columbæ, &c.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. xi. pag. 1031.

17. *Cui ſalacitas.*] Eam ob rem Veneris currum trahi paſſeribus fabulantur. Terpſicles apud Athen. lib. 9. pag. 391. eos qui paſſeribus veſcuntur, ait in Venerem eſſe præcipites.

18. *Mares.*] Accepta hæc ſunt ab Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. xi. pag. 1032.

19. *Ut vinctæ.*] Dum ita ſe oſtentant, inquit, quaſi vinctæ ac minus expedi-

præbentur accipitri, [a] implicatis ſtrepitu pennis, qui non niſi ipſis alarum humeris eliditur : alioqui [20] ſoluto volatu in multum velociores. Speculatur occultus fronde latro, & gaudentem in ipſa gloria rapit. * Ob id cum iis habenda eſt avis, [21] quæ tinnunculus vocatur. Defendit enim illas, terretque accipitres naturali potentia, CAPUT XXXVII. in tantum ut viſum vocemque ejus fugiant. Hac de cauſa præcipuus columbis amor eorum. [22] Feruntque, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis novis oblitis, non mutare ſedem columbas (: [b] quod auro inſectis alarum articulis quæſiere aliqui, non aliter innoxiis vulneribus :) multivaga alioqui ave. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri & corrumpere alias, furtoque comitatiores reverti.

LIII. [1] Quin & internunciæ in rebus magnis fuere, epiſtolas annexas earum pedibus obſidione Mutinenſi in caſtra Conſulum Decimo [2] Bruto mittente. Quid vallum, & vigil obſidio, atque etiam retia amne prætenta profuere Antonio, [3] per cælum eunte nuncio ?

INTERPRETATIO.

[a] *Implicatis.*] Impeditis in eo ſtrepitu ciendo pennis, qui ſtrepitus nonniſi ipſis alarum humeris excitatur, &c.

[b] *Quod auro.*] Quod quidam ut obtinerent, aureo cultro ſecuere alarum articulos : aliter enim, ſi ferrum adhiberetur, non eſſent innoxia vulnera.

NOTÆ.

tæ, ab accipitre facile rapiuntur : impeditis tum pennis in eo ſtrepitu plauſuque ciendo quo maxime gaudent : qui ſtrepitus nonniſi agitatione crebra nodi illius excitatur, qui humeri vicem obtinet, qua parte alæ corpori proxime committuntur. Vide Notas & Emendationes num. LI.

20. *Soluto volatu.*] Quando ſcilicet, ut Maro cecinit, lib. 5. Æneïd. v. 216.

Aëre lapſa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas.

Tunc enim prædonem ſæpe prætervolat. Unde Phædrus, lib. 1. fab. 31.

Columbæ ſæpe cum fugiſſent milvium,
Et celeritate pennæ vitaſſent necem.

21. *Quæ tinnunculus.*] Galli *Crecerellam* vocant. De ea Bellonius, lib. 2. cap. 23. A Græcis *κεγχεΐδα* dici quidam autumant.

22. *Feruntque.*] Mutuatus id Plinius a Columella, lib. 8. cap. 8. pag. 295. ubi de columbis : *Ea avis*, inquit, *tam faſtidioſa eſt, ut ſæpe ſedes ſuas peroſa, ſi detur evolandi poteſtas, relinquat.... Id ne fiat, vetus eſt Democriti præceptum. Genus accipitris tinnunculum vocant ruſtici : fere in ædificiis nidos facit. Ejus pulli ſinguli fictilibus ollis conduntur, ſtipatiſque opercula ſupponuntur : & gypſo lita vaſa in angulis columbarii ſuſpenduntur : quæ res avibus amorem loci ſic conciliat, ne unquam deſerant.*

Sect. LIII. 1. *Quin & internunciæ.*] Factitatum id ſæpius hiſtorici meminerunt, quorum ex annalibus excerpſit exempla quamplurima Bochartus, parte 2. de animal. lib. 1. pag. 15. Hodieque Aleppi in Syria miniſterio earum ſic utuntur, pedibus epiſtolis alligatis.

2. *Bruto mittente.*] Ad Brutum ab Hirtio miſſas ſcribit Frontinus, lib. 3. Strateg. cap. 13. Fuere fortaſſe redditæ mutuo, & acceptæ.

3. *Per cælum eunte nuncio.*] Hunc locum ſpectavit Joan. Douſa, cum in obſidione Leidenſi ſimili functas officio columbas carmine commendaret :

Quid vigil obſidio, quid arces,
Aut valla proſunt, per ſpatia invii
Eunte cæli nuncio?

Et harum amore insaniunt multi : super tecta exædificant turres iis, nobilitatemque singularum & origines narrant, vetere jam exemplo, L. Axius eques Romanus ante bellum civile Pompeïanum denariis [4] quadringentis singula paria [5] venditavit, ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitavere, in Campania grandissimæ provenire existimatæ.

LIV. Harum volatus in reputationem ceterarum quoque volucrum nos impellit. * Omnibus animalibus reliquis certus & uniusmodi, & in suo cuique genere incessus est : aves solæ vario meatu feruntur & in terra, & in aëre. Ambulant aliquæ, ut cornices : saliunt aliæ, ut passeres, merulæ : currunt, ut perdices, [1] rusticulæ : ante se pedes jaciunt, ut ciconiæ, grues : expandunt alas, [a] pendentesque [2] raro intervallo quatiunt, aliæ crebrius, sed & [b] [3] primas duntaxat pennas : aliæ & [c] tota latera pandunt : quædam vero majore ex parte compressis volant, percussoque semel, aliquæ & gemino ictu aëre feruntur, [4] velut inclusum eum prementes, ejaculantur sese in sublime, in rectum, in pronum. [5] Impingi putes aliquas, aut rursus [6] ab alto cadere has, [7] illas salire. Anates solæ, quæque sunt ejusdem generis, in sublime protinus sese tollunt, atque e vestigio cælum petunt, & hoc etiam ex aqua. Itaque in foveas, quibus feras venamur, delapsæ solæ evadunt. Vultur, & feræ graviores, [8] nisi ex procursu, aut [9] altiore cumulo immissæ, non evolant : [10] cauda reguntur.

*Caput XXXVIII.

Interpretatio.

a *Pendentesque.*] Interim dum pendent in aëre.

b *Primas.*] Summas.

c *Tota latera.*] Totis explicatis alis latera nudant.

Notæ.

4. *Quadringentis.*] Monetæ Gallicæ, libræ sunt centum & sexaginta.

5. *Venditavit.*] Varroniana vox, pro *vendidit.* Sunt autem hæc ex ipso Varrone deprompta, lib. 3. de re rust. cap. 7. sub finem.

Sect. LIV. 1. *Rusticulæ.*] Quæ Latinis Rusticula, Aristoteli σκολόπαξ est : Galli *Beccassam*, a magnitudine rostri vocant.

2. *Raro intervallo.*] Ut milvi, qui passis alis feruntur, potius quam volant.

3. *Primas duntaxat.*] Extremas alas. Sic idem superius sect. 51. *Pennarum primori subrutilo*, pro alarum extremitate dixit.

4. *Velut inclusum.*] Sic illæ in volando comprimunt alas, percusso prius semel iterumve aëre, ut ipsum posthæc aërem inclusum alis premere ac coërcere videantur : & vel sic ejaculantur se se in sublime, in rectum, in pronum.

5. *Impingi.*] Perdices.

6. *Ab alto.*] Alaudas.

7. *Illas salire.*] Coturnices.

8. *Nisi ex procursu.*] Nisi cursu prius aliquantum producto, & porro tenus continuato.

9. *Altiore cumulo.*] Ita libri MSS. omnes. Cumulum pro tumulo sive aggere, dixit. Ita Maro, cumulum de attollente se fluctu :

Insequitur cumulo præruptus aquæ mons.

10. *Cauda reguntur.*] Huc pertinet illud quod de milvis antea dixit, sect. 12. *Videntur artem gubernandi docuisse caudæ flexibus.*

Aliæ

Aliæ circumſpectant, aliæ flectunt colla. Nonnullæ veſcuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine voce non volant multæ; aut e contrario ſemper in volatu ſilent. [11] Subrectæ, pronæ, obliquæ, in latera, in ora, [12] quædam & reſupinæ feruntur: ut ſi pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare videantur.

L V. Plurimum volant, quæ apodes, quia careant uſu pedum: [1] ab aliis cypſelli appellantur, hirundinum ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt, quæ toto mari cernuntur: nec unquam tam longo naves, tamque continuo curſu recedunt a terra, ut non circumvolitent eas apodes. Cetera genera reſidunt & inſiſtunt: his quies, niſi in nido, nulla: aut pendent, aut jacent. CAPUT XXXIX.

L VI. [1] Et ingenia æque varia, ad paſtum maxime. * [2] Caprimulgi appellantur grandioris merulæ aſpectu, fures nocturni: interdiu enim viſu carent. Intrant paſtorum ſtabula, caprarumque uberibus advolant ſuctum propter lactis: qua injuria uber emoritur, [3] capriſque cæcitas, quas ita mulſere, oboritur. [4] Platea nominatur, advolans ad eas, quæ ſe in mari mergunt, & capita illarum morſu corripiens, donec capturam extorqueat. [5] Eadem cum devoratis ſe imple- *CAP. XL.

NOTÆ.

11. *Subrectæ &c.*] Subrectæ, cum cælum petunt: pronæ, cum ab alto cadunt.

12. *Quædam & reſupinæ.*] Inverſæ. Nocturnam avem, quam Galli *Freſaye* vocant, inverſam aïunt, hoc eſt, pedibus in cælum converſis volare. Quod ſequitur, *in eadem natura*, *in eodem aëre* intellige.

Sect. L V. 1. *Ab aliis cypſelli,*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 38. pag. 1087. Οἱ δ' ἄποδες. οὓς καλοῦσί τινες κυψέλλους, &c. Noſtris, *des Martinets*. De his Aldrov. lib. 17. Ornithol. cap. 10. pag. 698.

Sect. L V I. 1. *Et ingenia.*] Avium ſcilicet univerſe, non modo apodum. Ut ad volandum, inquit, ſic æque ad paſtum varia ſunt volucrum ingenia. Hinc enim initium duci novæ ſectionis oportuit, nec divelli ea a ſequentibus, ut peſſime factum eſt hactenus: cohærent enim cum iis quæ mox de caprimulgis plateiſque dicuntur, quarum paſtu nihil eſt admirabilius.

2. *Caprimulgi.*] Hæc totidem verbis Philoſophus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 39. pag. 1067. Albertus item, lib. 8. de anim. tract. 2. cap. 5. pag. 258. Non habet in Gallia nomen hæc avis: habet in Italia, *Calcabotto*, ita referente Aldrov. lib. 8. Ornithol. cap. 9. pag. 567. ubi veram hujus effigiem depictam refert. Vide Notas & Emend. num. LII.

3. *Capriſque.*] Id ſe ab expertis hominibus didiciſſe ſcribit Albertus, loc. cit.

4. *Platea.*] Ciceroni, a quo hæc emanarunt, Platalea dicitur, l. 2. de Nat. Deor. pag. 100. *Legi etiam ſcriptum*, inquit, *eſſe avem quandam, quæ Platalea nominetur: eam ſibi cibum quærere advolantem ad eas aves, quæ ſe in mari mergerent: quæ cum emerſiſſent, piſcemque cepiſſent, uſque eo premere earum capita mordicus, dum illæ captum amitterent: id quod ipſa invaderet.* Ariſtoteli, πελεκᾶν, lib. 8. hiſt. anim. cap. 15. Non ea avis, quæ Gallis *le Pelican*, quam avem, cujuſmodi vulgo pingitur, fabuloſam eſſe plerique arbitrantur: ſed diverſa penitus, nobis adhuc haud ſatis comperta.

5. *Eadem.*] De Platalea hæc quoque Cicero, loc. cit. *Eademque hæc avis ſcribitur conchis ſe ſolere complere, eaſque cum ſtomachi calore concoxerit, evomere, atque ita eligere ex iis quæ ſunt eſculenta.* De Pelecane idem Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 14. pag. 1041. aliique, quos lau-

vit conchis, calore ventris coctas evomit, atque ita ex iis esculenta legit, testas [6] excernens.

Cap. XLI. LVII. [1] Villaribus gallinis [2] & religio inest. [3] Inhorrescunt edito ovo, excutiuntque sese, & circumactæ purificant, ac festuca aliqua sese, & ova lustrant. * Minimæ avium [4] cardueles imperata faciunt, nec voce tantum, sed pedibus & ore pro manibus. Est quæ boum mugitus imitetur, in Arelatensi agro [5] taurus appellata, alioqui parva. Est quæ equorum quoque hinnitus, [6] anthus nomine, [7] herbæ pabulo adventu eorum pulsa imitatur, ad hunc modum [8] se ulciscens.

* Cap. XLII.

LVIII. Super omnia humanas voces reddunt, psittaci quidem etiam sermocinantes. [1] India hanc avem mittit, [2] sittacen vocat, viridem toto corpore, torque tantum miniato in cervice distinctam. Imperatores salutat, & quæ accipit verba, pronunciat: in vino præ-

NOTÆ.

daturi sumus in Notis & Emend. num. LIII. Hinc apud Hebræos, Psal. 102. v. 7. avis ea קָאַת appellatur, a vomitu קָא vel קִיא.

6. *Excernens.*] Rostro separans carnem a testa, inquit Albertus, lib. 8. de anim. pag. 255.

Sect. LVII. 1. *Villaribus.*] Villaticas appellant alii, Varro, & Columella.

2. *Et religio.*] Festivum id sane: quasi pulvere eo, quem motu excitant, venerem excutiant, seseque lustrent. Subest ratio nimirum aptior, quæ erudite magis quam eleganter ab Alberto M. explanatur, lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 1. pag. 191. & 192.

3. *Inhorrescunt.*] Mutuatus hæc Plinius ab Aristotele, apud quem exstant ea totidem verbis, lib. 6. hist. anim. cap. 3. pag. 650.

4. *Cardueles.*] *Chardonnerets.*

5. *Taurus.*] Bellonio miror in mentem venisse, ut scriberet lib. 4. cap. 4. taurum hunc Plinianum, ardeam esse stellarem, quam Galli *Butorium* vocant: quam sane inter parvas aves, qui vel a longe viderit, nemo censuerit reponi merito posse.

6. *Anthus.*] Ἄνθος Aristoteli, lib. 8. hist. anim. cap. 6. pag. 886. unde hæc emanarunt. Bellonio, lib. 7. cap. 23. Scaligero, in Arist. pag. 1005. & Aldrovando, lib. 17. pag. 750. *Bruant.* Vide Notas & Emendationes num. LIV.

7. *Herba pabulo.*] Neque herba tantum, sed vermibus etiam seminibusque vescitur.

8. *Se ulciscens.*] Equum a pastu abigens, a quo ipse, nisi parem hinnitum opponeret, pelleretur. Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 2. pag. 1005.

Sect. LVIII. 1. *India hanc.*] Ex Plinio hausit Solinus, cap. 52. pag. 81. ex Solino Apuleïus, lib. 2. Florid. pag. 14. hanc Psittaci iconem. *Psittacus*, inquit, *India avis est: instar illi minimo minus quam columbarum: Sed . . . color psittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis palmulis, nisi quod sola cervice distinguitur. Enimvero cervicula ejus circulo miniato, velut aurea torqui, pari fulgoris circumactu cingitur, & coronatur.* Unum hoc psittacorum genus veteres agnoverunt: nos & alia, quæ describit Aldrov. lib. XI. Ornith. cap. 12. & aliunde, quam ex Indiis, ad nos advecta. Psittaci mores ingeniumque descripsit pereleganti carmine Joannes Passeratius, Cal. Januar. MDXCII.

2. *Sittacen.*] Σίττας Hesychio. Βίττακος Ctesiæ in Indicis, apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 144.

cipue lasciva. [3] Capiti ejus duritia eadem, quæ rostro. Hoc, cum loqui discit, ferreo verberatur radio: non sentit aliter ictus. Cum devolat, rostro se excipit, illi innititur, leviorem que se ita pedum infirmitati facit.

LIX. Minor nobilitas, quia non ex longinquo venit, sed expressior loquacitas, [1] generi picarum est. Adamant verba quæ loquantur. Nec discunt tantum, sed diligunt: [2] meditantesque intra semet, cura atque cogitatione intentionem non occultant. Constat emori victas difficultate verbi, ac nisi subinde eadem audiant, memoria falli: quærentesque mirum in modum hilarari, [3] si interim audierint id verbum. Nec vulgaris iis forma, quamvis non spectanda. Satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verum addiscere alias negant posse, quam quæ ex genere earum sunt, [4] quæ glande vescantur: [5] & inter eas facilius, [6] quibus quini sunt digiti in pedibus: ac ne eas quidem ipsas, [7] nisi primis duobus vitæ annis. [8] Latior iis est lingua: omnibusque in suo cuique genere, quæ sermonem imitantur humanum: quanquam id pæne in omnibus contingit. [9] Agrippina Claudii Cæsaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem sermones hominum, cum hæc proderem. Habebant & [10] Cæsares juvenes [11] sturnum, item luscinias, Græco atque Latino sermone dociles: præterea meditantes in diem, & assidue nova loquentes, longiore etiam contextu. Docentur secreto, & ubi nulla alia vox misceatur, assidente qui crebro dicat ea, quæ condita velit, ac cibis blandiente.

NOTÆ.

3. *Capiti ejus.*] Apuleïana hæc est hujus loci paraphrasis, loc. cit. *Rostri prima duritia: cum in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut ancora excipit. Sed & capiti eadem duritia, quæ rostro. Cum sermonem nostrum cogitur æmulari, ferrea clavicula caput tunditur, imperium magistri ut persentiscat: hæc ferula discenti. Discit autem statim pullus usque ad duos ætatis suæ annos, &c.*

Sect. LIX. 1. *Generi picarum.*] Quo de genere Persius,

Quis expedivit psittaco suum Χαῖρε,
Picasque docuit verba nostra conari?

2. *Meditantesque.*] Insigne hujus rei exemplum Plutarchus affert, lib. de solert. anim. pag. 973.

3. *Si interim.*] Interdum.

4. *Quæ glande.*] Hæ sunt picæ glandulariæ, quas appellare consuevere nostrates, *des Geays*: quos vulgus scriptorum gracculos falso vocat, uti dicemus lib. XI. sect. 35.

5. *Et inter eas.*] Vide Notas & Emendationes num. LV.

6. *Quibus quini.*] Ut in quibusdam gallinis animadvertimus, super quatuor digitos transverso uno: quod Plinius observat hujus libri sect. 77. post Columell.

7. *Nisi primus.*] Vide Notas & Emend. num. LVI.

8. *Latior.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 15. pag. 213. & Solinus, c. 52. p. 81.

9. *Agrippina Claudii.*] Conjux.

10. *Cæsares juvenes.*] Britannicus Claudii filius, & Nero privignus. Exstant utriusque Cæsaris nummi apud Occonem: Britannici, Græcus: Latinus, Neronis.

11. *Sturnum.*] Statius in Psittaco Melioris, lib. 2. Sylvar.

Auditasque memor penitus demittere voces
Sturnus.

CAPUT XLIII.

LX. Reddatur & corvis sua gratia, indignatione quoque populi Romani testata, non solum conscientia. Tiberio principe ex fetu supra [1] Castorum ædem genito pullus, in oppositam sutrinam devolavit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus, omnibus matutinis evolans in Rostra, forum versus, Tiberium, dein Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populum Rom. salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum assiduo officio mirus. Hunc sive æmulatione vicinitatis, [a] manceps proximæ sutrinæ, sive iracundia subita, ut voluit videri, excrementis ejus posita calceis macula, exanimavit: [2] tanta plebei consternatione, ut primo pulsus ex ea regione, mox & interemptus sit, funusque innumeris aliti celebratum exsequiis, constratum lectum super Æthiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogum usque, qui constructus dextra viæ Appiæ ad secundum lapidem, in campo [3] Rediculi appellato, fuit. Adeo satis justa causa populo Romano visa est exsequiarum, ingenium avis, [b] aut supplicii de cive Romano, in ea urbe, in qua multorum principum nemo duxerat funus: [4] Scipionis vero Æmiliani post Carthaginem Numantiamque deletas ab eo, nemo vindicaverat mortem. Hoc gestum [5] M. Servilio, C. Cestio Coss. a. d. v. Kalend. April. Nunc quoque erat in urbe Roma, hæc prodente me, equitis Rom. cornix e Bætica, primum colore mira admodum nigro: deinde plura contexta verba exprimens, & alia crebro addiscens. Necnon & recens fama Crateri Monocerotis cognomine, [6] in Erizena regione Asiæ corvorum opera venantis, eo quod devehebat in silvas eos insidentes [7] corniculis humerisque: illi vestigabant agebantque, eo perducta consuetudine,

INTERPRETATIO.

[a] *Manceps.*] Qui domum proximam conduxerat, ut in ea sutrinam faceret.

[b] *Aut supplicii.*] Aut in avis illius nece, cui tantum fuit ingenium, satis justa causa visa est esse supplicii sumendi de cive Romano.

NOTÆ.

Sect. LX. 1. *Castorum ædem.*] Regione Urbis octava, ex P. Victore.

2. *Tanta plebei.*] Antiquo more, pro *plebis*. Ita MSS.

3. *Rediculi.*] Festus: *Rediculi fanum extra portam Capenam fuit: quia accedens ad Vrbem Hannibal, ex eo loco redierit quibusdam perterritus visis.*

4. *Scipionis.*] Africani minoris, qui non sine veneni ab uxore dati suspicione in lecto mortuus est repertus, ut scribit Velleïus.

5. *M. Servilio.*] Horum Consulum meminit Tacitus, lib. 6. Annal. pag. 144. Gessere magistratum, anno 21. Tiberii principatus.

6. *In Erizena.*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. Colb. 1. 2. & Paris. *in Eriza.* Frustra Salmasius *in Eresia*, ab Ereso urbe Lesbi, pag. 547. in Solin. legi putat oportere. Vide quæ de Eriziis sive Ereziis diximus lib. 5. sect. 32.

7. *Corniculis.*] Hoc est, galearum apicibus. Inter alia enim galearum mili-

ut exeuntem sic comitarentur [8] & feri. [9] Tradendum putavere memoriæ quidam, visum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti, in qua pluvia aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita descendere paventem expressisse tali congerie, [10] quantum poturo sufficeret.

CAPUT XLIV.

LXI. [1] Nec Diomedeas præteribo aves: Juba [2] catarractas vocat: [3] eis esse dentes, oculosque igneo colore, cetero [4] candidis, tradens. Duos semper iis duces: alterum ducere agmen, [5] alterum cogere. Scrobes excavare rostro, [6] inde crate consternere, & operire terra, que ante fuerit egesta: in his fetificare. Fores binas omnium scrobibus: orientem spectare, quibus exeant in pascua: occasum, quibus redeant. Alvum exoneraturas subvolare semper, & contrario flatu. [7] Uno hæ in loco totius orbis visuntur, in insula, [8] quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, [9] fulicarum similes. Advenas barbaros clangore infestant, Græcis

NOTÆ.

tarium insignia, etiam cornicula fuere, hoc est, similitudo cornuum ære vel ferro expressa, ad terrorem. De his multa Spanhemius, lib. de usu Numism. pag. 367. Ab illis corniculis, Comœdiæ Plautinæ nomen, *Cornicularia*, crediderim esse factum, in qua miles insignem corniculis galeam gestitans traducebatur, apud Varron. lib. 4. de ling. Lat. Ab unico fortasse corniculo, quo galeam insignem haberet, Monoceroti Cratero cognomen fuit. At cave Salmasio idcirco credas, in Solin. pag. 547. Cornicularii munus & officium, cujus frequens in Notitia Imperii mentio, & apud alios scriptores, ab his corniculis apicibusve galearum, nomen traxisse: cum a corniculis, hoc est, ab atramentariis habuerint: nostri vocant, *des cornets*: qua de re Du-Cangium in Glossario vide.

8. *Et feri.*] Corvos aucupio miros, qui & perdices, & corvos quoque feros caperent, plurimos refert Aldrovandus, lib. 12. Ornith. pag. 702. petitis ex Annalium memoria exemplis.

9. *Tradendum putavere.*] Tradidit certe Plutarchus, lib. de solert. anim pag. 967. Tradidit & Ælianus, lib. 2. hist. anim. c. 48. ex iisdem, ut apparet, fontibus, ex quibus hausisse & Plinium simile veri est.

10. *Quantum poturo.*] Alibi, *quantum potui sufficeret.*

Sect. LXI. 1. *Nec Diomedeas.*] Quæ de Diomedis avibus narrantur a Plinio, hæc iisdem fere verbis transcripsit ab ipso Solinus, cap. 2. pag. 16.

2. *Catarractas.*] Forte ἀπὸ τοῦ ἄνωθεν καταῤῥάσσειν ἐν τῷ θηρεύειν τὰ ὄρνεα, quod ex alto cum impetu decidant, quando aves venantur.

3. *Eis esse dentes.*] Solinus: *ignei oculi, ora dentata.* Cave existimes, ut oculos, sic dentes pariter ignei coloris esse.

4. *Candidis.*] Alibi, *candidas.*

5. *Alterum cogere.*] Solinus: *Alterum insequi, ut urgeat tarditatem.*

6. *Inde crate.*] Solini paraphrasis: *Surculis in versum superpositis, imitantur texta cratium.*

7. *Uno hæ in loco.*] Quæ deinceps sequuntur, usque ad finem capitis, habet quoque Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1156.

8. *Quam diximus.*] Libro 3. sect. 29.

9. *Fulicarum similes.*] Fulica Gallis, *Poule d'eau*, & *Diable de mer.* De fulicis, Bellonius lib. 3. cap. 25. & 26. Manuel Phile, pag. 28. genus esse ar-

tantum adulantur, miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemque eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant: unde [10] origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies mutatos.

Caput XLV. LXII. Non omittendum est, cum de ingeniis disserimus, e volucribus hirundines [1] esse indociles, e terrestribus [2] mures: cum elephanti jussa faciant, leones jugum subeant, [3] in mari vituli, totque piscium genera mitescant.

Caput XLVI. LXIII. [1] Bibunt aves suctu: ex his, quibus longa colla, intermittentes, & capite resupinato velut infundentes sibi. [2] Porphyrio solus morsu bibit. [3] Idem est proprio genere, omnem cibum aqua subinde tingens, deinde pede ad rostrum, veluti manu, afferens. Laudatissimi [4] in Commagene. [5] Rostra iis, & prælonga crura rubent.

Caput XLVII. LXIV. [1] Hæc quidem & hæmatopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Nascitur in Ægypto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulum muscæ. Vita in Italia paucis diebus.

LXV. Graviores omnes fruge vescuntur, altivolæ carne tantum. Inter aquaticas, mergi soliti sunt devorare, quæ ceteræ reddunt.

Notæ.

dearum significat: sed falso, ut arbitror. Solinus: *Forma illis pene, quæ fulicis.* Putant esse avem eam, quæ in Diomedeis duntaxat insulis hodieque vivit, & *Artenna* dicitur. Vide Aldrov. lib. 19. Ornith. pag. 58.

10. *Origo fabulæ.*] De qua Strabo, lib. 6. pag. 284.

Sect. LXII. 1. *Esse indociles.*] Albertus M. lib. 23. de animal. pag. 641. de hirundine: *Et hanc avem*, inquit, *& murem dicunt esse indomabilia: sed ego vidi sæpe domitas, & ad manum volantes, sicut advolant aliæ aves.*

2. *Mures.*] Murem solutum, ad herum heramque rediisse cum revocaretur, omnino cicurem factum, vidisse se, Scaliger scriptis prodidit in Comment. ad Arist. lib. 1. de hist. anim. pag. 24. Et nos e manu esitantes vidimus. Adde his quæ de Alpino mure dicturi sumus ad sect. 85.

3. *In mari vituli.*] Huc pertinent ea quæ de vitulo marino dicta sunt, libro superiore, sect. 15. Vide & Diodor. Sicul. lib. 3. Bibl. pag. 155.

Sect. LXIII. 1. *Bibunt.*] Accepta hæc sunt ex Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 9. pag. 902.

2. *Porphyrio.*] Arist. loc. cit. Avis est his terris nec visa, nec cognita: ut Bellonius testatur, lib. 4. cap. 28. & Aldrov. lib. 20. Ornithol. pag. 437. De eo Auctor libri, qui *Kirani Kiranidum* falso inscribitur pag. 51. *Porphyrius avis pluvialis, quæ in fluminibus abundat.* Forte *fluvialis.*

3. *Idem est.*] Hoc est, comedit ritu ac more singulari. Hæc omnia totidem ferme verbis refert de porphyrione Polemon, lib. 5. Commentariorum suorum, apud Athen. lib. 9. pag. 388.

4. *In Commagene.*] Alexander Myndius, lib. 2. histor. avium, Libycam avem esse prodidit, teste Athenæo, loc. cit.

5. *Rostra iis &c.*] Aristoteles, apud Athen. loc. cit.

Sect. LXIV. 1. *Hæc quidem.*] Et crura quidem, inquit, ut porphyrioni, sic etiam hæmatopodi rubent: unde ei nomen, a calore pedum sanguineo. Peregrina hæc quoque avis est, neque cœli hujus.

LXVI. Olorum similitudinem [1] onocrotali habent: nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset [2] alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina, sensim inde in os reddita, in veram alvum ruminantis more refert. Gallia hos septentrionali proxima oceano mittit.

LXVII. [1] In Hercynio Germaniæ saltu [2] inusitata genera alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus. In ceteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam, memorandum occurrit. * [3] Phalerides in Seleucia Parthorum, & in Asia, aquaticarum laudatissimæ: rursus [4] Phasianæ in Colchis geminas ex pluma aures submittunt, subriguntque. [5] Numidicæ in parte Africæ Numidia, omnesque jam in Italia. * Caput XLVIII.

LXVIII. [1] Phœnicopteri [2] linguam præcipui saporis esse, Api-

NOTÆ.

Sect. LXVI. 1. *Onocrotali.*] Latinis hæc avis Truo dicebatur, auctore Festo. Et forma, qualis a Plinio pingitur, & patria, quæ Gallia septentrionali oceano proxima dicitur, eas aves esse declarat, quas nostri *Pelicans* vocitant: in Aremorico maxime mari frequentes: sunt enim ex iis quædam etiam candore olorum simillimæ, cujusmodi arefactam unam in Museo nostro Parisiensi asservamus: genus universum cibo inexplebile, & altero illo veluti utero, supra fidem capace, in faucibus ipsis donatum a natura. Fabulosa, ut diximus, ales ea est, quam Pelicani quoque nomine pictores adumbrant, elicito e sinu sanguine, rostri acie, pullos ad vitam revocantem.

2. *Alterius uteri.*] Alterius alvi, sive ingluviei, a vera alvo, de qua mox, discretæ: ruminantium more.

Sect. LXVII. 1. *In Hercynio.*] Solinus, cap. 20. pag. 40.

2. *Inusitata.*] Ita Reg. 2. Paris. &c. Reg. 1. & Chifb. *invisitata.*

3. *Phalerides.*] In Suessionum & Bellovacum agro frequentes, *Piettes* vulgo nomen habent, si Bellonium audimus, lib. 3. cap. 16. Vide Notas & Emend. num. LVII.

4. *Phasianæ.*] *Des Faisans.* A Phasi Colchorum amne, sic appellatæ: vel quod illic abundant: vel quod inde ab Argonautis primum advectæ. Martialis, lib. 13. Epigr. 72. cui titulus, *Phasianus:* vel potius, *Phasiana avis.*

Argoa primum sum transportata carina:
Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.

5. *Numidicæ.*] Hæc Afra avis Horatii, Numidica Columellæ, lib. 8. cap. 2. quæ gallinæ rusticæ (*Gelinottam* vocamus) similis est, teste Varrone, lib. 3. de re rust. cap. 9. pag. 103.

Sect. LXVIII. 1. *Phœnicopteri.*] Avem hanc Martialis intellexit, lib. 3. Epigr. 58.

Nomenque debet quæ rubentibus pennis.

Et lib. 13. Epigr. 71. cui titulus, *Phœnicopterus:*

Dat mihi penna rubens nomen: sed lingua gulosis
Nostra sapit: quid si garrula lingua foret?

Palustrem avem hanc esse, λιμναῖα, constat ex Aristoph. in Avibus, pag. 553. Nili accolam, ex Heliodoro, lib. 6. Æthiop. pag. 268. Rob. Constantinus, in Supplem. linguæ Lat. avem esse scribit magnitudine ciconiæ, oblongo collo, rostro, cruribus: cui & pars alarum puniceo colore rutilet: capi in Flandria, & Gallia Narbonensi: Gallos idcirco *Flamant* nuncupare, non a colore flammeo. Constantinum secuti sunt Bellonius, lib. 4. cap. 8. Scaliger, Exerc. 233. Aldrovand. lib. 20. Ornithol. pag. 321.

2. *Linguam.*] Cerebellis etiam phœnicopterum dapes refertas exhibuisse palatinis suis Elagabalum, scribit Lampridius, pag. 108.

cius docuit, nepotum omium altiſſimus gurges. [3] Attagen maxime Ionius celebratur, [4] vocalis alias, captus vero obmuteſcens, quondam exiſtimatus inter raras aves. Jam & in Gallia Hiſpaniaque capitur, & per Alpes etiam, ubi & [5] phalacrocoraces, aves Balearium inſularum peculiares: ſicut Alpium [6] pyrrhocorax, luteo roſtro, [7] niger: & præcipuo ſapore [8] lagopus: pedes leporino villo nomen ei hoc dedere, cetero candidæ, columbarum magnitudine. Non extra terram eam veſci facile, quando nec viva manſueſcit, & corpus occiſæ ſtatim marceſcit. [9] Eſt & alia nomine eodem, a coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo [10] tinctu cibis gratiſſima. Viſam in Alpibus ab ſe peculiarem Ægypti [11] & ibim Egnatius Calvinus præfectus earum prodidit.

CAPUT XLIX.

LXIX. Venêre in Italiam [1] Bebriacenſibus bellis civilibus trans Padum [2] & novæ aves (ita enim adhuc vocantur) turdorum ſpecie, paulum infra columbas magnitudine, ſapore gratæ. Baleares inſulæ nobiliorem etiam [3] ſupra dicto porphyrionem mittunt. Ibi &

NOTÆ.

3. *Attagen.*] Horatio, & Martiali, *Attagen Ionicus.* Italis *Francolino* dici Bellonius ait, lib. 5. cap. 6. Nos Gallinam ruſticam appellamus; *Gelinotte de bois.* Gloſſæ: *Gallina ruſtica*, ἀτταγήν.

4. *Vocalis alias &c.*] Hæc pariter Socrates apud Athen. lib. 9. pag. 388. & Ælian. lib. 15. hiſt. anim. cap. 27.

5. *Phalacrocoraces.*] Omnino hæ ſunt aves eæ, quas *Cormorans* vocamus, ut viſum Bellonio, lib. 3. cap. 7. Bocharto, parte 2. de animal. pag. 296. Aldrov. lib. 19. Ornithol. pag. 267. & Anatomicis Pariſienſibus Qui nunc phalacrocoraces, iidem Corvi aquatici appellantur a Plinio, lib. XI. ſect. 47. qui naturaliter calvent.

6. *Pyrrhocorax.*] Vox ea igneum corvum ſonat. E Germanis nonnulli corvum Alpinum nominant. Depingitur ab Aldrovand. lib. 12. Ornithol. cap. 8. pag. 769.

7. *Niger.*] Voculam hanc ex MSS. addidimus: quam res ipſa poſcebat.

8. *Lagopus.*] Bellonio, lib. 5. cap. 17. *Perdrix blanche de Savoye.* Crebras reperiri in Vapincenſi Delphinatus agro, affirmat Nic. Chorier, lib. 1. hiſt. Delphin. pag. 65. & a loci incolis vocari *Jalabres.*

9. *Eſt & alia.*] Hanc Aldrovandus, lib. 13. Ornith. pag. 146. eam eſſe ſuſpicatur, quam Damaſcenam perdicem, ſive Syriacam, Bellonius appellat, lib. 5. cap. 16.

10. *Tinctu.*] Intinctu: *à la ſauſſe jaune.*

11. *Et ibim Egnatius.*] Ita ſcribimus, ex MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Prius, *ibin M. Egnatius.* Egnatium hunc ceterorum ſcriptorum, quod quidem ſciam, nemo laudat.

Sect. LXIX. 1. *Bebriacenſibus.*] Bebriacum, vel, ut Plutarchus ſcribit, in Othone, pag. 1070. Βητειακόν, oppidulum fuit Cremonæ vicinum, πολίχνη πλησίον Κρεμώνης, ubi a Vitellianis Otho ſuperatus eſt. Meminit & Suetonius in Othone, cap. 9. pag. 97. Nunc pagus eſt, cui nomen *Caneto*, via quæ a Cremona Veronam ducit, duodecimo fere lapide, teſte Cluverio, lib. 1. Ital. Antiq. pag. 261.

2. *Et novæ aves.*] Sive nomen ſpectes, ſive formam, & magnitudinem, ſeu denique ſaporem, eas eſſe intelliges, quas poſterior ætas in Gallia *Perdices griſeas* appellavit. Novæ certe aves dicuntur, quod ſcriptoribus aliis ante hæc tempora fuerant prorſus incognitæ.

3. *Supra dicto.*] Sectione 63.

butco

buteo accipitrum generis in honore menſarum eſt : item [4] vipiones : ſic enim vocant minorem gruem.

LXX. Pegaſos equino capite volucres, [1] & gryphas aurita aduncitate roſtri fabuloſos reor : illos in Scythia, hos in Æthiopia. Equidem [2] & tragopana, [3] de qua plures affirmant, majorem aquila, cornua in temporibus curvata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo. Nec [4] Sirenes impetraverint fidem : licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati auctoris pater, in India eſſe : mulcerique earum cantu, quos gravatos ſomno lacerent. Qui credit iſta, [a] & Melampodi profecto [5] aures lambendo, dediſſe intellectum avium ſermonis dracones non abnuet : [6] vel quæ Democritus tradit, nominando aves, quarum confuſo ſanguine ſerpens gignatur : [7] quem quiſquis

INTERPRETATIO.

[a] *Et Melampodi.*] Et is non neget aures lambendo Melampodi dediſſe dracones ut intelligeret ſermones avium.

NOTÆ.

4. *Vipiones.*] Ita Reg. 1. In Indice tamen, & in Reg. 2. *Bibiones.* Originem habere videtur ea vox a Græca πιπίων, vel a pipiendo. Alias Pipiones ſunt turturini, columbinique pulli, in vet. Gloſſ. Τελγόνισα, περιστερὰ, *Pipio.* Plinius Valer. lib. 5. cap. 41. *Turtures, & pipiones.* Hinc noſtri *Pigeons* deflexa paululum voce finxere. De pipionibus, Lampridius in Alex. Severo, pag. 128. & Alexander Iatroſoph. lib. 1. Paſſionum.

Sect. LXX. 1. *Et gryphas.*] In Reg. 1. & Chiffl. *grypas.* Γρῦπας Græci vocant. Veras eſſe aves Philoſtratus exiſtimat, qui eas deſcribit, lib. 3. de vita Apollonii, cap. 14. pag. 152.

2. *Et tragopana.*] Solinus, cap. 30. pag. 57. Vide Notas & Emendationes num. LVIII.

3. *De qua.*] Subintellige, de qua ave. Conflatum huic avi nomen ex Pane & τράγῳ, hoc eſt, hirco, videtur, quaſi Panem cornibus hircinis referret. Solinus *arietinis* dixit, pro hircinis.

4. *Sirenes.*] De quibus Ovidius, lib. 5. Metam. verſ. 553.

Pluma, pedeſque avium, cum Virginis ora geratis.

Errant cum Voſſio, in Etymol. qui Sirenes exiſtimant ſuperne mulierum effigiem, piſcium inferne prætuliſſe. Hæc enim Nereïdum facies eſt, non Sirenum. De Sirenum porro fabula Servius conſulendus in lib. 5. Æneïd.

5. *Aures lambendo.*] Referunt hoc de Melampode ſcriptores plurimi : Apollod. lib. 1. Bibl. Scholiaſtes Apollonii, in lib. 1. Argon. Scholiaſtes Pindari, in Pyth. 4. aliique. Vaticinandi peritiam a ſerpentibus vel ſic inſpirari, veterum opinio fuit. Hinc Anticlides, apud Homeri Scholiaſten, in Iliad. η. de Heleno & Caſſandra narrant, *cum illis angues meatus ſenſuum linguis ſuis expurgaſſent, divinandi ſcientiam eſſe conſecutos.* In eam rem plura Bochartus collegit, lib. 1. de animal. pag. 21.

6. *Vel quæ Democritus.*] Recitat hæc quoque Gellius ex Plinio, lib. 10. cap. 12. pag. 503. ſed fabuloſa arbitratur, neque ingenio digna Democriti.

7. *Quem quiſquis ederit.*] Philoſtr. lib. 3. vita Apoll. cap. 3.

ederit, intellecturus sit alitum colloquia: quæque de una ave [8] galerita privatim commemorat, etiam sine his immensa vitæ ambage circa auguria. Nominantur [9] ab Homero scopes, avium genus: neque harum satyricos motus, [10] cum insidentur, plerisque memoratos facile conceperim mente: neque ipsæ jam aves noscuntur. Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

CAPUT L. LXXI. Gallinas saginare [1] Deliaci cœpere: unde pestis exorta, opimas aves [2] & suopte corpore unctas devorandi. Hoc primum antiquis [3] cœnarum interdictis exceptum invenio jam lege C. Fannii Coss. [4] XI. annis ante tertium Punicum bellum, [5] ne quid volucre poneretur, præter unam gallinam, [a] quæ non esset [6] altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulavit. Inventumque diverticulum est, [7] in fraude earum, gallinaceos quoque pascendi

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ non esset.*] Et quidem quæ non esset altilis: quod legis ejus edictum in alias *posterius latas sumptuarias* leges insertum deinde est.

NOTÆ.

8. *Galerita.*] *Alouëttte hupée: & Cochevis.*

9. *Ab Homero.*] Odyss. ε. vers. 66. Σκῶπες. Describuntur ab Alexandro Myndio, Callimacho, & Metrodoro, apud Athen. lib. 9. pag. 391. facie & moribus persimiles otis, sive asionibus, de quibus sect. 33. Forte ii sunt quos *Petits Ducs,* nominamus.

10. *Cum insidentur.*] Cum ab aucupibus circumsedentur: quorum saltationes dum aves eæ gestiunt imitari, intentæ in aliquo ex iis, ab altero facile capiuntur, uti de asione Plinius loc. cit. de ipsa scope narrat Metrodorus proxime laudatus. Vide Notas & Emendationes num. LIX.

Sect. LXXI. 1. *Deliaci.*] Deliacorum gallinariorum Columella meminit, lib. 8. cap. 2. & Cic. lib. 4. Academ. pag. 51. ait Deli fuisse complures, qui gallinas alere permultas quæstus causa solerent, &c. Varro item, lib. 3. de re rust. cap. 9.

2. *Et suopte corpore.*] Probe adipatas: ut ascititio adipe non sit opus, cum abundet proprius, è sagina natus.

3. *Cœnarum interdictis.*] Hoc est, legibus de cœnarum & sumptuum modo. Meminit hujus interdicti Tertullianus, in Apolog. cap. 6. pag. 6. *Quonam illæ leges abierunt, sumptum & ambitionem comprimentes? quæ centum æra, non amplius, in cœnam subscribi jubebant, nec amplius quam unam inferri gallinam, & eam non saginatam.* Et Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 13. pag. 367. *Fannia lex sumptibus modum fecit assibus centum,* &c.

4. *XI. annis ante.*] Anno Urbis conditæ, DLXXXXIII. Vide Notas & Emend. num. LX.

5. *Ne quid volucre.*] Ita MSS. omnes: non, ut editi, *volucrum.*

6. *Altilis.*] Altile dicitur, quod alendo saginatur: unde gallina altilis, & altiles aves, quæ saginatæ sunt. Glossæ: *Altiles,* σιτιστοί. Papias: *Altilis ab alendo dicitur: i. pinguis gallina, eo quod alatur.* Idem: *Altilia dicuntur volatilia saginata studio.*

7. *In fraude earum.* Nam de gallinis tantum latæ leges agere videntur, non item de gallinaceis.

[8] lacte madidis cibis : multo ita gratiores approbantur. Feminæ quidem ad saginam non omnes eliguntur, nec nisi in cervice pingui cute. Postea culinarum artes, [9] ut clunes spectentur, [b] ut dividantur in tergora, ut a pede uno dilatatæ [10] repositoria occupent. [11] Dedêre & Parthi cocis suos mores. Nec tamen [c] in hoc mangonio quidquam totum placet : hic clune, alibi pectore tantum laudatis.

LXXII. [1] Aviaria primus instituit, inclusis omnium generum avibus, [2] M. Lænius Strabo Brundisii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia coërcere, quibus rerum natura cælum assignaverat. * Maxime tamen insignis est in hac memoria, [3] Clodii Æsopi tragici histrionis patina, [4] HS. centum taxata : in qua posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales, [5] HS. sex singulas coëmptas : nulla alia inductus suavitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos reveritus illos opimos, & voce meritos : dignus prorsus filio, a quo devoratas [6] diximus margaritas. Non sit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis : [7] nisi quod minus est summas rerum naturæ opes, quam hominum linguas, cœnasse. CAP. LI.

Interpretatio.

[b] *Vt dividantur.*] Ut dividantur *in plagulas oblongas* scissa dorsi cute, ut ab uno pede dilatatæ, *non lances modo, sed* & repositoria occupent, *quibus sustinentur lances.*

[c] *In hoc.*] In hoc *gallinarum* delectu.

Notæ.

8. *Lacte madidis.*] MSS. omnes, *lacte additis*, forte, *lacte addito cibis.*

9. *Vt clunes.*] Galli *coxas* vocant.

10. *Repositoria.*] De hac voce dicemus, lib. 33. sect. 49.

11. *Dedere & Parthi.*] Est quædam in arte coquorum, ut in Parthorum moribus, luxuries.

Sect. LXXII. 1. *Aviaria.*] Ὀρνιθῶνες, *des volieres.*

2. *M. Lanius.*] Vide Notas & Emendationes num. LXI.

3. *Clodii Æsopi.*] De ipso Æsopi filio hæc prodidit Valerius Max. lib. 9. cap. 1. num. 2. pag. 418.

4. *HS. centum.*] Vide Notas & Emend. num. LXII. Sestertia centum, sive centum sestertiûm millia, adæquant monetæ nostræ libras, seu florenos, ut vocant, 10000. Incredibile prorsus fi-glinæ patinæ pretium.

5. *HS. sex.*] Sestertiis sex, sive sestertium sex millibus : monetæ nostræ, libris 600. Vide Notas & Emend. num. LXIII.

6. *Diximus.*] Libro 9. sect. 59.

7. *Nisi quod minus.*] Levius, inquit, scelus videtur, rerum naturæ opes, quantæ quantæ sunt, cœna absorbere unica, quod ab Æsopi filio factitatum diximus superiore libro : quam quod nunc admissum a patre narramus, qui nulla alia suavitate inductus, avium linguas humano sermone vocalium cœnare voluit, quam ut in his humanarum linguarum similitudinem aliquam manderet : ut enim illud filii factum luxuriæ sit, profusique sumptus : habet certe patris exemplum adjunctam ad ea scelera crudelitatis notam.

Cap. LII. LXXIII. Generatio avium ſimplex videtur eſſe, cum & ipſa ſua habeat miracula, [1] quoniam & quadrupedes ova gignunt, chamæleones, lacertæ, [2] & quæ diximus inter ſerpentes. [3] Pennatorum autem infecunda ſunt, quæ aduncos habent ungues: [4] cenchris ſola ex his ſupra quaterna edit ova. Tribuit hoc avium generi natura, ut fecundiores eſſent fugaces earum, quam fortes. Plurima pariunt [5] ſtruthiocameli, gallinæ, perdices. [6] Soli coïtus avibus duobus modis: femina humi conſidente, ut in gallinis: aut ſtante, ut in gruibus.

LXXIV. [1] Ovorum alia ſunt candida, ut columbis, perdicibus: alia pallida, ut aquaticis: alia punctis diſtincta, [2] ut meleagridi: alia rubri coloris, ut phaſianis, cenchridi. [3] Intus autem omne ovum volucrum bicolor. [4] Aquaticis lutei plus quam albi, idque ipſum magis luridum quam ceteris. [5] Piſcium unus color, in quo [6] nil candidi. Avium ova ex calore fragilia, ſerpentium [7] ex frigore lenta, piſcium ex liquore mollia. Aquatilium, rotunda: reliqua fere faſtigio

Notæ.

Sect. LXXIII. 1. *Quoniam.*] Id primum, inquit, mirandum occurrit, quod eadem avium, & quadrupedum nonnullarum generatio ſit. Vide Notas & Emend. num. LXIV.

2. *Et quæ diximus.*] Et crocodilos, inquit, & ſcincos, hippopotamoſque, de quibus fortuitu fere ac temere in ſerpentium tractatione egimus, libro octavo, ſect. 37. Nam de crocodilo in primis ibi, *Parit ova, quanta anſeres,* &c.

3. *Pennatorum.*] Ariſt. lib. 9. hiſtor. anim. cap. 1. pag. 639.

4. *Cenchris ſola.*] Quæ tinnunculus appellata ſuperius, ſect. 52. Κεγχρὶς Ariſtoteli, loc. cit.

5. *Struthiocameli.*] Ad ova amplius vicena nonnunquam parere ſtruthionem Afrum, auctor eſt Ariſt. lib. 9. hiſtor. anim. cap. 22. pag. 1052. De gallinis dicetur ſect. 74. Perdices parere interdum ſedecim, ſcribit Athen. lib. 9. pag. 390. ex Ariſt. nimirum lib. 6. hiſt. cap. 5. pag. 662.

6. *Soli coitus.*] Vide Notas & Emendationes num. LXV. Accepta porro hæc ſunt ex Ariſt. lib. 5. hiſt. animal. cap. 2. pag. 521. & 522.

Sect. LXXIV. 1. *Ovorum alia.*] Ariſt. lib. 6. hiſtor. anim. cap. 2. pag. 643. totidem ferme verbis. De corticis ovorum differentiis agitur: poſt, de humorum diverſitate.

2. *Vt meleagridi.*] Diſcedere a Philoſopho videtur, qui ut meleagridi, ſic etiam phaſianis, ova punctis diſtincta attribuit: τῶν δ', κατεστιγμένα, οἷον τὰ τῶν μελεαγρίδων, ϗ φασιανῶν· τὰ δὲ τῆς κεγχρίδος ἐρυθρά ἐστιν ὥσπερ μίλτος. Sed patrocinatur ei Albertus, lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 1. pag. 189. ubi *phaſiani ova rubea* eſſe ſcribit.

3. *Intus autem.*] Ariſt. pag. 642.

4. *Aquaticis.*] Avibus, quæ circa amnes, lacus, & ſtagna rimantur. Hæc ſunt pariter ex Ariſt. loc. cit. & e lib. 3. de gener. anim. cap. 1. pag. 1097. Albertus item exſcripſit, lib. 6. de animal. pag. 189.

5. *Piſcium unus.*] Ariſt. lib. 3. de gener. anim. cap. 1. pag. 1098.

6. *Nil candidi.*] Nihil quod candido ceterorum ovorum humori, ſive albumini, proportione reſpondeat, ſi colorem ſpectes: quanquam, ſi naturam conſideres, tota conſtant albumine: nam quod ex vitello cetera ova alimentum capiunt, id ova piſcium ex humore, in quo ſemper degunt, abunde trahunt: ex albumine piſcis corporatur.

7. *Ex frigore lenta.*] Viſcoſa.

cacuminata. [8] Exeunt a rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed protinus durescente, quibuscumque emergunt portionibus. Quæ oblonga sint ova, gratioris saporis putat [9] Horatius Flaccus. [10] Feminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. [11] Umbilicus ovis a cacumine inest, ceu gutta eminens in putamine.

CAP. LIII.

[12] Quædam omni tempore coëunt, ut gallinæ, & pariunt, prætérquam duobus mensibus hiemis brumalibus. [13] Ex iis juvencæ plura, quam veteres, sed minora, [14] & in eodem fetu prima ac novissima. [15] Est autem tanta fecunditas, ut aliquæ & sexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum, ut effetæ moriantur. [16] Adrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt, [17] quædam & undecies: [18] in Ægypto vero etiam brumali mense. [19] Hirundines, & merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: ceteræ aves [20] fere semel. [21] Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pæ-

NOTÆ.

8. *Exeunt.*] Arist. lib. 6. hist. cap. 2. pag. 643. & 645. Albertus, lib. 6. de anim. cap. 2. pag. 189. *In descensu,* inquit, *ovum quando exit a gallina, induratur quasi per congelationem.* Id vero esse falsum, atque in ipso utero, antequam edatur, ovum durescere, experimentis constare haud dubiis aïunt, quæ Harveus recitat, Exercit. 10. de ovi cortice, pag. 28. sed ita tamen, ut ad concretionem corticis absolutam, aërem ambientem conferre nonnihil ipse fateatur.

9. *Horatius.*] Lib. 2. Satyr. 4.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento
Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis,
Ponere, &c.

10. *Feminam edunt.*] Sic Columella, lib. 8. cap. 5. pag. 288. *Cum deinde quis volet quamplurimos mares excludi, longissima quæque, & acutissima ova subjiciet: & rursus cum feminas, quam rotundissima.* Vide Notas & Emendationes num. LXVI.

11. *Umbilicus.*] Perinde atque in humano fetu, sic & in ovo umbilicum inesse & appellari, ὀμφαλὸν: ac vicissim uti ex ovo pullus excluditur, hominem quoque ex ovo fingi, & parem omnino utriusque partus conditionem esse pluribus docet Hippocrates, lib. de nat. pueri, tex. 4. pag. 136. & tex. 36. pag. 158. Quam sententiam probari recentioribus intelligo: a nobis certe maximopere.

12. *Quædam omni.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 1. pag. 637. plane ad verbum.

13. *Ex iis juvencæ.*] Arist. cap. 3. pag. 650. Albertus, lib. 6. cap. 3. pag 191.

14. *Et in eodem fetu.*] In eodem partu, inquit, quæ primo exeunt, & quæ postremo, minora sunt quam quæ intermedia.

15. *Est autem.*] Arist. lib. 6. hist. cap. 1. pag. 637. & 638.

16. *Adrianis.*] Ab Adria Italiæ urbe nomen habent. Vide Notas & Emendationes num. LXVII.

17. *Quædam &*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 12. pag. 551 & Albertus, lib. 6. de anim. cap. 5. pag. 195.

18. *In Ægypto.*] Arist. lib. 6. hist. cap. 1. pag. 638. aliquantoque expressius cap. 5 ejusdem libri, pag. 661.

19. *Hirundines.*] De hirundine & merula, Arist. lib. 5 hist. cap 12. pag. 552. De palumbis & turturibus, lib. 6. c. 1. p. 638. & post eum Albertus, loc. cit.

20. *Fere semel.*] Verno tempore. Arist. pag. 639. & Albertus, lib. 6. pag. 188.

21. *Turdi.*] Turdi, inquit Philosophus, lib. 6. hist. cap. 1 pag. 640. a quo hæc Plinius mutuatur, in excelsis arboribus e luto, sicut hirundines, nidos faciunt, serie quadam inter se cohærentes, & ita continuato opere, ut speciem catenæ præbeant.

ne contextim, in ſeceſſu generant. [22] A coïtu diebus decem ova matureſcunt in utero. [23] Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna evulſa, aliave ſimili injuria, diutius. [24] Omnibus ovis medio vitelli parva ineſt velut ſanguinea gutta, quod eſſe cor avium exiſtimant, primum in omni corpore id gigni opinantes : in ovo certe [25] gutta ea ſalit, palpitatque. [26] Ipſum animal ex albo liquore ovi corporatur. Cibus in luteo eſt. [27] Omnibus intus caput majus toto corpore : oculi compreſſi capite majores. [28] Increſcente pullo, candor in medium vertitur, luteum circumfunditur. [29] Viceſimo die, ſi moveatur ovum, jam viventis intra putamen vox auditur. Ab eodem tempore plumeſcit : [30] ita poſitus, ut caput ſupra dextrum pedem habeat, dextram vero alam ſupra caput. [31] Vitellus paulatim deficit. Aves omnes in pedes naſcuntur, [32] contra quam reliqua anima-

NOTÆ.

22. *A coïtu decem diebus.*] Hoc de gallinæ ovis Philoſophus prodidit, lib. 6. hiſt. cap. 3. pag. 651. Columbina enim, ac minorum avium, paucioribus abſolvuntur.

23. *Vexatæ.*] Lucem affert Ariſtoteles, de columbis hæc ſcribens, pag. 652. *Columbæ, inquit, ſi moleſtiæ quidpiam intervenerit, aut circa nidum, aut penna avulſa, aut aliter vexatæ, ægre aliquid tulerint, continent ova, partumque differunt.* Ἐὰν γάρ τι ἐνοχληθῇ ὑπό τινος, ἢ περὶ τὴν νεοττείαν, ἢ πτερὸν ἐκτιλθῇ, ἢ ἄλλο τι πονήσῃ, ἢ καὶ δυσαρεστήσῃ, κατέχει καὶ οὐ τίκτει, μελλήσασα.

24. *Omnibus ovis.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 4. pag. 653. & Albertus, lib. 6. de anim. cap. 4. pag. 193. Verum ille, in albugine, ἐν τῷ λευκῷ : iſte pariter *in albo ovi*, ſedem huic guttæ ſtatuit. Prius nimirum in vitello fuit, quam in albumine deprehenderetur, ut Volcherus animadvertit, ab Harveo citatus, Exerc. 16. pag. 50.

25. *Gutta ea ſalit.*] Quaſi animata, πηδᾷ καὶ κινεῖται, ὥσπερ ἔμψυχος. Ariſt.

26. *Ipſum animal.*] Sic Ariſt. pag. 655. & Albertus loc. cit. Contra Hippocrates, lib. de Natura pueri, tex. 41. pag. 161. ex luteo pullum creat, alit albumine. Γίνεται δ' ἐκ τοῦ χλωροῦ τοῦ ὠοῦ τὸ ὄρνεον· τροφὴν δὲ καὶ αὔξησιν ἔχει τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ ὠῷ. Neque cum Hippocrate, neque cum Ariſtotele Harveo convenit, Exercit. 52. pag. 164. Ex albumine ſolo formari ait, alique fetum, donec grandeſcat : vitellum partim grandiori, partim excluſo jam pullo alendo eſſe.

27. *Omnibus intus.*] Albert. loc. cit. Fabis grandiores oculos, & nigriores, Philoſophus eſſe ſcribit.

28. *Increſcente.*] Ariſt. pag, 656.

29. *Viceſimo.*] Ariſt. pag. 557. poſt Hippocr. loc. cit. pag. 162 Varro, lib. 3. de re ruſt. cap. 9. Columella, lib. 8. cap. 5. pag. 288. *Die undevigeſimo animadvertat, an pulli roſtellis ova percuderint, & auſcultetur ſi pipiant &c.*

30. *Ita poſitus.*] Ariſt. loc. cit. & Albertus, pag. 194.

31. *Vitellus.*] Ariſt. pag. 658. ita deficere ſcribit, ut decimo poſt die, quam pullus excluſus eſt, ſi diſſecetur, etiam tum circa inteſtinum, vitelli reſiduam partem invenias : quod & Harveus probat, loc. cit.

32. *Contra quam reliqua.*] Quæ ſcilicet in capita naſcuntur, uti dicturus eſt ſect. 84. Verum ut Philoſophi mentem Plinius hoc loco ſit aſſecutus, equidem vereor : aveſque incaute dixiſſe, pro ovis, non exigua ſuſpicio eſt. Ariſtoteles enim lib. 3. de gener. anim. cap. 2. pag. 1098. ovum docet eſſe altera parte acutius, in qua ſit principium genitale maris : hac parte ovum utero adhærere : exire eam ob rem partem acutam ovi poſtremo : quod enim adhæret, id exire noviſſimum convenit. Ac paulo poſt, pag. 1099. *Partus*, inquit,

lia. [33] Quædam gallinæ omnia gemina ova pariunt, & geminos interdum excludunt, ut [34] Cornelius Celsus auctor est, alterum majorem. Aliqui negant omnino geminos excludi. [35] Plus vicena quina incubanda subjici vetant. [36] Parere a bruma incipiunt. [37] Optima fetura ante vernum æquinoctium. [38] Post solstitium nata non implent magnitudinem justam, tantoque minus, quanto serius provenere.

CAPUT LIV.

LXXV. [1] Ova incubari intra decem dies edita utilissimum: vetera aut recentiora infecunda. [2] Subjici impari numero debent. [3] Quarto die postquam cœpere incubari, si contra lumen cacumine ovorum apprehenso una manu, purus & uniusmodi perluceat color, sterilia existimantur esse, proque eis alia substituenda. [4] Et in aqua est experimentum: inane fluitat: itaque sidentia, hoc est, plena, subjici volunt. Concuti vero experimento vetant, quoniam non gignant confusis vitalibus venis. [5] Incubationi datur initium post novam Lunam, quia prius inchoata non proveniant. Celerius excluduntur calidis diebus. [6] Ideo æstate undevicesimo educunt fetum: hieme, xxv. [7] Si incubitu tonuit, ova pereunt: & accipitris audita voce vitiantur. [8] Remedium contra tonitrus, clavus ferreus sub stramine ovorum positus,

NOTÆ.

ovorum contra atque animalium evenit: animal enim versum in caput, suumque principium nascitur: at ovum quasi in pedes conversum exit: τῷ δ' ᾠῷ γίνεται ἡ ἔξοδος οἷον ἐπὶ πόδα: *cujus rei causa*, inquit, *quod diximus est, quod ovum ea parte, qua principium continetur, adhæret.* Exire autem pullos ab ovis in capita, Harveus significat, Exerc. 22. pag. 72. & ex veteribus Columella, loco proxime cit. Albertus, lib. de anim. cap. 5. pag. 195. aliique.

33. *Quædam gallinæ.*] Arist. lib. 6. hist. cap. 4. 659. εἰσὶ δ' ἔνιαι ἀλεκτορίδες, αἳ πάντα δίδυμα τίκτουσι, &c. quæ ex Aristotele transcripsit Albertus, lib. 6. de anim. tract. 1. cap. 5. pag. 194.

34. *Cornelius Celsus.*] Libris de re rustica, qui interciderunt.

35. *Plus vicena.*] Varro, lib. 3. de re rust. c. 9. p. 103. *Quæ velis incubet, negant plus XXV. oportere ova incubare, quamvis propter fecunditatem pepererit plura.*

36. *Parere a bruma.*] Varro loc. cit. Colum. lib. 8. cap. 5. pag. 286.

37. *Optima.*] Varro loc. cit.

38. *Post solstitium.*] Iisdem verbis Columella loc. cit.

Sect. LXXV. 1. *Ova incubari.*] Columella, loc. cit. pag. 287. *Aptissima sunt ad excludendum recentissima quæque: Possunt tamen etiam requieta supponi: dum ne vetustiora sint, quam decem dierum.*

2. *Subjici impari.*] Varro, lib. 3. de re rust. cap. 9. pag. 104. Columella paulo explanatius, loc. cit. pag. 288. *Numerus ovorum, quæ subjiciuntur, impar observatur, nec semper idem: nam primo tempore, id est, mense Januario quindecim, nec unquam plura subjici debent: Martio novemdecim, nec his pauciora: unum & viginti Aprili, &c.*

3. *Quarto die.*] Ex Varrone, loc. cit. pag. 103.

4. *Et in aqua.*] Varro totidem verbis, loc. cit.

5. *Incubationi.*] Varro, & Colum. locis citatis.

6. *Ideo æstate.*] Albertus, lib. 6. de anim. cap. 3. pag. 191.

7. *Si incubitu.*] Arist. lib. 6. de hist. anim. cap. 2. pag. 647. *Cælo tonante, quæ foventur ova, corrumpuntur:* ἐὰν δὲ βροντήσῃ ἐπωαζούσης, διαφθείρεται τὰ ᾠά. Albertus item, loc. cit.

8. *Remedium.*] Columella, loc. cit. pag. 289. *Plurimi*, inquit, *infra cubi-*

aut terra ex aratro. [9] Quædam autem & citra incubitum sponte naturæ gignunt, ut in Ægypti fimetis. Scitum de quodam reperitur, Syracusis tamdiu potare solitum, donec cooperta terra fetum ederent ova.

*Cap. LV. LXXVI. [1] Quin & ab homine perficiuntur. * [2] Julia Augusta, prima sua juventa Tiberio Cæsare ex Nerone gravida, cum parere virilem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio, ovum in sinu fovendo, atque cum deponendum haberet, nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falso augurata proditur. [3] Nuper inde fortasse inventum, ut ova in calido loco imposita paleis igne modico foverentur, homine versante, pariterque & stato die illinc erumperet fetus. Traditur quædam ars gallinarii cujusdam, dicentis [4] quod ex quaque esset. [5] Narrantur & mortua gallina maritæ arum

Notæ.

lium stramenta graminis aliquid, & ramulos lauri, nec minus allii capita cum clavis ferreis subjiciunt: quæ cuncta remedia creduntur esse adversus tonitrua, quibus vitiantur ova, pullique semiformes interimuntur, antequam toti partibus suis consummentur.

9. *Quædam autem.*] Quæ nunc afferuntur a Plinio, ea totidem verbis exstant, tum apud Arist. lib 6. hist. cap. 2. pag. 644. tum apud Albertum lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 1. pag. 189. Nunc quoque pervulgatum est & in confesso morem hunc hodieque esse Ægyptiæ gentis, ut verno tempore, multo stercore fimoque congesto ingentem veluti furnum construant, in quem tota vicinia longe lateque ova conferat: ubi Solis & stercoris putrescentis vapore animentur, suoque tempore pullos edant.

Sect. LXXVI. 1. *Quin & ab homine.*] Albertus M. loc. cit.

2. *Iulia Augusta.*] Livia nempe Drusilla, quæ Tiberio Neroni, Tiberii Cæsaris patri primum, deinde Augusto nupsit, & Julia Augusta dicta est, matrimonio Augusti. Sueton. in Tiber. cap. 14. *Prægnans Livia, cum an marem editura esset variis captaret ominibus, ovum incubanti gallinæ subductum, nunc sua, nunc ministrarum manu per vices usque eo fovit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius Mathematicus præclara spopondit: etiam regnaturum,* &c.

3. *Nuper inde.*] Haud longe disparem modum tradit Albertus, loc. cit.

4. *Quod ex quaque.*] Qui cum ovum inspexerat, quæ id gallina peperisset, dicere solebat, uti refert de gallinariis Deliacis Cicero, lib. 4. Acad. pag. 51. & pag. 64.

5. *Narrantur.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 75. pag. 1166. Ælian lib. 4. hist. anim cap. 29. Guill. Brito, ord. Minor. in Vocabulario MS. laudatus a Du-Cangio in Notis ad Niceph. Bryen. pag. 219. *Gallus gallinaceus dicitur, qui quasi gallina nutrit pullos, quia mulieres solent ei deplumare ventrem, & fricare cum urtica, quia taliter urticatus libentissime cubat super pullos, & nutrit eos sicut mater, & gracillat sicut gallina.* Exornat hunc Plinii locum paraphrasi poëtica Passeratius vates haud ignobilis, carmine de Gallo:

An sobolis referam studium, raptæque dolorem
Conjugis, ante suos possit quam excludere pullos?
Maternas functura vices ut cura mariti
Succedat feta, desertisque incubet ovis?
Ecquænam est priscæ major pietatis imago?

visa

visi succedentes invicem; & reliqua fetæ more facientes, abstinentesque se a cantu. Super omnia est [6] anatum ovis subditis atque exclusis admiratio, primo non plane agnoscentis fetum: mox incertos incubitus solicite convocantis: postremo lamenta circa piscinæ stagna, mergentibus se pullis natura duce.

LXXVII. Gallinarum generositas spectatur crista erecta, interdum gemina: [1] pennis nigris, ore rubicundo, [2] digitis imparibus, aliquando & super quatuor digitos transverso uno. Ad rem divinam, luteo rostro pedibusque, puræ non videntur: ad [3] opertanea sacra, nigræ. [4] Est & pumilionum genus non sterile in his, quod non in alio genere alitum, sed quibus certa fecunditas rara, & incubatio ovis noxia. CAPUT LVI.

LXXVIII. Inimicissima autem omnium generi [1] pituita, maximeque inter messis & vindemiæ tempus. Medicina in fame, & [2] cubitus in fumo, utique si ex lauro, aut [3] herba sabina fiat: penna per transversas inserta nares, & per omnes dies mota: [4] cibus, allium cum farre, aut aqua perfusus, in qua [5] maduerit noctua, aut cum semine [6] vitis albæ coctus: [7] & quædam alia. CAPUT LVII.

LXXIX. [1] Columbæ proprio ritu osculantur ante coitum. [2] Pariunt fere bina ova: ita natura moderante, ut [3] aliis crebrior sit C. LVIII.

NOTÆ.

6. *Anatum ovis.*] Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. pag. 100. *Quin etiam anatum ova gallinis sæpe supponimus: ex quibus pulli orti primum aluntur ab iis, ut a matribus, deinde eas relinquunt, &c.*

Sect. LXXVII. 1. *Pennis nigris.*] Vide Notas & Emend. num. LXVIII.

2. *Digitis imparibus.*] *Nec paribus ungulis*, inquit Columella, lib. 8. cap. 2. pag. 281. *generosissimaque creduntur, quæ quinos habent digitos, &c.*

3. *Opertanea.*] Quæ Bonæ Deæ fiebant, in operto, hoc est, in abdito, non sub dio.

4. *Est & pumilionum.*] Vide Notas & Emend. num. LXIX.

Sect. LXXVIII. 1. *Pituita.*] *La pepie.* Palladius, lib. 1. cap. 27. pag. 21. *Pituita gallinis nasci solet, quæ albâ pelliculâ linguam vestit extremam. Hæc leviter unguibus vellitur, &c.*

2. *Cubitus in fumo.*] *Vitanda pituitæ pernicies erit*, inquit Columella lib. 8. cap. 5. pag. 290. *quæ ne fiat, gallinaria semper fumigabimus, &c.*

5. *Herba sabina.*] De hoc remedio iterum, lib. 24. sect. 61.

4. *Cibus, allium.*] Palladius loc. cit. *Item allii mica trita cum oleo faucibus inseratur.* De hoc remedio iterum, lib. 20. sect. 23.

5. *Maduerit.*] Ita Reg. 1. 2. Chiffl. &c. Editi, *laverit.*

6. *Vitis albæ.*] Uvam quoque, quam Græci σαφυλὴν ἀγρίαν vocant, Columella in cibis misceri jubet, & Palladius, locis cit.

7. *Et quædam alia.*] Quæ refert Columella, loc. cit.

Sect. LXXIX. 1. *Columbæ.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 3. pag. 652.

2. *Pariunt fere.*] Arist. lib. 6. cap. 5. pag. 660.

3. *Aliis crebrior.*] Ut aliis creber tantum sit fetus: aliis etiam numerosus. Hoc est, quemadmodum Philosophus eleganti usus atticismo docet, aliæ multum, ut columbæ: aliæ multa, ut gallinæ, pariant: αἱ μὲν, τῷ πολλάκις, ὥσπερ αἱ περιστεραί· αἱ δὲ, τῷ πολλὰ, ὥσπερ αἱ ἀλεκτορίδες, lib. 6. de hist. anim. cap. 1. pag. 639.

[4] fetus, aliis numerosior. [5] Palumbes & turtures plurimum terna: nec plus [6] quam bis vere pariunt: [7] atque ita, si prior fetus corruptus est: & quamvis tria pepererint, nunquam [8] plus duobus educunt. Tertium quod irritum est, [9] urinum vocant. [10] Palumbes incubat femina post meridiana in matutinum, cetero mas. Columbæ [11] marem semper & feminam pariunt, priorem marem, [12] postridie feminam, [13] Incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu femina. [14] Excludunt vicesimo die. Pariunt a coïtu [15] quinto. Æstate quidem interdum binis mensibus [16] terna educunt paria: nam decimo octavo die excludunt, statimque concipiunt. Quare inter pullos sæpe ova inveniuntur, & alii provolant, alii erumpunt. Ipsi deinde pulli [17] quinquemestres fetificant. [18] Et ipsæ autem inter se (si mas non sit) feminæ æque saliunt, pariuntque ova irrita,

NOTÆ.

4. *Fetus.*] Ita M S S. omnes: non *partus*, ut editi.

5. *Palumbes &c.*] Arist. loc. cit.

6. *Quam bis vere.*] Vide Notas & Emendationes num. L X X.

7. *Atque ita.*] Iterum, inquit, pariunt, cum prior fetus periit. Τίκτει δὲ τὰ δεύτερα, ὅταν τὰ πρότερα γεννηθέντα διαφθαρῇ. Arist. loc. cit.

8. *Plus duobus educunt.*] Hoc est, excludunt fovendo. Vide Notas & Emend. num. L X X I.

9. *Vrinum.*] Οὔριον. Non ab οὐρὰ, quod caudam, neque ab οὖρος, quod ventum sonat: sed ab οὖρον, quod urinam: unde & κυνόσουρα vocantur a Philosopho, ceu canis urina.

10. *Palumbes incubat.*] *Palumba ab sero diei incipiens, totam noctem usque ad jentandi tempus incubat: reliquum temporis, palumbus*, inquit Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 7. pag. 670. Τῶν δὲ φαττῶν ἡ μὲν θήλεια ἀπὸ δείλης ἀρξαμένη, τήν τε νύκτα ὅλην ἐπῳάζει, καὶ ἕως ἀκρατίσματος ὥρας· ὁ δὲ ἄῤῥην, τὸν λοιπὸν τοῦ χρόνου.

11. *Marem semper.*] Si voluit interpretis munere defungi, *sæpe* dicendum fuit, non *semper*: ὡς ἐπιπολὺ, inquit Arist. lib. 6. cap. 5. pag. 661. Albertus item, lib. 6. de anim. pag. 195. *ut frequentius.*

12. *Postridie feminam.*] Post triduum, si Aristotelem unum audimus, scribendum fuit: καὶ τεκοῦσα, μίαν ἡμέραν διαλείπει τὰ πολλὰ, εἶτα πάλιν τίκτει θάτερον. *Frequenter die uno interjecto alteram parit.* Plinio tamen suffragatur Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 1. cap. 5. pag. 195. *Columbæ*, inquit, *ut frequentius simul pullificant marem & feminam: & quando ovant, primo ut frequentius ovant ovum masculinum, & sequenti die femininum: & quando exeunt ova, ut frequentius primo die exit masculinum, & sequenti die femininum, vel citius, sed tamen post masculinum, &c.*

13. *Incubant.*] Arist. & Albert. loc. cit.

14. *Excludunt vicesimo die.*] Vide Notas & Emend. num. L X X I.

15. *Quinto.*] Quinto post coïtum die. Albertus loc. cit. septimo tantum.

16. *Terna educunt.*] Ita MSS. omnes. Impressi, *edunt.*

17. *Quinquemestres.*] Aliunde hoc quam ex Aristotele, qui sexto tantum mense feturæ tempus columbis assignat: ἑξάμηνα ὀχεύει, καὶ ὀχεύεται. Albertus loc. cit. *Columba nata in Aprili . . . . incipit ovare in autumno ejusdem anni, si fuerit locus calidus, & copiosa habuerit pascua.*

18. *Et ipsæ autem.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 2. pag. 646. & ex eo Athenæus, lib. 9. pag. 394. Albertus quoque, lib. 6. de anim. cap. 4. pag. 192.

ex quibus nihil gignitur : quæ [19] hypenemia Græci vocant.

CAPUT LIX.

[20] Pavo a trimatu parit. Primo anno unum aut alterum ovum, sequenti quaterna quinave, ceteris duodena, non amplius, intermittens binos dies ternosve parit, [21] & ter anno, si gallinis subjiciantur incubanda. Mares ea frangunt [22] desiderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelso cubantes : [23] & nisi molli strato excepta, franguntur. [24] Mares singuli quinis sufficiunt conjugibus. Cum singulæ aut binæ fuere, [25] corrumpitur salacitate fecunditas. Partus excluditur [26] diebus ter novenis, [27] aut tardius tricesimo.

[28] Anseres in aqua coëunt, pariunt vere : aut si bruma coïvere, post solstitium, [29] quadraginta prope. [30] Bis anno, si priorem fetum gal-

NOTÆ.

19. *Hypenemia.*] Ὑπηνέμια, quasi subventanea. Quidam enim, ut ipse ait, sect. 80. vento putant ea generari. De iis ibi rursum dicemus.

20. *Pavo a.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 7. pag. 671. Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 32. Columella, lib. 8. cap. XI. pag. 301. Sed de ovorum numero a Plinio dissident.

21. *Et ter anno.*] Columella, lib. 8. cap. XI. pag. 301. Palladius, lib. 1. cap. 28. pag. 21. satis eleganter : *Si ova pavonum gallinis supponantur, excusatæ matres ab incubatione tribus vicibus per annum fetus edunt.*

22. *Desiderio incubantium.*] Impatientia nempe libidinis, uti de perdicibus dictum est, sect. 51. Causam tamen aliam affert Albertus, lib. 6. de anim. cap 4. pag. 193. *Pavo mas*, inquit, *etiam tempore quo femina fovet ova, utitur ea ad coïtum : & ideo locum in quo cubat pava ova sua, abscondit a pavone : quia coëundo super eam frangit ova. Dixit tamen mihi quidam valde expertus circa pavones, quod ex zelo pavonis contingit fractura ovorum : pugnant enim tunc pavo & pava pro incubatione ovorum, ex nimia ovorum dilectione : sicut etiam pro pullis ducendis pugnant grus masculus, & grus femina, &c.*

23. *Et nisi molli.*] Columellæ verba haud satis exacta fide reddidit : Sic enim ille, lib. 8. cap. XI. pag. 300. *Fere pavones, cum ad nocturnam requiem venerunt, perticis insistentes, enituntur ova : quæ quo propius ac mollius deciderint, illibatam servant integritatem :* &c. Scribere igitur Plinium oportuit : *In excelso cubant : quare nisi molli strato excepta ova franguntur.* Redundat enim vocula, *aut :* cum semper in excelso cubent, & pariant.

24. *Mares singuli.*] Columella loc. cit. pag. 299. & Palladius, loc. cit.

25. *Corrumpitur salacitate.*] Id vero quo modo contingat, disces ex Columella, loc. cit.

26. *Diebus ter.*] Varro, lib. 3. de re rust. cap. 9. pag. 104.

27. *Aut tardius tricesimo.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIII.

28. *Anseres in aqua.*] Columella, lib. 8. cap. 14. pag. 304.

29. *Quadraginta prope.*] Germana hæc atque indubitata hujus loci lectio est, cum de numero fetus avium singularum, non de partus tempore, sermonem institui apertissimum sit. Neque est quod ex Varrone aut Columella refingi quis velit ea quæ de anseribus a Plinio nunc produntur ut legat scilicet, *quadragesimo die :* cum ab aliis ea hausisse scriptoribus, liquido constet.

30. *Bis anno.*] Etiam ter anno, si Columellam audimus, loc. cit. *Singulæ*, inquit, *ter anno pariunt, si prohibeantur fetus suos excludere, quod magis expedit, quam quod ipsæ suos fovent : nam & a gallinis melius enutriuntur, &c.*

linæ excludant: alias plurima ova sedecim: paucissima, septem. Si quis surripiat, pariunt donec rumpantur. [31] Aliena non excludunt. [32] Incubanda subjici utilissimum novem, aut undecim. [33] Incubant feminæ tantum tricenis diebus: si vero tepidiores sint, vigintiquinque. [34] Pullis eorum urtica contactu mortifera, nec minus [35] aviditas, nunc satietate nimia, nunc suamet vi: quando apprehensa radice, morsu sæpe conantes avellere, ante colla sua abrumpunt. Contra urticam remedium est, stramento ab incubitu subdita [36] radix earum.

Cap. LX. [37] Ardeolarum tria genera: [38] leucon, [39] asterias, [40] pellos. [41] Hi in coïtu anguntur. Mares quidem cum vociferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægre pariunt gravidæ. [42] Aquila tricenis diebus incubat, & fere majores alites: minores vicenis, ut milvus & accipiter. [43] Singulos fere parit, nunquam plus ternos: [44] is qui ægolios vocatur, quaternos: [45] corvus aliquando & quinos:

NOTÆ.

31. *Aliena non.*] Columella, loc. cit. pag. 305. *Negatur anser aliena excludere ova, nisi subjecta sua quoque habuerit.*

32. *Incubanda &c.*] Ex Varrone, lib. 3. de re rust. cap. 10. pag. 105.

33. *Incubant feminæ.*] Columell. loc. cit. *Pullis autem formandis, excludendisque XXX. diebus opus est, cum sunt frigora: nam tepidis XXV. satis est.* Sic Varro pariter loc. cit.

34. *Pullis eorum.*] Colum. loc. cit.

35. *Aviditas.*] *Voraces enim sunt natura*, inquit Varro, loc. cit. *quo temperandum iis, qui propter cupiditatem sæpe in pascendo si radicem prenderunt, quam educere velint e terra, abrumpunt collum: perimbecillum enim id, ut caput molle.* Ita fere & Colum. loc. cit.

36. *Radix earum.*] Urticarum. Colum. loc. cit. Palladius, lib. 1. cap. 30.

37. *Ardeolarum.*] Ardea, sive ardeola, ἐρωδιός, *un Heron.* a prisco vocabulo *Airo*, quo Fridericus Imp. usus lib. 1. de Venat. cap. 4. Hæc Plinius ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 2. pag. 1006.

38. *Leucon.*] Λευκὸν, album. Hoc genus est, quod Itali *Garzam* vocant, qua ave nihil est candidius. In Aremoricæ litoribus frequens. *Heron blanc.*

39. *Asterias.*] Ἀστερίας, ceu stellaris, non a punctis, sed quia volatu stellas petere videatur: unde & ardea. Hinc poëta, *supra volat ardea nubem.* Hunc ab insita pigritia, ὀκνὸν ignavum esse cognominatum, Aristoteles tradit. Nostris, *Butor, Heron paresseux.* Aucupes *Vac* appellant, a voce quam emittit.

40. *Pellos.*] Πέλλος, fuscus, sive niger. Ardea cinerea est, *Heron cendré.* De ea Bellonius, lib. 4. cap. 2.

41. *Hi in coïtu.*] Πέλλοι nimirum, sive cinereæ ardeæ. Arist. enim totidem verbis, loc. cit. Τούτων ὁ πέλλος χαλεπῶς εὐνάζει τε καὶ ὀχεύει, &c. Negat tamen id esse verum Albertus M. lib. 23. hist. anim. pag. 614. visas a se sæpius coïre ardeas contestatus, nec tale quidquam expertum.

42. *Aquila tricenis.*] Arist. l. 6. hist. anim. cap. 6. pag. 664.

43. *Singulos fere.*] Aquila scilicet. Vide Notas & Emend. num. LXXIV.

44. *Is qui ægolios vocatur, quaternos.*] Abest hæc clausula a MSS. omnibus, quos quidem penes me habui: sed quoniam ex ipso illo Aristotelis contextu accepta est, unde cetera, quæ nunc tractantur, emanarunt, haud temere expungendam censuimus. Αἰγώλιος porro avis esse nocturna putatur, quam Galli vocant, *Fresaye.* Gazæ nimium credidit Aldrovandus, qui lib. 5. Ornithol. pag. 400. αἰγώλιον ululam interpretatus est.

45. *Corvus aliquando.*] Arist. loc. cit. pag. 665.

[45] incubant totidem diebus. [46] Cornicem incubantem mas pascit. [47] Pica novenos: [48] melancoryphus supra vicenos parit, semper numero impari: nec alia plures: tanto fecunditas [49] major parvis. [50] Hirundini cæci primo pulli, & fere omnibus quibus [51] numerosior fetus.

LXXX. [1] Irrita ova, quæ hypenemia [2] diximus, aut mutua feminæ inter se libidinis imaginatione concipiunt, [3] aut pulvere: nec columbæ tantum, sed [4] & gallinæ, perdices, pavones, anseres, chenalopeces. [5] Sunt autem sterilia, & minora, ac minus jucundi saporis, & magis humida. [6] Quidam & vento putant ea generari: qua de causa etiam [7] Zephyria appellantur. Hæc autem, vere tantum fiunt, incubatione derelicta, [8] quæ alii [9] cynosura dixere. [10] Ova aceto macerata in tantum emolliuntur, ut per anulos transeant. [11] Servari ea in lomento, aut hieme in paleis, æstate in furfuribus, utilissimum. [12] Sale exinaniri creduntur.

NOTÆ.

45. *Incubant totidem.*] Hoc est, vicenis, ut de milvo proxime dictum est: Arist. loc. cit. ἐπῳάζει περὶ εἴκοσιν ἡμέρας.

46. *Cornicem.*] Aristot. lib. 6. histor. anim. cap. 7. pag. 670.

47. *Pica novenos.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 19. pag. 1047.

48. *Melancoryphus.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 22. pag. 1051.

49. *Major parvis.*] Quam alitibus grandioribus.

50. *Hirundini &c.*] Arist. lib. 4. de gener. anim. cap. 6. pag. 1129.

51. *Numerosior fetus.*] Ita MSS. omnes, non, ut editi, *partus*.

Sect. LXXX. 1. *Irrita ova.*] Ex Aristot. lib. 6. histor. cap. 2. pag. 647. totidem plane verbis.

2. *Diximus.*] Sectione superiore. Hesychio, pag. 936. Ὑπηνέμια ᾠά, τὰ δίχα τοῦ ὀχευθῆναι γενόμενα.

3. *Aut pulvere.*] Ita MSS. omnes. Pulveris apud Philosophum mentio nulla. Generari ova hujusmodi prodidit, si suaviter & titillatorie attrectentur: similem titillationem, quæ maris ineuntis affert imaginem, volutatione in pulvere creari, vel apud alios scriptores legit, vel ipse animadvertit: aut vocis hujus Græcæ ψηλαφώμεναι, qua Philosophus usus est, ignoratio, quod vix tamen arbitror, hominem raptim hæc scribentem in transversum egit.

4. *Et gallinæ.*] Arist loc. cit. Id quoque in psittaco expertum se scribit Harveus, Exerc. 4. pag. 13. De vulturibus quoque Basilius, in Hexaëm. homil. 8. pag. 106. Majori etiam miraculo ovis illis vulturum fecundis.

5. *Sunt autem.*] Arist. loc. cit.

6. *Quidam & vento.*] Arist. iisdem verbis.

7. *Zephyria.*] Ζεφύρια & ὑπηνέμια *ab aliquibus dicta*, inquit Philosophus loc. cit. quod verno tempore aves excipere auras solent, & sic vento concipere. Quod mendacium solida fide Albertus credidit, lib. 6. de animal. cap. 3. pag. 191. & de Lusitanis equabus alii ausi sunt prodere.

8. *Quæ alii.*] Reg. 1. Colb. 1. 2. *quo alii.*

9. *Cynosura.*] Egimus de ea voce, sect. sup.

10. *Ova aceto.*] Experimento scimus id comprobatum.

11. *Servari ea.*] Varro, lib. 3. de re rust. cap. 9. pag. 104. Columella, lib. 8. cap. 6. pag. 292.

12. *Sale exinaniri.*] Columella, loc. cit. *Alii salibus integris adoperiunt: alii muria tepefacta durant: sed omnis sal quemadmodum non patitur putrescere, ita minuit ova, nec sinit plena permanere, &c.*

Cap. LXI. LXXXI. Volucrum animal parit [1] vespertilio tantum, cui & [2] membranaceæ pinnæ uni. [3] Eadem sola volucrum lacte nutrit: ubera admovet. [4] Parens geminos volitat amplexa infantes, secumque portat. Eidem [5] coxendix una traditur, & [6] in cibatu culices gratissimi.

Caput LXII. LXXXII. [1] Rursus in terrestribus ova pariunt serpentes: de quibus nondum dictum est. [2] Coëunt complexu, adeo circumvolutæ sibi ipsæ, ut una existimari biceps possit. [3] Viperæ mas caput inserit in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine. [4] Terrestrium eadem sola intra se parit ova unius coloris & mollia, ut pisces. [5] Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde singulos singulis diebus parit, [6] viginti fere numero. Itaque ceteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera, [7] occisa parente. Ceteræ serpentes [8] contexta ova in terra incubant, & fetum sequente excludunt anno. Crocodili vicibus incubant, mas & femina. Sed reliquorum quoque terrestrium reddatur generatio.

Caput LXIII. LXXXIII. [1] Bipedum solus homo animal gignit. [2] Homini tantum primi coïtus pœnitentia, augurium scilicet vitæ a pœnitenda ori-

Notæ.

Sect. LXXXI. 1. *Vespertilio.*] Νυκτερὶς, *Chauve-souris.*

2. *Membranaceæ.*] Membranæ coriaceæ pennarum vice.

3. *Eadem sola.*] Macrobius, lib. 7. Saturn. cap. 16. pag. 638.

4. *Parens geminos.*] Neglectam a librariis priorem vocem *parens*, ex MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Parif. &c. restituimus.

5. *Coxendix una.*] Pes unico constat osse, sine ullo poplite, suffraginumve flexu, qualis in ceteris avibus.

6. *In cibatu culices.*] Albertus, lib. 23. de anim. pag. 644. *Cibus ejus* (vespertilionis) *est musca, & culices: comedit autem & carnes*, &c.

Sect. LXXXII. 1. *Rursus.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 4. & 29.

2. *Coëunt.*] Aristot. totidem verbis, lib. 5. hist. cap. 4. pag. 526. Circumvolutæ ita serpentes, funium simul intortorum speciem exhibent, apud Charasium, lib. de Experimentis circa Viperam.

3. *Viperæ mas.*] Nicander in Theriac. pag. 18. Ælianus, lib. 1. hist. anim. cap. 24. aliique: Huic tamen fabulæ fidem derogant Philostratus, aliique complures: omnesque hodie eruditi. Coïtum in viperis, ut in ceteris animantibus, genitalium partium opera fieri, atque emissione receptuque seminis, asseverant. Qua de re vide eundem Charasium in Echiosophio, pag. 216. &, qui ei præïvit, Aldrovandum, lib. 1. de serpent. pag. 119.

4. *Terrestrium.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 29. pag. 635.

5. *Tertia die.*] Arist. loc. cit.

6. *Viginti fere.*] Nonnunquam & XXV. Charasio teste, loc. cit. pag. 57.

7. *Occisa parente.*] Sic Arist. loc. cit. Herod. lib. 3. pag. 205. num. 108. aliique. Creditum id scilicet veteribus: Negat recentiorum experientia, qua de multa Charasius, in Echiosophio, pag. 216. & Aldrov. pag. 125.

8. *Contexta ova.*] Vide Notas & Emend. num. LXXV.

Sect. LXXXIII. 1. *Bipedum solus.*] Aristot. lib. 5. histor. animal. cap. 1. pag. 514.

2. *Homini tantum.*] Eo pertinet, ut arbitror, illud problema undecimum

gine. Ceteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus: homini ([3] ut dictum eſt) omnibus horis dierum noctiumque. Ceteris ſatietas in coïtu, homini prope nulla. [4] Meſſalina Claudii Cæſaris conjux, regalem exiſtimans palmam, elegit in id certamen nobiliſſimam e proſtitutis [5] ancillam mercenariæ ſtipis, eamque nocte ac die ſuperavit, quinto ac viceſimo concubitu. [6] In hominum genere maribus diverticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturæ: feminis vero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quam feræ ſumus? [7] Viros avidiores Veneris hieme, feminas æſtate, Heſiodus prodidit.

[8] Coïtus averſis elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, daſypodi, cuniculis, [9] quibus averſa genitalia. [10] Cameli etiam ſolitudines, aut ſecreta certe petunt: neque intervenire datur [11] ſine pernicie. [12] Coïtus tota die: & his tantum ex omnibus,

Notæ.

ſectionis quartæ, pag. 703. apud Ariſt. *Διὰ τί οἱ νέοι, ὅταν πρῶτον ἀφροδισιάζειν ἄρχωνται, ἃς ἂν ὁμιλήσωσι, μετὰ τὴν πρᾶξιν μισοῦσιν; Cur adoleſcentes, cum primum concumbere incipiunt, quibuſcum fuerint congreſſi, eas re peracta odio habeant.*

3. *Vt dictum eſt.*] Libro 7. ſect. 4.

4. *Meſſalina.*] Sex. Aurel. Victor, in Claudio. In nummis, VALERIA. MESSALINA. AVGVSTA. *Meretricem Auguſtam* Juvenalis appellat, Satyra 6. verſ. 118.

5. *Ancillam.*] Ancilla mercenariæ ſtipis, ſcortum eſt, quæſtum corpore faciens.

6. *In hominum genere.*] Plinius ipſe lib. 7. ſect. 1. de homine: *Vni animantium luctus eſt datus, uni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per ſingula membra.*

7. *Viros avidiores.*] Ariſtot. ſect. 4. probl. 26. pag. 705. Διὰ τί ἐν τῷ θέρει οἱ μὲν ἄνδρες ἧττον δύνανται ἀφροδισιάζειν· αἱ δὲ γυναῖκες, μᾶλλον· καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος λέγει,

Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες.

Vide & problem. 29. pag. 707. & lib. 5. hiſtor. animal. cap. 9. pag. 539.

8. *Coïtus averſis.*] Ita MSS. omnes: editi prave, *averſus*. Ita coëuntia, admotis inter ſe clunibus, Græci πυγηδὸν, ὄπισθεν συνιόντα vocant, ut Ariſt. a quo hæc fere accepta, lib. 5. hiſt. anim. cap. 2. pag. 520. Solinus, cap. 27. pag. 50. *Coëunt averſi* leones: *nec hi tantum, ſed lynces, & cameli, & elephanti, & rhinocerotes, & tigres.* Camelum, lyncem, leonem, daſypodem, reddere retrorſum urinam, atque adeo habere averſa genitalia, quorum officia duo ſunt, coëundi, urinamque reddendi, docet Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 9. pag. 180. Idem nihilominus, licet in ὀπισθουρητικοῖς camelum cenſeat, a mare tamen ait ſuperiniri feminam, & ab elephante quidem ambulantem, ac diſcedentem, ut de vaccis mox dicetur, lib. 5. hiſt. anim. pag. 524. Igitur in utroque hoc genere, averſa quidem femina eſt: mas non item. Philoſopho ſubſcribit Albertus, lib. 5. de animal. cap. 1. pag. 176.

9. *Quibus averſa.*] Ariſtot. pag. 520. ὀπισθουρητικὰ vocat, quæ retro urinam reddunt.

10. *Cameli etiam.*] Ariſt. pag. 524.

11. *Sine pernicie.*] Præterquam armentario, ἀλλ' ἢ τῷ βόσκοντι. Ariſt. Albertus etiam, lib. 6. de anim. tract. 3. pag. 207. & lib. 5. pag. 176.

12. *Coïtus tota die.*] Camelis ſcilicet: διημερεύει τὸ μὲν ὀχεῦον, τὸ δ' ὀχευόμενον. Vide Notas & Emend. num. LXXVI.

quibus ſolida ungula. In quadrupedum genere mares [13] olfactus accendit. [14] Avertuntur & canes, phocæ, lupi, in medioque coïtu, invitique etiam cohærent. Supradictorum pleriſque feminæ priores [15] ſuperveniunt, reliquis mares. Urſi autem, [16] ut dictum eſt, [17] humanitus ſtrati, herinacei ſtantes ambo inter ſe complexi: [18] feles mare ſtante, femina ſubjacente: [19] vulpes in latera projectæ, maremque femina amplexa. Taurorum cervorumque feminæ [20] vim non tolerant: ea de cauſa ingrediuntur [21] in conceptu. [22] Cervi viciſſim ad alias tranſeunt, & ad priores redeunt. [23] Lacertæ, ut ea quæ ſine pedibus ſunt, circumplexu Venerem novere.

Omnia animalia quo majora corpore, hoc minus fecunda ſunt. [24] Singulos gignunt elephanti, cameli, equi: [25] acanthis duodenos, avis minima. Ocyſſime pariunt, quæ plurimos gignunt. Quo majus eſt animal, tanto diutius formatur in utero. [26] Diutius geſtantur, qui-

Notæ.

13. *Olfactus accendit.*] Tralatitium eſt, quod Herodotus refert, lib. 3. Thalia, pag. 198. de Oebare equiſone, qui naribus Dariani equi admota manu, qua prius equæ genitalia attrectarat, ad odoris ſenſum, hinnitu a mare tum edito, regnum Dario peperit. Vide Notas & Emendationes num. LXXVII.

14. *Avertuntur.*] Ariſt. pag. 525.

15. *Superveniunt.*] Ut mares invitent ad coïtum.

16. *Vt dictum eſt.*] Libro 8. ſect. 54.

17. *Humanitus.*] Hominum more humi ſtrati: ita tamen, ut non hominum more, applicatis mutuo complexu ſupinis ſexus utriuſque partibus coëant: ſed peculiari decumbentes more, maris ſupinis ad pronas feminæ. Sic Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 2. pag. 522. Αἱ ἄρκτοι περιγκεκλιμέναι . . . πρὸς τὰ πρανῆ τῶν θηλειῶν τὰ ὕπτια τῶν ἀῤῥένων.

18. *Feles.*] Ariſt. pag. 523. Οἱ δ' αἴλουροι οὐκ ὄπισθεν συνιόντες, ἀλλ' ὁ μὲν ὀρθὸς, ἡ δὲ θήλεια ὑποτιθεῖσα ἑαυτήν. *Feles a tergo non ineunt, ſed mari ſtanti ſubſternit ſe femina.*

19. *Vulpes in latera.*] At diſpari longe modo coïre Philoſophus admonet, l. 6. hiſt. anim. cap. 34. pag. 781. ἡ δὲ ἀλώπηξ, ὀχεύεται μὲν ἀναβαίνουσα, nempe more canum: neque enim eſt ὀπισθουρητική. Verum Plinio ſubſcribit Albertus M. lib. 5. de anim. cap. 1. pag. 176. *Vulpes*, inquit, *coëunt projicientes ſe ſuper terram, & ſic ſe ſibi mutuo applicantes.*

20. *Vim non tolerant.*] Patiuntur quidem, ſed non ſuſtinent ob impetus contentionem: non morantur: verum ſubtrahunt ſeſe a coïtu, & ambulando genituram excipiunt, Ariſt. lib. 5. hiſtor. pag. 522. & lib. 6. cap. 21. pag. 742. & cap. 29. pag. 768. & Albertus M. loc. cit.

21. *In conceptu.*] Ita M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Pariſ. Chiffl. etſi in editis, *in coïtu*, legitur.

22. *Cervi viciſſim.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 29. pag. 768. *Mutat mas feminas, neque unius tantum conſuetudine utitur, &c.* Μεταβάλλει δ' ὁ ἄῤῥην, καὶ οὐ πρὸς μιᾷ διατελεῖ, &c.

23. *Lacertæ.*] Ariſtot. lib. 5. hiſtor. anim. cap. 4. pag. 526. & Albertus loco citato.

24. *Singulos.*] De elephanto, Ariſt. lib. 5. hiſtor. anim. cap. 13. pag. 566. De camelo, lib. 6. cap. 26. pag. 765. De equo, cap. 22. pag. 743.

25. *Acanthis.*] Ἀκανθὶς, quæ Latinis carduelis dicitur, *le Chardonneret.*

26. *Diutius geſtantur.*] Cum geſtari utero dicit, de terreſtribus ſe loqui, non etiam de alitibus, quæ ex ovis naſcuntur, haud obſcure notat.

bus

bus longiora sunt vitæ spatia. [27] Neque crescentium tempestiva ad generandum ætas. [28] Quæ solidas habent ungulas, singulos: quæ bisulcas, & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fissura divisa est, ea numerosiora in fetu. [29] Sed superiora omnia perfectos edunt partus, [30] hæc inchoatos: [31] In quo sunt genere leænæ, ursæ: [32] & vulpes informia etiam magis, quam supradicta, parit: rarumque est videre parientem. Postea lambendo calefaciunt fetus [33] omnia ea, & figurant. Pariunt plurimum quaternos.

[34] Cæcos autem gignunt canes, lupi, pantheræ, thoës. Canum [35] plura genera. [36] Laconicæ octavo mense [37] utrinque generant. Ferunt sexaginta diebus, [38] & plurimum tribus. Ceteræ canes & semestres coïtum patiuntur. [39] Implentur omnes uno coïtu. Quæ ante ju-

NOTÆ.

27. *Neque crescentium.*] Dum crescunt, inquit, non est tempestiva ea ad generandum ætas. Discedere ergo nunc videtur ab eorum sententia, quos arbitrari dixit, lib. 8. sect. 38. crescere crocodilum quamdiu vivat.

28. *Quæ solidas &c.*] Hujus rei causam Albertus affert, libro 18. de anim. tract. 2. cap. 5. pag. 520.

29. *Sed superiora.*] Quæ solidas habent ungulas.

30. *Hæc.*] Quæ pedes digitatos habent.

31. *In quo sunt.*] De leæna, Aristot. lib. 6. histor. animal. cap. 31. pag. 776. ac Plinius ipse, lib. 8. sect. 17. De ursis, Arist. cap. 30. pag. 774. & Plinius, lib. 8. sect. 54.

32. *Et vulpes informia.*] Vide Notas & Emend. num. LXXVIII.

33. *Omnia ea.*] Leænæ, ursæ, vulpes.

34. *Cæcos autem.*] Aristoteles lib. 6. histor. animal. cap. 35. pag. 782. & lib. 2. de gener. animal. cap. 6. pag. 1085.

35. *Plura genera.*] Differunt locis primum: quæ digerit carmine Oppianus, lib. 1. Cyneget. vers. 370. Lippio interprete:

Pæones, Ausonii, Cares, Thracesque, & Iberi,
Arcades, Argivi, Lacedæmonii, Tegeatæ,
Sauromatæ, Celtæ, Cretes, Magnetes, Amorgi,
Atque ad litoreas Ægypti quotquot arenas
Custodes pecoris: Locri, glaucique Molossi.

Alii deinde sagaces ex his, alii cursores sunt: est & mixtum ex utroque genus: est & pastorale, quos *Matinos* vulgus vocat, lupis & furibus inimicum. Sunt & Melitæi catelli, qui sciuri magnitudinem vix excedant. Sunt & aliæ differentiæ, quas Scaliger satis accurate persequitur, in Aristotelis librum 6. pag. 735.

36. *Laconicæ.*] Aristot. lib. 6. histor. anim. cap. 20. pag. 735. A nostris cursoribus maximis differunt hæ cauda tantum, quam villosam gerunt: auribusque, quas demissiores habent.

37. *Vtrinque generant.*] Hoc est, tam mares quam feminæ. Aristot. ὀχεύει καὶ ὀχεύεται.

38. *Et plurimum tribus.*] Excedunt, inquit, sexagesimum diem, uno vel altero, tribus ad summum diebus. Arist. pag. 736. Κύει δ' ἡ μὲν Λακωνικὴ ἕκτον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ· τοῦτο δέ ἐστιν ἡμέραι ἑξήκοντα. κἂν ἄρα μιᾷ ἢ δυοῖν ἢ τρισὶ πλείονας ἡμέρας, καὶ ἐλάττους μιᾷ. Plinius lib. 8. sect. 62. *Gerunt uterum sexagenis diebus.*

39. *Implentur.*] Arist. pag. 735.

ſtum tempus concepere, [40] diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. [41] Exiſtimantur in urina attollere crus fere ſemeſtres: id eſt ſignum conſummati virium roboris: [42] feminæ hoc idem ſidentes. [43] Partus duodeni, quibus numeroſiſſimi: cetero quini, ſeni, aliquando ſinguli, [44] quod prodigioſum putant, [45] ſicut omnes mares, aut omnes feminas gigni. Primos quoque mares pariunt: [46] in ceteris alternant. [47] Ineuntur a partu ſexto menſe. [48] Octonos Laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus [49] laboris alacritas. [50] Vivunt Laconici annis denis, feminæ duodenis: cetera genera quindenos annos, aliquando & vicenos: nec tota ſua ætate generant, fere a duodecimo deſinentes. [51] Felium & ichneumonum reliqua, [52] ut canum. [53] Vivunt annis ſenis.

[54] Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfetant, ſicut lepores. [55] A partu ſtatim implentur. Concipiunt [56] quamvis ubera ſiccante

NOTÆ.

40. *Diutius cæcos.*] Si recto ac ſuo tempore ſint geniti: duodecim tantum dies viſu carent: aliæ XVII. aliæ XXIV. Ariſtot. pag. 736. & 737.

41. *Exiſtimantur.*] Ariſt. pag. 735. & 740. Albertus, lib. 6. de animal. tract. 3. cap. 2. pag. 210. *Habent*, inquit, *ſignum potentiæ coëundi, quod elevant plus crus in mingendo: hoc autem poſt ſex aut octo menſes, ut in pluribus, facere conſueverunt: & univerſaliter poſtquam vigoreſcunt coëundi potentia.*

42. *Feminæ.*] Ariſt. pag. 740. Albertus loc. cit. *Quædam tamen catula viſa eſt elevare crus in mingendo, eo quod multum habuit de calore maſculo, & ſiccitate.*

43. *Partus duodeni.*] Ariſt. p. 740. *Ego tamen vidi*, inquit Albertus loc. cit. *catulam proferre ſimul novemdecim: & eadem alia vice protulit octodecim: & tertia vice protulit quatuordecim: & erat nigra magnæ corpore, & erat de genere canum qui Matini vocantur.*

44. *Quod prodigioſum putant.*] Sed falſo putant: Nam *ſæpe viſum eſt*, inquit Albertus, loc. cit. *quod catula aliqua non peperit niſi unum ſolum: & hoc accidit parvis valde catellis qui ſunt in ſinibus dominarum nutriti, quia in uteris ſuis plures tenere non poſſunt: & cum plures concipiunt, frequenter moriuntur.*

45. *Sicut omnes mares.*] Albertus, lib. 18. de anim. tract. 2. cap. 6. pag. 521. *Animalia*, inquit, *quæ multos faciunt filios, permixtim faciunt mares & feminas: & in uno ſexu omnes facere, non eſt eis naturale.*

46. *In ceteris alternant.*] Vide Notas & Emend. num. LXXIX.

47. *Ineuntur.*] Coïtum repetunt, πάλιν ὀχεύεται. Ariſt. pag. 736.

48. *Octonos.*] Subintellige catulos. Ariſt. pag. 740.

49. *Laboris alacritas.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXX.

50. *Vivunt Laconici.*] Ariſt. pag. 741. & lib. 5. hiſtor. cap. 13. pag. 566.

51. *Felium &c.*] Ariſt. lib. 6. hiſtor. cap. 35. pag. 783. ubi feles ſunt αἴλουροι, animal in domibus frequens.

52. *Vt canum.*] Tot pariunt, quos canes: οἱ δὲ αἴλουροι καὶ ἰχνεύμονες τίκτουσιν ὅσαπερ καὶ οἱ κύνες. Ariſt. loc. cit.

53. *Vivunt annis ſenis.*] Ariſt. loc. cit. Scimus tamen experientia vivere feles ad annos etiam quindenos.

54. *Daſypodes.*] Ariſt. lib. 6. hiſtor. cap. 33. pag. 780. De daſypode diximus, lib. 8. ſect. 81.

55. *A partu ſtatim.*] A partu coïtum ſtatim repetit. Ariſt. loc. cit. Καὶ τεκοῦσα εὐθὺς ὀχεύεται.

56. *Quamvis ubera.*] Etiam dum lactat fetum: ἔτι θηλαζομένη, inquit Philoſ. loco citato.

fetu. [57] Pariunt vero cæcos. Elephanti, [58] ut diximus, pariunt ſingulos, magnitudine vituli trimeſtris. [59] Cameli duodecim menſibus ferunt: trimatu pariunt vere, iterumque poſt annum implentur a partu. Equas autem [60] poſt tertium diem, aut poſt unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntque invitas. [61] Et mulier ſeptimo die concipere facillime creditur. [62] Equarum jubas tondere præcipiunt, ut aſinorum in coïtu patiantur humilitatem: comantes enim gloria ſuperbire. [63] A coïtu ſolæ animalium currunt ex adverſo Aquilone Auſtrove, prout marem aut feminam concepere. Colorem illico mutant rubriore pilo, vel quicumque ſit, pleniore: hoc argumento deſinunt admittere, [64] etiam nolentes. Nec impedit partus quoſdam ab opere, falluntque gravidæ. [65] Viciſſe Olympia prægnantem Echecratidis Theſſali invenimus. Equos, & canes, & ſues initum matutinum appetere, feminas autem poſt meridiem blandiri diligentiores tradunt. Equas domitas LX. diebus equire, antequam gregales: ſues tantum coïtu ſpumam ore fundere: verrem ſubantis audita voce, niſi admittatur, cibum non capere uſque in maciem: feminas autem in tantum efferari, ut hominem lacerent, candida maxime veſte indutum. Rabies ea aceto mitigatur [a] naturæ aſperſo. Aviditas coïtus putatur [66] & cibis fieri: ſicut [67] viro eruca, pecori cæpa. Quæ ex feris mi-

INTERPRETATIO.

a *Naturæ.*] Si genitalia aſpergantur aceto.

NOTÆ.

57. *Pariunt vero cæcos.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXI.

58. *Vt diximus.*] Plane modo, hac ipſa ſectione, & lib. 8. ſect. 10. Hæc Plinius rurſum ex Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 13. pag. 566.

59. *Cameli.*] Ariſt. loc. cit.

60. *Poſt tertium diem.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXII.

61. *Et mulier.*] Neque in quadrupedibus tantum, inquit, tam prope ab enixu repetitus coïtus fecundus eſt: ſed & in hominum genere, mulier, poſtquam peperit, facillime concipere creditur. Vide Notas & Emendationes num. LXXXIII.

62. *Equarum.*] Xenophon, lib. de re equeſtri, pag. 939.

63. *A coïtu.*] Id quoque ab iis fieri, cum vento ſunt gravidæ, Maro cecinit, lib. 3. Georg. poſt Ariſt. lib. 6. hiſt. cap. 17. pag. 718.

64. *Etiam nolentes.*] Significantes etiam ſe nolle. Namque, ut ait Varro, lib. 2. de re ruſt. cap. 7. *Quoad ſatis ſit admitti ipſæ ſignificant, quod ſe defendunt.* Vide Notas & Emend. num. LXXXIV.

65. *Viciſſe Olympia.*] Forma loquendi, qualis illa Horatii, lib. 1. Epiſt. 1. *Magna coronari contemnat Olympia*, ut dicturi ſumus uberius, lib. 35. ſect. 40. n. 32. De equis Theſſalicis, vide Tzetzem, Chiliad. 9. verſ. 865.

66. *Et cibis.*] Vel certis cibis, ut cæpa, & eruca: vel pabulo bono & ubere, ut ait Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 20. pag. 748.

67. *Viro eruca.*] De ea re dicetur, lib. 19. ſect. 44.

tigentur, [68] non concipere, ut anseres: apros vero tarde, & cervos, nec nisi ab infantia educatos, mirum est. [69] Quadrupedum prægnantes Venerem arcent, [70] præter equam & suem. [71] Sed superfetant dasypus & lepus tantum.

Caput. LXIV. LXXXIV. [1] Quæcumque animal pariunt, in capita gignunt circumacto sub enixum fetu: alia in utero porrecto. [2] Quadrupedes gestantur extensis ad longitudinem cruribus, & ad alvum suam applicatis: [3] homo in semet conglobatus, inter duo genua naribus sitis. Molas, de quibus [4] ante diximus, gigni putant, ubi mulier non ex mare, verum [5] ex semetipsa tantum conceperit: ideo [6] nec animari, quia non sit ex duobus: altricemque habere per se vitam illam, quæ satis arboribusque contingat. *Ex omnibus, quæ perfectos fetus, sues tantum & numerosos edunt: [7] item plures, [8] contra naturam solidipedum, aut bisulcorum.

*Caput LXV.

LXXXV. Super cuncta est murium fetus, haud sine cunctatione dicendus, quanquam sub auctore Aristotele & Alexandri Magni militibus. [1] Generatio eorum lambendo constare, non coïtu, dicitur:

Notæ.

68. *Non concipere.*] De avium genere solo id pronunciat, quarum exemplum in anseribus statuit: Nam de quadrupedibus sensisse aliter autumo, cum ipse lib. 8. sect. 80. scripserit, simias, quæ inter feras haud dubie sunt, catulos suos ostentare, quos domi pepererint.

69. *Quadrupedum prægnantes.*] Notum est, quod Macrobius refert, lib. 2. Saturn. cap. 5. pag. 341. quid Populia M. filia, responderit, *miranti cuidam quid esset quapropter aliæ bestiæ nunquam marem desiderarent, nisi cum prægnantes fieri vellent*: sed pudet referre.

70. *Præter equam &c.*] Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 5. pag. 813. Equam tamen Absyrtus non excipit in Geopon. Affirmat enim, si prægnans sit, Venerem arcere.

71. *Sed superfetant.*] Causam cur superfetent animalia, quæ numerosos fetus edunt, Albertus explicat, lib. 18. de animal. tract. 2. cap. 4. pag. 519.

Sect. LXXXIV. 1. *Quæcumque.*] Hoc multo expressius Philosophus, unde noster hausit, lib. 7. histor. animal. cap. 10. pag. 836. Omnia, inquit, animalia caput primum superne habent: aucta autem & exiturientia deorsum obvertuntur: Natura enim suapte omnia in caput exeunt: obliqua autem, aut in pedes, præter naturam. Vide & Albertum, lib. 8. de anim. cap. 7. pag. 295.

2. *Quadrupedes.*] Arist. pag. 835.

3. *Homo.*] Arist. loc. cit.

4. *Ante diximus.*] Libro 7. sect. 13.

5. *Ex semetipsa.*] Etiam in virgine igitur gigni molam posse arbitratus est. Vide quæ diximus, lib. 7. sect. 13.

6. *Nec animari.*] Nec esse verum animal, organicis partibus instructum.

7. *Item plures.*] Hoc est, plures fetus, partusve. Vide Notas & Emend. num. LXXXV.

8. *Contra naturam.*] Nam, uti superius dictum est, sect. 83. *quæ solidas habent ungulas, singulos: quæ bisulcas, & geminos pariunt*: idque anno semel. Sues vero & bis anno pariunt, & numerus fecunditatis ad vicenos, ut animadversum a Plinio, lib. 8. sect. 77.

Sect. LXXXV. 1. *Generatio eorum.*] Accepta hæc ex Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 37. pag. 786.

ex una genitos cxx. tradiderunt : [2] apud Persas vero, prægnantes & in ventre parentis repertas. [3] Et salis gustatu fieri prægnantes opinantur. [4] Itaque desinit mirum esse, unde vis tanta messes populetur murium agrestium : [5] in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neque exstat qui murem hieme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proveniunt : & jam inde fugaverunt incolas. [6] Proventus eorum siccitatibus : tradunt etiam obituris [7] vermiculum in capite gigni. [8] Ægyptiis muribus durus pilus, sicut herinaceis. [9] Iidem bipedes ambulant, [10] ceu Alpini quoque. Cum diversi generis coïvere animalia, ita demum generant, si tempus nascendi par habent. Quadrupedum ova gignentium lacertas ore parere (ut creditur vulgo) [11] Aristoteles negat : neque incubant eædem, oblitæ quo sint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria. [12] Itaque per se catuli erumpunt.

LXXXVI. [1] Anguem ex medulla hominis spinæ gigni, accipimus a multis. Pleraque enim occulta & cæca origine proveniunt, etiam in quadrupedum genere : * sicut salamandra, animal [2] lacerti figura, CAP. LXVI. *CAPUT LXVII.

NOTÆ.

2. *Apud Persas.*] Arist. pag. 787. modestius locutus, dissectis e matris utero fœtibus, fœminei sexus, tanquam prægnantes, οἷον κύοντα, visas esse ait.

3. *Et salis.*] Arist. loc. cit. Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 3.

4. *Itaque.*] Arist. pag. 786. Refert Childreyus Anglus, lib. de mirabilibus naturæ in Anglia, laudatus in Ephem. Erud. 1667. pag. 113. murium infinita multitudine populatas messes in Essexia Angliæ provincia, anno 1580. iterumque anno 1648.

5. *In quibus.*] Arist. pag. 787.

6. *Proventus eorum.*] Theophr. in fragm. de animal. quæ repente apparent: *Squalido*, inquit, *aëre potius, quam pluvio mures in arvis nascuntur : læduntur enim imbribus :* ἐν τοῖς αὐχμοῖς μᾶλλον, ἢ ἐν ταῖς ἐπομβρίαις· πολέμια γὰρ αὐτοῖς τὰ ὕδατα.

7. *Vermiculum in capite.*] Theophr. loc. cit. Τίκτεται γὰρ καὶ τούτων ἐν τῇ κεφαλῇ σκώληξ, καὶ φθείρονται, &c.

8. *Ægyptiis.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 37. pag. 788.

9. *Iidem bipedes.*] Ægyptii scilicet, ut Theophr. monet loc. cit. ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ δίποδας φασὶ μῦας γίνεσθαι, &c. Bipedum in Libya murium meminit Herodotus, lib. 4. Melpom. pag. 286.

10. *Ceu Alpini.*] Georg. Hieron. Velschus, tomo 1. Miscell. Curios. sive Ephem. German. Observ. 160. pag. 338. ait se murem Alpinum aluisse domi anno 1660. adeo cicurem, ut in pedes posteriores erectus ad mensam staret, cibumque ex manibus caperet. Demortui anatomen eo loci accurate describit.

11. *Aristoteles negat.*] Diximus, sect. 83.

12. *Itaque per se.*] Quoniam in terram lacertæ pariunt, ex ovis sponte in terra fetus excluditur, inquit Philos. lib. 5. hist. anim. cap. 28. pag. 635.

Sect. LXXXVI. 1. *Anguem ex.*] Fabulæ proximum id esse putat Ælianus, lib. 1. hist. anim. cap. 51. Ovid. lib. 15. Metam. v. 389. ut Plinius, ex aliorum tantum relatu prodit :

Sunt qui cum clauso putrefacta est spina sepulchro,
Mutari credant humanas angue medullas.

2. *Lacerti figura.*] Vel minoris crocodili, ut ait Scholiastes Nicandri in Theriac. pag. 38. a quo accurate describitur : ζῶον ὅμοιον σαύρᾳ, τετράπουν,

ſtellatum, nunquam, niſi magnis imbribus, proveniens, & ſerenitate [3] deficiens. Huic tantus rigor, [4] ut ignem tactu reſtinguat, non alio modo, quam glacies. Ejuſdem ſanie, quæ lactea ore vomitur, quacumque parte corporis humani contacta, [5] toti defluunt pili: idque quod contactum eſt, colorem in vitiliginem mutat.

Caput LXVIII. LXXXVII. Quædam vero gignuntur ex non genitis, & ſine ulla ſimili origine, ut ſupra dicta: & [1] quæcumque tempus anni generat. Ex iis quædam nihil gignunt, [2] ut ſalamandræ. Neque eſt iis genus maſculinum femininumve: [3] ſicut neque in anguillis, omnibuſque quæ nec animal, nec ovum ex ſeſe generant. [4] Neutrum eſt

Notæ.

βραχύκερκον . . . *οἱ δ', ὡς ἐστι ζῶον τετράπουν, μήτε δέρμα, μήτε λεπίδας ἔχον, βραχὺ δ' ὂν ὡς ἡ σαύρα· ἔοικε δ' τῷ χερσαίῳ κροκοδείλῳ.* Theophr. lib. de ſignis pluviar. pag. 418. inter alia ſigna id ponit, ſi lacerta, quam Salamandram vocant, appareat: *ἡ σαύρα φαινομένη, ἣν καλοῦσι Σαλαμάνδραν.*

3. *Deficiens.*] In MSS. *deſinens.*

4. *Vt ignem.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 18. pag. 604. Nicand. in Theriac. pag. 59. Ælianus, lib 2. hiſt. anim. cap. 31. Negat autem Sextius Niger id eſſe verum, apud Plinium lib. 29. ſect. 23. Aëtius media incedit via, ſerm. 13. cap. 52 pag. 263. *Salamandra*, inquit, *animal ſimile eſt ſtellioni, aſperius, & ſcabrum magis quam lacerta venenata. Penetrat autem hoc animal per ignem ardentem, nihilque læditur, diſſecta & diſcedente ab ipſo flamma. Si vero per tempus aliquod in igne immoretur, conſumpto frigido in eo humore, exuritur:* Viſa Romæ dicitur anno 1667. ſalamandra advecta ex India, quæ conjecta in flammas, repente in tumorem inflata, ſalivæ vim magnam evomuit, quam lacteam ſaniem Plinius hic appellat: ea ſanie vicinos carbones exſtinctos, in quos ſe illa receperat: qui ubi rurſum concipiebant ignem, ejuſdem iterum ſalivæ vomitu exſtinguebantur. Quod cum ſæpius, toto duarum horarum ſpatio, ea feciſſet, extracta demum ab illo diſcrimine eſt, ac novem deinde menſes amplius ſuperſtes fuit. De ea plura in Ephemerid. Eruditorum, an. 1667. pag. 94. Sed quæ ejus facies eſſet ac forma, haud ibi expreſſum. Unde Caſſiodorus acceperit, eſſe *ſubtile ac parvum animal, lumbricus aſſocium, flavo colore veſtitum*, lib. 3. Var. ep. 47. fatemur adhuc nobis latere.

5. *Toti defluunt.*] Hoc eſt, ex toto corpore. De ea re dicetur opportuniore loco, lib. 29. ſect. 23.

Sect. LXXXVII. 1. *Quæcumque tempus anni.*] Quid ea loquendi forma valeat, *tempus anni*, diximus in Notis & Emend. ad libr. 9. ſect. 79. num. CXXXV. Vide Notas & Emendationes num. LXXXVI.

2. *Vt ſalamandræ.*] Salamandram non eſſe id lacerti genus, quod Galli *Muronem*, & *Surdum*, *Blandam* Narbonenſes vocitant, vel hoc argumento, ceu validiſſimo telo efficitur. Nam & murones noſtros parere, & in iis mares feminaſque notari Bellonius, Dalecampius, Bochartus, & Aldrovandus, qui in contraria ſunt hæreſi, ipſi confitentur. Accedit eo, quod nec ſtellatus muro ſit, ſed tæniis oblongis virgatus: nec ſerenitate plane deſinat: nec ea vi veneni ſit, quanta ſalamandram eſſe Plinius prodidit lib. 29. ſect. 23. Sed & Indici orbis ſolique, adeo peculiaris ea ſalamandra fuit, quam Romæ viſam diximus, ut ducere ſpiritum, niſi humo ex India ſimul aſportatæ inſideret, non potuerit: ubi in ſolum dejecta eſt Italum, exſpirarit. Plane ut jam in orbe noſtro ſolicitius indagandum minime videatur, quæ ſalamandra ſit.

3. *Sicut neque &c.*] Ariſt. lib. 4. hiſt. anim. cap. XI. pag. 508.

4. *Neutrum eſt.*] Ariſt. loc. cit.

& ostreis genus, & ceteris adhærentibus vado vel saxo. [5] Quæ autem per se generantur, si in mares ac feminas descripta sunt, generant quidem aliquid coïtu, sed imperfectum & dissimile, & ex quo nihil amplius gignatur, [6] ut vermiculos muscæ. Id magis declaravit natura eorum, quæ insecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & privatim [7] dicato opere narranda. Quapropter ingenium prædictorum, & reliqua subtexetur [8] dissertatio.

LXXXVIII. Ex sensibus ante cetera homini tactus, dein gustatus: reliquis superatur a multis. Aquilæ clarius cernunt: vultures sagacius odorantur: liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atque surdo naturæ elemento. Præterea voce omnium in sublime tendente sermonem exaudiunt: & si de iis loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere. [1] Auditus cui hominum primo negatus est, huic & sermonis usus ablatus: nec sunt naturaliter surdi, ut non iidem sint & muti. [2] In marinis ostreis auditum esse, non est verisimile: sed ad sonum mergere se [3] dicuntur solenes. Ideo & silentium in mari piscantibus. CAPUT LXIX.

LXXXIX. [1] Pisces quidem auditus nec membra habent, nec foramina: audire tamen eos palam est: ut patet, cum plausu congregari feros ad cibum assuetudine in quibusdam vivariis spectetur: & [2] in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomen venire, quosdamque sin- CAPUT LXX.

NOTÆ.

5. *Quæ autem per se.*] Hoc est, sponte, ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, non ex coïtu, sed ex putri materia. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 1. pag. 518.

6. *Vt vermiculos muscæ.*] Atque ut pediculi lendes, inquit Philos. loc. cit. ex quibus neque parentum genus instauratur, neque aliud animal. Sed falsum id videtur: nam pediculi gignuntur ex lendibus.

7. *Dicato opere.*] Libro sequente.

8. *Dissertatio.*] In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. *edissertatio.*

Sect. LXXXVIII. 1. *Auditus cui.*] Totidem verbis Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 9. pag. 496. Causam Albertus inquirit, lib. 5. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 171.

2. *In marinis.*] Hoc de neritis, quod genus concharum esse diximus, Arist. iisdem verbis, lib. 4. hist. anim. cap. 8. Pag. 485.

3. *Dicuntur solenes.*] Σωλῆνες, qui & ungues, & digiti marini vocantur. Vide Notas & Emend. num. LXXXVII.

Sect. LXXXIX. 1. *Pisces quidem.*] Accepta hæc ex Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 8. pag. 479.

2. *In piscinis Cæsaris.*] Huc illud pertinet Martialis, lib. 4. Epigr. 30. cui titulus, *Ad piscatorem, ut fugiat sacros pisces Baïanos:*

Sacris piscibus hæ natantur undæ,
Qui norunt dominum, manumque lambunt
Illam, qua nihil est in orbe majus.
Quid quod nomen habent, & ad magistri
Vocem quisque sui venit citatus?

Et lib. 10. Epigr. 30.

Piscina rhombum pascit, & lupos vernas.
Natat ad magistrum delicata muræna:
Nomenculator mugilem citat notum;
Et adesse jussi prodeunt senes mulli.

Lupum quidem marinum in Caroli IX. Regis Christianiss. piscina juxta Regiam Luparæ enutritum, ad vocem *Lupule, Lupule,* clamantium, & ad eorum ma-

gulos. [3] Itaque produntur etiam clarissime audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo [4] in vado vivere.

XC. [1] Olfactum iis esse manifeste patet: quippe [2] non omnes eadem esca capiuntur: & prius, quam appetant, odorantur. Quosdam & speluncis latentes, salsamento illitis faucibus scopuli piscator expellit, veluti sui cadaveris agnitionem [3] fugientes. Conveniuntque ex alto etiam ad quosdam odores, ut sepiam ustam, & polypum: quæ ideo [4] conjiciuntur in nassas. Sentinæ quidem navium odorem procul fugiunt: maxime tamen piscium sanguinem. [5] Non potest petris avelli polypus: idem [6] cunila admota, ab odore protinus resilit. [7] Purpuræ quoque fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus cervini odore [8] serpentes fugantur, sed maxime styracis: [9] origani, aut calcis, aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non advolant. * [10] Tactus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius: nam & ostreis, & terrestrium, vermibus quoque.

*Caput LXXI.

XCI. Existimaverim omnibus sensum & gustatus esse: cur enim alios alia sapores appetant? in quo vel præcipua naturæ [1] architectæ vis. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia rostri aduncitate carpunt,

NOTÆ.

nus, qui panis frustula projicerent, accurrere solitum, vidisse se testatur Feder. Morellus, in notis ad homil. 7. S. Basilii in Hexaëm.

3. *Itaque produntur.*] Arist. pag. 479. ex eoque totidem verbis Ælianus, lib. 9. hist. anim. cap. 7.

4. *In vado.*] Quo metu capti, fugatique strepitu, secedunt.

Sect. XC. 1. *Olfactum.*] Hæc de olfactu piscium omnia ex Arist. sunt deprompta, lib. 4. hist. anim. cap. 8. pag. 481.

2. *Non omnes eadem.*] Sed familiare quisque alimentum habet, ad quod adnatat: salpa ad stercus & porrum, polypus ad oleam, &c. Vide Rondelet. lib. 4. cap. 10.

3. *Fugientes.*] E speluncis videlicet: unde accidit, ut in piscatorum retia facile incidant, in ipsis spelæi faucibus prædam exspectantium. Eodem plane sensu, totidemque ferme verbis allici eo salsamento pisces dixit Aristoteles, loc. cit. etsi hujus mentem haud esse Plinium assecutum falso criminatur Hippolytus Salvianus, lib. de aquatil. pag. 66. & post eum Dalecampius.

4. *Conjiciuntur in nassas.*] In retia immittuntur, ob nidoris causam, Arist. Τοὺς δὲ πολύπους φασὶν ὀπτήσαντες εἰς τοὺς κύρτους ἐντιθέναι, οὐδενὸς ἄλλου χάριν, ἢ τῆς κνίσσης. Polypos assatos *aiunt se in retia non ob aliam, quam nidoris causam, indere.*

5. *Non potest.*] Arist. pag. 483.

6. *Cunila admota.*] Eo cuniculæ genere, quod Aristoteles κόνυζαν, pharmacii barbare ut solent, *pollicariam*, pro *pulicaria*, quod pulices necat, ut dicetur lib. 20. sect. 64.

7. *Purpuræ.*] Arist. pag. 484.

8. *Serpentes.*] Ita MSS. omnes: Verum nec serpentes modo, ut jam dictum est superius lib. 8. sect. 50. sed & maxima pars insectorum, ut recte admonet Arist. loc. cit. pag. 483.

9. *Origani &c.*] Reliqua, ex Arist. pag. 483.

10. *Tactus sensus.*] Arist. pag. 484.

Sect. XCI. 1. *Architectæ vis.*] Opificis naturæ solertia. Ita rescripsimus ex MSS. Reg. 1. 2. & Paris. Prius, *architectio*, barbare.

alia

alia latitudine [2] ruunt, alia acumine excavant, alia sugunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, vorant. Nec minor varietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, [3] pendeant, tellurem scabere non cessent.

XCII. [1] Venenis capreæ, & coturnices ([2] ut diximus) pinguescunt, placidissima animalia : at serpentes ovis, spectanda quidem draconum arte : aut enim solida hauriunt, si jam fauces capiunt, quæ deinde in semet convoluti frangunt intus, atque ita putamina [3] extussiunt : aut si tenerior est catulis adhuc ætas, [a] orbe apprehensa spiræ, ita sensim vehementerque præstringunt, ut amputata parte, [4] ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur sorbeant. [5] Simili modo avibus devoratis solidis, [b] contentione [6] plumam excitam revomunt. Caput LXXII.

XCIII. Scorpiones terra vivunt. [1] Serpentes cum occasio est, vinum præcipue appetunt, cum alioqui exiguo indigeant potu. [2] Eædem minimo & pæne nullo cibo, cum asservantur inclusæ : sicuti aranei quoque, alioqui suctu viventes. Ideoque nullum interit fame aut siti venenatum. Nam neque calor his, neque sanguis, neque sudor, quæ aviditatem [3] naturali sale augent.

INTERPRETATIO.

a *Orbe.*] Ova quæ circumvoluto in spiram corpore apprehenderunt.

b *Contentione.*] *Magna* contentione plumam *e gutture aut ingluvie* revocatam vomant.

NOTÆ.

2. *Ruunt.*] Rostri latitudine eruunt, fodiunt, ut anates : & e quadrupedibus limum cænumque ruunt sues. Vide lib. XI. sect. 60.

3. *Pendeant.*] Ut galguli, de quibus sect. 50. qui pedibus dependentes capere somnum dicuntur : & apes, quarum examen pedibus per mutua nexis, ramo frondente pendet, ut Maro cecinit, lib. 7. Æneïd. v. 66.

Sect. XCII. 1. *Venenis capreæ.*] De capris, Lucretius, lib. 4. v. 642.

> *Præterea nobis veratrum est acre venenum :*
> *At capris adipes, & coturnicibus auget.*

2. *Ut diximus.*] Nempe de coturnicibus, hujus libri sect. 33.

3. *Extussiunt.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chifft. Minus sincere editi, *excutiunt.*

4. *Ceu ferro.*] Ita solerter, ut ferro sive cultro amputatam ovi partem existimes. Hæc Plinius ex Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 8. pag. 898.

5. *Simili modo.*] Arist. loc. cit.

6. *Plumam excitam.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVIII.

Sect. XCIII. 1. *Serpentes.*] Quamobrem viperas quidam sic venantur, inquit Philos. lib. 8. hist. cap. 8. pag. 897. imposito nimirum in sepibus vino : ebriæ enim capiuntur. Juvenalis Satyra 6. v. 429.

> *Tanquam alta in dolia longus*
> *Deciderit serpens, bibit, & vomit.*

2. *Eædem minimo.*] Arist. loc. cit. ad verbum.

3. *Naturali sale.*] Ita MSS. omnes. Naturale incitamentum, & quasi stimulum aviditatis, hac loquendi forma intelligit.

[4] In quo genere omnia magis exitialia, si suum genus edêre, antequam noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum [5] sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies vel horas. * CAPUT LXXIII. * Unum animal digitos habentium herba alitur, lepus: sed & fruge solidipedes, [6] & e bisulcis sues omni cibatu & radicibus. Solidipedum volutatio propria. [7] Serratorum dentium carnivora sunt omnia. [8] Ursi & fruge, fronde, vindemia, pomis vivunt, & apibus, cancris etiam, ac formicis. [9] Lupi, ut diximus, & terra in fame. [10] Pecus potu pinguescit: [11] ideo sal illis aptissimus: [12] item veterina, quanquam & fruge & herba: sed ut bibêre, [13] sic edunt. [14] Ruminant præter jam dicta, silvestrium cervi, [15] cum a nobis aluntur: omnia autem jacentia potius quam stantia, & hieme magis quam æstate, septenis fere mensibus. [16] Pontici quoque mures simili modo remandunt.

XCIV. [1] In potu autem, quibus serrati dentes, lambunt: & mures hi vulgares, [2] quamvis ex alio genere sint. [3] Quibus continui dentes, sorbent: ut equi, boves. Neutrum ursi, sed aquam quoque [4] morsu vorant. In Africa major pars ferarum æstate non bibunt inopia imbrium: [5] quam ob causam capti mures Libyci, si bibêre, moriun-

NOTÆ.

4. *In quo genere.*] Sic Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 33. pag. 988. & Albertus M. lib. 7. de animal. tract. 2. cap. 5. pag. 236. morsum animalis tum maxime docent perniciosum fore, si aliud pariter venenatum prius voraverit, ut si vipera scorpionem. Auctor libri de mirab. Auscult. Τοὺς ἐν Νάξῳ σφῆκάς φασιν, ὅταν φάγωσι τοῦ ἔχεως (προσφιλὴς δ' αὐτοῖς ἡ σὰρξ, ὡς ἔοικεν, ἐστὶν) ἐπειδὰν τινα κεντήσωσι, περιωδύνους οὕτως ποιεῖν, ὥστε χαλεπωτέραν φαίνεσθαι τῆς πληγῆς τῶν ἐχέων.

5. *Sphingiorum.*] De his libro 8. sect. 30. De Satyris, eodem libro, sect. 80.

6. *Et e bisulcis.*] Arist. cap. 9. pag. 903. Etiam cicuta, quæ homini venenum est, ali sues, docet Ælianus, lib. 4. hist. anim cap. 23.

7. *Serratorum.*] Arist. loc. cit. p. 900.

8. *Vrsi & fruge &c.*] Arist. loc. cit.

9. *Lupi, ut diximus.*] Libro 8. sect. 34.

10. *Pecus potu.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. XI. pag. 907.

11. *Ideo sal.*] Quo siti collecta plus bibant, inquit Philos. lib. 8. hist. cap. 13. pag. 909.

12. *Item veterina.*] Arist. pag. 907.

13. *Sic edunt.*] Modus aquæ, inquit, & qualitas efficit, ut & libentius edant, & plus proficiant: adeo ut pastiones ipsis sint inutiles, nisi potus fuerit accommodatus. Vide Notas & Emend. num. LXXXIX.

14. *Ruminant.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 80. pag. 1177. totidem verbis: & Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 5. cap. 4. pag. 279.

15. *Cum a nobis aluntur.*] Domi scilicet, diutius ruminant: cum aluntur foris, multo minus: herba enim tenerior quam fœnum, quo duriore pastu domi aluntur.

16. *Pontici quoque.*] Arist. loc. cit.

Sect. XCIV. 1. *In potu autem.*] Ex Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 9. p. 902.

2. *Quamvis ex alio genere.*] Hoc est, quamvis non sint iis dentes serrati. Arist. pag. 902. ἔνια γὰρ τῶν καὶ μὴ καρχαρόδοντων, οἷον οἱ μύες.

3. *Quibus continui.*] Arist. pag. 902.

4. *Morsu vorant.*] Arist. mordent, vel mandunt. Nam χάπτειν mordere est, qua voce is utitur: sicut χάμπτειν vorare.

5. *Quam ob causam.*] Quoniam bibere non assueti, propter τὸ ἀσυνήθεις, veniunt in vitæ discrimen. Arist. lib. 8.

tur. [6] Orygem perpetuo sitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Namque Gætuli latrones eo [7] durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris vesicis. Insidunt in eadem Africa pardi condensa arbore, occultatique earum ramis, in prætereuntia desiliunt, [8] atque e volucrum sede grassantur. Feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepunt avibus! quam occulte speculatæ in musculos exsiliunt! Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

XCV. Ergo & alios quosdam sensus esse, quam supra dictos, haud difficulter apparet. [1] Sunt enim quædam his bella amicitiæque, unde & affectus, præter illa quæ de quibusque eorum suis diximus locis. Diffident [2] olores & aquilæ: [3] corvus & chloreus, noctu invicem ova exquirentes. Simili modo [4] corvus & milvus, [5] illo præripiente huic cibos: [6] cornices atque noctua: [7] aquilæ & trochilus, (si credimus) [8] quoniam rex appellatur avium: [9] noctuæ, & ceteræ minores aves. Rursus cum terrestribus, [10] mustela & cornix: [11] turtur & CAP. LXXIV.

NOTÆ.

hist. cap. 33. pag. 985. Albertus M. lib. 7. de anim. tract. 2. cap. 4. pag. 235. *Mus etiam Libyæ, quando bibit aquam, moritur: eo quod bibere non consuevit.*

6. *Orygem.*] De eo, lib. 8. sect. 79.

7. *Durant.*] Sitim utcumque levant.

8. *Atque e volucrum sede.*] Ex arboribus, in quibus nidi sunt avium.

Sect. XCV. 1. *Sunt enim quædam.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 2. pag. 1007.

2. *Olores & aquilæ.*] Atque ita quidem, ut e pugna victor sæpe discedat olor, κρατεῖ δ' ὁ κύκνος πολλάκις. Arist. loc. cit. Describit hanc pugnam Papinius, lib. 3. Thebaïd. v. 525.

3. *Corvus & Chloreus.*] Vide Notas & Emend. num. XC.

4. *Corvus & milvus.*] Cic. lib. 2. de Nat. Deor. pag. 101. *Milvo est quoddam bellum naturale cum corvo: ergo alter alterius, ubicumque nactus est, ova frangit.*

5. *Illo.*] Milvo scilicet, qui cum valentior, & unguibus, & volatu sit, subtrahit a corvo quidquid tenet. Arist. pag. 1001.

6. *Cornices atque noctua.*] Arist. pag. 999. Phile, pag. 72. Ælian. lib. 3. hist. anim. cap. 9. Quod enim interdiu minus acute cernit noctua, cornix meridie arrepta ejus ova devorat: contra noctua noctu illius: nam cornix interdiu, noctua valentior noctu est. Hinc natum adagium, apud Suidam, & Apostolium, Ἄλλο γλαῦξ, ἄλλο κορώνη· ἐπὶ τῶν ἀλλήλοις μὴ συμφωνούντων. *Aliud noctua, aliud cornix sonat: de iis quibus inter se minus recte convenit.*

7. *Aquilæ & trochilus.*] Arist. pag. 1005. Καὶ τροχίλος ἀετῷ πολέμιος.

8. *Quoniam rex.*] Sic trochilum ostendit esse eam, quem *Regulum* vulgus vocat, *le Roitelet*: eique aquilam inimicam esse, ex zelotypia, quia rex avium dicitur. Quasi vero aquila id sciat? quis porro eam doctrinæ hanc particulam docuit? Caute igitur ac dubia fide Plinius præfatur, *si credimus*. Regaliolum Suetonius vocat in Julio, cap. 81. *Regaviolum* βασιλίσκον, Glossarium vetus, quasi regem avium.

9. *Noctuæ.*] Arist. p. 1000. ut interdiu aviculæ noctuam circumvolent, vellicentque ac morsicent, egregie describit.

10. *Mustela & cornix.*] Quod hujus ova & pullos mustela vorat. Arist. pag. 1000. Sane mustelam omnibus avibus inimicam esse scimus.

11. *Turtur &c.*] Arist. pag. 1001. τρυγὼν καὶ πυραλίς. Quæ sit autem pyra-

Nnn ij

pyralis, [12] ichneumones vespæ & phalangia aranei. Aquaticæ, [13] & gaviæ. [14] Harpe & triorches accipiter. [15] Sorices & ardeolæ, invicem fetibus insidiantes. [16] Ægithus avis minima cum asino. Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos ejus dissipat: quod adeo pavet, ut voce omnino rudentis audita, ova ejiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur advolans hulcera ejus rostro excavat. [17] Vulpes & nisi: [18] angues, mustelæ, & sues. [19] Æsalon vocatur parva avis, ova corvi frangens, [20] cujus pulli infestantur a vulpibus. Invicem hæc catulos ejus ipsamque vellit. Quod ubi viderunt corvi, contra auxiliantur, velut adversus communem hostem. [21] Et acanthis in spinis vivit: idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ devorantes. [22] Ægithum vero anthus in tantum, ut sanguinem eorum credant non coïre, multisque ob id veneficiis infament. Diffident thoës ac leones. [23] Et minima æque ac

NOTÆ.

lis, nondum compertum. Qui igniariam, incendiariamve nuncupant, non intelligunt ea augurum artisque nomina, non generis aut formæ avium esse, ut ante monuimus sect. 17. Deinde e terrestrium esse genere, non volucrum, hanc pyralim, Plinius haud obscure significat, scribens; *Rursus cum terrestribus mustela & cornix, turtur & pyralis*, &c. quæ terrestria volucribus bellum indicant, recensere nunc videtur, non quæ aves avibus inimicæ. Vox hæc πυραλὶς ad vermem æquivoca est, & ad papilionem.

12. *Ichneumones vespæ.*] De his opportunius, lib. XI. sect. 24.

13. *Et gaviæ.*] Quæ de mari cibum petunt, diffidere inter se Philosophus ait, pag. 1001. ὡς βρένθος καὶ λάρος, *ut diffident brenthus & gavia.* Vide Notas & Emend. num. XCI.

14. *Harpe.*] Qui milvus, ἰκτῖνος, Tzetzæ, ut diximus sect. 3. hujus libri. At milvum Plinius ab harpe secernit sect. seq. Aristotelis locum, unde hæc accepta sunt, vitio laborare præposteræ interpunctionis, ex Plinii contextu intelligimus.

15. *Sorices.*] Arist. pag. 1003. ἴπποι & ἐρώδιοι ait inter se diffidere: illum ardeolæ ova, fetusque absumere. Quid ἵππος ille sit, incompertum.

16. *Ægithus.*] Arist. pag. 1003. Phile pariter, pag. 72.

Καὶ τοὺς ὄνους αἴγιθος ἐχθροὺς αἱ κέκοι.

Vide Notas & Emendationes num. XCII.

17. *Vulpes & nisi.*] Nisus est, qui Græcis κίρκος vocatur, ut ex hoc Plinii loco liquido apparet: nam κίρκοι Philosophus appellat. Est autem κίρκος Eustathio, pag. 1126. εἶδος ἱέρακος, accipitris genus: nostri, ut quidem arbitror, hac tempestate *Eprevier* nuncupant: marem peculiari appellatione, *Mouchet.* Vide Notas & Emendationes num. XCIII.

18. *Angues.*] Angues odere, inquit, mustelæ & sues. Arist. pag. 1006.

19. *Æsalon.*] Quæ parva avis dicitur, eademque corvo minor ex Pliniana oratione intelligitur, ea esse non potest, quæ a nostris aucupibus *Emerillon* appellatur, ut Dalecampio visum, Scaligero, & Bocharto. Hæc porro de æsalonis & corvi vulpisque inimicitiis, totidem verbis Philosophus, loc. cit. pag. 1007. & ex eo Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 51.

20. *Cujus pulli.*] Æsalonis videlicet, non corvi: nam corvus & vulpes amici.

21. *Et acanthis.*] Arist. pag. 1008. Carduelis est, *le Chardonneret.*

22. *Ægithum vero.*] Arist. pag. 1008. Καὶ ἄνθος καὶ αἴγιθος πολέμιοι. Λέγεται δ' ὅτι αἰγίθου καὶ ἄνθου αἷμα οὐ συμμίσγεται. *Aiunt ægithi & anthi sanguinem non commisceri.* Fortassis, quia sanguis alterius pinguioris sit naturæ.

23. *Et minima æque.*] Nec maxima solum animalium, inquit, inter se diffident: sed & æque minima, ut formicæ

maxima. [24] Formicosam arborem [25] sorices cavent. Librat araneus se filo [26] in caput serpentis porrectæ sub umbra arboris suæ, tantaque vi morsu cerebrum apprehendit, ut stridens subinde, ac vertigine rotata, ne filum quidem desuper pendentis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem est.

XCVI. Rursus [1] amici pavones & columbæ: turtures, & psittaci: [2] merulæ, & turtures: [3] cornix & ardeolæ, contra vulpium genus communibus inimicitiis. Harpe & milvus contra triorchem. Quid, non & affectus indicia sunt etiam in serpentibus, immitissimo animalium genere? [4] Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de domino a dracone servato, & [5] agnito voce draconi. De aspide miraculum [6] Phylarcho reddatur: is enim auctor est, cum ad mensam cujusdam veniens in Ægypto aleretur assidue, enixam catulos, quorum ab uno filium hospitis interemptum: illam reversam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpam, & necem intulisse catulo, nec postea in tectum id reversam.

XCVII. Somni quæstio non obscuram conjectationem habet. In terrestribus, omnia [1] quæ conniveant, dormire manifestum est. [2] Aquatilia quoque exiguum quidem, etiam qui de ceteris dubitant, dormire tamen existimant: non oculorum argumento, quia non

CAPUT LXXV.

NOTÆ.

& sorices. Corrumpit hujus lectionis venustatem, vetustamque auctoritatem Bochartus, parte I. de animal pag. 846. dum legit, *& minima quæque.*

24. *Formicosam.*] Ubi formicæ nidulantur.

25. *Sorices cavent.*] Sic libri quidem impressi: at MSS. omnes: *urucæ cavent*, forte pro *erucæ*, vel *uricæ*, uti dicemus in Notis & Emend. ad lib. XI. num. XXXVIII.

26. *In caput serpentis.*] Quam mira celeritate os pariter filo impediat lacertularum, ac deinde mordeat, describit Philosophus, lib. 9. histor. animal. cap. 63. pag. 1106. Ut stelliones vicissim araneas vorent, dicetur lib. XI. sect. 31.

Sect. XCVI. 1. *Amici pavones.*] Id quoque Sappho apud Ovid. Heroïd. epist. 21. vers. 37.

Et variis albæ junguntur sæpe columbæ,
Et niger a viridi turtur amatur ave.

Variam avem pavonem appellat: psittacum, viridem. De turturis & psittaci concordia rursus idem Ovidius, elegia 6. in mortem psittaci, lib. 2. Amor.

Omnes, quæ liquido libratis in aëre cursus,
Tu tamen ante alias, turtur amice, dole.
Plena fuit vobis omni concordia vita,
&c.

2. *Merulæ & turtures.*] Vide Notas & Emendationes num. XCIV.

3. *Cornix &.*] Arist. pag. 1008. Ælianus, lib. 5. histor. anim. cap. 48.

4. *Dicta sunt.*] Libro 8. sect. 22.

5. *Agnito voce draconi.*] Hoc est, de domino voce agnito a dracone. Vide Notas & Emend. num. XCV.

6. *Phylarcho reddatur.*] Penes auctorem Phylarchum, inquit, sit hujus miraculi fides.

Sect. XCVI. 1. *Quæ conniveant.*] Aristot. lib. 4. histor. animal. cap. 10. pag. 499. Vide Notas & Emendationes num. XCVI.

2. *Aquatilia.*] Arist. pag. 500.

habent [3] genas : verum ipsa quiete cernuntur placida, ceu soporata, neque aliud [4] quam caudas moventia, & ad tumultum aliquem expavescentia. [5] De thynnis confidentius affirmatur : juxta ripas enim aut petras dormiunt. [6] Plani autem piscium in vado, ut manu sæpe tollantur. Nam [7] delphini, balænæque stertentes etiam audiuntur. [8] Insecta quoque dormire silentio apparet, quia ne luminibus quidem admotis excitentur.

XCVIII. Homo genitus premitur somno per aliquot menses : deinde longior in dies vigilia. [1] Somniat statim infans : nam & pavore expergiscitur, & suctum imitatur. [2] Quidam vero nunquam : quibus mortiferum fuisse signum [3] contra consuetudinem somnium, invenimus [4] exempla. [5] Magnus hic invitat locus, & diversis refertus documentis, utrumne sint aliqua præscita animi quiescentis : qua fiant ratione, an fortuita res sit ; ut pleraque. Et si exemplis agatur, profecto paria fiant. [6] A vino & a cibis proxima, atque in redor-

Notæ.

3. *Genas.*] Hoc est, palpebras, βλέφαρα, quibus connivemus. Vide quæ dicturi sumus libro sequente, sect. 57. & 58.

4. *Quam caudas.*] In MSS. *caudis.* Forte, *caudis se moventia.*

5. *De Thynnis.*] Aristot. pag. 502. *Thynnorum speculatores*, inquit, *retibus cingunt dormientes, quod vident capi posse per quietem, cum albuginem oculorum semiapertam ostendunt.* Igitur id vel oculorum aliqua nictatione fit, aut versatione orbium.

6. *Plani autem.*] Arist. pag. 502.

7. *Delphini*] *&c.* Aristot. pag. 504. dormire hos ait fistula ab aquis exstante, per quam & respirent, δι' οὗ καὶ ἀναπνέουσι.

8. *Insecta quoque.*] Arist. pag. 504. apes in exemplum affert.

Sect. CXVIII. 1. *Somniat statim.*] Negat Arist. loc. cit. p. 505. infantem ante quartum, quintumve annum insomnia efficere. Affirmat disertis verbis idem, l. 7. histor. cap. 13. p. 845. de infantibus ante XL. diem, quos & ridere ac flere inter dormiendum ait, uti experientia quotidiana comprobatum abunde est. Negat idem alibi rursus, sub finem libri de insomniis, pag. 696. sed frustra negat. Suctu enim per quietem seipsos imitantur, & rident, vixdum anniculi.

2. *Quidam vero nunquam.*] Ex humorum crassitudine, hebetudine, immobilitate, quibus spiritus non offeruntur.

3. *Contra consuetudinem.*] Qui enim nunquam somniarunt, ac deinde præter consuetudinem somniant, valetudinem in iis fuisse mutatam, vel ad morbum, vel ad mortem, ait Arist. loc. cit.

4. *Exempla.*] Suetonius de Nerone, in ejus vita, cap. 46. *Tenebatur ad hæc evidentibus portentis somniorum . . . . nunquam antea somniare solitus.* Tertullianus lib. de anima, hoc ipsum de Nerone, ex Suetonio : de Thrasymede, ex Theopompo, recitat. De Thrasymede eodem, & de Cleone, Plutarchus, lib. de defectu oracul. pag. 437.

5. *Magnus hic.*] Habet in eam rem multa eleganter ac erudite Lactantius, lib. de opificio Dei, cap. 18. pag. 580. quæ tu, si vacat, consule. De toto hoc argumento Macrobium consule, lib. 1. in Somn. Scip. cap. 3. pag. 10. cui capiti lemma, *Quinque esse genera somniandi.* Aristotelem quoque, lib. de divin. per somn. cap. 1. pag. 697. & 698.

6. *A vino.*] Vide Notas & Emend. num. XCVII.

mitatione vana esse visa, prope convenit. [7] Est autem somnus nihil aliud, quam animi in medium se se recessus. [8] Præter hominem somniare equos, canes, boves, [9] pecora, capras, palam est. Ob hoc creditur & in omnibus [10] quæ animal pariant. De iis quæ ova gignunt, incertum est: sed dormire ea, certum. Verum ad insecta transeamus: hæc namque restant immensæ subtilitatis animalia: quando aliqui ea neque spirare, & sanguine etiam carere prodiderunt.

NOTÆ.

7. *Est autem somnus.*] Lucretium, ni fallor, sequitur, qui lib. 4. vers. 914. somni causas scrutatus, ita cecinit:

Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum.
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, animaï quin opera sit
Sensus hic in nobis: quem cum sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foras: non omnem: namque jaceret
Æterno corpus perfusum corpore leti.
Quippe ubi nulla latens animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Vnde reconflari sensus per membra repente
Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma, &c.

8. *Præter hominem.*] Arist. iisdem verbis, lib. 4. hist. anim. cap. 10. pag. 500.

9. *Pecora.*] Oves, πρόβατα.

10. *Quæ animal pariant.*] Et quæ sint quadrupeda, πᾶν τὸ τῶν ζωοτόκων, καὶ τετραπόδων γένος. Arist. loc. cit.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM X.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 2. I. CRISTIS *fauces, caputque plumeo apice honestante.*] Editi libri, *faciem.* M S S. Reg. 1. 2. Parif. Chiffl. *faces.* Solinus paraphrastes, *cristatis faucibus.*

Ibid. II. *Vivere annis DXL.*] Hæc sincera lectio codicum proxime laudatorum, & Colb. 1. 2. denique Solini ipsius: ac Senecæ, Herodotique sententiæ congruentior, qui annis quingentis Phœnicis ævum circumscribunt. Chæremonis mendacium haud ferendum, septem annorum millia vivere affirmantis, apud Tzetzem, Chiliad. 5. hist. 6.

Ibid. III. *Cn. Cornelio, Coss. CCXV.*] In hæc paucula verba geminus error irrepserat, a nobis nunc primum animadversus. Alter in prænomine Cornelii Consulis, quem falso Marcum editi libri appellant, qui vere Cneïus Corn. Lentulus fuit, anno Urbis DCLVII. cum P. Licinio Crasso Consul, ut disertis verbis Plinius ipse testatur, lib. 30. sect. 3. Et vero Cneïum nominant codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Chiffl. &c. Alter error fuit, quod cum Manilius prodidisset, quotus his Consulibus esset annus magnæ hujus conversionis, intercideritt hic annorum numerus, quem ex eorundem M S S. fide, restituimus: nempe *ducentesimum & decimum quintum:* quæ verba agnoscunt etiam editiones omnes ante Dalecampium: qui ea (incertum quo consilio) ex contextu in marginem transvexit.

Ibid. IV. *Q. Plautio, Sex. Papinio Coss.*] De his Consulibus Tacitus lib. 6. Annal. pag. 147. At idem biennio ante venisse phœnicem prodit, Paulo Fabio, L. Vitellio Coss. Plinio tamen, aut Valeriano potius, Dio adstipulatur, & Solinus. Quare vereor ut contra tot testimonia stare Taciti unius auctoritas possit. *Christi reditum ad vitam, ante postremum imperii Tiberii annum Phœnix visa, uti Dion & Plinius testantur, orbi significasse, a quibusdam certe credita est*, inquit Mariana, lib. 4. hist. cap. 1. pag. 137. Horum porro Consulum nomina Solinus egregie depravavit, cum ex Q. Plautio, Sextoque Papinio, Plautium Sextium, Publiumque Apronium confinxit. In Fastis omnibus, Q. Plautius Plautianus, Sex. Papinius Gallienus, recte appellantur.

Ibid. V. *Sed quem falsum esse nemo dubitaret.*] In vet. cod. Dalec. *sed quæ falsa esse:* interpolatore perperam existimante, ad acta, de quibus proxime antea dictum est, verba hæc referri oportere, cum ad phœnicem pertineant, quem Plinius falsum fuisse vel eo argumento approbat, quod non post annos quingentos, sed post pauciores multo Romam sit allatus. Sic Tacitus, loc. cit. pag. 142. *Paulo Fabio, L. Vitellio Coss. post longum seculorum ambitum, avis Phœnix in Ægyptum venit, præbuitque materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi . . . . . Vnum in terris: prioresque alites, Sesostride primum, post Amaside, dominantibus: dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem cui Heliopolis nomen, advolavisse . . . . . Inter Ptolemæum ac Tiberium minus CCL. anni*

fuerunt:

fuerunt : Vnde nonnulli FALSVM HVNC PHOENICEM neque Arabum e terris credidere, &c.

V I. *Melanaëtos a Græcis dicta, eademque Valeria.*] Sic forte appellata, inquit Hermolaus, quoniam viribus præcipua sit. Verum cum in M S S. omnibus, Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Parif. Chiffl. aliifque legatur, *eadem in Valeria*, loci nomen id eſſe, regionis, aut viæ, potius quam volucris, equidem exiſtimaverim. *Sect.* 3.

V I I. *Aliqui & plancum.*] In M S S. corrupta hæc vox eſt, quam ex Ariſt. lib. 9. hiſt. cap. 41. pag. 1070 editores Plinii aptiſſime refinxerunt. Sic enim ille : Ἕτερον δ' γένος ἀετῶ ἐςὶν, ὃ πλάγκος καλεῖται, δεύτερος μεγέθει καὶ ῥώμῃ, &c. *Ibid.*

V I I I. *Consentit & Bœus.*] Hermolaus *Boëthus* emendarat, cum prius *Boëtius* legeretur : nos Pintianum ſecuti, aliaque teſtimonia luculentiora nacti, *Bœus* repoſuimus, uti a nobis uberius explanatum eſt in Auctorum indice. Fuit & eo nomine poëtria mulier Βοιὼ appellata, teſte Pauſania, lib. 10. Phocic. pag. 617. *Ibid.*

I X. *Oripelargus.*] Chiffl. cod. *nari per lacus :* Prorſus inepte Sunt enim hæc ad verbum expreſſa ex Philoſopho, loc. cit. pag. 1071. Ἔςι δ' ἕτερον γένος περκνόπτερος .... ὀρειπελαργὸς καλεῖται, καὶ γυπαιετός. *Ibid.*

X. *Gangitem.*] Libri omnes editi *Gagatem* habent. At Reg. 1. & Pariſ. *Gagiten*, pro *Gangiten*. Et ſane gagatem nihil igne deperdere nemo prodidit, & falſum experientia docet : nam & accenditur facile, & igne conſumitur. Neque vero de gagate id Plinius tradit lib. 36. ſect. 34. ubi ejus virtutes enumerat. De Gangite vero Nicander in Theriac. pag. 3. *Sect.* 4.

Ἄλλοτε δ' ἀζαλέην καίων ἐγγαγγίδα πέτρην,
Ἣν οὐδὲ κρατερεῖο πυρὸς δαμάζεται ὁρμή.
Aut flammis gangitem etiam committere petram
Arentem, rapido quæ non conſumitur igne.

Ubi recte quidem vetus Scholiaſtes ἐγγαγγίδα πέτρην, τὸν Γαγγίτην λίθον exponit : ſed, ut Rhodiginus animadvertit, lib. 13. cap. 20. pag. 596. &, qui Rhodiginum tranſcripſit Salmaſius, pag. 251. in Solin. male deinde gangitem ille cum gagate confundit, ſcribens, ἐν Γάγγαις γὰρ τῆς Λυκίας εὑρίσκεται, &c. Servius tamen, ad eum Virgilii verſum, lib. 1. Æneïd.

Ætheria quos lapſa plaga Jovis ales aperto &c.

Hunc lapidem Gagatem vocat, pag. 207. *Aquila*, inquit, *per naturam nimii eſt caloris : adeo ut & ova quibus ſuperſedet, poſſit coquere, niſi admoveat gagaten lapidem frigidiſſimum, ut teſtatur Lucanus, Feta tepefacta ſub alite ſaxa.*

X I. *Parere tradit ova tredecim.*] Ita repoſuimus ex M S S. Reg. 1. 2. Colb. 12. Pariſ. Chiffl. ubi libri impreſſi perperam edunt, *ova tria.* *Sect.* 7.

X I I. *Triduo autem antea volare eos, ubi cadavera futura ſunt.*] Conjectoris alicujus additamentum fuit ea vox, *aut biduo*, quam his, *triduo autem*, attextam deinde vidimus in libris impreſſis : in M S S. nuſquam agnovimus : quamobrem cenſuimus expungi oportere. *Ibid.*

X I I I. *Accipitrum genera ſedecim.*] In eum numerum conſentiunt MSS. omnes. Ariſtoteles tamen lib. 9. hiſt. cap. 47. pag. 1080. decem tantum commemorat : quorum quidem nomina cui quæque noſtrorum accipitrum generi accommodari oporteat, ſtatuere haud in promptu eſt, ut recte Budæus admonet in Annot. ad Pandectas, pag. 162. tum quia nomine tenus ab Ariſtotele Plinioque indicata, nec ullis, quibus diſcerni queant inter ſe, notis diſtincta ſunt : tum quia ſcriptorum ea de re ingens inter ſe diſceptatio diſſenſioque eſt. Decem eorum, quorum Philoſophus meminit, nomina hæc ſunt : Τριόρχης, αἰσάλων, κίρκος, ἀστερίας, φασσοφόνος, πέρνης, λεῖος, πέρκος, σπιζίας, φρυνολόχος. *Buteo, aſalo, circus, aſterias, palumbarius, pernes, lævis, percus, ſpizias, rubetarius.* *Sect.* 9.

X I V. *Ex iis agithum claudum altero pede.*] Hæc Philoſophi verba nunc reddit, e lib. 9. hiſt. anim. cap. 22. pag. 1052. Ὁ δ' αἴγιθος, εὔβιοτος καὶ πολύτεκνος : *Ibid.*

τῆ ἢ πόδα χωλός ἐςι. Et ſane Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Tolet. Salmant. Chiffl. ceteraque omnia fere exemplaria hic *ægithum* agnoſcunt. Quo digna plagis audacia eorum videatur eſſe, qui ſpreta codicum omnium fide, *ex iis circon*, reſcribere, expuncta legitima voce *ægithum*, maluerunt: & quæ ad unam avem pertinent, ad alteram temere transferre. Ægithus, ut in prioribus Notis indicavimus, de nomine nobis ſolummodo eſt cognitus: Circum Gloſſæ Philoxeni falconem vocant: Κίρκος, *Falco*: eſt autem Falco accipitris genus, noſtris *un Faucon*, cujus diverſæ ſpecies a V. Cl. Du-Cangio fere enumerantur, in Gloſſario, verbo *Falco*.

Ibid. X V. *Epileum Græci vocant, qui ſolus omni tempore apparet.*] Graſſata hoc loco maxime eſt emendandi prurigo: cum enim *Epileum* Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Lugd. Chiffl. Tolet. Salmant. aliaque omnia habeant, *Æſalona* pro *Epileo* ſubſtituere haud veriti ſunt: cum de æſalone Plinius alio loco, ceu diverſi plane ab accipitre generis, agat, inter parvas aves, & corvo inferiores magnitudine: ſect. 95. Philoſophum ſecutus ſcilicet. Et vero cum inter accipitris ſpecies λαῖος a Philoſopho cenſeatur, quidni ceu ſubalternum genus quoddam fuerit ἐπιλαῖος, quemadmodum ſub triorche ὑποτριόρχης *ſubbuteo* ibidem nominatur? Eum eſſe certe quem noſtri vocant *Emerillon*, ex ea duntaxat nota nunc effici volumus, quam Plinius affert, quod omni videlicet tempore apparet: quanquam & de buteone id quoque Philoſophus aſſeverat, lib. 8. hiſtor. animal. cap. 6. pag. 882.

Ibid. X V I. *Maſſæſyliæ.*] Sincera hæc lectio eſt codicum omnium M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. ubi editi *Maſſyliæ* habent. Sed ſunt diverſæ regiones, ut in quinto diximus.

Sect. 16. X V I I. *Palpelio Hiſtro, L. Pedanio Coſſ.*] In libris hactenus editis, *Papellio Iſtro.* Rectius M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. *Palpellio Hiſtro.* At in Inſcriptionibus vetuſtis, apud Gruterum, pag. 447. SEX. PALPELIO. P. F. VEL. HISTRO. LEG. TI. CLAVDI. CÆSARIS. AVG. PRO. COS. Unde Conſulatu honorario functum Claudii temporibus intelligimus. De Pedanio quoque mentio ibidem, pag. 448.

Sect. 17. X V I I I. *Cliviam quoque avem*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. In editis, perperam *Clivinam.* Non fuit id porro nomen ſingularis unius cujuſpiam alitis, ſed cujuſlibet potius, quæ in auſpiciis fieri aliquid prohiberet. Auctor ita ſentiendi Feſtus: *Clivia*, inquit, *auſpicia dicebant, quæ fieri aliquid prohibebant: omnia enim difficilia clivia vocabant: unde & clivi loca ardua.*

Sect. 20. X I X. *In capite Prætoris urbani Ælii Tuberonis.*] Depravata lectio eſt librorum impreſſorum, *L. Tuberonis*, quam tum ex fide codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Pariſ. tum ex Valerio Max. ſanavimus, qui lib. 5. cap. 6. pag. 275. Ælium Prætorem vocat. Hinc locum Varronis quoque emendamus, apud Nonium, cap. 12. n. 3. verbo, *Picumnus: Pedius Pætus*, inquit, (lege, *Ælius Pætus*) *cum eſſet Prætor urbanus, & ſedens in ſella curuli jus diceret populo, Picus Martius advolavit, atque in capite ejus ſedit.*

Sect. 22. X X. *Nunc de ſecundo genere dicamus, quod in duas dividitur ſpecies.*] Ita MSS. omnes: quanquam impreſſi libri, *Nunc de ſecundo ordine, qui*, maluerunt. Mox præpoſtere admodum diſtracta verba hæc, *Omneſque reliquas in his pavonum genus*, &c. ut ab iis novum capitis initium inſtitueretur, ad anteriora revocavimus, attexuimuſque, id quod ipſa orationis ſtructura poſtulabat, ſuperiori ſententiæ.

Sect. 26. X X I. *Ægii dilecta forma pueri Olenii.*] Erat hic locus in libris omnibus gemino mendo vitiatus: *Argis dilecta forma pueri nomine Oleni.* Neque enim Argis, ſed Ægii prope Sicyonem, res geſta narratur: neque Oleni nomen ei puero fuit, ſed ex Oleno, juxta Patras Achaïæ oppido, genus ortuſque: nomen Amphilochus fuit. Hæc diſerte Ælianus, lib. 5. hiſt. anim. cap. 29. Ἐν Αἰγείῳ τῆς Ἀχαΐας παιδὸς Ὠλενίου γένος, ὄνομα Ἀμφιλόχου, ἠράσθη χήν. Θεόφραστος λέγει τοῦτο. Σὺν

τοῖς Ὠλενίων φυγάσιν ἐφρουρεῖτο ἐν Αἰγείῳ ὁ παῖς. οὐκοῦν αὐτῷ ὁ χὴν δῶρα ἔφερε. Quare vocem hanc *nomine*, ceu spuriam adulterinamque expunximus: *Ægii, Oleniique*, restituimus.

XXII. *An M. Seïus.*] In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. & edit. Parm. *Seseïus*: unde Barbarus *Sessium*, Frobenius deinde *Sestium* finxit. *Seïus* ex Varrone, lib. 3. de re rust. cap. 10. pag. 105. scribendum fuit. *Anserum greges*, inquit, *Scipio Metellus, & M. Seïus habent magnos aliquot.* Ac paulo post: *Seïus ita greges comparavit anserum*, &c. *Sect. 27.*

XXIII. *Mirum in hac alite a Morinis usque Romam pedibus venire.*] Constans hæc omnium librorum lectio est, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. Lugd. &c. Et vero etsi rem miram profitetur auctor narrari a se, quæ haud ita facile fidem obtentura esset, nisi quotidiano constitisset usu: haud tamen incredibile nobis videri id debet, cum e Cadurcensi Aquitaniæ agro sciamus, in mediam usque Hispaniam gallorum Indicorum, perinde atque ovium, greges abigi. Neque audiendi sunt, qui expuncto ex his voculis *iota* uno, sic locum efferri jubent, *Mirum in hac alite, amor nisusque Romam pedibus venire*: cum eam emendationem nec codices ulli ferant, nec structura orationis ipsa patiatur. Eos vero plane nihil moror, qui Plinii textum integrum quidem intactumque esse voluerunt: sed Morinos Italiæ populos esse, juxta Circeïos, vel *Civita Vecchia*, otiose æque atque infeliciter somniarunt. *Ibid.*

XXIV. *Anserini generis sunt chenalopeces: & .... chenerotes, fere ansere minores.*] Ita rescripsimus ex MSS. Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Paris. & vet. Dalec. In editis, *fero ansere*. At ferum anserem nec dixisse Plinium puto, nec certo quenquam novisse. Chenalopeces ansere minores, χῆνες βραχυτέρους facit Ælianus pariter lib. 5. hist. anim. cap. 30 Quamobrem ad utrumque genus, chenalopecum, & chenerotum, referri hæc clausula percommode potest. *Sect. 29.*

XXV. *Proxima eis sunt quas Hispania aves tardas appellat, Græcia otidas, damnatas in cibis.*] Bellonius, lib. 5. cap. 3. Aldrovandus, lib. 13. Ornithol. cap. 12. pag. 85. & Anatomici Parisienses, avem hanc tardam Hispaniæ, putant eam esse quam Gallia appellat *Outarde*. Sed hos ab errore tam gravi, tum res ipsa, tum eruditi viri Petri Quiquerani Ep. Senec. debuit auctoritas revocare, ita scribentis, lib. 2. de laud. Provinciæ, fol. 36. *Sane earum avium, quæ nobis vulgo appellantur Stardæ, non alia ditior orbis provincia ..... Omne certatim scribentium vulgus, docti indoctique, otides esse putant, quas testimonio C. Plinii Hispania Tardas appellat: sed errore manifesto..... Pranduntur stardæ cum adolescunt, præcipua gulæ voluptate, eoque magis, quo ævi minus: cum tamen Plinius damnatas in cibis otidas scribat...... Nostri quidem pro Stardarum adolescentium commendatione parati sunt in arenam descendere, qui adeo fervide earum venationi incumbunt, ut perfacile equorum gravissimos morbos, qui ex tam pertinaci cursu contrahuntur, negligant, dum destinata præda potiantur: Neque enim hæ aliter capiuntur, quam lassatæ contentissimo, & nullatenus remittente equorum cursu: id vero facillima opera, cum gallinacci magnitudinem æquant: cum anserum, non item: eum modum cum excessere, incassum insumitur equorum sudor*, &c. Hæc me ab Aldrovandi, & Lexicographorum opinione argumenta deterrent, faciuntque simul, ut quid non sit potius, quam quid sit Avis tarda, pronunciem. *Ibid.*

XXVI. *Abjici lapillos.*] A Plinio Aristotelem diffidere Scaliger existimat: & negare grues pro libramento lapillos auferre, cum ita scribat, lib. 8. histor. animal. cap. 15. pag. 917. Τὸ δὲ περὶ τοῦ λίθου, ψεῦδός ἐστι. λέγεται γὰρ ὡς ἔχουσιν ἕρμα λίθον, ὃς γίνεται χρήσιμος πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ βάσανον, ὅταν ἐκπέσῃ. Sed virorum summorum inter se dissidium, quod non invenit Scaliger, ipse fecit, cum Græca sic transtulit: *De lapide quod aïunt, falsum est eum eas pro libramento habere: esseque utilem ad auri indicium, cum deciderit.* Reddere enim in hunc modum oportuit, *De lapide, quod aiunt falsum est: ferunt enim habere eas pro libramento lapillum: qui utilis sit ad auri indicium, cum deciderit.* Ut duo attigisse Philosophus *Sect. 30.*

videatur: & pro libramento scilicet lapillos assumi: & his esse vim ex eo auri probandi, cum deciderint: quorum de altero nihil moveat, quia exploratum id experientia sit: alterum tantum falsum esse pronunciet, quia inexpertum: quanquam id Ælianus asseverat, lib. 3. hist. anim. cap. 13.

Sect. 31. XXVII. *Eodem quo grues modo: illas hiemis, has æstatis advenas.*] Bochartus, parte 2. de animal. lib. 1. cap. XI. pag. 78. æstatis advenas a Plinio grues putat appellari, quas hiemis esse advenas interpretati sumus. Et ille quidem eam ob rem succenset Theocriti scholiastæ, scribenti in Idyll. 10. sementis initio hoc est, autumno, grues apparere, ἀρχομένου γὰρ σπόρου αἱ γέρανοι φαίνονται. Sed immerito, cum faveat ipse Hesiodus in operibus, vers. 448.

Φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακούσῃς,
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης,
Ἥ τ' ἀρότοιό τε σῆμα φέρει, καὶ χείματος ὥρην
Δεικνύει ὀμβρηροῦ.

Observa vero, cum vocem gruis audieris alte in nubibus quotannis clangentis: quæ & arationis signum affert, & hiemis tempus indicat imbriferi. Ubi Bochartus addit, *gruis migrantis:* Sed cur potius, quam *adventantis?* Affirmari enim utrumque perinde potest. Nam gemina gruum, ut de aliis avibus sileam, migratio est: & cum e frigidis locis discedunt, & cum ex calidis: illa circa autumnale æquinoctium, hiemis metu: ista, circa vernum, gravioris æstus impatientia. Ex locis frigidis, Mæmacterione mense, hoc est, autumno, migrationem faciunt grues, ut Philosophus docet, lib 8. histor. cap. 15. pag. 916. Tunc Pontum & Scythicas regiones relinquunt, perque hunc cæli tractum meant, ut Ægyptum & Libyam petant: nam ut idem ait, pag. 913. ab ultimis orbis regionibus ad ultimas transvolant: τὰ δ' ἐκ τῶν ἐσχάτων, ὡς εἰπεῖν· οἷον αἱ γέρανοι ποιοῦσι. Μεταβάλλουσι γὰρ ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ.

Sect. 33. XXVIII. *Velis sæpe incidunt.*] Prius, *insidunt*, haud ita sincere. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. & Paris. *incidunt*: Solinus quoque, scribens cap. XI. p. 30. *Cum globatæ vehementius properant, festinationem hanc plerumque exitium afferre navigantibus: accidere enim noctu ut in vela incidant, & præponderatis velorum sinubus alveos vertant, mergantque.* Adversatur his tamen Albertus M. lib. 23. de animal. pag. 619. *De hac,* inquit, *multi credunt, quod recedens trans mare vadat: sed mendacium esse convincitur: quia etiam trans mare in hieme non invenitur. Latet ergo, sicut aves ceteræ, quæ superfluitates viscosas digerunt.*

Ibid. XXIX. *Otus.*] Sic rescripsimus, tum ex Indice hujus libri, tum ex MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. tum denique ex ipso Aristotele, qui ubique ὦτον, ut Suidas ὦτον, appellat, pag. 399. & Athenæus, lib. 9. pag. 390. Namque ab otide, de qua sup. cap. diversissima avis ea est. Tamen & hoc loco *otis* editi libri habent, & Oppianus, lib. 2. Cyneg. vers. 406. ὠτίδες has ipsas vocat.

Ὠτίδες, αἳ στήθη λεῖ λασιώτατοι οὖας.

Eruditis viris, Anatomicis Parisiensibus, otum sive asionem existimantibus eam avem esse, quæ Domicella Numidica nuncupatur, *Demoiselle de Numidie*; ne prorsus assentiamur, facit hujus avis cum bubone dissimilitudo tanta, quanta oti cum bubone similitudo est.

Sect. 34. XXX. *Sed in vicina abeunt, apricos secutæ montium recessus.*] Hanc lectionem, librorum omnium editorum auctoritate stabilitam, tuemur adversus quosdam MSS. in quibus *Africos* legitur, non *apricos:* cum proxime antecedat, *in vicina abeunt.* Hæc enim Philosophi verba nunc Plinius reddit, ex lib. 8. hist. anim. cap. 21. pag. 935. Οἱ δὲ πορρώτερω ὄντες τῶν τοιούτων, οὐκ ἐκτοπίζουσιν, ἀλλὰ κρύπτουσιν ἑαυτούς· ἤδη γὰρ ὠμμέναι εἰσὶ πολλαὶ χελιδόνες ἐν ἀγγείοις ἐψιλωμέναι πάμπαν. *Quæ vero longius absunt, non mutant locum, sed seipsas abdunt. Visæ enim sunt hirundines in cavernis multæ, plumis nudatæ penitus.* Et quanquam a Peloponnesi incolis audisse se Kircherus testatur, lib. 8. de mundo subterr. pag. 88. hirundinum

ingentem multitudinem quotannis ex Ægypto Libyaque una cum ciconiis mare transmeare : experientia tamen edocuit, eas quæ in propioribus Boreæ plagis degunt, tam dissitas peregrinationes non obire : sed vel in montium & antrorum cavis, vel in imis lacubus, aliisque locis, quæ sors obtulerit, hieme latere. Sceffferus Upsalensis, referente Hevelio, in Ephemeridibus Eruditorum, anni 1677. pag. 22. visas a se affirmat ineunte autumno hirundines, quæ se se in lacus, ranarum more, immergerent, abderentque, a piscatoribus sæpe inde extractas, cum ignis vapore modico foverentur, revixisse. Elegans est recentioris Poëtæ Jo. Moireau, e Congr. Oratorii, de eo argumento carmen, nec ubique obvium: cujus lemma, HIRUNDINES POLONICÆ: Versus postremi hujusmodi:

Non tamen externos soles, tractusque remotos
Quærit, & Arctoum longinquo sidere frigus
Mutat hirundo fugax : aliter mens docta saluti
Consuluit, motusque dedit natura sagaces.
Namque inter se se pennæ per mutua nexis,
Et pedibus, tepido subeunt humore paludes,
Ingentesque lacus, fundo qua scilicet imo
Subsedit calor, & venas tepefacta calentes
Laxat hians tellus. Hic blandi tempora veris
Exspectant: donec rigidi inclementia cæli,
Et Borea spirante furens desæviat Arctos.
Interea penitus vitalis deficit humor
In speciem : nullo pulsantur corpora motu:
Hibernosque tenet sub aquis mors annua menses.
Ast ubi purpureis patefecit cornibus annum
Taurus, & infestæ fugerunt frigora brumæ:
Ilicet emergunt. Videas pennata refundi
Agmina, & innumeras undis enare volucres.
Nempe catervatim pennis hiberna relinquunt
Hospitia: antiquasque domos, & cognita nidi
Tecta petunt, dulcesque volant rediviva per auras,
Insuetumque sibi repetunt examina cælum.
Quin etiam has funda piscator verberat undas
Si quis, & immoto scrutetur in æquore pisces,
Retia rara trahens, cæcis deprensa latebris
Plurima piscantem numero frustratur inani,
Luctantesque plagas sopita fatigat hirundo.
Illas exanimes si quis sub tecta reportat,
Admovitque focis, tepidum vel sicubi volvunt
Ædibus in mediis subjecta hypocausta vaporem:
Vita redit, primi redeunt in corpora sensus:
Jamque volant : sed enim penetrabile frigus adurens,
Insuetusque calor tabentia membra resolvit,
Atque vaporiferis gravis e fornacibus æstus.

Quod vero Plinianam hanc loquendi formam, *sequi montium recessus*, improbat Scaliger, in eum Philosophi locum, *quod duces tantum mobiles*, inquit, *sequimur:* vereor ut Grammaticis peritioribus animadversionem hanc suam approbet. Nam *opportunitatem loci secutos* Cicero laudat, lib. 1. de Offic. n. 35. aliaque possent proferri similia, quæ Plinium latinitatis auctorem in primis nobilem a calumnia vindicarent.

XXXI. *Thebarum tecta subire negantur.*] Excedit omnem fidem quod huic narrationi paraphrastes Solinus addit, ita scribens, cap. 10. pag. 28. de hirundinibus : *Et Thebas, quod illa mœnia sæpius capta sunt, negantur subire. Nam inter cetera habere illas quiddam præscium, inde noscitur, quod lapsura non petunt cul-* *Ibid.*

mina, & aſpernantur peritura quoquomodo tecta. Sed quod eſt a Plinio dictum alibi de muribus, id tranſcriptor Solinus, vel ut miraculum amplificaret, vel ut diſſimularet furtum, ad hirundines tranſtulit. Nos certe Thebas his inviſas haud aliam ob cauſam ſuſpicamur, quam quod ſæpe quaſſata tormentis bellicis mœnia, cum traherent ruinam, nidis ſæpiſſime perniciem viſa ſunt attuliſſe.

Ibid. XXXII. *Quadrigarum dominus comprehenſas in urbem ſecum auferens.*] Legit Rhenanus, *aurigam nido vivas:* Sed neque codices ſuffragantur ulli, neque ipſa orationis ſtructura eam emendationem recipit.

Sect. 35. XXXIII. *Verius turtur occultatur, pennaſque amittit.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. &c. Vet. cod. Dalec. *Vere:* ambigue ſcriptum. Nam ſi pro verno tempore accipias, falſum. Ariſt. enim lib. 8. hiſt. cap. 6. pag. 888. Τρυγὼν δὲ τοῦ θέρους. (φαίνεται.) τοῦ γὰρ χειμῶνος ἀφανίζεται· φωλεῖ γάρ. *Turtur æſtate apparet: hieme non comparet: latet enim.* Et cap. 21. pag. 936. Καὶ ἥγε τρυγὼν ὁμολογουμένως μάλιστα πάντων φωλεῖ. *Ac turtur quidem nemo dubitat, quin maxime omnium lateat.*

Sect. 38. XXXIV. *Meleagrides.*] Quid Meleagrides proprie ſint, haud ſatis conſtat. Africanarum gallinarum generi, quod multiplex eſt, Varro, Columella, & Plinius adſcribunt. Circa Mercurii promontorium in Africa reperiri, auctor eſt Scylax, pag. 50. alibi vero nuſquam, niſi inde exportatas. Gallopavones noſtros, gallinaſque Indicas, Salmaſius pag. 872. ait eſſe Meleagridas Græcorum, *nec fas eſſe ullo modo ſuper hoc ambigere:* Scaligerum increpat, qui dubitet. Affirmat tamen ipſe Scaliger in notis ad Varron. de re ruſt. pag. 245. *Aliæ ſunt,* inquit, *gibberæ Numidicæ, aliæ Meleagrides: Gibberæ Numidicæ ſunt, quas nos Pullas Guineæ dicimus: Meleagrides notum eſt eſſe noſtras gallinas Indicas, ut vulgo loquimur.* Hos ſequitur Aldrov. lib. 13. Ornithol. pag. 37. aliique. Præivit omnibus Bellonius, lib. 5. cap. 10. Verum Gallinis Indicis nulla competit nota ex iis, quas in Meleagridibus deſcribendis refert Athenæus, lib. 14. pag. 655. ut cuivis conſtabit, rem paulo attentius contemplanti: & quod caput eſt, veteribus eæ prorſus fuiſſe videntur incognitæ, cum ab occidentali India, ſive America, fuerint ad nos primum allatæ. Meleagridem Africanæ ſimilem ait eſſe Columella, lib. 8. cap. 2. pag. 280. Africanam, ſive Numidicam ruſticæ gallinæ (Gelinottam vocamus) Varro libro 3. de re ruſt. cap. 9. pag. 103. Quam porro diſpar, Indicæ gallinæ, ruſticæque facies, vel cæci, credo, norunt.

Sect. 40. XXXV. *Quam litatum eſt ei Deo.*] Accedit hæc lectio proxime ad vetuſtos codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. in quibus diſerte ſcribitur, *qua litatum eſt ei Deo:* non ut ab editoribus interpolatum deinde eſt, *qua litatum eſt illi die.* Itaque *protinus quam* dixerit ſane Plinius paulo audacius: ut *ſtatim quam* ab aliis dictum meminimus.

Sect. 41. XXXVI. *Gracculorum, monedularumque.*] Errant qui gracculum veterum a monedula genere toto differre putant. Sub genere ſummo, nempe corvino, corvus, cornix, & gracculus, continentur. Gracculorum ſummus genus Ariſtoteli κολοιός eſt, lib. 9. hiſt. anim. cap. 31. pag. 1061. cujus tergemina ſpecies: unus enim eſt κορακίας, cui a ceteris ſcriptoribus Græcis communis toti generi nomenclatio, κολοιός attribuitur, uti dicemus, lib. XI. ſect. 35. Alter λύκος dicitur. Tertius, e corvino genere minimus, βωμολόχος, ceu ſcurra dictus, quæ Latinorum monedula eſt, furaciſſimum animal, concinnum, & elegans, haud tanta nigredine, ſed quod maxime cicuretur, & colludat. Gallis *Choüette:* atque ex ea ave ductum in his regionibus verbum iſtud eſt, quod in eos conjici ſolet, qui monedulas furtis imitantur. Monedulæ porro nomen, augurum potius arbitratu factum a monendo putem, quoniam ex oſcinum genere avis ea fuit: quam a moneta, ut quidam putavere, cum Alberto M. lib 23. de anim. pag. 642. quoniam amantiſſima ſit monetæ monedula. Iconem ejus exhibet Bellonius, l. 6. c. 5. p. 286.

Sect. 44. XXXVII. *Hoc nomen autumno: non habent poſtea: Melancoryphi vocantur.*] Eadem ſententia, ſed non pari fide libri hactenus editi ſic eum locum exhibent: *Hoc nomen nonniſi autumno habent: poſtea melancoryphi vocantur.* Nobis a codicum

Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. aliorumque auctoritate difcedere religio fuit.

XXXVIII. *Obfcena alias paftu.*] Vox hæc *paftu* redundare Dalecampio videtur: Paftu enim, inquit, ea avis obfcena non eft, fed nido, quem e ftercore præcipue humano conficit. Plinium a calumnia defendit Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 2. cap. 4. pag. 255. *Quam nos upupam vocamus*, inquit, *ex industria naturali materiam nido fuo congruam colligit, ftercus hominis, quia virtutem quandam habet theriaca contra venenum: & eft medicina fibi contra venenum, ficut & leopardo & leoni.* Leopardos certe eo paftu fibi adverfus venena mederi vidimus, lib. 8. fect. 41. ex Ariftotele, Plinio, Solinoque: quos idem Albertus fequitur, lib. 8. de anim. tract. 2. cap. 2. pag. 251. *Ibid.*

XXXIX. *Maria, quique navigant, novere.*] Fuit qui ex conjectura fic reponendum cenferet, *maria quiqui navigant*: minus recte. *Sect.* 47.

XL. *Alterum genus earum magnitudine diftinguitur, & cantu.*] Ratus eft Pintianus huic loco mendum fubeffe, atque hoc pacto legi oportere: *Alterum genus earum magnitudine diftinguitur, nec canunt.* Quam emendationem fcriptoris fenfus ipfe confutat. Nam de minore halcyone, quæ vocalis eft, nunc fe agere aperte fignificat, qui prius majorem collo gracili ac procero infignem, notavit. Quanquam nec major ipfa ita eft ἄφωνος, nihil ut omnino dicat: aliquid enim in explicatione alarum, dum alio migrare vult, exprimit, fi quidem ea avis eft, quam *Martinetum pifcatorem* vocant. *Ibid.*

XLI. *Siculo maxime.*] His verbis ifta proxime fubjunguntur in libris pæne omnibus: *In reliquis partibus eft quidem mitius pelagus. Siculum utique tractabile.* Sed hæc, cum nec Plinianam orationem redoleant, fed gloffema potius frigidum fapiant fuperiorum vocum, intrepide eradenda cenfuimus: cum præfertim orationis feriem perquam incommode huc inferta, abrumpere videantur. *Ibid.*

XLII. *Grandium fpongiarum fimilitudine.*] Dalecampius in margine refcribit, *magnitudine*, ex Ariftotele. Fruftra eft: Perinde quafi fimilitudinis vocabulo, adjecta in primis voce *grandium fpongiarum*, haud fatis ille feliciter magnitudinem indicarit: vel fola magnitudine contineri eam fimilitudinem exiftimandum fit, quod falfum effe liquet ex iis quæ diximus in prioribus Notis. *Ibid.*

XLIII. *In genere vitiparrarum.*] Laborarunt in hac Charybdi fatis infeliciter eruditi plerique: In libris editis ante Hermolaum, Parmæ, Venetiis, alibique, *In genere viteriparum*, legitur. Rhenanus, & Gaza *ripariarum*, malunt. Hermolaus, *in genere item ripariarum*, ex Ariftotele, inquit, ad verbum. At ne leve quidem ejus rei veftigium apud Philofophum exftat ullum: Sed Gazæ nimirum interpretationem fecutus eft, ut dicemus inferius: non Ariftotelis verba, mentemque: & fane longe aliter ripariæ, de quibus antea proxime dictum eft, nidos ftruunt. Aldrovandus poft Gefnerum, *in genere parorum*, emendat, hoc eft, mefangiarum: Sed diverfa pariter iis eft nidorum ftructura. Nos qui veftigiis veterum codicum religiofe feduloque infiftimus, quibus incorruptæ lectionis femina fcimus plerumque contineri: cum in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. aliifque fcribi diferte vidimus, *in genere vitiparrarum*: a qua lectione haud multum abludunt editiones vetuftæ, modo laudatæ, quæ priores vocis hujus fyllabas agnofcunt: parras aves, de quibus Horatius, Feftufque, etiam *vitiparras* dictas effe, haud immerito fufpicati fumus. Nam cum eadem œnanthe fit, quæ parra, uti docuimus in Notis ad fect. 45. atque a vitis flore nomen œnanthe fortita fit, quam Gaza idcirco *vitifloram* reddidit: cur non & eadem, fimilem ob caufam, *viteparra*, aut *vitiparra*, potuerit appellari? *Sect.* 50.

XLIV. *Acanthyllis.*] In libris hactenus editi, *Argatilis.* In MSS. omnibus, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Chiffl. tum hoc loco, tum in libri hujus Indice, *Agatillis.* Nos ex Ariftotele, *Acanthyllis.* Sic enim ille, lib. 9. cap. 20. p. 1049. Τεχνικῶς δ᾽ ἡ ἡ τῆς ἀκανθυλλίδος ἔχει νεοττιά· πέπλεκται γὰρ ὥσπερ σφαῖρα λινῆ, ἔχουσα τὴν εἴσδυσιν μικράν. *Artificiofus acanthyllidos quoque nidus eft: intextus enim eft perinde atque pila linea, angufto aditu.* Quem Philofophi locum, dum Gaza redderet, *Ibid.*

multa peccavit : *Solerti*, inquit, *ingenio argatilis in ripariarum genere suum instruit nidum.* Primum, ex depravato Plinii codice, in Aristotelis Græca transfundit errorem, pro acanthyllide *argatilin* scribens. Deinde scite admodum emendatum a se Plinii locum, de quo dictum est annotatione proximâ, *in genere ripariarum*, pro confesso haberi vult. Sed cum rem sic habere, uti vult, dederim, quid tum propterea ? Num continuo acanthyllidem sequitur ex eo ipso genere ripariarum esse ? Num inserere de suo, sine neglecti muneris noxa, interpres hoc loco potuit, *Argatilis in ripariarum genere ?* Illud nimirum est, quod, uti diximus, Hermolaum impulit in fraudem, ratum ea verba scilicet Aristotelis esse, quæ erant ex Gazæ penu deprompta. Atqui haud obscuris argumentis, ripariis, parrisque disparem esse acanthyllidem Plinius, Philosophusque statuunt : cum illas nimirum aïunt, in cavis riparum nidos non facere, sed invenire : istas ex musco arido in pilæ figuram : hanc denique ex lino eadem forma contexere. Prorsus ut mirari subeat, non id modo a Gaza non animadversum, sed & eodem abreptum errore Bellonium, lib. ult. cap. ult. argatilin cum riparia hirundine eandem plane ac geminam putasse.

Ibid. XLV. *Ac ferruminato.*] Non agnoscunt has voces probatissima exemplaria, Reg. 1. 2. nec quæ Rhenanus vidit.

Sect. 51. XLVI. *Genitores suos reconditos pascens, pallido intus colore pennarum, superne cyaneo, primori subrutilo.*] Expressit hæc Plinius ad verbum ex Philosopho, lib. 9. hist. cap. 20 pag. 1048. Ubi & formam avis similiter describit : Ἡ δ' ἰδέα τοῦ ὄρνιθος τῶν πτερῶν ἐστι, τὰ μὲν ὑποκάτω, ὠχρόν· τὰ δ' ἐπάνω, ὥσπερ, τῆς ἀλκυόνος, κυάνεον· τὰ δ' ἐπ' ἄκρων τῶν πτερυγίων, ἐρυθρά. *Quod ad formam avis attinet, pennæ inferiores pallidæ, superiores cæruleæ, ut halcyoni : alarum extrema, rubra.* Qui igitur Dalecampio venit in mentem, uti quasi damnata Plinii in interpretando fide ac diligentia, scribentis, *pallido intus colore pennarum, superne cyaneo*, ipse rescriberet, *inferne cyaneo, superne subrutilo ?*

Ibid. XLVII. *Contra aucupum feminam.*] Totidem plane apicibus lectionem quam edidimus, repræsentant Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. quibus major est habenda fides, quam Pintiano contra scriptoris mentem, ex Aristotele sic emendanti : *Rursus circa concentum feminæ capiuntur, contra aucupem feminæ exeuntes, ut rixando abigant eum.* Aliud enim est, quod Philosophus eo loco, quem Pintianus respicit, l. 9. hist. c. 12. p. 1036. aliud quod Plinius narrat : quem non ex uno Aristotele, sed ex multiplici lectione & experimento rerum, suum opus concinnasse scimus.

Ibid. XLVIII. *Feminam aucupis accedentem ad marem.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Paris. &c. Feminæ, fortassis incontinentiam notare voluit, cum eo verborum contextu uti maluit, quam isto, *ad feminam aucupis accedentem marem :* quanquam vel sic Aristoteles, quem sequi videtur : ὅταν τῇ θηρευούσῃ θηλείᾳ αἴσθηται προσέχοντα τὸν ἄρρενα.

Ibid. XLIX. *Eadem pavore libera, ac materna vacans cura, in sulco resupina gleba se terræ pedibus apprehensa operit.*] Id vero non de matre, sed de pullis ipsis refert Solinus, cap. 7. pag. 24. *Nec in pullis*, inquit, *studium segnius ad cavendum : cum enim visos se persentiscunt, resupinati glebulas pedibus attollunt, quarum obtentu tam callide proteguntur, ut lateant etiam deprehensi.* Rectius multo Plinius, qui pullos hanc artem occultandi se se a matribus edoceri significat, dum a venatoribus nihil sibi insidiarum strui sentit : ac prolis institutioni, maternæque vacat curæ. Ita Plutarchus lib. de solert. anim. pag. 971. Ἄλλην δὲ πανουργίαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ φιλοστόργου πέρδικες ἐπιδεικνύντες, τοὺς μὲν νεοττοὺς ἐθίζουσι, μηδέπω φεύγειν δυναμένους, ὅταν διώκωνται, καταβάλλοντας ὑπτίους ἑαυτοὺς, βῶλόν τινα ἢ συρφετὸν ἄνω προΐσχεσθαι τοῦ σώματος, οἷον ἐπηλυγαζομένους.

Sect. 52. L. *Post solstitium*] Vetus cod. Dalec. & Paris. item Parm. editio, aliæque vetustæ, *post solstitia.* Reg. 1. & 2. Paris. *cum solstitio.* Avibus squalores æstumque conferre, etiam ad partus, maxime vero palumbis, auctor est Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 24. pag. 946.

LI.

L I. *Ut vincta.*] Frobenius primum *ut vincta* scripsit : quæ potior nobis visa *Ibid.*
lectio est, quam ea, quæ codicibus MSS. prioribusque editionibus continetur, *ut victa.*

L II. *Caprimulgi.*] Existimat Scaliger in Comment. Arist. pag. 251. & 1068. *Sect. 56.*
caprimulgum esse avem eam inauspicatissimi ominis, quæ Gallis *Effraye & Fresaye* vocatur, asioni noctuæque similem aspectu, vastissimo oris hiatu fœdam. Sed parum acute profecto in ea re conjecit. Nam quæ caprimulgus Aristoteli, Plinio, Albertoque describitur, ea merulæ facie, sed major paulo, cuculo eadem minor agnoscitur : hoc est tam asioni similis est, quam est ovis ovo. Philosophi hæc verba sunt : Ὁ δὲ καλούμενος αἰγοθήλας, ἔστι μὲν ὄρειος, τὸ δὲ μέγεθος κοττύφου μὲν μικρῷ μείζων, κόκκυγος δ' ἐλάττων.

L III. *Eadem cum devoratis se implevit conchis, calore ventris coctas evomit.*] *Ibid.*
Platea nimirum, sive Platalea. Hanc avem qui cum onocrotalo confundunt, de quo sect. 66. nugas agunt. Onocrotalum septentrionalis mittit oceanus : Plateam Aristoteles Strymonis ac Danubii incolam facit. Devoratas testas e ventre platea revomit, ejusdem stomachi calore coctas : onocrotalus, ex falso utero, hoc est, prolobo, sive ingluvie quadam, antequam in veram alvum descenderint. Evomit, rejicitque foras platalea, quæ voraverat, eaque deinde extra os humi abjecta excernit rostro : onocrotalus ex ingluvie modo, non exspuit, sed in os ipsum, ruminantium more, iterum mandenda revocat. De Pelecane seu Platea, eadem referunt præter Aristotelem, Auctor libri de Mirab. Ausc pag. 1151. Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 20. Antigonus Carystius, cap. 47. Phile, cap. 8. pag. 34.

L IV. *Anthus.*] Affinitate quadam vocis ac similitudine deceptus Phile vide- *Sect. 57.*
tur, qui de anthia pisce loqui Philosophum putavit, lib. de propr. anim. pag. 74. scribens, ἵππον ἰχθὺς ἀνθίας μισεῖ. Anthum equi vocem & horrere simul, & inter fugiendum imitari scribit Antoninus Liberalis in Metam. cap. 7.

L V. *Et inter eas facimus, quibus quini sunt digiti in pedibus.*] Impudenter ad- *Sect. 59.*
modum, ea quæ mox afferuntur a Plinio, de picarum genere maxime docili, ad psittacos transtulit Solinus, cap. 52. pag. 81. & Solinum secutus Appuleïus. lib. 2. Florid. pag. 14. *Verum ad disciplinam*, inquit, *humani sermonis facilior est psittacus qui glande vescitur : & cujus in pedibus, ut hominis, quini digituli numerantur*, &c.

L VI. *Ac ne eas quidem ipsas, nisi primis duobus vitæ annis.*] Abest vox ea *nisi* *Ibid.*
a MSS quos quidem vidi, omnibus. Sed eandem, & Solinus agnoscit, & res ipsa exigit : cum sit tenerior ætas multo ad discendum aptior. *Inter nobiles & ignobiles*, inquit Solinus, loc. cit. ad psittacos perperam, ut diximus, hæc Pliniana referens, *discretionem digitorum facit numerus : qui præstant, quinos in pedes habent digitos .... Dum in pullo est, atque adeo intra alterum ætatis suæ annum, quæ monstrata sunt, & citius discit, & retinet tenacius : major pullo, est & obliviosus, & indocilis.*

L VII. *Phalerides.*] Nugantur qui a Phalero Atheniensium portu cognomi- *Sect. 67.*
natas aves istas volunt. Non agnovit hanc originationem vocis Scholiastes Aristophanis, in Avibus, pag. 568. hæc solum scribens : Ἡ δὲ φαληρὶς ὄρνεόν ἐστι λιμναῖον εὐπρεπές. Neque e Græcia primum, sed ex Asia, Seleuciaque Parthorum in Italiam asportatas, Plinius auctor est. Φαλαρίδας vocat Aristoph. in Acharn. act. 4. sc. 1. pag. 413. & Varro, lib. 3. de re rust. cap. XI. Columella, lib. 8. cap. 15. pag. 306. phalerides recenset inter eas aves, quæ stagna & paludes rimantur.

L VIII. *Et tragopana, de qua plures.*] Ita MSS. omnes : non, ut editi, *trago-* *Sect. 70.*
panadem, adjecta syllaba ex sequenti clausula, *de qua plures* &c.

L IX. *Cum insidentur.*] In editis perperam, *cum insident.* In Reg. 1. 2. & *Ibid.*
Paris. *cum insidentur* : quæ germana lectio. Mox etiam, *neque ipsæ jam aves noscuntur*, rescripsimus, pro *nascuntur* : iis enim quas minime notas putavit, eas quæ confessæ sunt, statim opponit.

Sect. 71. L X. *Lege C. Fannii Consulis, X I. annis ante tertium Punicum bellum.*] Hinc Macrobium emendamus, lib. 2. Saturn. cap. 13. pag. 367. apud quem corruptus annorum numerus legitur. *Fannia lex*, inquit, *lata est anno post Romam conditam, secundum Gellii opinionem, quingentesimo octogesimo octavo.* Scriptum erat per litterarum compendium, DLXXXXIII. Librarii deinde, ut alias sæpe advertimus, denarii nota postrema, in quinarium versa, DLXXXVIII. perperam rescripserunt.

Sect. 72. L X I. *M. Lanius Strabo Brundisii equestris ordinis.*] In editis hactenus libris, *M. Lælius*, mendose. In Reg. 1. *Levus.* At Varro, a quo hæc emanarunt, lib. 3. de re rust. cap. 5. *Diceris*, inquit, *longe vicisse archetypon inventoris nostri ὀρνιθοτροφείων M. Lanii Strabonis, qui Brundisii hospes noster primus in peristylo habuit exhedra conclusas aves, quas pasceret objecto rete*, &c. Mox etiam ex vestigiis MSS. codicum rescripsimus cum Pintiano, *quibus rerum natura cælum assignaverat.* In editis, *quibus natura.* In MSS. *quibus rebus natura.* Familiaris locutio scriptori nostro, *natura rerum.*

Ibid. L X I I. *HS. centum.*] Hanc nostram emendationem non Tertullianus solum suo calculo comprobat, Æsopi patinam centum millium fuisse scribens, lib. de pallio, pag. 119. subintelligi enim oportet *sestertiûm*, sive *nummûm*: sed & Plinius ipse disertis verbis *sestertiis centum* stetisse hanc ipsam patinam admonet, lib. 35. sect. 46. atque ita se hoc loco scripsisse ipsemet contestatur. Scripserat nimirum, *sest. centum*: unde *sexcentum* librarii, eruditi deinde *sexcentis HS.* imprudenter confecerunt.

Ibid. L X I I I. *HS. sex.*] Ita rescripsimus ex vestigiis codicum, Paris. in quo *hisvi*: Reg. 1. & Chiffl. in quibus *in hisvi* legitur. Imperite admodum fecerunt, qui *nummis sex* hactenus edi passi sunt, cum vix ea summa vel pullo gallinaceo coëmendo par esse queat.

Sect. 73. L X I V. *Quoniam & quadrupedes ova gignunt.*] Hanc lectionem frustra sollicitat Pintianus, cum eam codicum omnium constans consensio tueatur: ipsaque scriptoris mens, conjecturam hominis confutet, scribentis, *Quin & quadrupedes*: quæ scriptura si genuina foret, luxata oratio penitus, nec suo loco posita hæc clausula videretur.

Ibid. L X V. *Struthiocameli, gallinæ, perdices. Soli coïtus avibus duobus modis.*] Effugit hactenus eruditorum perspicacitatem id quod huc irrepsit vitium, cum hic locus sic ederetur: *struthiocameli, gallinæ, perdices, sali. Coïtus avibus*, &c. Impulit in fraudem ea lectio Theodorum Gazam, Dalecampium, aliosque: ratos nimirum ea voce avem signari: cum tamen nec tale in Latio nomen, nec in rerum natura volucre ullum fuerit. Inde cupiditas investigandi, quæ Latinæ demum Græca vox responderet. Aptior occurrit Gazæ nulla, quam Græcorum αἴγιθος: hanc enim a fecunditate Philosophus laudat, lib. 9. cap. 22. pag. 105. ὁ δ' αἴγιθος πολύτεκνος. At de ægitho Plinius sect. 95. quasi tum primum de eo sermonem instituat, retenta etiam voce Græca, ceu ea Latio ignota ave. Adde quod MSS. omnes, quos quidem vidi, locum hunc, cujusmodi a nobis est editus, repræsentant, *soli* non *sali*. Et id poscere quidem loci sententia videtur: Quadrupedibus enim multiplices coïtuum modos competere significat, avibus tantum duos.

Sect. 74. L X V I. *Feminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem.*] A Columella Plinioque dissidere hac in parte Philosophum Scaliger existimat, quod hæc illius verba nunc ita legantur, lib. 6. hist. anim. cap. 2. pag. 643. Ἔστι δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θηλέα· τὰ δὲ στρογγύλα, καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξύ, ἄρρενα. *Ex oblongis & acutis feminæ generantur: ex iis quæ obtusum mucronem habent, mares.* Verum Philosophi permutata verba, depravatamque sententiam transcriptorum vitio, sensit jamdudum Albertus, lib. 6. de animal. cap. 1. pag. 189. *Dicit autem Aristoteles*, inquit, *quod ova longa acuti capitis producunt mares avium: rotunda autem, & habentia in loco acuti anguli rotunditatem, producunt feminas.*

Et hoc est falsum omnino, & vitium fuit ex scriptura perversa, & non ex dictis Philosophi: propter quod dicit Avicenna, quod ex rotundis & brevibus ovis producuntur mares & galli: ex longis autem & acutis ovis producuntur gallinæ: & hoc concordat cum experientia quam nos in ovis experti sumus, & cum ratione, &c.

LXVII. *Adrianis laus maxima.*] Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 1. pag. 638. Ibid.
scribit Ἀδριανικαῖς, mendose pro Ἀδριαναῖς, vel Ἀδριατικαῖς. Nam ab Adria urbe Italiæ, Ἀδριανὸς & Ἀδριατικὸς formatur, Stephano teste, pag. 24. qui & ipse gallinas Adrianas laudat, quæ bis die pariunt, & sunt minimæ inter aves: καὶ τὰς ἀλεκτορίδας δὶς τίκτειν τῆς ἡμέρας, τῷ δ' μεγέθει πάντων εἶναι μικροτέρας τῶν ὀρνίθων. Sic Adrianus ager apud Plinium, lib. 3. sect. 18. Sed graviter hallucinatum Albertum constat, qui lib. 6. de anim. tract. 1. pag. 188. Hadrianas gallinas ab Hadriano Rege dici putavit, & maximas esse easdem credidit. Legisse apud Plinium mihi videtur, *Hadrianis laus maximis*: pro *Adrianis laus maxima.*

LXVIII. *Crista erecta, interdum & gemina: pennis nigris, ore rubicundo.*] Sect. 77.
Ita MSS. omnes, librique editi ante Dalecampium, qui *primis nigris* rescripsit. Columella veteri lectioni patrocinatur, lib. 8. cap. 2. pag. 281. *Eæ sint*, inquit, *rubicundæ vel fuscæ plumæ, nigrisque pennis*, &c. Quo auctore, libentius postea in Pliniano contextu, *colore rubicundo*, agnoverim, quam *ore*, si codex paulo vetustior suffragetur. Columellæ Varro quoque præïvit, lib. 3. de re rust. cap. 103. *Eligat oportet fecundas, plerumque rubicunda pluma, nigris pinnis, imparibus digitis, magnis capitibus, crista erecta ampla.*

LXIX. *Est & pumilionum genus non sterile in his .... sed quibus certa fecunditas rara, &c.*] Censet Dalecampius has esse Adrianas, de quibus superius dictum est, sect. 74. Ego longe dispares esse pronuncio: nec minus inter se natura ipsa, quam Plinii oratione sejunctas. Adrianarum enim a fecunditate prima commendatio est: harum a fecunditate nulla dos propria: sola humilitas insignes facit. Columella, lib. 8. cap. 2. pag. 282. *Pumiliones aves, nisi quem humilitas earum delectat, nec propter fecunditatem, nec propter alium reditum nimium probo*, &c. Ibid.

LXX. *Nec plusquam bis vere pariunt.*] Antea legebatur, *quam bis fere*: quam Sect. 79.
lectionem esse corruptam deprehendimus, tum ex Reg. 1. 2. Paris. &c. tum, quod certius est, ex ipso Arist. lib. 6. hist. anim cap. 5. 660. scribente, ἐν τῷ ἔαρι, οὐ πλεονάκις, ἢ δίς.

LXXI. *Nunquam plus duobus educunt.*] In Reg. 1. 2. & Chiffl. *educant*, utra- Ibid.
que probabili lectione. Arist. enim loc. cit., Ἀλλ' ἐξάγει τε, inquit, καὶ οὐδέποτε δυοῖν πλέον νεοττεύει. *Nunquam amplius binis educunt & alunt.* Ἐξάγειν est educere, sive fovendo excludere: νεοττεύειν, alere sive educare in nido natos jam fetus.

LXXII. *Excludunt vicesimo die.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. impressique libri. Ibid.
Dalec codex, *XXV. die*, mendose. Arist. enim loc. cit. pag. 661. ἐκπέπτεταί τε καὶ ἐκλέπεται ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν τὸ γενόμενον πρότερον τῶν ᾠῶν. *Intra vicesimum diem absolvitur, & excutitur a pullo quod ovum prius editum fuerit.* Albertus M. lib. 6. de anim cap. 5, pag. 195. excludi ait XXI. die.

LXXIII. *Partus excluditur diebus ter novenis, aut tardius tricesimo.*] Non vi- Ibid.
deo quamobrem Dalecampio venerit in mentem, *vicesimo*, scribere, contra fidem omnium librorum, ut ipse fatetur: & quod majus est, contra Aristotelem, cujus hæc verba e lib. 6 hist. anim. cap. 7. pag. 671. Plinio nunc redduntur: καὶ ἐκλέπει ἐν τριάκονθ' ἡμέραις, ἢ μικρῷ πλείοσιν. *Tricenis, aut paulo pluribus excludit diebus.* Et apud Athen lib. 9. pag. 397. ἐπῳάζει ἡμέρας τριάκοντα. Denique contra ipsius scriptoris sensum: nam si crescit, ut crescere par est, cum oratione numerus, post ter novenos dies, si tardius partus excluditur, tricesimo saltem die debet excludi. Albertus quoque, lib. 6. cap. 6. 196. diebus XXX. anseres ait ova cubare.

LXXIV. *Singulos fere parit, nunquam plus ternos.*] Ad aquilam hæc pertinent, Ibid.
non ad milvum, ut censuit Pintianus, qui hunc locum ut intelligeret, depravavit, verbis partim transpositis, contra omnium exemplarium fidem, partim etiam

nonnullis mutatis, in hunc modum : *minores vicenis, ut accipiter & milvus. Sed hic binos fere parit, &c.* Nec refert quod idem Plinius, sect. 4. libri hujus binos excludi pullos ab aquila dixit, ternos interdum : hoc enim ipsum & nunc confitetur quandoque contingere, qui fere tamen ac plerumque singulos tantum edi pronunciat.

Sect. 82. LXXV. *Ceteræ serpentes contexta ova in terra incubant.*] Locum hunc tum ope codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Parif. sanavimus, in quibus *contexta* scribitur ; non ut editi habent, *contecta* : tum, quod multo est certius, ex ipsis Philosophi verbis, quæ nunc a Plinio redduntur, e lib. 5. hist. anim. cap. 29. pag. 636. *Ceteræ serpentes*, inquit, *ova edunt inter se continua cohæsione ad muliebris monilis modum* : Οἱ δ' ἄλλοι ὄφεις, ᾠοτοκοῦσιν ἔξω· τὰ δ' ᾠὰ ἀλλήλοις συνεχῆ ἐστιν, ὥσπερ αἱ τῶν γυναικῶν ὑποδερίδες, &c. Agglutinantur nimirum inter se, globulorum modo, quibus preces numeramus. Addit Philosophus eas, cum pepererint, ova in terram deponere, atque ibi fovere : alteroque anno excludere.

Sect. 83. LXXVI. *Coitus tota die : & his tantum ex omnibus, quibus solida ungula.*] Hæc sincera est lectio codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Chiffl. Depravata hactenus editorum, *Coitus tota die est tantum iis &c.*

Ibid. LXXVII. *In quadrupedum genere mares olfactus accendit.*] In quibusdam MSS. *antecedit*, quod ne orationis quidem ipsa structura patitur. Id certe Plinius significare voluit, quod Columella lib. 6. cap. 26. *Quod si admissarius iners in Venerem est, odore perfricatur detersis spongia feminæ locis, & admota naribus equi.* Et cap. 23. *Elicitur cupiditas odore genitalium admoto naribus.*

Ibid. LXXVIII. *In quo sunt genere leænæ, ursæ : & vulpes informia etiam magis quam supradicta, parit : rarumque est videre parientem.*] Sincerissima est ea lectio codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Tolet. & Salmant. referente Pintiano. Depravata hactenus in libris impressis eo modo : *In quo sunt genere leænæ, ursæ, & vulpes. Informia etiam magis, quam supradicta, ursæ pariunt : rarumque est videre parientes.* Cum in MSS. vox hæc postrema *ursæ* absit : & *parit*, & *parientem* mox legatur, non *pariunt* aut *parientes*. Stabilitur porro hæc emendatio ipsis Philosophi verbis, quæ Plinius totidem Latinis reddidit : Sic enim ille, lib. 6. hist. anim. cap. 34. de vulpe : Τίκτει δὲ ὥσπερ ἡ ἄρκτος, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀδιάρθρωτα· ὅταν δὲ μέλλει τίκτειν, ἐκτοπίζει οὕτως, ὥστε σπάνιον εἶναι τὸ ληφθῆναι κύουσαν, &c. Et vero quod animal parere Plinius ait informia magis quam supradicta, id in his quæ supra dicta sunt, censeri ac contineri non debet : nova igitur in vulpe instituenda, non revocanda de ursis jam ante memoratis, oratio fuit.

Ibid. LXXIX. *In ceteris alternant.*] His verbis libri editi subjungunt hanc sententiam, *si ineant opportuno & recto mense*, quam & abesse vidimus in codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. desiderari etiam in suis Pintianus testatur : idcirco ceu spuriam, nec Plinianam, erasimus.

Ibid. LXXX. *Propria in eo genere maribus laboris alacritas.*] Ingenti confidentia Pintianus, neglecta omnium codicum fide rescribit, *Major post laborem salacitas.* Cum nihil aliud Plinius hoc loco velit, quam quod Philosophus, lib. 6. histor. animal. cap. 20. pag. 741. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν Λακωνικῶν διὰ τὸ πονεῖν τοὺς ἄρρενας μᾶλλον, μακροβιώτεραι αἱ θήλειαι τῶν ἀρρένων. *In genere Laconum*, inquit, *mares quam feminæ laboriosiores : itaque idcirco hæ longæviores maribus sunt.*

Ibid LXXXI. *Pariunt vero cæcos.*] In libris quidem plerisque legitur, *Pariunt non cæcos* : quod falsum esse, tum res ipsa & experientia clamat, tum Aristoteles, cujus verba Plinius nunc transcribit. Sic enim ille de dasypode, lib. 6. hist. anim. cap. 33. pag. 781. Τίκτει δὲ τυφλά, inquit, ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν πολυσχιδῶν. *Parit cæcos, sicut pleraque eorum, quæ pedes in multa fissos habent.* Librarios impulit in errorem affinitas duarum litterarum, *u* & *n*, quæ transverso superne compendii causa apice in MSS. frequentius insigniuntur : sed ut diversa signent : priore *vero*, posteriore *non* indicante.

Ibid. LXXXII. *Equas autem post tertium diem, aut post unum ab enixu utiliter ad-*

mitti putant.] Ita Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Parif. Chiffl. editionesque omnes vetustæ ante Frobenium, qui insigni audacia, *Post tertium annum*, rescripsit, ex Aristotele, credo, lib. 6. histor. animal. cap. 22. pag. 755. quem hac in parte graviter hallucinatum esse Scaliger recte admonet, in eum locum.

LXXXIII. *Et mulier septimo die concipere facillime creditur.*] Ita libri omnes tum manu exarati, tum etiam impressi, quorum auctoritate spreta, contra mentem scriptoris, emendat, *& asina:* quoniam id de asina quoque Plinius affirmavit lib. 8. sect 69. *Ibid.*

LXXXIV. *Desinunt admittere, etiam nolentes.*] Nos ita scribendum censuimus, tum ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. Chiffl. aliisque MSS tum ex mente scriptoris. Nam, *volentes*, ut habent libri editi, nullam habet probabilem sententiam. *Ibid.*

LXXXV. *Sues tantum & numerosos edunt: item plures.*] In MSS. legitur *sues tantos & numerosos.* Parmensis, *vel tantos.* Unde subiit aliquando animum conjectura, legi *sues dentatos* posse: quoniam tales nasci circa brumam Nigidius tradidit auctore Plinio, lib. 8. sect 77. Ad sues certe referri hæc oportere ex Arist. constat, lib. 4. de gener. anim. cap. 6. pag. 1129. unde hæc maximam partem emanarunt Verum defendi egregie posse receptam lectionem, interpretatio nostra evincit: neque Pintianum esse audiendum, qui locum ita refingendum pronunciat: *Sues tantum unum, & duos edunt, item plures:* quod sane frigidum emendandi genus nobis videtur. Aliud enim est numerosos, aliud plures fetus edere: est illud quidem multos, istud multum parere, ac sæpius. *Sect. 84.*

LXXXVI. *Quæcumque tempus anni generat.*] In editis hactenus: *quæcumque æstas, aut ver, statumque tempus anni generant.* Nos voces intermedias, quas nulli MSS. agnoscunt, ceu supposititias erasimus. *Sect. 87.*

LXXXVII. *Dicuntur solenes.*] Erat hic locus in libris hactenus editis corruptissimus. *Sed ad sonum mergere se solent.* In Reg. 1. 2. Parif. Tolet. *mergere se dicuntur solent.* In Chiffl. *mergere se dicuntur solere.* Nos *solenes* rescripsimus, ex Aristotele, quem Plinius hoc loco transcribit, lib 4. hist. anim. cap. 8. pag. 485. Δοκοῦσι δ' οἵ τε σωλῆνες, ἄν τις ψοφήσῃ, καταδύεσθαι καὶ φεύγειν κατωτέρω, &c. *Videntur tamen digiti marini, sive solenes, & subire, & penitus fugere, ubi senserint ferrum admoveri.* De horum solenum sensu iterum Plinius, lib. XI. sect. 52. *Et solenes fugiunt admota ferramenta.* *Sect. 88.*

LXXXVIII. *Contentione plumam excitam revomunt.*] Nos ita rescribendum censuimus, ex vestigiis codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Parif. in quibus *pluma & cita* legitur: Vulgo editi libri, *plumas & ossa.* Parm *& cetera ossa.* *Sect. 92.*

LXXXIX *Sed ut bibêre, sic edunt.*] Nullo plane sensu prius legebatur, *secedunt.* Nos Reg 2. & Chiffl secuti sumus, maxime vero Aristotelis verba, quæ nunc mira quadam, nec imitabili brevitate redduntur a Plinio. Μάλιστα δ', inquit, lib. 8 hist. anim. cap. XI. pag. 907. πιαίνεται τῷ πότῳ· ὡς γὰρ ἂν πίνῃ τὰ ὑποζύγια τὸ ὕδωρ, οὕτω καὶ περὶ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει τῆς τροφῆς. Hoc est, *Potu maxime pinguescunt, & ut cujusque aquæ usus obtigerit, ita jumenta ad fruendum pabulo afficiuntur.* *Sect. 93.*

XC. *Corvus & chloreus.*] Frobenius, spreta codicum omnium fide, editionumque vetustarum auctoritate, Parm. Venet. Brix. &c. *Chlorio* reposuit, quam diversum esse avem alibi notavimus. Ab hac ave, quæ χλωρεὺς dicitur, turturem interfici Aristoteles significat, lib. 9. hist. anim. cap. 2. pag. 1002. Τρυγὼν καὶ χλωρεύς, inquit, ἀποκτείνει γὰρ τὴν τρυγόνα ὁ χλωρεύς. Et apud Philen, pag. 72. τὴν τρυγόνα χλωρεὺς odisse dicitur. Quæ testimonia impulere aliquando animum, ut duo suspicarer: Alterum, magnam esse avem oportere, quæ turturem interficiat: eamque esse fortasse, de qua Scaliger in eum Philosophi locum: quam in Taurinis Liguribus reperiri ait, vulgoque *Clorin* appellari, celeri adeo volatu, ut assequi ea ægre falco possit. Alteram, non *corvus & chloreus*, sed *turtur & chloreus* hic legendum esse. Verum, cum omnes plane refragentur codices, alibique *Sect. 95.*

Philoſophus, nempe pag. 999. inimicitias exercere ſcribat aves duas, quæ πίπρα & χλωρεὺς, appellentur, quæque invicem ova edant. τὰ γὰρ ὠὰ κατεσθίουσιν ἀλλήλων, nihil auſus ſum immutare, veritus ne πίπραν Ariſtotelicam corvi nomine jure Plinius reddendam putarit, cum nobis ea prorſus, vel ipſa quoque appellatione, ignota ſit: nam *Pipo* Gaza reddere maluit: fortaſſis, quoniam ardeæ genus eſt πιπὼ apud Heſychium, & pugnax avis. Πιπὼ, inquit, ὄρνεον πολεμικὸν, ὥς τινες ἐρώδιος.

Ibid. XCI. *Aquaticæ. & gaviæ.*] In editis, *Aquaticæ, anates & gaviæ.* Sed vocem *anates*, nulli omnino M S S. agnoſcunt: Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Pariſ. &c. Ariſtoteles, a quo hæc accepta mutuo, ut diximus in prioribus notis, ait aves eas quæ e mari cibum petunt, diſſidere inter ſe: ὡς βρένθος καὶ λάρος, *ut diſſident brenthus & gavia.* Ex hoc interpolato Plinii loco Gaza βρένθον interpretatur anatem. At Heſychius κόσσυφον, *merulam.*

Ibid. XCII. *Ægithus avis minima cum aſino.*] Perperam apud Ælianum, lib. 5. hiſt. anim. cap. 48. αἰγίθαλος, quæ parus eſt, ſcribitur. Ἀκανθὶς alii nullis idoneis conjecturis ducti reponunt, nam de ipſa poſterius. Interim ægithi faciem, formamque, nec ullo in loco Philoſophus deſcribit, nec Plinius: magno rei litterariæ detrimento: quare ſolo nomine cognita avis eſt. Ridendi ſunt qui nullis, ut ſæpe, conjecturis ducti, eam eſſe ægithum contendunt, quam Galli *Linotte* vocant: cum tamen αἴγιθος claudus ſit χωλὸς, teſte Philoſopho, lib. 9. cap. 22. pag. 1052. Horum tamen conjectorum aciem ducit Bellonius, lib. 7. cap. 16. Cur ſalum Gaza αἴγιθον verterit, unde ei errandi anſa oblata, ſuperius diximus, in his ipſis Notis, num. LXV.

Ibid. XCIII. *Vulpes & niſi: angues, muſtelæ, & ſues.*] Litterulæ unius immutatione integram huic loco ſanationem attulimus: Sic enim prius legebatur: *Vulpes & Nili angues, muſtelæ & ſues.* Verum de Niſo ſive circo locutum eſſe Plinium, Ariſtotelica plane verba demonſtrant, quæ nunc a Plinio tranſcribuntur, e lib. 9. hiſt. anim. cap. 2. pag. 1003. ubi cum vulpem & circum bellum gerere invicem dixit, mox ſubdit, muſtelæ ac ſuillo generi cum ſerpente inimicitias eſſe: Καὶ ἀλώπηξ δὲ καὶ κίρκος .... Et pag. 1006. ὄφις δὲ γαλῆ καὶ ὗς πολέμιοι. Phile quoque, pag. 72.

Πάλιν ἀλώπηξ δυσμενῆ κίρκον κρίνει.

Et Ælianus lib. 5. hiſtor. animal. cap. 48.

Sect. 96. XCIV. *Merulæ & turtures.*] In libris editis, *merulæ & turdi.* Verum Reg. 1. Pariſ. & Chiffl. *merulæ & turtures*: & quod multo eſt certius, ipſemet Ariſt. loco proxime citato, pag. 1008. καὶ κόττυφος inquit, καὶ τρυγών.

Ibid. XCV. *Agnito voce draconi.*] Ex fide M S S Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Pariſ. Chiffl. locum hunc reſtituimus: in his enim legitur, *agnito voce draconis*: quod cum primi Plinii editores haud ſatis intelligerent, *agnita voce hominis* reſcripſerunt. Errorem detegit Plinius ipſe eo loco, quem nunc reſpicit, lib. 8. ſect. 22. ubi draconem ait domino ſuo, *circumvento latronum inſidiis, agnitoque voce, ſubveniſſe.*

Sect. 97. XCVI. *Quæ conniveant.*] Dalecampio magis placet, *quæ contuentur*: Ingenti ſane errore, codicumque probatiorum contemptu. Ariſtoteles certe, a quo hæc ſumuntur, receptam lectionem egregie tuetur. Sic enim ille, lib. 4. hiſt. anim. cap. 10. pag. 499. Ὅτι ὅσα πεζὰ καὶ ἔναιμα, πάντα καθεύδει καὶ ἐγρηγορεῖ, φανερὰ ποιοῦσι κατὰ τὴν αἴσθησιν· πάντα γὰρ ὅσα ἔχει βλεφαρίδας, μύοντα ποιεῖται τὸν ὕπνον. *Quæ humi degunt, & ſanguine concreta ſunt, hæc omnia dormire ac vigilare ſenſu ipſo manifeſtum eſt. Quæcumque enim palpebris prædita ſunt, ea connivent omnia, dum ſomnum capiunt.*

Sect. 98. XCVII. *A vino & a cibis proxima &c.*] In quibuſdam M S S. legitur *autumno*: ſed plane ut quidem videtur, contra ſcriptoris mentem: qui lib. 28. ſect. 14. ex Ariſtotele & Fabiano tradit, circa ver & autumnum plurimum ſomniari.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XI.

I. MULTA hæc & [1] multigenera, [2] terreſtrium volucrumque vita. Alia pennata, ut apes: alia [3] utroque modo, ut formicæ: [4] aliqua & pennis & pedibus carentia: jure omnia inſecta appellata ab [5] inciſuris, quæ nunc cervicum loco, nunc pectorum atque alvi, præcincta ſeparant membra, [a] [6] tenui modo fiſtula cohærentia. Aliquibus vero non tota inciſura, eam ambiente ruga: ſed in alvo, aut ſuperne tantum, [7] imbricatis flexili vertebris, nuſquam alibi ſpectatiore naturæ rerum artificio. * In magnis ſiquidem corporibus, aut certe majoribus, facilis [8] officina ſequaci CAPUT I. * CAP. II.

INTERPRETATIO.

[a] *Tenui modo.*] Tenui tantum fiſtula cohærentia. Aliquibus vero non abſoluta *in orbem* inciſura eſt, quoniam ambit eam *ex parte* cutis rugoſa: ſed in alvo tantum, aut ſuperne in dorſo flexilis eſt ea ruga, *conſtatque* vertebris imbricum more poſitis.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Multigenera.*] Vide Notas & Emend. num. I. Inſecta porro hoc loco ſubintellige, ex ultima ſuperioris libri ſententia. Sunt enim hæc apta inter ſe, & connexa.

2. *Terreſtrium &c.*] Quoniam alia terreſtrium ritu, pedibus gradiuntur, ut iülus, & centipeda: alia volucrum more, alata ſunt, ut apes & veſpa. Ariſt. lib. 4 hiſt. anim. cap. 1. pag. 401.

3. *Vtroque modo.*] Idem quoque genus, inquit, & alatum eſt, & alis caret, ut formicæ: namque ex his quædam volant, quædam alas nullas habent. Ariſtot. loc. cit. Locuſtæ item quædam alas habent, quædam nullas.

4. *Aliqua & pennis.*] Ut terreni vermes.

5. *Inciſuris.*] Secturis, ſegmentis, commiſſuris, quibus inſectorum partes aptæ ſunt inter ſe, & cohærent. Ἔντομα Philoſophus appellavit, loc. cit.

6. *Tenui modo*] Tenui tantum & fiſtuloſo cibi ac ſpiritus meatu inter ſe cohærentia.

7. *Imbricatis flexili.*] Inciſura videlicet flexili, vertebris ſive commiſſuris imbricum modo invicem inſidentibus.

8. *Officina.*] Molitio, fabricatio.

materia fuit. In his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio? ubi tot ſenſus collocavit in culice? & ſunt alia dictu minora. Sed ubi viſum in eo prætendit? ubi guſtatum applicavit? ubi odoratum inſeruit? ubi vero truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? qua ſubtilitate pennas annexuit? prælongavit pedum crura? diſpoſuit jejunam caveam, uti alvum? avidam ſanguinis, & potiſſimum humani, ſitim accendit? Telum vero perfodiendo [b] tergori, quo ſpiculavit ingenio? Atque [9] ut in capaci, cum cerni non poſſit exilitas, ita [10] reciproca [11] geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter, ſorbendoque fiſtuloſum eſſet. [12] Quos teredini ad perforanda robora cum ſono teſte dentes affixit, potiſſimumque e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumque colla, & truces [13] in ſublime jactus: tigrium rapinas, leonum jubas, cum rerum natura nuſquam magis, quam in minimis, tota ſit. Quapropter, quæſo, ne noſtra legentes, quoniam [c] ex his ſpernunt multa, etiam relata faſtidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil poſſit videri ſupervacuum.

CAP. III. II. [1] Inſecta multi negarunt ſpirare, idque ratione perſuadentes, quoniam in viſcera interiora [2] nexus ſpirabilis non ineſſet. Itaque vivere ut fruges, arboreſque: ſed plurimum intereſſe, ſpiret aliquid, an vivat. Eadem de cauſa nec ſanguinem iis eſſe, [3] qui ſit nullis carentibus corde atque jecore. [4] Sic nec ſpirare ea, quibus pulmo deſit.

INTERPRETATIO.

[b] *Tergori.*] Cuti, corio.

[c] *Ex his.*] Ex inſectis, *multi fere* multa ſpernunt: ne tamen etiam ea quæ *de iis* narrantur, faſtidioſe damnent.

NOTÆ.

9. *Vt in capaci.*] Nec minore ſolertia, (quanquam id telum, ob exilitatem, cerni oculis vix poteſt,) quam ſi in capaciore materia naturæ induſtria ſe exercuiſſet, ad geminos uſus illud natura fabricata eſt.

10. *Reciproca.*] Gemina vi inſtruxit, gemina dote.

11. *Geminavit arte.*] M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Pariſ. &c. *generavit.*

12. *Quos teredini.*] De teredine dicemus, lib. 16. ſect. 80.

13. *In ſublime jactus.*] Quam vim præ ſe ferant, dum vi quædam arrepta in ſublime jaciunt, illi promuſcide, hi cornibus.

Sect. II. 1. *Inſecta multi.*] Ariſtoteles ſane negat, lib. 4. hiſtor. animal. cap. 9. pag. 488. οὐδὲν γὰρ ἀναπνεῖ τῶν ἐντόμων.

2. *Nexus ſpirabilis.*] Arteria ad pulmonem pertinens, quod unicum vocis edendæ, quæ proprie vox ſit, inſtrumentum eſt. Vide Notas & Emendationes num. II.

3. *Qui ſit nullis.*] Ariſtotelem notat, cujus hæc placita ſunt, lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 246. & 247.

4. *Sic nec ſpirare.*] Ariſt. pag. 245.

Unde

Unde numerosa quæstionum series exoritur. [5] Iidem enim & vocem esse his negant, in tanto murmure apium, cicadarum sono, & aliis quæ suis æstimabuntur locis. Nam mihi contuenti [6] se persuasit rerum natura, nihil incredibile existimare de ea. [7] Nec video, cur magis possint non trahere animam talia, & vivere, quam spirare sine visceribus: quod etiam in marinis docuimus, [a] quamvis arcente [8] spiratum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, [9] & animatu carere in ipso spiritu viventia, habere sensum victus, generationis, operis, atque etiam de futuro curam: & quamvis non sint membra, quæ velut carina sensus invehant, [10] esse tamen his auditum, olfactum, gustatum, eximia præterea naturæ dona, solertiam, animum, artem, quis facile crediderit? Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cunctis, verum simile quiddam. [11] Ut sepiæ in mari [12] sanguinis vicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille succus: sic & insectis quisquis est vitalis humor, hic erit & sanguis, [b] donec æstimatio sua cuique sit. Nobis propo-

INTERPRETATIO.

a *Quamvis.*] Quamvis prohibeat spirandi facultatem densitas & altitudo maris.

b *Donec.*] Dum erit fas unicuique, ut libuerit, rem æstimare.

NOTÆ.

5. *Iidem enim & vocem.*] Philosophum adhuc sugillat, fortassis immerito. Is enim subtili admodum disputatione, lib. 4. hist. anim. cap. 9. pag. 486. vocem a sono differre statuit: sermonem ab utroque: sonum & vocem aëre eliso fieri, nec differre nisi instrumentis: quoniam ore tantum fit vox: sonum in insectis, ab attritu membrorum: sermonem, articulatione vocis. Negat deinde alia parte, quam gutture, vocem edi: quamobrem, quæ pulmone carent, atque adeo gutture sive arteria, carere eadem pariter omni voce.

6. *Se persuasit.*] M S S. omnes, *semper suasit.*

7. *Nec video.*] Nec video, inquit, intelligi posse expeditius, quidquam, quod spiritum aëremque non trahat, vivere: quam spirare aliquid, quod visceribus his careat. Nam sine internorum viscerum pulmone spirare marina docuimus: libro nempe 9. sect. 6. *quoniam & pulmonum vice aliis possunt alia spirabilia inesse viscera, ita volente natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor:* &c. Vide Notas & Emend. num. III.

8. *Spiratum.*] Sic M S S. omnes, non *spiritum.* Sic Tullius *respiratum*, quod idem est, pro spiratione, seu respiratione dixit, 2. de Nat. Deor.

9. *Et animatu.*] Quis credat spirandi facultate carere ea quæ in medio spiritu, hoc est, in medio aëre vivunt? quibus inest auditus, olfactus, gustatus, quanquam iis ea membra desunt, quibus in ceteris animantibus, ceu carina aliqua, sensus invehuntur?

10. *Esse tamen his.*] Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 8. pag. 483.

11. *Vt sepiæ.*] Vide quæ diximus lib. 9. sect. 45. de sepia: de purpura eodem libro, sect. 60.

12. *Sanguinis vicem.*] M S S. omnes, *sanguinis vires.*

ſitum eſt, naturas rerum manifeſtas indicare, non cauſas [13] judciare dubias.

CAP. IV. III. Inſecta, ut intelligi poſſit, non videntur nervos habere, nec oſſa, nec ſpinas, nec cartilaginem, [1] nec pinguia, nec carnes, ne cruſtam quidem fragilem, [2] ut quædam marina, [3] nec quæ jure dicatur cutis: ſed mediæ cujuſdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti ſimile, nervo mollius, [4] in reliquis partibus [5] ſiccius vere, quam durius. Et hoc ſolum his eſt, nec præterea aliud. [6] Nihil intus, niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. [7] Itaque divulſis præcipua vivacitas, & partium ſingularum palpitatio. Quia quæcumque eſt ratio vitalis, illa non certis ineſt membris, ſed toto in corpore, [8] minime tamen capite, ſolumque non movetur, niſi cum pectore avulſum. In nullo genere plures ſunt pedes. Et quibus ex his plurimi, diutius vivunt divulſa, ut in ſcolopendris vidimus. Habent autem oculos, [9] præterque e ſenſibus tactum atque guſtatum: aliqua & odoratum, pauca & auditum.

CAPUT V. IV. Sed inter omnia ea principatus apibus, & jure præcipua admiratio, ſolis ex eo genere hominum cauſa genitis. Mella contrahunt, ſuccumque dulciſſimum atque ſubtiliſſimum, ac ſaluberrimum. Favos confingunt & ceras, [1] mille ad uſus vitæ: laborem tolerant,

NOTÆ.

13. *Judicare dubias.*] Rectius ut in Reg. 2. Pariſ. & vet. Dalec. *indagare.*

Sect. III. 1. *Nec pinguia.*] Nec adipem, οὐδὲ πιμελὴν, quia carent ſanguine nimirum, quæ adipis materia eſt. Ariſt. lib. 4. hiſtor. animal. cap. 6. pag. 470.

2. *Vt quædam marina.*] Ut locuſtæ, & cancri, de quibus lib. 9. ſect. 50.

3. *Nec quæ jure.*] Ariſt. Δέρμα δ' ἔχουσι μὲν, πάμπαν δὲ τοῦ λεπτόν. *Cutem quidem, ſed prætenuem habent.*

4. *In reliquis partibus.*] Iis nimirum quæ vulgo extra corpus cenſentur: cujuſmodi ſunt tauri & ſcarabæi cornua: ſunt enim hæc multo, quam ſint cruſtæ cochlearum, duriores, ut quidam loquuntur: ſive, ut Plinius mavult, ſicciores.

5. *Siccius vere.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Editi perperam, *verius.*

6. *Nihil intus.*] Neque alia intus viſcera, præter inteſtinum, quod in paucis admodum eſt implicatum, ſive inflexum. Ariſtot. pag. 471. ἔντερόν ἐστι, τοῖς μὲν πλείστοις εὐθὺ, καὶ ἁπλοῦν, μέχρι τῆς ἐξόδου ἐστὶν, ὀλίγοις δ' ἑλιγμὸν ἔχει. Sic enim ex Plinio liquet legi oportere, non ὀλίγον, ut vulgo habetur in editis.

7. *Itaque divulſis.*] Inſecta omnia, etiam præciſa, vitam retinent. Reliquum fere caput, acceptum plane ad verbum ex Ariſt. l. 4. hiſt. anim. cap. 6. pag. 466.

8. *Minime tamen capite.*] Sive, *in capite.* Facit hoc contra Galenum, qui ruditer nimis putavit in cerebro ſedem eſſe animæ primariam, non in corde: cum tamen etiam anguillarum, & ſerpentium caput præciſum non vivat: ceterum corpus vivat diu: *ſine pectore autem*, ἄνευ δὲ τούτου, inquit Philoſophus, loc. cit. de inſectis agens, ἡ κεφαλὴ οὐ ζῇ, *non vivit caput.*

9. *Præterque.*] Prætereaque. Hæc ſunt ex Ariſtotelis lib. 4. hiſt. anim. cap. 8. pag. 477.

Sect. IV. 1. *Mille ad uſus.*] Vide Notas & Emend. num. IV.

opera conficiunt, rempublicam habent, consilia privatim, ac duces gregatim: & quod maxime mirum sit, mores habent. Præterea, cum sint neque mansueti generis, [2] neque feri: tamen tanta est natura rerum, [3] ut prope ex umbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciæ industriæque tantæ comparemus nervos? quas vires? [a] quos rationi medius fidius viros? hoc certe præstantioribus, quo nihil novere, [4] nisi commune. Non sit de anima quæstio: constet & de sanguine, quantulum tamen esse in tantulis potest? Æstimemus postea ingenium.

V. [1] Hieme conduntur: unde enim ad pruinas nivesque, & Aquilonum flatus perferendos vires? [2] Sane & insecta omnia, sed minus diu: quæ parietibus nostris occultata, mature tepefiunt. Circa apes aut temporum locorumve ratio mutata est, aut erraverunt priores. [3] Conduntur a Vergiliarum occasu, sed latent [4] ultra exortum: adeo non ad veris initium, [5] ut dixere, [6] nec quisquam in Italia de alvis

CAP. VI.

INTERPRETATIO.

a *Quos rationi.*] Quos rationi *qua uti videntur apes*, medius fidius, comparemus viros?

NOTÆ.

2. *Neque feri.*] Ea de re diximus, lib. 8. sect. 82.

3. *Ut prope ex umbra.*] In umbratili, ut ita dicam, animali, summa quædam industriæ, solertiæ, virium argumenta atque indicia natura conclusit.

4. *Nisi commune.*] Omnia in commune conferunt, consuluntque. Virgil. lib. 4. Georg. vers. 153.

Solæ communes natos, consortia tecta
Urbis habent, magnisque agitant sub legibus ævum,
Et patriam solæ, & certos novere penates.

Et mox:

Et in medium quæsita reponunt.

Sect. V. 1. *Hieme conduntur.*] Arist. lib. 8. histor. animal. cap 18. pag. 928.

2. *Sane & insecta.*] Aristot. loc. cit. Τὰ δ' ἔντομα σχεδὸν ἅπαντα φωλεῖ, πλὴν εἴ τι ἐν ταῖς οἰκήσεσι συνανθρωπεύεται αὐτῶν. *Insecta pæne omnia latent, nisi si qua ex ipsis in domiciliis nobiscum agitant:* nam ea scilicet tepore ædium muniunt se adversus gelu.

3. *Conduntur.*] Arist. pag. 929. Incidit porro Vergiliarum occasus in diem XLIV. post æquinoctium autumnale, ut alias monuimus.

4. *Ultra exortum.*] Qui incidit in diem XLVIII. post æquinoctium vernum, uti dicetur lib. 18. sect. 59. hoc est, circa quintum Idus Maïas, ut ait Columella, lib. 9. cap. 14.

5. *Ut dixere.*] Aristotelem arguit, circa metam latendi, quam ad ver usque ille, pag. 929. μέχρι τοῦ ἔαρος, a Vergiliarum occasu definiit. Sed, ut est rite Plinius antea præfatus, locorum ratio potest esse diversa: potest id quod Aristoteles pronunciavit, in Græcia verum esse: in Italia, quod Plinius.

6. *Nec quisquam.*] Nemo, inquit, in Italia ita de alvis, hoc est, de alvearibus existimat, ut veris initio putet aut ante Vergiliarum exortum, apes ad opus & laborem exire, aut soboli procreandæ vacare. Tum enim Hyginus apud Columellam, loc. cit. incipere ait examina viribus & numero augeri, &c. Et Virgilius, lib. 4. Georg. vers. 51.

Cum Sol cælum æstiva luce reclusit,

existimat. [7] Ante fabas florentes exeunt ad opera & labores, nullusque cum per cælum licuit, otio perit dies. [8] Primum favos construunt; ceram fingunt, hoc est, domos cellasque faciunt. Deinde sobolem, postea mella, ceram ex floribus, [9] melliginem e lacrymis arborum, [10] quæ glutinum pariunt, salicis, ulmi, arundinis, succo, gummi, resina. [11] His primum [12] alveum ipsum intus totum, ut quodam tectorio, illinunt, & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum aviditates: id se facturas consciæ, quod concupisci possit. His deinde fores quoque latiores [13] circumstruunt.

Cap. 10 VII. VI. Prima fundamenta [1] commosin vocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin, [2] inter coria cerasque: magni [3] ad medicamina usus. Commosis crusta est prima, [4] saporis amari. [5] Pissoceros super eam venit, [6] picantium modo, ceu dilutior cera.

NOTÆ.

Illa continuo saltus sylvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores,

quos certe non ver statim primum emittit, sed adultum jam, & affectum.

7. *Ante fabas.*] Ante Idus Maïas. Vide Notas & Emend. num. V.

8. *Primum favos.*] Accepta hæc sunt deinceps, quæ reliqua sectione hac continentur, ex Arist. lib. 9. histor. anim. cap. 64. pag. 1108.

9. *Melliginem.*] Melligo vocatur primum veluti tectorium, quo solum apes obliniunt, contra bestiolarum incursus.

10. *Quæ glutinum.*] Quæ sunt quoquo modo glutinosæ: quæ succum exsudant gummi vel resinæ modo. De salicis succo, lib. 24. sect. 37. ulmi, sect. 37. arundinis, sect. 50.

11. *His primum.*] Arist. pag. 1109.

12. *Alveum.*] *Alvum* M S S. omnes ubique exhibent: & alvum pro alveo, seu alveari, veteres passim dixêre.

13. *Circumstruunt.*] Hoc est, accessionem materiæ adjungunt ostiis, si latiora sunt. Καὶ τὰς εἰσόδους ἢ περιοικοδομοῦσιν, ἐὰν εὐρεῖαι ὦσιν. Arist. Albertus item, ex Philosopho, ut apparet, lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 3. pag. 267. *Et si foramina, per quæ sunt introïtus, forte sunt nimis ampla, hujusmodi florum illinitionibus strictos eos faciunt.*

Sect. VI. 1. *Commosin.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

2. *Inter coria.*] Inter priora duo veluti tectoria, commosin nempe, pissoceronque, & favorum ceram. In ædificiis crustas & linamenta calcis aut arenæ, lutive, Latini coria nuncupant: nostrates, *des couches*. Inde ducta metaphora.

3. *Ad medicamina.*] De his agemus lib. 22. sect. 50.

4. *Saporis amari.*] Μίτυς quoque, quæ commosi ex parte aliqua similis est, quod ea alvearii ostium in ipso primo aditu oblinitur, odore pariter acri est, τὴν ὀσμὴν δριμύ, nempe ad deterrendas ab ingressu saporis gravitate bestiolas.

5. *Pissoceros.*] Πισσόκηρος, quod Latine *ceropiceum linimentum*, possis appellare. Nomen habet a πίσσα *pix*, & κηρὸς, *cera*. Hoc illud est glutinum, quo rimis domorum oblinendis apes uti cecinit Maro, lib. 4. Georg. vers. 40.

Collectumque hæc ipsa ad munera gluten,
Et visco & Phrygiæ servant pice lentius Idæ.

Albertus, lib. 8. de animal. tract. 4. cap. 3. pag. 267. ait esse pingue oleum instar ceræ pice admixtæ.

6. *Picantium modo.*] Perinde quasi apes ipsæ eo favos picare velint: qui enim picant vasa, picem diluere solent, ut liquidior inhærescat lateribus vasorum: aliter, caduca. Picare, *vernir*.

[7] E vitium, populorumque mitiore gummi propolis, [8] craſſioris jam materiæ, [9] additis floribus, [10] nondum tamen cera, ſed favorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris aut injuriæ aditus obſtruuntur, odore & ipſa [11] etiamnum gravi, ut qua plerique pro galbano utantur.

VII. Præter hæc convehitur [1] erithace, quam aliqui [2] ſandaracam, alii [3] cerinthum vocant. Hic erit apium, dum operantur, cibus, qui ſæpe invenitur in favorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis. Gignitur autem rore verno, & arborum ſucco, gummium modo, Africi minor, Auſtri flatu nigrior, Aquilonibus melior & rubens, plurimus in Græcis nucibus. [4] Menecrates florem eſſe dicit, ſed nemo præter eum.

VIII. Ceras ex omnium arborum ſatorumque floribus confingunt, excepta [1] rumice & echinopode. [2] Herbarum hæc genera. Falſo ex- CAP. VIII.

NOTÆ.

7. *E vitium populorumque.*] Vide Notas & Emendationes num. VII.

8. *Craſſioris jam materiæ.*] Libentius multo agnoverim, craſſiori, ſubintelligens ex ſuperibus, *venit*: ut ſit ſententia, ſpiſſiori jam materiæ, quippe quæ ex duplici corio tectoriove conſtet, corium advenire ac ſuperaddi tertium, propolim nimirum: adjici etiam flores, &c.

9. *Additis floribus.*] Succo florum. *Fuco & floribus*, inquit Virgil. v. 39.

10. *Nondum tamen cera.*] Sed ceræ tamen ſimilis, κηρώδης, inquit Dioſc. lib. 2. cap. 106.

11. *Etiamnum gravi.*] Vehementi, non tamen acerbo, aut injucundo. Dioſc. loc. cit. εὐώδη & στυρακίζουσαν, odoratam & ſtyraci affinem ait eſſe.

Sect. VII. 1. *Erithace.*] Ἐριθάκη Ariſtoteli, lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 614. & Varroni lib. 3. de re ruſt. cap. 16. pag. 109.

2. *Sandaracam.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. 64. pag. 1124. ait eſſe quiddam ceræ duritia ſimile, apium cibum, quem quidam nominant σανδαράκην. Nihil habet hæc ſandaraca mellea & ceraginoſa, præter nomen, affinitatis aut ſimilitudinis cum ea, quam inter pigmenta Plinius commemorat, lib. 35. ſect. 55.

3. *Cerinthum.*] Ariſt. loc. cit. pag. 1108. Ἔστι δ' αὐταῖς καὶ ἄλλη τροφή, ἣν καλοῦσί τινες κήρινθον· ἔστι δὲ τοῦτο ὑποδεέστερον, καὶ γλυκύτητα συκώδη ἔχον. Κομίζουσι δὲ τοῦτο τοῖς σκέλεσι, καθάπερ καὶ τὸν κηρόν. *Eſt & alius apibus cibus, quem cerinthum vocant. Eſt hoc deterius, dulcedinem tamen fici habens: gerunt hoc cruribus, quemadmodum & ceram.* Utriuſque appellationis meminit Heſychius, pag. 525. Κήρινθος, ἡ λεγομένη ἐριθάκη· ἔστι δὲ τροφὴ ἣν ἀποτίθενται ἑαυταῖς αἱ μέλισσαι. Eſt aliud porro cerinthæ ignobile gramen, de quo Maro, lib. 4. Georg. v. 63. aliud cerinthus: illud herbæ genus de quo lib. 21. ſect. 41. iſtud medium quiddam inter mel & ceram: præſtantius cera quidem ad cibatum: idem melle inferius.

4. *Menecrates florem.*] Vide Notas & Emend. num. VIII. Deceptum Menecratem apparet, qui cerinthum a cerintha, ut diximus, non ſatis apte ſejunxerit: ac cerinthum florem eſſe arbitratus ſit: quod de cerintha alii merito prædicarunt.

Sect. VIII. 1. *Rumice.*] De rumice, ſive lapatho, lib. 19. ſect. 60. & lib. 20. ſect. 85. De echinopode, (ſic enim ex MSS. Reg. 1. 2. Pariſ. Chiffl. & vet. Dalec. ſecuti Turnebum, lib. 23. Adverſ. cap. 12. pag. 759. pro *chenopode* legimus:) mentio habetur in Epigrammate veteri, quod ex Plutarcho idem Turnebus refert. Vide & Conſtantini Lexicon.

2. *Herbarum hæc genera.*] In multas deinde ſpecies ſeſe ſpargentia. Lapathi quidem ſpecies locis proxime citatis refert. Echinopodis, quo nomine nihil eum aliud quam tribulos intellexiſſe arbitror, lib. 21. ſect. 58.

cipitur [3] & ſpartum, quippe cum in Hiſpania multa in ſpartariis mella herbam eam ſapiant. [4] Falſo & oleas excipi arbitror, [5] quippe olivæ proventu plurima examina gigni certum eſt. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem, non modo corporibus inſidunt. Operantur intra ſexaginta paſſus: & ſubinde conſumptis in proximo floribus, ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione excubant ſupinæ, ut alas a rore protegant.

Cap. IX. IX. Ne quis miretur amore earum captos, [1] Ariſtomachum Solenſem duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe: Philiſcum vero Thaſium in deſertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo ſcripſere de his.

Cap. X. X. Ratio operis. [1] Interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum, [2] noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. [3] Tunc univerſæ provolant, ſi dies mitis futurus eſt. [4] Prædivinant enim ventos imbreſque, & ſe continent tectis. Itaque temperie cæli, (& hoc inter præſcita habent:) cum agmen ad opera proceſſit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttaſque lanugine totius corporis. [5] Quibus eſt earum adoleſcentia, ad opera exeunt, & ſupradicta convehunt: [6] ſeniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro: totæque onuſtæ remeant ſar-

Notæ.

3. *Et ſpartum.*] De ſparto, lib. 19. ſect. 7. Columella, lib. 9. cap. 4. pag. 321. *Ex omnibus*, inquit, *deterrima notæ mel habetur nemorenſe, quod ex ſparto atque arbuto provenit*, &c.

4. *Falſo & oleas.*] Ex olea ceram apes carpere Varro docet, lib. 3. de re ruſt. cap. 16. pag 110. poſt Ariſtotelem, lib. 9. hiſt. cap 64. pag. 114. Non ex flore quidem, ut Plinius recte obſervat, lib. 21. ſect. 41. ſed ex frondium partibus, quæ cum craſſiores ſint quam florum, ceræ fingendæ videntur eſſe accommodatiores. Id a ſe viſum obſervatumque ſæpius ſcribit Albertus, lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 3. pag. 268.

5. *Quippe olivæ.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 608.

Sect. IX. 1. *Ariſtomachum.*] Ariſtodemum perperam, ut opinor, appellat auctor Sermonis XV. ad fratres in Eremo, inter opera Auguſtini. *Philoſophus* inquit, *Ariſtodemus annis multis inſudavit naturam apis inveſtigare, nec finaliter potuit.*

Sect. X. 1. *Interdiu.*] Virgil. lib. 4. Georg. v. 165.

Sunt quibus ad portam cecidit cuſtodia ſorti.

2. *Noctu quies.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 64. pag. 1133

3. *Tunc univerſæ.*] Ariſt. loc. cit.

4. *Prædivinant.*] Ariſt. pag. 1136. Theophr. lib. de ſignis temp. pag. 125. & Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. XI. Virgil. lib. 4. Georg. v. 191.

Nec vero a ſtabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt cælo adventantibus Euris:
Sed circum tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſuſque breves tentant.

5. *Quibus eſt.*] Ariſt pag. 1128.

6. *Seniores intus.*] Virgil. v. 178.

Grandævis oppida curæ,
Et munire favos, & Dædala fingere tecta.

cina [7] pandatæ. [8] Excipiunt eas ternæ, quaternæque, & exonerant. Sunt enim intus quoque officia divisa. Aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neque enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. [9] Struunt orsæ a concameratione alvei, [a] textumque velut a summa tela deducunt, limitibus binis [10] circa singulos actus, ut aliis intrent, aliis exeant. [11] Favi superiore parte affixi, & paulum etiam lateribus simul hærent, & pendent una. [12] Alveum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poposcit alveus: aliquando & duorum generum: cum duo examina concordibus populis dissimiles [13] habuêre ritus. [14] Ruentes ceras fulciunt, [15] pilarum intergerinis sic

INTERPRETATIO.

a *Textumque.*] Et quasi telam texant a summo tecto suum opus deducunt, gemina via circa singulos actus relicta, &c.

NOTÆ.

7. *Pandatæ.*] Incurvatæ sub onere. Id vero fabulam sapere Gassendus arbitratur, esseque contra naturam volatus, pag. 118. in Laërt.

8. *Excipiunt.*] Arist. pag. 1113. Virgil. *Aut onera accipiunt venientum.*

9. *Struunt orsæ.*] Initium favorum a camera, seu tecto alveorum ducitur. Vide Notas & Emend. num. IX.

10. *Circa singulos actus.*] Actus est, inquit Plinius lib. 18. sect. 3. *in quo boves aguntur cum aratro, uno impetu justo. Hic duplicatus in longitudinem jugerum facit.* Hinc ducta metaphora ab opere boum ad apum labores, ut jugerum, sic pariter alveum, in quo se istæ exercent, in plures actus, seu partes, Plinius dividit, ut actus vocetur in alvei ædificatione, id quod opere justo in diem apes efficiunt.

11. *Favi superiore*] Ex Colum. lib. 9. cap. 15. *Sed omnes favi semper cavearum* (hoc est, alveorum) *tectis, & paululum lateribus adhærentes, dependent, ita ne solum contingant, quoniam id præbet examinibus iter.* Favos appellat orbes illos, seu panes, in quibus sunt cellæ apium sexangulæ complures. Virgilius, *crates favorum.* Et Varro, lib. 3. de re rust. cap. 16. *Favus est, quem fingunt apes multicavatum e cera, cum singula cava sena latera habeant.*

12. *Alveum.*] Sive, ut MSS. & passim Varro atque Columella, *alvum.* Favorum, inquit, forma ac dispositio hujusmodi est, qualis figura alveorum & modus, qui modo quadrati fiunt, modo teretes ac rotundi. Colum. loc. cit. *Ceterum figura cerarum talis, qualis & habitus domicilii: nam & quadrata, & rotunda spatia: nec minus longa, suam speciem, velut formæ quadam, favis præbent: ideoque non semper ejusdem figuræ reperiuntur favi.*

13. *Habuêre ritus.*] Vide Notas & Emend. num. X.

14. *Ruentes ceras.*] Arist. lib. hist. cap. 64. Καὶ τὰ πίπτοντα δὲ τῶν κηρίων ὀρθοῦσιν αἱ μέλιτται, καὶ ὑφιστᾶσιν ἐρείσματα &c. *Collabentes etiam favos erigunt apes, fulturasque seu pilas substituunt, ut subire queant, &c.*

15. *Pilarum.*] Pilas ab imo solo in fornicum similitudinem exstruunt, certis intervallis discretas, quæ ceras gerant, ac sustineant, unde intergerinæ appellatæ. Sumpta metaphora ab intergerinis, sive, ut alii malunt, intergerivis parietibus, quibus id nomen factum, auctore Festo, *quod inter confines struuntur, & quasi intergeruntur.*

a solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. [16] Primi fere tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod invitet furantem. Novissimi maxime implentur melle: ideoque [17] aversa alvo favi eximuntur. [b] Gerulæ secundos flatus captant. [18] Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Juxta vero terram volant in adverso flatu [19] vepribus evitatis. Mira observatio operis. [20] Cessantium inertiam notant, castigant mox, & puniunt morte. Mira munditia. [21] Amoliuntur omnia e medio, nullæque inter opera spurcitiæ jacent. [22] Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. [23] Cum advesperascit, in alveo strepunt minus ac minus, donec una circumvolet eodem, quo excitavit, bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castro- *Cap.XI. rum more. Tunc repente omnes conticescunt. * Domos primum [24] plebei [25] exædificant, deinde regibus. [26] Si speratur largior proventus,

INTERPRETATIO.

b *Gerulæ.*] Quæ flores comportant domum.

NOTÆ.

16. *Primi fere.*] Arist. pag. 1111. Ὅσοι ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς στίχους κύκλῳ, βραχεῖαι καὶ κεναὶ μέλιτος, *ordines duo aut tres in orbem breves sunt, & melle vacui.*

17. *Aversa alvo.*] Averso alveari, hoc est, ut Columella loquitur, lib. 9. cap. 15. a posteriore parte alvearis.

18. *Si cooriatur.*] Arist. pag. 1129. Virgil. lib. 4. Georg. v. 194.

Et sæpe lapillos,
Ut cymbæ instabiles fluctu jactante saburram
Tollunt: his se se per inania nubila librant.

19. *Vepribus evitatis.*] Quoniam ab iis ægre se se admodum explicant, ut & ab ovium lanis: quemadmodum dicetur, sect. 19. Vide Notas & Emend. num. XI.

20. *Cessantium.*] Arist. pag. 1133.

21. *Amoliuntur.*] Arist. pag. 1126.

22. *Quin & excrementa.*] Arist. pag. 1132. Ælianus, lib. 5. hist. anim cap. X I. Albertus, lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 4. pag. 271.

23. *Cum advesperascit.*] Arist. pag. 1133. & Ælianus, loc. cit. Virgilius, lib. 4. Georg. v. 186.

Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
Admonuit: tum tecta petunt, tum corpora curant,
Fit sonitus, mussantque oras & limina circum.
Post, ubi jam thalamis se composuêre, siletur
In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.

24. *Plebei.*] Vetere scriptura, pro *plebi.*

25. *Exædificant.*] Apes nimirum, non fuci: quod indicandum fuit, ne quem forte in fraudem impelleret lemma olim capiti præfixum, *De fucis*, quod ab hac sententia Plinii editores inconsulte admodum ducere hactenus initium voluerunt.

26. *Si speratur*] Hæc totidem verbis Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 64. pag. 1109. *Apes, inquit, primum favos construunt, in quibus ipsæ oriri consueverunt: deinde regios, cum fetura largior futura est: Fucarios denique, cum mellis abundantiam significant:* Πλάττουσι δὲ κηρία πρῶτον ἐν οἷς αὐταὶ γίνονται· εἶτ᾽ ἐν οἷς οἱ καλούμενοι βασιλεῖς . . . ὅταν ἡ πολυγονία· τὰ δὲ κηφήνια, ἐὰν μέλιτος ἀφθονίαν ἐπισημαίνῃ.

adjiciuntur

adjicuntur contubernia [27] & fucis. [28] Hæ cellarum minimæ, sed ipsi majores apibus.

XI. [1] Sunt autem fuci, sine aculeo, velut imperfectæ apes, novissimæque, a fessis & jam emeritis inchoatæ, serotinus fetus, & quasi servitia verarum apium : quamobrem imperant iis, primosque in opere expellunt, [2] tardantes sine clementia puniunt. Neque in opere tantum, [3] sed in fetu quoque adjuvant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo major eorum fuit multitudo, hoc major fiet examinum proventus. [4] Cum mella cœperunt maturescere, abigunt eos : multæque singulos aggressæ trucidant. Nec id genus, nisi vere, conspicitur. [5] Fucus ademptis alis in alveum rejectus, ipse ceteris adimit.

XII. Regias imperatoribus futuris [1] in ima parte alvei exstruunt amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes : [2] quod si exprimatur, non gignuntur soboles. [a] [3] Sexangulæ omnes cellæ, singulorum eæ pedum opere. [4] Nihil horum stato tempore, [5] sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno alterove ad summum die cellas

Interpretatio.

a *Sexangulæ.*] *Cum sint* cellæ omnes sexangulæ, *totidemque apibus pedes*, singuli pedes *sinngulos cellarum angulos* elaborant.

Notæ.

27. *Et fucis.*] *Bourdons*, *κηφῆνες.*

28. *Hæ cellarum.*] Vide Notas & Emendationes num. XII.

Sect. XI. 1. *Sunt autem fuci.*] Phædrus, lib. 3. fab. 13. de fucis :

Non inconveniens corpus, & par est color, &c.

2. *Tardantes.*] Ælianus, lib. 1. hist. anim. cap. 9.

3. *Sed in fetu.*] Columella, lib. 9. cap. 15. pag. 341. *Verumtamen ad procreationem sobolis conferre aliquid hi fuci videntur, insidentes seminibus quibus apes figurantur : itaque ad fovendam & educandam novam prolem familiarius admittuntur. Exclusis deinde pullis, extra tecta proturbantur.*

4. *Cum mella.*] Columella loc. cit. *Mellis maturitas intelligitur, cum animadvertimus fucos ab apibus expelli ac fugari, quod est genus amplioris incrementi, simillimum api. Et ut ait Virgilius, ignavum fucos pecus, & sine industria favis assidens : nam neque alimenta congerit, & ab aliis invecta consumit.* Palladius quoque in Junio, tit. 7.

5. *Fucus ademptis.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

Sect. XII. 1. *In ima parte*] Vide Notas & Emendationes num. XIV.

2. *Quod si.*] Quod tuberculum si prematur. Vide Notas & Emendationes num. cit.

3. *Sexangulæ.*] Illud est a Varrone haustum, lib. 3. de re rust. cap. 16. *Non in favo sexangulus cella, totidem quot habet apis ipsa pedes? quod Geometræ ἑξάγωνον,* &c. Et rursum : *Favus est, quem fingunt apes multicavatum e cera, cum singulæ cava sena latera habeant, quot singulis pedes dedit natura.*

4. *Nihil horum.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 64. pag. 1112.

5. *Sed rapiunt.*] Obeunt sine cunctatione. Silius, lib. 13.

Rapiunt sibi quisque laborem.

*CAPUT XII. replent. * Venit hoc [6] ex aëre, & maxime [7] ſiderum exortu, præcipueque [8] ipſo Sirio exſplendeſcente fit, nec omnino prius [9] Vergiliarum exortu, ſublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roſcida inveniuntur: ac ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore veſtes, capillumque concretum ſentiunt. Sive ille eſt cæli ſudor, ſive quædam ſiderum ſaliva, ſive purgantis ſe aëris ſuccus, [10] utinamque eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primo: nunc vero e tanta cadens altitudine, multumque dum venit, ſordeſcens, & obvio terræ halitu infectus, præterea e fronde ac pabulis potus, & [11] in uterculos congeſtus apum ([12] ore enim eum vomunt:) ad hæc ſucco florum corruptus, & alveis maceratus, totieſque mutatus, magnam tamen cæleſtis naturæ voluptatem affert.

CAPUT XIII. XIII. Ibi optimus ſemper, [a] [1] ubi optimorum doliolis florum conditur. [2] Atticæ regionis hoc, & Siculæ, Hymetto, & Hybla, ab locis:

INTERPRETATIO.

[a] *Vbi optimorum.*] Ubi optimorum florum calyculis *exceptus* reconditur. Atticæ regionis hæc propria dos, & Siculæ, ex bonitate ſoli.

NOTÆ.

6. *Ex aëre.*] Seneca, ep. 85. *Quibuſdam placet*, inquit, *non faciendi mellis ſcientiam apibus eſſe, ſed colligendi. Hinc mel aërium Virgilio, quod ex rore aëris factum:*

Protinus aërii mellis cæleſtia dona.

7. *Siderum exortu.*] Exortu ſideris cujuſcumque, ſed nobilium maxime, ut idem ait ſect. 14.

8. *Ipſo Sirio.*] Canicula. Vide Notas & Emendationes num. XV.

9. *Vergiliarum.*] Circa quintum Idus Maïas, ut diximus ſect. 5. Ariſt. lib. 5. hiſt. anim cap. 19. pag. 612. ὅλως δ' οὐ γίνεται μέλι πρὸ Πλειάδος ἐπιτολῆς. Vide Notas & Emend. num. XVI.

10. *Vtinamque eſſet.*] MSS. *ſive quæ eſt.* Parm. *ſive aquæ eſt.* Haud ita recte.

11. *In uterculos.*] MSS. omnes, *utriculo.* Forte, *ventriculo.*

12. *Ore enim.*] Ariſt. pag. 614. Τὸ μέλι δὲ ἐμεῖ εἰς τὰ κύτταρα, *mel ore vomunt in cellas.* Sunt qui exiſtiment mel eſſe apum excrementum. Ait Gaſſendus in Laërt. pag. 1118. credibile eſſe, id quidquid eſt liquoris, quod ab apibus ex floribus colligitur, a proboſcidula exſugi, tranſmitti in ſtomachum, & parte ejus in alimentum verſa, reliquam in parte idonea aliqua abſolvi, vertique in mel, perinde atque in uberibus animalium lacteſcentium, id quod eſt ex alimento reſiduum, in lac transformatur: idque intra ipſa alvearia diebus ſingulis exonerari. An vero ore vomatur, an alia parte egeratur, difficillimum eſſe obſervatu: probabilius parte alia egeri, ſi quidem conficitur, non factum affertur.

Sect. XIII. 1. *Vbi optimorum.*] Ubi ſuaviſſimorum florum calyculis, ceu doliolis quibuſdam, e cælo decidens excipitur, ac veluti reconditus ſervatur. Et ſane obſervamus apes non tam ipſis florum foliolis inſiſtere, quam proboſcidulas immittere in ipſa florum veluti centra, ſive quaſi umbilicos, quibus ros ille melleus inſtillatur, ubi melleum quiddam, ut plurimum ſubſternitur: quod in narciſſis in primis perſpicuum eſt. Iterum ea voce, *doliolis*, eadem ſententia poſterius abutitur Plinius, ſect. 15.

2. *Atticæ regionis hoc.*] De Hymetto & Hybla, illo Atticæ, iſto Siculæ regionis monte, diximus in Geographicis. Accepiſſe hæc Plinius videtur ex Diophane, cujus verba recitantur in Geopon. lib. 15. cap. 7. pag. 417.

mox [3] Calydna insula. [4] Est autem initio mel, ut aqua, dilutum, & primis diebus fervet, ut musta, seque purgat : vicesimo die crassescit, mox obducitur [5] tenui membrana, quæ fervoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimum, & minime fronde infectum, e quercus, tiliæ, arundinum foliis.

CAPUT XIV.

XIV. Summa quidem bonitatis natione constat, [1] ut supra diximus) pluribus modis : Aliubi enim favi cera spectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia : aliubi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa : aliubi magnitudine, ut in septentrionalibus, viso jam in Germania octo pedum longitudinis favo, in cava parte nigro.

In quocumque tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum [2] ex floribus constructo favo, quod ideo vocatur [3] anthinum. Hoc quidam attingi vetant, ut largo alimento valida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna sequatur ubertas, [4] magnorum siderum exortu. Præterea [5] solstitio, cum thymum & uva florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Est autem [6] in eximendis favis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant, moriunturque, aut diffugiunt : contra copia ignaviam affert : [7] ac jam melle, non erithace pascuntur. Ergo diligentiores ex hac vindemia [8] duodecimam partem apibus relinquunt. [9] Dies status inchoandæ, ut quadam lege naturæ, si scire aut observare homines velint, tricesimus ab educto examine : [10] fereque Maïo mense includitur hæc vindemia.

NOTÆ.

3. *Calydna.*] Strabo, lib. 10. Geogr. pag. 489. ad calcem libri, cum de Calydnis insulis egisset, ita concludit : *Totum quidem mel quod in insulis fit, plerumque egregium, & Attico quod certare possit : excellit autem, & reliquis insularibus Calymnium anteït :* μάλιστα δ' τὸ Καλύμνιον.

4. *Est autem.*] Ex Arist. lib. 5. hist. anim cap. 19. pag. 612.

5. *Tenui membrana.*] Exteriore crusta, qualem in pulte cernimus vi caloris concrescere

Sect. XIV. 1. *Vt supra.*] Proxime superiore sectione.

2. *Ex floribus.*] Sequitur Hyginum, qui apud Colum. lib. 9. cap. 14. *ait ex floribus ceras fieri, ex matutino rore mella, quæ tanto meliorem qualitatem capiunt, quanto jucundiore sit materia cera confecta.*

3. *Anthinum.*] Ἄνθινον floridum.

4. *Magnorum siderum.*] Vergiliarum, Arcturi, Caniculæ. Colum. lib. 9. cap. 14.

5. *Solstitio.*] Vide Notas & Emendationes num. XVII.

6. *In eximendis favis.*] Sive, in castrandis alvis, ut loquitur Columella, lib. 9. cap. 15. Dispensationem hanc Græci οἰκονομίαν vocant.

7. *Ac jam melle.*] Fastidiri in cibo erithace incipit, si copia mellis adest.

8. *Duodecimam partem.*] Vide Notas & Emendationes num. XVIII.

9. *Dies status.*] Certus est, inquit, & ratus, inchoandæ hujus vindemiæ dies : tricesimus nempe, postquam

Emissum caveis ad sidera cæli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen.

Vide Notas & Emend. num. XVIII.

10. *Fereque Maio.*] Didymus in Geopon. lib. 15. cap. 5. pag. 415. ipso Vergiliarum exortu, Maïo ineunte : in Græcia scilicet.

Alterum genus est mellis æstivi, quod ideo vocatur ὡραῖον, a tempestivitate præcipua, ipso Sirio exsplendescente post solstitium diebus tricenis fere. Immensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Namque ab exortu sideris cujuscumque, sed nobilium maxime, [11] aut cælestis arcus, si non sequantur imbres, sed ros tepescat Solis radiis, medicamenta, non mella, gignuntur, oculis, hulceribus, internisque visceribus, dona cælestia. [12] Quod si servetur hoc Sirio exoriente, casuque congruat in eundem diem, ut sæpe, Veneris, aut Jovis, Mercuriive exortus, non alia suavitas, visque mortalium malis a morte vocandis, quam divini nectaris, fiat.

CAPUT XV.

XV. Mel plenilunio uberius capitur, serena die pinguius. In omni melle, quod per se fluxit, ut mustum oleumque, [1] appellatur acetum. Maxime laudabile est etiam omne rutilum, [2] vel sic auribus aptissimum. In æstimatu est e thymo, [3] coloris aurei, saporis gratissimi. [a] Quod fit palam [4] doliolis, pingue: [5] marino e rore, spissum. [6] Quod concrescit autem, minime laudatur. [7] Thymosum non coït,

INTERPRETATIO.

[a] *Quod fit.*] Quod fieri cernimus ex florum calyculis, pingue est: quod e rosmarino, spissum.

NOTÆ.

11. *Aut cælestis arcus.*] Ita codd. omnes MSS. Rectius forsan, *aut cælesti arcu.* Vim hanc cælestis arcus Plinius ipse explicat, l. 12. sect. 52. neque se tamen celebratæ in vulgus opinionis sponsorem facit: *Tradunt*, inquit, *in quocumque frutice curvetur arcus cælestis, eandem quæ sit aspalatho, suavitatem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilem quandam.*

12. *Quod si servetur hoc.*] Hoc mel æstivum.

Sect. XV. 1. *Appellatur acetum.*] Ita MSS. omnes. Mel præstantissimum optimumque Græca hæc vox sonat. Hesych. Ἀκητόν, κράτιστον. Confirmatque hanc interpretationem, id quod statim subjungitur, *Maxime laudabile est etiam* &c. Palladius in Junio, tit. 7. *Mella*, inquit, *conficimus expressis diligenter favis. Mel recens paucis diebus apertis vasculis habendum est, atque in summitate purgandum, donec refrigerato calore musti more deferveat: Nobilius mel erit, quod ante expressionem secundam, velut sponte profluxerit.*

2. *Vel sic auribus.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

3. *Coloris aurei.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 64. pag. 1131. ἔστι δ' καλὸν χρυσοειδές. Galenus, lib. 1. de Antid. cap. 2. pag. 868. ὠχρὸν pallidum anteponit. Forte, ut sacer Vates, *in pallore auri.* Et Catullus, epigr. 76. *Statua inaurata pallidior.*

4. *Doliolis.*] Supra sect. 13. *Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur.* Vide Notas & Emend. num. XX.

5. *Marino e rore.*] De Rosmarino dicemus lib. 24. sect. 59. Cave hic rorem marinum pro rore dici existimes, qui decidat in maritimo tractu: Nam quæ Romanæ ferant aures vel marini roris eo sensu, vel mediterranei similiter roris fieri mentionem?

6. *Quod concrescit.*] Quod grumosum est, nimisve crassum, παχὺ καὶ θρομβῶδες, inquit Galenus loc. cit.

7. *Thymosum.*] Liquidum illud est, tactu læve, ac si digito trahatur, sibi

& tactu prætenuia fila mittit: quod primum gravitatis argumentum est. [8] Abrumpi statim & resilire guttas, vilitatis indicium habetur. [b] [9] Sequens probatio, ut sit odoratum, & ex dulci acre, glutinosum, perlucidum. Æstiva mellatione [10] decimam partem [11] Cassio Dionysio apibus relinqui placet, si plenæ fuerint alvi: si minus, pro rata portione: aut si inanes, omnino non attingi. Huic vindemiæ Attici signum dedere [12] initium caprifici: [13] alii diem Vulcano sacrum.

Tertium genus mellis, minime probatum, silvestre, quod [14] ericæum vocant. Convehitur post primos autumni imbres, cum erice sola floret in silvis, ob id arenoso simile. Gignitur id maxime Arcturi exortu [15] ex ante pridie Idus Septembris. [16] Quidam æstivam Cap.XVI.

Interpretatio.

b *Sequens.*] Alterum probandi mellis experimentum est.

Notæ.

cohærens & continuum manet: sublatum in sublime, sensim ac lente defluit, in tenuia fila desinens. Hæc totidem verbis Diophanes in Geopon. lib. 15. cap. 7. pag. 417.

8. *Abrumpi.*] Si, cum digito id attollis, ac fluere sinis, non sit viscosum, nec, ut diximus, in fila tenuia distendatur: sed divellatur, abrumpaturque, *διασπώμενον καὶ ἀπορρηγνύμενον*, improbatur. Galenus loc. cit.

9. *Sequens probatio.*] Totidem verbis Diosc. lib. 2. cap. 101. Ἔστι δὲ *δοκιμώτερον τὸ γλυκύτερον καὶ δριμὺ, εὐωδέστερον, ὑπόξανθον, οὐχ ὑγρὸν, ὄλκιμον δὲ καὶ εὔτονον*, &c.

10. *Decimam partem.*] Sic & Didymus in Geopon. lib. 15. cap. 5. pag. 416.

11. *Cassio Dionysio.*] Vide Notas & Emend. num. XXI.

12. *Initium caprifici.*] Tempus illud quo fieri caprificatio incipit, hoc est, mense Junio, circa solstitia, ut scribit Palladius in Junio, tit. 5. Nos de caprificatione suo loco dicturi sumus, lib. 15. sect. 21. Vide Notas & Emend. num. XXII.

13. *Alii.*] Itali scilicet, apud quos serius, quam in Attica, opera hæc rustica perfici solent. Diem Vulcano sacrum Kalendarium vetus Rusticum, apud Gruterum, pag. 139. Augusto mensi assignat: Alterum, pag. 133. decimo Kal. Septemb.

14. *Ericæum.*] Ἐρεικαῖον, vel ἐρικαῖον, ab ἐρείκη vel ἐρίκη, de qua Diosc. lib. 1. cap. 117. Ἐρείκη, inquit, fruticosa est arbor, myricæ similis, at longe minor, cujus flore dum utuntur apes, minime probatum mel efficiunt: *οὗ τῷ ἄνθει μέλιτται χρώμεναι, μέλι ἐργάζονται οὐ σπουδαῖον.* Dicemus nos de ea plura, lib. 24. sect. 39.

15. *Ex ante pridie.*] Ita MSS. Perperam editi, *a pridie.* Compendiosa locutio est familiaris veteribus, pro *ante diem qui pridie Idus est, finitum atque exactum.* Arcturum vero hoc ipso die oriri Plinius ipse auctor est, lib. 18. sect. 74.

16. *Quidam æstivam.*] Sive secundam. In his est Varro, lib. 3. de re rust. cap. 16. pag. 112. *Eximendorum favorum*, inquit, *primum putant esse tempus Vergiliarum exortu. Secundum, æstate acta, antequam totus exoriatur Arcturus. Tertium, post Vergiliarum occasum.* Et Columella, lib. 9. cap. 14. *Post Arcturi exortum, circa æquinoctium Libræ, favorum secunda est exemptio.*

mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo supersint [17] dies quatuordecim: & ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum diebus XLVIII. [18] plurima sit erice. Athenienses [19] tetralicem appellant, Eubœa sisaram, quam putant apibus esse gratissimam, fortassis quia tunc nulla alia sit copia. [20] Hæc ergo mellatio, fine vindemiæ [21] & Vergiliarum occasu, Idibus Novembris fere includitur. [22] Relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet, & semper eas partes favorum, quæ habeant erithacen. [23] A bruma ad Arcturi exortum [24] diebus LX. somno aluntur sine ullo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu jam vigilant: sed etiam tunc alveo se continent, servatosque in id tempus cibos repetunt. In Italia vero hoc idem a Vergiliarum exortu [25] faciunt: in eum dormiunt.

Alvos quidam in eximendo melle expendunt, [26] ita diribentes quantum relinquant. [27] Æquitas siquidem etiam in eis obstringitur: feruntque societate fraudata alvos mori. [28] In primis ergo præcipitur ut loti, purique eximant mella. [29] Et furem [30] mulierumque menses

NOTÆ.

17. *Dies XIV.*] Numeratis scilicet extremis duobus, & eo qui Idus antecedit, & octavo Calendas Octobris, quem in diem æquinoctium cadit.

18. *Plurima sit erice.*] Uti ex erice Plinius, sic ex tamaricis floribus Columella, (qui frutex ericæ similis, sed paulo major est) apes mella cibariis hiemis reponere scribit, loc. cit.

19. *Tetralicem.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

20. *Hæc ergo.*] Tertia nempe, sive autumnalis, ut ex Varrone modo diximus.

21. *Et Vergiliarum.*] Ita fere Didymus in Geopon. lib. 15. cap. 5. pag. 415.

22. *Relinqui ex ea.*] Ita Didymus, loc. cit. pag. 416.

23. *A bruma.*] Columella, lib. 9. cap. 14. *Post confectam brumam, diebus fere XL. quidquid est repositi mellis consumunt: & sæpe etiam vacuatis ceris usque in ortum Arcturi, qui est ab Idibus Februarii, jejunæ favis accubantes, torpent more serpentum &c.*

24. *Diebus LX.*] Quantum est dierum a bruma ad Idus Febr.

25. *Faciunt.*] Hoc est, cibos tum repetunt: nam usque ad Vergiliarum exortum dormiunt, circiter Idus Maïas.

26. *Ita diribentes.*] Reg. 1. Colb. 1. 2. & Paris. *dirimentes.* R. 2. *diripientes.* Sententia est, quosdam æquis partibus favos dividere, ut tantum eximant, quantum relinquant.

27. *Æquitas.*] Servari quasdam, inquit, leges æquitatis volunt ab hominibus, quorum utilitatibus laborant: iis neglectis, alvi moriuntur.

28. *In primis ergo.*] A Columella hanc religionem didicit, lib. 9. cap. 14. *Maxime custodiendum, inquit, curatori qui apes nutrit, cum alvos tractare debebit, uti pridie castus sit ab rebus venereis, neve temulentus, nec nisi lotus ad eas accedat: abstineatque fere ab omnibus redolentibus esculentis, ut sunt salsamenta, &c.* Eadem repetit quoque Palladius, in Martio, tit. 15.

29. *Et furem.*] Quoniam furto subtractæ pessime favificare creduntur.

30. *Mulierumque.*] Affine est quod ait Florentinus in Geopon. lib. 15. cap. 2. pag. 410. de apibus: καὶ γυναιξὶ ὃ ἐπέρχεται, μάλιστα ταῖς ἀφροδισιαζομέναις.

odere. Cum eximuntur mella, apes [31] abigi fumo utilissimum, ne irascantur, aut ipsæ avide vorent. Fumo crebriore etiam ignavia earum excitatur ad opera. [32] Nam nisi incubavere, favos lividos faciunt. [33] Rursus nimio fumo inficiuntur: quarum injuriam celerrime sentiunt mella, vel minimo [34] contactu roris acescentia. Et ob id inter genera servatur, [35] quod acapnon vocant.

XVI. [1] Fetus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apium enim coïtus visus est nunquam. [2] Plures existimavere oportere confici floribus compositis apte atque utiliter. [3] Aliqui coïtu unius, qui rex in quoque appellatur examine. Hunc esse solum marem, præcipua magnitudine, ne fatiscat. Ideo fetum sine eo non edi: apesque reliquas, tanquam marem feminas comitari, non tanquam ducem: quam probabilem alias sententiam fucorum proventus coarguit. Quæ enim ratio, ut idem coïtus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior vero [4] prior existimatio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret. [5] Quippe nascuntur aliquando in extremis favis apes grandiores, quæ ceteras fugant.

NOTÆ.

31. *Abigi fumo.*] Quem ex galbano usto, aridove fimo bubulo excitari jubent Palladius in Junio, tit. 7. & Colum. lib. 9. cap. 15.

32. *Nam nisi incubavere.*] Columella lib. 9. ad calcem cap. 13.

33. *Rursus.*] Etsi crebrior fumus prosit, at nimius nocet. Tunc & ipsæ mella vorant apes; *θυμιώμεναι γὰρ, καὶ σφόδρα πονοῦσαι ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, τότε μάλιστα τὸ μέλι ἐσθίουσιν.* Arist. lib. 9. hist. animal. cap. 64. pag. 1107

34. *Contactu roris*] Sic libri omnes. Rorem pro fumo dixit, qui cum rei cuipiam adhærescit, in rorem fere solvitur. Non intellexit hoc Pintianus, qui *oris*, libris invitis, reponit.

35. *Quod acapnon.*] Ἄκαπνον, sine fumo: vel Strabo vocat, lib. 9. p. 400. *ἀκάπνιστον*, quo nomine Atticum mel appellari scribit; quod fiebat citra fumum. Vide Notas & Emendationes num. XXIV.

Sect. XVI. 1. *Fetus quonam.*] Accepta hæc totidem plane verbis ex Aristotele, lib. 5. histor. animal. cap. 19. pag. 608.

2. *Plures.*] Aristot loc. cit. Hos inter poëtice Maro ludit, lib. 4. Georg. vers. 197.

Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt:
Verum ipsæ foliis natos, & suavibus herbis
Ore legunt: ipsæ regem parvosque Quirites.
Sufficiunt: aulasque & cerea regna refigunt.

3. *Aliqui coïtu*] Arist. loc. cit.

4. *Prior existimatio.*] Virgiliana sententia, quam retulimus.

5. *Quippe nascuntur.*] Mutuatus hæc a Columella, lib. 9. cap. 14. pag. 337. ubi de examinum incremento agit: *Eodemque tempore*, inquit, *progenerantur in extremis partibus favorum amplioris magnitudinis fetus, quam sint ceterarum apum: eosque nonnulli putant esse reges. Verum quidam Græcorum auctores οἴστρους appellant, ab eo quod exagitent, neque patiantur examina conquiescere: Itaque præcipiunt eos enecari.*

[6] Oestrus vocatur hoc malum : quonam modo nascens, si ipsæ fingunt?

[7] Quod certum est, gallinarum modo incubant. Id quod exclusum est, primum vermiculus videtur candidus, jacens transversus, adhærensque [8] ita ut pars ceræ videatur. [9] Rex statim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque vermiculus, sed statim penniger. [10] Cetera turba cum formam capere cepit, nymphæ vocantur : [11] ut fuci, sirenes, aut cephenes. [12] Si quis alterutris capita demat, priusquam pennas habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos, atque incubant, maxime murmurantes, caloris (ut putant) faciendi gratia, necessarii excludendis pullis, donec ruptis [13] membranis, quæ singulos cingunt ovorum modo, universum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ Consularis cujusdam suburbano, alveis cornu laternæ translucido factis. Fetus intra XLV. diem peragitur. Fit in favis quibusdam, [14] qui vocatur clavus, amaræ duritia ceræ, cum fetum inde non eduxere morbo aut ignavia, aut infecunditate naturali. Hic est abortus apium. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus : regemque juvenem æqualis turba comitatur.

NOTÆ.

6. *Oestrus.*] Asilus hic Virgilianus est, quem, ut ille ait, *Oestrum Græci vertêre vocantes.* Diversus a tabano, origine, forma, nomine. Oestrus enim in extremis favis nascitur : in ligno tabanus, ut dicetur sect. 38. Oestrus rufus est, & minor : tabanus niger, majorque. Οἶστρος Græcis est qui Latinis asilus : tabanus Latinis, qui Græcis μύωψ. Utrumque genus hominem rarius petit : frequentius armenta. Οἶστρον & μύωπα secernit Philosophus, lib. 1. histor. animal. pag. 49. Galli appellatione non distinguunt, sed communi insigniunt, *un Taon :* sive, ut vulgo efferunt, *un Ton.*

7. *Quod certum est.*] Aristot. lib. 5. histor. animal. cap. 19. pag. 614. Apes ex fetu fieri, fetum esse folliculum ovo similem, hunc matres incubare gallinarum more, observatum est.

8. *Ita ut pars ceræ videatur.*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

9. *Rex statim.*] Hæc Aristot. loc. cit. pag. 615. Inter apum & regum ova, discrimen : Regio melleus color, apum candidus.

10. *Cetera turba.*] Apum plebeiarum. Arist. loc. cit. cap. 18. pag. 598.

11. *Ut fuci.*] Inter apum & fucorum ova, discrimen primo nullum : sed cum formam capere genus utrumque cœpit, est inter ea differentia nominis : apes enim juniores, nymphæ : fuci, σειρῆνες aut κηφῆνες vocantur, qui cum adultiores sunt, fuci cognominantur. Σειρὴν Æliano, lib. 4. histor. animal. cap. 5. μελίσσης ὄνομα. Κηφῆνοι fuci fetus Aristoteli passim, ut κηφὴν *fucus.*

12. *Si quis alterutris.*] Seu nymphis, seu sirenibus. Hæc sunt pariter ex Arist. loc. cit. cap. 19. pag. 616.

13. *Membraneis.*] Arist. pag. 615. Tubera & coopercula Palladius vocat, in Junio, tit. 7.

14. *Qui vocatur clavus.*] Clavus, inquit, dicitur, cum folliculus ille, quem & ovo similem, & fetum apium esse diximus, seu matrum ignavia, seu morbo aliquo neglectus, ceræ instar induruit, & amarorem simul quendam refert. Hic est abortus apium. Vide Notas & Emendationes num. XXVI.

[15] Reges

[15] Reges plures inchoantur, ne desint. [16] Postea ex his soboles cum adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum: [17] melior niger variusque. [18] Omnibus forma semper egregia, & duplo quam ceteris major, pennæ breviores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore a vulgo differunt.

XVII. Quærat nunc aliquis, unusne Hercules fuerit, [1] & quot Liberi patres, & reliqua vetustatis situ obruta? Ecce in re parva, vilisque nostris annexa, cujus assidua copia est, non constat inter auctores: [2] rex nullumne solus habeat aculeum, majestate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, sed usum ejus illi tantum negaverit. [3] Illud constat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obedientia. [4] Cum procedit, una est totum examen, circaque eum globatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore, cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam lictoresque, assidui custodes auctoritatis. [5] Procedit foras non nisi migraturo examine. [6] Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestivum eligentium. [7] Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum processere, se quæ-

Caput XVII.

Notæ.

15. *Reges plures.*] Arist. lib. 9. hist. cap. 64. pag. 1118.

16. *Postea.*] Arist. totidem verbis, loc. cit.

17. *Melior niger.*] Vide Notas & Emendationes num. XXVII. Nigrum appellat variumque, illum ipsum qui Virgilio rutilis clarus squamis, & maculis insignis aureis appellatur.

18. *Omnibus.*] Arist. lib. 5. histor. anim. cap. 19. pag. 608.

Sect. XVII. 1. *Et quot Liberi patres.*] Vide Notas & Emendationes num. XXVIII.

2. *Rex nullumne.*] Seneca, lib 1. de Clem. cap. 19. pag. 627. *Rex ipse sine aculeo est*, &c.

3. *Illud constat.*] Arist. lib. 5. histor. anim. cap 19. pag. 610. Basil. in Hexaëm. homil. 8. pag. 102.

4. *Cum procedit.*] Virgil. lib. 4. Georg. vers. 215.

Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso, stipantque frequentes,
Et sæpe attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulcramque petunt per vulnera mortem.

5. *Procedit foras.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap 64. pag. 1121.

6. *Id multo.*] Arist. loc. cit. Columella, lib. 9. cap. 9. pag. 329. *Fere ante triduum quam eruptionem facturæ sint, velut militaria signa moventium tumultus ac murmur exoritur: ex quo, ut verissime dicit Virgilius,*

Corda licet vulgi præsciscere: namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos sonitus imitata tubarum.

7. *Si quis alam ei detruncet.*] Vel alarum extrema infringat, λαβὼν ἠρέμα τὸν βασιλέα, inquit Didymus in Geopon. lib. 15. cap. 4. pag 414. τῶν πτερῶν τεῖξον αὐτοῦ τὰ ἄκρα. Virgil. libro citato, vers. 106.

que proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. [8] Fessum humeris sublevant: validius fatigatum ex toto portant. [9] Si qua lassata deficit, aut forte aberravit, odore persequitur. Ubicumque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt.

XVIII. Tunc ostenta faciunt privata ac publica, [1] uva dependente in domibus templisve, [2] sæpe expiata magnis eventibus. [3] Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, suavitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Sedere in castris Drusi Imperatoris, cum prosperrime pugnatum [4] apud Arbalonem est, haud quaquam perpetua aruspicum conjectura, [5] qui dirum id ostentum existimant semper. Duce prehenso totum tenetur agmen: [6] amisso dilabitur, migratque

Notæ.

Tu regibus alas
Eripe: non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.

Columella item, lib. 9. cap. 10.

8. *Fessum.*] Arist. loc. cit. p. 1112. Ælianus, lib. 5. histor. anim. cap. XI.

9. *Si qua lassata.*] Si qua ex plebeiis apibus, ex agmine & satellitio regis. Vide Notas & Emendationes num. XXIX.

Sect. XVIII. 1. *Uva dependente.*] Cum in uvæ unius speciem totum examen dependeret, e templis, castris, domibusve privatis. Id quoque refert inter ostenta Satyricus vates, Satyr. 13. vers. 68. *si*, inquit, inter alia,

Examenque apium longa consederit uva
Culmine delubri.

2. *Sæpe expiata.*] Supplicationibus decretis, instituto carmine, &c. Vide Jul. Obseq. cap. 103. pag. 54.

3. *Sedere in ore.*] Hoc ipsum referunt Cicero, lib. 1. de Divin. pag. 189. Valerius Max. lib. 1. cap. 6. pag. 30. & e Græcis prolixe Ælianus, lib. 10. Var. hist. cap. 21. qui & idem de Pindaro narrat. De D. Ambrosio, Paulinus in ejus vita: Auctores ii quidem omnes haud sane pœnitendi.

4. *Apud Arbalonem.*] Locus est incerti hodie situs in Chattis, vel in Cheruscis, aut denique in Sicambris: adversus quos a Druso Tiberii Imp. filio feliciter esse pugnatum, auctor est Dio, lib. 54. pag 544. Simile tamen prodigium alterum, quanquam eventu dispari, eidem Druso contigisse, hoc ipso bello Germanico, sed diverso fortassis prælio, scribit Julius Obsequens, cap. 132. pag. 73. *Paulo Fabio*, inquit, *Q. Ælio Coss. in Germania, in castris Drusi examen apum in tabernaculo Hostilii Rutilii Præfecti castrorum consedit .... Multitudo Romanorum per insidias subjecta est.*

5. *Qui dirum id.*] Jul. Obseq. cap. 130. *In castris Cassii*, inquit, *examen apum consedit: locus aruspicum jussu interclusus interius ducto vallo.* Similia exempla, similesque metus, vide apud Dionem, lib. 47. pag. 328. & 351. Libro item 74. pag. 842. in Severo. Appian. lib. 4. bell. Civil. pag. 668. Jul. Obseq. cap. 95. & 113. Cicero, orat. de Arusp. resp. *Si examen apum ludis in scenam venisset, aruspices acciendos ex Etruria putaremus: atque in apum fortasse examine nos ex Etruscorum scriptis aruspices, ut a servitio caveremus, monerent.*

6. *Amisso.*] Illud Virgilianum habuit tum ob oculos, lib. 4. Georg. vers. 212.

Rege incolumi, mens omnibus una est:
Amisso, rupere fidem: constructaque mella
Diripuere ipsa, & crates solvere favorum.

ad alios. Esse utique sine rege non possunt. [7] Invitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt, [8] si proventus desperatur: tunc & fucos abigunt. Quanquam de iis video dubitari, propriumque iis genus esse [9] aliquos existimare, sicut furibus grandissimis inter illas, sed nigris, lataque alvo: ita appellatis, quia furtim devorent mella. Certum est, ab apibus fucos interfici. Utique [10] regem non habent. Sed quomodo sine aculeo nascantur, in quæstione est.

[11] Humido vere melior fetus: sicco, mel copiosius. Quod si defecerit [12] aliquas alvos cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At illæ contra dirigunt aciem: & [13] si custos adsit, alterutra pars, quæ sibi favere sentit, non appetit eum. Ex aliis quoque sæpe dimicant causis, easque acies contrarias duo imperatores instruunt, maxime rixa in convehendis floribus exorta, & suos quibusque evocantibus: [14] quæ dimicatio injectu pulveris, [15] aut fumo tota discutitur. [16] Reconciliatur vero lacte vel aqua mulsa.

NOTÆ.

7. *Invitæ.*] Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 4. cap. 3. pag. 268.

8. *Si proventus.*] Si mellis inopiam futuram præsentiant: ὅπου δ' ὑπολίπῃ τὸ μέλι, τοὺς κηφῆνας ἐκβάλλουσι. Arist. lib. 9. cap. 64. pag. 1128.

9. *Aliquos existimare.*] Aristotelem signat, qui tum lib. 5. cap. 19 p. 610. de histor. animal. tum lib. 9. cap 64. pag. 1116. quatuor apum genera distinguit: Primum, quod antecellit ceteris, parvum, rotundum, varium. Alterum oblongum, & vespæ simile: Tertium, furem appellatum, ὁ φὼρ καλούμενος, nigrum, alvo lato. Quartum fucum, omnium maximum, sine aculeo, ignavum. Miror nonnullos apud Varronem, furem fucumque confundere: *Fur*, inquit, *qui vocatur ab aliis fucus.*

10. *Regem non habent.*] Fuci nimirum. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 19. pag. 609.

11. *Humido vere.*] Arist. pag. 611. de apibus: αὐχμοῦ μὲν ὄντος, μέλι ἐργάζονται μᾶλλον, ἐπομβρίας δὲ, γόνον. *Sicco tempore plus mellis operantur: pluvio, feturæ student.*

12. *Aliquas alvos.*] Vide Notas & Emend. num. XXX.

13. *Si custos.*] Custos apium, curator alvearis. Albertus M. id etiam refert, lib. 8. de anim. tract. 4. cap 4. pag. 270.

14. *Quæ dimicatio.*] Colum. lib. 9. cap. 9. pag. 329. *Pugna quidem vel unius inter se dissidentis, vel duorum examinum discordantium facile compescitur. Nam, ut Virgilius ait,*

Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu compressa quiescent,

aut mulso, passove, aut alio quovis liquore simili resperso, &c.

15. *Aut fumo.*] Nam, ut Virgilius cecinit lib. 12. Æneïd. cum pastor

Vestigavit apes, fumoque implevit amaro:
Illæ intus trepidæ rerum, per cerea castra
Discurrunt, &c.

16. *Reconciliatur.*] Varro lib. 3. de re rust. cap. 16. pag. 112. *Quæ crebrius inter se pugnabunt, aspergi eas oportet aqua mulsa: quo facto non modo desistunt pugna, sed etiam conferciunt se lingentes: eo magis si mulso sunt aspersæ, quo propter odorem avidius applicant se, atque obstupescunt potantes.* Sic & Palladius, lib. 7. in Junio, tit. 7. pag. 125.

CAPUT XVIII.

XIX. Apes sunt & rusticæ silvestresque, [1] horridæ aspectu, multo iracundiores, sed opere ac labore præstantes. [2] Urbanarum duo genera: optimæ breves, variæque, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus similitudo vesparum: etiamnum deterrimæ ex iis [3] pilosæ. [4] In Ponto sunt quædam albæ, quæ bis in mense mella faciunt. Circa Thermodoontem autem fluvium duo genera: aliarum, [5] quæ in arboribus mellificant: aliarum, quæ sub terra, [6] triplici cerarum ordine, uberrimi proventus.

Aculeum apibus natura dedit ventri consertum. [7] Ad unum ictum hoc infixo, quidam eas statim emori putant. Aliqui non nisi in tantum adacto, [8] ut intestini quidpiam sequatur: sed fucos postea esse, nec mella facere, velut castratis viribus, pariterque & nocere & prodesse desinere. [9] Est in exemplis, equos ab iis occisos.

[10] Odere fœdos odores, proculque fugiunt, [11] sed & fictos.

NOTÆ.

Sect. XIX. 1. *Horridæ aspectu.*] Sic eas describit Aristot. lib 9. histor anim. cap. 64. pag. 1116. δασύτεραι, καὶ ἐλάττους, καὶ ἐργαστικώτεραι, καὶ χαλεπώτεραι, hirsutiores, minores, operantiores, acerbiores.

2. *Vrbanarum &c.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap 19. pag. 610. Varro, lib. 3. de re rust. cap. 16. pag. 110. *De reliquis apibus optima est parva, varia, rotunda*, &c. Columella, lib. 9. cap. 3. pag. 319.

3. *Pilosæ.*] Vide Notas & Emendationes num. XXXI.

4. *In Ponto.*] De Ponti & Thermodoontis apibus, hæc totidem verbis Arist. loc. cit pag. 617.

5. *Quæ in arboribus.*] Rectius, quam *in alveis*, ἐν τοῖς σμήνεσι. In Sarmatia, Scythiaque ad Tanaïm, quæ Moscovitis paret, arborum cava plenissima mellis sunt: ubi indigenæ sæpenumero appetentibus mel ursis insidiantur.

6. *Triplici cerarum.*] Triplices, inquit, in terra condunt favos: ποιοῦσι τριπλᾶ κηρία ἐν τῇ γῇ. Arist.

7. *Ad unum ictum.*] Virgil. lib. 4. Georg. vers. 237.

Et spicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animasque in vulnere ponunt.

Aristotelis hæc sententia est, tum lib. 3. histor. anim. cap. 10. pag. 355. tum lib. 9. cap. 64. pag. 1125. Lepide in eam sententiam Seneca, lib. 1. de Clementia, cap. 19. *Vtinam quidem eadem homini lex esset, quæ apibus, & ira cum telo frangeretur, nec sæpius liceret nocere, quam semel: nec alienis viribus exercere odia. Facile enim lassaretur furor, si per se sibi satisfaceret, & mortis periculo si vim suam effunderet.*

8. *Vt intestini.*] Negat Philosophus, pag. 1125. percutientes apes posse aculeum salvo intestino recipere: intestino quippe continuatur aculeus. Ita & Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 4. pag. 270.

9. *Est in exemplis.*] Arist. pag. 1126. ubi Scaliger ex patre audisse se narrat, de tirunculo Gallo in Calabria, bello Carolino, cum mel surripuisset, injuria affectis apibus atque eversis alveariis, ubi vespere equum conscendisset, potum vehens, eum pariter atque equum ab apibus interfectum.

10. *Odere fœdos.*] Arist. loc. cit. & ex eo Ælian. lib. 1. hist. anim. cap. 58. Didymus in Geopon. lib. 15. cap. 3. pag. 413. Palladius, lib. 1. cap. 37. *Sed ab apium castris longe sint omnia odoris horrendi, balneæ, stabula, coquinæ fusoria*, &c.

11. *Sed & fictos.*] Hoc est, factos sive compositos, cujusmodi unguenta sunt: quæ sunt reperta, ut ait Plinius,

[12] Itaque unguenta redolentes infestant, ipsæ plurimorum animalium injuriis obnoxiæ. [13] Impugnant eas naturæ ejusdem degeneres vespæ, atque crabrones, etiam e culicum genere, qui vocantur [14] muliones: populantur [15] hirundines, [16] & quædam aliæ aves. Insidiantur aquantibus [17] ranæ, [18] quæ maxima earum est operatio tum, cum sobolem faciunt. Nec hæ tantum, quæ stagna rivosque obsident, [19] verum & rubetæ veniunt ultro, adrepentesque foribus per eas [20] sufflant: ad hoc provolant, confestimque abripiuntur. [21] Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ [22] & oves, difficile se a lanis earum explicantibus. [23] Cancrorum etiam odore, si quis juxta coquat, exanimantur.

XX. [1] Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens, & cum ante fores in teporem Solis promotis aliæ ci-

NOTÆ.

lib. 13. luxuria miscente plura simul, & e cunctis unum odorem faciente. Vide Notas & Emend. num. XXXII.

12. *Itaque unguenta.*] Arist. & Ælian. cit. Auctor item libri de Mirab. Auscult. pag. 1152. Theophr. lib. 6. de caussis, cap. 4. pag. 317. Πολεμοῦσι δὲ σφόδρα καὶ αἱ μέλιτται τοῖς μεμυρισμένοις.

13. *Impugnant eas.*] Arist. pag. 1124. Ælianus, lib. 5 hist. anim. cap. XI. Virgil. lib. 4. Georg. v. 245.

Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis.

Colum. lib. 9. cap. 14. pag. 338.

14. *Muliones.*] Οἱ μύωπες Aristoteli, lib. 4. hist. anim. cap. 8. pag. 483. non ἐμπίδες, ut Dalecampius, & alii arbitrantur. Ἐμπίδα culicem Plinius ubique vertit. Mulio e culicum genere est Muliones dici videntur, quod mulos in via æstate vexant

15. *Hirundines.*] Virgilius, lib. 4. Georg. v. 13.

Absint & picti squalentia terga lacerti
Pinguibus a stabulis, meropesque, aliæque volucres,
Et manibus Progne pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, &c.

16. *Et quædam aliæ*] Merops, & ægithalus. Arist. lib. 9. pag. 1124. & Ælian. lib. 1. hist. anim. cap. 58.

17. *Ranæ.*] Arist. pag. 1124. & Ælianus, loc. cit. Albertus Magnus, lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 4. pag. 27. *Quando apes*, inquit, *veniunt ad aquam volentes bibere, superveniunt eis ranæ, & araneæ aquaticæ, & interficiunt eas, & devorantur a ranis.*

18. *Quæ maxima.*] Aquatio nimirum. Nam sine aqua, inquit Colum. lib. 9. cap 5. neque favi, neque mella, nec pulli denique figurantur.

19. *Verum & rubetæ &c.*] Ex Arist. pag. 1127.

20. *Sufflant.*] Ut ea novitate ac pernicie excitæ apes exeant: Sunt enim rubetæ venenatæ, & apium avidæ.

21. *Nec sentire.*] Arist. loc. cit.

22. *Et oves.*] Arist. pag. 1135.

23. *Cancrorum.*] Virg. l. 4. Georg. v. 47.

Neve rubentes
Vre foco cancros.

Palladius item, lib. 1. cap. 37. *Vitetur odor cœni, & cancer adustus*, &c.

Sect. XX. 1. *Quin & morbos.*] Accepta hæc a Virgilio, lib. 4. Georg. 251.

Si vero, quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit, tristi languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis,
Continuo est ægris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt, &c.

bos miniſtrant, cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exſequias. [2] Rege ea peſte conſumpto mœret plebs ignavò dolore, [3] non cibos convehens, non procedens, triſti tantum murmure glomeratur circa corpus ejus. Subtrahitur itaque [4] diducta multitudine: alias ſpectantes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni ſubveniatur, fame moriuntur. [5] Hilaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur. * Sunt & operis morbi: [6] cum favos explent, [7] cleron vocant. Item [8] blapſigoniam, ſi fetum non peragunt.

*Caput XIX.

XXI. Inimica eſt [1] & echo reſultanti ſono, qui pavidas alterno pulſet ictu: inimica & nebula. [2] Aranei quoque vel maxime hoſtiles, cum prævaluere ut intexant, enecant alveos. [3] Papilio etiam ignavus & inhonoratus, luminibus accenſis advolitans, peſtifer, nec uno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur: fila etiam araneoſa, quacumque inceſſit, alarum maxime lanugine obtexit. Naſcuntur [4] & in ipſo ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infeſtat [5] & aviditas paſtus, nimia florum

Notæ.

2. *Rege ea peſte.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 64. pag. 1112.

3. *Non cibos.*] Mella non fieri, μέλι ѹκ ἐχίνεσθαι, Ariſt.

4. *Diducta.*] Summota prius, ac diſſipata.

5. *Hilaritate.*] Varro, lib. 3. de re ruſt. cap 16. pag. 110.

6 *Cum favos explent.*] Hoc eſt, minuunt, non replent. Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

7. *Cleron vocant.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

8. *Blapſigoniam.*] Βλαψιγονίαν, quaſi partus læſionem, a βλάπτω quod *lædo*, & γονὴ quod fetum ſonat. Explicat id morbi genus Columella lib. cap. 13. pag. 315. *Eſt & illa cauſa interitus*, inquit, *quod interdum continuis annis plurimi flores proveniunt, & apes magis mellificiis, quam fetibus, ſtudent. Itaque nonnulli, quibus eſt minor harum rerum ſcientia, magnis fructibus delectantur, ignorantes exitium apibus imminere*, &c.

Sect. XXI. 1. *Et echo.*] Collocanda negat alvearia Maro, lib. 4. Georg. v. 50.

Vbi concava pulſu
Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.

Columella, lib. 9. cap. 5. pag. 322. *Nec minus vitentur cavæ rupes, aut valles argutæ, quas Græci ἠχὺς vocant.* Palladius quoque, lib. 1. cap. 37. pag. 33.

2. *Aranei quoque.*] Qui primo vermiculi, κλῆροι nuncupati, poſt aranei, telamque texunt, & favos populantur. Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 32. pag. 978. & Albertus M. lib. 8. de animal. tract. 4. cap. 3. pag. 268. Virgilius, lib. 4. Georg. v. 246. de iis quæ apibus ſunt infeſta,

Aut inviſa Minervæ
In foribus laxos ſuſpendit aranea caſſes.

3. *Papilio.*] Ariſt. loc. cit. totidem verbis. Eſt ille autem non vulgaris noſter papilio, ſed ei ſimilis, οἷον ὁ ἠπίολος, luminibus accenſis pariter advolitans: Papilionis genus appellat Columella, lib. 9. cap. 7.

4. *Et in ipſo ligno.*] Τερηδόνες Ariſtoteli loc. cit. nominantur: Maroni, lib. 4. Georg. v. 246. *Durum tineæ genus*: Gallis *Harde*, referente Scaligero, in eum Ariſt. locum, pag. 979. Neque in ligno tantum, ſed & in alveis ἐν τοῖς σμήνεσιν naſci Philoſophus tradit.

5. *Et aviditas.*] Columella, lib. 9. cap. 13. pag. 333. *Initio veris*, inquit, *quo tithymali floret frutex, & quo ſameram ulmi promunt: Sicut novis pomis, ita his primitivis floribus illectæ avide veſ-*

ſatietate, verno maxime tempore: alvo cita. [6] Oleo quidem non apes tantum, ſed omnia inſecta exanimantur, præcipue ſi capite uncto in Sole ponantur. Aliquando & ipſæ contrahunt mortis ſibi cauſas, cum ſenſere [7] eximi mella, avide vorantes. Cetero præparcæ, & quæ alioqui prodigas atque edaces, non ſecus ac pigras atque ignavas proturbent. Nocent & ſua mella ipſis, illitæque [8] ab adverſa parte moriuntur. Tot hoſtibus, tot caſibus, (& quotam portionem eorum commemoro?) tam munificum animal expoſitum eſt. Remedia dicemus [9] ſuis locis: nunc enim ſermo de natura eſt.

XXII. Gaudent plauſu atque tinnitu æris, [1] eoque convocantur. CAPUT XX.
[2] Quo manifeſtum eſt, auditus quoque ineſſe ſenſum. Effecto opere, educto fetu, [3] functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæque in aperto, & in altum datæ, gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longiſſima, ut proſpere inimica ac fortuita cedant, [4] ſeptenis annis univerſa. Alvos nunquam [5] ultra decem annos duraſſe proditur. [6] Sunt qui mortuas, ſi intra

NOTÆ.

cuntur poſt hibernam famem, nihil alioqui citra ſatietatem tali nocente cibo: quo cum ſe affatim repleverint, profluvio alvi, niſi celeriter ſuccurritur intereunt. Nam & tithymalus majorum quoque animalium ventrem ſolvit, & proprie ulmus apium. Palladius item, lib. 4. in Martio, tit. 15. pag. 106.

6. *Oleo quidem.*] Totidem verbis Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 32. pag. 979. Sex. Empiricus, lib. 1. Pyrrhon. hypotyp. cap. 14. pag. 12. & Albertus lib. 7. de anim. tract. 2. cap. 3. pag. 234.

7. *Eximi mella.*] Alveos caſtrari.

8. *Ab adverſa parte.*] A fronte & proboſcide. Non placet Pintiani emendatio, *ab averſa*, libris omnibus refragantibus.

9. *Suis locis.*] Libro 21. ſect. 42.

Sect. XXII. 1. *Eoque convocantur.*] Varro lib. 3. de re ruſt. cap. 16. pag. 109. quod cymbalis & plauſibus revocentur, Muſarum volucres ait appellari. Virgil. lib. 4. Georg. v. 64.

Tinnituſque cie, & matris quate cymbala circum:
Ipſæ conſident medicatis ſedibus, ipſæ
Intima more ſuo ſe ſe in cunabula condent.

2. *Quo manifeſtum.*] Confidentior ſane Plinius, quam Philoſophus, qui lib. 9. hiſt. anim. cap 64. pag. 1132. apes quidem videri ait oblectari plauſu: teſtarum ſtrepitu ac ſonitu congregari in alveum: haud conſtare tamen, audiant, necne: atque utrum hoc præ voluptate, an præ metu faciant: ἔςι μὲν τοι ἄδηλον ὅλως εἴτε ἀκούουσιν, εἴτε μὴ, &c.

3. *Functæ munere.*] MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. *functo*, quod obſervatu dignum.

4. *Septenis annis.*] Sic Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 616. Et Virgilius, lib. 4. Georg. v. 206.

Ergo ipſas quamvis anguſtus terminus ævi
Excipiat, (neque enim plus ſeptima ducitur æſtas:)
At genus immortale manet, multoſque per annos
Stat fortuna domus, & avi numerantur avorum.

5. *Vltra decem.*] Columella, lib. 9. cap. 3. pag. 319. *Durant apes, ſi diligenter excultæ ſint, in annos decem: nec ullum examen hanc ætatem poteſt excedere, quamvis in demortuarum locum quotannis pullos ſubſtituant*, &c.

6. *Sunt qui mortuas.*] Varro hæc totidem verbis, lib. 3. de re ruſt. cap. 16. ad calcem. Columella, lib. 9. cap. 13. pag. 333 ſcribit Hyginum id prodidiſſe, majores ſecutum auctores: ſe vero, non expertum, aſſeverare nil audere.

tectum hieme ſerventur, deinde Sole verno torreantur, ac ficulneo cinere toto die foveantur, putent reviviſcere :

XXIII. In totum vero amiſſas reparari [1] ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis : [2] Virgilius juvencorum corpore exanimato, ſicut [3] equorum veſpas atque crabrones, [4] ſicut aſinorum ſcarabæos, mutante natura ex aliis quædam in alia. [5] Sed horum omnium coïtus cernuntur. [6] Et tamen in fetu eadem prope natura, quæ apibus.

CAPUT XXI. XXIV. [1] Veſpæ in ſublimi e luto nidos faciunt, & in his ceras : [2] crabrones in cavernis, aut ſub terra. Et horum omnium ſexangulæ cellæ. Cera autem [3] corticea & araneoſa. Fetus ipſe inæqualis, [4] ut barbaris, [5] alius evolat, alius in nympha eſt, alius in vermi-

NOTÆ.

Sect. XXIII. 1. *Ventribus bubulis.*] Modum prolixe docet Florentinus, in Geopon. lib 15. cap. 2. pag. 410. & 411. & Ælianus, lib. 2. hiſt. anim. cap. ult.

2. *Virgilius.*] Libro 4. Georg. v. 284. Nec juvencorum modo, ſed etiam taurorum corpore apes gigni docet Kiranus vulgo appellatus, pag. 93. & Nicander mox citandus.

3. *Equorum veſpas.*] Recitat Archelai in eam rem epigramma Varro, lib. 3. de re ruſt. cap. 16.

Ἵππων μὲν σφῆκες γενεά, μόσχων δὲ μέλισσαι.

Nicander quoque in Theriacis, pag. 52.

Ἵπποι δὴ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν.

Crabroni ortus equi : apibus primordia tauri.

Ovidius, lib. 15. Metam. verſ. 368.

Preſſus humo bellator equus crabronis origo.

Sunt autem veſpæ, craboneſque congeneres.

4. *Sicut aſinorum.*] Scarabæorum plura ſunt genera, de quibus dicemus ſect. 34. Ex aſinorum corpore putrido non quodlibet gignitur, ſed quod μηλολόνθης Ariſtoteli dicitur, lib. 5. hiſt. anim. cap. 18. pag. 682. Gaza ſcarabæum viridem interpretatur : nos rutilum, de quo dicemus, ſect. 34.

5. *Sed horum.*] Veſparum, crabronum, & ſcarabæorum. De veſparum quidem, & ſcarabæorum coïtu, Ariſt. lib. 1. de gener. anim. cap. 16. pag. 1056. Illarum, ut ſui generis animal pariant : iſtorum, ut vermiculos tantum. De veſparum rurſus coïtu, crabronumque ſimul, idem lib. 3. de gener. anim. cap 10. pag. 1110. ὀχευόμεναι δὲ γεννῶσιν ὑπ' ἀλλήλων· ὦπται γὰρ πολλάκις ὁ συνδυασμὸς αὐτῶν.

6. *Et tamen in fetu.*] In educando fetu, quoniam crabrones veſpæque favos exædificant pullis ſuis, inquit Philoſ lib 5. hiſt. cap. pag. 617. Αἱ δὲ ἀνθρῆναι καὶ σφῆκες ποιοῦσι κηρία τῷ γόνῳ

Sect. XXIV. 1. *Veſpa in ſublimi.*] Quæ veſpa Latinis, Græcis ἀνθρήνη, Gallis, *une Guépe.* Vide Notas & Emend. num. XXXV.

2. *Crabrones.*] Græcis σφῆκες, Gallis *des Frelons.*

3. *Corticea & araneoſa.*] Ex corticea araneoſaque materia. Vide Notas & Emendationes num. XXXVI.

4. *Vt barbarus.*] Ut ab apum nobilitate ac diſciplina longe deficientibus : οὐ γὰρ ἔχουσιν οὐδὲν θεῖον, ὥσπερ τὸ γένος τὸ τῶν μελιττῶν, inquit Philoſ. lib. 3. de gener. anim. cap. 10. pag. 1110. MSS. tamen omnes, *& barbarus.*

5. *Alius evolat.*] Alius, inquit, perfectus eſt, & volat : alius formam primum induit, & tunc nymphæ nomen habet, ut apes juniores : alius tantum in vermiculo, cum primum ab incubatu excluditur.

culo,

culo. Et autumno,[6] non verno, omnia ea. [7] Plenilunio maxime creſcunt. Veſpæ, quæ [8] ichneumones vocantur, (ſunt autem minores, quam aliæ,) unum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos ſuos ferunt, deinde illinunt, [9] & ex iis incubando ſuum genus procreant. [10] Præterea omnes carne veſcuntur, contra quam apes, quæ nullum corpus attingunt. [11] Sed veſpæ muſcas grandiores venantur: & amputato iis capite, reliquum corpus auferunt. [12] Crabronum ſilveſtres in arborum cavernis degunt: [13] hieme, ut cetera inſecta conduntur: [14] vita bimatum non tranſit. Ictus eorum haud temere ſine febri eſt. Auctores ſunt, ter novenis punctis interfici hominem. [15] Aliorum, qui mitiores videntur, duo genera: opifices, minores corpore, qui moriuntur hieme: matres, quæ biennio durant: ii & clementes. [16] Nidos vere faciunt, fere [17] quadrifores, in quibus opifices generentur. [18] Iis eductis, alios deinde nidos majores fingunt, in quibus matres futuras producant. Jam tum opifices funguntur munere, & paſcunt eas. [19] Latior matrum ſpecies: [20] dubiumque

NOTÆ.

6. *Non verno.*] Ita MSS. omnes: libri publici, *non vere.* Apes, inquit, vere: veſpæ & crabrones, autumno fetificant. Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 618.

7. *Plenilunio.*] Ariſt. loc. cit.

8. *Ichneumones.*] Οἱ ἰχνεύμονες καλούμενοι σφῆκες, inquit Philoſophus, lib. 5. hiſt. anim. cap. 18. pag. 606. Crabrones ichneumones appellati, ſed reliquo crabronum genere multo minores. Mirari ſubit, cur veſpas appellet modo, qui alias ſemper σφῆκας crabrones tranſtulerit.

9. *Et ex iis.*] Ex phalangiis nido ſuo illitis, cum luto. Ariſt. loc. cit. Τὰ φαλάγγια ἀποκτείναντες, φέρουσι πρὸς τειχίον, ἤ τι τοιοῦτον τρώγλην ἔχον· καὶ πηλῷ καταχείσαντες, ἐντίκτουσιν ἐνταῦθα. καὶ γίνονται ἐξ αὐτῶν οἱ σφῆκες οἱ ἰχνεύμονες. *Abs ſe interfecta phalangia ferunt ad parietinas, aut alio, ubi foramen ſit: lutoque oblito ibi pariunt, & ex iis ſuum genus procreant.*

10. *Præterea omnes.*] Veſpæ, crabroneſque. Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 66. pag. 1145. Apes nihil ex carne attingunt: veſpæ nihil ex floribus, crabrones, ab utriſque.

11. *Sed veſpæ.* Ariſt. loc. cit. Αἱ δ' ἀνθρῆναι .... θηρεύουσι τὰς μεγάλας μυίας· καὶ ὅταν καταλάβωσιν, ἀφελοῦσαι τὴν κεφαλήν, &c.

12. *Crabronum.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 65. pag. 1137. τῶν σφηκῶν genus ſilveſtre ſeu ferum, quod ait eſſe rarum, in montibus gigni docet, neque ſub terra parere, ſed in quercubus, ἀλλ' ἐν ταῖς δρυσί.

13. *Hieme.*] Ariſt. pag. 1138. de iiſdem crabronibus, περὶ σφηκῶν. Ζῶσι δὲ φωλοῦντες τὸν χειμῶνα.

14. *Vita bimatum.*] Ariſt. ibidem, de iis ipſis: οὗτοι μὲν οὖν διετίζουσι. *Crabrones annum tranſeunt:* igitur biennio vitam finiunt.

15. *Aliorum.*] Crabronum ſcilicet, τῶν ἡμέρων σφηκῶν δύο γένη, &c. Ariſt. totidem verbis, pag. 1139.

16. *Nidos vere.*] Ineunte æſtate, ἐπιόντος τοῦ θέρους. Ariſt. pag. 1139.

17. *Quadrifores.*] Τετραθύρους, quaternis oſtiolis.

18. *Iis eductis.*] Τούτων αὐξηθέντων.

19. *Latior matrum.*] Inter crabrones, inquit, quibus eſt matrum nomen, latæ, graves, craſſiores, grandioreſve ſunt, quam alii crabrones: ἔστι δὲ ἡ μήτρα πλατὺ καὶ βαρὺ, καὶ παχύτερον, καὶ μεῖζον τοῦ σφηκός. Ariſt. pag. 1141.

20. *Dubiumque.*] Dubitatur an illæ matres aculeatæ ſint, necne: videntur tamen veluti reges apum eſſe: verum neque exire, neque ferire: ἐοίκασι δ' ὥσπερ οἱ τῶν μελιττῶν ἡγεμόνες, ἔχειν μὲν, οὐ

an habeant aculeos, quia non egrediuntur. [21] Et his sui fuci. [22] Quidam opinantur omnibus his ad hiemem decidere aculeos. [23] Nec crabronum autem, nec vesparum generi reges, aut examina: sed subinde renovatur multitudo sobole.

CAPUT XXII.

XXV. [1] Quartum inter hæc genus est [2] bombycum, in Assyria proveniens, majus quam supra dicta. [3] Nidos luto fingunt, salis specie, applicatos lapidi, tanta duritie, ut spiculis perforari vix possint. [4] In iis & ceras largius, quam apes, faciunt: deinde majorem vermiculum.

XXVI. [1] Et alia horum origo: [2] e grandiore vermiculo, gemina protendente sui generis cornua, [3] primum eruca fit: [4] deinde quod

NOTÆ.

ἐξιέναι δ', οὐδὲ βάλλειν. Arist. pag. 1141. ubi τὸ ἐξιέναι, Pliniique τὸ *egrediuntur*, ad aculeum referri oportere, dicique pro *exeruntur*, manifestum est. Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 6. pag. 273. putat iis esse brevem aculeum: & nobis quidem ita quoque videtur. Qui locis præruptis capiuntur, iis esse aculeum Philos. ait, pag. 1145.

21. *Et his sui fuci.*] Sunt, inquit, & inter crabrones vulgares, qui carent aculeo, ut inter apes fuci: sed ii minores, & imbecilliores. Arist. pag. 1142. τῶν δὲ σφηκῶν οἱ μὲν ἄκεντροί εἰσιν, ὥσπερ κηφῆνες, &c.

22. *Quidam.*] Arist. loc. cit.

23. *Ne crabronum.*] Quamvis vespæ crabronesque examen sub terra sæpe constituant, nec crabrones tamen, nec vespæ emittunt examina, sub rege aliquo & ductore, ut apes: sed accessione facta sobolis manent ibi, augentque alveum, egesta scobe: unde fiunt uno in loco examina sane magna: ita ut cophini interdum quatuor favorum ex uno nido extracti sint. Sic Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 66. pag. 1146.

Sect. XXV. 1. *Quartum inter hæc.*] Huic, inquit, triplici insectorum generi, apum, vesparum, crabronumque, affine quartum est, sed ipsis etiam majus, forma pæne par, & opere: nam favos ii, cerasque fingunt.

2. *Bombycum.*] Græcis βόμβυξ & βομβυλιός. Hesychius: Βόμβυκες, εἶδος ζώου πτερωτοῦ κατὰ σφῆκα. Item: Βομβυλιός, ζῶον ἦχόν τινα ποιοῦν τοῦ γένους τῶν σφηκῶν, ἢ μέλισσα μεγάλη, ἢ μυῖα. Toto genere, forma, ortu, nido, opere, differunt a bombycibus nostris, ex quibus sericum ducimus. E vesparum illi genere sunt: Nomen a bombo, vel sono, quem apum more ac vesparum edunt, nomen invenere. Is. Tzetz. in Lycophr. pag. 110. Βομβυλιός ἐστι ζωΰφιον ὅμοιον μελίσσῃ, μέλαν δὲ τῇ χροιᾷ, ἐκ πηλοῦ κηροπλαστοῦν· λέγεται δὲ βομβυλιός, παρὰ τὸ βομβεῖν. Eadem habet & Suidas. pag 563. & Harpocration, pag. 63.

3. *Nidos luto.*] Arist. l. 5. hist. anim. c. 19. pag. 618. Ἔνια δὲ τῶν βομβυκίων πρὸς λίθῳ, ἢ τοιούτῳ τινὶ ποιοῦσι πήλινον ὀξὺ, καὶ ὥσπερ οἱ ἅλες καταλείφονται· τοῦτο δὲ σφόδρα παχὺ καὶ σκληρόν· λόγχῃ γὰρ μόλις διαιροῦσιν. *Quædam ex bombycum genere, ad lapidem, aut tale quid, construunt e luto metæ figuram, sale quasi quodam oblitam. Crassum hoc durumque: lancea enim vix dividi potest.*

4. *In iis & ceras.*] Arist. loc. cit. Vide Notas & Emend. num. XXXVII.

Sect. XXVI. 1. *Et alia horum.*] Alii, inquit, bombyces Assyrii sunt, quorum origo a superioribus admodum dissimilis. Vide Notas & Emend num. XXXVIII.

2. *E grandiore.*] Ἐκ σκώληκός τινος μεγάλου, ὃς ἔχει οἷον κέρατα, καὶ διαφέρει τῶν ἄλλων. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 599. Tanquam cornua habet, quibus ab aliis differt. Describitur hic vermiculus a Basilio in Hexaëm. hom. 8.

3. *Primum eruca fit.*] Vel, *urica*. Vide Notas & Emend. num. XXXIX.

4. *Deinde quod vocatur.*] Ex vermiculo, inquit, fit primum eruca: quæ post paulum temporis tumulum seu nidum forte condens, ut nostri bombyces faciunt, filis multis contextum, in eo veluti sepulta jacet. Tum vero bomby-

vocatur bombylius : ex eo [5] necydalus : ex hoc in ſex menſibus bombyx. Telas [6] araneorum modo texunt ad veſtem luxumque feminarum, [7] quæ bombycina appellatur. [8] Prima eas redordiri, ruſuſque texere invenit [9] in Ceo mulier Pamphila, [10] Latoi filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis, [11] ut denudet feminas veſtis.

XXVII. [1] Bombycas & in Co inſula naſci tradunt, cupreſſi, tere- CAPUT XXIII.

NOTÆ.

lius appellatur. Poſtea ex bombylio, perforata teſta, qua incluſus erat, necydalus vocatur : idem adultus, bombyx. Hæc omnia ſex menſium ſpatio perficiuntur. Vide Notas & Emendationes num. XL.

5. *Necydalus.*] Νεκύδαλος. Forte ita dictus, quod e bombylio mortuo quaſi renaſcatur ipſe. Νέκυς enim Græcis eſt *mortuus*.

6. *Araneorum modo texunt.*] Hi nempe bombyces, quorum origo alia a priorum origine, ut aranei ſuas araneas, ſic telas ſuas & fila bombyces in longum ſtamen ducunt. Σκώληκες, inquit Julius Pollux, lib. 7. cap. 17. pag. 547. εἰσὶν οἱ βόμβυκες, ἀφ' ὧν τὰ νήματα ἀνύεται, ὥσπερ ὁ ἀράχνης. *Bombyces vermiculi ſunt, a quibus fila ducuntur, aranei more.* Expreſſius aliquanto Clemens Alex. lib. 2. Pedag. pag. 200. Οἱ δὲ νεκύδαλον αὐτὸ καλοῦσι· ἐξ οὗ μακρὸς πήκτεται στήμων, καθάπερ ἐκ τῆς ἀράχνης ὁ τῆς ἀράχνης μίτος. *Bombylium nonnulli Græce appellant necydalum, ex quo longum ſtamen naſcitur, quemadmodum ex araneo tela araneæ.* Quæ longi ſtaminis forma vel una per ſe ſatis declarat, quam ſint & hi alteri bombyces Aſſyrii a noſtris diverſi.

7. *Quæ bombycina.*] Duplex igitur fuit bombycini texti genus : Primum, ex Aſſyria bombyce, ad uſum feminarum. Alterum, ex Coa, unde veſtes uſurpare nec viros ipſos puduit. Quanquam & illud prius Coum ab aliis ſcriptoribus appellatur, quod in Co, vel Ceo potius inſula, nema ex Aſſyriis allatum retorqueretur. Aliud ab utroque iſto bombycino, ſerici genus fuit, de quo Plinius, lib. 6. ſect. 20. quod ex arborum canitie texebatur : nam & apud Indos hodieque ex arborum ejuſmodi, herbarumque lanugine, texta fiunt. Priora duo ſerici ſeu bombycini antiqui genera, ignota hodie, ut & alia quam plurima.

8. *Prima eas.*] Telas videlicet. Vide Notas & Emend. num. XLI.

9. *In Ceo.*] Vide Notas & Emend. num. XLII.

10. *Latoi filia.*] Παμφίλη Λατῶυ θυγάτηρ, Ariſt. lib. 5. hiſt. cap. 18. pag. 599.

11. *Vt denudet.*] Seneca in eam rem eleganter, ep. 90. pag. 397. *Quid ſi contigiſſet videre has noſtri temporis telas, quibus veſtis nihil celatura conficitur : in qua non dico nullum corpori auxilium, ſed nullum pudori eſt?* Martialis, lib. 8. Epigr. 68.

Femineum lucet ſic per bombycina corpus.

Veſtem quamlibet ejus tenuitatis nebulam priſci vocabant : quod transluceret ſub illa corpus, uti cælum ſub nebula. Fulgentius, lib. 1. Mythol. *Aſtiterant itaque ſyrmate nebuloſo lucida terna viragines* &c. Fragm. Petronii : *Palam proſtare nudam in nebula linea* : ſic enim legendum, non *lanæ*, Du-Cangius admonet, in Gloſſario, verbo *Nebula.* Vide quæ diximus, lib. 6. ſect. 20.

Sect. XXVII. 1. *Bombycas.*] Tertia hæc eſt bombycini generis ſpecies, nec dum tamen ea eſt, ex qua noſtri hodie opifices ſericum ducunt : quam vetuſtioribus illis ſeculis, ante Juſtiniani tempora, incognitam fuiſſe in orbe Romano, quo ex Seribus advecta a Monachis Indis eſt, ſcriptis tradidit Procopius, lib. 4. bell. Goth. cap. 17. pag. 613. Fama tamen aliquid & auditione accepiſſe de his bombycibus noſtræ tempeſtatis Julius Pollux videtur, qui cum egiſſet de bombycibus iis, quos araneorum more diximus telas texere, hæc

binthi, fraxini, quercus florem imbribus decussum [2] terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliones parvos, [3] nudosque: mox frigorum impatientia [4] villis inhorrescere, & adversum hiemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem [a] vellere: [5] Hanc ab his cogi unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori involvi [6] nido volubili. Tum ab homine tolli, fictilibusque vasis tepore & furfurum esca nutriri: atque ita subnasci sui generis [b] plumas, quibus vestitos [7] ad alia pensa dimitti. [8] Quæ vero cœpta sint lanificia, [9] humore lentescere, mox in fila tenuari [10] junceo fuso. Nec puduit has vestes usurpare etiam viros, [11] levitatem propter æstivam. In tantum a lorica gerenda discessere mores, ut oneri sit etiam vestis. Assyria tamen bombyce adhuc feminis cedimus.

CAPUT XXIV. XXVIII. Araneorum his non absurde jungatur natura, digna

INTERPRETATIO.

[a] *Vellere.*] Vellicare. | [b] *Plumas.*] Alas.

NOTÆ.

subjicit: ἔνιοι δ' ἢ καὶ τοὺς Σῆρας ἀπὸ τοιούτων ἑτέρων ζώων ἀθροίζειν φασὶ τὰ ὑφάσματα. *Sunt etiam nonnulli, qui Seres tradant colligere telas suas ab aliis quibusdam animalibus hujuscemodi.* Vixit Pollux principe Commodo. Notum Hieronymi Vidæ de Bombyce carmen.

2. *Terræ halitu.*] Ex corruptis harum arborum floribus nasci hos bombycas Coos significat. Igitur nostris longe dissimiles, quantumlibet Salmasius refragetur, in Tertull. de pallio, p. 191. Bombyx enim nostræ tempestatis vermiculus est, ex ovo minutissimo candido, quod ex congenere verme nascitur. Id ovum aut in Sole, aut in sinu fovent. Exclusum vermiculum imponunt foliis moris albæ, ut cuivis notum est.

3. *Nudosque.*] Nullo plane villo pilove cute obtecta: nullis quoque alis vestita.

4. *Villis.*] Erucarum more. Harum, aut similium certe erucarum magnus esse dicitur apud Sinenses proventus: at bombyces nostri non ita villosi pilosive sunt.

5. *Hanc ab his cogi.*] Vide Notas & Emend. num. XLIII.

6. *Nido volubili.*] Lanugo corpori involuta nidum ovatum, sive folliculum repræsentat similem ei quo se nostri bombyces includunt.

7. *Ad alia pensa.*] Ad arborum lanuginem rursum radendam, carminandam, tenuandam, suo denique corpori involvendam, ut prius.

8. *Quæ vero cœpta.*] Suscepta, instituta. In MSS. Reg. 1. 2. *capta.* Colb. 1. 2. aliique, *cœpta.*

9. *Humore.*] Aqua tepente, ut quidem existimo. Sic enim in tepida aqua inditos folliculos nostrorum quoque bombycum deglomerant, captantes capita filorum.

10. *Junceo fuso.*] In fila, inquit, lanificia hæc deducuntur ac tenuantur, simulque junceo fuso involvuntur. Vide Notas & Emend. num. XLIV.

11. *Levitatem.*] MSS. fere omnes, *levitate propterea æstiva.* Sensus est, usurpatas a viris quoque vestes eas esse, ob delicatam levitatem æstati convenientem.

vel præcipue admiratione. Plura autem ſunt genera, nec dictu neceſſaria in tanta notitia. [1] Phalangia ex his appellantur, quorum noxii morſus, corpus exiguum, varium, [2] acuminatum, [3] aſſultim ingredientium. [4] Altera eorum ſpecies, nigri, prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia terna in cruribus. [5] Luporum minimi, non texunt. [6] Majores interna & cavernis exigua veſtibula præpandunt. [7] Tertium eorumdem genus erudita operatione conſpicuum. Orditur telas, tantique operis materiæ uterus ipſius ſufficit: ſive ita corrupta alvi natura ſtato tempore, [8] ut Democrito placet: ſive eſt quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato ungue, tam tereti filo, & tam æquali deducit ſtamina, [9] ipſo ſe pondere uſus. Texere a medio incipit, [10] circinato orbe [11] ſubtegmina annectens: [12] maculaſque paribus ſemper intervallis, ſed ſubinde creſcentibus, [13] ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas,

NOTÆ.

Sect. XXVIII. 1. *Phalangia*.] Accepta hæc ſunt ex Ariſtotele, lib. 9. hiſt. anim. cap. 63. pag. 1101. ſed de his multo accuratius, lib. 29. ſect. 27. Phalangia Græci vocant araneas mordaces ac venenatas. Non eſſe *Tarantulam* docebimus lib. 29. ſect. cit.

2. *Acuminatum.*] Ὀξὺ Ariſtoteli, quod alii vividum & agile malunt interpretari.

3. *Aſſultim.*] Ariſtot. πηδητικὸν, quod ubi vult ſaltat: ſaltax, ſi fas eſt ita dicere.

4. *Altera eorum.*] Nempe phalangiorum. Ariſt. pag. 1102. Τὸ δ' ἕτερον, μεῖζον, τὸ μὲν χρῶμα μέλαν, τὰ δὲ σκέλη τὰ πρόσθια μακρὰ ἔχον, καὶ τῇ κινήσει νωθρόν, &c. Alterum majus colore nigro, anterioribus cruribus longis, motu pigrum, &c.

5. *Luporum.*] Alterum hoc eſt araneorum genus: cujus gemina ſpecies eſt, majorum, ac minorum: ex Ariſt. loc. cit. Et hoc phalangion a Græcis quibuſdam vocari auctor eſt Plinius, lib. 29. ſect. 27.

6. *Majores interna.*] Majores, inquit, exigua in cavorum ſuorum oſtiolis, ſive rimis ac foraminibus veſtibula telarum præpandunt, quorum orditus ad interiora ac penitiora rimæ illius, in qua latent, loca pertineat. Vide Notas & Emend. num. XLV.

7. *Tertium eorundem.*] Araneorum videlicet. Hi ſunt aranei noſtri vulgares, qui ad domuum feneſtras, laqueariaque texunt.

8. *Vt Democrito.*] Exiſtimavit is telæ materiam eſſe κόπρον excrementum alvi. Improbat hanc ſententiam Philoſophus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 63. pag. 1105. Improbat & Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 4. cap. 1. pag. 265.

9. *Ipſo ſe pondere.*] Se ipſe librans, filo hærens atque ſuſpenſus.

10. *Circinato.*] Tam abſoluto orbe, ut circino ductus videri poſſit.

11. *Subtegmina.*] M S S. omnes, *ſubtemina*. Ariſtoteles, κρόκας *tramam* vocat, loc. cit. pag. 1103.

12. *Maculaſque.*] Cancellos. Sic in reti foramina, ſive plagas, maculas appellamus: & maculis diſtincta retia dicimus. Cicero in Verrem, 7. num. 27. *Reticulumque ad nares ſibi admovebat, tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ.*

13. *Ex anguſto.*] Maculis ima ſui parte anguſtioribus, ſenſim dilatantibus ſe ſe.

[a] [14] ſcutulato rete graſſantes ? quam non ad hoc videtur pertinere [15] crebratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipſa per ſe [16] tenax ratio tramæ ? [17] quam laxus ad flatus, ac non reſpuenda quæ veniant, ſinus ? [18] Derelicta laſſo prætendi ſumma parte arbitrere licia : at illa difficile cernuntur, atque ut in plagis lineæ offenſæ, præcipitant [b] in ſinum ? Specus ipſe qua concameratur architectura ? & contra frigora quanto villoſior ? quam remotus a medio, aliudque agentis ſimilis ? incluſus vero ſic, ut ſit, nec ne, intus aliquis, cerni non poſſit ? Age, firmitas : quando rumpentibus ventis ? qua pulverum mole degravante ? Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores, cum exercet artem & diſcit texere : longitudo fili a culmine, ac rurſus a terra per illud ipſum velox reciprocatio : ſubitque pariter ac fila deducit. Cum vero captura incidit, quam vigilans & paratus ad curſum ? [19] licet extrema hæreat plaga, ſemper in medium currit : quia ſic maxime totum concutiendo implicat ? Sciſſa protinus reficit, ad polituram ſarciens. Namque & lacertarum catulos venantur : [20] os primum tela involventes, & tunc demum labra utraque morſu apprehendentes,

INTERPRETATIO.

[a] *Scutulato.*] Quanta arte celat in *tela retis in morem* ſcutulata graſſantes *occulte* laqueos ? Quam non ad inſidias videtur apta, denſa ac pæne villoſa tela, &c.

[b] *In ſinum.*] In medium rete.

NOTÆ.

14. *Scutulato rete graſſantes.*] De ſcutulato textu diximus lib. 8. ſect. 73.

15. *Crebratæ.*] Quam parum apta videtur, inquit, ad has inſidias tela tam denſe texta, ut pexa ſeu villoſa interdum exiſtimari poſſit ? Crebratam appellat veſtem, quam lib. 8. ſect. 74. crebram dixit, *Crebræ papaveratæ*, &c. ubi vide quæ de ea ſcripſimus. Vide etiam Notas & Emend. num. XLVI.

16. *Tenax ratio tramæ.*] Trama & ſubtemen, idem. Non tamen araneus, ſicuti nos texit, tramam ſtamemque invicem tegendo : vixque trama dici ea poteſt : quippe quæ tranſmeare debeat inter filum & filum mutua ſuperequitatione.

17. *Quam laxus.*] Quam facile cedens flatibus, & ventis : quam molliter ea quæ incidunt, excipiens ſinus ?

18. *Derelicta laſſo.*] Derelicta credas ab araneo præ laſſitudine licia, hoc eſt, fila ea quæ ſummæ telæ toto ambitu prætenduntur : at ſunt ea adeo tenuia, ægre ut poſſint conſpici ab occurrentibus animalculis, quæ ubi hæc offendunt, ut lineas in plagis feræ, inde rapiuntur in medium ſinum. Plagæ dicuntur retia rariora ad capiendas feras : quod plagis, id eſt, foraminibus plena ſint. Lineæ funiculi extenſi, in eoſdem uſus. De his apud Lipſium plura vide, in Senec. lib. 1. de Clem. cap. 12.

19. *Licet extrema.*] Hæc ſunt deinceps ex Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 63. pag. 1104. Semper à medio impetum facit : & cum cadaver effert, ſi interim aliquid irretiatur, non ex eo loco ubi eſt, prædam aggreditur, ſed prius medio repetito, unde magis ſentiet motum : atque ex eo ipſo loco concutiendo telam, captivum implicat, uſque dum ſui impetum faciat.

20. *Os primum.*] Vide Notas & Emend. num. XLVII.

amphitheatrali ſpectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas ſuas altius tollunt. [21] Iidem ſereno texunt, nubilo texunt. Ideoque [22] multa aranea imbrium ſigna ſunt. [23] Feminam putant eſſe quæ texat; marem qui venetur: ita paria fieri merita conjugio.

XXIX. Aranei conveniunt clunibus: [1] pariunt vermiculos ovis ſimiles. Nam nec horum differri poteſt genitura, quoniam inſectorum [a] vix ulla alia narratio eſt. Pariunt autem ova ea in telas, ſed ſparſa, [2] quia ſaliunt, atque ita emittunt. [3] Phalangia tantum in ipſo ſpecu incubant magnum numerum: qui ut emerſit, matrem conſumit, ſæpe & patrem: [4] adjuvat enim incubare. Pariunt autem [5] & tricenos, ceteræ pauciores. Et incubant triduo. [6] Conſummantur aranei quater ſeptenis diebus.

XXX. [1] Similiter his & ſcorpiones terreſtres, vermiculos ovorum ſpecie pariunt, [2] ſimiliterque pereunt: peſtis importuna, [3] veneni ſerpentium, niſi quod graviore ſupplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus letali ſemper ictu, & feminis fere in totum: viris autem matutino, exeuntes cavernis, priuſquam aliquo fortuito CAPUT XXV.

INTERPRETATIO.

a *Vix illa.*] Vix ulla alia inſectorum *generationis digna relatu* narratio eſt.

NOTÆ.

21. *Iidem ſereno texunt.*] Vide Notas & Emend. num. XLVIII.

22. *Multa aranea.*] Ἀράχνια, aranearum telæ. Ita MSS. omnes. Libri publici, *multa aranea*. De hoc porro augurio, Theoph. lib. de ſignis ventorum.

23. *Feminam putant.*] Imo, ſi Philoſopho fides, pag. 1104. mas otioſe agitat, femina exercet negotia: texit, & venatur: ἐργάζεται γὰρ καὶ θηρεύει ἡ θήλεια· ὁ δ' ἄρρην συναπολαύει.

Sect. XXIX. 1. *Pariunt vermiculos.*] Subrotundos, ἐπιςρόγγυλα σκωλήκια μικρά, Ariſt. lib. 5. hiſtor. anim. cap. 22. pag. 620.

2. *Quia ſaliunt.*] Vide Notas & Emendationes num. XLIX.

3. *Phalangia.*] Ariſt. pag. 621.

4. *Adjuvat enim.*] Pater in incubitu matrem juvat, mas feminam, propter numeroſam ſobolem: quæ deinde utrumque parentem ſæpe circumſiſtit, & interficit. Ariſt. συνεπωάζει γὰρ τῇ θηλείᾳ ἐνίοτε.

5. *Et tricenos.*] Vide Notas & Emend. num. L.

6. *Conſummantur.*] Hoc eſt, juſta capiunt incrementa. Ariſt. pag. 621. Ἐξ ὧν μικρῶν τέλειοι ἀράχναι γίνονται περὶ τὰς ἑπτάδας τὰς τέτταρας. *Circiter quater ſeptenis diebus, e parvis abſoluti fiunt.*

Sect. XXX. 1. *Similiter his.*] Phalangiis, de quibus dictum eſt proxime. Phalangiorum, inquit, more vermiculos ovis ſimiles magno numero & ſcorpiones pariunt, ſimiliterque a ſua prole interficiuntur & pereunt. Hæc ſunt accepta ex Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 21. pag. 619.

2. *Similiterque pereunt.*] A ſua ipſorum prole interempti. Vide Notas & Emend. num. LI.

3. *Veneni.*] Ita recte MSS. omnes: pro *veneno*. Venenum illis, inquit, quale ſerpentibus.

ictu [4] jejunum egerant venenum. [5] Semper cauda in ictu est : nulloque momento meditari cessat, ne quando desit occasioni. Ferit & obliquo ictu, [6] & inflexo. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus auctor est, [7] in novem genera descriptis, per colores maxime : supervacuo ; quoniam non est scire, quos minime exitiales prædixerit. [8] Geminos quibusdam aculeos esse : [9] maresque sævissimos. [10] Nam coïtum iis tribuit. [11] Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, [12] cum incanduere Solis ardoribus : Itemque cum sitiunt, inexplebiles potu. [13] Constat & septena caudæ internodia sæviora esse : pluribus enim sena sunt. Hoc malum [14] Africæ volucre etiam Austri faciunt, pandentibus brachia, ut remigia sublevantes. [15] Apollodorus idem, plane quibusdam inesse pennas tradit. Sæpe Psylli, qui reliquarum venena terrarum invehentes quæstus sui causa peregrinis malis implevere Italiam, [16] hos quoque importare conati sunt : sed vivere intra Siculi cæli regionem non po-

Notæ.

4. *Jejunum.*] Priusquam fortuito casu in aliquid obvium ictum imprimant quasi jejuni oris : tunc enim primo morsu egerunt venenum.

5. *Semper cauda.*] Semper erecta, ceu ictum meditans, ut ad eum inferendum paratior sit. Ovidius :

Scorpius elata metuendus acumine cauda.

6. *Et inflexo.*] M S S. omnes, *& inflexu* : hoc est, retorta superne, reductaque in sublime cauda.

7. *In novem genera.*] Vide Notas & Emend. num. L I I. Satis eleganter Tertullianus in Scorpiace, statim initio : *Tot venena, quot ingenia : tot pernicies, quot & species : tot dolores, quot & colores, Nicander scribit & pingit.*

8. *Geminos quibusdam.*] Qui idcirco δίκεντροι vocantur.

9. *Maresque.*] Ælianus, lib. 6. hist. anim. cap. 20.

10. *Nam coïtum.*] Sunt tamen, inquit Ælianus, qui hos non coïtu, sed nimio tantum cæli calore procreari asseverent. Utrumque modum agnoscit Schol. Nicandri, & ex coïtu, & ex putredine, Posteriorem Tertull. loc. cit. *Magnum de modico malum scorpios terra suppurat.*

11. *Intelligi autem.*] Avicenna quoque lib. 4. tract. 5. cap. 2. pag. 216. de scorpionibus : *Masculus*, inquit, *extenuatus est, minutus : & femina pinguis, magna.*

12. *Cum incanduere.*] Tertull. loc. cit. de scorpionum sævitia in pungendo : *Familiare periculi tempus æstas.*

13. *Constat & septena.*] Strabo lib. 17. pag. 830. scorpiones ait in Libya septem habere vertebras, ἑπτὰ σφονδύλων. Ælianus item lib. 6. hist. cap. 20. Καὶ τὸν ἑπτὰ ἔχων σφονδύλους ὤφθη τις. Denique Apollodorus ipse, quem Plinius nunc sequi se profitetur, apud Scholiastem Nicandri in Theriac. pag. 36. Τοὺς γὰρ σπονδύλους ὁ σκορπίος οὐ πλείους ἔχων τῶν ἑπτὰ ὁρᾶται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς σπανίους, καθά φησιν Ἀπολλόδωρος.

14. *Africæ volucre.*] Africano stilo Tertull. loc. cit. *Austro*, inquit, *& Africo sævitia* scorpionum *velificat.*

15. *Apollodorus idem plane.*] In MSS. *plene.* Hoc est, non brachia solum, sed omnino pennas. Neque id Apollodorus modo, sed & Pammenes prodidit in eo opere quod περὶ θηρίων inscripsit, teste Æliano, lib. 16. hist. anim. cap. 42. In India pariter Megasthenes apud Strabonem, lib. 15. pag. 703. E recentioribus quoque Ramusius tomo 1.

16. *Hos quoque.*] Scorpiones alatos Libycos.

tuere.

tuere. Visuntur tamen aliquando in Italia, sed innocui, multisque aliis in locis, [17] ut circa Pharum in Ægypto. [18] In Scythia interimunt etiam sues, alioqui vivaciores [19] contra venena talia: [20] nigras quidem celerius, si in aquam se immerserint. Homini icto putatur esse remedio ipsorum cinis [21] potus in vino. [a] Magnam adversitatem oleo mersis & stellionibus putant esse, innocuis dumtaxat iis, qui & ipsi carent sanguine, lacertarum figura. Atque scorpiones in totum nullis nocere, quibus non sit sanguis. Quidam & ab ipsis fetum devorari arbitrantur. Unum modo relinqui solertissimum, & qui se ipsius matris clunibus imponendo, tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquorum ultorem, qui postremo genitores [22] superne conficiat. [23] Pariuntur autem undeni.

XXXI. Chamæleonum [1] stelliones quodammodo naturam habent, rore tantum viventes, [2] præterque araneis. CAPUT XXVI.

INTERPRETATIO.

[a] *Magnam.*] Maxime inter se adversari *scorpiones* oleo mersos, & stelliones putant: innocuosque *scorpiones* esse duntaxat iis stellionibus, qui & ipsi, *quemadmodum scorpiones*, carent sanguine, *&* *sunt* lacertarum figura.

NOTÆ.

17. *Ut circa Pharum.*] Hæc accepta ab Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 33. pag. 986.

18. *In Scythia.*] In Caria dixit Arist. loc. cit. Albertus M. lib. 7. de animal. tract. 3. cap. 5. pag. 235. in Asia, & pluribus aliis locis.

19. *Contra venena talia.*] Hoc est, quamvis similes serpentium ictus vix sentiant, ob pellis adipisque crassitiem. Quin & a suibus impune salamandra manditur, ut Plinius tradit, lib. 29. sect. 23. Eædem percussæ a serpentibus, cancrorum esu sibi medentur, ut idem docet, lib 32. sect. 19. Et alios serpentes vorant, teste Philosopho, l. 9. hist. cap. 2. pag. 1006.

20. *Nigras quidem.*] Sues videlicet. Albertus, loc. cit. *Scorpiones quidam pungentes porcos, nigros præcipue, interficiunt. Sed citius moriuntur, si statim post puncturam intrant in aquam: quia tunc aquæ frigiditate venenum ad cor reflectitur.*

21. *Potus in vino.*] Hoc iterum repetit lib. 29. sect. 29.

22. *Superne.*] Dorso parentum insidens, inde morsu & caudæ spiculo eos conficit.

23. *Pariuntur autem.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 21. pag. 619.

Sect. XXXI. 1. *Stelliones.*] Stellio lacerti genus est, quo Galli, Germani, Anglique carent: cujus proinde nomen ii nullum habent, teste Gesnero, lib. de quadrup. ovip. pag 92. Græcis est ἀσκαλαβώτης, & κωλώτης, & γαλεώτης.

2. *Præterque araneis.*] Prætereaque vescuntur araneis: Bellum enim intercedit inter stellionem & araneum: devoratque araneas stellio. Πόλεμος δ' καὶ ἀσκαλαβώτῃ καὶ ἀράχνῃ· κατεσθίει γὰρ τοὺς ἀράχνας ὁ ἀσκαλαβώτης. Arist. lib. 9. histor. animal. cap. 2. pag. 1002. Sed vicissim araneus stellioni bellum indicit, quale describitur a Plinio, lib. 8. sect. 95. Et lacertarum omnium catulis, ut dictum est hujus libri sect. 28.

XXXII. [1] Similis cicadis vita: [2] quarum duo genera: [3] minores, quæ primæ proveniunt, & noviſſimæ pereunt: ſunt autem mutæ. [4] Sequens eſt volatu rara. Quæ canunt, vocantur [5] achetæ: [6] & quæ minores ex his ſunt, [7] tettigoniæ: [8] ſed illæ magis canoræ. [9] Mares canunt [10] in utroque genere: feminæ ſilent: [11] gentes veſcuntur iis ad Orientem, etiam Parthi opibus abundantibus. [12] Ante coïtum mares præferunt, a coïtu feminas, ovis earum correptis, quæ ſunt candida. [13] Coïtus ſupinis. [14] Aſperitas præacuta in dorſo, qua excavant [15] feturæ locum in terra. [16] Fit primo vermiculus, dein ex eo, quæ vocatur tettigometra, cujus cortice rupto circa ſolſtitia evolant, noctu ſemper: primum nigræ atque duræ. [17] Unum hoc ex iis

NOTÆ.

Sect. XXXII. 1. *Similis.*] Hoc eſt, cicadæ quoque rore vivunt, ut chamæleones & ſtelliones: τῇ δρόσῳ τρέφεται μόνον, inquit Philoſ. lib. 4. hiſt. anim. cap. 6. pag. 471. Cicada, noſtris *Cigale.*

2. *Quarum duo.*] Ex Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 25. pag. 623.

3. *Minores.*] Alterum genus ſubintellige, majorum, quæ contra ac minores, poſterius oriuntur, & prius pereunt. Ex Ariſt. loc. cit.

4. *Sequens eſt.*] Vide Notas & Emend. num. LIII.

5. *Achetæ.*] Ἀχέται, vel ἠχέται. Priore vocabulo Philoſophus uſus, & Ælianus, lib. 10. hiſtor. anim. cap. 44. Utroque Heſychius: Nam pag. 173. Ἀχέτης, ὁ ἄῤῥην τέττιξ, ὁ λαλίστατος. Et pag. 432. Ἠχέται, ἡδύφθογγοι τέττιγες. Sonoras Latine recte dixeris, vel cum Marone, argutas.

6. *Et quæ minores.*] Nam quæ canunt, e majorum perinde atque e minorum genere ſunt: modo ad præcinctum ſecturam habeant, quæ quaſi inſtrumentum cantionis eſt: ibi enim fiſtulam membranaceam habent. Ariſt. loc. cit. Ὁμοίως δ' ἔν τε τοῖς μικροῖς, καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις, οἱ μὲν διῃρημένοι εἰσὶ τὸ ὑπόζωμα, οἱ ᾄδοντες· οἱ δ' ἀδιαίρετον ἔχοντες, οὐκ ᾄδουσιν.

7. *Tettigoniæ.*] Τεττιγόνια Ariſtoteli: Scaligero, *cicadellæ: cicadaſtræ*, Gazæ.

8. *Sed illæ.*] Majores videlicet.

9. *Mares canunt, &c.*] Ariſtot. loc. cit. pag. 625. Ælianus, lib. 1. hiſtor. anim. cap. 20.

10. *In utroque genere.*] Majorum, ac minorum.

11. *Gentes veſcuntur.*] Athenæus, lib. 4. pag. 133. & lib. 9. pag. 372. Ælianus item, lib. 12. hiſtor. animal. cap. 6.

12. *Ante coïtum.*] Mares tum in cibo ſuaviores, a coïtu feminæ. Ariſt. pag. 626.

13. *Coïtus ſupinis.*] Sic Ariſt. pag. 624. Surrectas igitur ambas, & bipedes in coïtu ſtare, inde videtur effici.

14. *Aſperitas.*] Mucro quem ad clunes habent, ᾧ ἔχουσιν ὄπισθεν ὀξεῖ, inquit Philoſophus, pag. 625.

15. *Feturæ.*] Fetui ſuo, qui mox deſcribitur.

16. *Fit primo vermiculus.*] Ex ovo vermiculus: e vermiculo, τεττιγομήτρα, non a magnitudine ſic appellata, ut ortygometra: ſed ab officio, quoniam ab ipſa prodit cicada: quaſi *matricicada.* Hæc ex Ariſt. loc. cit. totidem plane verbis.

17. *Unum hoc.*] Ariſtoteles, lib. 4. hiſt. anim. cap. 6. pag. 471.

quæ vivunt, & sine ore est. [a] Pro eo quiddam [18] aculeatarum linguis simile, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum [19] fistulosum: hoc canunt achetæ, ut diximus. De cetero [20] in ventre nihil est. [21] Excitatæ cum subvolant, humorem reddunt, quod solum argumentum est rore eas ali. [22] Iisdem solis nullum ad excrementa corporis foramen. [23] Oculi tam hebetes, ut si quis digitum contrahens ac remittens iis appropinquet, transeant velut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: surculariam, quæ sit grandior: frumentariam, quam alii avenariam vocant. Apparet enim simul cum frumentis arescentibus. * Cicadæ non nascuntur in raritate *CAP. XXVII. arborum: [24] idcirco non sunt Cyrenis circa oppidum: nec in campis, nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorum differentia. [25] In Milesia regione paucis sunt locis. [26] Sed in Cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. [27] At in

INTERPRETATIO.

a *Pro eo.*] Oris vice quiddam est simile eorum linguæ, quæ habent in ore aculeum.

NOTÆ.

18. *Aculeatarum linguis.*] Paulo laxius nunc Plinius loquitur: nam, ut idem ait libri hujus sect. 65. Quibus aculeus in ore fistulosus, ut muscæ, iis lingua non est, proprie appellata, sed quiddam linguæ simile: cujus speciem refert id quod in cicadis pro lingua est. Tria igitur distinguenda: lingua primum, ut in homine: deinde, linguæ simile, ut in apibus: denique, quod huic simile est, ut in cicadis. Vide Notas & Emend. num. LIV.

19. *Fistulosum.*] In præcinctu sectum, διῃρημένον τὸ ὑπόζωμα, Arist. Fistulam Plinius hic vocat, membranam prætenuem, quam illæ habent septo transverso subditam. Hac sane parte canunt cicadæ: non aculeo, quem circa pectus habent.

20. *In ventre nihil.*] Hoc est, viscus nullum, σπλάγχνον οὐδὲν ἔχει. Arist. pag. 471.

21. *Excitatæ.*] Arist. lib. 5. histor. animal. cap. 25. pag. 626.

22. *Iisdem solis.*] At hujusmodi foramen observatum a se in cicadis, ait Aldrov. lib. 2. de insectis, pag. 320. per quod illæ humorem aquosum ejicerent, qui in ventre continetur.

23. *Oculi tam.*] Arist. lib. 5. histor. anim. cap. 25. pag. 626. Inscendunt digitum, perinde ac si folium motum foret, cum sensim admovetur: quia obscure vident, nec quidquam dignoscunt. Cum Sol non nitet, nubilo die, tunc pæne nihil vident.

24. *Idcirco non sunt.*] Vide Notas & Emendationes num. LV. Accepta hæc sunt ex Arist. lib. 5. histor. anim. cap. 25. pag. 624.

25. *In Milesia.*] Arist. lib. 8. hist. anim. cap. 35. pag. 980. quibusdam Milesiæ locis nasci cicadas, quibusdam non nasci tradit.

26. *Sed in Cephalenia.*] In Cephalenia fluvio disterminantur agri, ubi cicadæ vel nascuntur, vel non. Arist. loc. cit. Ælianus lib. 5. hist. anim. cap. 9.

27. *At in Rhegino.*] Strabo, lib. 6. cap. 260. Conon apud Photium in Bibl. cod. 186. pag. 425. aliique.

Rhegino agro silent omnes : [28] ultra flumen in Locrensi canunt. Pennarum illis natura quæ apibus, sed pro corpore amplior.

CAPUT XXVIII.

XXXIII. [1] Insectorum autem quædam binas gerunt pinnas, ut muscæ : quædam quaternas, ut apes. Membranis & cicadæ volant. Quaternas habent, [2] quæ aculeis in alvo armantur. Nullum, [3] cui telum in ore, pluribus quam binis advolat pennis. Illis enim ultionis causa datum est, his aviditatis. [4] Nullis eorum pennæ revivifcunt avulsæ. [5] Nullum, cui aculeus in alvo, bipenne est.

XXXIV. [a] Quibusdam pennarum tutelæ [1] crusta supervenit, [2] ut scarabæis, quorum tenuior fragiliorque penna. His negatus aculeus : [3] sed in quodam genere eorum grandi, cornua prælonga, bisulcis dentata forcipibus in cacumine, cum libuit, ad morsum coëuntibus, infantium etiam [4] remediis ex cervice suspenduntur. [5] Lucanos vocat hos Nigidius. [6] Aliud rursus eorum genus, qui e fimo ingentes pilas

INTERPRETATIO.

a *Quibusdam.*] Quibusdam *insectis* ad tutelam pennarum *fragilium* crusta adnascitur,

NOTÆ.

28. *Vltra flumen.*] Ἄληξ ποταμὸς a Strabone nominatur, loc. cit. Pausaniæ Κάϊκινα, in Eliac. poster. lib. 6. pag. 354. quo de amne diximus lib. 3. sect. 15. Rem narrat aliter Ælianus lib. 5. hist. anim. cap. 9. cum & Locrenses in Rhegino agro, & Rheginas vicissim in Locrensi ait obmutescere : quasi utræque in suo agro canoræ essent.

Sect. XXXIII. 1. *Insectorum.*] Ad verbum hæc Aristoteles, lib. 1. histor. anim. cap. 6. pag. 49.

2. *Quæ aculeis in alvo.*] Ut apes, fuci, vespæ, crabrones. Arist. loc. cit. τετράπτερα ὅσα ὀπισθόκεντρα.

3. *Cui telum in ore.*] Ut musca, tabanus, asilus, culex. Arist loc. cit. Τὰ δὲ δίπτερα, ἔμπροσθεν ἔχει τὰ κέντρα, οἷον μυῖα, καὶ μύωψ, καὶ οἶστρος, καὶ ἐμπίς.

4. *Nullis eorum.*] Arist. lib. 3. hist. anim cap 10. pag. 355.

5. *Nullum cui aculeus.*] Arist. lib. 1. hist. anim. cap. 6. pag. 49. & lib. 4. de partibus anim. cap. 6.

Sect. XXXIV. 1. *Crusta supervenit.*] Tegmen habent, ad alarum fragilium tutelam ; quale cernimus in iis animalculis, quæ Galli *Hanetons* vocant. Quorum alæ vagina teguntur hujusmodi, κολεόπτερα Philosophus vocat, loc. cit. pag. 48.

2. *Vt scarabæis.*] Τοῖς κανθάροις, quorum sunt plura genera.

3. *Sed in quodam genere eorum.*] Quos a cervinorum cornuum similitudine Cervos volantes *Cerfs volans* in Galliis nominant.

4. *Remediis.*] Amuletis.

5. *Lucanos.*] Ita M S S. omnes, cusique libri. Id nomen habuerunt, quod plurimi in Lucanis Italiæ essent. Errant qui hos cum tauris confundunt, ut Gaza, Constantinus in Lexico, & Dalecampius, quos refellemus, lib. 30. sect. 12.

6. *Aliud rursus.*] Scarabæi pilularii dicti, quod stercus volutant : in eo condunt se se per hiemem, vermiculosque pariunt, unde soboles prodit : Αἱ δὲ κάνθαροι ἣν κυλίουσι κόπρον, ἐν ταύτῃ φωλεύουσί τε τὸν χειμῶνα, καὶ ἐντίκτουσι σκώληκας, ἐξ ὧν γίνονται κάνθαροι. Arist. lib. 5. histor. animal. cap. 18. pag. 602. Gallis, *Escarbots*.

[7] aversi pedibus volutant, parvosque in iis [8] contra rigorem hiemis vermiculos fetus sui nidulantur. [9] Volitant alii magno cum murmure ac mugitu. [10] Alii focos & prata crebris foraminibus excavant, nocturno stridore vocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore [11] lampyrides, [12] nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc vero compressu obumbratæ, [13] non ante matura pabula, aut post desecta conspicuæ. E contrario [14] tenebrarum alumna blattis vita, lucemque fugiunt, in balineis maxime humido vapore prognatæ. Fodiunt [15] ex eodem genere rutili atque prægrandes scarabæi tellurem aridam, favosque parvæ ac fistulosæ modo spongiæ, [16] medicato melle fingunt. [17]. In Thracia juxta Olynthum locus est parvus, in quo unum hoc animal exanimatur, ob hoc [18] Cantharolethrus appellatus.

Pennæ insectis omnibus sine scissura: nulli cauda nisi scorpioni.

NOTÆ.

7. *Aversi pedibus.*] Retro gradientes.

8. *Contra rigorem.*] Ipsos scarabæos se his involvere pilulis, ibique mori, ac deinde reviviscere, scribit Epiphanius, in Ancor. n. 85. pag. 89.

9. *Volitant alii.*] Quos Galli vocant *Hanetons.* Hos filo pedibus adalligato, dum pueri sinunt circumvolitare, ac strepero volatu interim se exercere, iis ludicrum est.

10. *Alii focos.*] Grylli sunt nigri caminorum, *Grillons.*

11. *Lampyrides.*] Λαμπυρίδες, quæ Latinis cicindelæ dictæ, ut Plinius ipse admonet, lib. 18. sect. 66. Gallis, *Vers luisans.* Aristoteli lib. 4. hist. anim. cap. 1. pag. 401. πυγολαμπίδες, a fulgore clunium.

12. *Nunc pennarum.*] Nam ut in formicarum genere, sic & in cicindelis, quædam alas habent, quædam nullas. Arist. loc. cit. Καὶ τοῦτο δὲ γένος αὐτῶν ἐστι καὶ πτερωτὸν καὶ ἄπτερον· οἷον, μύρμηκές εἰσι καὶ πτερωτοὶ καὶ ἄπτεροι, καὶ αἱ καλούμεναι πυγολαμπίδες.

13. *Non ante matura.*] Plinius, lib. 18. sect. 66. *Signum maturitatis hordei lucentes vespere per arva cicindelæ: ita appellant rustici stellantes volatus: Græci vero lampyridas.*

14. *Tenebrarum alumna.*] Hinc Virgilio, lib. 4. Georg. v. 243.

Lucifugis congesta cubilia blattis.

Scarabæis hæc animalcula sunt, gryllisve similia, nigra, velocia, Græcis Σίλφαι ἀρτοκοπείων, blattæ pistrinorum: Gallis *Caffars*, si Constantino credimus, in Supplemento linguæ Latinæ. De blattarum aliis generibus dicemus lib. 29. sect. 39.

15. *Ex eodem genere.*] Scarabæorum videlicet. Hi sunt quos μηλολόνθας Philosophus vocat lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 602. Hesychius: Μηλολόνθη, εἶδος κανθάρων, οὓς τινὲς χρυσοκανθάρους καλοῦσι. Scholiastes item Aristophanis, in Nubibus, pag. 170. μηλολόνθην ab aliis χρυσοκάνθαρον appellari dicit: ab aliis vero pro eo genere scarabæorum accipi, quod a nostratibus *Haneton* vocari paulo ante diximus.

16. *Medicato melle.*] Hoc est, venenato, noxia quapiam vi infecto. Sic apud Maronem, in sexto Æneïdos, *medicatis frugibus offa.* Apud Martialem, *medicata pocula.*

17. *In Thracia.*] Hæc totidem verbis Auctor lib. Mirab. Auscult. pag. 1163. & Plutarch. lib. de anim. tranq. pag. 473.

18. *Cantharolethrus.*] Quod perniciem & letum, ὄλεθρον τοῖς κανθάροις, hic locus affert.

Hic eorum solus [19] & brachia habet, & in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore, [20] ut asilo, [21] sive tabanum dici placet: [22] item culici, [23] & quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore & pro lingua sunt hi aculei. Quibusdam hebetes, neque ad punctum, sed ad suctum, ut muscarum generi, [24] in quo lingua evidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignava, ut papilionibus. [25] Quædam insecta carent pennis, ut scolopendra.

*Caput XXIX. 10

XXXV. [1] Insectorum pedes quibus sunt, in obliquum moventur. [2] Quorundam extremi longiores foris curvantur, [3] ut locustis. * Hæ pariunt in terram [4] demisso spinæ caule, [5] ova condensa, autumni tempore. [6] Ea durant hieme sub terra. [7] Subsequente anno exitu veris

Notæ.

19. *Et brachia.*] Græci χηλὰς vocant. De scorpionum brachiis supra, sect. 30.

20. *Ut asilo.*] Locum hunc Philosophi nunc reddidit, lib. 1. hist. anim. cap. 6. pag. 49. Ἔμπροσθεν ἔχει τὰ κέντρα, μυῖα, καὶ μύωψ, καὶ οἶστρος, καὶ ἐμπίς. De asilo sive œstro diximus, sect. 16.

21. *Sive tabanum.*] Hoc est, quem quibusdam tabanum dici placet, etsi minus accurato sermone: neque enim idem tabanus est, qui asilus. Vide quæ diximus sect. 16. Tamen μύωπα tabanum, & οἶστρον asilum, pro synonymis usurpasse multos e veteribus, probat Bochartus, parte 2. de animal. lib. 4. cap. 14. pag. 546. Et quidem, Plinii ævo asili nomen obsolevisse, ejusque loco tabani quoque nomen cum asilo sive œstro fuisse communicatum, haud obscure Seneca significat, ep. 58. pag. 281. *Hunc quem Græci*, inquit, *œstrum vocant, pecora peragentem, & totis saltibus dissipantem, asilum nostri vocabant: hoc Virgilio licet credas*, &c.

22. *Item culici.*] Ἐμπίδι, Arist.

23. *Et quibusdam muscis.*] Cum tabani nomen antea asilo sive œstro accommodasset, hæc Philosophi verba, μυῖα καὶ μύωψ, *musca & tabanus*, quasdam muscas transtulit, tabanum genere muscarum complexus.

24. *In quo lingua.*] Sive pro lingua. Nam ut ait idem sect. 65. hujus libri, *Quibus aculeus in ore fistulosus, iis nec lingua nec dentes.*

25. *Quædam insecta.*] Quæ ἄπτερα idcirco vocantur. Hæc Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 1. pag. 401. De scolopendra dicemus lib. 29. sect. 39.

Sect. XXXV. 1. *Insectorum pedes.*] Hoc ex Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 4. pag. 153. ubi multipedum, quales sunt muscæ, & apes, crura monet in latus inclinata curvaturam flectere.

2. *Quorundam.*] Quorundam postremi pedes longiores sunt quam ceteri: iidemque retro flexi, καμπτόμενα εἰς τοὔπισθεν, Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 6. pag. 469.

3. *Ut locustis.*] Gallis, *Sauterelles*: Græcis, ἀκρίδες.

4. *Demisso spinæ.*] *Impacta fistula, quam ad caudam habent ipsæ*: Τίκτουσι δ' εἰς τὴν γῆν, καταπήξασαι τὸν πρὸς τῇ κέρκῳ αὐλόν. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 23. pag. 621. Sane per fistulam eam pariunt, quam caudæ subjectam habent. Plinius, cujus ævo Aristotelici codices multo erant, quam nunc sunt, saniores, καυλὸν legit, non αὐλόν. Sed eodem demum vox utraque recidit.

5. *Ova condensa.*] Quia simul cunctæ pariunt, eundemque in locum ova deponunt, ita ut quasi favus fiat. Arist. loc. cit. Ἀθρόως δὲ τίκτουσι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον· ὥστε ἂν εἶναι καθαπερεὶ κηρίον.

6. *Ea durant.*] Transigunt hiemem sub terra: διαμένει τὰ ᾠὰ τὸν χειμῶνα ἐν τῇ γῇ. Arist. pag. 622.

7. *Subsequente.*] Arist. loc. cit.

emittunt parvas, nigrantes & sine cruribus, pennisque reptantes. Itaque vernis aquis intereunt ova: siccoque vere major proventus. [8] Alii duplicem earum fetum, geminum exitium tradunt: [9] Vergiliarum exortu parere, deinde [10] ad Canis ortum obire, & alias renasci. Quidam [11] Arcturi occasu renasci. [12] Mori matres cum pepererint, certum est, vermiculo statim circa fauces enascente, [13] qui eas strangulat. [14] Eodem tempore mares obeunt. Tam frivola ratione morientes, [15] serpentem, cum libuit, necant singulæ, faucibus ejus apprehensis mordicus. Non nascuntur [16] nisi rimosis locis. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, cruribus & feminibus serrarum usum præbere, cum inaruerint. Est & alius earum obitus. [17] Gregatim sublatæ vento in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuque evenit, non (ut prisci existimavere) madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt: ignari etiam longinqua maria ab iis transiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame quoque, [a] quam propter externa pabula petere sciunt. Deorum iræ pestis ea intelligitur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, ut aliæ alites credantur: Solemque obumbrant, solicitis suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, [18] diraque messibus contegunt nube,

INTERPRETATIO.

a *Quam propter.*] Propter quam famem.

NOTÆ.

8. *Alii.*] Ab Aristotele scilicet dissidentes.

9. *Vergiliarum exortu.*] Circa Maii Nonas.

10. *Ad Canis ortum.*] Circa xv. Calendas Augusti, ut dicemus lib. 18. sect. 68.

11. *Arcturi occasu.*] Ante diem quintum Idus Maïas, ut diximus lib. 8. sect. 72.

12. *Mori matres.*] Hoc ex Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 23. pag. 622. Vide Epiphan. in Ancoratu, n. 84. pag. 89.

13. *Qui eas strangulat.*] Laxiore usus est vocabulo: Exedunt enim potius quam strangulant.

14. *Eodem.*] Arist. loc. cit.

15. *Serpentem.*] Arist. l. 9. hist. anim. cap. 9. pag. 1026. Refert Simon Majolus, Colloq. 8. pag. 123. olitorem suum ex agro venientem, locustam conspexisse, quæ serpentem gutture apprehenderet, atque ita quidem ut citra pugnam interemerit.

16. *Nisi rimosis locis.*] Vide Notas & Emend. num. LVI.

17. *Gregatim sublatæ.*] Sunt hæc accepta ex Theophr. in fragm. De animalibus quæ repente apparent. Augustinus, lib. 3. de Civit. Dei, cap. 31. *Locustarum*, inquit, *in Africa multitudinem prodigii similem fuisse ..... litteris mandaverunt: consumptis enim fructibus foliisque lignorum, ingenti atque inæstimabili nube in mare dicunt esse dejectam,* &c. Idem refert Orosius, lib. 4. cap. XI.

18. *Diraque messibus.*] Nam fruges populantur, ut ex Livio mox constabit.

multa contactu adurentes : omnia vero morsu erodentes, & fores quoque tectorum. [19] Italiam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo [20] ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. [21] In Cyrenaïca regione lex etiam est ter anno debellandi eas, primo ova obterendo, deinde fetum, postremo adultas : desertoris pœna in eum, qui cessaverit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. [22] Gracculos quoque ob id colunt, adverso volatu occurrentes earum exitio. Necare & in Syria [23] militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum. [24] Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficisci ab occipitio videtur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes

NOTÆ.

19. *Italiam ex.*] Livius, lib. 42. pag. 533. *Locustarum tantæ nubes a mari vento repente in Apuliam illatæ sunt, ut examinibus suis agros late operirent: Ad quam pestem frugum tollendam*, &c. Etiam in Germaniam Poloniamque involasse, scriptorum testimoniis compluribus probat Majolus Colloq. 5. pag. 76. Quater annis singulis quinquiesve incredibili locustarum nube Teredonem Asiæ oppidum agrumque circumjectum obtegi, refert Tavernerius, αὐτόπτης, tom. 1. Itiner. lib. 2. pag. 157 eas deinde vento in deserta loca abripi, ibique interire.

20. *Ad Sibyllina coacto remedia.*] Cum insanabilis pernicies aliqua Rempub. invasisset, cujus nec causa, nec finis, inveniretur, Livii verbis utor e l. 5. p. 91. libri Sibyllini ex S. C. adiri solebant. Quibus inspectis, Decemviri, quos penes horum librorum custodia fuit, referebant quæ ii remedia decernerent, carmine plerumque descripta, quale illud fuit, quod idem recitat lib. 29. pag 341. *Quandocumque hostis alienigena terræ Italiæ bellum intulisset, eum pelli Italia vincique posse, si mater Idæa Pessinunte Romam advecta esset.* Sic anno primo belli Punici, Diti Patri ludi ad Tarentum ex præcepto librorum Sibyllinorum facti, eodem referente in Epitome libri 49.

21. *In Cyrenaïca.*] Forte pestilentiæ metu. Refert enim Julius Obsequens, cap. 90. P. Plautio, M. Fulvio Coss. locustarum ingentia agmina in Africa, a vento in mare dejectas, fluctibusque ejectas, odore intolerabili Cyrenis mortifero vapore gravem pestilentiam fecisse pecori, hominumque DCCC. millia consumpta tabe.

22. *Gracculos quoque.*] Cornicularum e genere avis est gracculus veterum Latinorum : nos *Choucas* vocamus, ut recte Bellonius admonet, lib. 6. cap. 3. & 7. Vide Notas & Emend. num. LVII.

23. *Militari imperio.*] Cn. Sicinium Prætorem designatum, cum imperio missum in Apuliam ad eas colligendas, auctor est Livius lib. 42. pag. 533.

24. *Parthis.*] De Afris hoc idem scribit Dioscorides, lib. 2. cap 57. De Græcis quoque, ut ex Aristophane, in Acharn. act. 4. sc. 1. & 7. colligitur. De Æthiopibus Acridophagis ex Plinio & Agatharchide diximus lib. 6. sect. 35. Desinat igitur ineptire Grammaticorum pertinacia, de locustis Divi Præcursoris Domini : de quibus fuse Bochartus, parte 2. de animal. lib. 4 toto cap. 7. pag. 488 & seq. Nec Monacho ei assentior qui Jacobo de Vitriaco, lib. hist. Hierosol. cap. 53. de eo argumento sciscitanti, *respondit quod frequenter in refectorio suo quædam herba monachis ad edendum apponebatur, quam ipsi Langustæ, hoc est, locustam nominabant, cujus circa monasterium suum magna habebatur copia : adjungens, quod illa esset quam edebat beatus Joannes.* Nugæ.

existimantur,

existimantur, [25] eosque inter se terendo stridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, sicut cicadæ [26] circa solstitium. [27] Coïtus locustarum, qui & insectorum omnium quæ coëunt, [28] marem portante femina, [b] [29] in eum feminarum ultimo caudæ reflexo, [30] tardoque digressu. [31] Minores autem in omni hoc genere feminis mares.

XXXVI. Plurima insectorum vermiculum gignunt. [1] Nam & formicæ similem ovis vere: & hæ communicantes laborem: [2] sed apes utiles faciunt cibos, hæ condunt. Ac si quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis [a] [3] portione vires esse majores. Gerunt ea [4] morsu. Majora [5] aversæ postremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. [6] Et iis reipublicæ ratio, memoria, cura. [7] Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant e terra. Majora ad introitum dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. [8] Operantur & noctu plena Luna: Eædem [9] interlunio cessant. Jam in opere qui labor? CAPUT XXX.

INTERPRETATIO.

b *In eum.*] In marem reflectente femina ultimum caudæ suæ *aculeum*, tardeque *a coïtu* digrediente.

a *Portione.*] Pro portione corporum.

NOTÆ.

25. *Eosque inter se.*] Hanc soni locustarum causam approbat Aldrovandus, lib. de insectis, pag. 420. Existimat autem Philosophus, lib. 4. hist. anim. cap. 9. pag. 489. sonum hunc excitari affricatione crurum, quibus in saltum emicat. Αἱ δὲ ἀκρίδες, τοῖς πηδαλίοις τρίβουσαι, ποιοῦσι τὸν ψόφον. Πηδάλιον proprie gubernaculum est: nunc, ut ita loquar, saltaculum, crura saltatoria, παρὰ τὸ πηδᾷν.

26. *Circa solstitium.*] Cantus, nonnisi æstibus, cicadis.

27. *Coïtus.*] Hæc totidem verbis Philosophus lib. 5. hist. anim. cap. 23. pag. 621.

28. *Marem portante.*] Quia majores feminæ maribus: itaque mares ab ipsis facillime sustinentur. Arist. lib. 5. hist. cap. 18. pag. 593.

29. *In eum.*] *In marem inserente femina surrectum sursum meatum suum: non quemadmodum in aliis animalibus, in feminam mare:* Ἀφίησι δὲ τὸν πόρον κάτωθεν, τὸ θῆλυ εἰς τὸ ἄρρενα τὸν ἐπάνω· ἀλλ᾽ οὐ τὸ ἄρρεν εἰς τὸ θῆλυ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 8. pag. 536.

30. *Tardoque.*] Diuturna conjunctio, diuturnus coïtus est. Arist. loc. cit.

31. *Minores.*] Arist. loc. cit.

Sect. XXXVI. 1. *Nam & formicæ.*] Hæc totidem verbis Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 20. pag. 619.

2. *Sed apes utiles.*] Vide Notas & Emend. num. LVIII.

3. *Portione.*] Usus hac voce iterum posterius, sect. 46. 49. 70. & 73.

4. *Morsu.*] Ore admorsa gerunt onera.

5. *Aversæ.*] Objectis clunibus.

6. *Et iis rei publicæ.*] Vide Ælian. lib. 6. hist. anim. cap. 43.

7. *Semina.*] Plutarchum vide, lib. de solert. anim. pag. 968. & Basil. in Hexaëm. hom. 9. pag. 116.

8. *Operantur &c.*] Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 62. pag. 1100. Ælianus lib. 4. hist. anim. cap. 43.

9. *Interlunio.*] In coïtu lunæ, quem diem, inquit Plinius lib. 16. sect. 74. alii interlunium, alii silentis lunæ appellant. Τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τῇ νέᾳ, mensis primo quoque die cessare formicas

quæ ſedulitas ? Et quoniam ex diverſo convehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concurſatio ? quam diligens cum obviis quædam collocutio atque percontatio ? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacumque aſſiduitas. [10] Sepeliunt inter ſe viventium [11] ſolæ, præter hominem. Non ſunt in Sicilia pennatæ.

CAPUT XXXI. Indicæ formicæ cornua, [12] Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. [13] Aurum ex cavernis egerunt terræ, in regione ſeptentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Ipſis color felium, [14] magnitudo Ægypti luporum. [15] Erutum hoc ab iis tempore hiberno, Indi furantur æſtivo fervore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis : quæ tamen odore ſolicitatæ provolant, crebroque lacerant, quamvis prævelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritaſque eſt cum amore auri.

CAPUT XXXII. XXXVII. [1] Multa autem inſecta & aliter naſcuntur, atque imprimis ex rore. [2] Inſidet hic [3] raphani folio primo vere, & ſpiſſatus Sole [4] in magnitudinem milii cogitur. [5] Inde porrigitur vermiculus

NOTÆ.

ſcribit Ælianus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 22. Etiam & ſabbato, Judæorum inſtar, feriari, ſi Tzetzæ credimus, in Heſiodum ſcribenti, ἐν σαββάτῳ ϗ λ' ȣ̃ μηνὸς τ῀ς σελήνης ȣ̓κ ἐργάζεται.

10. *Sepeliunt.*] Ita MSS. rectius, quam *ſepeliuntur.* Sic Plautus *inter ſe amplexari* dixit : Tullius, *inter ſe amare.* Refert hoc pariter de formicis, Ælianus lib. 5. hiſt. anim. cap. 49. Narrat Cleanthes apud Plutarch. lib. de ſolert. anim. pag. 967. vidiſſe ſe exeuntes e cavo ſuo formicas obviam alteri formicarum examini, quæ mortuam efferrent : has ab illis vermem accepiſſe, ceu redemptionis elationiſque pretium. Adde & Paxamum in Geopon. lib. 13. c. 10 p. 370.

11. *Solæ, præter.*] Elephanto hanc quoque religionem attribuit Ælianus, loc. cit. Elephanto, delphini, hirundini, api, urſo, Tzetzes Chiliad. 4. hiſt. 127. v. 153.

12. *Erythris.*] Ioniæ oppido, de quo lib. 5. ſect. 31.

13. *Aurum ex cavernis.*] Refert hoc Strabo ex Nearcho, & Megaſthene, lib. 15. pag. 706. Mela, lib. 3. cap. 7. Clemens Alex. lib. 2. Pedag. pag. 207. aliique.

14. *Magnitudo.*] *Non minus maximas canibus* ait eſſe Mela loc. cit. Strabo, vulpibus haud minores. Ex Herodoto uterque hauſit, lib. 3. Thalia, pag. 203. Cetero ſpecies corporis formicis noſtratibus ſimillima eſt.

15. *Erutum hoc.*] Quæ de iis deinceps narrantur, exſtant ea totidem fere verbis apud Herod. loc. cit. p. 204. Vaporem autem mox calorem æſtivum intellige.

Sect. XXXVII. 1. *Multa autem.*] Ariſt. lib. 5. hiſt. anim. cap. 18. pag. 597.

2. *Inſidet hic.*] Ros nimirum.

3. *Raphani.*] Græca voce pro latina abutitur : nam dum raphanum dicit, braſſicam intelligit : μάλιστα δ' ἐπὶ τ῀ς ῥαφάνȣ, ἣν καλȣ̃σί τινες κράμβην, inquit Philoſophus loc. cit. Sed non braſſica ſolum gignit erucas, verum & pomus, & prunus, & quercus. At neque vitis, neque ſalix gignit.

4. *In magnitudinem.*] Milio minorem, ἔλαττον κέγχρȣ, Philiſophus ait loc. cit.

5. *Inde porrigitur.*] Fit oblongior : ut de formicarum ovis dixit Ariſt. lib 5. cap. 20. pag. 619. ἐκ μικρῶν ϗ στρογγύλων μακρὰ γίνονται.

parvus, & [6] triduo eruca: quæ adjectis diebus accrescit, immobilis, [7] duro cortice: ad tactum tantum movetur, [a] [8] araneo accreta, quam chrysallidem appellant: rupto deinde [9] cortice volat papilio.

XXXVIII. Sic quædam [1] ex imbre generantur in terra: quædam & in ligno. Nec enim [2] cossi tantum in eo, sed [3] etiam tabani ex eo nascuntur: [4] & alibi, ubicumque humor est nimius: sicut intra hominem [5] tæniæ tricenûm pedum, aliquando & plurium longitudine. Caput XXXIII.

XXXIX. Jam in carne exanimi, [1] & viventium quoque hominum capillo: [2] qua fœditate & Sylla dictator, [3] & Alcman ex cla-

Interpretatio.

a *Araneo.*] Araneoso involuta *textu, quo tempore* chrysallidem eam appellant.

Notæ.

6. *Triduo eruca.*] Vel *urica*, ut in Reg. 1. & Parm. edit. Arist. *tertio die*, ἐν τρισὶν ἡμέραις κάμπαι μικραί. Gallis, *Chenille*.

7. *Duro cortice.*] Net eruca circum se, bombycum modo: ibi intus obsepta turget, crusta seu folliculo duriore: σκληρὸν ἔχει τὸ κέλυφος. Arist. loc. cit.

8. *Araneo accreta.*] Cum creverit, araneoso obducta textu, araneacea tela involuta, tum chrysallis vocatur: καλοῦνται χρυσαλλίδες... ἁπτομένου δὲ κινοῦνται· περιέχονται δὲ πόροις ἀραχνιώδεσιν. Vide Notas & Emend. num. LIX.

9. *Cortice.*] Κέλυφος crustam vocat Arist. loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1. *Ex imbre.*] Quemadmodum ex rore papiliones, de quibus proxime dictum est: ita ex imbre alia.

2. *Cossi.*] Vermiculi, qui in robore gignuntur, de quibus lib. 17. sect. 37. Nostri *Cossons* vocitant.

3. *Etiam tabani.*] Μύωπες, de quibus sect. 16. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 603. Οἱ δὲ μύωπες γίνονται ἐκ τῶν ξύλων.

4. *Et alibi.*] Non in terra, inquit, tantum, & ligno, sed & alibi, ubicumque humor est nimius. Vide Notas & Emendationes num. LX.

5. *Tæniæ.*] Tæniæ, sive tineæ, ventris animalia sunt, ab aliis scriptoribus lumbrici appellati. Platerus, quem Sennertus laudat, lib. 3. Pract. part. 2. cap. 5. pag. 417. aliquot visos a se prodidit, quorum longitudo esset pedum quadragenûm.

Sect. XXXIX. 1. *Et viventium.*] Pediculos intelligit, φθεῖρας, qui & in capillo nascuntur, ἐν τῇ κεφαλῇ ἐγγίνονται, & reliquo corpore ubi humor exuberat, sudorve, ὅπου ὑγρασία πολλὴ ἐν τῷ σώματι ᾖ. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 26. pag. 628.

2. *Qua fœditate.*] Hunc locum expressit carmine Q. Serenus, Gordiani Imp. Medicus, cap. 6. pag. 128.

Noxia corporibus quædam de corpore nostro
Progenuit natura, volens abrumpere somnos
Sensibus, & monitis vigiles intendere curas.
Sed quis non paveat Pherecydis fata tragœdi,
Qui nimio sudore fluens animalia tetra
Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt?
Sylla quoque infelix tali languore peresus
Corruit, & fœdo se vidit ab agmine vinci.

3. *Et Alcman.*] Ἀλκμᾶνα τὸν ποιητὴν vocat Arist. loc. cit. Antigonus Caryst. cap. 65. ad Alcmæonem physicum pertinere id imprudens putavit. Id vero de

rissimis Græcis Poëtis, obiere. [4] Hoc quidem & aves infestat: phasianas vero interimit, nisi pulverantes sese. [5] Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo credunt, [6] & oves. Gignuntur autem & vestis genere, [7] præcipue lanicio interemptarum a lupis ovium. [8] Aquas quoque quasdam, quibus lavamur, fertiliores ejus generis, invenio apud auctores. Quippe cum [9] etiam ceræ id gignant; quod animalium minimum existimatur. Alia rursus generantur [10] sordibus a radio Solis, posteriorum lascivia crurum [11] petauristæ. Alia pulvere humido in cavernis, volucria.

CAP. 10 XXXIV. XL. Est animal [1] ejusdem temporis, infixo semper sanguini capite

NOTÆ.

Alcmane, Sylla, Pherecyde, Callisthene, Mucio Jureconsulto, & aliis, tradit Plutarchus in Sylla, pag. 474.

4. *Hoc quidem.*] Pediculi nimirum. *Καὶ γὰρ οἱ ὄρνιθες ἔχουσι φθεῖρας, καὶ οἱ καλούμενοι φασιανοὶ* &c. Arist. pag. 629. Sed ii molliores sunt, & oblongiores, tenuioresque, colore cinereo. Necantur pulvere, & aqua: utrumque enim avibus datum est.

5. *Pilos habentium.*] Arist. loc. cit.

6. *Et oves.*] Vide Notas & Emendationes num. LXI.

7. *Præcipue lanicio.*] Igitur vivæ oves a pediculis sunt immunes: a lupo cæsis lana vel maxime *φθειρώδης*, hos gignit. Hæc Plinius ex Arist. lib. 9. hist. anim. cap. 13. pag. 911. Et Plutarchus, lib. 2. Symphos. quæst. 9. pag. 642. *Διὰ τί τὰ λυκόβρωτα τῶν προβάτων, τὸ κρέας μὲν γλυκύτερον, τὸ δὲ ἔριον φθειροποιὸν ἴσχει: Quare ovis a lupe adesæ caro suavior est: lana autem pediculos generat?* Quæ ex Plutarcho etiam Geoponicon auctor expressit, lib. 15. cap. 1. pag. 403. Meminit & Phile, pag. 102. & Ælianus, lib. 1. hist. anim. cap. 38.

8. *Aquas quoque.*] Hæc sane haud satis aperta Aristotelicæ sententiæ interpretatio est. Sic enim ille, lib. 5. hist. anim. cap. 26. pag. 630. *Γίνονται δὲ οἱ φθεῖρες μάλιστα, ὅταν μεταβάλλωσιν ὕδατα οἷς λούονται, ὅσα ἔχει τῶν λουομένων φθεῖρας. Quæ animalia & lavantur, & solent pediculos generare, ea tum pluribus infestantur, cum aquas, quibus se se lavant, mutant.*

9. *Etiam ceræ.*] Quod notabile sane est: ipsæ enim ceræ a putredine cetera vindicat. In cera etiam vetusta, inquit Philosophus, lib. 5. hist. anim. cap. 27. pag. 631. *ἐν κηρῷ παλαιουμένῳ*, non secius gignitur, quam in arido ligno animal candidum, quod omnium animalium minimum videtur esse, & vocatur *ἀκαρὶ* propter exiguitatem, quasi quod tonderi *κείρεσθαι* non potest: sicuti nec punctum secari. Sunt qui existiment hoc animalculum esse cossum: alii cariem putant esse: caries enim ambulat & erodit, etsi oculis nostris non movetur.

10. *Sordibus a radio Solis.*] Hoc illud est quod Philosophus aliquanto apertius loquitur, pag. 632. & in aridis gigni vermiculos, si humectentur: & in humidis, si exsiccentur. Vide Notas & Emendationes num. LXII.

11. *Petauristæ.*] Hoc est, salientibus his ipsis sordibus, ubi animam accepere. Hoc verborum ambitu pulices, credo, describit. *Petauristæ*, inquit Nonius Marcellus, lib. 1. n. 277. *veteribus dicebantur, qui saltibus moverentur.* Vide Notas & Emend. num. LXIII.

Sect. XL. 1. *Ejusdem temporis.*] Æstivi nimirum, radio solis effervescente: nam per æstatem gignitur. Ricinum describit, quem Græci *κρότωνα*, Galli *Ticque* nominant. Sunt & in homine ricini, quanquam diversa forma: *Morpions* nostrates vocant: pelle hærent, neque saturi decidunt, ut qui in cane: hi capite infixo tantum sanguinis exsugunt, donec excidant: excrementi enim exitum non habent: at qui in homine, & excernunt, & ova pariunt.

vivens, atque ita intumescens, unum animalium [2] cui cibi non sit exitus : dehiscitque nimia satietate, alimento ipso moriens. [3] Nunquam hoc in jumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, [4] in quibus omnia. In ovibus & in capris [5] hoc solum. Æque mira sanguinis & [6] hirudinum generi in palustri aqua sitis. Namque & hæ toto capite conduntur. [7] Est & volucre canibus peculiare suum malum, aures maxime [8] lancinans, quæ defendi morsu non queunt.

CAPUT XXXV.

XLI. [1] Idem pulvis in lanis & veste tineas creat, præcipue si araneus una includatur. Sitit enim, & omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. [2] Hoc & in chartis nascitur. [3] Est earum genus tunicas suas trahentium, quo cochleæ modo. [4] Sed harum pedes cernuntur. [5] Spoliatæ exspirant. Si accrevere, [6] faciunt chrysallidem. [7] Ficarios culices caprificus generat. [8] Cantharidas vermiculi ficorum & pi-

NOTÆ.

2. *Cui cibi.*] Uti nec cicadis potus sui ullus exitus est, quemadmodum observatum est, sect. 32.

3. *Nunquam hoc in jumentis.*] Asinis mulisque. De asino in primis dictum superius.

4. *In quibus omnia.*] Pediculi, pulices, culices, ricini, κυνομυῖαι. Columella lib. 7. cap. 13.

5. *Hoc solum.*] Ricini tantum. Τὰ δὲ πρόβατα καὶ αἶγες, κρότωνας ἔχουσιν. Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 26. pag. 629.

6. *Hirudinum.*] Sanguisugarum. Horatius, lib. de arte poët. vers. ult.

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

7. *Est & volucre.*] Musca canina, κυνομυῖα. Columella, lib. 7. cap. 13. *Fere*, inquit, *per æstatem sic muscis aures canum exhulcerantur, sæpe ut totas amittant: quod ne fiat* &c.

8. *Lancinans*] Ita MSS. omnes. Scribi forte & *lacinians* possit : quoniam id malum canum aures discindit in lacinias.

Sect. XLI. 1. *Idem pulvis.*] Cujus mentio in calce sectionis 39. Hæc sunt ex Arist. ad verbum, lib. 5. hist. anim. cap. 27. pag. 631. Tineæ Græcis σῆτες, Gallis *des Tignes.* Vide lib. 20. sectione 18.

2. *Hoc & in chartis.*] Tinea scilicet. Et tineas sane in libris videmus, & interdum scorpionillos.

3. *Est earum genus.*] Aristoteli loc. cit. pag. 631. vermiculus est, quem ξυλοφθόρον a ligno rodendo vocat.

4. *Sed harum.*] Tinearum.

5. *Spoliatæ.*] Tunica detracta moriuntur, ac perinde inutiles fiunt, atque cochleæ exempta testa : ἐὰν τις τὸν χιτῶνα περιέλῃ, ἀποθνήσκει, &c. Aristot. loc. cit.

6. *Faciunt chrysallidem.*] Erucarum more, inquit, de quibus dictum est sect. 37. ubi accrevere, ac circum se nevere folliculum, chrysallidem re ac nomine repræsentant. Sed ex erucis ita cortice suo involutis, rupta testa papilio volat : ex hac vero chrysallide quid alati fiat animalis, nondum perspectum est, inquit Philosophus loc. cit.

7. *Ficarios.*] Ψῆνας Philosophus vocat, pag. 633. qui in fructibus caprificorum generantur. Horum tractationem latius persequemur, lib. 15. sect. 21.

8. *Cantharidas.*] Cantharides, inquit Philos. lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 603. e ficariis erucis nascuntur, aut quæ in piris, pinu, & canino rubo, quibus omnibus oriuntur vermes : αἱ δὲ κανθαρίδες ἐκ τῶν περὶ ταῖς συκαῖς καμπῶν, καὶ ταῖς ἀπίοις, καὶ ταῖς πεύκαις· περὶ πᾶσι γὰρ τούτοις γίνονται σκώληκες. καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ κυνακάνθῃ.

ri, & peuces, & cynacanthæ, [9] & rosæ. [10] Venenum hoc alæ medicantur: quibus demptis, letale est. Rursus alia genera culicum [11] acescens natura gignit. Quippe cum & in nive candidi inveniantur, [12] & vetustiore vermiculi: in media quidem altitudine rutili, (nam [13] & ipsa nix vetustate rubescit) hirti pilis, grandiores, torpentesque.

CAPUT XXXVI. XLII. Gignit aliqua [1] & contrarium naturæ elementum. [2] Siquidem in Cypri ærariis fornacibus, & medio igni, majoris muscæ magnitudinis volat pennatum quadrupes: appellatur pyralis, a quibusdam pyrausta. [3] Quamdiu est in igne, vivit: cum evasit longiore paulo volatu, emoritur.

XLIII. [1] Hypanis fluvius in Ponto, circa solstitium defert

NOTÆ.

9. *Et rosæ.*] Non cujuslibet, sed caninæ, hoc est, cynorrhodi, & albæ rosæ, ut dicetur lib. 29. sect. 30. ut nec cujuslibet rubi, sed canini, seu κυνακάνθης.

10. *Venenum.*] De veneno cantharidum, & de eo, quod nunc adversus illud affertur, remedio, dicetur lib. 29. sect. 30. Vide Notas & Emend. num. LXIV.

11. *Acescens natura.*] Acetum intelligit, cujus e fæce nasci vermiculos, e vermiculis culices Philosophus docet, lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 604. Οἱ δ' κώνωπες ἐκ σκωλήκων, οἳ γίνονται ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄξος ἰλύος. Adhuc enim in iis animalibus recensendis habitat, quæ ex humore gignuntur: ad ea mox inde transiturus, quæ ex igne.

12. *Et vetustiore.*] Etiam in vetustiore, quamvis ea minus habeat humoris, quam quæ recens decidit. Hæc iisdem ferme verbis Philos. loc. cit. *In vetusta nive, inquit, vermes, qui propterea & rubri sunt, & hirsuti: quia nix vetus quoque rubra est: at cælo tepido, in nive sunt candidi, & grandes: omnes autem tepidiores.* Ἐν χιόνι τῇ παλαιᾷ σκώληκες· γίνεται δ' ἡ παλαιὰ ἐρυθροτέρα· διὸ καὶ οἱ σκώληκες τοιοῦτοι, καὶ δασεῖς· οἱ δ' ἐκ τῆς ἐν εὐδίᾳ χιόνος, μεγάλοι καὶ λευκοί· δυσκίνητοι δ' πάντες. Hunc Plinii locum Salmasius pag. 177. in Solin. Pintianum imitatus, ut intelligat, pervertit, spreta omnium librorum auctoritate, & consensu.

13. *Et ipsa nix.*] Hujus rei causam Conimbricenses investigant, in Meteorol. Arist. tract. 7. cap. 5.

Sect. XLII. 1. *Et contrarium naturæ.*] Ignis.

2. *Siquidem in Cypri.*] Ad verbum acceptum id ex Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 604. Seneca, lib. 5. Natur. quæst. cap. 6. *Est ergo aliquid in aqua vitale. De aqua dico? Ignis qui omnia consumit, quædam etiam creat: & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur.* Accuratius tamen veriusque putem Philosophum esse locutum, qui ἐν τῷ πυρὶ in igne generari dixit, quam Senecam, qui ex igne ἐκ τοῦ πυρός. Ovidius:

Nataque de flamma corpora nulla vides.

3. *Quamdiu est.*] Iisdem verbis Philos. loc. cit. Phile, lib. de propr. animal. pag. 56. Ælianus, lib. 2. hist. anim. cap. 2.

Sect. XLIII. 1. *Hypanis.*] Arist. pag. 605. & ex eo Cicero, lib. 1. Tusc. quæst. pag. 327. *Apud Hypanim fluvium, qui ab Europæ parte in Pontum influit, Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quæ unum diem vivant. Ex his igitur hora octava quæ mortua est, provecta ætate mortua est: quæ vero occidente sole, decrepita: eo magis, si etiam solstitiali die.* Dalecampius ad Ararim, Scaliger ad Garumnam, Tarnemque, frequentes ait has bestiolas conspici, ubi vulgo *Manna* vocantur: quoniam aïunt eas copiosum piscium proventum portendere: piscibus eas avidissime consectantibus.

[2] acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit volucre quadrupes supradicti modo, nec ultra unum diem vivit, unde [3] hemerobion vocatur. [4] Reliquis talium ab initio ad finem septenarii sunt numeri: culici & vermiculo ter septeni: corpus parientibus, quater septeni. [5] Mutationes, & in alias figuras transitus, trinis aut quadrinis diebus. Cetera ex his pennata, [6] autumno fere moriuntur: tabani quidem etiam [7] cæcitate. Muscis humore exanimatis, [8] si cinere condantur, redit vita.

CAPUT XXXVII.

XLIV. Nunc per singulas corporis partes, præter jam dicta, membratim tractetur historia.

[1] Caput habent cuncta, quæ sanguinem. In capite paucis animalium, nec nisi volucribus, apices, diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie, [a] e medio eo exeunte alio: pavonibus, crinitis arbusculis: [2] stymphalidi, [3] cirro: phasianæ, [4] corniculis. Præterea [5] parvæ avi,

INTERPRETATIO.

a *E medio eo.*] E medio apice inferiore, altero emicante apice.

NOTÆ.

2. *Acinorum.*] Folliculos acino majores, inquit Philos. loc. cit. Οἷον θύλακοι μείζους ῥαγῶν.

3. *Hemerobion.*] Ἡμερόβιον. Aristot. Ἐφήμερον. Ælianus, lib. 5 histor. anim. cap. 43. Μονήμερον, quasi *Diale animal*, ut Cicero jocatus olim, qui *Consulem dialem* dixit.

4. *Reliquis talium.*] Insecta, inquit, reliqua, præter hemerobia, similiaque, septenario numero dierum perficiuntur, ab initio sui ortus ad consummationem usque: nimirum culices, vermiculique, diebus ter septenis: Qui corpus, hoc est, ova pariunt, quater septenis: ovum enim addit hebdomadam, qua post coïtum concrescit: reliquis ter septenis diebus incubatur, & excluditur. Hæc sunt ex Arist. loc. cit. pag. 606.

5. *Mutationes.*] Quales cum e vermiculo fit eruca: ex eruca deinde chrysallis: ex chrysallide demum papilio: uti dictum est sect. 37. Hæc Arist. pariter, pag. 607.

6. *Autumno fere.*] Arist. loc. cit.

7. *Cæcitate.*] Oculis aqua suffusa exturbatis, αἱ δ' μύωπες, καὶ τῶν ὀμμάτων ἐξυδρωπιασάντων. Arist. ibid.

8. *Si cinere.*] Addit Ælianus, lib. 2. histor. animal. cap. 29. si & ad Solem exponantur, εἰ τέφρᾳ ἐμπάσσοις, καὶ καταθήσοις ἐν ἡλίου αὐγῇ. Phile Plinio assentitur, lib. de propr. anim. pag. 76.

Sect. XLIV. 1. *Caput habent.*] Arist. lib. 4. de part. animal. cap. 10. pag. 1032.

2. *Stymphalidi.*] Avis fuit Arcadica, gruibus magnitudine haud inferior, si fabulæ fides. De ea Pausan. in Arcad.

3. *Cirro.*] Pilos prætenues, instar capillorum, ex quibus apex ille capitis conflatur, cirrum vocat.

4. *Corniculis.*] Hoc est, ceu cornicula duo, geminas ex pluma aures submittunt subriguntque phasianæ aves, ut ipse superius dixit, lib. 10. sect. 67.

5. *Parvæ avi.*] Ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. & Paris. in quibus *parva aut* scribitur. Vossius in Etymol. verbo *Galerita*, paulo audacius, *paro*, & *qua*.

[6] quæ ab illo galerita appellata quondam, postea [7] Gallico vocabulo [8] etiam legioni nomen dederat alaudæ. [9] Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura: [10] per medium caput a rostro residentem & fulicarum generi dedit: cirros Pico quoque Martio, [12] & grui Balearicæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis, [13] corporeum, [14] serratum: nec carnem id esse, nec cartilaginem, nec callum jure dixerimus, verum peculiare. Draconum enim [15] cristas qui viderit, non reperitur.

XLV. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, [1] & serpentum, variis data sunt modis: sed quæ jure cornua intelligantur

NOTÆ.

6. *Quæ ab illo.*] Ab apice quem gestat in capite, nomen invenit: sive Latinum *galerita*, sive Græcum *κορυδαλός*, a galea quæ *κόρυς* Græco nominatur. Gallis *Alouëtte hupée: cochevis.*

7. *Gallico vocabulo.*] De hoc veterum Gallorum vocabulo, *Alauda*, multa Goropius Becanus, lib. 8. Hieroglyph. pag. 116. & lib. 1. Gallicor. pag. 13. ubi ea voce significari *Veteranos omnes* affirmat. Sed falso: Ipsius avis id nomen, ut nunc est, olim fuit. *Avis galerita*, inquit Marcellus Empir. cap. 39. pag. 202. *quæ Gallice Alauda dicitur.* Et Gregor. Turon. lib. 4. *In Ecclesia Arverna ..... in quadam festivitate, avis corydalus, quam Alaudam vocamus, ingressa est.*

8. *Etiam legioni.*] Cujus legionis Cicero meminit, lib. 16. ad Attic. ep. 8. pag. 502. *Antonium cum legione Alaudarum ad Vrbem pergere*, &c. & Suetonius in Julio, cap. 24. Vetus inscriptio apud Reines. pag. 410. & apud Gruter. pag. 403. 544. 559. &c. LEG. V. ALAVD. Id legioni factum ex dicterio nomen videtur, quod instar avis alaudæ insignis esset cristis galearum.

9. *Diximus.*] Libro 10. sect. 44. *Vpupa, crista visenda plicatili, contrahens eam, subrigensque, per longitudinem capitis.*

10. *Per medium caput.*] Molliter dejecta per medium caput crista residet in fulicis, nec surrigitur, nec contrahitur. Vide Notas & Emendationes num. LXV.

11. *Cirros pico quoque.*] Dedit, inquit, natura fulicis residentem toto capite cristam: & pico quoque Martio, gruique Balearicæ cirros pariter residentes, demissos, depressos, dedit. Vide Notas & Emend. num. LXVI.

12. *Et grui Balearicæ.*] Quam Bellonius, Aldrovandus, aliique gruis Balearicæ iconem exhibent, Plinianæ isti accommodari minime posse, quod cirros non habeat per totum caput residentes, jam demum liquido efficitur. Propior haud paulo illa Busbequii, epist. 3. fol. 64 *Est mihi*, inquit, *grus Balearica: id genus a vulgatis distat candido plumarum cirro ab utriusque auris sede demisso: deinde nigritie totius partis colli anterioris .... nec magnitudine communibus gruibus par est*, &c. Adjicit deinde lepida sane multa de φιλανθρωπίᾳ ejus avis, quæ tu consule. Vide Notas & Emend. num. LXVII.

13. *Corporeum.*] Non e plumis, cirrisve, ut superiores apices, conflatum: sed densiore materia.

14. *Serratum.*] Instar serræ dentatum, sectumque.

15. *Cristas qui viderit.*] Vidit Apollonius Tyaneus, Philostrato ita narrante, lib. 3. cap. 2. pag. 113.

Sect. XLV. 1. *Et serpentum.*] Serpentibus Ægyptiis circa Thebas, non tam cornua, quam quiddam vice cornuum inesse scribit Aristoteles, lib. 2. hist. anim. cap. 7. pag. 174. quæ jure cornua dicantur, soli congruere quadrupedum generi. Πάντα δ᾽ ὅσα κερατοφόρα,

gantur, quadrupedum generi tantum. [2] Actæonem enim, [3] & Cipum etiam [4] in Latina historia, fabulosos reor. Nec alibi major naturæ lascivia. Lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramos, ut cervorum. Aliis simplicia tribuit, ut in eodem genere [5] subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitosque emisit ex iis: unde [6] platycerotas vocant. Dedit [7] ramosa capreis, sed parva: [8] nec fecit decidua. Convoluta in anfractum arietum generi, [9] ceu cæstus daret: Infesta, tauris. [10] In hoc quidem genere, & feminis tribuit: [11] in multis, tantum maribus. [12] Rupicapris in dorsum adunca, [13] damis in adversum. Erecta autem, [a] rugarumque ambitu contorta, &

Interpretatio.

[a] *Rugarumque.*] Contorta *in spiras*, rugis *toto* ambitu *exstantibus*.

Notæ.

τετράποδόν ἐςιν &c. Refert eadem ex Avicenna Albertus M. l. 2. de animal. tract. 1. cap. 3. pag. 101. ubi serpentes illos cornutos, eorumque ortum describit.

2. *Actæonem.*] Ut Actæoni cornua in capite nascerentur, ira Dianæ factum fabulæ occinunt, apud Palæphatum, lib. de incred. histor. pag. 9. Hyginus Fab. 180. & Fulgent. lib. 3. Mythol. cap. de Actæone. Affert exempla hominum complura, quibus enata sint in fronte cornua, Jo. Schenckius, Observ. Medic. pag. 14. & seq.

3. *Et Cipum.*] Valer. Max. lib. 5. cap. 6. pag. 275. *Genucio Cipo Prætori paludato portam egredienti, novi & inauditi generis prodigium incidit: Namque in capite ejus subito veluti cornua emerserunt: responsumque est, Regem eum fore, si in Vrbem revertisset. Quod ne accideret, voluntarium sibimet ac perpetuum indixit exilium.*

4. *In Latina.*] M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. Salmant. Chiffl. *in Latia historia.*

5. *Subulonibus.*] In eodem, inquit, genere, nempe cervorum, subulo vocatur animal cervo simile, cui cornua sunt simplicia, non in ramos, ut cervis, sparsa. Et quoniam vel tibiis similia, vel iisdem fingendis apta hujuscemodi cornua videbantur, ex re ipsa animali ei nomen subulonis inditum: Nam *Subulo Tusce tibicen dicitur*, inquit Festus. Vide Notas & Emend. num. LXVIII.

6. *Platycerotas.*] Πλατυκέρωτας, a latis cornibus instar palmarum, e quibus digiti emittuntur. Sunt eæ damæ vulgares, *les Daims*, quas & dorcades appellari diximus, lib. 8. sect. 83. Meminit Dioscorides δορκάδος τῆς πλατυκέρωτος, ut quidem Hermolaus, & Ruellius legunt: etsi Marcellus perperam δορκάδος καὶ πλατυκέρωτος, ceu genera duo diversa, malit.

7. *Ramosa capreis.*] Et senis quidem plerumque distincta ramis.

8. *Nec fecit decidua.*] Capreas tamen singulis annis mutare cornua, scribit Albertus lib. de animal. tract. 2. cap. 1. pag. 133.

9. *Ceu cæstus.*] Cæstus erant lora bubula, quibus convolutæ pugilum palmæ, aptiores ad pugnam fiebant. Inde *vinclorum immensa volumina* Maroni dicta, lib. 5. Æneïd. vers. 408. Et *paribus palmas innexuit armis*, vers. 425.

10. *In hoc quidem genere.*] Taurorum videlicet.

11. *In multis.*] Ut de cervis diximus, lib. 8. sect. 50.

12. *Rupicapris in dorsum.*] Hoc Albertus perperam adscribit ibicibus, lib. 12. de anim. sub finem, pag. 574.

13. *Damis in adversum.*] In partem anteriorem adunca, seu reflexa. Vel hæc

in leve faſtigium exacuta, [14] ut liras diceres, ſtrepſiceroti, quem addacem Africa appellat. Mobilia eadem, ut aures, [15] Phrygiæ armentis: [16] Troglodytarum, in terram directa: qua de cauſa obliqua cervice paſcuntur. [17] Aliis ſingula, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Jam quidem aliis [18] ad incurſum robuſta, aliis ad ictum: [19] aliis adunca, [20] aliis redunca: [21] aliis ad jactum, pluribus modis: [22] ſupina, [23] convexa, [24] converſa, omnia in mucronem migrantia. [25] In quodam genere pro manibus ad ſcabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter: [26] corporea hæc, ſicut ceraſtis: [27] aliquando & ſingula. Cochleis ſemper bina: [28] & ut prætendantur, ac reſi-

Notæ.

una nota per ſe ſatis declarat, veterum damas, longe ab iis, quas Galli *Daims* vocant, eſſe diverſas: fallique pariter eos qui capras Africanas eſſe exiſtimant, quas Arabico nomine *Gazelles* nuncupamus. His enim recta & ſimplicia, in dorſumque leviter rejecta, nedum in anteriorem adunca partem cornua ſunt, uti ex deſcriptione Anatomica liquet, Lutetiæ edita an. 1669.

14. *Vt liras diceres.*] Quaſi ſulcos, & ſtrias, medioſque inter illas ordines rugarum. Strepſicerotis inde nomen, a contortis ſtriatiſque in orbem cornibus, ἀπὸ τοῦ στρέψεως τῶν κεράτων. Iconem exhibet Aldrov. lib. 1. de quadrup. biſul. pag. 740. Vide Notas & Emend. num. LXIX.

15. *Phrygiæ.*] Tum in Phrygia, tum alibi boves eſſe, qui cornua, ut aures moveant, auctor eſt Philoſ. lib. 3. hiſt. anim. cap. 9. pag. 354. Καὶ ἐν Φρυγίᾳ εἰσὶ βόες, καὶ ἄλλοθι, κινοῦσαι τὰ κέρατα. De Erythræis bubus idem Ælianus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 20.

16. *Troglodytarum.*] In Libya Indis vicina, inquit Ælianus, lib. 16. hiſtor. anim. cap. 33. Indos autem Æthiopes vocant, qui Nili ripam orientalem accolunt. Hic nempe Troglodytarum regio eſt. Et apud Garamantes ejuſmodi armenta eſſe diximus jam lib. 8. ſect. 70.

17. *Aliis ſingula.*] Vel medio capite, ut Monoceroti, bubuſque unicornibus, de quibus lib. 8. ſect. 31. vel naribus, ut rhinoceroti, de quo ejuſdem libri ſect. 29.

18. *Ad incurſum.*] Ut arietibus.

19. *Aliis adunca.*] Aliis antrorſus flexa, aliis retrorſus: utriſque ad inferendum ictum apta.

20. *Aliis redunca.*] M S S. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. *Reunca.*

21. *Aliis ad jactum.*] Ad jacienda in ſublime ea quæ arripuerint. Martialis, lib. ſpectac. Epigr. 22.

Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

22. *Supina.*] Leviter in dorſum reclinata.

23. *Convexa.*] Adverſa, curvatura ſcilicet utriuſque cornûs, ſeu aduncitate introrſus flexa, fornicis in morem.

24. *Converſa.*] Contraria: aduncitate ſeu flexione cornuum extrorſus projecta, in dextram, lævamque.

25. *In quodam genere.*] Nempe in capris: quod & in arietibus quibuſdam vidimus.

26. *Corporea hæc.*] E carne, vel cartilagine, aliave peculiari quapiam natura; quo ſenſu corporeum accipi oportere Plinius ipſe admonuit ſect. ſup.

27. *Aliquando.*] Ut in vipera cornuta Illyrica, cujus iconem exhibet Aldrovandus, lib. de ſerp. pag. 169. Non ceraſtis, ut vult Dalecampius: ſunt enim his gemina, ut minimum, cornua: quandoque & quaterna: uti diximus alias lib. 8. ſect. 35.

28. *Et ut prætendantur.*] Pariſ. cod. *protendantur.* Et ſunt, inquit, hujuſmodi cornua cochleis, ut modo protendantur, cum lubet: modo revocentur ac pæne reſiliant.

liant. [29] Urorum cornibus barbari ſeptentrionales potant : [30] urniſque bina capitis unius cornua implent : [31] Alii præfixa haſtilia cuſpidant. Apud nos in laminas ſecta transſlucent, atque etiam [32] lumen incluſum latius fundunt : multaſque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, [33] nunc ſublita, nunc [34] quæ ceſtrota picturæ genere dicuntur. [35] Omnibus autem cava, & in mucrone demum concreta ſunt. [36] Cervis autem tota ſolida, [37] & omnibus annis decidua. [38] Boum attritis ungulis, cornua unguendo arvina, medentur agricolæ. [39] Adeoque ſequax natura eſt, ut in ipſis viventium corporibus ferventi cera flectantur, atque inciſa naſcentium in diverſas partes torqueantur, ut ſingulis capitibus quaterna fiant. [40] Tenuiora feminis plerumque ſunt, [41] ut in pecore mutilis : [42] ovium nulla, [43] nec cervarum, [44] nec quibus multifidi pedes, nec ſolidipedum ulli, [45] excepto aſino

NOTÆ.

29. *Vrorum.*] De his actum, lib. 8. ſect. 15.

30. *Vrniſque bina.*] Vide Notas & Emendationes num. LXX.

31. *Alii præfixa haſtilia.*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. Pariſ. & editio Parm. ut exiſtimo, ſincerius, *præfixa his pila:* hoc eſt, pro pilorum cuſpide, acuminatis utuntur cornibus.

32. *Lumen incluſum.*] Cornu laternarum transſlucido.

33. *Nunc ſublita.*] Sublinere noſtrates vocant *Vernir, appliquer le verni.*

34. *Quæ ceſtrota.*] Κέςρωτα ſunt, quæ ceſtro, id eſt, vericulo in ebore, cornuve, per inuſtionem picta ſunt. Quo de picturæ genere cum Plinio dicemus, lib. 35. ſect. 41. Vide Notas & Emend. num. LXXI.

35. *Omnibus autem.*] Ariſt. lib. 3. de part. anim. cap. 2. pag. 1001. & lib. 2. hiſtor anim. cap. 7. pag. 114. Verum & orygi, & platyceroti, & capreolis, alcibuſque, ſolida pariter eſſe cornua, conſtare experientia ait Nierembergius noſter, lib. 7. hiſt. nat. cap. 2. pag. 110.

36. *Cervis autem.*] Hæc totidem verbis Ariſt. loc cit. & Albertus M. lib. 3. de anim. tract. 2. cap. 1. pag. 133. Nec cervis modo, inquit idem Albert. lib. 2. pag. 101. ſed & iis quæ ſimilitudine quadam cum cervo conveniunt, ut ſunt damæ, capreoli, equicervi, ſive quos Germani *Elend* appellant, decidua ſunt omnibus annis cornua.

37. *Et omnibus annis.*] Niſi cervus caſtretur, ἐὰν μὴ ἐκτμηθῇ, Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 9. pag. 334.

38. *Boum attritis.*] Ariſt. lib. 8. hiſt. anim. cap. 10. pag. 905. Columella, lib. 6. cap. 14. Cato de re ruſtica, cap. 72. picem liquidam pro axungia adhibet.

39. *Adeoque ſequax.*] Ariſtot. loc. citato.

40. *Tenuiora feminis.*] Ariſt. lib. 4. hiſt. anim. cap. XI. pag. 512.

41. *Vt in pecore, mutilis.*] Caſtratis. Vide Notas & Emend. num. LXXII.

42. *Ovium nulla.*] Et cornutas tamen oves quoque ipſas vidimus.

43 *Nec cervarum.*] De his egimus lib. 8. ſect. 50.

44. *Nec quibus multifidi.*] Cauſam Philoſophus affert, lib. 3. de part. anim. cap 2. pag. 1000. quoniam vel ad inferendam vim, vel ad depellendam, cornua animantibus natura conceſſit : multifidis autem auxilia non deſunt hujuſmodi : dedit enim natura aliis ungues, aliis dentes pugnaces, partem aliis aliam, qua propulſare a ſe injuriam valeant. Vide ibi plura de eo argumento.

45. *Excepto aſino.*] Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 7. pag. 168. Ælianus, lib. 3. hiſtor. animal. cap. 41.

Indico, qui uno armatus eſt cornu. [46] Biſulcis bina tribuit: [47] nulli ſuperne primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua abſumi, facile coarguuntur cervarum natura, [47] quæ neque dentes habent, ut neque mares, nec tamen cornua. [48] Ceterorum oſſibus adhærent, cervorum tantum cutibus enaſcuntur.

XLVI. Capita piſcibus portione corporum maxima, [1] fortaſſis ut mergantur. Oſtrearum generi nulla, nec ſpongiis, nec aliis fere, quibus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt, [2] ut cancris.

XLVII. [1] In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, jam quidem promiſcue maribus ac feminis, apud intonſas utique gentes. Atque etiam nomina ex eo [2] Capillatis Alpium incolis, [3] Galliæ Comatæ: ut tamen ſit aliqua in hoc terrarum differentia: [4] Quippe Myconii carentes eo gignuntur, ſicut [5] in Cauno lienoſi.

Notæ.

46. *Biſulcis.*] Ariſt. lib. 3. de part. anim. cap. 2. pag. 1000. Biſulca dicimus, *Pié fourchu.*

47. *Nulli ſuperne.*] Quoniam natura e dentibus adimendo, addidit cornibus: alimentumque quod in eos dentes digeratur, in cornuum incrementum abſumitur. Ariſt. pag. 1002. Alia porro de cervis ratio eſt, ut mox ſubditur. Cornua cervo maſculo pro telis data: non item feminæ: quemadmodum ne calcaria quidem gallinis, ſed gallo tantum: quæ tamen calcaria in roſtrum illis, aut in dentes non abeunt.

48. *Quæ neque dentes.*] Ariſtot. loc. citato.

49. *Ceterorum oſſibus.*] Hoc multo verius, quam quod Philoſophus confidentius paulo pronunciat, lib. 3. hiſtor. anim. cap. 8. pag. 334. cornua corio potius hærere, quam oſſi: τὰ δ' κέρατα προσπέφυκε μᾶλλον τῷ δέρματι, ἢ τῷ ὀστῷ. Boum enim, aliorumque cornua oſſi hærere, manifeſtum eſt: neque ab oſſe ſine capitis diſpendio avelli poſſe. Hæreant ſane cuti boum Phrygiorum cornua, quia mobilia ſunt, ut diximus: at non item ceterorum.

Sect. XLVI. 1. *Fortaſſis ut mergantur.*] Haud temere adhibita cautio, *fortaſſis.* Paſſeres enim, quibus in fundo ſtatus eſt, & ſoleæ, minimum caput habent. Ab animali ſcilicet virtute in animalibus motus eſt: non ab elementis.

2. *Vt cancris.*] Verba hæc ſunt Philoſophi, lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1032. Τῶν δ' ἀναίμων ἐνίοις τὸ ἀόριστον τοῦτο τὸ μόριον, οἷον τοῖς καρκίνοις. Galenus quoque tomo 2. lib. 8. de uſu part. cap. 5. pag. 487. inter ἀκέφαλα ζῶα recenſet καρκίνους, καὶ καράβους. Gammaro tamen, ſive aſtaco caput exertum, diſcretumque eſſe, quamvis exiguum, contendit Phil. Jac. Sachs, in Gammarol. pag. 205.

Sect. XLVII. 1. *In capite.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 5. pag. 159. In cauſa eſſe majorem humani cerebri, quam ceterorum animantium, humiditatem, ait Albertus, lib. 12. de anim. tract. 3. cap. 3. pag. 367. poſt Ariſt. lib. 5. de gener. anim. cap. 3. pag. 1142.

2. *Capillatis.*] De his lib. 3. ſect. 7.

3. *Galliæ Comatæ.*] Toti id olim Galliarum tractui nomen, præterquam Narbonenſi, ut diximus lib. 4. ſect. 31.

4. *Quippe Myconii.*] Calvitiem, nimis quam frequens vitium in Mycono inſula fuiſſe, refert quoque Strabo, lib. 10. pag. 487. unde & calvos appellatos, φαλακροὺς Μυκονίους.

5. *In Cauno lienoſi.*] Ita MSS. omnes: quanquam ſunt, qui *piloſi* temere ſubſtituant. Caunum Cariæ oppidum, cælo inſalubri ſitum, urbem morboſam,

Et quædam animalium naturaliter calvent, ſicut ſtruthiocameli, & corvi aquatici, quibus apud Græcos [6] nomen eſt inde. [7] Defluvium eorum [8] in muliere rarum, [9] in ſpadonibus non viſum, nec in ullo [10] ante Veneris uſum. [11] Nec infra cerebrum, aut infra verticem, [12] aut circa tempora, atque aures. Calvitium uni tantum animalium homini, [13] præterquam innatum. Canities [14] homini tantum, & equis: ſed homini ſemper [15] a priori parte capitis: tum deinde ab averſa.

XLVIII. [1] Vertices bini [2] hominum tantum aliquibus. Capitis oſſa plana, tenuia, ſine medullis, [3] ſerratis pectinatim ſtructa com-

NOTÆ.

πόλιν νοσερῶν, in qua & mortui ambularent, hoc eſt, pallidi ac mortuis ſimiles, qui lienoſorum color eſt, Stratonicus aïebat apud Strabonem lib. 14. pag. 651.

6. *Nomen eſt inde.*] Φαλακροκόρακες, de quibus lib. 10. ſect. 68.

7. *Defluvium eorum.*] Pilorum, Hæc totidem verbis Hippocrates, ſect. 6. Aphor. 28. & 30.

8. *In muliere rarum.*] Vidiſſe ſe mulieres duas oppido calvas, ſcribit Albertus, lib. 19. de animal. tract. 2. cap. 6. pag. 533. Ac Plinius ipſe quidem inferius, ſect. 94. *Inventæ tamen*, inquit, *feminæ quædam defluvio capitis invalidæ*, &c. Cauſam hujus placiti Ariſt. explicat, lib. 5. de gener. anim. cap. 3. pag. 1142.

9. *In ſpadonibus.*] Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 10. pag. 344. Οὐ γίνεται οὔτε παῖς φαλακρὸς, οὔτε γυνή· οὐδὲ οἱ ἐκτετμημένοι. Cauſam explicat, lib. 5. de gener. anim. cap. 3. pag. 1142.

10. *Ante Veneris.*] Ariſt. πρὶν ἢ ἀφροδισιάζειν. Cujus rei cauſam aperit loco proxime citato.

11. *Nec infra cerebrum.*] Poſteriora calveſcunt nunquam, τὰ γὰρ ὄπισθεν, οὐδεὶς γίνεται φαλακρός. Ariſt. *Ego tamen vidi virum unum*, inquit Albertus loc. cit. *qui in toto fuit calvus: ita quod in toto cranio nullus omnino fuit pilus, nec alicujus pili veſtigium: & accidit ex febre acuta*, &c.

12. *Aut circa tempora.*] Ariſt. lib. 5. de gener. anim. cap. 3. pag. 1140.

13. *Præterquam innatum.*] Quale eſſe ſtruthiocamelis, corviſque aquaticis ſuperius diximus. Et picarum proprium præterea eſt calveſcere omnibus annis, ut dictum eſt lib. 10. ſect. 41.

14. *Homini tantum, & equis.*] Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 10. pag. 341. & Albertus loc. cit. Cauſam cur & equi caneſcant, explicat Philoſ. lib. 5. de gener. anim. cap. 5. pag. 1146.

15. *A priori parte.*] Τὰ πρόσθια, anteriores partes prius canitiem ſentiunt, tum deinde poſteriores. Ariſt. pag. 343. & Albertus, loc. cit. In hujus rei cauſa indaganda accuratam concertationem inſtituit Macrobius, lib. 7. Saturn. cap. 10. pag. 611.

Sect. XLVIII. 1. *Vertices bini.*] Orationi Plinianæ lucem afferent Ariſtotelica verba, e lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag 62. Meditullium, inquit, calvariæ, quem dicimus verticem, κορυφήν. etiam Explicatio capillorum dicitur a Græcis, λύσωμα τῶν τριχῶν. Eſt autem id in quibuſdam geminum: atque ii Bivertices ſunt, δικόρυφοι, non oſſe geminato, ſed capillorum explicatione, οὐ τῷ ὀστῷ, ἀλλὰ τῶν τριχῶν λυσώσει.

2. *Serratis.*] Suturas intelligit: in mulieribus una eſt in orbem: in viris, ternæ. Vide Hippocr. initio libri quem inſcripſit, *De capitis vulneribus.* Viri tamen caput viſum eſſe ſine ſutura Philoſ. ait, lib. 3. hiſt. anim. cap. 7. pag. 325. Talem fuiſſe Alberti Marchionis Brandeburgenſis calvariam ſine ſuturis, ejus qui Germanicus Achilles appellatus eſt, natus anno 1414. hodieque eam Heil-

pagibus. Perfracta non queunt ſolidari : ſed exempta modice non ſunt letalia, in vicem eorum ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe urſis, duriſſima pſittacis, [3] ſuo diximus loco.

XLIX. [1] Cerebrum omnia habent animalia quæ ſanguinem : [2] etiam in mari, quæ mollia appellavimus, quamvis careant ſanguine, ut polypi. [3] Sed homo portione maximum [4] & humidiſſimum, omniumque viſcerum frigidiſſimum, duabus ſupra ſubterque [5] membranis velatum, quarum alterutram rumpi mortiferum eſt. Cetero viri, quam feminæ, majus. Hominibus hoc ſine ſanguine, [7] ſine venis, [8] & reliquis ſine pingui. Aliud eſſe quam medullam eruditi docent, [9] quoniam coquendo dureſcat. Omnium cerebro medio inſunt [10] oſſicula

Notæ.

bronnæ aſſervari, ſcribit Reinerus Reineccius in Chron. Brandeb. laudatus a Joan. Schenckio, lib. 1. Obſerv. Medic. pag. 33. a quo & alia exempla ſimilia haud ſane aſpernanda commemorantur.

3. *Suo diximus loco.*] De urſis quidem, lib. 8. ſect. 54. De pſittaco, lib. 10. ſect. 58. De leone item, l. 8. ſect. 54.

Sect. XLIX. 1. *Cerebrum omnia.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 17. pag. 118. Cauſam cur ita ſit, reddit idem, lib. 2. de part. anim. cap. 7. pag. 986.

2. *Etiam in mari.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. pag. 118.

3. *Sed homo.*] Pro mole nimirum corporis, κατὰ μέγεθος, Ariſt. pag. 118. Pueri ſane longo tempore, ut idem animadvertit, lib. 2. de gener. anim. cap. 6. pag. 1088. nequeunt præ cerebri pondere, caput continere. Duobus boum cerebris grandius eſſe cerebrum homini affirmat Rufus Epheſius : etiam quaternis, Riolanus, lib. 1. Anthropographiæ, pag. 10.

4. *Et humidiſſimum.*] Καὶ ὑγρότατον, Ariſt. At ſit ſane homini humidius, quam terreſtrium ulli : piſcibus vero humidius reor : muccus enim fere eſt.

5. *Membranis velatum.*] Altera exteriore craſſa, tenuiore altera : quæ interior eſt : Duram, & piam matrem, Arabes : Meninges Medici appellârunt.

6. *Cetero viri.*] Falſum id eſſe Riolanus affirmat, lib. 1. Anthropogr. pag. 10. Plinio tamen Ariſt. ſuffragatur, lib. 2. de part. anim. cap. 7. pag. 987.

7. *Sine venis.*] Καὶ οὐδεμίαν ἔχον ἐν αὑτῷ φλέβα, Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 17. pag. 121. Quod ita tamen accipiendum, ut nulla quidem vena cerebri partem interiorem ſubeat permeetque : ſed plurimæ nihilominus, eæque prætenues illud ambiant, circumſepiantque, ac benigni roris inſtar, refrigerent, nutriantque. Ita fere idem Philoſ. lib. 2. de part. anim. cap. 7. pag. 986.

8. *Et reliquus.*] Et reliquis quoque, ſicut homini, ſine adipe eſt. Scripſit tamen Philoſophus, lib. 3. hiſt. anim. c. 13. p. 364. adipalium cerebella pinguia eſſe, ut ſuum : οἱ δὲ ἐγκέφαλοι τῶν μὲν πιμελωδῶν, λιπαροί. Quam ob cauſam, *ſui pingue*, legi oportere Pintianus conjiciebat olim. Sed & codices refragantur omnes, & ipſa orationis ſeries : ſcribere enim Plinium tunc decuiſſet, *Omnibus hoc ſine ſanguine, ſine venis : ſui, pingue.* Nam *hominibus & reliquis*, puerile eſt, nec Pliniani ſtili.

9. *Quoniam coquendo.*] Falſa videtur uti ratione : dureſcunt enim medullæ coctæ : percoctæ etiamnum concreſcunt magis. Veriore multo Philoſophus utitur : lib. 2. de part. anim. cap. 7. pag. 985. medullam non eſſe, ſi frigidum ſit : medullas namque calidiores eſſe.

10. *Oſſicula parva.*] In canum cerebris ea reperiri, tralatitium eſt : etiam in humano a ſe ipſo deprehenſa, dum cerebrum ex anatomica arte diſſecaret, ab aliiſque ſæpius, teſtatur Riolanus, in Comment. de oſſibus, pag. 522.

parva. Uni homini in infantia [11] palpitat, nec corroboratur ante primum ſermonis exordium. Hoc eſt viſcerum excelſiſſimum, proximumque cælo capitis, ſine carne, ſine cruore, ſine ſordibus. Hanc habent ſenſus arcem: [12] huc venarum omnis a corde vis tendit, [13] hic deſinit: hic culmen altiſſimum, hic mentis eſt regimen. Omnium autem animalium [a] [14] in priora pronum, quia & ſenſus [15] ante nos tendunt. [16] Ab eo proficiſcitur ſomnus: hinc capitis nutatio. [17] Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. [18] Cervis in capite ineſſe vermiculi [19] ſub linguæ [b] inanitate, & [20] circa articulum, qua caput jungitur, numero viginti produntur.

L. [1] Aures homini tantum immobiles. Ab iis [2] Flaccorum cogno-

Interpretatio.

a *In priora.*] In anteriora. | b *Inanitate.*] Concavitate.

Notæ.

11. *Palpitat.*] Plinius lib. 7. ſect. 1. *Quamdiu palpitans* homini *vertex, ſummæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium?* Vertex Græcis βρέγμα eſt, ſuperior illa pars capitis, ſub qua cerebrum, quæ omnium poſtrema concreſcit, ut eam caput ineat, quam obſtetrices velint, figuram. Ariſt. lib. 7. hiſt. anim. cap. 13. pag. 846. Τοῖς δὲ παιδίοις τὸ βρέγμα μαλακὸν, καὶ ὀψὲ πήγνυται.

12. *Huc venarum.*] Et arteriarum, ut mos eſt loquendi.

13. *Hic deſinit.*] Quia altiſſimum culmen illud eſt, unde ad inferiora ſanguis deinde delabitur.

14. *In priora.*] In anteriore parte ſitum, τὴν θέσιν ἐν τῷ πρόσθεν ἔχον, Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 17. pag. 118.

15. *Ante nos tendunt.*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. *ante oſtendunt:* quod perinde eſt. Ariſt. lib. 2. de part. anim. cap. 10. pag. 991. διὰ τὸ ἔμπροσθεν εἶναι ἐφ᾽ ᾧ αἰσθάνεται, *quoniam ſenſus in anteriore corporis parte collocantur.* Et lib. 3. cap. 3. pag. 1003. ἐπὶ τὸ καλούμενον γὰρ ἔμπροσθεν ἡ αἴσθησις καὶ ἡ κίνησις, *verſus eam partem, quam priorem appellamus, ſenſus omnis tendit, & motus.* Eandem cauſam affert Albertus, lib 12. de animal. tract. 3. cap. 1. pag. 363.

16. *Ab eo.*] Hujus rei cauſam Ariſtoteles explanat abunde, tum lib. 2. de part. anim. cap. 7. pag. 986. tum lib. de ſenſu & ſomno, cap. 3. pag. 689.

17. *Quæ cerebrum.*] Aut aliquid analogum, ac proportionale, quod cerebri vicem obtineat. Ariſt. locis cit. ποιεῖ δὲ καὶ τὸν ὕπνον τοῖς ζώοις τοῦτο τὸ μόριον τοῖς ἔχουσιν ἐγκέφαλον· τοῖς δὲ μὴ ἔχουσι, τὸ ἀνάλογον.

18. *Cervis in capite.*] Hæc totidem verbis Philoſophus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 261.

19. *Sub linguæ inanitate.*] Ariſt. ὑποκάτω τοῦ ὑπογλωττίου ἐν τῷ κοίλῳ. *ſub linguæ concavitate.*

20. *Circa articulum.*] Circa vertebram, qua caput cervici committitur.

Sect. L. 1. *Aures homini.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 74. Μόνον ἄνθρωπος οὖς οὐ κινεῖ. In quibuſdam tamen hominibus viſæ ætate noſtra pro arbitrio mobiles. Et ſua vidit Auguſtinus, lib. 14. de Civit. Dei, cap. 24. qui aures moverent, vel ſingulas, vel ambas ſimul. Vidit & Andreas Veſalius, ipſo ita prodente, lib. 2. de fabr. corp. hum. cap. 13. & Andreas Laurent. lib. XI. hiſt. anim. cap. 12.

2. *Flaccorum.*] Flacci nuncupati, quibus aures flaccidæ, pendulæque. Cognomen id non unius gentis apud Romanos fuit: Attiliæ, Calpurniæ, Fulviæ, Munatiæ, Norbanæ, Valeriæ, Verriæ.

mina. Nec in alia parte feminis majus impendium, margaritis dependentibus. [3] In Oriente quidem & viris, aurum gestare eo loci, decus existimatur. Animalium aliis majores, aliis minores. [4] Cervis tantum scissæ, ac velut divisæ: sorici pilosæ. [5] Sed auriculæ omnibus animal duntaxat generantibus, [6] excepto vitulo marino, atque delphino, & quæ cartilaginea [7] appellavimus, & viperis. Hæc cavernas tantum habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinum, quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti sono. [a] [8] Quanam audiant, mirum. Iidem nec olfactus vestigia habent, cum olfaciant sagacissime. Pennatorum animalium buboni tantum & oto plumæ, velut aures: ceteris [9] cavernæ ad auditum. Simili modo squamigeris, atque serpentibus. In equis & omnium jumentorum genere indicia animi præferunt: fessis marcidæ, [10] micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.

LI. [1] Facies homini tantum, ceteris os, aut rostra. Frons & aliis, sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis index.

Interpretatio.

a *Quanam.*] Qua parte *corporis* audiant, mirum est.

Notæ.

3. *In Oriente.*] Ad Euphratem. Juvenalis, Satyra 1. v. 104.

Natus ad Euphratem, molles quod in aure fenestræ
Arguerint.

4. *Cervis tantum.*] Neque vero id generi universo: sed in Asiæ monte duntaxat, Elaphunte dicto, ad Arginussam, ubi diem Alcibiades obiit. Cervæ ibi omnes fissa sunt aure: qua nota, cum loca mutant, dignoscuntur. Arist. lib. 6. hist. anim. cap. 29. pag. 771.

5. *Sed auriculæ.*] Accepta hæc ex Arist. totidem verbis, lib. 1. hist. anim. cap. 9. pag. 74.

6. *Excepto vitulo.*] Nec vitulo marino, nec delphino auriculæ sunt: vitulo sine auriculis, cavernæ sunt, quem πόρον vocant, hoc est, meatum ad audiendum: delphino, ne is πόρος quidem, tametsi audit. Arist. loc. cit. & lib. 2. hist. cap. 14. pag. 203.

7. *Appellavimus.*] Libro 9. sect. 40.

8. *Quanam audiant.*] Sincera hæc MSS. codicum lectio. Interpolati, *Quonam modo audiant.* De auditu, olfactuque piscium egimus, lib. 10. sect. 89.

9. *Cavernæ ad auditum.*] Πόροι *meatus*, Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 15. pag. 210.

10. *Micantes pavidis.*] Hinc Maro, *micat auribus, & tremit artus.* Non est autem hæc pavidi appellatio a timore, qui degeneres animos arguat: sed ab insita illa generosissimo cuique trepidatione: Paventibus enim, & ad strepitum perterrefactis rigidissime surriguntur aures.

Sect. LI. 1. *Facies homini.*] Sic Arist. lib. 1. hist. anim. cap. 9. pag. 63. Cicero, lib. 1. de Legib. pag. 303. *Et is qui appellatur vultus, qui nullo in animanti esse, præter hominem, potest, indicat mores: cujus vim Græci norunt, nomen omnino non habent.* Πρόσωπον tamen vocant. Vide in eum Tullii locum elegantes Turnebi notas.

[2] In animo ſenſus ejus. Supercilia homini, [3] & pariter & alterne mobilia, & in iis pars animi. [4] Negamus, an annuimus? Hæc maxime indicant factum. Superbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul [a] abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.

LII. Subjacent oculi, pars corporis pretioſiſſima, & qui lucis uſu vitam diſtinguant a morte. [1] Non omnibus animalium hi: oſtreis nulli: quibuſdam concharum dubii. [2] Pectines enim, ſi quis digitos adverſum hiantes eos moveat, contrahuntur, ut videntes. [3] Et ſolenes fugiunt admota ferramenta. [4] Quadrupedum talpis viſus non eſt: oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentam detrahat membranam. Et inter aves ardeolarum genere, quos leucos vocant, altero oculo [5] carere tradunt. Optimi augurii, cum ad auſtrum volant, ſeptentrionemve: ſolvi enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locuſtis nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculorum vicem cornicula bina prætentatu implent. Nec lumbricis ulli ſunt, vermiumve generi.

LIII. [1] Oculi homini tantum diverſo colore: [2] ceteris in ſuo cuique genere ſimiles. Et equorum quibuſdam glauci. Sed in homine numeroſiſſimæ varietatis atque differentiæ: grandiores, modici, parvi, prominentes, quos hebetiores putant: [3] conditi, quos clariſſime

INTERPRETATIO.

[a] *Abruptiuſque.*] Magis præruptum, elatumque.

NOTÆ.

2. *In animo ſenſus ejus.*] Hac parte ſe maxime animus prodit, hic animi vis ſentitur: hic ſe totum exerit: ut in ſuperciliis, ex parte. Vide Notas & Emend. num. LXXIII.

3. *Et pariter, & alterne.*] Et utrumque ſimul, & ſeorſim alterutrum: altero, ut Tullius ait, ad frontem ſublato: altero ad mentum depreſſo ſupercilio.

4. *Negamus, an*] Vide Notas & Emend. num. LXXIV Produnt ſupercilia motu ſuo, quod intus in animo geritur.

Sect. LII. 1. *Non omnibus &c.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 69.

2. *Pectines enim.*] Ariſt. lib. 4. hiſt. cap. 8. pag. 485.

3. *Et ſolenes.*] Σωλῆνες, digiti marini. Vide quæ diximus, lib. 10. ſect. 88.

4. *Quadrupedum talpis.*] Hæc plane totidem verbis Philoſophus, lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 69. & lib. 4. cap. 8. pag. 474.

5. *Carere tradunt.*] Sic Græci familiari ſuo atticiſmo φασὶ, negant ſe ejus rei quam narrant, velle ſponſores fieri. Vide Notas & Emend. num. LXXV.

Sect. LIII. 1. *Oculi homini.*] Alii enim cæſii, alii flavi, alii nigri, alii caprini. Accepta hæc ſunt ex Ariſt. l. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 71. Quin & aliquos cæſios oculo altero naſci, aut alius coloris, auctor eſt idem Philoſ. lib. 5. de gener. anim. cap. 1. pag. 1136.

2. *Ceteris in ſuo.*] Sic boum omnium nigri, aquei ovium, aliorum rufi.

3. *Conditi, quos clariſſime.*] Conditi ſunt, qui in profundo, in receſſu ſiti. Cauſa in promptu eſt: quia ſpecies inferiores perferuntur ſub umbracula, neque aëris motu diſſipantur. Cauſa autem contraria in contrariis, nimirum in exſtantibus. Tamen in equis, exſtantes quærimus.

cernere : ſicut in colore [4] caprinos.

LIV. Præterea alii contuentur longinqua, alii niſi prope admota, non cernunt. [1] Multorum viſus fulgore Solis conſtat, nubilo die non cernentium, nec poſt occaſus. Alii interdiu hebetiores, [2] noctu præter ceteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxii viſus eſſent, [3] ſatis diximus. [4] Cæſii in tenebris clariores.

Ferunt [5] Tiberio Cæſari, nec alii genitorum mortalium, fuiſſe naturam, ut expergefactus noctu paulliſper, haud alio modo, quam luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris ſeſe obducentibus. Divo Auguſto equorum modo glauci fuere, ſupraque hominem [6] albicantis magnitudinis. Quam ob cauſam diligentius ſpectari eos, [7] iracunde ferebat. Claudio Cæſari [8] ab angulis candore carnoſo ſanguineis venis ſubinde ſuffuſi : [9] Caïo principi rigentes. Neroni, niſi cum conniveret, ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caïi principis ludo fuere : in iis duo omnino, qui contra com-

NOTÆ.

4. *Caprinos.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 70. caprinis oculis, & viſum acutiſſimum tribuit, & optimorum etiam, quod ſane mireris, morum argumentum. Ἐνίοις δ᾽ αἰγωπόν· τοῦτο ἤθους βελτίστου σημεῖον, καὶ πρὸς ὀξύτητα ὄψεως κράτιστον.

Sect. LIV. 1. *Multorum.*] Hos Græci *νυκτάλωπας* vocant : qua de voce dicemus uberius lib. 28. ſect. 47.

2. *Noctu præter.*] His oculorum habitudo plane par felibus, noctuis, veſpertilionibus, muribuſque : quos noctu videre, notiſſimum eſt.

3. *Satis diximus.*] Libro 7. ſect. 2.

4. *Cæſii.*] Solinus, cap. 15. pag. 34. de Albanis ad Caſpium mare populis : *Glauca oculis ineſt pupula : ideo nocte plus quam die cernunt.* Cur cæſii acute interdiu cernere nequeant, nigri noctu, cauſam Philoſophus explanat, lib. 5. de gener. anim. cap. 1. pag. 1137.

5. *Tiberio.*] Suetonius in Tiberio, cap. 68. *Fuit prægrandibus oculis : & qui, quod mirum eſſet, noctu etiam & in tenebris viderent, ſed ad breve : & cum primum a ſomno patuiſſent, demum rurſus hebeſcebant.* Id quoque refert Sex. Empiricus, lib. 1. Pyrrhon. hypot. cap. 14. pag. 17. Cælius Rhodig. lib. 15. cap. 2. ſancte affirmat, ſibi etiam quandoque contigiſſe, ut noctu videret, literaſque legeret.

6. *Albicantis.*] Candore qui pupillam circumcingit, inuſitatæ ac ſupra ceteros homines magnitudinis. In MSS. legitur, *Superque hominem abdicantis magnitudinis:* quibus ex verbis elici ſenſus tolerabilis poſſet, niſi ſequentia obſtarent : Eſſet enim ſententia, glauci coloris oculos fuiſſe, prætereaque magnitudinis tantæ, ut eum mortalem non eſſe, ſed Deum, hæc pars illius proderet.

7. *Iracunde.*] Quam ob rem oculorum dejectione religionem aulici ſimulabant. Suetonius in Aug. cap. 79. *Oculos habuit claros ac nitidos : quibus etiam exiſtimari volebat ineſſe quiddam divini vigoris : gaudebatque, ſi quis ſibi acrius contuenti, quaſi ad fulgorem Solis, vultum ſummitteret : ſed in ſenecta, ſiniſtro minus vidit.* Maro in ſexto Æneïdos, de Auguſto : *Geminas cui tempora flammas Læta vomunt.*

8. *Ab angulis &c.*] Id vero malitiæ notam præbere, cum Trogo & Ariſtotele Plinius admonet, libri hujus ſect. 114.

9. *Caio principi rigentes.*] Hoc eſt, qui non circumagerentur. Suetonius in Caligula, cap. 50. & oculis & temporibus concavis fuiſſe ſcribit ; hoc tantum.

minationem aliquam non conniverent, & ob id invicti. Tantæ hoc difficultatis eſt homini. Pleriſque vero naturale, ut nictari non ceſſent, [10] quos pavidiores accepimus.

Oculus unicolor nulli: cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte majora animi indicia cunctis animalibus: ſed homini maxime, id eſt, moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odii, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. Contüitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſummiſſi, blandi. Profecto in oculis animus habitat. [11] Ardent, intenduntur, [12] humectant, connivent. Hinc illa miſericordiæ lacryma. Hos cum oſculamur, animum ipſum videmur attingere. Hinc fletus & rigantes ora rivi. Quis ille humor eſt, in dolore tam fecundus & paratus? aut ubi reliquo tempore? Animo autem videmus: animo cernimus: oculi, ceu vaſa quædam, [13] viſibilem ejus partem accipiunt, atque tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus viſu. [14] Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante. [15] Quin & patentibus dormiunt lepores, multique hominum, [16] quos κορυβαντιᾷν Græci dicunt. [17] Tenuibus multiſque membranis eos natura compo-

Notæ.

10. *Quos pavidiores.*] Nictabundos inconſtantes eſſe ἀβεβαίους, ait Ariſtoteles, lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 72.

11. *Ardent &c.*] Habet his ſimilia, & ſane venuſta, Quintilianus, lib XI. Inſtit. cap. 3. pag. 837. E recentioribus, Laurentius, lib. XI. Anatom. cap. 3.

12. *Humectant.*] Ita MSS. omnes. Fruſtra Pintianus corrigit, *nictant.* De ea voce dixi, lib. 10. ſect. 3.

13. *Viſibilem ejus partem.*] Hoc eſt, viſivam, videndi facultate præditam. Spiritus, ut aïunt, vitales intellige. Viſibile pro viſivo dixit, quo more Latini penetrabile telum, fulmen, friguſque dixerunt, quod facile penetrat. Plautus *impetrabilem oratorem*, qui facile quod vult impetrat, in Moſtell. act. 5. ſc. 2. v. 40.

Non potuit venire orator ad me magis impetrabilis.

Plinius ipſe, lib. 9. ſect. 6. *ſpirabilia viſcera*, quæ ſint ad ſpiritum reddendum, ac per vices recipiendum apta.

14. *Sic in morbo comitiali.*] Quod videlicet nervi optici tum ſic inflectuntur & contorquentur, ut ſpiritibus animalibus tranſitus denegetur: vel quod excrementa, quæ ex cerebro natura ejicit, in nervos opticos tum impellat. Sennertum vide, lib. 1. Pract. part. 3. ſect. 2. cap. 37. pag. 222.

15. *Quin & patentibus.*] Patentes negat eſſe leporum oculos in ſomno Phile: ita quidem videri ait, quod eos pellicula mollior tenuiorque obtegit, per quam oculi ipſi tranſluceant: pag. 104.

Ὦ πῶς καθεύδει, καὶ δοκεῖ πάλιν βλέπειν
Ὄφις τε, καὶ πτώξ, θυμοῦ πλήρης λέων:
Ἐπιτέταται γὰρ ἡ χλαμὺς τῶν ὀμμάτων
Ἄλλου τινὸς χιτῶνος ἁπαλωτέρου
Φρουροῦντος αὐτοῖς, ὡς διόπτρας, τὰς κόρας.

16. *Quos κορυβαντιᾷν.*] Qui patentibus oculis nihil cernerent, ſive id vigilantibus furore divinitus immiſſo contingeret, ſive dormientibus a natura, hos κορυβαντιᾷν Græci dicebant. Deducto fore vocabulo, non tam a Corybantum ſacris, quam a κόρη *pupilla.* Vide Notas & Emendationes num. LXXVI.

17. *Tenuibus.*] Multiplices intelligit oculorum tunicas: corneam, uveam, ceteraſque, quibus pupilla includitur.

ſuit, calloſis contra frigora caloreſque in extimo tunicis, quas [18] ſubinde purificant lacrymationum ſalivis, lubricos propter incurſantia, [19] & mobiles.

LV. [1] Media eorum cornua feneſtravit pupilla, cujus anguſtiæ non ſinunt vagari incertam aciem, & velut canali dirigunt, obiterque incidentia facile declinant: aliis nigri, [2] aliis ravi, aliis glauci coloris [3] orbibus circumdatis: ut habili mixtura [a] & accipiatur circumjecto candore lux, & temperato repercuſſu non obſtrepat. Adeoque iis abſoluta vis ſpeculi, ut tam parva illa pupilla totam imaginem reddat hominis. [4] Ea cauſa eſt, ut pleræque alitum e manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quod effigiem ſuam in iis cernentes, velut ad cognata deſideria ſua tendunt.

Veterina tantum quædam, ad crementa Lunæ morbos ſentiunt. Sed homo ſolus [5] emiſſo humore cæcitate liberatur. [6] Poſt viceſimum annum multis reſtitutus eſt viſus. Quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus, [7] nullo oculorum vitio: multis repente ablatus ſimili modo,

INTERPRETATIO.

[a] *Et accipiatur.*] Et accipiatur ab oculi albo circumjecto lux, & temperato repercuſſu *circumdatorum orbium diverſi coloris*, non offendat aciem.

NOTÆ.

18. *Subinde purificant.*] Oculi nimirum tunicas haſce extimas abluunt, irrigantque lacrymis, quæ e glandulis exprimuntur, in oculorum angulo ſitis, iiſque humorem e cerebro defluentem excipientibus.

19. *Et mobiles.*] Nervorum beneficio, qui ſunt ad angulos, ut dextrorſum, & ſiniſtrorſum: ſurſum, deorſumque moveantur.

Sect. LV. 1. *Media eorum cornua.*] Trans corneæ, inquit, tunicæ cortices, pupilla, ceu quædam utriuſque oculi feneſtra tranſlucet. Hanc Latini & pupulam, & nigrum oculi vocant. Huic orbis alter circumdatur diverſi coloris, qui ἶρις idcirco nominatur, Polluci σφενδόνη, quod pupillam continet in ſe, ceu lapidem funda. Vox autem *feneſtrare* Plauto nota, & Fortunato in vita S. Albini Epiſc. Andeg. n. 18.

2. *Aliis ravi.*] Hoc eſt, fulvi. Vide Notas & Emendationes num. LXXVII.

3. *Orbibus.*] Iridem oculi utriuſque intelligit, quæ & orbicularis linea, γραμμὴ κυκλοτερὴς, & σφενδόνη appellatur, ut diximus.

4. *Ea cauſa eſt.*] Eam eſſe cauſam vix ego putem: nam & vicinam avem deberent ex multo magis morſu appetere: & cadaverum oculos appetunt, in quibus ſpecies nulla apparet. In cauſa eſt igitur potius, quod id ipſis pabulum lautum in primis videtur.

5. *Emiſſo humore.*] Cum ſcilicet humor pupillam obſtruens, vel acu ab ea removetur, & verſus oculi angulum tranſponitur: vel alterius generis acu, cannulæ, ut aïunt, ſeu canalis more pertuſa, ſugendo extrahitur. Id morbi genus ὑπόχυσιν Græci, Latini ſuffuſionem vocant. Vide Sennertum, lib. 1. Pract. part. 3. ſect. 2. cap. 28 pag. 218.

6. *Poſt viceſimum.*] Refert Pauſanias in Meſſen. Ophioneum Poëtam Meſſenium, ab ortu cæcum, vehementi dolore capitis viſum recuperaſſe. Miciſlaum Polonorum principem, anno ætatis ſeptimo, repente ac ſine cujuſquam ope, viſum recepiſſe, Cromerus lib. 2.

7. *Nullo oculorum vitio.*] Vitioſo humore, ſeu vapore craſſo, qui ex cerebro

nulla præcedente injuria. Venas ab iis pertinere ad cerebrum, peritiſſimi [7] auctores tradunt: ego & ad ſtomachum crediderim. [8] Certe nulli ſine redundatione ejus eruitur oculus. [9] Morientibus operire, rurſuſque [10] in rogo patefacere, Quiritium ritu ſacrum eſt: ita more condito, ut neque ab homine ſupremum eos ſpectari fas ſit, & cælo non oſtendi, nefas. [11] Uni animalium homini depravantur: unde cognomina [12] Strabonum & [13] Pætorum. Ab iiſdem qui altero lu- 5

NOTÆ.

defluit, nervos opticos obſtruente. Exempla ejuſmodi cæcitatis plura a ſe viſa Sennertus commemorat, lib. 1. Pract. part. 3. ſect. 2. cap. 44. pag. 226.

7. *Auctores tradunt.*] Tradit certe Ariſtot. lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 74. Περαίνουσι δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ κεῖται ὑπὸ φλεβίου ἑκάτερος. *At oculi ad cerebrum pertingunt puſillæ venæ beneficio, ſub qua uterque ſitus eſt.* Niſi φλεβίου diceret, quæ vox *venulam* ſonat, venæ nomine intellexiſſe id nervorum genus arbitrarer, quod viſioni eliciendæ eſt inſtitutum, & ſpiritui viſibili devehendo. Nervos opticos vocant, Græci πόρους ὀπτικοὺς *meatus viſivos*, ex duabus cerebri partibus ad medium coëuntes in communem tubum, qui intus eſt, unus ut viſus fiat: atque inde ad ſuum uterque oculum revertitur. Ariſtoteli præïvit Hippocrates, lib. de locis in homine, tex. 5. pag. 365. Καὶ ἐς τοὺς ὀφθαλμοὺς φλέβια λεπτὰ ἐς τὴν ὄψιν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τῆς μήνιγγος τῆς περιεχούσης φέρονται· ταῦτα δὲ τὰ φλέβια τὴν ὄψιν τρέφουσι τῷ ὑγρῷ τῷ καθαρωτάτῳ τῷ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου &c. *Et in oculos venulæ tenues ad viſum ex cerebro per ambientem membranam feruntur. Hæ autem venulæ viſum alunt humore puriſſimo de cerebro* &c.

8. *Certe nulli.*] Summam eſſe cerebri cum ſtomacho conſenſionem, nervorum, ut aiunt, conjugatione, quos reverſivos vulgus appellat, ad os ventriculi a cerebro pertinente, docet Galenus, in Comment. 6. Aphor. 50. pag. 283. Cerebri idcirco vel meningis læſione cieri redundationem ſtomachi, hoc eſt, nauſeam vomitumque, idem animadvertit. Nervos porro quos ὀπτικοὺς vocant, quos & prodire a cerebri medulla & utraque meninge, (duram & piam matrem appellant) notiſſimum eſt: hos, inquam, lædi erutis oculis, ad cerebrumque adeo dolorem hunc maxime pertinere, palam quoque eſt: ad ventriculum deinde a cerebro.

9. *Morientibus.*] Hoc *ſupremum opprimendorum oculorum officium* appellat Valer. Max. lib. 2. cap. 6. num. 8. pag. 107. Erat parentibus in votis, ut a liberis hoc ſibi officii contingeret. Tralatitium illud Penelopes votum:

Dii, precor, hoc jubeant, ut euntibus ordine fatis
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

10. *In rogo.*] Ad hunc Quiritium morem alluſiſſe Virgilium Turnebus arbitratur, lib. 26. Adverſ. cap. 5. pag. 909. ad illud poëtæ carmen,

Dat ſomnos adimitque, & lumina morte reſignat.

11. *Uni animalium.*] Ariſt. ſect. 10. probl. 49. pag. 731. Διὰ τί τῶν ζώων ἄνθρωπος, ἢ μόνον; ἢ μάλιστα διαστρέφεται, *Cur animantium homini, vel uni, vel maxime oculi depravantur?* Vide etiam ſect. 31. problem. 27. & 28. pag. 826.

12. *Strabonum.*] Fuit illud Fanniorum, Pompeïorum, aliorumque Romæ cognomen. Notus eſt Pompeïus Magni pater, cognomento Strabo. Ita vocatur, qui oculis eſt diſtortis ac depravatis. *Louche, bigle.*

13. *Pætorum.*] Æliæ, Papiriæ, aliarumque gentium cognomen. Porphyrius in Horat. 1. Satyr. 3. *Strabo, qui eſt detortis oculis, dicitur. Pætus, leviter declinatis.* Acro paulo aliter: *Pæti dicuntur, quorum huc atque illuc oculi velociter vertuntur.*

mine orbi naſcerentur, [14] Coclites vocabantur: qui parvis utriſque, [15] Ocellæ: [16] Luſcini injuriæ cognomen habuerunt.

Nocturnorum animalium, veluti felium, in tenebris fulgent radiantque oculi, ut contueri non ſit: [17] & capræ, [18] lupoque ſplendent, lucemque jaculantur. Vituli marini, [19] & hyænæ, in mille colores tranſeunt ſubinde. Quin & in tenebris multorum piſcium refulgent aridi, ſicut robuſti caudices vetuſtate putres. [20] Non connivere diximus, quæ non obliquis oculis, ſed circumacto capite cernerent. [21] Chamæleonis oculos ipſos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aſpiciunt. [22] Cruſta fragili incluſis, [23] rigentes. [24] Locuſtis ſquilliſque magna ex parte [25] ſub eodem munimento præduri eminent. [26] Quorum duri ſunt, minus cernunt, quam quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, ſi quis eruat, [27] renaſci tradunt. Inſectorum omnium, & [28] teſtacei operimenti, oculi moventur, ſicut quadrupedum aures. [29] Quibus fragilia operimenta, iis

N O T Æ.

14. *Coclites.*] Sic Horatius Cocles appellatus, ille quondam Curiatiorum victor.

15. *Ocellæ.*] Cognomen id Serviorum familiæ. Servium Ocellam, triduo bis deprehenſum in adulterio ſcribit Cælius ad Ciceronem, lib. 8. epiſt. 7.

16. *Luſcini.*] Qui per vim, inquit, hominumque injuria eluſcati eſſent, ab ea injuria ii cognomen retinuerunt: Luſcini appellati. Fabricius Luſcinus in Faſtis Conſul iterum.

17. *Et capræ.*] Ita M S S. omnes, non capreæ. Plinius lib. 8. ſect. 76. de capris: *Tradunt & noctu non minus cernere, quam interdiu.* Et Albertus M. lib. 12. de animal. ſub finem, pag. 374. *Caper montanus, qui rubeos habet oculos, acute dicitur videre valde.*

18. *Lupoque.*] Hinc eſt quod acutiſſimi viſus lupum eſſe prædicant Ælianus, Phile, & alii, quos citat Bochartus, parte 1. de animal. lib. 3. cap. 10. pag. 826.

19. *Et hyænæ.*] Plinius lib. 8. ſect. 44 de hyæna: *Oculis mille eſſe varietates tradunt, colorumque mutationes.* Reddunt fortaſſe ſemper oculis, ut idem de chamæleone ſcribit, quemcumque colorem proxime attingunt.

20. *Non connivere diximus.*] Libro 8. ſect. 45. Vide Notas & Emend. num. LXXVIII.

21. *Chamæleonis.*] Hic enim, ut Plinius ait lib. 8. ſect. 51. *non pupillæ motu, ſed totius oculi verſatione circumſpicit.*

22. *Cruſta fragili.*] Μαλακόστρακα Græci vocant: tales ſunt gammari, cancri, &c. Vide lib. 9. ſect. 44. & 50.

23. *Rigentes.*] Non circumaguntur.

24. *Locuſtis .... præduri eminent*] Duris oculis, σκληροφθάλμους, locuſtas eſſe, notum eſt. Hinc jocus in Medicum, apud Plautum in Menæch. act. 5. ſc. 5. verſ. 24.

M E D. *Dic mihi hoc: ſolent tibi unquam oculi duri fieri?*

M E. *Quid? tu me locuſtam cenſes eſſe, homo ignariſſime?*

25. *Sub eodem munimento.*] Cruſta ſimiliter fragili, per quam oculi feneſtrantur.

26. *Quorum duri:*] Ariſt. lib. 2. de part. animal cap. 13. pag. 993.

27. *Renaſci tradunt.*] Neque hoc loco, neque lib. 25. ſect. 50. hujus miraculi ſponſorem haberi ſe cupit.

28. *Et teſtacei.*] Ὀστρακόδερμα, quibus eſt operimentum teſta, quæcumque oſtrearum duritie teguntur: ut teſtudo. Hæc ſunt ex Ariſt. loc. cit.

29. *Quibus fragilia.*] Cruſtacea ſcilicet, quæ cruſta fragili teguntur. Ariſt. loc. cit. Τὰ μὲν γὰρ σκληρόδερμα πάντα σκληρόφθαλμά ἐστιν.

oculi duri. Omnia talia, & piſces, & inſecta, [30] non habent genas, nec integunt oculos. [31] Omnibus membrana vitri modo tranſlucida obtenditur.

LVI. [1] Palpebræ in genis homini utrinque. [2] Mulieribus vero etiam infectæ quotidiano. Tanta eſt decoris affectatio, ut tinguantur oculi quoque. Alia de cauſa [3] hoc natura dederat, ceu vallum quoddam viſus, & prominens munimentum contra occurſantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. [4] Defluere eas haud immerito Venere abundantibus tradunt. [5] Ex ceteris nulli ſunt, niſi quibus & in reliquo corpore pili. [6] Sed quadrupedibus in ſuperiore tantum gena, volucribus in inferiore: & quibus molle tergus, ut ſerpentibus: & quadrupedum quæ ova pariunt, ut lacertæ. [7] Struthocamelus alitum ſola, ut homo, utrinque palpebras habet.

NOTÆ.

30. *Non habent genas.*] Nos palpebras dicimus, βλέφαρα Græci. Cur his eæ deſint, cauſam Philoſophus affert loc. cit.

31. *Omnibus membrana.*] Quaſi palpebra quadam tranſlucida ſemper obducta. Ariſt. loc. cit.

Sect. LVI. 1. *Palpebræ in genis.*] Genas appellat oculorum tegumenta, palpebras pilorum vallum, ut Tullius loquitur, lib 2. de Nat. Deor. pag. 108. quibus ipſæ palpebræ ſunt munitæ. Igitur quæ Plinio genæ dicuntur, hæ Tullio palpebræ: quas illæ palpebras, βλεφαρίδας alii, hoc eſt, τρίχας ἐσχάτας, pilos qui palpebrarum oras ambiunt, vocant. Hæ utrinque homini ſunt, hoc eſt, ſuperne pariter & inferne, ſupra & infra, ἄνω καὶ κάτω, inquit Philoſ. lib. 1. hiſt. anim. cap. 9. pag. 65.

2. *Mulieribus vero.*] Quibus illita fuco ſemel eſt facies, id niſi quotidie fiat, turpiſſimis rugis, & colore lurido ea ſtatim fœdatur. Vide Notas & Emend. num. LXXIX.

3. *Hoc natura dederat.*] Palpebras nimirum, ſive, ut mos eſt nunc loquendi, palpebrarum pilos. Tullius eleganter loc. cit. *Munitæque ſunt palpebræ tanquam vallo pilorum: quibus & apertis oculis, ſi quid incideret, repelleretur; & ſomno conniventibus, cum oculis ad cernendum non egeremus, utique tanquam involuti quieſcerent.*

4. *Defluere eas.*] Ariſt. ſect. 4. problem. 19. pag. 705. Διὰ τί ὅσοις αἱ βλεφαρίδες ῥέουσι, λάγνοι, *Cur ſalaces hi ſunt, quibus pili palpebrarum defluunt?* Locum vide. Id iterum repetit, lib. 3. hiſt. anim. cap. 10. pag. 348. ac Plinius ipſe, ſect. 94.

5. *Ex ceteris.*] E ceteris animantibus cilium habent palpebris adjunctum omnia, quæ pilos obtinent reliquo in corpore: βλεφαρίδας δ' ἐπὶ τῶν βλεφάρων ἔχει, ὅσα τρίχας ἔχει. Ariſt. lib. 2. de part. anim. cap. 14. pag. 994.

6. *Sed quadrupedibus.*] Præter ſimiam, ut dicetur ſect. 100.

7. *Struthocamelus.*] Ariſt. loc. cit. cilium eſſe ſtruthioni ſcribit: inferne tantum, an & ſuperne, non ait. Verum cum volucribus eſſe cilia conſtet in inferiore gena ſeu palpebra: ſtruthionem vero quadrupedum vel ex ea parte naturam referre idem doceat lib. 4. de part. anim. cap. 14. pag. 1046. quod & ſuperiore parte palpebras gerat, βλεφαρίδας ἔχει τὰς ἄνωθεν, nihil a Plinio temere affirmatum autumo: ut Pinetus poſt Pintianum cenſuit.

LVII. [a] Nec genæ quidem omnibus: ideo neque nictationes iis, [1] quæ animal generant. [2] Graviores alitum inferiore gena connivent. [3] Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & similia utraque connivent. [4] At quadrupedes quæ ova pariunt, ut testudines, crocodili, inferiore tantum, sine ulla nictatione, propter præduros oculos. [5] Extremum ambitum genæ superioris, antiqui cilium vocavere: unde & supercilia. [6] Hoc vulnere aliquo diductum non coalescit, ut in paucis humani corporis membris.

LVIII. Infra oculos malæ homini tantum, quas prisci genas vocabant, [1] XII. tabularum interdicto radi a feminis eas vetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor.

LIX. [1] Intra eas hilaritatem risumque indicantes buccæ. Et altior homini tantum, quem novi mores [a] [2] subdolæ irrisioni dicavere, nasus. Non alii animalium nares eminent: [3] Avibus, serpentibus, pis-

INTERPRETATIO.

[a] *Nec genæ.*] Nec palpebræ quidem alitibus omnibus.

[a] *Subdolæ.*] Subdolæ irrisionis *signum esse sedemque* voluerunt.

NOTÆ.

Sect. LVII. 1. *Quæ animal generant.*] Ut vespertiliones.

2. *Graviores alitum.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 15. pag. 211. & lib. 2 de partib. cap. 13. pag. 993. Μύουσι δ' οἱ βαρεῖς τῷ κάτω βλεφάρῳ. Id tamen & in aliis observatum.

3. *Eædem nictantur.*] Arist. loc. prius cit. Psittacum tamen excipere uterque debuit: hunc enim nictari negant. Nictari porro est sæpe ac leviter oculum movere: Græci σκαρδαμύττειν dicunt: Galli, *Cligner les yeux.*

4. *At quadrupedes.*] Aristot. lib. 2. de part. anim. cap. 13. pag. 993.

5. *Extremum ambitum.*] Ubi pili e gena superiore, seu palpebra, enascuntur.

6. *Hoc vulnere.*] Aristot. lib. 1. hist. anim. cap. XI. pag. 95. de præputio agens: ἐὰν διακοπῇ, οὐ συμφύεται, οὐδὲ γνάθος, οὐδὲ βλεφαρίς. *Si secetur, non coit: sicut neque malæ, neque palpebra, sive genæ.* De præputio pariter Hippocrates, sect. 6. Aphor. 19. intestinisque tenuibus, ex eodem, Aphor. 24.

Sect. LVIII. 1. *XII. Tabularum.*]. Tabula nempe decima, lege 2. de jure sepulcrorum, cap. 4. *Mulieres genas ne radunto: neve lessum funeris ergo habento.* Hoc est, mulieres ne genas unguibus dilanianto, seu faciem carpunto: neve lugubrem ejulatum in funeribus adhibento. Refert hanc legem, & Cic. lib. 2. de Legib. ac Tuscul. 2. & Festus, verbo *Radere.*

Sect. LIX. 1. *Intra eas .... buccæ.*] Non *infra*, ut est hactenus editum, contra MSS. fidem. Horat. lib. 1. Satyr. 1.

Quid causæ est, merito quin illis Juppiter ambas
Iratus buccas inflet?

Et Plautus in Trucul. act. 2. sc. 2. vers. 45. *buccas belle purpurissatas* dixit: Tullius, *fluentes, cerussatasque buccas:* Ut intelligas non interiorem modo cavitatem genarum, sed partem quoque extimam, buccas appellari.

2. *Subdolæ irrisioni dicavere.*] Vulgare est & tralatitium, *Naso suspendere adunco.* Vide Martialis Epigramma 2. libri 13.

3. *Avibus &c.*] Arist. lib. 2. de partib. anim. cap. 16. pag. 996.

cibus,

cibus foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cognomina [4] Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium & narium defuere.

L X. Labra, a quibus [1] Brocchi, [2] Labeones dicti. Et [3] os probum duriusve, animal generantibus: [4] pro iis cornea & acuta volucribus rostra. Eadem rapto viventibus adunca: collecto, recta: [5] herbas eruentibus limumque, lata, ut suum generi. Jumentis vice manus ad colligenda pabula ora: apertiora laniatu viventibus. Mentum nulli præter hominem, [6] nec malæ. [7] Maxillas crocodilus tantum superiores movet: terrestres quadrupedes, eodem, quo cetera, more, [8] præterque in obliquum.

L X I. [1] Dentium tria genera: serrati, aut continui, aut exerti. [2] Serrati pectinatim coëuntes, ne contrario occursu atterantur: ut serpentibus, piscibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti, ut apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum, [3] qui digerunt ci-

N O T Æ.

4. *Simorum, Silonum.*] Silonum familiare gentibus Romanis cognomen, Abroniæ, Antoniæ, Aruntiæ, Gaviæ, Pompeïæ, Popediæ, Umbroniæ: Simorum, quod quidem sciam, nulli. Atque ea sane vox *Simorum*, posterioris *Silonum.* interpretatio quædam mihi videtur esse, spuriumque glossema. Græci σίλλυς Silones vocant, qui naso sursum versus adunco & repando deformes sunt, auctore Festo: Ii & simi dicuntur. Glossæ Philoxeni, *Silo*, σιμός. Ut a *nasus Naso*, ita fere a *silus Silo* deducitur.

Sect. L X. 1. *Brocchi.*] Nonius, cap. 1. num. 102. *Bronci* (iidem Bronchi & Brocchi) *sunt producto ore, & dentibus prominentibus.* Vide Notas & Emend. num. L X X X.

2. *Labeones.*] Cognomen id fuit familiarum, Antistiæ, Asconiæ, Attiniæ, Fabiæ, Pacuviæ, Pomponiæ, ceterarumque. De Antistio Labeone diximus in Auctorum syllabo. Sosipater Charisius lib. 1. artis Grammat. pag. pag. 79. Verrii Flacci auctoritate ait a labiis immodicis Labeones dictos.

3. *Os probum.*] Firmum, osseum. Alia vero oratio est, cum os probum in homine commendatur, ut in laude Pompeii dicitur a Plinio lib. 7. sect. 10. *Illud os probum, ipsumque honorem eximiæ frontis.*

4. *Pro iis cornea &c.*] Hæc deinceps ex Aristot lib. 3. de part. animal. cap. 1. pag. 1000. & lib. 4. cap. 12. pag. 1041.

5. *Herbas eruentibus.*] Vel, ut in Reg. 1. 2. &c. *ruentibus*, hoc est, effodientibus. Lata sunt idcirco suibus ora, & cartilaginosa, ut Albertus notat, lib. 7. de animal. tract. 1. cap. 5. pag. 221. Sic Plinius lib. 10. sect. 91. *Alia rostri latitudine ruunt.*

6. *Nec malæ.*] Quas alio nomine genas vocamus.

7. *Maxillas crocodilus.*] Aristot. lib. 1. histor. animal. cap. 9. pag. 81. & lib. 3. cap. 7. pag 326 de fluviatili crocodilo. Sic inter aves psittacus solus mandibulam rostri superiorem movet.

8. *Præterque.*] Prætereaque. Vide Notas & Emend. num. L X X X I.

Sect. L X I. 1. *Dentium tria.*] Accepta hæc ad verbum ex Arist. lib. 3. de part. anim. cap. 1. pag. 999.

2. *Serrati.*] Visum a se Æthiopem, cui dentes serrati, ceu canibus, forent, scribit A. Benedictus, laudatus a Schenckio, lib. 1. Observ. Medic. pag. 217.

3. *Qui digerunt.*] Hoc est, qui dividunt, & incidunt: unde incisores dicti. Iidem primores sive anteriores appellati: item γελασῖνοι a Polluce, quoniam inter ridendum primi nudantur. Hæc ex Arist. Plinius, loc. cit.

bum, lati & acuti: [4] qui conficiunt, duplices: [5] qui discriminant eos, canini appellantur. [6] Hi sunt serratis longissimi. Continui, aut utraque parte oris sunt, ut equo: aut superiore primores non sunt, ut bubus, ovibus, omnibusque, quæ ruminant. [7] Capræ superiores non sunt, præter primores geminos. [8] Nulli exerti, quibus serrati. [9] Raro feminæ, & tamen sine usu. Itaque cum apri percutiant, feminæ sues mordent. [10] Nulli, cui cornua, exerti: [11] sed omnibus concavi, ceteris dentes solidi. [12] Piscium omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatilium [13] plani. [14] Cetero multis eorum in lingua & toto ore: ut [a] turba vulnerum molliant, quæ attritu subigere non queunt. Multis & in palato, atque [15] etiam in cauda. [16] Præterea in os vergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi adminiculum.

INTERPRETATIO.

a *Turba.*] Numero vulnerum.

NOTÆ.

4. *Qui conficiunt.*] Molares, dentium postremi, tum a figura, tum ab usu nomen habuerunt: instar enim molarum conterunt cibum præcisum.

5. *Qui discriminant.*] Qui separant, disterminant, dividuntque primores a molaribus: situ inter utrosque medii: Canini dicti, ob acutam duritiem, & usum: quod enim primores dividere nequeunt, hi confringunt. Oculares vulgus appellat. Horum radices altissimæ. Vide Notas & Emendationes num. LXXXII.

6. *Hi sunt serratis.*] Iis animalibus, quibus sunt dentes serrati, ut serpentibus, piscibus, canibus.

7. *Capræ superiores.*] Vel superiore parte oris.

8. *Nulli exerti.*] Aristot. lib. 2. hist. anim. cap. XI. pag. 188. & lib. 3. de part. anim. cap. 1. pag. 999.

9. *Raro feminæ.*] In eorum animalium genere, quibus sunt dentes exerti, raro sunt ii feminæ: aut si sunt exerti feminæ, sine usu sunt. Arist. lib. 4. hist. animal. cap. XI. pag. 512. Χαυλιόδοντας αἱ θήλειαι οὐκ ἔχουσι τῶν ὑῶν, *Suibus feminis exerti nulli sunt dentes.*

10. *Nulli, cui cornua.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. XI. pag. 188.

11. *Sed omnibus.*] Omnes, inquit, exerti dentes, sunt concavi.

12. *Piscium.*] Aristot. lib. 2. hist. animal. cap. 16. pag. 228. & lib. 3. de part. cap. 1. pag. 999. Errore lapsum hac parte Philosophum Scaliger affirmat, in Comm. ad priorem locum.

13. *Plani.*] Quibus sint dentes continui, sed teretes, & æquales, quasi paxilli qui citharæ aptantur, pisces invenire est alios: quibus sint non serrati iidem & plani, præter scarum nullum.

14. *Cetero multis eorum.*] Arist. lib. 3. de part. anim. cap. 1. pag. 999. caussam eandem affert: ut nempe dentium multitudine in minuta secent, quæ non possunt attritu longiore subigere. Hæc ille aliquanto uberius: quæ repetit quoque Albertus lib. 12. de anim. tract. 3. cap. 6. pag. 371.

15. *Etiam in cauda.*] Sic libri omnes: nequicquam *in gula*, ac perfrigide sane Rondeletio rescribente.

16. *Præterea in os.*] Albertus loc. cit. *Sunt etiam incurvati, ut hami, dentes multorum piscium, eo quod vigor eorum ad retinendum est in eis.*

LXII. [1] Similes aſpidi, & ſerpentibus : [2] ſed duo in ſupera parte, dextera lævaque longiſſimi, tenui fiſtula perforati, [3] ut ſcorpionum aculei, venenum infundentes. [4] Non aliud hoc eſſe quam fel ſerpentium, & inde venis ſub ſpina ad os pervenire, diligentiſſimi auctores ſcribunt. Quidam [5] unum eſſe eum : & quia ſit aduncus, reſupinari, cum momorderit. Aliqui, tunc decidere eum, rurſuſque recreſcere, facilem decuſſu : & ſine eo eſſe, [6] quas tractari cernamus. Scorpionis caudæ [7] ineſſe eum, & pleriſque ternos. Viperæ dentes gingivis conduntur. [8] Hæc eodem prægnans veneno, impreſſo dentium repulſu virus fundit in morſus. Volucrum nulli dentes, [9] præter

NOTÆ.

Sect. LXII. 1. *Similes aſpidi.*] Hoc eſt, ſerrati.

2. *Sed duo in ſupera.*] Hæc ad verbum mutuatus eſt a Nicandro in Theriac. pag. 12. ubi de aſpide :

> Τῆς ἤτοι πίσυρες κοῖλοι ὑπένερθεν ὀδόντες &c.

Quæ Gorræus interpres ſic reddidit :

> *Quatuor illi intus dentes curvique, cavique,*
> *Et longi, maxillæ altis radicibus hærent.*
> *Hi virus capiunt, tunica ſuper undique tecti*, &c.

3. *Vt ſcorpionum aculei.*] Tertullianus, in Scorpiace, ipſo initio, de ſcorpionis cauda, *Scorpii*, inquit, *ſeries illa nodorum, venenata intrinſecus venula ſubtilis, arcuato impetu ſurgens, hamatile ſpiculum in ſummo tormenti ratione ſtringit .... Id ſpiculum, & fiſtula eſt, patula tenuitate in vulnus, & virus, qua figit, effundit.* Vide & Baſil. in Hexaëm. homil. 9.

4. *Non aliud hoc eſſe.*] Viperæ certe venenum aliud eſſe, tum a felle, tum a ſucco quodam flavo, qui veſicula gingivarum continetur, recte Charaſius docet, in Anatomia Viperæ, ſect. 8. pag. 29. In capite viperarum glandes ait eſſe ſalivarias, poſt oculos ſitas : ex iis per venulas certas deduci humorem ſalivarium flavi coloris ad gingivarum uſque veſiculam, qui humor hominis ſalivæ, atque animantium, proportione reſpondeat, idem innoxius ſit, ſi ſorbeatur. A felle hunc ſuccum minime oriri, color ipſe indicat, cum ſit fel viriditatis eximiæ : guſtus item, qui in felle acerbiſſimus, in eo ſucco injucunde ſuavis, dulcium amygdalarum referens ſaporem. Negat deinde vas eſſe ullum, aut venam, quæ a felle ad gingivas uſque pertineat, quæ huic veneno illuc devehendo foret maxime neceſſaria opere. Quod vero viperei dentis ſit letalis morſus, ait in cauſa eſſe ſpiritus irritatos, quos vipera tum ſimul cum morſu immittit, imprimitque : quæ irritatio ſi abeſſet, morſum plane innoxium fore, plurimis experimentis comprobatum. Denique illud adjungit : fel vipereum adeo non eſſe letale, ut ne ſit quidem leviter noxium : ſæpius, atque ingenti copia a canibus, felibus, gallinaceiſque impune comeſum.

5. *Vnum eſſe eum.*] Dentem.

6. *Quas tractari.*]] Subintellige, ſine eo dente eſſe ſerpentes, quas tractamus.

7. *Ineſſe eum.*] Dentem, ſive aculeum.

8. *Hæc eodem.*] Nicander in Theriac. pag. 16.

9. *Præter veſpertilionem.*] Cui ſunt ut minimum, quatuor & viginti, ſerrati, tereteſque : in maxillis ſingulis, duodeni. Notat id quoque Baſilius in Hexaëm. homil. 8. pag. 107. Nihilominus libro præcedenti, ſect. 61. Juba Diomedeis avibus dentes eſſe tradidit. Quin & anatini, anſerinique generis omnibus ſtriæ ſunt utroque roſtri margine, inſtar dentium acutiſſimæ.

vespertilionem. [10] Camelus una ex iis, [11] quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habet. [12] Cornua habentium nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est etiam a minimis earum derosa vitis. At in marinis crustata & cartilaginea primores habere, item echinis quinos esse, unde intelligi potuerit, miror. Dentium vice aculeus insectis. Simiæ dentes, ut homini. [13] Elephanto intus ad mandendum quatuor: præterque eos, qui prominent, masculis reflexi, feminis recti atque proni. [14] Musculus marinus, qui balænam antecedit, nullos habet: sed pro iis, setis intus os hirtum, & linguam etiam, ac palatum. [15] Terrestrium minutis quadrupedibus, primores bini [16] utrinque longissimi.

LXIII. [1] Ceteris cum ipsis nascuntur: [2] homini, postquam natus est, septimo mense. Reliquis perpetuo manent. [3] Mutantur homini, leoni, [4] jumento, cani, & ruminantibus. [5] Sed leoni & cani, non nisi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur [6] operibus. [7] Maxillares, qui sunt a caninis, nullum animal

Notæ.

10. *Camelus una.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. XI. pag. 186.

11. *Quæ non sunt cornigera.*] Nam ex iis quæ cornigera sunt, capras paulo antea admonuit, sect. sup. primores habere geminos dentes in maxilla superiore.

12. *Cornua habentium.*] Arist. loco citato.

13. *Elephanto intus.*] Elephanto, inquit, quaterni dentes utrinque sunt, quibus quasi mola cibum conficit. Præter hos, habet alios duos illos qui sunt exerti, & prominentes. Mas quidem, & magnos, & sursum reflexos, sive repandos: femina, minores, & contrario flexu quam mas: deorsum enim vergunt. Sunt ista quoque ex Arist. loc. cit. pag. 194. *ὁ μὲν οὖν ἄῤῥην τούτους ἔχει μεγάλους καὶ ἀνασίμους· ἡ δὲ θήλεια μικροὺς καὶ ἐξ ἐναντίας τοῖς ἄῤῥεσι· κάτω δ᾽ οἱ ὀδόντες βλέπουσιν.* Unde Plinius acceperit in eo genere feminarum nonnullis dentes illos qui prominent, esse rectos, nondum scio. Non attigit certe hoc discrimen Philosophus.

14. *Musculus marinus.*] Arist. lib. 3. histor. animal. cap. 10. pag. 354. *Ἔτι δὲ καὶ ὁ μυστικῆτος ὀδόντας μὲν ἐν τῷ στόματι οὐκ ἔχει· τρίχας δὲ ὁμοίας ὑείαις.* *Musculus marinus dentium loco pilos habet suillis setis similes.* De hoc musculo diximus ad calcem libri noni, sect. ult.

15. *Terrestrium minutis.*] Canibus, felibus, muribus.

16. *Vtrinque.*] Superiore & inferiore maxilla.

Sect. LXIII. 1. *Ceteris.*] Elephanto quidem innascuntur ii, quos intus habet ad mandendum datos a natura: exertos illos longiores, nonnisi factus grandior. Aristot. lib. 2. hist. anim. cap. XI. pag. 194.

2 *Homini.*] Vide quæ diximus lib. 7. sect. 15.

3. *Mutantur homini.*] Aristot. lib. 2. histor. anim. cap. XI. pag. 190.

4. *Jumento.*] Equo, mulo, asino, *οἷον ἵππος, καὶ ὀρεὺς, καὶ ὄνος.* Arist.

5. *Sed leoni.*] De leone hoc tradit Aristot. lib. 6. histor. animal. cap. 31. pag. 777. De cane, lib. 6. cap. 20. pag. 741.

6. *Operibus.*] Remediis, sive amuletis. Vide lib. 28. sect. 78. Vel hoc fortassis de operum politura accipiendum est, quæ fit dente lupino, cum auro splendor conciliatur, quod ligno coriove inductum est.

7. *Maxillares.*] Hoc ex Arist. lib. 2. hist. animal. cap. XI. pag. 190. quem in locum animadvertit Scaliger, aliter

mutat. [8] Homini novissimi, qui genuini vocantur, circiter vicesimum annum gignuntur: multis [9] & octogesimo, [10] feminis quoque: [11] sed quibus in juventa non fuere nati. [12] Decidere in senecta, & mox renasci certum est. [13] Zanclen Samothracenum, cui renati essent post centum & quatuor annos, Mucianus visum a se prodidit. [14] Cetero maribus plures, quam feminis. in homine, pecude, [15] capris, sue. [16] Timarchus Nicoclis filius Paphii [17] duos ordines habuit maxillarum. Frater ejus non mutavit primores, [18] ideoque prætrivit. [19] Est exemplum dentis, homini & in palato geniti. [20] At canini amissi casu aliquo, nunquam renascuntur. Ceteris [21] senecta rubescunt, equo tantum candidiores fiunt.

Notæ.

haud raro contingere: e liberis suis unum, matrem quoque, se denique ipsum maxillares amisisse, atque in eorum locum alios successisse. Genuini tamen, hoc est, maxillarium postremi duo, si semel exciderint, nunquam renascuntur.

8. *Homini novissimi.*] Hoc est, extremi duo, qui & σωφρονιστῆρες ab Hippocrate appellantur, quasi sapientiæ dentes, quod trigesimo ætatis anno, quartoque septenario, plerumque erumpant, quo tempore σωφρονεῖν, hoc est, sapere incipimus. Plinius hæc totidem verbis accepit a Philosopho loc. cit. pag. 194. Genuinos ille κραντῆρας vocat.

9. *Et octogesimo.*] Arist. loc. cit. & Albertus lib. 12. de anim. tract. 3. cap. 6. pag. 372. id se vidisse sancte asseverat. Vide & Sennertum, Pract. lib. 2. part. 1. cap. 10. pag. 261.

10. *Feminis quoque &c.*] Arist. loc. cit.

11. *Sed quibus.*] Sive mares ii fuerint, sive feminæ, ita demum nascuntur anno octogesimo, si non fuerint in juventa nati. Arist. loc. cit. pag. 194.

12. *Decidere in senecta &c.*] Testantur hoc & Medici recentiores, apud Schenckium, lib. 1. Observ. Medic. pag. 218.

13. *Zanclen.*] MSS. *Zoclen.* Exempla similia complura Schenckius refert, libro 1. Observ. Medic. pag. 217.

14. *Cetero maribus.*] Hoc superius ipse prodidit, lib. 7. sect. 15. Totidem hæc verbis Philosophus, loc. cit. pag. 193. confirmantque tum Albertus, lib. 2. de anim. tract. 1. cap. 4. pag. 105. tum Scaliger in eum Philosophi locum. Est ita nimirum ut plurimum: natura tamen haud ita legibus iis adstricta, ut ab iis nunquam deflectat.

15. *Capris, sue.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXIII.

16. *Timarchus.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXIV.

17. *Duos ordines.*] Simile est quod refert Valerius Max. lib. 1. cap 8. pag. 75. *Mithridatis etiam Regis filia Drypetine, Laodice regina nata, duplice ordine dentium deformis admodum, comes fugæ patris a Pompeio devicti, fuit.* Narrat idem de Hercule Julius Pollux, lib. 2. cap. 4. pag. 92. Exempla alia vide apud Schenckium, l. 1. Observ. Medic. p. 216.

18. *Ideoque prætrivit.*] MSS. *præterivit.* Quid si *pertrivit*, legas? hoc est, lima castigavit.

19. *Est exemplum.*] Est sane hujus rei historia apud Schenckium, lib. 1. Observ. pag. 217.

20. *At canini.*] Negat hoc Fallopius, apud Sennertum, loc. cit. pag. 263. Maxillares omnes excidere, & renasci ait: præter genuinos, sive novissimos: qui si exciderunt, nunquam regenerantur.

21. *Senecta rubescunt.*] Alii *rufescunt.* Nigrescere Philosophus scripsit, lib. 2. hist. anim. cap. XI. pag. 192. Fuscos esse vel croceos canum in senecta dentes, notat Albertus lib. 2. de anim. tract. 1. cap. 4. pag. 105.

LXIV. [1] Ætas veterinorum dentibus indicatur. [2] Equo ſunt numero XL. Amittit triceſimo menſe [3] primores utrinque binos : ſequenti anno [4] totidem proximos, cum ſubeunt dicti [5] columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui ſexto anno renaſcuntur. Septimo omnes habet & renatos, & immutabiles. [6] Equo caſtrato prius, non decidunt dentes. [7] Aſinorum genus triceſimo menſe ſimiliter amittit, [8] deinde ſenis menſibus. [9] Quod ſi non prius pepererc, quam decidant poſtremi, ſterilitas certa. [10] Boves bimi mutant. [11] Suibus decidunt nunquam. Abſumta hac obſervatione, ſenectus in equis, & ceteris veterinis, intelligitur dentium [12] brochitate, ſuperciliorum canitie, & circa ea lacunis, cum fere ſedecim annorum exiſtimantur. [13] Hominum dentibus quoddam ineſt virus. Namque & [14] ſpeculi nitorem ex adverſo nudati hebetant, [15] & columbarum fetus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominum [16] dicta ſunt.

NOTÆ.

Sect. LXIV. 1. *Ætas.*] Ariſt. lib. 6. cap. 22. pag. 753.

2. *Equo ſunt.*] Ariſt. pag. 749.

3. *Primores utrinque.*] Duos ſuperiores, totidemque inferiores, τοὺς μὲν δύο ἄνωθεν, τοὺς δὲ δύο κάτωθεν. Ariſt. loc. cit.

4. *Totidem proximos.*] Duo rurſum ſuperiores, inferioreſque totidem.

5. *Columellares.*] Jam non hæc accepta ex Ariſtotele, ſed ex Varrone lib. 2. de re ruſt. cap. 7. pag. 87. *Ætas,* inquit, *cognoſcitur equorum, & fere omnium quæ ungulas indiviſas habent, & etiam cornutorum, quod equus triginta menſium primum dentes medios dicitur amittere, duos ſuperiores, & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annum itidem ejiciunt, & totidem proximos eorum quos amiſerunt, & incipiunt naſci quos vocant columellares. Quinto anno incipiente item eodem modo amittere binos, quos caninos habent, &c.* Columellares ii ſunt, quos in Gallia mangones vulgo vocant, *les Crochets.*

6. *Equo caſtrato.*] Nec cervi caſtrati cornua abjiciunt, Philoſopho teſte, lib. 9. hiſt. anim. cap. 79. pag. 1174. Eadem utrobique cauſa.

7. *Aſinorum genus.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 23. pag. 757.

8. *Deinde ſenis.*] Deinde ſexto menſe iterum quaternos : alioſque rurſum quatuor ſingulis ſenis menſibus.

9. *Quod ſi non.*] Ariſt. pag. 759.

10. *Boves bimi.*] Ariſt. lib. 6. hiſt. anim. cap. 20. pag 745. τοὺς δ' ὀδόντας βάλλει βοῦς διετής.

11. *Suibus.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. XI. pag. 190. Τοῖς δ' ὅλως οὐθένα βάλλει τῶν ὀδόντων Albertus M. lib. 2. de anim. cap. 4. pag. 105. *Sed & porcus nullum omnino ejicit dentem.*

12. *Brochitate.*] Sive, ut Nonius ſcribit, *bruncitate. Cum dentes facti ſunt brochi*, inquit Varro loc. cit. hoc eſt, exerti & prominentiores, *& ſupercilia cana, & ſub ea lacunæ, ex obſervatu dicunt eum equum habere annos ſexdecim.*

13. *Hominum dentibus.*] Scilicet iratorum. Ex morſu irati hominis, maris feminæque, gangrænam obortam non ſemel vidiſſe ſe ſcribit Riolanus, in Comment. de oſſibus, cap. XI. pag. 484.

14. *Speculi nitorem.*] Halitu id fieri neceſſe eſt : nam ſi ſpiritum contineas, nihil tale continget.

15. *Et columbarum.*] Qua vi porro? halitune, an morſu? Si primum, non ea vis dentium eſt. Si alterum, continui ſolutione, non id alia occulta vi peragunt.

16. *Dicta ſunt.*] Libro 7. ſect. 15.

[17] Erumpentibus morbi corpora infantium accipiunt. Reliqua animalia, quæ ſerratos habent, ſæviſſima dentibus.

LXV. [1] Linguæ non omnibus eodem modo. [2] Tenuiſſima ſerpentibus [3] & triſulca, vibrans, atri coloris, & ſi extrahas, prælonga: lacertis bifida & piloſa: vitulis quoque marinis [4] duplex: [5] ſed ſupra dictis capillamenti tenuitate: [6] ceteris ad circumlambenda ora. [7] Piſcibus paulo minus tota adhærens, crocodilis tota. [8] Sed in guſtatu, linguæ vice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus, pardis, omnibuſque generis ejus, etiam felibus, [9] imbricatæ aſperitatis, ac limæ ſimilis, attenuanſque lambendo cutem hominis. Quæ cauſa [10] etiam manſuefacta, ubi ad vicinum ſanguinem pervenit ſaliva, invitat ad rabiem. De purpurarum linguis [11] diximus. [12] Ranis prima cohæret; intima abſoluta a gutture, qua vocem mittunt mares, cum vocantur [13] ololygones. Stato id tempore evenit, cientibus ad coïtum feminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo, [a] ad libramentum

INTERPRETATIO.

[a] *Ad libramentum.*] Ad *vibrationem, ſeu tremulum* aquæ *motum.*

NOTÆ.

17. *Erumpentibus.*] Vide Hippocratis libellum de dentitione, ad calcem tomi 7. operum Galeni.

Sect. LXV. 1. *Linguæ &c.*] At nulli tamen animantium pinguis eſt. In eo pariter conveniunt. Vide Ariſt. ſect. 10. probl. 21. pag. 725.

2. *Tenuiſſima.*] Hæc totidem ferme verbis Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 20. pag. 277. & lib. 4. de part. anim. cap. 17. pag. 898.

3. *Et triſulca.*] Biſulcam Philoſophus dixit: poetæ triſulcam. Cave id tamen in eam partem accipias, cum Salmaſio, ut exiſtimes, unam eſſe ſimplicemque ſerpentium linguam, ſed motu tremulo ita vibrari, ut gemina & biſulca videatur. Aliud enim non Plinii ſolum oratio, Ariſtoteliſque, a quo accepit, atque adeo res ipſa poſtulat. Eſt, inquit Philoſophus, lib. 2. hiſt. anim. cap 20. pag. 277. lingua ſerpentium, lacertorumque biſulca in ſummo, *δικρόα γλῶττα ἄκρα*. Sed fiſſa magis eſt ſerpentibus, & quidem uſque ad pilorum tenuitatem: *πολὺ δ' μάλιστα οἱ ὄφεις· τὰ γὰρ ἄκρα αὐτῶν ἐστὶ λεπτὰ, ὥσπερ τρίχες.* Vide etiam Albertum, a quo hæc produntur expreſſius, lib. 12. de anim. tract. 3. cap. 5. pag. 369. & Galenum, lib. XI. de uſu part. cap. 10. pag. 569.

4. *Duplex.*] Fiſſa, *ἐσχισμένη*. Ariſt. locis cit.

5. *Sed ſupradictis.*] Serpentibus.

6. *Ceteris.*] Lacertis, & vitulis marinis. Ariſt. locis citatis.

7. *Piſcibus &c.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 14. pag. 203.

8. *Sed in guſtatu.*] Ariſt. lib. 2. de part. anim. cap. 17. pag. 898.

9. *Imbricatæ.*] Ut imbricem, lateremve paulo aſperiorem tractare te putes.

10. *Etiam manſuefacta.*] Etiam in iis quæ ſunt manſuefacta. Id accidere putat poſſe Dalecampius, cum Venere ſtimulantur, aut ira.

11. *Diximus.*] Libro 9. ſect. 60.

12. *Ranis prima.*] Diverſam, inquit, ab aliis habent ranæ linguam: mucro namque primus, qui in ceteris abſolutus eſt, ipſis cohæret piſcium more: quod autem gutturi affine eſt, & intimum, id ſolutum & ſuperexplicatum: qua vocem ſolent mittere. Hæc totidem verbis Philoſophus lib. 4. hiſt. anim. cap. 9. pag. 491.

13. *Ololygones.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXV.

modicæ aquæ receptæ in fauces, [14] palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum sinus perlucent, oculi flagrant labore propulsi. [15] Quibus in posteriori parte aculei, & iis dentes & lingua. Apibus etiam prælonga, eminens [16] & cicadis. [17] Quibus aculeus in ore fistulosus, iis nec lingua, nec dentes. [18] Quibusdam insectis intus lingua, ut formicis. [19] Ceterum lata elephanto præcipue. Reliquis in suo genere semper absoluta : homini tantum ita sæpe constricta venis, [20] ut intercidi eas necesse sit. [21] Metellum Pontificem adeo inexplanatæ fuisse accepimus, ut multis mensibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda [22] æde Opis vere dicere. Ceteris [23] septimo ferme anno sermonem exprimit. Multis vero talis ejus ars contingit, ut avium & animalium vocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus saporum est ceteris [24] in prima lingua, homini & in palato.

LXVI. [1] Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Quod inter eas,

Notæ.

14. *Palpitante.*] Tremulus ille aquæ motus receptæ in fauces, celeri linguæ vibratione, seu palpitatione efficitur. Arist. loc. cit. pag. 491. hunc ululatus modum ac materiam pari omnino ratione explicat, nempe ad aquam aëri mixtam refert : pellucere pariter pelles maxillarum adjicit, propter contentionem : rarefiunt enim : lucere denique in tenebris oculos. Hæc pariter Albertus, lib. 5. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 171.

15. *Quibus in posteriore.*] Ut apibus, & formicis. Hoc ex Arist. lib. 4. de part. anim. cap. 6. pag. 1028.

16. *Et cicadis.*] His non linguam, sed aculeatarum linguis simile quiddam esse superius dixit, sect. 32.

17. *Quibus aculeus.*] Ut muscis, & culicibus, quibus hunc aculeum fistulosum tubæ vice simul & lanceæ natura dedit, ut Tertulliani verbis utar, lib. de Anima & adv. Marcion.

18. *Quibusdam insectis.*] Arist. lib. 2. de part. anim. cap. 17. pag. 998.

19. *Ceterum lata.*] Ita MSS. omnes. At esse parvam admodum, atque in recessu positam, vix ut cerni queat, Philosophus admonet, lib. 2. hist. anim. cap. XI. pag. 195. Γλῶτταν δ' ἔχει μικρὰν πε σφόδρα, καὶ ἐντὸς, ὥστε ἔργον εἶναι ἰδεῖν. Quare legendum censuit Pintianus : *Veterinis lata, elephanto perexigua.*

20. *Ut intercidi eas.*] Sectionem venæ sub lingua fieri, præsertim in tumore linguæ. Vide Sennertum, Pract. lib. 1. part. 3. sect. 5. cap. 2. pag. 251.

21. *Metellum.*] De quo diximus lib. 7. sect. 45.

22. *Æde Opis.*] Ædem Opis in vico Jugario, regione Urbis octava statuit P. Victor in descriptione Romæ. Vide Notas & Emend. num. LXXXVI. Vere dicere, est juste, proprie, non perplexe, balbutientium more, fari.

23. *Septimo ferme.*] Nempe, ut cum tardissime.

24. *In prima lingua.*] In extremo linguæ mucrone. Sic Albertus, loco novissime citato. Tota, ut arbitror, lingua gustamus, alia tamen parte melius, alia minus. Est in linguæ acumine gustus acutior, secundum superiorem partem, & in ipso quoque palato : ibi enim tenuior caro est, nervusque subtilior.

Sect. LXVI. 1. *Tonsillæ.*] Glandulæ duæ pluresve, ad linguæ radicem positæ, quæ a fundenda saliva σιαλόχοι : vulgo *Amygdalæ* appellantur, *Amigdales.*

[2] uvæ nomine, ultimo dependet palato, homini tantum eſt. [3] Sub ea minor lingua, epigloſſis appellata, [4] nulli ova generantium. Opera cjus gemina, [5] duabus interpoſitæ fiſtulis. [6] Interior earum appellatur [7] arteria, ad pulmonem atque cor pertinens. [8] Hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac voce illac meante, [9] ſi potus cibuſve in alienum deerravit tramitem, torqueat. [10] Altera exterior appelletur ſane gula, qua cibus atque potus devoratur. Tendit hæc [11] ad ſtomachum, [12] is ad ventrem. Hanc per vices [a] operit, cum ſpiritus tantum aut vox commeat, ne [13] reſtagnatio intempeſtiva alvi obſtrepat.

Interpretatio.

[a] *Operit.*] Gulam viciſſim *epiglottis* operit.

Notæ.

2. *Uva nomine.*] Gallis, *la Luëtte.* Scriptores Miſcellaneorum Medicophyſicorum, ſive Ephemerid. German. tom. 3. pag. 568. *Nullum animal uvula gaudet præter hominem, quia nullum animal loquitur* &c. Γαργαρεῶνα Græci : Latini, gurgulionem : Plinius, Celſus, Serenus, uvam : uvulam Trotula, lib. de paſſion. mulier. appellarunt. Uvæ ei nomen, quod aliquando ad ſimilitudinem uvæ intumeſcit, cum vehementi inflammatione ac dolore.

3. *Sub ea.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 15. pag. 213. Ἐπιγλωττὶς Atticis : Medicis noſtratibus, *l'Epiglotte :* Ligulam Latine ſatis apte dixeris.

4. *Nulli ova.*] Ariſt. loc. cit. At habent ea ibi ſimile quiddam, villoſum nempe, ſive fibroſum, quod adducitur ad conſtringendum.

5. *Duabus.*] Arteriæ, & gulæ : de quibus mox. Unde epiglottida Eraſiſtratus μέταυλον vocat, quoniam ſit inter duos αὐλοὺς, apud Plutarch. lib. 7. Sympoſ. pag. 698. Eraſiſtratum Plinius ſequitur : deſerit anatomia recens : quæ negat hanc operam geminam epiglottidi congruere.

6. *Interior.*] Quæ & in homine anterior eſt, Græci πρόσθιον dicunt.

7. *Arteria.*] Τραχεῖα *aſpera* dicta : cujus uſus eſt accipiendi reddendique ſpiritus : pulmonis, cordiſque perflandi. Hæc Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 18. pag. 127. & 128. *L'âpre artere :* aliis, *le ſiflet, ou la cane du poumon.*

8. *Hanc operit.*] Arteriam ligula operit.

9. *Si potus cibuſve.*] Ariſt. pag. 128. Uterque antiquis contradicit, qui gulam ſolidiorum ciborum meatum agnoſcerent : guttur, ſive arteriam, liquidorum : a ligula ſegregari cibum, ut in gulam : potum, ut in pulmones deſcenderet. Unde illud poëtæ, Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ. Neque vero id penitus falſum : tametſi non quo illi putabant modo, fiat. Nihil per arteriam labitur : per gulam omnia : verum a gula reſudat in arteriam, per anulos, quibus utraque inter ſe committitur.

10. *Altera exterior.*] Poſterior, ὀπίσθιος. Gula, *l'Eſophage.*, οἰσοφάγος.

11. *Ad ſtomachum.*] In hujus vocis nomine cavenda æquivocatio: Nunc enim tota fiſtula, qua eſculenta poculentaque tranſmittuntur in ventrem, ςόμαχος appellatur : nunc ſumma tantum hujus gulæ pars, quæ & φάρυγξ dicitur : nunc tantum infima, quæ orificium ventriculi, τὸ ςόμα τῆς γαςρὸς, ſive τῆς κοιλίας, & καρδία improprie dicitur. Hoc poſtremo ſenſu ea vox a Plinio modo accipitur, & a Celſo lib. 4. cap. 1. atque alias paſſim. Vide quæ mox ſubjiciuntur a Plinio, ſect. 69. de vero hujus vocis intellectu.

12. *Is ad ventrem.*] Quem nos ſtomachum improprie dicimus, *l'Eſtomach :* alii ventriculum.

13. *Reſtagnatio.*] Rejectio cibi per vomitum, redundatioque in fauces & os e ventriculo, cum ructu.

[14] Ex cartilagine & carne arteria, [15] gula nervo & carne constat.

LXVII. [1] Cervix nulli, nisi quibus utraque hæc. [2] Ceteris collum, quibus tantum gula. Sed quibus cervix, e multis vertebratisque orbiculatim ossibus flexilis, [a] [3] ad circumspectum, articulorum nodis jungitur. [4] Leoni tantum, & lupo, & hyænæ, [b] ex singulis rectisque ossibus rigens. Cetero [5] spinæ annectitur, spina lumbis, ossea: sed tereti structura, per media foramina a cerebro medulla descendente. [6] Eandem esse ei naturam, quam cerebro, colligunt: quoniam prætenui ejus membrana modo incisa [7] statim exspiretur. [8] Quibus longa crura, iis longa & colla. [9] Item aquaticis, quamvis brevia crura habentibus: [10] simili modo uncos ungues.

Interpretatio.

[a] *Ad circumspectum.*] Ad *circumflectendum, & ad* circum spiciendum.

[b] *Ex singulis.*] Ex unico osse, *in unoquoque horum animalium.*

Notæ.

14. *Ex cartilagine.*] Iisdem verbis Arist. lib. 3. de part. anim. cap. 3. pag. 1002. Cartilagines multæ sunt, rotundæ & anulares: connectuntur hæ per intermedia ligamenta, quæ in brutis membranacea, in homine carnosiora sunt, ut musculi perexigui esse videantur.

15. *Gula nervo & carne.*] Arist. loc. cit. Duplici propria constat tunica: prima externa, crassiore, carnosiore, ac molliore: interna altera magisque nervea, subtiliore, ac duriore.

Sect. LXVII.] 1. *Cervix nulli.*] Αὐχὴν, Aristoteli, lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1032. unde hæc manarunt.

2. *Ceteris collum.*] Τράχηλος. Colli a cervice discrimen patet ex Varrone, qui lib. 2. de re rust. cap. 5. vaccas eligit, *cervicibus crassis ac longis, a collo palearibus demissis.*

3. *Ad circumspectum.*] Multis, inquit, hoc est, septenis cervix constat ossibus, seu vertebris orbiculatis: atque ut sit ea flexilis ad circumspiciendum, & ad convertendum caput in varias partes, articulationes peculiares habet & symphyses Has vero Laurentius explicat, lib. 2. de ossibus, cap. 24. p. 89.

4. *Leoni tantum.*] Arist. loc. cit. De lupo quoque ita fere Ælianus, lib. 10. hist anim. cap. 26. De leone plane affirmat, lib. 4. cap. 34. de quo tamen id falsum esse pronunciant viri eruditi, qui in Bibliotheca Regis Christianiss. leonem ex anatomiæ arte secuerunt anno 1667. mense Junio, ut in Ephemerid. Eruditorum narratur.

5. *Spinæ annectitur.*] Cervicis vertebræ septem sunt: dorsi seu spinæ, duodecim: quinque, lumborum.

6. *Eandem esse ei naturam.*] Hoc est, vim eandem aut pæne parem vitæ sustinendæ: quoniam æquo salutis discrimine cerebrum & spinæ medulla inciditur. Alioqui diversam esse utriusque naturam Philosophus monet, lib. 2. de part. anim. cap. 7. pag. 985. cerebri frigidissimam: calidissimam dorsi medullæ. Et in eandem sententiam Albertus plura, lib. 12. de animal. tract. 2. cap. 3. pag. 353.

7. *Statim exspiretur.*] Nervi prius solvuntur, spiritusque animales ad motum sensumque inepti redduntur. Id vero quemadmodum fiat, docet Laurentius, lib. 4. pag. 164.

8. *Quibus longa.*] Ut gruibus.

9. *Item aquaticis.*] Ut sunt olores, & propemodum anseres.

10. *Simili modo uncos ungues.*] Ut stellaris ardea, *le Butor.* Vide Notas & Emend. num. LXXXVII.

LXVIII. Guttur homini tantum, & ſuibus[1] intumeſcit, aquarum quæ potantur plerumque vitio. Summum gulæ fauces vocantur. [2] extremum ſtomachus. [a] Hoc nomine eſt ſub arteria jam carnoſa [b] inanitas annexa ſpinæ, & latitudine ac longitudine [3] lacunæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt, ne ſtomachus quidem eſt, nec colla, nec guttur, ut piſcibus, & ora ventribus junguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla, nec dentes: roſtri acie comminuit omnia. [4] Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo, in modum rubi, ad conficiendos cibos, [5] decreſcentibus crenis, quidquid appropinquat ventri. Noviſſima aſperitas, ut ſcobina fabri.

LXIX. [1] Cor animalibus ceteris in medio pectore eſt: homini

INTERPRETATIO.

[a] *Hoc nomine.*] Stomachi nomine. | [b] *Inanitas.*] Cavitas.

NOTÆ.

Sect. LXVIII. 1. *Intumeſcit.*] Morbum hunc Bronchocelen vocant, non qualem Celſus deſcribit, lib. 7. cap. 13. ſed quem Felix Platerus apud Sennertum, lib. 2. Practicæ, part. 1. cap. 25. pag. 289. Tumor eſt in gutture, amplo ſpatio extuberans, qui tenſus eſt admodum: atque ita, ut cum pulſatur, ſonum edat: cum premitur, utris inſtar cedat, moxque iterum attollatur. Nec tamen guttur ipſum intumeſcit, ſi proprie loquimur: ſed extra guttur tumor eſt ſub cute, guttur ipſum comprimens. In Liguribus Taurinis, qui Alpium aquas bibunt, monſtroſi ea parte evadunt: ſub Rhæticis item, Vindeliciſque montibus, teſte Scaligero in Ariſt. pag. 90. Vetus interpres Juvenalis, Satyra 13. *Tanquam ſi in Alpibus homines gutturoſos admireris, ubi tales ſunt plurimi: nam lata & inflata colla habent.*

2. *Extremum ſtomachus.*] Orificium ventriculi ſuperius: ob amplitudinem κατ' ἐξοχὴν dicitur στόμαχος, παρὰ τὸ στόμα ἔχειν.

3. *Lacunæ modo.*] Vide Notas & Emend. num. LXXXVIII.

4. *Poſtea arteria.*] In teſtudine, inquit, poſt roſtrum arteria eſt, & gula, ſtomachuſque: ſed is denticuloſo callo in rubi modum aſper, ut in eo ipſo canali conficiantur cibi, &c.

5. *Decreſcentibus crenis.*] Locum hunc ſi quis aut plane intelligere, aut ſanare auſit, lampadem trado: Nihil enim habeo quod affirmem. In MSS. omnibus, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. &c. *decreſcentibus renis* (in Lugd. *venis*) *quidquid appropinquet ventri noviſſima aſperitas ut ſobina fabris.* Pro *renis* forte *ſerris* legendum: nam *crenæ* vox nec ullius codicis eſt manu exarati, nec ſcio an alibi lecta. Forte etiam, *quacunque*, legi ſatius fuerit. Ut ut eſt, non ad hominem iſta, ut interpretes omnes ad hunc diem arbitrati ſunt, ſed ad marinam teſtudinem, referri oportuit. Scobina fabri lima eſt, *une lime.* Varro, lib. 6. de lingua Latina pag. 76. *In Nervolaria*:

Scobinam ego illam actutum adraſi.

Scobinam a ſcobe, lima enim materia fabrilis eſt.

Sect. LXIX. 1. *Cor animalibus.*] Sunt hæc ex Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 20 pag. 133. Minime tamen ſuibus, aliiſque multis, medio illud pectore eſt: ſed fere ut homini. Aſello marino in ventre eſſe aït Ælianus, lib. 5. hiſt. anim. cap 20.

tantum infra lævam papillam, turbinato mucrone [a] [2] in priora eminens. [3] Piſcibus ſolis ad os ſpectat. [4] Hoc primum naſcentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primum emori, cor noviſſime. Huic præcipuus calor. [5] Palpitat certe, & quaſi alterum movetur intra animal, præmolli firmoque opertum [6] membranæ involucro, munitum coſtarum & pectoris muro, [7] ut pariat præcipuam vitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe [8] animo [9] & ſanguini præbet, [10] ſinuoſo ſpecu, [11] & in magnis animalibus triplici, [12] in nullo non gemino: ibi mens habitat. Ex hoc fonte [13] duæ grandes venæ [b] [14] in priora & terga diſcurrunt,

INTERPRETATIO.

[a] *In priora.*] In anteriora.

[b] *In priora.*] In anticas partes.

NOTÆ.

2. *In priora.*] In anticas partes, εἰς τὸ πρόσθεν ἔχει ἡ καρδία τὸ ὀξύ. Ariſt. loc. cit.

3. *Piſcibus ſolis.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 253. Cauſam reddit idem, lib. 3. de part. anim. cap. 4. pag. 1005. Ἔχει δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν τὸ ὀξύ· ἔστι δ' αὕτη τὸ πρόσθεν· ἐπὶ ταύτην γὰρ ἡ κίνησις. Cordis mucro ad caput ſpectat in piſcibus, quia hæc pars ipſis anterior eſt, in quam motus omnis agitur. At ſerpentum quoque par ratio eſt, ut docet Ælianus, lib. 5. hiſt. anim. cap. 31.

4. *Hoc primum.*] Solenni cautione dum *tradi* id præfatur, rei ſe ſponſorem negat velle fieri: quanquam id Philoſophus aſſeverat loco proxime citato: Negat autem Galenus, lib. de format. fetus, tom. 5. cap. 4. pag. 292. jecur primo formari affirmans: ut lumbos alii, alii cerebrum, umbilicum alii: alii denique, quod fidem excedit, pedis digitum craſſiorem. Vide Plutarch. lib. 5. de placitis Philoſ. cap. 17. pag. 907. Simili cautione idem Plinius, ſuperiore libro ſect. 74. ubi de corde avium: *Cor avium*, inquit, *eſſe exiſtimant, primum in omni corpore id gigni opinantes.*

5. *Palpitat &c.*] Ex Ariſt. loco proxime appellato. Motum cordis geminum intelligit, diaſtolen, ſyſtolenque.

6. *Membranæ involucro.*] Pericardium Anatomici vocant.

7. *Ut pariat.*] Ita Reg. 1. Pariſ. libríque impreſſi. At Reg. 2. Chiffl. &c. *ut pareat*. Forte, *ut appareat*: vel, *ut par erat.*

8. *Animo.*] Calori, quo partes animantur, ac ſuſtinentur.

9. *Et ſanguini.*] Non quia ſanguinem cor conficit, ſed quia perficit, addito vitali ſpiritu ab inſita vi cordis: ante hanc conſummationem, non eſt idoneus nutritioni ſanguis.

10. *Sinuoſo ſpecu.*] Cordis ventriculo.

11. *Et in magnis.*] Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 4. pag. 306. Τὰ δὲ μέγιστα, πάσας τὰς τρεῖς. In corde avium, piſciumque tres pariter reperiri Cæſalpinus obſervavit, laudatus a Riolano, lib. 3. Anthropogr. pag. 236.

12. *In nullo non gemino.*] Sive ii conſpicui ſint, ſive tam exigui, ut ſenſum effugiant. Ariſt. loc. cit. Galenus quoque, lib. 6. de uſu part. cap. 9. pag. 427.

13. *Duæ grandes venæ.*] Cava, & arterioſa. Accepta hæc ſunt plane totidem verbis ex Ariſt. lib. 3. de part anim. cap. 4. pag. 1006.

14. *In priora.*] Sive, ut habent MSS. omnes, *in prorſa*, hoc eſt, in anteriora.

ſparſaque ramorum ſerie, per alias minores omnibus membris vitalem ſanguinem rigant. [15] Solum hoc viſcerum vitiis non maceratur, nec ſupplicia vitæ trahit : læſumque [16] mortem illico affert. Ceteris corruptis, vitalitas in corde durat.

LXX. [1] Bruta exiſtimantur animalium, quibus durum riget : audacia, [2] quibus parvum eſt : pavida, quibus prægrande. [3] Maximum autem eſt portione muribus, lepori, aſino, cervo, pantheræ, muſtelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis. [4] In Paphlagonia bina perdicibus corda. [5] In equorum corde & boum oſſa reperiuntur interdum. [6] Augeri id per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquageſimum accedere :

NOTÆ.

15. *Solum hoc.*] Ariſtot. loc. cit. Pati tamen & cor ipſum quoque morbos aïunt : putredinem, inflammationem, hulcera, tumores, abſceſſus, tabem : quæ variis experimentis comprobat Bartholinus in Anatomia reformata, lib. 2. cap. 6. pag. 232. & Schenckius, lib. 2. Obſerv. Medic. pag. 296. De phthiſi Plinius ipſe, lib. 19. ſect. 26

16. *Mortem illico.*] Ariſtot. loc. cit. Multis exemplis idem Bartholinus fidem facit, vulnera quoque cor læſum ad tempus pati : ſed ita nimirum, ut ne ad ventriculum vulnera pervenerint, ut Galenus admonet. Leporem tamen ſclopeti glande medio in corde perfoſſum, eadem ferme qua prius velocitate ad teli jactum cucurriſſe : canes, interdum abſciſſo avulſoque corde, vociferari ac progredi viſos, refert Schenckius, lib. 2. Obſerv. Medic. pag. 293.

Sect. LXX. 1. *Bruta exiſtimantur.*] Hæc Philoſophus totidem verbis loc. citato.

2. *Quibus parvum.*] Leoni tamen inventum eſt amplitudine tanta, quanta, proportione corporis, animalium nulli, cum Anatomicæ rei periti leonem ſecuerunt in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſi anno 1667. menſe Junio. Erat ei longitudo ſex pollicum : latitudo, quatuor : baſi in mucronem acutiſſimum deſinente.

3. *Maximum autem.*] Hæc rurſum iiſdem verbis Ariſt. loc. cit.

4. *In Paphlagonia.*] Ælianus, lib. 10. hiſt. anim. cap. 35. & Gellius, lib. 16. cap. 15. pag. 906. Uterque ex Theophraſto. Athenæus item, lib. 9. pag. 390. De gemino unius cordis mucrone hæc accipienda eſſe monet Galenus, lib. 7. Admin. Anatom. cap. XI. Quod & in homine quodam obſervatum narrat Riolanus, lib. 3. Anthropogr. pag. 236.

5. *In equorum.*] Ariſt. lib 2. hiſtor. anim cap 18. pag. 246. & lib. 3. de part. anim. cap. 4. pag. 1005. Galenus item, lib. 6. de uſu part. cap. 19. pag. 445. Etiam in hominum corde viſa. Vidit Riolanus in cadavere Præſidis Nicolaï Pariſiis : & in Regina Maria Medicæa, Ludovici XIII. Chriſtianiſſimi Regis parente, hoc ipſo prodente, lib. 3. Anthropogr. pag. 236. Vidit Joan. Trullus in corde Urbani VIII. Pont. Max. Sed hæc rariora.

6. *Augeri id.*] Eſſe hoc exploratum, atque extra controverſiam poſitum, Schenckius conteſtatur lib. 2. Obſerv. Medic. pag. 294. Cœlius Rhodig. lib. 19. Antiq. lect. cap. 21. pag. 911. *Aſtrorum peritus Dioſcorides*, inquit, *anno centeſimo vitam circumſcripſit, cordis ratione, quod in anniculo menſum habeat drachmarum duarum, in bimo quatuor, inde procurſu pari in annum quinquageſimum : a quo decrementa ſupputentur ad æquilibrium : quæ ambitu peracto ad metam redeant eandem : proinde non ſupereſſe ſpatia, viſceris ejus dilapſu.* Dioſcoridis Ægyptii meminit Philoſtratus, lib. 4. de vita Tyanei, cap. 12. pag. 196.

ab eo detrahi tantumdem, & ideo non vivere hominem ultra centesimum annum defectu cordis, Ægyptii existimant, quibus [7] mos est cadavera asservare [a] medicata. [8] Hirto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortiores esse industria, sicut [9] Aristomenem Messenium, qui CCC. occidit Lacedæmonios. Ipse convulneratus & captus, semel per cavernam [10] lautumiarum evasit, angustos vulpium aditus secutus. Iterum captus, sopitis custodibus somno, ad ignem advolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto [11] Lacedæmonii pectus dissecuere viventi, hirsutumque cor repertum est.

LXXI. In corde summo [1] pinguitudo est quædam, lætis extis. Non semper autem in parte extorum habitum est. L. Postumio Albino [2] Rege sacrorum [3] post centesimam vicesimam sextam Olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset, cor in extis aruspices inspicere cœperunt. [4] Cæsari Dictatori, quo die primum veste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis [5] in extis de-

INTERPRETATIO.

[a] *Medicata.*] Medicamentis condita.

NOTÆ.

7. *Mos est.*] Herod. lib. 2. Euterpe, num. 87. pag. 121.

8 *Hirto corde.*] Sive hirsuto, pilis referto. Sic quorundam latronum cor hirsutum esse repertum scribit Muretus, lib. 12. Variar. cap. 10.

9. *Aristomenem.*] Valer. Max. lib. 1. cap. 8. pag. 75. *Admirabilius Aristomenis Messenii cor: quod Athenienses ob eximiam calliditatem exsectum, pilis refertum invenerunt: cum eum aliquoties captum, & astutia elapsum cepissent.*

10. *Lautumiarum.*] Ita MSS. omnes. Alii *latumias*, & *latomias* scribunt: hoc est, lapicidinas, seu loca lapidibus exsecta.

11. *Lacædemonii.*] Unus omnium Valerius Max. memoriæ lapsu pro Lacedæmoniis Athenienses scripsit. Refert hanc historiam Clemens. Alex. apud Eusebium, lib. 4. Præpar. pag. 157. & Pausan. in Messeniacis. Stephanus item, verbo Ἀνδανία, pag. 81. ex Herodoto, Plutarcho, & Rhiano auctoribus.

Sect. LXXI. 1. *Pinguitudo est.*] Τὸ στέαρ *adeps*, a πιμελὴ quæ facile cordis calore liquaretur, discrepans. Vide Bartholin. lib. 2. Anatom. Reform. cap. 6. pag. 235. & Riolanum, lib. 2. Anthropogr. cap. 6. pag. 80.

2. *Rege sacrorum.*] Qui sacra a solis regibus obiri consueta perageret, regibus exactis: quem, ut par ei auctoritas inesse videretur in eo munere, regio nomine decorarunt, sacrorum Regem appellantes. Ita fere Pseudo-Fenestella, lib. de Sacerd. Rom. cap. XI. Regis sacrorum apud Tullium mentio est, in orat. de Arusp. resp. & pro Domo sua.

3. *Post centesimam.*] Vide Notas & Emendationes num. LXXXIX.

4. *Cæsari.*] Plutarch. in Cæsare, pag. 737. Appianus, lib. 2. de bell. Civil. pag. 501. Suetonius in Julio, cap. 77. *Eo arrogantiæ progressus est, ut aruspice tristia, & sine corde exta sacro quodam nunciante, futura diceret lætiora, cum vellet: nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset.* Jul. Obseq. cap. 127. *Cæsari Dictatori exta sine corde inventa: ipse Cæsar 23. vulneribus in curia Pompeiana a conjuratis confossus.*

5. *In extis defuit.*] Fiebat id astu, doloque aruspicum, cor victimæ clam subtrahentium, ut eo ostento ab incœ-

ſuit. [6] Unde quæſtio magna de divinatione argumentantibus, potueritne [7] ſine ullo viſcere hoſtia vivere, an ad tempus amiſerit. Negatur cremari poſſe in iis, [8] qui cardiaco morbo obierint: negatur & veneno interemptis. Certe exſtat oratio [9] Vitellii, qua reum Piſonem ejus ſceleris coarguit, hoc uſus argumento: palamque teſtatus, non potuiſſe ob venenum [10] cor Germanici Cæſaris cremari. Contra [11] genere morbi defenſus eſt Piſo.

LXXII. [1] Sub eo pulmo eſt, ſpirandique officina, attrahens ac reddens animam, idcirco ſpongioſus, ac [2] fiſtulis inanibus cavus. Pauca eum ([3] ut dictum eſt) habent aquatilia. [4] At cetera ova parientia exiguum, ſpumoſum, nec ſanguineum: ideo non ſitiunt. [5] Eadem eſt cauſa, quare ſub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. [6] Teſtudo quoque, quamvis prægrandem & ſub toto tegumento habeat, ſine ſanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto velocitas major. [7] Chamæleoni portione maximus, [8] & nihil aliud intus.

NOTÆ.

ptis deterrerent Imperatores: vel ut plures hoſtiæ litarentur, cum priores fuiſſe triſtes dicerentur, ut Athenæus animadvertit, lib. 9. pag. 380.

6. *Vnde quæſtio.*] Cic. lib. 2. de Divin. pag. 226. *Sed affers*, inquit, *in tauri opimi extis immolante Cæſare cor non fuiſſe: id, quia non potuerit accidere, ut ſine corde victima illa viveret, judicandum eſſe tum interiiſſe cor*, &c. Vide & lib. 1. de Divin. pag. 205.

7. *Sine ullo viſcere.*] Sine ullo corde. Ita MSS. omnes. Editi nonnulli, *ſine illo.*

8. *Qui cardiaco.*] Affectus hic eſt ventriculi, hoc eſt, oris ſtomachi, quod veteres καρδίαν quoque appellarunt: hujus enim mira eſt cum corde, cerebroque conſenſio, de qua Laurentius l. 6. c. 18 pag. 304.

9. *Vitellii.*] Hujus vehementiam in dicendo adverſus Piſonem Tacitus prædicat, lib. 3. Annal. pag. 73.

10. *Cor Germanici.*] Suetonius in Caligula, cap. 1. de Germanico Caligulæ patre: *Antiochiæ obiit, non ſine veneni ſuſpicione. Nam præter livores, qui toto corpore erant, & ſpumas quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter oſſa incorruptum repertum eſt: cujus ea natura exiſtimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat.* Narrat Thuanus lib. 1. Hiſtor. de Helveto gladiatore Huldrico Zuinglio, cadavere flammis tradito, abſumi cor haud potuiſſe.

11. *Genere morbi.*] Quoniam non iis ſolum qui veneno, ſed & iis qui cardiaco morbo interirent, evenire id pro confeſſo haberi vellet.

Sect. LXXII. 1. *Sub eo.*] Sub corde pulmones exſtant, quibus ipſum cingitur. Sunt hæc deinceps ex Ariſt. lib. 3 de part. anim. cap. 6. pag. 1009.

2. *Fiſtulis inanibus.*] Σύριγγας vocat Philoſophus Frequentibus pulmo cavernis hiat, quas venæ permeant, in quibus plurimum ſanguinis.

3. *Vt dictum eſt.*] Libro 9. ſect. 6.

4. *At cetera.*] Lacerti, teſtudines, aves. Ariſt. loc. cit. & Albertus, lib. 13. de animal. cap. 6. pag. 384. Vide Notas & Emend. num. XC.

5. *Eadem eſt cauſa.*] Quia ſpumoſus eſt, & fungoſus, plurimum aëris in ſe continens, quo uno refrigeratur id genus abunde aliquanto tempore, dum ſub aqua eſt. Ariſt. loc. cit.

6. *Teſtudo quoque.*] Ariſt. loc. cit.

7. *Chamæleoni.*] Plutarchus, lib. de ſolert. anim. ex Theophraſto, parum abeſſe ſcribit, quin totum corpus pulmone ſit plenum.

8. *Et nihil aliud.*] In Indice hujus loci: *Quibus animalibus nihil aliud quam*

LXXIII. [1] Jecur in dextra parte est. [2] In eo quod caput extorum vocant, magnæ varietatis. [3] M. Marcello circa mortem, cum periit ab Hannibale, defuit in extis. Sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit & C. Mario, cum immolaret Uticæ: [4] item Caïo principi Kalend. Januariis, cum iniret Consulatum, quo anno interfectus est: Claudio successori ejus, quo mense interemptus est veneno. [5] Divo Augusto Spoleti sacrificanti [6] primo potestatis suæ die, sex victimarum jecinora replicata intrinsecus [7] ab ima fibra reperta sunt: responsumque duplicaturum [8] intra annum imperium. Caput extorum [9] tristis ostenti [10] cæsum quoque est, præterquam in sollicitudine ac metu: tunc enim perimit curas. [11] Bina jecinora leporibus

Notæ.

pulmo intus. Tamen de corde diximus lib. 8. sect. 51. De ejusdem jecoris præstantia in medicina, dicemus lib. 28. sect. 29.

Sect. LXXIII. 1. *Jecur in dextra.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 19. pag. 269. Aliquando tamen jecoris ac lienis permutatas sedes, ut illud in læva, in dextra foret iste, visum a se Medici testantur apud Schenckium, lib. 3. Observ. Medic. pag. 447.

2. *In eo.*] In jecore. Caput jecoris ex omni parte diligentissime aruspices considerasse tradit & Cicero lib. 2. de Divin. pag. 224. Plutarchus in Marcello, pag. 315. κεφαλὴν ἥπατος vocat. Ceteri scriptores Latini, cum Plinio, κατ' ἐξοχὴν caput extorum. Pars est jecoris superior, gibbera, & rotunda, Laconicæ testudinis ritu.

3. *M. Marcello.*] Plutarchus loc. cit. Valerius Max. lib. 1. cap. 6. num. 9. de M. Marcello: *Is captarum Syracusarum, & Hannibalis ante Nolana mœnia a se primum fugere coacti gloria inflammatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitum aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solennique sacrificio voluntates Deorum exploraret: quæ prima hostia ante foculum decidit, ejus jecur sine capite inventum est: proxima caput jocineris duplex habuit..... Ita monitus M. Marcellus, ne quid temere conaretur, insequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, a multitudine hostium in Brutiis circumventus, æque magnum dolorem ac detrimentum patriæ interitu suo attulit.* Vide & Liv. lib. 27. pag. 309. Hæc omnia Cicero ridet, lib. 2. de Divin. pag. 226.

4. *Item Caïo.*] Caligulæ.

5. *Divo Augusto.*] Suetonius in Augusto, cap. 95. *Primo autem Consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt: & immolanti omnium victimarum jocinera replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt: nemine peritorum aliter conjectante, quam læta per hæc & magna portendi.*

6. *Primo potestatis.*] Quo die bellum sibi contra Antonium, una cum potestate Prætoria decretum intellexit, Dio, lib. 46. pag. 411. Miscet omnia Suetonius, loco allato, cum id ad primum Augusti Consulatum referre videtur. Plinii verba ab eo transcripta ibi palam est.

7. *Ab ima fibra.*] Jecoris extremæ partes, imo & cordis, & cujuscumque visceris, fibræ vocantur.

8. *Intra annum.*] Antonio devicto.

9. *Tristis ostenti.*] Vel *tristi ostento.*

10. *Cæsum.*] Victimarii cultro imprudenter læsum. Hinc Ovidius lib. 15. Metam. vers. 794.

Magnosque instare tumultus
Fibra monet, cæsumque caput reperitur
in extis.

Decio quoque immolanti, caput jecinoris cæsum repertum Livius notat lib. 8. pag. 139.

11. *Bina jecinora.*] Lobos interpretor, pinnasve geminas, in quas animantium plerorumque, si bovem, aliaque excipias,

12 circa

[12] circa Briletum & Tharnen, & in Cherroneſo ad Propontidem. Mirumque tranſlatis alio interit alterum.

LXXIV. In eodem eſt fel, [1] non omnibus datum animalibus. [2] In Eubœæ Chalcide nullum pecori. [3] In Naxo prægrande geminumque, [4] ut prodigii loco utrumque advenæ. [5] Equi, muli, aſini, cervi, [6] capreæ, apri, cameli, delphini, non habent. [7] Murium aliqui habent. [8] Hominum paucis non eſt, quorum valetudo firmior, & vita longior. Sunt qui equo non quidem in jecore eſſe, ſed in alvo putent: [9] & cervo in cauda, aut inteſtinis. Ideo tantam habent amaritudinem, ut a canibus [10] non attingantur. Eſt autem nihil aliud, quam purgamentum peſſimumque ſanguinis, [11] & ideo amarum eſt. [12] Certe je-

NOTÆ.

jecora dividi, iiſque ventriculum, ceu digitis, tegi & contineri aïunt. Bartholin. lib. 1. Anatom. cap. 14. pag. 83. Jecur ita fiſſum in iis leporibus eſſe Philoſophus ait, lib. 2. hiſtor. animal. cap. 19. pag. 269. ut cum reipſa duplicatum non ſit, ejuſmodi tamen eſſe videatur.

11. *Circa Briletum.*] Vide Notas & Emendationes num. XCI.

Sect. LXXIV. 1. *Non omnibus.*] Ariſtot. lib. 1. hiſtor. animal. cap. 22. pag. 139. & lib. 4. de part. anim. cap. 2. pag. 1020.

2. *In Eubœa.*] Ariſt. locis cit. Cteſias quoque in Indicis, apud Herod. pag. 667.

3. *In Naxo.*] Ariſt. pag. 140. & pag. 1020.

4. *Vt prodigii loco.*] Triſte oſtentum advena putat eſſe, cum ibi facit rem divinam: utrumque non naturæ inſtituto ratus, ſed portenti alicujus ſignificatione accidere.

5. *Equi, muli, &c.*] Ariſt. lib. 2. hiſtor. animal. cap. 18. pag. 253. & lib. 4. de part. animal. cap. 2. p. 1020. Cteſias apud Photium cod. 73. pag. 153. negat fel eſſe iis animantibus, quibus eſt ſolida ungula. Ariſt. loc. cit. in cervis agnoſcit quiddam felli ſimile, ſed multo concretius.

6. *Capreæ, apri, cameli.*] Capream nunc appellat, quæ Ariſtoteli locis citatis προὲξ appellatur: alii damam reddunt. Αἶγὸς ἀγρίας, quam Plinius capream quoque tranſtulit lib. 8. ſect. 82. fel inprimis laudatur a Dioſc. lib. 2. cap. 96. Camelis, delphinoque ineſſe fel negari a quibuſdam Philoſophus ait loc. cit. Scriptor Arabicus apud Bochart. part. 1. de animal. lib. 2. cap. 1. pag. 77. habere camelum ait quiddam felli analogum, quod interdum etiam fel vocatur, uti ab ipſo Plinio, lib. 28. ſect. 26. Vide Notas & Emendationes num. XCII.

7. *Murium.*] Ariſt. locis cit.

8. *Hominum.*] Veteribus id olim creditum, felle carere longævos, argumento ducto e cervorum ſolidipedumque genere, ut Ariſt. ait locis cit.

9. *Et cervo.*] Vide Notas & Emendationes num. XCIII.

10. *Non attingantur.*] Subintellige, inteſtina. Emollit hoc Plinii dictum Philoſophus, lib. 2. de hiſtor. animal. cap. 18. pag. 262. ita ut affirmet quidem a canibus non attingi, ſed hac exceptione adhibita, niſi cervi valde pingues fuerint: ἔντερον αὐτῶν ἐστι πικρὸν οὕτως, ὥστε μηδὲ τοὺς κύνας ἐθέλειν ἐσθίειν, ἂν μὴ σφόδρα πίων ᾖ ὁ ἔλαφος. Et ſane iis noſtri venatores canes ſuos cibant, idque vocant, *Faire la curée.*

11. *Et ideo amarum eſt.*] Vide Notas & Emend. num. XCIV.

12. *Certe jecur.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 247.

cur nulli est, nisi sanguinem habentibus. [a] Accipit hoc a corde, cui jungitur: funditque in venas.

LXXV. [1] Sed in felle nigro insaniæ causa homini, [2] morsque toto reddito. Hinc & in mores crimen, bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte virus, cum se fundit in animum. Quin & toto corpore vagum, [3] colorem quoque oculis aufert: illud quidem [a] redditum, etiam ahenis: nigrescuntque contacta eo: ne quis miretur id [4] venenum esse serpentium. [5] Carent eo, qui [6] absinthium vescuntur in Ponto. [7] Sed renibus & parte tantum altera intestino jungitur, in corvis, coturnicibus, phasianis: quibusdam intestino tantum, ut columbis, accipitri, murænis. [8] Paucis avium in jecore. Serpentibus portione maxime copiosum, & piscibus. [9] Est autem plerisque toto intestino, sicut accipitri, milvo. Præterea in jecore est & cetis

INTERPRETATIO.

[a] *Accipit.*] Jecur accipit a corde sanguinem.

[a] *Redditum.*] Rejectum *ore vel alvo* tingit ahena quibus excipitur.

NOTÆ.

Sect. LXXV. 1. *Sed in felle nigro.*] Quod vesica biliaria, seu fellis, ut vocant, folliculo, canalique biliaria continetur: diuque retentum aduritur: & nigrum inde colorem trahi. Hanc insaniam a felle μανίαν ἀπὸ τῆς χολῆς, a μελαγχολία discriminat Galenus, Comment. 6. in Aphorism. Hippocrat. 21. pag. 260.

2. *Morsque toto reddito.*] In dysenteriæ morbo, qui ortum ab atra bile duxerit: jecore in duodenum intestinum, per porum canalemve biliarium, bilem propellente. Galenum lege in Comment. 4. ad Aphorism. Hippocr. 24. pag. 147.

3. *Colorem quoque oculis.*] In morbo regio, quem effusio facit biliosi humoris in universum corpus. Inde tota cutis flavescit aureo colore, inprimisque oculi, in quibus propter ingenitum candorem color ille vitiosus magis conspicuus est.

4. *Venenum esse serpentium.*] Vide quæ de veneno serpentium diximus sect. 62. Id ibi in felle situm esse negavimus, recentiores secuti scriptores.

5. *Carent eo.*] Hoc vero, non de hominibus, sed de pecore tantum, quod absinthium vescitur, accipiunt Ælianus, lib. XI. hist. anim. cap. 29. & Stephanus, verbo Ἀψίνθιος: uterque ex Theophrasto, lib. 9. histor. plant. cap. 18. ut & Apollonius, histor. Comment. cap. 31.

6. *Absinthium.*] Vel *absinthio.* Utrumque recte: illud antiquis, & ex M S S. Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Paris. Chiffl. Sic Tibullus: *Phœbæas innoxia laurus Vescar*, &c. Plinio alias familiaris locutio. Indicem vide.

7. *Sed renibus.*] Hoc est, summis lumbis, quo loco renes esse solent iis qui renes habent. At quemadmodum Plinius ipse animadvertit inferius, sect. 81. *Renes pennatis squamosisque nulli.*

8. *Paucis avium.*] Ut gallinis, & attagenis.

9. *Est autem plerisque.*] Avium plerisque, inquit, toto intestino porrigitur, pari cum eo longitudine.

omnibus: [10] vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruſpices id Neptuno [b] [11] & humoris potentiæ dicavere: [12] geminumque fuit Divo Auguſto, quo die apud Actium vicit.

LXXVI. [1] Murium jecuſculis fibræ ad numerum Lunæ in menſe congruere dicuntur, totidemque inveniri, [a] quotum lumen ejus ſit: præterea bruma increſcere. [2] Cuniculorum in Bætica ſæpe geminæ reperiuntur. Ranarum rubetarum [3] altera fibra a formicis non attingitur, propter venenum, ut arbitrantur. Jecur maxime vetuſtatis patiens, [4] centenis durare annis, [5] obſidionum exempla prodidere.

LXXVII. [1] Exta ſerpentibus & lacertis longa. Cæcinæ Volaterrano dracones emicuiſſe de extis læto prodigio traditur: & profecto

INTERPRETATIO.

b *Et humoris.*] Et aquarum numini. | a *Quotum.*] Quotus dies Lunæ.

NOTÆ.

10. *Vitulis quidem.*] Ea quoque animalia, quæ veſicula fellis deſtituuntur, ut cervus, camelus, delphinus, quæ ſuperius affirmare viſus eſt felle carere, hoc eſt, eo fellis folliculo: alterum nihilominus habent bilis receptaculum, quem πόρον vocant, canalemve biliarium, qui ab hepate recta abit in inteſtinum Horum e numero vitulus marinus cenſendus eſt, ut Bartholinus animadvertit, lib. 1. Anatom. cap. 15. pag. 97. Sunt igitur bilis ſeu fellis vaſa duo: veſicula, & canalis. Prius vitulo marino adimit Philoſophus, lib. 2. hiſtor. animal. cap. 18. pag. 253. Poſterius non negat.

11. *Et humoris potentiæ.*] Ita Reg. 1. 2. &c. Pariſ. & ult. Dalec. *& Junonis.* Forte rectius, *Neptuno, ut humoris potentiæ.*

12. *Geminumque.*] Divo Auguſto litante, fel repertum eſt in hoſtia geminum.

Sect. LXXVI. 1. *Murium jecuſculis.*] Ælianus, lib. 2. hiſtor. animal. cap. 56.

2. *Cuniculorum in Bætica ſæpe geminæ.*] Fibræ nimirum, quæ vox ſubintelligenda, e ſuperiore clauſula. Interpolatores voculam interſeruerant, *Cuniculorum exta in Bætica ſæpe gemina:* nos eam induximus, ut ſupervacuam, ac temere invectam.

3. *Altera fibra.*] Et quod mirum magis videtur, cum altera fibra propter venenum non attingatur: altera, quam formicæ appetunt, contra omnia venena eſt pro antidoto, ita referente Manuele Phile, lib. de propr. anim. pag. 76. cap. de rubeta: quod ad ranam vulgarem Plinius tranſtulit, l. 32. ſect. 18.

4. *Centenis.*] Colb. 3. ſolus, *ſeptenis.*

5. *Obſidionum exempla.*] Vide Notas & Emendationes num. XCV. Familiaris eſt Plinio locutio, *Eſt inter exempla, Eſt in exemplis*, ut id quod commemorat, e libris Exemplorum Hygini, aut Valerii Maximi accepiſſe ſe ſignificet. *Exempla prodidiſſe* quidpiam, nec ipſe dixerit, nec Latinæ patiantur aures.

Sect. LXXVII. 1. *Exta ſerpentibus &c.*] Ariſtot lib. 2. hiſtor. animal. cap. 20. pag. 278. ubi extorum nomine, cor, & pulmo, intelligitur: hæc ſunt in ſerpentibus & lacertis oblonga.

nihil incredibile ſit, exiſtimantibus, [2] Pyrrho regi, quo die periit, præciſa hoſtiarum capita repſiſſe, ſanguinem ſuum lambentia. [3] Exta homini [4] ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membrana, [5] quæ præcordia appellant, quia cordi prætenditur, quod Græci appellaverunt [6] φρένας. Omnia quidem principalia viſcera, [7] membranis propriis, ac velut vaginis incluſit providens natura: [8] in hac fuit & peculiaris cauſa vicinitas alvi, ne cibo ſupprimeretur animus. Huic certe refertur accepta [9] ſubtilitas mentis: [10] ideo nulla eſt ei caro, ſed nervoſa exilitas. [11] In eadem præcipua hilaritatis ſedes, quod titillatu maxime intelligitur [12] alarum, ad quas ſubit, non alibi tenuiore cute humana, ideo ſcabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in præliis gladiatorumque ſpectaculis [13] mortem cum riſu trajecta præcordia attulerunt.

NOTÆ.

2. *Pyrrho regi.*] Plutarchus in Pyrrho, pag. 404.

3. *Exta homini.*] Accepta hæc ſunt ab Ariſt. lib. 3. de part. anim. cap. 10. pag. 1014.

4. *Ab inferiore.*] A jecore, liene, renibus, ventriculo, inteſtinis.

5. *Quæ præcordia.*] Quod cordi prætenditur. Vulgatiore vocabulo διάφραγμα appellatur, a Græcis: Latinis, ſeptum tranſverſum: quoniam ventrem medium ab infimo diſpeſcit: *Le diaphragme.* Aliam acceptionem ejus vocis, *præcordia*, vide inferius, ſect. 82. & lib. 30. ſect. 14.

6. Φρένας.] Φρένες proprie mentem ſignificant, quam νοῦν καὶ διάνοιαν etiam Græci appellant: ad quam quoniam aliquid conducere diaphragma credebatur, aut quia cum id nimio plus incaleſcit, mens quoque lædatur, & φρενῖτις, ſeu continuum prope delirium excitetur, ea gratia a Platone, & reliquis veteribus eodem nomine donatum eſt: nihil ut interſit, φρένας an διάφραγμα dixeris.

7. *Membranis propriis.*] Ariſtot. lib. 3. de part. animal. cap. XI. pag. 1015. ubi & quæ ſint ea principalia viſcera aperit, cor nempe, cerebrumque: & membranarum quæ natura ſit, explicat.

8. *In hac.*] In hac membrana, nempe diaphragmate. Hæc ex Ariſtot. lib. 3. de part. cap. 10. pag. 1014.

9. *Subtilitas mentis.*] Conſenſus certe eſt illi cum cerebro is quem modo diximus: qui fit per nervos inſignes a cerebro ad ſeptum illud pertingentes, qui calorem cerebro communicant. Adde fumidos vapores, quos motu ſuo aſſiduo flabelli inſtar, tranſmittit ad cerebrum. Ideo fortaſſis, Τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ἐν τῷ διαφράγματι εἶναι, principem animæ ſedem in eo ſepto locarunt veterum quidam, ut auctor eſt Plutarchus, lib. 4. de placitis Philoſ. cap. 5. pag. 899. Quam porro vim habeant ſapiendi & intelligendi præcordia, recte explicat Hippocr. tom. 10. lib. de morbo ſacro, cap. 9. pag. 485.

10. *Ideo nulla.*] Hoc ſeptum media, eaque præcipua ſui parte, (caput ſeu principium vocant) conſtat exiliore ac tenuiore membrana, ſed qua coſtis adhæret, carnoſius eſt, σαρκωδέστερον, ut Philoſophus ſcribit loc. cit.

11. *In eadem præcipua.*] Ariſtot. loc. citato.

12. *Alarum.*] Ariſtotelem ſequitur, qui loco cit. & ſect. 35. probl. 8. ſcribit hunc titillatum fieri περὶ τὴν μασχάλην, *Circa alam.* Coſtas extremas congruentius mori noſtro loquendi dixiſſet: ad has enim uſque id ſeptum pertingit.

13. *Mortem cum riſu.*] Sed ſardonio riſu ſcilicet. Ariſtot. loc. cit.

LXXVIII. [1] Subest venter stomachum habentibus, ceteris simplex, [2] ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus. [a] [3] Intestinus enim ab ore incipit, & quibusdam eodem reflectitur, ut sepiæ, polypo. [4] In homine annexus infimo stomacho, [5] similis canino. [6] His solis animalium inferiori parte angustior: itaque & sola vomunt, quia repleto [7] propter angustias supprimitur cibus: quod accidere non potest iis, quorum spatiosa laxitas eum in inferiora transmittit.

LXXIX. Ab hoc ventriculo [1] lactes in homine & ove, per quas labitur cibus, [2] in ceteris hillæ: a quibus capaciora intestina ad alvum, hominique flexuosissimis orbibus. Idcirco magis avidi ciborum, quibus [3] ab alvo longius spatium. [4] Iidem minus solertes, quibus obesissimus venter. [5] Aves quoque geminos sinus habent quædam: unum, quo merguntur recentia, [6] ut guttur: [7] alterum, in quem

INTERPRETATIO.

a *Intestinus.*] Intestinus, qui ventris vicem habet, ab ore incipit, & in quibusdam *animalibus* ad os reflectitur, ut in sepia, &c.

NOTÆ.

Sect. LXXVIII. 1. *Subest venter.*] Ventriculus, *l'Estomach.* Sunt hæc accepta ex Arist. lib. 3. de part. cap. 14. pag. 1006.

2. *Ruminantibus geminus.*] Ut lepori. Vide Notas & Emend. num. XCVI.

3. *Intestinus enim &c.*] Ita MSS. omnes.

4. *In homine annexus.*] Ventriculus scilicet, stomacho (sic enim orificium ventriculi veteres, ut diximus, appellabant) annexus.

5. *Similis canino.*] Arist. lib. 1. hist. anim. cap. 19. pag. 129.

6. *His solis.*] Homini, & cani.

7. *Propter angustias.*] Inferioris orificii.

Sect. LXXIX. 1. *Lactes in homine & ove.*] In MSS. omnibus *lactis* in singulari scribitur. Lactium non idem est apud veteres & recentiores significatus. Majoris nominis auctores, pro intestinis gracilibus mollioribusque accipiunt, quæ in homine & ove, aliisque etiam occurrunt, per quæ cibus labitur. Gloss. vet. *Lact. s.* λεπτὰ ἔντερα τῶν ἐρίφων. Priscianus. lib. 6. pag. 686. *Hæ lactes*, inquit, *partes sunt intestinorum*, ... *singulare, hæc lactis est. Titinnius: Lactis agmina. Pomponius: Oro te, Basse, per lactes tuas.* Nonius: *Lactes dicuntur intestina*, &c. Aliis lactes non tam intestina, quam pingue illud quod ea ambit, significant.

2. *In ceteris hillæ.*] In ove lactes, inquit, in ceteris hillæ vocantur. Certe Acron, ad illud Horatii, lib. 2. Satyr. 4. *Perna magis ac magis hillis* &c. *Hilla*, inquit, *dicuntur salsa intestina hirci.* Hœdi lactes glossæ veteres vocant. Vide Notas & Emend. num. XCVII.

3. *Ab alvo longius.*] His enim minus flexuosum intestinum est. Vide Aristot. lib. 3. de part. animal. cap. 14. pag. 1018.

4. *Iidem minus.*] Celsus, lib. 2. cap. 1.

5. *Aves quoque.*] Aristot. lib. 2. hist. anim. cap. 22. pag. 281.

6. *Vt guttur.*] Πρόλοβον Philosophus vocat, loc. cit. Galli, *le Jabot.* Latini, ingluviem. Dalecampius fallitur, qui hanc ingluviem Gallis dici *Giserium* putat.

7. *Alterum, in quem.*] Gallis, *le Gésier*, vel *Gisier.*

ex eo demittunt concoctione maturata : ut gallinæ, palumbes, columbæ, perdices. Ceteræ fere [8] carent eo, ſed gula patentiore utuntur : ut gracculi, corvi, cornices. [9] Quædam neutro modo, ſed ventrem proximum habent, quibus prælonga colla & anguſta, ut porphyrioni. Venter ſolidipedum aſper & durus. Terreſtrium aliis denticulatæ aſperitatis, aliis [10] cancellatim mordacis. [11] Quibus neque dentes utrinque, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hinc in alvum delabuntur. [12] Media hæc umbilico annexa in omnibus, in homine ſuillæ infima parte ſimilis, a Græcis appellatur [13] colon, ubi dolorum magna cauſa eſt. [14] Anguſtiſſima canibus, qua de cauſa vehementi niſu, nec ſine cruciatu, levant eam. [15] Inſatiabilia animalium, quibus a ventre protinus recto inteſtino tranſeunt cibi, ut lupis cervariis, & inter aves mergis. [16] Ventres elephanto quatuor, [17] cetera ſuibus ſimilia: pulmo quadruplo major bubulo. Avibus venter carnoſus calloſuſque. [18] In ventre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonii vocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur. Et in juvencarum ſecundo ventre pilæ rotunditate [19] nigricans tofus, nullo pondere : ſingulare, ut putant, remedium ægre parientibus, ſi tellurem non attigerit.

LXXX. Ventriculus atque inteſtina pingui ac tenui [1] omento integuntur, [2] præterquam ova gignentibus. [3] Huic annectitur lien in

Notæ.

8. *Carent eo.*] Nempe priore ſinu, ſive ingluvie. Sunt hæc ex Ariſtot. loc. cit. pag. 282.

9. *Quædam neutro.*] Hoc eſt, neque ingluviem habent, neque gulam amplam. Ariſt. loc. cit. pag. 283.

10. *Cancellatim mordacis.*] Sic eleganter limæ ſeu ſcobinæ ferrariæ aculeos expreſſeris, quorum ſeries cancellatim diſponitur.

11. *Quibus neque.*] Ad verbum iſta ex Ariſtot. lib. 3 de part. cap. 14. pag. 1017.

12. *Media hæc.*] Alvi ſitum, & nomen explanat.

13. *Colon.*] Κῶλον, Inteſtinum craſſum, in quo fiunt tormina colica.

14. *Anguſtiſſima.*] Ariſt. loc. cit.

15. *Inſatiabilia.*] Ariſt. ibidem.

16. *Ventres elephanto.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 19. pag. 275.

17. *Cetera ſuibus.*] In MSS. omnibus, *ſubus*. Aliis *ſuillis* magis placet. Viſcera cetera, inquit Philoſ. loc. cit. ſuillis ſimilia ſunt, præter jecur, πλὴν τὸ ἧπαρ, quod bubulo majus eſt quadruplo, & alia pari ratione, καὶ τἄλλα.

18. *In ventre.*] Lapillos hujuſcemodi duos penes ſe in Muſæo eſſe ſcribit Aldrov. lib. 17. Ornithol. cap. 6. pag. 663.

19. *Nigricans tofus.*] Papiæ Vocabularium : *Tofus, lapis cavernoſus & mollis. Du Tuf.* De hoc juvencarum tofo ſeu pumice rurſum dicetur inferius lib. 28. ſect. 77.

Sect. LXXX. 1. *Omento.*] Græcis ἐπίπλοον, membrana ventriculo pulvinaris more inſtrata, inteſtinorum anfractus involvens, ſæpe infra umbilicum, ad os uſque pubis protenſa. Gallis Anatomicis, *la Coëffe*.

2. *Præterquam ova gignentibus.*] Aquilæ tamen, nonnulliſque avibus aliis ejuſmodi omentum eſſe Anatomici Pariſienſes adnotarunt. At non de avium, credo, ſed de animalium genere duntaxat, quæ ova pariunt, ſermo Plinio eſt.

3. *Huic annectitur*] Hæc deinceps ex Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. c. 19. pag. 270.

ſiniſtra parte adverſus jecori, cum quo locum aliquando permutat, [4] ſed prodigioſe. [5] Quidam eum putant ineſſe ova parientibus, [6] item ſerpentibus admodum exiguum: ita certe apparet in teſtudine, & crocodilo, & lacertis, & ranis. [7] Ægocephalo avi non eſſe conſtat, neque iis quæ careant ſanguine. Peculiare curſus impedimentum aliquando in eo: [8] quamobrem inuritur curſorum laborantibus. [9] Et per vulnus etiam exempto, vivere animalia tradunt. [10] Sunt qui putent adimi ſimul riſum homini: intemperantiamque ejus conſtare lienis magnitudine. Aſiæ regio Scepſis appellatur, in qua minimos eſſe pecori tradunt, & inde ad lienem inventa remedia.

LXXXI. [1] At in Brileto & Tharne quaterni renes cervis: [2] contra pennatis, ſquamoſiſque nulli. Cetero ſummis adhærent lumbis.

NOTÆ.

4. *Sed prodigioſe.*] Ariſt. loc. cit. In piſcibus tamen multis e converſo rem ſe habere, permutatiſque ſedibus, lienem in dextro, in ſiniſtro hepar reperiri, auctor eſt Albertus M. l. 3. de anim. tract. 2. cap. 5. pag. 145. idque olim in homine quoque Herophilus animadvertit, teſte Galeno, lib. 6. Adminiſtr. Anatom. cap. 8. Etiam & recentiores, quos Schenckius laudat, lib. 3. Obſerv. Medic. pag. 447.

5. *Quidam eum.*] Hæc totidem verbis Philoſophus, lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 247.

6. *Item ſerpentibus.*] In vipera pancreas appellandum potius, quam lienem, Charaſius ſuſpicatur, in Anatomia viperæ, ſect. 4. pag. 63.

7. *Ægocephalo avi.*] Ariſt. loc. cit. Αἰγοκέφαλος a Theodoro Gaza *Capriceps* redditur: avis eadem forte, quæ αἰγώλιος, de qua lib. 10. ſect. 79.

8. *Quamobrem inuritur.*] Hunc etiamnum morem eſſe Turcicis curſoribus, Roſſetus eſt auctor, laudatus a Riolano, lib. 2. Anthrop. pag. 132. De exſtinguendo liene rurſum dicetur lib. 26. ſect. 83.

9. *Et per vulnus.*] Id vero fieri plane poſſe, ſine ullo vitæ diſcrimine, rationibus & experimentis nituntur efficere Phyſici quidam recentiores: Negavit olim Cœl. Aurel. lib. 3. Chron. paſſ. cap. 4.

10. *Sunt qui putent adimi ſimul.*] Exempto nimirum liene. Q. Serenus, cap. de ſplene curando:

Splen tumidus nocet, & riſum tamen addit ineptum.
Dicitur exſectus faciles auferre cachinnos,
Perpetuoque ævo frontem præſtare ſeveram.

Sect. LXXXI. 1. *At in Brileto.*] Ab Apione Grammatico hæc hauſiſſe Plinium, ſcimus ex Æliano, lib. XI. hiſt. anim. cap. 40.

2. *Contra pennatis &c.*] Avium generi univerſo ineſſe renes ſcribunt Anatomici Pariſienſes: ſed carunculas eas eſſe, quæ renum vicem obtineant, jamdudum Ariſtoteles adnotavit, a quo Plinius iſta hauſit: ſic enim ille lib. 3. de part. anim. cap. 9. pag. 1012. Οὐδὲν γὰρ νεφροὺς οὔτε τῶν πτερωτῶν καὶ λεπιδωτῶν ἔχει, οὔτε τῶν φολιδωτῶν, πλὴν αἱ θαλάττιαι, καὶ αἱ χερσαῖαι χελῶναι· ἀλλ᾽ ὡς εἰς τοὺς νεφροὺς τεταγμένης σαρκὸς οὐκ ἐχούσης χώραν, ἀλλὰ διεσπαρμένης εἰς πολλὰ, πλατέα νεφροειδῆ ἐν ἐνίοις τῶν ὀρνίθων ἐστίν. Hoc eſt, Gaza interprete: *Nullum enim pennatum, nullum ſquamatum, nullum corticatum, excepta teſtudine, renes habet: quanquam in nonnullis avibus carunculæ quædam ſunt latiuſculæ, ſpeciem renum oſtendentes; quaſi ea caro, quæ renibus delegata eſt, locum non habeat, ſed in plura diſperſa ſit.*

[3] Dexter omnibus elatior, & minus pinguis ſicciorque. Utrique autem pinguitudo e medio exit, præterquam [4] in vitulo marino. [5] Animalia in renibus pinguiſſima : oves quidem letaliter [6] circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inveniuntur [7] lapilli. [8] Renes habent omnia quadrupedum, quæ animal generant : ova parientium [9] teſtudo ſola, quæ & alia omnia viſcera : [10] ſed ut homo, bubulis ſimiles, velut e multis renibus compoſitos.

LXXXII. Pectus, hoc eſt, oſſa, præcordiis & vitalibus natura circumdedit : at ventri, quem neceſſe erat increſcere, ademit. [1] Nulli animalium circa ventrem oſſa. [2] Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, volucribus magis, & inter eas aquaticis maxime. Coſtæ homini [3] tantum octonæ, ſuibus denæ, cornigeris tredecim, [4] ſerpentibus triginta.

LXXXIII. [1] Infra alvum eſt [a] a priore parte veſica, quæ nulli

Interpretatio.

a *A priore.*] Ab anteriore *animalis* parte.

Notæ.

3. *Dexter omnibus.*] Ariſtot. loc. cit. & lib. 1. hiſtor. animal. cap. 23. pag. 142. At in homine tamen plerumque ren dexter inferior eſt, ut cedat jecori, cui proxime ſubjacet : raro is ſiniſtro elatior : raro ambo ſitu pares.

4. *In vitulo marino.*] Neque enim æquabiles ei renes ſunt, ut ovibus, quadrupedibuſque ceteris : ſed, quemadmodum homini, bubulis renibus ſimiles, ac velut e multis renibus exiguis conflati atque compacti. Quare medio illo carent, quod κοῖλον cavum Ariſtoteli dicitur, unde illa pinguitudo exit. Ariſt. lib. 3. de part. anim. cap. 9. pag. 1012.

5. *Animalia.*] Ariſtot. lib. 3. hiſtor. anim. cap. 13. pag. 364.

6. *Circum eos.*] Ex pabuli copia in Leontino Siciliæ agro evenire Philoſophus ait, loc. cit. pag. 365. ut renes ovium undequaque pinguedine obruantur, eæque intereant.

7. *Lapilli.*] *La Gravelle.* Etiam & vermes gignuntur in renibus. Vide apud Schenckium exempla complura, lib. 3. Obſerv. Medic. pag. 509.

8. *Renes habent.*] Ariſtot. lib. 2. hiſt. anim. cap. 18. pag. 267. & lib. 3. de part. cap. 9. pag. 1012.

9. *Teſtudo ſola.*] Nec vero quælibet, ſed marina tantum, χελώνη ἡ θαλαττία. Ariſtot. loco prius citato : nam poſteriore negat lutariam renes habere, ἡ δ' ἀμμὺς οὔτε κύστιν, οὔτε νεφροὺς ἔχει.

10. *Sed ut homo, bubulis.*] Hoc eſt, vitulinis. Ariſt. loc. cit. Rondeletium vide, lib. 1. de piſcib. cap. de renibus.

Sect. LXXXII. 1. *Nulli animalium.*] Ariſt. lib. 2. de part. anim. cap. 9. pag. 989.

2. *Pectus homini &c.*] Ariſt. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1035.

3. *Tantum octonæ.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 12. pag. 100. Veras ſeu majores tantum numerat : & ſic utrinque octonæ ſunt computandæ. Minores negligit, quas ſpurias, barbari *mendoſas* vocant, *Fauſſes coſtes*, quæ ſunt numero quaternæ. Alii ſeptem veras, nothas ſeu ſpurias quinque enumerant.

4. *Serpentibus.*] Serpentum generi univerſo, inquit Philoſ. lib. 2. hiſtor. anim. cap. 20. pag. 278. coſtæ tot, quot in menſe dies : τριάκοντα γὰρ ἔχουσι.

Sect. LXXXIII. 1. *Infra alvum.*] Hæc totidem verbis Ariſt. lib. de part. cap. 8. pag. 1011. & lib. 3. hiſtor. cap. XI. pag. 358.

ova

ova gignentium, præter testudinem: nulli nisi sanguineum pulmonem habenti: nulli pedibus carentium. Inter eam & alvum [2] arteriæ, ad pubem tendentes, [3] quæ ilia appellantur. In vesica lupi lapillus, qui Syrites vocatur. [4] Sed in hominum quibusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi, [5] & setarum capillamenta. [6] Vesica membrana constat, quæ vulnerata cicatrice [7] non solidescit: [8] neque qua cerebrum, aut cor involvitur: plura enim membranarum genera.

LXXXIV. Feminis eadem omnia: præterque vesicæ junctus utriculus, unde dictus [1] uterus: quod alio nomine locos appellant: hoc in reliquis animalibus vulvam. [2] Hæc viperæ & intra se parientibus, duplex: ova generantium [3] annexa præcordiis: & in muliere [4] geminos

NOTÆ.

2. *Arteriæ.*] Rami sunt duo arteriæ magnæ, seu Aortæ, iliaci appellati, quoniam ubi arteriæ truncus descendens in eos ramos dispescitur, nempe ab umbilico fere ad pubem, ibi sunt ilia utrinque, nempe inter coxas & pubem.

3. *Quæ ilia.*] Forte, *qua ilia*, hoc est, qua parte ilia appellantur. *Iliacæ* nescio quis hoc loco ridicule somniavit.

4. *Sed in hominum.*] Et quidem, præter hominem, calculosum fieri nullum animal posse docet Arist. sect. 10. problem. 42. pag. 729. Διὰ τί τῶν ζώων οὐδὲν λιθιᾷ, ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος; &c. Verum & in equi vesica nuper calculum esse repertum, molis haud exiguæ, eruditi viri monuerunt.

5. *Et setarum.*] Instar setarum. Hinc pili simul cum urina rejecti: nec pili modo, sed vermes etiam capillares: de quibus vide Sennertum lib. 3. Pract. parte 7. cap. 3. pag. 587. & part. 8. sect. 2. cap. 8. pag. 597.

6. *Vesica membrana constat.*] Quodam membranæ genere constat, inquit Philosophus, lib. 3. hist. anim. cap. XI. pag. 358. quod facie potius quam naturâ membranam repræsentat: distendi enim potest. De intima & propria vesicæ membrana, in qua fibræ rugæque plurimæ, quo facilius distendatur, hæc accipienda sunt.

7. *Non solidescit.*] Non coalescit, nisi raro. Arist. loc. cit.

8. *Neque qua cerebrum &c.*] Arist. loc. cit. pag. 357. Vide etiam Hippocr. sect. 6. Aphor. 18.

Sect. LXXXIV. 1. *Uterus.*] Ab utre sive utriculo, ob cavitatem dictus: Matrix etiam dicitur, & loci muliebres, ubi nascendi initia consistunt, inquit Varro. Gallis, *la Matrice*, quoniam fetum, matris ritu, fovet.

2. *Hæc viperæ.*] Geminam, inquit, vulvam viperæ habent, ceteraque quæ similiter primum ovum, mox intra se pariunt animal: superiore enim ovum gignitur: mox descendunt ova in inferiorem, efficiunturque ibi animalia, proxime genitale. Hæc ex Arist. lib. 1. de gener. animal. cap. 10. & 11. pag. 1053.

3. *Annexa præcordiis.*] Septo transverso, sive διαφράγματι, sive ὑποζώματι, ut Philosophus ait loco cit. & lib. 3. hist. anim. cap. 2. pag. 295. ubi nihilominus pisces infra illud habere uterum monet.

4. *Geminos sinus.*] Idem ait quod Galenus lib. 14. de usu part. cap. 4. pag. 635. sinus esse, κόλπους, uteri geminos, quorum numerum æquari putat cum papillarum numero, ceterarumque partium corporis, quæ geminæ sunt, dextræ ac sinistræ, ut aures, oculi, manus, pedes. Falso: nam & nullis sinubus multi fetus continentur: & feminæ quaternos, septenosque pariunt.

sinus ab utraque parte [5] laterum habet : [6] funebris, quoties versa spiritum inclusit. Boves gravidas negant præterquam dextero vulvæ sinu ferre, etiam cum geminos ferant. [7] Vulva ejecto partu melior, quam edito. [8] Ejectitia vocatur illa, hæc porcaria : [9] primiparæ suis optima : contra effetis. A partu, præterquam eodem die suis occisæ, livida ac macra. [10] Nec novellarum suum, præter primiparas probatur : potiusque veterum, dum ne effetarum, nec biduo ante partum, aut post partum, aut quo ejecerint die. Proxima ejectitiæ est, occisæ uno die post partum. Hujus & sumen optimum, [11] si modo fetus non hauserit : ejectitiæ deterrimum. [a] [12] Antiqui abdomen vocabant : priusquam calleret, [13] incientes occidere non assueti.

INTERPRETATIO.

[a] *Antiqui.*] Antiqui id sumen, abdomen vocabant : priusquam id in callum duresceret, propinquas partui sues occidere non assueti.

NOTÆ.

5. *Laterum.*] Alterum in dextra, in læva parte alterum. Latera matricis Pollux ὤμους vocat, quasi humeros.

6. *Funebris quoties.*] Letalis est vulvæ conversio, quoties ascendens illa jecur appetit, suffocationemque derepente creat, inquit Hippocrates, lib. 1. de mulier. morb. cap 10. pag. 735. Στρεφόμεναι δ' αἱ μῆτραι ἐπιβάλλουσι τῷ ἥπατι.... πνῖγα ποιέουσιν ἐξαπίνης &c. An uterus tamen re vera ascendat in feminis, disputat Sennertus lib. 4. Pract. part. 1. sect. 2. cap. 15. pag. 649. Ex vestigiis porro vett. codd. *funesta* libentius, quam *funebris* agnoverim.

7. *Vulva ejecto.*] Jam ad amplissimam ganeæ materiam explicandam transit : vulvam nimirum suillam. Ejectus partus est qui per abortum in lucem prodiit : vulva, quæ hunc fetum continuit, μήτρα ἐκβολάδος dicitur ab Hipparcho, apud Athenæum, lib. 3. pag. 101. Editus, qui legitimo tempore ac nascendi modo prodibat. Hæc omnia miscet Corn. VVitell. tomo 1. Thesaur. Critic. cap. 1. pag. 588.

8. *Ejectitia.*] Ἐκβόλιμος.

9. *Primiparæ.*] Suis quæ primo genuit, πρωτογόνος.

10. *Nec novellarum.*] Virginum. Martialis, lib. 13. Epigr. 56. pag. 708.

Te fortasse magis capiet de virgine porcâ,
Me materna gravi de sue vulva capit.

11. *Si modo fetus.*] Si mammam fetus non exhauserit. Est enim sumen, farcimen illud quod fiebat ex mammis suillis, post primum statim partum exsectis, antequam porcelli suxissent : idque quo magis lacte plenum erat, hoc amplius commendabatur : unde illud Plinius laudari ait, quod fetus non hauserit : & Martialis, lib. 13. Epigr. 44. pag. 704.

Esse putes nondum sumen : sic ubere largo
Effluit, & vivo lacte papilla tumet.

12. *Antiqui abdomen vocabant.*] Priusquam abdomini suminis vocabulum Publius mimorum poëta imponeret, ut dictum est lib. 8. sect. 77. Forte a lacte abdito, & fugato, abdominis appellatio ab antiquis indita : quoniam ii, antequam ubera callescerent, hoc est, ante quam siccato lacte durescerent, suem occidere non solerent.

13. *Incientes occidere.*] Inciens quæ sus dicatur, Festus declarat : *Gravida*, inquit, *est, quæ jam gravatur conceptu : prægnans, velut occupata in generando quod conceperit : inciens, propinqua partui, quod incitatus sit partus.* Nepotes & luxuriosos sui sæculi Plinius notat, ut Turnebus animadvertit, lib. 20. Advers. cap. 23. pag. 645. qui ut illa parte te-

LXXXV. [1] Cornigera una parte dentata, & quæ in pedibus talos habent, [2] ſevo pingueſcunt. [3] Biſulca, ſciſſilve in digitos pedibus, & non cornigera, [4] adipe. [5] Concretus hic, & cum refrixit, fragilis : ſemperque in fine carnis. [6] Contra pingue inter carnem cutemque, ſucco liquidum. Quædam non pingueſcunt, [7] ut lepus, perdix. [8] Steriliora cuncta pinguia, & in maribus, & in feminis. [9] Seneſcunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddam [10] in oculis pingue. Adeps cunctis ſine ſenſu, [11] quia nec arterias habet, nec venas. Pleriſque animalium eſt pinguitudo ſine ſenſu : quam ob cauſam ſues ſpirantes [12] a muribus tradunt arroſas. [13] Quin & L.

NOTÆ.

nera fruerentur, antequam occalleſceret, durareturque, ante partum ſues gravidas occidere ſolebant, quod majores non factitabant. In Reg. 1. Colb. 1. 2. & Pariſ. *inicientes*, unde nos cum Turnebo, *incientes*, fecimus : cum *id ſcientes* hactenus vitioſe legeretur.

Sect. LXXXV. 1. *Cornigera.*] Sunt ea ex Ariſt. l. 2. de part. anim. c. 5. p. 984.

2. *Sevo pingueſcunt.*] Στέαρ ἔχει. Ariſt. loc. cit. Sevum vel ſebum, *du ſuif.*

3. *Biſulca.*] Ariſt. loc. cit.

4. *Adipe.*] Πιμελὴν ἔχει ἀντὶ τοῦ στέατος. *Adipem pro ſevo habent.* Πιμελὴ nunc Philoſopho adeps eſt, ſevum στέαρ. Mox eidem στέαρ adeps erit : pingue, πιμελή. Adipem ipſum pro ſevo dixiſſe Latini quoque videntur, quod in conficiendis candelis ut plurimum uſurpatur. Teſtis Auguſtinus, lib. 2. de moribus Manich. *Quid de adipe reſpondebitis, qui prope omnes Italiæ lucernas illuminat?*

5. *Concretus hic.*] Adeps nimirum. Ariſt. enim a quo hæc emanarunt, lib. 3. hiſt anim. cap. 13. pag. 362. adipem, & pingue differre invicem ſcribit : quod fragilis adeps ſit, cogaturque & concreſcat frigore : pingue contra liquidum, neque aptum gelaſcere. Locis enim ac ſitu, non natura modo diſcrepare : pingue namque inter cutem carnemque gigni : adipem non ibi, ſed ad extrema carnis. Πιμελὴ δὲ καὶ στέαρ διαφέρουσιν ἀλλήλων· τὸ μὲν γὰρ στέαρ ἐστὶ θραυστὸν πάντῃ, καὶ πήγνυται ψυχόμενον· ἡ δὲ πιμελή, χυτὸν καὶ ἄπηκτον. Διαφέρουσι δὲ καὶ τοῖς τόποις· ἡ μὲν γὰρ πιμελὴ γίνεται μεταξὺ δέρματος καὶ σαρκός· στέαρ δ' οὐ γίνεται, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τέλει τῶν σαρκῶν. Τὸ στέαρ porro & de adipe dici a Latinis ſcriptoribus, teſtis eſt Philoxenus in Gloſſis : Στέαρ, *pingue, ſpiſſum, adeps.* Vide Bartholin. l. 1. Anatom. c. 3. p. 17.

6. *Contra pingue.*] Πιμελή.

7. *Vt lepus, perdix.*] Sunt qui de perdicibus negant id eſſe verum. Vide Buſbeq. epiſt. 3. fol. 67.

8. *Steriliora.*] Ariſt. lib. 10. hiſt. cap. 13. pag. 366. Cauſam ejus rei affert idem, lib. 2. de anim. cap. 5. pag. 984.

9. *Seneſcunt.*] Ariſt. loco proxime cit. Hæc verba, *& in maribus & in feminis. Seneſcunt celerius præpinguia*, deſunt in MSS. omnibus : & certe ἐπείσακτα mihi, ac ſuppoſititia eſſe videntur.

10. *In oculis pingue.*] In oculis id reperitur, ad calefactionem oculi conferens, ad humectationem, facilioremque motum, & ad inanitates inter muſculos & vaſa complendas.

11. *Quia nec arterias &c.*] Ubi enim ſenſus eſt, ibi vena & arteria eſt : ut in muſculis, quorum nullus eſt ſine iis, ut Galenus docet, lib. 16. de uſu part. cap. XI. pag. 693.

12. *A muribus.*] Varro, lib. 2. rei ruſt. cap. 4. *In Arcadia ſcio eſſe ſpectatam ſuem, quæ pinguitudine carnis non modo ſurgere non poſſet, ſed etiam in ejus corpore ſorex exeſa carne nidum feciſſet, & peperiſſet mures. Hoc etiam in juvenca factum accepi.* Et balænis quoque in Groënlandia, ſine ullo doloris ſenſu, inſciis adeps exſcinditur.

13. *Quin & L. Apronii.*] Fuit is Auguſti principatu Conſul, ex Calend. Jul. Meminere Tacitus, & Velleïus.

Apronii Consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere.

LXXXVI. [1] Et medulla ex eodem videtur esse, [2] in juventa rubens, & senecta albescens. [3] Non nisi cavis hæc ossibus: nec cruribus jumentorum, aut canum: quare fracta [4] non ferruminantur, [a] quod defluente evenit medulla. [5] Est autem pinguis iis, quibus adeps: sevosa, cornigeris: [6] nervosa, & in spina tantum dorsi, ossa non habentibus, ut piscium generi: ursis nulla: [7] leoni in feminum & brachiorum ossibus paucis exigua admodum: [b] [8] sed iis in tanta duritia, ut ignis elidatur, velut e silice.

LXXXVII. Et iis dura, [1] quæ non pinguescunt: asinorum [2] ad tibias canora. [3] Delphinis ossa, non spinæ: animal enim pariunt: serpentibus spinæ. [4] Aquatilium mollibus, nulla: sed corpus circulis carnis vinctum, ut sepiæ, atque loligini. Et insectis negatur æque esse ulla. [5] Cartilaginea aquatilium habent medullam in spina. Vituli marini cartilaginem, non ossa. Item omnium auriculæ, ac nares, quæ modo eminent, flexili mollitia, naturæ providentia, ne frangeren-

INTERPRETATIO.

[a] *Quod defluente.*] Quod idcirco evenit, quoniam omnis defluit medulla.

[b] *Sed iis in tanta.*] Sed sunt ea *ossa* in tanta duritia, &c.

NOTÆ.

Sect. LXXXVI. 1. *Et medulla ex eodem.*] Ex eadem materia: nempe ex sanguine: adipem enim & pingue constare eo scribit Philosophus, lib. 2. de part. cap. 5. pag. 984. Medullam, cap. 6. pag. cit. ἔστι καὶ ὁ μυελὸς αἵματος φύσις.

2. *In juventa.*] In juvenculis ἐν τοῖς νέοις. Arist. lib. 3. hist. cap. 15. pag. 380.

3. *Nonnisi cavis.*] Arist. pag. 381.

4. *Non ferruminantur.*] Non conglutinantur, nec solidantur fracturæ: hæc enim ferruminatio, conglutinatioque ossium fieri debet defluente medulla, & in fracturæ locum transeunte. Ea porro in jumentis canibusque nulla est.

5. *Est autem pinguis &c.*] Arist. pag. 380. & lib. 2. de part. cap. 6. pag 985.

6. *Nervosa.*] Arist. loco proxime citato.

7. *Leoni.*] Arist. pag. 381. Galenus, lib. XI. de usu part. cap. 18. pag. 582. in feminum, brachiorumque ossibus, & si qua sunt alia ejusdem generis, vix conspicuam ac tenuem medullam agnoscit.

8. *Sed iis.*] Feminum & brachiorum ossibus, aliisque etiam, teste Philosopho, lib. 3. hist. anim. cap. 7. pag. 328. Vide Notas & Emendationes num. XCVIII.

Sect. LXXXVII. 1. *Quæ non pinguescunt.*] Ut lepori, & perdici.

2. *Ad tibias canora.*] Apta ut tibiæ ex iis canoræ fiant. Sic e cruribus hinnulei, ἐκ τοῦ νεβροῦ κώλων, factas olim tibias scribit Athenæus lib. 4. pag. 182.

3. *Delphinis.*] Arist. lib. 2. de part. anim. cap. 9. pag. 989. Addere balænam potuit, aliaque cetacea, quæ animal pariunt, cum Alberto, lib. 3. de anim. tract. 2. cap. 1. pag. 133.

4. *Aquatilium mollibus.*] Mollia sunt, loligo, sepia, polypus. His medulla nulla est.

5. *Cartilaginea.*] Raïæ, pastinacæ, torpedo. Hæc ex Arist. loc. cit. & lib. 5. hist. anim. cap. 8. pag. 332.

tur. [6] Cartilago rupta non solidescit. [7] Nec præcisa ossa recrescunt, præterquam veterinis ab ungula [8] ad suffraginem. [9] Homo crescit in longitudinem ad annos usque ter septenos : tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens [10] nodum quendam solvere, & præcipue ægritudine, sentitur.

LXXXVIII. [1] Nervi orsi a corde, [a] [2] bubuloque etiam circumvoluti, [3] similem naturam & causam habent, [b] in omnibus lubricis [4] applicati ossibus : nodosque corporum, qui vocantur articuli, aliubi interventu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poscit figuratio. [5] Neque ii solidantur incisi :

INTERPRETATIO.

a *Bubuloque.*] Et boum cordi etiam circumvolvuntur nervi.

b *In omnibus.*] In omnibus animalibus, *quæ constant ossibus*, iis ossibus applicantur nervi, *& adhærent.*

NOTÆ.

6. *Cartilago rupta.*] Quoniam est sine medulla, ut de jumentorum ossibus diximus, idcirco nulla vi ferruminatur.

7. *Nec præcisa ossa.*] Neque ossa, neque cartilago rupta semel, crescunt. Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 8. pag. 331.

8. *Ad suffraginem.*] Ad tibiarum flexum, ubi ea pedi annectuntur.

9. *Homo crescit.*] Macrobius lib. 1. in Somn. Scip. cap. 6. pag. 40. *Post ter septenos annos flore genas vestit juventa: idemque annus finem in longum crescendi facit : & quarta annorum hebdomas impleta in latum quoque crescere ultra jam prohibet, &c.*

10. *Nodum quendam solvere.*] Explicare se se articuli omnes, artusque incipiunt. Certe tum vox immutatur, mammæ turgescunt, καὶ τὰ αἰδοῖα, οὐ μεγέθει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴδει, papillæ tum verruculantur, quæ nullæ prius exstabant : e gracilibus fiunt crassiores, sanioresque multo : similis & in virginibus eventus. Ita Philosophus, lib. 7. hist. anim cap. 1. p. 790. 792. & 795.

Sect. LXXXVIII. 1. *Nervi orsi a corde.*] Tanquam a primaria origine Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 5. pag. 319. ἡ μὲν ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστὶν ἐκ τῆς καρδίας. Galenus lib. de nervorum dissect. cap. 1. pag. 241. tom. 4. de cerebro nervos deducit. Et vero verveces adacto inter occiput & collum cultro, illico concidunt, intercepto scilicet motu, sensuque, de cerebro in nervos meante. Sed originem manifestam Galenus est contemplatus : Aristoteles, occultiorem. Itaque rationem reddit sententiæ suæ : Nam si cor aliqua ex parte nervos continet, & cor præcipuum omnium membrorum est, nervos certe aliis subministrat. At in cordis sinu maximi nervi conspiciuntur : καὶ γὰρ ἐν αὐτῇ ἡ καρδία νεῦρα ἔχει. Nos Philosopho Plinioque assentimur : etsi conspicuam originem habere nervos fatemur a medulla, quæ partim cranio, partim spina continetur.

2. *Bubuloque.*] Nec bubulum modo, sed & humanum totum est nervaceis fibris constructum. Vide Notas & Emend. num. XCIX.

3. *Similem naturam.*] Cum medulla, de qua proxime dictum est : Igitur nervi e sanguine, tanquam a prima ac remotiore sui origine ortum habent : a medulla proximam.

4. *Applicati ossibus.*] Πρὸς τῷ ὀστέῳ πεφύκασιν, inquit Hippocr. lib. de locis in homine, tex. 9. pag. 367. Sunt autem ossa lubrica ob humorem interjectum.

5. *Neque ii solidantur.*] Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 5. pag. 322.

mirumque, vulneratis [6] ſummus dolor: [7] præſectis, nullus. [8] Sine nervis ſunt quædam animalia, ut piſces: arteriis enim conſtant. [c] Sed neque his [9] molles piſcium generis. Ubi ſunt nervi, interiores [d] conducunt membra, ſuperiores revocant. Inter hos latent arteriæ, id eſt, ſpiritus ſemitæ. His innatant venæ, id eſt, ſanguinis rivi. Arteriarum pulſus, [10] in cacumine maxime membrorum evidens, index fere morborum, [11] in modulos certos, legeſque metricas, [12] per ætates, ſtabilis, aut citatus, aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſertus, obſervatione tamen crebri aut languidi ictus, [13] gubernacula vitæ temperat.

LXXXIX. [1] Arteriæ carent ſenſu: [2] nam & ſanguine. Nec omnes vitalem continent ſpiritum: præciſiſque torpeſcit tantum pars ea corporis. [3] Aves nec venas nec arterias habent: item ſerpentes, teſtu-

INTERPRETATIO.

c *Sed neque.*] Sed neque arteriis conſtant in piſcium genere ii, qui molles vocantur.

d *Conducunt.*] Quo lubet, ducunt.

NOTÆ.

6. *Summus dolor.*] Quoniam ubi nervus, ibi ſenſus, ut ait Galenus, lib. 1. de motu muſcul. cap. 1. pag. 366.

7. *Præſectis, nullus.*] Quia, ſi nervum præcidas, tota ea pars, quæ a continuitate cerebri, unde nervi exeunt, per ſectionem fuerit ſeparata, illico ſtupet, ac ſenſu privatur.

8. *Sine nervis.*] Quoniam flexionibus membrorum carent. Quare piſces qui nullos flexus niſi pinnarum habent, ibi tantum nervos habebunt. Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 5. p. 323. & Albertus lib. 3. de anim. tract. 1. cap. 7. p. 132.

9. *Molles.*] Sepia, loligo, polypus.

10. *In cacumine.*] In extremis partibus corporis, quæ carent muſculis & carne.

11. *In modulos certos.*] De his multa Gellius, lib. 3. cap. 10. p. 238. Pliniuſque iterum lib. 29. ſect. 5. & nos ibi cum eo.

12. *Per ætates, ſtabilis, citatus, aut tardus.*] Deeſt hæc tota clauſula in MSS. R. 1. 2. & Pariſ. & redolere nobis gloſſema videtur.

13. *Gubernacula vitæ.*] Quæ ſit valetudinis ratio, quæ corporis habitudo, declarat: qui ſit tenendus in cibo ac potu, quibus vita gubernatur, modus, præcipit, ac temperat.

Sect. LXXXIX. 1. *Arteriæ carent ſenſu.*] Sentiunt tamen eæ quæ adjunctam habent membranam eamque nervoſam; carent aliæ ſenſu. Vide Barthol. lib. de arteriis, pag. 441.

2. *Nam & ſanguine.*] Sententia hæc fuit Eraſiſtrati, ſtatuentis ſolum vitalem ſpiritum, ſine ullo ſanguine, arteriis contineri: quam Galenus confutat, lib. de venæ ſect. adv. Eraſiſtr. atque alibi paſſim. Et ſane arteriotomiam in certis morborum generibus recentiores medici approbant.

3. *Aves nec venas.*] Sed fibras tantum minutaſque venulas. Philoſophum ſequitur aïentem lib. 3. hiſt. cap. 4. p. 318. in iis animalibus quæ minutiora ſunt, & pauxillum habent ſanguinis, aut propter naturam, aut propter pinguitudinem, haud ſatis conſpicuas eſſe venas: ſiquidem horum confuſi ſunt, quemadmodum rivuli quipiam largiore obducti limo, quorum tractus idcirco obſcuri ſunt, quia confuſi. Ac ſunt animantium quædam, inquit, in quibus

dines, lacertæ, [4] minimumque ſanguinis. Venæ in prætenues poſtremo [5] fibras ſubter totam cutem diſperſæ, adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuantur, ut penetrare ſanguis non poſſit, aliudve quam exilis humor ab illo, [6] qui cacuminibus innumeris [7] ſudor appellatur. [8] Venarum in umbilico nodus ac coïtus.

CAPUT XXXVIII.

XC. Sanguis quibus multus [1] & pinguis, iracunda : [2] maribus, quam feminis, nigrior : [3] & juventæ magis quam ſenio : [4] & inferiore parte pinguior. Magna & in eo [5] vitalitatis portio. Emiſſus ſpiritum ſecum trahit : [6] tactum tamen non ſentit. [7] Animalium fortiora,

NOTÆ.

puſillæ hujuſmodi fibræ tantum pro venis ſunt, ὀλίγας ἶνας ἀντὶ φλεβῶν ἔχουσι. Sola vena magna in omnibus, etiam in parvis, præ ceteris conſpicua eſt. Ipſe tamen Plinius & venarum nomine in avibus quoque abutitur, cum lib. 29. ſect. 38. venam ſub ala columbis jubet incidi, ad oculos cruore ſuffuſos : nempe quia ibi magis conſpicua eſt.

4. *Minimumque ſanguinis.*] Legitimus ſtellio ſanguinis expers omnino creditur, Plinio ipſo teſte, ſupra ſect. 30. Aïunt & ranas carere eo, præterquam in oculis.

5. *Fibras.*] Fibra Latinis eſt radicula minuta craſſioribus adhærens : qua ſimilitudine Plinius minutas venulas nunc fibras vocat.

6. *Qui cacuminibus*] Cacumina accipimus, uti paulo ante, cum dixit, *Arteriarum pulſus in cacumine membrorum evidens*, pro extremitate ac ſummitate venularum, ſive fibrarum : atque id imitatione Lucretii, qui lib. 1. v. 592. id ita cecinit :

Tum porro quoniam extremum cujuſque cacumen
Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt, id nimirum ſine partibus exſtat,
Et minima conſtat natura.

7. *Sudor appellatur.*] Ita libri omnes. Forte, *ſudorem expellit.*

8. *Venarum in umbilico.*] Venæ umbilicalis cum ceteris omnibus continuitatem Laurentius adſtruit, lib. 6. Anatom. cap. 9. pag. 286. Hippocrates ipſo initio libri de genitura, venarum omnium ait nervorumque coïtum in pudendo eſſe : φλέβες καὶ νεῦρα ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος τείνουσιν ἐς τὸ αἰδοῖον.

Sect. XC. 1. *Et pinguis.*] Craſſus. Ariſt. a quo hæc accepta, lib. 2. de part. anim. cap. 4. pag. 983. Τὰ δὲ πολλὰς ἔχοντα λίαν ἶνας καὶ παχείας &c.

2. *Maribus, quam.*] Dilutiorem eſſe ſanguinem feminarum, quam marium, Hippocrates docet, & Galenus : videmus quoque quotidie experimento : & ratio eſt, quia minus ſunt calidæ Negat tamen Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 14. pag. 376. quem Plinius merito hac in parte deſerit. Negat & Albertus M. lib. 3. de anim. tract. 2. cap. 6. pag. 146. Ariſtotelem ſecutus.

3. *Et juventæ.*] Ratio eadem, quia in juvenibus plus caloris. Contrarius tamen Ariſt. loc. cit. pag. 378. In infantibus, inquit, dilutior eſt largiorque ſanguis : in ſenibus, craſſus, niger, paucus : ætate ſtata, mediocris. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πάμπαν νέοις, ἰχωροειδές ἐστι καὶ πλεῖον· ἐν δὲ τοῖς γέρουσι, παχὺ καὶ μέλαν, καὶ ὀλίγον· ἐν ἀκμάζουσι δὲ, μέσως.

4. *Et inferiore parte.*] Inferiorum animalis partium ſanguis eſt craſſior. Vide Notas & Emendationes num. C.

5. *Vitalitatis.*] Hinc ſedem animæ ſanguinem eſſe veterum plerique dixerunt.

6. *Tactum tamen non ſentit.*] Quemadmodum neque excrementa alvi : quin neque cerebrum, neque medulla, inquit Ariſt. lib. 3. de part. anim. cap. 14. pag. 368.

7. *Animalium fortiora.*] Ariſt. lib. 2. de part. anim. cap. 4. pag. 983.

quibus ſanguis craſſior : ſapientiora, [8] quibus tenuior : timidiora, [9] quibus minimus, [10] aut nullus. [11] Taurorum celerrime coït atque durescit, [12] ideo peſtifer potu maxime. Aprorum, [13] ac cervorum, [14] caprearumque, & bubalorum omnium non ſpiſſatur. [15] Pinguiſſimus aſinis, homini tenuiſſimus. [16] His quibus plus quaterni pedes, nullus. [17] Obeſis minus copioſus, quoniam [a] abſumitur pingui. [18] Profluvium ejus uni fit in naribus homini, aliis nare alterutra, quibuſdam per inferna : multis per ora ſtato tempore, ut nuper [19] Macrino Viſco viro Prætorio : ſed omnibus annis [20] Voluſio Saturnino Urbis præfecto, qui nonageſimum etiam exceſſit annum. Solum hoc in corpore temporarium [21] ſentit incrementum : [22] ſiquidem hoſtiæ abundantiorem fundunt, ſi prius bibêre.

INTERPRETATIO.

a *Abſumitur.*] Abit in pinguedinem.

NOTÆ.

8. *Quibus tenuior.*] Ariſt. loc. cit. Galenus, lib. quod animi mores, cap. 7. pag. 452.

9. *Quibus minimus.*] Huc illud pertinet, quod de tironum delectu ad militiam ſcribit Vegetius, lib. 1. de re milit. cap. 2. pag. 4. *Omnes nationes*, inquit, *quæ vicinæ ſunt Soli, nimio calore ſiccatas, amplius quidem ſapere, ſed minus habere ſanguinis dicunt : ac propterea conſtantiam ac fiduciam cominus non habere pugnandi, quia metuunt vulnera, qui ſe exiguum ſanguinem habere noverunt. Contra ſeptentrionales populi*, &c.

10. *Aut nullus.*] Ariſt. loc. cit. Τὰ ἄναιμα δειλότερα τῶν ἐναίμων ἐστίν. Vide Notas & Emend. num. CI.

11. *Taurorum.*] Ariſt. loc cit. & lib. 3. hiſt. anim. cap. 14. pag. 369.

12. *Ideo peſtifer.*] Plinius lib. 28. ſect. 41. *Taurinus ſanguis recens inter venena eſt*, &c.

13. *Ac cervorum.*] Ariſt. loc. cit. & lib. 3. hiſt. anim. cap. 6. pag. 323. Sed de apris nihil Philoſophus, neque qui Philoſophum tranſcripſiſſe videtur, Albertus M. lib. 3. de anim. tract. 2. cap. 6. pag. 146.

14. *Caprearumque.*] Προκὸς, καὶ βουβαλίδος, καὶ ἄλλων τινῶν. Ariſt. locis citatis.

15. *Pinguiſſimus aſinis.*] Hoc eſt, craſſiſſimus, ut antea monuimus. Sic enim pinguiſſimum tenuiſſimo opponit : uti Philoſophus, a quo hæc mutuatur, lib. 3. hiſt. anim. cap. 14. pag. 372. παχύτατον τῷ λεπτοτάτῳ.

16. *His quibus.*] Ariſt. lib. 1. hiſt. anim. cap. 4. pag. 38.

17. *Obeſis.*] Quoniam iners ſanguis & inutilior abit in pinguedinem. Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 14. pag. 370.

18. *Profluvium.*] Ariſt. ſect. 10. problem. 2. pag. 723. *Διὰ τί ἀνθρώπῳ μόνῳ τῶν ζώων αἷμα ῥεῖ ἐκ τῶν μυκτήρων : Cur homini tantummodo ex omni animantium numero ſanguis e naribus defluit?*

19. *Macrino Viſco.*] In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. *Macrino Vico.* Libentius agnoverim, *Macrino Vindici*, cujus mentio in inſcript. vet. apud Gruter. pag. 513.

20. *Voluſio.*] De eo egimus, l. 7. ſect. 12.

21. *Sentit incrementum.*] Albertus M. lib. 3. de anim. tract. 2. cap 6. pag. 146. *Sicut in his qui frequenter potant multum vinum, præcipue quod eſt forte & rubeum : illi enim multum accipiunt ſanguinem.* Phædrus, lib. 4. Fabular. de Prometheo ebrio :

Ubi irrigatus multo venas nectare, &c.

22. *Siquidem hoſtiæ.*] Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 14. pag. 370.

XCI. 1 Quæ

XCI. [1] Quæ animalium latere certis temporibus diximus, non habent tunc ſanguinem, præter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturæ : ſicut in homine, vim ejus ad minima momenta mutari, [2] non modo tantum in ore materia ſuffuſa, verum ad ſingulos animi habitus, pudore, ira, metu : palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim iræ, & alius verecundiæ. Nam & in metu refugere, [3] & nuſquam eſſe certum eſt : multiſque [4] non transfluere transfoſſis : quod homini tantum evenit. Nam quæ [5] mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam [6] repercuſſu : [7] homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morſque ſanguinem abſumunt.

XCII. [1] Sunt qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putent, ſed cute operimentiſque corporum magis aut minus bruta eſſe, [2] ut oſtrea & teſtudines : [3] boum terga, ſetas ſuum obſtare tenuitati [4] immeantis ſpiritus, nec purum liquidumque tranſmitti : ſic & in homine, cum craſſior calloſiorve [5] excludat cutis : ceu vero non crocodilis & duritia tergoris tribuatur, & ſolertia. CAPUT XXXIX.

XCIII. Hippopotami corii craſſitudo talis, [1] ut inde tornentur haſtæ, & tamen quædam [a] [2] ingenio medica diligentia.

INTERPRETATIO.

[a] *Ingenio medica.*] Ingenioſa diligentia, *ut morbis ſuis* medeatur.

NOTÆ.

Sect. XCI. 1. *Quæ animalium.*] Urſos, glires, & mures Alpinos, lib. 8. ſect. 54. 55. &c.

2. *Non modo tantum in ore ſuffuſa.*] Quod in homine ſolo evenit. Prius inepte legebatur, *Non modo tanto minore ſuffiſi.*

3. *Et nuſquam eſſe.*] Nulla in parte corporis, quam poſſis liquido affirmare.

4. *Non transfluere.*] Cum eo metu percelluntur, quo ſanguis omnis refugit.

5. *Mutari diximus.*] Chamæleonem, polypum.

6. *Repercuſſu.*] Repercuſſu colorum qui iis rebus inſunt, quas proxime attingunt.

7. *Homo ſolus in ſe.*] Non viderat Plinius pavones noſtros Indicos, *les Coqs d'Inde*, qui multos colores gutture & paleari variant in ſeipſis.

Sect. XCII. 1. *Sunt qui.*] Carpere Philoſophum videtur, cujus hæc ſententia, lib. 2. de Anima : Οἱ μὲν σκληρόσαρκοι, ἀφυεῖς τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυεῖς.

2. *Vt oſtrea.*] MSS. omnes, Reg. 1. 2. &c. *oſtreas.*

3. *Boum terga.*] Ita libri omnes conditivi : publici, *tergora.*

4. *Immeantis ſpiritus.*] Aëris ſe ſe inſinuantis in corpus.

5. *Excludat.*] Purum liquidumque aërem non tranſmittat. Sunt hæc placita eorum qui ſubtilitatem animi conſtare cutis tenuitate arbitrabantur : quæ Plinius mox coarguit pluribus exemplis.

Sect. XCIII. 1. *Vt inde tornentur haſtæ.*] Ὥστε δόρατα ποιεῖσθαι ἐξ αὐτοῦ, Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 12. pag. 196. Incredibile tamen : ſaltem dixiſſet, δοράτια, ut eſſent jacula, non venabula. Modeſtius Herodotus lib. 2. Euterpe, pag. 117. ἀκόντια dixit, tela, miſſilia, jacula.

2. *Ingenio medica.*] De ea re ſuperius egimus, lib. 8. ſect. 40.

[3] Elephantorum quoque tergora impenetrabiles [4] cetras habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. [5] Ergo cutis ipsa sensu caret, maxime in capite: ubicùmque per se ac sine carne est, vulnerata non coït, ut [6] in bucca cilioque.

XCIV. [1] Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ ova, pennas, aut squamas, [2] aut corticem, ut testudines: aut cutem puram, ut serpentes. Pennarum caules omnium cavi: præcisæ non crescunt, [3] evulsæ renascuntur. Membranis volant fragilibus insecta, humentibus [4] hirundines in mari, [5] siccis inter tecta vespertilio. [6] Horum alæ quoque articulos habent. [7] Pili a cute exeunt crassa hirti, [8] feminis tenuiores, equis in juba largi, in armis leoni: dasypodi & in buccis intus, & in pedibus, quæ utraque Trogus & in lepore tradidit: hoc exemplo [9] libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. [10] Villosissimus animalium lepus. [11] Pubescit homo solus,

NOTÆ.

3. *Elephantorum.*] Alludere eo Plautus videtur in Mil. act. 2. sc. 2. v. 80.

Herus meus elephanti corio circumtentus est, non suo:
Neque habet plus sapientiæ, quam lapis.

4. *Cetras habent.*] Hoc est, ex iis cetræ exscinduntur. Isidorus lib. 18. cap. 39. cetram interpretatur scutum loreum sine ligno, quo utuntur Afri & Mauri.

5. *Ergo cutis ipsa.*] Hæc totidem verbis Philos. lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 340.

6. *In bucca cilioque.*] Bucca, malæ pars tenuis est, quæ sine carne, γνάθε τὸ λεπτὸν Aristoteli. Cilium βλεφαρὶς eidem, nos palpebram dicimus, Plinius superius sect. 57. genam.

Sect. XCIV. 1. *Quæ animal pariunt.*] Nempe ex terrestribus, quæ animal pariunt, ea pilis vestiuntur: ex aquatilibus, etiam delphinus, quanquam pilos non habet. Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 336. Albertus M. lib. 1. de anim. tract. 1. cap. 8. pag. 16.

2. *Aut corticem.*] Sic testudinum operimentum appellat, lib. 9. sect. 14. *Alia cortice teguntur, ut testudines.* Indicem vide.

3. *Evulsæ renascuntur.*] Hoc vero experientia comprobat ipsa per se, frustra id negante Philosopho, lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 355.

4. *Hirundines.*] Piscium genus, de quo lib. 9. sect. 43.

5. *Siccis.*] Coriaceis, ut diximus lib. 10. sect. 81.

6. *Horum alæ.*] Vespertilionum,

7. *Pili a cute.*] *Si corium fuerit grossum, pili etiam erunt grossi*, inquit Albertus, lib. 3. de anim. tract. 2. cap. 2. pag. 134. vir sane latiniore ævo dignus. Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 337. ἐν τοῖς παχυτέροις δέρμασι, σκληρότεραι αἱ τρίχες, καὶ παχύτεραι.

8. *Feminis.*] Arist. lib. 4. hist. anim. cap. XI. pag. 511.

9. *Libidinosiores.*] Huc pertinet Aristotelicum problema 32. sect. 4. p. 707. Διὰ τί καὶ οἱ ὄρνιθες καὶ οἱ δασεῖς ἄνθρωποι λάγνοι: *Cur aves, & pilosi homines salaciores, ac libidinosiores sunt:*

10. *Villosissimus.*] Ut e contrario minime omnium villosus quadrupedum elephas. Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 5.

11. *Pubescit homo solus.*] Solus homo, cum incipit posse coïre, tum pubescit: ceterorum autem animantium quæ pilis teguntur, nullum tunc pubescit: etsi quiddam ab ortu congenitum habent, quod pubi simile videatur: Hæc Plinii sententia est, a Philosopho derivata, sect 4. problem. 3. pag. 702. Διὰ τί ἄνθρωπος μόνον, ὅταν ἄρχηται δύνασθαι ἀφροδισιάζειν, ἡβᾷ· τῶν δ' ἄλλων ζώων ὅσα τρίχας ἔχει, οὐθέν; Sane evenit, ut quamlibet pilosæ bestiæ, ad pubem & sub alis glabriores sint. Vide Notas & Emend. num. CII.

[12] quod nisi contigit, sterilis in gignendo est, seu masculus, seu femina. Pili in homine [13] partim simul, partim postea gignuntur. [14] Congeniti autem non desinunt, sicut nec feminis magnopere. [15] Inventæ tamen quædam defluvio capitis invalidæ: [16] ut & lanugines oris, cum menstrui cursus stetere. [17] Quibusdam post geniti viris sponte non gignuntur. [18] Quadrupedibus pilum cadere atque subnasci, annuum est. [19] Viris crescunt maxime in capillo, mox in barba. [20] Recisi, non, ut herbæ, ab ipsa incisura augentur, sed ab radice exeunt. [21] Crescunt & in quibusdam morbis, maxime phthisi, & in senecta: defunctorum quoque corporibus. [22] Libidinosis congeniti, maturius defluunt: [23] agnati, celerius crescunt. [24] Quadrupedibus senectute crassescunt, lanæque rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa, [25] ventres

NOTÆ.

12. *Quod nisi contigit.*] Arist. lib. 3. hist anim. cap. 10. pag. 345. Albertus M. lib. 3. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 136. *Quidam sunt tam virorum quam mulierum, paucorum pilorum .... & modus talium hominum raro habet semen, & non habet filios .... Præcipue autem tales sunt qui carent per naturam pilis pectinis in inguine, aut valde paucos ibi habent.*

13. *Partim simul.*] In ipso statim ortu congeniti, ut pili capitis, superciliorum, & palpebrarum. Arist. loc. cit. pag. 344.

14. *Congeniti autem.*] Vide Notas & Emend. num. CIII.

15. *Inventæ tamen.*] Albertus, lib. 9. de animal. tract. 1. cap. 4. pag. 290. *Aliquando accidit, quod impragnatis mulieribus fluunt pili capitis, quos habent a prima generatione .... & ideo calvæ fiunt, &c.*

16. *Vt & lanugines.*] Subintellige, inventæ sunt feminis in ore lanugines, & in mento pili. Arist. lib. 3. hist. cap. 10. pag. 345. Γυνὴ δὲ τὶς ἐπὶ τῷ γενείῳ οὐ φύει τρίχας, πλὴν ὀλίγαι ἐνίαις γίγνονται, ὅταν τὰ καταμήνια στῇ.

17. *Quibusdam post geniti.*] Menti, pubis, & alarum pili. Arist. loc. cit. Qui pili posterius, inquit, oriri solent, eis tam viri quam feminæ, ab ortu naturæ vitio contracto nonnulli carent: sed simul & generandi facultate & pube deficiuntur.

18. *Quadrupedibus pilum.*] Albertus M. lib. 8. de anim. tract. 5. cap. 1. pag. 276.

19. *Viris crescunt.*] Arist. pag. 346.

20. *Recisi.*] Arist. pag. 349. & 355. Pili recisi non crescunt ab summo ubi facta est incisura, sed ab radice augentur addita materia, non intro suscepta: unde exire potius dicendi sunt, quam augeri vel crescere.

21. *Crescunt & in.*] Arist. pag. 348. Αὔξονται δ' αἱ τρίχες, ἔν τε νόσοις τισὶν, οἷον τοῖς φθισικοῖς μᾶλλον, καὶ ἐν γήρᾳ, καὶ τεθνεώτων, καὶ σκληρότεραι γίνονται ἀντὶ μαλακῶν. *Crescunt pili, & in ægrotis quibusdam præsertim tabe laborantibus, & in senibus. Crescunt etiam in cadaveribus. Tum fiunt duriores.* Item Albertus M. lib. 3. de animal. tract. 2. cap. 2. pag. 136.

22. *Libidinosis.*] Arist. pag. 349.

23. *Agnati.*] Hoc est, post nati, postgeniti, nempe menti, pubis, & alarum. Arist. Ῥέουσι δὲ μᾶλλον αἱ τρίχες τοῖς ἀφροδισιαστικοῖς, αἱ μὲν συγγενεῖς· αἱ δ' ὑστερογενεῖς γίνονται θᾶττον.

24. *Quadrupedibus senectute.*] Vide Notas & Emend. num. CIV.

25. *Ventres glabri.*] Aut minus pilosi, aut omnino glabri ac læves. Arist. pag. 360. Τὰ δὲ ὕπτια ἢ λεῖα πάμπαν, ἢ δασέα ἧττον.

glabri. [26] Boum coriis glutinum excoquitur, taurorumque præcipuum.

XCV. [1] Mammas homo solus e maribus habet: cetera animalia mammarum notas tantum. [2] Sed ne feminæ quidem in pectore, nisi quæ possunt partus suos attollere. [3] Ova gignentium, nulli: nec lac, nisi animal parienti: volucrum, [4] vespertilioni tantum. Fabulosum enim arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris immulgere. [5] Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: [6] sed quæ sit avium, constare non arbitror. *Cap. XL. * Asinis a fetu dolent: [7] ideo sexto mense [8] arcent partus, cum equæ anno prope toto præbeant. [9] Quibus solida ungula, nec supra geminos fetus: hæc omnia binas habent mammas, nec alibi, quam in feminibus. [10] Eodem loco bisulca & cornigera: boves quaternas, oves capræque binas. [11] Quæ numeroso fecunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent, toto ventre duplici ordine, ut sues, generosæ duodenas, vulgares [12] binis minus: [13] similiter canes. [14] Alia ventre medio quaternas, ut pantheræ: alia binas, ut leænæ. [15] Elephas tantum sub armis duas: nec

Notæ.

26. *Boum coriis.*] Arist. pag. 340. Pressa cute & macerata glutinum elicitur, Dioscoridi lib. 3. cap. 101. *ταυρόκολλα* appellatum, quomodo etiam fit ex piscibus, quæ inde dicitur Ichthyocolla.

Sect. XCV. 1. *Mammas homo.*] Albertus M. lib. 14. de anim. tract. 2. cap. 3. pag. 408. & 409.

2. *Sed ne feminæ.*] Qua de causa habent & simiæ mammas in pectore, quia fetus suos attollunt, & quia sunt quædam similitudo hominis, inquit Albertus loc. cit. pag. 408.

3. *Ova gignentium.*] Arist. lib. 3. hist. anim. cap. 16. pag. 383. Quæ ovum aut edunt, aut intra se excludunt, ut animal pariant, ea neque mammas, neque lac habent.

4. *Vespertilioni.*] Is & lac & mammas habet.

5. *Esse in maledictis.*] Hos nempe versus respicit, qui recitantur a Festo. *Striges*, inquit, *aves nocturnas, ut ait Verrius, Græci* στρίγγας *appellant: a quo maleficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaque solent his verbis eas veluti avertere Græci:*

Στρίγγ' ἀπόπομπον, νυκτινόμαν, τὰν στρίγγα τ' ἀλαὸν
Ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἐλαύνε.

Pelle strigem, noctu pascentem, tu strigam cæcam,
Feralem in celeres volucrem procul ejice naves.

Hæc avis, inquit Isidorus lib. 12. cap. 7. *vulgo Amma dicitur, ab amando parvulos, unde & lac præbere dicitur nascentibus.*

6. *Sed quæ sit.*] Haud dubie fabulosas inter aves censenda.

7. *Ideo sexto mense.*] Varro contra, lib. 2. rei rust. cap. 6. de asinis: *In pastu*, inquit, *eadem fere observant, quæ in equis. Secundum partum pullos anno non removent a matre.*

8. *Arcent partus.*] Hoc est, pullos. Vide quæ de hac voce diximus lib. 7. sect. 5.

9. *Quibus solida.*] Ut equæ, camelo, &c. Arist. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1035.

10. *Eodem loco.*] Hæc paulo obscurius Arist. lib. 2. hist. anim. c. 8. p. 176.

11. *Quæ numeroso.*] Arist. lib. 4. de part. anim. cap. 1035.

12. *Binis minus.*] Hoc est, duntaxat denas.

13. *Similiter canes.*] Arist. loc. cit.

14. *Alia ventre.*] Arist. loc. cit. & lib. 2. hist. anim. cap. 8. pag. 177.

15. *Elephas.*] Arist. locis citatis.

in pectore, ſed citra in alis occultas. [16] Nulli in feminibus digitos habentium. [17] Primogeniti in quoque partu ſuis primas premunt: eæ ſunt faucibus proximæ: ſuam quiſque novit in fetu quo genitus eſt ordine, eaque alitur, nec alia. Detracto illa alumno ſuo ſterileſcit illico, [18] ac reſilit. Uno vero ex omni turba relicto, [a] ſola munifex, quæ genito fuerat attributa, [19] deſcendit. [20] Urſæ mammas quaternas gerunt. [21] Delphini binas in ima alvo papillas tantum, nec evidentes, & paulum in obliquum porrectas. Neque aliud animal in curſu lambitur. [22] Et balænæ autem vitulique mammis nutriunt fetus.

XCVI. [1] Mulieri ante ſeptimum menſem profuſum lac, inutile. CAPUT XLI.
Ab eo menſe, [2] quod vitalis eſt partus, ſalubre. Pleriſque autem totis mammis, atque [3] etiam alarum ſinu fluit. [4] Cameli lac habent, donec iterum graveſcant. Suaviſſimum hoc exiſtimatur ad unam men-

INTERPRETATIO.

a *Sola munifex.*] Sola *mamma ea cui ſuus eſt fetus lactandus.*

NOTÆ.

16. *Nulli in feminibus.*] Nullum animal, inquit, inter femora mammas habet, cui pedes diſcreti in digitos ſunt: οὐδὲν γὰρ ἔχει πολυσχιδὲς ἐν τοῖς μηροῖς. Ariſtot. lib. 4. de part. animal. cap. 10. pag. 1035.

17. *Primo geniti.*] Ariſtot. loc. cit. Albertus M. lib. 6. de animal. tract. 3. cap. 1. pag. 209. *Cum autem porca peperit, primo nato filio dat mammam primam, & ſic aliis filiis dat ordinate mammas: aliquando tamen hoc non accidit.*

18. *Ac reſilit.*] Mamma contrahitur, & flacceſcit.

19. *Deſcendit.*] Demittit ſe ab alvo mamma, & lac ſponte fundit. Libentius tamen agnoverim, *diſtenditur.*

20. *Urſæ.*] Ariſtot. lib. 2. hiſtor. animal. cap. 8. pag. 176.

21. *Delphini.*] Mammas habent delphini duas, inquit Philoſophus, lib. 2. hiſtor. animal. cap. 16. pag. 215. quia ſunt vivipari: eas vero non in parte ſuperiore, ſed prope genitale habent: neque papillæ exſtant, quemadmodum quadrupedibus: ſed veluti tubulos habent duos, οἷον ῥύακας δύο, utrinque ſingulos ab latere, qua lac effluat, quod in ipſo curſu ſugi ab aſſequentibus catulis nonnulli palam ſpectarunt. Vide & Oppian. lib. 1. Halieut. verſ. 660.

22. *Et balænæ.*] Ariſtot. lib. 3. hiſt. animal. cap. 16. pag. 383.

Sect. XCIV. 1. *Mulieri ante.*] Ariſt. lib. 7. hiſtor. cap. 6. pag. 825.

2. *Quod vitalis eſt.*] Quoniam eo tempore, hoc eſt, ſeptimo menſe editus vitalis eſt partus: ſimulque cum natalitio tempore lactis uſus incipit.

3. *Etiam alarum ſinu.*] *Lac quibuſdam fluit*, inquit Philoſophus, lib. 7. hiſtor. animal. cap. 14. pag. 846. *non ſolum per papillas, ſed etiam paſſim per mammas, aliquibus etiam per axillas.* Καὶ ἐνίαις ῥέει οὐ μόνον κατὰ τὰς θηλὰς, ἀλλὰ πολλάκις τοῦ μαστοῦ· ἐνίαις δ' κατὰ τὰς μασχάλας.

4. *Cameli lac.*] Ariſtot. lib. 6. hiſtor. animal. cap. 26. pag. 765. *Cameli*, inquit, *lac ſemper habent, dum iterum conceperint: atque interea carnes earum, atque lac, inter ſuaviſſimos cenſentur cibos: lactis uſus eſt admixto duplo, aut triplo aqua.*

ſuram tribus aquæ additis. [5] Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper a partu [6] coloſtra fiunt: quæ, ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coëunt duritia. Aſinæ prægnantes [7] continuo lacteſcunt. [8] Pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo a partu maternum lac guſtaſſe, letale eſt. Genus mali vocatur [9] coloſtratio. [10] Caſeus non fit ex utrinque dentatis, quoniam eorum lac non coït. [11] Tenuiſſimum camelis, mox equis: [12] craſſiſſimum aſinæ, ut quo coaguli vice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur. [13] Poppæa certe Domitii Neronis conjux, quingentas ſecum per omnia trahens fetas, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. [14] Omne autem igne ſpiſſatur, frigore ſereſcit. [15] Bubulum caſeo fertilius, quam capri-

Notæ.

5. *Bos ante.*] Ariſtot. lib. 6. hiſtor. animal. cap. 21. pag. 746. Albertus autem lib. 6. de animal. tract. 3. cap. 2. pag. 211. *Vacca ante partum lac non habet, niſi forte modicum.*

6. *Coloſtra fiunt.*] Plinius lib. 28. ſect. 33. *Eſt autem coloſtra, prima a partu ſpongioſa denſitas lactis.* Martialis lib. 13. Epigr. 38.

Surripuit paſtor, quæ nondum ſtantibus hœdis
De primo matrum lacte coloſtra damus.

7. *Continuo lacteſcunt.*] Menſe tantum decimo prægnantes aſinas lac habere, auctor eſt Ariſt. lib. 6. hiſtor. anim. cap. 23. pag. 759. Ἴσχει δ' γάλα κύουσα δεκάμηνος οὖσα.

8. *Pullis earum.*] MSS. omnes, *Pullos.*

9. *Coloſtratio.*] Simili genere morbi tentantur infantes, qui inde coloſtrati dicuntur a Plinio, lib. 28. ſect. 33 qui præpropere nimis, ſtatim a puerperio, lac craſſius matris ſuxerunt, quod in infantium deinde ſtomacho denſatur in caſei ſpeciem: vel qui nutrices ſugunt, quæ rurſum conceperint, interim dum lactant.

10. *Caſeus non fit.*] Albertus lib. 3. de animal. tract. 2. cap. 9. pag. 150. *Lac animalis*, inquit, *quod anterioribus dentibus caret in ſuperiore mandibula, coagulatur coagulatione qua ſeparatur caſeus a ſero: lac vero habentis dentes in utraque mandibula, non coagulatur tali coagulatione, propter ſubtilitatem ipſius & tenuitatem: licet forte elixetur, & inſpiſſetur, ſicuti diximus in libro Meteororum, ubi diſtinximus inter coagulabilia & elixabilia.* Et pag. 152. *Lac autem equæ, & aſinæ, & cameli, & mulieris, non conveniunt ad caſeos faciendos.* Ariſtot. lib. 3. hiſtor. animal. cap. 16. pag. 384. breviſſime: τῶν δ' ἀμφοδόντων οὐ πήγνυται.

11. *Tenuiſſimum &c.*] Ariſtot. pag. 385.

12. *Craſſiſſimum aſinæ.*] Ariſtot. loc. cit. Galenus tamen paſſim lac aſinæ tenuiſſimum eſſe docet, ac minime coagulari, quin & quoquoverſus in omne corpus digeri. Tom. 10. lib. 5. meth. medic. cap. 12. pag. 123. alibique.

13. *Poppæa certe.*] Refert hoc quoque Dio, lib. 62. pag. 714. Hinc Juvenalis Satyra 6. verſ. 460.

Aut pinguia Poppæana
Spirat.

Et verſ. 466.

Incipit agnoſci, atque illo lacte fovetur,
Propter quod ſecum comites educit aſellas,
Exſul Hyperboreum ſi dimittetur ad axem.

14. *Omne autem.*] Vide Notas & Emend. num. CV.

15. *Bubulum caſeo.*] Ariſtot. lib. 3. hiſtor. cap. 16. pag. 389. Albertus M. lib. 3. de animal. tract. 2. cap. 9. pag. 152. *Caſeus*, inquit, *qui fit ab aquali*

num, ex eadem menſura pæne altero tanto. [16] Quæ plures quaternis mammas habent, caſeo inutilia, & meliora quæ binas. [17] Coagulum hinnulei, leporis, hœdi laudatum. Præcipuum tamen daſypodis, quod & profluvio alvi medetur, [18] unius utrinque dentatorum. Mirum barbaras gentes, quæ lacte vivant, ignorare aut ſpernere tot ſæculis caſei dotem, denſantes id alioqui [19] in acorem jucundum, & pingue butyrum: [20] ſpuma id eſt lactis, concretiorque, quam quod [21] ſerum vocatur. Non omittendum [22] in eo olei vim eſſe, & barbaros omnes infanteſque noſtros ita ungi.

XCVII. Laus caſeo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus judicantur, e provinciis, [1] Nemauſenſi præcipua, [2] Leſuræ Gabalicique pagi: ſed brevis, [3] ac muſteo tantum commendatio. Duobus [4] Alpes generibus pabula ſua approbant: [5] Dalmaticæ Doclea- CAPUT XLII.

NOTÆ.

quantitate lactis vaccæ ad lac capræ ſeſquialter eſſe dicitur, eo quod lac capræ ſiccius eſt, quam lac vaccæ, & minorem facit caſeum.

16. *Quæ plures.*] Ariſtot. loc. cit. Hic vero memineris vaccas quatuor papillas, ut Scaliger monet, ſed binas tantum habere mammas.

17. *Coagulum hinnulei.*] Τȣ̃ νεϐρȣ̃, inquit Ariſtot. pag. 391. *ἀρίστη ἡ πυετία*, præſtantiſſimum coagulum, non ad profluvium modo alvi curandum, ut Scaliger interpretatur: ſed & ad caſeum faciendum, ut Albertus docet loc. cit.

18. *Vnius utrinque.*] Unus eſt, inquit, ex utrinque dentatis daſypus, quod coagulum habeat. Ariſtot. loc. cit. Ἔχει δ' *πυετίαν . . . τῶν ἀμφοδόντων δασύπους.* Albertus loc. cit. *Inter animalia autem nota nobis, quæ dentes habent in utraque mandibula, non eſt uſquam hodie inventum coagulum, niſi in lepore tantum.*

19. *In acorem jucundum.*] Qui ex addito butyro percipitur in cibis. Butyrum hoc verborum ambitu nimirum deſcribit.

20. *Spuma id eſt.*] Hoc eſt, pingue lactis, quod, ut in oleo, ſuperne fluitat, inſtar ſpumæ. Plin. lib. 28. ſect. 35. *Quod ſupernatat, butyrum eſt, oleoſum natura.*

21. *Serum.*] Lactis aqua. *Le petit lait.* Virgil. *Paſce ſero pingui.*

22. *In eo.*] In butyro. Dioſc. lib. 2. cap. 81.

Sect. XCVII. 1. *Nemauſenſi.*] E lacte caprino fit in agro Nemauſenſi caſeus primæ commendationis, a Novembri menſe ad Junium. Vide Joan. Poldo, lib. de antiq. Nemauſ. cap. 10. pag. 46. A pago, qui proxime Nemauſum eſt, nomen ei caſeorum generi, *Fromages de Baux.*

2. *Leſuræ Gabalicique pagi.*] Hoc eſt, Leſuræ, circumjacentiſque Gabalici agri. Mons eſt Leſora in agro Gabalico, *le mont de Loſere en Gevaudan*, ubi hodieque caſei proventus uberrimus, teſte Guill. de Catel, lib. 2. hiſtor. cap. 7. pag. 297. Montis hujus, Tarniſque fluvii ex eo profluentis meminit Sidonius in Propemptico:

Hic te Leſora Caucaſum Scytharum
Vincens aſpiciet, cituſque Tarnis,
Limoſum, & ſolido ſapore preſſum
Piſcem perſpicua gerens in unda.

3. *Ac muſteo tantum.*] Muſteum caſeum Sirmondus noſter in notis ad Sidonium Apollin. recentem caſeum recte interpretatur, & inſtar muſti, incoctum.

4. *Alpes.*] Alpinum caſeum Antoninus Pius cum in cœna ediſſet avidius, in morbum incidit, quo deceſſit. Auctor Julius Capitol. in ejus vita, pag. 21.

5. *Dalmaticæ.*] Τυρὸν Δαλματικὸν caſeum Dalmaticum pariter commendat

tem mittunt, [6] Centronicæ Vatusicum. Numerosior [7] Apennino. Cebanum hic e Liguria mittit, ovium maxime lactis: Æsinatem ex Umbria: mistoque Etruriæ atque Liguriæ confinio, [8] Lunensem magnitudine conspicuum: quippe & [9] ad singula millia pondo premitur: Proximum autem Urbi Vestinum, eumque e [10] Ceditio campo laudatissimum. [11] Et caprarum gregibus sua laus est, Agrigenti maxime, eam augente gratiam [12] fumo: qualis in ipsa Urbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti vim obtinet. Trans maria vero [13] Bithynus fere in gloria est. Inesse pabulis salem, etiam ubi non detur, ita maxime intelligitur, omni in salem caseo senescente, quales redire in musteum saporem, aceto & thymo maceratos, certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo vixisse annis viginti, ita temperato, ut vetustatem non sentiret.

CAPUT XLIII.

XCVIII. [1] Terrestrium solus homo bipes. [2] Uni juguli, humeri,

NOTÆ.

Anonymus in ἐξηγήσει, quem vulgavit Jac. Gothofredus, pag. 30. De Docleatis Dalmatiæ populis egimus lib. 3. sect. 26. Alpes porro Dalmaticas vocat ea montium juga quæ sunt a Carnis ad Dalmatas.

6. *Centronicæ Vatusicum.*] Alii *Natusicum* legunt. De Centronibus diximus lib. 3. sect. 24.

7. *Apennino.*] Igitur Apenninus & maritimas etiam Alpes complectitur, ubi oppidum *Ceva*, olim Ceba dictum, hodieque Marchionatus titulo insigne, *le Marquisat de Ceve.*

8. *Lunensem.*] De Lunensi caseo Martialis, lib. 13. Epigr. 30.

Caseus Etruscæ signatus imagine Lunæ
Præstabit pueris prandia mille tuis.

De Vestino, Epigr. sequente, cui titulus, *Caseus Vestinus:*

Si sine carne voles jentacula sumere frugi,
Hæc tibi Vestino de grege massa venit.

Sed Vescinum pro Vestino utrobique legi viris doctis placet. Diximus de Vescino agro, lib. 3. sect. 9. sunt autem Vestini non ab Urbe modo, sed ab ipso Latio disjuncti longissime, in quarta Italiæ regione, ut dictum est lib. 3. sect. 17.

9. *Ad singula.*] Singuli casei erant mille pondo.

10. *Ceditio.*] De hoc agemus, lib. 14. sect. 8.

11. *Et caprarum.*] Non bubus, inquit, ovibusque tantum, sed etiam capris est sua laus in caseo, &c. Nam ovium lactis præcipue caseos hactenus memoravit. Vide Notas & Emend. num. CVI.

12. *Fumo.*] Siccabant caseum, colorabantque fumo. Martialis, lib. 13. Epigramm. 32. cujus lemma, *Caseus Velabrensis:*

Non quemcumque focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

Velabrum locus Romæ fuit, ubi casei infumabantur. Raderum vide in notis ad eum Martialis locum, pag. 783. Hic ille est Urbis caseus, quem mox Plinius ait cunctis præferendum.

13. *Bithynus.*] Et e Bithynia Salonites, τυρὸς Σαλωνίτης, a regione Bithyniæ sic appellatus, quæ boum pascuis ceteris anteïret, ut est auctor Strabo, lib. 12. pag. 566.

Sect. XCVIII. 1. *Terrestrium.*] Modo ne ex alitum genere fuerint, ut gallinacei.

2. *Uni juguli.*] Soli homini jugulus ex latini sermonis proprietate tribuitur: ceterorum nulli, nisi καταχρηστικῶς.

ceteris,

ceteris armi: uni ulnæ. [3] Quibus animalium manus ſunt, intus tantum carnoſæ: extra nervis & cute conſtant.

XCIX. Digiti quibuſdam in manibus ſeni. [1] C. Horatii ex patricia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepimus, & Volcatium [2] Sedigitum, illuſtrem in Poëtica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, [3] & digitis adverſus univerſis flectitur: per ſe vero in obliquum porrigitur, craſſior ceteris. Huic minimus menſura par eſt: duo reliqui ſibi, inter quos medius longiſſime protenditur. [4] Quibus ex rapina victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni. Leones, lupi, canes, & pauca in poſterioribus quoque quinos ungues habent, uno juxta cruris articulum dependente: [5] reliqua quæ ſunt minora, & digitos quinos. [6] Brachia non omnibus paria ſecum. Studioſo Thraci in [7] C. Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe proceriorem. [8] Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum miniſterio pedum: ſedentque ad os illis admoventia cibos, ut ſciuri.

CAPUT XLIV.

C. [1] Nam ſimiarum genera perfectam hominis imitationem continent, facie, naribus, auribus, [2] palpebris, quas ſolæ quadrupedum & in inferiore habent gena. [3] Jam mammas in pectore, & brachia, & crura [4] in contrarium ſimiliter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremque medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim, ut manus, prælongi, [5] ſed veſtigium palmæ ſimile faciunt. Pollex quoque his, & articuli, ut homini, ac præter genitale, [6] & hoc in ma-

NOTÆ.

3. *Quibus animalium.*] Homini, ſimiæ.

Sect. XCIX. 1. *C. Horatii.*] Vide Notas & Emend. num. CVII.

2. *Sedigitum.*] Quem de poëtis librum ſcripſiſſe, auctor eſt Gellius lib. 15. cap. 24. pag. 841. Exſtat hujus Volcatii Sedigiti carmen de poëtis Comicis, inter Epigrammata, poëmatiaque vetera, collecta a Pithœo, lib. 2. p. 51.

3. *Et digitis adverſus.*] Sive fortaſſis rectius, *& in digitos adverſos univerſim flectitur.*

4. *Quibus ex rapina.*] Ariſt. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1035.

5. *Reliqua quæ ſunt.*] Ariſt. loc. cit. Ratio eſt, quoniam ſerpunt, διὰ τὸ ἑρπυστικὰ εἶναι, &c.

6. *Brachia non omnibus.*] Ab ſimili dextræ proceritate cognomen habuit Longimanus Artaxerxes.

7. *C. Cæſaris.*] Caligulæ. Tranquillum vide in ejus vita, cap. 18.

8. *Animalium quædam.*] Ariſt. loc. cit.

Sect. C. 1. *Non ſimiarum.*] Tota hæc ſectio Ariſtotelicis verbis plane conſtat: e lib. 3. hiſtor. animal. cap. 13. pag. 199.

2. *Palpebris &c.*] Quid palpebræ Plinio, quid genæ ſint, diximus ſect. 56. & 57.

3. *Jam mammas.*] Papillas mammarum, θηλὰς μαστῶν, Ariſt.

4. *In contrarium ſimiliter.*] Uti de homine dicetur ſect. 102. brachia retrorſum, crura antrorſum flexa.

5. *Sed veſtigium palmæ.*] Planta porrecta, ſicuti quam volam appellamus: Οἱ δάκτυλοι ἔχουσι τὸ καλούμενον θέναρ. Ariſt.

6. *Et hoc in maribus tantum.*] Et hoc genitalis diſcrimen in maris tantum genitali agnoſcitur: nam feminæ genitale muliebri ſpecie eſt: maribus, canina potius quam humana: ceterum univerſo generi viſcera humanis ſimilia. Ariſt.

ribus tantum, viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

CAPUT XLV.

CI. Ungues [1] clauſulæ nervorum ſummæ exiſtimantur. [2] Omnibus hi, quibus & digiti. Sed ſimiæ [3] imbricati, hominibus lati, [4] & defuncto creſcunt: rapacibus, unci: ceteris recti, ut canibus, præter eum qui a crure pleriſque dependet. [5] Omnia digitos habent, quæ pedes, excepto elephanto. [6] Huic enim informes, numero quidem quinque, ſed indiviſi, ac leviter diſcreti: unguliſque, haud unguibus ſimiles: [7] & pedes majores priores. In poſterioribus [8] articuli breves. [9] Idem poplites intus flectit hominis modo. Cetera animalia, [10] in diverſum poſterioribus articuli pedibus, quam prioribus. Nam quæ animal generant, genua ante ſe flectunt, & [11] ſuffraginum artus [12] in averſum.

CII. Homini genua [1] & cubita contraria: [2] Item urſis, [3] & ſimiarum generi, ob id minime pernicibus. [4] Ova parientibus quadrupedum, crocodilo, lacertis, priora genua poſt curvantur, poſte-

NOTÆ.

Sect. CI. 1. *Clauſulæ nervorum.*] Extrema nervorum cacumina. Certe ungues circa radicem ligamentis connectuntur, quos antiqui nervos appellarant. Hippocratem vide, lib. de natura pueri, tex. 16. pag. 144. ubi de unguium origine multa prolixe diſputat, quæ Plinianæ orationi plurimum lucis allatura ſint.

2. *Omnibus hi.*] Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 9. pag. 335.

3. *Imbricati.*] In morem imbricum curvi, & convoluti.

4. *Et defuncto.*] Ariſt. lib. 3. hiſtor. anim. cap. 10. pag. 348.

5. *Omnia digitos.*] Ariſt. lib. 3. hiſt. anim. cap. 9. pag. 335.

6. *Huic enim.*] Ariſt. lib. 2. hiſtor. anim. cap. 2. pag. 149.

7. *Et pedes majores priores.*] Hoc eſt, anteriores. Ariſt. loc. cit. *Καὶ τὰ πρόσθια σκέλη μείζω, anteriora crura majora multo.*

8. *Articuli breves.*] Ariſt. loc. cit. *σφυρὰ ἔχει βραχέα, malleolos* dixit: Plinius *articulos.*

9. *Idem poplites.*] Ariſtot. libro cit. cap. 4. pag. 153. Priores quidem, more ceterorum, quæ animal generant: ſed & poſteriores, peculiari prærogativa.

10. *In diverſum.*] Nam anteriora crura prorſum & ante ſe, poſteriora retrorſum & pone flectunt: itaque curvaturæ poplitum inter ſe ſunt obverſæ. Ariſtot. pag. 152.

11. *Suffraginum artus.*] Mallem dixiſſet, ſuffragines artuum, cum Philoſopho, loc. cit. qui *τὰς κάμψεις τῶν κώλων, crurum plicaturas* dixit.

12. *In averſum.*] Hoc eſt, pone, ſive retrorſum flectunt, *εἰς τοὔπισθεν.*

Sect. CII. 1. *Et cubita contraria.*] Utraſque artuum inflexiones inter ſe contrarias habet: nam brachia retro flectit, crura antrorſum. Ariſtot. pag. 154.

2. *Item urſis.*] Nam & in his genua, ſeu pars genuum infima, (ſunt qui talum vocent:) retrorſum flectitur: cubita, ſeu pars infima cubiti, quam alii carpum appellitant, antrorſum. Vide Anatomicos Pariſienſes, in Urſi Anatome.

3. *Et ſimiarum.*] Ut dictum eſt, ſect. 100.

4. *Ova parientibus.*] In quibus & teſtudinum genera omnia cenſeri oportet. Hæc priora genua flectunt retrorſum: poſteriorum, quæ geminis conſtant articulis, alterum prorſum, alterum pone flectunt.

riora in priorem partem. Sunt autem [5] crura his obliqua, humani pollicis modo. [6] Sic & multipedibus, [7] præterquam novissima salientibus. Aves, ut quadrupedes, alas in priora curvant, [8] suffragines in posteriora.

CIII. Hominis genibus quædam & religio inest, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc, ut aras, adorant: fortassis quia inest iis vitalitas. Namque in ipsa genu utriusque commissura, dextra lævaque, a priore parte gemina quædam [1] buccarum inanitas inest: qua perfossa, ceu jugulo, spiritus fugit. Inest & aliis partibus quædam religio: sicut dextra osculis aversa appetitur, in fide porrigitur. [2] Antiquis Græciæ in supplicando mentum attingere mos erat. [3] Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes [4] antestamur. Est post aurem æque dextram [5] Nemesios,

NOTÆ.

5. *Crura his obliqua.*] Paulisper in latus inclinata, *μικρὸν εἰς τὸ πλάγιον παρεγκλίνοντα.* Aristot. pag. 153.

6. *Sic & multipedibus.*] Araneis, muscis, apibus. Arist. loc. cit.

7. *Præterquam novissima.*] Salientibus, inquit, multipedibus, ut araneo, & locustæ, novissima crura, hoc est, postrema, minus obliqua sunt: recta enim oportet esse, quorum nisu vibrare se ad saltum queant: idcirco & longiora videntur. Quam ob rem Ovidius, lib. 15. Metam. vers. 377.

Crura dat: utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.

8. *Suffragines.*] Crurum flexuras. Τὰ μὲν σκέλη εἰς τὰ ὄπισθεν κάμπτει. Arist. pag. 155.

Sect. CIII. 1. *Buccarum inanitas.*] Os femoris inferiore sui parte ad genua gemino capite tibiæ sinus intrat: inter ea capita pone rotulam, sive molam, qua genu constat, spatium est amplum latitudine pollicis: per quod vasa nervique ad crura transeunt: suntque ob convulsionem in hac parte periculosa vulnera. Hoc spatium ob similitudinem quandam, buccarum inanitatem vocat: quasi buccas inflatas cavitate referat: seu capita illa duo buccarum sint veluti recessus, & protuberationes quædam.

2. *Antiquis Græciæ.*] Exprimitur ille mos ab Homero, Iliad. 1. vers. 501.

Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθίζετο, καὶ λάβε γούνων
Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ' ὑπ' ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα.

Ipso in conspectu sedit, lævaque prehendens
Molle genu, dextra mulcebat supplice mentum.

3. *Est in aure.*] Hinc aurem vellere, pro admonere, dictum. Virgilius:

Mihi Cynthius aurem
Vellit, & admonuit.

4. *Antestamur.*] Testes præsentes appellamus. Antestationis mos hic antiquus: Cum quis vadatus non pareret, alicujus e præsentibus, quem testem cupiebant esse, aurem tangebant, rogabant an antestari liceret: quo concesso, voce hac *Memento* a teste petebant, ut meminisset alterum in jus vocatum noluisse sequi. Vide Acronem & Porphyrionem in illud Horatii, *Licet antestari*, lib. 1. Satyr. 9. Hoc e XII. tabulis fragmentum adducit Porphyrio, SI. IN. IVS. VOCATIO. FVAT. ANTESTAMINO. I. F. AVREM. CAPITO. ANTESTATI. Vellicabatur autem auris, ut editi a se edendive testimonii memoriam vel sic asservarent. Hinc ea forte apud nos recepta loquendi formula: *se faire tirer l'oreille pour dire quelque chose.* In lege Ripuariorum, tit. 60. §. 1. *aures torqueri & alapas dari testibus* solitas legimus: In lege Bajvvar. tit. 15. cap. 2. *testes per aurem tractos.*

5. *Nemesios.*] Subintellige, locus.

(quæ Dea Latinum nomen ne in [6] Capitolio quidem invenit) quo referimus tactum ore proximum a minimo digitum, veniam sermonis [7] a diis ibi recondentes.

CIV. [1] Varices in cruribus viro tantum : [2] mulieri raro. C. Marium, qui septies Consul fuit, stantem sibi [3] extrahi passum [4] unum hominum, Oppius auctor est.

CV. Omnia animalia [1] a dextris partibus incedunt, [2] sinistris incubant. Reliqua, ut libitum est, gradiuntur. [3] Leo tantum & camelus pedatim, hoc est, ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur. [4] Pedes homini maximi, feminis tenuiores in omni genere. Suræ homini tantum, [5] & crura carnosa. Reperitur apud auctores quendam in Ægypto [6] non habuisse suras. [7] Vola homini tantum,

Notæ.

6. *Capitolio.*] Invocari solitos in Capitolio Deos Deasque singulatim innuit.

7. *A diis recondentes.*] Veniam taciti exposcentes, digito ibi condito, si quis imprudentibus nobis sermo exciderit.

Sect. CIV. 1. *Varices.*] Varix venæ dilatatio est, sanguinis melancholici copia distentæ, atque turgentis.

2. *Mulieri raro.*] Hac ætate frequentius quam viris.

3. *Extrahi.*] Subintellige varices, venæ sectione adhibita.

4. *Vnum hominum.*] Quia primus, & illo quidem tempore solus fuit. Sed & fecere postea alii, ut Cicero docet, lib. 2. Tusc. pag. 360. *At vero*, inquit, *C. Marius, rusticanus vir, sed plane vir, cum secaretur, principio vetuit se alligari, nec quisquam ante Marium solutus dicitur esse sectus. Cur ergo postea alii? Valuit auctoritas :* &c. Refert hoc quoque Plutarchus in Mario. Modum sectionis docet Ægineta, lib. 6. cap. 82. Geminam curandi rationem, Celsus, lib. 7. cap. 31.

Sect. CV. 1. *A dextris partibus.*] Omnibus incedendi initium a dextra parte est, ἡ δ' ἀρχὴ, ἀπὸ τῶν δεξιῶν πᾶσι, Aristot. lib. 2. histor. animal. cap. 4. pag. 156. Dextrum certe pedem aliquanto priorem movent omnia. In choreis quidem sinistrum movemus primo pedem: non ut naturæ adversemur, sed ut didicisse aliquid ab arte videamur. Sunt tamen qui etiam choreas dextrorsum ducant, pedemque dextrum producant priorem.

2. *Sinistris.*] Libentius nempe, quam dextris, Aristot. sect. 7. problem. 5. pag. 715. Elephantus tamen in alterutrum latus incubat : fetæ canes frequentius quadratæ jacent : item leones.

3. *Leo tantum &c.*] Hæc iisdem verbis Philosophus, lib. 2. histor. animal. cap. 4. pag. 157.

4. *Pedes homini maximi.*] Proportione molis : & merito, solus enim erectus est. Philos. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1038.

5. *Et crura carnosa.*] Crurum nomine femur plerumque & tibia continentur. Ea vis Græcæ quoque appellationis σκέλος· Aristot. loc. cit. pag. 1037. Ἔτι δὲ τὰ σκέλη ὁ μὲν ἄνθρωπος σαρκώδη, καὶ μηροὺς καὶ κνήμας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ἄσαρκα ἔχει, οὐ μόνον τὰ ζωοτόκα, ἀλλ' ὅσα σκέλη ἔχει τῶν ζώων. νευρώδη γὰρ ἔχει καὶ ὀστώδη, καὶ ἀκανθώδη. *Crura etiam homini, femore suraque carnulenta sunt : cum cetera animalia, non modo vivipara, verum etiam quæcumque cruribus constant, vacua carne hæc habeant : nervosa enim, ossulenta, spinosa, rigida.* Albertus, lib. 2. pag. 100. *Solus autem homo habet inter animalia nota tibias carnosas.*

6. *Non habuisse suras.*] Sed tibias sine carne, ἀσάρκους κνήμας.

7. *Vola homini.*] Festus: *Vola vestigium medii pedis concavum. Sed & palma manus vola dicitur.*

exceptis quibusdam. Namque & hinc cognomina inventa, [8] Planci, [9] Plauti, [10] Scauri, [11] Pansæ: sicut a cruribus [12] Vari, [13] Vaciæ, [14] Vatinii: quæ vitia & in quadrupedibus. [15] Solidas habent ungulas, quæ non sunt cornigera: igitur pro his telum ungula inest illis. [16] Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt, habent: [17] Iidem digitos habentibus non sunt: [18] neque in prioribus pedibus omnino ulli. [19] Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus [20] discrimine exiguo pes imus, [21] vestigio carnoso, ut ursi: qua de causa in longiore itinere [22] sine calciatu fatiscunt.

CVI. Ungulæ veterino tantum generi renascuntur. [1] Sues in Il- CAP. XLVI.

NOTÆ.

8. *Planci.*] Acciæ familiæ, Munatiæ, Rubelliæque cognomen. Festus: *Plancæ tabulæ planæ, ob quam causam Planci appellantur, qui supra modum pedibus plani sunt.*

9. *Plauti.*] Festus in Fragm. *Ploti appellati sunt Umbri, quod essent pedibus planis: unde soleas dimidiatas, quibus utuntur in venando, quo planius pedem ponerent, vocant semiplotia. Et ab eadem causa M. Accius Poëta, quia Umber Sarsinas erat, a pedum planitie initio Plotus, postea Plautus cœptus est dici.*

10. *Scauri.*] Æmiliorum, Terentiorum, aliorumque cognomen. Scaurum Horatius, lib. 1. Satyr. 3. v. 7. ait esse *pravis fultum male talis.* Glossæ: Scaurus, σκελλὸς, στρεβλόπους. Σκελλὸς idem porro ac perversus. Hesychius: Σκελλὸν, διεστραμμένον.

11. *Pansæ.*] Pansæ dicebantur, qui pedibus erant pansis sive passis, a *pando:* ut Planci, qui planis. Cognomen id familiarum Romanarum fuit, Apuleïæ, Genutiæ, Serviliæ, Sestiæ, Vibiæ.

12. *Vari.*] *Varum distortis cruribus*, inquit Horatius, loc. cit. Festus, verbo *Valgos. Vari dicuntur incurva crura habentes.* Notus est Quintilius Varus, qui cæsis legionibus Augusti principatu in Germania periit. Cognomen idem præterea fuit Acciæ, Arriæ, Ceïoniæ, Geminiæ, Liciniæ, Pompeïæque genti.

13. *Vaciæ.*] Ita id nomen a Varrone scribitur, lib. 8. de ling. Lat. pag. 103. Idem l. 2. rei rust. c. 9. ubi de canibus loquitur; *Sint cruribus rectis*, inquit, *ac potius varis, quam vaciis.* Nempe Varus est, cui crura extrorsum contorta: Vacia, cui introrsum. Hinc Q. Marcius Rex Vacia cognominatus, Ciceronis & Catilinæ temporibus. Hinc P. Servilius Vacia, Isauricus postea appellatus, post Isauros domitos.

14. *Vatinii.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. Parm. *Vatieni.* Diversa hæc duo sunt Romanarum familiarum nomina. Quæ vis utrique voci subsit, non liquet.

15. *Solidas habent.*] Arist. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1037.

16. *Nec talos.*] Arist. ibid.

17. *Iidem digitos habentibus.*] Digitatis animalibus tali non sunt. Arist. loc. cit. pag. 1038. Vide sect. seq.

18. *Neque in prioribus.*] Sed in posterioribus tantum. Causam affert Arist. pag. 1037.

19. *Camelo tali.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 6 pag. 164.

20. *Discrimine exiguo.*] Fissura ungulæ haud admodum lata: quanta est fere bovi.

21. *Vestigio.*] Pedis planta carnosa, velut ursis. Ὁ γὰρ ποὺς ἐστι κάτωθεν σαρκώδης, ὥσπερ καὶ οἱ τῶν ἄρκτων. Arist. pag. 165. Solinus, cap. 49. pag. 76. *vestigia* cameli *carnulenta* dixit.

22. *Sine calciatu.*] Quam ob causam, inquit Philos. loc. cit. in bellicis expeditionibus, carbatinis calciantur, cum ipsis pes dolet. Est autem καρβατίνη, vile & rusticum calciamentum, una suppactum solea.

Sect. CVI. 1. *Sues in Illyrico.*] Et in Pæonia, & aliis locis, ex Antigo-

lyrico quibusdam locis solidas habent ungulas. [2] Cornigera fere bisulca. Solida ungula, & [3] bicorne nullum. [4] Unicorne [5] asinus tantum Indicus : unicorne & bisulcum, [6] oryx. [7] Talos asinus Indicus unus solidipedum habet. [8] Nam sues ex utroque genere existimantur, [a] ideo fœdi earum. Hominem qui existimarunt habere, facile convicti. [10] Lynx tantum digitos habentium, simile quiddam talo habet : leo etiamnum [11] tortuosius. Talus autem rectus est in articulo pedis [12] ventre eminens concavo, in vertebra ligatus.

INTERPRETATIO.

a *Ideo fœdi.*] Ideo deformes suum tali sunt.

NOTÆ.

no Carystio, hist. mirab. cap. 72. ipsoque Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 7. pag. 167. Etiam & in Macedonia, ut scribit auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. Et in Flandria juxta mare, teste Alberto M. lib. 2. de animal. tract. 1. cap. 2. pag. 100.

2. *Cornigera.*] Arist. loc. cit pag. 168. & lib. 3. de part. anim. cap. 2. p. 1001.

3. *Et bicorne.*] Arist. locis cit.

4. *Vnicorne.*] Subintellige, idemque solida ungula præditum : idcirco enim statim subjicit, *unicorne & bisulcum, oryx* : & ante præmisit, *solida ungula & bicorne, nullum.*

5. *Asinus tantum Indicus.*] Hoc unicornis, seu monocerotis asini genus prolixe describitur a Ctesia in Indicis, apud Photium in Bibl. cod. LXXIV. pag. 153. Ctesiam secuti deinde Arist. locis citatis, Ælianus lib. hist. 4. anim. c. 52. Quidquid tamen veteres aut recentiores de monocerote solidipede narrant, pro figmento habendum pronunciat Samuel Bochartus, parte 1. de anim. lib. 3. cap. 27. pag. 952. idque plurimis evincere nititur argumentis, sane satis idoneis.

6. *Oryx.*] De oryge diximus, lib. 8. sect. 79.

7. *Talos asinus.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 7. pag. 168. & ante illum Ctesias loc. cit.

8. *Nam sues.*] Nam quod suibus, inquit, proprie talus non est, ἀστράγαλος, sed aliquid tamen simile, illud in causa est, quod in utroque genere censetur ; sunt enim & solidipedes, & bisulcæ sues : ideoque talos habent fœdos ac deformes. Arist. loc. cit. At scimus tamen experimento, id quod in suibus tali vicem habet, ab aliis talis, cujusmodi sunt in ovibus, nec figura, nec loco, nec situ differre.

9. *Hominem.*] Aristoteli Plinioque talus sive ἀστράγαλος non is est, quem in imo pede vel usus vulgi, vel aliorum auctoritas, ut agnosceremus, extorsit, non in homine solum, sed & in aliis quoque : & calcem, sive calcaneum plerumque appellamus, quam Græci πτέρνην dixerunt. Talus Aristotelicus inter duos artus locum habet : os est inter cruris posterioris radium, & os coxæ. Cujusmodi illud sit, mox cum Plinio describemus. Id interim inesse homini, merito cum Aristotele loc. cit. pernegat. Malleoli quoque qui humano pedi inhærent, non in suffragine, ubi talum Philosophus locat, sed in laterum vertebra inseruntur.

10. *Lynx tantum.*] Arist. loc. cit.

11. *Tortuosius.*] Anfractuosum, quales effingunt labyrinthos, inquit Philos. loc. cit. ὁ δὲ λέων, οἷόνπερ πλάττουσι λαβυρινθώδης.

12. *Ventre eminens concavo.*] In eo, inquit, articulo, qua ossi pedis os coxæ committitur, os est, in quadrupedibus bisulcis, quem talum vocant : id duas præcipuas facies habet : unam ventrosam, seu eminentem : alteram concavam, sive subsidentem ex adverso illius.

CVII. [1] Avium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter utrumque divisis digitis [2] adjecta latitudine. [3] Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, [4] unus a calce. [5] Hic deest quibusdam longa crura habentibus. [6] Iynx sola utrinque binos habet. Eadem linguam [7] serpentium similem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit [8] in aversum. [9] Ungues ei grandes, ceu gracculis. Avium quibusdam gravioribus, in cruribus [10] additi radii: [11] Nulli uncos habentium ungues. [12] Longipedes porrectis ad caudam cruribus volant: quibus breves, contractis [13] ad medium. Qui negant volucrem ullam sine pedibus esse, confirmant & apodas habere, [14] & hirundinem, & drepanin, in eis quæ rarissime apparent. Visæ jam etiam serpentes [15] anserinis pedibus. CAPUT XLVII.

CVIII. [1] Insectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muscis. CAPUT XLVIII.

NOTÆ.

Sect. CVII. 1. *Avium aliæ.*] Vide quæ diximus superiore libro, sect. 13.

2. *Adjecta latitudine.*] Addita citra digitos latitudine aliqua, ceu volæ specie quadam, & palmæ.

3. *Sed omnibus.*] Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 15. pag. 209. Nihilominus struthocamelum eximi ab hac historia oportuit: bisulcus enim est: ut idem Philos. animadvertit, lib. 4. de part. anim. cap. 12. pag. 1043. Nisi forte bestiarum generi potius, ut Plinius ait lib. 10. sect. 1. quam volucrum, adscribatur.

4. *Vnus a calce.*] Calcanei vice, *ἀντὶ πτέρνης.* Arist. lib. 2. hist. pag. 209.

5. *Hic deest quibusdam.*] Ut struthioni Africano, & phœnicoptero Aldrovandi, lib. 20. Ornithol. pag. 322. Nec anseres quoque ullum digitum pone habent.

6. *Iynx.*] Ἴυγξ est quam Galli *Torcou*, Gaza *Torquillam* vocat, quod assidue cervicem collumque contorqueat. Bellon. lib. 6. cap. 18. A sono apud Græcos nomen invenit: est enim *ἰύζειν* *stridere.*

7. *Serpentium similem.*] Hoc est serpentium more arbitratu suo nunc porrigit, nunc contrahit. In motu solo linguæ & exerendi modo similitudo est: in figura, disparitas. Habent enim serpentes planam & bifidam, ad lori secti modum: Iynx acutam & teretem. Hanc illa profert tanquam e vagina, ut illectis ejus ope formicis vitam alat.

8. *In aversum.*] In tergum, cetero corpore immobili, collum circumagit, quemadmodum & angues: *περιστρέφει τὸν τράχηλον εἰς τοὔπισω, τοῦ λοιποῦ σώματος ἠρεμοῦντος, καθάπερ οἱ ὄφεις.* Arist. loc. cit.

9. *Vngues ei.*] Arist. loc. cit.

10. *Additi radii.*] Calcaria, *τὰ πλῆκτρα καλούμενα ἐπὶ τοῖς σκέλεσιν*, Arist. lib. 4. de part. anim. cap. 12. pag. 1042.

11. *Nulli uncos.*] Uncunguium avium nulli calcaria sunt, sive radii. Arist. loc. cit. *ἅμα δ' οἱ αὐτοὶ οὐ γίνονται πλῆκτρα ἔχοντες, καὶ γαμψώνυχοι.*

12. *Longipedes.*] Hæc Philosophus totidem verbis, tum loc. cit. tum lib. 2. hist. anim. cap. 15. pag. 212.

13. *Ad medium.*] Ad ventrem, *πρὸς τῇ γαστέρι.* Arist.

14. *Et hirundinem.*] Vide Notas & Emend. num. CVIII.

15. *Anserinis pedibus.*] Id pariter Arist. recitat, lib. 1. hist. anim. cap. 6. pag. 48. Sed ex auditu tantum, in Æthiopia: *λέγονται γὰρ εἶναί τινες ὄφεις τοιοῦτοι (δίποδες) περὶ Αἰθιοπίαν.*

Sect. CVIII. 1. *Insectorum.*] Aristotelica verba paraphrasis instar erunt. *Pedes priores*, inquit ille, lib. 4. de part. anim. cap. 6. pag. 1028. *nonnulla ex iis longiores ideo habent, ut quoniam propter oculorum duritiem non exquisite cernant, cruribus iis longioribus abstergant incidentem molestiam, atque arceant, quod &*

[2] Quæ ex his novissimos habent longos, saliunt: ut locustæ. [3] Omnibus autem his seni pedes. Araneis quibusdam prælongi [4] accedunt bini. Internodia singulis terna. Octonos & marinis [5] esse diximus, polypis, sepiis, loliginibus, cancris, qui brachia [6] in contrarium movent, pedes in orbem, aut in obliquum. Iisdem solis animalium [7] rotundi. Cetera binos pedes duces habent: [8] cancri tantum, quaternos. Quæ hunc numerum pedum excessere terrestria, ut plerique vermes, non infra duodenos habent, aliqua vero [9] & centenos. [10] Numerus pedum impar nulli est. Solidipedum crura statim justa nascuntur mensura: postea [11] exporrigentia se verius, quam crescentia. Itaque in infantia scabunt aures posterioribus: quod addita ætate non queunt: [12] quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. Hac de causa inter initia pasci, nisi submissis genibus, non possunt: nec usque dum cervix ad justa incrementa perveniat. * Pumilionum genus in omnibus animalibus est, atque etiam [13] inter volucres.

*Caput XLIX.

CIX. Genitalia maribus quibus essent retro, [1] satis diximus. Ossea sunt lupis, vulpibus, [2] mustelis, viverris:

Notæ.

facere muscas videmus, & apes. Τοὺς δὲ πόδας τοὺς προσθίους μείζους ἔνια τούτων ἔχει, ὅπως διὰ τὸ σκληρόφθαλμα εἶναι, ἐπειδὴ οὐκ ἀκριβῶς τὴν ὄψιν ἔχει, τὰ προσπίπτοντα τοῖς προσθίοις ἀποκαθαίρουσι σκέλεσιν· ὅπερ καὶ φαίνονται αἵ τε μυῖαι, καὶ τὰ μελιττώδη τῶν ζώων.

2. *Quæ ex his novissimos.*] Posteriores pedes.

3. *Omnibus autem.*] Arist. loc. cit.

4. *Accedunt bini.*] Ut sint omnino octoni.

5. *Esse diximus.*] Libro 9. sect. 44.

6. *In contrarium.*] Hoc est, brachia contra quam pedes, flectere solent: hos enim in cavum, illa in orbem, flectunt & circumagunt: est enim ad cibum capiendum admovendumque commodius. Arist. loc. cit. Κάμπτουσιν ἐναντίως ταύτας (χεῖρας) &c.

7. *Rotundi.*] Circinati, in orbem ducti.

8. *Cancri tantum.*] Hoc est, cancri soli. Arist. lib. 1. hist. anim cap. 6. pag. 52. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα δύο τοὺς ἡγεμόνας ἔχει πόδας· ὁ δὲ καρκῖνος μόνος τῶν ζώων τέτταρας. *Reliqua quidem animalia binos pedes, quasi duces habent ad ingrediendum: solus cancer, quatuor.*

9. *Et centenos.*] Centipedas, credo, intelligit, quibus innumera pedum copia nomen fecit. De his libro 29. sect. 39.

10. *Numerus pedum.*] Hujus rei causam indagat Arist. sect. 10. problem. 32. pag. 727.

11. *Exporrigentia se.*] Latitudine potius ac torositate extendentia se se, quam altitudine crescentia.

12. *Quia longitudo.*] Quia incrementum affert ætas soli corporum superiori parti, in longitudinem: altitudinem cruribus aut proceritatem nullam addit. Hæc sunt ex Arist. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1033.

13. *Inter volucres.*] De gallinis pumilionibus egimus, lib. 10. sect. 77.

Sect. CIX. 1. *Satis diximus.*] Libro superiore, sect. 83.

2. *Mustelis, viverris.*] Hæc accepta ex Arist. lib. 2. hist. anim. cap. 9. pag. 182. Mustela γαλῆ, *une Belette.* Viverra ἰκτὶς, *un Furet*, ut quidem plerisque videtur. Malunt alii Græcorum ἰκτίδα mustelam silvestrem interpretari, quod genus est domesticis haud multum absimile. Ἰκτὶς enim mella populatur: viverra sic odit, ut eo gustato pæne intereat. Albertus tamen, lib. 22. de anim. tract. 2. cap. 1. pag. 598. de viverra, sive furunculo hæc accepit: *Furonem*, inquit, *vel furunculum, Gallici furettum*

[3] unde

[3] unde etiam calculo humano remedia præcipua. [4] Urſo quoque ſimul atque exſpiraverit, corneſcere aïunt. [5] Camelino arcus intendere, Orientis populis fidiſſimum. Nec non aliqua [6] gentium quoque in hoc diſcrimina, & ſacrorum etiam, citra perniciem amputantibus [7] Matris Deûm Gallis. [a] Contra mulierum paucis [8] prodigioſa aſſimilatio: ſicut [9] hermaphroditis utriuſque ſexus: quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primum arbitror. Oſtentabat certe hermaphroditas ſubjunctas carpento ſuo equas, in Treverico Galliæ agro repertas: ceu plane viſenda res eſſet, principem terrarum inſidere portentis.

CX. Teſtes pecori armentoque ad crura decidui, [1] ſubus annexi: delphino prælongi ultima conduntur alvo, & elephanto occulti. [2] Ova parientium lumbis intus adhærent: qualia ocyſſima in Venere. [3] Piſcibus ſerpentibuſque nulli, ſed eorum vice binæ

INTERPRETATIO.

[a] *Contra.*] E contrario paucæ mulieres ſimilitudinem habent *cum pudendo virili, idque* non ſine oſtento.

NOTÆ.

vocant.... Eſt autem hoc animal medicinale, ut dicunt. Virga enim furonis maſculi magnæ utilitatis eſt eis qui patiuntur in veſica, & eis qui guttatim & cum difficultate mingunt, ſi teratur ex eo uncia, &c.

3. *Vnde etiam.*] Raſa tritaque ἰκτίδος genitalia, ſingulare eſſe laborantibus urinæ difficultate remedium, prodidit Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 9. pag. 1027. Itemque auctor libri Mirab. Auſcult. pag. 1151.

4. *Vrſo quoque.*] Etiam viventi oſſeum τὸ αἰδοῖον eſſe, ut & lupo, ſciuro, muſtelæ, cani, aliiſque quibus os ineſt in extremo eo, aïunt Anatomici recentiores, in Anatomica Deſcriptione Urſi, pag. 97.

5. *Camelino.*] Ariſtotelica oratio planior, lib. 5. hiſt. anim. cap. 2. pag. 524. Cameli genitale ejuſmodi nervi natura conſtat, ut etiam ad arcus uſum pro funiculo interpolent. Τὸ δ' αἰδοῖον ἔχει ὁ κάμηλος νευρῶδες οὕτως, &c.

6. *Gentium quoque.*] Ut Judæorum, Ægyptiorum, ac Saracenorum.

7. *Matris Deûm Gallis.*] De hoc ritu iterum libro 35. ſect. 46.

8. *Prodigioſa aſſimilatio.*] Ad ſimilitudinem fere maſculi genitalis, productiore nympha, ad binos, ternoſve digitos: uti Sennertus explicat, lib. 3. Practicæ, part. 9. cap. 13. pag. 607.

9. *Hermaphroditis.*] De his egimus libro ſeptimo, ſect. 3.

Sect. CX. *Subus annexi.*] De ſubus, delphino, & elephanto eadem Philoſ. tradit lib 3. hiſt. anim. cap. 1. pag. 287. De elephanto idem rurſum, lib. 2. cap. 9. pag. 179.

2. *Ova parientium.*] Ariſt. lib. 4. de part. anim. cap. 12. pag. 1043. & lib. 3. hiſt. cap. 1. pag. 288.

3. *Piſcibus &c.*] Ariſt. lib. 4. de part. cap. 13. pag. 1045. & lib. 2. hiſt. cap. 16. pag. 216. Delphinos interim, de quibus ſupra, vituloſque marinos ab eo numero excipi neceſſe eſt: ſunt enim hi teſtibus prædití. Vipera quoque mas, non duos modo, ſed quatuor teſtes, geminumque τὸ αἰδοῖον habet, quod ut ceteri mares, immittit in feminam: ut quidem recentiorum anatomica inſpectione nuperrime deprehenſum eſt.

ad genitalia [4] a renibus venæ. [5] Buteonibus terni. Homini tantum injuria, [6] aut ſponte naturæ franguntur : idque tertium ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiviri genus habent. [7] Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris, & urſis.

Cap. L. CXI. [1] Caudæ, præter hominem, [2] ac ſimias, omnibus fere animal, & ova gignentibus, pro deſiderio corporum: nudæ hirtis, ut apris : [3] parvæ villoſis, ut urſis : [4] prælongis ſetoſæ, ut equis. [5] Amputatæ lacertis & ſerpentibus renaſcuntur. [a] [6] Piſcium meatus gubernaculi modo regunt : atque etiam in dextram atque lævam motæ, ut remigio quodam impellunt. Lacertis inveniuntur & geminæ. Boum

INTERPRETATIO.

[a] *Piſcium.*] Piſcium natatus regunt eorum caudæ gubernaculi modo.

NOTÆ.

4. *A renibus venæ.*] Hoc eſt, ab eo loco ubi renes eſſent, ſi renes piſcibus natura conceſſiſſet. Carent enim renibus piſces. Venas autem appellat meatus duos, quos illi habent tum ad excrementa alia, tum ad ſemen quoque exigendum : τοὺς πόρους Philoſophus vocat, lib. 3. hiſt. anim. cap. 1. pag. 288. Hos genitali ſucco impleri ait coïtus tempore, & lacteum humorem emittere. Huic veterum hæreſi, quam proxime confutavimus, adſtipulatur Albertus quoque, lib. 2. de anim. tract. 2. cap. 3. pag. 116. *Serpentum*, inquit, *genera non habent omnino teſticulos, ſed habent duas vias, ſicut canales, deſcendentes a loco diaphragmatis, uſque aliquantulum ſupra anum, &c.*

5. *Buteonibus terni.*] Buteonum hac parte ſimilem natum eſſe cum tribus teſticulis Philippum Heſſum Lantgravium, Thuanus ſcribit in hiſt. Et Franc. Philelphum Rhodiginus lib. 17. cap. 12. pag. 783. Aïunt phyſiologi eſſe hujuſcemodi homines ſalacitatis immodicæ. Contra Syllam & Cottam uno tantum præditos fuiſſe legimus in Pandectis, lib. 49. tit. 17. *de re militari*, ex Arriano JC.

6. *Aut ſponte.*] *Qui de matris utero ſic nati ſunt.* Matth. 19. Talis exſtitit Dorotheus Antiochenus Præſul, Aureliano Principi gratiſſimus, Euſebio teſte.

7. *Mares in omni &c.*] Acceptum id ex Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 1. pag. 995. Negat tamen Albertus, lib. 8. de animal. tract. 1. cap. 1. pag. 245. urſam feminam tanto tempore in pugna perſtare, quanto marem. *In avibus item*, inquit, *feminæ rapacium avium omnium, quæ uncoſos habent ungues, fortiores ſunt, & majores corpore, quam mares, &c.* De pantheris ſubſcribit Ariſtoteli, Plinioque, Ælianus, lib. 4. hiſt. anim. cap. 48.

Sect. CXI. 1. *Caudæ.*] Sunt hæc ex Ariſt. lib. 4. de part. anim. cap. 10. pag. 1037.

2. *Ac ſimias.*] In his tamen caudæ veſtigium ineſt, quam vix oculis deprehendas quidem, tactu tamen ſubeſſe intelligas : quam ſi attrectare tentes, prompta miraque celeritate ſe ſe illæ ſubtrahunt, ridiculaque indignatione læſas præ ſe ferunt.

3. *Parvæ &c.*] Ariſt. lib. 2. de part. anim. cap. 14. pag. 994.

4. *Prælongis.*] Subintellige, corporibus. Omnia miſcent, qui *prælongæ ſetoſis*, contra librorum omnium fidem legunt.

5. *Amputatæ.*] Ariſt. lib. 2. hiſt. anim. cap. 20. pag. 278.

6. *Piſcium meatus.*] Varios in natando flexus.

caudis [7] longissimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idem asini[s] longior quam equis, sed setosus veterinis. Leoni infima parte, ut bubus & sorici: pantheris non item: vulpibus & lupis villosus, ut ovibus, quibus procerior. Sues intorquent: canum degeneres sub alvum reflectunt.

CXII. [1] Vocem non habere, nisi quæ spirent, Aristoteles putat. CAP. LI. Idcirco & insectis sonum esse, non vocem, intus [2] meante spiritu, & incluso sonante. Alia murmur edere, ut apes. Alia cum tractu stridorem, ut cicadas. Recepto enim ut duobus [3] sub pectore cavis spiritu, mobili occursante membrana intus, attritu ejus sonare. [4] Muscas, apes, & similia cum volatu & incipere audiri & desinere. Sonum enim attritu & [5] interiore aura, non anima, reddi. [6] Locustas pennarum & feminum attritu sonare, creditur sane. Item aquatilium [7] pectines stridere, cum volant: [8] mollia, & [9] crusta intecta, nec vocem nec sonum ullum habere. [10] Sed & ceteri pisces, quamvis pulmone & arteria careant, non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cavillantur. Et is [11] qui caper vocatur, in Acheloo amne, grunnitum habet, & alii [12] de quibus diximus. [13] Ova parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus.

NOTÆ.

7. *Longissimus caulis.*] Στόλον Arist. vocat, lib. 2. de part. anim. cap. 14. pag. 994. ubi brevibus pilis caudas esse instructas ait, quarum est tenor seu caulis longior, ut in bubus evenit: contra longioribus, quarum est brevior, ut in equis.

Sect. CXII. 1. *Vocem non habere.*] Quæ deinceps sequuntur, usque ad ea verba, *Ranis sonus sui generis*, &c. ea totidem plane verbis excepta sunt ab Arist. lib. 4. hist. anim. cap. 9. pag. 489. Vide Notas & Emendationes num. CIX.

2. *Meante spiritu.*] Admisso extrinsecus adveniente aëre, eoque motu membranæ incluso, & intercepto.

3. *Sub pectore cavis.*] Recepto aëre cavis duobus quæ sunt circa ventrem, τοῖς ἐντὸς τοῖς περὶ τὴν κοιλίαν. Arist. pag. 490.

4. *Muscas, apes.*] Vide Notas & Emendationes num. CIX.

5. *Interiore aura.*] Interius recepto aëre, non emisso. Non edunt sonum, qui habeat principia motus in ipsis.

6. *Locustas.*] Arist. pag. 489. ἀκρίδας, locustas terrestres.

7. *Pectines.*] Et marinæ hirundines. Arist. pag. 490.

8. *Mollia.*] Sepiam, loliginem, polypum.

9. *Crusta intecta.*] Μαλακόστρακα, squillas, locustas, cancros.

10. *Sed & ceteri.*] Arist. pag. 489.

11. *Qui caper vocatur.*] Græcam vocem Κάπρος latina inflexione donat. Alii aprum dicere satius putarent. Sumpta hæc quoque ex Arist. loc. cit. Etsi fluviatilis, Acheloique incola, piscis hic dicatur, esse tamen eundem cum porco marino arbitror, cui grunnitum, cum capitur, Apion quoque attribuit apud Plin. lib. 32. sect. 9. Is κάπρος, & καπρίσκος, & χοῖρος dicitur.

12. *De quibus diximus.*] Libro 9. sect. 7.

13. *Ova parientibus.*] Quæ ova pariunt, alia sibilum productiorem, ut serpentes: alia brevem mittunt, ut testudines: ὅσα μὲν ᾠοτόκα ἐστὶ.... τὰ μὲν συριγμὸν, ὥσπερ οἱ ὄφεις· τὰ δὲ σιγμὸν μικρὸν, ὥσπερ αἱ χελῶναι. Arist. pag. 491.

Ranis sonus sui generis, [14] ut dictum est, (nisi si & in his ferenda dubitatio est,) qui mox in ore concipitur, non in pectore. Multum tamen in iis refert & locorum natura. [15] Mutæ in Macedonia traduntur, [16] muti & apri. [17] Avium loquaciores quæ minores, & circa coïtus maxime. Aliis in pugna vox, ut coturnicibus: aliis [18] ante pugnam, ut perdicibus: aliis cum vicere, ut gallinaceis. Iisdem sua maribus: aliis eadem ut feminis, ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in singulis [19] dictum est. [20] Elephas citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum: per nares autem, tubarum raucitati. [21] Bubus tantum feminis vox gravior: in omni alio genere exilior, quam maribus: [22] in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur, [23] antequam totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est [24] Crœsi filius in crepundiis: [25] quo prodigio totum

NOTÆ.

14. *Vt dictum est.*] Sect. 65. hujus libri.

15. *Mutæ.*] Aquarum fortassis nimia frigiditate, ut diximus lib. 8. sect. 83.

16. *Muti & apri.*] Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 35. Ἄφωνοι ἐν Μακεδονίᾳ ὗς.

17. *Avium loquaciores.*] Arist. pag. 494. eadem plane, totidemque verbis, de vocum discrimine in avibus scribit.

18. *Ante pugnam.*] Cum pugnam ineunt, provocantes, ut perdices. Arist. pag. 494.

19. *Dictum est.*] Toto libro superiore.

20. *Elephas citra nares.*] Ex ore, non ex naribus proficiscente spiritu conflatam dat vocem, ἄνευ μὲν τῶν μυκτήρων, αὐτῷ τῷ στόματι πνευματῶδες, ὥσπερ ὅτ' ἄνθρωπος, ἐκπνέει καὶ λαλεῖ &c. Arist. pag. 498.

21. *Bubus tantum.*] Arist. lib. 4. hist. anim. cap. XI. pag. 512. Causam ejus rei profert Albertus M. lib. 19. de animal. cap. 9. pag. 537.

22. *In homine etiam.*] Neque in homine modo, sed & in aliis animalibus, in quibus cum ars mutet naturam, mutat & naturæ vim: si marem mutat in feminam, in feminæ quoque mutabit affectus. Boves igitur, quam tauri, gravius mugiunt. In alterius vero generis animalibus, acutius castrata. Hæc ex Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 13. p. 559.

23. *Antequam totus*] Etiam capite exstante, cum ægre prodit, ac reliquum corpus intus habet: tunc enim pectus maxime, & pulmo laborat: & ipse nihil aliud quam exire nititur. Plinius hæc ex Arist. lib. 7. hist. anim. cap. 13. pag. 844.

24. *Crœsi filius.*] Alterum hunc Crœsi filium fuisse constat ab eo, quem Herodotus, lib. 1. Clio, n. 85. pag. 36. ceterique scriptores referunt, Sardibus captis, cum hostis in Crœsum stricto gladio irrueret, exclamasse, Ἄνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον, *ne Crœsum interfice.* Nec sane pauca, neque exigua alterum ab altero signa secernunt. Ille enim adulta jam ætate fuit, teste Herod. Nicol. Damasc. in Excerpt. pag. 456. Gellio lib. 5. cap. 9. p. 351. aliisque: Plinianus hic semestris tantum, atque in crepundiis. Ille Sardibus jam captis fatus: iste antequam regnum concideret: &c. Hausit hoc Plinius a Tullio, lib. 1. de Divin. pag. 205.

25. *Quo prodigio.*] Id vero sine prodigio quemadmodum accidat aliquando, docet Arist. sect. XI. problem. 27. pag. 739.

id concidit regnum. [26] Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur [27] quartodecimo anno. [28] Eadem in senecta exilior: neque in alio animalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de voce digna dictu. In theatrorum [29] orchestris, scobe aut arena superjecta [30] devoratur, [31] & in rudi parietum circumjectu, [32] doliis etiam inanibus: [33] currit eadem concavo vel recto parietum spatio, quamvis levi sono dicta verba ad alterum caput perferens, [34] si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam vultus habet partem. Agnoscimus eam prius, quam cernamus, non aliter quam oculis: totidemque sunt eæ, quot in rerum natura mortales: & sua cuique, sicut facies. Hinc illa gentium, totque linguarum, toto orbe diversitas: hinc tot cantus & moduli, flexionesque. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos distinxit a feris, [35] inter ipsos quo-

Notæ.

26. *Qui celerius fari.*] Hujus rei causam investigat Fortun. Licetus, lib. 3. de quæsitis per epist. pag. 209. Forte in causa est præcipua cerebri caliditas, cujus vi absumpto celeriter humore superfluo, eloqui citius incipiunt. Debili contra crurum calore humiditatem nimiam lentius concoquente, haud satis ea ad progrediendum firma redduntur.

27. *XIV. anno.*] Tum sane mutatur in asperiorem sonum, inæquabilioremque vocem: *ἐν τοῖς ἔτεσι τοῖς δὶς ἑπτά.* Aristot. lib. 7. histor. animal. cap. 1. pag. 790.

28. *Eadem in senecta.*] Homini nimirum: nam canibus, ac forte aliis animantibus senescentibus ingravescit. Arist. loc. cit. & lib. 5. histor. cap. 13. pag. 557.

29. *Orchestris.*] Orchestra, ab *ὀρχεῖσθαι*, derivata vox, locus in scena fuit, in quo scenici artifices saltationes suas exercebant. Est etiam in Theatro locus, ubi sua Senatores habebant subsellia. Pro tota theatri cavea id vocabulum usurpari nunc a Plinio reor.

30. *Devoratur.*] Vox absumitur, minorque sentitur. Quærit Philosophus sect. XI. problem. 25. pag. 739. quam ob causam paleis in orchestram sparsis, chori vox minor sentiatur: *Διὰ τί ὅταν ἀχυρωθῶσιν αἱ ὀρχῆστραι, ἧττον οἱ χοροὶ γεγωνᾶσιν*: An propter asperitatem vox pavimento minus lævi occurrens, ut minus una, ita minor existit, quippe quæ minus continua sit: quemadmodum etiam lux amplior resplendet in lævibus, eo quod nihil impedimenti intervenit, quo interpelletur? &c.

31. *Et in rudi.*] Rudis paries appellatur, impolitus, & asper, ut qui nullo tectorio inductus, aut solum trullissatus asperrime. Villam rudem Cicero, lib. 2. epist. 9. ad Q. Fratr. impolitam, imperfectamque sic appellat. Talium igitur parietum circumpositu vox frangitur.

32. *Doliis etiam.*] Inanium quidem doliorum vicinitate vox obscuratur: secus, si obducta opertaque sint. Vide Aristot. sect. XI. probl. 8. & 9. pag. 736.

33. *Currit eadem.*] Fertur vox scilicet ab uno capite ad alterum loci, vel parietis, vel trabis caput. Similiter locutus idem lib. 16. sect. 73. *Ideo fit ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota, ictus ab altero capite vel graphii sentiatur, penetrante rectis meatibus sono.*

34. *Si nulla inæqualitas.*] Asperitas.

35. *Inter ipsos quoque.*] Tullium imitatur, qui lib. 1. de Invent. *Præclarum, inquit, mihi quiddam videtur adeptus is, qui qua re homines bestiis præstent, ea in re hominibus ipsis antecellat.*

que homines discrimen alterum æque grande, quam a belluis, fecit.

CAP. LII. CXIII. Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. Placuit in Ægypto nutrire portentum, binis & in aversa capitis parte oculis hominem, sed iis non cernentem.

CXIV. Miror quidem Aristotelem non modo credidisse præscita vitæ esse aliqua in corporibus ipsis, verum etiam prodidisse. Quæ quanquam vana existimo, nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque & auguria anxie quærat: attingam tamen, quæ tantus vir in doctrina non sprevit. [1] Igitur vitæ brevis signa ponit raros dentes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresque in manu incisuras, nec perpetuas. Contra longæ esse vitæ incurvos humeris, & in manu una [2] duas incisuras longas habentes, [3] & plures quam XXXII. dentes, auribus amplis. Nec universa hæc (ut arbitror) sed singula observat, frivola, (ut reor) & vulgo tamen narrata. Addidit morum quoque aspectus simili modo apud nos [4] Trogus, & ipse auctor severissimus: quos verbis ejus subjiciam: Frons ubi est magna, segnem animum subesse significat: quibus parva, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant: quibus juxta nasum [5] flexa sunt, austeros: quibus juxta tempora inflexa, derisores: quibus in totum demissa, malevolos & invidos. [6] Oculi quibuscumque sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent, malitiæ notam præbent. Candida pars extenta, notam impudentiæ habet: [7] qui identidem operire solent, inconstantiæ. [8] Oricularum magnitudo, loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

CAP. LIII. CXV. Animæ leonis virus grave, ursi pestilens. [1] Contacta hali-

NOTÆ.

Sect. CIV. 1. *Igitur vitæ brevis.*] Aristot. lib. 2. histor. animal. cap. XI. pag 193.

2. *Duas incisuras.*] Aristot. lib. 1. hist. anim. cap 14. pag. 105.

3. *Et plures.*] Aristot. sect. 34. Problem. 1.

4. *Trogus.*] Hausit ea igitur & a Philosopho Trogus: habet enim illa totidem omnino verbis, lib. 1. hist. anim. cap. 9. pag. 64. & seq.

5. *Flexa sunt.*] Vel inflexa. Αἱ δὲ πρὸς τὴν ῥῖνα τὴν καμπυλότητα ἔχουσαι &c. Arist. pag. 65.

6. *Oculi quibuscumque.*] Oculorum anguli sunt juxta nares duo, duo juxta tempora. Hi si longi sunt, nequitiam significant. Si carnosi sunt prope nares, pravitatis indicia sunt. Arist. pag. 67.

7. *Qui identidem.*] Frequentius nictabundi, σκαρδαμυκτικοί. Aristot. pag. 72.

8. *Oricularum.*] Vetus hæc scriptura, pro *auricularum.* Arist. pag. 76 Τὰ δὲ μεγάλα ὦτα, καὶ ἐπανεστηκότα, μωρολογίας καὶ ἀδολεσχίας. *Magna & surrecta aures, stultiloquentiam, multiloquentiamque* indicant.

Sect. CXV. 1. *Contacta halitu ejus.*] Ursi nimirum, cujus halitu & afflatas carnes putrescere scribit Albertus quoque, lib. 22. de animal. tract. 2. pag. 608.

tu ejus nulla fera attingit : citiusque putrescunt afflata reliquis. [2] Hominis tantum natura infici voluit pluribus modis, & ciborum ac dentium vitiis, sed maxime senio. Dolorem sentire non poterat : tactu sensuque omni carebat, sine qua nihil sentitur. [3] Eadem commeabat, recens assidue, [4] exitura supremo, & sola ex omnibus superfutura. Denique hæc trahebatur e cælo. Hujus quoque tamen reperta pœna est, ut neque idipsum, quo viveret, in vita juvaret. Parthorum populis [5] hoc præcipue, & a juventa, propter indiscretos cibos : namque & vino fœtent ora nimio. Sed sibi proceres medentur grano [6] Assyrii mali, cujus est suavitas præcipua in esculenta addito. Elephantorum anima [7] serpentes extrahit, cervorum item urit. [8] Diximus hominum genera, qui venena serpentium suctu corporibus eximerent. [9] Quin & subus serpentes in pabulo sunt, & aliis venenum est. Quæ insecta appellavimus, [10] omnia olei aspersu necantur. [11] Vultures unguento qui fugantur, alios appetunt odores, [12] scarabæi ro-

NOTÆ.

Et lib. 7. tract. 1. cap. 5. pag. 201. De leonis halitu nihilominus eadem referunt Aristot. lib. 8. histor. animal. cap. 9. pag. 901. Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 39. Chrysostomus, aliique, quos laudat Bochartus, part. 1. lib. 3. de anim. cap. 3. pag. 744.

2. *Hominis tantum.*] Subintellige, animam sive halitum oris, qui plurimis modis corrumpitur, inficiturque, dentium vitio, senio, cibo, vino, jejunio denique ipso : olet enim graviter halitus a jejuno ore. Unde illud Martialis, lib. 4. Epigr. 4. in graveolentem :

Quod jejunia sabbatariorum,
Mœstorum quod anhelitus reorum,
Mallem, quam quod oles, olere,
Bassa.

3. *Eadem commeabat.*] Animam scilicet aliud esse nihil opinatur, præter aërem illum quem spiritu ducimus, quemque subinde per vices respirant redduntque pulmones, ac semper recentem trahunt. Ita Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. *Anima*, inquit, *quæ spiritu in pulmones ducitur.*

4. *Exitura supremo.*] Supremo vitæ die. Lucretii hæc scholam sapiunt, cujus carmina de somno consule, quæ superiore libro retulimus, sect. ult.

5. *Hoc præcipue.*] Hoc malum : hic fœtor oris & halitus.

6. *Assyrii mali.*] *Le Citron.* Namque *animas & olentia Medi Ora fovent ipso.* Virgil. lib. 1. Georg. vers. 134. De eo rursum lib. 12. sect. 7.

7. *Serpentes extrahit.*] Cavernis extrahit : quod & de cervorum anima dictum est, lib. 8. sect. 50.

8. *Diximus hominum.*] Psyllos intelligit, de quibus vide quæ nos in Notis addidimus, sect. 2. lib. 7.

9. *Quin & subus.*] A suibus sane mandi salamandras, Plinius iterum repetit, lib. 29. sect. 23.

10. *Omnia olei.*] De ea re egimus jam superius, sect. 21. Adde Ælianum lib. 4. hist. anim. cap. 18.

11. *Vultures unguento.*] Non fugari modo, sed & necari unguento vultures scribit Ælianus, lib. 3. hist. anim. cap. 7. Εὐωδία δὲ καὶ μύρον γυψὶν αἴτια θανάτου. Item Phile, pag. 26. ubi de vulturibus :

Οἱ τῷ μύρῳ θνήσκουσι κανθάρων δίκην.

12. *Scarabæi rosam.*] Hoc est, unguentum rosaceum. Clemens Alexandr. lib. 2. Pædag. οἱ γῦπες καὶ κάνθαροι ῥοδίνῳ χρισθέντες μύρῳ τελευτᾶν λέγονται. Eadem scribit & auctor libri Mirab. Auscult. pag. 1166. Fuit idcirco aliquando, cum scribendum putarem, *alio oppetunt odore, scarabæi rosa*, Vel, *alios appetunt odores. Scarabæos rosa, quasdam &c.*

ſam: Quaſdam ſerpentes ſcorpio occidit. [13] Scythæ ſagittas tingunt viperina ſanie, & humano ſanguine: irremediabile id ſcelus, mortem illico affert levi tactu.

CXVI. Quæ animalium paſcerentur veneno, [1] diximus. Quædam innocua alioqui, venenatis paſta noxia fiunt & ipſa. [2] Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuoſis, ſalamandra ab his devorata, qui edêre moriuntur. [3] Nec eſt intellectus ullus in odore, vel ſapore: & aqua vinumque interimit ſalamandrâ ibi immortuâ, vel ſi omnino biberit, unde potetur: item rana, quam rubetam vocant. Tantum inſidiarum eſt vitæ! Veſpæ ſerpente avide veſcuntur, [4] quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia eſt victus: ut in tractu [5] piſce viventium [6] Theophraſtus prodit, boves quoque piſce veſci, ſed non niſi vivente.

CXVII. [1] Homini cibus utiliſſimus ſimplex. Acervatio ſaporum peſtifera, & condimento pernicioſior. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria, nimia, & avide hauſta: & æſtate, quam hieme, difficilius: & in ſenecta, quam in juventa. [2] Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, [3] frigidiora corpora faciunt, [4] inimicæ oculis maxime, ac dentibus.

NOTÆ.

13. *Scythæ ſagittas.*] Auctor libri Mirab. Auſcult. pag. 1166.

Sect. CXVI. 1. *Diximus.*] Libro ſuperiore, ſect. 33. Puellam vidiſſe ſe ſcribit Albertus M. lib. 7. de animal. tract. 2. cap. 5. pag. 236. quæ araneas in primis, nullo diſcrimine, ſeu parvas, ſeu magnas, in ciborum deliciis lautiſſimis haberet.

2. *Apros.* Ælianus, lib. 9. hiſt. anim. cap. 28.

3. *Nec eſt intellectus.*] Nec pronnm eſt veneni vim, quæ latet, odore vel ſapore, deprehendere: nam ſeu vinum, ſeu aqua fuerit, perinde eſt, par utrobique vitæ diſcrimen, ſi inde potus hauriatur, unde ſalamandra præbiberit.

4. *Quo alimento.*] Eo alimento, ſerpente nimirum paſtæ, longe fiunt morſu infeſtiores. Ælianus, lib. 9. hiſtor. anim. cap. 15 de crabronibus, qui ſunt veſpis congeneres: Ὁ γοῦν σφὴξ γευσάμενος ἔχεως χαλεπώτερός ἐστι τὴν πληγήν. Sic etiam auctor libri Mirab Auſcult p. 1166.

5. *Pice viventium.*] Ichthyophagorum;

6. *Theophraſtus prodit.*] Eo forte libro, quem inſcripſit, περὶ ζώων φρονήσεως καὶ ἤθους, de animalium ſolertia & more, cujus Laërtius meminit, l. 5. p. 125.

Sect. CXVII. 1. *Homini cibus.*] De hoc placito multa erudite & copioſe ſcripſit in utramque partem Macrobius, lib. 7. Saturn. cap. 4. pag. 586. & cap. 5. pag. 591.

2. *Vomitiones.*] Frequen erat apud veteres vomendi conſuetudo. Cæſarem vomere ſolitum oſtendunt illa ex orat. pro Dejot. *Cum te poſt cœnam vomere velle dixiſſes.* Diem ſibi unum deligebant ex menſe, quo cœnarent copioſius, ut poſtea vomerent: id vero ἐμετικὴν agere, ἡμέραν ſubintellige, appellabant. Damnat ejuſmodi vomitiones Plutarchus, lib. de valet. tuenda. Damnavit & Aſclepiades in eo volumine, quod de tuenda ſanitate ſcripſit, teſte Celſo, lib. 1. cap. 3. Contra laudat impenſe Soranus Epheſius, cap. XI.

3. *Frigidiora.*] Extenuare corpora vomitiones ſcripſit Hippocr. lib. 2. de victus rat. cap. 10. pag. 473. tom. 6.

4. *Inimicæ oculis.*] Prodeſſe tamen vomitiones, quando madent oculi, Celſus eſt auctor, loc. cit.

CAPUT LIV.

CXVIII. Somno concoquere corpulentiæ, quam firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. [1] Pervigilio quidem præcipue vincuntur cibi. * Augeſcunt corpora dulcibus, atque pinguibus, & potu : minuuntur ſiccis & aridis, frigidiſque, ac ſiti. [2] Quædam animalia, & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt : homini [3] non utique ſeptimo letale eſt inedias duraſſe : [4] at ultra undecimum pleroſque certum eſt mori, eſuriendi ſemper inexplebili aviditate animalium unicuique.

CXIX. Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſervantque vires, ut butyrum, [1] hippace, [2] glycyrrhizon. Pernicioſiſſimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipue tamen corpori : minuique, quod gravet, quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ tranſeamus.

NOTÆ.

Sect. CXVIII. 1. *Pervigilio.*] Somno magis quam vigilia concoqui cibos, ſtatuere Galenus videtur, Comment. 5. in lib. 6. Epidem. tex. 10. pag. 522. calore in ſomno intus ſecedente : in pervigilio, ſe extra effundente.

2. *Quædam animalia.*] De camelis id ſuperius dictum, lib. 8. ſect. 26.

3. *Non utique ſeptimo.*] Contra quam Varro ſenſit, teſte Gellio lib. 3. cap. 10. pag. 239.

4. *At ultra undecimum.*] Vide Notas & Emendationes num. CX. Inediæ ad plures menſes, annoſque, toleratæ exempla congeſſit Joan. Schenckius, lib. 3. Obſerv. Medic. tit. de aſitis, pag. 351.

Sect. CXIX. 1. *Hippace.*] Vel herbæ id nomen, vel equini coaguli. De utroque dicemus opportunius, lib. 25. ſect. 44.

2. *Glycyrrhizon.*] Herba eadem Scythice appellata. Vide lib. 22. ſect. XI. & lib. 25. ſect. 44.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XI.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 1. I. MULTIGENERA.] Libri editi, *multigena*, verbo quidem satis bono, & quod culpare nemo jure poſſit. Verum iſtud emendatorum tantum judicio, illud chirographorum Reg. 1. Colbert. 1. 2. Pariſ. Chiffl. vet. Dalec. aliorumque auctoritate nititur: quod qui minus probaverit, illud etiam Plautinum improbet, in Capt. act. 1. ſc. 2. verſ. 56.

Multis & multigeneribus opus eſt tibi
Militibus.

Eorundem codicum fide, mox legimus, *Non tota inciſura eam ambiente ruga: ſed in alvo . . . : imbricatis flexili vertebris:* quoniam libri reconditi, *eam ambiente*, & *flexili*, conſtanter fideliterque exhibent: non ut editi, *eas ambiente rugas*, & *flexilibus:* quod ante nos & Turnebus in libris ſuis vidit, ipſo prodente, lib. 10. Adverſ. cap. 5. pag. 288.

Sect. 2. II. *Nexus ſpirabilis.*] A MSS. exemplarium fide emendatores deſcivere, qui ſic ediderunt: *quoniam viſceri interiori nexus*, &c. Ea enim *viſcera interiora* conſtanter exhibent: nos *in viſcera* reſtituimus, repetita vocula *in*, quæ temere librariis excidit, propterea quod ultimæ ſuperioris vocis ſyllabæ, *quoniam*, adhæreſcere videbatur. Arteriam, ut diximus, intelligit, quæ ad pulmonem pertinet. Carpere enim Philoſophum videtur, ſcribentem lib. 2. hiſtor. animal. cap. 18. pag. 245. quodcumque aëris receptione ſpirat, id gulam arteriamque, atque etiam pulmonem habere: ὅλως δὲ πάντα ὅσα τὸν ἀέρα δεχόμενα, ἀναπνεῖ καὶ ἐκπνεῖ, πάντ' ἔχει πνεύμονα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ στόμαχον.

Ibid. III. *Nec video cur magis poſſint non trahere animam talia, & vivere, quam ſpirare ſine viſceribus &c.*] Locum hunc ſive præpoſtera emendatione, ſive perverſa interpretatione Dalecampius depravavit, in margine editionis ſuæ ita reſcribens, *Nec video cur magis non poſſint trahere animam talia, & ſpirare, quam vivere.* Nec minus temere paulo poſt adjectis vocibus nonnullis Plinianum contextum interpolat, *Et quamvis non ſint membra, velut marinis, quæ ſenſus* &c.

Sect. 4. IV. *Favos confingunt & ceras, mille ad uſus vitæ: laborem tolerant, &c.*] Sic Reg. 2. Pariſ. & Chiffl. At Reg. 1. & *ceteraſimile*, mendoſe. Editi, *& ceras. Illæ ad uſus*, haud paulo corruptius.

Sect. 5. V. *Ante fabas florentes exeunt ad opera & labores &c.*] Non ſolis exemplaribus manu exaratis, ſed & experientiæ adverſantur ii qui negationem huic ſententiæ hactenus adjecerunt, *Ante fabas florentes non exeunt.* Plinio quoque ipſi refragantur, qui prioris favorum ac mellis vindemiæ aſſignat diem triceſimum ab educto examine, ſect. 14. peragique fere menſe Maïo cenſet.

Sect. 6. VI. *Commoſin.*] Ita Colb. 1. 2. Pariſ. librique impreſſi poſt Frobenium. Reg. 1. 2. *Commiſin.* Parmenſis editio, diminuto vocabulo, *mityn.* Ariſtot. lib. 9.

hiſtor. animal. cap 64. pag. 1109. χώνησιν vel χώνυσιν. Καλοῦσι δ' μελιτουργοὶ τοῦτο χώνυσιν. Commoſim tamen retineo, tum priorum codicum, tum Heſychii auctoritate adductus: Κόμμωσις, inquit, pag. 546. ὑπὸ τῶν μελισσουργῶν ἡ τοῦ σμήνους διάχεισις. Commoſin appellant apiarii, quæ apes prima favis ponunt fundamina, ut cum Marone loquar.

VII. *Ceu dilutior cera. E vitium populorumque mitiore gummi propolis.*] Miras offudit huic loco tenebras indiligentia editorum, qui hactenus ita ſcripſerunt: *ceu dilutior, ceræ initium plerumque e mitiore gummi. Propolis, craſſioris jam materiæ.* Nos partim ex conjectura, partim librorum ſubſidio ita locum interpungendo, & emendando ſanavimus: *ceu dilutior cera.* Deinde, ut eſſet alterius ſententiæ initium, *E vitium populorumque mitiore gummi propolis, craſſioris jam* &c. Nam *vitium populorumque*, conſtanter ac fideliſſime exhibent Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Tolet. & Salmantic. teſte Pintiano. De *lacryma vitium, quæ veluti gummi eſt*, Plinius lib. 23. ſect. 3. Denique idem, lib. 24. ſect. 32. *Populi ferunt*, inquit, *& foliis guttam, ex qua apes propolim faciunt.* Ibid.

VIII. *Menecrates florem eſſe dicit.*] His vocibus libri omnes impreſſi ſtatim ſubjungunt iſtas, *futuræ meſſis indicium*, quas parum ſane huic loco opportuna eruditorum conjectura obtruſit: quorſum enim de futuræ meſſis indiciis modo ſermo, cum de apibus agitur? Venit illis nimirum in mentem, pronunciatum olim id placitum a Marone, lib. 1. Georg. verſ. 187. Sect. 7.

Contemplator item, quum ſe nux plurima ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
Si ſuperant fetus, pariter frumenta ſequuntur, &c.

Inde in Plinii contextum, *futuræ meſſis indicium*, convexerunt: quarum vocum ne veſtigium quidem ullum apicemve exhibent Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. aut alii demum MSS. Ac ſi quidem ad futuræ meſſis indicia Plinius reſpexiſſet, quod ab hoc loco foret maxime alienum, certe non Menecratem ſolum dixiſſe id pronunciaſſet, qui Maronem ut digitos ſuos novit, & ſæpe laudat.

IX. *Struunt orſa a concameratione alvei, textumque velut a ſumma tela deducunt, limitibus binis circa ſingulos actus &c.*] Hic libri editi eam conſarcinarunt ſcripturam, quam captus caſtigatorum excogitare potuit, non quam auctor ipſe prodidit: *Struunt orſa ea concameratione alvei, textumque vel uſque ad ſumma tecta deducunt.* Fideliſſime vero & conſtanter MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. & Salmant. teſte Pintiano, *textumque vel iſta ſumma tela*, ſcribunt: unde nos, iiſdem fere litterarum apicibus retentis, locum ita refinximus: *Struunt orſa a concameratione alvei, textumque velut a ſumma tela deducunt.* Aſtruit enim hanc ſcripturam, falſique condemnat receptam illam priorem Philoſophus, lib. 9. hiſtor. animal. cap. 64. pag. 1110. Ἄρχονται δ' τῶν ἱστῶν ἀπὸ τοῦ ὀρόφης τοῦ σμήνους, καὶ κάτω συνηφεῖς ποιοῦσιν ἕως τοῦ ἐδάφους ἱστοὺς πολλούς. *Ordiuntur ab alvei camera, tectoque telas ſuas, quas ad ima uſque contexunt, & pavimento tenus multas deducunt.* Turnebus, lib. 22. Adverſ. cap. 13. pag. 759. legit, *textumque velis a ſumma tela*, quod minus arridet. Eidem tamen aſſentimur, cum paulo poſt, *circa ſingulos actus* legit: ſic enim codices antea memorati, & Chiffl. non *arcus*, ut impreſſi, exhibent. Quod vero notationem cenſoriam diſtringat in Plinium, lapſumque putet ignoratione Ariſtotelicæ ſententiæ, quoniam aliud a Plinio dici nunc videtur, quam quod ille prodidit: facit ſane is parum æque, parumque humaniter, qui unius ſcriptoris verbis atque ſententiis addictum ac mancipatum, totius rerum naturæ enarratorem velit. Sect. 10.

X. *Cum duo examina concordibus populis diſſimiles habuere ritus.*] Emendat Dalecampius *habuere ſitus*: refragantibus videlicet libris omnibus, ipſoque adeo Columella, a quo Plinius hæc mutuatus eſt: Sic enim ille lib. 9. cap. 15. *Vbi poteſtas facta eſt liberius inſpiciendi, fere, ſi duo ſunt examina, duo genera quoque favorum inveniuntur. Nam etiam in concordia, ſuum quæque plebs morem figurandi ceras, fingendique obſervat.* Ibid.

Ibid. XI. *Vepribus evitatis.*] In editis, *hebetato.* In M S S. *evavatis.* In Parif. *evitatis*, quod anteponendum cenfuimus.

Ibid. XII. *Contubernia & fucis. Hæ cellarum minimæ, fed ipfi majores apibus.*] Frobenius, neglecta M S S. auctoritate, ac vetuftarum editionum fide, refcripfit, *His cellarum minimæ.* Dalecampius paulo poft, *fed ipfis majores apibus.* Nihil mutari oportere, tum ipfa loci fententia per fe admonet, tum Ariftot. lib. 9. hift. animal. cap. 64. pag. 1110. ubi cellulas fucorum minores effe ait quam fint apum cellulæ, propterea fcilicet quod non mellificant ipfi : ἐλάττω δ' ἐστὶ ταῦτα τῶν μελιττίων, quanquam fuci apibus mole præftant.

Sect. 11. XIII. *Fucus ademptis alis in alveum rejectus, ipfe ceteris adimit.*] Ex Pliniana oratione, quæ planiffima eft, lucem accipit Ariftotelica, quæ paulo intricatior: Καὶ κηφῆνος, inquit lib. 5. hiftor. animal. cap. 19. pag 616. τὰ πτερὰ ἀποκνίσας ἀφῇ τις, τῶν λοιπῶν αὐταὶ τὰ πτερὰ ἀποδίδωσι. *Si fucum ademptis alis emiferis, aliorum ille erodet alas.* Nam τὸ αὐταὶ, non ad apes, ut videri cuipiam poffet, fed ad fucum ipfum pertinet : etfi mutato, ut fit interdum, numero.

Sect. 12. XIV. *In ima parte alvei extruunt amplas &c.*] Sic emendavimus, tum ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Parif. tum ex Columella ipfo, a quo hæc emanarunt. Sic enim ille, lib. 9. cap. XI. *Fere*, inquit, *in ipfo fine cerarum velut papilla uberis apparet eminentior, & laxioris fiftulæ, quam fint reliqua foramina, quibus popularis notæ pulli detinentur. Celfus quidem affirmat in extremis favis tranfverfas fiftulas effe, quæ contineant regios pullos : Hyginius quoque* &c. Huic emendationi & Pintianus favet. Prius legebatur, *in una parte alvei.* Sequitur deinde in contextu Pliniano : *Tuberculo eminentes : quod fi exprimatur, non gignuntur foboles.* Quod eo nempe tubere foboles includitur, id fi prematur, certa foboli nex ea atque pernicies eft, quorum capita una premi neceffe eft. Lucem huic rei Palladii locus affert, in Junio, tit. 7. *Eft hoc*, inquit, *futuri regis fignum. Inter cetera foramina, quæ pullos continent, unum majus ac longius velut tuber apparet. Sed tunc transferendi funt, quando exofis cooperculis ad nafcendum maturi capita nituntur exerere*, &c.

Ibid. XV. *Præcipueque ipfo Sirio exfplendefcente fit.*] Salmafius, pag. 1020. in Solin. legit, *Iri impendente*, quoniam in quibufdam M S S. legi teftatur, *ipfo irio exfplendefcit.* Addit & Ariftotelis locum, ex lib. 5. hiftor. animal. cap. 19. pag. 612. Κήρωσιν δὲ φέρουσιν ἀπὸ τοῦ δακρύου τῶν δένδρων· μέλι δὲ τὸ πίπτον ἐκ τοῦ ἀέρος, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῶν ἄστρων ἐπιτολαῖς, καὶ ὅταν κατασκήψῃ ἡ Ἶρις. Hoc eft : *melliginem vero conficiunt ex arborum lacryma : Mel autem ex aëre cadit, præfertim fiderum exortu, atque ubi incubuerit Iris.* Scio jactitatum a viris doctis legi in Vaticano codice, ὅταν κατασκήψῃ Σείριος, *cum Sirius incubuerit :* quod fi verum foret, rueret jam Salmafii conjectura. Sed pace illorum dixerim, fufpecta ea mihi admodum fcriptura eft : tum quod ufitata numquam alias Ariftoteli de Sirio loquenti, de arcu cælefti familiaris, ut fect. 12. problem. 3. pag. 746. εἰς ὅπερ ἂν Ἶρις κατασκήψῃ. Tum quia de Sirio fatis aperte fignificavit, iis verbis, ἐν ταῖς τῶν ἄστρων ἐπιτολαῖς. Ἄστρον enim paffim apud optimos quofque auctores, non pro Vergiliis, ut Scaliger exiftimavit in priorem illum Ariftotelis locum : neque pro quocumque fidere, ut Salmafius arbitratus eft : fed pro æftivo illo fidere fumitur. Quæ fit autem hac parte vis iridis, feu arcus cæleftis, dicere Plinius diftulit in fectionem 14. ubi & hac loquendi formula, *Sirio exfplendefcente*, ne quis aut in Latina lingua infolentiorem, aut temere immutandam putet, rurfum abutitur.

Ibid. XVI. *Vergiliarum exortu.*] Has Columella lib. 9. cap. 14. oriri ait *poft duodequinquaginta dies ab æquinoctio primo, quod menfe Martio circa octavum Calendas Aprilis conficitur :* Quem locum Dalecampius cum properanter curfimque legeret, ipfas Vergilias oriri dixit, in notis ad hæc Plinii verba, octavo Calendas Aprilis, Columella ipfo in partes vocato : cum æquinoctii ipfius hoc initium fit.

Sect. 14. XVII. *Præterea folftitio, cum thymum & uvæ florere incipiunt, præcipua cellarum materia.*] Ita Reg. 2. librique omnes publici. In Reg. tamen 1. Colb. 1.

2. & Chiffl. *Præterea soliti.* Sed vitium hujus lectionis, atque adeo receptæ scripturæ sinceritatem detegit Plinius ipsemet, lib. 21. sect. 31. ubi de thymo: *Floret autem*, inquit, *circa solstitia, cum & apes decerpunt, & augurium mellis est. Proventum enim sperant apiarii large florescente eo.*

XVIII. *XII. partem apibus relinquunt.*] Sic libri omnes publici, & e con- *Ibid.* ditivis Reg. 1. Colb. 1. 2. & Paris. At Reg 2. & Chiffl. *quintamdecimam partem*, quod & Fulv. Ursinus probat, in suis ad Varronem notis. Sed ut ut est, apposite Columella, lib. 9. cap. 15. *Hic modus*, inquit, *non est in omnibus regionibus certus: quoniam pro multitudine florum, & ubertate pabuli, apibus consulendum est.* Sequitur mox in Pliniano contextu, *Dies status inchoandæ*, nempe vindemiæ: Ita enim rescripsimus omnium exemplarium fidem secuti. Libri impressi, *inchoandi*, habent.

XIX. *Appellatur acetum. Maxime laudabile est etiam omne rutilum, vel sic auri- Sect. 15. bus aptissimum. In æstimatu est e thymo, coloris aurei, &c.*] Quantum in hoc loco restituendo nostra profecerit industria, is liquido intelliget, qui paulo attentius perspexerit quam fœde in eo depravando, contra MSS. fidem, priorum correctorum grassata sit emendandi libido. Sic igitur libri publici: *Acœton, maxime laudabile est. Æstivum omne rutilum, ut diebus confectum siccioribus. Aptissimum existimatur e thymo*, &c. Chirographi, Reg. 1. Colb 1. 2. Paris. &c. *Acetum. Maxime laudabile est etiam omne rutilum, ut siccioribus aptissimum in æstimatus ethimo &c.* Sic illi egregii conjectores primum mutatis interpunctionibus sententiam perturbarunt. Deinde *est etiam* in *æstivum* verterunt Postea voce ea, *siccioribus*, vehementer perculsi, ut sententiam absolverent, addidere de suo, quoniam de æstivo melle agi putarent, non de quocumque, *diebus confectum siccioribus.* Denique, *in æstimatu*, visa loquendi forma insolentior, carbone digna. Felicior paulo in conjiciendo Dalecampius, legendum putavit, *etiam omne rutilum ut hulceribus aptissimum, in æstimatu est e thymo.* Sed & ipse præpostera interpunctione corrumpit sententiam, & cum ex his vocibus, *ut siccioribus*, conflari recte *hulceribus* putat, nimium indulget conjecturæ suæ, idemque ductibus litterarum, quæ MSS. libris continentur, parum sane tribuit. Denique cum hujus emendationis sponsorem Aristotelem facit, causam ipse prodit suam: neque enim is rutilo melli, sed albo, hanc uim sanandorum hulcerum Philosophus attribuit, lib 9. hist. anim. cap. 64. pag. 1131. τὸ δ᾽ λευκὸν, ἀγαθὸν πρὸς ὀφθαλμοὺς καὶ ἕλκη Dalecampii tamen emendationi Salmasius adstipulatur, pag. 1008. in Solin. Nos ex ea voce, *ut siccioribus*, dum aliquid commodius occurrat, nihil excudi sanius posse arbitrati sumus, quam *vel sic auribus*: ut esset ea ipsa sententia, quam Plinius ipse paulo aliter expressit lib. 22. sect. 50. *Mel auribus instillatur*, &c. Forte etiam cuipiam magis arriserit, *vesicæ & auribus aptissimum*

XX. *In æstimatu est e thymo, coloris aurei, saporis gratissimi. Quod fit palam Ibid. doliolis, pingue: marino e rore, spissum.*] In libris hactenus editis, neglecta interpunctione confusa omnia ac perturbata, in hunc modum: *saporis gratissimi, quod fit palam doliolis, pingue, marino e rore spissum.* Quin etiam *foliolis* perperam reponere Dalecampius nititur: adjicitque idem nihilominus, imis doliolis, in quibus mel Hymettium asservabatur, thymum olim recondere solitos esse institores, ut acrimoniam ex eo mel contraheret, teste Galeno, credo, lib. 1. de antidotis, cap 4. pag. 873. Temporis enim progressu, thymum in superficie mellis erumpere ac fluitare, quo degustato deciperentur ignari: Mellis vero genus laudatissimum, acrimoniam quidem thymi resipere, per se: odorem non item referre. Hæc vero quam sint aliena hoc loco, vel ex emendata sic a nobis Pliniana oratione, & ex adhibita interpretatione, constare cuivis facile potest. Accedit ipsa Plinii auctoritas sect. 13. monentis ibi mel esse optimum, ubi *cæli sudor, succusve aëris*, ex quo mel apes efficiunt, *optimorum florum doliolis conditur*, ut in prioribus Notis diximus: nam utraque hac sectione eandem vim subesse huic voci, *doliolis*, palam est: utrobique mel indicari, quod e florum calyculis apes col-

ligunt : ut antecellere ei intelligatur, quod e foliis ac fronde ſorbetur : nam uti dictum eſt ſect. 13. fronde plerumque ſorbetur infectum, præterquam e quercu, tilia, arundine.

Ibid. XXI. *Caſſio Dionyſio.*] Ita MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Editi mendoſe, *Thaſio.* Is eſt Dionyſius Caſſius, qui Magonem tranſtulit, de quo plura nos in Auctorum ſyllabo diximus.

Ibid. XXII. *Signum dedere initium Caprifici : alii diem Vulcano ſacrum.*] Miras offudit huic loco tenebras editorum licentia, quæ eum hactenus ita publicavit: *Signum dedere initium Caprificialem diem Vulcano ſacrum :* quibus in verbis nec ſtructura orationis ulla conſtat, nec ſententia. Quid enim illud portenti eſt, *dare ſignum initium diem ?* Quid deinde Caprificialis dies ? Quid denique Caprificialis Vulcano ſacer ? At plana eſt & aperta ſcriptura codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. quam exhibemus. Neque erat opus, ſibi crucem figere Turnebum, lib. 10. Adverſ. cap. 5. pag. 290. ut *initium Africi* ſubſtitueret : nec Gyraldum, ut *Caprificiorum diem Junoni.*

Ibid. XXIII. *Athenienſes tetralicem appellant, Eubœa ſiſaram.*] In magno igitur verborum ambitu eſt hæc ἐρείκη. Sed merito mendi ſuſpecta hæc ſunt vocabula : Nam MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. *tam terradicem*, vel *eam tetradicem :* & mox, *ſyſyrum*, non *ſiſaram,* legunt. Forte *tamaricem* priore loco ſcribi ſatius fuerit.

Ibid. XXIV. *Quod acapnon vocant.*] Subjungunt his vocibus ſtatim libri impreſſi, periodum integram : *Album mel non fit, quod bithymum eſt, ſed oculis & hulceribus aptiſſimum exiſtimatur.* Cujus ſententiæ ne apex quidem unus exſtat in MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. aliiſve : quamobrem eam, ceu ſpuriam, ſuppoſititiamque induximus. Accepta ex Philoſopho videtur, quanquam male reddita : e libro ſcilicet nono hiſt. anim. cap. 64. pag. 1131. Τὸ δὲ λευκὸν, οὐκ ἐκ θύμου εἰλικρινοῦς· ἀγαθὸν δὲ πρὸς ὀφθαλμοὺς καὶ ἕλκη. *Album mel non fit ex thymo ſincero : ſed commendatur ad oculos & hulcera.*

Sect. 16. XXV. *Vermiculus videtur candidus, jacens tranſverſus, adhærenſque ita, ut pars ceræ videatur.*] Libri omnes hactenus editi, & manu exarati, *ita ut paſcere videatur.* Quod cum Pintiano merito diſpliceret, ſubſtituit, *ita ut retineri videatur.* Dalecampius multo liberalius, *ita paſcitur ut adhæreſcere videatur.* Hoc vero eſt, non Plinii textum refingere, ſed novum cudere. Ariſtotele porro a quo hæc emanarunt, in conſilium vocato, occurrerunt ea nobis, quæ transferre in ſua ſcripta Plinius hoc loco viſus eſt, lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 615. Ἐν δὲ τῷ κηρίῳ τὸ σκωλήκιον, μικρὸν μὲν ὂν, κεῖται πλάγιον .... καὶ πρὸς τῷ κηρίῳ ἔχεται, ὥστε καὶ ἀντειλῆφθαι. *In favo igitur vermiculus puſillus tranſverſus jacens .... Hæret autem favo, ita ut retineatur.* Ita Scaliger vertit, & Gaza : ſed frigide. Quid enim aliud eſt, amabo, hærere ita ut retineatur, quam hærere ita ut hæreat ? At multiplex eſt hujus vocis ἀντειλῆφθαι vis ac poteſtas : atque inter ceteras hæc haud poſtrema, ut ἀντιλαμβάνεσθαι ſit rem unam pro altera, ſeu in locum alterius accipi : quo ſenſu familiaris eſſe Thucydidi, Philoni, aliiſque noſcitur. Atque in eum ſenſum apud Ariſtotelem accipiendam Plinius merito putavit, cum ita hærere apim favo ſcripſit, ut pro ipſa cera, ceu pars aliqua ceræ, accipi poſſe videatur.

Ibid. XXVI. *Qui vocatur clavus.*] Ita correximus, admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. &c cum prius perperam legeretur, *qui vocatur clerus :* quæ vox quam vim haberet, nemo hactenus intellexit. Clavus certe multo expreſſius morbi genus declarat, folliculi nimirum, ſeu ovi fetuſque duritiam, inſtar ceræ. Neque nos fugit κλήρου ab Ariſtotele fieri mentionem, lib. 9. hiſt. anim. cap. 64. pag. 1128. ſed vermiculus nimirum is eſt, quo creſcente alveus totus quaſi araneis obducitur, faviquc putreſcunt. Morbi id genus a clavo diverſum : de quo diximus, ſect. 21.

Ibid. XXVII. *Melior niger variuſque.*] Adſtipulari ſane prima facie videtur lectioni, quam libri omnes publici, poſt Hermolaum, præ ſe ferunt, *melior rufus quam*

niger variusque, unanimis planeque conspirans veterum consensus. E Græcis enim Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 19. pag. 608. Τῶν δ' ἡγεμόνων, inquit, ἐστὶ γένη δύο· ὁ μὲν βελτίων, πυῤῥός· ὁ δ' ἕτερος, μέλας καὶ ποικιλώτερος. *Duo sunt regum genera: melior rufus, alter niger & varius.* Quæ rursum ille totidem verbis repetit, lib. 9. cap. 64. pag. 1115. Florentinus in Geopon. lib. 15. cap. 2 pag. 409. Τῶν δ' βασιλέων οἱ μὲν ἄριστοι εἰσὶ τῇ χροιᾷ ξανθοὶ, μέγεθος ἡμιόλιον μελίσσης· οἱ δ' δεύτεροι ποικίλοι, ὀλίγον ὑπομελαίνοντες, μέγεθος διπλάσιον. E Latinis, Columella lib. 9. cap. 10. pag. 330. carmen illud Maronis recitans:

> *Namque duæ regum facies, duo corpora gentis:*
> *Alter erit maculis auro squalentibus ardens,*
> *Et rutilis clarus squamis, insignis & ore.*

Atque hic maxime probatur, pergit Columella, *qui est melior: nam deterior sordido sputo similis, tam fœdus est,*

> *Quam pulvere ab alto*
> *Cum venit, & sicco terram spuit ore viator, &c.*

Verum ut ita se hæc habeant, a codicum tamen vetustiorum, priorumque editionum sanctissima auctoritate discedere grave piaculum ducimus: revocant enim ac veluti reprehendunt manu, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Parmensis etiam, Venet. 1. 2. in quibus aliud occurrit nihil, quam quod a nobis est editum *melior niger variusque*: atque his verbis probabilem subesse sententiam interpretatione nostra planum factum est.

XXVIII. *Et quot Liberi patres.*] Libri omnes excusi, *& quod Liberi patris sepulcrum.* Sed abest a MSS. omnibus vox hæc *sepulcrum*: quam eradendam idcirco censuimus. Ut mota in scholis Grammaticorum controversia fuit, unusne Hercules, an plures exstiterint: ita de Libero patre disputatum significat. Et sane Hyginus fab. 155. duos agnoscit Liberos Patres Jovis filios, ex Proserpina alterum, alterum ex Semele genitum. *Sect.* 17.

XXIX *Si qua lassata deficit, aut forte aberravit, odore persequitur.*] Dalecampius admonet legi posse, *si qua lassatus*, ut ad regem defatigatio illa, errorque pertineat: quem deinde sic aberrantem odore subditæ investigent ac persequantur. Sed refragantur codices omnes tum impressi, tum manu exarati, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Refragatur etiam Albertus, lib. 8. de animal. tract. 4. cap. 3. pag. 267. *Dicunt autem aliqui, quod quando pulli apum juvenes aliquando amittuntur, & avolant sine rege, rex tunc quærit eos, & cognoscit eos inventos ex odore.* Dalecampii tamen conjecturæ, aut quisquis est alius, ne quid dissimulem, Aristoteles suffragatur, lib. 9. hist. anim. cap. 64. pag. 1112. Φασὶ δ' καὶ ἐὰν ἀποπλανηθῇ ὁ ἀφεσμὸς, ἀνιχνευούσας μεταθεῖν, ἕως ἂν εὕρωσι τὸν ἡγεμόνα τῇ ὀσμῇ. *Ferunt etiam si ab rege aberraverint, vestigantes recurrere, usque dum odoratu ducem invenerint.* Aristotelem, ut solet, imitatur Ælianus, lib. 5. hist. anim. cap. 10. Sed alios atque alios subinde Plinius sequitur auctores: & quid in ea re sit veritati propius, neque observare, neque statuere in promptu est. *Ibid.*

XXX. *Quod si defecerit aliquas alvos cibus.*] Generis, ut aïunt, feminini hæc vox, licet apud idoneos Latinitatis auctores usurpata crebrius, pro alveari, offendit tamen ita Plinii editores, ut barbari sermonis vitio laborare Plinianam orationem maluerint, quam vocis hujus novitatem ferre. Itaque scripsere, *Quod si defecerit alicujus alvei cibus.* A quo flagitio deterreri debuerunt verbis proxime sequentibus, *impetum in proximas faciunt*: nempe *alvos proximas*, ut cuique palam est. Et sane hæc omnium codicum constans scriptura est, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. *Sect.* 18.

XXXI. *Deterrimæ ex iis pilosæ.*] *De pilosis nihil Aristoteles*, inquit Dalecampius: *aut fucos significat, aut fures.* Imo vero, apes ipsas urbanas, de quibus Varro lib. 3. de re rust. cap. 16. ex quo Pliniana hæc emanarunt: *In emendo*, inquit, *emptorem videre oportet, valeant, an sint ægræ.... Minus valentium signa, si sunt pilosæ, & horridæ*, &c. *Sect.* 19.

Ibid. XXXII. *Odere fœdos odores, proculque fugiunt, ſed & fictos.*] Prius *infectos*, legebatur, contra fidem codicum, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Salmant. &c. De unguentis accipiendam eſſe vocem eam, tum ſeries ipſa orationis oſtendit, tum Ariſtotelis verba, e lib. 9. hiſt. anim. cap. 64. pag. 1126. quæ fideliſſime redduntur a Plinio. Δυσχεραίνουσι δὲ ταῖς δυσώδεσιν ὀσμαῖς, καὶ ταῖς τῶν μύρων· διὸ καὶ τοὺς χρωμένους αὐταῖς τύπτουσιν.

Sect. 20. XXXIII. *Cum favos explent*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Editi vero, *non explent*. At explere quandoque minuere eſt, ut Servius admonet, in illud Virgilii, lib. 6.

Diſcedam, explebo numerum, reddarque tenebris.

Nec tamen receptam ſcripturam prorſus damnandam autumo: cum uſus obtinuerit, ut *explere* plerumque pro *implere* diceretur.

Ibid. XXXIV. *Cleron vocant.*] Reg. 1. 2. Pariſ. &c. *claron*, haud dubie mendoſe. Sed adhuc deterius Dalecampius legendum *ſcleron* admonet, ut ſect. 16. cum neque idem genus morbi utrobique deſcribatur, neque ibi quoque *ſclerus* vel *clerus*, habere locum poſſit, ut diximus. Ut ut eſt, de nomine morbi, quod eſſe corruptum ſuſpicor, de genere certe paulo prolixius Columella, lib. 9. cap. 13. pag. 335. ubi φαγέδαιναν a Græcis vocari ait: quam merito, haud vacat nunc expendere *Sæpe etiam vitio*, inquit, *quod Græci φαγέδαιναν vocant, intereunt apes. Si quidem cum ſit hæc apium conſuetudo, ut prius tantum cerarum confingant, quantum putant explere ſe poſſe: nonnunquam evenit, conſummatis operibus cereis, ut examen conquirendi mellis cauſa longius evagatum ſubitis imbribus aut turbinibus in ſilvis opprimatur, & majorem partem plebis amittat: Quod ubi factum eſt, reliqua paucitas favis complendis non ſufficiat: tuncque vacuæ cerarum partes computreſcant, & vitiis paulatim ſerpentibus corrupto melle ipſæ quoque apes intereant.*

Sect. 24. XXXV. *Veſpæ in ſublimi e luto nidos faciunt, & in his ceras: crabrones in cavernis, aut ſub terra.*] Quæ veſpæ Latinis, ex Græcis ἀνθρῆναι ſunt, non σφῆκες, ut Gazæ & Scaligero viſum: Cujus rei locuples teſtis eſſe debet, idoneus latinitatis auctor Plinius, qui quæ ταῖς ἀνθρήναις attribuit Græcus ſcriptor, tum lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 617. tum lib. 9. cap. 65. & 66. hæc Latinus veſpis: ille τοῖς σφηξὶ, quæ noſter crabronibus. Ut illud eſt in primis, unde de iis dicendi ſumit exordium. Acceptum enim iſtud ab Ariſtotele, lib. 5. hiſt. cap. 19. pag. 617. Αἱ μὲν ἀνθρῆναι, ἐπὶ μετεώρου τινός· οἱ δὲ σφῆκες, ἐν τρώγλῃ (ποιοῦσι κηρία·) ὅπου δ' ἔχουσιν ἡγεμόνας, ὑπὸ γῆν. *Veſpæ quidem in ſublimi loco aliquo: crabrones in cavernis favos faciunt: qui vero ducem habent, ſub terra.* Eam ob cauſam & lib. 29. ſect. 27. genus phalangii quoddam agnoſcit a crabrone penna tantum differens, quod σφηκεῖον Nicander vocat.

Ibid. XXXVI. *Cera autem corticea & araneoſa.*] Parm. editio, *Cetera autem cortice araneis.* Frobenius, inſigni confidentia, quam ceteri tamen editores deinceps ſecuti ſunt, *cetera autem e cortice & arena.* Verum longe aliter MSS. Reg 1. *Cera autem cortice araneos.* Reg. 2. *Cera autem cortice araneoſæ*: &c. Nos horum exemplarium admonitu, magiſque Philoſophi auctoritate permoti, ſcripſimus intrepide, *Cera autem corticea & araneoſa.* Græca illius ſunt, lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 617. Ἑξάγωνα μὲν οὖν πάντα ἐστὶ τὰ κηρία τὰ τούτων, ὥσπερ καὶ τὰ τῶν μελιττῶν· σύγκειται δὲ οὐκ ἐκ κηροῦ, ἀλλ' ἐκ φλοιώδους ὕλης τὸ κηρίον. Crabronum, inquit, veſparumque favi ſunt item ſexanguli, quemadmodum & apum: compoſiti non e cera, ſed ex corticea materia, atque araneoſa.

Sect. 25. XXXVII. *In iis & ceras largius, quam apes faciunt.*] Ita MSS. quos vidi, omnes, & ut arbitror, quos non vidi. Neque enim eos audio, qui *cellas* alicubi legi aïunt. Ariſtoteles certe, unde hæc emanarunt, de iis agens, lib. 5. hiſt. anim. cap. 19. pag. 618. ἐν τῷ πηλῷ γίνεται κηρός. Tzetzes, Suidas, aliique βομβύλιον vocant, ζωΰφιον κηροπλάστην. Ariſtophanes, in Veſpis, pag. 438.

Ὥσπερ μέλιττ' ἢ βομβυλιὸς εἰσέρχεται
Ὑπὸ τοῖς ὄνυξι κηρὸν ἀναπεπλασμένος.

Ubi

Ubi Scholiastes vetus : Βομβυλιὸς ζῶον μελίττῃ ὅμοιον, καὶ ὅτι κηρὸν ποιεῖ. *Bombylius, animal api simile, quod & ceram facit.*

XXXVIII. *Et alia horum origo : e grandiore vermiculo, &c.*] Alterius jam originis, generisque, bombyces describit, quos sub diverso quoque lemmate distribuit in Indice, hoc modo : *De Bombyce Assyrio. De Bombyliis necydalis.* Genus hoc non ceras, ut prius memoratum, sed fila ducit. Hæc duo genera, tam diversa, tamque disparia, in unum conflat nihilominus Scaliger, in Comment. ad Arist. hist. de animal. pag. 1148 quanquam Philosophus ea & descriptione, ortuque, ostendit esse dissimilia, & oratione ipsa sejungit : Nam de priore agit, lib. 5. hist. cap. 19. pag. 618. de posteriore cap. 18. pag. 599. Ea confundi quoque a Plinio, quoniam communi bombycum nomine ambo censentur, falso Salmasius credidit, in Tertull. de pallio, pag. 85. *Sect. 26.*

XXXIX. *Primum eruca fit.*] Vel, *urica*, ut monuimus. Nam in MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. & Chiffl. *umuricasfit* : unde nos *Primum urica*, vel *eruca fit*, expressimus, priores litteras numerales esse notas rati, pro *primum* : adstipulante Philosopho, apud quem hæc totidem verbis leguntur, ut mox dicemus. *Vricam* certe vel *urucam*, pro *eruca* dictum olim, non veteres modo libri testantur, sed & Columella in Horto, sive lib. 10. *Ibid.*

Serpitque urica per hortos,

Quos super ingrediens exurit semina morsu, &c.

Alii tamen, sed recenter cusi codices, *eruca* legunt. Gloss. vet. *Vruca*, κάμπη.

XL. *Deinde quod vocatur bombylius : ex eo necydalus.*] Quamvis libri omnes publici & conditivi consentiant, invertit hic tamen verborum vices Dalecampius, & Dalecampium secutus Aldrov. lib. 2. de insect. cap. 3. p. 362. *Deinde quod vocatur necydalus, ex eo bombylius.* Verum uterque non Plinio modo adversatur, sed & Philosopho, a quo hæc ad verbum accepta, lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 599. Γίνεται δὲ πρῶτον μὲν, μεταβαλόντος τοῦ σκώληκος, κάμπη· ἔπειτα, βομβύλιος· ἐκ δὲ τούτου νεκύδαλος· ἐν ἓξ δὲ μησὶ μεταβάλλει ταύτας τὰς μορφὰς πάσας. Habet his paria Hesychius quoque : Νεκύδαλος, τὸ ἐκ τοῦ βόμβυκος ζῶον. Clemens item Alexandr. lib. 2. Pædag. pag. 200. *Ibid.*

XLI. *Prima eas redordiri, rursusque texere invenit in Ceo mulier &c.*] Telas, ut dixi, non vestes, quemadmodum Salmasius putavit, in Solin. pag. 144. id enim esset actum agere : vestes retexere scilicet, ut rursum texerentur de novo. Deinde, si de vestibus Plinius ageret, non *eas* dixisset, sed *eam* : antecedit enim proxime, *texunt ad vestem.* Denique Philosophi verba de telis accipienda sunt : Ἐκ δὲ τούτου τοῦ ζώου, inquit lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 599. καὶ τὰ βομβύκια ἀναλύουσι τῶν γυναικῶν τινὲς ἀναπηνιζόμεναι· κἄπειτα ὑφαίνουσι. *Ex hoc animali bombycia mulieres quædam exsoluunt deglomerantes, atque inde texunt.* Neque enim βομβύκια dicit ἀντὶ τῶν βομβυκίνων, ut Salmasius arbitratur : sed ipsa sunt bombycum fila βομβύκια, uti ἀράχνια araneorum. Hoc lanicium mulieres fuso resolvebant : ex resoluto telam tum primum texebant. *Ibid.*

XLII. *In Ceo.*] MSS. fere omnes, *in Coo*, sed mendose, pro *Ceo.* Alia Cos est Hippocratis patria, alia Ceos sive Cea, avulsa Eubœæ, de qua lib. 12. sect. 20. De utraque in Geographicis egimus. De Ceo nunc scripsisse Plinium ipse admonet, tum loc. cit. scribens : *Ex hac* (nempe, Cea insula) *profectam delicatiorem feminis vestem auctor est Varro* : tum hoc ipso loco, in quo illustrando versamur, statim subjungens, *Bombycas & in insula Co nasci tradunt*, diversis bombycibus diversum natale solum assignans. Quanquam non sum nescius apud Arist. loco proxime appellato scribi, ἐν Κῷ. Sed Græci etiam εἰς τὴν Κῶ dicunt, de Ceo : ut Diodorus Siculus, lib. 4. Bibl. pag. 281. ubi de Aristæo, quem Ceam insulam tenuisse, tum ex aliis scriptoribus, tum ex Virgilio scimus, lib. 1. Georg. vers. 15. *Ibid.*

Cultor nemorum, cui pinguia Ceæ

Tercentum nivei tondent jumenta juvenci.

Sic Heraclides Ponticus τῆ Κῶ, ἐν τῇ Κῴων (lego Κείων) πολιτείᾳ, ubi de Ariſtæo multa, & de Ceæ cognomine, *Hydruſſa*, de quo egimus in libris Geographicis. Sed vice verſa ipſam Con inſulam *Ceon* vocitatam eſſe, Κέως & Κῶς, auctor eſt Euſtathius in Iliad. β. pag. 319.

Sect. 27. XLIII. *Hanc ab his cogi.*] Addunt libri editi, *ſubigique*: quam vocem MSS. nulli agnoſcunt. Proxime quoque prius, *lanuginem vellere*, ex iiſdem, non *in vellera* ſcripſimus.

Ibid. XLIV. *Junceo fuſo.*] Salmaſ. in Tertull. de pallio, pag. 192. *junceum fuſum* meras eſſe nugas pronunciat: itaque reponit, *juncto foco*. At illudne aut Plinianum, aut omnino Latinum quiſquam agnoſcat, pro *igne adhibito?* Num brevius dixiſſet, *tepido humore*, vel *aqua tepente*, vel *humore* ſolum, qua voce ſcimus tepidam aquam abunde exprimi?

Sect. 28. XLV. *Majores interna & cavernis exigua, veſtibula præpandunt.*] In editis vulgo libris, *Majores in terra cavernis.* At Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. *Majores interna & cavernis*: quod Ariſtotelis auctoritas approbat, ita ſcribentis, lib. 9. hiſt. cap. 63. pag. 1102. Ἐπὶ τοῖς στομιοῖς δ' ἀεὶ ποιεῖ τὸ ἀράχνιον, καὶ ἔνδον ἔχοι τὰς ἀρχὰς τηρεῖ, ἕως ἂν ἐμπεσόν τι κινηθῇ. *In rimis autem ſemper araneus ponit intus orditus: ubi moratur, dum aliquid incidens moveat.* Turnebus, lib 5. Adverſ. cap. 14. pag. 144. legebat, *internæ cavernæ*. Ejuſdem auctoritate permoti, & ſupradictorum codicum, paulo ante ſcripſimus, *Luporum minimi*: cum editi prius, *Luporum nomine minimi*, exhiberent: intermedia illa voce, ceu ſpuria, expuncta.

Ibid. XLVI. *Crebrata pexitas telæ.*] *Crebrata* pro *cribrata* reſcripſimus, admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Et mox, *Derelicta laſſo prætendi ſumma parte arbitrere licia: at illa difficile cernuntur*, &c. cum prius legeretur, *Derelicta laſſo prætenti ſumma parte, ut arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur.* Quæ verba Ulitius, in Notis ad Cyneg. ut intelligat, ita depravat: *Derelicta laxe prætendit ſumma parte, ut arbitrari liceat: illaque de facili cernuntur, &c.* In cod. Toletano Pintiani, *ut arbitrere licia.*

Ibid. XLVII. *Os primum tela involventes, & tunc demum labra utraque morſu apprehendentes, &c.*] Non *hos primum*, ut libri vulgo impreſſi habent: ſed *os*, tum ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. tum ex Ariſt. lib. 9. hiſt. anim. cap. 63. pag. 1106. unde hæc ad verbum accepta. Περιπλέκεται δὲ, inquit, καὶ περιελίττεται καὶ τοῖς μείζοσι ζῴοις· ἐπεὶ καὶ ταῖς σαύραις ταῖς μικραῖς ἐπιβάλλον περὶ τὸ στόμα, περιθέον ἀφίησιν, ἕως ἂν συλλάβῃ τὸ στόμα· τότε δ' ἤδη δάκνει προσελθόν. *Circumvenit etiam & obducit majora animalia: nam minores quoque lacertulas invadit, & ob os circumcurrens emittit filum, donec buccas comprehenderit: tum vero aggreſſus mordet.*

Ibid. XLVIII. *Iidem ſereno texunt.*] Negantem voculam libri impreſſi addiderunt, *ſereno non texunt*, quam neque MSS. agnoſcunt ulli, nec veritas ipſa, experientiaque, patitur. Et Ariſt. quidem ipſe, ſect. 26. problem. 64. pag. 806. ἐν ταῖς εὐδίαις, cum ſerenum cælum eſt, operari araneos non ſemel aſſeverat.

Sect. 29. XLIX. *Quia ſaliunt.*] Non videtur Dalecampio Philoſophi mentem Plinius aſſecutus, ſed pervertiſſe potius omnia, ſic enim conviciatur homini in primis erudito. Philoſophi hæc verba ſunt, e lib. 5. hiſt. anim. cap. 22. pag. 620. Τίκτει δὲ πάντα μὲν εἰς ἀράχνιον· ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς λεπτὸν, καὶ μικρόν· τὰ δὲ, εἰς παχύ.... οὐχ ἅμα δὲ πάντα ἀράχνια γίνεται· πηδᾷ δὲ εὐθύς, καὶ ἀφίησιν ἀράχνιον. *In tela ſua parit ova quidem omnia, ſed ſparſim: partim in tenui & brevi tela, partim in craſſiore: non omnes araneoli ſimul generantur: ſtatim nati & ſaliunt, & filum emittunt.* Videtur Dalecampio Plinius id quod de excluſo fetu dicendum fuit, parentibus ipſis haud recte adſcribere, ut in pariendo ſaliant, atque emittant. Perinde quaſi aſſultim ingredi, quod ſtatim nati faciunt, adultiores iidem minus expedite valeant: aut, ſi ſparſa ſic cernuntur ova, alia eſſe cauſa poſſit ulla, quam quod ſalientes emittunt: etſi a Philoſopho id haud ita liquido ſit expreſſum.

Ibid. L. *Pariunt autem & tricenos.*] Ita libri quidem omnes, tum impreſſi, tum MSS. At *trecenos* potius, ut lib. 8. ſect. 10. hoc eſt, *trecentos*, legendum puta-

mus, ex Arist. loc. cit. pag. 621. Τὸ δὲ πλῆθος γίνεται καὶ τριακόσια περὶ ἓν φαλάγγιον. *Vni phalangio ad trecentos numero circumfusi visi sunt.*

LI. *Similiterque pereunt.*] In Reg. 1. & vet. cod. Dalec. *perimunt*: sed mendose. Respicit enim Plinius ad superiora de phalangii fetu verba, *qui ut emersit*, inquit, *matrem consumit, sæpe & patrem*: idemque nunc scribit scorpioni contingere, ut ab iis quos parit, pereat: quod & Arist. docet, lib. 5. hist. anim. cap. 21. pag. 619. Τίκτουσι δὲ καὶ οἱ σκορπίοι οἱ χερσαῖοι σκωλήκια ᾠοειδῆ πολλά, καὶ ἐπῳάζουσιν· ὅταν δὲ τελειωθῇ, ἐκβάλλονται ὥσπερ αἱ ἀράχναι, καὶ ἀπόλλυνται ἀπὸ τῶν τέκνων. *Pariunt etiam terrestres scorpiones vermiculos ovorum specie, multos, atque incubant: illi ubi sunt perfecti, parentes ab illis expelluntur: quod etiam in aranearum genere fit, & a sua ipsorum prole pereunt.* Sect. 30.

LII. *In novem genera descriptis, per colores maxime, supervacuo, quoniam non est scire* &c.] Ita cum Pintiano correximus, cum prius legeretur, *per colores maxime supervacuos.* Sententia est, non omnia novem genera, sed pleraque distingui coloribus. Octo ex iis refert Nicander, in Theriac. pag. 55. idemque, quod Apollodorum non fecisse Plinius conqueritur, aperit qui minime sint exitiales: & qui maxime: Ibid.

Τῶν ἤτοι λευκὸς μὲν ἀκήριος, οὐδ' ἐπιλωβὴς, &c.

Quæ Gorræus interpres ita reddidit:

I. *Innocuus stimulis & fati candidus insons.*
II. *Sed flammis homines rufo spectabilis ore*
Absumit subitis: ipsi ceu febribus acti
Vno stare loco nequeunt: sitis improba sævit.
III. *Qui niger est, ciet instabiles in corpore motus,*
Et facit amentes, & risus edit ineptos.
IV. *At viridis, si quos petiit mucrone, repente*
Horror, & hiberna ceu nimbi grandine densi
Corporibus crepitant, vel si canis ardeat æstu.
V. *Lividus est alius, latum trahit helluo ventrem,*
Esurit, & semper nulla satiabilis herba:
Si ferit, inguinibus non evitabile vulnus &c.
VI. *Cancro alius similis, qui degens litore & algas*
Pascitur, & pelagi quæcumque refuderit æstus.
VII. *Corpore sunt alii magno, durisque rapaces*
Forcipibus, testa simul asperiore .....
VIII. *Adde melanchlorum, cui cauda nodus in ima*
Nigricat, & dorso densis compagibus alæ
Aptantur.

Nonum genus est Æliano, lib. 6. hist. anim. cap. 20. eorum quos δικέντρους vocant, hoc est, quibus sunt, ut Plinius ex Apollodoro ait, gemini aculei. In his colorum generibus enumerandis, dissidet a ceteris Avicenna, lib. 4. tract. 5. cap. 2. pag. 217.

LIII. *Sequens est volatu rara, quæ canunt, vocantur acheta.* In MSS. omnibus, & in edit. Parm. *sequens est volatura quæ canant.* Quid si legas? *Sequens est nota earum quæ canant?* Romani codices, teste Barbaro, pro his vocibus habent, *Item majores, quæ canunt.* MS. codex Lugd. cum editis libris plane concinit. Sect. 32.

LIV. *Aculeatarum linguis.*] Ita MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. ubi perperam editi, *aculeatum.* Aristoteles enim, a quo hæc prodierunt, lib. 4. hist. anim. cap. 6. pag 471. στόμα οὐκ ἔχει, inquit, ἀλλ' οἷον τοῖς ἐμπροσθοκέντροις τὸ γλωττοειδὲς, &c. *Ore caret, sed quiddam habet ejus specie quod simile linguæ est in iis quæ sunt ore aculeata.* Ibid.

LV. *Cicadæ non nascuntur in raritate arborum, idcirco non sunt Cyrenis circa oppidum.*] Sustulit inficialem voculam *non* Hermolaus, quam libri omnes MSS. Ibid.

editique, agnoſcunt: veritus ne a Philoſopho Plinius diffideret Sic enim ille, lib. 5. hiſt. anim. cap 25 pag. 624. Οὐ γίνονται δὲ τέττιγες ὅπου δένδρα μή ἐστι· διὸ καὶ ἐν Κυρήνῃ οὐ γίνονται ἐν τῷ πεδίῳ· περὶ δὲ τὴν πόλιν πολλοί· μάλιστα δὲ οὗ ἐλαῖαι· οὐ γίνονται πολύσκιοι· ἐν γὰρ τοῖς ψυχροῖς οὐ γίνονται τέττιγες· διὸ οὐδὲ ἐν τοῖς εὐσκίοις ἄλσεσιν. At Cyrenis ævo Pliniano arbores forſan nullæ fuerunt, quarum raritatem fugiunt cicadæ: nec ſunt fere circa oppida frequentiora crebræ.

Sect. 35. L V I. *Non naſcuntur niſi rimoſis locis.*] Interpolatores Pliniani ſcripſere, *niſi in planis & rimoſis locis*, cum abſint hæ voces *in planis &* in MSS. omnibus, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. quanquam eas Philoſophus agnoſcit, lib. 5. hiſt. anim. cap. 23. pag. 622. Οὐ γίνονται δ' αἱ ἀκρίδες ἐν τῇ ὀρεινῇ ..... ἀλλ' ἐν τῇ πεδιάδι καὶ κατερρωγυίᾳ· ἐν ταῖς ῥωγμαῖς γὰρ ἐντίκτουσι. *Locuſtæ in montana non oriuntur, ſed in campeſtri, atque hiante: in rimis enim pariunt ova ſua.*

Ibid. L V I I. *Gracculos.*] Pervulgata eſt apud Phædrum fabula tertia libri primi:

Tumens inani gracculus ſuperbia
Pennas pavoni quæ deciderant, ſuſtulit,
Seque exornavit, &c.

Quam fabulam perſtringens Lucianus, in Apologia pro Mercede conductis, pag. 262. κολοιὸν dixit ἀλλοτρίοις πτεροῖς ἀγάλλεσθαι, alienis exultare pennis. Horatius, corniculam appellat,

Ne ſi forte ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus.

Omnino ſic ſe res habet. Gracculus veterum Latinorum, κολοιὸς Græcorum eſt, non quem Galli *Geay* vocant, ut vulgus interpretum arbitratur: ſed ut Bellonius admonet, lib. 6. de avibus, cap. 3. & 7. *Choucas.* Gloſſæ veteres: *Gracculus*, κολοιὸς ὄρνεον, igitur e cornicularum genere. Sane quem *Geay* nominamus, is eſt per ſe ſatis eximius, nec alienis indiget plumis. At gracculus veterum, ſeu parva cornicula, tota nigri coloris eſt, quod inter ceteros Martialis animadvertit, lib. 1. Epigr. 116.

Sed quandam volo nigriorem,
Formica, pice, gracculo, cicada.

Et auctor vitæ S. Fructuoſi Arch. Bracar. n. 8. *Nigras parvaſque aves, quas uſitato nomine vulgus Gracculas vocitat, manſuetas in monaſterio habuiſſe perhibetur.*

Sect. 36. L V I I I. *Sed apes utiles faciunt cibos, hæ condunt.*] Non placuit Frobenio hæc vetuſtorum exemplarium, priorumque editionum lectio, quam ſic ille interpolavit: *ut apes: ſed illæ* &c. Sic paulo ante, ubi libri omnes habent, *nam & formicæ ſimilem ovis vere vermiculum gignunt*, Pintianus emendat, *ſimilem apibus*: non modo contra fidem codicum, ſed & contra ſcriptoris mentem, quam nobis Philoſophus repræſentat, lib. 5. hiſt. anim. cap. 20. pag. 619. ubi formicas parere ait vermiculos, qui e parvis & rotundis creſcendo fiunt oblongi, ἐκ μικρῶν καὶ στρογγύλων. Et ſane ova pariunt cocti tritici ſpecie, ſed multo minora.

Sect. 37. L I X. *Ad tactum tantum movetur, araneo accreta, quam chryſallidem appellant: rupto deinde cortice volat papilio.*] Hunc locum ita reſtituimus, ſumma religione ac fide vetuſtorum exemplarium auctoritatem ſecuti, Reg. 1. 2. Colb. Pariſ. Chiffl. & Lugd. in quibus *araneo occreta*, vel *accreta*, legitur: interpolatorum conjectura neglecta, qui *aranei: hæc eruca* frigide admodum ſcripſerunt. Sic Plinius ſect. 41. vermiculis circum ſe pariter folliculum texentibus: *ſi accrevere*, inquit, *chryſallidem faciunt.*

Sect. 38. L X. *Et alibi, ubicumque.*] Sic Reg. 2. Pariſ. & Tolet. Libri hactenus cuſi perperam, *& alia.* Tolerabilius Chiffl. cod. *& alias.* Arridet quam maxime lectio Reg. 1 cod. *aliubicumque.*

Sect. 39. L X I. *Pilos habentium aſinum tantum immunem hoc malo credunt, & oves.*] De ovibus id falſum eſſe, *& boves* potius ſcribi oportere Dalecampius admonet fruſtra: nam & exemplaria conſentiunt omnia: &, quod caput eſt, diſerte Phi-

losophus docet, lib. 5. hist. anim. cap. 26. pag. 629. oves & capras carere pediculis, non item ricinis: sed nec ricinis, nec pediculis, carere boves. Καὶ τῶν ἐχόντων τρίχας, πλὴν ὄνος οὐκ ἔχει οὔτε φθεῖρας, οὔτε κρότωνας· οἱ δὲ βόες ἔχουσιν ἄμφω. τὰ δὲ πρόβατα καὶ αἶγες, κρότωνας· φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι.

LXII. *Alia rursus generantur sordibus a radio Solis.*] Sincerissima hæc lectio est, quam restituimus ope codicum Reg. 1. Paris. & vet. Dalec. Vi enim Solis æstivi hæc animalcula, cujusmodi sunt pulices, procreari significat. Quamobrem sect. seq. ricinum animal esse ejusdem temporis affirmat, hoc est, æstivi: ut experientia compertum est. Ac nisi eæ voces *ejusdem temporis* ad has referantur, *a radio solis*, quo illæ pertineant, nemo sane intelliget. Prius legebatur, *aridi soli*. *Ibid.*

LXIII. *Petaurista.*] Id rectius visum est quam *petauristarum*, ut Frobenius prior rescripsit. In MSS. omnibus, *petauris* tantum legitur. Idem Frobenius rursum paulo post, vetustorum codicum, priorumque ante se editionum auctoritate spreta, ubi de ricino agitur, *animal ejusdem turpitudinis* scripsit, cum *ejusdem temporis* libri omnes exhiberent: ipsaque series orationis ita postularet, ut interpretatione nostra planum factum est, & emendatione ea, quæ hanc proxime antecessit. *Ibid.*

LXIV. *Venenum hoc alæ medicantur.*] Interpolatores voculas hic addidere, quas ut supposititias erasimus: nulli enim eas codices habent. *Venenum hoc remedia secum habet, alæ medentur* &c. In Reg. 1. 2. &c. hoc tantum, *Venenum hoc remeditantur*, pro *alæ medicantur*. *Sect.* 41.

LXV. *Per medium caput a rostro residentem & fulicarum generi dedit. Cirros pico quoque Martio, & grui Balearicæ.*] Miras offudere tenebras huic loco editores Pliniani in hunc usque diem præpostera hujuscemodi interpunctione, *Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura, per medium caput a rostro residentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio, & grui Balearicæ.* Quæ oratio significat upupæ cristam per medium caput a rostro residere: id quod a veritate esse alienum, tum res ipsa clamat, tum Plinius quoque admonuit lib. 10. sect. 44 scribens eam upupæ cristam plicatilem, non residere dejectam ac depressam, sed subrigi contrahique. Ad fulicæ igitur cristam hæc rejicienda sunt, in hunc modum: *Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura: Per medium caput a rostro residentem & fulicarum generi dedit:* Nam ita revera fulicæ habent. *Sect.* 44.

LXVI. *Cirros Pico quoque.*] Quibus alitibus cirros natura dedisset, superius dixit: nunc cirrorum modum peculiarem explicat: nempe a rostro medio per caput medium residentes: quod est per se verissimum: ac nisi id faceret, stymphalidi, quam cirros habere dixit, jungere has statim aves pariter debuisset. Quod porro Dalecampius monet *Schirros*, hoc est, callos callosamve duritiem, legi oportere, frustra est: Quid enim ille callus præstet, nisi glabrum nudumque verticem, sine ullo insigni, vel apice, qui exstet & emineat? At in apicibus ejusmodi cristisve recensendis, nunc totus Plinius habitat, non in cutis duritie, aliove habitu explicando. *Ibid.*

LXVII. *Et grui Balearicæ.*] Et si non diffiteor Baleares insulas misisse grues, quæ & minores, & præcipuo forent in honore mensarum, uti a Plinio dictum est, lib. 10. sect. 69. hoc loco tamen non de Balearica magis existimaverim, quam de Africana sermonem institui. Incredibili enim consensu libri omnes tum excusi prælo ante Hermolaum, tum vero in primis manu exarati, *gruibus aricæ*, fortassis pro *gruibus Africæ* repræsentant, præter unum Lugd. in quo *gruibus Balearicæ*, errore minime obscuro legitur. Nam quod suspicatur Barbarus, *gruibus areæ* legi posse, nec sua ipsi merito conjectura satisfacit, nobis vero multo etiam minus. Nam neque quid *areæ* in capite sint, constat: neque si constaret, ea voce putarim exprimi recte vel cirros, vel diadematis id genus quod picus Martius gestat in capite, quod omnes norunt,) cui proinde, in grue ea quæ nunc cum *Ibid.*

Pico componitur, simile Plinius & affine quiddam agnoscit.

Sect. 45. LXVIII. *Subulonibus.*] Cervi subulonis nomine orygem significari, de quo nos egimus, lib. 8. sect. 79. multis contendit Salmasius, in Solin. pag. 222. adstipulaturque ei Bochartus lib. 3. cap. 27. pag. 970. insigni utriusque errore. Est enim oryx e monocerotum, seu unicornium genere, ut Plinius cum Aristot. admonet, libri hujus sect. 106. ipseque Bochartus icone orygis exhibita plane confirmat. Subulonibus vero simplicia quidem cornua, hoc est, non sparsa in ramos, sed recta, natura dedit: at non singula tantum, ut orygi, ac monoceroti: sed gemina, ut cervis, quorum e genere ii censendi. Eorum enim primum genera Plinius persequitur, quibus duplicia cornua sunt: quibus gemina, posterius, iis verbis: *Aliis singula, & hæc medio capite, aut naribus:* Hic meminisse subulonum oportuit, si ex eo genere forent, non prius. Nam quod Glossæ veteres habent, *Sublones* ὄρυγες, haud illud tanti est ponderis: cum aliud forte *sublones* sint, aliud *subulones*: & a tibia, ut diximus, deduci verius sit subulonis nomen: ipsis illis Glossis mox referentibus, *Subulo* αὐλητής, Et Festo: *Subulo Tusce tibicen dicitur.*

Ibid. LXIX. *Vt liras diceres, strepsiceroti.*] MSS. fere omnes, *dicerent.* Sed Hermolaus, ut verum fatear, delicias facit, qui *lyras*, & *terpsiceroti* legit, a voce Græca τέρπω *oblecto*, velut a modulatis & quasi ad lyram compositis cornibus.

Ibid. LXX. *Vrnisque bina capitis unius cornua implent.*] Ita emendavimus admonitu codicum Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Prius falsa prorsus lectione legebatur, *urnasque binas capitis unius cornua implent.* At non urnæ cornibus, sed cornua urnis implentur: nec singula cornua urnam continent, bina binas: alias capitis unius cornua continere amphoram dixisset: sunt enim binæ in amphora urnæ: sed urna opus esse ait una, ut cornua gemina impleantur. Porro corollarii vice juvat subjicere hoc loco ea, quæ de urorum cornibus vetusti scriptores retulere, a Plinianis haud multum discrepantia. Cæsar, lib. 6. pag. 34. *Amplitudo cornuum, & figura, & species, multum a nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiose conquisita a labris argento circumcludunt, atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Transcripsit hæc ad verbum a Cæsare Aimoïnus, lib. 1. histor. Franc. cap. 2. neque hæc solum, sed & quæ de alce ille prodidit, quanquam a vero abhorrentia, uti ostendimus in Notis & Emendationibus ad librum octavum, num. XXXIII. Cæsari & Aimoïno concinit Fulco, lib. 1. viæ Hierosolym.

Vris cornua sunt immensæ concavitatis:
Ex quibus ampla satis & lævia procula fiunt,
Vitibus & mensis & honora & commoda prosunt:
Seu docti artifices ea quadrificata rotundent,
Integra sive sinant, & fissa caloribus aptent.

Ibid. LXXI. *Quæ cestrota picturæ genere dicuntur.*] Prius legebatur, *quæ cerostrota.* Sinceram restituimus lectionem, tum ex codicum prædictorum fide, tum ex Plinio ipso: quod & ante nos Turnebus vidit, lib 13. Advers. c. 24. pag. 404. Cujus conjecturæ & illud adjici forsan haud abs re fuerit, legi adhuc commodius posse, *Quæ cestrota a picturæ genere dicuntur.*

Ibid. LXXII. *Tenuiora feminis plerumque sunt, ut in pecore mutilis.*] Hactenus ita editum, *ut in pecore multis.* Vel, interpunctione etiam perversa, *ut in pecore. Multis ovium* &c. Emendandi, ut fecimus, auctor fuit Democritus apud Ælianum, lib. 12. histor. animal. cap. 19. ita prodens, bubulo pecori castrato tortuosa, gracilia, longa fieri cornua: integro, ac testibus prædito, secundum radicem, qua vertici committuntur, crassa: cujus discriminis ibi causam affert. Οἱ τομίαι βόες, Δημόκριτός λέγει, σκολιὰ, λεπτὰ, καὶ μακρὰ φύεται τὰ κέρατα αὐτοῖς· τοῖς δ' ἐνόρχοις παχέα &c. Auctor etiam haud paulo certior Aristoteles, qui lib. 5. de generat. animal. cap. 6. pag. 1147. exsecta omnia mutari in feminam docet. De

tauris tamen speciatim aliter existimare alias videtur, ut suo loco monuimus.

LXXIII. *In animo sensus ejus.*] Ita rescribendum censuimus, admonitu *Sect. 51.*
codicum Reg. 1. Paris. vet. Dalec. &c. cum prius perperam legeretur, *In ascensu ejus supercilia* &c. Adjuvat emendationem nostram, & interpretationem, id quod proxime sequitur, *Et in superciliis pars animi*, subintellige, ut in fronte totus. Certe in ascensu frontis supercilia esse non possunt, nam sub fronte sunt posita, ὑπὸ δὲ τῷ μετώπῳ ὀφρύες διφυεῖς, Aristot. lib. 1. hist. animal. cap. 9. pag. 65. Fuit cum legi putarem posse, *severitatis index*, *in assensu ejus*, ex Reg. 2. cod. & edit. Parmensi: ut loci sententia esset, frontis nutu motuque, animi clementiæ, aut severitatis indicium præberi. Sed potior videtur aliorum exemplarium scriptura.

LXXIV. *Negamus, an annuimus.*] Descivit a vetusta lectione Frobenius, *Ibid.*
ut hanc ederet: *Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant fastum.* Nostram emendationem tuentur codices Reg. 1. 2. & Paris. in quibus exstat ea lectio totidem plane apicibus: & habet Parm. editio, *Negamus, an annuimus*, &c.

LXXV. *Et inter aves, ardeolarum genere, quos leucos vocant, altero oculo carere tradunt.*] Adeo festivo lepidoque dicendi genere Plinium hoc loco carpit Albertus, ut verba ejus præterire silentio, teque, lector optime, ea fraudare voluptate, religioni ducam. Sic ille lib. 23. de animal. pag. 614. *Quartum*, inquit, ardearum genus *apponit Plinius monoculum, quod unum oculum dicit habere in latere uno tantum: & ideo facilius capi a venatore in latere cœco insidias ponente. Sed videtur præter naturam esse, & falsum, quod dicit: Sicut enim alæ duæ, & duo pedes crescunt a lateribus, ita duo oculi: nec ratio permittit ab uno latere formari oculum unum, & non ab alio alium. Plinius enim iste multa dicit falsissima: & ideo in talibus non sunt curanda dicta ipsius.* Sane, si fabulas hujusmodi nobis occineret, si se sponsorem talium faceret, si tot mendacia congereret. Sed plus vidit Albertus, quam Plinius scripsit: quartum id esse ardearum genus, idque quia monoculum est, patere facilius insidiis venatorum, nec sua Plinius retulit, nec aliena fide. *Sect. 52.*

LXXVI. *Quos κορυβαντιῶν.*] De hujus vocis intellectu, quid Scaliger, Turnebusque senserint, piget referre, quorum conjectationes vanas ac frivolas Salmasius vocat, in Solin. pag. 1086. In Reg. 1. 2. Paris. &c. *quas corybantia regrediunt.* Unde scribendum fortassis, *quos corybantiare credunt.* Sed Parm. lectionem amplecti satius visum est. Editi posterius, *quod corybantian.* *Sect. 54.*

LXXVII. *Aliis nigri, aliis ravi, aliis glauci coloris orbibus circumdatis.*] Ita *Sect. 55.*
Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. Interpolatores edidere, *aliis atri, aliis rufi*: ex una voce gemino colore conficto Festus: *Ravi coloris appellantur, qui sunt inter flavos & cæsios, quos Plautus appellat ravistellos*, &c. Nonius, cap. 2. num. 726 *Ravum, fulvum. Cicero, Academ. lib. 4. Quia nobismetipsis tum cæruleum tum ravum videtur.* In Tullianis libris, nunc *flavum*, pro *ravum* legitur. Vide apud Voss. plura, in Etymol. Ita porro scripsisse Plinium, non exemplaria modo laudata testantur, sed & Aristoteles ipse, cujus verba noster, ut solet, interpretatur. *Oculorum id, inquit, quod album diximus, omnibus fere idem: nigrum autem variatur. Nam quibusdam nigrum sane est: aliis autem cæsium admodum, nonnullis fulvum sive ravum, quibusdam caprinum:* τοῖς μὲν γάρ ἐστι μέλαν, τοῖς δὲ σφόδρα γλαυκόν, τοῖς δὲ χαροπόν, ἐνίοις δὲ αἰγωπόν. De caprinis supra Plinius.

LXXVIII. *Non connivere diximus.*] Libro nimirum, ut diximus, octavo, *Ibid.*
sect. 45. ubi de crocuta Plinius agens, *Acies ei perpetua: in utraque parte oris nullis gingivis, dente continuo.* Sic enim locum illum interpungendum esse, tum series ipsa orationis admonet, tum Solini paraphrasis, quam mox allaturi sumus. Prius legebatur, *Acies ei perpetua in utraque parte oris*, &c. quæ verba de acie dentium continuoque acumine accipienda esse Salmasius in Solinum, pag. 337. omni ope contendit: Solinumque idcirco male verbis accipit, qui Pliniana verba secus acceperit, cap. 27. pag. 51. hac sua paraphrasi: *Nusquam conni-*

vet aciem orbium: sed in obtutu sine nictatione contendit. In ore gingiva nulla: dens unus atque perpetuus. At hanc Solinianam Plinianæ orationis interpretationem Plinius ipse nunc luculenter approbat: ad eum enim, qui de crocuta est, locum hæc alludit, hæc spectat oratio: cum enim ex hyæna crocuta nascatur, hyænæ porro collum rigeat, & rigere crocutæ par est, & circumacto pariter capite contuendi tantum potestatem esse, atque idcirco aciem ei esse perpetuam, hoc est, non connivere: quod nisi Plinius modo respiciat, quo hæc pertineant, dici nullo modo potest. Codices porro vetustiores, Reg. 1. Paris. & alii, non *connivere* hoc loco præferunt, sed *cohibere*, quod prisca ætas pro *connivere* dixit: Glossæ Philoxeni Gr. Lat. Ἐπιμύω, *Conhibeo.* Μύω, *Conhibeo.* Et Lat Græc. *Cohibet*, καμμύει, καταμύει, Aurelius Victor, in Claudio: *Sceleribus conhibentes.* Facundus Hermian. lib. 2. cap. 2. *Sancta illa synodus hæresi Nestorianæ cohibuit.* Plura apud Du-Cangium vide in Glossario.

Sect. 56. LXXIX. *Palpebræ in genis homini utrinque. Mulieribus vero etiam infectæ quotidiano.*] Ita quidem libri omnes. At quid si legas, *Mulieribus cura etiam infectæ quotidiana?*

Sect. 60. LXXX. *Brocchi.*] Prius *Brocci* legebatur. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. *Bochi.* Nos *Brocchi* scripsimus, ex antiquo numismate argenteo Cimelii nostri Parisiensis, cujus hæc epigraphe: L. FVRI. CN. F. BROCCHI. IIIVIR. Hujus ectypum Patinus exhibet in gente Furia. T. Brocchum Cicero laudat, in orat. pro Ligario. Milonis Brocchi Prætoris meminit Marcellus, de medic. cap. 26. pag. 175.

Ibid. LXXXI. *Maxillas .... terrestres quadrupedes, eodem quo cetera more, præterque in obliquum.*] Familiaris locutio Plinio, pro *prætereaque*, ut sæpe monuimus. At hic gravissimo errore lapsi editores Plinianorum librorum omnes, *præterquam* scripserunt, plane contra auctoris sententiam, ita ut est, statuentis, terrestres quadrupedes, non ut crocodilum superiorem maxillam movere, sed ut cetera omnia, inferiorem tantum: eamque præterea in obliquum ducere, & contorquere, ut in ovibus, canibusve, atque adeo homine ipso, animadvertere cuique pronum est. Et vero Reg. 1. 2. Paris. &c. *præterque* exhibent: sed & vox, *quadrupedes*, in iisdem deest: ut *terrestrus* forte legi oporteat, crocodilo subintellecto: nam de fluviatili solum Philosophus id prodit.

Sect. 61. LXXXII. *Qui discriminant eos.*] Pervertit profligatque scriptoris sententiam Dalecampius, qui *eum* emendat, & subintelligi *cibum* monet oportere. Non vidit ex Aristotele, ut pleraque alia, id excerptum esse, lib. 4. de part. animal. cap. 1. pag. 999. ὁρίζουσι δ' ἑκατέρους οἱ κυνόδοντες, μέσοι τὴν φύσιν ἑκατέρων ὄντες, &c.

Sect. 63. LXXXIII. *Capris, sue.*] Prius *caprisve* legebatur. Emendationis nostræ auctor Aristoteles lib. 2. histor. animal. cap. IX. pag. 193. unde hæc prodierunt: Ἔχουσι δ' πλείους οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν ὀδόντας καὶ ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐπὶ προβάτων, καὶ αἰγῶν, καὶ ὑῶν. Albertus quoque lib. 2. de animal. tract. 1. cap. 4. pag. 105. *Adhuc autem*, inquit, *ut in pluribus, masculina animalium sunt plurium dentium, quam feminina, ut frequenter patet in homine, capris, & porcis.*

Ibid. LXXXIV. *Timarchus Nicoclis filius Paphii.*] Legit Pintianus, *Nicoclis illius pater.* Sane acute. Nam Julius Pollux cap. 4. lib. 2. pag. 92. ὁ δ' Νικοκλέους τοῦ Κυπρίων πατὴρ, inquit, τὸ μὲν ὄνομα αὐτῷ Τίμαρχος ἦν, διστοίχους ἔχειν ἄρα τοὺς ὀδόντας, τῷ Ἀριστοτέλους λόγῳ. Verum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. aliique, *Nicoclis filius Papii*, constanter legunt.

Sect. 65. LXXXV. *Qua vocem mittunt mares, cum vocantur ololygones.*] Ita MSS. omnes. At scribendum fortassis, *quam vocant ololygonem*, vel *cum vocant, ololygonem*, vel denique, *cum vocantur ololyzontes.* Neque enim rana mas ipsa, sed ululatus quem in aqua ciet, cum ad venerem femellam invitat, ὀλολυγὼν dicitur Aristoteli lib. 4. histor. animal. cap. 9. pag. 492. Æliano, lib. 9. hist. anim. cap. 13. & Plutarcho, lib. de solert. anim. pag. 892. Defendi tamen & recepta

pta lectio poteſt: nam ſi ululam Græci Latinique ſcriptores a mœſto veluti ululatu ὀλολυγόνα appellarunt, quidni & ranam a ſimili ſono, pari nomenclatione indigitarint? Id animalculo cuidam, lumbricis ſeu vermibus terrenis ſimile, nomen eſſe quoque teſtatur Heſychius, pag. 689. Ὀλολύγων, ζωΰφιον γινόμενον ἐν ὕδασιν, ὅμοιον ἐντέρῳ.

LXXXVI. *In æde Opis vere dicere.*] Hactenus libri omnes, *in æde Opiferæ.* Quæ autem ſit Opifera Dea, num Juno Soſpita, num Ops ipſa, an alia quæpiam, altum apud ſcriptores ſilentium. Verum intelleximus a Plinii librariis *fere* pro *vere* aliquoties pingi ſolitum, quod a nobis obſervatum jam antea lib. 10. ſect. 79. aliaſque ſæpius. *Ibid.*

LXXXVII. *Simili modo uncos ungues.*] Cur in editione Elzeviriana, contra MSS. omnium fidem, ſcriptoriſque ſententiam, ſcriptum ſit, *diſſimili modo,* nondum intelligo. *Sect.* 67.

LXXXVIII. *Lacunæ modo.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. vet. Dalec. aliique libri conditivi. Editores Pliniani, ventriculum hic deſcribi rati, *lagenæ modo* ſcripſerunt. *Sect.* 68.

LXXXIX. *Poſt centeſimam viceſimam ſextam Olympiadem.*] Sincera hæc lectio eſt, quam admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Tolet. Chiffl. reſtituimus, ita Chronologica temporum ratione exigente. Anno enim tantum poſtremo Olympiadis CXXVI. deſitum eſt Pyrrhi bellum cum Romanis. In editis hactenus libris legebatur, *Poſt CXXIII.* pro *CXXVI.* errore, ut alias monuimus, oblato librariis ex affinitate II. & U, hoc eſt, earum notarum, quibus binarus numerus, quinariuſque exprimitur. *Sect.* 71.

XC. *Pauca eum (ut dictum eſt) habent aquatilia. At cetera ova parientia exiguum &c.*] Prius *ac cetera* legebatur. Verum palam eſt a piſcium genere transferri nunc orationem ad cetera quæ ova pariunt, quibus exiguus pulmo eſſe dicitur, ut piſcibus fere nullus. Ex Ariſtotele lib. 3. de part. anim. cap. 6. pag. 1009. Plinii, hoc eſt, interpretis mentem perſpeximus. *Sect.* 72.

XCI. *Circa Briletum & Tharnen, & in Cherroneſo.*] In Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. &c. *Circa Prilietum & Tharnem & Cherroneſo.* Auctor libri Mirab. Auſcult. pag. 1163. Theopompus apud Athen. lib. 9. pag. 401. Ælianus lib. 5. hiſtor. animal. cap. 27. & lib. XI. cap. 40. Gellius item, lib. 16. cap. 15. pag. 906. circa Biſalriam, quæ vicina Thraciæ regio eſt, aïunt id evenire. Sed hic haud dubie legendum, *circa Brilettum & Parnetha,* uti ex Thucydide ac Pauſania didicimus, qui hos eſſe Atticæ montes docuere. *Sect.* 73.

XCII. *Capreæ, apri.*] Prius *capræ* legebatur: at caprinum fel commendat ipſe non ſemel in medicinis, lib. 28. ubi & de apri felle mentio. Scilicet, ut camelo, etſi fel ineſſe ei quidam inficias eunt, ineſt tamen quiddam felli quod proportione reſpondeat, ſic apro fortaſſis: quamobrem tametſi de apro nihil hoc loco Philoſophus dixerit, non eſſe ſolicitandam Plini lectionem putavi: Pintiano hac parte infirmior paulo ac religioſior. *Sect.* 74.

XCIII. *Et cervo in cauda, aut inteſtinis.*] Nimis diffuſa oratione uſus, Scaligero poſt Dalecampium, Plinius videtur, nec ſatis religioſe interpretis munus obiiſſe, qui ad univerſum cervorum genus tranſtulerit, quod de Achaïnis tantum appellatis Philoſophus ſcripſit, lib. 2. hiſtor. animal. cap. 18. pag. 253. Τῶν δ' ἐλάφων αἱ Ἀχαΐναι καλούμεναι, δοκοῦσιν ἔχειν ἐν τῇ κέρκῳ χολήν. Quod & Antigonus, hiſtor. 76. pag. 66. repetit totidem fere verbis. Sed exiſtimavit is nimirum gentile id loci alicujus nomen eſſe, non ætatis: impulſus in fraudem fortaſſis ab Apollonii Scholiaſte, ita ſcribente, Ἀχαΐα ἐστὶ Κρήτης πόλις, ἐν ᾗ γίνονται Ἀχαιΐνεαι ἔλαφοι, αἳ καὶ ἀταθινέαι λέγονται. Verum nugari Grammaticulum conſtat ex ipſo Apollonii carmine, quod interpretatur, ubi non ab alicujus regionis indigenis cervo id nominis inditum, ſed a venatoribus ipſis, unde unde illi fuerint, teſtatur: ἢ ἐλάφοιο Γίγνεται, ἥν τ' ἀγρῶσται ἀχαιϊνέην καλέουσι. Cervum juveneulum ea vox ſonat. *Ibid.*

Ibid. XCIV. *Est autem* fel *nihil aliud quam purgamentum, pessimumque sanguinis, & ideo amarum est.*] Locum hunc hactenus insigniter corruptum ita restituimus, tum ex vestigiis Reg. 1. cod. tum, quod certius haud paulo est, ex ipso Philosopho, cujus placita Plinius nunc sequitur. Is enim lib. 4. de part. animal. cap. 2. pag. 1020. sanguinis purgamentum quoddam & excrementum esse pro confesso ponit: esse autem excrementum alimento contrarium, amarum dulci: sanguinem porro dulcem esse: ex quo sua felli amaritudo constat. Ἐξ αἵματός ἐστιν ἡ χολὴ τὸ γινόμενον περίττωμα· ἐναντίον τε γὰρ τῇ τροφῇ τὸ περίττωμα βούλεται εἶναι, καὶ τῷ γλυκεῖ τὸ πικρὸν· καὶ τὸ αἷμα γλυκὺ τὸ ὑγιαῖνον. In libris hactenus excusis, *purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in materia ejus est.* Reg. 1. *& ideo in maria est.*

Sect. 76. XCV. *Jecur maxime vetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidere.*] Sic libri omnes vulgati: a Parmensi usque editione ad hunc diem: sic Lugd. codex MS. totidem syllabis, apicibusque. Nihil opis attulit huic loco Turnebi conjectura: nihil fortassis afferet & noster conatus. Augurabatur ille, lib. 20. Adversf. cap. 23. pag. 645. legi posse *Oxyrynchon exempla prodidere*: quoniam oxyrynchus piscis in Ægypto sit, cujus in jecore id quod Plinius narrat, forsan ab otioso homine potuerit olim observari. *Sed istud*, inquit, *mihi commentum non placet.* Placuit nihilominus Salmasio, qui suas in Solinum Exercitationes, pag. 1315. eo ditavit. In cod Vatic. 1950. & 1952. *hoc syrio tum.* In Reg. 1. Colb. 1. 2. & Parif. *hoc sirion cum explenda prodidere.* In Reg. 2. *obsidione cum explenda prodidere.* Colb. 3. *exempla prodidere.* In tanta varietate quæ non sit hujus loci sententia, quam quæ sit, statuere magis promptum est. Fuit aliquando, cum *Assyriorum exempla* legi putarem oportere, placitumque quodpiam de jecoris vivacitate nunc a Plinio ingeri, affine ei quod ex Ægyptiorum schola promptum de corde attulit sect. 70. ubi *id augeri per singulos annos existimasse* dicuntur ii, *ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum accedere, ab eo detrahi tantumdem, & ideo non vivere hominem ultra centesimum annum.* Fuit aliquando religio a vetere scriptura vel latum unguem discedere: cumque tolerabilem eam putarem, *hoc Syrion, tum exempla prodidere*, intellectus hic ejus loci videbatur fore, tum Syrionis relatu, quisquis is demum fuerit, tum exemplis riis rem eam constare: nomenque id esset Medici alioqui obscuri, quale Syriationis, libro 20. sect. 53. Fuit & cum *observantium exempla* conjicerem: quod exta forte condita capsis aruspices servarent diu, quorum contemplatione perdiscerent ea quæ de fibris auguriisque ars ea prodit. Sed aberrat longiuscule a veteris scripturæ vestigiis hæc conjectura, & aruspices si spectaret singularis hæc de jecinore observatio, annecti eam utique oportuit superiori proxime sectioni, in qua aruspicum doctrinæ habita mentio: non ab ea divelli longius, nec in alienum locum reservari. Accedit eo quod quominus triplex illa nobis nimium conjectatio placeat, prohibet id quod in prioribus Notis animadvertimus, haud satis Latine *exempla prodidisse* dici videri. Quare propius vero veterique scripturæ sorsan fuerit, *accretione tum explenda, prodidere*: ut sit sententia, quemadmodum augeri cor ad annum usque quinquagesimum dictum est superius, ex doctrina Ægyptiorum: ita jecinoris augmentum non ante centesimum annum expleri, quosdam alios prodidisse. Sed angit iterum animum scrupulus, ac ne quid dissimulem, vehementer ambigo, numquid *vivacitatis eximiæ* potius jecur esse tum Plinius diceret, quam *patiens vetustatis.*

Sect. 78. XCVI. *Ruminantibus geminus.*] Vitiosam esse lectionem censuit Pintianus, & *quadrigeminus* reponendum, ex Aristotelis loco prave intellecto: atque hoc pacto, errorem errore cumulavit. Neque enim Philosophus lib. 2. hist. anim. cap. 19. pag. 271. quibuslibet ruminantibus quaternos assignat ventriculos, sed solum cornigeris, quadrupedibus, animal parientibus, iisdemque altera tantum maxilla dentatis. Horum si quid cui defuerit, erit illud ad aliud genus revocandum: ut cameli, lepores, aliaque.

XCVII. *In ceteris hillæ.*] Anatomicæ rei imperitia, neglectuque MSS. codicum, factum est ut hoc loco editores Plinii *ile* scripserint, pro *hillæ*, uti exhibent Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. & Paris. tum in ipso hoc contextu, tum in hujus libri indice. Inde error Rob. Stephani in Thesauro linguæ Latinæ, & aliorum. Quæ vero ilia appellentur, dictum est sect. 83. *Ibid.*

XCVIII. *Feminum & brachiorum ossibus paucis exigua admodum: sed iis in tanta duritia, ut ignis elidatur velut e silice.*] Sic restituimus admonitu cod. Reg. 1. aliorumque, in quibus scribitur, *Cetiis in tanta.* Hactenus editum, *cetera tanta duritia*, &c. Quod porro proxime antea legitur, *paucis exigua admodum*, legisse Albertus videtur, *porcis exigua*, lib. 3. de animal. tract. 2. cap. 7. pag. 147. sed mendose, opinor. *Sect. 86.*

XCIX. *Nervi orsi a corde, bubuloque etiam circumvoluti.*] Num *bibulo* legi satius sit, subdubitat Hermolaus: quoniam, ut Aristot. auctor est, lib. 3. hist. anim. cap. 5. pag. 321. circa nervos humor est mucosus, albus, glutinosus, quo aluntur, & ex quo videntur generati. Sed lectionem jam usu receptam constabilit ejusdem Philosophi auctoritas, scribentis lib. 5. de gener. anim. cap. 7. pag. 1147. tauris cor esse nervosum, οἱ ταῦροι νευρώδεις, καὶ ἡ καρδία. *Sect. 88.*

C. *Et inferiore parte pinguior.*] Nec Plinii mentem attigisse, nec Aristotelis verba legisse, unde excepta hæc sunt, Dalecampius videtur. Sic enim Philosophus lib. 3. hist. anim. cap. 14. pag. 370. Καὶ ἐν τοῖς κάτω δὲ μορίοις, ἢ ἐν τοῖς ἄνω, παχύτερον τὸ αἷμα γίνεται καὶ μελάντερον. *Et in partibus inferioribus, quam in superioribus sanguis fit crassior, nigriorque.* Plinius pro suo more παχύτερον *pinguius* reddidit, hoc est, crassius. Verum ἐν τοῖς κάτω μορίοις dum vertit *in inferiore parte*, non partes sanguis emissi inter se confert, quemadmodum Dalecampius intellexit, ut sententia sit, sanguinem emissum, & vase exceptum, superne semper dilutiorem esse, inferne nigriorem, magisque concretum: hoc enim falsum est: sed comparat Philosophus partes ejusdem animalis, cujus ut inferiora quæque terrestriora sunt, sanguis eorum ejusmodi quoque debet esse, hoc est, terrestrior, crassiorque. *Sect. 90.*

CI. *Timidiora, quibus minimus, aut nullus.*] Tum ex MSS. fide, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. & Salmant. tum ex Philosophi loco in notis allato, ita rescripsimus, cum prius interpolata oratione legeretur, *at quibus nullus, hebetia.* Certe enim exsanguia quædam nonnullis sanguine præditis prudentiora esse, monet Arist. lib. 2. de part. anim. cap. 4. pag. 483. ut formicas, apes, &c. Nisi forte hebetia dixeris, quæ nec ullius disciplinæ capacia sunt, nec mansuetioris vitæ. *Ibid.*

CII. *Pubescit homo solus: quod nisi contigit, sterilis in gignendo est, seu masculus, seu femina.*] Delicias facit Dalecampius, cum hæc Plinii verba explanans, *Pubescere hominem solum in mento* dixit. Hæccine vero Plinii sententia est, qui deinde asseverat, nisi pubescat homo, sive mas fuerit, seu femina, infecundum fore? Pubescere igitur etiam in mento feminas necesse est, ut uterum ferant? At Aristot. de pube hæc protulit, quæ circa τὰ αἰδοῖα nascitur, tum lib. 3. hist. anim. cap. 10. pag. 345. tum lib. 7. cap. 1. pag. 794. &c. *Sect. 94.*

CIII. *Congeniti autem non desinunt, sicut nec feminis magnopere.*] Hanc sane lectionem adstruunt MSS. omnes, sed vitiose, ut arbitror: aut pugnantes inter se sententias, quod mihi simile veri non videtur, una eademque pagina noster protulit: mox enim subdit, libidinosis congenitos pilos maturius defluere: defluunt igitur, desinuntque & ceteris. Quam porro huic loco curationem adhibemus, eam eruditorum prius censuræ subjici oportere, quam in textum inseri visum est: ne non Plinium refingere, sed plane novum cudere ex arbitrio videremur. Ea est ejusmodi: *Congeniti autem non desinunt eunuchis, nec feminis magnopere:* repetita posteriore syllaba vocis *desinunt*, quam librariorum incuria cum superiore passa sit absorberi. Audax fortassis emendatio videatur, nisi ipsius Philosophi verbis, unde hæc emanarunt, contexta ac concinnata foret: Αἱ δ' ἐκ γε- *Ibid.*

νεπῆς τρίχες, inquit lib. 9. histor. animal. cap. 79. pag. 1173. οὐκ ἀπολείπουσι· οὐδεὶς γὰρ γίνεται εὔνουχος φαλακρός.

Ibid. C I V. *Quadrupedibus senectute crassescunt, lanæque rarescunt.*] Subesse huic loco vitium Pintianus immerito suspicatur, legendumque frustra monet, *Quadrupedibus senectute crescunt lanæ, quanquam rarescunt.* Aristotelis enim summa fide Plinius sententiam repræsentat. Illius hæc verba sunt, lib. 3. histor. animal. cap. 10. pag. 350. Καὶ τῶν τετραπόδων δὲ γινομένων πρεσβυτέρων, τῶν μὲν αἱ τρίχες, τῶν δὲ τὰ ἔρια βαθύτερα μὲν γίνεται· ἐλάττω δὲ τῷ πλήθει. *Senescentibus quoque quadrupedibus, his quidem pili, his lana fit crassior, sed infrequentior.*

Sect. 96. C V. *Omne autem lac igne spissatur, frigore serescit.*] Ex Hermolai fabrica ea lectio est: in Parmensi olim legebatur, *Omne autem igne spissatum humore fervescit:* quod editores ex codicum M S S. vestigiis elicuerant. Nam in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. legitur, *Omne autem igne spissaturum ore fervescit.* Verbum sane illud *serescit* haud facile eo sensu reperias apud ullos scriptores, ut in serum abire lac significet. Dum quid igitur occurrat aptius, aut Hermolai conjecturæ standum, aut scribendum fortassis, *Omne autem igne spumæ more fervescit.*

Sect. 97. C V I. *Et caprarum gregibus sua laus est, Agrigenti maxime.*] Ita M S S. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl Tolet. Salmant. &c. ut merito Georgium Merulam rideat Corn. Vvithel, c. 2. p. 589. tom. 1. Thes. Critic. legentem, *Epityrum gregibus*, &c. cum præsertim sequatur mox, *præferendus Bithynus*, quod de epityro dici non posset. Mox vero *Agrigenti* scripsimus, eorumdem fere omnium codicum admonitu & auctoritate, pro *recenti:* quod ante nos Frobenius fecit.

Sect. 99. C V I I. *C. Horatii ex patricia gente filias duas ob id Sedigitas.*] Vetus hæc omnium librorum lectio est, exhibentibus M S S. Reg. 1. 2. Colbert. 1. 2. Paris. &c. *Coraci*, pro *C. Oratii*, vel *Horatii*, nam Ὠράτιος sine aspiratione Græci scribunt. Hanc vocem prior Frobenius immutavit, nimium confidenter, in *M. Curiatii.*

Sect. 107. C V I I I. *Et hirundinem.*] In libris editis, *& ocen.* In Parm. *oten.* In Reg. 1. & Paris. *& rectorem.* In aliis, *& nectorem:* unde Hermolaus, *& nycterim* legebat, quem plane confutat Pintianus Nos *hirundinem* rescripsimus, Aristotele auctore, quem transcribere Plinius hoc loco videtur: Is enim lib. 1. hist. anim. cap. 2. pag. 17. Σχεδὸν δὲ, inquit, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς, εὔπτερα μὲν, κακόποδα δ' ἐστὶν, οἷον χελιδὼν καὶ δρεπανίς... φαίνεται δ' ὁ μὲν ἄπους, πᾶσαν ὥραν· ἡ δὲ δρεπανὶς, ὅταν ὕσῃ τοῦ θέρους: ἄλλως δὲ καὶ σπάνιόν ἐστι τοῦτο τὸ ὄρνεον. *Aliæ quidem aves apodibus similes, pedum jacturam alarum compensant bonitate: talis hirundo est & drepanis... apparent autem apodes toto anni tempore: Drepanis vero æstate pluvia: alioqui rara inventu avicula.* Porro quanquam δρεπανὶς moribus, & pennis, & facie hirundini proxima ab Aristotele esse dicatur, ut tamen ripariam hirundinem esse concedam, quod Gaza & Scaliger volunt, a me certe non impetrabunt: Quorsum enim obscuro Græcæ appellationis vocabulo avem enunciasset, quam & libro superiore, & alias passim, latino tritoque in ore vulgi nomine indigitavit? Accedit eo quod raram inventu drepanim & ipse & Philosophus asseverat: at sunt in ripis fluminum Italiæ Galliæque, ut ut est de Græcia, hirundines ripariæ perfrequentes.

Sect. 112. C I X. *Vocem non habere, nisi quæ spirent.*] Hunc locum glossemate auxerunt editores, quod librorum manu exaratorum ne unus quidem agnoscit: *Vocem non habere, nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est, nisi quæ spirant,* &c. Grassata eadem interpolandi libido est & paulo postea, ad ea verba, *attritu ejus sonare*, adjectis istis, *viscera sat notum est:* quæ ab omnibus absunt M S S. ut ante nos alii observarunt.

Sect. 118. C X. *At ultra undecimum.*] Locum hunc partim ex ingenii conjectura, partim ex vestigiis veterum codicum, integritati suæ restituimus. Editi hactenus libri in hunc modum. *Homini non utique septimo letalis inedia: Durasse & ultra undecimum plerosque certum est. Mori esuriendi semper inexplebili aviditate, animalium uni homini.* At R. 1. 2. aliique: *Homini non utique septimo letales inedias durasse, & ultra undecimum plerosque certum est mori esuriendi semper inexplebili aviditate animalium unicuique.*

INDEX EMENDATIONUM TOMI SECUNDI.

Partim ex MSS. codicum fide, partim ex veterum Auctorum collatione, qui sunt in eodem argumento versati, partim ex certissima conjectura, ut suis ostendimus locis.

LIBRO SEPTIMO.

MARIA, insulæ, insignes urbes.	MARIA insignia, insulæ, urbes, *ex MSS.*	*Sect.* 1.
Magna & sæva mercede.	Magnâ sæva mercede.	
Ut non sit satis.	Non sit ut satis, *ex MSS.*	
Aut tristior noverca.	An tristior noverca, *ex MSS.*	
At hercule risus.	At hercules risus, *ex MSS.*	
Ab iis initiis.	Ab his initiis. *MSS.*	
Alia præpetes volatus, alia vires, alia nare.	Alia præpetes volatus, alia nare, *ex MSS.*	
Serpentum morsus.	Serpentium morsus. *MSS. semper.*	
Non omittenda duco.	Haud omittenda duco. *MSS.*	
Gesclitron.	Gescliton.	*Sect.* 2.
Ut cujus odore.	Et cujus odore. *MSS.*	
Marsorum gentis.	Marsorum genus.	
Vocantur Hirpiæ, quæ.	Vocantur Hirpi: hæ.	
Ut sagittis superari.	Ut sagittis superjaci.	
Ad occasum præstare.	Ad occasum perstare.	
Cui nomen est Milo.	Cui nomen est Nulo, *ex MSS.*	
Octonos digitos in singulis pedibus habentes.	Octonos digitos in singulis habentes, *ex MSS.*	
Monosceli.	Monocoli.	
Cartadulorum.	Catharcludorum.	
Pernicissimum animal.	Perniciosissimum animal, *ex MSS.*	
Syrictas.	Scyritas.	
Spithamæi Pygmæi narrantur.	Trispithami, Pygmæique narrantur.	
Quibus in locis Indiæ.	Quibus locis Indiæ, *ex MSS.*	
Mandrorum.	Mandorum.	
Astapum.	Astragum.	
Tisdritanum.	Thysdritanum.	*Sect.* 3.
Sempronium septimo.	Septimo semper.	
Statutum videretur.	Statum videretur.	*Sect.* 4.
Inguinum levis tumor.	Inguinis levis tumor.	*Sect.* 5.
Tu cujus semper in vinctoria est mens.	Tu tamen cujus semper tinctoria est mens.	
Manlius.	Manilius.	*Sect.* 7.
Et rara.	Etsi rara.	*Sect.* 8.

Sect. 9.	Uterque profertur.	Utrumque perfertur.
	Iphiclo.	Iphicle.
	Alterum adultero.	Alterumque adultero, *ex MSS.*
Sect. 10.	Quoniam . . . . imprimit.	Quoniam . . . . imprimat, *ex MSS.*
	Toranius M. Antonio.	Toranius mango Antonio.
Sect. 11.	M. Syllanum.	M. Silanum.
	Neptibus VIIII.	Neptibus VIII.
	Prælata pompa.	Prolata pompa.
Sect. 12.	Et usque ad LXXXV.	Et usque ad LXXV. *ex MSS.*
Sect. 13.	Alvei apum.	Alvei apium, *ex MSS.*
	Odorque dirus aëra.	Odorque dirus *tantum*, *ex MSS.*
	Nequit sibi avelli.	Non quit sibi avelli, *ex MSS.*
	Gustatas fruges.	Gestatas fruges.
Sect. 15.	M. Curium.	M'. Curium.
	Molientesve.	Mollientesve, *ex MSS.*
	Et cum defluxere.	Et cum defuere, *ex MSS.*
Sect. 16.	Mensuram statuere.	Mensuram futuræ.
	Procerissimum hominem.	Procerissimum hominum, *ex MSS.*
	Pusioni.	Posioni.
Sect. 17.	Ipsi nos pridem vidimus.	Ipsi non pridem vidimus.
	In Latino non habent nomen.	In Latio non habent nomen.
	Quod sit hominum spatium.	Quod sit homini spatium.
Sect. 18.	Sed hæc pravæ naturæ insignia.	Sed hæc parva naturæ insignia.
Sect. 19.	Virium relatione.	Virium elatione.
	Mulum suum tollebat : Fusius Salvius duo &c.	Mulum suum tollebat Fusius : Salvius duo &c.
	Crotoniatam Milonem.	C. Milonem.
Sect. 20.	Vipsano.	Vipstano.
	Solida perveniat, si.	Solida perveniet, si. *MSS.*
	Ægrotantem in Germania.	Ægrotum in Germaniam.
Sect. 21.	Myrmecides quidam.	Myrmecides quidem.
Sect. 24.	Charmidas.	Charmadas.
	Computat.	Amputatur.
Sect. 25.	C. Cæsarem.	Genitum Cæsarem.
	Scribere & legere.	Scribere, aut legere.
Sect. 27.	Spolio inde capto.	In spolium inde capto.
	Vicies semel centenis LXXXIII.	Centies vicies semel LXXXIII.
	M. Messala, M. Pisone.	M. Pisone, M. Messala.
	Summa summarum in illo gloria fuit.	Summa summarum in illa gloria fuit.
	Existimatus est.	Existimatus, ut esset.
Sect. 29.	Teucrum.	Dentrem.
	Sextum adjecit annalem.	Sextum decimum adjecit annalem.
	A. Æternio.	A. Aterio.
	Hastis duodeviginti.	Hastis puris duodeviginti.
	Male acti imperii rei militaris. Haud minora forent &c.	Male acti imperii. Rei militaris haud minora forent &c.
	XXXIII. cicatrices.	XXIII cicatrices.
	Ticinusque.	Ticinusve, *ex MSS.*
Sect. 30.	Qui supremum diem.	Quis supremum diem, *ex MSS.*
Sect. 31.	Rhodi legisset.	Rhodiis legisset, *ex MSS.*
	Ob quam in illud depulsus.	Qua in illud pulsus, *ex MSS.*
	Fasces lictorios januæ summisit.	Fasces litterarum januæ summisit.
	Si ipse sua carmina probavisset.	Si ipse sua probavisset, *ex MSS.*
	Sed quo te.	Sed & quo te, *ex MSS.*

Et tota vita tua.	Et e tota vita tua.	
In tantum promovisse, quam imperii. CAP. XXXI. Reliquis animi bonis præstitere ceteros mortales sapientia &c.	In tantum promovisse, quam imperii, reliquis animi bonis. Præstitere ceteros mortales sapientia &c.	
Non hercule magis.	Non hercules magis, *ex MSS.*	*Sect.* 34.
Ex centum præcipuis.	Ex centum præceptis	*Sect.* 35.
P. Catienus Philotimus.	P. Catienus Plotinus.	*Sect.* 36.
Et discipulos.	Discipulosque, *ex MSS.*	*Sect.* 37.
Æde .... admirabiliter fabricata.	Æde .... admirabili fabricata, *ex MSS.*	*Sect.* 38.
Licitatus est.	Licitus est.	*Sect.* 39.
Mediocris spatii.	Haud mediocris spatii.	
Daphnidis, Cn. Pisaurensi vendente.	Daphni, Gnatio Pisaurense vendente.	*Sect.* 40.
III. M. DCC. sestertiis licente.	III. DCC. licente.	
HS. CXX. M. manumisit.	III. CXX. manumisit.	
III. M. D.	III. D.	
Sutorio Prisco.	C. Lutorio Prisco.	
Una omni virtute.	Una omnium virtute, *ex MSS.*	*Sect.* 41.
Abunde igitur.	Abunde agitur.	
Nec lætitia ullo minimo mœrore pensanda.	Nec lætitia ulla minimo mœrore pensanda	
Regis mater fuit. Una Pherenice.	Regis mater fuerit. Una Berenice.	*Sect.* 42.
Uno Prætore.	Uno Prætorio.	*Sect.* 45.
Ab Cattinio Labeone.	Ab C. Attinio Labeone.	
Pœnam exactam esse.	Pœna exacta est.	
Balearicis, & Creticis, & Diadematis.	Balearicis, & Diadematis.	
Sola hæc moriendi ratio.	Sola hæc morandi ratio.	
Cattinii audaciam.	C. Attinii audaciam.	
In palude latebræ ægroti .... turgidi latera.	In palude ægroti .... turgidi latebra.	*Sect.* 46.
Deumque jussisse.	Ad eumque jussisse.	*Sect.* 48.
Maritimorum regem.	Thyniorum insulæ regem.	*Sect.* 49.
Cn. Pompeïo.	C. Poppæo.	
Nonaginta novem.	Nonaginta unum.	
Samulam.	Sammulam, *ex MSS.*	
Togatus saltare instituit.	Togatas saltare instituit.	
CXXII. annos impleri.	CXII. annos impleri.	*Sect.* 50.
CXXVI. annos vitæ.	CXXIV. annos vitæ.	
Rursus Æsculapii secta.	Schola rursus Æsculapii secuta.	
Septem atque IX.	Septem atque XV.	
Galerius Felix.	Galeria, Felix.	
Centenûm denûm homines LVII.	Centenûm denûm homines XIV. *ex MSS.*	
Cornelius Rufus.	Cornelius Rufinus.	*Sect.* 51.
Phalereus tum deploratus.	Pheræus Iason deploratus.	
Fragile nimirum est hoc munus naturæ.	Fragile nimium est hoc munus naturæ, *ex MSS.*	
In iis, quibus largissime contingit.	In his quibus largissime contigit, *ex MSS.*	
Nisi hieme.	Non hieme.	
Copia serpentium.	Serpentium multitudine, *ex MSS.*	*Sect.* 52.
Ut C. Mæcenati.	Sicut C. Mæcenati, *ex MSS.*	
Aristæi etiam.	Aristeæ etiam.	*Sect.* 53.
xx viris agros dividentibus.	xx viro se agros dividente.	
Qui efferretur feretro, domum remeasse.	Qui efferretur, foro domum remeasse.	
Ex charis mitteret.	Ex arcanis mitteret, *ex MSS.*	

Sect. 54.	Quibus Gabienus.	Quibus Gabienus dixit, *ex MSS.*
	Stilbonis.	Stilponis.
	C. Aufidius.	C. Aufustius.
	Talva Coss.	Thalna Coss.
	Jam L. Manlius.	Aulus Manlius.
	Et T. Ætherius.	Et Q. Haterius.
	Omni ope . . . . annixus est.	Omni opere . . . . adnixus est, *ex MSS.*
	Eventi anxietate.	Divortii anxietate.
Sect. 55.	Sepultus intelligitur.	Sepultus vero intelligatur.
Sect. 56.	Aliæ atque aliæ Manium ambages.	Variæ Manium ambages.
	Quod autem corpus animæ persequitur materiam?	Quod autem corpus animæ per se? quæ materia?
	Aut quid agit?	Aut qui tangit?
	Deliramentorum.	Delinimentorum.
	Si dulce vivere.	Si dulce vivere est, *ex MSS.*
Sect. 57.	Quæ cujusque inventa sunt.	Quæ cujusque inventa sint, *ex MSS.*
	Regum insigne.	Regium insigne, *ex MSS.*
	Italia, & Sicilia.	Et alia in Sicilia.
	Apud Babylonios DCCXX.	Apud Babylonios CCCCLXX.
	Critodemus, CCCCLXXX.	Critodemus, CCCCLXXXX.
	Æternus litterarum usus.	Æternum litterarum usum, *ex MSS.*
	Ægyptii multo ante.	Ægyptii vero multo ante, *ex MSS.*
	Marculum.	Martulum.
	Sutrinam Boëthius.	Sutrinam Tychius Bœotius.
	Medicinæ quoque inventionem & mellis.	Medicinæ quoque inventionem ex melle.
	Fabricam ferrariam.	Fabricam ferream.
	Popularem Attici. Post Theseum tyrannus primus fuit Phalaris.	Popularem Attici post Theseum. Tyrannus primus fuit Phalaris.
	Primum fecere.	Primi fecere, *ex MSS.*
	Hastas velitares Tyrrhenum, pilumque: Penthesileam Amazonem, securim. Pisæum venabula &c.	Hastas velitares Tyrrhenum. Pilum Penthesileam Amazonem: securim, Pisæum. Venabula, &c.
	Bigas primum junxit.	Bigas prima junxit, *ex MSS.*
	Specularem significationem.	Specularum significationem.
	Inducias Lycanor.	Inducias Lycaon.
	Trœzenius Dardanus.	Trœzenius Ardalus.
	Gyges Lydius.	Gyges Lydus, *ex MSS.*
	Ante ratibus.	Antea ratibus, *ex MSS.*
	Egesias Paralum: Ctesias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus &c.	Hegesias Paralum: Ctesias Semiramin: Archemachus &c.
	Quinqueremem instituit Nesichthon Salaminius.	Quinqueremem Mnesigiton Salaminios.
	Sex ordinum Xenagoras Syracusius.	Sex ordinum Xenagoras Syracusios.
	Instituisse ad XII. ordines.	Instituisse: Ad XII. ordines &c.
	Qui Tryphon cognominatus est, ad L. Onerariam &c.	Qui Tryphon cognominatus est. Onerariam &c.
	Celocem.	Celetem.
	Rostra addidit Piseus: Tyrrheni anchoram: Eupalamus eandem bidentem: Anacharsis harpagonas: & manus Pericles.	Rostra addidit Pisæus Tyrrhenus: anchoram Eupalamus: eandem bidentem Anacharsis: harpagonas & manus Pericles.
Sect. 58.	Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος κόρῃ καὶ Ἀθήνῃ ἀνέθηκεν.	Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν.

Ante

Ante intonſi.	Antea intonſi, *ex mſſ.*	*Sect.* 59.
Cum Curio ... proſpexiſſet talem Solem.	Cum a Curia ... proſpexiſſet Solem.	*Sect.* 60.
A columna ænea.	A Columna Mænia.	
Ante XII. annos.	Ante XI annos	
Cum eandem dedicaret.	Cum eam dedicaret, *ex mſſ.*	
Fabio Veſtali.	Fabio Veſtale, *ex mſſ.*	
Anno urbis CCCCLXXVII.	Anno Urbis CCCCLXXXXI.	
Tamdiu populi Romani indiſcreta lux fuit.	Tamdiu populo Romano indiſcreta lux fuit.	

LIBRO OCTAVO.

Quoſdam inconditos.	Quoſdam etiam inconditos, *ex mſſ.*	*Sect.* 2.
Pleniſque hominum tricliniis accubitu, iere per lectos.	Pleniſque homine tricliniis accubitum iere per lectos.	
Homine viſo.	Hominis viſo.	*Sect.* 5.
Nomina Annalibus deſcriberet.	Nomina Annalibus detraxerit.	
Vulgariter dilectam.	Vulgariter electam.	
Anno DII.	Anno DIV.	*Sect.* 6.
Impoſuerant.	Impoſuerat.	
Dimicare inter ſe.	Dimicare inter ſe ſe, *ex mſſ.*	*Sect.* 7.
Arrepta ſcuta.	Abrepta ſcuta, *ex mſſ.*	
Pilum ſub oculo.	Pilum autem ſub oculo, *ex mſſ.*	
Iterum totidem.	Iterumque totidem, *ex mſſ.*	
Contra minus valida.	Contra minus validos, *ex mſſ.*	
Verberat ferum.	Verberet ferum, *ex mſſ.*	*Sect.* 8.
Pari conatu tendunt.	Pari conatu contendunt, *ex mſſ.*	
Nec amplius quam ſemel gignere, pluresve quam ſingulos.	Nec amplius quam ſingulos.	*Sect.* 10.
Iis tabificum.	His tabificum, *ex mſſ.*	
Laudatiſſima ex iis materia.	Lautiſſima ex iis materia.	
Expedit in callo manus vim ſaporis.	Expetiti in callo manus ſaporis.	
Polybius tradit.	Polybius tradidit, *ex mſſ.*	
Tantæ magnitudinis, ut & ipſos circumflexu facili.	Tantæ magnitudinis & ipſos, ut circumplexu facili, *ex mſſ.*	*Sect.* 11.
Ut iis una ſcandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque.	Ut his una. Aſcendendi in tantam altitudinem difficultas draconi. Itaque.	*Sect.* 12.
In ipſa nare caput condunt.	In ipſas nares caput condunt.	
Niſi naturæ ſpectaculum, ſibi paria componentis?	Niſi naturam ſpectaculum ſibi ac paria componentem?	
In amnes merſos.	In amnibus merſos.	
Italiæ contigere.	Italiam contigere.	*Sect.* 14.
Cervive quadam ſimilitudine.	Cervique quadam ſimilitudine.	*Sect.* 15.
Item notam in Scandinavia.	Item natam in Scandinavia.	*Sect.* 16.
Narratam machlin.	Narratam achlin.	
E leone conceptis.	Leone conceptis, *ex mſſ.*	*Sect.* 17.
Aut culpa flumine abluitur.	Ea culpa flumine abluitur.	
Ne quid uſquam gentium ignoraretur ab eo.	Ne quid uſquam genitum ignoraretur ab eo.	
Bimeſtrem moveri.	Bimeſtres moveri, *ex mſſ.*	
Longo ſimplicique villo.	Longos, ſimplicique villo.	*Sect.* 18.
Gravem odorem.	Gravem odore.	
Ut ſi fugiendum ſit, non in ſatietatem abeant.	Ut ſi fugiendum in ſatietate, abeant.	

Sect. 19.	In viros prius quam in feminas.	In viros potius quam in feminas.
	Ceteriſque imperantis.	Ceteriſque imperitantis, *ex mſſ.*
	Varia circa hæc opinio.	Varia circa hoc opinio, *ex mſſ.*
	Quippe ubi etiam.	Quippe obvium.
	Verum falſumve ſit.	Verum falſumne ſit, *ex mſſ.*
	Crebrior enim iracundia ejus. In principio.	Crebrior enim iracundia. Ejus in principio.
	Correptum raptatumque.	Correptum rotatumque.
	Ceterum dolis carent.	Cetero dolis carent.
Sect. 21.	Tum pæne in ipſis ejus telis.	Tum pæna in ipſis ejus telis.
Sect. 22.	Hæc fidem etiam Democrito.	Hæc fidem & Democrito, *ex mſſ.*
	Pavenſque ſerpentis naturam.	Parenſque ſerpentis naturam.
Sect. 25.	Dum capitur. Totus enim fetus, qui ſemper numeroſus eſt, ab inſidiante rapitur, &c.	Dum capitur totus ejus fetus, qui ſemper numeroſus eſt. Ab inſidiante rapitur, &c.
	Atque in recentem.	Atque in recentes, *ex mſſ.*
Sect. 26.	Bactriani & Arabici.	Bactriæ & Arabiæ.
	Hi ſingula, & in pectore alterum.	Hæ ſingula, & ſub pectore alterum.
	Jumentorum in iis terris dorſo funguntur, atque etiam equitantur in præliis.	Jumentorum miniſteriis dorſo funguntur, atque etiam equitatu in præliis.
	Sed ſua cuique menſura.	Sed ſuæ cuique menſuræ.
	Quidam & centenis.	Quædam & centenis, *in mſſ.*
	Et ipſi ſentiunt.	Et ipſæ ſentiunt, *ex mſſ.*
Sect. 27.	Horum aliqua ſimilitudo.	Harum aliqua ſimilitudo, *ex mſſ.*
	Nabin.	Nabun.
Sect. 28.	Chaum.... Rhaphium.	Chama.... Rufium.
Sect. 29.	Unius in nare cornu.	Unins in nare cornus.
Sect. 30.	Monſtro ſimilia.	Monſtri ſimilia, *ex mſſ.*
	Crocutas.	Crocottas.
Sect. 31.	Hinnuli pelle.	Hinnulei pelle.
	Sacram Liberi Patris.	Sacrorum Liberi Patris.
Sect. 32.	Ut argumenta quæ diximus.	Argumenta quæ diximus.
Sect. 33.	Ex equo occiſo haſta.	Ex equo occiſum haſta.
	Ex gente Antæi.	Ex gente Anthi.
Sect. 34.	Tranare.	Tranſnatare.
	Et cum tranaverit.	Et cum tranſnataverit.
	Mullum omnium præſtantius.	Nullum omnium præſtantius.
	Si reſpexit, oblivionem cibi ſurripere.	Si reſpexerit, oblivionem cibi ſubrepere.
Sect. 35.	Hoc eſt, ad caput & ad caudam.	Hoc eſt, & a cauda.
	Cavendas ſerpentes.	Pavendas ſerpentes.
	Conjuga ferme vagantur.	Conjugia ferme vagantur.
	Nec niſi cum compare.	Nec niſi cum pari.
	Excitatur ſæpius auditu quam viſu.	Excitatur pede ſæpius, quam viſu.
Sect. 39.	Ungulis bifidis.	Uugulis binis.
Sect. 40.	Cæſuras ſpeculatus.	Cæſuras ſpeculatum.
	Acutiſſimam videt ſtirpem.	Acutiſſimum videt ſtirpem, *ex mſſ.*
Sect. 41.	A mutis animalibus.	A multis animalibus.
	Ad ſerpentum ictus.	Ad ſerpentium ictus. *mſſ.*
	Membrana corpori obducta.	Membrana corporis obducta. *mſſ.*
	Ejectis interaneis pugnet.	Ejectis interaneis diu pugnet. *mſſ.*
	Elephas chamæleonte..... occiſo chamæleonte.	Elephas chamæleone..... occiſo chamæleone, *ex mſſ.*
Sect. 42.	Animal alioqui ſolerti auditu.	Animal alioqui ſolertia dirum.

Nonnisi ad passus ituræ redituræque.	Nonnisi ad ejus itum reditumque.	
Et solpugis.	Et solipugis.	*Sect.* 43.
Trerienses.	Rhœtienses.	
Acies ei perpetua in utraque parte oris: nullis gingivis.	Acies ei perpetua : in utraque parte oris nullis gingivis.	*Sect.* 45.
Donec aliquando abluant imbres.	Donec aliqui abluant imbres.	*Sect.* 50.
A partu duas habent herbas, quæ.	A partu duas, quæ.	
Bono suo invidentes.	Bono suo invident.	
Accensis autem utrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur.	Accensi autem utriuslibet odore comitiales morbi deprehenduntur.	
Ex coagulo hinuli.	Ex coagulo hinnulei.	
Quasdam nos principes.	Quasdam modo principes.	
Et spina simili modo. Eminet rostrum, &c.	Et spina simili modo eminet. Rostrum &c.	*Sect.* 51.
Sed totius oculi versione.	Sed totius oculi versatione.	
Mirum esset habitum corpore.	Mirum esset habitum corpori. *mss.*	*Sect.* 52.
Deinde secessus.	Dein secessus. *mss.*	*Sect.* 54.
Ab iis diebus residunt.	Ab iis diebus resident, *ex mss.*	
Quam ova volucres.	Quam ad ova volucres.	
Cibi tunc nulla argumenta.	Cibi nulla tunc argumenta, *ex mss.*	
Sentium prædomantes ora.	Dentium prædomantes ora.	
Ænobarbum.	Ahenobarbum.	
In Africa ursos non gigni.	In Africa ursum non gigni. *mss.*	
Unum non amplius.	Unum amplius.	*Sect.* 56.
Confluunt in formam pilæ.	Convoluuntur in formam pilæ.	
Nonnisi novissima spe.	Nonnisi in novissima spe. *mss.*	
Non verentur plerique dicere vitæ hominum supervacuum esse.	Non ut remur plerique, vitæ hominum supervacuum est.	
Mollitie in pecore.	Mollitie in pecude. *mss.*	
Ut etiam injuria . . . non tamen exeant.	Aut etiam injuria. . . non tamen exeuntes, *ex mss.*	*Sect.* 59.
Laniatu & latratu.	Laniatuque, & latratu. *mss.*	*Sect.* 61.
Eæ primæ.	Hæ primæ. *mss.*	
Ceselium.	Cascellium.	
T. Sabinum.	Titium Sabinum.	
In gradibus Gemoniis.	In gradibus Gemitoriis.	
Magna populi Rom. corona circumstante.	Magna populi Rom. corona.	
Cadavere in Tiberim abjecto.	Cadavere in Tiberim abjecti.	
Immobili jacente. Eaque segnitie.	Immobili jacente eo. Qua segnitie. *mss.*	
Mox ingruit assultans.	Moxque increvit assultans.	
Assidua rotatum vertigine.	Assidua rotatam vertigine, *ex mss.*	
Canum generibus annui partus.	Canum generi bis anno partus.	*Sect.* 62.
Qui novissime cernere incipit.	Qui novissimus cernere incipit. *mss.*	
Misto canum cibis.	Immixto canum cibis, *ex mss.*	*Sect.* 63.
Sedecim talentis.	Tredecim talentis.	*Sect.* 64.
Scythæ quidem equitatus & equorum &c.	Scythici quidem equitatus equorum &c.	
Occiso denique ipsorum regulo.	Occiso regulo, *ex mss.*	
Itaque in grege.	Atque in grege.	
Excusso in carceribus auriga albati equi, palvam occupavere, primatum obtinuere, opposita effundentes, omnia	Excusso in carceribus auriga Albato Corace, occupavere prima : tum obtinuere, opponentes, effundentes, omniaque contra æmulos quæ de-	*Sect.* 65.

	quæ contra æmulos debuiſſent &c.	buiſſent &c.
	Ad metam ſtetere.	Ad cretam ſtetere.
	Sedemque ter luſtraſſe.	Ædemque ter luſtraſſe.
	Exiguum tantum potum impartientes.	Potum exiguum impertientes.
Sect. 66.	Mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt.	Mittantur ad ſobolem. Opunte & ad quadraginta duraſſe tradunt.
Sect. 67.	Gallaïca gens, & Aſturica.	Gallaïca gens eſt, & Aſturica.
	Quos thieldones.	Hi ſunt quos thieldones.
Sect. 68.	Aſinum cccc. nummum.	Aſinum cccc. millibus nummûm.
	Opera . . . geruli mirifica.	Opera . . . generi mirifica.
	Potant fontes, qui ſunt in pecuariis.	Potant fontes, quæ ſunt in pecuariis.
	Quadragenis millibus.	Quadringentena millia.
Sect. 69.	Mulus gignitur menſe XII.	Mula gignitur menſe XIII.
	Gignitur etiam mula.	Gignitur autem mula.
	Lenta omnia eſſe vetulis.	Lenta omnia eis, ut vetulis.
	Hinnulos antiqui vocabant.	Hinnos antiqui vocabant.
	Quem vocaverint hinnum.	Quem vocaverint ginnum.
	Indomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſina genitus.	Indomito animo. Sed generator onagro & aſina genitus.
	Eo gaviſi, cum.	Eo gaviſi namque, cum.
	Cadentia jumenta.	Scandentia jumenta.
	Decretum fecere, quo caveretur, ne.	Decretum fecere, ne.
Sect. 70.	Ad fecunditatem poſcuntur.	Fecunditatem poſcuntur.
	Tauri generationem quadrimi implent, & ſingulis denæ eodem anno tradun-tur. Si autem poſt coïtum.	Tauri generationem quadrimi. Implent ſinguli denas eodem anno. Tradunt autem, ſi poſt coïtum.
	Quæ ſi forte erravit, vigeſimo poſt die marem &c.	Quæ ſi forte pererravit, viceſimum poſt diem marem &c.
	Ad pridie Nonas Januarii.	A. d. pridie Nonas Januarias *mſſ.*
	Ita diſpenſatur.	Ita diſpenſatus. *mſſ.*
	Sed tota comminatio prioribus in pedi-bus ſtat: ira gliſcente.	Sed tota comminatio prioribus in pedi-bus. Stat ira gliſcente.
	Spargenſque in altum arenam.	Spargenſque in alvum arenam.
	Et ſolius animalium.	Et ſolus animalium. *mſſ.*
	Vidimus de imperio dimicantes.	Vidimus ex imperio dimicantes.
	Et ideo demonſtratos totari.	Et ideo monſtratos rotari.
	Bigarumque etiam curſu citato.	Bigarumque etiam curru citato.
Sect. 71.	Sunt delubra ei gemina.	Delubra ei gemina, *ex mſſ.*
	Reſponſa privatis dat.	Reſponſa privis dat.
	Poſt extincti.	Poſtea exſtincti. *mſſ.*
	Mergentes diebus quos habet natales Apis.	Mergunt iis diebus quos habent natales Apis, *ex mſſ.*
Sect. 72.	Ad Aquilæ occaſum, x. Cal. Aug.	Ad Aquilæ occaſum, in x. Cal. Aug.
	Illis quoque utilior.	Mutilus quoque utilior.
	Tonitrus.	Tonitrua. *mſſ.*
Sect. 73.	Cum deſint etiam nomina eis, quas na-tivas appellant aliquot modis. Hiſ-pania nigri velleris præcipuas habet: Pollentia juxta Alpes cani: Aſia ru-tili.	Cum deſint etiam nomina eis. Quas na-tivas appellant, aliquot modis Hiſ-pania: nigri velleris præcipuas habet Pollentia juxta Alpes: jam Aſia ru-tili.
	Succidis omnibus uſus medicatus.	Succidis omnibus medicata vis.
	Et quam ſola ars ſcutulato textu.	Et quam Salacia ſcutulato textu.
	Dettita uſu tingitur.	Detrita uſu pingitur.
	Lanæ & per ſe coactæ veſtem faciunt.	Lanæ & per ſe coactam veſtem faciunt.

Etiamnunc in caſtris gauſape. Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra.	Etiamnunc in caſtris. Gauſapa patris mei memoria cœpere: amphimalla, noſtrâ.	
In modum gauſape.	In modum gauſapæ, *ex mſſ.*	
Lanam cum colo & fuſo.	Lanam in colo & fuſo.	
Undulata veſtis primo e lautiſſimis fuit.	Undulata veſtis prima e laudatiſſimis fuit.	*Sect.* 74.
Soriculata.	Sororiculata.	
Phrygianaſque.	Phryxianaſque.	
Phrygiones appellati ſunt.	Phrygioniæ appellatæ ſunt.	
In Capitonis criminibus.	In Catonis criminibus.	
Seſquilibris infecta.	Seſquipedalibus libris infecta.	
Trimæ minus utiliter.	Ante trimas minus utiliter.	*Sect.* 76.
Longis auriculis infractis.	Longis auribus infractiſque.	
Uſque ad VII. annum.	Uſque ad VIII. annum.	*Sect.* 77.
Facilitatem abortiendi.	Facilitatem aboriendi.	
Et feri ſapiunt veſtigia palude confundere, urina fugam levare.	Et feri ſapiunt palude confundere urinam, in fuga levare.	
Pernis primoribus.	Pernis prioribus, *ex mſſ.*	
Fico carica ſaginatis.	Fico arida ſaginatis.	
Quibus nota quidem cœna.	Quibus non tota quidem cœna.	*Sect.* 78.
Mandantur apri.	Manduntur apri, *ex mſſ.*	
Fulvius Lippinus.	Fulvius Lupinus.	
Non in ſuibus tantum.	Non in ſuibus autem tantum, *ex mſſ.*	*Sect.* 79.
Latrunculis luſiſſe fictis cera, nuces viſu diſtinguere.	Latrunculis luſiſſe, fictas cera icones viſu diſtinguente.	*Sect.* 80.
Geſtant catulos, quos manſuefactæ intra domos peperere.	Geſtant catulos, quæ manſuefactæ intra domos peperere, *ex mſſ.*	
Similes gratulationem intelligentis.	Gratulationem intelligentibus ſimiles, *ex mſſ.*	
Efferatior cynocephalis natura, ſicut mitiſſima Satyris, & Sphingibus.	Efferatior cynocephalis natura, ſicut Satyris.	
Arroſis Lavinii clypeis.	Arroſis Lanuvii clypeis.	*Sect.* 82.
cc. nummis.	cc. denariis.	
Elatum montem.	Elaphum montem.	*Sect.* 83.
In Ebuſo cuniculi non ſunt: ſcatent in Hiſpania.	In Ebuſo, in litoribus cuniculi: juxta ſcatent in Hiſpania.	

LIBRO NONO.

Fertili accremento.	Fertili nutrimento.	*Sect.* 1.
Ut vera fiat.	Vera ut fiat, *ex mſſ.*	
Aſcendere eum navigia.	Aſcendere navigia.	*Sect.* 4.
Et fetas.	Aut fetas.	*Sect.* 5.
Incuſſæque.	Incurſuque.	
Et cautium anguſtiis trucidare.	Et caveatas anguſtiis trucidare.	
Quantos nulli turbines voluunt.	Quantos nulli turbines voluant, *ex mſſ.*	
Super omnia eſſe auditum.	Super omnia eſt quod eſſe auditum, *ex mſſ.*	*Sect.* 6.
Intelligi poſſe.	Intelligi poſſit, *ex mſſ.*	
Ocyor volucre, ocyor telo.	Ocyor volucre, acrior telo.	*Sect.* 7.
Agunt fere conjugia.	Vagantur fere conjugia.	
In aqua nequeunt.	In aqua non queunt, *ex mſſ.*	
Et ſtatim tellure tacta.	Nec ſtatim tellure tacta.	
Et Flaviani.	Et Fabiani.	*Sect.* 8.
Hominis manu veſcens.	Hominum manu veſcens, *ex mſſ.*	
Tænarum in litus.	Tænarium in litus, *ex mſſ.*	

Sect. 9.	Quæ molem ponderis nullo modo tolerent.	Æque molem ponderis nullo modo toleratura.
	Propere apparet acies.	Properare apparet acies.
	Ubi conjectus est, pugna opponente se se ab alto.	Ubi conjectus est pugnæ: opponunt se se ab alto.
	Ut exitus non appareat.	Ut exitum non aperiant, *ex mss.*
Sect. 10.	In portu delphino ingens &c.	In portu ingens &c. *ex mss.*
Sect. 12.	Remearint matutino.	Remeaverint matutino, *ex mss.*
	Tumque leviter capi. Adnatare enim singulis ternos.	Tum adnatare, leviterque, singulis ternos.
	Atque ita ad terram a pluribus trahi.	Atque ita e terra a pluribus trahi.
	In terram egressæ, in herbis pariunt ova.	In terram egressæ, herbis. Pariunt ova.
	Educant fetus.	Educunt fetus.
	Spectando quoque ova.	Spectandoque ova, *ex mss.*
	Feminam coïtum fugere.	Feminas coïtum fugere, *ex mss.*
	Celtium genus id vocatur.	Chelyon genus id vocatur.
Sect. 13.	Carbilius Pollio.	Carvilius Pollio.
Sect. 15.	Hic parit in terra pecudum more: secundo partus reddit initu: canum modo coheret.	Hic parit in terra: pecudum more secundas partus reddit. In initu canum modo cohæret.
	Et parit nunquam geminis plures.	Parit nonnunquam geminis plures, *ex mss.*
	Ipsis in somno mugitus.	Ipsis in sono mugitus.
Sect. 16.	Piscium species sunt sunt LXXIV.	Piscium sunt species CXLIV.
Sect. 17.	Ejusdem caudæ latitudinem II. cubita & palmum.	Ejusdem caudæ latitudinem V. cubita & palmum.
	Sæpe demergens, præcipue in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum. Et in Danubio mario extrahitur.	Sæpe demergens. Præcipue in Mœno Germaniæ amne protelis boum, & in Danubio marris extrahitur.
	Vermes branchiis binis LX. cubitorum.	Vermes branchiis binis sex cubitorum.
Sect. 18.	Limosæ vero a luto.	Limosæ vere e luto.
	Quernis assulis.	Quercus assulis.
	Exercitissima.	Exercitatissima, *ex mss.*
Sect. 19.	Cum thynnis hæ.	Cum thynnis hæc, *ex mss.*
Sect. 20.	Appellatum Auricornu.	Appellatum Aurei cornus.
	D. pass. medii .... euripi.	M. pass. medii .... euripi.
	Intrantes Pontum Byzantii capiuntur.	Intrantes portum Byzantium capiuntur.
Sect. 22.	Quo argumento vates: spondere Neptunum patrem, adoptato tum sibi Sex. Pompeïo.	Quo argumento vates respondere, Neptunum patrem adoptante tum sibi Sex. Pompeïo.
Sect. 23.	Noctibus quidem illustribus æque quam die cernunt.	Noctibus quies: & illustribus æque quam die cernunt.
	Si iteretur gurges.	Si teratur gurges.
	Nisi appluat.	Si non affluat.
Sect. 24.	Psittam.	Psettam.
Sect. 25.	Et alias fulgure sopitur.	Et alias semper fulgure sopitur.
	Ab imo versa omnia.	Omniaque ab imo versa.
Sect. 27.	Contra aquam nando meant.	Contra quam in nando meant.
Sect. 29.	Optatus e libertis ejus.	Optatus Elipertius.
	Non ante ibi capti.	Non antea ibi capti.
	Proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum.	Proxima est mensa jecori duntaxat mustelarum.
Sect. 30.	Non gignit Oceanus.	Gignit Oceanus.
Sect. 35.	Intelligi ab his causas.	Intelligi ab iis causas, *ex mss.*

Quibuſdam binæ, quibuſdam trinæ, aliquibus nullæ.	Quibuſdam binæ, aliquibus nullæ.	*Sect.* 37.
Murænа quocumque tempore parit.	Muræna quocumque menſe parit.	*Sect.* 39.
Et ob id multam his dicit non inſtitutam.	Et ob id multam his dici non inſtitutam, *forte rectius* inſtitutum.	
Ita poſita pinnarum multitudine.	Ita poſita pinnarum ſimilitudine.	*Sect.* 41.
Portantem nuncios a Periandro.	Portantem a Periandro.	
Mutat colorem candidæ hieme mænæ.	Mutant colorem candidum mænæ.	*Sect.* 42.
Ceteri cirri.	Cetera, cirri.	*Sect.* 44.
Colotis & lacertis caudam.	Colotis & lacertis caudas, *ex mſſ.*	*Sect.* 46.
Exporrigunt enim ſe reſupinati, mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum : qua de cauſa & naſſis illinuntur. Cetera &c.	Exporrigunt enim ſe reſupinati. Cetera &c.	*Sect.* 48.
Salſamenta populari, convertit in ſe &c.	Salſamenta populari, (mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum : qua de cauſa & naſſis illinuntur :) convertit in ſe &c.	
Aſſiduitate furti immodici. Sepes &c.	Aſſiduitate furti. Immodicæ ſepes &c.	
Si vero flatus invitent.	Si vero flatus invitet, *ex mſſ.*	*Sect.* 49.
Pandique concharum ſinus auræ.	Pandique buccarum ſinus auræ.	
Univerſi, ubi aliquando congregantur, os Ponti &c.	Univerſi aliquando congregantur : os Ponti &c. *ex mſſ.*	*Sect.* 51.
Correptiſque operari lapillis.	Correptis opperiri lapillis.	
Canaliculatim, pectinatim, imbricatim undata.	Cuniculatim, pectinatim diviſa : imbricatim undata.	*Sect.* 52.
Ad buccinam recuruis.	Ad buccinum recuruis.	
Damnoſiſſimum mare eſt.	Damnoſiſſimum veniti mare eſt.	*Sect.* 53.
Et Toïdis.	Et Stoïdis.	*Sect.* 54.
Si vero & tonuerit.	Si vero etiam tonuerit, *ex mſſ.*	
Eos cælo gaudere.	Eas cælo gaudere.	
Nec niſi juventa conſtat ille.	Nec niſi in juventa conſtat ille, *ex mſſ.*	
Nec iis avelli queunt.	Nec his avelli queunt, *ex mſſ.*	
Multo deinde obrutas ſale.	Multo deinde obrutis ſale.	
Coloremque .... mutari.	Coloremqne .... mutare, *ex mſſ.*	*Sect.* 55.
Clarior in Rubro Mari repertus Indicus ſpecularium lapidum ſquamas aſſimilat.	Clarior in Rubro mari repertus : Indicos ſpecularium lapidum ſquama adſimulat.	*Sect.* 56.
Faſtigiata longitudine.	Faſtigata longitudine, *ex mſſ.*	
Perditiore portatu.	Perdito nepotatu.	
Enormes fere.	Enormes, & feri.	
Ne ſerio quidem, ac ſolenni.	Ne ſerio quidem, aut ſolenni.	*Sect.* 58.
Spiris.... manibus.	Spira .... monilibus.	
Ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare.	Ipſa confeſtim parata mancupationem tabulis probare.	
Quid aſtrui .... poſſit.	Quid adſtrui .... poſſet, *ex mſſ.*	
Corollarium id eſſe, conſumpturamque ſe ea cœna.	Corollarium id eſſe, & conſumpturam eam cœnam.	
Solamque ſexcenties.	Solamque ſe centies.	
Homine irato.	Omine rato.	
Ne in Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat.	Ne Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat.	*Sect.* 59.
Quod id magis regium erat.	Quo id magis regium fiat, *ex mſſ.*	
Convivis abſorbendos dedit.	Convivis quoque abſorbendos dedit, *ex mſſ.*	

Sect. 60.	Minores trapetis frangunt.	Minores cum testa vivas frangunt.
	Rorem eum excipientes Tyrii. Præcipuus hic Asiæ.	Rorem eum exspuentes. Tyri præcipuus hic Asiæ.
Sect. 61.	Eadem quidem est materia.	Eadem enim est materia, *ex mss.*
	Ejus buccini, quo sonus editur.	Ejus qua buccini sonus editur, *ex mss.*
	Vilissimum: utrisque melius Teniense. in Tenei maris ora collectum.	Vilissimum utrumque. melius Tæniense in tæniis maris collectum.
	Calculosæ appellantur.	Calculense appellatur.
	Mire apto conchyliis.	Mire aptum conchyliis.
Sect. 62.	Cum fetificavere.	Cum cerificavere.
	Quippe major vis tanto.	Quippe tanto major vis, *ex mss.*
	Singulisque aquæ amphoris centenas, atque quinquagenas.	Singulasque amphoras centenas ad quingentenas.
	Quas hæsisse venis.	Quas adhæsisse venis, *ex mss.*
	Summa medicaminum in libras.	Summa medicaminum in L. libras.
	Buccini ducenta, pelagii CXI.	Buccini ducenæ: pelagii, CX.
	Color sanguinis concreti.	In colore sanguinis concreti, *ex mss.*
Sect. 63.	Anno DCC. Cicerone.	Anno DCXCI. Cicerone.
	Pro inviso humani potus excremento.	Et pro indiviso humani potus excremento.
Sect. 65.	Sed alia sunt e fine initia.	Sed alia e fine initia, *ex mss.*
	Iterum & ipsa.	Iterumque & ipsa.
	Rursum absolutus inebriatur.	Rursus absolutum inebriatur, *ex mss.*
	Inde ratione nata.	Inde ratio nata, *ex mss.*
Sect. 66.	Illa ore compresso.	Illa compressu.
Sect. 67.	Quæ vocatur raïa.	Quæ vocantur raïæ, *ex mss.*
Sect. 68.	Nec animalium, nec fruticum, sed tertiam ex utroque.	Neque animalium, neque fruticum, sed tertiam quandam ex utroque, *ex mss.*
	Noctuque mutantur.	Noctuque mutant, *ex mss.*
Sect. 69.	Minus spissum & mollius.	Spissum & mollius.
Sect. 70.	Canicularum maxime multitudine circa eas urinantes gravi periculo infestantur.	Canicularum maxime multitudo circa eas urinantes gravi periculo infestat.
	Super capita planorum piscium similem.	Super capita animalium planorum piscium similem.
Sect. 74.	Nisi .... repente rapiant.	Nisi .... repente rapiat.
	Nisi editis ovis inter se versando mares & feminæ vitale asperserint virus.	Nisi editis ovis interversando mares vitale asperserint virus.
	Quibus cauda non est, aculeatique, ut testudines.	Quibus cauda non obest, aculeique, & testudines.
	Atque spuma maris.	Apuæ, spuma maris.
	Spuma circa navigia diutius stante.	Spuma circa navigia diutius stantia.
	Et in humore & in terra.	Et in humore, ut in terra.
	Eodem tempore evanescunt.	Eadem, tempore evanescunt.
	Squatina sola bis autumno, & Vergiliarum occasu.	Squatina bis: sola autumno, occasu Vergiliarum.
Sect. 76.	Et obruit terra. Rursus tricesimo die.	Et rursus obruit terra: tricesimo die, *ex mss.*
Sect. 80.	Villam ædificaverat.	Villam exædificaverat, *ex mss.*
	Tricies piscinæ.	Quadragies H S. piscinæ.
Sect. 81.	Hujus villam intra quam modicam quadragies piscinæ venierunt.	Hujus villam intra quam modicum quadragies piscinæ vendiderunt.
Sect. 82.	Perductæ sint.	Perducta sit, *ex mss.*
Sect. 83.	Quod fieri non indigo humoris.	Quo fieri non indigos humoris.

Et

In his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio.	Est in his quidem, tametsi mirabilis, tamen aliqua ratio, *ex mss.*	
Miraturque & ipse gigni sine coïtu. Humoris quidem vim aliquam inesse.	Miratusque & ipse gigni sine coïtu, humoris quidem vim aliam inesse.	
Cum in nonnullis.	Ceu vero in nullis.	
Omnia excedentem miracula.	Omnia excedente miraculo.	*Sect.* 84.
Ne capiatur. Parcit piscator, fugituro in reliquum gregem.	Ne capiatur, fugituro in reliquum grege.	*Sect.* 85.
Et dati damni formulam.	Et damni formulam.	
Æstimata lite decem libris.	Æstimata lite.	
Alio fulgore clarere.	Alio fulgere claro, *ex mss.*	*Sect.* 87.
Quanto magis humorem habent.	Quanto magis humorem habeant, *ex mss.*	
Quam miremur.	Quam miraremur, *ex mss.*	
Ut si juxta viderit.	Ut si juxta vidit, *ex mss.*	*Sect.* 88.

LIBRO DECIMO.

Bisulcæ, comprehendendis.	Bisulcæ, & comprehendendis, *ex mss.*	*Sect.* 1.
Cum colla frutice occultaverint.	Cum colla frutice occultaverunt, *ex mss.*	
Cetera purpureus.	Cetero purpureus, *ex mss.*	*Sect.* 2.
Cristis faciem.	Cristis fauces.	
Vivere annis DCLX.	Vivere annis DXL.	
Justa funeri priori reddere.	Justa fumera priori reddere.	
M. Cornelio Coss. Cornelius.	Cn. Cornelio Coss. CCXV. Cornelius.	
Devolasse.... tradit.	Devolavisse.... tradidit, *ex mss.*	
Consentit & Boëthus.	Consentit & Bœus.	*Sect.* 3.
Rursus ave in diversa.	Rursus ave in diverso, *ex mss.*	
Contra steterit.	Contra stetit, *ex mss.*	
Dixere gagatem.	Dixere gangitem.	*Sect.* 4.
Pariunt ova terna.	Pariunt & ova terna, *ex mss.*	
Ut simul decidant.	Ut simul decidat, *ex mss.*	*Sect.* 5.
Parere tradit ova tria.	Parere tradit ova tredecim.	*Sect.* 7.
Triduo autem ante aut biduo volare.	Triduo autem antea volare.	
Sangualem.	Sanqualem, *ex mss.*	*Sect.* 8.
Sangualem ossifragam.	Sanqualem ossifragum, *ex mss.*	
Quod verisimilius est.	Quod veri similius.	
Ex iis circon.	Ex iis ægithon.	*Sect.* 9.
Æsalona Græci vocant.	Epileum Græci vocant.	
Totius Massyliæ.	Totius Masæsyliæ.	
Apud Mæotin.	Ad Mæotin, *ex mss.*	*Sect.* 10.
Ipseque modico tempore.	Ipse quoque modico tempore, *ex mss.*	*Sect.* XI.
Nulla tum avium.	Nulla tunc avium, *ex mss.*	
Quid opus esset.	Quod opus esset, *ex mss.*	*Sect.* 12.
Atque duritiem nucis.	Ut quæ duritiam nucis, *ex mss.*	*Sect.* 14.
Plurimis scio non fuisse feralem.	Plurimum scio non fuisse feralem, *ex mss.*	*Sect.* 15.
Papellio Istro.	Palpelio Histro.	
Seculis non visa.	Sed ulli non visa.	*Sect.* 17.
In auspiciis magni.	In auspicatu magni.	*Sect.* 20.
L. Tuberonis.	Ælii Tuberonis.	
Nunc de secundo ordine dicamus, qui in duas.	Nunc de secundo genere dicamus, quod in duas.	*Sect.* 22.
Qui in opaco.	Qui & in opaco, *ex mss.*	
Sexaginta M.	Sexagena M. *ex mss.*	*Sect.* 23.
Ac Tanagram.	Aut Tanagram, *ex mss.*	*Sect.* 24.

Sect. 26.	Est & anseri.	Et anseri, *ex mſſ.*
	Quam ob rem.	Quam ob rem, *ex mſſ.*
	Argis dilecta forma pueri nomine Oleni.	Ægii dilecta forma pueri Olenii.
	Intellectus iis esse.	Intellectus his esse, *ex mſſ.*
Sect. 27.	Scipio Metellus.	Scipione Metellus, *ex mſſ.*
	An M. Sestius.	An M. Seïus.
	Molliorque, quæ corpori quam proxima.	Mollior, quæ corpori proxima, *ex mſſ.*
Sect. 29.	Fero ansere minores.	Fere ansere minores.
Sect. 33.	Videri possunt.	Videri possint, *ex mſſ.*
	Quippe velis sæpe insidunt.	Quippe velis sæpe incidunt.
	Et otis.	Et otus.
	Otis bubone minor.	Otus bubone minor.
Sect. 35.	Eadem demum.	Ea demum, *ex mſſ.*
Sect. 40.	Qua litatum est illi die.	Quam litatum est ei Deo.
Sect. 41.	Dicati avibus termini.	Dicti avibus termini, *ex mſſ.*
Sect. 42.	Eæ enim.	Hæ enim, *ex mſſ.*
Sect. 44.	Hoc nomen nonnisi autumno habent: postea melancoryphi vocantur.	Hoc nomen autumno: non habent postea: melancoryphi vocantur.
Sect. 47.	Siculo maxime. In reliquis partibus est quidem mitius pelagus. Siculum utique tractabile. Faciunt autem &c.	Siculo maxime. Faciunt autem &c.
Sect. 49.	Magis admiranda.	Magis admiranda sunt, *ex mſſ.*
	In eadem Ægypto juxta &c.	In eadem juxta &c. *ex mſſ.*
	Ea militia.	Eaque militia, *ex mſſ.*
Sect. 50.	In genere parrarum.	In genere vitiparrarum.
	Argatilis.	Acanthyllis.
	Picorum aliquis suspendit in surculo.	Picorum alicui suspenditur surculo, *ex mſſ.*
	Transferunt alio.	Transgerunt alio, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Concipiuntque supervolantium afflatu.	Concipiunt & supervolantium afflatu. *ex mſſ.*
	Cœperit accedere .... ad pedes feta.	Cœpit accedere .... ad pedes ejus feta, *ex mſſ.*
Sect. 52.	Vere vocalibus.	A vere vocalibus.
Sect. 59.	Quærentes.	Quærentesque, *ex mſſ.*
	Agrippina conjux Claudii.	Agrippina Claudii.
Sect. 60.	Ex fetu .... genitus pullus.	Ex fetu .... genito pullus, *ex mſſ.*
	Imposita calceis macula.	Posita calceis macula, *ex mſſ.*
	Ad v. Kalend. April.	A. d. v. Kalend. April.
	Considentes corniculis.	Insidentes corniculis, *ex mſſ.*
Sect. 64.	Himantopodi.	Hæmatopodi.
	Ruminantis modo.	Ruminantis more, *ex mſſ.*
Sect. 68.	Extimatus inter raras aves.	Existimatus inter raras aves, *ex mſſ.*
	Luteo rostro, &.	Luteo rostro, niger: &.
	Ibin M. Egnatius.	Et ibim Egnatius.
Sect. 70.	Equidem & tragopanadem, de qua.	Equidem & tragopana, de qua.
	Cum insident.	Cum insidentur.
	Aves nascuntur.	Aves noscuntur, *ex mſſ.*
Sect. 72.	M. Lælius Strabo.	M. Lænius Strabo.
	Quibus natura.	Quibus rerum natura, *ex mſſ.*
	Sexcentis HS. taxata.	HS. centum taxata.
	Nummis sex.	HS. sex.
Sect. 73.	Perdices, sali. Coïtus avibus.	Perdices. Soli coïtus avibus.
Sect. 75.	Si incubatu tonuerit.	Si incubitu tonuit, *ex mſſ.*
	Remedium contra tonitrum.	Remedium contra tonitrus, *ex mſſ.*

Scitum de quodam potore reperitur.	Scitum de quodam reperitur, *ex mss.*	
Primis nigris.	Pennis nigris.	*Sect.* 77.
Non sterile in iis.	Non sterile in his, *ex mss.*	
Cubatus in fumo.	Cubitus in fumo, *ex mss.*	*Sect.* 78.
In qua laverit noctua.	In qua maduerit noctua.	
Crebrior fit partus.	Crebrior fit fetus.	*Sect.* 79.
Quam bis fere pariunt.	Quam bis vere pariunt.	
Terna edunt paria.	Terna educunt paria.	
Aut tardius vicesimo.	Aut tardius tricesimo.	
Ab incubatu.	Ab incubitu, *ex mss.*	
Supra x x. parit.	Supra vicenos parit, *ex mss.*	
Numerosior partus.	Numerosior fetus.	
Hæc autem vere tantum. Urina fiunt, &c.	Hæc autem vere tantum fiunt, &c. *ex mss.*	*Sect.* 80.
Ubera admovens : geminos volitat &c.	Ubera admovet. Parens geminos &c.	*Sect.* 81.
Secumque deportat.	Secumque portat, *ex mss.*	
Contecta ova.	Contexta ova.	*Sect.* 82.
Hoc regalem existimans palmam.	Regalem existimans palmam, *ex mss.*	*Sect.* 83.
Die ac nocte.	Nocte ac die, *ex mss.*	
Coïtus aversus.	Coïtus aversis.	
Coïtus tota die est tantum iis ex omnibus.	Coïtus tota die : & his tantum ex omnibus.	
Ingrediuntur in coitu.	Ingrediuntur in conceptu.	
Leænæ, & ursæ & vulpes : informia etiam magis, quam supradicta, ursæ pariunt : rarumque est videre parientes.	Leænæ, ursæ. Et vulpes informia etiam magis, quam supradicta, parit : rarumque est videre parientem.	
In ceteris alternant, si ineant opportuno & recto mense. Ineuntur a partu sexto mense.	In ceteris alternant. Ineuntur a partu sexto mense.	
x v. annos, aliquando & x x.	Quindenos annos, aliquando & vicenos, *ex mss.*	
Pariunt non cæcos.	Pariunt vero cæcos.	
Equas autem post tertium annum.	Equas autem post tertium diem.	
Et mulier septima die.	Et mulier septimo die, *ex mss.*	
Ex adverso Aquilonum Austrorumve.	Ex adverso Aquilone Austrove, *ex mss.*	
Etiam volentes.	Etiam nolentes.	
Nec nisi ab infantia educatos. Mirum est quadrupedum prægnantes &c.	Nec nisi ab infantia educatos, mirum est. Quadrupedum prægnantes, &c.	
Supra cuncta est.	Super cuncta est, *ex mss.*	
Et in utero parentis.	Et in ventre parentis, *ex mss.*	*Sect.* 85.
Proventus eorum siccitatibus tradunt : & jam obituris.	Proventus eorum siccitatibus : tradunt etiam obituris.	
Ceu Alpini.	Ceu Alpini quoque.	
Catuli per se se erumpunt.	Per se catuli erumpunt, *ex mss.*	
Accepimus a multis.	Accipimus a multis, *ex mss.*	*Sect.* 86.
Tactum extinguat.	Tactu restinguat, *ex mss.*	
Et quæcumque æstas, aut ver, statumque tempus anni.	Et quæcumque tempus anni.	*Sect.* 87.
Declarant naturæ eorum.	Declaravit natura eorum, *ex mss.*	
Mergere se solent.	Mergere se dicuntur solenes.	*Sect.* 88.
Ut pote cum.	Ut patet cum, *ex mss.*	*Sect.* 89.
Consuetudine.	Assuetudine, *ex mss.*	
Quosdam singulos.	Quosdamque singulos, *ex mss.*	

Sect. 90.	Et terreſtribus vermibus.	Et terreſtrium, vermibus, *ex mſſ.*
Sect. 91.	Sapores appetunt.	Sapores appetant, *ex mſſ.*
	Naturæ architectio.	Naturæ architectæ vis.
Sect. 92.	Putamina excutiunt.	Putamina extuſſiunt.
	Plumas & oſſa revomunt.	Plumam excitam revomunt.
Sect. 93.	Et formicis.	Ac formicis, *ex mſſ.*
	Ut bibere, ſecedunt.	Ut bibere, ſic edunt.
Sect. 94.	In potu, quibus.	In potu autem, quibus. *mſſ.*
	Si biberint, moriuntur.	Si bibête, moriuntur, *ex mſſ.*
	Inſidunt . . . condenſa arborum.	Inſidunt . . . condenſa arbore, *ex mſſ.*
	Quam occulto ſpeculatu.	Quam occulte ſpeculatæ.
Sect. 95.	Coruus & chlorio.	Coruus & chloreus.
	Cornices & noctua.	Cornices, atque noctua, *ex mſſ.*
	Aquaticæ, anates & gaviæ.	Aquaticæ, & gaviæ.
	Vulpes, & Nili angues, muſtelæ, &c.	Vulpes & niſi : angues, muſtelæ, &c.
Sect. 96.	Merulæ & turdi.	Merulæ & turtures.
	Agnita voce hominis.	Agnito voce draconi.
Sect. 97.	Expaventia.	Expaveſcentia, *ex mſſ.*
Sect. 98.	Et ſine ſanguine eſſe.	Et ſanguine etiam carere, *ex mſſ.*

LIBRO UNDECIMO.

Sect. 1.	Multa hæc & multigena . . . . volucriumque vita.	Multa hæc & multigenera . . . . volucrumque vita.
	Eas ambiente rugas.	Eam ambiente ruga.
	Imbricatis flexilibus vertebris.	Imbricatis flexili vertebris.
	Ne hæc legentes.	Ne noſtra legentes, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Quoniam viſceri interiori.	Quoniam in viſcera interiora.
	Murmure apum.	Murmure apium, *ex mſſ.*
	Arcente ſpiritum.	Arcente ſpiratum.
Sect. 3.	Siccius verius quam durius.	Siccius vere quam durius.
Sect. 4.	Illæ ad uſus vitæ.	Mille ad uſus vitæ.
Sect. 5.	Nec ut quiſquam in Italia de alvis exiſtimat.	Nec quiſquam in Italia de alvis exiſtimat.
	Ante fabas florentes non exeunt.	Ante fabas florentes exeunt.
Sect. 6.	Ceu dilutior : ceræ initium plerumque e mitiore gummi. Propolis &c.	Ceu dilutior cera. E vitium populorumque mitiore gummi propolis &c.
Sect. 7.	Hic erit apum &c.	Hic erat apium &c. *mſſ.*
	Menecrates florem eſſe dicit futuræ meſſis indicium : ſed nemo.	Menecrates florem eſſe dicit : ſed nemo
Sect. 8.	Et chenopode.	Et echinopode.
Sect. 10.	Ratio operis hæc : interdiu.	Ratio operis. Interdiu. *mſſ.*
	Et tunc ſe continent tectis.	Et ſe continent tectis. *mſſ.*
	Ternæ, aut quaternæ, atque exonerant.	Ternæ, quaternæque, & exonerant, *mſſ.*
	Struunt orſa ea.	Struunt orſæ a.
	Textumque vel uſque ad ſumma tecta deducunt.	Textumque velut a ſumma tela deducunt.
	Circa ſingulos arcus.	Circa ſingulos actus.
	Intergerinis a ſolo.	Intergerinis ſic a ſolo. *mſſ.*
	Ideoque averſo alveo.	Ideoque averſa alvo. *mſſ.*
	Vepribus hebetato.	Vepribus evitatis, *ex mſſ.*
	His cellarum minimæ.	Hæ cellarum minimæ, *ex mſſ.*
Sect. XI.	Certe quo major fuerit multitudo, eo major.	Certe quo major eorum fuit multitudo, hoc major.

In una parte alvei.	In ima parte alvei.	*Sect.* 12.
A singulorum eæ pedum opere.	Singulorum eæ pedum opere, *ex mss.*	
Ore enim vomunt.	Ore enim eum vomunt. *mss.*	
Atticæ regionis hic.	Atticæ regionis hoc. *mss.*	*Sect.* 13.
Quod per se fluit.	Quod per se fluxit. *mss.*	*Sect.* 15.
Appellaturque acœton.	Appellatur acetum.	
Maxime laudabile est. Æstivum omne rutilum, ut diebus confectum siccioribus. Aptissimum existimatur e thymo.	Maxime laudabile est etiam omne rutilum, vel sic auribus aptissimum. In æstimatu est e thymo.	
Thasio Dionysio.	Cassio Dionysio.	
Si pleni fuerint alvei.	Si plenæ fuerint alvi.	
Dedere initium Caprificialem diem.	Dedere initium Caprifici : alii diem.	
Pridie Idus.	Ex ante pridie Idus.	
Quia nulla tunc alia.	Quia tunc nulla alia. *mss.*	
Et in eum dormiunt.	In eum dormiunt, *ex mss.*	
Quod acapnon vocant. Album mel non fit, quod bithymum est, sed oculis & hulceribus aptissimum existimatur. Fetus &c.	Quod acapnon vocant. Fetus &c.	
Ita ut pascere videatur.	Ita ut pars ceræ videatur.	*Sect.* 16.
Qui vocatur clerus.	Qui vocatur clavus.	
Melior rufus quam niger.	Melior niger.	
Et quod Liberi Patris sepulcrum.	Et quot Liberi Patres.	*Sect.* 17.
Circaque eum conglobatur.	Circaque eum globatur, *ex mss.*	
Quod si defecerit alicujus alvei cibus.	Quod si defecerit aliquas alvos cibus.	*Sect.* 18.
Quæ suis favere sentit.	Quæ sibi favere sentit, *ex mss.*	
Reconciliantur vero.	Reconciliatur vero, *ex mss.*	
Sed & infectos.	Sed & fictos.	*Sect.* 19.
Et e culicum genere.	Etiam e culicum genere. *mss.*	
Non cibos convehit, non procedit.	Non cibos convehens, non procedens. *mss.*	*Sect.* 20.
Deductæ multitudini.	Diducta multitudine. *mss.*	
Cum favos non explent.	Cum favos explent.	
Si fetum non peragant.	Si fetum non peragunt. *mss.*	
Alterno pulsat ictu.	Alterno pulset ictu. *mss.*	*Sect.* 21.
Filis etiam araneosa.	Fila etiam araneosa, *ex mss.*	
Et quota portione eorum commemorata?	Et quotam portionem eorum commemoro?	
Quo manifestum.	Quo manifestum est. *mss.*	*Sect.* 22.
Ac fortuita cadant.	Ac fortuita cedant. *mss.*	
Et sub terra.	Aut sub terra. *mss.*	*Sect.* 24.
Cetera autem e cortice & arena.	Cera autem corticea & araneosa.	
Non vere omnia ea.	Non verno omnia ea, *ex mss.*	
Gemina protendens.	Gemina protendente, *ex mss.*	*Sect.* 26.
Hi erucæ sunt : Fit deinde.	Primum eruca fit. Deinde.	
Lanuginem in vellere.	Lanuginem vellere.	*Sect.* 27.
Hanc ab his cogi subigique vnguium &c.	Hanc ab his cogi unguium &c. *ex mss.*	
Ut oneri sint etiam vestes.	Ut oneri sit etiam vestis. *mss.*	
Vel præcipua admiratione.	Vel præcipue admiratione. *mss.*	*Sect.* 28.
Luporum nomine minimi.	Luporum minimi.	
Majores in terra cavernis.	Majores interna cavernis.	
Cribratæ pexitas telæ.	Crebratæ pexitas telæ.	
Non ad respuenda.	Ac non respuenda.	

	Prætenti ſumma parte, ut arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur.	Prætendi ſumma parte arbitrere licia: at illa difficile cernuntur.
	Age, firmitas quanta irrumpentibus ventis?	Age, firmitas: quando rumpentibus ventis, *ex mſſ.*
	Hos primum tela.	Os primum tela.
	Iidem ſereno non texunt.	Iidem ſereno texunt.
	Ideoque multæ araneæ.	Ideoque multa aranea.
Sect. 29.	Phalangium tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero: qui ut emerſerit.	Phalangia tantum in ipſo ſpecu incubant magnum numerum: qui ut emerſit, *ex mſſ.*
Sect. 30.	Supervacuos.	Supervacuo, *ex mſſ.*
	Nulli nocere.	Nullis nocere, *ex mſſ.*
Sect. 32.	Ex eis ſunt.	Ex his ſunt.
	Quiddam aculeatum linguis ſimile.	Quiddam aculeatarum linguis ſimile.
	Rore eaſdem ali.	Rore eas ali.
	Idcirco ſunt Cyrenis.	Idcirco non ſunt Cyrenis.
Sect. 33.	Inſectorum quædam.	Inſectorum autem quædam, *ex mſſ.*
Sect. 34.	Item culicibus.	Item culici, *ex mſſ.*
	Ut ſcolopendræ.	Ut ſcolopendra. *mſſ.*
Sect. 35.	Niſi in planis & rimoſis locis.	Niſi rimoſis locis.
Sect. 36.	Ut apes: ſed illæ faciunt cibos.	Sed apes utiles faciunt cibos.
	Et ſi quis.	Ac ſi quis, *ex mſſ.*
	Sepeliuntur inter ſe.	Sepeliunt inter ſe.
Sect. 37.	Ad tactum tantum movetur aranei. Hæc eruca, quam chryſalidem.	Ad tactum tantum movetur, araneo accreta, quam chryſallidem.
Sect. 38.	Et alia, ubicumque.	Et alibi, ubicumque.
Sect. 39.	Et ceteræ id gignant.	Et ceræ id gignant.
	Sordibus aridi ſoli.	Sordibus a radio Solis.
	Crurum laſcivia petauriſtarum.	Laſcivia crurum petauriſtæ.
Sect. 40.	Eſt animal ejuſdem turpitudinis.	Eſt animal ejuſdem temporis, *ex mſſ.*
	Qua defendi morſu.	Quæ defendi morſu, *ex mſſ.*
Sect. 41.	Venenum hoc remedia ſecum habet: alæ medentur.	Venenum hoc alæ medicantur.
	Candidi reperiantur.	Candidi inveniantur, *ex mſſ.*
Sect. 42.	Ex medio igni.	Et medio igni, *ex mſſ.*
Sect. 44.	Stymphalides, cirro.	Stymphalidi, cirro. *mſſ.*
	Præterea parvæ, quæ.	Præterea parvæ avi, quæ.
	A roſtro reſidentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio.	A roſtro reſidentem & fulicarum generi dedit: cirros Pico quoque Martio.
Sect. 45.	Jamque aliis.	Jam quidem aliis, *ex mſſ.*
	Converſa, connexa.	Convexa, converſa, *ex mſſ.*
	Urnaſque binas.	Urniſque binis.
	Quæ ceroſtrota.	Quæ ceſtrota.
	Ut in pecore multis.	Ut in pecore mutilis.
Sect. 48.	Vertices bini homini tantum: Aliquibus capitis oſſa plana.	Vertices bini hominum tantum aliquibus Capitis oſſa plana.
Sect. 49.	Uni hominum infantia.	Uni homini in infantia.
Sect. 50.	Soricibus piloſæ.	Sorici piloſæ, *ex mſſ.*
	Quonam modo audiant.	Quanam audiant.
	Buboni tantum & toto.	Buboni tantum & oto.
Sect. 51.	In aſcenſu ejus ſupercilia homini.	In animo ſenſus ejus. Supercilia homini.
	Negamus, annuimus.	Negamus, an annuimus.
	Indicant faſtum.	Indicant factum.

Ut nictare non ceſſent.	Ut nictari non ceſſent.	*Sect.* 54.
Hinc illæ miſericordiæ lacrymæ.	Hinc illa miſericordiæ lacryma, *ex mſſ.*	
Quod corybantian.	Quos κορυβαντιᾷν.	
Aliis atri, aliis rufi, aliis glauci.	Aliis ravi, aliis glauci.	*Sect.* 55.
Et capreæ lupoque.	Et capræ lupoque.	
Et quibus teſtacea operimenta.	Et teſtacei operimenti, *ex mſſ.*	
Infra eas hilaritatem.	Intra eas hilaritatem.	*Sect.* 59.
Brocci.	Brocchi.	*Sect.* 60.
Præterquam in obliquum.	Præterque in obliquum.	
Subigere non queant.	Subigere non queunt, *ex mſſ.*	*Sect.* 61.
Quos tractari cernamus.	Quas tractari cernamus, *ex mſſ.*	*Sect.* 62.
Hæc eadem prægnans veneno.	Hæc eodem prægnans veneno, *ex mſſ.*	
Indicio eſt a minimis earum.	Indicio eſt etiam a minimis earum. *mſſ.*	
Feminis quoque, ſed quibus in juventa non fuere nati, decidere in ſenecta.... certum eſt.	Feminis quoque: ſed quibus in juventa non fuere nati. Decidere in ſenecta.... certum eſt.	*Sect.* 63.
Samothracenum civem, cui.	Samothracenum, cui. *mſſ.*	
Pecude, capriſve.	Pecude, capris, ſue.	
Leonibus ac pardis.	Leonibus, pardis, *ex mſſ.*	*Sect.* 65.
Qua vocem mittunt. Mares tum vocantur ololygones.	Qua vocem mittunt mares, cum vocantur ololygones.	
Oculi .... perpulſi.	Oculi ... propulſi, *ex mſſ.*	
Iis & dentes.	Et iis dentes, *ex mſſ.*	
Æde opiferæ dicere.	Æde Opis vere dicere.	
Ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa.	Et latitudine ac longitudine lacunæ modo fuſa.	*Sect.* 68.
Alterum movetur animal, intra præmolli.	Alterum movetur intra animal, præmolli, *ex mſſ.*	*Sect.* 69.
Sparſæque ramorum ſerie.	Sparſaque ramorum ſerie, *ex mſſ.*	
Ad quinquageſimum annum accedere.	Ad quinquageſimum accedere.	*Sect.* 70.
Hirſuto corde.	Hirto corde, *ex mſſ.*	
Fortioris eſſe induſtriæ.	Fortiores eſſe induſtria. *mſſ.*	
Latomiarum.	Lautumiarum. *mſſ.*	
Pectus diſſecuere cauſa videndi.	Pectus diſſecuere viventi, *ex mſſ.*	
Poſt CXXIII. Olymp.	Poſt CXXVI. Olymp.	*Sect.* 71.
Ac cetera ova.	At cetera ova, *ex mſſ.*	*Sect.* 72.
Chamæleonti.	Chamæleoni. *mſſ.*	
Circa Briletum & Tharnen.	Circa Brilettum, & Parnethia.	*Sect.* 73.
Capræ, apri.	Capreæ, apri.	*Sect.* 74.
Purgamentum peſſimi ſanguinis, & ideo in materia ejus eſt.	Purgamentum, peſſimumque ſanguinis, & ideo amarum eſt.	
Cuniculorum exta in Bætica ſæpe gemina reperiuntur.	Cuniculorum in Bætica ſæpe geminæ reperiuntur.	*Sect.* 76.
Separantur membranis.... cordi prætenduntur.	Separantur membrana .... cordi prætenditur, *ex mſſ.*	*Sect.* 77.
Inteſtinis enim quibuſdam ab ore incipiens, quadam via eodem reflectitur.	Inteſtinus enim ab ore incipit, & quibuſdam eodem reflectitur.	*Sect.* 78.
Sed homo.	Sed ut homo, *ex mſſ.*	*Sect.* 81.
Qui Syrites appellatur.	Qui Syrites vocatur, *ex mſſ.*	*Sect.* 83.
Præterquam primipararum.	Præter primiparas, *ex mſſ.*	*Sect.* 84.
Id ſcientes occidere non aſſueti.	Incientes occidere non aſſueti.	*Sect.* 85.
Qui nec arterias habet.	Quia nec arterias habet, *ex mſſ.*	
Cetera tanta duritia.	Sed iis in tanta duritia.	*Sect.* 86.
Quæ modicum eminent.	Quæ modo eminent, *ex mſſ.*	*Sect.* 87.

Sect. 88.	Sed neque ex molli piscium generi.	Sed neque his molles piscium generis, *ex mss.*
Sect. 90.	Tamen tactum non sentit.	Tactum tamen non sentit, *ex mss.*
	Timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia.	Timidiora, quibus minimus, aut nulli.
	Iis, quibus.	His quibus. *mss.*
	Aliis nare aliis, aliis utraque.	Aliis nare alterutra, *ex mss.*
	Et omnibus annis.	Sed omnibus annis. *mss.*
Sect. 91.	Non modo tanto minore suffisi materia.	Non modo tantum in ore suffusa materia.
Sect. 92.	Boum tergora.	Boum terga.
Sect. 94.	Præcisique non crescunt.	Præcisæ non crescunt, *ex mss.*
	Et in lepore tradit.	Et in lepore tradidit, *ex mss.*
	Villosissimum animalium lepus.	Villosissimus animalium lepus, *ex mss.*
	Quod nisi contingat.	Quod nisi contigit, *ex mss.*
	Seu mas, seu femina.	Seu masculus, seu femina, *ex mss.*
Sect. 95.	Primis genitis in quoque partu sues primas præbent .... & suam quisque.	Primogeniti in quoque partu suis primas premunt . . . . . suam quisque, *ex mss.*
	Et paulo in obliquum.	Et paulum in obliquum. *mss.*
Sect. 96.	Omne autem lac igne.	Omne autem igne. *mss.*
Sect. 97.	Gabalicique pagis.	Gabalicique pagi, *ex mss.*
	Ceutronicæ.	Centronicæ.
	Recenti maxime.	Agrigenti maxime.
Sect. 99.	M. Curiatii.	C. Horatii.
	Digitos quinos.	Et digitos quinos, *ex mss.*
Sect. 103.	Quem tangentes attestamur.	Quem tangentes antestamur, *ex mss.*
	Unum hominem.	Unum hominum, *ex mss.*
Sect. 105.	Pro eis telum ungula est illis.	Pro his telum ungula inest illis, *ex mss.*
Sect. 106.	Ventre eminens, concava in vertebra ligatus.	Ventre eminens concavo, in vertebra ligatus, *ex mss.*
Sect. 107.	Nulli uncos habentium ungues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus volant.	Nulli uncos habentium ungues. Longipedes porrectis ad caudam cruribus volant.
	Et ocen.	Et hirundinem.
Sect. 108.	Iidem soli animalium rotundi.	Iisdem solis animalium rotundi, *ex mss.*
Sect. 111.	Omnibus fere animalibus, & ova gignentibus.	Omnibus fere animal & ova gignentibus, *ex mss.*
	Sues retorquent.	Sues intorquent, *ex mss.*
Sect. 112.	Vocem non habere, nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est, nisi quæ spirant.	Vocem non habere, nisi quæ spirent.
	Attritu ejus sonare viscera, sat notum est. Cetera simul cum volatu ... & desinere, ut muscas, apes. Sonum &c.	Attritu ejus sonare. Muscas, apes, & similia, cum volatu ..... & desinere. Sonum &c.
Sect. 116.	Theophrastus prodidit.	Theophrastus prodit, *ex mss.*
Sect. 117.	Et condimenta perniciosiora.	Et condimento perniciosior, *ex mss.*
Sect. 118.	Septimo letalis inedia: durasse & ultra undecimum plerosque certum est. Mori esuriendi semper inexplebili aviditate, animalium uni homini.	Septimo letale est inedias durasse: at ultra undecimum plerosque certum est mori, esuriendi semper inexplebili aviditate animalium unicuique.

ERRATA

ERRATA TOMI SECUNDI,

ET CURÆ ALIQUOT SECUNDÆ.

PAg. 16. *nota* 8. *Adde*: Tamen Divus Hieronymus in vita S. Pauli primi Eremitæ, cap. 6. verine Centauri aliquando exstiterint, ambigit. In Juliæ Domnæ nummo, quem Seguinus edidit, & in Gallieni nummis, Centauri & Hippocentauri spectare effigiem est.

Pag. 22. *nota* 2. *Adde*: Hic ab ægritudine & pedibus dictum Agrippam refert: haud aliter fere ac de Oedipo Seneca:

Tumore nactus nomen ac vitio pedum.

Pag. 23. *nota* 3. *Primusque Cæsarum.*] Et is, inquit, e familia Cæsarum, cui primum id nomen est inditum. Cave enim Scipionem intelligas: cum sermo sit de Cæsarum stirpis auctore, cui par cum Scipione nascendi modus, ac præterea ex ea re nomen. Vide Notas &c.

Ibid. *nota* 4. *cum cæsarie natus est. Adde*: Et Spartianus in Ælio Vero, pag. 14. *Cæsarem, vel ab elephanto, qui Punica lingua Cæsar dicitur, in prælio cæso, eum qui primus sic appellatus est, doctissimi & eruditissimi viri putant dictum: vel quia mortua matre ventre cæso sit natus: vel quod cum magnis crinibus sit utero parentis effusus: vel quod oculis cæsiis & ultra humanum modum viguerit:* &c.

Pag. 33. *nota* 7. *Adde*: Theod. Priscianus, lib. 3. de mulierum passionibus, capite, 4. quod *de arthriticis* falso inscribitur, pro *de atretis*, hoc est, de imperforatis, sunt enim ἄτρητοι, quibus meatus coaluit. *Contingit interea frequenter*, inquit, *certa & specialis passio feminarum, ut aut naturaliter aliquando clausæ fiant, aut præsentis indignationis interventu penitus concludantur*, &c.

Pag. 39. *nota* 7. Quæ de Rusticello Hercule Tristanus affert in Commodo, tom. 1. pag. 721. nugæ sunt, tum ex hoc Plinii loco perperam intellecto, tum ex ingenii sui conjecturis haud satis scite concinnatæ.

Pag. 40. *nota* 4. *Adde*: Quod de Circo deinde adjicit, non equorum modo ibi fuisse curriculum, verum etiam & hominum, ut in Olympiis, docet.

Pag. 48. *nota* 2. *Adde*: Cave enim te Gruterus inducat in fraudem, qui Manutii fide in suarum inscriptionum censum retulit, pag. 414. CORON. MVRALI. VALLARI. HASTA. PVRA. SINE. VEXILLIS. OBSIDIONALI. &c. Cave inquam, credas, eo inductus argumento, hastam idcirco puram cognominari, quod sine vexillis foret: est enim hoc *sine vexillis* conjectoris alicujus, non sane satis cati doctique: cum Sirmondi nostri τοῦ μακαρίτου, viri integerrimi ac pereruditi fide, cujus manu scriptum exemplar asservamus, ex ipso quem vidit lapide scriptum ibi sit, CORONA. MVRALIQ....H...TOTIDEMQVE. VEXILLIS. OBSIDIO... QVE. CORONA. ut numerus hastarum deesse ibi, ævoque detritus intelligatur: legique oporteat, ut in altera simili, pag. 375. HASTIS. PVRIS. IIII. TOTIDEMQVE. VEXILLIS.

Pag. 50. *vers.* 1. Ticinusque. *Lege*, Ticinusve.

Pag. 53. *nota* 3. post *Musæ prohibete Latinæ*: Adde: Carmen integrum Pithœus edidit, inter Epigrammata & poëmatia vetera, pag. 70. ubi & illud Sulpicii Apollinaris, de eodem argumento, pag. 69.

Jusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque simul: tu, maxime Cæsar,
Non sinis, & Latiæ consulis historiæ.
Infelix alio cecidit prope Pergamon igni,
Et pæne est alio Troja cremata rogo.

Pag. 56. *nota* 1. *Adde :* In nummis NASSICA, apud Seguinum.

Pag. 58. *nota* 2. *Adde :* Fuisse oriundum Prusa ad Olympum credimus, de qua lib. 5. sect. 43. ut & nepotem ejus, cujus notale solnm ex vetere inscriptione proditur, quam afferemus lib. 25. sect. 3.

Pag. 61. *nota* 10. *Adde :* Gestum feliciter id bellum Neronis nummus significat: in quo victoria expressa, quæ coronam dextra præfert, cum epigraphe, APMENIAC Regnum Tiridati a Nerone datum Romæ e suggestu Tranquillus in ejus vita, cap. 13.

Pag. 62. *nota* 7. *Adde :* Hausit hoc Plinius ex Phylarcho, quem in Indice auctorum hujusce libri appellat. Zenobius, cent. 6. adag. 13. Τὰς ἐν τῇ φαρέτρᾳ ψηφίδας. Φύλαρχός φησι τοὺς Σκύθας μέλλοντας καθεύδειν ἄγειν τὴν φαρέτραν, καὶ εἰ μὲν ἀλύπως τύχοιεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην διάγοντες, καθιέναι εἰς τὴν φαρέτραν ψηφίδα λευκήν· εἰ δὲ σκληρῶς, μέλαιναν. Ἐπὶ τίνων τῶν ἀποθνησκόντων ἐκφέρειν τὰς φαρέτρας, καὶ ἀριθμεῖν τὰς ψήφους. Καὶ εἰ εὑρεθείησαν πλείους αἱ λευκαὶ, εὐδαιμονίζειν τὸν ἀπογενόμενον, &c. *Calculos in pharetra : Auctor est Phylarchus Scythas cubitum ituros pharetram afferre: ac si feliciter dies processisset, album immittere calculum solitos : sin accidissent infausta, nigrum. Vbi vero vita quis decessisset, pharetram proferebant, calculosque numerabant. Quorum si candidi plures essent reperti felicem prædicabant mortuum :* &c.

Pag. 63. sect. 44. *nota* 1. *Adde :* In Seguini nummis, pag. 184. nunc Cimelii Regii, M ANT. IMP. cujus nempe partibus se Ventidius addixerat, ex aversa pate, P. VENT.... PONT. IMP.

Pag. 78. *nota* 6. *Adde :* Scripsit & Hypsicles Græce Ἀναφορικὸν, seu librum de Ascensionibus : in quo totam hanc doctrinam luculenter explicat : Latine Mentelius reddidit.

Pag. 79. *nota* 12. *Adde :* Gesti ab Impp. Tito & Vespasiano Censorii muneris vel in antiquis numismatibus mentio est, ceteris titulis etiam Censoris adjecto: quod & Domitianus usurpavit, his litteris CENS POT. Censoriam potestatem præ se ferens, atque adeo CENS. PERP. hoc est, Censorem perpetuum se in Nummis sæpe indicans : cum a reliquis Cæsarum numismatibus Censoris appellatio absit.

Pag. 80. *nota* 20. πεπιυμένος. *lege*, πυπυμένος.

Pag. 83. *nota* 7. *Adde :* Vide Gorræum, hoc ipso verbo, Μυρμηκίζων σφυγμός.

Pag. 89. *nota* 19. Celso quoque, lib. 6. cap 9. *Lege*, cap. 6. tit. *de imbecillitate oculorum :* & cap 9. *de dentium dolore.* Est apud eundem, cap. 7. tit. *adversus aurium vermes, & auricularium specillum.*

Pag. 95. *nota* 17. *Cœli filius* &c.] *Notam eam dele.*

Pag. 100. *nota* 77. *Adde :* Idem, libro 3. pag.   Balearium incolas funditores optimos existimatos esse, artemque eam coluisse in primis, ut fama fuit, ex quo Phœnices has insulas tenuere. Σφενδονῆται ἄριστοι λέγονται· καὶ τοῦτ᾽ ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως, ἐξ ὅτου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους, & in eas, uti credere promptum est, artem intulere.

Pag. 115. *nota* xxv. *Adde :* quæ glossæ cum sint per elementorum seriem digestæ atque compositæ, qui *cinctorium* reponunt, confidenter nimium facere nobis videntur.

Pag. 119. *nota* 36. *Adde :* Ulpianus, Dig. lib. xxx. tit. 1. de leg. lege 39. *Si vero Sallustianos hortos, qui sunt Augusti,* &c.

Pag. 122. *nota* LXXXIII. *Adde :* Simile porro est quod de Hadriano Spartianus refert, pag. 10. *Libros statim lectos, & ignotos quidem plurimis, memoriter reddidit. Vno tempore scripsit, dictavit, audivit, & cum amicis fabulatus est.*

Pag. 127. vers. 12. *Adde :* Sed illud nescio quo casu ibi prætermissum, quod plane rem evincit, ac Venusini vatis mentem omnino apertam ac planam facit : Moris id ei nempe fuisse, ut quovis bono, hoc est, festo ac læto & pulcro die vinum adhiberet optimum, ad lætitiam utique vel significandam, vel augendam : quod cum passim facit, tum vero luculenter Ode xxi. libri tertii, qua Consulatum triumphumve Messalæ gratulaturus, amphoram suam sic compellat :

O Nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam & insanos amores,
Seu facilem pia testa somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas: moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

Sic Plinius, lib. 19. sect. 43. de ganea luxuriaque carduorum: *Condiuntur aceto melle diluto.... ne quis dies sine carduo sit.* Qui porro nuper in Horatium scribens, cum ne nostrum hoc commentum probaret, eo se in primis argumento duci significavit, quod *Cressi nota*, ut *nota Falerni* dicendum a vate putaret, non *Cressa nota*: egregie hallucinatus est, & solœcum admisit: neque enim, *Cressi* dixeris Latine: sed *Cretis*, vel *Cretici*, vel denique *Cressii*: cum sit *Cressa* feminea vox a *Cres* masculina, non *Cressus*.

Pag. 132. *nota* CXLV. *agros dividentibus.* Adde: sed hunc ediscere vel ex Gruteri inscriptionibus variis potuere. Pag. 372. AVRELIO. VICTORI. XV. VIRO. &c.

Pag. 133. *nota* CLI. *Adde:* Adjicere porro hoc loco lubet corollarii vice Epigramma vetus haud invenuste sane conclusum, inter ea quæ collecta sunt a Pithœo, lib. 4. pag. 156. quo quæ fuerint Pantomimi partes, explanat: unde ea quæ ex Cassiodoro retulimus in prioribus Notis lumen accedet:

PANTOMIMVS.

Mascula feminea derivans pectora sexu,
Atque aptans lentum sexum ad utrumque latus.
Ingressus scenam populum saltator adorat,
Solerti pendet prodere verba manu.
Nam cum grata chorus diffundit cantica dulcis,
Quæ resonat cantor, motibus ipse probat.
Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, adstat,
Illustrat verum, cuncta decore replet.
Tot linguæ, quot membra, viro: mirabilis ars est,
Quæ facit articulos ore silente loqui.

Pag. 139. *nota* 4. *Adde:* Martialis, lib. 1. Epigr. 105.

Et molles dare jussa quod choreas
Nigro bellua nil negat magistro.

Æthiopi scilicet ductori.

Ibid. *nota* 9. *Adde in fine:* Et Dio lib. 48. Πολλῶν δ' ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. *Multis autem elephantis faces ferentibus deductus est.* Hujusmodi λυχνοφόρον elephanta in nummo videre est, quem Spanhemius excudi curavit, lib. de usu numism. pag. 127.

Ibid. *nota* 10. *Adde:* Et Martialis, in spectac. Epigr. 17. *de supplice elephante.*

Quod pius & supplex elephas te, Cæsar, adorat,
Hic modo qui tauro tam metuendus erat:
Non facit hoc jussus: nulloque docente magistro:
Crede mihi, numen sentit & ille tuum.

Pag. 141. *nota.* 7. *Adde:* Paulus, ex Festo: *Rates vocant tigna colligata, quæ per aquam aguntur.*

Pag. 156. *nota* 13. *Adde:* Fecit ex his epitomen Aristophanus Byzantius, teste Hierocle in proœmio operis hippiatrici, sive de re veterinaria: Ἀριστοφάνης δὲ, inquit, ὁ Βυζάντιος τὰ περὶ φύσεως ζώων ἐπιτεμνόμενος ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου, φησὶν ἔτη ζῆν δύνασθαι ἵππους πεντήκοντα καὶ πρός. Hallucinantur autem, qui libros Philosophi novem decemve, quos *de historia animalium* inscriptos habemus, hanc ipsam esse Aristophanis epitomen, non genuinum Aristotelis fetum,

arbitrantur : id quod vel hoc argumento uno persuasum iri cordatis viris putamus, nec litium amantibus : quod Plinius noster, qui magna ex parte sequi se Philosophum ipsum profitetur, in partem hanc operis sui, quæ de animalibus agit, hos ipsos illius libros, cujusmodi nunc plane exstant, ex verbo integros ferme transtulit.

Pag. 164. *sect.* 25. *nota* 2. *Adde :* Alias rara tigris mansuefacta est, ut cecinit Martialis in Spectac. Epigr. 18.

Lambere securi dextram consueta magistri,
Tigris ab Hyrcano gloria rara jugo.

Ibid. *nota* 4. *Adde :* Lusit egregie Martialis in vetustum illum morem, lib. 8. Epigr. 26. cujus lemma, *Ad Cæsarem Domitianum, de tigribus quas in arena exhibuerat :*

Non tot in Eois timuit Gangeticus arvis
Raptor, in Hyrcano qui fugit albus equo :
Quot tua Roma novas vidit, Germanice, tigres :
Delicias potuit nec numerare suas.
Vicit Erythraos tua, Cæsar, arena triumphos,
Et victoris opes, divitiasque Dei :
Nam cum captivos ageret sub curribus Indos,
Contentus gemina tigride Bacchus erat.

Pag. 165. vers. 5. quorum duo genera. *Lege*, quarum duo genera.

Pag. 167. *sect.* XXXVIII. *nota* 3. *Adde :* Leonem facie, corpore pantheram, mole dorcadem imitatur hæc fera, si Agatharchidi credimus, apud Photium, in Bibl. cod CCL. cap. XXXIX. pag. 1364. Ὁ δὲ κῆτος ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον λέοντι, τὸ δὲ σῶμα πάνθηρι, τὸ δὲ μέγεθος δορκάδι, &c.

Pag. 175. *nota* 19. *Adde in fine :* Quod ad augurium spectat, ex occursu lupi, felicissimum id olim habitum scilicet ; eo certe respexisse Petrus Blesensis videtur, epist. LXV. *Qui de jocundo*, inquit, *gloriantur hospitio, si eis lupus occursaverit, aut columba*, &c.

Pag. 186. *sect.* 48. *nota* 1. *Adde :* In Notis quæ falso Tironi adscribuntur, apud Gruterum, pag. 181. *Ranorubeta.*

Pag. 190. *nota* 41. *Adde :* Hac de re dicemus iterum in transcursu, lib. 28. sect. 66.

Pag. 200. *nota* 1. *Adde :* Præïvit his omnibus priscus auctor Theodemarus Abbas, epist. ad Carolum M. de melote pellicula : *Quod tegumentum*, inquit, *ideo sic appellatum est, quia solebant antiquitus de illius animantis pelle fieri, quod Meles propter rotunditatem sui corporis appellatur, quod genus bestiolæ a nonnullis Tacsus appellatur.* Et Ebrardus Betun. cap. 12. *Est arbor Taxus, si dicas, hæc : animalque, Hic, si præcedat : etiam melota vocatur : Dicitur a multis etiam sub nomine pellis.*

Pag. 205. *sect.* 63. *nota* 2. *Adde :* Vide quæ dicturi sumus, lib. 29. sect 32.

Pag. 209. *in notis*, vers. 3. Et nos Honorii nummum ex ære vidimus, *Adde :* majori forma, in Cimelio Colbertino.

Pag. 212. *nota* 6. *Adde :* Incessum hunc tolutarem Vegetius ambulaturam vocat : unde vox Gallica, *l'amble.* Vide Du-Cangium, in Glossario.

Pag. 223. *nota* 12. *Adde :* Sic apud Festum, *Corda frumenta, quæ sero maturescunt : ut fenum cordum.*

Pag. 227. *nota* 23. *Adde :* Opifices in eo genere LANARII. COACTORES in vetustis lapidibus appellantur, & LANARII. COACTILIARII, apud Gruterum, pag. 648.

Pag. 228. *nota* 28. *Adde in fine :* Vide quæ de semicinctii voce erudite collegit V. Cl. Du-Cangius, in Glossario.

Pag. 236. vers. 2. Et feri sapiunt vestigia palude confundere, urinam in fuga levare. *lege :* Et feri sapiunt palude confundere urinam, in fuga levare. *Atque*

ita sane legendum, in Notis prolixe monemus, semieruditorum interpolatione, qui vocem eam vestigia *interseruere, deprehensa ibi a nobis & confutata.*

Pag. 247. *sect.* 83. *nota* 2. *Adde:* Nunc vulgo appellitant *Bosco di Baccano*, a vicino oppido: nono fere ab Urbe lapide, ad occasum æstivum.

Ibid. *nota* 5. num. CLXXXIV. *lege*, CLXXIV.

Pag. 252. *nota* IV. *Adde:* Sed auctorum vice, qui desiderantur, haud paulo luculentius monumentum in nummis exstat, quo currui junctos a Libero Patre elephantos credamus. Vidimus enim in Cimelio Christianissimi Regis, Antonini Pii & Commodi numismata duo, quibus Nicæenses curru vectum signavere Bacchum, quo urbis suæ conditore gloriabantur, subeuntesque currui quatuor elephantos, adjecta epigraphe, TON. ΚΤΙΣΤΗΝ. ΝΙΚΑΙΕΩΝ.

Pag. 271. *nota* CXXVIII. *Adde:* Vox *occupare* per se, nullo alio adjecto vocabulo, & *primum locum obtinere* in Circo quadrigarumque certamine familiares ac propriæ: apud Gruterum, pag. 337. DIOCLES. AGITATOR.... OCCVPAVIT. ET. VICIT. DCCCXV. SVCCESSIT. ET. VICIT. LXVII.... ERIPVIT. ET. VICIT. DII. PRASINIS. CCXVI. VENETIS. CCV. ALBATIS. LXXXI. &c. Et infra: PRIMVM. LOCVM. OBTINERE. VIDETVR. PONTIVS, &c.

Pag. 275. *nota* CLIII. *Adde:* Et huc forte spectat vox *Salacia* in Notis quæ Tironi adscribi solent, apud Gruterum, pag. 135.

Pag. 277. *nota* CLXIII. *Adde:* Et causam quidem hujus instituti ex integro ejus scriptoris loco pernosces. *Quædam enim pecudes*, inquit, *culturæ sunt inimicæ, ac veneno: ut istæ, quas dixisti, capræ. Hæ enim omnia novella sata carpendo corrumpunt, non minimum vites, atque oleas. Itaque propterea institutum diversa de causa, ut ex caprino genere ad alii Dei aram hostia adduceretur, ad alii non sacrificaretur: cum ab eodem odio alter videre nollet, alter etiam videre pereuntem vellet. Sicque factum, ut Libero Patri repertori vitis hirci immolarentur, proinde ut capite darent pœnas: contra, ut Minervæ caprini generis nihil immolarent, propter oleam, quod eam quam læserit, fieri dicunt sterilem: ejus enim salivam esse fructui venenum. Licinius: Hoc nomine etiam Athenis in arcem non jungi, præterquam semel ad necessarium sacrificium: ne arbor olea, quæ primum dicitur ibi nata, a capra tangi possit.*

Pag. 289. *nota* 14. *Adde:* At non citharœdum modo, sed & martyrem laude insignem a delphino depositum apud urbem Nicomediæ Helenopolim a Philostorgio accepimus, lib. I. Eccles. hist. cap. pag.

Pag. 296. *nota* 5. *Diaconus extraxit. Adde:* Et Notæ Tironis, apud Gruterum, pag. 182. *Piscina. Esox. Esocina.*

Pag. 299. *nota* 13. frustra. *Lege*, frusta.

Pag. 302. *sect.* 22. *nota* 4. *Adde:* Ratum fuisse nihilominus illud vatum omen, tum Annales testantur, tum ipsius Augusti nummi: in quibus Neptuni expressa effigies, qui sinistra tridentem teneat, dextra palmam porrigat, orbem pede dextro premat, cum epigraphe, CAESAR. DIVI. F.

Pag. 310. *sect.* 33. *nota* 5. *Adde:* Gruteri inscriptio, pag. 279. DECVRIONES. ET. NVMERVS. MILITVM. CALIGATORVM.

Pag. 314. *nota* 8. *Adde:* In Augusti nummis, apud Goltzium, tab. LXXIV. ΟΥΗΔΙΟΣ. ΠΟΛΛΙΩΝ.

Pag. 320. *sect.* 47. *nota* 1. *Adde:* Ex argumento Galli Triremim piscem eum vocant, *la Galere.*

Pag. 328. *nota* 19. Ex iis nimirum, quæ sunt ad buccinum recurvæ. *Lege*, Ex omnibus concharum generibus, quæ sunt appellata hactenus, solæ Veneriæ appellatæ navigant: sunt enim eæ bifores, & partem sui concavam auræ opponunt, &c.

Ibib. *nota* 20. Nos genus esse buccinorum aliquod, ut suspicemur. *Lege*, Nos genus esse buccinorum aliquod, seu muricum, ne suspicemur.

Ibid. *nota* 18. Idem Plinius sect. 60. *lege*, sect. 61.

Pag. 340. *nota* 4. Sed & sonus ipse. *Adde*: a quo id buccino nomen: nam *bou bou* reddit.

Pag. 350. *sect.* 70. *nota* 2. *Adde*: Urinantes autem, piscatores intellige, ex illa vetere apud Gruterum epigraphe, pag. 354. FORTVNATO. PISCAT. VENATORI. & in sequentibus *Corporis Piscatorum Venatorum* haud semel fit mentio.

Pag. 358. *sect.* 78. *nota* 2. *Adde*: Aliter tamen Festus: *Orata*, inquit, *genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant: ut auriculas, oriculas. Itaque Sergium quoque quendam prædivitem, quod & duobus anulis aureis & grandibus uteretur, Oratam dicunt esse appellatum.*

Pag. 362. *sect.* 84. *nota* 1. *Adde*: Et nos animalcula vidimus e ligno putri pariter inchoata, jam parte corporis viventia, novissima earum parte adhuc lignea & sensus experte.

Pag. 373. *nota* XLIX. *Adde*: Priori porro hujus sententiæ parti, *proxima est mensa*, similis illa est e libro 14. sect. 3. *Ante eum Rhæticis uvis prior mensa erat.*

Pag. 377. *nota* LXXXI. partemque alteram minime concavam, quæ opponatur auræ. *Lege*, quæ opponatur auræ, partemque alteram minime concavam.

Ibid. Quare cum Nerites. *Lege*, Quare cum Nerites Aristotelicas ille.

Pag. 388. vers. 2. struthiochameli. *Lege*: struthiocameli.

Ibid. *nota* 9. hoc est periodo, annorum 19. *Lege*: hoc est, periodo annorum 19.

Pag. 395. *sect.* 6. *nota* 2. heroi in primis positum. *Adde*: Posteriore ævo Græcia pro monumento seu sepulcro accepit.

Pag. 401. *sect.* 17. *nota* 1. *Adde*: De lustrationibus veterum dicemus lib. 25. sect. 59.

Pag. 402. *sect.* 17. *nota*, 4. quem avis defert: *lege*, quem avis deferret.

Ibid. *sect.* 19. *nota* 1. Auriculas e pinnulis non habet: *lege*, non habent.

Pag. 407. *nota* 9. ἀθλήτην. *Lege*, ἀθλητὴν.

Pag. 418. vers. 13. graculorum. *lege*, graculorum.

Ibid. *nota* 3. *Adde*: In eam rem exstat elegans in primis epigramma in Anthologia, lib. 1. tit. 60. ab Apollonida vate scriptum:

Ο' πρὶν ἐγὼ Ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,
    Ο' πρὶν Κερκαφίδαις αἰετὸς ἱστορίη,
Ὑψιπετῆ τότε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἠέρ' ἀερθεὶς,
    Ἤλυθον, ἠελίου νῆσον ὅτ' εἶχε Νέρων,
Κείνου δ' αὐλίσθην ἐπὶ δώμασι, χειρὶ συνήθης
    Κοιράνου, οὐ φεύγων Ζῆνα τὸν ἐσσόμενον.

Cercaphidis non visa Jovi sacrata volucris,
    Quam Rhodos ex sola noverat historia,
Expandi celeres quo non prius aëre pennas,
    Dum præsens colitur Solis in urbe Nero,
Tecta sedens super ipsa: Jovem non vito futurum,
    Inter regales ludere sueta manus.

Pag. 434. *sect.* 57. *nota* 3. *Adde*: vide quæ de purificationum ritibus dicturi sumus, lib. 25. sect. 59.

Ibid. *sect.* LVIII. *nota* 2. *Adde*: Notum illud Psittaci Χαῖρε Καῖσαρ, seu *Cæsar ave*, apud Martialem: at non ita obvium est festivum illud Philippi epigramma de eo argumento, in Anthologia, lib. 1. cap. 60.

Ψιττακὸς ὁ βροτόγηρυς, ἀφεὶς λυγοτευχέα κύρτον,
    Ἤλυθεν εἰς δρυμοὺς ἀνθοφυεῖ πτέρυγι.
Αἰεὶ δ' ἐκ μελετῶν ἀσπάσμασι Καίσαρα κλεινὸν,
    Οὐδ' ἀν' ὄρη λήθην ἤγαγεν οὐνόματος.
Ἔδραμε δ' ὠκυδίδακτος ἅπας οἰωνὸς, ἐρίζων,

Τίς φθῆναι δύναται δαίμονι; Χαῖρ', ἐνέπειν,
Ὀρφεὺς θῆρας ἔπεισεν ἐν οὔρεσιν, ἐς δέ σε, Καῖσαρ,
Νῦν ἀκέλευστος ἅπας ὄρνις ἀνακρέκεται.
Psittacus ut caveam volucris facunda reliquit,
Et petiit pluma versicolore nemus:
Cæsaream lingua meditatus sæpe salutem,
Et per aperta memor nominis hujus erat.
Accurrunt volucres aliæ, vocemque secutæ
Doctoris properant dicere: Cæsar, ave.
Thressa feras olim traxit lyra: sed tibi, Cæsar,
Omnis sponte sua fausta precatur avis.

Pag. 442. vers. 10. C. Fannii Coss. *Lege*. C. Fannii Cos.

Ibid. *sect.* 71. *nota* 3. *Adde*: Vide Festum, verbo *Centenariæ cœnæ*, & Gellium, lib. 1. cap. 24. *Exceptum* porro hoc loco nominatim cautum ac statutum intellige: quo significatu vox ea tum apud alios scriptores occurrit, tum apud Plinium ipsum, lib. 14. sect. 3. & alibi passim.

Pag. 443. *nota* 9. *Adde*: Martialis lib. 3. Epigr. 60.

Cereus immodicis turtur te clunibus implet.

Pag. 454. *sect.* 82. *nota* 3. Ælianus, lib. 1. hist. anim. cap. 24. *Adde*: Prudentius in Hamartigenia, carmine non ineleganti, vers. 585.

Pag. 460. vers. 6. alia in utero porrecto. *Lege*, alias in utero porrecto.

Pag. 462. *sect.* 87. *nota* 2. *Adde*: nisi forte in Pamphylia Ciliciæque montuosis, ubi exstitisse quondam Plinius asseverat, libro subsequente, sect. 116.

Pag. 478. *nota* XXXV. *Adde*: Neque vero nunc semel: nam & libro 15. sect. 18. hæc eadem locutio iterum: *In cinere lixivio tingunt protinus quam detraxere vitibus*, libris omnibus consentientibus.

Pag. 494. *sect.* 10. *nota* 2. *Adde*: De bombo apum, Festus: *Bombitatio est sonus apum, ab ipso sonitu dictus: sicut mugitus boum, hinnitus equorum.* Græca vox βόμβος est.

Pag. 502. *nota* 30. *Adde*: Plinio ipso teste, lib. 19. sect. 37.

Pag. 506. *sect.* 18. *nota* 5. *Adde*: Bene certe ominatus est vates ille de Summo Pontifice Urbano VIII. cujus insigne gentilitium tres apes fuere, hoc carmine:

Vrbani imperium vis dicam quale futurum?
Dum dominantur apes, copia mellis erit.

Pag. 532. *nota* 11. *qui saltibus moverentur.* Adde: quod ii πρὸς ἀέρα πετῶνται.

Pag. 537. *nota* 6. *Adde*: In Notis Tironis, apud Gruterum, pag. 175. *Platocerus.*

Pag. 541. *sect.* 48. *nota* 1. *Adde*: Ut homines porro *bivertices*, sic etiam, auctore Festo, *Biseta porca dicitur, cujus a cervice setæ bifariam dividuntur, cum jam esse incipit major sex mensium.* Et infra, *Dissulcus porcus dicitur, cum in cervice setas dividit.*

Pag. 547. *nota* 12. *Adde*: Quod autem sequitur, *Hinc illa misericordiæ lacryma*, e versu est Terentiano, in Andria, act. 1. sc. 1. vers. 99.

Hinc illæ lacrymæ, hæc illa est misericordia.

De more porro veterum oculos osculandi, (nam id deinde proximum est,) vide Rosvveydum nostrum in Onomastico ad vitas Patrum, pag. 1044.

Pag. 551. *sect.* 56. *nota* 3. *Adde*: Palpebras porro Plinius cum genas vocat, sequitur vetustum morem, cujus Festus meminit: *Genas Ennius palpebras putat, cum dicit hoc versu:*

Pandite sulti' genas & corde relinquite somnum.

Alii eas partes putant genas dici, quæ sunt sub oculis. Pacuvius genas putat esse, qua barba primum oritur, hoc versu:

Nunc primum opacat flore lanugo genas.

Pag. 557. *nota* 8. *Adde*: Festus: *Genuini dentes, quod a genis dependent.* Et in-

terpres Persii : *Genuinus proprie dens , qui sub genis est.* A *gigno* deducere hujus vocis etymon Plinius videtur.

Pag. 567. *nota* 8. Celsus , lib. 3. cap. 19. *Morbi genus, quod* καρδιακὸν *a Græcis nominatur . . . . nihil aliud est, quam nimia imbecillitas corporis , quod stomacho languente, immodico sudore digeritur. Licetque protinus scire id esse, ubi venarum exigui, imbecillique pulsus sunt.*

Pag. 587. *nota* 11. *Adde: Mammas suminis* idem appellat, lib. 2. Epigr. 37.

Pag. 596. *nota* 6. *Capitolio) Sic lege : Capitolio)* In Capitolio fuisse Nemesios simulacrum innuit, quod & ipse prodit apertius, lib. 28. sect. 5.

Pag. 597. *nota* 12. *Adde :* Martialis, lib. 2. Epigr. 35. *ad Phœbum varum :*

Cum sint crura tibi simulent quæ cornua Lunæ, &c.

Pag. 608. *nota* 5. *Pice viventium)* Lege , *Pisce viventium.*

Ibid. *sect.* 117. *nota* 2. Frequen erat. *Lege*, frequens erat.

Pag. 608. *sect.* 117. *nota* 1. *Adde :* Horatius , lib. 2. Satyr. 2. vers. 70.

Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat. In primis valeas bene: nam variæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? Quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat una,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.

Pag. 610. *nota* 1. *Militibus. Adde :* Similiter *bigenera* Festus, sed alio significatu dixit. *Bigenera dicuntur animalia ex diverso genere nata, ut leopardus ex leone & panthera , mulus ex equa & asino.*

Pag. 611. *nota* IX. *Adde:* Hic porro Aristotelis locus est, ex libro 9. historiæ animal. cap. 319. pag. 1110. quem neque omnino Turnebus Latine reddidit, nec Scaliger intellexit : illustrari autem a nobis obiter operæ pretium fuerit. Αἱ δὲ θυρίδες καὶ αἱ τοῦ μέλιτος καὶ αἱ τῶν χαδόνων, ἀμφίστομοι· περὶ μίαν γὰρ βάσιν δύο θυρίδες εἰσὶν, ὥσπερ ἡ τῶν ἀμφικυπέλλων· ἡ μὲν ἐντὸς, ἡ δὲ ἐκτός. *Cellulæ tam mellis quam fetuum gemino constant ostio. Vnam enim semitam utrinque circumstant singulæ, sicut in geminis calicibus: altera intus , altera foris.* Ita Scaliger. At rectius aliquanto Gaza : *Cellæ autem & mellariæ & sobolariæ geminæ omnes sunt: uno enim eodemque intersepto duæ sibi junguntur cellæ , modo poculi gemini, altera intus, altera foris.* Nam cum sit gemini significatus vox ea βάσις , non semitam hoc loco , ut Scaliger, aut *binos* Plinii *limites*, ut Turnebus & Constantinus, verbo ἀμφικυπέλλοι, existimarunt : sed basim sonat , mediumve interseptum , quo cellæ geminæ inter se adversæ nectuntur : quale in vasis ἀμφικυπέλλοις, sive quæ geminas cuppas habent spatium est, quantum fere manus aut digiti capiunt, quo utraque cuppa hæret. Utuntur eo vasorum genere apud nos feminæ , quæ vaporatam e vino aquam divendunt. Est autem id septum intermedium cellarum pervium , in tubuli morem. Sed aliud Plinii consilium , ut diximus , hoc loco , aliud Philosophi fuit. Iste cellarum figuram, ordinem ille describit operis: iste binas conjunctim cerni cellas, ille geminam apibus viam esse seu semitam in alueari admonet, ne occursu mutuo perturbentur , alteram qua ingrediantur , alteram qua exeant.

Pag. 614. *nota* XXV. *Adde in fine :* Hoc porro certior hæc emendatio videbitur eruditis, quod , uti post biennium quam hæc a nobis edita typis nota fuit, cum Themistium ederemus, serius licet intelleximus, quod ea , inquam , suffragatorem habeat Petavium τὸν μακαρίτην , qui ex mera ingenii conjectura vidit legi ita oportere : cum neque ei tamen , aut alteri ante nos quidquam de hoc eximio Aristotelis loco suboluerit, quo ea mirifice atque adeo unice stabilitur.

Exſtat hæc Petavii animadverſio in altera Themiſtianarum orationum editione: eademque caſu neſcio quo excidit in poſtrema, quæ ſuperiore anno accurantibus nobis in lucem prodiit. Sic ille ibi : [*Poſtremus nobis ex Pliniana hiſtoria prometur, lib.* X I. *cap.* X V I. *ubi de apum ortu diſputans:* Id quod excluſum eſt, *aït*, primum vermiculus videtur candidus, jacens tranſverſus, adhærenſque ita ut paſcere videatur. *Quæ poſtrema verba intellexit, opinor, nemo. Corrigo itaque*, ut pars ceræ videatur.] Nec plura omnino Petavius.

Pag. 625. *nota* L X X X V I. Apud ſcriptores ſilentium. *Adde :* Non enim unius modo Deæ propria hæc appellatio fuit, ſed plurium, atque adeo omnium communis. Apud Gruterum, pag. 41. D I A N A E. O P I F E R. N E M O-R E N S I. Pag. 75. F O R T V N A E. O P I F E R A E.

Ibid. *nota* X C I. *Adde:* Thucydides quidem, lib 2. pag. 115. Ἄραντες ἐκ τῶν Ἀχαρνῶν, ἐδῄουν τῶν δήμων τινὰς ἄλλους, τῶν μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Βριλησσοῦ ὄρους. *Motis caſtris ab Acharnis, nonnullos alios pagos vaſtarunt, qui ſunt inter Parnetha & Brileſſum montes.* Iterumque lib. 4. pag. 317. Οἱ δ' ἐπὶ τὸ Ὠρωποῦ· ἄλλοι δ' πρὸς Πάρνηθα τὸ ὄρος *Alii ad Oropum, alii ad Parnetha montem.* De Briletto Plinius ipſe, lib. 4. ſect. X I. De Parnethe iterum Pauſanias in Atticis, pag. 31. Ὄρη δὲ, inquit, Ἀθηναίοις ἐστὶ Πεντελικὸν, ἔνθα λιθοτομίαι· καὶ Πάρνης, παρεχόμενον θήραν συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων. *Montes ſunt Athenienſibus: Pentele, ubi lapicidinæ: item Parnes, exhibens venationem ſuum agreſtium, urſorumque.* Ibi & Juppiter Parnethius fuit, eodem teſte : Καὶ ἐν Πάρνηθι Παρνήθιος Ζεύς, &c.

SVMMA PRIVILEGII Chriſtianiſſimi Regis.

CAutum eſt auctoritate Regis, ne quis in regno ſuo, aliiſve locis ſuæ ditioni ſubjectis, intra viginti quinque annos proximos, CAII PLINII SECUNDI *Libros Naturalis Hiſtoriæ*, cum Interpretatione, Notis, & Emendationibus JOANNIS HARDUINI, Societatis JESU Preſbyteri, abſque FRANCISCI MUGUET, Regis & Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis Typographi permiſſu, imprimat aut divendat, a die publicationis horum exemplarium. Qui ſecus fecerit, multa indicta, prout amplius in diplomate Regio continetur, multabitur. Datum San-Germani, die decima Auguſti, 1679. Sic ſignatum. De mandato Regis, JUNQUIERES.

Publicari liber cœptus eſt, die ſecunda Maii, 1685.

EGO JACOBUS PALLU, Societatis JESU in Provincia Franciæ Præpoſitus Provincialis, facultatem concedo, ut Commentarii P. JOANNIS HARDUINI in Caïj Plinii Naturalem Hiſtoriam typis mandentur. In cujus rei fidem has litteras manu mea ſubſcriptas, & officii mei ſigillo munitas dedi. Pariſiis, die undecima Novembris, 1684.

JACOBUS PALLU.

PLINII
HISTOR

TO· II·

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm